# ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

## ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

## 37

1. ΛΟΓΟΙ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΙ
2. ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ
3. ΒΙΟΣ ΟΣΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ – ΣΧΟΛΙΑ
Ἀπὸ τὸν
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Θεολόγο

**Ἐπόπτης Ἐκδόσεως**

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου

**Ἐπιμελητὴς Ἐκδόσεως**

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Πτυχιοῦχος Θεολογίας

**Ε Π Ε**

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1989

# ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὰ πλαίσια τῶν κηρυκτικῶν δραστηριοτήτων του ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἀπηύθυνε ἐγκωμιαστικοὺς λόγους ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους σὲ ἱερὰ πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπως στὸν Ἀβραάμ, Ἐλεάζαρο, καὶ Μακκαβαίους, καὶ σὲ Ἀποστόλους ὅπως στὸν Πέτρο καὶ Παῦλο, καὶ σὲ μάρτυρες γενικὰ καὶ εἰδικά, ὅπως στὸν Φιλογόνιο, στὸν Μελέτιο, στὸν Λουκιανό, στὸν Βαβύλα, στοὺς Ἰουβεντῖνο καὶ Μαξιμῖνο, στὴν Πελαγία, στὸν Ἰγνάτιο, στὸν Εὐστάθιο, στὸν Ρωμανὸ λόγους δύο, στὶς μάρτυρες Βερνίκη καὶ Προσδόκη καὶ στὴ μητέρα τους Δομνίνα, στὸν Ἰουλιανό, στὸν Βαρλαάμ, σὲ μάρτυρες γενικὰ Αἰγυπτίους, στὸν ἐπίσκοπο Ταρσοῦ Διόδωρο, στὴν πρωτομάρτυρα Θέκλα, στὸν ἱερομάρτυρα Φωκᾶ, καὶ στὴν ἁγία Δροσίδα.

Τίς ὁμιλίες αὐτὲς ἐκφώνησε ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος στὴν Ἀντιόχεια καὶ ὁρισμένες ἀπὸ αὐτὲς ἀπευθύνονται σὲ μάρτυρες ποὺ χρημάτισαν ἐπίσκοποι τῆς Ἀντιόχειας, καὶ ἄλλες σὲ ἄλλα πρόσωπα ποὺ μαρτύρησαν στὴν Ἀντιόχεια ἢ συνδέονταν στενὰ μὲ τὴν Ἀντιόχεια. Ὅλοι οἱ λόγοι αὐτοί, χωρὶς νὰ φθάνουν τὸ κάλλος καὶ τὸ μεγαλεῖο τῶν ἄλλων ἐγκωμιαστικῶν λόγων του (πρὸς Ἀβραάμ, Ἐλιάζαρο, Μακκαβαίους, Παῦλο, Πέτρο), διακρίνονται γιὰ τὸ πλούσιο περιεχόμενο καὶ τὴ ζωηρότητα τῶν εἰκόνων ποὺ ἐκτυλίσσονται σ' αὐτές, ὁρισμένες μάλιστα περιγράφουν μὲ τόσο δραματικὸ τρόπο τὶς μαρτυρικὲς σκηνές, ὥστε νὰ συγκλονίζουν κυριολεκτικὰ τὸν ἀναγνώστη καὶ σήμερα ἀκόμη.

Στὴ συνέχεια ἀκολουθεῖ ἡ σύντομη εἰσαγωγὴ μὲ τὸ κέμενο καὶ τὴ μετάφραση τοῦ κάθε λόγου μὲ τὴ σειρὰ ὅπως ἀναφέρονται παραπάνω, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν λόγο πρὸς τὸν Φιλογόνιο, ποὺ δημοσιεύεται στὸν 35 τόμο. Οἱ περισσότερες πληροφορίες λαμβάνονται

ἀπὸ τοὺς τρεῖς τόμους Β', Γ' καὶ Δ' τῆς Ἑλληνικῆς Πατρολογίας τοῦ καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Παναγιώτου Χρήστου, ἄλλες αὐτούσιες καὶ ἄλλες συντομευμένες, ἐνῶ τὰ κείμενα τῶν λόγων παραλαμβάνονται ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ B. Montfaucon καὶ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne, στὰ ὁποῖα γίνεται κάποια διόρθωση στὴ στίξη.

## 1. ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΜΕΛΕΤΙΟ

Ὁ Μελέτιος Ἀντιοχείας ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότερους ἐκκλησιαστικοὺς ἡγέτες κατὰ τὸ δεύτερο ἥμισυ τοῦ δ' αἰώνα. Γεννήθηκε ἀπὸ ἐπιφανὴ οἰκογένεια τῆς Μελιτηνῆς στὴ Μικρὴ Ἀρμενία περὶ τὸ 320, καὶ ἐμφανίζεται στὸ προσκήνιο τῆς ἱστορίας, σύμφωνα μὲ πληροφορία τοῦ Ἐπιφανίου τὸ 358. Ἀπέκτησε σπουδαία φιλολογικὴ καὶ θεολογικὴ μόρφωση στὴ γενέτειρά του καὶ σὲ σχολὲς τοῦ μεγάλου πνευματικοῦ κέντρου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὴν Ἀντιόχεια.

Στὴν ἀρχὴ ἦταν φίλος τῶν Ὁμοιανῶν καὶ ἀντίπαλος τῶν Ὁμοιουσιανῶν, καὶ γι' αὐτὸ εὐνοήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀκάκιο Καισαρείας καὶ τὴ μερίδα του. Ἔτσι μὲ τὴ φροντίδα τοῦ Ἀκακίου σύνοδος τῆς Μελιτηνῆς τὸ 358 ἐκθρόνισε τὸν μοναστικὸ ἡγέτη Εὐστάθιο ἀπὸ τὴν ἕδρα τῆς Σεβάστειας, καὶ τοποθέτησε στὴ θέση του τὸν Μελέτιο. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὸ λαὸ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἔφυγε γιὰ τὴ Βέροια τῆς Συρίας, καὶ τὸ ἑπόμενο ἔτος, παίρνοντας μέρος στὴ σύνοδο τῆς Σελεύκειας, συνυπέγραψε τὴν ὁμολογία τοῦ Ἀκακίου.

Τὸ 360 σύνοδος τῆς Ἀντιόχειας ἐξέλεξε τὸν Μελέτιο ἀρχιεπίσκοπο αὐτῆς, ψηφισθεὶς ἀπὸ ὅλες τὶς ἐκκλησιαστικὲς μερίδες. Οἱ ἀρειανικὲς μερίδες τὸν ψήφισαν λόγῳ τῆς ἱκανότητάς του νὰ ὁμιλεῖ καὶ νὰ πείθει καὶ τοῦ ἀγαθοῦ βίου του, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ μποροῦσαν μὲ τὶς ἱκανότητές του αὐτὲς νὰ προσελκύσουν τοὺς Ὀρθοδόξους, ἐνῶ οἱ Ὀρθόδοξοι σύνεδροι τὸν ψήφισαν, πιστεύοντας ὅτι εἶναι δικός τους.

Ἀπὸ τότε κατέστη ὁ στυλοβάτης τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας. Κατὰ τὴν τελετὴ τῆς ἐνθρονίσεώς του ἀσκούσθηκαν ὅλες οἱ ἀντιτιθέμενες ἀπόψεις. Ὁ Μελέτιος μιλώντας τελευταῖος αἰφνιδία-

σε τοὺς ἀνύποπτους Ἀρειανοὺς καὶ εὐχαρίστησε τοὺς Ὀρθοδόξους καὶ ἀφοῦ ἔδωσε καὶ ὁρισμένες διευκρινίσεις ἐπευφημίσθηκε μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμὸ ἀπὸ τὸ λαό.

Ἀφοῦ οἱ Ἀρειανοὶ ἀπέτυχαν νὰ τὸν μεταπείσουν, ἐπέτυχαν νὰ ἐκδοθεῖ διάταγμα περὶ ἐξορίας του στὴ Μελιτηνή, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ διάσπαση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιόχειας. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν πιστῶν ἔμεινε πιστὸ στὸν ἐξόριστο Μελέτιο, ἐνῶ μιὰ μικρὴ μερίδα αὐστηρῶν Ὀρθοδόξων, ἀπορρίπτοντας τὸν Μελέτιο, ἐπειδὴ εἶχε ψηφισθεῖ κυρίως ἀπὸ Ἀρειανούς, ἀκολούθησε τὸν Παυλῖνο, ποὺ εἶχε χειροτονηθεῖ ἀντικανονικὰ ἀπὸ τὸν Λουκίφερο Καλάρεως καὶ ἀναγνωρίσθηκε ἀπὸ τὴ Ρώμη καὶ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Οἱ Ἀρειανοὶ πάλι ἐξέλεξαν τὸν παλαιὸ μαθητὴ τοῦ Ἀρείου, τὸν Εὐζώϊο.

Μετὰ τὸ διάταγμα τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν ἐξορία, καὶ σὲ σύνοδο τοῦ 363 μὲ συμμετοχὴ 27 ἐπισκόπων καὶ ὑπὸ τὴν προεδρεία τοῦ Μελετίου ἀποδέχθηκε τὸν ὅρο τοῦ ὁμοουσίου. Τὸ 365 ἐξορίσθηκε ἀπὸ τὸν Οὐάλεντα ἐπὶ διετία καὶ τὸ 372 ἐπὶ ἑξαετία, ὁπότε ἐγκαταστάθηκε σὲ κτῆμα του πλησίον τῆς Μελιτηνῆς καὶ ἦταν πραγματικὸς ἡγέτης τῆς μερίδας τῶν Ὀρθοδόξων. Ἐπέστρεψε στὴν ἕδρα του τὸ 379, συγκάλεσε πολυμελὴ σύνοδο, ἡ ὁποία καταδίκασε τὶς αἱρέσεις.

Στὴ β΄ οἰκουμενικὴ σύνοδο ἔπαιξε ρόλο πρωταγωνιστῆ, ἀλλὰ πέθανε κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς τὸ Μάϊο τοῦ 381. Τὸν ἐπικήδειο λόγο ἐκφώνησε ὁ Γρηγόριος Νύσσης, παρουσία τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδοσίου Α΄. Τὰ λείψανά του μεταφέρθηκαν στὴν Ἀντιόχεια τὴν 12 Φεβρουαρίου τοῦ 382, ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία τελεῖται ἡ μνήμη του, καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα ἔτη ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ποὺ εἶχε χειροτονηθεῖ ἀπὸ τὸν Μελέτιο, ἐκφώνησε τὸν ἐγκωμιαστικὸ αὐτὸ λόγο.

Σώζεται ἡ πρώτη ὁμιλία του στὴν Ἀντιόχεια, ποὺ εἶχε προκαλέσει θόρυβο. Διατυπώνει διδασκαλία ὁμοουσιανὴ χωρὶς τὸν ὅρο «ὁμοούσιος». Διατηρεῖ δυὸ φορὲς τὸν ὅρο 'ὅμοιος', χωρὶς νὰ προκαλεῖ τοὺς Ὀρθοδόξους. Φαίνεται ὅτι διατήρησε τὴ λέξη τῶν Ὁμοιανῶν καὶ παρέλαβε τὴν οὐσία τῶν Ὁμοουσιανῶν. Ἐπίσης σώζεται ἡ ἐπιστολὴ ποὺ εἶχε συντάξει ἐξ ὀνόματος τῆς Συνόδου Ἀντιοχείας τοῦ 363

## 2. ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΛΟΥΚΙΑΝΟ

Ὁ ἅγιος Λουκιανὸς ἦταν πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιόχειας, ἄνδρας ἄριστος σὲ ὅλα καὶ φημισμένος γιὰ τὸν ἐγκρατὴ βίο του καὶ τὰ ἱερὰ μαθήματα. Ὁδηγήθηκε στὴν πόλη τῆς Νικομήδειας, ὅπου διέμενε τότε ὁ βασιλιὰς Μαξιμῖνος, καὶ ἀφοῦ ἀπολογήθηκε ἐνώπιον αὐτοῦ γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς πίστεως, παραδόθηκε στὴ φυλακὴ καὶ στὴ συνέχεια φονεύθηκε[1] τὸ 311 ἢ 312.

Ἡ ὁμιλία αὐτὴ ἐκφωνήθηκε ἀπὸ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο ἄγνωστο πότε, ἀλλὰ τὴν ἑπόμενη τῆς ἑορτῆς τῶν Φώτων. Τὰ θέματα ποὺ ἀναπτύσσονται σ' αὐτὴν εἶναι κατὰ σειρὰ ἡ ἀναγκαιότητα τοῦ ἐκκλησιασμοῦ καὶ ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὸν αὐτόν, τὰ φοβερὰ βασανιστήρια ποὺ ὑπόμεινε ὁ μάρτυρας, ἡ ἀνάλυση τῆς ἡρωϊκῆς ἀπαντήσεως ποὺ ἔδινε στὶς ἐρωτήσεις τῶν βασανιστῶν του, «εἶμαι χριστιανός». Ἡ ὁμιλία κλείνει μὲ προτροπὴ νὰ μελετοῦν οἱ πιστοὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης τὰ τοῦ πολέμου, φέροντας μαζί τους πάντοτε τὸ ἀκατανίκητο ὅπλο τῆς πίστεως.

## 3. ΣΤΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΒΥΛΑ

Ὁ ἱερομάρτυρας Βαβύλας διετέλεσε ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ἀπὸ τὸ 240–252 καὶ εἶχε διαδεχθεῖ τὸν Ζεβῖνο[1]. Πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ βασιλιὰς Νουμεριανὸς ἔσφαξε τὸν υἱὸ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Περσίας, ποὺ τὸν εἶχε λάβει ἐνέχυρο γιὰ τὴν τήρηση τῆς εἰρήνης, καὶ θυσίασε στὰ εἴδωλα, καὶ ὅτι ἤθελε νὰ μπεῖ στὴν ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν, στήθηκε στὶς θύρες τῆς ἐκκλησίας μὲ ἀνδρεία, ἐμποδίζοντας τὴν εἴσοδό του μέσα στὸ ναό, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐπιτίμησε, τὸν ἔδιωξε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Στὴν ἀρχὴ σιώπησε, φοβούμενος ἐξέγερση τῶν Χριστιανῶν, ἀλλ' ἔφερε βαριὰ τὴν προσβολὴ αὐτή. Τὴν ἑπομένη κάλεσε τὸν Βαβύλα στὰ ἀνάκτορα, καὶ ἐπειδὴ δὲ δέχθηκε ν' ἀρνηθεῖ τὴ πίστη του στὸ Χριστό, ἁλυσοδέθηκε καὶ ὁδηγήθηκε στὴ φυλακὴ μέσω τῆς πόλεως· ἀποκεφαλίσθηκε τὸ ἔτος 283 καὶ τάφηκε μὲ τὶς ἁλυσίδες. Τὸ 351 τὰ λείψανά του μεταφέρθηκαν στὸ προάστειο

---

1. Παν. Χρήστου, *Τὰ Μαρτύρια τῶν Ἀρχαίων Χριστιανῶν*, Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 481 · 489.

1. Εὐσεβίου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, 6,29.

τῆς Δάφνης, ἀλλὰ τὸ 362 ὁ Ἰουλιανὸς διέταξε τὴν ἀπομάκρυνσή τους ἀπὸ ἐκεῖ, πράγμα ποὺ προκάλεσε τὴ θαυματουργικὴ ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐκφώνησε δύο ἀκόμη ἐγκωμιαστικοὺς λόγους, στὸν δεύτερο ἀπὸ τοὺς ὁποίους πραγματεύεται μὲ λεπτομέρεια τὰ ὅσα εἶχαν διαδραματισθεῖ. Οἱ λόγοι αὐτοὶ δημοσιεύθηκαν στὸν 34 τόμο τῆς σειρᾶς αὐτῆς τῶν Ἁπάντων τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου.

Ἡ μνήμη του τιμᾶται τὴν 15 Ἰανουαρίου καὶ τὴν 4 Σεπτεμβρίου.

## 4. ΣΤΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΙΟΥΒΕΝΤΙΝΟ ΚΑΙ ΜΑΞΙΜΙΝΟ

Οἱ ἅγιοι αὐτοὶ μάρτυρες ἔζησαν κατὰ τὸν δ' αἰώνα καὶ ὑπηρετοῦσαν στὸ στρατὸ τοῦ ἀποστάτη Ἰουλιανοῦ τοῦ αὐτοκράτορα, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πολέμιου τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Μετέχοντας σὲ συμπόσιο ποὺ εἶχε διοργανωθεῖ στὴν Ἀντιόχεια τὸ 360 ἢ 361 καὶ μὴ μπορώντας ν' ἀνεχθοῦν τὰ ὅσα συνέβαιναν, διαμαρτυρήθηκαν ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ. Καταγγέλθηκαν τότε στὸν Ἰουλιανὸ ἀπὸ αὐλοκόλακες καὶ ἀφοῦ βασανίσθηκαν μὲ ποικίλα βασανιστήρια, μὴ δεχθέντες ν' ἀπαρνηθοῦν τὴν πίστη τους στὸ Χριστό, ἀποκεφαλίσθηκαν.

Περισσότερες πληροφορίες δὲν ἔχουμε. Τὸ ὅλο περιστατικὸ περιγράφει λαμπρὰ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος στὴν ὁμιλία του αὐτή.

## 5. ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΠΕΛΑΓΙΑ

Ἡ ὁσία Πελαγία καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια. Ὅταν ὁ αὐτοκράτορας Νουμεριανὸς ἔμαθε ὅτι ἦταν Χριστιανή, ἔστειλε στρατιῶτες νὰ τὴ συλλάβουν. Πῆγαν τότε οἱ στρατιῶτες καὶ περικύκλωσαν τὴν οἰκία της. Ἀφοῦ συνελήφθηκε ἡ ἁγία ζήτησε ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες νὰ τὴν ἀφήσουν λίγο νὰ μπεῖ μέσα στὸ δωμάτιό της γιὰ νὰ ντυθεῖ. Ἀφοῦ προσευχήθηκε πρὸς τὸ Θεό, ἔπεσε ἀπὸ γκρεμὸ καὶ σκοτώθηκε.

Στὴν ἁγία αὐτὴ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἔπλεξε τὸ θαυμαστὸ αὐτὸ ἐγκώμιο, στὸ ὁποῖο ἐγκωμιάζει αὐτὴν γιὰ τὴ μεγάλη ἀνδρεία

της, τονίζοντας ὅτι «ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων εἶναι νίκη τῶν μαρτύρων» καὶ ὅτι «οἱ διὰ τὸν Χριστὸν ὕβρεις πλεονασμὸν ἡμῖν παρέχουσι τιμῆς». Περίφημο εἶνια καὶ τὸ δίστιχο τοῦ Μηναίου.

«Κρημνῷ φυγοῦσα, κρημνὸν αἰσχύνης μέγαν,
κρημνεῖς τὸν ἐχθρὸν εὐφυῶς, Πελαγία».

Ἡ μνήμη της τιμᾶται τὴν 8 Ὀκτωβρίου.

## 6. ΣΤΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΙΓΝΑΤΙΟ

Ὁ Ἰγνάτιος ὑπῆρξε διάδοχος τῶν Ἀποστόλων, καὶ διετέλεσε δεύτερος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιόχειας μετὰ τὸν Εὔοδο. Ἦταν μαθητὴς τοῦ Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου, ἐνῶ κατὰ τὸν Θεοδώρητο χοιροτονήθηκε στὸ θρόνο τῆς Ἀντιόχειας ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Πέτρο. Κυβέρνησε τὴν ἐκκλησία τῶν Ἀντιοχέων σαράντα χρόνια.

Κατὰ τὸν διωγμὸ τοῦ Τραϊανοῦ, ἀφοῦ συνελήφθηκε καὶ βασανίσθηκε κατ' ἀρχὴν στὴν Ἀντιόχεια, στάλθηκε δεμένος στὴ Ρώμη γιὰ νὰ δοθεῖ ὡς τροφὴ στὰ θηρία. Διερχόμενος ἀπὸ τὶς διάφορες ἐκκλησίες στήριζε τοὺς Χριστιανοὺς μὲ τὴ διδασκαλία καὶ τὸ παράδειγμά του. Μὲ τὴν ἐπιστολή του πρὸς Ρωμαίους παρακάλεσε τοὺς ἐκεῖ Χριστιανοὺς νὰ μὴ ἐμποδίσουν τὰ θηρία, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀφήσουν νὰ τὸν φάγουν καὶ νὰ τὸν ἀλέσουν σὰν σιτάρι μὲ τὰ δόντια τους, γιὰ νὰ γίνει ἄρτος γλυκὺς καὶ καθαρὸς στὸ Θεό. Καὶ πράγματι ρίχθηκε στὰ θηρία καὶ μαρτύρησε τὸ 107 ἢ 113.

Σώζονται ἑπτὰ θαυμάσιες ἐπιστολές του *Πρὸς Ἐφεσίους, Μαγνησιεῖς, Τραλλιανούς, Ρωμαίους, Φιλαδελφεῖς, Σμυρναίους καὶ Πολύκαρπον*. Σώζεται καὶ τὸ *Μαρτύριο τοῦ Ἰγνατίου*, ποὺ γράφθηκε τὸν δ' ἢ ε' αἰώνα.

Μὲ τὸ λαμπρὸ αὐτὸ ἐγκώμιο ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ἐγκωμιάζει τὸν Ἰγνάτιο γιὰ τὴ μεγάλη γενναιότητα ποὺ ἔδειξε ἀπέναντι στὸ μαρτύριο καὶ τὸ θάνατο, καὶ πλέκει μέσα ἀπὸ τὴν ὅλη θαυμαστὴ ζωή του τὸ πλῆθος τῶν στεφανιῶν ποὺ ἔλαβε.

Κλείνει τὸ ἐγκώμιο μὲ προτροπὴ πρὸς τοὺς πιστοὺς νὰ ἐπισκέπτονται τακτικὰ τὸ μαρτύριο τοῦ μάρτυρα γιὰ νὰ λαμβάνουν ἀπὸ ἐκεῖ δύναμη, διότι ὁ θησαυρὸς αὐτός, ὅπως τὸν ὀνομάζει, εἶναι ὠφέλιμος σ' ὅλους, καὶ στοὺς ἀσθενεῖς καὶ στοὺς ὑγιεῖς.

## 7. ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΕΥΣΤΑΘΙΟ

Ὁ Εὐστάθιος, ἀποκαλούμενος ἀπὸ τὸν Θεοδώρητο μέγας[1], ὑπῆρξε ὁ κυριώτερος ἐκπρόσωπος τῆς ὀρθοδοξίας κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἀρχιερατείας του (324–330) καὶ τὸ πρῶτο θῦμα τῶν Ἀρειανῶν.

Γεννήθηκε στὴ Σίδη τῆς Παμφυλίας[2] πιθανῶς περὶ τὸ 290. Σπούδασε στὴ γενέτειρά του ἢ σὲ κάποια πλησίον αὐτῆς ἀνθοῦσα ἑλληνικὴ πόλη, καὶ ἴσως χρημάτισε μαθητὴς τοῦ Μεθοδίου Ὀλύμπου. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος τὸν ὀνομάζει «ἄνδρα ὁμολογητήν»[3], ἴσως διότι εἶχε βασανισθεῖ σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς διωγμούς, ἢ ἐξαιτίας τῶν ταλαιπωριῶν ποὺ ὑπέστη.

Τὸ 319 ἐξελέγη ἐπίσκοπος τῆς Βεροίας τῆς Συρίας καὶ τὸ 324 ἀνέλαβε τὴν ἐπισκοπὴ τῆς Ἀντιόχειας. Φίλος τοῦ Ὁσίου, ἔπαιξε σπουδαῖο ρόλο στὴ σύνοδο τῆς Ἀντιόχειας, ἀναδειχθεὶς σὲ «εὐσταθὴ πρόμαχο» τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὸν Θεοδώρητο[4] ὁ Εὐστάθιος προσφώνησε τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τὴν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου τῆς Νικαίας, ἐνῶ ὁ Εὐσέβιος βεβαιώνει ὅτι τὸν προσφώνησε ὁ ἐπίσκοπος ποὺ προεξῆρχε στὴ δεξιὰ πτέρυγα τῆς συνελεύσεως, χωρὶς ν' ἀναφέρει τὸ ὄνομά του, αὐτὸς ὅμως ποὺ προεξῆρχε ἦταν ὁ Εὐστάθιος, ποὺ ἦταν τὸ κύριο πρόσωπο τῆς συνόδου μετὰ τὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ Εὐστάθιος συνέβαλε στὴ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἰδίως τὴν ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἰβηρίας, ἀλλ' ὁ ἀγώνας στράφηκε κυρίως στὴν ἐπιβουλὴ τῶν ἀποφάσεων τῆς Νικαίας. Ὁ διαρκὴς ἀνταγωνισμός του πρὸς τὸν Εὐσέβιο Καισαρείας ἐξαιτίας τῶν δογματικῶν διαφορῶν τους εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν καθαίρεσή του ἀπὸ τοπικὴ σύνοδο τῆς Ἀντιόχειας (330), βάσει δύο κατηγοριῶν, γιὰ σαβελλιανισμὸ καὶ γιὰ σχέσεις του μὲ «ἑταιρικὸ γύναιο», ὁπότε καὶ ἐξορίσθηκε ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου στὴν Τραϊανούπολη τῆς Θράκης, πράγμα ποὺ προκάλεσε σάλο στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας.

---

1. *Ἐκκλ. Ἱστορία* 1,57. 2. Ἱερωνύμου, *De viris ill.* 85.
3. *Ἱστορία Ἀρειανῶν* 4. 4. *Ἐκκλ. Ἱστορία* 1,7.

῎Αλλοι ζητοῦσαν τὴν ἐπαναφορά του καὶ ἄλλοι ἤθελαν τὴ μετάθεση στὴν Ἀντιόχεια τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας, ὥς που τὴν ἕδρα κατέλαβε ὁ Μελέτιος, ὁ πρώην Βεροίας, ἀλλὰ τότε προκλήθηκε νέο σχίσμα, μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων, ἀφοῦ οἱ Εὐσταθιανοὶ ἀνέδειξαν νέο ἐπίσκοπο, τὸν Παυλῖνο, μαθητὴ τοῦ παλαιοῦ Παυλίνου. Τὸ σχίσμα ἄρθηκε τὸ 415 καὶ τὸ 482 ἀνακομίσθηκαν τὰ λείψανα τοῦ Εὐσταθίου ἀπὸ τοὺς Φιλίππους Μακεδονίας, ὅπου εἶχε πεθάνει ἄγνωστο πότε ἀκριβῶς, στὴν Ἀντιόχεια. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 21 Φεβρουαρίου.

Τὸ παρὸν ἐγκώμιο τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου βεβαιώνει ὅτι ὑπῆρξε πολὺ ζωντανὴ ἡ σύντομη ἀλλὰ εὐεργετικὴ διάβαση τοῦ Εὐσταθίου ἀπὸ τὸν θρόνο τῆς Ἀντιόχειας.

Ὁ Εὐστάθιος ὑπῆρξε γόνιμος συγγραφέας καὶ τὰ ἔργα του ἦταν ὑψηλῆς ποιότητας καὶ ἀγαθῆς φήμης. Τὰ ἔργα του αὐτά, κατὰ τὸν Ἱερώνυμο, εἶναι *Περὶ ἐγγαστριμύθου κατὰ Ὠριγένους*, *Κατὰ Ἀρειανῶν*, *Περὶ Ψαλμῶν*, καὶ πολλὲς ἐπιστολές. Μόνο τὸ *Περὶ ἐγγαστριμύθου* σώζεται πλήρως, ἐνῶ τῶν ἄλλων σώζονται ἀποσπάσματα. Ἐπίσης ἀποδίδονται σ' αὐτὸν καὶ πολλὰ νόθα ἔργα.

Ἡ διδασκαλία του σὲ βασικὲς γραμμὲς εἶναι: Μία εἶναι ἡ οὐσία Πατρὸς καὶ Λόγου, ἀλλὰ χωριστὲς ὑποστάσεις, ποὺ ἀποτελοῦν μία ἑνότητα. Ὁ Λόγος εἶναι ἄκτιστος καὶ φύσει γνήσιος Υἱὸς καὶ ὁ βιβλικὸς δημιουργικὸς λόγος. Καλεῖ τὴ Μαρία Θεοτόκο καὶ ἀποδέχεται τὸν τύπο Λόγος–῎Ανθρωπος, πρὸς τονισμὸ τῆς πληρότητας τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Ἀπέρριπτε τὴν ἀλληγορικὴ μέθοδο τοῦ Ὠριγένους καὶ τὴ διδασκαλία αὐτοῦ περὶ προϋπάρξεως τῆς ψυχῆς.

## 8. ΣΤΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΡΩΜΑΝΟ

Ὁ Ρωμανὸς ἔζησε κατὰ τὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Μαξιμιανοῦ. Τὸ 303, ἐξαιτίας τοῦ ζήλου ποὺ ἔδειχνε ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ὅταν ὁ ἔπαρχος Ἀσκληπιάδης ἐπιχείρησε νὰ μπεῖ στὸ ναὸ τῶν εἰδώλων, πῆγε ὁ ἅγιος καὶ τὸν ἐμπόδισε λέγοντάς του, «τὰ εἴδωλα δὲν εἶναι θεοί». Συνελήφθηκε τότε καὶ μετὰ τὰ κατὰ πρόσωπο χτυπήματα ποὺ δέχθηκε κρεμάσθηκε καὶ καταξεσχίσθηκε στὸ σῶμα. Τότε ζήτησε ὁ ἅγιος νὰ φέρουν μικρὸ παιδὶ καὶ ὅταν ὁδηγή-

θηκε μπροστά του καὶ ἐρωτήθηκε ἀπὸ τὸν ἔπαρχο σὲ ποιόν Θεὸ πιστεύει, ἀπάντησε, στὸ Θεὸ τῶν Χριστιανῶν. Κατὰ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος ἐρώτησε τὸ παιδί. Τότε τὸ παιδὶ ἀποκεφαλίσθηκε, ἐνῶ τοῦ μακαρίου Ρωμανοῦ ἀπέκοψαν τὴ γλώσσα γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ διδάσκει, ἀλλά, βλέποντας τοὺς μαθητές του νὰ ἀπαρνοῦνται τὴν πίστη τους μὴ ἔχοντας τὸ στήριγμά τους, νὰ ὑποφέρει. Ἀλλ' ὁ Χριστὸς τοῦ ἔδωσε καὶ πάλι κατὰ παράδοξο τρόπο φωνή. Γενόμενο αὐτὸ γνωστὸ στὸν Μαξιμιανό, ἔδωσε ἐντολὴ νὰ θανατωθεῖ μέσα στὴ φυλακὴ καὶ ἔτσι ἔλαβε τὸ ἀμάραντο στεφάνι.

Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἔπλεξε δύο θαυμάσια ἐγκώμια, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξιστορεῖ τὸ ὅλο περιστατικὸ καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ μόνο αὐτὸς γνώριζε, καθιστᾶ ἀκόμη λαμπρότερο τὸν περίλαμπρο αὐτὸν ἀστέρα. Ἡ μνήμη του τιμᾶται στὶς 18 Νοεμβρίου.

## 9. ΣΤΙΣ ΑΓΙΕΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΒΕΡΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΟΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥΣ ΔΟΜΝΙΝΑ

Πληροφορίες λεπτομερεῖς γιὰ τὶς μάρτυρες αὐτὲς δὲν ἔχομε ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ, παρὰ μόνο ἀπὸ τὸν θαυμάσιο αὐτὸ ἐγκωμιαστικὸ λόγο τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Ἐλάχιστα στοιχεῖα περὶ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου αὐτῶν καὶ τῆς μητέρας του Δομνίνας λαμβάνομε ἀπὸ τὴ μαρτυρολογικὴ ἔκθεση τοῦ Εὐσεβίου στὸ κεφάλαιο περὶ τῶν μαρτυρίων γυναικῶν στὴν Ἀντιόχεια[1], ποὺ κατὰ βάση συμφωνοῦν μὲ τὰ ἐξιστορούμενα ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου στὸν ἐγκωμιαστικό του αὐτὸν λόγο.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου ὁ Χρυσόστομος τονίζει ὅτι ὁ θάνατος, ποὺ στὴν παλαιὰ ἐποχὴ ἀποτελοῦσε τὸ φόβητρο καὶ γιὰ τοὺς μεγάλους ἄνδρες (Ἀβραάμ, Ἰακώβ, Ἠλία), κατέστη στὴν ἐποχὴ τῆς χάριτος εὐκαταφρόνητος στὶς γυναῖκες, καὶ γενικὰ ποθητὸς ἀπὸ τοὺς ἀληθινοὺς πιστούς. Στὴ συνέχεια περιγράφει τὴν τραγικὴ κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῶν διωγμῶν καὶ ἐξιστορεῖ μὲ λεπτομέρεια τὸν ἡρωϊκὸ θάνατο τῶν τριῶν αὐτῶν ἀληθινῶν μαρτύρων γυναικῶν διὰ πνιγμοῦ σὲ ποταμό, τῆς μητέρας μὲ

1. Π. Χρήστου, *Τὰ μαρτύρια τῶν Ἀρχαίων Χριστιανῶν*, Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 474–477.

τὶς δύο θυγατέρες της, γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴν ἀτίμωση καὶ τὴν ἄρνηση τῆς πίστεώς τους στὸ Χριστό.

## 10. ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΙΟΥΛΙΑΝΟ

Ὁ Ἰουλιανὸς καταγόταν ἀπὸ τὴν πόλη τῶν Ἀναζαρβέων τῆς δεύτερης ἐπαρχίας τῶν Κιλίκων, ἦταν υἱὸς πατέρα Ἕλληνα συγκλητικοῦ καὶ μητέρας Χριστιανῆς, ἀπὸ τὴν ὁποία γνώρισε τὴν πίστη στὸ Χριστό, ἀφιερώνοντας πολὺ χρόνο στὴ μελέτη τῶν Γραφῶν. Σὲ ἡλικία δέκα ὀκτὼ ἐτῶν ὁδηγήθηκε ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνα Μαρκιανοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἀρνήθηκε νὰ θυσιάσει στὰ εἴδωλα, ἀφοῦ κακοποιήθηκε, ρίχθηκε στὴ φυλακή, ὅπου ἐπετράπηκε στὴ μητέρα του νὰ τὸν ἐπισκεφθεῖ μὲ σκοπὸ νὰ τὸν πείσει νὰ θυσιάσει στὰ εἴδωλα. Ἐκείνη ὅμως τὸν συμβούλευσε νὰ μὴ ἀπαρνηθεῖ τὸν Χριστό. Ἔτσι, ὅταν ἐρωτήθηκε γιὰ δεύτερη φορά, ἀπάντησε, ὅτι ἐπιμένει στὴν πίστη του πρὸς τὸ Χριστὸ μέχρι θανάτου. Τότε τοποθετήθηκε σ' ἕνα σάκκο μὲ φίδια καὶ ἄλλα θανατηφόρα ἑρπετὰ καὶ ρίχθηκε στὸ πέλαγος, κερδίζοντας τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου.

Ὅλα αὐτὰ τὰ περιγράφει μὲ ζωηρὸ τρόπο ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος στὸ ἐγκώμιο αὐτὸ ποὺ πλέκει γιὰ τὸν μάρτυρα, τονίζοντας ὅτι οἱ μάρτυρες, ἀντιμετωπίζοντας τὰ πάνδεινα, πρὸς ἕνα μόνο ἀπέβλεπαν· πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ ἐκεῖ ἐπιφυλασσόμενα ἀγαθά. Τιμώντας αὐτοὺς ὁ Κύριος, τοὺς χάρισε μεγάλη δύναμη, καὶ γι' αὐτὸ ἀποκομίζουν μεγάλη ὠφέλεια ἐκεῖνοι ποὺ προσέρχονται μὲ πίστη πρὸς αὐτοὺς καὶ τὰ λείψανά τους.

Ἡ μνήμη του τιμᾶται τὴν 16 Μαρτίου καὶ 21 Ἰουνίου.

## 11. ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΡΛΑΑΜ

Ὁ Βαρλαὰμ καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια καὶ μαρτύρησε ἐπὶ Διοκλητιανοῦ. Βρισκόταν σὲ γεροντικὴ ἡλικία, ὁπότε συνελήφθηκε καὶ ρίχθηκε στὴ φυλακὴ καὶ βλέποντάς τον οἱ βασανιστές του ν' ἀντιμετωπίζει μὲ ἡρωϊσμὸ τὰ τοῦ δεσμωτηρίου, τὸν ὁδήγησαν δεμένο στὸ βωμὸ τῶν εἰδώλων ὅπου προστάχθηκε ν' ἁπλώσει τὸ χέρι του μὲ ἀνοιχτὴ τὴν παλάμη πρὸς τὰ ἐπάνω, μέσα στὴν ὁποία εἶχαν

τοποθετήσει κάρβουνα ἀναμμένα καὶ λιβάνι, ὥστε, μὴ ἀντέχοντας ὁ ἅγιος τὴ φωτιά, νὰ ἀντιστρέψει τὴν παλάμη χωρὶς νὰ τὸ θέλει καὶ νὰ πέσει τὸ λιβάνι ἐπάνω στὸ βωμό, καὶ αὐτὸ νὰ θεωρηθεῖ ὡς θυσία στὰ εἴδωλα. Ἀλλὰ δὲν ἐπιτεύχθηκε ὁ σκοπὸς τοῦ διαβόλου, διότι τὸ χέρι κάηκε, ἀλλὰ δὲν ἀντιστράφηκε, διότι ὁ παριστάμενος Χριστὸς ἐνδυνάμωνε τὸν μάρτυρα καὶ δὲν τὸν ἄφηνε νὰ νικηθεῖ ἀπὸ τὴν κακουργία τοῦ διαβόλου, διότι ἡ φλόγα τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔκαιε μέσα του τὸν ἔκανε νὰ μὴ αἰσθάνεται τὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς.

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος τελείωνει τὸ λόγο μὲ προτροπὴ πρὸς τοὺς ἀκροατές του πρὸς μίμηση τῶν νικῶν τῶν ἁγίων μαρτύρων, γιὰ νὰ εἶναι ἀνάλογα καὶ τὰ στεφάνια.

## 12. ΣΕ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥΣ

Ἡ συμβολὴ τῆς Αἰγύπτου στὴν ὅλη διαμόρφωση τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ζωῆς ὑπῆρξε ἀναμφιβόλως πολὺ μεγάλη. Μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως οἱ Μ. Ἀθανάσιος, Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας, Πέτρος Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλοι ἔθεσαν τὴ σφραγίδα τους στὴ ζωὴ ὄχι μόνο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρης τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖ, ὡς γνωστόν, πρωτοεμφανίσθηκε ἡ ὀργανωμένη μοναχικὴ ζωή, στὸν χῶρο τῆς ὁποίας ἐμφανίσθηκαν καὶ ἔδρασαν μεγάλοι ὑπέρμαχοι καὶ θεμελιωτὲς τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὅπως οἱ Μ. Ἀντώνιος, Παχώμιος κλπ. Ἐξαιτίας ὅλων αὐτῶν ὁ χριστιανικὸς κόσμος τῆς Αἰγύπτου δέχθηκε βαριὰ πλήγματα ἐκ μέρους τῶν διωκτῶν τῆς πίστεως καὶ ἔτσι δὲν ὑστέρησε καὶ στὸ νὰ κοσμίσει τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ μὲ ἕνα μεγάλο πλῆθος μαρτύρων, ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδιῶν. Εἶναι ἄξια θαυμασμοῦ τὰ ὅσα ὑπέστησαν οἱ ἀθλητὲς αὐτοὶ τῆς εὐσέβειας. Ἄλλοι παραδόθηκαν στὸ πῦρ ἔπειτα ἀπὸ ξεσχίσματα, στρεβλώσεις, σκληρότατα μαστιγώματα καὶ ἄλλα φρικτὰ βασανιστήρια, ἄλλοι καταβροχθίσθηκαν ἀπὸ τὸ πέλαγος, ἄλλοι παρέδωσαν τὰ κεφάλια τους στοὺς δημίους, ἄλλοι σταυρώθηκαν καὶ ἄλλοι πέθαναν ἀπὸ τὴν πεῖνα. Τὰ κατορθώματά τους περιέτρεχαν τὴν οἰκουμένη, προκαλώντας τὸν θαυμασμὸ καὶ σήμερα ἀκόμη, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο τότε.

Ἔτσι ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, λαμβάνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν ἑορτὴ πρὸς μνήμη τῶν Αἰγυπτίων μαρτύρων, πλέκει αὐτὸ τὸ θαυμάσιο ἐγκώμιο, στὸ ὁποῖο δὲν κατονομάζει αὐτούς, ἀλλὰ ὁμιλεῖ γενικὰ γιὰ τὴ δύναμη ποὺ ἔδειξαν οἱ ἅγιοι αὐτοὶ μπροστὰ στὰ βασανιστήρια, καὶ τὶς τιμὲς ποὺ δικαιοῦνται ν' ἀπολαύσουν στὴν οὐράνια ζωή. Δὲν παραλείπει παράλληλα ν' ἀπευθύνει πρὸς τοὺς ἀκροατές του καὶ τὶς γνωστὲς προτροπές του, ὥστε νὰ ρυθμίζουν τὴ ζωή τους μὲ τὸ βλέμμα τους στραμμένο πρὸς τοὺς φωτεινοὺς αὐτοὺς φωστῆρες, μιμούμενοι τὴν ὑποταγὴ καὶ καρτερία αὐτῶν στοὺς ἀγῶνες τους.

## 13. ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΔΙΟΔΩΡΟ

Ὁ Διόδωρος γεννήθηκε στὴν Ἀντιόχεια περὶ τὸ 330 ἀπὸ ἐπιφανὴ οἰκογένεια τῆς Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα τὰ κλασικὰ γράμματα. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴ γενέτειρά του μαθήτευσε πλησίον τοῦ Σιλουανοῦ Ταρσοῦ καὶ τοῦ Εὐσεβίου Ἐμέσης καὶ συνεργάσθηκε μὲ τὸν συνομήλικό του Φλαβιανὸ γιὰ τὴ διέγερση τοῦ ζήλου τῶν Ὀρθοδόξων.

Μαζὶ μὲ τὸν Καρτέριο ἵδρυσαν μοναστικὴ ἀδελφότητα, πλησίον τῆς Ἀντιόχειας, τὸ γνωστὸ «Ἀσκητήριο», τὴν ὁποία κατέστησε ἑστία χριστιανικῆς παιδείας, ποὺ ἀνέδειξε ἔνδοξους ἄνδρες, ὡς τὸν Ἰωάννη Χρυσόστομο καὶ τὸν Θεόδωρο Μοψουεστίας. Ἀντιστάθηκε μὲ δύναμη στὴν προσπάθεια τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουλιανοῦ νὰ ἀναστήσει τὴν εἰδωλολατρία, προκαλώντας τὴν ὀργὴ αὐτοῦ. Εἶχε συνταχθεῖ μὲ τὴ μερίδα τοῦ Μελετίου καὶ ἐπὶ βασιλείας Οὐάλεντα ὑπέστη πολλὲς ταλαιπωρίες καὶ ἐξορίσθηκε πολλὲς φορές, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν ἐγκωμιαστικὸ αὐτὸ λόγο τοῦ Ἰωάννη Χρυσοστόμου:

> «Πολλάκις τῆς πατρίδος ἐξέπεσε διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως παρρησίαν, πολλάκις δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ, ἀλλὰ τῇ προθέσει».

Κατὰ τὴν ἐξορία του τοῦ 372 κατέφυγε στὴν Ἀρμενία πλησίον τοῦ Μελετίου, ὅπου γνώρισε τὸν Βασίλειο Καισαρείας, καὶ ἐπι-

στρέφοντας στὴν Ἀντιόχεια, ἄγνωστο πότε, συνέχισε τὸ διδασκαλικὸ ἔργο του, χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Ταρσοῦ τὸ 378 ἀπὸ τὸν Μελέτιο, μετὰ τὴν ὁριστικὴ ἐπιστροφὴ αὐτοῦ στὴν Ἀντιόχεια.

Ἔλαβε μέρος στὴ β' οἰκουμενικὴ σύνοδο, ὅπου ἀναγνωρίσθηκε ἡ παιδεία καὶ εὐσέβειά του τόσο, ὥστε μὲ διάταγμα τοῦ Θεοδοσίου Α' νὰ ὁρισθεῖ μαζὶ μὲ τὸν Πελάγιο Λαοδικείας ὡς τὸ κριτήριο τῆς Ὀρθοδοξίας στὴ διοίκηση τῆς Ἀνατολῆς.

Δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπισκέπτεται τὴν Ἀντιόχεια καὶ σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπισκέψεις του σ' αὐτὴν ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ὁ μαθητής του, πρεσβύτερος τότε, βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκφωνήσει τὸν ἐγκωμιαστικὸ αὐτὸ λόγο. Πέθανε ἴσως πρὸ 392.

Ὁ Διόδωρος ὑπῆρξε πολυγραφότατος. Τὰ ἔργα του ἀναφέρονται σὲ ἀντικείμενα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῆς γραμματικῆς, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἑρμηνευτικῆς, τῆς ἀπολογητικῆς, τῆς ἀντιρρητικῆς θεολογίας καὶ τῆς δογματικῆς, ἀλλὰ σώζονται μόνο ἀποσπάσματα αὐτῶν ἑλληνιστί.

## 14. ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΘΕΚΛΑ

Ἡ ἁγία Θέκλα καταγόταν ἀπὸ τὸ Ἰκόνιο, ἀπὸ πλούσια καὶ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια, καὶ σὲ ἡλικία 18 ἐτῶν ἀρραβωνιάσθηκε τὸν Θάμυρη. Ὅταν ἄκουσε τὸν Παῦλο νὰ κηρύτει στὸ σπίτι τοῦ Ὀνησιφόρου στὸ Ἰκόνιο, ὅπου εἶχε μεταβεῖ ὁ Παῦλος, τόσο πολὺ ἐνθουσιάσθηκε, ὥστε διέλυσε τὸν ἀρραβῶνα της καὶ ἀφοσιώθηκε στὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου. Ὁ ἀρραβωνιαστικός της κατηγόρησε τὸν Παῦλο στὸν Ἀνθύπατο καὶ ἐκεῖνος τὸν φυλάκισε. Ἡ Θέκλα τότε πήγαινε στὴ φυλακὴ καὶ ἄκουε τὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου. Γενόμενο αὐτὸ γνωστὸ στὸν ἀνθύπατο, ὁδηγήθηκαν καὶ οἱ δύο ἐνώπιόν του καὶ ὁ Παῦλος, ἀφοῦ δάρθηκε, διώχθηκε ἀπὸ τὸ Ἰκόνιο, ἐνῶ ἡ Θέκλα ρίχθηκε στὴ φωτιά, χωρὶς ὅμως νὰ πάθει τίποτε. Ἔτσι σώθηκε καὶ μαζὶ μὲ τὸν Παῦλο πῆγε στὴν Ἀντιόχεια. Στὴν Ἀντιόχεια ὁ ἄρχοντας αὐτῆς Ἀλέξανδρος τὴν ἐρωτεύθηκε καὶ ἐπειδὴ δὲν δέχθηκε τὴν πρότασή του νὰ τὴν νυμφευθεῖ, τὴν ἔπιασε στὸ μέσον τοῦ δρόμου καὶ τὴν φίλησε, ἀλλ' ἀντιδρώντας αὐτὴ δυναμικὰ ἔσχισε τὸ ἐπανωφόρι του, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ριχθεῖ στὰ θη-

ρία, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν τὴν ἄγγιξαν· ἀφοῦ ὑπέστη καὶ ἄλλα βασανιστήρια καὶ δὲν ἔπαθε τίποτε, ἀφέθηκε ἐλεύθερη. Μετὰ ἀπὸ συνάντησή της στὰ Μύρα μὲ τὸν Παῦλο ἐπέστρεψε στὸ Ἰκόνιο καὶ δίδασκε τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Στὴ συνέχεια πῆγε στὴ Σελεύκεια καὶ κατοίκησε σὲ σπήλαιο μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν ἐνενήντα χρόνων, γενόμενη σ' ὅλους γνωστὴ γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τὰ θαύματά της. Ἡ μνήμη της τιμᾶται τὴν 24 Σεπτεμβρίου.

Στὸ λόγο του αὐτὸν ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος πλέκει τὸ ἐγκώμιο τῆς παρθενομάρτυρας Θέκλας, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν διασώθηκε ὅλος ὁ λόγος, παρὰ μόνο ἡ ἀρχή, ἀπὸ τὴν ὁποία ὅμως μπορεῖ εὔκολα νὰ φαντασθεῖ κανεὶς τὰ ἐγκώμια ποὺ ἔπλεξε γι' αὐτήν.

## 15. ΣΤΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΦΩΚΑ

Ὁ ἅγιος Φωκᾶς ἦταν υἱὸς τοῦ Παμφίλου καὶ τῆς Μαρίας, ποὺ κατάγονταν ἀπὸ πόλη τῆς Σινώπης. Ἀπὸ μικρὸς ἀκόμη ἔλαβε τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος νὰ ἐνεργεῖ θαύματα, καὶ ὅταν ἔγινε ἐπίσκοπος πολλοὺς ὁδήγησε στὸ φῶς τῆς θεογνωσίας μὲ τὴ διδασκαλία καὶ τὰ θαύματά του. Ὑπέστη μαρτυρικὸ θάνατο ἐπὶ βασιλείας τοῦ Τραϊανοῦ τὸ 101, ριφθεὶς σὲ πυρακτωμένο λουτρό. Πλεῖστα θαύματα ἐπιτέλεσε καὶ μετὰ τὸ θάνατό του.

Ἡ μνήμη του τιμᾶται τὴν 22 Σεπτεμβρίου.

Στὸ λόγο του αὐτὸν ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ὁρμᾶται ἀπὸ τὸν ἑορτασμὸ τῆς μνήμης τοῦ μάρτυρα καὶ μιλώντας γενικὰ γιὰ τὴ δύναμη τῶν μαρτύρων, ποὺ σαγηνεύει βασιλεῖς καὶ ἰδιῶτες, προτρέπει τοὺς ἀκροατές του νὰ παραβρεθοῦν στὸν ἑορτασμὸ τοῦ μάρτυρα καὶ νὰ τὸν τιμήσουν, ἔχοντας ὑπόψη, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ τιμᾶ μάρτυρα δὲν κάμνει ἐκεῖνον λαμπρότερο, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἀποσπᾶ ἀπὸ ἐκεῖνον τὴν εὐλογία τοῦ φωτός.

Στὴ συνέχεια ἀναπτύσει τὸ χωρίο τοῦ 141 ψαλμοῦ «φωνῇ μου πρὸς τὸν Κύριον ἐκέκραξα, φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐδεήθην», καὶ βάσει αὐτοῦ ἐξαπολύει πόλεμο ἐναντίον τῶν αἱρετικῶν, ἀποδεικνύοντας τὴν ἰσότητα μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ μὲ μαρτυρίες ἀπὸ τὴ Γραφή.

## 16. ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΜΑΡΤΥΡΑ ΔΡΟΣΙΔΑ

Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ὁ τελευταῖος ἐγκωμιαστικὸς λόγος τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ποὺ δημοσιεύεται στὸν τόμο αὐτὸ καὶ ἔχει ὡς ἀντικείμενο ἐγκωμιασμοῦ μία ἀκόμη γυναίκα μάρτυρα, τὴν Δροσίδα, ὅπου εἶναι διάχυτος ὁ ἴδιος ἐνθουσιασμὸς αὐτοῦ ποὺ διαπιστώνεται σὲ κάθε περίπτωση ποὺ γίνεται λόγος αὐτοῦ γιὰ γυναῖκες μάρτυρες.

Ἡ ἁγία Δροσίδα μαρτύρησε ἄγνωστο πότε, ριφθεῖσα σὲ ἀναμμένο καμίνι, ἀπ' ὅπου ἡ ψυχή της, ὅπως τονίζει ὁ ἱερὸς πατήρ, ἀνέβηκε καθαρώτερη πρὸς τὸν οὐράνιο νυμφώνα, ὁδηγούμενη καὶ δορυφορούμενη ὑπὸ τῶν ἀγγέλων. Βρίσκει τὴν εὐκαιρία στὴ συνέχεια νὰ τονίσει ποιός εἶναι ὁ τίμιος θάνατος, ὁ θάνατος τῶν ὁσίων, καὶ ποιός ἀτιμότερος καὶ ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ σκύλου, ὁ θάνατος τῶν ἁμαρτωλῶν.

### *ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ*

### *ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ ΜΕΛΕΤΙΟΝ*

### *ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ*

### *ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΠΟΥΔΗΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ*

*1. Πανταχοῦ τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀγέλης περιφέρων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν πόλιν ἅπασαν ἐνταῦθα παροῦσαν βλέπων, οὐκ ἔχω τίνα μακαρίσω πρότερον· τὸν ἅγιον Μελέτιον, ὅτι τοσαύτης καὶ μετὰ θάνατον ἀπολαύει τιμῆς, ἢ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὅτι τοιαύτην 5 καὶ μετὰ τελευτὴν περὶ τοὺς ποιμένας τοὺς ὑμετέρους εὔνοιαν ἐπιδείκνυσθε. Μακάριος μὲν γὰρ ἐκεῖνος ὅτι τοιοῦτον ἴσχυσεν ἀφεῖναι φίλτρον πᾶσιν ὑμῖν, μακάριοι δὲ καὶ ὑμεῖς ὅτι τῆς ἀγάπης δεξάμενοι τὴν παρακαταθήκην ἀκέραιον αὐτὴν τῷ παρακαταθεμένῳ μέχρι νῦν φυλάττοντες διεμείνατε. Καὶ γὰρ πέμπτον ἔτος ἤδη παρέ- 10 δραμεν ἐξ οὗ πρὸς τὸν ποθούμενον ἀπεδήμησεν Ἰησοῦν ἐκεῖνος καὶ καθάπερ χθὲς καὶ πρῴην αὐτὸν ἑωρακότες, οὕτω μετὰ ζέοντος τοῦ φίλτρου πρὸς αὐτὸν ἀπηντήκατε τήμερον. Διὰ ταῦτα ζηλωτὸς ἐκεῖνος, ὅτι τοιούτους ἐγέννησεν υἱούς· ζηλωτοὶ δὲ καὶ ὑμεῖς, ὅτι τοιοῦτον ἐκληρώθητε πατέρα. Γενναία ἡ ῥίζα καὶ θαυ- 15 μασία, ἀλλὰ καὶ οἱ καρποὶ τῆς ῥίζης ἄξιοι ταύτης. Καὶ καθάπερ ῥίζα τις θαυμαστὴ τοῖς κόλποις κρυπτομένη τῆς γῆς αὐτὴ μὲν οὐ φαίνεται, διὰ δὲ τῶν καρπῶν τῆς οἰκείας ἀρετῆς τὴν ἰσχὺν ἐπιδείκνυται, οὕτω δὴ καὶ ὁ μακάριος Μελέτιος, ἐν τῇ λάρνακι ταύτῃ κρυπτόμενος, αὐτὸς μὲν ἡμῖν τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς οὐκ 20 ἔστι καταφανής, διὰ δὲ ὑμῶν τῶν καρπῶν τῆς οἰκείας χάριτος τὴν ἰσχὺν ἐπιδείκνυται· κἂν ἡμεῖς σιγήσωμεν, ἀρκεῖ μόνη ἡ ἑορτὴ καὶ τῆς ὑμετέρας σπουδῆς ἡ θερμότης σάλπιγγος λαμπρότερον ἀναβοῆσαι τοῦ ἁγίου Μελετίου τὸ φιλότεκνον· οὕτως γὰρ ὑμῶν τὴν*

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

## ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ ΜΕΛΕΤΙΟ

### ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

### ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΘΥΜΙΑ ΤΩΝ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΘΕΝΤΩΝ

1. Περιφέροντας τὸ βλέμμα μου σὲ κάθε μέρος τῆς ἱερῆς αὐτῆς συνάξεως καὶ βλέποντας ὁλόκληρη τὴν πόλη νὰ εἶναι παρούσα, δὲν ξέρω ποιόν νὰ μακαρίσω πρῶτα· τὸν ἅγιο Μελέτιο, ποὺ καὶ μετὰ θάνατο ἀπολαμβάνει τόση μεγάλη τιμή, ἢ σᾶς, ποὺ καὶ μετὰ θάνατο δείχνετε τέτοια ἀγάπη πρὸς τοὺς ποιμένες σας. Μακάριος λοιπὸν ἐκεῖνος, διότι κατόρθωσε ν' ἀφήσει σ' ὅλους σας τόση θερμὴ ἀγάπη, μακάριοι καὶ σεῖς, διότι, ἀφοῦ δεχθήκατε τὴν παρακαταθήκη τῆς ἀγάπης αὐτῆς, μπορέσατε νὰ τὴ διαφυλάξετε μέχρι σήμερα ἀκέραια γιὰ ἐκεῖνον ποὺ σᾶς τὴν ἐμπιστεύθηκε. Διότι πέρασε ἤδη καὶ τὸ πέμπτο ἔτος ἀπὸ τότε ποὺ ἐκεῖνος ἀποδήμησε πρὸς τὸν πολυπόθητο Ἰησοῦ καὶ σεῖς ἤρθατε σήμερα πρὸς αὐτὸν μὲ τόση θερμὴ ἀγάπη, σὰν νὰ τὸν εἴχατε δεῖ χθὲς καὶ προχθές. Γι' αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνος ἀξιοζήλευτος, διότι γέννησε τέτοια τέκνα· ἀξιοζήλευτοι ὅμως εἶστε καὶ σεῖς, διότι ἔτυχε νὰ ἔχετε τέτοιον πατέρα. Εὐγενὴς ἡ ρίζα καὶ θαυμάσια, ἀλλὰ καὶ οἱ καρποὶ τῆς ρίζας ἀντάξιοι τῆς ρίζας αὐτῆς. Καὶ ὅπως μία ρίζα σπουδαία, ποὺ εἶναι κρυμμένη στοὺς κόλπους τῆς γῆς, δὲ φαίνεται βέβαια ἡ ἴδια, δείχνει ὅμως τὴν ἀξία τῆς δυνάμεώς της μὲ τοὺς καρπούς της, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Μελέτιος· κρυμμένος μέσα σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴ λάρνακα, τὸν ἴδιο δὲν τὸν βλέπομε μὲ τὰ σωματικά μας μάτια, δείχνει ὅμως τὴ δύναμη τῆς χάριτός του μ' ἐσᾶς ποὺ εἶστε οἱ πνευματικοὶ καρποί του. Καὶ ἂν ἀκόμα σιωπήσω ἐγώ, ἀρκεῖ μόνη ἡ ἑορτὴ καὶ ἡ θερμότητα τῆς προθυμίας σας νὰ διαλαλήσει λαμπρότερα καὶ ἀπὸ σάλπιγγα τὴν ἀγάπη τοῦ ἁγίου Μελετίου πρὸς τὰ τέκνα του· διότι τόσο πολὺ θέρμανε τὸ

*διάνοιαν ἐξέκαυσε πρὸς τὸν ἔρωτα τὸν αὐτοῦ, ὡς καὶ πρὸς ψιλὸν τὸ ὄνομα διαθερμαίνεσθαι καὶ πρὸς αὐτὴν διανίστασθαι τὴν προσηγορίαν.*

*Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ νῦν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐπίτηδες καὶ ἀπὸ* 5 *σπουδῆς συνεχῶς αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῖς ἐμαυτοῦ λόγοις ἐνείρω. Καὶ καθάπερ τις στέφανον πλέκων χρυσοῦν, εἶτα μαργαρίτας ἐντιθεὶς τῇ πυκνότητι τῶν λίθων, λαμπρότερον ἐργάζεται τὸ διάδημα, οὕτω δὴ κἀγὼ τὸν τῶν ἐγκωμίων στέφανον τῇ μακαρίᾳ πλέκων κεφαλῇ τήμερον, ὥσπερ τινῶν μαργαριτῶν πυκνότητα τῆς προση-* 10 *γορίας αὐτοῦ τὴν συνέχειαν ἐνυφαίνω τῷ λόγῳ, ποθεινότερον ταύτῃ καὶ λαμπρότερον κατασκευάζειν αὐτὸν προσδοκῶν. Οὗτος γὰρ φιλούντων ὁ νόμος καὶ τοιοῦτον τὸ ἔθος, ὡς καὶ ψιλὰ τὰ ὀνόματα περιπτύσσεσθαι τῶν ἐρωμένων, καὶ πρὸς αὐτὰς διαθερμαίνεσθαι τὰς προσηγορίας, ὃς δὴ καὶ ὑμεῖς πεπόνθατε ἐπὶ τοῦ μακα-* 15 *ρίου τούτου.*

*Παρὰ γὰρ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν εἰσελθόντα δεξάμενοι, τὸ παιδίον ἕκαστος τὸ ἑαυτοῦ ἀπὸ τῆς προσηγορίας ἐκαλεῖτε τῆς ἐκείνου, διὰ τῆς προσηγορίας εἰς τὴν οἰκίαν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ τὸν ἅγιον εἰσάγειν νομίζοντες, καὶ πατέρας καὶ πάππους καὶ* 20 *προγόνους παρατρέχουσαι αἱ μητέρες τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίου Μελετίου τοῖς τεχθεῖσι παιδίοις ἐπετίθεσαν. Ἐνίκα γὰρ τὴν φύσιν ὁ τῆς εὐλαβείας πόθος καὶ τὰ τικτόμενα λοιπὸν οὐκ ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν φιλοστοργίας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν προσηγορίαν ἐκείνην διαθέσεως ποθεινὰ τοῖς φυτευσαμένοις ἦν. Τὸ γὰρ* 25 *ὄνομα αὐτὸ καὶ συγγενείας κόσμον καὶ οἰκίας ἀσφάλειαν καὶ τοῖς καλουμένοις σωτηρίαν καὶ τοῦ πόθου παραμυθίαν εἶναι ἐνόμιζον· καὶ καθάπερ ἐν σκότῳ καθήμενοί τινες μιᾶς λαμπάδος ἀφθείσης πολλοὺς ἀνάψαντες λύχνους εἰς τὴν οἰκίαν ἕκαστος εἰσάγει τὴν ἑαυτοῦ, οὕτω δὴ καὶ τῆς προσηγορίας ἐκείνης ὥσπερ φωτὸς εἰς* 30 *τὴν πόλιν ἐμπεσούσης, ἕκαστος ὥσπερ λύχνον ἀνάπτων εἰς τὴν οἰκίαν εἰσῆγε τὴν ἑαυτοῦ τὸ τοῦ μακαρίου τότε ἐκείνου ὄνομα, ὥσπερ τινὰ μυρίων ἀγαθῶν θησαυρὸν διὰ τῆς ἐπωνυμίας ἐπισπώμενος· καὶ ἦν εὐλαβείας διδασκαλία τὸ γιγνόμενον. Συνεχῶς γὰρ ἀναγκαζόμενοι τῆς προσηγορίας ἐκείνης μεμνῆσθαι καὶ τὸν*

νοῦ σας γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτόν, ὥστε καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομά του ἁπλῶς νὰ θερμαίνεσθε ἐξολοκλήρου καὶ νὰ σᾶς κυριεύει ἐνθουσιασμὸς προφέροντάς το.

Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ τώρα, ὄχι τυχαῖα, ἀλλ' ἐπίτηδες καὶ μὲ μεγάλη προθυμία παρεμβάλλω συνέχεια στοὺς λόγους μου αὐτὸ τὸ ὄνομα. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος ποὺ πλέκει χρυσὸ στεφάνι καὶ τοποθετώντας ἔπειτα μαργαριτάρια κατ' ἀναλογία τῆς πυκνότητας τῶν πολυτίμων λίθων, κάμνει λαμπρότερο τὸ διάδημα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐγὼ σήμερα, πλέκοντας στὴ μακάρια κεφαλὴ ἐκείνου τὸ στεφάνι τῶν ἐγκωμίων, σὰν κάποια πυκνὰ μαργαριτάρια ἐνυφαίνω στὸ λόγο μου τὴ συχνὴ ἐπανάληψη τοῦ ὀνόματός του, ἐλπίζοντας ἔτσι νὰ τὸ κάμω πιὸ ποθητὸ καὶ πιὸ λαμπρό. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος ἐκείνων ποὺ ἀγαποῦν καὶ τέτοια ἡ συνήθεια, ὥστε καὶ τὰ ὀνόματα ἁπλῶς τῶν ἀγαπημένων τους νὰ τὰ περιπτύσσονται καὶ νὰ ἐκδηλώνουν ὅλη τὴ θέρμη τῆς ἀγάπης τους πρὸς αὐτά, πράγμα ποὺ καὶ σεῖς πάθατε μὲ τὸν μακάριο αὐτόν.

Πράγματι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀκόμη ποὺ εἰσῆλθε στὴν πόλη καὶ τὸν ὑποδεχθήκατε, ὁ καθένας ἔδινε στὸ παιδί του τὸ ὄνομα ἐκείνου, νομίζοντας πὼς μὲ τὸ ὄνομα εἰσάγει ὁ καθένας στὸ σπίτι του τὸν ἅγιο, καὶ οἱ μητέρες παραβλέποντας τὰ ὀνόματα τῶν πατέρων καὶ τῶν πάππων καὶ τῶν προγόνων τους, ἔδιναν στὰ γεννώμενα παιδιά τους τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίου Μελετίου. Διότι ὁ πόθος τῆς εὐλάβειας νικοῦσε τὴ συγγένεια καὶ τὰ γεννώμενα πλέον τέκνα ἦταν ποθητὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους, ὄχι μόνον ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας τους, ἀλλὰ καὶ λόγω τῆς διαθέσεως πρὸς τὸ ὄνομα ἐκεῖνο. Διότι πίστευαν πὼς τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀποτελεῖ καὶ κόσμημα συγγένειας καὶ ἀσφάλεια οἰκίας καὶ σωτηρία σ' ἐκείνους ποὺ τὸ ἔφεραν καὶ παρηγοριὰ τοῦ πάθους τους. Καὶ ὅπως κάποιοι ποὺ βρίσκονται μέσα τὸ σκοτάδι, ἀφοῦ ἀνάψει μιὰ λαμπάδα, τότε ἀνάβοντας ἀπ' αὐτὴν πολλὰ λυχνάρια, ὁ καθένας μεταφέρει καὶ ἐσάγει τὸ δικό του στὸ σπίτι του, ἔτσι λοιπὸν καὶ μὲ τὸ ὄνομα ἐκεῖνο ποὺ ἔλαμψε σὰν φῶς στὴν πόλη, ὁ καθένας, σὰν ν' ἀνάβει λυχνάρι, εἰσήγαγε στὸ σπίτι του τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίου ἐκείνου, ἀποσπώντας κατὰ κάποιο τρόπο ἕνα θησαυρὸ μυρίων ἀγαθῶν. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ γινόταν τότε ἦταν διδασκαλία εὐλάβειας. Διότι, ἀναγκαζόμενοι συνεχῶς νὰ θυμοῦνται τὸ ὄνομα ἐκεῖνο καὶ νὰ ἔχουν τὸν ἅγιον ἐκεῖνον μέσα στὴν ψυχή τους,

*ἅγιον ἐκεῖνον ἔχειν ἐπὶ ψυχῆς, παντὸς ἀλόγου πάθους καὶ λογισμοῦ φυγαδευτήριον εἶχον τὸ ὄνομα· καὶ οὕτω πολὺ γέγονε τοῦτο, ὡς πανταχοῦ καὶ ἐν ἀγορᾷ καὶ ἐν ἀγροῖς καὶ ἐν ὁδοῖς τούτῳ πάντοθεν περιηχεῖσθαι τῷ ὀνόματι.*

5 *Οὐ πρὸς τὸ ὄνομα δὲ τοσοῦτον ἐπάθετε μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τοῦ σώματος τὸν τύπον. Ὅπερ γοῦν ἐν ὀνόμασιν ἐποιήσατε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος ἐπράξατε τῆς ἐκείνου. Καὶ γὰρ καὶ ἐν δακτυλίων σφενδόναις καὶ ἐν ἐκτυπώμασι καὶ ἐν φιάλαις καὶ ἐν θαλάμων τοίχοις καὶ πανταχοῦ τὴν εἰκόνα τὴν ἁγίαν ἐκείνην 10 διεχάραξαν πολλοί, ὡς μὴ μόνον ἀκούειν τῆς ἁγίας προσηγορίας ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ ὁρᾶν αὐτοῦ πανταχοῦ τοῦ σώματος τὸν τύπον καὶ διπλῆν τινα τῆς ἀποδημίας ἔχειν παραμυθίαν. Καὶ γὰρ εὐθέως εἰσελθὼν τῆς πόλεως ἐξεβάλλετο, τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν ἀπελαυνόντων αὐτόν. Ὁ δὲ Θεὸς συνεχώρησε ὁμοῦ καὶ τὴν ἀρετὴν 15 τὴν ἐκείνου καὶ τὴν ἀνδρείαν τὴν ὑμετέραν δεῖξαι βουλόμενος.*

*Ἐπειδὴ γὰρ εἰσελθών, καθάπερ Μωσῆς εἰς Αἴγυπτον, αἱρετικῆς τὴν πόλιν ἀπήλλαξε πλάνης, καὶ τὰ σεσηπότα μέλη καὶ ἀνιάτως ἔχοντα τοῦ λοιποῦ σώματος ἀποκόψας, ἀκέραιον τὴν ὑγίειαν ἐπανήγαγε τῷ πλήθει τῆς Ἐκκλησίας, οἱ τῆς ἀληθείας 20 ἐχθροὶ τὴν διόρθωσιν οὐκ ἐνεγκόντες, τὸν βασιλεύοντα τότε κινήσαντες, τῆς πόλεως αὐτὸν ἐξέβαλον, ταύτῃ προσδοκῶντες περιέσεσθαι τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν τῶν γεγενημένων ἀνατρέψειν διόρθωσιν. Ἐγίνετο δὲ τοὐναντίον ἢ προσεδόκησαν, καὶ μᾶλλον καὶ ὑμῶν ὁ ζῆλος ἐδείκνυτο, καὶ ἐκείνου διέλαμπεν ἡ τῆς διδασκαλι- 25 κῆς ἐπιστήμης ἀπόδειξις· ἐκείνου μὲν ὅτι ἐν τριάκοντα ἡμέραις οὐδ' ὅλαις ἴσχυσεν οὕτως ὑμᾶς θεμελιῶσαι ἐν τῷ ζήλῳ τῆς πίστεως, ὡς μυρίων μετὰ ταῦτα προσβαλόντων πνευμάτων, ἄσειστον μεῖναι τὴν διδασκαλίαν ἐκείνην· ὑμῶν δὲ ἡ θερμότης ἐδείκνυτο, ὅτι ἐν τριάκοντα οὐδὲ ὅλαις ἡμέραις οὕτω μετὰ ἀκριβείας τὰ παρ' 30 ἐκείνου καταβληθέντα ἐδέξασθε σπέρματα, ὡς πρὸς τὸ βάθος τῆς διανοίας παραπέμψαι τὰς ῥίζας καὶ μηδενὶ τῶν προσενεχθέντων ἐνδοῦναι λοιπὸν πειρασμῶν.*

εἶχαν τὸ ὄνομα σὰν ψυγαδευτήριο κάθε ἀλόγου πάθους καὶ λογισμοῦ. Καὶ ἔλαβε τὸ πράγμα αὐτὸ τόση μεγάλη ἔκταση, ὥστε παντοῦ, καὶ στὴν ἀγορὰ καὶ στοὺς ἀγροὺς καὶ στοὺς δρόμους ν' ἀκούεται παντοῦ τὸ ὄνομα αὐτό.

Καὶ δὲν σᾶς κυρίεψε τὸ πάθος αὐτὸ μόνο γιὰ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀπεικόνιση τοῦ σώματός του. Ἐκεῖνο δηλαδὴ ποὺ κάματε ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα, αὐτὸ κάμετε καὶ γιὰ τὴν εἰκόνα ἐκείνου. Διότι ἐκείνη τὴν ἁγία εἰκόνα τὴ χάραξαν πολλοὶ καὶ στὶς σφενδόνες τῶν δακτυλιδίων, καὶ στὰ ἐκτυπώματα, καὶ στὶς φυάλες, καὶ στοὺς τοίχους τῶν θαλάμων, καὶ παντοῦ, ὥστε, ὄχι μόνο ν' ἀκοῦν ἐκεῖνο τὸ ἅγιο ὄνομα, ἀλλὰ καὶ νὰ βλέπουν παντοῦ τὴν εἰκόνα τοῦ σώματός του, καὶ νὰ ἔχουν ἔτσι διπλὴ παρηγοριὰ γιὰ τὴν ἀποδημία του. Διότι ἀμέσως, μόλις ἦρθε στὴν πόλη, ἀπομακρύνθηκε, ἐπειδὴ οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας τὸν ἐξεδίωξαν. Ὁ Θεὸς ὅμως τὸ ἐπέτρεψε αὐτό, θέλοντας νὰ δείξει συγχρόνως καὶ τὴν ἀρετὴ ἐκείνου καὶ τὴν ἀνδρεία τὴ δική σας.

Ὅταν δηλαδὴ ἦρθε στὴν πόλη, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Μωϋσῆς στὴν Αἴγυπτο, καὶ ἀπάλλαξε τὴν πόλη ἀπὸ τὴν αἱρετικὴ πλάνη καὶ ἀπέκοψε ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα τὰ σάπια καὶ ἀθεράπευτα μέλη καὶ ἐπανέφερε ἀκέραια τὴν ὑγεία στὸ πλῆθος τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας, μὴ ὑποφέροντας τὴ διόρθωση, παρακινώντας τὸν τότε βασιλιά, τὸν ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὴν πόλη, νομίζοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὅτι θὰ ὑπερισχύσουν τῆς ἀληθείας καὶ θὰ ἀνατρέψουν τὴν διόρθωση ποὺ εἶχε γίνει. Συνέβηκε ὅμως τὸ ἀντίθετο μ' ἐκεῖνο ποὺ περίμεναν, καὶ ὁ δικός σας ζῆλος ἐκδηλωνόταν μεγαλύτερος, καὶ ἐκείνου διέλαμπε τὸ γνώρισμα τῆς διδασκαλικῆς του ἐπιστήμης· ἐκείνου διέλαμπε, διότι σὲ τριάντα ἡμέρες, κι αὐτὲς ὄχι πλήρεις, κατόρθωσε τόσο πολὺ νὰ σᾶς θεμελιώσει στὸ ζῆλο τῆς πίστεως, ὥστε, ἂν καὶ στὴ συνέχεια δεχθήκατε τὴν προσβολὴ μυρίων ἀνέμων, νὰ μείνει ἀδιασάλευτη ἡ διδασκαλία ἐκείνη· ἡ δική σας πάλι θερμότητα τοῦ ζήλου δειχνόταν, διότι σὲ τριάντα ἡμέρες, καὶ αὐτὲς ὄχι πλήρεις, μὲ τόση μεγάλη ἀκρίβεια δεχθήκατε τὰ σπέρματα τῆς διδασκαλίας ποὺ καταβλήκαν ἀπὸ ἐκεῖνον, ὥστε οἱ ρίζες τους νὰ εἰσχωρήσουν μέσα στὸ βάθος τῆς διάνοιάς σας καὶ νὰ μὴ ὑποχωρεῖτε πλέον σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς προβαλλόμενους πειρασμούς.

*Ἄξιον δὲ μηδὲ ἐκεῖνο παραδραμεῖν, ὃ περὶ τὴν δίωξιν αὐτὴν συνέβαινεν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῆς πόλεως ἄρχων τὸ ὄχημα ἐλαύνων διὰ μέσης ἐξῄει τῆς ἀγορᾶς, πλησίον αὐτοῦ τὸν ἅγιον καθίσας ἐκεῖνον, νιφάδες λίθων πανταχόθεν ἐφέροντο ἐπὶ τὴν τοῦ ἄρχοντος κε-5φαλήν, οὐ φερούσης τῆς πόλεως τὸν χωρισμόν, ἀλλ' αἱρουμένης καὶ τῆς παρούσης ἐκπεσεῖν ζωῆς, ἢ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ἀποσπώμενον ἰδεῖν. Τί οὖν ὁ μακάριος ἐκεῖνος τότε ἐποίησεν; Ἰδὼν τὰς τῶν λίθων βολὰς τοῖς ἱματίοις τοῖς ἑαυτοῦ περιβαλὼν ἀπέκρυψε τοῦ ἄρχοντος τὴν κεφαλήν, ὁμοῦ τε τοὺς ἐχθροὺς τῇ τῆς ἐπιεικείας ἐν-10τρέπων ὑπερβολῇ, καὶ τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς παιδεύων, ὅσην περὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἀνεξικακίαν ἐπιδείκνυσθαι χρή· καὶ ὡς οὐ μόνον οὐδὲν αὐτοὺς ἐργάζεσθαι δεινὸν προσῆκεν, ἀλλ' εἰ καὶ παρ' ἑτέρων αὐτοῖς ἐπῄει κίνδυνος, καὶ τοῦτον μετὰ πάσης ἀποκρούεσθαι σπουδῆς.*

15 *Τίς οὐκ ἔφριξε τότε καὶ τῆς πόλεως τὸν μανικὸν ὁρῶν ἔρωτα καὶ τοῦ διδασκάλου τὴν ἄκραν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν πρᾳότητα καταπληττόμενος; Καὶ γὰρ ἦν παράδοξα τὰ τότε συμβαίνοντα. Ὁ ποιμὴν ἀπηλαύνετο, καὶ τὰ πρόβατα οὐκ ἐσκορπίζετο· ὁ κυβερνήτης ἐξεβάλλετο, καὶ τὸ σκάφος οὐκ ἐβαπτίζετο· 20ὁ γεωργὸς ἐδιώκετο, καὶ ἡ ἄμπελος ἐκαρποφόρει πλέον. Ἐπειδὴ γὰρ τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης πρὸς ἀλλήλους ἦτε συνδεδεμένοι, οὐ πειρασμῶν ἐπαγωγαί, οὐ κινδύνων ἐπαναστάσεις, οὐχ ὁδοῦ μῆκος, οὐ χρόνου πλῆθος, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἴσχυσεν ὑμᾶς διαστῆσαι τῆς συνουσίας τοῦ μακαρίου ποιμένος· ἀλλ' ἐξεβάλλετο μέν, ὥστε 25μακρὰν γενέσθαι τῶν τέκνων, συνέβαινε δὲ τοὐναντίον. Μᾶλλον γὰρ ὑμῖν συνεσφίγγετο τοῖς τῆς ἀγάπης δεσμοῖς, καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν μεθ' ἑαυτοῦ λαβὼν εἰς Ἀρμενίαν ἀπῄει. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα ἐπὶ τῆς πατρίδος ἵδρυτο, ὁ λογισμὸς δὲ καὶ ὁ νοῦς, ὥσπερ ὑπό τινων πτερῶν κουφιζόμενος τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος καὶ διὰ παντὸς 30ὑμῖν ἐπιχωριάζων, ἅπαντα τοῦτον τὸν δῆμον ἐν τοῖς ἐκείνου περιέφερε σπλάγχνοις, ὃ δὴ καὶ ὑμεῖς ἐπάσχετε. Καθήμενοι γὰρ ἐνταῦθα καὶ τῇ πόλει περιγραφόμενοι, τῷ πνεύματι τῆς ἀγάπης εἰς Ἀρμε-*

Ἀλλ' ἀξίζει νὰ μὴ παραβλέψομε οὔτε ἐκεῖνο ποὺ συνέβηκε κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἐκδιώξεώς του. Ἐνῶ δηλαδὴ ὁ ἄρχοντας τῆς πόλεως ὁδηγώντας τὸ ὄχημα διερχόταν μέσω τῆς ἀγορᾶς καὶ ἦταν καθισμένος πλησίον του ὁ ἅγιος ἐκεῖνος, ρίχνονταν ἀπὸ παντοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἄρχοντα πέτρες σὰν χαλάζι, διότι ἡ πόλη δὲν μποροῦσε νὰ ὑποφέρει τὸ χωρισμό, ἀλλὰ προτιμοῦσε κι αὐτὴ τὴ ζωή του ἀκόμη νὰ χάσει, παρὰ νὰ δεῖ τὸν ἅγιο ἐκεῖνο ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ κοντά του. Τί ἔκαμε λοιπὸν τότε ὁ μακάριος ἐκεῖνος; Βλέποντας τὶς πέτρες νὰ πέφτουν σὰν βροχή, κάλυψε τὸ κεφάλι τοῦ ἄρχοντα, περιβάλλοντάς το μὲ τὰ ἐνδύματά του, συγχρόνως καὶ καταντροπιάζοντας μὲ τὴν ὑπερβολικὴ ἐπιείκειά του τοὺς ἐχθρούς, καὶ διδάσκοντας τοὺς μαθητές του, πόση ἀνεξικακία πρέπει νὰ δείχνουν πρὸς ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀδικοῦν· καὶ ὅτι ὄχι μόνο δὲν πρέπει νὰ κάμνουν κανένα κακό, ἀλλά, κι ἂν ἀκόμη διατρέχουν κάποιο κίνδυνο ἀπὸ ἄλλους, καὶ αὐτὸν νὰ τὸν ἀποκρούουν μὲ κάθε προσπάθεια.

Ποιός δὲν ἔφριξε τότε βλέποντας κατάπληκτος καὶ τὸν μανιασμένο ἔρωτα τῆς πόλεως καὶ τὴν ὑπερβολικὴ φιλοσοφία τοῦ διδασκάλου, τὴν ἐπιείκεια καὶ τὴν πραότητα; Διότι πραγματικὰ ἦταν παράξενα τὰ ὅσα συνέβηκαν τότε. Ὁ ποιμένας ἀπομακρυνόταν καὶ τὰ πρόβατα δὲν σκορπίζονταν· ὁ κυβερνήτης ἐκδιωκόταν καὶ τὸ σκάφος δὲν καταβυθυζόταν· ὁ γεωργὸς ἐκδιωκόταν καὶ ἡ ἄμπελος καρποφοροῦσε περισσότερο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἤσασταν συνδεδεμένοι μεταξύ σας μὲ τὸν σύνδεσμο τῆς ἀγάπης, δὲν μπόρεσαν νὰ σᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴ συναναστροφή σας μὲ τὸν μακάριο ποιμένα οὔτε προσβολὲς πειρασμῶν, οὔτε ἐπαναστάσεις κινδύνων, οὔτε μῆκος ὁδοῦ, οὔτε πλῆθος χρόνου, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλ' ἀπομακρυνόταν βέβαια, ὥστε νὰ βρεθεῖ μακριὰ ἀπὸ τὰ τέκνα του, συνέβαινε ὅμως τὸ ἀντίθετο. Διότι συσφιγγόταν περισσότερο μαζί σας μὲ τὸν δεσμὸ τῆς ἀγάπης, καί, παίρνοντας ὅλη τὴν πόλη μαζί του, ἀπῆλθε γιὰ τὴν Ἀρμενία. Τὸ σῶμα του δηλαδὴ βρισκόταν στὴ γῆ τῆς πατρίδας, ἐνῶ ἡ σκέψη του καὶ ὁ νοῦς του καθιστάμενος ἐλαφρὸς σὰν ἀπὸ κάποια φτερὰ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος καὶ βρισκόμενος διαρκῶς κοντά σας, περιέφερε στὰ σπλάχνα του ὅλο αὐτὸ τὸ πλῆθος, πράγμα βέβαια ποὺ πάσχετε καὶ ἐσεῖς. Διότι, ἐνῶ διαμένατε ἐδῶ καὶ περιβαλλόσασταν ἀπὸ τὴ πόλη, ὅμως μὲ τὸ πνεῦμα

*νίαν καθ' ἑκάστην ἱπτάμενοι τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἁγίαν ὄψιν ὁρῶντες καὶ τῆς ἡδίστης καὶ μακαρίας φωνῆς ἀκούοντες, οὕτως ἐπανῄειτε πάλιν. Καὶ διὰ ταύτην συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τὴν αἰτίαν εὐθέως αὐτὸν ἀπελαθῆναι τῆς πόλεως, ἵνα καὶ ὑμῶν, ὥσπερ ἔφθην εἰ-*
5 *πών, τὸ στερρὸν τῆς πίστεως ἐπιδείξῃ τοῖς ὑμᾶς πολεμοῦσιν ἐχθροῖς, κἀκείνου τὸ περὶ τὴν διδασκαλίαν ἔμπειρον. Καὶ δῆλον ἐκεῖθεν.*

*Μετὰ γὰρ τὴν πρώτην δίωξιν ἐπανελθὼν οὐχὶ τριάκοντα ἡμέρας μόνον, ἀλλὰ καὶ μῆνας καὶ ἐνιαυτὸν καὶ ἕνα καὶ δύο καὶ*
10 *πλείους ἐνταῦθα διέτριψεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἱκανὴν ἐδώκατε τῆς περὶ τὴν πίστιν στερρότητος ἀπόδειξιν, ἔδωκεν ὑμῖν μετὰ ἀδείας ἐντρυφῆσαι τῳ πατρὶ πάλιν. Καὶ γὰρ τρυφὴ ἦν μεγίστη τὸ τῆς ἁγίας ὄψεως ἀπολαύειν ἐκείνης. Οὐ γὰρ δὴ διδάσκων μόνον, οὐδὲ φθεγγόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁρώμενος ἁπλῶς, ἱκανὸς ἦν ἅπασαν ἀρετῆς δι-*
15 *δασκαλίαν εἰς τὴν τῶν ὁρώντων ψυχὴν εἰσαγαγεῖν. Ὅτε γοῦν πρὸς ὑμᾶς εἰσήλαυνε καὶ πᾶσα ἡ πόλις πρὸς τὴν ὁδὸν μεθωρμίζετο, οἱ μὲν πλησίον ἤρχοντο καὶ ποδῶν ἥπτοντο καὶ χεῖρας κατεφίλουν καὶ φωνῆς ἤκουον, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ πλήθους κωλυόμενοι πόρρωθεν αὐτὸν ὁρῶντες μόνον, ὥσπερ ἱκανὴν ἀπὸ τῆς ὄψεως δεξά-*
20 *μενοι τὴν εὐλογίαν, καὶ οὐδὲν ἔλαττον τῶν ἐγγὺς γενομένων ἐσχηκότες, οὕτω μετὰ πληροφορίας ἁπάσης ἀπῄεσαν· καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἐγίγνετο, τοῦτο καὶ ἐπὶ τούτου συνέβαινε. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ὅσοι προσελθεῖν καὶ ἐγγὺς γενέσθαι οὐκ ἴσχυον, τῆς σκιᾶς αὐτῶν ἐκτεινομένης καὶ τῶν πόρρωθεν*
25 *ἁπτομένης, τὴν αὐτὴν ἐπεσπῶντο χάριν καὶ ὁμοίως ὑγιαίνοντες ἀπῄεσαν, οὕτω δὴ καὶ νῦν, ὅσοι προσελθεῖν οὐκ ἴσχυον, ὥσπερ τινὸς δόξης πνευματικῆς ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐκείνης κεφαλῆς ἐκπεμπομένης καὶ πρὸς τοὺς πορρωτάτω διικνουμένης αἰσθανόμενοι, πάσης εὐλογίας ἀπὸ τῆς θεωρίας μόνης πληρούμενοι πάντες ἀπῄε-*
30 *σαν.*

*Ἐπεὶ δὲ ἔδοξε τῷ κοινῷ τῶν ὅλων Θεῷ καλέσαι λοιπὸν αὐτὸν ἐκ τῆς παρούσης ζωῆς καὶ εἰς τὸν τῶν ἀγγέλων κατατάξαι χορόν, οὐδὲ τοῦτο ἁπλῶς ἐγίνετο, ἀλλὰ καλεῖ μὲν αὐτὸν βασιλέως γράμματα, τοῦ Θεοῦ τὸν βασιλέα κινήσαντος, καλεῖ δὲ αὐτὸν οὐκ*

τῆς ἀγάπης πετούσατε καθημερινὰ στὴν Ἀρμενία καί, βλέποντας τὸ ἅγιο πρόσωπό του καὶ ἀκούοντας τὴ γλυκιὰ καὶ μακάρια φωνή του, ἔτσι ἐπιστρέφατε πάλι. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς ν' ἀπομακρυνθεῖ αὐτὸς ἀμέσως ἀπὸ τὴν πόλη, γιὰ νὰ δείξει, ὅπως εἶπα προηγουμένως, στοὺς ἐχθρούς σας ποὺ σᾶς πολεμοῦν, καὶ τὴ δική σας σταθερὴ πίστη, καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς διδασκαλίας ἐκείνου. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὰ ἑξῆς.

Μετὰ δηλαδὴ τὴν πρώτη ἐκδίωξη καὶ ἀφοῦ ἐπέστρεψε, ἔμεινε ἐδῶ ὄχι τριάντα μόνο ἡμέρες, ἀλλὰ καὶ μῆνες καὶ ἕνα καὶ δύο καὶ περισσότερα χρόνια. Διότι, ἐπειδὴ παρουσιάσατε ἱκανοποιητικὴ ἀπόδειξη γιὰ τὴ σταθερότητά σας στὴν πίστη, σᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς τὴ δυνατότητα ν' ἀπολαύσετε πάλι ἄφοβα τὸν πατέρα σας. Πραγματικὰ ἦταν μέγιστη ἀπόλαυση τὸ ν' ἀπολαμβάνει κανεὶς τὴν ἅγια ἐκείνη μορφή. Διότι ὄχι μόνο διδάσκοντας, οὔτε μιλώντας, ἀλλὰ καὶ βλεπόμενος ἁπλῶς, ἦταν ἱκανὸς νὰ βάλει μέσα στὴν ψυχὴ τῶν θεατῶν ὁλόκληρη τὴ διδασκαλία τῆς ἀρετῆς. Ὅταν λοιπὸν γύριζε κοντά σας καὶ ὅλη ἡ πόλη παρατασσόταν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ἄλλοι τὸν πλησίαζαν καὶ ἔπιαναν τὰ πόδια του, φιλοῦσαν τὰ χέρια του καὶ ἄκουαν τὴ φωνή του, καὶ ἄλλοι, ἐμποδιζόμενοι ἀπὸ τὸ πλῆθος, βλέποντάς τον ἀπὸ μακριά μόνο, καὶ σὰν νὰ δέχθηκαν ἀρκετὴ εὐλογία ἀπὸ τὴ θέα του καὶ ὄχι λιγότερη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πλησίασαν κοντά του, μὲ τέτοια διάθεση ἀναχωροῦσαν· καὶ ἐκεῖνο ποὺ γινόταν στὴν περίπτωση τῶν ἀποστόλων, αὐτὸ συνέβαινε καὶ μ' αὐτόν. Ὅπως δηλαδὴ στὴν περίπτωση τῶν ἀποστόλων ὅσοι δὲν μποροῦσαν νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ βρεθοῦν κοντά τους ἐπειδὴ ἡ σκιά τους ἁπλωνόταν καὶ ἄγγιζε ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν μακριά, ἀποσποῦσαν τὴν ἴδια χάρη καὶ ἔφευγαν ὅμοια μὲ τοὺς ἄλλους ὑγιεῖς, ἔτσι λοιπὸν καὶ τώρα· ὅσοι δὲν μποροῦσαν νὰ πλησιάσουν, αἰσθανόμενοι μιὰ κάποια πνευματικὴ ἀκτινοβολία νὰ ἐκπέμπεται ἀπὸ τὴν ἁγία ἐκείνη κεφαλὴ καὶ νὰ φθάνει καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν μακριά, ἀναχωροῦσαν ἀπὸ ἐκεῖ γεμάτοι ὅλοι ἀπὸ κάθε εὐλογία καὶ ἀπὸ τὴ θέα καὶ μόνο ἐκείνη.

Ὅταν ὅμως ἀποφάσισε ὁ κοινὸς τῶν ὅλων Θεὸς νὰ καλέσει πλέον αὐτὸν ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ καὶ νὰ τὸν κατατάξει στὸ χορὸ τῶν ἀγγέλων, οὔτε αὐτὸ συνέβηκε ἔτσι ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸν καλοῦν βέβαια τὰ γράμματα τοῦ βασιλιᾶ, μετὰ ἀπὸ παρακίνηση τοῦ Θεοῦ, τὸν

*ἐγγύς που οὐδὲ πλησίον, ἀλλ' εἰς τὴν Θρᾴκην αὐτήν, ἵνα καὶ Γαλάται καὶ Βιθυνοὶ καὶ Κίλικες καὶ Καππαδόκαι καὶ οἱ τὴν Θρᾴκην προσοικοῦντες ἅπαντες τὰ ἡμέτερα μάθωσιν ἀγαθά· ἵνα, οἱ πανταχοῦ τῆς γῆς ἐπίσκοποι ὥσπερ εἰς ἀρχέτυπον εἰκόνα τὴν ἁγιωσύνην 5 ἰδόντες τὴν ἐκείνου καὶ παράδειγμα σαφὲς τῆς κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην διακονίας ἐξ ἐκείνου λαβόντες, κανόνα τινά, καθ' ὃν δεῖ τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομεῖν καὶ κυβερνᾶν, ἔχωσιν ἀσφαλῆ καὶ σαφέστατον. Καὶ γὰρ διὰ τὸ τῆς πόλεως μέγεθος καὶ διὰ τὴν τοῦ βασιλέως προσεδρίαν πολλοὶ πολλαχόθεν τῆς οἰκουμένης ἐκεῖ συν-10 έρρεον τότε. Οἱ δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπίσκοποι διὰ τὸ τὰς Ἐκκλησίας ἐκ μακροῦ πολέμου καὶ χειμῶνος ἀνενεγκούσας ἀρχὴν εἰρήνης καὶ γαλήνης λαμβάνειν, βασιλικοῖς ἐκεῖ γράμμασιν ἐκαλοῦντο πάντες.*

*Τότε τοίνυν καὶ οὗτος ἐκεῖ παραγίνεται. Καὶ καθάπερ ἐπὶ 15 τῶν τριῶν παίδων, ἡνίκα ἀνακηρύττεσθαι ἔμελλον καὶ στεφανοῦσθαι, σβέσαντες τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν, καταπατήσαντες τοῦ τυράννου τὸν τῦφον, ἅπαν ἀσεβείας εἶδος ἐλέγξαντες, ἐκ τῆς οἰκουμένης αὐτοῖς τὸ θέατρον ἐκάθητο πάσης (οἱ γὰρ πανταχοῦ γῆς σατράπαι καὶ ὕπατοι καὶ τοπάρχαι ἐκαλοῦντο μὲν δι' ἑτέραν αἰτίαν, 20 ἐγίγνοντο δὲ θεαταὶ τῶν ἀθλητῶν ἐκείνων), οὕτω δὴ καὶ τότε συνέβαινεν, ὥστε γενέσθαι λαμπρὸν τῷ μακαρίῳ τὸ θέατρον· ἐπ' ἄλλῃ κληθέντες αἰτίᾳ οἱ τὰς πανταχοῦ γῆς οἰκονομοῦντες Ἐκκλησίας ἐπίσκοποι παρεγένοντο, καὶ τὸν ἅγιον ἐθεώρουν ἐκεῖνον. Καὶ ἐπειδὴ ἐθεάσαντο καὶ κατέμαθον αὐτοῦ ἀκριβῶς τὴν εὐλάβειαν, 25 τὴν σοφίαν, τὸν ζῆλον τῆς πίστεως, πᾶσαν ἀπηρτισμένην ἐν αὐτῷ τὴν ἱερεῖ πρέπουσαν ἀρετήν, τότε αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλεσεν ὁ Θεός. Ἐγίνετο δὲ τοῦτο καὶ διὰ φειδῶ τῆς πόλεως τῆς ἡμετέρας. Εἰ γὰρ ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν ἀφῆκεν, ἀφόρητος ἔμελλεν ὁ τῆς συμφορᾶς ὄγκος ἔσεσθαι. Τίς γὰρ ἂν ἠνέσχετο τὸν μακάριον ἐκεῖνον 30 ἰδεῖν τὰς ἐσχάτας ἀναπνέοντα ἀναπνοάς; τίς ἂν ἠνέσχετο ἰδεῖν τὰ βλέφαρα ἐκεῖνα τῶν ὀφθαλμῶν καθαιρούμενα καὶ στόμα συγκλειόμενον ἔσχατα ῥήματα ἐπισκῆπτον; τίς βλέπων ταῦτα οὐκ ἂν ἐξέστη τῷ μεγέθει τῆς συμφορᾶς;*

*Ἵν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, ᾠκονόμησεν ὁ Θεὸς ἐπ' ἀλλο-35 τρίας αὐτὸν ἀφεῖναι τὴν ψυχήν, ἵν' ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ προμελε-*

καλεῖ ὅμως ὄχι κάπου κοντὰ καὶ σὲ κοντινὴ ἀπόσταση, ἀλλὰ στὴν ἴδια τὴ Θράκη, ὥστε νὰ μάθουν τὰ δικά μας ἀγαθὰ καὶ οἱ Γαλάτες καὶ οἱ Βιθυνοὶ καὶ οἱ Κίλικες καὶ οἱ Καππαδόκες καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦν κοντὰ στὴ Θράκη, ὥστε οἱ ἐπίσκοποι ὅλων τῶν μερῶν τῆς γῆς, βλέποντας τὴν ἁγιωσύνη ἐκείνου σὰν σὲ ἀρχέτυπη εἰκόνα καὶ παίρνοντας ἀπὸ ἐκεῖνον σαφὲς παράδειγμα τῆς διακονίας στὴν ἐξουσία αὐτή, νὰ ἔχουν κάποιο κανόνα ἀσφαλὴ καὶ σαφέστατο, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ οἰκονομοῦν καὶ νὰ κυβερνοῦν τὶς Ἐκκλησίες. Διότι ἐξ αἰτίας τοῦ μεγέθους τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐκεῖ διαμονῆς τοῦ βασιλέως, συγκεντρώνονταν τότε ἐκεῖ πολλοὶ ἀπὸ πολλὰ μέρη τῆς γῆς. Ἐνῶ οἱ ἐπίσκοποι τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπειδὴ ἄρχισαν οἱ Ἐκκλησίες, μετὰ τὸν μακρὸ πόλεμο καὶ τὴν συμφορά, ν' ἀπολαμβάνουν εἰρήνη καὶ γαλήνη, προσκαλοῦνταν ὅλοι ἐκεῖ μὲ βασιλικὰ γράμματα.

Τότε λοιπὸν καὶ αὐτὸς φθάνει ἐκεῖ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς στὴν περίπτωση τῶν τριῶν παίδων, ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀνακηρυχθοῦν καὶ νὰ στεφανωθοῦν, ἀφοῦ ἔσβησαν τὴ δύναμη τοῦ πυρός, κατεπάτησαν τὴν ἀλαζονεία τοῦ τυράννου, καὶ ἔλεγξαν κάθε εἶδος ἀσέβειας, οἱ θεατές τους προέρχονταν ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμο (διότι οἱ ἀπὸ ὅλη τὴ γῆ σατράπες καὶ ὕπατοι καὶ τοπάρχες εἶχαν κληθεῖ βέβαια γιὰ ἄλλη αἰτία, ἔγιναν ὅμως θεατὲς τῶν ἀθλητῶν ἐκείνων), τὸ ἴδιο λοιπὸν συνέβαινε καὶ τότε, γιὰ νὰ εἶναι λαμπρὸ τὸ θέατρο γιὰ χάρη τοῦ μακαρίου· γιὰ ἄλλη αἰτία πῆγαν ἐκεῖ οἱ ἐπίσκοποι ποὺ διοικοῦν τὶς ἐκκλησίες ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ ἔβλεπαν τὸν ἅγιο ἐκεῖνο. Καὶ ἀφοῦ τὸν εἶδαν καὶ ἔμαθαν μὲ ἀκρίβεια τὴν εὐλάβεια αὐτοῦ, τὴ σοφία, τὸν ζῆλο τῆς πίστεως, καὶ ὅλη γενικὰ τὴν ἀρετὴ αὐτοῦ, ποὺ πρέπει σὲ ἱερέα, τότε ὁ Θεὸς τὸν κάλεσε κοντά του. Καὶ αὐτὸ ἔγινε πάλι ἀπὸ εὐσπλαχνία πρὸς τὴν πόλη μας. Διότι, ἂν ἄφηνε ἐδῶ τὴν ψυχή του, ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἀνυπόφορο τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς. Πραγματικὰ ποιός θὰ ἄντεχε νὰ δεῖ τὸν μακάριο ἐκεῖνο κατὰ τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του; Ποιός θὰ ἄντεχε νὰ δεῖ τὰ βλέφαρα ἐκεῖνα τῶν ὀφθαλμῶν του νὰ χαμηλώνουν γιὰ πάντα καὶ τὸ στόμα νὰ κλείνει ἀφήνοντας τὰ τελευταῖα λόγια; Ποιός βλέποντας αὐτὰ δὲν θὰ ἔνοιωθε ἔκπληξη ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς;

Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ λοιπὸν αὐτὸ ὁ Θεὸς ρύθμισε τὰ πράγματα ν' ἀφήσει τὴν ψυχή του σὲ ξένη χώρα, ὥστε, ἀφοῦ προμελετήσουμε

*τήσαντες τὴν συμφοράν, ὅταν ἴδωμεν εἰσελθόντα τὸν νερκόν, μὴ καταπλαγῶμεν τὴν ψυχήν, ἐνεθισθείσης τῷ θρήνῳ τῆς διανοίας, ὃ δὴ καὶ ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ ἅγιον ἐκεῖνο σῶμα ἡ πόλις ἐδέξατο, ἐπένθησε μὲν καὶ οὕτω καὶ ἀνωλόλυξε μέγα, ἀλλὰ ταχέως κατέ-*
5 *λυσε τὸ πένθος, ἀπό τε τῆς εἰρημένης αἰτίας καὶ τῆς μελλούσης ῥηθήσεσθαι. Ὁ γὰρ φιλάνθρωπος Θεὸς κατελεήσας ἡμᾶς τῆς ὀδύνης, ταχέως ἡμῖν ἕτερον ποιμένα ἀνέδειξε, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας τοὺς ἐκείνου διατηροῦντα χαρακτῆρας καὶ τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς διασώζοντα πάσης· ὃς ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβὰς εὐθέως τὴν πενθήρη*
10 *στολὴν ἡμᾶς ἀπέδυσε καὶ τὴν ὀδύνην ἔσβεσε, τὴν δὲ τοῦ μακαρίου μνήμην ἀνενέωσε μᾶλλον. Καὶ τὸ μὲν ἄλγος ἐμαραίνετο, ὁ δὲ ἔρως σφοδρότερον ἀνήπτετο καὶ ἡ ἀθυμία τέλεον ἀνῃρεῖτο, καίτοι γε ἐν ταῖς ἀποβολαῖς τῶν φιλτάτων οὐχ οὕτω συμβαίνειν εἴωθεν. Ἀλλ' ὅταν τις υἱὸν ποθεινὸν ἢ καὶ ἄνδρα αἰδέσιμον ἀποβάλῃ γυνή, ἕως*
15 *μὲν ἂν αὐτοῦ διατηρῇ τὴν μνήμην ζέουσαν, καὶ τὸ πένθος σφοδρότερον ἐντρέφεται τῇ ψυχῇ, ὅταν δὲ χρόνος ἐπεισελθὼν καταμαλάξῃ τὸ πένθος, συναπεσβέσθη τῇ σφοδρότητι τῆς ὀδύνης καὶ τὸ τῆς μνήμης ἀκμάζον.*

*Ἐπὶ δὲ τοῦ μακαρίου τούτου τοὐναντίον ἐγίγνετο· ἡ μὲν ἀθυ-*
20 *μία παντελῶς ἐξεβάλλετο, ἡ δὲ μνήμη οὐ συναπῄει τῇ λύπῃ, ἀλλὰ σφοδρότερον ηὔξετο. Καὶ μάρτυρες ὑμεῖς οἱ μετὰ τοσοῦτον χρόνον καθάπερ μέλισσαι κηρίῳ περιιπτάμενοι τῷ σώματι τοῦ μακαρίου Μελετίου. Τὸ δὲ αἴτιον οὐ φύσεως ἦν τὸ πρὸς ἐκεῖνον φίλτρον, ἀλλὰ κρίσεως ὀρθῆς λογισμός. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐσβέσθη θανάτῳ,*
25 *οὐκ ἠμαυρώθη χρόνῳ, ἀλλ' αὔξεται καὶ πρὸς τὸ μεῖζον ἐπιδίδωσιν, οὐχὶ τῶν ἑωρακότων μόνον ὑμῶν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τῶν οὐκ εἰδότων. Τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι καὶ ὅσοι νεώτεροι τῆς ἐκείνου ζωῆς γεγόνασι, καὶ οὗτοι αὐτοὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ἐκκαίονται πόθον. Ὑμεῖς μὲν οὖν οἱ πρεσβῦται πλεονεκτεῖτε τῶν οὐχ*
30 *ἑωρακότων αὐτὸν αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ συγγενέσθαι καὶ τῆς ἁγίας ἀπολαῦσαι συνουσίας, οἱ δὲ οὐχ ἑωρακότες πλεονεκτοῦσιν ὑμῶν,*

τὴ συμφορὰ κατὰ τὸν χρόνο ποὺ θὰ μεσολαβοῦσε, νὰ μὴ ἐκπλαγεῖ ἡ ψυχή μας ὅταν δοῦμε τὸν νεκρὸ νὰ εἰσέρχεται στὴν πόλη μας, ἀφοῦ ἡ σκέψη μας θὰ εἶχε ἐξοικειωθεῖ μὲ τὸν θρῆνο, πράγμα βέβαια ποὺ καὶ ἔγινε. Ὅταν λοιπὸν ἡ πόλη δέχθηκε τὸ ἅγιο ἐκεῖνο σῶμα, πένθησε καὶ πάλι καὶ θρήνησε πολύ, ἀλλ' ἀμέσως σταμάτησε τὸ πένθος καὶ γιὰ τὸν λόγο ποὺ ἀναφέρθηκε καὶ γι' αὐτὸν ποὺ πρόκειται νὰ λεχθεῖ. Ὁ φιλάνθρωπος δηλαδὴ Θεός, δείχνοντας εὐσπλαχνία γιὰ τὸν ἀνυπόφορο πόνο μας, μᾶς ἀνέδειξε ἀμέσως ἄλλον ποιμένα, ὁ ὁποῖος διατηρεῖ μὲ μεγάλη ἀκρίβεια τὰ γνωρίσματα ἐκείνου καὶ διασώζει τὴν εἰκόνα ὅλης τῆς ἀρετῆς του. Αὐτός, ἀφοῦ ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἀμέσως μᾶς ἀφαίρεσε τὴν πένθημη στολὴ καὶ ἔσβησε τὸν πόνο μας, ἀνανεώνοντας μέσα μας ἀκόμη περισσότερο τὴ ζωὴ τοῦ μακαρίου. Καὶ ἔτσι ὁ πόνος βέβαια κατεπράϋνε, ὁ ἔρωτας ὅμως ἄναβε σφοδρότερα καὶ ἡ λύπη ἐξαφανιζόταν τελείως, ἂν καὶ δὲν συμβαίνει συνήθως τὸ ἴδιο ὅταν χάνομε προσφιλή μας πρόσωπα. Ἀλλ' ὅταν κανεὶς χάσει πολυαγαπημένο του παιδὶ ἢ μιὰ γυναίκα ἄνδρα σεβαστό, ὅσον καιρὸ διατηρεῖ θερμὴ τὴ μνήμη αὐτοῦ καὶ τὸ πένθος ἀνάβει σφοδρότερα μέσα στὴν ψυχή, ὅταν ὅμως μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου μαλακώσει τὸ πένθος, σβήνει τότε μαζὶ μὲ τὴ σφοδρότητα τῆς ὀδύνης καὶ τὸ μέγεθος τῆς μνήμης.

Στὴν περίπτωση ὅμως τοῦ μακαρίου αὐτοῦ συνέβηκε τὸ ἀντίθετο· ἡ λύπη δηλαδὴ ἀπομακρυνόταν τελείως, ἐνῶ ἡ μνήμη αὐτοῦ δὲν ἐξαφανιζόταν μαζὶ μὲ τὴ λύπη, ἀλλὰ μεγάλωνε σφοδρότερα. Καὶ μάρτυρες εἶστε σεῖς ποὺ μετὰ ἀπὸ τόσο χρόνο συγκεντρωθήκατε γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ μακαρίου Μελετίου ὅπως ἀκριβῶς οἱ μέλισσες ποὺ πετοῦν γύρω ἀπὸ τὴν κηρήθρα. Καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀγάπης σας πρὸς ἐκεῖνον δὲν προερχόταν ἀπὸ φυσικὴ συγγένεια, ἀλλ' ἦταν ἀπόρροια ὀρθῆς κρίσεως. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔσβησε μὲ τὸ θάνατο, δὲν ἀμαυρώθηκε μὲ τὸ χρόνο, ἀλλ' αὐξάνει καὶ γίνεται ὅλο καὶ πιὸ μεγάλη, ὄχι μόνο σ' ἐσᾶς ποὺ τὸν εἴδατε, ἀλλὰ καὶ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν τὸν γνωρίζουν. Διότι τὸ ἀξιοθαύμαστο εἶναι αὐτό, ὅτι δηλαδὴ καὶ ὅσοι εἶναι νεώτεροι ἐκείνου, καὶ αὐτοὶ καίγονται ἀπὸ τὸν ἴδιο πόθο. Σεῖς βέβαια οἱ μεγαλύτεροι πλεονεκτεῖτε ἔναντι ἐκείνων ποὺ δὲν τὸν γνώρισαν ὡς πρὸς αὐτό, τὸ ὅτι τὸν συναναστραφήκατε καὶ ἀπολαύσατε τὴν ἁγία συναναστροφή του, ἐνῶ οἱ νεώτεροι πλεονεκτοῦν ἀπέναντι σὲ σᾶς, ὡς πρὸς τὸ ὅτι, ἂν καὶ δὲν γνώρισαν τὸν ἄν-

*ὅτι μὴ τεθεαμένοι τὸν ἄνδρα, ὑμῶν τῶν ἑωρακότων οὐκ ἐλάττονα περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυνται πόθον.*

*Εὐξώμεθα δὴ κοινῇ πάντες, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, πρεσβῦται καὶ νέοι, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, αὐτὸν* 5 *τὸν μακάριον Μελέτιον κοινωνὸν τῆς εὐχῆς ταύτης λαβόντες (καὶ γὰρ πλείων αὐτῷ παρρησία νῦν καὶ θερμότερον πρὸς ἡμᾶς τὸ φίλτρον), αὐξηθῆναι ταύτην ἡμῖν τὴν ἀγάπην, καὶ καταξιωθῆναι πάντας ἡμᾶς, καθάπερ ἐνταῦθα πλησίον τῆς λάρνακος ταύτης ἐσμέν, οὕτω κἀκεῖ δυνηθῆναι γενέσθαι πλησίον τῆς αἰωνίας αὐτοῦ* 10 *σκηνῆς καὶ τῶν ἀποκειμένων τυχεῖν ἀγαθῶν. Ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

δρα, δείχνουν πρὸς αὐτὸν πόθο ὄχι λιγώτερο ἀπὸ σᾶς ποὺ τὸν γνωρίσατε.

Ἂς εὐχηθοῦμε λοιπὸν ὅλοι μαζί, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, γέροντες καὶ νέοι, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, λαμβάνοντας κοινωνὸ τῆς εὐχῆς μας αὐτῆς τὸν ἴδιο τὸν μακάριο Μελέτιο (διότι τώρα ἔχει μεγαλύτερη παρρησία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ μεγαλύτερη ἀγάπη πρὸς ἐμᾶς), ν' αὐξηθεῖ αὐτὴ ἡ ἀγάπη μας καὶ ν' ἀξιωθοῦμε ὅλοι μας, ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ εἴμασε πλησίον τῆς λάρνακας αὐτοῦ, ἔτσι νὰ μπορέσομε καὶ ἐκεῖ νὰ βρεθοῦμε πλησίον τῆς σκηνῆς αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχομε τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἐπιφυλάσσονται ἐκεῖ, τὰ ὁποῖα εὔχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο καὶ μέσω τοῦ ὁποίου στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ*

## *ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΛΟΥΚΙΑΝΟΝ*

*1. Ὅπερ χθὲς ἐδεδοίκειν ἐξέβη καὶ τέλος ἔλαβε νῦν, καὶ τῆς ἑορτῆς ἀπελθούσης, καὶ τὸ πλῆθος ἡμῖν συναπεδήμησε καὶ ἐλάττων ἡμῖν ὁ σύλλογος γέγονε. Καὶ ᾔδειν μὲν τοῦτο συμβησόμενον πάντως, οὐ μὴν δὲ διὰ τοῦτο τῆς παραινέσεως ἀπέστην· εἰ γὰρ καὶ 5 μὴ πάντες ἐπείσθησαν οἱ χθὲς ἀκούσαντες, ἀλλ' οὐδὲ πάντες ἠπείθησαν· οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς παραμυθίας λόγον ἡμῖν· διόπερ οὐδὲ σήμερον ἀποστήσομαι ταύτης τῆς συμβουλῆς· εἰ γὰρ καὶ μὴ δι' ἡμῶν, ἀλλά γε δι' ὑμῶν πάντως ἀκούσονται τὰ λεγόμενα. Τίς γὰρ δυνηθείη σιγῇ τὴν τοσαύτην αὐτῶν ῥᾳθυμίαν ἐνεγκεῖν ἢ μεταδοῦ-10 ναι συγγνώμης καὶ ἀπολογίας αὐτοῖς, οἳ διὰ τοσούτου χρόνου τὴν μητέρα ἰδόντες καὶ τῶν ἐν αὐτῇ καλῶν ἀπολαύσαντες ἀπέστησαν, καὶ οὐκ ἠνέσχοντο τὸ δεύτερον ἐπιστρέψαι πάλιν, οὐδὲ τὴν τοῦ Νῶε περιστεράν, ἀλλὰ τὸν κόρακα ἐμιμήσαντο, καὶ ταῦτα τοῦ κλυδωνίου μένοντος ἔτι καὶ τοῦ χειμῶνος ἐκείνου, καὶ χαλεπωτέ-15 ρας καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐγειρομένης ζάλης, καὶ τῆς ἁγίας ταύτης κιβωτοῦ προκειμένης ἐν μέσῳ, καὶ πάντας καλούσης, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπωμένης, καὶ πολλὴν τοῖς καταφεύγουσι παρεχούσης τὴν ἀσφάλειαν; Οὐ γὰρ ὑδάτων, οὐδὲ κυμάτων ἐμβολάς, ἀλλὰ τῶν ἀλογωτάτων παθῶν τὰς συνεχεῖς ἀποκρούεται ἐπαναστάσεις, καὶ 20 φθόνον ἀναιρεῖ, καὶ ἀπόνοιαν καταστέλλει. Οὔτε γὰρ ὁ πλούσιος ἐνταῦθα τοῦ πένητος ὑπεριδεῖν δυνήσεται, ἀκούων παρὰ τῶν θείων Γραφῶν, ὅτι «πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου»· οὔτε ὁ πένης πλουτοῦντα ἕτερον ἰδὼν βασκανίᾳ ἁλώσεται, ἀκούων καὶ αὐτὸς ἑτέρου προφήτου λέγοντος· «μὴ*

---

1. Ἡσ. 40,6.

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

## ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΜΑΡΤΥΡΑ ΛΟΥΚΙΑΝΟ

1. Ἐκεῖνο ποὺ φοβόμουν χθὲς συνέβηκε σήμερα· μόλις δηλαδὴ πέρασε ἡ ἑορτὴ ἔφυγε μαζὶ καὶ τὸ πλῆθος καὶ ἔγινε μικρότερη ἡ σύναξή μας. Καὶ γνώριζα βέβαια ἐγὼ ὅτι αὐτὸ θὰ συμβεῖ ὁπωσδήποτε, ἀλλ' ὅμως δὲν ἀπέφυγα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ νὰ τοὺς ἀπευθύνω τὶς παραινέσεις μου καὶ ἂν καὶ δὲν πείσθηκαν ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ μὲ ἄκουσαν χθές, ὅμως δὲν ἔδειξαν ὅλοι ἀπείθεια· καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὴ αἰτία γιὰ μένα γιὰ παρηγορητικὸ λόγο. Γι' αὐτὸ οὔτε σήμερα θ' ἀποφύγω αὐτὴ τὴ συμβουλή· διότι, ἂν καὶ δὲν θ' ἀκούσουν ἀπὸ μένα τὰ λεγόμενα, ὁπωσδήποτε ὅμως θὰ τ' ἀκούσουν ἀπὸ σᾶς. Πραγματικὰ ποιός θὰ μποροῦσε σιωπώντας νὰ ὑποφέρει τὴν τόση ἀδιαφορία αὐτῶν ἢ νὰ συγχωρήσει καὶ νὰ δικαιολογήσει αὐτούς, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἐπὶ τόσο χρόνο εἶδαν τὴ μητέρα καὶ ἀπόλαυσαν τὰ καλὰ αὐτῆς, ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ αὐτὴν καὶ δὲν ἀνέχθηκαν νὰ ἐπιστρέψουν πάλι σ' αὐτήν, οὔτε μιμήθηκαν τὴν περιστερὰ τοῦ Νῶε, ἀλλὰ τὸν κόρακα, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴ στιγμὴ ποὺ συνεχίζεται ἀκόμη ὁ κλυδωνισμὸς καὶ ἡ κακοκαιρία ἐκείνη, καὶ καθημερινὰ ἐγείρεται ὅλο καὶ πιὸ χειρότερα ἡ ταραχή, καὶ ἡ ἁγία αὐτὴ κιβωτὸς βρίσκεται στὴ μέση καὶ καλεῖ ὅλους καὶ τοὺς προσελκύει πρὸς τὸ μέρος της, παρέχοντας μεγάλη ἀσφάλεια σ' ἐκείνους ποὺ καταφεύγουν σ' αὐτήν; Διότι αὐτὴ δὲν ἀποκρούει εἰσβολὲς ὑδάτων ἢ κυμάτων, ἀλλὰ τὶς συνεχεῖς ἐπαναστάσεις τῶν παραλόγων παθῶν, ἀπομακρύνει τὸ φθόνο καὶ καταστέλλει τὴν ἀλαζονεία. Διότι ἐδῶ οὔτε ὁ πλούσιος θὰ μπορέσει νὰ περιφρονήσει τὸν φτωχό, ἀκούοντας ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφές, ὅτι «κάθε σάρκα εἶναι χόρτο καὶ κάθε δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὸ ἄνθος τοῦ χόρτου»[1], οὔτε ὁ φτωχὸς θὰ κυριευθεῖ ἀπὸ φθόνο βλέποντας ἄλλον νὰ πλουτεῖ, ἀκούοντας καὶ αὐτὸς ἄλλον προφήτη νὰ λέ-

*φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ· ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα, οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ». Τοιαύτη γὰρ τῆς εὐπορίας ταύτης ἡ φύσις· οὐ συμμεθίσταται τοῖς ἔχουσιν, οὐ συναποδη-*
*5 μεῖ τοῖς κεκτημένοις, οὐ παρίσταται κρινομένοις ἐκεῖ καὶ εὐθύνας ὑπέχουσι, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θανάτου διακόπτεται πάντως· πολλοὺς δὲ καὶ πρὸ τοῦ θανάτου κατέλιπεν· ἄπιστος ἡ χρῆσις, ἀβέβαιος ἡ ἀπόλαυσις, ἐπικίνδυνος ἡ κτῆσις.*

*Ἀλλ' οὐ τὰ τῆς ἀρετῆς τοιαῦτα καὶ τὰ τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλ'*
*10 ἔστιν ἄσυλος οὗτος ὁ θησαυρός. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ὁ περὶ τοῦ πλούτου τούτου φιλοσοφήσας εἰπών, ὅτι «οὐ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ ὀπίσω αὐτοῦ», οὗτος καὶ περὶ τῶν τῆς ἐλεημοσύνης θησαυρῶν, τῶν ἀεὶ μενόντων καὶ μηδέποτε συλωμένων, ἐπαίδευσεν ἡμᾶς οὕτως εἰπών· «ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν·*
*15 ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Τί τούτου παραδοξότερον γένοιτ' ἄν; Τὰ συλλεγόμενα ἀπόλλυνται, καὶ τὰ σκορπιζόμενα μένει, καὶ μάλα εἰκότως. Τὰ μὲν γὰρ ὁ Θεὸς ὑποδέχεται, ἐκ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ χειρὸς οὐδεὶς ἁρπάζειν δύναται· τὰ δὲ ἐν ἀνθρωπίνοις ἀποτίθεται θησαυροῖς, ἔνθα πολλαῖς ὑπόκειται ταῖς ἐπιβουλαῖς,*
*20 ἔνθα πολὺς ὁ φθόνος καὶ ἡ βασκανία.*

*Μὴ τοίνυν ἀμελῇς, ἀγαπητέ, τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς· κἂν γάρ τις ἀθυμία ἐνοχλῇ, ἐνταῦθα φυγαδεύεται· κἂν φροντίδες βιωτικαί, δραπετεύουσι· κἂν ἄλογα πάθη, σβέννυται· ἀπὸ δὲ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν θεάτρων καὶ τῶν ἄλλων συλλόγων τῶν ἔξωθεν πολλὰς ἐπι-*
*25 συρόμενοι φροντίδας καὶ ἀθυμίας καὶ ψυχῆς νόσους, οἴκαδε ἀναχωροῦμεν. Ἂν ἐνταῦθα διατρίβῃς συνεχῶς, καὶ ἅπερ ἔλαβες ἔξωθεν κακὰ ἀποθήσῃ πάντως· ἂν δὲ ἀποπηδᾷς καὶ φεύγῃς καὶ ἅπερ ἐκτήσω παρὰ τῶν θείων Γραφῶν ἀγαθὰ ἀπολεῖς πάντως, κατὰ μικρὸν ἐκ τῶν ἔξω συνεδρίων καὶ διαλέξεων ὑποσυρομένης σου*
*30 τῆς εὐπορίας.*

*Καὶ ὅτι ταῦτά ἐστιν ἀληθῆ, ἀναχωροῦντες ἐντεῦθεν σπουδάσατε τοὺς σήμερον ἀπολειφθέντας ἰδεῖν, καὶ ὄψεσθε πόσον τὸ μέ-*

---

2. Ψαλμ. 48,17–18.
3. Ψαλμ. 111,9.

γει, «μὴ φοβᾶσαι, ὅταν πλουτήσει κάποιος ἄνθρωπος ἢ ὅταν αὐξηθεῖ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ, διότι δὲν θὰ τὰ πάρει μαζί του ὅλα ὅταν θὰ πεθάνει, οὔτε θὰ τὸν ἀκολουθήσει τότε ἡ δόξα του στὸν τάφο»[2]. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύση τῆς εὐπορίας· δὲν μετατίθεται ἐκεῖ μαζὶ μὲ ἐκείνους ποὺ τὴν ἔχουν, δὲν ἀποδημεῖ μαζὶ μὲ τοὺς κατόχους της, δὲν παρίσταται ἐκεῖ ὅταν κρίνονται καὶ λογοδοτοῦν γιὰ τὶς εὐθύνες τους, ἀλλὰ διακόπτεται ὁπωσδήποτε μὲ τὸ θάνατο ἀπὸ αὐτούς· πολλοὺς βέβαια τοὺς ἐγκατέλειψε καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο· εἶναι ἄπιστη ἡ χρήση του, ἀβέβαια ἡ ἀπόλαυσή του, ἐπικίνδυνη ἡ ἀπόκτησή του.

Δὲν εἶναι ὅμως τέτοια τὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλ' εἶναι ἀσύλητος ὁ θησαυρὸς αὐτός. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸ αὐτό; Ἐκεῖνος ποὺ φιλοσόφησε γιὰ τὸν πλοῦτο ἀφοῦ εἶπε, «δὲν θὰ τὸν ἀκολουθήσει καὶ δὲν θὰ κατεβεῖ μαζί του ἡ δόξα του», αὐτὸς μᾶς δίδαξε καὶ γιὰ τοὺς θησαυροὺς τῆς ἐλεημοσύνης, ποὺ παραμένουν πάντοτε καὶ εἶναι ἀσύλητοι, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «σκόρπισε, ἔδωσε στοὺς φτωχούς· ἡ δικαιοσύνη του μένει αἰώνια»[3]. Τί θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει πιὸ παράξενο ἀπ' αὐτό; Ἐκεῖνα ποὺ συγκεντρώνονται χάνονται καὶ ἐκεῖνα ποὺ σκορπίζονται μένουν· καὶ πολὺ σωστά. Διότι τὰ σκορπιζόμενα τὰ δέχεται ὁ Θεὸς καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἁρπάξει ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ· ἐνῶ τὰ ἄλλα τοποθετοῦνται στὰ ἀνθρώπινα θησαυροφυλάκια, ὅπου διατρέχουν πολλοὺς κινδύνους καὶ συγκεντρώνουν πολὺ φθόνο καὶ ζήλεια. Μὴ λοιπόν, ἀγαπητέ, δείχνεις ἀμέλεια γιὰ τὴν ἐδῶ ζωή σου· διότι εἴτε σὲ ἐνοχλεῖ κάποια λύπη, ἐδῶ στὴν ἐκκλησία φεύγει· εἴτε φροντίδες κοσμικές, δραπετεύουν· εἴτε παράλογα πάθη, σβήνουν. Ἀντίθετα ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ τὰ θέατρα καὶ τὶς ἄλλες ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας συγκεντρώσεις, ἀφοῦ συγκεντρώσομε ἐπάνω μας πολλὲς φροντίδες καὶ λύπες καὶ ψυχικὲς ἀσθένειες, ἐπιστρέφομε μ' αὐτὰ στὰ σπίτια μας. Ἂν συχνάζεις συνέχεια ἐδῶ, ὁπωσδήποτε ἀποβάλλεις τὰ κακὰ ποὺ ἔλαβες ἔξω ἀπὸ αὐτήν· ἂν ὅμως ἀπομακρύνεσαι ἀπ' αὐτὴν καὶ φεύγεις, θὰ χάσεις ὁπωσδήποτε καὶ τὰ καλὰ ποὺ ἀπέκτησες ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφές, διότι μὲ τὶς ἐκτὸς ἐκκλησίας συγκεντρώσεις καὶ συνομιλίες ἐξαφανίζεται σιγὰ σιγὰ ὁ πνευματικός σου πλοῦτος.

Καὶ ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀληθινά, φεύγοντας ἀπὸ ἐδῶ φροντίστε νὰ δεῖτε ἐκείνους ποὺ ἀπουσίασαν σήμερα ἀπὸ τὴ σύναξη καὶ θὰ δια-

*σον τῆς ὑμετέρας εὐθυμίας καὶ τῆς ἐκείνων ἀθυμίας. Οὐχ οὕτως ἐστὶ νύμφη καλὴ καὶ ἐπίχαρις ἐν παστάδι καθημένη, ὡς ἔστι ψυχὴ θαυμαστὴ καὶ ἔνδοξος ἐν ἐκκλησίᾳ φαινομένη μύρων πνέουσα πνευματικῶν. Ὁ γὰρ ἐνταῦθα μετὰ πίστεως καὶ σπουδῆς παραγι-*
5 *νόμενος, μυρίους λαβὼν ἄπεισι θησαυρούς· κἂν ἀνοίξῃ τὸ στόμα μόνον, πάσης εὐωδίας εὐθέως καὶ πλούτου πνευματικοῦ τοὺς συγγινομένους ἐνέπλησε· κἂν μυρία προσπέσῃ δεινά, πάντα οἴσει ῥᾳδίως, ἱκανὴν ἀφορμὴν ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν ὑπομονῆς καὶ φιλοσοφίας ἐντεῦθεν λαβών. Καὶ καθάπερ ὁ διηνεκῶς ἐπὶ τῆς πέ-*
10 *τρας ἑστὼς τῶν κυμάτων καταγελᾷ, οὕτως ὁ συνάξεως ἀπολαύων διηνεκοῦς καὶ τοῖς θείοις ἀρδευόμενος λόγοις, καθάπερ ἐπὶ πέτρας τῆς ὀρθῆς τῶν πραγμάτων κρίσεως στήσας ἑαυτόν, οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἁλώσεται, ἀνώτερον τῆς τῶν βιωτικῶν πραγμάτων καταστήσας ἑαυτὸν ἐπιδρομῆς· οὐκ ἀπὸ συμβουλῆς δὲ μό-*
15 *νον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ εὐχῆς καὶ ἀπὸ πατρικῆς εὐλογίας καὶ ἀπὸ κοινῆς συνόδου καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἀγάπης καὶ ἐξ ἑτέρων μυρίων πολλὴν ὠφέλειαν καὶ ψυχαγωγίαν καρπωσάμενος, οὕτως ἀνεχώρησε, μυρία οἴκαδε φέρων ἀγαθά.*

*Ὅρα οὖν πόσης μὲν ὑμεῖς σήμερον ἀπολαύσεσθε τῆς εὐλο-*
20 *γίας, πόσην δὲ ὑποστήσονται ἐκεῖνοι τὴν ζημίαν. Ὑμεῖς μὲν γὰρ μαρτύρων μισθὸν λαμβάνοντες ἀπελεύσεσθε, ἐκεῖνοι δὲ πρὸς τῷ τοῦ κέρδους ἀποστερηθῆναι τούτου, καὶ ἑτέραν ὑποστήσονται ζημίαν, ἐκ τῶν ἀνονήτων διατριβῶν πολὺν φροντίδων ἐπισυρόμενοι φορυτόν. Ὥσπερ γὰρ «ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προ-*
25 *φήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται, καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται», οὕτως ὁ δεχόμενος μάρτυρα εἰς ὄνομα μάρτυρος, μισθὸν μάρτυρος λήψεται· ὑποδοχὴ δὲ μάρτυρος τὸ συνελθεῖν εἰς τὴν ἐκείνου μνήμην, τὸ κοινωνῆσαι τῆς διηγήσεως τῶν ἄθλων, τὸ θαυμάσαι τὰ γεγενημένα, τὸ ζηλῶσαι τὴν*
30 *ἀρετήν, τὸ εἰς ἑτέρους ἐξενεγκεῖν τὰς ἀνδραγαθίας τὰς ἐκείνου· ταῦτα τῶν μαρτύρων τὰ ξένια· οὕτω τοὺς ἁγίους τούτους τις ὑποδέχεται, καθάπερ οὖν καὶ ὑμεῖς τήμερον πεποιήκατε.*

---

4. Ματ΄ 10,41.

πιστώσετε πόση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς δικῆς σας εὐθυμίας καὶ τῆς λύπης ἐκείνων. Δὲν εἶναι τόσο ὡραία καὶ χαριτωμένη ἡ νύφη ποὺ διαμένει στὸ νυφικὸ θάλαμο, ὅσο θαυμαστὴ καὶ ἔνδοξη εἶναι ἡ ψυχὴ ποὺ συχνάζει στὴν ἐκκλησία καὶ ἀναδίδει μύρα πνευματικά. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται ἐδῶ μὲ πίστη καὶ προθυμία, φεύγει ἀφοῦ λάβει ἄπειρους θησαυρούς· καὶ μόνο ν' ἀνοίξει τὸ στόμα του, ἀμέσως γεμίζει μὲ κάθε εὐωδιὰ καὶ πλοῦτο πνευματικὸ ἐκείνους ποὺ τὸν συναναστρέφονται. Ἂν πάλι ὑποπέσει σὲ μύρια κακά, ὅλα θὰ τὰ ὑποφέρει μὲ εὐκολία, ἀφοῦ λάβει ἐδῶ ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφὲς ἱκανὴ ἀφορμὴ ὑπομονῆς καὶ φιλοσοφίας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ στέκεται διαρκῶς ἐπάνω σὲ βράχο περιγελᾶ τὰ κύματα, ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ συμμετέχει συνεχῶς στὶς συνάξεις καὶ ποτίζεται ἀπὸ τὰ θεῖα λόγια, σὰν ἀκριβῶς νὰ ἔστησε τὸν ἑαυτό του ἐπάνω στὴν πέτρα τῆς ὀρθῆς κρίσεως τῶν πραγμάτων, δὲν θὰ κυριευθεῖ ἀπὸ τίποτε τὸ ἀνθρώπινο, διότι τοποθέτησε τὸν ἑαυτό πάνω ἀπὸ τὴν προσβολὴ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων. Διότι, ἀφοῦ καρπωθεῖ μεγάλη ὠφέλεια καὶ ψυχαγωγία ὄχι μοίνο ἀπὸ τὴ συμβουλή, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν προσευχὴ καὶ ἀπὸ τὴν πατρικὴ εὐλογία καὶ ἀπὸ τὴν κοινὴ σύναξη καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀπὸ ἄπειρα ἄλλα, ἀναχωρεῖ ἔτσι, μεταφέροντας ἄπειρα ἀγαθὰ στὸ σπίτι του.

Πρόσεχε λοιπὸν πόση εὐλογία θ' ἀπολαύσετε ἐσεῖς σήμερα καὶ πόση ζημιὰ θὰ πάθουν ἐκεῖνοι. Διότι ἐσεῖς θὰ φύγετε ἀφοῦ λάβετε μισθὸ μαρτύρων, ἐνῶ ἐκεῖνοι μαζὶ μὲ τὸ ὅτι θ' ἀποστερηθοῦν αὐτὸ τὸ κέρδος, θὰ πάθουν καὶ ἄλλη ζημιά, συγκεντρώνοντας πολλὰ σκουπίδια φροντίδων ἀπὸ τὶς ἀνώφελες ἀπασχολήσεις. Ὅπως δηλαδὴ «ἐκεῖνος ποὺ δέχεται προφήτη καὶ τὸν τιμᾶ ὡς προφήτη θὰ λάβει μισθὸ προφήτη, καὶ ἐκεῖνος ποὺ δέχεται δίκαιον καὶ τὸν τιμᾶ ὡς δίκαιον θὰ λάβει μισθὸ δικαίου»[4], ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ δέχεται μάρτυρα καὶ τὸν τιμᾶ ὡς μάρτυρα, θὰ λάβει μισθὸ μάρτυρα· καὶ ὑποδοχὴ μάρτυρα εἶναι τὸ νὰ προσέλθει κανεὶς στὴ σύναξη ποὺ γίνεται στὴ μνήμη ἐκείνου, τὸ ν' ἀκούσει τὴ διήγηση τῶν ἄθλων του, τὸ νὰ θαυμάσει τὰ ὅσα ἔχουν γίνει ἀπὸ τὸν μάρτυρα, τὸ νὰ γίνει μιμητὴς τῆς ἀρετῆς του, τὸ νὰ διηγηθεῖ σ' ἄλλους τὶς ἀνδραγαθίες ἐκείνου· αὐτὰ εἶναι τὰ παρατιθέμενα πρὸς φιλοξενία τῶν μαρτύρων· ἔτσι ὑποδέχεται κανεὶς αὐτοὺς τοὺς ἁγίους, ὅπως ἐκριβῶς λοιπὸν ἔχετε κάμει καὶ σεῖς σήμερα.

*Χθὲς μὲν οὖν ὁ Δεσπότης ἡμῶν ὕδατι ἐβαπτίσατο, σήμερον δὲ δοῦλος αἵματι βαπτίζεται· χθὲς ἠνεῴχθησαν οὐρανοῦ πύλαι, σήμερον κατεπατήθησαν ᾅδου πύλαι. Καὶ μὴ θαυμάσητε, εἰ 'βάπτισμα' τὸ μαρτύριον ἐκάλεσα· καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα τὸ Πνεῦμα 5 μετὰ πολλῆς ἐφίπταται τῆς δαψιλείας, καὶ ἁμαρτημάτων ἀναίρεσις καὶ ψυχῆς γίνεται καθαρμὸς θαυμαστός τις καὶ παράδοξος· καὶ ὥσπερ οἱ βαπτιζόμενοι τοῖς ὕδασιν, οὕτως οἱ μαρτυροῦντες τῷ ἰδίῳ λούονται αἵματι, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τούτου γεγένηται. Ἀλλὰ γὰρ πρὸ τῆς σφαγῆς ἀναγκαῖον εἰπεῖν τοῦ διαβόλου τὴν πανουργίαν. 10 Συνιδὼν γὰρ ἐκεῖνος, ὅτι πάσης τιμωρίας καὶ κολάσεως εἴδους κατεγέλασε, καὶ οὔτε κάμινον ἀνάψας, οὔτε βάραθρον ὀρύξας, οὔτε τροχὸν εὐτρεπίσας, οὔτε εἰς ξύλον ἀναγαγών, οὔτε εἰς κρημνοὺς ῥίψας, οὔτε εἰς θηρίων ὀδόντας ἐμβαλὼν ἴσχυσε περιγενέσθαι τῆς τοῦ ἁγίου φιλοσοφίας, ἕτερον ἐπενόησε χαλεπώτερον 15 τρόπον, καὶ περιῄει ζητῶν τιμωρίαν εὑρεῖν, ὥστε αὐτὴν ὁμοῦ καὶ δριμυτάτην γενέσθαι καὶ μακροτάτην. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν κολάσεων αἱ μὲν ἀφόρητοι ταχίστην παρέχουσι τὴν ἀπαλλαγήν, αἱ δὲ ἐπιμηκέστεραι ὑποτέμνονται τὴν ὀδύνην, ἐσπούδασεν εὑρεῖν κόλασιν ὁμοῦ τε τὰ ἀμφότερα ἔχουσαν, καὶ μῆκος καὶ ὑπερβολὴν ὀδύνης 20 ἀνήκεστον, ἵνα καὶ τῇ σφοδρότητι καὶ τῷ πλήθει τοῦ χρόνου τὸ στερρὸν καταβάλῃ τῆς αὐτοῦ διανοίας.*

*Καὶ τί ποιεῖ; Λιμῷ τὸν ἅγιον παραδίδωσι τοῦτον. Σὺ δὲ λιμὸν ἀκούσας μὴ παρέλθῃς ἁπλῶς τὸ λεγόμενον· ἁπάντων γὰρ θανάτων οὗτός ἐστι χαλεπώτατος. Καὶ μάρτυρες οἱ πεῖραν εἰληφό- 25 τες· μὴ γὰρ δὴ ἡμεῖς πεῖραν λάβοιμεν· καλῶς γὰρ ἐδιδάχθημεν εὔχεσθαι, «μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν». Καθάπερ γὰρ δήμιός τις τοῖς σπλάγχνοις ἔνδον καθήμενος ἅπαντα καταξαίνει τὰ μέλη, πυρὸς παντὸς καὶ θηρίου σφοδρότερον κατεσθίων πάντοθεν τὸ σῶμα, διηνεκῆ τινα καὶ ἄρρητον παρέχων ὀδύνην. Καὶ ἵνα μάθῃς 30 ὅσον ἐστὶ λιμός, καὶ τέκνων ἀπεγεύσαντο μητέρες πολλάκις τὴν τοῦ κακοῦ τούτου βίαν οὐκ ἐνεγκοῦσαι· καὶ ταύτην τὴν συμφορὰν τραγῳδῶν ὁ προφήτης ἔλεγε· «χεῖρες γυναικῶν οἰκτιρμόνων*

---

5. Ματθ. 6,13.

Χθὲς λοιπὸν ὁ Δεσπότης μας βαπτίσθηκε μὲ ὕδωρ, ἐνῶ σήμερα δοῦλος βαπτίζεται μὲ αἷμα. Χθὲς ἀνοίχθηκαν οἱ πύλες τοῦ οὐρανοῦ, σήμερα καταπατήθηκαν οἱ πύλες τοῦ ἄδη. Καὶ μὴ θαυμάσετε, ἐὰν ὀνόμασα 'βάπτισμα' τὸ μαρτύριο· διότι καὶ ἐδῶ τὸ Πνεῦμα ἐφίπταται μὲ πολὺ πλούσια τὴ χάρη του καὶ γίνεται ἐξάλειψη ἁμαρτημάτων καὶ κάποιο θαυμαστὸ καὶ παράδοξο καθάρισμα τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ βαπτίζονται λούονται μὲ τὰ ὕδατα, ἔτσι καὶ οἱ μάρτυρες λούονται μὲ τὸ ἴδιο τὸ αἷμα τους, πράγμα βέβαια ποὺ ἔχει γίνει καὶ μὲ τὸν μάρτυρα αὐτόν. Ἀλλ' ὅμως πρέπει πρὶν ἀπὸ τὴ σφαγὴ ν' ἀναφέρω τὴν πανουργία τοῦ διαβόλου. Ὅταν δηλαδὴ ἐκεῖνος κατενόησε ὅτι αὐτὸς περιφρόνησε κάθε εἶδος τιμωρίας καὶ κολάσεως καὶ δὲν μπόρεσε νὰ νικήσει τὴ φιλοσοφία τοῦ ἁγίου οὔτε ἀνάβοντας καμίνι, οὔτε σκάβοντας βάραθρο, οὔτε ἑτοιμάζοντας τροχό, οὔτε ἀνυψώνοντάς τον σὲ ξύλο, οὔτε ρίχνοντάς τον σὲ γκρεμούς, οὔτε προσφέροντάς τον στὰ δόντια θηρίων, ἐπινόησε ἄλλον φοβερώτερο τρόπο, καὶ περιφερόνταν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ζητώντας νὰ βρεῖ τιμωρία, ὥστε αὐτὴ νὰ γίνει συγχρόνως καὶ δριμύτατη καὶ μακρότατη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπὸ τὶς τιμωρίες ἐκεῖνες ποὺ εἶναι ἀφόρητες παρέχουν πάρα πολὺ γρήγορα τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπ' αὐτές, ἐνῶ οἱ μεγαλύτερης διάρκειας μειώνουν τὴν ὀδύνη, φρόντισε νὰ βρεῖ τιμωρία ποὺ νὰ ἔχει συγχρόνως καὶ τὰ δύο, καὶ μῆκος καὶ ἀφόρητη ὑπερβολὴ ὀδύνης, ὥστε καὶ μὲ τὴ σφοδρότητα καὶ μὲ τὸ μεγάλο μῆκος τοῦ χρόνου νὰ καταβάλει τὸ ἄκαμπτο τοῦ φρονήματός του.

Καὶ τί κάμνει; Παραδίνει τὸν ἅγιο αὐτὸν σὲ πείνα. Σὺ ὅμως ἀκούοντας πείνα, μὴ προσπεράσεις ἔτσι ἁπλὰ τὸ λεγόμενο· διότι αὐτὸς ὁ θάνατος εἶναι ὁ πιὸ φοβερὸς ἀπ' ὅλους. Καὶ μάρτυρες εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν δοκίμασαν. Ἐμεῖς ὅμως εἴθε νὰ μὴ τὸν δοκιμάσομε. Διότι καλῶς διδαχθήκαμε νὰ προσευχόμαστε, νὰ μὴ εἰσέλθομε σὲ πειρασμό[5]. Σὰν κάποιος δήμιος δηλαδὴ κάθεται μέσα στὰ σπλάχνα καὶ καταξεσχίζει ὅλα τὰ μέλη, κατατρώγοντας ἀπὸ παντοῦ τὸ σῶμα σφοδρότερα ἀπὸ κάθε φωτιὰ καὶ θηρίο, παρέχοντας κάποιον διαρκὴ καὶ ἀπερίγραπτο πόνο. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις πόσο φοβερὸ πράγμα εἶναι ἡ πείνα, πολλὲς φορὲς οἱ μητέρες ἔφαγαν καὶ τὰ παιδιά τους, μὴ ὑποφέροντας τὴν τυραννικὴ δύναμη αὐτοῦ τοῦ κακοῦ· καὶ αὐτὴ τὴ συμφορὰ διεκτραγωδώντας ὁ προφήτης ἔλεγε· «χέρια εὐσπλα-

*ἥψησαν τὰ τέκνα αὐτῶν». Οὓς ἔτεκον μητέρες κατήσθιον, καὶ τῶν γεννηθέντων παιδίων ἡ τεκοῦσα γαστὴρ ἐγένετο τάφος, καὶ φύσεως ἐκράτησεν ὁ λιμός· μᾶλλον δὲ οὐ φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς προαιρέσεως· τῆς δὲ τοῦ ἁγίου τούτου γενναιότητος οὐκ ἐκράτησε.*
5 *Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη ταῦτα ἀκούσας; Καίτοι τί φύσεως δυνατώτερον; τί δὲ προαιρέσεως ὀξυρρεπέστερον;.*

*Ἀλλ' ἵνα μάθῃς, ὅτι τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ οὐδὲν ἰσχυρότερον, προαίρεσις φύσεως εὐτονωτέρα ἐφάνη, καὶ μητέρας μὲν ἤλεγξε, καὶ ὠδίνων ἐπιλαθέσθαι ἐποίησε, τὸν δὲ ἅγιον τοῦτον ὑποσκελί-*
10 *σαι οὐκ ἴσχυσεν, οὐδὲ περιεγένετο τῆς φιλοσοφίας ἡ κόλασις, οὐδὲ τῆς ἀνδρείας ἐκράτησεν ἡ τιμωρία, ἀλλ' ἔμενεν ἀδάμαντος παντὸς ἰσχυρότερος, ταῖς ἀγαθαῖς ἐντρυφῶν ἐλπίσι, καὶ τῇ τῶν ἀγώνων ἐγκαλλωπιζόμενος ὑποθέσει, ἱκανὴν παραμυθίαν ἔχων τῶν ἄθλων τὴν ἀφορμήν, μάλιστα καθ' ἑκάστην ἀκούων Παύλου λέ-*
15 *γοντος, «ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι»· καὶ πάλιν, «ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα»· ᾔδει γάρ, ᾔδει σαφῶς, ὅτι «οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ».*

20 *Ὡς δὲ εἶδεν ὁ μιαρὸς δαίμων οὐκ ἐνδιδόντα τῇ τοσαύτῃ τοῦ πράγματος ἀνάγκῃ, χαλεπωτέραν ἐποίει τὴν βάσανον. Καὶ γὰρ εἰδωλόθυτα λαβὼν καὶ τὴν τράπεζαν τούτων ἐμπλήσας, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τεθῆναι παρεσκεύασεν, ἵνα τὸ τῆς ἐξουσίας ἕτοιμον ἐκλύσῃ τῆς προθυμίας τὴν εὐτονίαν. Οὐ γὰρ οὕτως ἁλισκόμε-*
25 *θα μὴ φαινομένων τῶν δελεαζόντων πραγμάτων, ὡς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κειμένων· ἐπεὶ καὶ τῆς γυναικῶν ἐπιθυμίας εὐκολώτερον ἄν τις κρατήσειε μὴ βλέπων γυναῖκα εὔμορφον, ἢ συνεχῶς εἰς αὐτὴν ἀτενίζων. Ἀλλ' ὅμως καὶ ταύτης ἐκράτησε τῆς ἐνέδρας ὁ δίκαιος, καὶ ὅπερ ἐνόμιζεν ὁ διάβολος ἐκλύσειν αὐτοῦ τὴν ἀν-*
30 *δρείαν, τοῦτο μάλιστα αὐτὸν ἤλειψε πρὸς τοὺς ἀγῶνας· οὐ γὰρ μόνον οὐδὲν ἔπασχεν ἀπὸ τῆς ὄψεως τῶν εἰδωλοθύτων, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτὰ ἀπεστρέφετο καὶ ἐμίσει· καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν*

6. Θρῆνοι Ἱερ., 4,10.
7. Β' Κορ. 11,27.
8. Α' Κορ. 4,11.
9. Ματθ. 4,4.

χνικῶν γυναικῶν ἔψησαν τὰ τέκνα τους»[6]. Ἐκεῖνα ποὺ γέννησαν οἱ μητέρες τὰ κατέτρωγαν, ἡ γαστέρα ποὺ γέννησε τὰ παιδιὰ ἔγινε τάφος, καὶ ἡ πείνα ὑπερίσχυσε τῆς φύσεως· ἢ καλύτερα ὄχι μόνο τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς προαιρέσεως, ἀλλ' ὅμως δὲν ὑπερίσχυσε τῆς γενναιότητας τοῦ ἁγίου αὐτοῦ. Ποιός δὲν θὰ ἐκπλαγεῖ ἀκούοντας αὐτά; Ἂν καὶ βέβαια τί ὑπάρχει δυνατώτερο τῆς φύσεως; τί πιὸ ἐπιρρεπὲς ἀπὸ τὴν προαίρεση;

Ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἰσχυρότερο ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἡ προαίρεση φάνηκε ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴ φύση, καὶ μητέρες βέβαια ἔλεγξε καὶ τὶς ἔκαμε νὰ ξεχάσουν τὶς ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ, ἀλλ' ὅμως τὸν ἅγιο αὐτὸν δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ὑποσκελίσει, οὔτε ὑπερνίκησε ἡ κόλαση τὸ φιλόσοφο φρόνημα αὐτοῦ, οὔτε ὑπερίσχυσε ἡ τιμωρία τῆς ἀνδρείας, ἀλλ' ἔμενε πιὸ ἰσχυρὸς ἀπὸ κάθε διαμάντι, νοιώθοντας ἡδονὴ ἀπὸ τὶς ἀγαθὲς ἐλπίδες καὶ καυχώμενος μὲ τὴν ὑπόθεση τῶν ἀγώνων, ἔχοντας μεγάλη παρηγοριὰ τὴν ὑπόθεση τῶν ἄθλων του, μάλιστα ἀκούοντας καθημερινὰ τὸν Παῦλο νὰ λέγει, «μὲ πείνα καὶ δίψα, μὲ ψύχος καὶ γυμνότητα»[7]· καὶ πάλι, «μέχρι αὐτὴν τὴν ὥρα καὶ πεινοῦμε καὶ διψοῦμε καὶ δὲν ἔχομε ἀρκετὰ ροῦχα καὶ δεχόμαστε ραπίσματα»[8]· διότι γνώριζε, γνώριζε μὲ σαφήνεια, ὅτι «ὁ ἄνθρωπος δὲ θὰ ζήσει μόνο μὲ ἄρτο, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»[9].

Ὅταν λοιπὸν εἶδε ὁ μιαρὸς δαίμονας ὅτι δὲν ὑποχωροῦσε στὸν τόσο μεγάλο ἐξαναγκασμὸ τοῦ πράγματος, ἔκαμε φοβερώτερα τὰ βασανιστήρια. Πραγματικά, ἀφοῦ ἔλαβε εἰδωλόθυτα και γέμισε τὴν τράπεζά τους, τὴν τοποθέτησε μπροστὰ στὰ μάτια τους, ὥστε ἡ δύναμη τῆς τυραννίας νὰ παραλύσει τὴ δύναμη τῆς προθυμίας. Διότι δὲν αἰχμαλωτιζόμαστε τόσο πολὺ ὅταν δὲν φαίνονται τὰ πράγματα ποὺ μᾶς δελεάζουν, ὅσο ὅταν βρίσκονται μπροστὰ στὰ μάτια μας· γι' αὐτὸ καὶ εὐκολώτερα θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ νικήσει τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὶς γυναῖκες ὅταν δὲν βλέπει ὄμορφη γυναίκα, παρὰ ὅταν βλέπει αὐτὴν συνέχεια. Ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὴν τὴν ἐνέδρα τὴν νίκησε ὁ δίκαιος καὶ ἐκεῖνο ποὺ νόμιζε ὁ διάβολος ὅτι θὰ παραλύσει τὴν ἀνδρεία αὐτοῦ, αὐτὸ πρὸ πάντων γύμνασε αὐτὸν πρὸς τοὺς ἀγῶνες· διότι ὄχι μόνο δὲν πάθαινε τίποτε ἀπὸ τὴ θέα τῶν εἰδωλοθύτων, ἀλλὰ καὶ περισσότερο ἀποστρεφόταν αὐτὰ καὶ τὰ μισοῦσε· καὶ ἐκεῖνο ποὺ παθαίνομε στὴν περίπτωση τῶν ἐχθρῶν, ὅσο περισσό-

*πάσχομεν, ὅσῳπερ ἂν αὐτοὺς ἐμβλέψωμεν, τοσούτῳ μᾶλλον αὐτοὺς μισοῦμεν καὶ ἀποστρεφόμεθα, τοῦτο καὶ ἐκεῖνος ἐπὶ τῆς μιαρᾶς ἐκείνης ἔπασχε θυσίας τότε· μᾶλλον αὐτὴν ὁρῶν ἐβδελύττετο καὶ ἀπεπήδα, καὶ ἡ συνεχὴς ὄψις μᾶλλον αὐτὸν εἰς μῖσος καὶ ἀπο-5 τροπὴν τῶν προκειμένων ἐνέβαλλε· καὶ τοῦ λιμοῦ μέγα ἔνδοθεν ἐμβοῶντος καὶ τῶν προκειμένων κελεύοντος ἐφάπτεσθαι, ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος τὰς χεῖρας ἀνέστελλε καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐπιλαθέσθαι παρεσκεύαζε· καὶ τράπεζαν ὁρῶν μιαρὰν καὶ ἐναγῆ, τραπέζης ἐμνήσθη ἑτέρας τῆς φρικώδους καὶ Πνεύματος γεμούσης, καὶ 10 οὕτως ἐπυροῦτο, ὡς ἑλέσθαι πάντα ὑποστῆναι καὶ παθεῖν, ἢ τῶν μιαρῶν ἐκείνων ἀπογεύσασθαι ἐδεσμάτων.*

*Ἀνεμνήσθη καὶ τῆς τραπέζης ἐκείνης τῶν τριῶν παίδων, οἳ νέοι ληφθέντες καὶ πάσης ἔρημοι προστασίας ὄντες, ἀλλοτρίᾳ γῇ καὶ βαρβάρῳ χώρᾳ τοσαύτην ἐπεδείξαντο φιλοσοφίαν, ὡς μέχρι 15 νῦν ᾄδεσθαι τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι καὶ τὴν οἰκείαν ἔχοντες γῆν ἠσέβησαν, καὶ ἐν τῷ ναῷ διατρίβοντες εἰδωλολάτρουν· οἱ δὲ νέοι ἐκεῖνοι εἰς τὴν βαρβαρικὴν ἀπενεχθέντες γῆν, ἔνθα εἴδωλα καὶ πάσης ἀσεβείας ὑπόθεσις, τὴν πατρῴαν διετέλεσαν φυλάττοντες πολιτείαν. Εἰ τοίνυν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι 20 καὶ νέοι πρὸ τῆς χάριτος τοσαύτην ἐπεδείξαντο φιλοσοφίαν, φησί, ποίας ἂν εἴημεν ἡμεῖς συγγνώμης ἄξιοι, μηδὲ πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ἀρετὴν φθάσαι δυνηθέντες;*

*Ταῦτα δὴ πάντα λογιζόμενος κατεγέλα τῆς τοῦ διαβόλου πονηρίας, κατεφρόνει τῆς κακουργίας, καὶ πρὸς οὐδὲν ἐνεδίδου τῶν 25 ὁρωμένων. Ὡς δ' οὖν εἶδεν οὐδὲν αὐτῷ τι πλέον γενόμενον ὁ μιαρὸς ἐκεῖνος, ἄγει πάλιν αὐτὸν εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ βασανίζων συνεχεῖς ἐπῆγε πεύσεις· ὁ δὲ πρὸς ἑκάστην πεῦσιν ἀπεκρίνατο, ὅτι 'Χριστιανός εἰμι', μόνον, καὶ λέγοντος τοῦ δημίου, 'ποίας εἶ πατρίδος;' 'Χριστιανός εἰμί', φησι· 'τί ἔχεις ἐπιτήδευμα'; 'Χριστιανός 30 εἰμι'· 'τίνας προγόνους;' Ὁ δὲ πρὸς ἅπαντα ἔλεγεν, ὅτι 'Χριστιανός εἰμι'· ἑνὶ τούτῳ καὶ ψιλῷ τῷ ῥήματι τοῦ διαβόλου πλήττων τὴν κεφαλήν, καὶ συνεχῆ καὶ ἐπάλληλα τὰ τραύματα αὐτῷ παρέχων.*

τερο δηλαδὴ τοὺς βλέπομε, τόσο περισσότερο τοὺς μισοῦμε καὶ τοὺς ἀποστρεφόμαστε, αὐτὸ πάθαινε καὶ ἐκεῖνος τότε μὲ τὴν μιαρὴ ἐκείνη θυσία· ὅσο τὴν ἔβλεπε περισσότερο τὴν σιχαινόταν καὶ τὴν ἀποστρεφόταν καὶ ἡ συνεχὴς θέα τὸν ὁδηγοῦσε σὲ περισσότερο μίσος καὶ ἀποστροφὴ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ βρίσκονταν μπροστά του. Καὶ ἐνῶ ἡ πείνα φώναζε μέσα του δυνατὰ καὶ τὸν παρακινοῦσε νὰ δοκιμάσει τὰ βρισκόμενα μπροστά του, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ συγκρατοῦσε τὰ χέρια του καὶ τὸν ἔκαμνε νὰ λησμονήσει τὴ φύση αὐτῆς. Καὶ ἐνῶ ἔβλεπε τράπεζα μιαρὴ καὶ βδελυρή, θυμήθηκε ἄλλη τράπεζα, γεμάτη ἀπὸ φρίκη καὶ Πνεῦμα, καὶ τόσο πολὺ φλεγόταν, ὥστε νὰ προτιμήσει ὅλα νὰ τὰ ὑποστεῖ καὶ νὰ τὰ πάθει, παρὰ νὰ γευθεῖ ἐκεῖνα τὰ βδελυρὰ φαγητά.

Θυμήθηκε καὶ τὴν τράπεζα ἐκείνη τῶν τριῶν παίδων, οἱ ὁποῖοι, ἂν καὶ συνελήφθηκαν νέοι καὶ ἦταν ἔρημοι ἀπὸ κάθε προστασία μέσα σὲ ξένη γῆ καὶ βαρβαρικὴ χώρα, ἔδειξαν τόση μεγάλη εὐσέβεια, ὥστε μέχρι τώρα νὰ διηγεῖται ἡ ἀνδρεία αὐτῶν. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι βέβαια ἂν καὶ εἶχαν τὴ χώρα τους ἀσέβησαν καὶ ἐνῶ ζοῦσαν κοντὰ στὸ ναὸ λάτρευαν τὰ εἴδωλα, ἐνῶ οἱ νέοι ἐκεῖνοι ἂν καὶ ὁδηγήθηκαν στὴ βαρβαρικὴ χώρα, ὅπου ὑπῆρχαν εἴδωλα καὶ ἀφορμὴ γιὰ κάθε ἀσέβεια, ἔζησαν φυλάσσοντας τὸν τρόπο ζωῆς τῶν πατέρων τους. Ἐὰν λοιπόν, λέγει, οἱ αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι καὶ νέοι ἔδειξαν τόση μεγάλη εὐσέβεια πρὶν ἀπὸ τὴ χάρη, ποιᾶς συγγνώμης θὰ ἤμασταν ἐμεῖς ἄξιοι, ποὺ δὲν μπορέσαμε νὰ φθάσομε οὔτε πρὸς τὴν ἴδια μὲ ἐκείνους ἀρετή;

Σκεπτόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτὰ περιγελοῦσε τὴν πονηρία τοῦ διαβόλου, περιφρονοῦσε τὴν κακουργία του καὶ δὲν ὑποχωροῦσε σὲ τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔβλεπε. Καὶ ὅταν ὁ μιαρὸς ἐκεῖνος εἶδε ὅτι δὲν πέτυχε τίποτε περισσότερο σὲ βάρος αὐτοῦ, τὸν ὁδήγησε πάλι στὸ δικαστήριο καὶ βασανίζοντάς τον τοῦ ὑπέβαλλε συνεχεῖς ἐρωτήσεις. Ἐκεῖνος ὅμως στὴν κάθε ἐρώτησή του ἀποκρινόταν μόνο τό, 'Χριστιανὸς εἶμαι'· καὶ λέγοντάς του ὁ δήμιος, 'ποιά εἶναι ἡ πατρίδα σου;' τοῦ ἀπαντοῦσε, 'εἶμαι Χριστιανός'. 'Ποιό εἶναι τὸ ἐπάγγελμά σου;' 'Εἶμαι Χριστιανός'. 'Ποιοί εἶναι οἱ πρόγονοί σου;' Ἐκεῖνος σ' ὅλες τὶς ἐρωτήσεις ἔλεγε, 'εἶμαι Χριστιανός', πλήττοντας μὲ τὸν ἕνα αὐτὸ καὶ ἁπλὸ λόγο τὴν κεφαλὴ τοῦ διαβόλου καὶ προξενώντας του συνεχὴ καὶ ἀλλεπάλληλα τὰ τραύματα. Ἂν καὶ

*Καίτοι γε καὶ τῆς ἔξωθεν παιδεύσεως μετέσχεν, ἀλλ' ᾔδει σαφῶς ὅτι ἐν τοῖς τοιούτοις ἀγῶσιν οὐ ρητορείας χρεία, ἀλλὰ πίστεως· οὐ δεινότητος λόγου, ἀλλὰ φιλοθέου ψυχῆς· ἀρκεῖ ρῆμα ἕν, φησίν, ἅπασαν τοῦ διαβόλου τρέψαι τὴν φάλαγγα.*

5 *Καὶ δοκεῖ μὲν τοῖς οὐκ ἀκριβῶς ἐξετάζουσιν ἀνακόλουθος εἶναι ἡ ἀπόκρισις, εἰ δέ τις τὸν νοῦν ἐπιστήσειε, καὶ ἐκ ταύτης ὄψεται τοῦ μάρτυρος τὴν σοφίαν. Ὁ γὰρ εἰπὼν ὅτι 'Χριστιανός εἰμι', καὶ πατρίδα καὶ γένος καὶ ἐπιτήδευμα καὶ πάντα ἐδήλωσε. Πῶς; Ἐγὼ λέγω. Ὁ Χριστιανὸς οὐκ ἔχει πόλιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ 10 τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ· ἡ «γὰρ ἄνω Ἱερουσαλήμ», φησίν, «ἐλευθέρα ἐστίν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν». Ὁ Χριστιανὸς οὐκ ἔχει γήϊνον ἐπιτήδευμα, ἀλλ' εἰς τὴν ἄνω πολιτείαν τελεῖ· «ἡμῶν» γάρ, φησί, «τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει». Ὁ Χριστιανὸς συγγενεῖς ἔχει τοὺς ἁγίους ἅπαντας καὶ συμπολίτας· «συμπολῖται γάρ ἐσμεν τῶν 15 ἁγίων», φησί, «καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ». Ὥστε ἑνὶ ρήματι, καὶ τίς εἴη, καὶ πόθεν, καὶ τίνων, καὶ τί πράττων διατελοίη, μετὰ ἀκριβείας ἐδίδαξε. Καὶ μετὰ ταύτης τῆς φωνῆς τὸν βίον κατέλυσε, καὶ ἀπῆλθε σώαν τῷ Χριστῷ τὴν παρακαταθήκην κομίζων, καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα δι' ὧν ἔπαθε παραινῶν ἐνίστασθαι καὶ μηδὲν δεδοικέ- 20 ναι, ἀλλ' ἢ ἁμαρτίαν καὶ ἄρνησιν μόνον.*

*Ταῦτ' οὖν καὶ ἡμεῖς εἰδότες ἐν καιρῷ τῆς εἰρήνης τὰ τοῦ πολέμου μελετῶμεν, ἵν', ἐπιστάντος τοῦ πολέμου, λαμπρὸν καὶ ἡμεῖς στήσωμεν τρόπαιον. Κατεφρόνησεν ἐκεῖνος λιμοῦ, καταφρονήσωμεν καὶ ἡμεῖς τρυφῆς καὶ τῆς γαστρὸς τὴν τυραννίδα καθέλωμεν, 25 ἵνα, ἂν καιρὸς ἐπιστῇ τοσαύτην παρ' ἡμῶν τὴν ἀνδρείαν ἐπιζητῶν, προγυμνασθέντες ἐν τοῖς ἐλάττοσι, λαμπροὶ φανῶμεν ἐπὶ τῶν σκαμμάτων. Ἐπὶ ἀρχόντων καὶ βασιλέων ἐπαρρησιάσατο ἐκεῖνος· τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν νῦν· κἂν ἐν συλλόγοις Ἑλλήνων πλουτούντων καὶ περιφανῶν συνεδρεύωμεν, μετὰ παρρησίας τὴν πί- 30 στιν ὁμολογῶμεν· καταγελῶμεν τῆς ἐκείνων πλάνης. Κἂν ἐπιχειρῶσι τὰ μὲν αὐτῶν σεμνύνειν, τὰ δὲ ἡμέτερα καθαιρεῖν, μὴ σιγῶμεν, μηδὲ πρᾴως φέρωμεν, ἀλλ', ἐκκαλύπτοντες αὐτῶν τὴν ἀσχη-*

---

10. Γαλ. 4.6.
11. Φιλ. 3,20.
12. Ἐφ. 2,19.

βέβαια διδάχθηκε καὶ τὴν ὑγιὴ χριστιανικὴ παιδεία, ἀλλὰ γνώριζε μὲ σαφήνεια, ὅτι σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τοὺς ἀγῶνες δὲν χρειάζεται ρητορεία, ἀλλὰ πίστη· ὄχι δεινότητα λόγου, ἀλλὰ φιλόθεος ψυχή· ἀρκεῖ ἕνας λόγος, λέγει, νὰ τρέψει σὲ φυγὴ ὅλη τὴ φάλαγγα τοῦ διαβόλου.

Καὶ φαίνεται βέβαια σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἐξετάζουν μὲ ἀκρίβεια τὰ πράγματα ὅτι ἡ ἀπάντηση εἶναι ἀταίριαστη, ἂν ὅμως κανεὶς τὴν ἐξετάσει προσεκτικὰ μὲ τὸ νοῦ του, θὰ διαπιστώσει καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴ σοφία τοῦ μάρτυρα. Διότι μὲ τὸ νὰ πεῖ αὐτός, 'εἶμαι Χριστιανός', δήλωσε μ' αὐτὸ καὶ πατρίδα, καὶ γένος, καὶ ἐπάγγελμα, καὶ ὅλα. Πῶς; Ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ πῶ. Ὁ Χριστιανὸς δὲν ἔχει πόλη ἐπάνω στὴ γῆ, ἀλλὰ τὴν οὐράνια Ἰερουσαλήμ. Διότι λέγει, «ἡ οὐράνια Ἰερουσαλὴμ εἶναι ἐλεύθερη καὶ αὐτὴ εἶναι μητέρα μας»[10]. Ὁ Χριστιανὸς δὲν ἔχει γήινο ἐπάγγελμα, ἀλλὰ ζεῖ στὴν οὐράνια πολιτεία. Διότι λέγει, «τὸ πολίτευμά μας βρίσκεται στοὺς οὐρανούς»[11]. Ὁ Χριστιανὸς ἔχει συγγενεῖς καὶ συμπολίτες ὅλους τοὺς ἁγίους· διότι λέγει, «εἴμαστε συμπολίτες τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ»[12]. Ὥστε μὲ ἕνα λόγο δίδαξε μὲ ἀκρίβεια καὶ ποιός ἦταν, καὶ ἀπὸ ποῦ καταγόταν, καὶ ἀπὸ ποιούς, καὶ ποιό ἦταν ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολοῦνταν. Καὶ μ' αὐτὰ τὰ λόγια τελείωσε τὴ ζωή του καὶ ἀναχώρησε μεταφέροντας στὸ Χριστὸ σώα τὴν παρακαταθήκη, καὶ προτρέποντας τοὺς μεταγενεστέρους μὲ ὅσα ἔπαθε νὰ προβάλλουν ἀντίσταση καὶ νὰ μὴ φοβοῦνται τίποτε, παρὰ μόνο τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἄρνηση.

Γνωρίζοντας λοιπὸν καὶ ἐμεῖς αὐτὰ ἃς μελετοῦμε στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης τὰ τοῦ πολέμου, ὥστε, ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα τοῦ πολέμου, νὰ στήσομε καὶ ἐμεῖς λαμπρὸ τρόπαιο. Περιφρόνησε ἐκεῖνος τὴν πείνα· ἃς περιφρονήσομε καὶ ἐμεῖς τὴν τρυφὴ καὶ ἃς ὑποτάξομε τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τῆς κοιλιᾶς, ὥστε, ἂν ἔρθει καιρὸς ποὺ νὰ ζητᾶ ἀπὸ ἐμᾶς τόση ἀνδρεία, ἀφοῦ θὰ ἔχομε προγυμνασθεῖ στὰ μικρότερα, νὰ φανοῦμε λαμπροὶ στοὺς ἀγῶνες. Ἐκεῖνος ἔδειξε παρρησία πρὸς τοὺς ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς· αὐτὸ ἃς κάμνομε καὶ ἐμεῖς. Καὶ ἂν παραβρισκόμαστε σὲ συγκεντρώσεις πλουσίων καὶ λαμπρῶν ἐθνικῶν, ἃς ὁμολογοῦμε μὲ θάρρος τὴν πίστη μας καὶ ἃς καταγελοῦμε τὴν πλάνη ἐκείνων. Κι ἂν ἐπιχειροῦν νὰ ἐγκωμιάζουν τὰ δικά τους καὶ νὰ βλάπτουν τὰ δικά μας, ἃς μὴ σιωποῦμε, οὔτε νὰ τὸ ἀνεχόμαστε μὲ πραότητα, ἀλλά, ἀποκαλύπτοντας τὴν ἀσχημοσύνη αὐτῶν,

*μοσύνην, ἅπαντα μετὰ πολλῆς τῆς σοφίας καὶ τῆς παρρησίας τὰ τῶν Χριστιανῶν ἀνυμνῶμεν· καὶ καθάπερ ὁ βασιλεὺς τὸ διάδημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, οὕτω καὶ ἡμεῖς τὴν ὁμολογίαν πανταχοῦ τῆς πίστεως περιφέρωμεν. Οὐ γὰρ οὕτως ἐκεῖνον ὁ στέφανος, ὡς ἡμᾶς*
5 *ἡ πίστις καὶ ἡ ταύτης ὁμολογία καλλωπίζειν εἴωθεν· μὴ διὰ ρημάτων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τοῦτο ποιῶμεν, καὶ βίον ἄξιον τῆς ὁμολογίας διὰ πάντων ἐπιδεικνύμενοι, ἵνα μὴ καταισχύνωμεν τὰ δόγματα τῇ τῶν ἔργων φαυλότητι, ἀλλὰ διὰ πάντων τὸν Δεσπότην ἡμῶν δοξάζοντες ἀπολαύσωμεν καὶ τῆς ἐν-*
10 *ταῦθα καὶ τῆς ἐκεῖ τιμῆς, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, κράτος καὶ τιμή, ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

νὰ ἐξυμνοῦμε ὅλα τὰ τῶν Χριστιανῶν μὲ πολλὴ σύνεση καὶ θάρρος. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ βασιλιὰς φέρει τὸ βασιλικὸ στέμμα πάνω στὸ κεφάλι, ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἂς περιφέρομε παντοῦ τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως. Διότι συνήθως δὲν κοσμεῖ τόσο πολὺ ἐκεῖνον τὸ στεφάνι, ὅσο ἐμᾶς ἡ πίστη καὶ ἡ ὁμολογία αὐτῆς· καὶ νὰ τὴν ὁμολογοῦμε ὄχι μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα μας νὰ τὸ κάμνομε αὐτὸ καὶ νὰ δείχνομε μὲ ὅλα βίο ἄξιο τῆς ὁμολογίας, γιὰ νὰ μὴ καταντροπιάσομε τὰ τῆς πίστεως μὲ τὴ φαυλότητα τῶν ἔργων, ἀλλά, δοξάζοντας μὲ ὅλα τὸν Κύριό μας, ν' ἀπολαύσομε καὶ τὴν ἐδῶ καὶ τὴν ἐκεῖ τιμή, τὴν ὁποία εἴθε νὰ ἐπιτύχομε ὅλοι μας μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμή, συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ*

## *ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΒΥΛΑΝ*

*1. Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην ἀποδοῦναι τὸ χρέος τήμερον, ὃ πρῴην ἐνταῦθα γενόμενος ὑπεσχόμην ὑμῖν· ἀλλὰ τί πάθω; Μεταξὺ φανεὶς ὁ μακάριος Βαβύλας, πρὸς ἑαυτὸν ἡμᾶς ἐκάλεσεν, οὐ φωνὴν ἀφείς, ἀλλὰ τῇ λαμπηδόνι τῆς ὄψεως ἐπιστρέψας ἡμᾶς. Μὴ τοίνυν δυσχεράνητε πρὸς τὴν ὑπέρθεσιν τῆς ἀποδόσεως· πάντως ὅσῳ πλείων γίνεται ὁ χρόνος, τοσούτῳ καὶ ὁ τόκος ὑμῖν αὔξεται. Μετὰ γὰρ τόκου τὸ ἀργύριον τοῦτο καταβαλούμεθα· ἐπειδὴ καὶ ὁ παρακαταθέμενος αὐτὸ Δεσπότης οὕτως ἐκέλευσεν. Θαρροῦντες οὖν ὑπὲρ τῶν δεδανεισμένων, ὡς καὶ τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας 10 μενόντων ὑμῖν, τὸ παρεμπεσὸν σήμερον κέρδος μὴ παραδράμωμεν, ἀλλὰ κατατρυφήσωμεν τῶν τοῦ μακαρίου Βαβύλα κατορθωμάτων.*

*Ὅπως μὲν οὖν τῆς Ἐκκλησίας προέστη τῆς παρ' ἡμῖν, καὶ τὴν ἱερὰν ταύτην διέσωσε ναῦν ἐν χειμῶνι καὶ κλύδωνι καὶ κύμα-15 σι, καὶ ὅσην πρὸς βασιλέα παρρησίαν ἐπεδείξατο, καὶ πῶς τὴν ψυχὴν ἔθηκεν ὑπὲρ τῶν προβάτων καὶ τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἐδέξατο σφαγήν, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τοῖς πρεσβυτέροις τῶν διδασκάλων καὶ τῷ κοινῷ πατρὶ τῷ ἡμῶν ἀφήσομεν εἰπεῖν. Τὰ γὰρ ἀρχαιότερα τῶν πραγμάτων οἱ γεγηρακότες ὑμῖν δύνανται διηγεῖ-20 σθαι καλῶς, ὅσα δὲ νεωστὶ γέγονε καὶ ἐπὶ τῆς ἡλικίας τῆς ἡμετέρας, ταῦτα ὁ νέος ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς διηγήσομαι, τὰ μετὰ τελευτὴν λέγω, τὰ μετὰ τὴν ταφὴν τοῦ μάρτυρος, τὰ ἡνίκα ἐν τῷ προαστείῳ διέτριβε.*

*Καὶ οἶδα μέν, ὅτι γελάσονται τὴν ὑπόσχεσιν ἡμῶν Ἕλληνες, 25 εἰ μετὰ τελευτὴν καὶ ταφὴν τὰ τοῦ ταφέντος καὶ διαλυθέντος εἰς κόνιν ὑπισχνούμεθα λέγειν ἀνδραγαθήματα· οὐ μὴν διὰ τοῦτο σιγήσομεν, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα ἐροῦμεν, ἵνα, τὸ παράδοξον τοῦτο δείξαντες ἀληθῶς, τὸν γέλωτα εἰς τὴν ἐκείνων περιτρέ-*

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

## ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΒΥΛΑ

1. Ἐγὼ βέβαια ἤθελα νὰ σᾶς ἐξοφλίσω σήμερα τὸ χρέος ἐκεῖνο, ποὺ σᾶς ὑποσχέθηκα πρὸ ἡμερῶν ὅταν ἦρθα ἐδῶ· ἀλλὰ τί νὰ κάνω; Διότι στὸ μεταξὺ ἐμφανίσθηκε ὁ μακάριος Βαβύλας καὶ μᾶς κάλεσε κοντά του, ὄχι μὲ φωνή, ἀλλὰ μᾶς μετέστρεψε πρὸς τὸ μέρος του μὲ τὴ λάμψη τῆς μορφῆς του. Μὴ δυσανασχετήσετε λοιπὸν γιὰ τὴ μετάθεση τῆς ἀποδόσεως τοῦ χρέους μου· ὁπωσδήποτε ὅσο περισσότερος γίνεται ὁ χρόνος, τόσο περισσότερο αὐξάνεται καὶ ὁ τόκος πρὸς ἐσᾶς. Διότι μὲ τόκο θὰ σᾶς καταβάλω τὰ χρήματα αὐτά, ἐπειδὴ ἔτσι πρόσταξε ὁ Δεσπότης ποὺ μοῦ ἐμπιστεύθηκε αὐτά. Ἔχοντας λοιπὸν θάρρος ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχω δανεισθεῖ, διότι καὶ τὸ κεφάλαιο καὶ τὸ κέρδος ἀπ' αὐτὸ παραμένουν γιὰ σᾶς, ἂς μὴ παραβλέψομε τὸ κέρδος ποὺ παρεμβλήθηκε σήμερα, ἀλλ' ἂς ἐντρυφήσομε στὰ κατορθώματα τοῦ μακαρίου Βαβύλα.

Τὸ πῶς λοιπὸν διετέλεσε προϊστάμενος τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ διέσωσε τὸ ἱερὸ αὐτὸ σκάφος σὲ καιρὸ κακοκαιρίας καὶ κλυδωνισμοῦ καὶ κυμάτων, καὶ ὅση παρρησία ἐπέδειξε πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ πῶς πρόσφερε τὴ ζωή του ὑπὲρ τῶν προβάτων καὶ δέχθηκε ἐκείνη τὴ μακάρια σφαγή, αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια ἂς τὰ ἀφήσομε νὰ τὰ ποῦν οἱ γεροντότεροι ἀπὸ τοὺς διδασκάλους καὶ ὁ κοινὸς πατέρας μας. Διότι τὰ παλαιότερα γεγονότα μποροῦν νὰ σᾶς τὰ διηγηθοῦν καλῶς οἱ γεροντότεροι, ὅσα ὅμως συνέβηκαν πρόσφατα καὶ στὶς ἡμέρες τὶς δικές μας, αὐτὰ θὰ σᾶς τὰ διηγηθῶ ἐγὼ ὁ νέος, τὰ ὅσα δηλαδὴ συνέβηκαν μετὰ τὸ θάνατό του, μετὰ τὴν ταφὴ τοῦ μάρτυρα, τότε ποὺ διέμενε στὸ προάστειο.

Καὶ γνωρίζω βέβαια ὅτι θὰ περιγελάσουν τὴν ὑπόσχεσή μου οἱ ἐθνικοί, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὑπόσχομαι νὰ σᾶς διηγηθῶ μετὰ τὸ θάνατο καὶ τὴν ταφὴ τὰ ἀνδραγαθήματα ἐκείνου ποὺ τάφηκε καὶ διαλύθηκε σὲ σκόνη· ὅμως δὲ θὰ σιωπήσω ἐξαιτίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἀκριβῶς γι' αὐτὸ μάλιστα θὰ μιλήσω, ὥστε, ἀφοῦ δείξω τὴν ἀλήθεια αὐτοῦ

*ψωμεν κεφαλήν. Ἀνθρώπου μὲν γὰρ ἁπλῶς οὐκ ἂν γένοιτο κατορθώματα μετὰ τελευτήν, μάρτυρος δὲ γένοιτ' ἂν πολλὰ καὶ μεγάλα, οὐχ ἵνα ἐκεῖνος λαμπρότερος γένηται (οὐδὲν γὰρ αὐτῷ δεῖ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν δόξης), ἀλλ' ἵνα σὺ μάθῃς ὁ ἄπιστος, ὅτι 5 θάνατος μαρτύρων οὐκ ἔστι θάνατος, ἀλλὰ ζωῆς βελτίονος ἀρχὴ καὶ πολιτείας πνευματικωτέρας προοίμια, καὶ μετάστασις ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων πρὸς τὰ βελτίω.*

*Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο ἴδῃς, ὅτι γυμνὸν τοῦ μάρτυρος τὸ σῶμα πρόκειται τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας ἔρημον· ἀλλ' ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι 10 τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἑτέρα παρακάθηται μείζων αὐτῷ δύναμις, ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις, πᾶσιν ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως ἀπολογουμένη, δι' ὧν θαυματοποιεῖ. Εἰ γὰρ νεκροῖς σώμασι καὶ διαλυθεῖσιν εἰς κόνιν μείζονα τῶν ζώντων ἁπάντων δύναμιν ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο, πολλῷ μᾶλλον αὐτοῖς ζωὴν χαριεῖται βελτίω τῆς προτέρας, 15 καὶ μακαριωτέραν κατὰ τὸν τῶν στεφάνων καιρόν. Τίνα οὖν ἐστιν αὐτοῦ τὰ κατορθώματα; Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆτε, ἂν μικρὸν ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν. Καὶ γὰρ οἱ τὰς εἰκόνας ἐπιδεῖξαι βουλόμενοι καλῶς, μικρὸν τοῦ πινακίσκου τοὺς θεωμένους ἀποστήσαντες, οὕτως αὐτὰς ἐκκαλύπτουσι, σαφεστέραν τῷ διαστήματι 20 ποιοῦντες τὴν ὄψιν αὐτοῖς. Ἀνάσχεσθε τοίνυν καὶ ὑμεῖς εἰς τοὐπίσω τὸν λόγον ἀνελκόντων ἡμῶν.*

*Ἐπειδὴ γὰρ ὁ πάντας ἀσεβείᾳ νικήσας Ἰουλιανὸς ἀνέβη ἐπὶ τὸν θρόνον τὸν βασιλικὸν καὶ τῶν σκήπτρων ἐπελάβετο τῶν δεσποτικῶν, εὐθέως καὶ κατὰ τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν τὰς χεῖρας ἀν- 25 τῆρε Θεοῦ καὶ τὸν εὐεργέτην ἠγνόησε, καὶ κάτωθεν ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπων ὑλάκτει κατὰ τοὺς μαινομένους τῶν κυνῶν, οἳ καὶ τῶν μὴ τρεφόντων καὶ τῶν τρεφόντων ὁμοίως καταβοῶσι· μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνων ἀγριωτέραν ἐμάνη μανίαν. Οἱ μὲν γὰρ καὶ τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς ἀλλοτρίους ὁμοίως ἀποστρέφονται 30 καὶ μισοῦσιν, οὗτος δὲ τοὺς μὲν ἀλλοτρίους τῆς αὐτοῦ σωτηρίας δαίμονας ἔσαινε καὶ παντὶ θεραπείας ἐθεράπευε τρόπῳ· τὸν δὲ εὐεργέτην καὶ σωτῆρα καὶ μηδὲ τοῦ μονογενοῦς φεισάμενον δι' αὐτόν, ἀπεστράφη καὶ ἐμίσει καὶ τὸν σταυρὸν διέσυρε, πρᾶγμα, ὃ τὴν οἰκουμένην ἐπ' ὄψιν κειμένην ἀνέστησε, καὶ τὸ σκότος πάντοθεν 35 ἀπήλασε, καὶ τῶν ἀκτίνων ἡμῖν λαμπρότερον εἰσήγαγε φῶς.*

τοῦ παραδόξου γεγονότος, νὰ ἐπιστρέψω τὸν γέλωτα στὸ κεφάλι ἐκείνων. Διότι γενικὰ κανενὸς ἀνθρώπου δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνουν κατορθώματα μετὰ τὸ θάνατο, τοῦ μάρτυρα ὅμως θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν πολλὰ καὶ μεγάλα, ὄχι γιὰ νὰ γίνει ἐκεῖνος λαμπρότερος (αὐτὸς δὲν χρειάζεται καθόλου τὴ δόξα ἐκ μέρους τῶν πολλῶν), ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθεις σὺ ὁ ἄπιστος, ὅτι ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων δὲν εἶναι θάνατος, ἀλλ' ἀρχὴ ζωῆς καλύτερης, προοίμια πνευματικότερης πολιτείας, καὶ μετάθεση ἀπὸ τὰ κατώτερα πρὸς τὰ ἀνώτερα.

Μὴ δεῖς λοιπὸν αὐτό, τὸ ὅτι τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα βρίσκεται μπροστά μας γυμνὸ καὶ χωρὶς ψυχικὴ ἐνέργεια, ἀλλ' ἐκεῖνο πρόσεχε, τὸ ὅτι παραβρίσκεται σ' αὐτὸ κάποια ἄλλη δύναμη μεγαλύτερη κι ἀπ' αὐτὴν τὴν ψυχή, ἡ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀπολογούμενη πρὸς ὅλους ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως μὲ τὰ θαύματα ποὺ ἐπιτελεῖ. Διότι, ἐὰν ὁ Θεὸς χάρισε σὲ νεκρὰ σώματα καὶ διαλυμένα σὲ σκόνη δύναμη μεγαλύτερη ἀπὸ ὅλους τοὺς ζῶντες, πολὺ περισσότερο θὰ χαρίσει σ' αὐτοὺς ζωὴ καλύτερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη καὶ μακαριότερη κατὰ τὸν καιρὸ τῶν στεφάνων. Ποιά εἶναι λοιπὸν τὰ κατορθώματα αὐτοῦ; Ἀλλὰ μὴ θορυβηθεῖτε, ἐὰν μεταφέρω τὸ λόγο λίγο παλαιότερα. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ δείξουν τὶς εἰκόνες τους καλῶς, ἀφοῦ ἀπομακρύνουν λίγο ἀπὸ τὸν πίνακα τοὺς θεατές, τότε τὶς ἀποκαλύπτουν, κάμνοντας σαφέστερη σ' αὐτοὺς τὴν παράσταση μὲ τὴν ἀπόσταση. Δεῖξτε λοιπὸν καὶ ἐσεῖς ὑπομονὴ γιὰ τὸ ὅτι μεταφέρω τὸ λόγο μου πρὸς τὰ πίσω.

Ὅταν λοιπὸν ὁ Ἰουλιανός, ποὺ νίκησε ὅλους στὴν ἀσέβεια, ἀνέβηκε στὸ βασιλικὸ θρόνο καὶ ἀνέλαβε τὰ δεσποτικὰ σκῆπτρα, ἀμέσως ὕψωσε τὰ χέρια του καὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ ποὺ δημιούργησε αὐτόν, καὶ ἀγνόησε τὸν εὐεργέτη, καὶ βλέποντας ἀπὸ τὴ γῆ πρὸς τὸν οὐρανὸ γαύγιζε ὅπως τὰ μανιασμένα σκυλιά, ποὺ καταγαυγίζουν ὅμοια καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ δὲν τὰ τρέφουν καὶ πρὸς ἐκεινους ποὺ τὰ τρέφουν· ἢ καλύτερα κυριεύθηκε ἀπὸ ἀγριότερη μανία καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα. Διότι ἐκεῖνα ἀποστρέφονται καὶ μισοῦν ὅμοια καὶ τοὺς γνωστοὺς καὶ τοὺς ξένους, ἐνῶ αὐτὸς τοὺς ξένους πρὸς τὴ σωτηρία του δαίμονες τοὺς κολάκευε καὶ μὲ κάθε τρόπο περιποιήσεως τοὺς ὑπηρετοῦσε, ἐνῶ τὸν εὐεργέτη καὶ Σωτήρα, ποὺ δὲν λυπήθηκε γιὰ χάρη αὐτοῦ οὔτε καὶ τὸν μονογενή Υἱό του, τὸν ἀποστράφηκε καὶ τὸν μίσησε καὶ διέσυρε τὸ σταυρό, πράγμα ποὺ ἀνέστησε τὴν οἰκουμένη, ποὺ ἦταν πεσμένη κατάμουτρα, ἀπομάκρυνε ἀπὸ παντοῦ τὸ σκοτάδι καὶ μᾶς χάρισε φῶς πιὸ λαμπρὸ καὶ ἀπὸ τὶς ἀκτίνες.

*Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα τῆς μανίας ἵστατο, ἀλλ' ἐκ μέσης ἀναρπάσασθαι τῆς οἰκουμένης τὸ τῶν Γαλιλαίων ἔθνος ἐπηγγέλλετο· καὶ γὰρ οὕτως ἡμᾶς εἰώθει καλεῖν. Καίτοι εἰ τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν μύσος εἶναι ἐνόμιζε, καὶ πολλῆς τὸ πρᾶγμα γέμειν αἰσχύνης,*
5 *τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐντεῦθεν ἡμᾶς, ἀλλ' ὀνόματι ξένῳ καταισχύνειν ἐπεθύμει; Ἀλλὰ γὰρ ᾔδει σαφῶς, ὅτι τὸ καλεῖσθαι ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν οἰκειώσεως, οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις καὶ ταῖς ἀνωτέρω δυνάμεσι μέγας κόσμος ἐστί. Διὰ τοῦτο πάντα ἐκίνει, ὥστε τοῦτον ἡμᾶς ἀποσυλῆσαι τὸν κόσμον καὶ καταλῦσαι*
10 *τὸ κήρυγμα.*

*Ἀλλὰ τοῦτο ἀμήχανον ἦν, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, ὥσπερ ἀμήχανον ἦν κατασκάψαι τὸν οὐρανόν, καὶ σβέσαι τὸν ἥλιον, καὶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς διασεῖσαι καὶ καταβαλεῖν. Καὶ ταῦτα προανεφώνησεν ὁ Χριστὸς οὕτως εἰπών· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύ-*
15 *σονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Ἀλλ' οὐκ ἀνέχῃ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· οὐκοῦν δέχου τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων φωνήν. Ἐγὼ μὲν γὰρ καταξιωθεὶς εἰδέναι, τί ποτέ ἐστιν 'ἀπόφασις Θεοῦ', πῶς ἰσχυρὸν καὶ ἄμαχον πρᾶγμα, καὶ τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας καὶ τῆς τῶν πραγμάτων πείρας πάντων ἀξιοπιστοτέραν ταύτην εἶναι*
20 *πεπίστευκα. Σὺ δὲ ὁ χαμαὶ συρόμενος καὶ πρὸς λογισμὸν ἐπτοημένος ἐξέτασιν ἀνθρωπίνων, δέχου τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων μαρτυρίαν· οὐδὲν ἀντιλέγω, οὐδὲ φιλονεικῶ.*

*2. Τί οὖν λέγει τὰ πράγματα; Εἶπεν ὁ Χριστός, ὅτι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἀπολέσθαι εὐκολώτερον, ἢ τῶν αὐτοῦ διαπεσεῖν τινα*
25 *λόγων. Ἀντεφθέγξατο τούτοις ὁ βασιλεὺς καὶ ἠπείλησεν ἀναιρήσειν τὰ δόγματα. Ποῦ οὖν ὁ βασιλεὺς ὁ ταῦτα ἀπειλήσας; Ἀπόλωλε καὶ διέφθαρται, καὶ νῦν ἐστιν εἰς ᾅδου τὴν ἀπαραίτητον ἀναμένων κόλασιν. Ποῦ δὲ ὁ Χριστός, ὁ ἐκεῖνα ἀποφηνάμενος; Ἐν οὐρανοῖς, ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς τὸν ὑψηλότατον τῆς δόξης κατέχων*
30 *θρόνον. Ποῦ τοῦ βασιλέως τὰ βλάσφημα ῥήματα καὶ ἡ ἀκόλαστος γλῶττα; Τέφρα γέγονε καὶ κόνις καὶ σκωλήκων τροφή. Ποῦ τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀπόφασις; Ἀπ' αὐτῆς τῶν πραγμάτων λάμπει τῆς ἀληθείας, ὥσπερ ἀπὸ στήλης χρυσῆς τῆς τῶν ἔργων ἐκβάσεως ἀπαστράπτουσα. Καίτοι οὐδὲν τότε παρέλιπεν ὁ βασιλεύς, τὸν πρὸς*
35 *ἡμᾶς μέλλων αἵρεσθαι πόλεμον· ἀλλὰ καὶ μάντεις ἐκάλει, καὶ γόη-*

---

1 Ματθ. 24,35.

Καὶ οὔτε ἐδῶ σταμάτησε τὴ μανία του, ἀλλ' ὑποσχόταν ὅτι θὰ ἐξαλείψει μέσα ἀπὸ τὴν οἰκουμένη τὸ γένος τῶν Γαλιλαίων· διότι ἔτσι συνήθιζε νὰ μᾶς ὀνομάζει. Ἂν καὶ βέβαια, ἐὰν τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν τὸ θεωροῦσε βδέλυγμα καὶ πράγμα γεμάτο ἀπὸ πολλὴ ντροπή, γιὰ ποιό λόγο ἐπιθυμοῦσε νὰ μᾶς ἀτιμάζει ἀποκαλώντας μας ὄχι μ' αὐτό, ἀλλὰ μὲ ξένο ὄνομα; Διότι γνώριζε πολὺ καλά, ὅτι τὸ νὰ ὀνομαζόμαστε ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ εἶναι μεγάλο κόσμημα ὄχι μόνο στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἀγγέλους καὶ τὶς οὐράνιες δυνάμεις. Γι' αὐτὸ μεταχειριζόταν τὰ πάντα, ὥστε νὰ μᾶς ἁρπάξει αὐτὸ τὸ κόσμημα καὶ νὰ καταλύσει τὸ κήρυγμα.

Ἀλλ' αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, ὅπως ἀκριβῶς ἦταν ἀδύνατο νὰ κατασκάψει κανεὶς τὸν οὐρανό, νὰ σβήσει τὸν ἥλιο, καὶ νὰ κλονίσει τὰ θεμέλια τῆς γῆς καὶ νὰ τὴν καταστρέψει. Καὶ αὐτὰ τὰ προεῖπε ὁ Χριστός, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ λόγοι μου ὅμως δὲν θὰ παρέλθουν»[1]. Ἀλλὰ δὲν ἀνέχεσαι τὸν Χριστὸ ποὺ τὸ λέγει· λοιπὸν δέξου τὴ φωνὴ ποὺ διακηρύττουν τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Διότι ἐγὼ ποὺ καταξιώθηκα νὰ γνωρίσω, τί τέλος πάντων σημαίνει 'ἀπόφαση Θεοῦ', πόσο ἰσχυρὸ καὶ ἀκαταμάχητο πράγμα εἶναι, ἔχω πιστέψει ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀξιοπιστότερη καὶ ἀπὸ τὴ φυσικὴ ἀκολουθία καὶ ἀπὸ τὴν πείρα ὅλων τῶν πραγμάτων. Ἐνῶ σὺ ποὺ σύρεσαι κάτω καὶ καταπτοεῖσαι ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῶν ἀνθρώπινων λογισμῶν, δέχου τὴ μαρτυρία ἀπὸ τὰ πράγματα· καθόλου δὲν ἀντιλέγω, οὔτε φιλονεικῶ.

2. Τί λέγουν λοιπὸν τὰ πράγματα; Ὁ Χριστὸς εἶπε, ὅτι εἶναι εὐκολώτερο νὰ καταστραφοῦν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, παρὰ νὰ μὴ πραγματοποιηθεῖ κάτι ἀπὸ τοὺς λόγους του. Ἀνταπάντησε σ' αὐτὰ ὁ βασιλιὰς καὶ ἀπείλησε ὅτι θὰ ἐξαλείψει τὰ χριστιανικὰ δόγματα. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ὁ βασιλιὰς ποὺ ἀπείλησε αὐτά; Χάθηκε καὶ καταστράφηκε, καὶ τώρα βρίσκεται στὸν ἅδη, περιμένοντας τὴν ἀπαραίτητη τιμωρία. Ποῦ εἶναι ὁ Χριστός, ποὺ ἀποφάνθηκε ἐκεῖνα; Στοὺς οὐρανούς, στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα του, κατέχοντας τὸν ὑψηλότατο θρόνο τῆς δόξας. Ποῦ εἶναι τὰ βλάσφημα λόγια τοῦ βασιλιᾶ καὶ ἡ ἀκόλαστη γλώσσα; Ἔγινε στάχτη καὶ σκόνη καὶ τροφὴ τῶν σκουληκιῶν. Ποῦ εἶναι ἡ ἀπόφαση τοῦ Χριστοῦ; Αὐτὴ λάμπει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, ἀκτινοβολώντας σὰν ἀπὸ χρυσὴ στήλη ἀπὸ τὴν ἔκβαση τῶν ἔργων. Ἂν καὶ βέβαια τίποτε ὁ βασιλιὰς δὲν παρέλιπε τότε, προετοιμαζόμενος νὰ κηρύξει τὸν πόλεμο

*τας συνεκρότει, καὶ πάντα ἦν δαιμόνων μεστὰ καὶ πνευμάτων πονηρῶν.*

*Τίνες οὖν αἱ τῆς θεραπείας ταύτης ἀμοιβαί; Πόλεων ἀνατροπαί, καὶ λιμὸς ἁπάντων λιμῶν ὁ πικρότατος. Ἴστε γὰρ δήπου καὶ 5 μέμνησθε, πῶς κενὴ μὲν ἦν ὠνίων ἡ ἀγορά, μεστὰ δὲ θορύβων τὰ ἐργαστήρια, ἑκάστου φιλονεικοῦντος τὸ φανὲν προαρπάσαι καὶ ἀπελθεῖν. Καὶ τί λέγω λιμόν, ὅπου γε καὶ αὐταὶ τῶν ὑδάτων ἐπιλειπόμεναι αἱ πηγαί, πηγαὶ ποταμοὺς τῇ δαψιλείᾳ τοῦ ῥεύματος ἀποκρύπτουσαι; Ἀλλ' ἐπειδὴ πηγῶν ἐμνήσθην, δεῦρο λοιπὸν ἐπὶ 10 τὴν Δάφνην ἀνέλθωμεν καὶ τὸν λόγον πρὸς τὰ τοῦ μάρτυρος κατορθώματα συνελάσωμεν. Καίτοι γε ἐπιθυμεῖτε τὰς ἑλληνικὰς ἐκπομπεύειν ἀσχημοσύνας ἔτι· ἀλλ' ὅμως, καὶ οὕτως αὐτὸς ὤν, ἀπάγωμεν· πάντως γάρ, ὅπου μαρτύρων μνήμη, ἐκεῖ καὶ Ἑλλήνων αἰσχύνη.*

15 *Οὗτος τοίνυν ὁ βασιλεὺς ἀνιὼν εἰς τὴν Δάφνην ἠνώχλει τὸν Ἀπόλλωνα δεόμενος, ἱκετεύων, ἀντιβολῶν, ὥστε μαντεύσασθαί τι περὶ τῶν μελλόντων αὐτῷ. Τί οὖν ὁ μάντις ὁ μέγας τῶν Ἑλλήνων θεός; 'Νεκροί με κωλύουσι φθέγγεσθαι', φησίν· 'ἀλλὰ ἀνάρρηξον τὰς θήκας, ἀνόρυξον τὰ ὀστᾶ, μετάστησον τοὺς νεκρούς'. Τί τού-20 των ἀνοσιώτερον γένοιτ' ἂν τῶν ἐπιταγμάτων; Ξένους ὁ δαίμων τυμβωρυχίας εἰσάγει νόμους, καὶ καινοὺς ξενηλασίας ἐπινοεῖ τρόπους. Τίς ἤκουσε νεκροὺς ἐλαυνομένους ποτέ; τίς εἶδε σώματα ἄψυχα κελευόμενα μετανίστασθαι, καθάπερ οὗτος ἐπέταττε τοὺς κοινοὺς τῆς φύσεως ἐκ βάθρων ἀνατρέπων νόμους; Κοινοὶ γὰρ 25 εἰσι τῆς φύσεως νόμοι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, τὸν ἀπελθόντα τῇ γῇ κρύπτεσθαι καὶ ταφῇ παραδίδοσθαι καὶ τοῖς κόλποις τῆς πάντων μητρὸς περιστέλλεσθαι γῆς. Καὶ τούτους οὐχ Ἕλλην, οὐ βάρβαρος, οὐ Σκύθης, οὐκ εἴ τις ἐκείνων ἀγριώτερος ἐκίνησε τοὺς νόμους ποτέ, ἀλλ' αἰδοῦνται καὶ φυλάττουσιν ἅπαντες, καὶ οὕτως εἰ-30 σὶν ἱεροὶ καὶ πᾶσιν αἰδέσιμοι.*

*Ἀλλ' ὁ δαίμων ἐπάρας τὸ προσωπεῖον, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ πρὸς τὰ κοινὰ τῆς φύσεως ἵσταται δόγματα· μίασμα γάρ, φησίν, εἰσὶν οἱ νεκροί. Οὐχ οἱ νεκροὶ μίασμα, πονηρότατε δαῖμον, ἀλλὰ*

ἐναντίον μας· ἀλλὰ καὶ μάντεις προσκαλοῦσε, καὶ γόητες συγκέντρωνε, καὶ ὅλα ἦταν γεμάτα ἀπὸ δαίμονες καὶ πνεύματα πονηρά.

Ποιές λοιπὸν ἦταν οἱ ἀμοιβὲς τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς πρὸς τοὺς δαίμονες; Ἀνατροπὲς πόλεων καὶ πείνα χειρότερη ἀπὸ ὅλες τὶς πείνες. Διότι ἀσφαλῶς γνωρίζετε καὶ θυμᾶσθε, πῶς ἦταν ἄδεια ἡ ἀγορὰ ἀπὸ τρόφιμα, καὶ τὰ ἐργαστήρια γεμάτα ἀπὸ θορύβους, φιλονεικώντας ὁ καθένας ν' ἁρπάξει τὰ ἐμφανιζόμενα τρόφιμα καὶ νὰ φύγει. Καὶ γιατί λέγω πείνα, τὴ στιγμὴ βέβαια ποὺ κι αὐτὲς οἱ πηγὲς στέρευαν ἀπὸ τὰ ὕδατα, πηγὲς ποὺ μὲ τὴν ἀφθονία τῶν ὑδάτων της ὑπερεῖχαν τῶν ποταμῶν; Ἀλλ' ἐπειδὴ θυμήθηκα πηγές, ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἀνεβοῦμε στὴ Δάφνη καὶ ἂς μεταφέρομε τὸ λόγο πρὸς τὰ κατορθώματα τοῦ μάρτυρα. Ἂν καὶ βέβαια ἐπιθυμεῖτε νὰ διαπομπεύσομε κι ἄλλο τὶς εἰδωλολατρικὲς ἀσχημοσύνες, ἀλλ' ὅμως, μολονότι καὶ ἐγὼ ἐπιθυμῶ τὸ ἴδιο, ἂς μεταφερθοῦμε ἐκεῖ· διότι ὁπωσδήποτε ὅπου ἑορτάζεται μνήμη μαρτύρων, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ καταντροπιασμὸς τῶν ἐθνικῶν.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ βασιλιάς, ἀνεβαίνοντας συχνὰ στὴ Δάφνη, ἐνοχλοῦσε τὸν Ἀπόλλωνα, παρακαλώντας, ἱκετεύοντας καὶ ἐκλιπαρώντας αὐτὸν νὰ δώσει κάποιο χρησμὸ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τοῦ συμβοῦν. Τί τοῦ ἀπαντᾶ λοιπὸν ὁ μάντις, ὁ μέγας θεὸς τῶν εἰδωλολατρῶν; 'Οἱ νεκροί', λέγει, 'μὲ ἐμποδίζουν νὰ ὁμιλῶ· γι' αὐτὸ κατάστρεψε τὶς λειψανοθῆκες, ξεπαράχωσε τὰ ὀστᾶ, μετάφερε σ' ἄλλο τόπο τοὺς νεκρούς'. Τί θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει πιὸ ἀνόσιο ἀπὸ αὐτὰ τὰ προστάγματα; Παράξενους νόμους τυμβωρυχίας εἰσάγει ὁ δαίμονας καὶ καινούργιους τρόπους ἀπομακρύνσεως τῶν ξένων ἐπινοεῖ. Ποιός ἄκουσε ποτὲ νὰ καταδιώκονται νεκροί; Ποιός εἶδε νὰ δίνεται διαταγὴ νὰ μεταφερθοῦν ἄψυχα σώματα, ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς πρόσταζε, ἀνατρέποντας ἐκ βάθρων τοὺς κοινοὺς νόμους τῆς φύσεως; Διότι εἶναι κοινοὶ οἱ νόμοι τῆς φύσεως σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐκεῖνος ποὺ πεθαίνει νὰ θάβεται μέσα στὴ γῆ, νὰ παραδίδεται στὴν ταφὴ καὶ νὰ κιδεύεται μέσα στοὺς κόλπους τῆς γῆς, τῆς μητέρας ὅλων. Καὶ αὐτοὺς τοὺς νόμους οὔτε Ἕλληνας, οὔτε βάρβαρος, οὔτε Σκύθης, οὔτε κανεὶς ἄλλος πιὸ ἄγριος ἀπὸ ἐκείνους τοὺς καταπάτησε ποτέ, ἀλλὰ τοὺς σέβονται καὶ τοὺς τηροῦν ὅλοι, καὶ εἶναι τόσο πολὺ ἱεροὶ καὶ σεβαστοὶ σ' ὅλους.

Ὁ δαίμονας ὅμως, ἀφοῦ ἀπέβαλε τὸ προσωπεῖο του, στέκεται μὲ γυμνὸ τὸ κεφάλι μπροστὰ στοὺς κοινοὺς τῆς φύσεως νόμους. Δὲν εἶναι οἱ νεκροὶ μίασμα, πονηρότατε δαίμονα, ἀλλὰ βδέλυγμα εἶ-

*προαίρεσις πονηρὰ μύσος ἐστίν. Εἰ δὲ χρή τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, τὰ τῶν ζώντων μᾶλλον μεστὰ κακίας, ἢ τὰ τῶν τετελευτηκότων εἰσὶ σώματα μιαρά· τὰ μὲν γὰρ διακονεῖται τοῖς τῆς ψυχῆς ἐπιτάγμασι, τὰ δὲ κεῖνται ἀκίνητα· τὸ δὲ ἀκίνητον καὶ πάσης αἰ-* 5 *σθήσεως ἔρημον καὶ κατηγορίας ἂν εἴη πάσης ἐλεύθερον. Πλὴν ἄλλως οὐδὲ τὰ τῶν ζώντων εἴποιμι ἂν ἔγωγε σώματα εἶναι τῇ φύσει μιαρά, ἀλλὰ πανταχοῦ τὴν πονηρὰν καὶ διεστραμμένην προαίρεσιν ταῖς παρὰ πάντων κατηγορίας εἶναι ὑπεύθυνον. Οὐκ ἔστι σῶμα νεκρὸν μίασμα, Ἄπολλον, ἀλλὰ τὸ κόρην διώκειν σωφρο-* 10 *νεῖν βουλομένην, καὶ σεμνότητα διορύττειν παρθένου, καὶ τῆς ἀναισχύντου πράξεως ἀποτυχόντα θρηνεῖν, τοῦτο καὶ κατηγορίας καὶ κολάσεως ἄξιον.*

*Πολλοὶ γοῦν παρ' ἡμῖν ἐγένοντο προφῆται θαυμαστοὶ καὶ μεγάλοι καὶ πολλὰ περὶ τῶν μελλόντων προειπόντες, καὶ οὐδαμοῦ* 15 *τοὺς ἐρωτῶντας ἐκέλευον τὰ τῶν ἀπελθόντων ἀνορύττειν ὀστᾶ· ἀλλ' ὁ μὲν Ἰεζεκιὴλ αὐτῶν τῶν ὀστῶν πλησίον ἑστώς, οὐ μόνον οὐδὲν ἐνεποδίζετο παρ' ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ σάρκας αὐτοῖς καὶ νεῦρα καὶ δέρματα περιθείς, εἰς ζωὴν ἐπανήγαγεν αὐτὰ πάλιν. Ὁ δὲ μέγας Μωϋσῆς οὐ πλησίον ὀστῶν εἱστήκει νεκρῶν, ἀλλ' αὐτὸν* 20 *ὅλον νεκρὸν ἐπιφερόμενος τὸν Ἰωσήφ, οὕτω τὰ μέλλοντα προὔλεγε· καὶ μάλα εἰκότως. Τὰ μὲν γὰρ ἐκείνων ῥήματα Πνεύματος ἁγίου χάρις ἦν, τὰ δὲ τούτων ἀπάτη καὶ ψεῦδος οὐδαμόθεν συσκιασθῆναι δυνάμενον.*

*Ὅτι γὰρ σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις ἦν καὶ τὸν μακάριον* 25 *ἐδεδοίκει Βαβύλαν, δῆλον ἐξ ὧν ὁ βασιλεὺς ἔπραξε· τοὺς γὰρ ἄλλους ἅπαντας νεκροὺς ἀφείς, ἐκεῖνον τὸν μάρτυρα μόνον ἐκίνει. Καίτοι γε εἰ βδελυττόμενος αὐτόν, ἀλλὰ μὴ φοβούμενος, ταῦτα ἔπραττεν, ἐχρῆν κελεῦσαι συντριβῆναι τὴν λάρνακα, καταποντισθῆναι, εἰς ἐρημίαν ἀπαχθῆναι, ἑτέρῳ τινὶ ἀπωλείας ἀφανισθῆναι* 30 *τρόπῳ. Τοῦτο γὰρ ἦν βδελυττομένου. Οὕτως ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ὅτε περὶ τῶν βδελυγμάτων τῶν ἐθνῶν τοῖς Ἑβραίοις διελέγετο, συντριβῆναι τὰς στήλας αὐτῶν ἐκέλευσεν, οὐκ ἀπὸ τῶν προαστείων ἐπὶ τὰς πόλεις ἄγειν τὰ μιάσματα.*

*3. Ὁ μὲν οὖν μάρτυς ἐκινεῖτο, ὁ δὲ δαίμων οὐδὲ οὕτως ἀδείας* 35 *ἀπέλαυεν· ἀλλ' εὐθέως ἐμάνθανεν, ὅτι ὀστᾶ μὲν μάρτυρος μετακι-*

---

2. Ἰεζ. κεφ. 37. 3. Ἐξ. 13,19.

ναι ἡ πονηρὴ προαίρεση. Καὶ ἂν πρέπει νὰ πῶ καὶ κάτι τὸ ἀξιοθαύμαστο, πολὺ περισσότερο εἶναι γεμάτα ἀπὸ κακία τὰ σώματα τῶν ζωντανῶν, παρὰ εἶναι μιαρὰ τὰ σώματα τῶν πεθαμένων· διότι τὰ σώματα τῶν ζωντανῶν ὑπηρετοῦνται μὲ τὰ προστάγματα τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τῶν νεκρῶν εἶναι ἀκίνητα, καὶ τὸ ἀκίνητο καὶ στερημένο κάθε αἰσθήσεως εἶναι ἀπαλλαγμένο καὶ ἀπὸ κάθε κατηγορία. Πλὴν ὅμως ἐγὼ οὔτε τὰ σώματα τῶν ζωντανῶν θὰ μποροῦσα νὰ πῶ ὅτι εἶναι μιαρὰ ὡς πρὸς τὴ φύση, ἀλλὰ παντοῦ, σύμφωνα μὲ τὶς κατηγορίες ὅλων, ὑπεύθυνη εἶναι ἡ πονηρὴ καὶ διεστραμμένη προαίρεση. Δὲν εἶναι, Ἀπόλλωνα, σῶμα νεκρὸ μίασμα, ἀλλὰ τὸ νὰ καταδιώκει κανεὶς κόρη ποὺ θέλει νὰ σωφρονεῖ, καὶ νὰ διαφθείρει τὴ σεμνότητα παρθένου, καί, ἀποτυγχάνοντας στὴν ἀδιάντροπη πράξη του, νὰ θρηνεῖ, αὐτὸ εἶναι ἄξιο καὶ κατηγορίας καὶ τιμωρίας.

Πολλοὶ βέβαια ἀπὸ τοὺς δικούς μας ὑπῆρξαν προφῆτες θαυμαστοὶ καὶ μεγάλοι καὶ προεῖπαν πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, σὲ καμμιὰ περίπτωση ὅμως δὲν πρόσταζαν ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐρωτοῦσαν νὰ ξεθάβουν τὰ ὀστᾶ τῶν νεκρῶν· ὁ Ἰεζεκιὴλ στεκόμενος πλησίον τῶν ὀστῶν τῶν νεκρῶν, ὄχι μόνο δὲν ἐμποδιζόταν ἀπὸ ἐκείνους, ἀλλά, ἀφοῦ τὰ περιέβαλε μὲ σάρκα καὶ νεῦρα καὶ δέρματα, τὰ ἐπανέφερε πάλι στὴ ζωή[2]. Ὁ μέγας πάλι Μωϋσῆς δὲν στεκόταν μόνο πλησίον ὀστῶν νεκρῶν, ἀλλὰ μεταφέροντας ὁλόκληρο νεκρὸ τὸν Ἰωσήφ, ἔτσι προέλεγε τὰ μέλλοντα[3]· καὶ πολὺ σωστά. Διότι τὰ λόγια τῶν προφητῶν ἐκείνων ἦταν χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐνῶ αὐτῶν ἀπάτη καὶ ψεῦδος ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ μὲ τίποτε νὰ καλυφθεῖ.

Τὸ ὅτι βέβαια αὐτὰ εἶναι δικαιολογία καὶ πρόφαση καὶ φοβόταν τὸν μακάριο Βαβύλα, γίνεται φανερὸ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔπραξε ὁ βασιλιάς· διότι ὅλους τοὺς ἄλλους νεκροὺς τοὺς ἄφησε καὶ μετακίνησε ἐκεῖνον μόνο τὸν μάρτυρα. Ἂν αὐτὰ τὰ ἔκαμνε ἀπὸ βδελυγμὸ καὶ ὄχι ἐπειδὴ τὰ φοβόταν, ἔπρεπε νὰ προστάξει νὰ συντρίψουν τὴ λάρνακα, νὰ καταποντισθεῖ στὴ θάλασσα, νὰ μεταφερθεῖ σὲ ἔρημο μέρος, νὰ ἐξαφανισθεῖ μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο καταστροφῆς. Διότι αὐτὴ θὰ ἦταν ἐνέργεια ἀνθρώπου ποὺ νοιώθει βδελυγμό. Ἔτσι ἐνέργησε ὁ Θεός, ὅταν μιλοῦσε στοὺς Ἑβραίους γιὰ τὰ βδελύγματα τῶν ἐθνῶν· πρόσταξε νὰ συντρίψουν τὶς στῆλες αὐτῶν, καὶ ὄχι νὰ μεταφέρουν τὰ μιάσματα ἀπὸ τὰ προάστεια στὶς πόλεις.

3. Ὁ μάρτυρας λοιπὸν μετατοπίσθηκε, ὁ δαίμονας ὅμως οὔτε ἔτσι ἔνοιωθε ἀσφάλεια, ἀλλ' ἀμέσως μάθαινε, ὅτι εἶναι δυνατὸ βέβαια

*νῆσαι δυνατόν ἐστιν, χεῖρας δὲ μάρτυρος διαφυγεῖν ἀδύνατον. Ὁμοῦ τε γὰρ ἡ λάρναξ ἐπὶ τὴν πόλιν εἵλκετο, καὶ κεραυνὸς ἄνωθεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἤρχετο τοῦ ξοάνου καὶ τὰ πάντα κατέφλεγε. Καίτοι γέ, εἰ καὶ μὴ πρότερον, τότε γοῦν εἰκὸς ἦν ὀργισθῆναι τὸν 5 ἀσεβῆ βασιλέα καὶ τὴν ὀργὴν ἀφεῖναι εἰς τὸ μαρτύριον τοῦ μάρτυρος· ἀλλ' οὐδὲ τότε ἐτόλμησε· τοσοῦτος αὐτὸν κατεῖχε φόβος, ἀλλά, καίτοι τὸν ἐμπρησμὸν ὁρῶν ἀφόρητον ὄντα καὶ τὴν αἰτίαν εἰδὼς ἀκριβῶς, ἡσύχαζε.*

*Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι τὸ μαρτύριον οὐ 10 κατέσκαψεν, ἀλλ' ὅτι μηδὲ τὴν στέγην ἐπιθεῖναι πάλιν τῷ ναῷ οὐκ ἐτόλμησεν. Ἤιδει γάρ, ᾔδει θεήλατον οὖσαν τὴν πληγήν, καὶ ἐδεδοίκει μὴ περαιτέρω τι διανοηθείς, ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἐκεῖνο καλέσῃ τὸ πῦρ κεφαλήν. Διὰ τοῦτο ἠνείχετο εἰς τοσαύτην ἐρημίαν κατενεχθέντα τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ὁρῶν. Οὐδὲ γὰρ ἄλλη τις 15 αἰτία, δι' ἣν οὐ διώρθωσε τὸ γεγενημένον, ἀλλ' ἢ φόβος μόνον, δι' ὃν ἄκων ἡσύχαζε, καὶ ταῦτα εἰδώς, ὅσον μὲν ὄνειδος καταλείπει τῷ δαίμονι, ὅσον δὲ κόσμον τῷ μάρτυρι.*

*Καὶ γὰρ ἑστήκασιν οἱ τοῖχοι νῦν ἀντὶ τροπαίων, σάλπιγγος λαμπροτέραν ἀφιέντες φωνήν, τοῖς ἐν τῇ Δάφνῃ, τοῖς ἐν τῇ πόλει, 20 τοῖς πόρρωθεν ἀφικνουμένοις, τοῖς συνοῦσι, τοῖς αὖθις ἐσομένοις ἀνθρώποις ἅπαντα διηγοῦνται διὰ τῆς ὄψεως, τὴν πάλην, τὴν συμπλοκὴν, τὴν νίκην τοῦ μάρτυρος. Τὸν γὰρ πόρρωθεν ἀφιστάμενον τοῦ προαστείου, καὶ τὸ μὲν μαρτύριον τοῦ ἁγίου τῆς λάρνακος ἔρημον, τὸν δὲ ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὴν στέγην ἀφῃρημένον ὁρῶντα, 25 εἰκὸς τὴν αἰτίαν τούτων ἑκατέρων ζητεῖν· εἶτα πᾶσαν μαθόντα τὴν ἱστορίαν, οὕτως ἀπελθεῖν ἐκεῖθεν.*

*Τοιαῦτα τοῦ μάρτυρος τὰ κατορθώματα τὰ μετὰ τὴν τελευτήν. Διὸ καὶ τὴν ὑμετέραν μακαρίζω πόλιν, ὅτι πολλὴν περὶ τὸν ἅγιον τοῦτον ἐπεδείξασθε τὴν σπουδήν. Καὶ γὰρ τότε, ἡνίκα ἀπὸ 30 τῆς Δάφνης ἐπανῄει, πᾶσα μὲν ἡμῖν ἡ πόλις εἰς τὴν ὁδὸν ἐξεχύθη, καὶ κεναὶ μὲν ἀγοραὶ ἀνδρῶν, κεναὶ δὲ γυναικῶν ἦσαν αἱ οἰκίαι, ἔρημοι δὲ παρθένων οἱ θάλαμοι. Οὕτω καὶ ἡλικία πᾶσα καὶ φύσις*

νὰ μετακινήσει κανεὶς τὰ ὀστᾶ μάρτυρα, ὅμως εἶναι ἀδύνατο νὰ διαφύγει τὰ χέρια τοῦ μάρτυρα. Διότι, τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ λάρνακα μεταφερόταν στὴν πόλη, κεραυνὸς ἔπεφτε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἐπάνω στὸ κεφάλι τοῦ ξύλινου ἀγάλματος καὶ κατέκαιε τὰ πάντα. Καὶ ἦταν φυσικὸ τότε, ἂν ὄχι προηγουμένως, νὰ ὀργισθεῖ ὁ ἀσεβὴς βασιλιὰς καὶ ν' ἀφήσει τὴν ὀργή του νὰ πέσει στὸ μαρτύριο τοῦ μάρτυρα· ἀλλ' οὔτε τότε τόλμησε νὰ τὸ κάνει αὐτό· τόσος μεγάλος φόβος τὸν εἶχε κυριευμένο. Καὶ μολονότι ἔβλεπε τὸν ἐμπρησμὸ νὰ εἶναι ἀνυπόφορος καὶ γνώριζε πολὺ καλὰ τὴν αἰτία, ἡσύχαζε.

Καὶ δὲν εἶναι μόνο αὐτὸ τὸ ἀξιοθαύμαστο, ὅτι δηλαδὴ δὲν κατέσκαψε τὸ μαρτύριο, ἀλλ' οὔτε τὴ στέγη τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνα τόλμησε νὰ κατασκευάσει ξανά. Διότι γνώριζε, γνώριζε ὅτι τὸ πλῆγμα ἦταν θεόσταλτο καὶ φοβόταν μήπως, ἐπινοώντας κάτι ἐπὶ πλέον, ἐπισύρει στὸ κεφάλι του τὸ πῦρ ἐκεῖνο. Γι' αὐτὸ ἀνεχόταν νὰ βλέπει τὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα νὰ ἔχει περιέλθει σὲ τόση ἐρήμωση. Διότι δὲν ἦταν καμμιὰ ἄλλη ἡ αἰτία, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας δὲν διόρθωσε ἐκεῖνο ποὺ συνέβηκε, παρὰ ὁ φόβος μόνο, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἡσύχαζε χωρὶς νὰ τὸ θέλει, κι ὅλα αὐτὰ τὴ στιγμὴ ποὺ γνώριζε πόσο χλευασμὸ ἐπέσυρε αὐτὸ στὸ δαίμονα καὶ πόση αἴγλη προσέδιδε στὸ μάρτυρα.

Πραγματικὰ παραμένουν ὄρθιοι σήμερα ὁ τοῖχοι σὰν τρόπαια, ἀφήνοντας φωνὴ λαμπρότερη καὶ ἀπὸ σάλπιγγα πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Δάφνης, τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, πρὸς ἐκένους ποὺ φθάνουν ἐδῶ ἀπὸ μακριά, πρὸς τοὺς συγχρόνους μας, πρὸς ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ ζήσουν ἀργότερα, διηγούμενα μὲ τὸ θέαμα ποὺ παρουσιάζουν ὅλα, τὴν πάλη, τὴ συμπλοκὴ καὶ τὴ νίκη τοῦ μάρτυρα. Διότι ἐκεῖνος ποὺ μεταβαίνει ἔξω ἀπὸ τὸ προάστειο, βλέποντας τὸ μαρτύριο τοῦ ἁγίου χωρὶς τὴ στέγη, φυσικὸ εἶναι νὰ θέλει νὰ μάθει τὴν αἰτία καὶ τῶν δύο, καὶ ἔτσι, ἀφοῦ μάθει τὴν ἱστορία, ἀναχωρεῖ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὴν πληροφορία αὐτή.

Τέτοια εἶναι τὰ κατορθώματα τοῦ μάρτυρα μετὰ τὸ θάνατό του. Γι' αὐτὸ καὶ μακαρίζω τὴν πόλη σας, διότι ἐπιδείξατε πολλὴ προθυμία γιὰ τὸν ἅγιο αὐτόν. Πραγματικὰ τότε, ὅταν ἐπανερχόταν ἀπὸ τὴ Δάφνη, ὅλη ἡ πόλη ξεχύθηκε στὸ δρόμο, μένοντας ἄδειες οἱ ἀγορὲς ἀπὸ ἄνδρες, ἄδεια τὰ σπίτια ἀπὸ γυναῖκες, καὶ ἄδεια τὰ δωμάτια τῶν παρθένων. Μὲ τόση μεγάλη προθυμία ξεχύθηκαν στοὺς δρόμους τῆς πόλεως κάθε ἡλικία καὶ κάθε φύλο, σὰν νὰ

*ἑκατέρα τῆς πόλεως ἐξεπήδησαν, ὥσπερ πατέρα ἀποληψόμενοι χρόνιον, ἐκ μακρᾶς ἐπανιόντα τῆς ἀποδημίας. Καὶ ὑμεῖς μὲν αὐτὸν τῷ τῶν ὁμοζήλων ἀπεδώκατε χορῷ, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις οὐκ εἴασεν ἐκεῖ διηνεκῶς μεῖναι, ἀλλὰ πάλιν αὐτὸν τοῦ ποταμοῦ πέραν 5 μετέστησεν, ὥστε πολλὰ τῶν χωρίων τῆς εὐωδίας ἐμπλησθῆναι τοῦ μάρτυρος. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἐλθὼν μόνος ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἀλλὰ ταχέως γείτονα καὶ ὁμόσκηνον τὸν ὁμότροπον ἔλαβε. Καὶ γὰρ τῆς ἀρχῆς ἐκοινώνησεν αὐτῷ τῆς αὐτῆς, καὶ παρρησίαν ἴσην ἐπεδείξατο τῆς εὐσεβείας ἕνεκεν. Διὸ καὶ σκηνὴν ἔλαχεν αὐτῷ τὴν 10 αὐτήν, οὐ μάτην, ὡς ἔοικεν, ὁ θαυμαστὸς οὗτος τοῦ μάρτυρος ζηλωτής.*

*Τοσοῦτον γὰρ ἐπόνει τὸν χρόνον ἐκεῖ, βασιλεῖ συνεχῶς ἐπιστέλλων, ἄρχοντας ἐνοχλῶν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος λειτουργίαν εἰσφέρων τῷ μάρτυρι. Ἴστε γὰρ δήπου καὶ μέμνησθε, ὅτι μὲν 15 θέρους τῆς ἀκτῖνος μέσης κατεχούσης τὸν οὐρανόν, μετὰ τῶν προσεδρευόντων αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἐβάδιζεν ἐκεῖ τὴν ἡμέραν, οὐχ ὡς θεατὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς κοινωνὸς τῶν γινομένων ἐσόμενος. Καὶ γὰρ λίθου συνεφήψατο πολλάκις, καὶ σχοῖνον εἵλκυσε, καὶ οἰκοδομίας δεομένῳ τινός, πρὸ τῶν ὑπουργούντων ὑπήκουσεν· ᾔδει 20 γάρ, ᾔδει πόσοι τούτων αὐτῷ κείσονται οἱ μισθοί. Καὶ διὰ τοῦτο διετέλει θεραπεύων τοὺς μάρτυρας, οὐκ οἰκοδομαῖς μόνον λαμπραῖς, οὐδὲ ἐπαλλήλοις ἑορταῖς, ἀλλὰ τῷ βελτίονι τούτων τρόπῳ. Τίς δέ ἐστιν οὗτος; Μιμεῖται τὸν βίον αὐτῶν, ζηλοῖ τὴν ἀνδρείαν, διὰ πάντων κατὰ δύναμιν τὴν εἰκόνα διασώζει τῶν μαρτύρων ἐν 25 ἑαυτῷ. Ὅρα γάρ. Ἐπέδωκαν ἐκεῖνοι τὰ σώματα τῇ σφαγῇ· ἐνέκρωσεν οὗτος τὰ μέλη τῆς σαρκὸς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔστησαν ἐκεῖνοι πρὸς φλόγα πυρός· ἔσβεσεν οὗτος τῆς ἐπιθυμίας τὴν φλόγα. Ἐμαχήσαντο πρὸς ὀδόντας θηρίων ἐκεῖνοι· ἀλλὰ καὶ οὗτος τὸ χαλεπώτατον τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν, τὴν ὀργήν, ἐκοίμισεν.*

30 *Ὑπὲρ δὴ τούτων ἁπάντων εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, ὅτι καὶ μάρτυρας οὕτω γενναίους ἡμῖν ἐχαρίσατο, καὶ ποιμένας μαρτύρων ἀξίους, εἰς καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, τιμή, κράτος, σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν 35 αἰώνων. Ἀμήν.*

4. Πρόκειται γιὰ τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Μελετίου, ποὺ μετακομίσθηκαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπο[illegible]

ὑποδέχονταν πατέρα ποὺ ἔλειπε ἐπὶ πολλὰ χρόνια καὶ ξαναγύριζε ἀπὸ μακρυνὴ ἀποδημία. Καὶ σεῖς τὸν ἀποδώσατε στὸ χορὸ τῶν ὁμοζήλων του, ἐνῶ ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ δὲν τὸν ἄφησε νὰ παραμείνει ἐκεῖ γιὰ πάντα, ἀλλὰ πάλι τὸν μετέφερε πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι, ὥστε πολλὰ μέρη νὰ πλημμυρίσουν ἀπὸ τὴν εὐωδιὰ τοῦ μάρτυρα. Καὶ οὔτε ἐρχόμενος ἐδῶ ἐπρόκειτο νὰ μείνει μόνος, ἀλλ' ἀμέσως ἔλαβε γείτονα καὶ συγκάτοικο τὸν ὁμόφρονά του[4]. Διότι καὶ αὐτὸς ἔλαβε τὸ ἴδιο ἀξίωμα μ' αὐτὸν καὶ ἐπέδειξε ἴση παρρησία χάριν τῆς εὐσέβειας. Γι' αὐτὸ καὶ ἀξιώθηκε νὰ γίνει συγκάτοικος μ' αὐτόν, ὄχι τυχαῖα, ὅπως φαίνεται, ὁ θαυμαστὸς αὐτὸς ζηλωτὴς τοῦ μάρτυρα.

Πραγματικὰ τόσο πολὺ χρόνο δαπανοῦσε ἐκεῖ, στέλνοντας συνέχεια ἐπιστολὲς στὸ βασιλιά, ἐνοχλώντας ἄρχοντες, καὶ συνεισφέροντας καὶ τὴν ὑπηρεσία τοῦ σώματος στὸν μάρτυρα. Διότι βέβαια γνωρίζετε καὶ θυμᾶσθε ὅτι τὸ θέρος, καὶ ἐνῶ ὁ ἥλιος μεσουρανοῦσε, καθημερινὰ μετέβαινε ἐκεῖ μὲ τὴ συνοδία του, ὄχι μόνο ὡς θεατής, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ λάβει μέρος στὰ ὅσα γίνονταν ἐκεῖ. Πράγματι πολλὲς φορὲς βοήθησε καὶ στὴ μεταφορὰ λίθων, καὶ στὶς καταμετρήσεις, καὶ ὅταν χρειαζόταν νὰ χτισθεῖ κάτι, ἔτρεχε πρὶν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ βοηθοῦσαν στὸ χτίσιμο· διότι γνώριζε, γνώριζε πόσοι μισθοὶ τοῦ ἐπιφυλάσσονται γι' αὐτό. Καὶ γι' αὐτὸ φρόντιζε νὰ ὑπηρετεῖ τοὺς μάρτυρες, ὄχι μόνο μὲ λαμπρὰ οἰκοδομήματα, οὔτε μὲ συχνὲς ἑορτές, ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπο ἐκεῖνο ποὺ εἶναι καλύτερος ἀπ' αὐτά. Καὶ ποιός εἶναι ὁ τρόπος αὐτός; Μιμεῖται τὸν βίο αὐτῶν, γίνεται ζηλωτῆς τῆς ἀνδρεία τους, διασώζοντας στὸν ἑαυτό του μὲ ὅλα κατὰ δύναμη τὴν εἰκόνα τῶν μαρτύρων. Διότι πρόσεχε. Παρέδωσαν ἐκεῖνοι τὰ σώματα στὴ σφαγή· νέκρωσε αὐτὸς τὰ μέλη τῆς σάρκας τὰ βρισκόμενα στὴ γῆ. Στάθηκαν ἐκεῖνοι μπροστὰ στὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς· ἔσβησε αὐτὸς τὴ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας. Ἀγωνίσθηκαν ἐκεῖνοι ἀπέναντι στὰ δόντια τῶν θηρίων· ἀλλὰ κι αὐτὸς ἐκοίμισε τὸ φοβερώτερο ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ μᾶς πολεμοῦν, τὴν ὀργή.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἂς εὐχαριστήσομε τὸ Θεό, διότι καὶ μάρτυρες μᾶς χάρισε τόσο γενναίους, καὶ ποιμένες ἄξιους μαρτύρων, πρὸς καταρτισμὸ τῶν ἁγίων, πρὸς οἰκοδομὴ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ*

## *ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΙΟΥΒΕΝΤΙΝΟΝ ΚΑΙ ΜΑΞΙΜΙΝΟΝ*

### *ΤΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝΤΑΣ ΕΠΙ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΑΤΟΥ*

*1. Ὁ μακάριος Βαβύλας πρῴην ἡμᾶς ἐνταῦθα μετὰ παίδων τριῶν συνήγαγε· σήμερον στρατιωτῶν ξυνωρὶς ἁγίων τὸ τοῦ Χριστοῦ στρατόπεδον ἐπὶ τῆς παρατάξεως ἔστησε· τότε ἅρμα μαρτύρων, νῦν ξυνωρὶς μαρτύρων. Διάφορος ἡ ἡλικία, ἀλλὰ μία ἡ πί-*
*5 στις· ποικίλα τὰ παλαίσματα, ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἀνδρεία· ἐκεῖνοι πολαιοὶ κατὰ τὸν χρόνον, οὗτοι νέοι καὶ πρόσφατοι. Τοιοῦτος τῆς Ἐκκλησίας ὁ θησαυρός, νέους καὶ παλαιοὺς ἔχων μαργαρίτας, ἀλλ' ἓν ἁπάντων τὸ κάλλος. Οὐκ ἀμαυροῦται τὸ ἄνθος αὐτῶν, οὐ καταρρεῖ τῷ χρόνῳ· οὐ δέχεται παλαιότητος ἰὸν τῆς λαμπρότητος ταύ-*
*10 της ἡ φύσις· ἡ μὲν γὰρ σωματικὴ περιουσία εἴκει καὶ παραχωρεῖ τῷ μήκει τοῦ χρόνου· καὶ γὰρ ἱμάτια δαπανᾶται, καὶ οἰκίαι καταλύονται, καὶ χρυσίον ἰοῦται, καὶ πᾶσα τῆς αἰσθητῆς ταύτης περιουσίας ἡ φύσις διαπίπτει τῷ χρόνῳ καὶ ἀφανίζεται. Ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀεὶ καὶ διαπαντὸς ἐν ἴσῃ*
*15 μένουσιν ἀκμῇ καὶ νεότητι, λάμποντες καὶ ἀποστίλβοντες τὴν τῆς οἰκείας λαμπρότητος δόξαν οἱ μάρτυρες.*

*Ὃ δὴ καὶ ὑμεῖς εἰδότες, οὐχ ἑτέρως μὲν τοὺς πολαιούς, ἑτέρως δὲ τοὺς νέους τιμᾶτε, ἀλλὰ μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας, μετὰ τοῦ αὐτοῦ φίλτρου, μετὰ τῆς αὐτῆς διαθέσεως ἅπαντας τιμᾶτε καὶ*
*20 ἀποδέχεσθαι. Οὐ γὰρ χρόνον ἐξετάζετε, ἀλλ' ἀνδρείαν ἐπιζητεῖτε, καὶ ψυχῆς εὐλάβειαν, καὶ πίστιν ἀκλινῆ, καὶ ζῆλον ἐπτερωμένον καὶ θερμόν, καὶ τοιοῦτον, οἷον οἱ σήμερον ἡμᾶς συναγαγόντες ἐπεδείξαντο. Οὕτω γὰρ ἔζεον τῷ κατὰ Θεὸν πόθῳ, ὡς δυνηθῆναι*

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

## ΣΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΙΟΥΒΕΝΤΙΝΟ ΚΑΙ ΜΑΞΙΜΙΝΟ

### ΠΟΥ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝ ΕΠΙ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΑΤΗ

1. Πρὶν ἀπὸ λίγες ἡμέρες μᾶς συγκέντρωσε ἐδῶ ὁ μακάριος Βαβύλας μαζὶ μὲ τοὺς τρεῖς παῖδες· σήμερα τὸ στρατόπεδο τοῦ Χριστοῦ παρέταξε στὸν πνευματικὸ ἀγώνα ἕνα ζεῦγος ἁγίων στρατιωτῶν. Τότε ἅρμα μαρτύρων, σήμερα ζεῦγος μαρτύρων. Διαφορετικὴ ἡ ἡλικία τους, ἀλλὰ μία ἡ πίστη τους· ποικίλα τὰ παλαίσματα, ἀλλ' ἴδια ἡ ἀνδρεία τους. Ἐκεῖνοι παλαιοὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνο, αὐτοὶ νέοι καὶ πρόσφατοι. Τέτοιος εἶναι ὁ θησαυρὸς τῆς Ἐκκλησίας· ἔχει νέους καὶ παλαιοὺς μαργαρίτες, ἀλλ' ἕνα εἶναι τὸ κάλλος ὅλων. Δὲν ἀμαυρώνεται τὸ ἄνθος αὐτῶν, δὲν ἐξαφανίζεται μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Ἡ λαμπρότητα αὐτῆς τῆς φύσεως δὲν δέχεται τὴ σκουριὰ τῆς παλαιότητας. Ἡ ὑλικὴ δηλαδὴ περιουσία ὑποχωρεῖ καὶ παραχωρεῖ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου τὴ θέση της σὲ ἄλλη· καθόσον τὰ ἐνδύματα φθείρονται, οἱ οἰκίες καταστρέφονται, ὁ χρυσὸς σκουριάζει καὶ ὁλόκληρη ἡ φύση τῆς αἰσθητῆς αὐτῆς περιουσίας παρέρχεται καὶ ἐξαφανίζεται. Μὲ τοὺς πνευματικοὺς ὅμως θησαυροὺς δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ πάντοτε καὶ διὰ παντὸς οἱ μάρτυρες παραμένουν στὴν ἴδια ἀκμὴ καὶ νεότητα, λάμποντας καὶ ἀκτινοβολώντας τὴ λαμπρότητα τῆς δόξας τους.

Αὐτὸ λοιπὸν γνωρίζοντας καὶ σεῖς, δὲν τιμᾶτε διαφορετικὰ τοὺς παλαιοὺς καὶ διαφορετικὰ τοὺς νέους, ἀλλὰ τιμᾶτε καὶ ἀποδέχεσθε ὅλους μὲ τὴν ἴδια προθυμία, μὲ τὴν ἴδια ἀγάπη καὶ μὲ τὴν ἴδια διάθεση. Διότι δὲν ἐξετάζετε τὸν χρόνο, ἀλλ' ἐπιζητεῖτε ἀνδρεία καὶ εὐλάβεια ψυχῆς, πίστη σταθερὴ καὶ ζῆλο διεγερμένο καὶ θερμό, καὶ τέτοιον, ὅμοιον μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἐπέδειξαν αὐτοὶ ποὺ μᾶς συγκέντρωσαν σήμερα ἐδῶ. Διότι τόσο πολὺ καταφλέγονταν ἀπὸ τὸν

*χωρὶς διωγμοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀναδήσασθαι, χωρὶς μάχης στῆσαι τρόπαιον, χωρὶς πολέμου νίκην ἄρασθαι, χωρὶς ἐμβολῆς τὸ βραβεῖον ἁρπάσαι· τὸ δὲ πῶς, ἐγὼ λέγω. Ἀλλὰ ἀνάσχεσθε μικρὸν ἄνωθεν διηγουμένῳ μοι.*

5 *Ἐγένετό τις βασιλεὺς ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, ἀσεβείᾳ νικήσας τοὺς ἔμπροσθεν ἅπαντας, περὶ οὗ καὶ πρῴην διελέχθην ὑμῖν. Οὗτος ὁ βασιλεὺς ὁρῶν λαμπρὰ τὰ ἡμέτερα ἀπὸ τούτου γινόμενα, τοῦ τῶν μαρτύρων θανάτου λέγω, καὶ οὐκ ἄνδρας μόνον, ἀλλὰ καὶ παῖδας ἁπαλούς, καὶ παρθένους ἀπειρογάμους, καὶ πᾶ-*
10 *σαν ἡλικίαν ἁπλῶς καὶ φύσιν ἑκατέραν πηδῶσαν ἐπὶ τὰς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας σφαγάς, ἐδάκνετο καὶ ὠδυνᾶτο καὶ φανερῶς σαλπίσαι τὸν πόλεμον οὐκ ἐβούλετο. Πάντες γάρ, φησίν, ὡς ἐπὶ κηρίον μέλιτται ἥξουσιν ἐπὶ τὸ μαρτύριον πετόμενοι· καὶ ταῦτα οὐκ ἐξ ἑτέρου, ἀλλὰ παρὰ τῶν προγόνων ἐμάνθανε τῶν ἑαυτοῦ. Καὶ γὰρ τύ-*
15 *ραννοι τὴν Ἐκκλησίαν ἐπολέμησαν, καὶ δῆμοι διηνεκῶς ἐπανέστησαν, ὅτε ἔτι βραχὺς ἦν ὁ τῆς εὐσεβείας σπινθήρ· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἔσβεσαν, οὐ κατέλυσαν, ἀλλ' αὐτοὶ μὲν κατελύοντο, ὁ δὲ σπινθὴρ ἐκεῖνος αὐξόμενος πρὸς ὕψος ἤρετο καὶ τὴν οἰκουμένην κατέλαβεν ἅπασαν, σφαττομένων, καιομένων, κρημνιζομένων, καταποντιζο-*
20 *μένων, θηρίοις παραδιδομένων τῶν πιστῶν ἁπάντων. Καὶ γὰρ τοὺς ἄνθρακας ὡς πηλὸν κατεπάτησαν, καὶ τὰ πελάγη καὶ τὰ κύματα καθάπερ λειμῶνας ἑώρων, καὶ ἐπὶ τὸ ξίφος ὡς ἐπὶ διάδημα καὶ στέφανον ἔτρεχον, καὶ πᾶν εἶδος τιμωρίας ἤλεγξαν οὐ τῷ γενναίως φέρειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ μεθ' ἡδονῆς καὶ προθυμίας πολ-*
25 *λῆς. Καθάπερ γὰρ τὰ φυτὰ ἀρδευόμενα αὔξεσθαι πέφυκεν, οὕτω καὶ ἡ πίστις ἡ ἡμέτερα πολεμουμένη μᾶλλον ἀνθεῖ, καὶ ἐνοχλουμένη πλεονάζει, καὶ οὐχ οὕτω τοὺς κήπους εὐθαλεῖς ἡ τῶν ὑδάτων ἀρδεία ποιεῖν εἴωθεν, ὡς τὰς Ἐκκλησίας τῶν μαρτύρων τὸ αἷμα ποτίζειν πέφυκε.*

30 *Ταῦτ' οὖν ἅπαντα καὶ πλείονα τούτων εἰδὼς ἐκεῖνος ἐδεδοίκει φανερῶς τὸν πρὸς ἡμᾶς κινῆσαι πόλεμον· μὴ τρόπαια, φησίν, ἀλλεπάλληλα στῆσαι καὶ νίκας ἐργάσασθαι συνεχεῖς καὶ στεφάνους ἀναδήσασθαι παρασκευάσωμεν. Καὶ τί ποιεῖ; Σκοπεῖτε τὴν*

κατὰ Θεὸ πόθο, ὥστε νὰ μπορέσουν χωρὶς διωγμὸ νὰ φορέσουν τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου, χωρὶς μάχη νὰ στήσουν τρόπαιο, χωρὶς πόλεμο νὰ ἐπιτύχουν νίκη, χωρὶς συμπλοκὴ νὰ ἁρπάξουν τὸ βραβεῖο· καὶ τὸ πῶς τὸ ἐπέτυχαν θὰ σᾶς τὸ πῶ ἐγώ. Ἀλλὰ δεῖξτε λίγη ὑπομονὴ γιὰ νὰ σᾶς τὰ διηγηθῶ ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Ὑπῆρξε κάποιος βασιλιὰς κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς δικῆς μας γενεᾶς, ποὺ νίκησε στὴν ἀσέβεια ὅλους τοὺς προηγουμένους, γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ πρὸ ἡμερῶν σᾶς μίλησα. Αὐτὸς ὁ βασιλιὰς βλέποντας τὰ δικά μας νὰ γίνονται ἐξ αἰτίας αὐτοῦ λαμπρά, ἐννοῶ ἐξαιτίας τοῦ θανάτου τῶν μαρτύρων, καὶ ὄχι μόνο ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ τρυφερὰ παιδιὰ καὶ παρθένες ποὺ δὲν γνώρισαν τὸ γάμο, καὶ γενικὰ κάθε ἡλικία καὶ κάθε φύση νὰ προστρέχουν στὶς σφαγὲς ὑπὲρ τῆς εὐσέβειας, στενοχωριόταν ὑπερβολικὰ καὶ ὑπόφερε, ἀλλὰ δὲν ἤθελε φανερὰ νὰ κηρύξει τὸν πόλεμο. Διότι λέγει, ὅλοι θὰ προσέλθουν στὸ μαρτύριο σὰν τὶς μέλισσες ποὺ πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν κηρήθρα. Καὶ αὐτὰ τὰ μάθαινε ὄχι ἀπὸ ἄλλον, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς προγόνους του. Διότι καὶ τύραννοι πολέμησαν τὴν Ἐκκλησία καὶ πλήθη ἐπαναστάτησαν πάντοτε ἐναντίον της, ὅταν ἀκόμη ἦταν μικρὸς ὁ σπινθήρας τῆς εὐσέβειας, ὅμως δὲν τὸν ἔσβησαν, δὲν τὸν ἐξαφάνισαν, ἀλλ' οἱ ἴδιοι ἐξαφανίζονταν, ἐνῶ ὁ σπινθήρας ἐκεῖνος αὐξανόμενος ἀνέβαινε πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ κυρίευσε ὅλη τὴν οἰκουμένη, ἂν καὶ ὅλοι οἱ πιστοί της σφάζονταν, καίονταν, ρίχνονταν στοὺς γκρεμούς, καταποντίζονταν καὶ παραδίνονταν στὰ θηρία. Πράγματι σὰν πηλὸ καταπάτησαν τοὺς ἄνθρακες, σὰν λιμάνια ἔβλεπαν τὰ πελάγη καὶ τὰ κύματα, σὰν πρὸς διάδημα καὶ στεφάνι ἔτρεχαν πρὸς τὸ ξίφος, καὶ κάθε εἶδος τιμωρίας περιφρόνησαν, ὄχι μόνο μὲ τὸ νὰ τὸ ὑπομένουν γενναῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση καὶ προθυμία. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὰ φυτὰ ποτιζόμενα αὐξάνουν ἐκ φύσεως, ἔτσι καὶ ἡ πίστη μας πολεμούμενη ἀνθίζει περισσότερο, καὶ ἐνοχλούμενη αὐξάνεται, καὶ συνήθως δὲν κάμνουν τοὺς κήπους τόσο εὐθαλεῖς τὰ ἄφθονα νερά, ὅσο ἐκ φύσεως ποτίζει τὶς Ἐκκλησίες τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ἐκεῖνος ὅλα αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, φοβόταν νὰ κηρύξει φανερὰ τὸν πόλεμο ἐναντίον μας, μὴ τυχόν, λέγει, τοὺς δώσομε τὴν εὐκαιρία νὰ στήσουν ἀλλεπάλληλα τρόπαια, νὰ ἐπιτύχουν συνεχεῖς νίκες καὶ νὰ φορέσουν στεφάνια. Καὶ τί κάνει; Προσέξτε τὴν κακουργία. Ἔδωσε ἐντολὴ στοὺς ἰα-

*κακουργίαν. Ἰατροὺς καὶ στρατιώτας καὶ σοφιστὰς καὶ ῥήτορας ἅπαντας ἀφίστασθαι τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἢ τὴν πίστιν ἐξόμνυσθαι ἐκέλευσεν· οὕτω πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον ἀκροβολιζόμενος, ἵνα ἂν μὲν εἴξωσι, καταγέλαστος ἡ ἧττα γένηται, ὅτι χρημάτων τὴν εὐσέ-* 5 *βειαν οὐ προετίμησαν· ἂν δὲ στῶσι γενναίως καὶ περιγένωνται, μὴ πάνυ λαμπρὰ ἡ νίκη, μηδὲ περιφανὲς τὸ τρόπαιον γένηται· οὐδὲν γὰρ μέγα τέχνης καὶ ἐπιτηδεύματος ὑπὲρ εὐσεβείας καταφρονῆσαι.*

*Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἵσταται μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἦν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, ἡνίκα βασιλεῖς ἦσαν εὐσεβεῖς, ἢ βωμοὺς κα-* 10 *ταλύσας, ἢ ναοὺς κατασκάψας, ἢ ἀναθήματα λαβών, ἢ ἄλλ' ὁτιοῦν τοιοῦτον ἐργασάμενος, εἰς δικαστήριον εἵλκετο καὶ ἐσφάζετο, οὐχ ὁ πεποιηκώς τι τοιοῦτον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ κατηγορηθεὶς ἁπλῶς. Καὶ ἑτέρας δὲ μυρίας καὶ πολυτρόπους προφάσεις ἔπλαττεν, ὥστε κατακόψαι τοὺς ἐν εὐσεβείᾳ ζῶντας ἅπαντας. Καὶ ταῦτα ἐποίει* 15 *πάντα, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀμαυρῶσαι βουλόμενος, ἵνα ὁ μὲν φόνος αὐτῷ προχωρῇ καὶ σφαγαὶ γίνωνται, μὴ φαίνηται δὲ λαμπρὰ τὰ τῶν μαρτύρων βραβεῖα. Ἀλλ' οὐδὲν αὐτῷ πλεῖον ἐγίγνετο. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς ἐκείνου ψήφου, οὐδὲ ἀπὸ τῆς κακουργίας πάντως οἱ ταῦτα παθόντες, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀδεκάστου κρίσεως, τῆς* 20 *ἄνωθεν λέγω, τὸν στέφανον δέχεσθαι μέλλουσι.*

*2. Τοιγαροῦν τῶν πραγμάτων ἐν τούτοις ὄντων καὶ ὠδίνοντος ἐκείνου τὸν πόλεμον ἐξενεγκεῖν καὶ δεδοικότος τὴν ἧτταν, συνέβη γενέσθαι συμπόσιον στρατιωτικόν, οὗ μετέσχον οἱ σήμερον ἡμᾶς συναγαγόντες μάρτυρες· καὶ οἷα εἰκὸς ἐν συμποσίῳ, προτεινομέ-* 25 *νων λόγων πολλῶν, καὶ ἑτέρων ἕτερα τινα διαλεγομένων, οὗτοι τὰ παρόντα ἐθρήνουν κακά, καὶ τὸν ἔμπροσθεν ἐμακάριζον χρόνον, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἔλεγον· 'Ζῆν δὲ λοιπὸν ὅλως ἄξιον; ἀναπνεῖν δὲ ἢ τὸν ἥλιον τοῦτον ὁρᾶν, τῶν ἱερῶν καταπατουμένων νόμων, τῆς εὐσεβείας ὑβριζομένης, τοῦ κοι-* 30 *νοῦ τῆς κτίσεως ἀτιμαζομένου Δεσπότου; Πάντα κνίσσης γέμει καὶ καπνοῦ, πάντα θυσιῶν ἀκαθάρτων, οὐδὲ ἀέρα καθαρὸν ἀναπνεῦσαι δυνάμεθα'.*

τρούς, στοὺς στρατιῶτες, στοὺς σοφιστὲς καὶ σ' ὅλους τοὺς ρήτορες ἢ ν' ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ ἐπαγγέλματά τους ἢ ν' ἀρνοῦνται τὴν πίστη τους. Διενεργώντας ἔτσι ἀπὸ μακριὰ τὸν πόλεμο ἐναντίον μας, εἶχε σὰν στόχο, ἐὰν ὑποχωρήσουν νὰ γίνει καταγέλαστη ἡ ἧττα τους, διότι δὲν προτίμησαν τὴν εὐσέβεια ἐξαιτίας τῶν χρημάτων· ἐὰν πάλι ἀντισταθοῦν μὲ γενναιότητα καὶ νικήσουν, νὰ μὴ εἶναι πολὺ λαμπρὴ ἡ νίκη τους οὔτε νὰ γίνει ἔνδοξο τὸ τρόπαιό τους· διότι δὲν εἶναι τίποτε τὸ σπουδαῖο τὸ νὰ περιφρονήσει κανεὶς χάριν τῆς εὐσέβειας τὴν τέχνη καὶ τὸ ἐπάγγελμα.

Καὶ δὲν σταματᾶ σ' αὐτὰ μόνο, ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρχε κάποιος ποὺ ἔζησε κατὰ τοὺς προηγούμενους χρόνους, ὅταν κυβερνοῦσαν βασιλεῖς εὐσεβεῖς, ποὺ εἴτε κατέστρεψε βωμούς, εἴτε κατέσκαψε ναούς, εἴτε ἔλαβε ἀφιερώματα, εἴτε διέπραξε ὁτιδήποτε ἄλλο, συρόταν στὸ δικαστήριο καὶ σφαζόταν, ὄχι μόνο ἐκεῖνος ποὺ εἶχε κάνει κάτι τέτοιο, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἁπλῶς κατηγορήθηκε. Καὶ ἄλλες μύριες καὶ ποικίλες προφάσεις ἔπλαθε, ὥστε νὰ κατασφάξει ὅλους ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν μὲ εὐσέβεια. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκαμνε, θέλοντας ν' ἀμαυρώσει τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου, ὥστε οἱ φόνοι του νὰ προχωροῦν καὶ νὰ γίνονται σφαγές, ἀλλὰ νὰ μὴ φαίνονται λαμπρὰ τὰ βραβεῖα τῶν μαρτύρων. Ἀλλ' ὅμως τίποτε τὸ ἐπιπλέον δὲν ἐπέτυχε. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἔπαθαν αὐτὰ θὰ λάβουν τὸ στεφάνι ὄχι ἀπὸ τὴν ἀπόφαση ἐκείνου, οὔτε ἀπὸ τὴν κακουργία του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀδέκαστη κρίση, ἐννοῶ ἀπὸ τὴν οὐράνια κρίση.

2. Ἐνῶ λοιπὸν παρουσίαζαν αὐτὴν τὴν κατάσταση τὰ πράγματα καὶ ὑπόφερε ἐκεῖνος ἀπὸ τὴ σκέψη νὰ κηρύξει τὸν πόλεμο καὶ φοβόταν τὴν ἧττα, συνέβηκε νὰ γίνει στρατιωτικὸ συμπόσιο, στὸ ὅποιο ἔλαβαν μέρος οἱ μάρτυρες ποὺ μᾶς συγκέντρωσαν σήμερα ἐδῶ. Καὶ ἐνῶ γίνονταν, ὅπως συνηθίζεται στὰ συμπόσια, πολλὲς συζητήσεις καὶ ἄλλοι συζητοῦσαν ἄλλα θέματα, αὐτοὶ θρηνοῦσαν τὰ παρόντα κακά, μακάριζαν τὰ προηγούμενα χρόνια καὶ ἔλεγαν μεταξύ τους καὶ πρὸς τοὺς παρόντες· 'ἀξίζει λοιπὸν νὰ ζεῖ γενικὰ κανείς; νὰ ἀναπνέει ἢ νὰ βλέπει αὐτὸν τὸν ἥλιο, τὴ στιγμὴ ποὺ καταπατοῦνται οἱ νόμοι, ποὺ περιφρονεῖται ἡ εὐσέβεια καὶ ἀτιμάζεται ὁ κοινὸς Δεσπότης τῆς κτίσεως; Ὅλα εἶναι γεμάτα ἀπὸ κνίσσα κι καπνό, ὅλα γεμάτα ἀπὸ θυσίες ἀκάθαρτες, καὶ δὲν μποροῦμε οὔτε καθαρὸ ἀέρα νὰ ἀναπεύσομε'.

*Σὺ δέ μοι μὴ ἁπλῶς παραδράμῃς τὰ εἰρημένα, ἀλλ' ἐννόησον τὸν καιρόν, καθ' ὃν ταῦτα ἐλέγετο, καὶ σκόπει τὴν εὐλάβειαν τῶν λεγόντων. Εἰ γὰρ ἐν συμποσίῳ στρατιωτικῷ, ἔνθα ἄκρατος οἶνος καὶ μέθη καὶ ἅμιλλα ἀσωτίας ἐσχάτης, καὶ παροινίας ἀγών,*
5 *καὶ παραπληξίας, οὕτως ἔστενον, οὕτως ἐθρήνουν, τίνες ἦσαν ἐπὶ τῆς οἰκίας ὄντες καὶ ἀλλήλοις συγγινόμενοι μόνοις; τίνες ἦσαν ἐν ταῖς εὐχαῖς οἱ παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς τρυφῆς οὕτω συνεσταλμένοι καὶ ἀποστολικὰ σπλάγχνα ἐπιδεικνύμενοι; Ἄλλοι ἔπιπτον, καὶ οὗτοι ἐθρήνουν· ἕτερος ἠσέβει, καὶ οὗτοι ἐπυροῦντο· οὐδὲ*
10 *ᾐσθάνοντο τῆς οἰκείας ὑγιείας, διὰ τὴν τῶν ἀδελφῶν ἀρρωστίαν· ἀλλ' ὥσπερ κοινοὶ προστάται τῆς οἰκουμένης δοθέντες, οὕτως ἤλγουν καὶ ἐδάκρυον ἐπὶ τοῖς γινομένοις κακοῖς.*

*Ταῦτα εἰπόντες οὐκ ἔλαθον· ἀλλ' εἷς τις τῶν τῆς τραπέζης κοινωνούντων ἐκείνης, εἴρων καὶ κόλαξ, θεραπεῦσαι τὸν βασιλέα*
15 *βουλόμενος, πάντα τὰ εἰρημένα τούτῳ κατεῖπεν· ὁ δὲ ὅπερ ἐζήτει πάλαι εὑρών, καὶ προφάσεως ἐπιλαβόμενος δυναμένης αὐτοὺς ἀποστερῆσαι τῶν τοῦ μαρτυρίου μισθῶν, κελεύει δημευθῆναι τὴν οὐσίαν αὐτῶν ἅπασαν, τυραννίδα ἐγκαλῶν ὑπὲρ τῶν ῥημάτων τούτων, καὶ γυμνοὺς εἰς τὸ δεσμωτήριον εἰσαχθῆναι προσέταξεν.*
20 *Οἱ δὲ ἔχαιρον καὶ ἠγάλλοντο. Τί γὰρ ἡμῖν περιουσίας, φησί, καὶ στολῆς πολυτελοῦς; Κἂν γὰρ αὐτὸ τὸ ἔσχατον ἱμάτιον, τὴν σάρκα, ἀποδύσασθαι δέῃ διὰ τὸν Χριστόν, οὐδὲ ταύτης ἀνθεξόμεθα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν παραχωρήσομεν. Καὶ σήμαντρα λοιπὸν ἐν ταῖς οἰκίαις, καὶ πάντα ἀνηρπάζετο τὰ ἐκείνων. Καὶ καθάπερ ἄνθρωποι μέλ-*
25 *λοντες ἀποδημεῖν εἰς πατρίδα μακρὰν ἀφεστηκυῖαν, τὴν οἰκίαν ἐξαργυρίσαντες πολλάκις προπέμπουσιν, οὕτω δὴ καὶ ἐπ' ἐκείνων συνέβαινεν. Ἐπειδὴ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἔμελλον ἀποδημεῖν, προεπέμπετο αὐτῶν ἡ οὐσία, αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν πρὸς τὴν παραπομπὴν διακονουμένων. Οὐδὲ γὰρ μόνον τὰ κατὰ λόγον ἐλεημοσύνης διδό-*
30 *μενα χρήματα πρὸς οὐρανὸν μετατίθενται, ἀλλὰ καὶ ἅπερ ἂν ἁρπάζουσιν οἱ τὴν πίστιν πολεμοῦντες καὶ διώκοντες τοὺς ἐν εὐσεβείᾳ*

Σὺ ὅμως μὴ προσπεράσεις ἔτσι ἁπλῶς αὐτὰ ποὺ λέχθηκαν, ἀλλὰ σκέψου τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο λέγονταν αὐτὰ καὶ πρόσεχε τὴν εὐλάβεια ἐκείνων ποὺ τὰ ἔλεγαν. Διότι, ἐὰν σὲ συμπόσιο στρατιωτικό, ὅπου ὑπάρχει κρασὶ ἀνόθευτο καὶ μέθη καὶ ἀνταγωνισμὸς ἀσωτίας τῆς πιὸ χειρότερης καὶ ἀγώνας παραφροσύνης καὶ παρανοησίας, ἔτσι στέναζαν καὶ τόσο πολὺ θρηνοῦσαν, τί ἔκαμναν ὅταν ἦταν στὴν οἰκία τους καὶ συνομιλοῦσαν ἀναμεταξύ τους; Ποιοί ἦταν κατὰ τὶς προσευχές, αὐτοὶ ποὺ καὶ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἀπολαύσεως ἦταν τόσο συνεσταλμένοι καὶ ἔδειχναν ἀποστολικὰ σπλάχνα; Ἄλλοι ἔπεφταν ἀπὸ τὸ μεθύσι καὶ αὐτοὶ θρηνοῦσαν· ἄλλος ἀσεβοῦσε, καὶ αὐτοὶ καταφλέγονταν ἀπὸ τὴ λύπη. Οὔτε αἰσθάνονταν τὴν ὑγεία τους ἐξαιτίας τῆς ἀρρώστιας τῶν ἀδελφῶν τους, ἀλλά, σὰν νὰ εἶχαν ὁρισθεῖ κοινοὶ προστάτες τῆς οἰκουμένης, τόσο πολὺ ὑπέφεραν καὶ δάκρυζαν γιὰ τὰ κακὰ ποὺ συνέβαιναν.

Καὶ λέγοντας αὐτὰ δὲν διέφυγαν τὴν προσοχὴ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ κάποιος ποὺ παρακαθόταν στὴν τράπεζα ἐκείνη, εἴρωνας καὶ κόλακας, θέλοντας νὰ προσφέρει ἐκδούλευση στὸ βασιλιά, τοῦ ἀνέφερε ὅλα ὅσα λέχθηκαν ἐκεῖ. Ἐκεῖνος τότε, βρίσκοντας ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσε παλαιότερα καὶ ἐκμεταλλευόμενος τὴν εὐκαιρία ποὺ μποροῦσε νὰ τοὺς ἀποστερήσει ἀπὸ τοὺς μισθοὺς τῶν μαρτύρων, δίνει ἐντολὴ νὰ δημευθεῖ ἡ περιουσία αὐτῶν, κατηγορώντας τους ἐξαιτίας τῶν λόγων αὐτῶν γιὰ προσπάθεια τυραννικῆς ἐξουσίας, καὶ πρόσταξε νὰ ὁδηγηθοῦν γυμνοὶ στὸ δεσμωτήριο. Ἐκεῖνοι ὅμως χαίρονταν καὶ ἀγάλλονταν. Τί τὴν θέλομε, ἔλεγαν, τὴν περιουσία καὶ τὴν πολυτελὴ στολή; Διότι, κι ἂν ἀκόμη χρειασθεῖ γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ ν' ἀποδυθοῦμε καὶ αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἔνδυμα, τὴ σάρκα, οὔτε αὐτὸ θὰ τὸ κρατήσομε, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ θὰ τὸ παραχωρήσομε. Τοποθετοῦνταν λοιπὸν κλειδαριὲς στὶς οἰκίες τους καὶ ἁρπάζονταν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἄνθρωποι, ποὺ πρόκειται ν' ἀποδημήσουν σὲ πατρίδα ποὺ βρίσκεται μακριά, πουλώντας τὴν οἰκία τους, προαποστέλλουν τὸ ἀντίτιμό της ἐκεῖ, αὐτὸ συνέβαινε καὶ μ' ἐκείνους. Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ν' ἀποδημήσουν στὸν οὐρανό, προαποστελλόταν ἡ περιουσία τους ἐκεῖ, ὑπηρετώντας οἱ ἴδιοι οἱ ἐχθροί τους στὴν ἀποστολή. Διότι δὲν μετατίθενται στὸν οὐρανὸ μόνο τὰ χρήματα ποὺ δίνονται γιὰ ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἁρπάζουν ἐκεῖνοι ποὺ πολεμοῦν τὴν πίστη καὶ καταδιώ-

*ζῶντας, καὶ ταῦτα ἐκεῖ θησαυρίζεται. Ὅτι γὰρ τοῦτο οὐκ ἔλαττον ἐκείνου, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· «καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, προσδοκῶντες ἔχειν κρείττονα ὕπαρξιν ἐν οὐρανοῖς καὶ μένουσαν».*

5 *Ἦσαν τοίνυν οἱ μάρτυρες ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ πᾶσα ἡ πόλις ἐκεῖ συνέρρει· καίτοι γε φόβων καὶ ἀπειλῶν καὶ κινδύνων ἐπικραμαμένων μεγάλων, εἴ τις προσέλθοι καὶ διαλεχθείη καὶ κοινωνήσειεν αὐτοῖς λόγων. Ἀλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος πάντα ἐκεῖνα παρώσατο, καὶ δι' ἐκείνους πολλοὶ τότε ἐγίγοννто μάρτυρες ὑπὲρ 10 τῆς πρὸς αὐτοὺς συνουσίας τῆς παρούσης καταφρονοῦντες ζωῆς, καὶ συντρεχόντων πολλῶν ψαλμῳδίαι συνεχεῖς ἐτελοῦντο, παννυχίδες ἱεραί, συνουσίαι διδασκαλίας γέμουσαι πνευματικῆς, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποκλεισθείσης τὸ δεσμωτήριον ἐκκλησία λοιπὸν ἐγίνετο. Οὐ γὰρ δὴ μόνον οἱ ἔξωθεν εἰσιόντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔνδον δια-15 τρίβοντες, μεγίστην διδασκαλίαν ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης παρὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς πίστεως τῶν ἁγίων τούτων ἐδέχοντο.*

*Ταῦτα ἀκούων ὁ βασιλεὺς ὠδυνᾶτο πλέον, καὶ βουλόμενος αὐτοὺς ὑποσκελίσαι καὶ τῆς προθυμίας ἐκλῦσαι ἐκείνης, καθῆκεν ἀνθρώπους μιαρούς τινας καὶ γόητας πρὸς τὴν ἐπιβουλήν· οἳ συγ-20 καθήμενοι πολλάκις, εἴποτε αὐτῶν ἐπιλάβοιντο μόνων, ὡς οἴκοθεν συμβουλεύοντες, ἀλλ' οὐχ ὡς παρὰ τοῦ βασιλέως πεμφθέντες, παρῄνουν ἀποστῆναι μὲν τῆς εὐσεβείας, αὐτομολῆσαι δὲ πρὸς τὴν ἀσέβειαν· 'οὐ γὰρ δὴ μόνον τὸν ἐπικείμενον οὕτω διακρούσεσθε κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ τιμῆς πλείονος καὶ κρείττονος ἐπιλήψεσθε τῆς 25 ἀρχῆς, τοῦ βασιλέως τὴν ὀργὴν οὕτω καταλύσαντες. Οὐχ ὁρᾶτε καὶ ἑτέρους τῶν συντεταγμένων ὑμῖν τὸ αὐτὸ τοῦτο πεποιηκότας;'*

*Οἱ δέ, 'καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἡμεῖς', φασί, 'στησόμεθα γενναίως, ἵνα ὥσπερ θύματα ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῶν πτωμάτων ἐκείνων προσαγάγωμεν. Φιλάνθρωπον ἔχομεν Δεσπότην· οἶδε καὶ 30 μίαν θυσίαν δεξάμενος, πάσῃ καταλλαγῆναι τῇ οἰκουμένῃ'. Καὶ καθάπερ οἱ τρεῖς παῖδες ἔλεγον, ὅτι «οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἄρχων καὶ προφήτης καὶ ἡγούμενος, οὔτε ὁλοκαύτωσις,*

κουν ἐκείνους ποὺ ζοῦν μὲ εὐσέβεια, καὶ αὐτὰ θησαυρίζονται ἐκεῖ. Καὶ ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι κατώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «καὶ τὴν ἁρπαγὴ τῶν ὑπαρχόντων σας μὲ χαρὰ τὴ δεχθήκατε, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἔχετε στοὺς οὐρανοὺς κάτι καλύτερο καὶ μόνιμο»[1].

Ἦταν λοιπὸν κλεισμένοι οἱ μάρτυρες στὸ δεσμωτήριο καὶ ὅλη ἡ πόλη συνέρρεε ἐκεῖ, ἂν καὶ βέβαια ἐπικρέμονταν φόβοι καὶ ἀπειλὲς καὶ κίνδυνοι μεγάλοι σ' ἐκεῖνον ποὺ θὰ μετέβαινε ἐκεῖ καὶ θὰ συνομιλοῦσε καὶ θὰ ἐπικοινωνοῦσε μαζί τους. Ἀλλ' ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀπομάκρυνε καὶ ἐξαιτίας ἐκείνων πολλοὶ τότε γίνονταν μάρτυρες, περιφρονώντας τὴν παρούσα ζωή τους ἐξαιτίας τῆς συναναστροφῆς τους μὲ ἐκείνους, καὶ συγκεντρούμενοι ἐκεῖ πολλοί, τελοῦνταν ἀδιάκοπες ψαλμωδίες, ἱερὲς ὁλονύκτιες προσευχές, συγκεντρώσεις γεμάτες ἀπὸ πνευματικὴ διδασκαλία, καὶ ἐπειδὴ εἶχε κλεισθεῖ ἡ ἐκκλησία, ἔγινε τότε ἐκκλησία τὸ δεσμωτήριο. Διότι, ὄχι μόνο ἐκεῖνοι ποὺ εἰσέρχονταν ἀπὸ ἔξω, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦσαν μέσα, δέχονταν μέγιστη διδασκαλία ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης ἀπὸ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν πίστη τῶν ἁγίων αὐτῶν.

Ἀκούοντας αὐτὰ ὁ βασιλιὰς ὑπόφερε περισσότερο καὶ θέλοντας νὰ τοὺς ὑποσκελίσει καὶ νὰ παραλύσει τὴν προθυμία τους, κατέφυγε σὲ κάποιους ἀνθρώπους μιαροὺς καὶ ἀπατεῶνες καὶ κατάλληλους πρὸς ἐπιβουλή. Πολλὲς φορὲς δηλαδὴ αὐτοί, ὅταν τοὺς ἔβρισκαν μόνους, τοὺς πλησίαζαν καὶ σὰν νὰ τοὺς συμβούλευαν ἀπὸ μόνοι τους καὶ ὄχι σὰν ἀποσταλμένοι τοῦ βασιλιᾶ, τοὺς παρότρυναν ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν εὐσέβεια καὶ νὰ προσέλθουν στὴν ἀσέβεια. 'Διότι ἔτσι ὄχι μόνο θ' ἀποφύγετε τὸν ἐπικείμενο κίνδυνο, ἀλλὰ καὶ θὰ λάβετε μεγαλύτερη καὶ ἀνώτερη τιμὴ ἀπὸ τὴν ἐξουσία, ἀφοῦ ἔτσι θὰ σταματήσετε τὴν ὀργὴ τοῦ βασιλιᾶ. Δὲν βλέπετε καὶ ἄλλους ἀπὸ τὴ δική σας παράταξη ποὺ ἔχουν κάνει αὐτὸ τὸ πράγμα;'

Αὐτοὶ ὅμως ἔλεγαν· 'Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐμεῖς θὰ σταθοῦμε μὲ γενναιότητα, γιὰ νὰ προσφέρομε τοὺς ἑαυτούς μας σὰν θύματα γιὰ τὴν πτώση ἐκείνων. Ἔχομε φιλάνθρωπο Κύριο· γνωρίζει, δεχόμενος καὶ μία θυσία, νὰ συμφιλιωθεῖ μ' ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη'. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ τρεῖς παῖδες ἔλεγαν, «δὲν ὑπάρχει στὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἄρχοντας καὶ προφήτης καὶ ἡγούμενος, οὔτε ὁλοκαυτώματα,

*οὔτε θυσία, οὔτε τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιόν σου καὶ εὑρεῖν ἔλεος, ἀλλ' ἐν ψυχῇ συντετριμμένῃ καὶ πνεύματι ταπεινώσεως προσδεχθείημεν», οὕτω δὴ καὶ οἱ μάρτυρες τὰ θυσιαστήρια κατασκαπτόμενα βλέποντες, τὰς ἐκκλησίας ἀποκλειομένας, τοὺς ἱερεῖς 5 ἐλαυνομένους, πάντας τοὺς πιστοὺς φυγαδευομένους, ἐσπούδαζον ἑαυτοὺς ἀντὶ πάντων τῷ Δεσπότῃ προσαγαγεῖν· καὶ καταλιπόντες τάγματα στρατιωτικά, ἔσπευδον ἑαυτοὺς ἀναμίξαι χοροῖς ἀγγελικοῖς. Κἂν γὰρ μὴ νῦν ἀποθάνωμεν, φησίν, ἀποθανούμεθα πάντως 10 γοῦν μικρὸν ὕστερον, καὶ τοῦτο αὐτὸ πεισόμεθα· βέλτιον ὑπὲρ τοῦ βασιλέως τῶν ἀγγέλων ἀποθανεῖν, ἢ ὑπὲρ ἀνθρώπου τοιαῦτα ἀσεβοῦντος· βέλτιον ὑπὲρ τῆς ἄνω πατρίδος θέσθαι τὰ ὅπλα, ἢ ὑπὲρ τῆς κάτω καὶ πατουμένης. Ἐνταῦθα κἂν ἀποθάνῃ τις, οὐδὲν παρὰ βασιλέως λήψεται τῆς προθυμίας ἐπάξιον. Τί γὰρ τῷ τελευ- 15 τήσαντι χαριεῖται λοιπὸν ἄνθρωπος; Πολλάκις μὲν οὖν οὐδὲ ταφῆς ἀξιωθείς, τοῖς τῶν κυνῶν προκείσεται στόμασιν. Ἂν δὲ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ἀποθάνωμεν τῶν ἀγγέλων, μετὰ πλείονος τῆς δόξης τὰ σώματα ἀποληψόμεθα, μετὰ πολλῆς τῆς λαμπρότητος ἐπανήξομεν, καὶ πολλῷ μείζους τῶν πόνων τὰς ἀμοιβὰς καὶ τοὺς στεφά- 20 νους κομιούμεθα. Λάβωμεν τοίνυν ὅπλα πνευματικά· οὐ χρεία βελῶν καὶ τόξων, οὐ χρεία ἄλλου τινὸς αἰσθητοῦ ὅπλου· ἀρκεῖ πρὸς πάντα ἡμῖν ἡ γλῶττα, φησί. Καὶ γάρ ἐστι βελοθήκη τῶν ἁγίων τὰ στόματα, συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους φέροντα τῇ διαβόλου κεφαλῇ τὰς πληγάς.*

25 *3. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις εἰκότα ἀπηγγέλλετο τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ οὐκ ἀφίστατο, ἀλλ' ἐπεχείρει πάλιν τὰ δελέατα δι' ἐκείνων τιθείς. Ταῦτα γοῦν κατεσκεύαζεν ὁ ὕπουλος καὶ πανοῦργος καὶ σοφὸς εἰς τὸ κακοποιῆσαι, ἵνα, ἂν μὲν καταμαλακισθέντες ἐνδῶσιν, ὑπὸ τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς αὐτοὺς ἐξαγάγοιεν, καὶ οὕτω λοιπὸν παρα- 30 σκευάσῃ θῦσαι· ἂν δὲ ἐπιμείνωσι, σφοδρὰν τὴν ἀνδρείαν ἐπιδεικνύμενοι καὶ πρὸς τὴν πάλην γενναίως ἱστάμενοι, μὴ φανερὰ γένηται τὰ τῆς νίκης αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς ἐπὶ προσχήματι τυραννίδος αὐτοὺς ἀπαγαγὼν ἀποτέμῃ.*

---

1. Ἑβρ. 10,34.

οὔτε θυσία, οὔτε τόπος γιὰ νὰ προσφέρει κανεὶς θυσία σὲ σένα καὶ νὰ ἐπιτύχει ἔλεος, ἀλλὰ θὰ τὰ δεχθοῦμε αὐτὰ μὲ ψυχὴ συντριμμένη καὶ πνεῦμα ταπεινώσεως»[2], ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ μάρτυρες, βλέποντας τὰ θυσιαστήρια νὰ κατασκάβονται, τὶς ἐκκλησίες νὰ κλείνουν, τοὺς ἱερεῖς νὰ ὁδηγοῦνται στὰ βασανιστήρια, καὶ ὅλους τοὺς πιστοὺς νὰ φυγαδεύονται, φρόντιζαν νὰ προσφέρουν τοὺς ἑαυτούς τους στὸν Κύριο γιὰ χάρη ὅλων τῶν ἄλλων· καί, ἀφοῦ ἄφησαν τὰ στρατιωτικὰ τάγματα, ἔσπευδαν ν' ἀναμειχθοῦν μὲ τοὺς ἀγγελικοὺς χορούς. Διότι ἔλεγαν, κι ἂν ἀκόμη δὲν πεθάνομε τώρα, θὰ πεθάνομε ὁπωσδήποτε λίγο ἀργότερα, καὶ θὰ πάθομε τὸ ἴδιο πράγμα· εἶναι προτιμότερο νὰ πεθάνομε γιὰ χάρη τοῦ βασιλιᾶ τῶν ἀγγέλων, παρὰ γιὰ χάρη ἀνθρώπου νὰ διαπράξομε τέτοια ἀσέβεια· εἶναι προτιμότερο νὰ λάβομε τὰ ὅπλα καὶ νὰ πολεμήσομε ὑπὲρ τῆς οὐράνιας πατρίδας, παρὰ ὑπὲρ αὐτῆς ἐδῶ τῆς ἐπίγειας καὶ πατουμένης. Ἐδῶ, κι ἂν ἀκόμη πεθάνει κανείς, δὲν θὰ λάβει ἀπὸ τὸν βασιλιὰ τίποτε ἐπάξιο τῆς προθυμίας του. Διότι τί θὰ χαρίσει ἄνθρωπος σ' ἐκεῖνον ποὺ πέθανε; Πολλὲς φορὲς μάλιστα μὴ ἀξιωθεὶς οὔτε καὶ ταφῆς, θὰ παραδοθεῖ στὰ στόματα τῶν σκυλιῶν. Ἂν ὅμως πεθάνομε γιὰ χάρη τοῦ βασιλιᾶ τῶν ἀγγέλων, θὰ λάβομε τὰ σώματά μας μὲ μεγαλύτερη δόξα, θὰ ἐπανέλθομε μὲ μεγαλύτερη λαμπρότητα, καὶ θὰ λάβομε πολὺ πιὸ μεγαλύτερες ἀπὸ τοὺς κόπους τὶς ἀμοιβές καὶ τὰ στεφάνια. Ἂς λάβομε λοιπὸν ὅπλα πνευματικά· δὲν χρειάζονται βέλη καὶ τόξα, οὔτε κάποιο ἄλλο ὑλικὸ ὅπλο· μᾶς ἀρκεῖ γιὰ ὅλα, ἔλεγαν, ἡ γλώσσα. Διότι τὰ στόματα τῶν ἁγίων εἶναι βελοθήκη, καταφέροντας συνεχὴ καὶ ἀλλεπάλληλα πλήγματα κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ διαβόλου.

3. Αὐτὰ καὶ τὰ σχετικὰ μ' αὐτὰ ἀναφέρονταν στὸ βασιλιά· αὐτὸς ὅμως δὲν παραιτοῦνταν, ἀλλ' ἐπιχειροῦσε πάλι μὲ ἐκείνους νὰ προσφέρει σ' αὐτοὺς τὰ δελεάσματα. Αὐτὰ λοιπὸν μηχανευόταν ὁ ὕπουλος καὶ πανοῦργος καὶ σοφὸς γιὰ νὰ τοὺς κακοποιήσει, ὥστε, ἐὰν κυριευθοῦν ἀπὸ ἀποχαύνωση καὶ ὑποχωρήσουν, νὰ τοὺς ἐλευθερώσει κάτω ἀπὸ τὰ βλέμματα ὅλων καὶ ἔτσι νὰ τοὺς προετοιμάσει νὰ θυσιάσουν στὴ συνέχεια· ἂν πάλι ἐπιμείνουν νὰ προβάλλουν σφοδρὰ ἀνδρεία καὶ ν' ἀντιστέκονται μὲ γενναιότητα πρὸς τὴν πάλη, νὰ μὴ γίνουν σ' αὐτοὺς φανερὰ τὰ τῆς νίκης τους, ἀλλὰ μὲ τὸ πρόσχημα ἀντιστάσεως πρὸς τὴν ἐξουσία νὰ τοὺς ὁδηγήσει στὸν ἀποκεφαλισμό.

*Ἀλλ' ὁ ἀποκαλύπτων βαθέα καὶ ἀπόκρυφα, οὐκ ἀφῆκε λαθεῖν τὴν ἐνέδραν, οὐδὲ τὴν ἐπιβουλὴν ἀφανῆ γενέσθαι· ἀλλ' ὥσπερ ἡ Αἰγυπτία τότε γυνὴ τοῦ Ἰωσὴφ ἐπιλαβομένη ἐν θαλάμῳ καὶ ἐρημίᾳ πολλῇ προσεδόκησε λήσεσθαι πάντας ἀνθρώπους, οὐκ ἔλαθε 5 δὲ τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν, καὶ οὐ μόνον ἐκεῖνον, ἀλλ' οὐδὲ ἀνθρώπους τοὺς μετὰ ταῦτα, ἀλλ' ὅπερ ἐκείνη πρὸς τὸν Ἰωσὴφ εἶπεν, οὐδενὸς παρόντος, τοῦτο πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾄδεται, οὕτω δὴ καὶ οὗτος· ἤλπισε μὲν λήσειν ἐν δεσμωγηρίῳ διαλεγόμενος διὰ τῶν ἐσχηματισμένων συμβούλων ἐκείνων, οὐκ ἔλαθε δέ· 10 ἀλλ' ἅπαντες μετὰ ταῦτα ἔμαθον τὴν ἐνέδραν, τὴν ἐπιβουλήν, τὴν νίκην, τὸ τρόπαιον.*

*Ὡς γὰρ χρόνος ἐτρίβετο καὶ παρέρρει πολὺς καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν οὐκ ἐξέλυε τὴν προθυμίαν, ἀλλ' ἐπέτεινεν αὐτῶν μᾶλλον τὴν σπουδὴν καὶ πλείονας κατεσκεύαζε ζηλωτάς, κελεύει 15 λοιπὸν μέσων νυκτῶν ἐπὶ τὸ βάραθρον αὐτοὺς ἀπαχθῆναι. Καὶ ἐν μέσῳ σκότει οἱ φωστῆρες ἐξήγοντο καὶ ἀπετέμνοντο. Τότε καὶ φοβερώτεραι λοιπὸν ἦσαν αἱ κεφαλαὶ τῷ διαβόλῳ μᾶλλον ἢ ὅτε φωνὴν ἠφίεσαν· ἐπεὶ καὶ ἡ Ἰωάννου κεφαλὴ οὐχ οὕτω φοβερὰ ἦν φθεγγομένη, ὡς ἄφωνος ἐπὶ τοῦ πίνακος κειμένη. Ἔχει γὰρ καὶ 20 φωνὴν τῶν ἁγίων τὸ αἷμα, οὐ δι' ὤτων ἀκουομένην, ἀλλὰ τοῦ συνειδότος τῶν ἀναιρούντων ἐπιλαμβανομένην.*

*Μετὰ δὲ τὴν μακαρίαν ἐκείνην σφαγήν, οἱ τὰ τοιαῦτα θηρεύοντες λείψανα, τὴν ἑαυτῶν ὑποθέντες σωτηρίαν, ἀνείλοντο τοὺς ἀριστέας τούτους· καὶ ἦσαν κἀκεῖνοι μάρτυρες ζῶντες. Καὶ γάρ, εἰ 25 καὶ μὴ ἀπετμήθησαν, ἀλλ' ἑλόμενοι πρότερον τοῦτο παθεῖν, οὕτως ἐπὶ τὴν ἄγραν τῶν σωμάτων ὥρμησαν. Λέγουσι τοίνυν οἱ τότε παραγενόμενοι καὶ ταῦτα τὰ σώματα νεοσφαγῆ καταξιωθέντες ἰδεῖν, ὅτι κειμένων αὐτῶν παρ' ἀλλήλων πρὸ τῆς ταφῆς, τοσαύτη τις ἐπήνθησεν αὐτῶν ταῖς ὄψεσι χάρις, οἵαν ἐπὶ Στεφάνου φησὶν ὁ 30 Λουκᾶς γεγενῆσθαι μέλλοντος ἀπολογεῖσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ὃς χωρὶς φρίκης παρέστη τότε αὐτοῖς. Οὕτω καὶ*

---

2. Δαν. προσευχὴ Ἀζαρία καὶ ὕμνος τριῶν παίδων 14–15.

Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἀποκαλύπτει τὰ βρισκόμενα στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς καὶ τὰ ἀπόκρυφα, δὲν ἄφησε νὰ μείνει ἀπαρατήρητη ἡ ἐνέδρα, οὔτε νὰ μὴ γίνει φανερὴ ἡ ἐπιβουλή, ἀλλ', ὅπως ἀκριβῶς τότε ἡ Αἰγύπτια γυναίκα, συλλαμβάνοντας τὸν Ἰωσὴφ μέσα στὸ θάλαμο καὶ μέσα σὲ μεγάλη ἐρημία, ἔλπισε ὅτι θὰ διαφύγει τὴν προσοχὴ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, δὲν διέφυγε ὅμως τὸν ἀκοίμητο ὀφθαλμὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι μόνο ἐκεῖνον, ἀλλ' οὔτε τοὺς μετέπειτα ἀνθρώπους, καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ἐκείνη πρὸς τὸν Ἰωσήφ, χωρὶς νὰ εἶναι κανένας παρών, αὐτὸ διαλαλεῖται σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτός· ἔλπισε βέβαια ὅτι θὰ διαφύγει τὴν προσοχὴ τῶν ἀνθρώπων, συνομιλώντας μ' αὐτοὺς στὸ δεσμωτήριο μέσω ἐκείνων τῶν προσποιητῶν συμβούλων, ὅμως δὲν τὴν διέφυγε, ἀλλ' ὅλοι στὴν συνέχεια ἔμαθαν τὴν ἐνέδρα, τὴν ἐπιβουλή, τὴ νίκη καὶ τὸ τρόπαιο.

Καθὼς δηλαδὴ περνοῦσε πολὺς χρόνος καὶ ἔφευγε καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν δὲν παρέλυε τὴν προθυμία τους, ἀλλὰ μᾶλλον αὔξανε τὸ ζῆλο αὐτῶν καὶ ἔκαμνε περισσότερους ζηλωτές, προστάζει τότε μέσα στὰ μεσάνυχτα νὰ ὁδηγηθοῦν στὸ βάραθρο, καὶ μέσα στὸ σκοτάδι ὁδηγήθηκαν οἱ φωστῆρες καὶ ἀποκεφαλίσθηκαν. Καὶ πολὺ πιὸ φοβερώτερα ἦταν τότε τὰ κεφάλια τους γιὰ τὸ διάβολο, παρὰ ὅταν μιλοῦσαν. Καθόσον καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἰωάννη δὲν ἦταν τόσο φοβερὴ ὅταν μιλοῦσε, ὅσο ἦταν ὅταν ἦταν ἄφωνη καὶ τοποθετημένη ἐπάνω στὸ πιάτο. Διότι ἔχει καὶ φωνὴ τὸ αἷμα τῶν ἁγίων, ποὺ δὲν ἀκούεται μὲ τὰ αὐτιά, ἀλλὰ ἐλέγχει τὴ συνείδηση τῶν φονευτῶν τους.

Μετὰ τὴ μακάρια λοιπὸν ἐκείνη σφαγή, ἐκεῖνοι ποὺ συγκεντρώνουν τὰ λείψανα αὐτά, θέτοντας σὲ κίνδυνο τὴ σωτηρία τους, περιμάζευσαν τοὺς ἀριστεῖς αὐτούς, καὶ ἦταν καὶ ἐκεῖνοι ζωντανοὶ μάρτυρες. Διότι, ἂν καὶ δὲν ἀποκεφαλίσθηκαν, ἀλλὰ προτιμώντας νὰ τὸ πάθουν αὐτὸ προηγουμένως, ὅρμησαν μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ στὴν περισυλλογὴ τῶν σωμάτων. Λένε λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ πρόστρεξαν τότε ἐκεῖ καὶ ἀξιώθηκαν νὰ δοῦν τὰ σώματα ποὺ εἶχαν σφαγεῖ πρὶν ἀπὸ λίγο ὅτι, ἐνῶ αὐτὰ βρίσκονταν πρὶν ἀπὸ τὴν ταφὴ τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο, τόση χάρη ἔλαμψε στὰ πρόσωπα αὐτῶν, τέτοια πού, ὅπως λέγει ὁ Λουκᾶς, συνέβηκε στὸ πρόσωπο τοῦ Στεφάνου, ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀπολογηθεῖ στοὺς Ἰουδαίους, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ παραβρέθηκε τότε κοντὰ σ' αὐτοὺς καὶ νὰ μὴ κυριεύθηκε

*αὕτη ἡ ὄψις πάντας τοὺς ὁρῶντας ἐξέπληττε, καὶ πάντες ἐπεβόων ἐκεῖνο τὸ παρὰ τῳ Δαυὶδ εἰρημένον· «ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν οὐ κεχωρισμένοι, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν οὐ διεχωρίσθησαν». Κοινῇ γὰρ καὶ ὡμολόγησαν, καὶ τὸ δεσμωτήριον ῴκησαν, καὶ εἰς τὸ βάρα-*
*5 θρον ἀπηνέχθησαν, καὶ τὰς κεφαλὰς ἀπέθεντο, καὶ μία λάρναξ ἀμφοτέρων ἔχει τὰ σώματα· ὥσπερ οὖν καὶ μία σκηνὴ δέξεται αὐτὰ πάλιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅταν αὐτὰ μετὰ πλείονος δόξης ἀνελέσθαι μέλλωσι. Τούτους ἄξιον καὶ στύλους, καὶ σκοπέλους, καὶ πύργους, καὶ φωστῆρας, καὶ ταύρους ὁμοῦ προσειπεῖν. Καὶ γὰρ ὡς στῦλοι*
*10 τὴν Ἐκκλησίαν ἀνέχουσι, καὶ ὡς πύργοι τειχίζουσι, καὶ ὡς σκόπελοι πᾶσαν ἐπιβουλὴν ἀποκρουόμενοι, πολλὴν τοῖς ἔνδον ποιοῦσι γαλήνην, καὶ ὡς φωστῆρες τὸ σκότος ἀπήλασαν τῆς ἀσεβείας, καὶ ὡς ταῦροι ψυχῇ καὶ σώματι, ἴσῃ τῇ προθυμίᾳ, τὸν χρηστὸν εἵλκυσαν τοῦ Χριστοῦ ζυγόν.*

*15 Συνεχῶς τοίνυν αὐτοῖς ἐπιχωριάζωμεν, καὶ τῆς λάρνακος ἁπτώμεθα, καὶ μετὰ πίστεως τοῖς λειψάνοις αὐτῶν περιπλεκώμεθα, ἵνα εὐλογίαν τινὰ ἐπισπασώμεθα ἐκεῖθεν. Καθάπερ γὰρ στρατιῶται τραύματα ἐπιδείξαντες, ἅπερ ἐκ τῶν πολεμίων ἔλαβον, μετὰ παρρησίας τῳ βασιλεῖ διαλέγονται, οὕτω καὶ οὗτοι, τὰς κε-*
*20 φαλὰς ἃς ἀπετμήθησαν ἐπὶ τῶν χειρῶν βαστάζοντες καὶ εἰς μέσον παράγοντες, εὐλόγως ἅπαντα, ὅσα ἂν θέλωσι, παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν οὐρανῶν ἀνύειν δύνανται. Μετὰ πολλῆς τοίνυν τῆς πίστεως, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ἐκεῖ βαδίζωμεν, ἵνα, καὶ ἀπὸ τηῆς ὄψεως τῶν ἁγίων τούτων μνημάτων, καὶ ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῶν ἄθλων,*
*25 καὶ πανταχόθεν πολλοὺς καὶ μεγάλους λαβόντες θησαυρούς, καὶ τὸν παρόντα βίον δυνηθῶμεν κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν διανύσαι, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐμπορίας εἰς ἐκεῖνον καταπλεῦσαι τὸν λιμένα, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῳ Πατρί, ἅμα τῳ ἁγίῳ*
*30 Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

---

3. Β' Βασ. 1,23.

ἀπὸ φρίκη. Τόσο πολὺ καὶ αὐτὸ τὸ θέαμα ἐξέπληττε ἐκείνους ποὺ τὸ ἔβλεπαν καὶ ὅλοι ἀναφωνοῦσαν ἐκεῖνα ποὺ λέχθηκαν ἀπὸ τὸν Δαυίδ· «στὴ ζωή τους ἦταν ἀχώριστοι, καὶ στὸ θάνατό τους δὲν χωρίσθηκαν»[3]. Διότι μαζὶ ἔδωσαν τὴν ὁμολογία, μαζὶ κατοίκησαν στὸ δεσμωτήριο, μαζὶ ὁδηγήθηκαν στὰ βάραθρα, μαζὶ ἀποκεφαλίσθηκαν, καὶ μία λάρνακα δέχθηκε τὰ σώματα καὶ τῶν δύο, ὅπως βέβαια καὶ μία σκηνὴ θὰ ὑποδεχθεῖ πάλι αὐτὰ στοὺς οὐρανούς, ὅταν αὐτὰ θὰ συμβεῖ μὰ περισσότερη δόξα ν' ἀνέλθουν στοὺς οὐρανούς. Αὐτοὺς ἀξίζει νὰ τοὺς ὀνομάσομε καὶ στύλους καὶ σκοπέλους, καὶ πύργους, καὶ φωστῆρες καὶ ταύρους συγχρόνως. Καθόσον σὰν στύλοι βαστάζουν τὴν Ἐκκλησία, σὰν πύργοι περιτειχίζουν αὐτήν, σὰν σκόπελοι ἀποκρούουν κάθε ἐπιβουλή, παρέχοντας πολλὴ γαλήνη σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται μέσα, σὰν φωστῆρες ἀπομάκρυναν τὸ σκοτάδι, καὶ σὰν ταῦροι, ὡς πρὸς τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὴν ἴδια προθυμία καὶ οἱ δύο, ἔσυραν τὸν χρηστὸ ζυγὸ τοῦ Χριστοῦ.

Ἂς συχνάζομε λοιπὸν συνέχεια κοντὰ σ' αὐτοὺς καὶ ἂς ἀγγίζομε τὴ λάρνακά τους καὶ μὲ πίστη ἂς ἐναγκαλιζόμαστε τὰ λείψανα αὐτῶν, γιὰ νὰ λάβομε κάποια εὐλογία ἀπὸ αὐτά. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ στρατιῶτες, δείχνοντας τὰ τραύματα ποὺ δέχθηκαν στὸν πόλεμο, συνομιλοῦν μὲ παρρησία μὲ τὸν βασιλιά, ἔτσι καὶ αὐτοί, βαστάζοντας στὰ χέρια τους τὰ κεφάλια τους, ποὺ τοὺς τὰ ἀπέκοψαν, καὶ προσκομίζοντάς τα μπροστά του, εὔλογο εἶναι νὰ μποροῦν νὰ κατορθώσουν ὅλα ὅσα συμβεῖ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν. Μὲ πολλὴ λοιπὸν πίστη καὶ μὲ πολλὴ προθυμία ἂς βαδίζομε ἐκεῖ, ὥστε καὶ ἀπὸ τὴ θέα τῶν ἁγίων αὐτῶν μνημάτων, καὶ ἀπὸ τὸ νόημα τῶν κατορθωμάτων τους καὶ ἀπὸ παντοῦ, ἀφοῦ λάβομε πολλοὺς καὶ μεγάλους θησαυρούς, καὶ τὴν παρούσα ζωὴ νὰ μπορέσομε νὰ διανύσομε ὅπως ἀρέσει στὸ Θεό, καὶ μὲ πολὺ ἐμπόρευμα νὰ καταπλεύσομε σ' ἐκεῖνο τὸ λιμάνι καὶ νὰ ἐπιτύχομε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη, ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνηση στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

## ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΜΑΡΤΥΡΑΝ ΠΕΛΑΓΙΑΝ

### ΤΗΝ ΕΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑι

1. Εὐλογητὸς ὁ Θεός· καὶ γυναῖκες θανάτου λοιπὸν καταπαίζουσι, καὶ κόραι καταγελῶσι τελευτῆς, καὶ παρθένοι κομιδῇ νέαι καὶ ἀπειρόγαμοι εἰς αὐτὰ σκιρτῶσι τοῦ ᾅδου τὰ κέντρα, καὶ οὐδὲν πάσχουσι δεινόν. Ταῦτα δὴ πάντα διὰ τὸν ἐκ παρθένου Χριστὸν γέγο-
5 νεν ἡμῖν τὰ ἀγαθά· μετὰ γὰρ τὰς μακαρίας ὠδῖνας ἐκείνας καὶ τὸν φρικωδέστατον τόκον ἐξελύθη τοῦ θανάτου τὰ νεῦρα, παρελύθη ἡ τοῦ διαβόλου δύναμις, καὶ λοιπὸν οὐκ ἀνδράσι μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναιξὶν εὐκαταφρόνητος γέγονε, καὶ οὐ γυναιξὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ κόραις. Καθάπερ γάρ τις ποιμὴν ἄριστος λέοντα, ἐκφοβοῦντα τὰ
10 θρέμματα καὶ τῇ ποίμνῃ πάσῃ λυμαινόμενον, λαβὼν καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκκόψας, καὶ τοὺς ὄνυχας ἐκτεμών, καὶ τὴν κόμην ἀποκείρας, εὐκαταφρόνητον καὶ καταγέλαστον ποιεῖ, καὶ παιδίοις ποιμενικοῖς καὶ κόραις παραδίδωσι καταπαίζειν λοιπόν, οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστός· τὸν θάνατον, φοβερὸν ὄντα τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ καὶ
15 φοβοῦντα τὸ γένος ἡμῶν ἅπαν, λαβὼν καὶ τὸν φόβον αὐτοῦ διαλύσας ἅπαντα παρέδωκεν, ὥστε καὶ παρθένους καταπαίζειν αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μακαρία Πελαγία μετὰ τοσαύτης ἐπ' αὐτὸν ἔδραμεν ἡδονῆς, ὡς μηδὲ ἀναμεῖναι δημίων χεῖρας, μηδὲ εἰς δικαστήριον εἰσελθεῖν, ἀλλὰ τῇ τῆς οἰκείας προθυμίας ὑπερβολῇ φθά-
20 σαι τὴν ἐκείνων ὠμότητα. Παρεσκεύαστο μὲν γὰρ καὶ πρὸς βασάνους καὶ κολαστήρια καὶ ἅπαν τιμωριῶν εἶδος, ἀλλ' ἐδεδοίκει, μὴ τὸν τῆς παρθενίας ἀπολέσῃ στέφανον. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τὴν τῶν

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

## ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΜΑΡΤΥΡΑ ΠΕΛΑΓΙΑ

## ΠΟΥ ΜΑΡΤΥΡΗΣΕ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ

1. Ἂς εἶναι εὐλογητὸς ὁ Θεός· διότι καὶ γυναῖκες πλέον περιπαίζουν τὸ θάνατο, καὶ κόρες περιγελοῦν αὐτόν, καὶ παρθένες, καὶ μάλιστα πολὺ νέες καὶ ποὺ δὲν γνώρισαν γάμο, σκιρτοῦν ἐπάνω στὰ ἴδια τὰ κεντριὰ τοῦ ἅδη χωρὶς νὰ παθαίνουν τίποτε τὸ φοβερό. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἀγαθὰ μᾶς δόθηκαν ἐξαιτίας τοῦ Χριστοῦ ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ Παρθένο· διότι μετὰ τοὺς μακάριους ἐκείνους ἀνυπόφορους πόνους καὶ τὴν φρικωδέστατη γέννηση ἀτόνησαν τὰ νεῦρα τοῦ θανάτου, παρέλυσε ἡ δύναμη τοῦ διαβόλου, καὶ ὄχι μόνο στοὺς ἄνδρες πλέον, ἀλλὰ καὶ στὶς γυναῖκες ἔγινε εὐκαταφρόνητος, καὶ ὄχι μόνο στὶς γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ στὶς κόρες. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ κάποιος ἄριστος ποιμένας συλλαμβάνοντας τὸ λιοντάρι ποὺ προκαλεῖ φόβο στὰ πρόβατα καὶ ἐξολοθρεύει ὅλη τὴν ποίμνη, ἀφοῦ βγάλει τὰ δόντια του, κόψει τὰ νύχια του καὶ κουρέψει τὴν κόμη του, τὸ καθιστᾶ εὐκαταφρόνητο καὶ καταγέλαστο, παραδίνοντάς το ἔτσι στὰ παιδιὰ καὶ τὰ κορίτσια τῶν ποιμένων νὰ τὸ περιπαίζουν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Χριστός, τὸν θάνατο, ποὺ ἦταν φοβερὸς στὴ φύση μας καὶ προκαλοῦσε φόβο σ' ὁλόκληρο τὸ γένος μας, ἀφοῦ τὸν συνέλαβε καὶ διέλυσε ὅλο τὸ φόβο ποὺ προκαλοῦσε, τὸν παρέδωσε, ὥστε νὰ τὸν περιπαίζουν καὶ παρθένες.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ μακαρία Πελαγία ἔτρεξε πρὸς αὐτὸν μὲ τόση μεγάλη εὐχαρίστηση, ὥστε νὰ μὴ περιμένει οὔτε τὰ χέρια τῶν δημίων, οὔτε νὰ ὁδηγηθεῖ σὲ δικαστήριο, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπερβολικὴ προθυμία της νὰ προλάβει τὴν ὠμότητα ἐκείνων. Διότι εἶχε προετοιμασθεῖ καὶ γιὰ τὰ βασανιστήρια καὶ κολαστήρια καὶ γιὰ κάθε εἶδος τιμωριῶν, ἀλλὰ φοβόταν μήπως χάσει τὸ στεφάνι τῆς παρθενίας. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι φοβόταν τὴν ἀσέλγεια τῶν ἀσεβῶν, προ-

*ἀσεβῶν ἀσέλγειαν ἐδεδοίκει, προλαμβάνει καὶ τῆς ἀσχήμονος ὕβρεως ἑαυτὴν προεξαρπάζει· ὃ ἀνθρώπων οὐδεὶς οὐδέποτε τοιοῦτον οὐδὲν ἐπεχείρησεν, ἀλλ' ἠκολούθησαν ἅπαντες εἰς τὸ δικαστήριον, κἀκεῖ τὴν ἀνδρείαν ἀπεδείξαντο, γυναῖκες δέ, διὰ τὸ 5 τῆς φύσεως εὐεπηρέαστον, τοῦτον ἐπενόησαν ἑαυταῖς τὸν τρόπον τῆς τελευτῆς. Εἰ μὲν γὰρ ἦν καὶ τὴν παρθενίαν διασώσασθαι καὶ τῶν τοῦ μαρτυρίου στεφάνων ἐπιτυχεῖν, οὐκ ἂν παρῃτήσατο τὴν εἰς τὸ δικαστήριον εἴσοδον· ἐπειδὴ δὲ ἀνάγκη θατέρου πάντως ἦν ἐκπεσεῖν, ἐσχάτης ἐνόμιζεν εἶναι ἀνοίας, παρὸν ἑκατέρας αὐτῇ τῆς 10 νίκης ἐπιτυχεῖν, ἐξ ἡμισείας στεφανωθεῖσαν ἀπελθεῖν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἠθέλησεν εἰς τὸ δικαστήριον ἀπελθεῖν, οὐδὲ γενέσθαι θέατρον ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ παρασχεῖν ἀσελγέσιν ὄμμασιν ἐντρυφῆσαι τῇ τῆς οἰκείας ὄψεως θεωρίᾳ καὶ τὸ ἅγιον ἐκεῖνο καθυβρίσαι σῶμα· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ θαλάμου καὶ τῆς γυναικωνίτιδος ἐφ' ἕτε-15 ρον ἦλθε θάλαμον, τὸν οὐρανόν.*

*Μέγα μὲν γὰρ καὶ τὸ δημίους ἰδεῖν περιεστῶτας καὶ τὰς πλευρὰς διορύττοντας, οὐκ ἔλαττον δὲ οὐδὲ τοῦτο ἐκείνου. Τοῖς μὲν γὰρ τῆς αἰσθήσεως ἤδη προαναλωθείσης τῇ ποικιλίᾳ τῶν βασάνων, οὐδὲ φοβερὸς ἔτι φαίνεται ὁ θάνατος, ἀλλ' ἀπαλλαγή τις 20 καὶ ἄνεσις τῶν ἐπικειμένων δεινῶν· ἡ δὲ μηδὲν μηδέπω παθοῦσα τοιοῦτον, ἀλλὰ ἀκέραιον ἔτι τὸ σῶμα ἔχουσα καὶ μηδεμιᾶς ὀδύνης αἰσθομένη μηδέπω, μεγάλου τινὸς καὶ γενναίου φρονήματος δεῖται, εἰ μέλλοι βιαίῳ θανάτῳ τῆς παρούσης ἑαυτὴν ἐξάγειν ζωῆς. Ὥστε, ὅταν θαυμάζῃς ἐκείνους τῆς καρτερίας, θαύμασον ταύτην 25 τῆς ἀνδρείας· ὅταν ἐκπλαγῇς ἐκείνους ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς, ἐκπλάγηθι καὶ ταύτην ὑπὲρ τοῦ γενναίου φρονήματος, ὅτι κατετόλμησε τελευτῆς τοιαύτης. Καὶ μὴ παραδράμῃς ἁπλῶς τὸ συμβάν, ἀλλ' ἐννόησον πῶς ἦν εἰκὸς κόρην διατεθῆναι ἀπαλήν, τοῦ θαλάμου πλέον εἰδυῖαν οὐδέν, στρατιωτῶν ἀθρόως ἐπιστάντων, πρὸ τῆς 30 θύρας ἑστώτων, καλούντων εἰς δικαστήριον, εἰς ἀγορὰν ἑλκόντων ὑπὲρ τοιούτων καὶ τηλικούτων πραγμάτων. Οὐ πατὴρ ἔνδον, οὐ*

λαβαίνει καὶ ἁρπάζει ἀπὸ πρὶν τὸν ἑαυτό της ἀπὸ τὴν αἰσχρὴ ἀτίμωση· ἐκεῖνο ποὺ κανένας ἀπὸ τοὺς ἄνδρες δὲν ἐπιχείρησε ποτὲ νὰ κάνει, ἀλλ' ὁδηγήθηκαν ὅλοι στὸ δικαστήριο καὶ ἐκεῖ ἐπέδειξαν τὴν ἀνδρεία τους, οἱ γυναῖκες, ἐξαιτίας τῆς εὔκολης ἐπιδράσεως ποὺ δέχεται ἡ φύση τους, ἐπινόησαν γιὰ τὸν ἑαυτό τους αὐτὸν τὸν τρόπο θανάτου. Διότι, ἐὰν ἦταν δυνατὸ καὶ τὴν παρθενία νὰ διαφυλάξει καὶ νὰ ἐπιτύχει τὰ στεφάνια τοῦ μαρτυρίου, δὲν θὰ ἀπέφευγε τὴν εἰσαγωγή της στὸ δικαστήριο· καὶ ἐπειδὴ ἔπρεπε ὁπωσδήποτε τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο νὰ τὸ χάσει, θεωροῦσε σὰν τὴν πιὸ χειρότερη μορφὴ παραλογισμοῦ, ἐνῶ μποροῦσε νὰ ἐπιτύχει τὴ νίκη καὶ τῶν δύο, νὰ φύγει ἀπὸ τὴ ζωὴ λαμβάνοντας τὸ ἕνα μόνο στεφάνι. Γι' αὐτὸ δὲν θέλησε νὰ μεταβεῖ στὸ δικαστήριο, οὔτε νὰ γίνει θέαμα στὰ ἀκόλαστα μάτια, οὔτε νὰ ἐπιτρέψει στὰ ἀσελγὴ βλέμματα νὰ νοιώσουν ἀπόλαυση βλέποντας τὸ πρόσωπό της καὶ ν' ἀτιμάσουν τὸ ἅγιο ἐκεῖνο σῶμα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν θάλαμο καὶ τὸν γυναικωνίτη ἦλθε σὲ ἄλλο θάλαμο, τὸν οὐρανό.

Πράγματι εἶναι μεγάλο πράγμα τὸ νὰ δεῖ κανεὶς δημίους νὰ στέκονται γύρω γύρω καὶ νὰ τρυποῦν τὶς πλευρές, δὲν εἶναι ὅμως καθόλου κατώτερο καὶ αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνο. Διότι σ' ἐκείνους, ἐπειδὴ οἱ αἰσθήσεις ἔχουν ἤδη παραλύσει ἐξαιτίας τῶν ποικίλων βασανιστηρίων, δὲν φαίνεται πλέον ὁ θάνατος φοβερός, ἀλλὰ θεωρεῖται σὰν κάποια ἀπαλλαγὴ καὶ ἀνακούφιση ἀπὸ τὰ μελλοντικὰ κακά. Αὐτὴ ὅμως ποὺ δὲν ἔπαθε ἀκόμη τίποτε τέτοιο, ἀλλ' εἶχε ἀκέραιο ἀκόμη τὸ σῶμα της καὶ δὲν αἰσθανόταν κανένα πόνο μέχρι στιγμῆς, χρειάζεται κάποιο μεγάλο καὶ γενναῖο φρόνημα, ἐὰν πρόκειται μὲ βίαιο θάνατο νὰ στερήσει ἀπὸ τὸν ἑαυτό της τὴν παροῦσα ζωή. Ὥστε, ὅταν θαυμάζεις ἐκείνους γιὰ τὴν καρτερία τους, θαύμασε καὶ αὐτὴν γιὰ τὴν ἀνδρεία της· ὅταν νοιώσεις ἔκπληξη γιὰ τὴν ὑπομονὴ ἐκείνων, νοιῶσε ἔκπληξη καὶ γιὰ τὸ γενναῖο φρόνημα αὐτῆς, διότι εἶχε τὴν τόλμη νὰ ὑποστεῖ τέτοιο θάνατο. Καὶ μὴ προσπεράσεις ἔτσι ἁπλῶς τὸ συμβάν, ἀλλὰ σκέψου ποιά φυσικὸ ἦταν νὰ εἶναι ἡ διάθεση μιᾶς ἁπαλῆς κόρης, ποὺ δὲν γνώριζε τίποτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὸ θάλαμό της, βλέποντας γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ καταφθάνουν στρατιῶτες, νὰ στέκονται μπροστὰ στὴ θύρα της καὶ νὰ τὴν καλοῦν στὸ δικαστήριο, νὰ τὴν σύρουν στὴν ἀγορὰ γιὰ τέτοια καὶ τόσο μεγάλα πράγματα. Δὲν ὑπῆρχε μέσα οὔτε ὁ πατέρας της, οὔτε ἡ μητέ-

*μήτηρ παρῆν, οὐ τροφός, οὐ θεραπαινίς, οὐ γείτων, οὐ φίλη, ἀλλὰ μόνη μεταξὺ τῶν δημίων ἐκείνων ἀπείληπτο.*

*Ὅτι γὰρ ἐξελθεῖν καὶ ἀποκρίνασθαι τοῖς δημίοις ἐκείνοις τοῖς στρατιώταις ἴσχυσεν, ὅτι διᾶραι στόμα καὶ φωνὴν ἀφεῖναι, ὅτι* 5 *γὰρ ἰδεῖν, ὅτι στῆναι καὶ ἀναπνεῦσαι, πῶς οὐκ ἄξιον ἐκπλήττεσθαι καὶ θαυμάζειν; Οὐκ ἦν ταῦτα ἀνθρωπίνης φύσεως· τὸ μὲν γὰρ πλέον εἰσήνεγκεν ἡ τοῦ Θεοῦ ῥοπή. Οὐ μὴν οὐδὲ αὕτη τότε ἀργοῦσα εἱστήκει, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτῆς πάντα ἐπεδείκνυτο, τὴν προθυμίαν, τὸ φρόνημα, τὸ γενναῖον, τὸ βουληθῆναι, τὸ προελέσθαι, τὸ* 10 *σπεῦσαι, τὸ ἐπειχθῆναι· τὸ δὲ εἰς πέρας ἅπαντα ταῦτα ἐλθεῖν, τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἐγίγνετο καὶ τῆς ἄνωθεν εὐνοίας· ὥστε καὶ θαυμάζειν αὐτὴν καὶ μακαρίζειν ἄξιον· μακαρίζειν μὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ συμμαχίας, θαυμάζειν δὲ ὑπὲρ τῆς οἰκείας προθυμίας. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐκπλαγείη δικαίως ἀκούσας, ὅτι ἐν μιᾷ καιροῦ* 15 *ῥοπῇ γνώμην τοσαύτην καὶ ἐβουλεύσατο καὶ ἐκύρωσε καὶ εἰς ἔργον ἐξήγαγεν;*

*Ἴστε γὰρ δή που πάντες, ὅτι τὰ πολλάκις ἡμῖν ἐν μακρῷ μελετηθέντα χρόνῳ, παρόντος τοῦ καιροῦ τοῦ τὴν πεῖραν ἀπαιτοῦντος ἡμᾶς καὶ φόβου μικροῦ τὴν διάνοιαν καταλαβόντος, ἅπαντα* 20 *ἐξεχέαμεν τὰ βουλεύματα ὑπὸ τῆς ἀγωνίας ἀθρόον πτοηθέντες. Αὕτη δὲ βουλὴν οὕτω βρικτὴν καὶ φοβερὰν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ καὶ ὑποδέξασθαι καὶ ψηφίσασθαι καὶ τοῖς ἔργοις πληρῶσαι ἴσχυσε, καὶ οὔτε τὸ φοβερὸν τῶν παρόντων, οὐχ ἡ ὀξύτης τοῦ καιροῦ, οὐχ ἡ ἐρημία τῆς ἐπιβουλευομένης, οὐ τὸ μόνην ἔνδον ἀπειλῆφθαι,* 25 *οὐκ ἄλλο οὐδὲν τοιοῦτον ἐθορύβησε τὴν μακαρίαν ἐκείνην· ἀλλ' ὥσπερ φίλων τινῶν παρόντων καὶ γνωρίμων, οὕτω μετὰ ἀδείας ἄπνατα ἔπραττε· καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ γὰρ ἦν ἔνδον μόνη, ἀλλ' εἶχε σύμβουλον Ἰησοῦν· ἐκεῖνος αὐτῇ παρῆν, ἐκεῖνος τῆς καρδίας αὐτῆς ἥπτετο, ἐκεῖνος τὴν ψυχὴν παρεθάρρυνεν, ἐκεῖνος μόνος τὸν* 30 *φόβον ἐξέβαλε. Ταῦτα δὲ οὐχ ἁπλῶς ἐποίει, ἀλλ' ἐπειδὴ πρότερον ἑαυτὴν ἀξίαν παρεσκεύασε τῆς ἐκείνου βοηθείας ἡ μάρτυς.*

*2. Ἐξελθοῦσα τοίνυν χάριν ᾔτησε τοὺς στρατιώτας, ὥστε εἰσελθεῖν καὶ μεταμφιάσασθαι· καὶ εἰσελθοῦσα μετημφιάσατο ἀφθαρ-*

ρα της, οὔτε ἡ τροφός της, οὔτε ἡ ὑπηρέτρια, οὔτε γείτονας, οὔτε φίλη, ἀλλ' εἶχε ἀπομείνει μόνη ἀνάμεσα σ' ἐκείνους τοὺς δημίους.

Τὸ ὅτι λοιπὸν μπόρεσε νὰ βγεῖ καὶ ν' ἀποκριθεῖ σ' ἐκείνους τοὺς δημίους στρατιῶτες, ν' ἀνοίξει τὸ στόμα της καὶ νὰ μιλήσει, τὸ νὰ τοὺς δεῖ, τὸ νὰ σταθεῖ καὶ ν' ἀναπνεύσει, πῶς δὲν εἶναι ἄξιο ἐκπλήξεως καὶ θαυμασμοῦ; Δὲν ἦταν αὐτὰ γνωρίσματα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Βέβαια τὸ μεγαλύτερο μέρος τὸ πρόσφερε ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ὅμως οὔτε αὐτὴ στάθηκε τότε ἀργή, ἀλλὰ πρόσφερνε ὅλα ὅσα ἐξαρτῶνταν ἀπὸ τὴν ἴδια, ὅπως τὴν προθυμία, τὸ φρόνημα, τὴ γενναιότητα, τὴ θέληση, τὴν προαίρεση, τὴν προσέλευση μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ βιασύνη. Τὸ νὰ φθάσουν ὅμως ὅλα αὐτὰ σὲ πέρας, αὐτὸ κατορθώθηκε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν οὐράνια εὔνοια. Ὥστε ἀξίζει καὶ νὰ τὴ θαυμάζει κανεὶς καὶ νὰ τὴν μακαρίζει· νὰ τὴν μακαρίζει ἐξαιτίας τῆς συμμαχίας τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ τὴν θαυμάζει γιὰ τὴ δική της προθυμία. Διότι ποιός θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ ἐκπλαγεῖ δίκαια, ἀκούοντας, ὅτι μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ ἔλαβε μιὰ τόση μεγάλη ἀπόφαση, τὴν ἐνέκρινε μὲ προθυμία καὶ τὴν πραγματοποίησε;

Διότι βέβαια γνωρίζετε ὅλοι, ὅτι ἐκεῖνα ποὺ πολλὲς φορὲς μελετήσαμε ἐπὶ μακρὸν χρόνο, ὅταν ἦρθε ὁ καιρὸς ποὺ ζητοῦσε τὴν πραγματοποίησή τους, ἐπειδὴ ὁ νοῦς μας κυριεύθηκε ἀπὸ λίγο φόβο, ὅλες ἐκεῖνες τὶς σκέψεις τὶς ἀπορρίψαμε καὶ καταπτοηθήκαμε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀπὸ τὴν ἀγωνία. Αὐτὴ ὅμως μπόρεσε μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ καὶ νὰ δεχθεῖ καὶ ν' ἀποφασίσει καὶ νὰ πραγματοποιήσει μιὰ τόσο φρικτὴ καὶ φοβερὴ ἀπόφαση, καὶ οὔτε τὸ φοβερὸ τῶν παρόντων ἐκεῖ στρατιωτῶν, οὔτε τὸ δύσκολο τοῦ καιροῦ, οὔτε ἡ ἐρημία τῆς ἐπιβουλευόμενης, οὔτε τὸ ὅτι εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ μόνη μέσα στὴν οἰκία, οὔτε τίποτε ἄλλο θορύβησε τὴ μακαρία ἐκείνη, ἀλλὰ σὰν νὰ ὑπῆρχαν ἐκεῖ παρόντες κάποιοι φίλοι καὶ γνωστοί, ἔτσι ὅλα τὰ ἔκαμε μὲ ἀφοβία· καὶ πολὺ σωστά. Διότι δὲν ἦταν μέσα μόνη, ἀλλ' εἶχε σύμβουλο τὸν Ἰησοῦ· ἐκεῖνος τὴ βοηθοῦσε, ἐκεῖνος ἄγγιζε τὴν καρδιά της, ἐκεῖνος ἔδινε θάρρος στὴν ψυχή της, ἐκεῖνος μόνος ἀπομάκρυνε τὸ φόβο. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ ἔκαμνε τυχαῖα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μάρτυς εἶχε προετοιμάσει προηγουμένως τὸν ἑαυτό της ἄξιο τῆς βοήθειας ἐκείνου.

2. Ἀφοῦ βγῆκε λοιπὸν ἔξω ζήτησε χάρη ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες, νὰ τῆς ἐπιτραπεῖ νὰ μπεῖ πάλι μέσα καὶ ν' ἀλλάξει ἐνδύματα· καὶ ἀφοῦ

*σίαν ἀντὶ φθορᾶς, ἀθανασίαν ἀντὶ θανάτου, ζωὴν ἀτελεύτητον ἀντὶ προσκαίρου περιβαλλομένη ζωῆς. Ἐγὼ δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῦτο θαυμάζω, πῶς ἔδωκαν τὴν χάριν οἱ στρατιῶται, πῶς ἠπάτησε τοὺς ἄνδρας ἡ γυνή, πῶς οὐδὲν τῶν μελλόντων συμβήσε-*
5 *σθαι ὑπείδοντο ἐκεῖνοι, πῶς οὐ συνῆκαν τὸν δόλον. Οὐδὲ γάρ ἐστι τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι οὐδεὶς οὐδὲν τοιοῦτον εἰργάσατο· πολλαὶ γὰρ ἴσως καὶ εἰς κρημνὸν ἑαυτὰς ἀφῆκαν, καὶ εἰς πέλαγος ἔρριψαν, καὶ ξίφος διὰ τοῦ στήθους ἤλασαν, καὶ βρόχον ἀνῆψαν, καὶ πολλῶν τοιούτων δραμάτων ὁ καιρὸς ἔγεμεν ἐκεῖνος· ἀλλ' ὁ Θεὸς τὴν*
10 *καρδίαν αὐτῶν ἐτύφλωσεν, ὥστε μὴ συνιδεῖν τὸν δόλον. Διὰ τοῦτο ἐκ μέσου τῶν δικτύων ἀνέπτη· καὶ καθάπερ ἔλαφος εἰς αὐτὰς τῶν θηρατῶν ἐμπεσοῦσα τὰς χεῖρας, εἶτα ἐκεῖθεν διαφυγοῦσα πρὸς κορυφὴν ὄρους δύσβατον καὶ ποσὶ θηρατῶν καὶ ἀφέσει βελῶν ἀνέφικτον, ἵσταται τοῦ δρόμου λοιπόν, καθορῶσα μετὰ ἀδείας τοὺς ἐπι-*
15 *βουλεύσαντας αὐτῇ πρότερον· οὕτω δὴ καὶ αὕτη εἰς αὐτὰς τῶν θηρατῶν ἐμπεσοῦσα τὰς χεῖρας, καὶ καθάπερ δικτύοις τοῖς τοίχοις ἔνδον ἐναπειλημμένη, ἀνέδραμεν οὐκ εἰς ὄρους κορυφήν, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τοῦ οὐρανοῦ τὴν κορυφήν, ἔνθα λοιπὸν οὐκ αὐτοὺς ἔτι προσελθεῖν δυνατὸν ἦν· εἶτα ἐκεῖθεν αὐτοὺς εἰσορῶσα κεναῖς ἀναχω-*
20 *ροῦντας χερσίν, ἔχαιρε πολλὴν τῶν ἀπίστων θεωμένη κατασκευαζομένην αἰσχύνην.*

*Ἐννόησον γὰρ ἡλίκον ἦν· τοῦ δικαστοῦ καθημένου, τῶν δημίων παρεστώτων, τῶν κολαστηρίων εὐτρεπισμένων, τοῦ πλήθους παντὸς συνειλεγμένου, τῶν στρατιωτῶν προσδοκωμέ-*
25 *νων, ὑπὸ τῆς ἡδονῆς μεθυόντων ἁπάντων ἐλπιζόντων ἔχειν τὸ θήραμα, τοὺς ἐπὶ τούτῳ ἀπελθόντας, ἐπανιέναι κάτω κύπτοντας, τὸ γεγενημένον δρᾶμα διηγουμένους. Πόσην μὲν αἰσχύνην, πόσην δὲ ὀδύνην καὶ ὄνειδος τῶν ἀπίστων κατασκεδασθῆναι εἰκὸς ἁπάντων ἦν; πῶς ἀναχωρεῖν κάτω κύπτοντας ἐγκαλυπτομένους, διὰ τῶν*
30 *ἔργων μανθάνοντας, ὅτι οὐ πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸν ὁ πόλεμος αὐτοῖς ἦν; Ὁ μὲν οὖν Ἰωσήφ, ἡνίκα ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δεσποίνης ἐπεβουλεύετο, τὸ ἱμάτιον τὸ κατασχεθὲν ὑπὸ τῶν μιαρῶν χειρῶν παρὰ τῇ βαρβάρῳ γυναικὶ τότε ἀφείς, ἐξῄει γυμνός· αὕτη*

μπῆκε ἄλλαξε καὶ φόρεσε ἀντὶ τῆς φθορᾶς τὴν ἀφθαρσία, ἀντὶ τοῦ θανάτου τὴν ἀθανασία, ἀντὶ τῆς πρόσκαιρης ζωῆς τὴν αἰώνια ζωή. Ἐγὼ ὅμως μαζὶ μὲ τὰ ὅσα λέχθηκαν θαυμάζω καὶ αὐτό, πῶς ἐξαπάτησε ἡ γυναίκα τοὺς ἄνδρας, πῶς ἐκεῖνοι δὲν ὑποπτεύθηκαν τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, πῶς δὲν ἀντιλήφθηκαν τὸ δόλο. Διότι δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ κανείς, ὅτι κανένας δὲν ἔκαμε τίποτε παρόμοιο· πολλὲς ἴσως καὶ νὰ ἔπεσαν στοὺς γκρεμούς, νὰ ρίχθηκαν στὸ πέλαγος, καὶ ξίφος νὰ ὤθησαν στὸ στῆθος τους, καὶ θηλειὰ νὰ πέρασαν στὸ λαιμό τους, καὶ ἀπὸ πολλὰ τέτοια δράματα ἦταν γεμάτος ὁ καιρὸς ἐκεῖνος· ἀλλ' ὁ Θεὸς τύφλωσε τὴν καρδιά τους, ὥστε νὰ μὴ ἀντιληφθοῦν τὸ δόλο. Γι' αὐτὸ καὶ ξέφυγε μέσα ἀπὸ τὰ δίχτυα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἐλάφι ποὺ ἔπεσε στὰ ἴδια τὰ χέρια τῶν κυνηγῶν καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ διέφυγε, σταματᾶ πλέον τὸ τρέξιμό του στὴν κορυφὴ ὄρους ποὺ εἶναι δύσβατο γιὰ τὰ πόδια τῶν κυνηγῶν καὶ ἀδύνατο στὸ ρίψιμο τῶν βελῶν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ βλέπει μὲ ἀφοβία ἐκείνους ποὺ προηγουμένως θέλησαν νὰ τοῦ κάνουν κακό, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτή, ἂν καὶ ἔπεσε μέσα στὰ ἴδια τὰ χέρια τῶν κυνηγῶν καὶ ἦταν κλεισμένη, σὰν μέσα σὲ δίχτυα, μέσα στοὺς τοίχους τῆς οἰκίας της, ἔτρεξε ὄχι στὴν κορυφὴ ὄρους, ἀλλὰ στὴν ἴδια τὴν κορυφὴ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου δὲν ἦταν πλέον δυνατὸ νὰ ἀνεβοῦν ἐκεῖνοι· καὶ βλέποντάς τους στὴ συνέχεια ν' ἀναχωροῦν ἀπὸ ἐκεῖ μὲ ἄδεια χέρια, χαιρόταν, βλέποντας τοὺς ἄπιστους νὰ περιβάλλονται ἀπὸ πολλὴ ντροπή.

Σκέψου λοιπὸν πόσο μεγάλο πράγμα ἦταν νὰ κάθεται ὁ δικαστὴς στὴν ἕδρα του, νὰ εἶναι παρόντες οἱ δήμιοι, νὰ εἶναι ἕτοιμα τὰ βασανιστήρια, ὅλο τὸ πλῆθος νὰ εἶναι συγκεντρωμένο, οἱ στρατιῶτες νὰ περιμένουν, καὶ ὅλοι νὰ εἶναι μεθυσμένοι ἀπὸ τὴν ἡδονὴ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἔχουν τὸ θήραμα, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πῆγαν νὰ τὸ συλλάβουν νὰ ἐπιστρέφουν μὲ σκυμμένα τὰ κεφάλια καὶ νὰ διηγοῦνται τὸ δράμα ποὺ συνέβηκε. Πόση ντροπὴ καὶ πόση ὀδύνη καὶ χλευασμὸς φυσικὸ ἦταν νὰ διαχυθεῖ ἐπάνω σ' ὅλους τοὺς ἄπιστους; Πῶς φυσικὸ ἦταν ν' ἀναχωροῦν σκύβοντας κάτω ἀπὸ ντροπὴ τὸ κεφάλι, μαθαίνοντας ἀπὸ τὰ ἔργα, ὅτι ὁ πόλεμός τους ἦταν ὄχι πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὸ Θεό; Καὶ ὁ Ἰωσὴφ βέβαια, ὅταν ἐπιβουλευόταν ἀπὸ τὴν κυρία του, ἐξῆλθε τότε γυμνός, ἀφήνοντας τὸ ἔνδυμα ποὺ εἶχε κρατηθεῖ ἀπὸ τὰ μιαρὰ χέρια τῆς βάρβαρης γυναίκας,

*δὲ οὐδὲ κατασχεθῆναι τὸ σῶμα ὑπὸ τῶν ἀκολάστων ἀφῆκε χειρῶν, ἀλλ' ἀναβᾶσα γυμνῇ τῇ ψυχῇ καὶ τὴν ἁγίαν σάρκα ἀφεῖσα παρὰ τοῖς πολεμίοις, εἰς πολλὴν αὐτοὺς ἀμηχανίαν ἐνέβαλεν· οὐδὲ γὰρ εἶχον, ὅ,τι χρήσονται τῷ λειψάνῳ λοιπόν.*

5 *Τοιαῦτα τοῦ Θεοῦ τὰ κατορθώματα· τοὺς μὲν ἑαυτοῦ δούλους ἐξ ἀπόρων πραγμάτων εἰς πολλὴν ἄγειν εὐκολίαν, τοὺς δὲ ἐναντίους αὐτῷ καὶ πολεμίους κἂν ἐκ τῶν εὐμηχάνων εἶναι δοκούντων εἰς τὴν ἐσχάτην ἐμβάλλειν ἀμηχανίαν. Τί γὰρ τῆς ἀμηχανίας ἐκείνης ἦν χαλεπώτερον, εἰς ἣν ἡ κόρη τότε ἐνεπεπτώκει; τί 10 δὲ τῆς εὐκολίας εὐπορώτερον, ἐν ᾗ τότε οἱ στρατιῶται ἦσαν; Μόνην εἶχον αὐτὴν ἔνδον ἀπειλημμένην, ὥσπερ ἐν δεσμωτηρίῳ τῇ οἰκίᾳ ἐγκεκλεισμένην, καὶ ὅμως ἀπῆλθον ἀποτυχόντες τῆς θήρας. Πάλιν ἡ κόρη ἔρημος οὖσα τῶν θηρίων ἐκείνων, ἐξ αὐτῆς, ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς φάρυγγος αὐτῶν ἀναρπασθεῖσα διέφυγε τὰς ἐπιβου- 15 λάς, καὶ περιεγένετο στρατιωτῶν, δικαστῶν, ἀρχόντων. Καὶ ἡνίκα μὲν ἔζη, προσεδόκων αὐτῆς περιέσεσθαι οὗτοι πάντες, ἐπειδὴ δὲ ἐτελεύτησε, τότε εἰς πλείονα ἀμηχανίαν ἐνέπεσον, ἵνα μάθωσιν ὅτι θάνατος μαρτύρων νίκη μαρτύρων. Καὶ ταὐτὸν συνέβαινεν, οἷον ἂν εἰ κύματός τινος ἐμβολὴν πρὸς αὐτῷ τῷ στόματι τοῦ λιμένος 20 ὁλκὸς μυριοφόρος καὶ μαργαριτῶν γέμουσα πολυτίμων, μέλλοντος αὐτὴν καταβαπτίζειν καὶ ποιεῖν ὑποβρύχιον, διαφυγοῦσα, ὑπ' αὐτῆς τῆς ῥύμης τῶν ὑδάτων συνωθισθεῖσα πρὸς τὸν λιμένα μετὰ πλείονος παραπεμφθείη τοῦ τάχους.*

*Οὕτω δὴ καὶ ἡ μακαρία Πελαγία. Καὶ γὰρ ἡ τῶν στρατιω- 25 τῶν ἔφοδος καὶ ὁ φόβος τῶν προσδοκωμένων κολαστηρίων καὶ ἡ ἀπειλὴ τοῦ δικαστοῦ παντὸς κύματος σφοδρότερον προσπεσόντα ἤπειξεν αὐτὴν μετὰ πλείονος τάχους πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀναπτῆναι· καὶ τὸ μέλλον καταποντίζειν κῦμα τὴν ναῦν, τοῦτο παρέπεμψεν αὐτὴν πρὸς τὸν λιμένα τὸν εὔδιον· καὶ κατεφέρετο τὸ σῶμα λοι- 30 πόν, πάσης ἀστραπῆς φωτεινότερον, πλῆττον τοῦ διαβόλου τὰς ὄψεις. Οὐχ οὕτω γὰρ ἡμῖν κεραυνὸς ἐκ τῶν οὐρανῶν ἀφιέμενός*

ἐνῶ αὐτὴ δὲν ἄφησε οὔτε νὰ πιάσουν τὸ σῶμα της τὰ ἀκόλαστα χέρια, ἀλλά, ἀφοῦ ἀνέβηκε μὲ γυμνὴ τὴν ψυχὴ καὶ ἄφησε τὴν ἁγία σάρκα της στοὺς ἐχθρούς της, τοὺς ἐνέβαλε σὲ πολλὴ ἀμηχανία· διότι δὲν ἤξεραν τί νὰ κάνουν τὸ λείψανό της.

Τέτοια εἶναι τὰ κατορθώματα τοῦ Θεοῦ· τοὺς δούλους του ἀπὸ δύσκολες καταστάσεις τοὺς ὁδηγεῖ σὲ πολλὴ εὐκολία, ἐνῶ ἐκείνους ποὺ ἀντιτίθενται πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν πολεμοῦν ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι εὔκολα, τοὺς ὁδηγεῖ στὴν πιὸ μεγάλη ἀμηχανία. Διότι τί ὑπῆρχε χειρότερο ἀπὸ τὴν ἀμηχανία ἐκείνη, στὴν ὁποία εἶχε πέσει τότε ἡ κόρη; καὶ τί πιὸ εὔκολο ἀπὸ τὴν εὐκολία στὴν ὁποία βρίσκονταν τότε οἱ στρατιῶτες; Μόνη κρατοῦσαν αὐτὴν κλεισμένη μέσα στὴν οἰκία σὰν μέσα σὲ δεσμωτήριο, καὶ ὅμως ἔφυγαν ἀπὸ ἐκεῖ ἀποτυγχάνοντας νὰ συλλάβουν τὸ θήραμα. Ἐπίσης, ἐνῶ ἡ κόρη ἦταν ἔρημη ἀπὸ συμμάχους καὶ βοηθοὺς καὶ δὲν ἔβλεπε ἀπὸ πουθενὰ καμμιὰ διέξοδο ἀπὸ τὰ δεινά, καὶ τὰ στόματα τῶν θηρίων ἐκείνων βρίσκονταν κοντά της, διέφυγε τὶς ἐπιβουλές, ἀναρπασθεῖσα, ὅπως θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κάποιος, μέσα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν φάρυγγα αὐτῶν, καὶ νίκησε τοὺς στρατιῶτες, τοὺς δικαστὲς καὶ τοὺς ἄρχοντες. Καὶ ὅταν βέβαια ζοῦσε ἔλπιζαν ὅλοι αὐτοὶ νὰ ὑπερισχύσουν αὐτῆς, ὅταν ὅμως πέθανε, τότε περιέπεσαν σὲ μεγαλύτερη ἀμηχανία, γιὰ νὰ μάθουν ὅτι ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων εἶναι νίκη τῶν μαρτύρων. Καὶ συνέβαινε τὸ ἴδιο ὅπως ἐὰν ἕνα πλοῖο, χωριτικότητας μυρίων κόρων καὶ γεμάτο ἀπὸ πολύτιμα μαργαριτάρια, συμβεῖ, ἐξαιτίας τῆς εἰσβολῆς κάποιου κύματος καὶ στὸ στόμιο ἀκριβῶς τοῦ λιμένα, νὰ κινδυνεύσει νὰ καταβυθισθεῖ καὶ νὰ βρεθεῖ κάτω ἀπὸ τὰ κύματα, ἀλλὰ διαφεύγοντας τὸν κίνδυνο καὶ ὠθούμενο ἀπὸ τὸ ρεῦμα τῶν ὑδάτων κατορθώσει νὰ φθάσει στὸ λιμάνι μὲ μεγαλύτερη ταχύτητα.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ μακαρία Πελαγία. Διότι ἡ ἔφοδος τῶν στρατιωτῶν καὶ ὁ φόβος τῶν ἀναμενομένων βασανιστηρίων καὶ ἡ ἀπειλὴ τοῦ δικαστῆ πέφτοντας ἐπάνω της σφοδρότερα ἀπὸ ὁποιοδήποτε κύμα, ἐξανάγκασαν αὐτὴν νὰ πετάξει πρὸς τὸν οὐρανὸ μὲ μεγαλύτερη ταχύτητα· καὶ τὸ κύμα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ καταποντίσει τὸ πλοῖο, αὐτὸ τὴν ἔστειλε στὸ γαλήνιο λιμάνι, καὶ ἔτσι μεταφερόταν τὸ σῶμα λαμπρότερο ἀπὸ κάθε ἀστραπή, καταθαμβώνοντας τὰ μάτια τοῦ διαβόλου. Διότι δὲν μᾶς εἶναι τόσο φοβερὸς ὁ κεραυνὸς

*ἐστι φοβερός, ὡς τὸ σῶμα τῆς μάρτυρος κεραυνοῦ παντὸς χαλεπώτερον ἐφόβει τῶν δαιμόνων τὰς φάλαγγας.*

*3. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἀθεεὶ ταῦτα ἐγίγνετο, μάλιστα μὲν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ παραστήματος τῆς προθυμίας δῆλον, καὶ τοῦ μὴ συν-5 ιδεῖν τοὺς στρατιώτας τὸν δόλον, καὶ τοῦ δοῦναι τὴν χάριν, καὶ τοῦ πρὸς τέλος τὸ ἔργον ἐλθεῖν, οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν εἰρημένων, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς τελευτῆς τοῦτό ἐστι συνιδεῖν. Πολλοὶ γοῦν, ἐξ ὑψηλοῦ κατενεχθέντες στέγους, οὐδὲν ἔπαθον δεινόν· καὶ ἕτεροι δὲ πάλιν, μέλη τινὰ τοῦ σώματος πηρωθέντες, πολὺν μετὰ 10 τὸ πτῶμα ἐπέζησαν χρόνον· ἐπὶ δὲ τῆς μακαρίας ἐκείνης οὐδὲν τούτων ἀφῆκεν ὁ Θεὸς συμβῆναι, ἀλλ' εὐθέως ἐκέλευσεν ἀφεῖναι τὸ σῶμα τὴν ψυχήν, ὡς ἀρκούντως ἀγωνισαμένην δεξάμενος καὶ τὸ πᾶν πληρώσασαν. Οὐ γὰρ τῆς φύσεως τοῦ πτώματος ὁ θάνατος ἦν, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ προσταγῆς. Ἔκειτο δὲ τὸ σῶμα λοιπὸν 15 οὐκ ἐπὶ κλίνης, ἀλλ' ἐπὶ ἐδάφους· ἀλλ' οὐκ ἦν ἄτιμον ἐπὶ ἐδάφους κείμενον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἔδαφος ἦν τίμιον, ἐπειδὴ σῶμα τοσαύτῃ δόξῃ ἠμφιεσμένον ἐδέξατο. Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα τὸ κεῖσθαι ἐπὶ ἐδάφους τιμιώτερον ἦν ἐκεῖνο τὸ σῶμα· αἱ γὰρ διὰ τὸν Χριστὸν ὕβρεις πλεονασμὸν ἡμῖν παρέχουσι τιμῆς.*

*20 Ἔκειτο τοίνυν ἐπ' ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ στενωποῦ, τὸ παρθενικὸν ἐκεῖνον καὶ παντὸς χρυσίου καθαρώτερον σῶμα· καὶ ἄγγελοι μὲν περιέστελλον, ἀρχάγγελοι δὲ πάντες ἐτίμων, καὶ ὁ Χριστὸς παρῆν. Εἰ γὰρ δεσπόται τοὺς ἐπιεικεστέρους τῶν οἰκετῶν τελευτῶντας προπέμπουσι καὶ οὐκ αἰσχύνονται, πολλῷ μᾶλλον ὁ Χρι-25 στὸς τὴν δι' αὐτὸν ἀφεῖσαν τὴν ψυχὴν καὶ τοσοῦτον ἀναδεξαμένην κίνδυνον οὐκ ἂν ἐπῃσχύνθη τιμῆσαι τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ. Ἔκειτο τοίνυν μέγα ἐντάφιον ἔχουσα τὸ μαρτύριον τῷ κόσμῳ τῆς ὁμολογίας καλλωπιζομένη, πάσης βασιλικῆς ἁλουργίδος, πάσης πορφύρας τιμίας τιμιωτέραν περιβεβλημένη στολήν· καὶ διπλῆν ταύτην,*

ποὺ πέφτει ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὅσο φόβιζε τὸ σῶμα τῆς μάρτυρος φοβερώτερα ἀπὸ κάθε κεραυνὸ τὶς φάλαγγες τῶν δαιμόνων.

3. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι αὐτὰ δὲν γίνονταν χωρὶς τὴν ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ βέβαια γίνεται φανερὸ κυρίως ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς προθυμίας καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἀντιλήφθηκαν οἱ στρατιῶτες τὸν δόλο, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι τῆς ἔκαναν τὴ χάρη, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ πράξη ἔφθασε σὲ τέλος, ὄχι λιγώτερο ὅμως ἀπὸ αὐτὰ ποὺ λέχθηκαν αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώσει κανεὶς καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν τρόπο τοῦ θανάτου. Πολλοὶ δηλαδὴ ποὺ ἔπεσαν ἀπὸ ψηλὴ στέγη δὲν ἔπαθαν τίποτε τὸ κακό· ἄλλοι πάλι ποὺ ὑπέστησαν ἀναπηρία σὲ κάποια μέλη τοῦ σώματός τους, ἔζησαν πολλὰ χρόνια μετὰ ἀπὸ τὴν πτώση· στὴν περίπτωση ὅμως τῆς μακάριας ἐκείνης ὁ Θεὸς δὲν ἐπέτρεψε νὰ συμβεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλ' ἀμέσως πρόσταξε τὸ σῶμα ν' ἀφήσει ἐλεύθερη τὴν ψυχή, δεχόμενος αὐτὴν σὰν νὰ εἶχε ἀγωνισθεῖ ὅσο ἔπρεπε καὶ νὰ ἐκπλήρωσε τὸ πᾶν. Διότι ὁ θάνατός της δὲν ὀφειλόταν στὴν πτώση τοῦ σώματός της, ἀλλ' ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς προσταγῆς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἦταν λοιπὸν ξαπλωμένο τὸ σῶμα ὄχι ἐπάνω σὲ κλίνη, ἀλλὰ ἐπάνω στὸ ἔδαφος· δὲν ἦταν ὅμως ξαπλωμένο ἐπάνω στὸ ἔδαφος ἀτιμασμένο, ἀλλὰ τὸ ἔδαφος ἦταν τίμιο, ἐπειδὴ δέχθηκε σῶμα ντυμένο μὲ τόση δόξα. Καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ κυρίως τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἦταν τιμιώτερο μὲ τὸ νὰ κεῖται ἐπάνω στὸ ἔδαφος, διότι οἱ ἀτιμώσεις ποὺ ὑπομένομε γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ μᾶς παρέχουν περισσότερη τιμή.

Βρισκόταν λοιπὸν ξαπλωμένο ἐπάνω στὸ ἔδαφος ἑνὸς στενοῦ δρόμου τὸ παρθενικὸ ἐκεῖνο σῶμα τὸ καθαρώτερο ἀπὸ κάθε χρυσό, καὶ οἱ ἄγγελοι τὸ νεκροστόλιζαν, ὅλοι οἱ ἀρχάγγελοι τὸ τιμοῦσαν, καὶ ὁ Χριστὸς ἦταν παρών. Διότι, ἐὰν οἱ οἰκοδεσπότες τοὺς καλύτερους ἀπὸ τοὺς δούλους τους ὅταν πεθάνουν τοὺς συνοδεύουν κατὰ τὴν ἐκφορά τους καὶ δὲν ντρέπονται, πολὺ περισσότερο ὁ Χριστὸς δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ντραπεῖ νὰ τιμήσει μὲ τὴν παρουσία του ἐκείνην ποὺ παρέδωσε τὴν ψυχή της γιὰ χάρη του καὶ δέχθηκε νὰ ὑποστεῖ ἕναν τόσο μεγάλο κίνδυνο. Κείτονταν λοιπὸν κάτω ἔχοντας μεγάλο ἐντάφιο τὸ μαρτύριο, καλλωπισμένη μὲ τὸ κόσμημα τῆς ὁμολογίας, ντυμένη μὲ στολὴ τιμιώτερη ἀπὸ κάθε βασιλικὴ ἁλουργίδα καὶ ἀπὸ κάθε τίμια πορφύρα, καὶ ἔχοντας αὐτὴν διπλή· τὴ στο-

*τὴν τῆς παρθενίας, καὶ τὴν τοῦ μαρτυρίου· μετὰ τούτων τῶν ἐνταφίων παραστήσεται τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ.*

*Τοιαύτην τινὰ καὶ ἡμεῖς σπουδάζωμεν, καὶ ζῶντες καὶ τελευτήσαντες, περιβάλλεσθαι στολήν, εἰδότες, ὅτι χρυσοῖς μὲν ἱμα-* 5 *τίοις τὸ σῶμά τις καλλωπίσας, οὐδὲν ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἐπεσπάσατο κατηγόρους, ὡς οὐδὲ ἐν τελευτῇ κενοδοξίας ἀφιστάμενος· ἀρετὴν δὲ περιθέμενος, πολλοὺς ἕξει καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἐπαινέτας. Καὶ γὰρ αὐτῶν τῶν βασιλικῶν αὐλῶν λαμπρότερος παρὰ πᾶσιν ὁ τάφος ἔσται ἐκεῖνος, ἔνθα ἂν ᾖ σῶμα κείμενον ἀρετῇ* 10 *καὶ εὐσεβείᾳ συζῆσαν. Καὶ τούτου μάρτυρες ὑμεῖς οἱ τὰς μὲν θήκας τῶν πλουσίων, καίτοι χρυσᾶ ἐχούσας ἱμάτια, καθάπερ σπήλαια παρατρέχοντες, πρὸς δὲ τὴν ἁγίαν ταύτην μετὰ πολλῆς δραμόντες τῆς προθυμίας, ἐπειδὴ μαρτυρίῳ καὶ ὁμολογίᾳ καὶ παρθενίᾳ ἀντὶ ἱματίων χρυσῶν ἑαυτὴν ἀμφιάσασα, ἀπῆλθεν ἡ μάρτυς.*

15 *Μιμησώμεθα τοίνυν αὐτὴν κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν. Κατεφρόνησεν ἐκείνη ζωῆς, καταφρονήσωμεν ἡμεῖς τρυφῆς, καταγελάσωμεν πολυτελείας, ἀποστῶμεν μέθης, ἀδηφαγίαν φύγωμεν. Οὐχ ἁπλῶς ταῦτα λέγω νῦν, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὺς ὁρῶ, μετὰ τὸ λυθῆναι τὸ πνευματικὸν τοῦτο θέατρον ἐπὶ μέθην καὶ καπηλείαν* 20 *καὶ τὰς ἐν πανδοχείοις τραπέζας καὶ τὴν ἄλλην ἀσχημοσύνην τρέχοντας. Διὰ τοῦτο δέομαι καὶ παρακαλῶ διὰ παντὸς ἐν μνήμῃ καὶ διανοίᾳ τὴν ἁγίαν ταύτην ἔχειν, καὶ μὴ καταισχῦναι τὴν πανήγυριν, μηδὲ τὴν ἐκ τῆς ἑορτῆς ταύτης ἐγγινομένην ἡμῖν παρρησίαν ἀφελέσθαι. Καὶ γὰρ οὐχ ὡς ἔτυχε πρὸς Ἕλληνας διαλεγόμενοι καλλω-* 25 *πιζόμεθα τῷ πλήθει τῆς ἑορτῆς, καταισχύνοντες αὐτοὺς καὶ λέγοντες, ὅτι πόλιν ὁλόκληρον καὶ δῆμον τοσοῦτον κόρη μία τελευτήσασα πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπᾶται καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν, καὶ μετὰ τοσαῦτα ἔτη, καὶ χρόνος οὐδεὶς τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς διέκοψε ταύτης· ἀλλ' ἐὰν αἴσθωνται τῶν ἐν τῇ πανηγύρει γινομένων, τὸ πλέον* 30 *ἀφῃρήμεθα τῶν ἐγκωμίων. Τὸ γὰρ πλῆθος τοῦτο τὸ παραγενόμενον νῦν, ἂν μὲν μετ' εὐταξίας παραγίνηται, κόσμος ἡμῖν μέγιστος, ἂν δὲ μετὰ ῥᾳθυμίας καὶ ὀλιγωρίας πολλῆς, ὄνειδος καὶ κατηγορία.*

4. *Ἵνα οὖν ἐναβρυνώμεθα τῷ πλήθει τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, μετὰ*

λὴ τῆς παρθενίας καὶ τὴ στολὴ τοῦ μαρτυρίου· μὲ αὐτὰ τὰ ἐντάφια θὰ παρουσιασθεῖ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ.

Μία τέτοια στολὴ ἂς φροντίζομε καὶ ἐμεῖς νὰ φοροῦμε καὶ ὅσο ζοῦμε καὶ ὅταν πεθάνομε, γνωρίζοντας ὅτι, ἐὰν κάποιος καλλωπίσει τὸ σῶμα μὲ χρυσᾶ ἐνδύματα, δὲν τὸ ὀφέλησε καθόλου, ἀλλὰ καὶ ἀποσπᾶ πολλοὺς κατηγόρους, διότι δὲν ἐγκατέλειψε τὴν κενοδοξία οὔτε καὶ κατὰ τὸ θάνατο· ἐὰν ὅμως ντυθεῖ τὴν ἀρετή, θὰ ἔχει πολλοὺς ἐπαίνους καὶ μετὰ τὸ θάνατο. Διότι ὁ τάφος ἐκεῖνος, στὸν ὁποῖο κεῖται τὸ σῶμα ποὺ ἔζησε μὲ ἀρετὴ καὶ εὐσέβεια, θὰ εἶναι λαμπρότερος σ' ὅλους κι ἀπ' αὐτὲς ἀκόμη τὶς βασιλικὲς αὐλές. Καὶ αὐτοῦ μάρτυρες εἴμαστε ἐμεῖς, οἱ ὁποῖοι, παραβλέποντας τοὺς τάφους τῶν πλουσίων σὰν σπήλαια, ἂν καὶ ἔχουν χρυσὰ ἐνδύματα, τρέχομε μὲ μεγάλη προθυμία πρὸς τὴν ἁγία αὐτή, ἐπειδὴ ἔφυγε ἡ μάρτυς ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ ἔχοντας ντυμένο τὸν ἑαυτό της ἀντὶ μὲ χρυσὰ ἐνδύματα μὲ τὴν παρθενία.

Ἂς μιμηθοῦμε λοιπὸν αὐτὴν μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας. Περιφρόνησε ἐκείνη τὴ ζωή· ἂς περιφρονήσομε ἐμεῖς τὴν τρυφιλὴ ζωή, ἂς περιγελάσομε τὴν πολιτέλεια, ἂς ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὴ μέθη, ἂς ἀποφύγομε τὴν πολυφαγία. Δὲν τὰ λέγω αὐτὰ τώρα ἔτσι τυχαῖα, ἀλλ' ἐπειδὴ βλέπω πολλούς, μετὰ τὴ διάλυση αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ θεάτρου, νὰ τρέχουν στὴ μέθη, στὰ καπηλεῖα, στὶς τράπεζες τῶν πανδοχείων καὶ τὴν ἄλλη ἀσχημοσύνη. Γι' αὐτὸ σᾶς ἱκετεύω καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ ἔχετε πάντοτε στὴ μνήμη καὶ τὴ διάνοιά σας τὴν ἁγία αὐτή, καὶ νὰ μὴ καταντροπιάζετε τὴν πανήγυρη, οὔτε νὰ στερήσομε τὸν ἑαυτό μας ἀπὸ τὴν παρρησία ποὺ μᾶς παρέχεται ἀπὸ τὴν ἑορτὴ αὐτή. Διότι δὲν νοιώθομε τυχαῖα ὑπερηφάνεια συνομιλώντας μὲ τοὺς ἐθνικοὺς γιὰ τὸ πλῆθος τῆς ἑορτῆς, καταντροπιάζοντας αὐτοὺς καὶ λέγοντας, ὅτι μία κόρη πεθαμένη συγκεντρώνει ὁλόκληρη πόλη καὶ τόσο πλῆθος, κάθε χρόνο καὶ μετὰ ἀπὸ τόσα χρόνια, καὶ κανένας χρόνος δὲν διέκοψε τὴ συνέχεια τῆς τιμῆς αὐτῆς· ἀλλά, ἂν ἀντιληφθοῦν τὰ ὅσα συμβαίνουν στὴν πανήγυρη, θὰ στερηθοῦμε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐγκωμίων. Διότι τὸ πλῆθος αὐτὸ ποὺ συγκεντρώθηκε τώρα ἂν προσέρχεται μὲ εὐταξία θ' ἀποτελεῖ γιὰ μᾶς κόσμημα μέγιστο, ἂν ὅμως μὲ ραθυμία καὶ ἀδιαφορία, θ' ἀποτελεῖ ντροπὴ καὶ κατηγορία.

Γιὰ νὰ νοιώθομε λοιπὸν ὑπερηφάνεια γιὰ τὸ πλῆθος τῆς ἀγά-

*τῆς αὐτῆς οἴκαδε εὐταξίας ἀναχωρῶμεν, μεθ' ὅσης εἰκὸς μάρτυρι τοιαύτῃ συγγινομένους ἀπιέναι. Εἰ γάρ τις μὴ οὕτως οἴκαδε ἀπέλθοι, οὐ μόνον οὐδὲν ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ κίνδυνον καθ' ἑαυτοῦ μέγιστον ἐπεσπάσατο. Οἶδα ὅτι καθαροὶ τῶν νοσημάτων τούτων 5 ὑμεῖς, ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο εἰς ἀπολογίαν ὑμῖν, ἀλλὰ δεῖ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἀκοσμοῦντας εἰς εὐταξίαν μεγίστην ἄγειν καὶ καθιστᾶν ἐν τῷ πρέποντι σχήματι. Ἐτίμησας τὴν μάρτυρα τῇ παρουσίᾳ; Τίμησον αὐτὴν καὶ τῇ διορθώσει τῶν οἰκείων μελῶν· ἂν ἴδῃς γέλωτα ἄτακτον καὶ δρόμον ἀσχήμονα καὶ βάδισιν ἀνελεύθερον καὶ 10 σχῆμα ἀπρεπές, πρόσελθε καὶ βλέψον εἰς τοὺς ταῦτα ποιοῦντας δριμὺ καὶ φοβερόν. Ἀλλὰ καταφρονοῦσι καὶ καταγελῶσι μειζόνως; Λαβὲ μετὰ σοῦ δύο καὶ τρεῖς ἀδελφοὺς ἢ καὶ πλείους, ὥστε καὶ ἀπὸ τοῦ πλήθους γενέσθαι αἰδεσιμωτέρους· εἰ δὲ μηδὲ οὕτω καθίκοιο τῆς ἀνοίας ἐκείνων, τοῖς ἱερεῦσι τούτους ποίησον φανε- 15 ρούς· μᾶλλον δὲ ἀμήχανον εἰς τοσαύτην ἐλθεῖν ἀναισχυντίαν αὐτούς, ὥστε ἐπιτιμωμένους, παρακαλουμένους μὴ εἶξαι καὶ ἐντραπῆναι καὶ καθυφῆναι τῆς ἀτάκτου καὶ παιδικῆς χορείας. Κἂν δέκα, κἂν τρεῖς, κἂν δύο, κἂν ἕνα κερδάνῃς μόνον, πολλὴν λαβὼν εἰσελεύσῃ τὴν ἐμπορίαν.*

20 *Πολὺ τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος· τῷ μήκει τοίνυν τούτῳ πρὸς σύλλογὴν τῶν εἰρημένων ἀποχρησώμεθα· θυμιαμάτων ἐμπλήσωμεν τὴν λεωφόρον. Οὐδὲ γὰρ οὕτω σεμνὴ φανεῖται ἡ ὁδός, εἰ διὰ πάσης αὐτῆς θυμιατήριά τις τιθεὶς τῆς εὐωδίας ἀναχρώσειε τὸν ἀέρα, ὡς σεμνὴ φανεῖται νῦν, εἰ πάντες οἱ τήμερον αὐτὴν ὁδεύοντες τοὺς 25 ἄθλους τῆς μάρτυρος πρὸς ἑαυτοὺς διηγούμενοι, βαδίζοιεν οἴκαδε, θυμιατήριον τὴν ἑαυτοῦ γλῶτταν ἕκαστος ποιῶν. Οὐχ ὁρᾶτε βασιλέως εἰσιόντος εἰς πόλιν, μεθ' ὅσης εὐταξίας οἱ στρατιῶται στοιχηδὸν ἑκατέρωθεν καθωπλισμένοι βαδίζουσιν, ἀλλήλους παρακελευόμενοι ἠρέμα καὶ μετὰ φόβου πολλοῦ χωρεῖν, ὥστε τοῖς θεω- 30 ροῦσιν αὐτοὺς ἀξιοθέατοι φαίνεσθαι; Ἐκείνους γοῦν μιμησώμεθα· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς βασιλέως προηγούμεθα, βασιλέως οὐκ αἰσθητοῦ, οὐκ ἐπιγείου, ἀλλὰ τοῦ τῶν ἀγγέλων Δεσπότου.*

πης σας, ἂς ἀναχωροῦμε ἀπὸ ἐδῶ γιὰ τὸ σπίτι μας μὲ τὴν ἴδια εὐταξία, μὲ ὅση ἁρμόζει ν' ἀναχωροῦν ἐκεῖνοι ποὺ συγκεντρώθηκαν γιὰ μιὰ τέτοια μάρτυρα. Διότι, ἂν κάποιος δὲν ἀναχωρήσει ἔτσι γιὰ τὸ σπίτι του, ὄχι μόνο δὲν ὠφελήθηκε, ἀλλὰ καὶ ἀπέσπασε μέγιστο κίνδυνο κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Γνωρίζω ὅτι σεῖς εἶστε καθαροὶ ἀπὸ τὰ νοσήματα αὐτά, αὐτὸ ὅμως δὲν ἐπαρκεῖ γιὰ τὴν ἀπολογία σας, ἀλλὰ πρέπει καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ παρεκτρέπονται νὰ τοὺς ἐπαναφέρετε σὲ ἀπόλυτη εὐταξία καὶ νὰ τοὺς ἀποκαθιστᾶτε στὴν πρέπουσα τάξη. Τίμησες τὴν μάρτυρα μὲ τὴν παρουσία σου; Τίμησέ την καὶ μὲ τὴ διώρθωση τῶν δικῶν σου μελῶν. Ἂν δεῖς γέλωτα ἄτακτο καὶ δρόμο ἀσχημοσύνης καὶ βάδισμα δουλοπρεπὲς καὶ ἐμφάνιση ἀπρεπή, πλησίασέ τους καὶ κοίταξε μὲ βλέμμα αὐστηρὸ καὶ φοβερὸ ἐκείνους ποὺ κάμνουν αὐτά. Ἀλλὰ σὲ περιφρονοῦν καὶ σὲ καταγελοῦν περισσότερο; Πάρε μαζί σου δύο–τρεῖς ἢ καὶ περισσότερους ἀδελφούς, ὥστε μὲ τὸ πλῆθος νὰ γίνετε σεβαστότεροι. Ἐὰν ὅμως δὲν μπορέσεις οὔτε ἔτσι νὰ τοὺς συνετίσεις, τότε φανέρωσέ τους στοὺς ἱερεῖς· μᾶλλον ὅμως εἶναι ἀδύνατο νὰ φθάσουν αὐτοὶ σὲ τόση ἀδιαντροπιά, ὥστε, ἐπιτιμώμενοι καὶ παρακαλούμενοι, νὰ μὴ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ ντραποῦν καὶ ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἄτακτη καὶ παιδικὴ συμπεριφορά. Καὶ εἴτε κερδίσεις δέκα, εἴτε τρεῖς, εἴτε δύο, εἴτε καὶ ἕναν μόνο, θὰ εἰσέλθεις ἔχοντας λάβει πολὺ κέρδος.

Εἶναι μεγάλο τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ· ἂς χρησιμοποιήσομε λοιπὸν τὸ μῆκος αὐτὸ γιὰ τὴν περισυλλογὴ αὐτῶν ποὺ ἀναφέραμε· ἂς γεμίσομε τὴ λεωφόρο μὲ θυμιάματα. Διότι δὲν θὰ καταστεῖ ἡ ὁδὸς τόσο εὐπρεπής, ἐὰν κανεὶς καθ' ὅλο τὸ μῆκος αὐτῆς τοποθετήσει θυμιατήρια καὶ μὲ τὴν εὐωδιὰ αὐτῶν ἀλλάξει τὴν ὀσμὴ τοῦ ἀέρα, ὅσο εὐπρεπὴς θὰ καταστεῖ τώρα, ἐὰν ὅλοι, ὅσοι βαδίζομε σήμερα αὐτήν, διηγούμενοι ἀναμεταξύ μας τὰ κατορθώματα τῆς μάρτυρος, μεταβαίνομε στὸ σπίτι μας, καθιστώντας ὁ καθένας θυμιατήρι τὴ γλώσσα του. Δὲν βλέπετε, ὅταν εἰσέρχεται ὁ βασιλιὰς στὴν πόλη, μὲ πόση εὐταξία βαδίζουν οἱ στρατιῶτες καὶ στὰ δύο μέρη τῆς ὁδοῦ ὁπλισμένοι καὶ στιχισμένοι, δίνοντας ἀναμεταξύ τους χαμηλόφωνα τὸ παράγγελμα καὶ προχωρώντας μὲ πολὺ φόβο, ὥστε νὰ φαίνονται ἀξιοθέατοι σ' ἐκείνους ποὺ τοὺς βλέπουν; Ἐκείνους λοιπὸν ἂς μιμηθοῦμε· διότι καὶ ἐμεῖς βαδίζομε μπροστὰ ἀπὸ βασιλιά, ἀπὸ βασιλιὰ ὄχι αἰσθητό, οὔτε ἐπίγειο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Δεσπότη τῶν ἀγγέλων.

*Οὕτω τοίνυν εἰσέλθωμεν καὶ ἡμεῖς, μετ' εὐταξίας ἀλλήλους παρακελευόμενοι, ρυθμῷ καὶ τάξει προβαίνειν, ἵνα μὴ τῷ πλήθει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ κόσμῳ τοὺς θεωμένους ἐκπλήξωμεν. Μάλιστα μὲν γὰρ εἰ καὶ μηδεὶς ἄλλος παρῆν, ἀλλὰ μόνοι κατὰ τὴν ὁδὸν 5 ἐβαδίζομεν, οὐδὲ οὕτως ἀσχημονεῖν ἐχρῆν, διὰ τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν τὸν πανταχοῦ παρόντα καὶ πάντα βλέποντα· νῦν δὲ ἐννοήσατε ὅτι πολλοὶ τῶν αἱρετικῶν εἰσιν ἡμῖν ἀναμεμιγμένοι· κἂν ἴδωσιν ἡμᾶς οὕτω χορεύοντας, γελῶντας, βοῶντας, μεθύοντας, τὰ ἔσχατα καταγνόντες ἡμῶν ἀπελεύσονται. Εἰ δὲ ἕνα τις σκανδαλί-10 ζων ἀπαραίτητον ὑπομένει κόλασιν, οἱ τοσούτους σκανδαλίζοντες, ποίαν δώσομεν δίκην; Ἀλλὰ μὴ γένοιτο μετὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ τὴν παραίνεσιν ταύτην εὑρεθῆναί τινα ὑπεύθυνον ὄντα τοῖς εἰρημένοις. Εἰ γὰρ καὶ πρὸ τούτου ταῦτα τολμώμενα ἀσύγγνωστα ἦν, μετὰ τὴν συμβουλὴν ταύτην καὶ τὴν ἐπίπληξιν πολλῷ πλέον 15 ἀπαραίτητον ποιεῖ τὴν τιμωρίαν, καὶ τοῖς αὐτὰ ποιοῦσι καὶ τοῖς περιορῶσι γιγνόμενα.*

*Ἵνα οὖν κἀκείνους τῆς κολάσεως ἀπαλλάξητε, καὶ ὑμῖν πλείονα προξενήσητε τὸν μισθόν, ἀντιλάβεσθε τῆς τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων κηδεμονίας, εἰς τὴν συλλογὴν αὐτοὺς καὶ τὴν διή-20 γησιν τῶν εἰρημένων ἐμβάλλετε, ἵνα διὰ τῆς ὁδοῦ πάσης μελετήσαντες ταῦτα, καὶ τοῖς οἴκοι μείνασι καὶ ἀπολειφθεῖσι λείψανα τῆς τραπέζης ταύτης ἀπενεγκόντες, λαμπρὰν κἀκεῖ ποιήσητε τὴν εὐωχίαν. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἑορτῆς ταύτης μεγίστην αἴσθησιν ληψόμεθα, καὶ τὴν μάρτυρα τὴν ἁγίαν εἰς πλείονα ἐπισπασόμεθα εὔνοιαν, 25 τιμὴν τὴν ἀληθῆ τιμῶντες αὐτήν. Τοῦ γὰρ ἐνταῦθα παραγενέσθαι καὶ θορυβῆσαι πολλῷ μείζω αὐτῇ τὴν ἡδονὴν οἴσει τὸ καρπωσαμένους καὶ ὠφεληθέντας πνευματικήν τινα ὠφέλειαν ἀπελθεῖν.*

*Γένοιτο δὲ εὐχαῖς τῆς ἁγίας ταύτης καὶ τῶν τὰ αὐτὰ ἠθληκότων αὐτῇ, καὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων τῶν εἰρημένων ἀκριβῆ τὴν 30 μνήμην ὑμᾶς κατασχεῖν, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἅπαντα ἐπιδειξαμένους, ἐν πᾶσιν εὐαρεστοῦντας διατελεῖν τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

Ἔτσι λοιπὸν ἂς εἰσέλθομε καὶ ἐμεῖς μὲ εὐταξία καὶ προτρέποντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, νὰ βαδίζομε μὲ ρυθμὸ καὶ τάξη, ὥστε ὄχι μόνο μὲ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κοσμιότητά μας νὰ ἐκπλήξομε τοὺς θεατές. Βέβαια, κι ἂν ἀκόμα δὲν παραβρισκόταν κανένας ἄλλος, ἀλλὰ βαδίζαμε μόνοι στὴν ὁδό, οὔτε ἔτσι ἔπρεπε νὰ κάμνομε ἀσχημοσύνες, ἐπειδὴ ὑπάρχει ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς ποὺ εἶναι παντοῦ παρὼν καὶ τὰ βλέπει ὅλα. Τώρα ὅμως σκεφθεῖτε ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ αἱρετικοὶ ἀνάμεσα σὲ μᾶς, καὶ ἂν μᾶς δοῦν νὰ χορεύομε ἔτσι, νὰ γελοῦμε, νὰ φωνάζομε καὶ νὰ μεθοῦμε, θὰ φύγουν ἀφοῦ μᾶς ἀποδώσουν τὶς χειρότερες κατηγορίες. Καὶ ἂν κάποιος ποὺ σκανδαλίζει ἕναν ὑπομένει κατ' ἀνάγκη τιμωρία, ἐμεῖς ποὺ σκανδαλίζομε τόσους, ποιά τιμωρία θὰ ὑποστοῦμε; Ἀλλ' εἴθε νὰ μὴ συμβεῖ μετὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ τὴν παραίνεση αὐτὴ νὰ βρεθεῖ κάποιος ὑπεύθυνος γι' αὐτὰ ποὺ εἴπαμε. Διότι, ἐὰν αὐτὰ διαπραττόμενα καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ σᾶς εἶπα ἦταν ἀσυγχώρητα, μετὰ τὴ συμβουλὴ αὐτὴ καὶ τὴν ἐπίπληξη κάμνουν πολὺ περισσότερο ἀναγκαία τὴν τιμωρία καὶ σ' ἐκείνους ποὺ τὰ κάμνουν καὶ σ' ἐκείνους ποὺ τὰ βλέπουν νὰ γίνονται καὶ τὰ παραβλέπουν.

Γιὰ ν' ἀπαλλάξετε λοιπὸν καὶ ἐκείνους ἀπὸ τὴν τιμωρία καὶ στὸν ἑαυτό σας νὰ γίνετε πρόξενοι μεγαλύτερης ἀμοιβῆς, ἀναλάβατε τὴν κηδεμονία τῶν ἀδελφῶν σας, ὁδηγῆστε τους στὴ συγκέντρωση καὶ τὴ διήγηση τῶν ὅσων λέχθηκαν, ὥστε, ἀφοῦ μελετήσουν αὐτὰ κατὰ τὴ διαδρομὴ ὅλης τῆς ὁδοῦ καὶ μεταφέρουν ὑπολείμματα τῆς τράπεζας αὐτῆς καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔμειναν στὸ σπίτι καὶ ἀπουσίασαν ἀπὸ ἐδῶ, νὰ κάμετε λαμπρὴ καὶ ἐκεῖ τὴν πνευματικὴ εὐωχία. Διότι ἔτσι καὶ θὰ αἰσθανθοῦμε περισσότερο τὴν ἑορτὴ αὐτή, καὶ τὴν ἁγία μάρτυρα θ' ἀποσπάσομε σὲ περισσότερη εὔνοια, τιμώντας αὐτὴν μὲ τὴν ἀληθινὴ τιμή. Διότι ἀπὸ τὸ νὰ ἔλθετε ἐδῶ καὶ νὰ θορυβήσετε, πολὺ πιὸ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση θὰ προσφέρετε σ' αὐτὴν μὲ τὸ νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ ἀφοῦ καρπωθεῖτε καὶ ἀποκομίσετε κάποια πνευματικὴ ὠφέλεια.

Εἴθε λοιπὸν μὲ τὶς εὐχὲς τῆς ἁγίας αὐτῆς καὶ ἐκείνων ποὺ ἐπέτυχαν τὰ ἴδια κατορθώματα μ' αὐτήν, καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ἄλλα ποὺ λέχθηκαν νὰ τὰ θυμᾶσθε μὲ ἀκρίβεια καὶ νὰ τὰ ἐπιδείξετε ὅλα μὲ τὰ ἔργα, καὶ νὰ ζεῖτε εὐαρεστώντας καθ' ὅλα τὸ Θεό, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ*

## *ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑΝ ΙΓΝΑΤΙΟΝ ΤΟΝ ΘΕΟΦΟΡΟΝ*

***Ἀρχιεπίσκοπον γενόμενον Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης εἰς Ρώμην ἀπενεχθέντα καὶ αὐτόθι μαρτυρήσαντα κακεῖθεν αὖθις εἰς Ἀντιόχειαν κομισθέντα***

*1.* Οἱ πολυτελεῖς καὶ φιλότιμοι τῶν ἑστιατόρων πυκνὰς καὶ ἐπαλλήλους ποιοῦνται τὰς ἑστιάσεις, ὁμοῦ μὲν τὴν οἰκείαν περιουσίαν ἐπιδεικνύμενοι, ὁμοῦ δὲ τὴν περὶ τοὺς ἐπιτηδείους φιλοφροσύνην ἐμφαίνοντες· οὕτω καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις τῆς οἰκείας 5 δυνάμεως τὴν ἀπόδειξιν ἡμῖν παρεχομένη, καὶ πολλὴν τὴν φιλοφροσύνην περὶ τοὺς τοῦ Θεοῦ φίλους ἐπιδεικνυμένη, συνεχεῖς ἡμῖν καὶ ἐπαλλήλους τὰς τῶν μαρτύρων παρατίθεται τραπέζας. Πρῴην γοῦν ἡμᾶς κόρη κομιδῇ νέα καὶ ἀπειρόγαμος, ἡ μακαρία μάρτυς Πελαγία, μετὰ πολλῆς τῆς εὐφροσύνης εἱστίασε· σήμερον πάλιν 10 τὴν ἐκείνης ἑορτὴν ὁ μακάριος οὗτος καὶ γενναῖος μάρτυς Ἰγνάτιος διεδέξατο. Διάφορα τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ μία ἡ τράπεζα· ἐνηλλαγμένα τὰ παλαίσματα, ἀλλ' εἷς ὁ στέφανος· ποικίλα τὰ ἀγωνίσματα, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ βραβεῖον.

Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν ἀγώνων, ἐπειδὴ σωμάτων εἰσὶν οἱ 15 πόνοι, εἰκότως ἄνδρες ἐγκρίνονται μόνοι· ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ τῆς ψυχῆς ὁ ἀγὼν ἅπας ἐστίν, ἑκατέρᾳ τῇ φύσει τὸ στάδιον ἀνέῳγεν, ἑκατέρῳ τῷ γένει τὸ θέατρον κάθηται. Καὶ οὔτε ἄνδρες ἀπεδύσαντο μόνον, ἵνα μή, πρὸς τὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν αἱ γυναῖκες καταφεύγουσαι, δόξωσιν ἔχειν εὐπρόσωπον ἀπολογίαν· οὔτε γυναῖ- 20 κες ἠνδρίσαντο μόναι, ἵνα μὴ τὸ τῶν ἀνδρῶν καταισχύνηται γένος· ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν πολλοὶ οἱ ἀνακηρυττόμενοι καὶ στεφανούμενοι, ἵνα μάθῃς διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ὅτι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

# ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΙΓΝΑΤΙΟ ΤΟΝ ΘΕΟΦΟΡΟ

**ποὺ ὑπῆρξε ἀρχιεπίσκοπος τῆς μεγάλης Ἀντιόχειας καὶ ὁδηγήθηκε στὴ Ρώμη, ὅπου καὶ ἐμαρτύρησε, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πάλι μεταφέρθηκε στὴν Ἀντιόχεια**

1. Οἱ σπάταλοι καὶ φιλόδοξοι ἑστιάτορες κάμνουν πυκνὰ καὶ ἀλλεπάλληλα συμπόσια μὲ σκοπὸ νὰ ἐπιδείξουν τὴν περιουσία τους καὶ συγχρόνως νὰ ἐκδηλώσουν τὴ φιλοφροσύνη τους πρὸς τοὺς γνωστοὺς καὶ φίλους τους. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος, παρέχοντάς μας τὴν ἀπόδειξη τῆς δυνάμεώς της καὶ δείχνοντας μεγάλη φιλοφροσύνη πρὸς τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, μᾶς παραθέτει συνεχεῖς καὶ ἀλλεπάλληλες τὶς τράπεζες τῶν μαρτύρων. Πρὶν ἀπὸ μέρες κόρη πάρα πολὺ νέα καὶ ποὺ δὲν γνώρισε γάμο, ἡ μακαρία μάρτυς Πελαγία, μᾶς πρόσφερε ἑστίαση μὲ πολλὴ εὐφροσύνη. Σήμερα πάλι διαδέχθηκε τὴν ἑορτὴ ἐκείνη ὁ μακάριος αὐτὸς καὶ γενναῖος μάρτυρας, ὁ Ἰγνάτιος. Εἶναι διάφορα τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ μία ἡ τράπεζα· διαφορετικὰ τὰ παλαίσματα, ἀλλ' ἕνα τὸ στεφάνι· ποικίλα τὰ ἀγωνίσματα, ἀλλ' ἴδιο τὸ βραβεῖο.

Πράγματι στὴν περίπτωση τῶν κοσμικῶν ἀγώνων, ἐπειδὴ οἱ κόποι εἶναι σωματικοί, εὔλογα ἀποφασίζεται ν' ἀγωνισθοῦν μόνο ἄνδρες· στὴν περίπτωση ὅμως αὐτή, ἐπειδὴ ὅλος ὁ ἀγώνας ἀνήκει στὴν ψυχή, τὸ στάδιο τῶν ἀγώνων ἔχει ἀνοίξει καὶ στὰ δύο φύλα, καὶ οἱ θεατὲς κάθονται νὰ παρακολουθήσουν καὶ τὰ δύο φύλα. Καὶ δὲν ρίχθηκαν στὸν ἀγώνα μόνο ἄνδρες, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, καταφεύγοντας οἱ γυναῖκες στὴν ἀδυναμία τῆς φύσεώς τους, νὰ φανοῦν ὅτι ἔχουν εὐλογοφανὴ δικαιολογία· οὔτε μόνο γυναῖκες ἔδειξαν ἀνδρεία, γιὰ νὰ μὴ καταντροπιάζεται τὸ φύλο τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀνακηρύσσονται νικητὲς καὶ στεφανώνονται· ὥστε νὰ μάθεις μὲ τὰ ἔργα

*οὐκ ἄρσεν, οὐ θῆλυ, ὅτι οὔτε φύσις, οὔτε σώματος ἀσθένεια, οὔτε ἡλικία, οὔτε ἄλλο οὐδὲν τῶν τοιούτων ἐμποδίσαι δύναιτ' ἂν τοῖς τὸν τῆς εὐσεβείας τρέχουσι δρόμον, ἐὰν προθυμία γενναία καὶ φρόνημα διεγηγερμένον καὶ φόβος Θεοῦ θερμὸς καὶ διάπυρος ἐρριζωμένος 5 ἡμῶν ἐν ταῖς ψυχαῖς ᾖ. Διὰ τοῦτο καὶ κόραι καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες καὶ νέοι καὶ γέροντες καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ πᾶσα ἀξία καὶ ἡλικία ἅπασα καὶ φύσις ἑκατέρα πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀπεδύσαντο τούτους, καὶ οὐδαμόθεν οὐδὲν παρεβλάβησαν, ἐπεὶ προαίρεσιν γενναίαν εἰσήνεγκαν εἰς τὰ παλαίσματα ταῦτα.*

*10 Ὁ μὲν οὖν καιρὸς ἡμᾶς ἤδη πρὸς τὴν διήγησιν τῶν τοῦ μακαρίου τούτου κατορθωμάτων καλεῖ, ὁ λογισμὸς δὲ ταράττεται καὶ θορυβεῖται, οὐκ ἔχων τί πρῶτον, τί δεύτερον εἰπεῖν, τί τρίτον· τοσοῦτον περιρρεῖ πάντοθεν ἡμᾶς ἐγκωμίων πλῆθος. Καὶ ταὐτὸν πάσχομεν, οἷον ἂν εἴ τις εἰς λειμῶνα εἰσελθών, καὶ πολλὴν μὲν τὴν ρο-15 δωνιὰν ἰδών, πολὺ δὲ τὸ ἴον, καὶ τὸ κρίνον τοσοῦτον, καὶ ἕτερα δὲ ἠρινὰ ἄνθη ποικίλα τε καὶ διάφορα, ἀπορήσειε, τί πρῶτον ἴδῃ, τί δεύτερον, ἑκάστου τῶν ὁρωμένων πρὸς ἑαυτὸν καλοῦντος τὰς ὄψεις. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν πνευματικὸν τοῦτον λειμῶνα τῶν Ἰγνατίου κατορθωμάτων εἰσελθόντες, καὶ οὐχὶ ἄνθη ἠρινά, ἀλλ' 20 αὐτὸν τοῦ Πνεύματος τὸν καρπὸν ποικίλον τε καὶ διάφορον ἐν τῇ τούτου ψυχῇ θεώμενοι θορυβούμεθα καὶ διαποροῦμεν, οὐκ ἔχοντες ποῦ πρῶτον τὸν λογισμὸν ἀπερείσομεν, ἑκάστου τῶν ὁρωμένων ἀπὸ τῶν πλησίον ἀνθέλκοντος καὶ πρὸς τὴν τῆς οἰκείας εὐπρεπείας θεωρίαν ἐπισπωμένου τὴν τῆς ψυχῆς ὄψιν. Σκοπεῖτε γάρ· προέστη 25 τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησίας γενναίως καὶ μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας, μεθ' ὅσης ὁ Χριστὸς βούλεται· ὃν γὰρ μέγιστον ὅρον καὶ κανόνα τῆς ἐπισκοπῆς ἔφησεν εἶναι ἐκεῖνος, τοῦτον οὗτος διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξατο. Καὶ γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος ἀκούσας, ὅτι «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων», μετὰ πάσης 30 ἀνδρείας αὐτὴν ἐπέδωκεν ὑπὲρ τῶν προβάτων.*

*Συνεγένετο τοῖς ἀποστόλοις γνησίως καὶ τῶν πνευματικῶν ναμάτων ἀπήλαυσεν. Ὁποῖον οὖν εἶναι εἰκὸς τὸν συντραφέντα ἐκείνοις καὶ πανταχοῦ συγγενόμενον, καὶ ῥητῶν καὶ ἀπορρήτων αὐτοῖς [illegible] καὶ τοσαύτης εἶναι δόξαντα αὐτοῖς ἀρχῆς ἄξιον;*

1. [illegible]

αὐτά, ὅτι στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπάρχει ἀρσενικὸ οὔτε θηλυκό, οὔτε φύση οὔτε ἀδυναμία σώματος, οὔτε ἡλικία οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἐμποδίσει ἐκείνους ποὺ βαδίζουν τὸν δρόμο τῆς εὐσέβειας, ἐὰν ὑπάρχει προθυμία γενναία καὶ φρόνημα διεγηρμένο καὶ φόβος Θεοῦ θερμὸς καὶ φλογερὸς ριζωμένος στὶς ψυχές μας. Γι' αὐτὸ καὶ κόρες καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες καὶ νέοι καὶ γέροντες καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ κάθε ἀξία καὶ κάθε ἡλικία καὶ καθένα ἀπὸ τὰ δύο φύλα ἐπιδόθηκαν στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς καὶ δὲν ἔπαθαν καμμιὰ βλάβη ἀπὸ πουθενά, διότι πρόσφεραν στὰ ἀγωνίσματα αὐτὰ γενναία προαίρεση.

Ὁ καιρὸς λοιπὸν μᾶς καλεῖ ἤδη στὴ διήγηση τῶν κατορθωμάτων τοῦ μακαρίου αὐτοῦ, ὁ λογισμὸς ὅμως ταράσσεται καὶ θορυβεῖται, μὴ μπορώντας τί νὰ πεῖ πρῶτο, τί δεύτερο, τί τρίτο· τόσο μεγάλο πλῆθος ἐγκωμίων μᾶς περιτρέχει ἀπὸ παντοῦ. Καὶ παθαίνομε τὸ ἴδιο, ποὺ παθαίνει κάποιος ποὺ εἰσέρχεται σὲ κῆπο, καί, βλέποντας πολλὰ τριαντάφυλλα καὶ πολλοὺς μενεξέδες καὶ τόσα πολλὰ κρίνα, καθὼς καὶ ἄλλα ποικίλα καὶ διάφορα ἀνοιξιάτικα ἄνθη, ἀπορεῖ ποιό νὰ δεῖ πρῶτο καὶ ποιό δεύτερο, ἀποσπώντας τὸ καθένα ἀπὸ τὰ βλεπόμενα πρὸς τὸ μέρος του τὰ μάτια. Καὶ ἐμεῖς λοιπὸν μπαίνοντας στὸν πνευματικὸ αὐτὸ κῆπο τῶν κατορθωμάτων τοῦ Ἰγνατίου καὶ βλέποντας μέσα στὴν ψυχὴ αὐτοῦ ὄχι ἄνθη ἀνοιξιάτικα, ἀλλὰ τὸν ἴδιο τὸν καρπὸ τοῦ Πνεύματος ποικίλο καὶ διάφορο, κυριευόμαστε ἀπὸ ἀνησυχία καὶ ἀπορία, μὴ μπορώντας ποὺ πρῶτα νὰ προσηλώσομε τὸ λογισμό μας, διότι τὸ καθένα ἀπὸ τὰ βλεπόμενα ἑλκύει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας ἀπὸ τὸ βρισκόμενο πλησίον του καὶ τὰ προσηλώνει στὴ θέα τῆς δικῆς του εὐπρέπειας. Προσέχετε δηλαδή. Διεύθυνε μὲ γενναιότητα τὴν Ἐκκλησία μας καὶ μὲ τόση ἀκρίβεια, μὲ ὅση θέλει ὁ Χριστός. Διότι ἐκεῖνον ποὺ εἶπε Ἐκεῖνος ὅτι εἶναι ὁ μέγιστος ὅρος καὶ κανόνας τῆς ἐπισκοπῆς, αὐτὸν αὐτὸς τὸν ἐπέδειξε μὲ τὰ ἔργα του. Ἀκούοντας δηλαδὴ τὸν Χριστὸ νὰ λέγει, «ὁ καλὸς ποιμένας θυσιάζει τὴ ζωή του ὑπὲρ τῶν προβάτων»[1], μὲ κάθε ἀνδρεία παρέδωσε αὐτὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Συναναστράφηκε τοὺς ἀποστόλους μὲ ὅλη τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς του καὶ ἀπόλαυσε τὶς πνευματικὲς διδασκαλίες τους. Ποιός λοιπὸν εἶναι φυσικὸ νὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ συντράφηκε μὲ ἐκείνους καὶ τοὺς συναναστράφηκε παντοῦ, καὶ ἔλαβε μέρος μὲ

*Ἐπέστη πάλιν καιρὸς ἀνδρείαν ἐπιζητῶν καὶ ψυχὴν τῶν παρόντων ὑπερορῶσαν ἁπάντων, καὶ τῷ θείῳ ζέουσαν ἔρωτι, καὶ τὰ μὴ βλεπόμενα τῶν ὁρωμένων προτιμῶσαν· καὶ μετὰ τοσαύτης εὐκολίας τὴν σάρκα ἀπέθετο, μεθ' ὅσης ἄν τις ἱμάτιον ἀποδύσαιτο. Τί οὖν 5 πρότερον εἴπομεν; Τῶν Ἀποστόλων τὴν διδασκαλίαν, ἣν ἐπεδείξατο διὰ πάντων, ἢ τῆς παρούσης ζωῆς τὴν ὑπεροψίαν, ἢ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀρετῆς, μεθ' ἧς τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας ᾠκονόμησεν; Τίνα πρότερον ἀνυμνήσομεν; Τὸν μάρτυρα ἢ τὸν ἐπίσκοπον ἢ τὸν ἀποστολον; Τριπλοῦν γὰρ στέφανον ἡ τοῦ Πνεύματος πλέξα-10 σα χάρις, οὕτω τὴν ἁγίαν ἐκείνην ἀνέδησε κεφαλήν· μᾶλλον δὲ πολλαπλοῦν. Τῶν γὰρ στεφάνων ἕκαστον εἴ τις αὐτοὺς μετὰ ἀκριβείας ἀναπτύξειεν, εὑρήσει καὶ ἑτέρους ἡμῖν βλασταίνοντας στεφάνους.*

*2. Καὶ εἰ βούλεσθε, πρότερον ἐπὶ τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἔπαινον ἔλθωμεν· οὐ δοκεῖ εἷς οὗτος εἶναι στέφανος μόνος; Φέρει οὖν αὐτὸν 15 ἀναπτύξωμεν τῷ λόγῳ, καὶ ὄψεσθε καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ πλείους ἐξ αὐτοῦ τικτομένους ἡμῖν. Οὐ γὰρ μόνον ὅτι τοσαύτης ἀρχῆς ἄξιος εἶναι ἔδοξε θαυμάζω τὸν ἄνδρα ἐγώ, ἀλλ' ὅτι καὶ παρὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐνεχειρίσθη, καὶ αἱ τῶν μακαρίων ἀποστόλων χεῖρες τῆς ἱερᾶς ἥψαντο κεφαλῆς. Οὐδὲ γὰρ μικρὸν τοῦτο 20 εἰς ἐγκωμίου λόγον· οὐκ ἐπειδὴ πλείω τὴν ἄνωθεν ἐπεσπάσατο χάριν, οὐδ' ὅτι δαψιλεστέραν ἐπ' αὐτὸν ἐποίησαν ἐλθεῖν τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ πᾶσαν αὐτῷ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἐμαρτύρησαν ἀρετήν· τὸ δὲ πῶς, ἐγὼ λέγω.*

*Τίτῳ γράφων ὁ Παῦλος ποτὲ (ὅταν δὲ Παῦλον εἴπω, οὐ τοῦ-25 τον μόνον λέγω, ἀλλὰ καὶ Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην, καὶ πάντα αὐτῶν τὸν χορόν. Καθάπερ γὰρ ἐν λύρᾳ μιᾷ διάφοροι μὲν αἱ νευραί, μία δὲ συμφωνία, οὕτω καὶ ἐν τῷ χορῷ τῶν Ἀποστόλων διάφορα μὲν τὰ πρόσωπα, μία δὲ ἡ διδασκαλία, ἐπειδὴ καὶ εἷς ὁ τεχνίτης ἦν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ κινοῦν τὰς ἐκείνων ψυχάς. Καὶ 30 τοῦτο ἐμφαίνων ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «εἴτε οὖν ἐκεῖνοι, εἴτε ἐγώ, οὕτω κηρύσσομεν).[2] Γράφων τοίνυν οὗτος τῷ Τίτῳ καὶ δεικνὺς ὁποῖόν*

---

2. Α' Κορ. 5,11.

ἐκείνους στὰ ρητὰ καὶ ἀπόρρητα καὶ κρίθηκε ἀπὸ ἐκείνους ἄξιος ἑνὸς τόσο μεγάλου ἀξιώματος; Ἔφθασε ὅμως πάλι καιρὸς ποὺ ἐπιζητοῦσε ἀνδρεία, καὶ ψυχὴ ποὺ νὰ περιφρονεῖ ὅλα τὰ παρόντα, νὰ καταφλέγεται ἀπὸ τὸν θεῖο ἔρωτα καὶ νὰ προτιμᾶ τὰ μὴ βλεπόμενα καὶ ὄχι τὰ ὁρατά· καὶ μὲ τόση μεγάλη εὐκολία ἀπέβαλε τὴ σάρκα, μὲ ὅση θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ βγάλει τὸ ἔνδυμά του. Γιὰ ποιό λοιπὸν νὰ μιλήσομε πρῶτα; Γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων, τὴν ὁποία ἐπέδειξε μὲ ὅλα, ἢ γιὰ τὴν περιφρόνηση τῆς παρούσας ζωῆς, ἢ τὴν ἀκρίβεια τῆς ἀρετῆς του, μὲ τὴν ὁποία κατηύθυνε τὴν προστασία τῆς Ἐκκλησίας; Ποιόν νὰ ἐξυμνήσομε πρῶτα; τὸν μάρτυρα ἢ τὸν ἐπίσκοπο ἢ τὸν ἀπόστολο; Διότι τριπλὸ στεφάνι τοῦ ἔπλεξε ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος, καὶ μ' αὐτὸ στεφάνωσε τὴν ἁγία ἐκείνη κεφαλή· ἢ καλύτερα πολλαπλό. Διότι τὸ καθένα ἀπὸ τὰ στεφάνια, ἐὰν κάποιος τὸ ξετυλίξει μὲ προσοχή, θὰ βρεῖ νὰ βλαστάνουν γιὰ μᾶς καὶ ἄλλα στεφάνια.

2. Καὶ ἂν θέλετε ἂς ἔλθομε πρῶτα στὸ ἐγκώμιο τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματός του. Δὲν φαίνεται αὐτὸ ὅτι εἶναι ἕνα μόνο στεφάνι; Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ξετυλίξομε αὐτὸ μὲ τὸ λόγο καὶ θὰ δεῖτε νὰ γεννιῶνται ἀπ' αὐτὸ καὶ δύο καὶ τρία καὶ περισσότερα. Διότι δὲν θαυμάζω ἐγὼ τὸν ἄνδρα μόνο γιὰ τὸ ὅτι κρίθηκε ἄξιος ἑνὸς τόσου μεγάλου ἀξιώματος, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἔλαβε τὸ ἀξίωμα αὐτὸ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἁγίους καὶ τὰ χέρια τῶν μακαρίων ἀποστόλων ἄγγιξαν τὴν ἱερὴ κεφαλή του. Διότι καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸ γιὰ ἐγκώμιο· ὄχι ἐπειδὴ ἔλαβε μεγαλύτερη τὴν οὐράνια χάρη, οὔτε διότι συντέλεσαν αὐτὰ νὰ ἔλθει σ' αὐτὸν πλουσιότερη ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος μόνο, ἀλλὰ διότι καὶ ἐμαρτύρησαν σ' αὐτὸν ὅλη τὴν ἀρετὴ ποὺ ὑπάρχει στοὺς ἀνθρώπους· καὶ τὸ πῶς, θὰ σᾶς τὸ πῶ ἐγώ.

Γράφοντας κάποτε ὁ Παῦλος στὸν Τίτο (καὶ ὅταν λέγω ὁ Παῦλος δὲν ἐννοῶ μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰάκωβο καὶ τὸν Ἰωάννη καὶ ὅλον τὸν ὅμιλο αὐτῶν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς σὲ μιὰ λύρα ὑπάρχουν βέβαια διάφορες χορδές, ἀλλὰ μία εἶναι ἡ ἁρμονία αὐτῶν, ἔτσι καὶ στὸ χορὸ τῶν Ἀποστόλων εἶναι διάφορα βέβαια τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ἡ διδασκαλία εἶναι μία, ἐπειδὴ ἕνας ἦταν ὁ τεχνίτης, τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ποὺ κινοῦσε τὶς ψυχὲς ἐκείνων. Καὶ γιὰ νὰ δείξει αὐτὸ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «εἴτε λοιπὸν ἐκεῖνοι εἴτε ἐγώ, τὸ ἴδιο κηρύττομε»[2]). Γράφοντας λοιπὸν αὐτὸς στὸν Τίτο καὶ θέλοντας

*τινα τὸν ἐπίσκοπον εἶναι χρή, φησί· «δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς Θεοῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδη, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ, ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρονα, δίκαιον, ὅσιον, ἐγκρατῆ, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδα-*
5 *χὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ ἑτέρους παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν». Καὶ Τιμοθέῳ πάλιν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐπιστέλλων, οὕτω πώς φησιν· «εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ· δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφάλιον,*
10 *σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, μὴ πλήκτην, μὴ πάροινον, ἀλλ' ἐπιεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον».*

*Εἶδες πόσην ἀκρίβειαν ἀρετῆς ἀπαιτεῖ τὸν ἐπίσκοπον; Καθάπερ γάρ τις ζωγράφος ἄριστος ποικίλα κεράσας χρώματα, ἣν ἂν μέλλῃ βασιλικῆς μορφῆς πρωτότυπον κατασκευάζειν εἰκόνα, μετὰ*
15 *πάσης ἐργάζεται τῆς ἀκριβείας, ὥστε τοὺς μιμουμένους αὐτὴν ἅπαντας καὶ γράφοντας ἐξ αὐτῆς διηκριβωμένην ἔχειν εἰκόνα. Οὕτω δὴ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος καθάπερ τινὰ εἰκόνα βασιλικὴν γράφων καὶ τὸ ἀρχέτυπον αὐτῆς κατασκευάζων, τὰ ποικίλα τῆς ἀρετῆς κεράσας χρώματα, ἀπηρτισμένους ἡμῖν τοὺς χαρακτῆρας*
20 *ὑπέγραψε τῆς ἐπισκοπῆς, ἵν' ἕκαστος τῶν εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀναβαινόντων, εἰς ἐκείνην ὁρῶν, μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας τὰ καθ' ἑαυτὸν ἅπαντα οἰκονομῇ. Θαρρῶν τοίνυν εἴποιμι ἄν, ὅτι πᾶσαν αὐτὴν μετὰ ἀκριβείας ὁ μακάριος Ἰγνάτιος ἀπεμάξατο ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, καὶ ἀνεπίληπτος ἦν καὶ ἀνέγκλητος, καὶ οὔτε αὐθάδης, οὔτε*
25 *ὀργίλος, οὔτε πάροινος, οὔτε πλήκτης, ἀλλ' ἄμαχος, ἀφιλάργυρος, δίκαιος, ὅσιος, ἐγκρατής, ἀντεχόμενος τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, νηφάλιος, σώφρων, κόσμιος, καὶ τὰ ἄλλα ἅπερ ὁ Παῦλος ἀπήτησε.*

*Καὶ τίς τούτων ἀπόδειξις, φησίν; Αὐτοὶ οἱ ταῦτα εἰρηκότες*
30 *αὐτὸν ἐχειροτόνησαν, καὶ οὐκ ἂν οἱ μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας παραινοῦντες ἑτέροις τὴν δοκιμασίαν ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων ἐπὶ τὸν*

---

3. Τίτ. 1,7–9.
4. Α' Τιμ. 3,1–3.

νὰ δείξει ποιός πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἐπίσκοπος, λέγει· «διότι πρέπει ὁ ἐπίσκοπος, σὰν οἰκονόμος τοῦ Θεοῦ, νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε κατηγορία, νὰ μὴ εἶναι αὐθάδης, οὔτε ὀργίλος, οὔτε μέθυσος, οὔτε φιλόνεικος, οὔτε αἰσχροκερδής, ἀλλὰ νὰ εἶναι φιλόξενος, φιλάγαθος, σώφρονας, δίκαιος εὐσεβής, ἐγκρατής, νὰ κρατᾶ ἀπαρασάλευτο καὶ ὅπως τὸν διδάχθηκε τὸν ὀρθὸ λόγο τῆς πίστεως, γιὰ νὰ μπορεῖ καὶ ἄλλους νὰ νουθετεῖ καὶ νὰ διδάσκει σύμφωνα μὲ τὴν ὑγιὴ διδασκαλία, καὶ νὰ ἐλέγχει ἐκείνους ποὺ ἀντιλέγουν»[3]. Καὶ πρὸς τὸν Τιμόθεο πάλι γράφοντας γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, λέγει τὰ ἑξῆς· «ἐὰν κάποιος ἐπιθυμεῖ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, ἐπιθυμεῖ καλὸ ἔργο. Πρέπει λοιπὸν ὁ ἐπίσκοπος νὰ εἶναι ἄμεμπτος, σύζυγος μιᾶς γυναίκας, ἐγκρατής, σώφρονας, σεμνός, φιλόξενος, διδακτικός, ὄχι φιλόνεικος, οὔτε μέθυσος, ἀλλ' ἐπιεικής, εἰρηνικός, καὶ ἀφιλάργυρος»[4].

Εἶδες πόση ἀκρίβεια ἀρετῆς ἀπαιτεῖ νὰ ἔχει ὁ ἐπίσκοπος; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς κάποιος ἄριστος ζωγράφος, ἀναμειγνύοντας διάφορα χρώματα, ζωγραφίζει μὲ κάθε ἀκρίβεια τὴν πρωτότυπη εἰκόνα τῆς ὁποιασδήποτε βασιλικῆς μορφῆς ποὺ πρόκειται νὰ ζωγραφίσει, ὥστε ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ μιμηθοῦν αὐτὴν καὶ θὰ ζωγραφίσουν νὰ ἔχουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀκριβὴ εἰκόνα. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, σὰν νὰ ζωγραφίζει κάποια βασιλικὴ εἰκόνα καὶ νὰ κατασκευάζει τὸ πρωτότυπο αὐτῆς, ἀφοῦ ἀνέμειξε τὰ διάφορα χρώματα τῆς ἀρετῆς, μᾶς περιέγραψε ὁλοκληρωμένους τοὺς χαρακτῆρες τοῦ ἐπικοπικοῦ ἀξιώματος, ὥστε ὁ καθένας ποὺ ἀνεβαίνει στὸ ἀξίωμα αὐτό, ἀποβλέποντας σ' ἐκείνην, μὲ τόση ἀκρίβεια νὰ ρυθμίζει ὅλα τὰ σχετικὰ με τὸν ἑαυτό του. Θὰ μποροῦσα λοιπὸν μὲ θάρρος νὰ πῶ, ὅτι ὅλη αὐτὴ τὴν ἀρετὴ τὴν ἀποτύπωσε ὁ Ἰγνάτιος στὴν ψυχή του μὲ ἀκρίβεια καὶ ἦταν καὶ ἄμεμπτος, καὶ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε κατηγορία, καὶ οὔτε αὐθάδης ἦταν, οὔτε ὀργίλος, οὔτε μέθυσος, οὔτε φιλόνεικος, ἀλλ' ἦταν εἰρηνικός, ἀφιλάργυρος, δίκαιος, εὐσεβής, ἐγκρατής, ἦταν προσηλωμένος στὸν ὀρθὸ λόγο τῆς πίστεως ὅπως τὸν διδάχθηκε, ἦταν προσεκτικός, σώφρονας, σεμνός, καὶ εἶχε καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὅπως τὰ ζήτησε ὁ Παῦλος.

Καὶ ποιά, λέγει, εἶναι ἡ ἀπόδειξη αὐτῶν; Ἐκεῖνοι ποὺ τὰ εἶπαν αὐτά, αὐτοὶ τὸν χειροτόνησαν, καὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατό, αὐτοὶ ποὺ πρότρεπαν τοὺς ἄλλους νὰ ἐξετάζουν μὲ τόση ἀκρίβεια ἐκείνους

*θρόνον τῆς ἀρχῆς ἀναβαίνειν τοῦτον, αὐτοὶ παρέργως τοῦτο ἐποίησαν ἄν· ἀλλ' εἰ μὴ πᾶσαν εἶδον τὴν ἀρετὴν ταύτην ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ μάρτυρος τούτου πεφυτευμένην, οὐκ ἂν αὐτῷ ταύτην ἐνεχείρισαν τὴν ἀρχήν. Καὶ γὰρ ἴσασιν ἀκριβῶς ὅσος κίνδυνος κεῖται τοῖς* 5 *ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὰς τοιαύτας ποιουμένοις χειροτονίας. Καὶ τοῦτο αὐτὸ πάλιν ἐμφαίνων ὁ Παῦλος τῷ αὐτῷ Τιμοθέῳ γράφων ἔλεγε· «χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις».*

*Τί λέγεις; Ἄλλος ἥμαρτε, κἀγὼ κοινωνῶ τῶν ἐγκλημάτων* 10 *καὶ τῆς τιμωρίας; Ναί, φησίν, ὁ τῇ πονηρίᾳ τὴν ἐξουσίαν παρασχών. Καὶ καθάπερ τις μαινομένῳ καὶ παραπαίοντι ξίφος ἐγχειρίσας ἠκονημένον, ὃν ἂν ἐργάσηται φόνον ὁ μεμηνώς, ἐκεῖνος ὑφίσταται τὴν αἰτίαν ὁ τὸ ξίφος δεδωκώς, οὕτω καὶ ἀνθρώπῳ τις πονηρίᾳ συζῶντι τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐξουσίαν παρασχών, τὸ* 15 *πῦρ ἅπαν τῶν ἁμαρτημάτων ἐκείνου καὶ τῶν τολμημάτων ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἕλκει κεφαλήν· ὁ γὰρ τὴν ῥίζαν παρασχών, πανταχοῦ οὗτος τῶν ἐξ αὐτῆς φυομένων ἐστὶν αἴτιος. Εἶδες πῶς διπλοῦς ἡμῖν ὁ στέφανος ἐφάνη τῆς ἐπισκοπῆς τέως καὶ λαμπροτέραν ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τὸ τῶν χειροτονησάντων αὐτὸν ἀξίωμα, πᾶσαν ἀπόδειξιν ἀρε-* 20 *τῆς αὐτῷ μαρτυροῦσαν;*

*3. Βούλεσθε καὶ ἕτερον ὑμῖν ἐκκαλύψω στέφανον ἀπ' αὐτοῦ τούτου βλαστάνοντα; Ἀναλογισώμεθα τὸν καιρὸν καθ' ὃν τὴν ἀρχὴν ἐνεχειρίσθη ταύτην. Οὐ γάρ ἐστιν ἴσον Ἐκκλησίαν οἰκονομῆσαι νῦν καὶ τότε, ὥσπερ οὐκ ἔστιν ἴσον τετριμμένην ὁδὸν καὶ κατεσκευα-* 25 *σμένην καλῶς μετὰ πολλοὺς ὁδοιπόρους ὁδεύειν, καὶ νῦν πρώτως τέμνεσθαι μέλλουσαν, καὶ φάραγγας καὶ λίθους ἔχουσαν καὶ θηρίων γέμουσαν καὶ μηδέπω μηδένα δεξαμένην ὁδοιπόρον. Νῦν μὲν γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι κίνδυνος οὐδεὶς τοῖς ἐπισκόποις, ἀλλ' εἰρήνη πανταχόθεν βαθεῖα, καὶ γαλήνης ἀπολαύομεν ἅπαντες, τοῦ λόγου* 30 *τῆς εὐσεβείας ἐκτεταμένου πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, καὶ τῶν βασιλευόντων ἡμῖν τὴν πίστιν συντηρούντων μετὰ ἀκριβείας. Τότε δὲ οὐδὲν τούτων ἦν, ἀλλ' ὅπουπερ ἄν τις εἶδε, κρημνοὶ καὶ βάραθρα*

---

5. Α' Τιμ. 5,22.

ποὺ πρόκειται ν' ἀνεβοῦν στὸν θρόνο αὐτῆς τῆς ἐξουσίας, νὰ κάνουν αὐτὸ μὲ ἀδιαφορία. Ἀλλά, ἂν δὲν ἔβλεπαν ὅλη τὴν ἀρετὴ αὐτὴ φυτευμένη στὴν ψυχὴ τοῦ μάρτυρα αὐτοῦ, δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ τοῦ ἐγχειρίσουν αὐτὸ τὸ ἀξίωμα. Διότι γνώριζαν πολὺ καλὰ πόσος κίνδυνος ἐπιφυλάσσεται γιὰ ἐκείνους ποὺ κάνουν αὐτὲς τὶς χειροτονίες ἔτσι ἁπλῶς καὶ στὴν τύχη. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς πάλι γιὰ νὰ δείξει ὁ Παῦλος γράφοντας στὸν ἴδιο τὸν Τιμόθεο ἔλεγε· «νὰ μὴ χειροτονεῖς κανέναν ἀμέσως, οὔτε νὰ γίνεσαι συμμέτοχος σὲ ξένες ἁμαρτίες»[5].

Τί λές; Ἄλλος ἁμάρτησε καὶ ἐγὼ εἶμαι συμμέτοχος τῶν ἐγκλημάτων καὶ τῶν τιμωριῶν; Ναί, λέγει, σὺ ποὺ παρέδωσες τὴν ἐξουσία στὴν κακία. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἂν κάποιος παραδώσει στὰ χέρια μανιακοῦ καὶ παράφρονα ξίφος ἀκονισμένο, γιὰ ὅποιον φόνο κι ἂν κάνει ὁ μανιακός, ὑπεύθυνος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔδωσε σ' αὐτὸν τὸ ξίφος, ἔτσι καὶ ἂν κάποιος δώσει τὴν ἐξουσία ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ ἀξίωμα αὐτὸ σὲ ἄνθρωπο ποὺ ζεῖ μὲ τὴν κακία, ὅλη τὴ φωτιὰ τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τολμημάτων ἐκείνου τὴν προσελκύει στὸ κεφάλι του. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔδωσε τὴ ρίζα, στὴν κάθε περίπτωση αὐτὸς εἶναι αἴτιος ἐκείνων ποὺ βλασταίνουν ἀπ' αὐτήν. Εἶδες πῶς μέχρι τώρα φάνηκε διπλὸ τὸ στεφάνι τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἔκαμε λαμπρότερη τὴν ἐξουσία τὸ ἀξίωμα ἐκείνων ποὺ χειροτόνησαν αὐτόν, ποὺ μαρτυρεῖ κάθε ἀπόδειξη ἀρετῆς σ' αὐτόν;

3. Θέλετε νὰ σᾶς ἀποκαλύψω καὶ ἄλλο στεφάνι ποὺ βλαστάνει ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἴδιο; Ἂς σκεφθοῦμε τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο ἔλαβε αὐτὸ τὸ ἀξίωμα. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ διευθύνει κανεὶς σήμερα τὴν Ἐκκλησία καὶ τότε, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ βαδίζει κανεὶς ὁμαλὸ δρόμο καὶ κατασκευασμένο καλῶς καὶ μὲ πολλοὺς ὁδοιπόρους μαζί, καὶ τὸ νὰ βαδίζει δρόμο ποὺ πρόκειται γιὰ πρώτη φορὰ τώρα νὰ χαραχθεῖ, ποὺ ἔχει καὶ φαράγγια καὶ λίθους, ποὺ εἶναι γεμάτος ἀπὸ θηρία καὶ δὲν τὸν ἔχει βαδίσει κανένας ὁδοιπόρος. Διότι βέβαια τώρα μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει κανένας κίνδυνος γιὰ τοὺς ἐπισκόπους, ἀλλ' ὑπάρχει ἀπὸ παντοῦ βαθειὰ εἰρήνη καὶ ὅλοι ἀπολαμβάνομε γαλήνη, ὁ λόγος τῆς εὐσέβειας ἔχει ἁπλωθεῖ στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, καὶ οἱ βασιλεῖς μας διαφυλάσσουν τὴν πίστη μὲ ἀκρίβεια. Τότε ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ὑπῆρχε, ἀλλ' ὁπουδήποτε κι ἂν ἔβλεπε κανεὶς ὑπῆρχαν γκρεμοὶ καὶ βά-

*καὶ πόλεμοι καὶ μάχαι καὶ κίνδυνοι, καὶ ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς καὶ
δῆμοι καὶ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ οἰκεῖοι καὶ ἀλλότριοι τοῖς πιστεύου-
σιν ἐπεβούλευον.*

*Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν πι-
5 στευσάντων πολλοί, ἅτε νῦν πρώτων δογμάτων γευσάμενοι ξένων,
πολλῆς ἐδέοντο τῆς συγκαταβάσεως, καὶ ἀσθενέστερον ἔτι διέκειν-
το, καὶ πολλάκις ὑπεσκελίζοντο· καὶ τοῦτο ἦν ὃ τῶν ἔξωθεν πολέ-
μων οὐκ ἔλαττον ἐλύπει τοὺς διδασκάλους, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ
πλέον· αἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν μάχαι καὶ ἐπιβουλαί, καὶ ἡδονὴν παρεῖχον
10 αὐτοῖς πολλὴν διὰ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀποκειμένων μισθῶν. Διὰ τοῦτο
καὶ οἱ Ἀπόστολοι ὑπέστρεφον ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου χαί-
ροντες, ὅτι ἐμαστιγώθησαν, καὶ Παῦλος βοᾷ λέγων· «χαίρω ἐν τοῖς
παθήμασί μου», καὶ καυχᾶται ἐν ταῖς θλίψεσι πανταχοῦ· τὰ δὲ τῶν
οἰκείων τραύματα καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν πτώματα οὐδὲ ἀναπνεῖν αὐ-
15 τοὺς ἠφίει, ἀλλ' ὥσπερ τις κύφων βαρύτατος τὸν αὐχένα τῆς ψυχῆς
αὐτῶν ἐπίεζε καὶ κατέσπα διηνεκῶς.*

*Ἄκουσον γοῦν, ὁ Παῦλος, οὕτω χαίρων ἐν τοῖς παθήμασι,
πῶς ὑπὲρ τούτων πικρῶς ὀδυνᾶται· «τίς» γάρ, φησίν, «ἀσθενεῖ καὶ
οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Καὶ πά-
20 λιν, «φοβοῦμαι μή πως ἐλθὼν οὐχ οἵους θέλω εὕρω ὑμᾶς, κἀγὼ
εὑρεθῶ ὑμῖν οἷον οὐ θέλετε»· «μὴ» πάλιν «ἐλθόντα με πρὸς ὑμᾶς
ταπεινώσῃ ὁ Θεός, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων
καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ ἀσελγείᾳ καὶ πορνείᾳ
ᾗ ἔπραξαν». Καὶ διὰ παντὸς ὁρᾷς ἐν δάκρυσιν αὐτὸν ὄντα καὶ θρή-
25 νοις διὰ τοὺς οἰκείους, καὶ δεδοικότα καὶ τρέμοντα ὑπὲρ τῶν πεπι-
στευκότων ἀεί.*

*Ὥσπερ οὖν κυβερνήτην θαυμάζομεν οὐχ ὅταν ἡσυχαζούσης
τῆς θαλάττης καὶ ἐξ οὐρίων τῆς νηὸς φερομένης δυνηθῇ τοὺς ἐμ-
πλέοντας διασῶσαι, ἀλλ' ὅταν μαινομένου τοῦ πελάγους, διανιστα-
30 μένων τῶν κυμάτων, αὐτῶν τῶν ἔνδον ἐπιβατῶν στασιαζόντων,
πολλοῦ χειμῶνος ἔσωθεν ἔξωθεν τοὺς ἐμπλέοντας πολιορκοῦντος,*

---

6. Πραξ. 5,41.
7. Κολ. 1,24.
8. Β' Κορ. 11,29.
9. Β' Κορ. 12,20.
10. Β' Κορ. 12,21.

ραθρα καὶ πόλεμοι καὶ μάχες καὶ κίνδυνοι, καὶ ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς καὶ πλήθη λαοῦ καὶ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ συγγενεῖς καὶ ξένοι ἐπιβούλευαν τοὺς πιστούς.

Καὶ δὲν ἦταν αὐτὸ μόνο τὸ φοβερό, ἀλλ' ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν, ἐπειδὴ γιὰ πρώτη φορὰ τότε γνώριζαν τὰ πρωτάκουστα δόγματα, χρειαζόταν πολλὴ συγκατάβαση, καὶ ἦταν ἀκόμη πνευματικὰ πιὸ ἀδύναμοι καὶ πολλὲς φορὲς παρασύρονταν καὶ ἔπεφταν ἀπὸ τὴν πίστη· καὶ αὐτὸ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ λυποῦσε τοὺς διδασκάλους ὄχι λιγώτερο ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς κινδύνους, ἢ καλύτερα καὶ πολὺ περισσότερο. Διότι οἱ μάχες καὶ ὁ ἐπιβουλὲς ἀπὸ τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας παρεῖχαν σ' αὐτοὺς πολλὴ εὐχαρίστηση ἐξαιτίας τῆς ἐλπίδας τῶν ἀμοιβῶν ποὺ ἐπιφυλάσσονται στὸ μέλλον. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὸ συνέδριο χαρούμενοι, διότι μαστιγώθηκαν[6], καὶ ὁ Παῦλος βροντοφωνάζει λέγοντας· «χαίρομαι γιὰ τὰ παθήματά μου»[7], καὶ καυχιέται παντοῦ γιὰ τὶς θλίψεις του. Ἀντίθετα τὰ τραύματα τῶν γνωστῶν καὶ συγγενῶν καὶ οἱ πτώσεις τῶν ἀδελφῶν δὲν τοὺς ἄφηναν οὔτε ν' ἀναπνέουν, ἀλλὰ σὰν ἀκριβῶς κάποιος βαρύτατος ζυγὸς πίεζε τὸν αὐχένα τῆς ψυχῆς τους καὶ τὸν συνέτριβε διαρκῶς.

Ἄκουσε λοιπόν, ὁ Παῦλος, ποὺ τόσο χαιρόταν γιὰ τὰ ὅσα πάθαινε, πῶς ὑποφέρει βαριὰ γι' αὐτά· διότι λέγει· «ποιός ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ; ποιός σκανδαλίζεται καὶ ἐγὼ δὲν καίομαι;»[8]. Καὶ πάλι· «φοβᾶμαι μήπως ἐρχόμενος ἐκεῖ δὲν σᾶς βρῶ τέτοιους ποὺ σᾶς θέλω, καὶ σεῖς δὲν μὲ βρεῖτε ὅπως μὲ θέλετε»[9]· καὶ πάλι· «μήπως, ὅταν ἔλθω, μὲ ταπεινώσει ὁ Θεὸς ἀπέναντί σας καὶ πενθήσω πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἁμάρτησαν προηγουμένως καὶ δὲν μετανόησαν γιὰ τὴν ἀκαθαρσία, τὴν ἀσέλγεια καὶ τὴν πορνεία ποὺ διέπραξαν»[10]. Καὶ συνέχεια τὸν βλέπεις νὰ ζεῖ μὲ δάκρυα καὶ θρήνους γιὰ τοὺς οἰκείους καὶ νὰ φοβᾶται πάντοτε καὶ νὰ τρέμει γιὰ ἐκείνους ποὺ εἶχαν πιστέψει.

Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ θαυμάζομε τὸν κυβερνήτη τοῦ πλοίου ὄχι ὅταν ἡσυχάζοντας ἡ θάλασσα καὶ πλέοντας τὸ πλοῖο μὲ οὔριο ἄνεμο κατορθώνει νὰ σώσει ἐκείνους ποὺ πλέουν μαζί του, ἀλλ' ὅταν, ἐνῶ μαίνεται τὸ πέλαγος, τὰ κύματα ὑψώνονται, οἱ ἐπιβάτες στασιάζουν μέσα σ' αὐτό, καὶ μεγάλη ἀναταραχή, προερχόμενη ἀπὸ μέσα καὶ ἀπὸ ἔξω, διακατέχει τοὺς ἐπιβάτες, μπορέσει νὰ ὁδηγήσει

*δυνηθῇ κατευθῦναι τὸ σκάφος μετὰ ἀσφαλείας ἁπάσης. Οὕτω καὶ τοὺς τότε τὴν Ἐκκλησίαν ἐγχειρισθέντας ἐκπλήττεσθαι χρὴ καὶ θαυμάζειν πολλῷ πλέον τῶν νῦν οἰκονομούντων αὐτήν, ὅτε πολὺς ὁ πόλεμος ἔξωθεν ἔσωθεν, ὅτε ἁπαλώτερον ἔτι τὸ φυτὸν τῆς πίστε-5 ως ἦν, πολλῆς δεόμενον ἐπιμελείας, ὅτε καθάπερ ἀρτίτοκον βρέφος τὸ τῆς Ἐκκλησίας πλῆθος πολλῆς ἔχρῃζε τῆς προνοίας, καὶ σοφωτάτης τινὸς τῆς μελλούσης αὐτὸ τιθηνεῖσθαι ψυχῆς.*

*Καὶ ἵνα σαφέστερον μάθητε, ὅσων ἦσαν ἄξιοι στεφάνων οἱ τότε τὴν Ἐκκλησίαν ἐμπιστευθέντες, καὶ ὅσος πόνος καὶ κίνδυνος 10 ἐν προοιμίοις καὶ ἀρχῇ πρᾶγμα ἀναδέξασθαι, καὶ πρώτως ἐλθεῖν ἐπ' αὐτῷ, τοῦ Χριστοῦ παράγω μαρτυρίαν ὑμῖν ψηφιζομένου ταῦτα, καὶ τὴν ὑφ' ἡμῶν εἰρημένην κυροῦντος γνώμην. Ἰδὼν γὰρ πολλοὺς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους καὶ βουλόμενος δεῖξαι τοῖς Ἀποστόλοις, ὅτι πλέον αὐτῶν ἔκαμον οἱ προφῆται, φησίν· «ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ 15 ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε». Καίτοι πολλῷ πλείονα τῶν προφητῶν ἔκαμνον οἱ Ἀπόστολοι· ἀλλ' ἐπειδὴ πρότεροι ἐκεῖνοι τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας κατέβαλον, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀδιδάκτους οὔσας πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπεσπάσαντο, ἐκείνοις τὸ πλέον τοῦ πόνου ψηφίζεται.*

20 *Οὐ γάρ ἐστιν ἴσον, οὐκ ἔστι, μετὰ πολλοὺς ἑτέρους διδασκάλους ἐλθόντα διδάσκειν, καὶ πρῶτον αὐτὸν καταβάλλειν τὰ σπέρματα. Τὸ μὲν γὰρ ἤδη μελετηθὲν καὶ ἐν συνηθείᾳ γενόμενον πολλῶν, εὐπαράδεκτον ἂν ῥᾳδίως γένοιτο, τὸ δὲ νῦν πρῶτον ἀκουόμενον θορυβεῖ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, καὶ πολλὰ τοῖς διδάσκου-25 σι παρέχει πράγματα. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐν Ἀθήναις ἐθορύβει τοὺς ἀκούοντας, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεστρέφοντο τὸν Παῦλον, ἐγκαλοῦντες, ὅτι «ξενίζοντά τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν». Εἰ γὰρ νῦν κάματον καὶ πόνον πολὺν Ἐκκλησίας προστασία παρέχει τοῖς κυβερνῶσιν αὐτήν, ἐννόησον πῶς διπλοῦς καὶ τριπλοῦς καὶ πολλαπλα-*

---

11. Ἰω. 4,38.
12. Πράξ. 17,20.

τὸ σκάφος μὲ κάθε ἀσφάλεια. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι, στοὺς ὁποίους εἶχε ἀνατεθεῖ τότε ἡ διακυβέρνηση τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ μᾶς προξενοῦν ἔκπληξη καὶ νὰ τοὺς θαυμάζομε πολὺ περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κυβερνοῦν σήμερα αὐτήν, τότε ποὺ ὁ πόλεμος ἦταν μεγάλος καὶ ἀπὸ ἔξω καὶ ἀπὸ μέσα, τότε ποὺ ἀκόμη τὸ φυτὸ τῆς πίστεως ἦταν ἀπαλώτερο καὶ χρειαζόταν πολλὴ φροντίδα, τότε ποὺ τὸ πλῆθος τῆς Ἐκκλησίας, σὰν νεογέννητο βρέφος, χρειαζόταν μεγάλη πρόνοια καὶ κάποια ψυχὴ σοφώτατη ποὺ θὰ ἀναλάμβανε νὰ τὸ διαθρέψει.

Καὶ γιὰ νὰ μάθετε σαφέτερα, πόσων στεφανιῶν ἦταν ἄξιοι ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους εἶχε ἐμπιστευθεῖ ἡ διακυβέρνηση τῆς Ἐκκλησίας καὶ πόσος κόπος καὶ κίνδυνος ὑπῆρχε στὴν ἀρχὴ τὸ ν' ἀναλάβει κανεὶς ἕνα τέτοιο ἔργο καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ν' ἀσχοληθεῖ μ' αὐτό, σᾶς ἀναφέρω μαρτυρία τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἐπιδοκιμάζει αὐτὰ καὶ ἐπικυρώνει τὴ γνώμη αὐτὴ ποὺ σᾶς ἀνέφερα. Βλέποντας δηλαδὴ νὰ ἔρχονται πολλοὶ πρὸς αὐτὸν καὶ θέλοντας νὰ δείξει στοὺς Ἀποστόλους, ὅτι οἱ προφῆτες κοπίασαν περισσότρο ἀπ' αὐτούς, εἶπε· «ἄλλοι ἔχουν κοπιάσει καὶ σεῖς εἰσήλθατε στὸν κόπο αὐτῶν»[11]. Ἂν καὶ βέβαια οἱ Ἀπόστολοι κοπίαζαν περισσότερο ἀπὸ τοὺς προφῆτες· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνοι πρῶτοι ἔσπειραν τὸν λόγο τῆς εὐσέβειας καὶ προσέλκυσαν τὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἦταν ἀδίδακτες, πρὸς τὴν ἀλήθεια, σ' ἐκείνους ἀποδίδει τὸν περισσότερο κόπο.

Πράγματι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα, δὲν εἶναι, τὸ νὰ ἔλθει κανεὶς καὶ νὰ διδάσκει μετὰ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους διδακάλους, καὶ τὸ νὰ σπείρει αὐτὸς τὰ σπέρματα πρῶτος. Διότι στὴν περίπτωση τοῦ πρώτου, ἐπειδὴ τὸ πράγμα μελετήθηκε καὶ ἔγινε συνήθεια τῶν πολλῶν, θὰ μποροῦσε εὔκολα νὰ γίνει ἀποδεκτό, ἐνῶ στὴν περίπτωση τοῦ δευτέρου, ἐπειδὴ τὸ πράγμα ἀκούεται γιὰ πρώτη φορὰ θορυβεῖ τὴ διάνοια τῶν ἀκροατῶν καὶ δημιουργεῖ πολλὲς δυσκολίες στοὺς διδασκάλους. Αὐτὸ δηλαδὴ θορυβοῦσε καὶ τοὺς ἀκροατὲς στὴν Ἀθήνα καὶ γι' αὐτὸ ἀποστρέφονταν τὸν Παῦλο καὶ τὸν κατηγοροῦσαν λέγοντας· «κάποια περίεργα πράγματα φέρνεις στ' αὐτιά μας»[12]. Διότι, ἐὰν σήμερα προξενεῖ κούραση καὶ πολὺ κόπο ἡ προστασία τῆς Ἐκκλησίας σ' ἐκείνους ποὺ τὴν κυβερνοῦν, σκέψου πῶς ἦταν ὁ κόπος τότε διπλὸς καὶ τριπλὸς καὶ πολλαπλάσιος, ὅταν

*σίων ἦν τότε ὁ πόνος, ὅτε κίνδυνοι καὶ μάχαι καὶ ἐπιβουλαὶ καὶ φόβος διηνεκής. Οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι, παραστῆσαι τῷ λόγῳ τὴν δυσκολίαν, ἣν ὑπέμενον οἱ ἅγιοι τότε ἐκεῖνοι· ἀλλ' οὗτος αὐτὴν εἴσεται μόνος ὁ διὰ τῆς πείρας αὐτῆς ἐλθών.*

5 *4. Εἴπω καὶ τέταρτον στέφανον ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς ἡμῖν ἀνίσχοντα ταύτης. Τίς οὖν ἐστιν οὗτος; Τὸ τὴν πατρίδα αὐτὸν ἐπιτραπῆναι τὴν ἡμετέραν. Ἐπίπονον μὲν γὰρ καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν καὶ πεντήκοντα προστῆναι μόνον, τὸ δὲ πόλιν ἐγχειρισθῆναι τοσαύτην, καὶ δῆμον εἰς εἴκοσι ἐκτεινόμενον μυριάδας, πόσης ἀρετῆς οἴει καὶ σοφίας*
10 *ἀπόδειξιν εἶναι; Καὶ γὰρ ὥσπερ ἐπὶ τῶν στατοπέδων τὰς βασιλικωτέρας φάλαγγας καὶ πληθυούσας μᾶλλον οἱ σοφώτεροι τῶν στρατηγῶν ἐγχειρίζονται, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν πόλεων, τὰς μείζους καὶ πολυανθρώπους οἱ δοκιμώτεροι τῶν ἀρχόντων ἐμπιστεύονται. Καὶ ἄλλως δὲ πολὺς ἦν τῆς πόλεως ταύτης τῷ Θεῷ λόγος, ὡς καὶ*
15 *διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐδήλωσε· τὸν γοῦν τῆς οἰκουμένης ἐπιστάτην ἁπάσης Πέτρον, ᾧ τὰς κλεῖς ἐνεχείρισε τῶν οὐρανῶν, ᾧ πάντα ἄγειν καὶ φέρειν ἐπέτρεψε, πολὺν ἐνταῦθα χρόνον ἐνδιατρίψαι ἐκέλευσεν· οὕτως αὐτῷ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἡ πόλις ἀντίρροπος ἡ ἡμετέρα.*

20 *Ἐπειδὴ δὲ ἐμνήσθην Πέτρου, καὶ πέμπτον ἐξ αὐτοῦ στέφανον εἶδον πλεκόμενον· οὗτος δέ ἐστι τὸ μετ' ἐκεῖνον τοῦτον διαδέξασθαι τὴν ἀρχήν. Ὥσπερ γὰρ ἄν τις λίθον ἐξαίρων μέγαν ἐκ θεμελίων, ἕτερον ἀντίρροπον ἐκείνου σπουδάζει πάντως ἀντεισαγαγεῖν, εἰ μὴ μέλλοι πᾶσαν σαλεύειν τὴν οἰκοδομὴν καὶ σαθροτέραν ποιεῖν, οὕτω*
25 *δὴ καὶ Πέτρου μέλλοντος ἐντεῦθεν ἀποδημεῖν, ἕτερον ἀντίρροπον Πέτρου διδάσκαλον ἡ τοῦ Πνεύματος ἀντεισήγαγε χάρις, ὥστε μὴ τὴν ἤδη γενομένην οἰκοδομὴν τῇ τοῦ διαδεξαμένου εὐτελείᾳ σαθροτέραν γενέσθαι.*

*Πέντε μὲν οὖν στεφάνους ἀπηριθμησάμεθα, ἀπὸ τοῦ μεγέ-*
30 *θους τῆς ἀρχῆς, ἀπὸ τῆς ἀξίας τῶν κεχειροτονηκότων, ἀπὸ τῆς τοῦ καιροῦ δυσκολίας, ἀπὸ τοῦ μέτρου τῆς πόλεως, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τοῦ*

ὑπῆρχαν κίνδυνοι καὶ μάχες καὶ ἐπιβουλὲς καὶ φόβος διαρκής. Δὲν εἶναι δυνατό, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ παρουσιάσει κανεὶς μὲ τὸ λόγο τὴ δυσκολία ποὺ ὑπέμεναν τότε οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι, ἀλλ' αὐτὴν θὰ τὴν γνωρίσει αὐτὸς μόνο ποὺ θὰ τὴν δοκιμάσει στὴν πράξη.

4. Θὰ σᾶς ἀναφέρω καὶ τέταρτο στεφάνι ποὺ μᾶς παρέχεται ἀπὸ τὸ ἐπισκοπικὸ αὐτὸ ἀξίωμα. Ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τὸ ὅτι τοῦ ἀνατέθηκε ἡ διακυβέρνηση τῆς πατρίδας μας. Εἶναι πράγματι ἐπίπονο τὸ νὰ κυβερνᾶ κανεὶς ἑκατὸ καὶ πενήντα μόνο ἄνδρες, τὸ νὰ τοῦ ἀνατεθεῖ ὅμως ἡ διακυβέρνηση μιᾶς τόσο μεγάλης πόλεως, καὶ ἑνὸς πλήθους ποὺ ἔφθανε τὶς διακόσιες χιλιάδες, πόσης ἀρετῆς καὶ σοφίας νομίζει κανεὶς ὅτι εἶναι ἀπόδειξη αὐτό; Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ στὰ στρατόπεδα οἱ βασιλικώτερες καὶ πολυπληθέστερες φάλαγγες ἀναθέτονται στοὺς πιὸ ἔμπειρους στρατηγούς, ἔτσι λοιπὸν καὶ στὴν περίπτωση τῶν πόλεων τὶς μεγαλύτερες καὶ πολυανθρωπότερες τὶς ἐμπιστεύονται στοὺς πιὸ ἱκανοὺς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες. Ἄλλωστε ὑπῆρξε μεγάλο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν πόλη αὐτή, ὅπως τὸ φανέρωσε μὲ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα. Τὸν προϊστάμενο δηλαδὴ ὅλης τῆς οἰκουμένης, τὸν Πέτρο, στὸν ὁποῖο παρέδωσε τὰ κλειδιὰ τῶν οὐρανῶν καὶ στὸν ὁποῖο ἐπέτρεψε ὅλα νὰ τὰ διευθύνει καὶ νὰ τὰ καθοδηγεῖ, ἔδωσε ἐντολὴ νὰ μείνει πολὺν χρόνο ἐδῶ· ἔτσι ἡ πόλη μας ἦταν γι' αὐτὸν ἰσοδύναμη μὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη.

Ἐπειδὴ ὅμως θυμήθηκα τὸν Πέτρο, εἶδα ἀπὸ αὐτὸ νὰ πλέκεται καὶ πέμπτο στεφάνι· καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ὅτι αὐτὸς διαδέχθηκε τὴν διακυβέρνηση τῆς πόλεως μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἀφαιρώντας κάποιος ἀπὸ τὰ θεμέλια λίθο μεγάλο, φροντίζει νὰ τοποθετήσει στὴ θέση ἐκείνου ἄλλον ἰσοδύναμο, ἐὰν δὲν θέλει νὰ σαλεύσει ὅλη τὴν οἰκοδομὴ καὶ νὰ τὴν κάνει σαθρότερη, ἔτσι λοιπόν, ὅταν ἐπρόκειτο ὁ Πέτρος νὰ φύγει ἀπὸ ἐδῶ, ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος τοποθέτησε στὴ θέση αὐτοῦ ἄλλον ἰσοδύναμο μὲ τὸν Πέτρο διδάσκαλο, ὥστε νὰ μὴ γίνει σαθρότερη ἡ οἰκοδομή, ποὺ ἤδη ὑπῆρχε ἀνεγειρμένη, μὲ τὴν ἀσημαντότητα ἐκείνου ποὺ θὰ τὸν διαδεχόταν.

Ἀπαριθμήσαμε λοιπὸν πέντε στεφάνια, προερχόμενα ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ ἀξιώματος, ἀπὸ τὴν ἀξία ἐκείνων ποὺ τὸν εἶχαν χειροτονήσει, ἀπὸ τὴ δυσκολία τοῦ καιροῦ, ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως,

*παραδόντος αὐτῷ τὴν ἐπισκοπήν· τούτους ἅπαντας πλέξαντας ἐνῆν καὶ ἕκτον εἰπεῖν καὶ ἕβδομον καὶ πλείω τούτων· ἀλλ' ἵνα μὴ τὸν ἅπαντα χρόνον εἰς τὸν περὶ τῆς ἐπισκοπῆς ἀναλώσαντες λόγον, ἐκπέσωμεν τῶν περὶ τοῦ μάρτυρος διηγημάτων, φέρε λοιπὸν ἐπὶ τὸν 5 ἆθλον ἐκεῖνον ἴωμεν.*

*Πόλεμος ἀνεριπίσθη ποτὲ χαλεπὸς κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ καθάπερ τυραννίδος χαλεπωτάτης τὴν γῆν καταλαβούσης, ἐκ μέσης ἀνηρπάζοντο τῆς ἀγορᾶς ἅπαντες, ἄτοπον μὲν οὐδὲν ἐγκαλούμενοι, ὅτι δὲ τῆς πλάνης ἀπαλλαγέντες, πρὸς τὴν εὐσέβειαν 10 ἔδραμον, ὅτι τῆς τῶν δαιμόνων θρησκείας ἀπέστησαν, ὅτι τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἐπέγνωσαν καὶ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ προσεκύνησαν, καὶ ὑπὲρ ὧν στεφανοῦσθαι αὐτοὺς ἐχρῆν καὶ θαυμάζεσθαι καὶ τιμᾶσθαι, ὑπὲρ τούτων ἐκολάζοντο καὶ μυρίοις περιηντλοῦντο δεινοῖς πάντες οἱ τὴν πίστιν παραδεξάμενοι, πολλῷ δὲ πλέον οἱ τῶν 15 Ἐκκλησιῶν προεστῶτες. Ὁ γὰρ διάβολος, κακοῦργος ὢν καὶ δεινὸς τὰς τοιαύτας ράπτειν ἐπιβουλάς, προσεδόκησεν ὅτι, τοὺς ποιμένας ἐὰν ἀφέλῃ, τὰ ποίμνια ῥᾳδίως διασπάσαι δυνήσεται. Ἀλλ' «ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν», βουλόμενος αὐτῷ δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἄνθρωποι τὰς αὐτοῦ κυβερνῶσιν Ἐκκλησίας, 20 ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὁ πανταχοῦ ποιμαίνων τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν, συνεχώρησε τοῦτο γενέσθαι, ἵν', ὅταν ἀφαιρεθέντων ἐκείνων ἴδῃ τὰ τῆς εὐσεβείας οὐκ ἐλαττούμενα οὐδὲ σβεννύμενον τὸν τοῦ κηρύγματος λόγον, ἀλλ' αὐξόμενον μᾶλλον, μάθῃ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ταῦτα αὐτῷ διακονούμενοι πάντες, ὅτι οὐκ ἀνθρώπινα 25 τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἔχει τὴν ῥίζαν ἡμῖν ἡ τῆς διδασκαλίας ὑπόθεσις, καὶ Θεός ἐστιν ὁ πανταχοῦ τὰς Ἐκκλησίας ἄγων, καὶ ὅτι τὸν Θεὸν πολεμοῦντα οὐκ ἔνι περιγενέσθαι ποτέ.*

*Οὐ τοῦτο δὲ ἐκακούργησεν ὁ διάβολος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερον οὐκ ἔλαττον τούτου. Οὐ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν, ὧν προειστήκει-30 σαν, ἠφίει σφάττεσθαι τοὺς ἐπισκόπους, ἀλλ' εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἄγων ἀνῄρει· ἐποίει δὲ τοῦτο ὁμοῦ μὲν ἐρήμους τῶν ἐπιτηδείων λαβεῖν σπεύδων, ὁμοῦ δὲ ἀσθενεστέρους ἐργάζεσθαι τῷ μόχθῳ τῆς ὁδοιπορίας ἐλπίζων· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου τούτου πεποίηκεν.*

καὶ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ ἐκείνου ποὺ τοῦ παρέδωσε τὴν ἐπισκοπή. Ἀφοῦ τὰ πλέξαμε αὐτὰ θὰ μπορούσαμε ν' ἀναφέρομε καὶ ἕκτο καὶ ἕβδομο καὶ περισσότερα ἀπ' αὐτά· ἀλλά, γιὰ νὰ μὴ ξοδεύσομε ὅλο τὸ χρόνο μιλώντας γιὰ τὴν ἐπισκοπὴ καὶ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὶς διηγήσεις γιὰ τὸν μάρτυρα, ἐμπρὸς λοιπὸν ἃς ἔλθομε στὸν ἄθλο ἐκεῖνον.

Ξέσπασε κάποτε φοβερὸς πόλεμος ἐναντίον τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ σὰν φοβερώτατη τυραννίδα ξαπλώθηκε στὴ γῆ καὶ ὅλοι ἁρπάζονταν μέσα ἀπὸ τὴν ἀγορά, χωρὶς καμμιὰ ἄτοπη κατηγορία, ἀλλ' ἁπλῶς ὅτι ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ ἔτρεξαν πρὸς τὴν εὐσέβεια, ὅτι ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴ θρησκεία τῶν δαιμόνων, ὅτι γνώρισαν τὸν ἀληθινὸ Θεὸ καὶ προσκύνησαν τὸν μονογενὴ Υἱὸ αὐτοῦ· καὶ γιὰ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε αὐτοὶ νὰ στεφανώνονται καὶ νὰ θαυμάζονται καὶ νὰ τιμοῦνται, ἐξαιτίας αὐτῶν τιμωροῦνταν καὶ περιβάλλονταν ἀπὸ μύρια κακὰ ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ δέχθηκαν τὴν πίστη, καὶ πολὺ περισσότερο οἱ προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν. Διότι ὁ διάβολος, ὄντας κακοῦργος καὶ φοβερὸς στὸ νὰ μηχανορραφεῖ τέτοιες ἐπιβουλές, ἔλπισε ὅτι, ἐὰν ἀφαιρέσει τοὺς ποιμένες, θὰ μπορέσει εὔκολα νὰ διασκορπίσει τὰ ποίμνια. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ συλλαμβάνει τοὺς σοφοὺς στὴν πανουργία αὐτῶν, θέλοντας νὰ δείξει σ' αὐτόν, ὅτι δὲν κυβερνοῦν τὶς Ἐκκλησίες του ἄνθρωποι, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ποιμαίνει παντοῦ ὅλους ἐκείνους ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν, ἐπέτρεψε νὰ γίνει αὐτό, ὥστε, ὅταν δεῖ νὰ μὴ μειώνεται ἡ εὐσέβεια μετὰ τὴν ἀφαίρεση ἐκείνων, οὔτε νὰ σβήνει ὁ λόγος τοῦ κηρύγματος, ἀλλὰ νὰ αὐξάνει περισσότερο, νὰ μάθει καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔργα, ὅτι ὅλοι ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν σ' αὐτὰ καθὼς καὶ ὅλα τὰ δικά μας δεν εἶναι ἀνθρώπινα, ἀλλ' ἔχει τὴ ρίζα ἡ ὑπόθεση τῆς διδασκαλίας μας στοὺς οὐρανούς, καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ καθοδηγεῖ παντοῦ τὶς Ἐκκλησίες, καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ ποτὲ νὰ βγεῖ νικητὴς ἐκεῖνος ποὺ πολεμεῖ τὸ Θεό.

Καὶ δὲν διέπραξε ὁ διάβολος αὐτὸ μόνο τὸ κακούργημα, ἀλλὰ καὶ ἄλλο ὄχι μικρότερο ἀπ' αὐτό. Ὅτι δηλαδὴ δὲν ἄφηνε τοὺς ἐπισκόπους νὰ σφάζονται στὶς πόλεις ποὺ ἦταν προϊστάμενοι, ἀλλὰ τοὺς ἐφόνευε ὁδηγώντας τους σὲ ξένη πόλη. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμνε ἐπιδιώκοντας ἔτσι νὰ μείνουν ἔρημοι ἀπὸ φίλους καὶ συγχρόνως ἐλπίζοντας νὰ τοὺς καταστήσει ἀσθενέστερους μὲ τὸν κόπο τῆς ὁδοιπορίας, πράγμα λοιπὸν ποὺ ἔκαμε καὶ στὸν μακάριο αὐτόν. Διό-

*Ἀπὸ γὰρ τῆς ἡμετέρας πόλεως εἰς τὴν Ῥώμην αὐτὸν ἐκάλεσεν, μακροτέρους αὐτῷ τιθεὶς τοὺς διαύλους τοῦ δρόμου, καὶ τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ καὶ τῷ πλήθει τῶν ἡμερῶν τὸ φρόνημα καταβάλλειν αὐτοῦ προσδοκῶν, οὐκ εἰδὼς ὅτι συνέμπορον ἔχων Ἰησοῦν καὶ συναπό-*
5 *δημον τῆς τοσαύτης ὁδοιπορίας, ἰσχυρότερος μᾶλλον ἐγίνετο, καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ δυνάμεως οὔσης πλείονα παρεῖχε τὴν ἀπόδειξιν, καὶ τὰς Ἐκκλησίας συνεκρότει μειζόνως. Αἱ γὰρ κατὰ τὴν ὁδὸν πόλεις συντρέχουσαι πάντοθεν ἤλειφον τὸν ἀθλητὴν καὶ μετὰ πολλῶν ἐξέπεμπον τῶν ἐφοδίων, εὐχαῖς καὶ πρεσβείαις αὐτῷ συναγωνιζόμε-*
10 *ναι.*

*Καὶ αὐταὶ δὲ οὐ τὴν τυχοῦσαν παράκλησιν ἐλάμβανον μετὰ προθυμίας τοσαύτης ἐπὶ θάνατον τρέχοντα ὁρῶσαι τὸν μάρτυρα, μεθ' ὅσης εἰκὸς ἦν τὸν ἐπὶ βασίλεια καλούμενον τὰ ἐν οὐρανῷ. Καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐμάνθανον αὐτῶν, διὰ τῆς τοῦ γενναίου προθυμίας*
15 *ἐκείνου καὶ φαιδρότητος, ὅτι οὐ θάνατος ἦν ἐφ' ὃν ἔτρεχεν, ἀλλ' ἀποδημία τις καὶ μετάστασις καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνάβασις. Καὶ ταῦτα διδάσκων κατὰ πᾶσαν πόλιν ἀπῄει διὰ τῶν λόγων, διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν. Καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων συνέβη, ὅτε, τὸν Παῦλον δήσαντες καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἀποστείλαντες, ἐνόμιζον μὲν*
20 *ἐπὶ θάνατον πέμπειν, ἔπεμπον δὲ τοῖς ἐκεῖ κατοικοῦσιν Ἰουδαίοις διδάσκαλον, τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ Ἰγνατίου γέγονε μετὰ περιουσίας τινός. Οὐδὲ γὰρ τοῖς τὴν Ῥώμην οἰκοῦσι μόνοις, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐν τῷ μέσῳ κειμέναις πόλεσιν ἁπάσαις διδάσκαλος ἀπῄει θαυμάσιος, πείθων καταφρονεῖν τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι τὰ*
25 *βλεπόμενα, καὶ τῶν μελλόντων ἐρᾶν, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπειν, καὶ πρὸς μηδὲν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ δεινῶν ἐπιστρέφεσθαι.*

*Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τούτων πλείονα διὰ τῶν ἔργων αὐτοὺς παιδεύων ὥδευε, καθάπερ ἥλιός τις ἐξ ἀνατολῆς ἀνίσχων καὶ πρὸς τὴν δύσιν τρέχων· μᾶλλον δὲ καὶ τούτου φαιδρότερος· οὗτος μὲν γὰρ*
30 *ἄνωθεν ἔτρεχεν, αἰσθητὸν ἄγων φῶς, Ἰγνάτιος δὲ κάτωθεν ἀντέλαμπε, νοητὸν φῶς διδασκαλίας ταῖς ψυχαῖς ἐνιείς· κἀκεῖνος μὲν εἰς τὰ τῆς δύσεως ἀπιὼν μέρη κρύπτεται καὶ νύκτα εὐθέως ἐπάγει, οὗτος δὲ εἰς τὰ τῆς δύσεως ἀπελθὼν μέρη φαιδρότερον ἐκεῖθεν ἀνέ-*

τι ἀπὸ τὴν πόλη μας τὸν κάλεσε στὴ Ρώμη, κάμνοντάς του μακρότερη τὴν ὁδοιπορία, καὶ ἐλπίζοντας μὲ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν νὰ καταβάλει τὸ φρόνημά του, μὴ γνωρίζοντας ὅμως ὅτι, ἔχοντας αὐτὸς στὴν τόσο μεγάλη ὁδοιπορία του συνοδοιπόρο καὶ συνταξιδιώτη τὸν Ἰησοῦ, γινόταν περισσότερο ἰσχυρότερος, παρεῖχε μεγαλύτερη ἀπόδειξη τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ποὺ ὑπῆρχε μαζί του καὶ σφυρηλατοῦσε ἔτσι περισσότερο τὶς Ἐκκλησίες. Διότι οἱ πόλεις ποὺ ὑπῆρχαν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ποὺ περνοῦσε συντρέχοντας ἀπὸ παντοῦ ἐνίσχυαν τὸν ἀθλητὴ καὶ τὸν προέπεμπαν μὲ πολλὰ ἐφόδια, συναγωνιζόμενες μὲ αὐτὸν μὲ τὶς προσευχὲς καὶ τὶς παρακλήσεις τους.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὲς δὲν δέχονταν μικρὴ παρηγοριά, βλέποντας τὸν μάρτυρα νὰ τρέχει πρὸς τὸ θάνατο μὲ τόση μεγάλη προθυμία, μὲ ὅση φυσικὸ ἦταν νὰ τρέχει ἐκεῖνος ποὺ καλεῖται στὰ οὐράνια ἀνάκτορα. Καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔργα μάθαιναν, ἀπὸ τὴν προθυμία δηλαδὴ ἐκείνου καὶ τὴν ὑπερβολικὴ χαρά, ὅτι δὲν ἦταν θάνατος ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖο ἔτρεχε, ἀλλὰ κάποια ἀποδημία καὶ μετάθεση καὶ ἀνάβαση πρὸς τὸν οὐρανό. Καὶ διδάσκοντας αὐτὰ σὲ κάθε πόλη μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα του ἀναχωροῦσε ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ συνέβηκε μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ὅταν, δένοντας τὸν Παῦλο καὶ στέλνοντάς τον στὴ Ρώμη, νόμιζαν ὅτι τὸν στέλνουν στὸ θάνατο, στὴν πραγματικότητα ὅμως τὸ ἔστελναν διδάσκαλο στοὺς Ἰουδαίους ποὺ κατοικοῦσαν ἐκεῖ, αὐτὸ λοιπὸν συνέβηκε καὶ μὲ τὸν Ἰγνάτιο μὲ κάποια μεγάλη ἀφθονία. Διότι καθίστατο διδάσκαλος θαυμάσιος ὄχι μόνο σ' ἐκείνους ποὺ κατοικοῦσαν στὴ Ρώμη, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλες τὶς ἐνδιάμεσες πόλεις, πείθοντάς τους νὰ περιφρονοῦν τὴν παροῦσα ζωή, νὰ μὴ θεωροῦν τίποτε τὰ βλεπόμενα, νὰ ἐπιθυμοῦν τὰ μελλοντικὰ καὶ ν' ἀποβλέπουν πρὸς τὸν οὐρανό, καὶ νὰ μὴ δίνουν σημασία γιὰ κανένα ἀπὸ τὰ κακὰ τῆς παρούσας ζωῆς.

Διδάσκοντάς τους λοιπὸν αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα του καὶ παιδεύοντάς τους βάδιζε σὰν κάποιος ἥλιος ἀνατέλλοντας ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ τρέχοντας πρὸς τὴ δύση· ἢ καλύτερα λαμπρότερος κι ἀπ' αὐτόν. Διότι ὁ ἥλιος ἔτρεχε στὸν οὐρανό, παρέχοντας αἰσθητὸ φῶς, ἐνῶ ὁ Ἰγνάτιος ἀντέλαμπε κάτω, ἐμβάλλοντας στὶς ψυχὲς νοητὸ φῶς διδασκαλίας. Καὶ ὁ ἥλιος βέβαια φθάνοντας στὰ μέρη τῆς δύσεως κρύβεται καὶ ἀμέσως φέρνει τὴ νύ-

*τειλε, καὶ τοὺς κατὰ τὴν ὁδὸν ἅπαντας εὐεργετήσας τὰ μέγιστα· ἐπειδὴ δὲ τῆς πόλεως ἐπέβη, κἀκείνην φιλοσοφεῖν ἐπαίδευσε. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς συνεχώρησεν ἐκεῖ τὸν βίον αὐτὸν καταλῦσαι, ὥστε τὴν τούτου τελευτὴν διδασκάλιον γενέσθαι εὐσεβείας τοῖς τὴν*
5 *Ῥώμην οἰκοῦσιν ἅπασιν. Ὑμεῖς μὲν γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι οὐδεμιᾶς ἐδέεσθε λοιπὸν ἀποδείξεως, ἐρριζωμένοι κατὰ τὴν πίστιν· οἱ δὲ τὴν Ῥώμην οἰκοῦντες, ἅτε πολλῆς τότε ἀσεβείας οὔσης ἐκεῖ, πλείονος ἔχρῃζον βοηθείας. Διὰ τοῦτο καὶ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ μετ' ἐκείνους οὗτος ἐκεῖ πάντες ἐτύθησαν· τοῦτο μὲν ἵνα μολυνθεῖ-*
10 *σαν τὴν πόλιν τοῖς τῶν εἰδώλων αἵμασι, τοῖς οἰκείοις αἵμασιν ἐκκαθάρωσι, τοῦτο δὲ ἵνα τῆς ἀναστάσεως τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ διὰ τῶν ἔργων παράσχωνται τὴν ἀπόδειξιν, πείσαντες τοὺς τὴν Ῥώμην οἰκοῦντας, ὡς οὐκ ἂν μετὰ τοσαύτης ἡδονῆς τῆς παρούσης κατεφρόνησαν ζωῆς, εἰ μὴ σφόδρα ἦσαν πεπεικότες ἑαυτούς, ὅτι*
15 *πρὸς τὸν ἐσταυρωμένον ἔμελλον ἀναβαίνειν Ἰησοῦν καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς αὐτὸν ὄψεσθαι.*

*Μεγίστη γὰρ ὄντως ἀναστάσεως ἀπόδειξις τὸ τὸν σφαγέντα Χριστὸν τοσαύτην μετὰ θάνατον ἐπιδείξασθαι δύναμιν, ὡς τοὺς ζῶντας ἀνθρώπους πεῖσαι καὶ πατρίδος καὶ οἰκίας καὶ φίλων καὶ*
20 *συγγενῶν καὶ αὐτῆς ὑπεριδεῖν τῆς ζωῆς ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ὁμολογίας, καὶ μάστιγας καὶ κινδύνους καὶ θάνατον ἀντὶ τῶν παρόντων ἡδέων ἑλέσθαι. Ταῦτα γὰρ οὐχὶ νεκροῦ τινος, οὐδὲ ἐπὶ τῷ τάφῳ μείναντος, ἀλλ' ἀναστάντος καὶ ζῶντος ἦν τὰ κατορθώματα. Ἐπεὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, ἡνίκα μὲν ἔζη, τοὺς συνόντας αὐτῷ πάντας ἀπο-*
25 *στόλους ἀπὸ τοῦ φόβου γενομένους ἀσθενεστέρους προδοῦναι τὸν διδάσκαλον καὶ φεύγοντας ἀπελθεῖν, ἐπειδὴ δὲ ἐτελεύτησεν, μὴ μόνον Πέτρον καὶ Παῦλον, ἀλλὰ καὶ Ἰγνάτιον τὸν οὐδὲ ἑωρακότα αὐτὸν οὐδὲ ἀπολελαυκότα αὐτοῦ τῆς συνουσίας, τοσαύτην ὑπὲρ αὐτοῦ προθυμίαν ἐπιδείξασθαι, ὡς καὶ αὐτὴν δι' αὐτὸν ἐπιδοῦναι τὴν ψυ-*
30 *χήν;*

5. *Ἵν' οὖν ταῦτα ἔργῳ μάθωσιν οἱ τὴν Ῥώμην οἰκοῦντες ἅπαντες, συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ἐκεῖ τελειωθῆναι τὸν ἅγιον. Καὶ ὅτι αὕτη ἐστὶν*

χτα, ἐνῶ αὐτὸς καταφθάνοντας στὰ μέρη τῆς δύσεως ἀνέτειλε ἐκεῖ λαμπρότερα, ἀφοῦ εὐεργέτησε ὑπερβολικὰ καὶ ὅλους ἐκείνους ποὺ συνάντησε κατὰ μῆκος τῆς πορείας του, καὶ ὅταν ἔφθασε στὴν πόλη, δίδαξε καὶ σ' ἐκείνην τὴν ὁδὸ τῆς εὐσέβειας. Διότι γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ τερματίσει ἐκεῖ τὴ ζωή του, ὥστε ὁ θάνατος αὐτοῦ νὰ γίνει διδάσκαλος εὐσέβειας σ' ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ρώμης. Διότι σεῖς μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ δὲν χρειαζόσασταν τότε καμμιὰ ἀπόδειξη, ἐπειδὴ ἤσασταν ριζωμένοι στὴν πίστη, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῆς Ρώμης, ἐπειδὴ τότε ὑπῆρχε ἐκεῖ πολλὴ ἀσέβεια, χρειάζονταν πολλὴ βοήθεια. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκείνους καὶ αὐτὸς ἐκεῖ ὅλοι θυσιάσθηκαν· καὶ ὁ ἕνας λόγος ἦταν, ἐπειδὴ εἶχε μολυνθεῖ ἡ πόλη μὲ τὰ αἵματα τῶν εἰδώλων, νὰ τὴν καθαρίσουν μὲ τὰ αἵματά τους, καὶ ὁ ἄλλος λόγος γιὰ νὰ τοὺς ἀποδείξουν ἔμπρακτα τὴν ἀνάσταση τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ, πείθοντας τοὺς κατοίκους τῆς Ρώμης, ὅτι δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ μὲ τόση εὐχαρίστηση νὰ περιφρονήσουν τὴν παρούσα ζωή, ἐὰν δὲν ἦταν πάρα πολὺ πεπεισμένοι, ὅτι ἐπρόκειτο ν' ἀνεβοῦν πρὸς τὸν ἐσταυρωμένο Ἰησοῦ καὶ ὅτι θὰ τὸν δοῦν στοὺς οὐρανούς.

Πράγματι λοιπὸν ἀποτελεῖ μέγιστη ἀπόδειξη τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς ποὺ σφαγιάσθηκε ἐπέδειξε τόση μεγάλη δύναμη μετὰ τὸ θάνατό του, ὥστε νὰ πείσει τοὺς ζωντανοὺς ἀνθρώπους νὰ περιφρονήσουν καὶ πατρίδα καὶ οἰκία καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωή τους χάριν τῆς πίστεώς τους πρὸς αὐτόν, καὶ νὰ προτιμήσουν ἀντὶ τῶν εὐχαρίστων τῆς παρούσας ζωῆς καὶ μάστιγες καὶ κινδύνους καὶ θάνατο. Καθόσον αὐτὰ δὲν ἦταν κατορθώματα κάποιου νεκροῦ, οὔτε κάποιου ποὺ ἔμεινε στὸν τάφο, ἀλλὰ ἐκείνου ποὺ ἀναστήθηκε καὶ ζεῖ. Διότι πῶς θὰ μποροῦσε νὰ δικαιολογηθεῖ τὸ ὅτι, ὅταν ζοῦσε ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν, γενόμενοι ἀσθενέστεροι ἀπὸ τὸ φόβο, νὰ προδώσουν τὸν διδάσκαλό τους καὶ νὰ φύγουν καὶ ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ κοντά του, ὅταν ὅμως πέθανε, ὄχι μόνο ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰγνάτιος ποὺ οὔτε κἂν εἶχε δεῖ αὐτόν, οὔτε εἶχε ἀπολαύσει τὴ συναναστροφὴ αὐτοῦ, νὰ ἐπιδείξουν ὑπὲρ αὐτοῦ τόση μεγάλη προθυμία, ὥστε καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωή τους νὰ θυσιάσουν γι' αὐτόν;

5. Γιὰ νὰ τὰ μάθουν λοιπὸν αὐτὰ ἔμπρακτα ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ρώμης, ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς νὰ τελειώσει ὁ ἅγιος τὴ ζωή του ἐκεῖ. Καὶ

*ἡ αἰτία, ἐξ αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς τελευτῆς τοῦτο πιστώσομαι. Οὐ γὰρ ἔξω τειχῶν ἐν βαράθρῳ, οὐδὲν ἐν δικαστηρίῳ, οὐδὲ ἐν γωνίᾳ τινὶ τὴν καταδικάζουσαν ἐδέξατο ψῆφον, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῷ θεάτρῳ, τῆς πόλεως ἄνω καθεζομένης ἁπάσης, τὸν τοῦ μαρτυρίου τρόπον 5 ὑπέμεινε, θηρίων ἐπ' αὐτὸν ἀφεθέντων, ἵν', ὑπὸ ταῖς ἁπάντων ὄψεσι τὸ τρόπαιον στήσας κατὰ τοῦ διαβόλου, τοὺς θεατὰς ἅπαντας ζηλωτὰς ποιήσῃ τῶν ἀγωνισμάτων τῶν ἑαυτοῦ, οὐκ ἀποθνῄσκων μόνον οὕτω γενναίως, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡδονῆς ἀποθνῄσκων. Οὐ γὰρ ὡς ζωῆς ἀπορρήγνυσθαι μέλλων, ἀλλ' ὡς ἐπὶ ζωὴν καλούμενος 10 βελτίω καὶ πνευματικωτέραν, οὕτως ἀσμένως ἑώρα τὰ θηρία. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἀπὸ τῶν ῥημάτων, ὧν ἀποθνῄσκειν μέλλων ἐφθέγξατο. Ἀκούσας γάρ, ὅτι οὗτος αὐτὸν τῆς τιμωρίας ὁ τρόπος μένει, «ἐγὼ τῶν θηρίων ἐκείνων ὀναίμην», ἔλεγεν.*

*Τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἐρῶντες· ὅπερ ἂν πάσχωσιν ὑπὲρ τῶν ἐρω- 15 μένων μεθ' ἡδονῆς δέχονται, καὶ τότε δοκοῦσιν ἐμφορεῖσθαι τῆς ἐπιθυμίας, ὅταν πολλῷ χαλεπώτερα ᾖ τὰ γινόμενα, ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τούτου συνέβαινεν. Οὐ γὰρ τῷ θανάτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ προθυμίᾳ ζηλῶσαι τοὺς ἀποστόλους ἔσπευδε· καὶ ἀκούων ὅτι μαστιχθέντες ἐκεῖνοι μετὰ χαρᾶς ἀνεχώρουν, ἐβουλήθη καὶ αὐτὸς μὴ τῇ τε- 20 λευτῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ χαρᾷ μιμήσασθαι τοὺς διδασκάλους· διὰ τοῦτο, «τῶν θηρίων», ἔλεγεν, «ὀναίμην». Καὶ πολλῷ τούτων ἡμερώτερα τὰ στόματα ἐνόμιζεν εἶναι τῆς τοῦ τυράννου γλώττης, καὶ μάλα εἰκότως· ἐκείνη μὲν γὰρ πρὸς τὴν γέενναν ἐκάλει, τὰ δὲ τούτων στόματα πρὸς βασιλείαν παρέπεμπεν.*

25 *Ἐπειδὴ τοίνυν κατέλυσεν ἐκεῖ τὴν ζωήν, μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη, ἐπανῄει στεφανίτης λοιπόν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ γέγονεν οἰκονομίας, τὸ πάλιν αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς ἐπαναγαγεῖν καὶ ταῖς πόλεσι διανεῖμαι τὸν μάρτυρα. Ἐκείνη μὲν γὰρ αὐτοῦ στάζον τὸ αἷμα ἐδέξατο, ὑμεῖς δὲ τῷ λειψάνῳ τετίμησθε· 30 ἀπηλαύσατε τῆς ἐπισκοπῆς ὑμεῖς, ἀπήλαυσαν ἐκεῖνοι τοῦ μαρτυρίου· εἶδον ἀγωνιζόμενον καὶ νικῶντα καὶ στεφανούμενον ἐκεῖνοι, ἔχετε διηνεκῶς αὐτὸν ὑμεῖς· ὀλίγον ὑμῶν αὐτὸν χρόνον ἀπέστησεν*

ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία, θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσω αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν τρόπο τοῦ θανάτου του. Διότι ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφαση δὲν ὅριζε νὰ πεθάνει σὲ βάραθρο ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη, οὔτε στὸ δικαστήριο, οὔτε σὲ κάποια γωνία, ἀλλὰ στὸ μέσο τοῦ θεάτρου καὶ ἐνῶ ὅλη ἡ πόλη καθόταν ἐπάνω, ὑπέμεινε τὸν τρόπο τοῦ μαρτυρίου, κατασπαραχθεὶς ἀπὸ τὰ θηρία ποὺ ἄφησαν ἐναντίον του, ὥστε, ἀφοῦ στήσει μπροστὰ στὰ μάτια ὅλων τὸ τρόπαιο κατὰ τοῦ διαβόλου, νὰ κάμει ζηλωτὲς τῶν ἀγωνισμάτων του ὅλους τοὺς θεατές, ὄχι μόνο πεθαίνοντας τόσο γενναῖα, ἀλλὰ πεθαίνοντας μὲ εὐχαρίστηση. Διότι, ὄχι σὰν νὰ ἐπρόκειτο ν' ἀποσπασθεῖ ἀπὸ τὴ ζωή, ἀλλὰ σὰν νὰ καλοῦνταν πρὸς ζωὴ καλύτερη καὶ πνευματικώτερη, ἔτσι μὲ εὐχαρίστηση ἔβλεπε τὰ θηρία. Ἀπὸ ποῦ γίνεται αὐτὸ φανερό; Ἀπὸ τὰ λόγια ποὺ εἶπε τὴ στιγμὴ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει. Διότι, ὅταν ἄκουσε, ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας τὸν ἀναμένει, ἔλεγε· «ἐγὼ θὰ ὠφεληθῶ ἀπὸ τὰ θηρία ἐκεῖνα».

Τέτοιοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἐρωτευμένοι· ὅ,τι κι ἂν πάσχουν ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ ἀγαποῦν, τὸ δέχονται μὲ εὐχαρίτηση, καὶ τότε φαίνονται ὅτι εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία, ὅταν τὰ ὅσα συμβαίνουν εἶναι πολὺ πιὸ χειρότερα, πράγμα βέβαια ποὺ συνέβηκε καὶ μ' αὐτόν. Διότι ἔσπευδε νὰ μιμηθεῖ τοὺς Ἀποστόλους ὄχι μόνο στὸ θάνατο, ἀλλὰ καὶ στὴν προθυμία, καὶ ἀκούοντας ὅτι ἐκεῖνοι μετὰ τὸ μαστίγωμα ἔφευγαν μὲ χαρά, θέλησε καὶ αὐτὸς νὰ μιμηθεῖ τοὺς διδασκάλους ὄχι μόνο ὡς πρὸς τὸ θάνατο, ἀλλὰ καὶ στὴ χαρά· γι' αὐτὸ ἔλεγε, «θὰ ὠφεληθῶ ἀπὸ τὰ θηρία». Καὶ θεωροῦσε τὰ στόματα αὐτῶν πολὺ πιὸ ἥμερα ἀπὸ τὴ γλώσσα τοῦ τυράννου, καὶ πολὺ σωστά· διότι ἐκείνη τὸν καλοῦσε πρὸς τὴ γέεννα, ἐνῶ τὰ στόματα τῶν θηρίων τὸν ἔστελναν πρὸς βασιλεία.

Ἀφοῦ λοιπὸν τελείωσε ἐκεῖ τὴ ζωή του, ἢ καλύτερα, ἀφοῦ ἀνέβηκε στὸν οὐρανό, ἐπέστρεψε στὴ συνέχεια ἐδῶ στεφανωμένος. Διότι κι αὐτὸ ὑπῆρξε καρπὸς τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ ἐπιστρέψει δηλαδὴ αὐτὸν πάλι σ' ἐμᾶς καὶ νὰ παραδώσει τὸν μάρτυρα στὶς πόλεις. Διότι ἡ Ρώμη δέχθηκε τὸ αἷμα ποὺ ἔσταζε ἀπὸ τὸ σῶμα του, ἐνῶ σεῖς ἔχετε τιμηθεῖ μὲ τὸ λείψανό του· ἀπολαύσατε ἐσεῖς τὴ φροντίδα του, ἀπόλαυσαν ἐκεῖνοι τὸ μαρτύριο· τὸν εἶδαν ἐκεῖνοι ν' ἀγωνίζεται καὶ νὰ νικᾶ καὶ νὰ στεφανώνεται, ἔχετε ἐσεῖς αὐτὸν γιὰ πάντα· τὸν ἀπομάκρυνε ὁ Θεὸς γιὰ λίγο χρόνο ἀπὸ κοντά

*ὁ Θεός, καὶ μετὰ πλείονος ὑμῖν δόξης αὐτὸν ἐχαρίσατο. Καὶ καθάπερ οἱ δανειζόμενοι χρήματα μετὰ τόκων ἀποδιδόασιν ἅπερ ἂν λάβωσιν, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τὸν τίμιον τοῦτον θησαυρὸν παρ' ὑμῶν ὀλίγων χρησάμενος χρόνον καὶ τῇ πόλει δείξας ἐκείνῃ, μετὰ πλείο-* 5 *νος ὑμῖν αὐτὸν ἀποδέδωκε τῆς λαμπρότητος.*

*Ἐξεπέμψατε γὰρ ἐπίσκοπον, καὶ ἐδέξασθε μάρτυρα· ἐξεπέμψατε μετ' εὐχῶν, καὶ ἐδέξασθε μετὰ στεφάνων· καὶ οὐχ ὑμεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐν μέσῳ πόλεις. Πῶς γὰρ αὐτὰς οἴεσθε διακεῖσθαι ὁρώσας ἐπαναγόμενον τὸ λείψανον; πόσην καρποῦσθαι* 10 *ἡδονήν; πόσον ἀγάλλεσθαι; πόσαις εὐφημίαις πάντοθεν βάλλειν τὸν στεφανίτην; Καθάπερ γὰρ ἀθλητὴν γενναῖον τοὺς ἀνταγωνιστὰς καταπαλαίσαντα ἅπαντας καὶ μετὰ λαμπρᾶς ἐξελθόντα δόξης ἀπὸ τοῦ σκάμματος εὐθέως δεχόμενοι οἱ θεαταί, οὐδ' ἐπιβῆναι τῆς γῆς ἀφίασι, φοράδην ἀπάγοντες οἴκαδε καὶ μυρίοις βάλλοντες ἐγκω-* 15 *μίοις, οὕτω δὴ καὶ τὸν ἅγιον τότε ἐκεῖνον ἀπὸ τῆς Ῥώμης αἱ πόλεις ἑξῆς διαδεχόμεναι, καὶ ἐπ' ὤμων φέρουσαι μέχρι τῆς πόλεως ταύτης παρέπεμπον ἐγκωμιάζουσαι τὸν στεφανίτην, ἀνυμνοῦσαι τὸν ἀγωνοθέτην, καταγελῶσαι τοῦ διαβόλου, ὅτι εἰς τὸ ἐναντίον αὐτῷ περιετράπη τὸ σόφισμα, καὶ ὅπερ ἐνόμισε κατὰ τοῦ μάρτυρος* 20 *ποιεῖν, τοῦτο ὑπὲρ αὐτοῦ γέγονε. Καὶ τότε μὲν τὰς πόλεις ἁπάσας ἐκείνας ὤνησε καὶ ἀνώρθωσεν, ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ μέχρι τῆς παρούσης τὴν ὑμετέραν πλουτίζει πόλιν. Καὶ καθάπερ θησαυρὸς διηνεκής, καθ' ἑκάστην ἀντλούμενος τὴν ἡμέραν καὶ οὐκ ἐπιλείπων, ἅπαντας τοὺς μετέχοντας εὐπορωτέρους ποιεῖ, οὕτω δὴ καὶ ὁ μακά-* 25 *ριος οὗτος Ἰγνάτιος τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους εὐλογιῶν, παρρησίας, γενναίου φρονήματος καὶ πολλῆς ἀνδρείας πληρῶν οἴκαδε ἀποπέμπει.*

*Μὴ τοίνυν σήμερον μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸς αὐτὸν βαδίζωμεν, πνευματικοὺς ἐξ αὐτοῦ δρεπόμενοι καρ-* 30 *πούς. Ἔστι γάρ, ἔστι τὸν μετὰ πίστεως ἐνταῦθα παραγινόμενον μεγάλα καρπώσασθαι ἀγαθά· οὐδὲ γὰρ τὰ σώματα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ θῆκαι τῶν ἁγίων πνευματικῆς εἰσι πεπληρωμέναι χάριτος. Εἰ γὰρ ἐπὶ Ἐλισσαίου τοῦτο συνέβαινε, καὶ θήκης νεκρὸς ἁψάμενος τοῦ θανάτου τὰ δεσμὰ διέρρηξε καὶ πρὸς ζωὴν ἐπανῆλθε πάλιν,*

σας καὶ σᾶς τὸν χάρισε μὲ περισσότερη δόξα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ δανείζονται χρήματα, ἀποδίδουν μὲ τόκο τὰ χρήματα ποὺ θὰ λάβουν, ἔτσι καὶ ὁ Θεός· ἀφοῦ γιὰ λίγο χρόνο τὸν δανείσθηκε ἀπὸ σᾶς καὶ τὸν ἔδειξε στὴν πόλη ἐκείνη, σᾶς τὸν ἐπέστρεψε μὲ μεγαλύτερη λαμπρότητα.

Διότι ἀποστείλατε ἐπίσκοπο, καὶ δεχθήκατε μάρτυρα· τὸν προπέμψατε μὲ εὐχές, καὶ τὸν δεχθήκατε μὲ στεφάνια· καὶ ὄχι μόνο σεῖς, ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ ἐνδιάμεσες πόλεις. Διότι ποιά νομίζετε ὅτι ἦταν ἡ διάθεσή τους βλέποντας τὸ λείψανο νὰ ἐπιστρέφει; πόση εὐχαρίστηση θὰ καρπώθηκαν; πόση ἀγαλλίαση; μὲ πόσες ἐπευφημίες θὰ περιέβαλαν ἀπὸ παντοῦ τὸν στεφανωμένο; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἀθλητὴ γενναῖο ποὺ καταπάλεψε ὅλους τοὺς ἀνταγωνιστές του καὶ βγῆκε ἀπὸ τὸ σκάμμα μὲ λαμπρὴ δόξα, σηκώνοντάς τον ἀμέσως οἱ θεατὲς ψηλὰ δὲν τὸν ἀφήνουν οὔτε νὰ πατήσει ἐπάνω στὴ γῆ, καὶ τὸν μεταφέρουν στὸ σπίτι του σηκωτό, καὶ τὸν ἐγκωμιάζουν μὲ μύρια ἐγκώμια, ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸν ἅγιο ἐκεῖνον τότε ὑποδεχόμενές τον οἱ πόλεις ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλη καὶ μεταφέροντάς τον ἐπάνω στοὺς ὤμους τους τὸν προέπεμψαν μέχρι αὐτὴν τὴν πόλη, ἐγκωμιάζοντας τὸν στεφανωμένο, ἐξυμνώντας τὸν ἀγωνοθέτη, περιγελώντας τὸν διάβολο, διότι τὸ τέχνασμά του μετατράπηκε στὸ ἀντίθετο ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ ἐπιδίωκε, καὶ ἐκεῖνο ποὺ νόμισε ὅτι θὰ κάνει κατὰ τοῦ μάρτυρα, αὐτὸ ἀπέβηκε ὑπὲρ αὐτοῦ. Καὶ τότε βέβαια ὠφέλησε καὶ ἀνόρθωσε ὅλες ἐκεῖνες τὶς πόλεις, ἀπὸ τότε ὅμως καὶ μέχρι σήμερα πλουτίζει τὴν πόλη σας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς θησαυρὸς διαρκής, ἀντλούμενος καθημερινὰ καὶ μὴ ἐξαντλούμενος, κάμνει πλουσιώτερους ὅλους ἐκείνους ποὺ μετέχουν στὴν ἐξαγωγή του, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος αὐτὸς Ἰγνάτιος ἐκείνους ποὺ ἔρχονται πρὸς αὐτόν, γεμίζοντάς τους μὲ εὐλογίες, παρρησία, γενναῖο φρόνημα καὶ πολλὴ ἀνδρεία, τοὺς ἀποστέλλει στὰ σπίτια τους.

Ἂς μὴ ἐρχόμαστε λοιπὸν πρὸς αὐτὸν μόνο σήμερα, ἀλλὰ καὶ καθημερινά, ἀποκομίζοντας πνευματικοὺς καρποὺς ἀπ' αὐτόν. Διότι εἶναι δυνατό, εἶναι δυνατὸ ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται ἐδῶ μὲ πίστη νὰ καρπωθεῖ μεγάλα ἀγαθά· διότι ὄχι μόνο τὰ σώματα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιες οἱ λάρνακες τῶν ἁγίων εἶναι γεμάτες ἀπὸ πνευματικὴ χάρη. Ἐὰν δηλαδὴ αὐτὸ συνέβηκε στὴν περίπτωση τοῦ Ἐλισσαίου καὶ νεκρὸς ποὺ ἄγγιξε τὴ λάρνακα ἔσπασε τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου καὶ ἐπα-

*πολλῷ μᾶλλον νῦν ὅτε δαψιλεστέρα ἡ χάρις, ὅτε πλείων ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργειά ἐστι, καὶ θήκης μετὰ πίστεως ἀψάμενον, πολλὴν ἐκεῖθεν ἐπισπάσασθαι δύναμιν. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων εἴασεν ἡμῖν ὁ Θεός, βουλόμενος ἡμᾶς πρὸς τὸν αὐτὸν ἐκεί-*
*5 νοις χειραγωγῆσαι ζῆλον, καὶ λιμένα τινὰ παρασχεῖν καὶ παραμύθιον ἀσφαλὲς τῶν ἀεὶ καταλαμβανόντων ἡμᾶς κακῶν.*

*Διὸ παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς, εἴτε ἐν ἀθυμίᾳ τίς ἐστιν, εἴτε ἐν νόσοις, εἴτε ἐν ἐπηρείαις, εἴτε ἐν ἄλλῃ τινὶ βιωτικῇ περιστάσει, εἴτε ἐν ἁμαρτιῶν βάθει, μετὰ πίστεως ἐνταῦθα παραγινέσθω, καὶ πάντα*
*10 ἐκεῖνα ἀποθήσεται καὶ μετὰ πολλῆς ἐπανήξει τῆς ἡδονῆς, κουφότερον τὸ συνειδὸς ἐργασάμενος ἀπὸ τῆς θεωρίας μόνης· μᾶλλον δὲ οὐ τοὺς ἐν δεινοῖς ὄντας μόνον ἀναγκαῖον ἐνταῦθα παραγίνεσθαι, ἀλλὰ κἂν ἐν εὐθυμίᾳ τις ᾖ, κἂν ἐν δόξῃ καὶ ἐν δυναστείᾳ, κἂν ἐν παρρησίᾳ πολλῇ τῇ πρὸς τὸν Θεόν, μηδὲ οὗτος καταφρονείτω τῆς ὠφελείας.*
*15 Ἐλθὼν γὰρ ἐνταῦθα καὶ τὸν ἅγιον ἰδὼν τοῦτον, ἀκίνητα ἕξει τὰ καλά, τῇ μνήμῃ τῶν τούτου κατορθωμάτων μετριάζειν τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἀναπείσας, καὶ οὐκ ἀφιεὶς τὸ συνειδὸς ὑπὸ τῶν κατορθωμάτων πρὸς ὄγκον ἐπαρθῆναί τινα. Οὐ μικρὸν δὲ τοῖς ἐν εὐπραγίαις τὸ μὴ φυσᾶσθαι ἐπὶ ταῖς εὐημερίαις, ἀλλ' εἰδέναι μετρίως φέρειν τὰς*
*20 εὐπραγίας. Ὥστε ἅπασι χρήσιμος ὁ θησαυρός, ἐπιτήδειον τὸ καταγώγιον, τοῖς μὲν ἐπταικόσιν, ἵνα ἀπαλλαγῶσι τῶν πειρασμῶν, τοῖς δὲ εὐημεροῦσιν, ἵνα βέβαια αὐτοῖς μείνῃ τὰ καλά· τοῖς μὲν ἐν ἀρρωστίᾳ, ἵνα πρὸς ὑγίειαν ἐπανέλθωσι, τοῖς δὲ ὑγιαίνουσιν, ἵνα μὴ πρὸς ἀρρωστίαν καταπέσωσιν.*

*25 Ἅπερ ἅπαντα λογιζόμενοι πάσης τέρψεως, πάσης ἡδονῆς τὴν ἐνταῦθα προτιμῶμεν διατριβήν, ἵν' ὁμοῦ καὶ εὐφραινόμενοι καὶ κερδαίνοντες, καὶ ἐκεῖ σύσκηνοι τοῖς ἁγίοις τούτοις καὶ ὁμοδίαιτοι γενέσθαι δυνηθῶμεν εὐχαῖς αὐτῶν τῶν ἁγίων, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ*
*30 δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

---

13. Δηλαδὴ τὸ μέρος ὅπου ἦταν τοποθετημένη ἡ λάρνακα.

νῆλθε πάλι στὴ ζωή, πολὺ περισσότερο τώρα ποὺ ἡ χάρη εἶναι ἀφθονώτερη, τώρα ποὺ ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος εἶναι περισσότερη, ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἀγγίξει λάρνακα μὲ πίστη θὰ λάβει πολλὴ δύναμη ἀπὸ ἐκεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ μᾶς ἄφησε ὁ Θεὸς τὰ λείψανα τῶν ἁγίων, θέλοντας νὰ μᾶς ὁδηγήσει στὸν ἴδιο ζῆλο μὲ ἐκείνους καὶ νὰ μᾶς προσφέρει κάποιο λιμάνι καὶ ἀσφαλὴ παρηγοριὰ γιὰ τὰ κακὰ ποὺ μᾶς συμβαίνουν πάντοτε.

Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ ὅλους σας, εἴτε κανεὶς διακατέχεται ἀπὸ ὑπερβολικὴ λύπη, εἴτε εἶναι ἀσθενής, εἴτε διατελεῖ ὑπὸ βλαβερὴ ἐπενέργεια, εἴτε βρίσκεται κάτω ἀπὸ κάποια ἄλλη βιωτικὴ κατάσταση, εἴτε σὲ πλῆθος ἁμαρτιῶν, ἂς ἔλθει ἐδῶ μὲ πίστη καὶ ὅλα ἐκεῖνα θὰ τὰ ἀπομακρύνει καὶ θὰ ἐπιστρέψει μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση, κάμνοντας ἐλαφρότερη τὴ συνείδηση ἀπὸ τὴ θέα καὶ μόνον αὐτοῦ· ἢ καλύτερα δὲν πρέπει νὰ ἔρχονται ἐδῶ μόνο ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονται σὲ κακά, ἀλλὰ καὶ εἴτε κάποιος βρίσκεται σὲ εὐθυμία, εἴτε σὲ δόξα, εἴτε σὲ ἐξουσία, εἴτε σὲ παρρησία μεγάλη πρὸς τὸ Θεό, οὔτε αὐτὸς νὰ μὴ περιφρονεῖ τὴν ὠφέλεια. Διότι ἐρχόμενος ἐδῶ καὶ βλέποντας τὸν ἅγιο αὐτὸν θὰ ἔχει σταθερὰ τὰ καλά, πείθοντας τὴν ψυχή του μὲ τὴν ἀνάμνηση τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ νὰ μετριοφρονεῖ, καὶ μὴ ἀφήνοντας τὴ συνείδησή του νὰ ὑπερηφανεύεται ἀπὸ τὰ κατορθώματά του. Καὶ δὲν εἶναι μικρὸ ἐκεῖνοι ποὺ εὐημεροῦν νὰ μὴ ὑπερηφανεύονται γιὰ τὴν εὐημερία τους, ἀλλὰ νὰ γνωρίζουν ν' ἀντιμετωπίζουν τὶς εὐημερίες μὲ μετριοφροσύνη. Ὥστε σ' ὅλους εἶναι χρήσιμος ὁ θησαυρός, χρήσιμο τὸ καταγώγιο[13], σ' ἐκείνους ποὺ διέπραξαν πταίσματα, γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, ἐνῶ σ' ἐκείνους ποὺ εὐημεροῦν, γιὰ νὰ τοὺς παραμείνουν σταθερὰ τὰ καλά· ἐπίσης γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς γιὰ νὰ ἐπανεύρουν τὴν ὑγεία τους, ἐνῶ γιὰ τοὺς ὑγιεῖς, γιὰ νὰ μὴ περιπέσουν σὲ ἀσθένεια.

Ἀναλογιζόμενοι ὅλα αὐτά, ἂς προτιμοῦμε ἀπὸ κάθε εὐχαρίστηση καὶ μὲ κάθε ἡδονὴ τὴν ἐδῶ προσέλευση, ὥστε συγχρόνως καὶ νὰ εὐφραινόμαστε καὶ ν' ἀποκομίζομε κέρδος, καὶ ἐκεῖ νὰ μπορέσομε νὰ γίνομε ὁμόσκηνοι καὶ ὁμοδίαιτοι μὲ τοὺς ἁγίους αὐτούς, μὲ τὶς εὐχὲς τῶν ἁγίων αὐτῶν, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ*

## *ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ*
## *ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ*

*1. Σοφός τις ἀνὴρ καὶ φιλοσοφεῖν εἰδώς, τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν φύσιν μετὰ ἀκριβείας καταμαθών, καὶ ἐπιγνοὺς αὐτῶν τὴν σαθρότητα καὶ ὡς οὐδὲν ἔχει πιστόν, οὐδὲ βέβαιον, παραινεῖ κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις πρὸ τελευτῆς μὴ μακαρίζειν μηδέ-*
*5 να. Οὐκοῦν ἐπειδὴ τετελεύτηκεν ὁ μακάριος Εὐστάθιος, μετὰ ἀδείας αὐτὸν ἁπάσης ἐγκωμιάσαι λοιπὸν δυνάμεθα· εἰ γὰρ πρὸ τελευτῆς οὐ δεῖ μακαρίζειν οὐδένα, μετὰ τὴν τελευτὴν ἀνεύθυνος ἐπὶ τῶν ἀξίων ὁ μακαρισμὸς γένοιτ' ἄν. Καὶ γὰρ παρῆλθε τὸν εὔριπον τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ἀπηλλάγη τῆς ταραχῆς τῶν κυμάτων,*
*10 πρὸς τὸν εὔδιον καὶ ἀτάραχον κατέπλευσε λιμένα, οὐχ ὑπόκειται τῇ τοῦ μέλλοντος ἀδηλίᾳ, οὐδέ ἐστιν ὑπεύθυνος καταπτώσει, ἀλλὰ καθάπερ ἐπὶ πέτρας τινὸς καὶ ὑψηλοῦ σκοπέλου νῦν ἑστὼς καταγελᾷ τῶν κυμάτων ἁπάντων. Οὐκοῦν ἀσφαλὴς ὁ μακαρισμός, ἀνεπίληπτον τὸ ἐγκώμιον· οὐ γὰρ δέδοικε μεταβολήν, οὐχ ὑπο-*
*15 πτεύει μετάπτωσιν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ οἱ ἔτι ζῶντες, καθάπερ οἱ ἐν μέσῳ πελάγει σαλεύοντες, πολλαῖς ὑποκείμεθα ταῖς μεταβολαῖς· καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι νῦν μὲν εἰς ὕψος αἴρονται τῶν κυμάτων κορυφουμένων, νῦν δὲ πρὸς αὐτὸν καταφέρονται τὸν βυθόν, ἀλλ' οὔτε τὸ ὕψος ἀσφαλές, οὔτε ἡ ταπείνωσις μόνιμος (ὑδάτων γάρ*
*20 ἐστι ῥεόντων καὶ οὐχ ἱσταμένων ταῦτα ἀμφότερα), οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων οὐδὲν βέβαιον καὶ ἑστώς, ἀλλὰ πυκναὶ αἱ μεταβολαὶ καὶ ὀξύρροποι.*

*Ὁ μὲν ὑπὸ τῆς εὐημερίας πρὸς τὸ ὕψος ἐπήρθη, ὁ δὲ ὑπὸ δυ-*

---

1. Σοφ. Σειρὰχ 11,30.

## ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

# ΣΤΟΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟ

## ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

1. Κάποιος σοφὸς ἄνθρωπος ποὺ γνώριζε νὰ φιλοσοφεῖ, ποὺ μελέτησε μὲ κάθε λεπτομέρεια τὴ φύση τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων καὶ διαπίστωσε τὴ σαθρότητα αὐτῶν, καὶ ὅτι τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ὑπάρχει ἀξιόπιστο οὔτε καὶ σταθερό, συμβουλεύει ὅλους γενικὰ τοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴ μακαρίζουν κανένα πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο[1]. Λοιπόν, ἐπειδὴ ὁ μακάριος Εὐστάθιος ἔχει πεθάνει, μποροῦμε πλέον νὰ τὸν ἐγκωμιάσομε μὲ κάθε ἀφοβία· διότι, ἐὰν πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο δὲν πρέπει νὰ μακαρίζομε κανένα, ὁ μακαρισμὸς τῶν ἀξίων μετὰ τὸ θάνατό τους θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε κατηγορία. Καθόσον πέρασε τὴν ἀστάθεια τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν ταραχὴ τῶν κυμάτων, κατέπλευσε πρὸς τὸ γαλήνιο καὶ ἀτάραχο λιμάνι, δὲν ὑπόκειται στὸ ἄγνωστο τοῦ μέλλοντος, οὔτε εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ πτώση, ἀλλά, σὰν νὰ στέκεται τώρα ἐπάνω σὲ κάποια πέτρα καὶ ψηλὸ σκόπελο, περιπαίζει ὅλα τὰ κύματα. Εἶναι λοιπὸν ἀσφαλὴς ὁ μακαρισμός, ἄμεμπτο τὸ ἐγκώμιο· διότι δὲν φοβᾶται τὴ μεταβολή, δὲν κρύβει ὑπόνοια μεταπτώσεως. Ἐμεῖς δηλαδὴ ποὺ ἀκόμη ζοῦμε, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ σαλεύονται στὸ μέσον τοῦ πελάγους, ὑποκείμεθα σὲ πολλὲς μεταβολές· καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ἄλλοτε ὑψώνονται ἐπάνω, ὅταν κορυφώνονται τὰ κύματα, καὶ ἄλλοτε κατεβαίνουν μέχρι καὶ σ' αὐτὸν τὸν βυθό, ἀλλ' οὔτε τὸ ὕψος εἶναι ἀσφαλές, οὔτε τὸ κατέβασμα μόνιμο (διότι καὶ τὰ δύο αὐτὰ ὀφείλονται στὰ ὕδατα ποὺ κινοῦνται καὶ σταματοῦν), ἔτσι λοιπὸν καὶ μὲ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, τίποτε δὲν ὑπάρχει σταθερὸ καὶ μόνιμο, ἀλλ' οἱ μεταβολὲς εἶναι πυκνὲς καὶ εὔκολα ἐκδηλώνονται.

Πράγματι ὁ ἕνας ἀπὸ τὴν εὐημερία ἀνῆλθε πρὸς τὸ ὕψος, ὁ

*σπραγίας εἰς πολὺ κατηνέχθη βάθος· ἀλλὰ μήτε ἐκεῖνος φυσάσθω, μήτε οὗτος ταπεινούσθω· ταχίστην γὰρ ἕκαστος δέξεται τὴν μεταβολήν· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος ὁ πρὸς τὸν οὐρανὸν μεταστάς, ὁ πρὸς τὸν ποθούμενον ἀπελθὼν Ἰησοῦν, ὁ πρὸς χωρίον ἐλθὼν καθαρὸν θο-*
*5 ρύβων, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός. Οὐκ ἔστιν ἐκεῖ μεταβολῆς εἰκών, οὐκ ἔστι τροπῆς ἀποσκίασμα, πάντα δὲ πεπηγότα καὶ ἀκίνητα, πάντα βέβαια καὶ ἱδρυμένα, πάντα ἄφθαρτα καὶ ἀθάνατα, πάντα ἀκήρατα καὶ εἰς ἀεὶ διαμένοντα. Διὰ τοῦτό φησι, «πρὸ τελευτῆς μὴ μακάριζε μηδένα». Διὰ τί; Ἄδηλον γὰρ τὸ*
*10 μέλλον καὶ ἡ φύσις ἀσθενής· ἡ προαίρεσις ῥᾴθυμος, ἡ ἁμαρτία εὐπερίστατος, πολλαὶ αἱ παγίδες («ἐπίγνωθι» γάρ, φησίν, «ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις»), ἐπάλληλοι οἱ πειρασμοί, πολὺς ὁ τῶν πραγμάτων ὄχλος, καὶ διηνεκὴς τῶν δαιμόνων ὁ πόλεμος, καὶ συνεχεῖς αἱ τῶν παθῶν ἐπαναστάσεις· διὰ ταῦτα, «πρὸ τελευτῆς μὴ*
*15 μακάριζε μηδένα», φησίν. Οὐκοῦν μετὰ τελευτὴν μακαρίζειν ἀσφαλὲς τὸν ἄξιον· μᾶλλον δὲ οὐχ ἁπλῶς μετὰ τελευτήν, ἀλλὰ τελευτὴν τοιαύτην, ὅταν μετὰ στεφάνου τὸν βίον ᾖ καταλύσας τις, ὅταν μετὰ ὁμολογίας καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου. Εἰ γὰρ τοὺς ἁπλῶς τελευτήσαντας ἐμακάρισέ τις, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οὕτω τε-*
*20 λευτήσαντας;*

*Καὶ τίς ἐμακάρισε, φησί, τοὺς ἁπλῶς τελευτήσαντας; Ὁ Σολωμών, Σολομὼν ἐκεῖνος ὁ πάνσοφος. Μὴ γὰρ ἁπλῶς παραδράμῃς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐννόησον τίς ἦν, καὶ πῶς βεβιωκώς, καὶ μετὰ πόσης ἀδείας καὶ ἀνέσεως τὸν ὑγρὸν καὶ ἀταλαίπωρον*
*25 βίον ἔζη. Ἄπαν γὰρ εἶδος ἐπῆλθε τρυφῆς, καὶ ψυχαγωγίας παντοδαποὺς ἐπενόησε τρόπους, καὶ ποικίλας καὶ πολυτρόπους τέρψεων εὗρεν ἰδέας, καὶ ταύτας διηγούμενος ἔλεγεν· «ᾠκοδόμησά μοι οἴκους, ἐφύτευσά μοι ἀμπελῶνας, ἐποίησά μοι κήπους καὶ παραδείσους, ἐποίησά μοι κολυμβήθρας ὑδάτων, ἐκτησάμην δούλους*
*30 καὶ παιδίσκας, καὶ οἰκογενεῖς ἐγένοντό μοι· κτῆσις βουκολίων καὶ ποιμνίων ἐγένετό μοι· συνήγαγον ἀργύριον καὶ χρυσίον ἴσα ψάμμῳ· ἐποίησά μοι ᾄδοντας καὶ ᾀδούσας, οἰνοχόους καὶ οἰνοχοούσας».*

---

2. Σοφ. Σειρὰχ 11,10.
3. Σοφ. Σειρὰχ 9,20.
4. Ἐκκλ. 2,4–8.

ἄλλος ἐξαιτίας τῆς δυστυχίας ἔπεσε σὲ μεγάλο βάθος· ἀλλ' οὔτε ὁ πρῶτος νὰ ὑπερηφανεύεται, οὔτε ὁ δεύτερος νὰ τὸ θεωρεῖ αὐτὸ ταπεινωτικό· διότι ὁ καθένας θὰ δεχθεῖ πολὺ γρήγορα τὴ μεταβολή. Δὲν θὰ συμβεῖ ὅμως τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνον ποὺ μετατέθηκε στὸν οὐρανό, ποὺ ἀπῆλθε πρὸς τὸν ποθούμενο Ἰησοῦ, ποὺ πῆγε σὲ τόπο ἀπαλλαγμένο ἀπὸ θορύβους, ἀπ' ὅπου ἀπουσιάζει ἡ ὀδύνη, ἡ λύπη καὶ ὁ στεναγμός. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ εἰκόνα ἀλλαγῆς, δὲν ὑπάρχει ἀποσκίασμα μεταβολῆς, ἀλλ' ὅλα εἶναι σταθερὰ καὶ ἀκίνητα, ὅλα μόνιμα καὶ ἑδρεωμένα, ὅλα ἄφθαρτα καὶ ἀθάνατα, ὅλα καθαρὰ καὶ παραμένοντα αἰώνια. Γι' αὐτὸ λέγει, «πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο μὴ μακαρίζεις κανένα»[2]. Γιατί; Διότι τὸ μέλλον εἶναι ἄγνωστο καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀσθενής, ἡ προαίρεση ράθυμη, ἡ ἁμαρτία εὔκολα διαπράττεται, οἱ παγίδες πολλὲς (διότι λέγει· «πρόσεξε καλά, διότι βαδίζεις ἀνάμεσα σὲ παγίδες»[3]), οἱ πειρασμοὶ διαδέχονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, μεγάλο τὸ πλῆθος τῶν πραγμάτων, διαρκὴς ὁ πόλεμος τῶν δαιμόνων καὶ συνεχεῖς οἱ ἐπαναστάσεις τῶν παθῶν· γι' αὐτὸ λέγει, «μὴ μακαρίζετε κανένα πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο». Ὥστε λοιπὸν μετὰ τὸ θάνατο εἶναι ἀσφαλὲς τὸ νὰ μακαρίζει κανεὶς τὸν ἄξιο· ἢ καλύτερα ὄχι ἁπλῶς μετὰ τὸ θάνατο, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ τέτοιο θάνατο, ὅταν κανεὶς τερμάτισε τὴ ζωή του μὲ στεφάνι, ὅταν τελείωσε τὴ ζωή του μὲ ὁμολογία καὶ πίστη χωρὶς ὑποκρισία. Διότι, ἐὰν κάποιος μακάρισε ἐκείνους ἁπλῶς ποὺ πέθαναν, πόσο περισσότερο μακάρισε ἐκείνους ποὺ πέθαναν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο;

Καὶ ποιός, λέγει, μακάρισε ἐκείνους ποὺ ἁπλῶς πέθαναν; Ὁ Σολομών, ὁ Σολομὼν ἐκεῖνος ὁ πάνσοφος. Μὴ προσπεράσεις λοιπὸν ἔτσι ἐπιπόλαια τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ σκέψου ποιός ἦταν καὶ πῶς ἔζησε καὶ μὲ πόση ἀσφάλεια καὶ ἄνεση ζοῦσε τὸν φιλήδονο καὶ χωρὶς ταλαιπωρίες βίο. Διότι κάθε εἶδος τρυφιλῆς ζωῆς ἀπόλαυσε, καὶ παντὸς εἴδους τρόπους ψυχαγωγίας ἐπινόησε, καὶ βρῆκε ἐπίσης ποικίλες καὶ διάφορες ἰδέες τέρψεων, καὶ διηγούμενος αὐτὲς ἔλεγε· «οἰκοδόμησα γιὰ τὸν ἑαυτό μου οἴκους, φύτεψα ἀμπέλια, δημιούργησα κήπους καὶ παραδείσους, κατασκεύασα πισίνες ὑδάτων γιὰ κολύμπι, ἀπέκτησα δούλους καὶ δοῦλες, ἀλλὰ καὶ πολὺ δοῦλοι γεννήθηκαν στὸν οἶκο μου. Ἀπέκτησα κοπάδια βοδιῶν καὶ προβάτων, συγκέντρωσα ἀργύρια καὶ χρυσὸ ἴσα μὲ τὴν ἄμμο· ἀπέκτησα τραγουδιστὲς καὶ τραγουδίστριες, οἰνοχόους καὶ οἰνοχόες»[4].

*Τί οὖν ὁ αὐτὸς οὗτος μετὰ τοσαύτην περιουσίαν τῶν χρημάτων, τῶν κτημάτων, τῆς τρυφῆς, τῆς ἀνέσεως; «Ἐμακάρισα», φησί, «τοὺς ἀποθανόντας ὑπὲρ τοὺς ζῶντας, καὶ ἀγαθὸς ὑπὲρ τούτους ὅστις οὔπω ἐγένετο». Ὄντως ἀξιόπιστος κατήγορος τρυφῆς, 5 ὁ τοιαῦτα περὶ αὐτῆς ψηφιζόμενος. Εἰ μὲν γάρ τις τῶν ἐν πενίᾳ καὶ πτωχείᾳ βεβιωκότων ταύτην ἐξέφερε τὴν ψῆφον κατὰ τῆς τρυφῆς, ἔδοξεν ἂν οὐκ ἀληθείᾳ, ἀλλ' ἀπειρίᾳ ταῦτα κατηγορεῖν· ὅταν δὲ ὁ πᾶσαν αὐτὴν ἐπελθὼν καὶ διερευνησάμενος αὐτῆς ἑκάστην ὁδόν, οὗτος αὐτὴν ἀτιμάζῃ, ἀνύποπτος ἡ κατηγορία λοιπόν. Τάχα νομί- 10 ζετε τῆς παρούσης ὑποθέσεως ἡμῖν ἐκπεπτωκέναι τὸν λόγον· ἀλλ' εἴπερ προσέχωμεν, εὑρήσομεν, ὅτι ταύτης μάλιστα ἔχεται τὰ εἰρημένα. Ἐν γὰρ μαρτύρων μνείαις ἀναγκαῖον καὶ ἀκόλουθον καὶ τοὺς περὶ φιλοσοφίας κινεῖν λόγους· καὶ ταῦτα λέγομεν οὐ τῆς παρούσης κατηγοροῦντες ζωῆς, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὴν τρυφὴν διαβάλ- 15 λοντες· οὐ γὰρ τὸ ζῆν κακόν, ἀλλὰ τὸ εἰκῇ καὶ ἁπλῶς ζῆν.*

*2. Ὡς ἐάν τις ἐπὶ κατορθώμασι καὶ τῇ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐλπίδι τὸν παρόντα ζήσῃ βίον, δυνήσεται κατὰ Παῦλον λέγειν, ὅτι «τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ πολλῷ κρεῖσσον»[5]· τοῦτο γὰρ καρπὸς ἔργου· καθάπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου γέγονεν Εὐσταθίου, ὃς καὶ τῇ ζωῇ 20 καὶ τῇ τελευτῇ πρὸς τὸ δέον ἐχρήσατο. Οὐ γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκείας γῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ταύτην ὑπέμεινε διὰ τὸν Χριστόν· τοῦτο τῶν ἐχθρῶν τὸ κατόρθωμα. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἐξήλασαν ὡς ἀτιμάζοντες, ὁ δὲ λαμπρότερος ἐγίνετο μᾶλλον καὶ περιφανέστερος τῇ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μεταστάσει, ὡς καὶ τῶν 25 πραγμάτων τὸ τέλος ἀπέδειξε. Τοσαύτη γὰρ ἡ περιφάνεια γέγονεν, ὡς τοῦ σώματος αὐτοῦ ταφέντος ἐν Θράκῃ, τὴν μνήμην αὐτοῦ καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρ' ἡμῖν ἀνθεῖν, καὶ τὸν μὲν τάφον εἶναι ἐν ἐκείνῳ τῷ βαρβαρικῷ χωρίῳ, τὸν δὲ πόθον παρ' ἡμῖν[6], τοῖς ἐκ τοσούτου ἀπειργομένοις διαστήματος, μετὰ χρόνον τοσοῦτον καθ' 30 ἑκάστην αὔξεσθαι τὴν ἡμέραν· μᾶλλον δέ, εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν,*

5. Φιλ. 1,22.
6. Δηλαδὴ στοὺς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ ἴδιος αὐτὸς μετὰ ἀπὸ τὴν τόση ἀφθονία τῶν χρημάτων, τῶν κτημάτων, τῆς τρυφῆς καὶ τῆς ἀνέσεως; «Μακάρισα», λέγει, «περισσότερο ἐκείνους ποὺ πέθαναν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦν, καὶ ἀγαθὸς περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀκόμη δὲν γεννήθηκε»[5]. Εἶναι πραγματικὰ ἀξιόπιστος κατήγορος τῆς τρυφιλῆς ζωῆς αὐτὸς ποὺ ἐκφέρει τέτοια γνώμη γι' αὐτήν. Διότι, ἐὰν αὐτὴ τὴ γνώμη τὴν διατύπωνε κάποιος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔζησαν μέσα στὴν πείνα καὶ τὴ φτώχεια, θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι διατυπώνει αὐτὲς τὶς κατηγορίες ὄχι ἀληθινά, ἀλλὰ ἀπὸ ἀπειρία· ὅταν ὅμως αὐτὴν τὴν θεωρεῖ ἄξια περιφρονήσεως ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἔζησε ἐξ ὁλοκλήρου καὶ διερεύνησε κάθε μορφὴ αὐτῆς, τότε ἡ κατηγορία εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε ὑποψία. Ἴσως βέβαια νομίζετε ὅτι ὁ λόγος μου ξέφυγε ἀπὸ τὴν παρούσα ὑπόθεση, ἀλλὰ ἐὰν προσέχομε, θὰ διαπιστώσομε ὅτι τὰ ὅσα λέχθηκαν συνδέονται πάρα πολὺ μ' αὐτήν. Διότι κατὰ τὶς ὁμιλίες περὶ μαρτύρων εἶναι ἀναγκαῖο καὶ συνεπὲς νὰ ὁμιλεῖ κανεὶς καὶ περὶ φιλοσοφίας. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι γιὰ νὰ κατηγορήσω τὴν παρούσα ζωή, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ γιὰ νὰ κατηγορήσω τὴν τρυφιλὴ ζωή· διότι δὲν εἶναι κακὸ τὸ νὰ ζεῖ κανείς, ἀλλὰ τὸ νὰ ζεῖ ἄσκοπα καὶ χωρὶς νόημα.

2. Ἄρα, ἂν κάποιος ζήσει τὴν παρούσα ζωὴ μὲ κατορθώματα καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, θὰ μπορέσει σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο νὰ λέγει· «τὸ νὰ ζῶ μὲ τὸ σῶμα εἶναι πολὺ πιὸ καλύτερο»[6]· διότι αὐτὸ εἶναι καρπὸς ἔργου, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν συνέβηκε καὶ μὲ τὸν μακάριο Εὐστάθιο, ὁ ὁποῖος καὶ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τὰ χρησιμοποίησε ὀρθά. Διότι τὸ θάνατο αὐτὸ δὲν τὸν ὑπέστη στὴν πατρίδα του, ἀλλὰ σὲ ξένη χώρα γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ· αὐτὸ εἶναι τὸ κατόρθωμα τῶν ἐχθρῶν. Διότι ἐκεῖνοι τὸν ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὴν πατρίδα του γιὰ νὰ τὸν ἀτιμάσουν, αὐτὸς ὅμως ἔγινε πολὺ πιὸ λαμπρότερος καὶ ἐνδοξότερος μὲ τὴ μετάθεσή του σὲ ξένη χώρα, ὅπως καὶ τὸ τέλος τῶν πραγμάτων ἀπέδειξε. Τόση μεγάλη δηλαδὴ ὑπῆρξε ἡ λαμπρότητα αὐτοῦ, ὥστε, ἂν καὶ τὸ σῶμα του τάφηκε στὴ Θράκη, ἡ μνήμη του καθημερινὰ ἀνθεῖ ἀνάμεσά μας, καὶ ἐνῶ ὁ τάφος βρίσκεται σ' ἐκεῖνο τὸ βαρβαρικὸ χωριό[6], ὁ πόθος γι' αὐτὸν βρίσκεται σ' ἐμᾶς, ποὺ ἐμποδιζόμαστε νὰ μεταβοῦμε ἐκεῖ ἀπὸ τὴν τόση μεγάλη ἀπόσταση, καὶ μετὰ ἀπὸ τόσο χρόνο καθημερινὰ αὐτὸς αὐξάνει· ἢ καλύτερα, ἐὰν πρέπει νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ὁ τάφος

*καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ παρ' ἡμῖν, οὐκ ἐν Θράκῃ μόνον. Μνήματα γὰρ ἁγίων οὐ σοροὶ καὶ λάρνακες καὶ στῆλαι καὶ γράμματα, ἀλλ' ἔργων κατορθώματα, καὶ πίστεως ζῆλος, καὶ συνειδὸς πρὸς Θεὸν ὑγιές. Καὶ γὰρ πάσης στήλης λαμπροτέρα ἀνέστηκεν αὕτη ἡ Ἐκ-*
5 *κλησία τῷ μάρτυρι, γράμματα ἔχουσα οὐκ ἄφωνα, ἀλλὰ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν λαμπρότερον σάλπιγγος βοῶντα τὴν ἐκείνου μνήμην καὶ τὴν λαμπρότητα, καὶ ἕκαστος ὑμῶν τῶν παρόντων τοῦ ἁγίου τάφος ἐστὶν ἐκείνου, τάφος ἔμψυχος καὶ πνευματικός. Ἂν γὰρ ἀναπτύξω τὸ συνειδὸς ἑκάστου τῶν παρόντων ὑμῶν, εὑ-*
10 *ρίσκω τὸν ἅγιον τοῦτον ἔνδον τῆς διανοίας ὑμῶν ἐνδιαιτώμενον.*

*Ὁρᾶτε πῶς οὐδὲν πλέον ἐγένετο τοῖς ἐχθροῖς; πῶς οὐκ ἔσβεσαν τὴν δόξαν, ἀλλ' ἐπῆραν ταύτην μᾶλλον καὶ λαμπροτέραν εἰργάσαντο, τοσούτους ποιήσαντες τάφους ἀνθ' ἑνός, τάφους ἐμψύχους, τάφους φωνὴν ἀφιέντας, τάφους πρὸς τὸν αὐτὸν ζῆλον*
15 *παρασκευαζομένους. Διὰ τοῦτο τὰ τῶν ἁγίων σώματα καὶ πηγὰς καὶ ῥίζας καὶ μύρα καλῶ πνευματικά. Τίνος οὖν ἕνεκεν; Ὅτι ἕκαστον τούτων τῶν εἰρημένων τὴν οἰκείαν ἀρετὴν οὐ παρ' ἑαυτῷ κατέχει μόνον, ἀλλὰ καὶ μέχρι πολλοῦ διαπέμπεται μήκους. Οἷόν τι λέγω· αἱ πηγαὶ ἀναβλύζουσι μὲν πολλὰ νάματα, οὐ μὴν εἴσω*
20 *τῶν οἰκείων κόλπων ταῦτα κατέχουσιν, ἀλλὰ μακροὺς τίκτουσαι ποταμοὺς συγγίνονται τῷ πελάγει, καὶ καθάπερ χειρός τινος ἐκτάσει, τῷ μήκει τούτων ἐπιλαμβάνονται τῶν θαλαττίων ὑδάτων. Πάλιν ἡ ῥίζα τῶν φυτῶν κάτω κέκρυπται ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς, ἀλλ' οὐ κάτω κατέχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἅπασαν, καὶ μάλιστα τῶν*
25 *ἀμπέλων τῶν ἀναδενδράδων αὕτη ἡ φύσις. Ὅταν γὰρ ἐφ' ὑψηλῶν τῶν καλάμων τοὺς αὐτῶν ἐκτείνωσι κλάδους, τὰ κλήματα διὰ τῶν δονάκων ἐκείνων ἕρποντα μέχρι πολλοῦ πρόεισι διαστήματος, μακράν τινα ὀροφὴν τῇ τῶν φύλλων ποιοῦντα πυκνότητι. Τοιαύτη καὶ τῶν μύρων ἡ φύσις· αὐτὰ μὲν κεῖται ἐν οἰκίσκῳ πολ-*
30 *λάκις, διὰ δὲ τῶν θυρίδων ὑπερεκπίπτουσα αὐτῶν ἡ εὐωδία εἰς ἄμφοδα καὶ στενωποὺς καὶ ἀγοράς, καὶ τοὺς ἔξω βαδίζοντας διδάσκει τὴν ἔνδον κειμένην τῶν ἀρωμάτων ἀρετήν.*

*Εἰ δὲ πηγὴ καὶ ῥίζα καὶ φυτῶν καὶ ἀρωμάτων φύσις τοσαύ-*

του βρίσκεται καὶ ἐδῶ σ' ἐμᾶς καὶ ὄχι μόνο στὴ Θράκη. Διότι μνήματα τῶν ἁγίων δὲν εἶναι οἱ σοροὶ καὶ οἱ λάρνακες καὶ οἱ στῆλες καὶ τὰ ἐπιγράμματα, ἀλλὰ τὰ κατορθώματα ἔργων, ὁ ζῆλος τῆς πίστεως, καὶ ὑγιὴς συνείδηση πρὸς τὸ Θεό. Καὶ πράγματι αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία στήθηκε γιὰ τὸν μάρτυρα λαμπρότερη ἀπὸ κάθε στήλη, ἔχοντας ὄχι ἄφωνα γράμματα, ἀλλὰ διακηρύσσοντας μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα λαμπρότερα καὶ ἀπὸ σάλπιγγα τὴ μνήμη καὶ τὴ λαμπρότητα ἐκείνου, καὶ ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς τοὺς παρόντες εἶναι τάφος ἐκείνου, τάφος ἔμψυχος καὶ πνευματικός. Διότι, ἂν ξεδιπλώσω τὴ συνείδηση τοῦ καθενὸς ἀπὸ σᾶς τοὺς παρόντες, θὰ βρῶ τὸν ἅγιο αὐτὸν νὰ ὑπάρχει μέσα στὴ διάνοιά σας.

Βλέπετε πῶς δὲν ἐπέτυχαν τίποτε περισσότερο οἱ ἐχθροί; πῶς δὲν ἔσβησαν τὴ δόξα του, ἀλλ' ἐξύψωσαν αὐτὴν περισσότερο καὶ τὴν κατέστησαν λαμπρότερη, δημιουργώντας ἀντὶ ἑνὸς τόσους πολλοὺς τάφους, τάφους ἔμψυχους, τάφους ποὺ ὁμιλοῦν, τάφους ποὺ προετοιμάζονται νὰ μιμηθοῦν τὸ ζῆλο του. Γι' αὐτὸ τὰ σώματα τῶν ἁγίων τὰ ὀνομάζω καὶ πηγὲς καὶ ρίζες καὶ μύρα πνευματικά. Γιὰ ποιό λόγο; Διότι τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ λέχθηκαν δὲν κρατεῖ τὴν ἀρετή του μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ τὴν ἐξαποστέλλει καὶ σὲ πολὺ μεγάλο διάστημα. Ἐννοῶ τὸ ἑξῆς μὲ αὐτὸ ποὺ λέγω. Οἱ πηγὲς ἀναβλύζουν πολλὰ ὕδατα, ἀλλὰ δὲν τὰ κρατοῦν αὐτὰ μέσα στοὺς κόλπους τους, ἀλλὰ δημιουργώντας μεγάλους ποταμοὺς χύνονται στὸ πέλαγος, καὶ σὰν νὰ ἐκτείνουν κάποιο χέρι, μὲ τὸ μῆκος αὐτῶν φθάνουν μέχρι τὰ θαλάσσια ὕδατα. Ἡ ρίζα πάλι τῶν φυτῶν εἶναι κρυμμένη κάτω στοὺς κόλπους τῆς γῆς, ἀλλὰ δὲν κρατεῖ ἐκεῖ κάτω ὅλη τὴν ἀρετή της καὶ πρὸ πάντων ἡ ρίζα τῶν ἀμπέλων, τῶν ἀναρριχώμενων αὐτῶν φυτῶν. Διότι, ὅταν ἁπλώσουν τὰ κλαδιά τους ἐπάνω σὲ ψηλὰ καλάμια, τὰ κλήματα ἕρποντας ἐπάνω σ' ἐκεῖνα τὰ καλάμια προχωροῦν σὲ πολὺ μεγάλο διάστημα, δημιουργώντας μὲ τὴν πυκνότητα τῶν φύλλων τους κάποια μεγάλη ὀροφή. Τέτοια εἶναι καὶ ἡ φύση τῶν μύρων. Αὐτὰ πολλὲς φορὲς βρίσκονται μέσα σ' ἕνα σπιτάκι, ξεχυνόμενη ὅμως ἡ εὐωδία τους ἀπὸ τὰ παράθυρα στὶς παρόδους, τὰ στενὰ δρομάκια καὶ τὶς ἀγορές, καθιστᾶ γνωστὴ σ' ἐκείνους ποὺ βαδίζουν ἔξω τὴν ἀρετὴ τῶν ἀρωμάτων ποὺ ὑπάρχουν μέσα.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ πηγὴ καὶ ἡ ρίζα καὶ ἡ φύση τῶν φυτῶν καὶ τῶν

*την ἔχουσι τὴν ἰσχύν, πολλῷ μᾶλλον τῶν ἁγίων τὰ σώματα· καὶ ὅτι οὐ ψευδῆ τὰ λεγόμενα, μάρτυρες ὑμεῖς. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα τοῦ μάρτυρος κεῖται ἐν Θράκῃ, ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐν Θράκῃ διατρίβοντες, ἀλλά, πολὺ τῆς χώρας ἐκείνης ἀφεστηκότες, ἀντιλαμβάνεσθε τῆς 5 εὐωδίας ἐκ τοσούτου διαστήματος, καὶ διὰ τοῦτο συνεληλύθατε καὶ οὐ διεκώλυσε τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, οὐκ ἔσβεσε τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος. Τοιαύτη γὰρ τῶν πνευματικῶν κατορθωμάτων ἡ φύσις· οὐδενὶ σωματικῷ διακόπτεται κωλύματι, ἀλλ' ἀνθεῖ καὶ αὔξεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ οὔτε χρόνου μαραίνει τὸ πλῆθος αὐτήν, 10 οὐχ ὁδοῦ διατειχίζει μῆκος.*

*Μὴ θαυμάσητε δὲ εἰ τοῦ λόγου καὶ τῶν ἐγκωμίων ἀρχόμενος μάρτυρα τὸν ἅγιον ἐκάλεσα· καὶ γὰρ οἰκείῳ τέλει τὴν ζωὴν κατέλυσε· πῶς οὖν ἐστι μάρτυς; Εἶπον πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὅτι μάρτυρα οὐχὶ θάνατος ποιεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ 15 πρόθεσις. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς γνώμης πλέκεται πολλάκις ὁ τοῦ μαρτυρίου στέφανος. Καὶ τοῦτον οὐκ ἐγώ, ἀλλὰ Παῦλος δίδωσι τοῦ μαρτυρίου τὸν ὅρον οὑτωσὶ λέγων· «καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω». Πῶς ἀποθνήσκεις καθ' ἡμέραν; πῶς δυνατὸν ἑνὶ σώματι θνητῷ μυρίους δέξασθαι θανάτους; Τῇ 20 προθέσει, φησί, καὶ τῷ παρεσκευάσθαι πρὸς τελευτήν. Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἀποφαίνεται. Καὶ γὰρ ὁ Ἀβραὰμ οὐχ ᾕμαξε τὴν μάχαιραν, οὐκ ἐφοίνιξε τὸν βωμόν, οὐκ ἔθυσε τὸν Ἰσαάκ, ἀλλ' ὅμως ἀπήρτισε τὴ θυσίαν. Τίς ταῦτά φησιν; Αὐτὸς ὁ τὴν θυσίαν δεξάμενος· «οὐκ ἐφείσω», γάρ, φησί, «τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ». 25 Καὶ μὴν ζῶντα ἔλαβε καὶ ὑγιῆ κατήγαγε· πῶς οὖν οὐκ ἐφείσατο; Ὅτι οὐκ ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς προθέσεως τῶν προελομένων τὰς τοιαύτας κρίνω θυσίας ἐγώ, φησίν. Οὐκ ἔσφαξεν ἡ χείρ, ἀλλ' ἔσφαξεν ἡ προαίρεσις· οὐκ ἐβάπτισε τὸ ξίφος εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ παιδός, οὐ διέτεμε τὴν δέρην, ἀλλ' ἔστι θυσία 30 καὶ χωρὶς αἵματος. Ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον· διὰ τοῦτο δὲ κἀκείνη ἡ θυσία χωρὶς αἵματος ἐγένετο, ἐπειδὴ ταύτης ἔμελλεν ἔσεσθαι τύπος. Ὁρᾷς ἐν τῇ Παλαιᾷ προδιαγραφομένην τὴν εἰκόνα; Μὴ ἀπιστήσῃς τῇ ἀληθείᾳ.*

*3. Οὗτος τοίνυν ὁ μάρτυς (μάρτυρα γὰρ ἡμῖν αὐτὸν ὁ λόγος ἀπέ-*

---

7. Α'. Κορ. 15.31. 8. Γεν. 22,12.

ἀρωμάτων ἔχουν τόση δύναμη, πολὺ πιὸ μεγαλύτερη ἔχουν τὰ σώματα τῶν ἁγίων· καὶ ὅτι δὲν εἶναι ψεῦδος τὰ λεγόμενα, μάρτυρες εἶστε ἐσεῖς. Διότι τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα βρίσκεται στὴ Θράκη, ἐνῶ ἐσεῖς δὲν ζεῖτε στὴ Θράκη, ἀλλά, βρισκόμενοι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα ἐκείνη, διαισθάνεσθε τὴν εὐωδιὰ ἀπὸ τόσο διάστημα, καὶ γι' αὐτὸ συγκεντρωθήκατε καὶ δὲν σᾶς ἐμπόδισε τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, δὲν ἔσβησε αὐτὴν τὸ πλῆθος τοῦ χρόνου. Τέτοια δηλαδὴ εἶναι ἡ φύση τῶν πνευματικῶν κατορθωμάτων· δὲν διακόπτεται ἀπὸ κανένα σωματικὸ ἐμπόδιο, ἀλλ' ἀνθεῖ καὶ αὐξάνεται καθημερινά, καὶ οὔτε τὸ πλῆθος τοῦ χρόνου μαραίνει αὐτήν, οὔτε τὸ μῆκος ὁδοῦ χωρίζει αὐτήν.

Μὴ ἀπορήσετε ὅμως ἐάν, ἀρχίζοντας τὸ λόγο καὶ τὰ ἐγκώμια, ὀνόμασα τὸν ἅγιο μάρτυρα· διότι τέλειωσε τὴ ζωή του μὲ φυσικὸ θάνατο. Πῶς λοιπὸν εἶναι μάρτυρας; Πολλὲς φορὲς εἶπα πρὸς τὴν ἀγάπη σας, ὅτι μάρτυρα δὲν κάμνει μόνο ὁ θάνατος, ἀλλὰ καὶ ἡ πρόθεση. Πολλὲς φορὲς δηλαδὴ πλέκεται τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ τέλος κάποιου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πρόθεση αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸν τὸν ὁρισμὸ τοῦ μαρτυρίου δὲν τὸν δίνω ἐγώ, ἀλλ' ὁ Παῦλος, ποὺ λέγει τὰ ἑξῆς· «καθημερινὰ πεθαίνω»[7]. Πῶς πεθαίνεις καθημερινά; Πῶς εἶναι δυνατὸ σ' ἕνα θνητὸ σῶμα νὰ δεχθεῖς μύριους θανάτους; Μὲ τὴν πρόθεση, λέγει, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἔχω προετοιμασθεῖ γιὰ τὸ θάνατο. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἀποφαίνεται· διότι ὁ Ἀβραὰμ δὲν ἔβαψε τὸ μαχαίρι μὲ αἷμα, δὲν ἔβαψε κόκκινο τὸ βωμό, δὲν θυσίασε τὸν Ἰσαάκ, ἀλλ' ὅμως ἐτέλεσε στὸ πλῆρες τὴ θυσία. Ποιός τὰ λέγει αὐτά; Ὁ ἴδιος ποὺ δέχθηκε τὴ θυσία· διότι λέγει, «δὲν λυπήθηκες τὸν ἀγαπητό σου υἱὸ γιὰ χάρη μου»[8]. Κι ὅμως τὸν ἔλαβε ζωντανὸ καὶ τὸν κατέβασε κάτω ὑγιή· πῶς λοιπὸν δὲν τὸν λυπήθηκε; Διότι ἐγὼ τὶς θυσίες αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν τὶς κρίνω, λέγει, ἀπὸ τὸ τέλος τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πρόθεση ἐκείνων ποὺ ἀποφασίζουν νὰ τὶς κάνουν. Δὲν ἔσφαξε τὸ χέρι, ἀλλ' ἔσφαξε ἡ προαίρεση· δὲν βύθισε τὸ ξίφος στὸ λαιμὸ τοῦ παιδιοῦ, δὲν ἔκοψε τὸ δέρμα, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ θυσία χωρὶς αἷμα. Γνωρίζουν οἱ πιστοὶ αὐτὸ ποὺ λέγω. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκείνη ἡ θυσία ἔγινε χωρὶς αἷμα, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ γίνει τύπος αὐτῆς. Βλέπεις τὴν εἰκόνα ποὺ προτυπώνεται στὴν Παλαιὰ Διαθήκη; Μὴ δείξεις ἀπιστία στὴν ἀλήθεια.

3. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ μάρτυρας (διότι ὁ λόγος μᾶς τὸν ἀπέδειξε μάρ-

*δειξε) πρὸς μυρίους παρεσκευάσατο θανάτους, καὶ πάντας αὐτοὺς ὑπέμεινε τῇ γνώμῃ καὶ τῇ προθυμίᾳ· τῶν δὲ ἐπενεχθέντων κινδύνων πολλοὺς καὶ δι' αὐτῆς τῆς πείρας ἠνέσχετο. Καὶ γὰρ καὶ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἐξήλασαν, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετέστησαν, 5 καὶ πολλὰ ἕτερα κατὰ τοῦ μακαρίου ἐκίνησαν τότε ἐκείνου, δίκαιον μὲν οὐδὲν ἔχοντες ἐγκαλεῖν, ὅτι δὲ ἀκούσας τοῦ Παύλου λέγοντος, «ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα», ἔφυγε τὸ ἀσέβημα καὶ τὴν παρανομίαν ἔδεισεν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν στεφάνων, οὐ κατηγορίας ἄξιον.*

10 *Σὺ δέ μοι σκόπει τοῦ διαβόλου τὴν πονηρίαν. Ἐπειδὴ γὰρ προσφάτως ἦν ὁ ἑλληνικὸς πόλεμος καταλυθείς, καὶ ἄρτι τῶν χαλεπῶν καὶ ἐπαλλήλων διωγμῶν ἀνεπεπνεύκεισαν αἱ Ἐκκλησίαι πᾶσαι, καὶ οὐκ ἦν πολὺς ὁ χρόνος, ἐξ οὗ ναοὶ μὲν ἀπεκλείσθησαν ἅπαντες, βωμοὶ δὲ ἐσβέσθησαν, πᾶσα δὲ τῶν δαιμόνων ἡ μανία 15 καταλέλυτο, καὶ ταῦτα ἐλύπει τὸν πονηρὸν δαίμονα καὶ οὐκ ἠδύνατο πρᾴως φέρειν τὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνην, τί οὖν ποιεῖ; Ἕτερον ἐπεισάγει πόλεμον χαλεπόν. Ὁ μὲν γὰρ ἐξωτικός, οὗτος δὲ ἐμφύλιος ἦν· οἱ δὲ τοιοῦτοι δυσφύλακτοι μᾶλλόν εἰσι καὶ ῥᾳδίως χειροῦνται τοὺς ἐμπίπτοντας.*

20 *Κατὰ τὸν καιρὸν τοίνυν ἐκεῖνον ὁ μακάριος οὗτος ἐστρατήγει τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησίας, καὶ αἴρεται μὲν ἡ νόσος, ὥσπερ τις λοιμὸς χαλεπὸς ἀπὸ τῶν Αἰγύπτου χωρίων, εἶτα διὰ τῶν μεταξὺ πόλεων βαδίζων εἰς τὴν πόλιν ἔσπευδεν ἐμβαλεῖν τὴν ἡμετέραν. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἐγρηγορὼς καὶ νήφων καὶ πάντα τὰ μέλλοντα προο- 25 ρῶν πόρρωθεν, προσιόντα τὸν πόλεμον ἀπεκρούετο· καὶ καθάπερ σοφός τις ἰατρός, πρὶν ἢ τὴν νόσον ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἐνταῦθα καθήμενος, τὰ φάρμακα κατεσκεύαζε, καὶ τὴν ἱερὰν ταύτην ναῦν μετὰ πολλῆς ἐκυβέρνα τῆς ἀσφαλείας, πανταχοῦ περιτρέχων, ναύτας, ἐπιβάτας, τοὺς πλέοντας ἅπαντας συγκροτῶν, νήφειν, ἐγρηγο- 30 ρέναι παρασκευάζων, ὡς πειρατῶν ἐπιτιθεμένων καὶ τῆς πίστεως τὸν θησαυρὸν ἀποσυλῆσαι ἐπιχειρούντων.*

*Οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον ἐκέχρητο τῇ προνοίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ καὶ*

---

9. Ρωμ. 1,25.
10. Ἡ αἵρεση δηλαδὴ τοῦ Ἀρείου.

τυρα), προετοιμάσθηκε πρὸς ἄπειρους θανάτους καὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ὑπέμεινε μὲ τὴ πρόθεση καὶ τὴν προθυμία· καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς κινδύνους ποὺ πρόβαλαν μπροστά του τοὺς ὑπέμεινε καὶ στὴν πραγματικότητα. Καθόσον καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα του τὸν ἀπομάκρυναν, καὶ τὸν μετέθεσαν σὲ ξένη χώρα, καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκίνησαν τότε ἐναντίον ἐκείνου τοῦ μακαρίου, χωρὶς νὰ ἦταν δίκαιες οἱ κατηγορίες, ἀλλὰ ἀκούοντας τὸν Παῦλο νὰ λέγει, «σεβάσθηκαν καὶ λάτρευσαν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη»[9], ἀπέφυγε τὸ ἀσέβημα καὶ φοβήθηκε τὴν παρανομία. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἄξιο στεφάνων καὶ ὄχι κατηγορίας.

Ἀλλὰ σὺ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὴν πονηρία τοῦ διαβόλου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρόσφατα εἶχε τερματισθεῖ ὁ διωγμὸς ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρες καὶ ὅλες οἱ Ἐκκλησίες εἶχαν ἀναπνεύσει μόλις πρὶν ἀπὸ λίγο ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς καὶ ἀλλεπάλληλους διωγμούς, καὶ δὲν ἦταν πολὺς ὁ χρόνος ἀπὸ τότε ποὺ κλείσθηκαν ὅλοι οἱ εἰδωλολατρικοὶ ναοί, οἱ βωμοὶ ἔσβησαν, καὶ ὅλη ἡ μανία τῶν δαιμόνων εἶχε καταλυθεῖ, καὶ αὐτὰ λυποῦσαν τὸν πονηρὸ δαίμονα καὶ δὲν μποροῦσε μὲ πραότητα νὰ ὑποφέρει τὴν εἰρήνη τῆς Ἐκκλησίας, τί κάνει λοιπόν; Εἰσάγει στὴ θέση ἐκείνου ἄλλον φοβερὸ πόλεμο. Ἐκεῖνος δηλαδὴ ἦταν ἐξωτερικός, ἐνῶ αὐτὸς ἐμφύλιος, καὶ ἀπὸ τοὺς πολέμους αὐτοὺς πολὺ πιὸ δύσκολα μπορεῖ νὰ προφυλαχθεῖ κανεὶς καὶ εὔκολα αἰχμαλωτίζουν ἐκείνους ποὺ ἐμπλέκονται σ' αὐτούς.

Κατὰ τὸν καιρὸ λοιπὸν ἐκεῖνο ὁ μακάριος αὐτὸς κυβερνοῦσε τὴν Ἐκκλησία μας καὶ ἀκριβῶς τότε ἐκδηλώνεται ἡ νόσος[10], ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Αἰγύπτου σὰν κάποιος φοβερὸς λοιμός, καὶ στὴ συνέχεια διαδιδόμενη στὶς ἐνδιάμεσες πόλεις, προχωροῦσε ὁλοταχῶς νὰ πλήξει τὴν πόλη μας. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπαγρυπνώντας καὶ νήφοντας καὶ προβλέποντας ἀπὸ μακριὰ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, ὅταν πλησίασε ὁ πόλεμος τὸν ἀπέκρουσε. Καὶ σὰν κάποιος σοφὸς γιατρός, προτοῦ εἰσβάλει ἡ νόσος στὴν πόλη, διαμένοντας ἐδῶ παρασκεύαζε τὰ φάρμακα καὶ κυβερνοῦσε αὐτὸ τὸ ἱερὸ πλοῖο μὲ μεγάλη ἀσφάλεια, τρέχοντας παντοῦ, συγκροτώντας ναῦτες, ἐπιβάτες καὶ ὅλους ἐκείνους ποὺ ἔπλεαν μὲ τὸ πλοῖο, προετοιμάζοντας αὐτοὺς νὰ εἶναι προσεκτικοὶ καὶ ἐπάγρυπνοι σὰν νὰ ἐπιτίθονταν πειρατὲς καὶ ἐπιχειροῦσαν νὰ ἁρπάξουν τὸν θησαυρὸ τῆς πίστεως.

Καὶ δὲν ἔδειχνε τὴ φροντίδα αὐτὴ μόνο ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ παντοῦ

*πανταχοῦ διεπέμπετο τοὺς διδάξοντας, παρακαλέσοντας, διαλεξομένους, προαποτειχίσοντας τοῖς πολεμίοις τὴν ἔφοδον. Καὶ γὰρ ἦν πεπαιδευμένος καλῶς παρὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, ὅτι τὸν Ἐκκλησίας προεστῶτα οὐκ ἐκείνης μόνης κήδεσθαι δεῖ τῆς παρὰ 5 τοῦ Πνεύματος ἐγχειρισθείσης αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην κειμένης· καὶ ταῦτα ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἐμάνθανεν εὐχῶν. Εἰ γὰρ τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι δεῖ, φησίν, ὑπὲρ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, πολλῷ μᾶλλον καὶ τὴν πρόνοιαν ὑπὲρ ἁπάσης αὐτῆς ἐπιδείκνυσθαι δεῖ, 10 καὶ ὁμοίως ἁπασῶν κήδεσθαι καὶ μεριμνᾷν πάσας. Καὶ ὅπερ ἐπὶ τοῦ Στεφάνου γέγονε, τοῦτο καὶ ἐπ' ἐκείνου συνέβαινεν. Ὥσπερ γὰρ οὐκ ἰσχύοντες ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ τῇ τοῦ Στεφάνου οἱ Ἰουδαῖοι ἐλίθαζον τὸν ἅγιον ἐκεῖνον, οὕτω καὶ οὗτοι οὐκ ἰσχύοντες ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ τῇ τούτου, καὶ ὁρῶντες ἠσφαλισμένα τὰ ὀχυ- 15 ρώματα, ἐκβάλλουσι τῆς πόλεως λοιπὸν τὸν κήρυκα. Ἀλλ' ἡ φωνὴ οὐκ ἐσίγα, ἀλλ' ἐξεβάλλετο μὲν ὁ ἄνθρωπος, ὁ δὲ λόγος τῆς διδασκαλίας οὐκ ἐξεβάλλετο. Καὶ γὰρ Παῦλος ἐδέδετο, καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐδέδετο· καὶ οὗτος ἐν ἀλλοτρίᾳ, καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ παρ' ἡμῖν. Ἐκβάλλοντες τοίνυν ἐπεισῄεσαν συμφραξά- 20 μενοι, καθάπερ χείμαρρος σφοδρός· ἀλλ' οὔτε τὰ φυτὰ παρέσυραν, οὔτε τὰ σπέρματα κατέχωσαν, οὔτε τὴν γεωργίαν ἐλυμήναντο· οὕτω καλῶς καὶ μετ' ἐπιστήμης ὑπὸ τῆς ἐκείνου γεωργηθέντα σοφίας ἐρρίζωτο.*

*Ἀλλὰ γὰρ ἄξιον εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν συνεχώρησεν αὐτὸν ὁ 25 Θεὸς ἀπελαθῆναι ἐντεῦθεν. Προσφάτως ἦν ἀναπνεύσασα ἡ Ἐκκλησία· εἶχε παραμυθίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν τὴν ἐπιστασίαν τὴν ἐκείνου· πανταχόθεν αὐτὴν ἐτείχιζε καὶ τῶν πολεμίων τὰς προσβολὰς ἀπεκρούετο. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐξεβάλλετο καὶ συνεχώρει τοῖς ἀπάγουσιν αὐτὸν ὁ Θεός; τίνος ἕνεκεν; Καὶ μή τοι νομίσητε ταύτης τῆς 30 ἀπορίας λύσιν εἶναι τὸ λεγόμενον μόνης, ἀλλὰ κἂν πρὸς Ἕλληνας, κἂν πρὸς αἱρετικοὺς ἄλλους ὑμῖν ὑπὲρ τῶν τοιούτων γίνηται λόγος, ἱκανὸν τὸ ῥηθησόμενον ἅπασαν λῦσαι τὴν ἀπορίαν. Ὁ Θεὸς τὴν μὲν πίστιν αὐτοῦ τὴν ἀληθῆ καὶ ἀποστολικὴν ἐν πολλοῖς συγχωρεῖ πολεμεῖσθαι, τὰς δὲ αἱρέσεις καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν ἀφίησιν*

---

11. Β' Τιμ. 2,9.

ἔστελνε ἀνθρώπους νὰ διδάξουν, νὰ παροτρύνουν, νὰ μιλήσουν καὶ νὰ ἐμποδίσουν ἀπὸ πρὶν τὴν ἔφοδο τῶν ἐχθρῶν. Διότι εἶχε διδαχθεῖ καλὰ ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, ὅτι ὁ προϊστάμενος τῆς ἐκκλησίας δὲν πρέπει νὰ φροντίζει ἐκείνη μόνο ποὺ τοῦ ἐμπιστεύθηκε τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ κάθε ἐκκλησία τῆς οἰκουμένης· καὶ αὐτὰ τὰ μάθαινε ἀπὸ τὶς ἱερὲς εὐχές. Διότι, λέγει, ἐὰν πρέπει νὰ προσευχόματε ὑπὲρ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ πέρατα ὡς τὰ ἄλλα πέρατα τῆς οἰκουμένης, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ δείχνομε τὴν πρόνοια ὑπὲρ ὅλης τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ φροντίζομε τὸ ἴδιο γιὰ ὅλες καὶ νὰ μεριμνοῦμε γιὰ ὅλες. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶχε συμβεῖ μὲ τὸν Στέφανο, αὐτὸ συνέβαινε καὶ μ' ἐκεῖνον. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι, μὴ μπορώντας ν' ἀντιμετωπίσουν τὴ σοφία τοῦ Στεφάνου, λιθοβόλησαν τὸν ἅγιον ἐκεῖνο, ἔτσι καὶ αὐτοί, μὴ μπορώντας ν' ἀντιμετωπίσουν τὴ σοφία αὐτοῦ καὶ βλέποντας ἀσφαλισμένα τὰ ὀχυρώματα, ἐκδίωξαν τότε τὸν κήρυκα ἀπὸ τὴν πόλη. Ἡ φωνὴ ὅμως δὲν σιωποῦσε, ἀλλ' ἐκδιώχθηκε βέβαια ὁ ἄνθρωπος, ὁ λόγος ὅμως τῆς διδασκαλίας δὲν ἐκδιωκόταν. Διότι καὶ ὁ Παῦλος δενόταν, ὁ λόγος ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν δενόταν[11]. Καὶ αὐτὸς βρισκόταν σὲ ξένη χώρα, ἐνῶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἔμενε μαζί μας. Ἀφοῦ τὸν ἐξόρισαν λοιπὸν ὅρμησαν σὰν φοβερὸς χείμαρρος γιὰ νὰ ἀποκλείσουν τὴν ἐπιστροφή του. Ἀλλ' οὔτε τὰ φυτὰ παρέσυραν, οὔτε τὰ σπέρματα παράχωσαν βαθιά, οὔτε τὴν καλλιέργεια κατέστρεψαν· τόσο καλὰ εἶχε ριζώσει καὶ μὲ τέχνη εἶχε καλλιεργηθεῖ ἀπὸ τὴ σοφία ἐκείνου.

Ἀλλ' ἀξίζει νὰ ποῦμε, γιὰ ποιό λόγο ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ ἐκδιωχθεῖ αὐτὸς ἀπὸ ἐδῶ. Μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχε ἀναπνεύσει ἡ Ἐκκλησία, καὶ εἶχε πολὺ μεγάλη παρηγοριὰ τὴν ἐπιστασία ἐκείνου· ἀπὸ παντοῦ τὴν περιτείχιζε καὶ ἀπέκρουε τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν. Γιὰ ποιό λόγο λοιπὸν διωκόταν καὶ τὸ ἐπέτρεπε αὐτὸ ὁ Θεὸς στοὺς διῶκτες του; Γιὰ ποιό λόγο; Καὶ μὴ νομίσετε βέβαια ὅτι τὸ λεγόμενο ἀποτελεῖ λύση αὐτῆς μόνο τῆς ἀπορίας, ἀλλ' εἴτε γίνεται λόγος γι' αὐτὰ πρὸς τοὺς ἐθνικούς, εἴτε πρὸς ἄλλους αἱρετικούς, εἶναι ἱκανὸ αὐτὸ ποὺ θὰ πῶ νὰ λύσει κάθε ἀπορία. Ὁ Θεὸς σὲ πολλὲς περιπτώσεις ἐπιτρέπει νὰ πολεμεῖται ἡ ἀληθὴς καὶ ἀποστολικὴ πίστη πρὸς αὐτόν, ἐνῶ τὶς αἱρέσεις καὶ τὴν εἰδωλολατρία τὴν ἀφήνει ν' ἀπολαμβάνει ἄνεση. Γιὰ ποιό λόγο ἄραγε; Γιὰ νὰ μάθεις ἀπὸ τὸ ἕνα

*ἀδείας ἀπολαύειν. Τί δή ποτε; Ἵνα ἐκείνων μὲν τὴν ἀσθένειαν μάθῃς οὐκ ἐνοχλουμένων καὶ αὐτομάτως καταλυομένων, τῆς δὲ πίστεως τὴν ἰσχὺν γνωρίσῃς πολεμουμένης καὶ διὰ τῶν κωλυόντων αὐξανομένης.*

5 *Καὶ ὅτι οὐκ ἐμός ἐστιν οὗτος ὁ στοχασμός, ἀλλὰ θεῖος χρησμὸς ἄνωθεν ἐνεχθείς, ἀκούσωμεν Παύλου τί περὶ τούτων φησί· καὶ γὰρ ἔπαθέ τί ποτε ἀνθρώπινον καὶ οὗτος· εἰ γὰρ καὶ Παῦλος ἦν, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας μετεῖχε φύσεως. Τί δέ ἐστιν, ὅπερ ἔπαθεν; Ἠλαύνετο, ἐπολεμεῖτο, ἐμαστίζετο, μυρίοις ἐπεβουλεύετο 10 τρόποις, ἔξωθεν, ἔσωθεν, ὑπὸ τῶν δοκούντων οἰκείων εἶναι, ὑπὸ τῶν ἀλλοτρίων. Καὶ τί δεῖ λέγειν, ὅσας ὑπέμεινε θλίψεις; Κάμνων τοίνυν καὶ μηκέτι φέρων τὰς προσβολὰς τῶν πολεμίων ἀεὶ διακοπτόντων αὐτοῦ τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐναντιουμένων αὐτοῦ τῷ λόγῳ, προσπίπτει τῷ Δεσπότῃ καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν καὶ λέγει· 15 «ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα μὲ κολαφίζῃ· ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, καὶ εἴρηκέ μοι· 'ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται'.*

*Καὶ οἶδα μὲν ὅτι τινὲς ἀσθένειαν εἶναι νομίζουσι σωματικήν· οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο, οὐκ ἔστιν· ἀλλ' «ἄγγελον Σατᾶν» τοὺς ἀντικει- 20 μένους ἀνθρώπους καλεῖ· τὸ γὰρ «Σατᾶν» τοῦτο ἑβραϊκὴ λέξις ἐστί· «Σατᾶν» δὲ ὁ ἀντικείμενος λέγεται. Τὰ οὖν σκεύη τοῦ διαβόλου καὶ τοὺς ἐκείνῳ διακονουμένους ἀνθρώπους ἀγγέλους αὐτοῦ καλεῖ. Διὰ τί οὖν, φησί, πρόσκειται τῇ σαρκί; Ὅτι ἡ σὰρξ ἐμαστίζετο, ἡ δὲ ψυχὴ ἐκουφίζετο τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἐπαιρομένη· 25 οὐδὲ γὰρ ἥπτετο τῆς ψυχῆς, οὐδὲ ὑπεσκέλιζε τοὺς ἔνδον λογισμούς, ἀλλὰ μέχρι τῆς σαρκὸς εἱστήκει τὰ μηχανήματα καὶ ὁ πόλεμος, εἴσω διαβῆναι μὴ δυνάμενος. Ἐπεὶ οὖν αὕτη ἐτέμνετο, αὕτη ἐμαστίζετο, αὕτη ἐδεσμεῖτο (ψυχὴν γὰρ δῆσαι ἀδύνατον ἦν), διὰ τοῦτο λέγει, «ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με 30 κολαφίζῃ», τοὺς πειρασμούς, τὰς θλίψεις, τοὺς διωγμοὺς αἰνιττόμενος.*

*Εἶτα τί; «Ὑπὲρ τούτου τρίς», φησί, «τὸν Κύριον παρεκάλε-*

---

12. Β' Κορ. 12,7–9.

μέρος τὴν ἀδυναμία ἐκείνων πού, ἂν καὶ δὲν ἐνοχλοῦνται, ὅμως αὐτομάτως ἐξαφανίζονται, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ γνωρίσεις τὴ δύναμη τῆς πίστεως πού, ἂν καὶ πολεμεῖται, αὐξάνεται μέσω ἐκείνων ποὺ τὴν καταδιώκουν.

Καὶ ὅτι ἡ σκέψη αὐτὴ δὲν εἶναι δική μου, ἀλλὰ θεῖος χρησμὸς δοσμένος ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἂς ἀκούσομε τὸν Παῦλο τί λέγει γι' αὐτά· καθόσον κι αὐτὸς κάποτε ἔπαθε κάτι τὸ ἀνθρώπινο· διότι, ἂν καὶ ἦταν Παῦλος, ὅμως μετεῖχε τῆς φύσεώς μας. Ποιό εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ἔπαθε; Διωκόταν, πολεμοῦνταν, μαστιζόταν, μὲ μύριους τρόπους ἐπιβουλευόταν, ἀπὸ τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τοὺς ἐντός, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θεωροῦνταν δικοί του, ἀπὸ τοὺς ξένους. Καὶ γιατί χρειάζεται ν' ἀναφέρω τὶς ὅσες θλίψεις ὑπέμεινε; Κοπιάζοντας λοιπὸν καὶ μὴ ὑποφέροντας τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν ποὺ διέκοπταν πάντοτε τὴ διδασκαλία του καὶ ἐναντιώνονταν στὸ κήρυγμά του, καταφεύγει στὸ Δεσπότη καὶ τὸν παρακαλεῖ καὶ λέγει· «μοῦ δόθηκε ἕνα ἀγκάθι στὸ σῶμα μου, ἄγγελος Σατᾶν, γιὰ νὰ μὲ ραπίζει· γι' αὐτὸ τρεῖς φορὲς παρακάλεσα τὸν Κύριο καὶ μοῦ εἶπε· 'σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρη μου· διότι ἡ δύναμή μου ἀποδεικνύεται τέλεια ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει ἀδυναμία'»[12].

Καὶ γνωρίζω ὅτι μερικοὶ νομίζουν ὅτι πρόκειται γιὰ σωματικὴ ἀσθένεια· ὅμως δὲν εἶναι αὐτό, δὲν εἶναι, ἀλλὰ «ἄγγελο Σατᾶν» ὀνομάζει τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀντιτίθενται στὸ λόγο τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸ τὸ «Σατᾶν» εἶναι ἑβραϊκὴ λέξη. Καὶ «Σατᾶν» λέγεται ὁ ἀντικείμενος. Τὰ σκεύη λοιπὸν τοῦ διαβόλου καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ὑπηρετοῦν ἐκεῖνον τοὺς ὀνομάζει ἀγγέλους αὐτοῦ. Γιατί λοιπόν, λέγει, «ὑπάρχει στὸ σῶμα μου»; Διότι τὸ σῶμα μαστιζόταν, ἐνῶ ἡ ψυχὴ ἔννοιωθε ἀνακούφιση, ὑπερηφανευόμενη μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Διότι δὲν ἄγγιζε τὴν ψυχή, οὔτε ὑπονόμευε τοὺς ἐσωτερικοὺς λογισμούς, ἀλλ' οἱ μηχανορραφίες καὶ ὁ πόλεμος ἔφθανε μέχρι τὴ σάρκα, μὴ μπορώντας νὰ προχωρήσει μέσα στὴν ψυχή. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὴ ξεσχιζόταν, αὐτὴ μαστιζόταν, αὐτὴ δενόταν (διότι τὴν ψυχὴ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὴ δέσουν), γι' αὐτὸ λέγει, «μοῦ δόθηκε ἕνα ἀγκάθι στὸ σῶμα μου, ἄγγελος Σατᾶν, γιὰ νὰ μὲ ραπίζει», ὑπαινισσόμενος τοὺς πειρασμούς, τὶς θλίψεις, τοὺς διωγμούς.

Ἔπειτα τί λέγει; «Γι' αὐτὸ τὸ πράγμα», λέγει, «παρακάλεσα

*σα»· τοῦτ' ἔστι, πολλάκις ἐδεήθην, φησίν, ὥστε ἀναπνεῦσαι μικρὸν ἐκ τῶν πειρασμῶν. Ὑμεῖς δὲ μέμνησθε τῆς αἰτίας, ἧς εἶπον, ὅτι διὰ τοῦτο συγχωρεῖ ὁ Θεὸς τοὺς ἑαυτοῦ δούλους μαστίζεσθαι, ἐλαύνεσθαι, μυρία πάσχειν δεινά, ἵνα τὴν ἑαυτοῦ δείξῃ δύναμιν.
5 Ἰδοὺ γὰρ ἐνταῦθα δεηθείς, ὥστε ἀποστῆναι αὐτοῦ τὰ μυρία δεινὰ καὶ τοὺς ἀντικειμένους, οὐκ ἐπέτυχε τῆς αἰτήσεως· καὶ τὴν αἰτίαν τίθησι, δι' ἣν οὐκ ἐπέτυχε τῆς αἰτήσεως. Τίς οὖν ἐστιν αἰτία; οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν αὐτῆς ἐπιμνησθῆναι· «ἀρκεῖ σοι», φησίν, «ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται».*

*10 4. Ὁρᾷς ὅτι διὰ τοῦτο συγχωρεῖ ὁ Θεὸς τοὺς ἀγγέλους τοῦ Σατανᾶ τοῖς αὐτοῦ δούλοις ἐπικεῖσθαι καὶ μυρία παρέχειν πράγματα, ἵνα ἡ δύναμις αὐτοῦ διαφαίνηται; Ὄντως γὰρ κἂν πρὸς Ἕλληνας, κἂν πρὸς τοὺς ἀθλίους Ἰουδαίους διαλεγώμεθα, ἀρκεῖ τοῦτο ἡμῖν εἰς ἀπόδειξιν τῆς θείας δυνάμεως, τὸ διὰ μυρίων πολέμων τὴν πί-
15 στιν εἰσενεχθεῖσαν κρατῆσαι, καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἀντιπραττούσης καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἀπωθουμένων ἁπάντων τοὺς δώδεκα ἀνθρώπους ἐκείνους, τοὺς Ἀποστόλους λέγω, δυνηθῆναι ἐν βραχεῖ καιρῷ μαστιζομένους, ἐλαυνομένους, μυρία πάσχοντας δεινά, τῶν ταῦτα ποιούντων κρατῆσαι μεθ'
20 ὑπερβολῆς ἁπάσης. Διὰ ταῦτα καὶ τὸν μακάριον Εὐστάθιον ἀφῆκε πρὸς τὴν ὑπερορίαν ὁ Θεὸς ἀπενεχθῆναι, ἵνα μειζόνως ἡμῖν δείξῃ καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας, καὶ τῶν αἱρετικῶν τὴν ἀσθένειαν.*

*Μέλλων τοίνυν πρὸς τὴν ἀποδημίαν ἀπιέναι τὴν μὲν πόλιν ἠφίει, τὴν δὲ ἀγάπην ὑμῶν οὐκ ἠφίει· οὐδὲ ἐπειδὴ τῆς Ἐκκλησίας
25 ἐξεβάλλετο καὶ τῆς προστασίας καὶ τῆς ὑπὲρ ὑμῶν κηδεμονίας ἀλλότριον ἑαυτὸν εἶναι ἐνόμιζεν, ἀλλὰ μειζόνως τότε ἐκήδετο καὶ ἐφρόντιζε· καὶ καλέσας ἅπαντας παρεκάλεσε μὴ παραχωρῆσαι, μηδὲ ἐνδοῦναι τοῖς λύκοις, μηδὲ προδοῦναι τὴν ποίμνην αὐτοῖς, ἀλλὰ μένειν ἔνδον ἐπιστομίζοντας αὐτοὺς καὶ διελέγχοντας, τοὺς
30 ἀκεραιοτέρους τῶν ἀδελφῶν ἀσφαλιζομένους. Καὶ ὅτι καλῶς ἐκέλευσε, τὸ τέλος ἔδειξεν· εἰ γὰρ μὴ ἐμείνατε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τότε,*

τρεῖς φορὲς τὸν Κύριο». Αὐτὸ σημαίνει, πολλὲς φορές, λέγει, προσευχήθηκα γιὰ νὰ μὲ ἀνακουφίσει λίγο ἀπὸ τοὺς πειρασμούς. Σεῖς θυμᾶσθε τὴν αἰτία ποὺ εἶπα, ὅτι γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει νὰ μαστίζονται οἱ δοῦλοι του, νὰ διώκονται, καὶ νὰ πάσχουν ἄπειρα κακά, γιὰ νὰ δείξει τὴ δύναμή του. Νὰ λοιπὸν ἐδῶ, ἂν καὶ παρακάλεσε τὸ Θεό, ὥστε ν' ἀπομακρύνει ἀπ' αὐτὸν τὰ ἄπειρα κακὰ καὶ τοὺς ἀντιτιθέμενους, δὲν ἐπέτυχε νὰ εἰσακουσθεῖ ἡ αἴτησή του. Καὶ ἀναφέρει τὴν αἰτία, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας δὲν εἰσακούσθηκε ἡ αἴτησή του. Ποιά λοιπὸν εἶναι αὐτή; διότι τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ θυμηθοῦμε πάλι αὐτήν· «σοῦ εἶναι ἀρκετή», λέγει, «ἡ χάρη μου· διότι ἡ δύναμή μου ἀποδεικνύεται τέλεια ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀδυναμία».

4. Βλέπεις ὅτι γι' αὐτὸ ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς τοὺς ἀγγέλους τοῦ Σατανᾶ νὰ καταθλίβουν τοὺς δούλους του καὶ νὰ τοὺς προξενοῦν ἄπειρα κακὰ πράγματα, γιὰ νὰ γίνεται φανερὴ ἡ δύναμη αὐτοῦ; Διότι πράγματι εἴτε συζητᾶμε μὲ τοὺς Ἐθνικούς, εἴτε μὲ τοὺς ἄθλιους Ἰουδαίους, μᾶς εἶναι ἀρκετὸ αὐτὸ πρὸς ἀπόδειξη τῆς θείας δυνάμεως, τὸ ὅτι μπόρεσε ἡ πίστη νὰ ἐπικρατήσει παρὰ τοὺς ἄπειρους πολέμους ποὺ δεχόταν, καὶ ἐνῶ ὅλη ἡ οἰκουμένη ἐναντιωνόταν καὶ μὲ μεγάλη σφοδρότητα ὅλοι καταδίωκαν τοὺς δώδεκα ἐκείνους ἀνθρώπους, ἐννοῶ τοὺς Ἀποστόλους, μπόρεσε σὲ σύντομο χρόνο, ἂν καὶ μαστιγώνονταν, καταδιώκονταν καὶ πάθαιναν ἄπειρα δεινά, νὰ ὑπερισχύσει κατὰ τρόπο ὑπερβολικὸ ἐκείνων ποὺ τῆς προξενοῦσαν αὐτά. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ τὸν μακάριο Εὐστάθιο ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς νὰ ὁδηγηθεῖ στὴν ἐξορία, γιὰ νὰ μᾶς δείξει καὶ τὴ δύναμη τῆς ἀλήθειας καὶ τὴν ἀδυναμία τῶν αἱρετικῶν.

Ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ὁδηγηθεῖ στὴν ἐξορία, ἐγκατέλειψε βέβαια τὴν πόλη, ὅμως δὲν σταμάτησε τὴν ἀγάπη του πρὸς ἐσᾶς· οὔτε, ἐπειδὴ ἐκδιωκόταν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του ξένο τῆς κηδεμονίας του πρὸς ἐσᾶς, ἀλλὰ περισσότερο τότε ἐνδιαφερόταν καὶ φρόντιζε. Ἀφοῦ κάλεσε λοιπὸν ὅλους τοὺς παρακάλεσε νὰ μὴ κάνουν καμμιὰ παραχώρηση οὔτε νὰ ὑποχωρήσουν στοὺς λύκους, οὔτε νὰ παραδώσουν τὴν ποίμνη σ' αὐτούς, ἀλλὰ νὰ μένουν μέσα σ' αὐτήν, ἀποστομώνοντας καὶ ἐλέγχοντας αὐτοὺς καὶ ἀσφαλίζοντας τοὺς γνησιότερους ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς. Καὶ ὅτι ἦταν καλὴ ἡ προτροπή του τὸ ἔδειξε τὸ τέλος. Διότι, ἐὰν δὲν παραμένατε τότε στὴν Ἐκκλησία, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς πόλεως θὰ εἶχε κα-

*τὸ πλέον τῆς πόλεως ἦν διεφθαρμένον, ἐπ' ἐρημίας τῶν λύκων τὰ πρόβατα ἐσθιόντων· ἀλλ' ἐκείνου τὸ ρῆμα ἐκώλυσε μετὰ ἀδείας αὐτοὺς τὴν οἰκείαν ἐπιδείξασθαι πονηρίαν. Οὐ τὸ τέλος δὲ ἔδειξε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ Παύλου ρήματα· καὶ γὰρ οὗτος παρ' ἐκείνου 5 παιδευθεὶς ταῦτα παρήνει.*

*Τί οὖν ὁ Παῦλός φησι; Μέλλων ἀπάγεσθαί ποτε εἰς τὴν Ρώμην τὴν ἐσχάτην ἀποδημίαν, μεθ' ἣν οὐκ ἔτι ἔμελλεν ὄψεσθαι τοὺς μαθητάς· «οὐκ ἔτι γὰρ ὑμᾶς ὄψομαι», φησί· τοῦτο δὲ ἔλεγεν οὐχὶ λυπῆσαι, ἀλλ' ἀσφαλίσασθαι βουλόμενος. Μέλλων τοίνυν 10 ἀποδημεῖν ἐκεῖθεν, οὕτω πως αὐτοὺς ἠσφαλίζετο λέγων· «οἶδα ὅτι μετὰ τὴν ἄφιξίν μου εἰσελεύσονται πρὸς ὑμᾶς λύκοι βαρεῖς, καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα». Τριπλοῦς ὁ πόλεμος, ἡ φύσις τῶν θηρίων, ἡ χαλεπότης τοῦ πολέμου, τὸ μὴ ἀλλοτρίους, ἀλλὰ καὶ οἰκείους εἶναι τοὺς πολεμοῦντας· διὰ 15 τοῦτο χαλεπώτερος· εἰκότως. Ἂν μὲν γὰρ ἔξωθέν μέ τις βάλλῃ καὶ πολεμῇ, ρᾳδίως αὐτοῦ περιγενέσθαι δυνήσομαι, ἂν δὲ ἔνδοθεν ἀπὸ τοῦ σώματος φύῃ τὸ ἕλκος, δυσίατον γίνεται τὸ κακόν, ὃ δὴ καὶ τότε ἐγίνετο. Διὸ παρήνει λέγων, «προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ»· οὐκ εἶπε, 'καταλιπόντες τὰ πρόβατα, φεύγετε ἔξω'.*

*20 Ταῦτα καὶ ὁ μακάριος Εὐστάθιος πεπαιδευμένος παρήνει τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· ἅπερ οὖν καὶ ὁ σοφὸς οὗτος καὶ γενναῖος διδάσκαλος ἀκούσας, ἔργῳ τὸν λόγον ἐπλήρωσεν. Εἰσιόντων γοῦν ἐκείνων, οὐκ ἀφῆκε τὰ πρόβατα, καίτοι γε οὐκ ἦν ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς ἀρχῆς ἀνελθών· ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὴν γενναίαν ἐκείνην 25 καὶ φιλόσοφον ψυχήν. Τὰς μὲν γὰρ τιμὰς τῶν ἀρχόντων ἑτέροις ἠφίει, τοὺς δὲ πόνους τῶν ἀρχόντων αὐτὸς ὑπέμενεν, ἔνδον μεταξὺ τῶν λύκων στρεφόμενος· οὐδὲν γὰρ αὐτὸν οἱ τῶν θηρίων ὀδόντες ἔβλαπτον, οὕτως ἰσχυροτέραν πίστιν εἶχε τῶν ἐκείνων δηγμάτων. Ἔνδον τοίνυν στρεφόμενος καὶ τῇ γινομένῃ πρὸς αὐτὸν μάχῃ πάν- 30 τας αὐτοὺς ἀσχολῶν, πολλὴν ἄδειαν τοῖς προβάτοις παρεσκεύαζεν. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἐποίει ἐμφράττων αὐτῶν τὰ στόματα,*

---

13. Πράξ. 20,25.
14. Πράξ. 20,29–30.
15. Πράξ. 20,28.

ταστραφεῖ, κατατρώγοντας οἱ λύκοι τὰ πρόβατα χωρὶς τὴ φύλαξη κανενός. Ἀλλὰ τὰ λόγια ἐκείνου ἐμπόδισαν αὐτοὺς νὰ δείξουν τὴν κακία τους χωρὶς φόβο. Καὶ δὲν τὸ ἔδειξε μόνο τὸ τέλος, ἀλλὰ καὶ τὰ λόγια τοῦ Παύλου· διότι αὐτὸς ἔδινε αὐτὲς τὶς παραινέσεις διδαχθεὶς ἀπὸ ἐκεῖνον.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Παῦλος; Ὅταν κάποτε ἐπρόκειτο νὰ ὁδηγηθεῖ στὴ Ρώμη, καὶ ποὺ ἦταν ἡ τελευταία ἀποδημία καὶ δὲν ἐπρόκειτο μετὰ ἀπ' αὐτὴν νὰ δεῖ ξανὰ τοὺς μαθητές του, τοὺς ἔλεγε· «δὲν θὰ σᾶς ξαναδῶ πλέον»[13]. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔλεγε ὄχι γιὰ νὰ τοὺς λυπήσει, ἀλλὰ θέλοντας νὰ τοὺς ἀσφαλίσει. Ἐνῶ δηλαδὴ ἐπρόκειτο ν' ἀποδημήσει ἀπὸ ἐκεῖ, μ' αὐτὰ ἀσφάλιζε αὐτοὺς λέγοντας· «γνωρίζω πολὺ καλά, ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησή μου θὰ εἰσέλθουν ἀνάμεσά σας λύκοι ἄγριοι, καὶ μέσα ἀπὸ σᾶς τοὺς ἴδιους θὰ παρουσιασθοῦν ἄνδρες ποὺ θὰ μιλοῦν διεστραμμένα»[14]. Τριπλὸς ὁ πόλεμος· ἡ φύση τῶν θηρίων, ἡ φοβερότητα τοῦ πολέμου, καὶ τὸ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ τοὺς πολεμοῦσαν δὲν θὰ ἦταν μόνο ξένοι, ἀλλὰ καὶ δικοί τους· γι' αὐτὸ ἦταν φοβερώτερος· καὶ πολὺ σωστά. Διότι, ἐὰν κάποιος βάλλει ἐναντίον μου καὶ μὲ πολεμεῖ ἀπὸ ἔξω, θὰ μπορέσω εὔκολα νὰ τὸν νικήσω· ἂν ὅμως τὸ ἕλκος βλαστήσει ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σώματος, γίνεται δυσκολοθεράπευτο τὸ κακό, πράγμα λοιπὸν ποὺ συνέβηκε καὶ τότε. Γι' αὐτὸ τοὺς προέτρεπε καὶ τοὺς ἔλεγε· «προσέχετε τὸν ἑαυτό σας καὶ ὅλο τὸ ποίμνιο»[15]· καὶ δὲν εἶπε, 'φεύγετε ἔξω, ἐγκαταλείποντας τὰ πρόβατα'.

Αὐτὰ συμβούλευε στοὺς μαθητές του καὶ ὁ μακάριος Εὐστάθιος, ποὺ τὰ εἶχε διδαχθεῖ ἀπὸ τοὺς προηγουμένους του, καὶ τὰ ὁποῖα, ἀκούοντάς τα ὁ σοφὸς αὐτὸς καὶ γενναῖος διδάσκαλος, πραγματοποίησε ἔμπρακτα τὰ λόγια. Ὅταν δηλαδὴ εἰσῆλθαν ἐκεῖνοι, δὲν ἄφησε τὰ πρόβατα, ἂν καὶ βέβαια δὲν εἶχε ἀνεβεῖ ἀκόμη στὸ θρόνο τῆς ἐπισκοπῆς· ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶχε καμμιὰ σημασία γιὰ τὴ γενναία ἐκείνη καὶ φιλόσοφη ψυχή. Διότι τὶς τιμὲς τῶν ἀρχόντων τὶς ἄφηνε γιὰ ἄλλους, ἐνῶ τοὺς κόπους τῶν ἀρχόντων τὶς ὑπέμενε ὁ ἴδιος, περιφερόμενος ἀνάμεσα στοὺς λύκους· διότι καθόλου δὲν τὸν ἔβλαπταν τὰ δόντια τῶν θηρίων· τόσο ἰσχυρότερη πίστη εἶχε ἀπὸ τὰ δαγκώματα ἐκείνων. Περιφερόμενος λοιπὸν ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ ἀπασχολώντας ὅλους αὐτοὺς μὲ τὸν πόλεμο ποὺ γινόταν ἐναντίον του, παρεῖχε μεγάλη ἀσφάλεια στὰ πρόβατα. Καὶ δὲν ἔκαμνε

*ἀνακρουόμενος τὰς βλασφημίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ θρέμματα περιιὼν κατεμάνθανε, μή που βέλος ἐδέξατό τις, μή που τραῦμα χαλεπὸν ἔλαβε, καὶ εὐθέως τὸ φάρμακον ἐπετίθει. Καὶ ταῦτα ποιῶν ἐζύμωσεν ἅπαντας εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν, καὶ οὐ πρότερον ἀπέστη,*
5 *ἕως ὁ Θεὸς τὸν μακάριον Μελέτιον παρεσκεύασεν ἐλθόντα τὸ φύραμα ἅπαν λαβεῖν· οὗτος ἔσπειρεν, ἐκεῖνος ἐλθὼν ἐθέρισεν.*

*Οὕτω καὶ ἐπὶ Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν ἐγένετο. Καὶ γὰρ κἀκεῖνοι ζύμης δίκην ἐν μέσοις τοῖς Αἰγυπτίοις στρεφόμενοι πολλοὺς τῆς οἰκείας εὐσεβείας ἐποίησαν ζηλωτάς. Καὶ μαρτυρεῖ τοῦτο*
10 *Μωϋσῆς λέγων, ὅτι «πολὺς ἐπίμικτος λαὸς συνανέβη μετὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν». Τοῦτον δὴ τὸν Μωϋσέα μιμούμενος οὗτος, καὶ πρὸ τῆς ἀρχῆς τὰ τῆς ἀρχῆς ἔπραττε· καὶ γὰρ ἐκεῖνος οὐδέπω τοῦ λαοῦ τὴν προστασίαν ἐγχειρισθείς, ἐρρωμένως μάλα καὶ γενναίως τοὺς ἀδικοῦντας ἐκόλαζε, τοῖς ἀδικουμένοις ἤμυνε, καὶ βασιλικὴν τρά-*
15 *πεζαν ἀφείς, καὶ τιμάς, καὶ προεδρίας, πρὸς τὸν πηλὸν καὶ τὴν πλινθείαν ἔδραμε, πάσης τρυφῆς καὶ ἀνέσεως καὶ τιμῆς προτιμοτέραν εἶναι νομίζων τὴν τῶν οἰκείων κηδεμονίαν· πρὸς ὃν καὶ αὐτὸς βλέπων τότε πάντας ἄρχοντας τῇ περὶ τὸν λαὸν παρῄνει κηδεμονίᾳ, καὶ ἀνέσεως προετίθει πόνους καὶ τὸ πάντοθεν ἐλαύνεσθαι,*
20 *διηνεκεῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀναδεχόμενος ἀπεχθείας· ἀλλὰ πάντα ἦν αὐτῷ κοῦφα· ἡ γὰρ τῶν γινομένων ὑπόθεσις ἱκανὴν αὐτῷ παρεῖχε τῶν συμβαινόντων παραμυθίαν.*

*Διὰ δὴ ταῦτα πάντα εὐχαριστήσαντες τῷ Θεῷ, ζηλώσωμεν τῶν ἁγίων τούτων τὰς ἀρετάς, ἵνα καὶ τῶν στεφάνων αὐτοῖς κοι-*
25 *νωνήσωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

---

16. Ἐξ. 12,38.

μόνο αὐτό, φράσσοντας τὰ στόματα αὐτῶν, καὶ ἀποκρούοντας τὶς βλασφημίες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ πρόβατα ἐπισκεπτόταν καὶ ἐξέταζε, μήπως κάποιο ἀπ' αὐτὰ δέχθηκε βέλος, μήπως ἔλαβε φοβερὸ τραῦμα, καὶ ἀμέσως ἔθετε ἐπάνω του τὸ φάρμακο. Καὶ κάμνοντας αὐτά, ζύμωσε ὅλους στὴν ἀληθὴ πίστη, καὶ δὲν σταμάτησε νὰ τὸ κάμνει αὐτό, μέχρι ποὺ ὁ Θεὸς προετοίμασε νὰ ἔλθει ὁ μακάριος Μελέτιος καὶ νὰ λάβει ὅλο τὸ φύραμα. Αὐτὸς ἔσπειρε καὶ ἐκεῖνος ἦλθε καὶ θέρισε.

Τὸ ἴδιο συνέβηκε καὶ μὲ τὸν Μωϋσῆ καὶ τὸν Ἀαρών. Διότι καὶ ἐκεῖνοι, ἀναστρεφόμενοι μεταξὺ τῶν Αἰγυπτίων σὰν κάποια ζύμη, πολλοὺς ἔκαναν μιμητὲς τῆς εὐσέβειάς τους. Καὶ αὐτὸ τὸ βεβαιώνει ὁ Μωυσῆς λέγοντας, ὅτι «πολὺς λαὸς ποὺ προῆλθε ἀπὸ ἐπιμιξία ἐξῆλθε μαζὶ μὲ τοὺς Ἰσραηλίτες»[16]. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν Μωϋσῆ μιμούμενος καὶ αὐτὸς καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας, ἔπραττε τὰ ὅσα ἀνήκουν στὴν ἐξουσία· διότι καὶ ἐκεῖνος προτοῦ ἀκόμη ἀναλάβει τὴν προστασία τοῦ λαοῦ, μὲ μεγάλη δυναμικότητα καὶ γενναιότητα τιμωροῦσε ἐκείνους ποὺ ἀδικοῦσαν, ὑπερασπιζόταν τοὺς ἀδικουμένους, καὶ ἀφήνοντας τὴ βασιλικὴ τράπεζα, τὶς τιμὲς καὶ τὴν προεδρία, ἔτρεξε πρὸς τὸν πηλὸ καὶ τὴν κατασκευὴ πλίνθων, θεωρώντας τὴ φροντίδα τῶν δικῶν του προτιμότερη ἀπὸ κάθε τρυφή, ἄνεση, καὶ τιμή. Πρὸς αὐτὸν ἀποβλέποντας τότε καὶ αὐτὸς προέτρεπε ὅλους τοὺς ἄρχοντες νὰ δείχνουν φροντίδα γιὰ τὸ λαό, καὶ προτιμοῦσε ἀπὸ τὴν ἄνεση τοὺς κόπους καὶ τὸ νὰ διώκεται ἀπὸ παντοῦ, δεχόμενος καθημερινὰ συνεχεῖς ἔχθρες. Ἀλλ' ὅλα ἦταν γι' αὐτὸν ἐλαφριά· διότι ἡ αἰτία τῶν γινομένων τοῦ παρεῖχε ἱκανὴ παρηγοριὰ γιὰ τὰ ὅσα συνέβαιναν.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπόν, ἀφοῦ εὐχαριστήσομε τὸ Θεό, ἂς μιμηθοῦμε τὶς ἀρετὲς αὐτῶν τῶν ἁγίων, γιὰ νὰ λάβομε μέρος μ' αὐτοὺς καὶ στὰ στεφάνια, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΕΓΚΩΜΙΟΝ*

## *ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΡΩΜΑΝΟΝ*

### *ΛΟΓΟΣ Α'*

*1. Πάλιν μαρτύρων μνήμη καὶ πάλιν ἑορτὴ καὶ πανήγυρις πνευματική. Ἔκαμον ἐκεῖνοι, καὶ χαίρομεν ἡμεῖς· ἐπάλαισαν ἐκεῖνοι, καὶ ἡμεῖς ἀγαλλόμεθα· ἐκείνων ὁ στέφανος, καὶ κοινὸν τὸ κλέος, μᾶλλον δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἁπάσης ἡ δόξα. Καὶ πῶς ἂν τοῦτο γένοι-*
*5 το, φησίν; Ὅτι μέρη καὶ μέλη ἡμῶν εἰσιν οἱ μάρτυρες· «εἴτε δὲ πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη»[1]. Ἡ κεφαλὴ στεφανοῦται, καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα ἀγάλλεται· εἷς Ὀλυμπιονίκης γίνεται, καὶ ὁλόκληρος δῆμος εὐφραίνεται, καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὸν δέχεται τῆς εὐφημίας. Εἰ δὲ ἐπὶ*
*10 τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων οἱ μηδὲν εἰς τοὺς ἱδρῶτας ἐκείνους εἰσενεγκόντες τοσαύτην καρποῦνται τὴν ἡδονήν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν τῆς εὐσεβείας ἀθλητῶν τοῦτο γένοιτ' ἄν.*

*Πόδες ἐσμὲν ἡμεῖς, οἱ μάρτυρες κεφαλή· ἀλλ' οὐ δύναται εἰπεῖν ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσί, 'χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω'. Ἔνδοξα τὰ μέλη,*
*15 ἀλλ' ἡ ὑπεροχὴ τῆς δόξης οὐ ποιεῖ τῆς πρὸς τὰ λοιπὰ μέρη συναφείας ἀλλοτρίωσιν· ταύτῃ γὰρ μάλιστα ἔνδοξα γίνεται, ὅταν τὴν πρὸς ἡμᾶς συνάφειαν μὴ διακρούσηται· ἐπεὶ καὶ ὀφθαλμός, τοῦ λοιποῦ παντὸς σώματος λαμπρότερος ὤν, τότε τὴν οἰκείαν διατηρεῖ δόξαν, ὅταν μὴ τοῦ λοιποῦ σώματος ἀποσχίζηται. Καὶ τί λέγω περὶ*
*20 μαρτύρων; Εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης αὐτῶν οὐκ ἐπῃσχύνθη γενέσθαι ἡμῶν κεφαλή, πολλῷ μᾶλλον αὐτοὶ μέλη ἡμῶν εἶναι οὐκ ἐπαισχύνονται· ἀγάπην γὰρ ἔχουσιν ἐρριζωμένην, ἡ δὲ ἀγάπη τὰ διεστηκότα συνάπτειν καὶ συνδεῖν εἴωθε καὶ περὶ τῆς ἀξίας οὐκ ἀκριβολογεῖται.*

*25 Ὥσπερ οὖν αὐτοὶ συναλγοῦσιν ἡμῶν τοῖς ἁμαρτήμασιν, οὕτως ἡμεῖς συγχαίρομεν αὐτῶν τοῖς κατορθώμασιν. Οὕτω καὶ*

1. Α' Κορ. 12,26.

## ΕΓΚΩΜΙΟ

## ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΜΑΡΤΥΡΑ ΡΩΜΑΝΟ

### ΛΟΓΟΣ Α΄

1. Πάλι μνήμη μαρτύρων, καὶ πάλι ἑορτὴ καὶ πανήγυρη πνευματική. Κοπίασαν ἐκεῖνοι καὶ χαιρόμαστε ἐμεῖς· πάλαιψαν ἐκεῖνοι καὶ ἀγαλλόμαστε ἐμεῖς· ἐκείνων τὸ στεφάνι καὶ κοινὴ ἡ δόξα, ἢ καλύτερα ὅλη ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ πῶς, λέγει, θὰ μποροῦσε νὰ γίνει αὐτό; Διότι οἱ μάρτυρες εἶναι μέρη καὶ μέλη δικά μας· «εἴτε πάσχει ἕνα μέλος, πάσχουν μαζὶ μ' αὐτὸ ὅλα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἕνα μέλος, χαίρονται μαζὶ μ' αὐτὸ ὅλα τὰ μέλη»[1]. Ἡ κεφαλὴ στεφανώνεται καὶ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα ἀγάλλεται· ἕνας ὀλυμπιονίκης γίνεται, καὶ ὁλόκληρο πλῆθος εὐφραίνεται καὶ τὸν ὑποδέχεται μὲ πολλὲς ἐπευφημίες. Ἐὰν στὴν περίπτωση τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καρποῦνται τόση ἡδονὴ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν συνεισέφεραν τίποτε στοὺς ἱδρῶτες ἐκείνους, πολὺ περισσότερο θὰ μποροῦσε νὰ συμβεῖ αὐτὸ μὲ τοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας.

Ἐμεῖς εἴμαστε πόδια, οἱ μάρτυρες κεφαλή· ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ ἡ κεφαλὴ στὰ πόδια, 'δὲν σᾶς χρειάζομαι'. Εἶναι ἔνδοξα τὰ μέλη, ἀλλ' ἡ ὑπεροχὴ τῆς δόξας δὲν διασπᾶ τὴ σύνδεση μὲ τὰ λοιπὰ μέρη· διότι ἔτσι γίνονται κατ' ἐξοχὴν ἔνδοξα, ὅταν δὲν ἀπορρίψουν τὴ σύνδεση μ' ἐμᾶς· ἀλλὰ καὶ ὁ ὀφθαλμός, ποὺ εἶναι λαμπρότερος ἀπὸ ὅλο τὸ ὑπόλοιπο σῶμα, τότε διατηρεῖ τὴ λαμπρότητά του, ὅταν δὲν διαχωρίζεται ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα. Καὶ γιατί ὁμιλῶ γιὰ τοὺς μάρτυρες; Διότι, ἐὰν ὁ Κύριος αὐτῶν δὲν ντράπηκε νὰ γίνει κεφαλή μας, πολὺ περισσότερο δὲν ντρέπονται αὐτοὶ νὰ εἶναι μέλη μας· διότι ἔχουν ριζωμένη ἀγάπη, καὶ ἡ ἀγάπη συνηθίζει νὰ συνάπτει καὶ νὰ συνδέει τὰ διαχωρισμένα καὶ δὲν πολυεξετάζει τὴν ἀξία τοῦ καθενὸς ἀπ' αὐτά.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν αὐτοὶ πονοῦν μαζὶ μ' ἐμᾶς γιὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, ἔτσι ἐμεῖς χαιρόμαστε μαζὶ μ' αὐτοὺς γιὰ τὰ κα-

*Παῦλος ἐκέλευσε ποιεῖν λέγων, «χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων». Ἀλλὰ τὸ μὲν κλαίειν μετὰ κλαιόντων εὔκολον, τὸ δὲ χαίρειν μετὰ χαιρόντων οὐ σφόδρα ῥᾴδιον· ῥᾷον γὰρ τοῖς ἐν συμφοραῖς οὖσι συναλγοῦμεν, ἢ τοῖς εὐδοκιμοῦσι συνηδόμεθα. Ἐκεῖ μὲν γὰρ αὐτὴ τῆς συμφορᾶς ἡ φύσις καὶ τὸν λίθον ἱκανὴ πρὸς συμπάθειαν ἐπικάμψαι· ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ τῆς εὐπραγίας ὁ φθόνος καὶ ἡ βασκανία τὸν μὴ σφόδρα φιλοσοφοῦντα οὐκ ἀφίησι γενέσθαι κοινωνὸν τῆς ἡδονῆς. Ὥσπερ γὰρ ἡ ἀγάπη τὰ διῃρημένα συνάγει καὶ συνδεῖ, οὕτως ἡ βασκανία τὰ ἡνωμένα διαιρεῖ.*

*Διό, παρακαλῶ, μελετήσωμεν συγχαίρειν τοῖς εὐδοκιμοῦσιν, ἵνα καὶ φθόνου καὶ βασκανίας τὴν ψυχὴν ἐκκαθάρωμεν· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀπελαύνει τὸ νόσημα τοῦτο τὸ χαλεπὸν καὶ δυσίατον, ὡς τὸ συνήδεσθαι τοῖς ἐν ἀρετῇ βιοῦσιν. Ἄκουσον γοῦν πῶς ὁ Παῦλος ἐν ἑκατέροις τούτοις ἐστὶν ἄκρος· «τίς», φησίν, «ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Οὐκ εἶπε, 'καὶ οὐκ ἐγὼ λυποῦμαι', ἀλλ' «οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι», τῇ προσηγορίᾳ τῆς πυρώσεως τὴν ἐπίτασιν τῆς ὀδύνης ἡμῖν παραστῆσαι βουλόμενος. Καὶ πάλιν ἑτέροις γράφων, «χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε», φησίν· «καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν»· καὶ πάλιν· «νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκετε ἐν Κυρίῳ».*

*Ὅρα πῶς περισπούδαστος ἦν αὐτῷ τῶν ἀδελφῶν ἡ εὐδοκίμησις, ὃς οὔτε ζῆν ἐνόμιζεν, ἐκείνων μὴ σωζομένων. Ἄνθρωπος εἰς τρίτον ἁρπαγεὶς οὐρανὸν καὶ εἰς παράδεισον ἀπενεχθεὶς καὶ μυστηρίων κοινωνήσας ἀπορρήτων καὶ τοσαύτης πρὸς τὸν Θεὸν ἀπολαύσας παρρησίας, οὐ σφόδρα αἴσθησιν ἐκείνων ἐλάμβανε τῶν ἀγαθῶν, εἰ μὴ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς εἶδεν αὐτῷ διασωζομένους. Οἶδε γάρ, οἶδε σαφῶς, ὅτι ἀγάπης οὐδὲν οὔτε μεῖζον οὔτε ἴσον ἐστίν, οὐδὲ αὐτὸ τὸ μαρτύριον, ὃ πάντων ἐστὶ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν· καὶ πῶς, ἄκουσον. Ἀγάπη μὲν γὰρ καὶ χωρὶς μαρτυρίου ποιεῖ μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, μαρτύριον δὲ χωρὶς ἀγάπης οὐκ ἂν*

2. Ρωμ. 12,15.
3. Β' Κορ. 11,29.
4. Α' Κορ. 4,8.
5. Α' Θεσ. 4,8.

τορθώματά τους. Ἔτσι πρόσταξε καὶ ὁ Παῦλος νὰ κάνομε, λέγοντας, «νὰ χαίρεσθε μαζὶ μ' ἐκείνους ποὺ χαίρονται, καὶ νὰ κλαῖτε μαζὶ μ' ἐκείνους ποὺ κλαῖνε»[2]. Καὶ τὸ νὰ κλαίει κανεὶς μαζὶ μ' ἐκείνους ποὺ κλαῖνε εἶναι εὔκολο, τὸ νὰ χαίρεται ὅμως μαζὶ μ' ἐκείνους ποὺ χαίρονται δὲν εἶναι πάρα πολὺ εὔκολο· διότι εὐκολώτερα λυπούμαστε μαζὶ μ' ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν παρὰ χαιρόμαστε μαζὶ μ' ἐκείνους ποὺ εὐτυχοῦν. Διότι στὴν πρώτη περίπτωση ἡ ἴδια ἡ φύση τῆς συμφορᾶς εἶναι ἱκανὴ καὶ τὸν λίθο νὰ κινήσει σὲ συμπάθεια, ἐνῶ στὴν περίπτωση τῆς εὐημερίας ὁ φθόνος καὶ ἡ βασκανία δὲν ἀφήνει ἐκεῖνον ποὺ δὲν φιλοσοφεῖ τὰ πράγματα πάρα πολὺ νὰ γίνει συμμέτοχος τῆς χαρᾶς. Διότι, ὅπως ἡ ἀγάπη συμμαζεύει καὶ συνδέει τὰ διαιρημένα, ἔτσι ὁ φθόνος διαιρεῖ τὰ ἑνωμένα.

Γι' αὐτό, παρακαλῶ, ἂς προσπαθήσομε νὰ χαιρόμαστε μαζὶ μ' ἐκείνους ποὺ εὐημεροῦν, γιὰ νὰ καθαρίσομε τὴν ψυχή μας καὶ ἀπὸ τὸ φθόνο καὶ ἀπὸ τὴ βασκανία· διότι τίποτε δὲν ἀπομακρύνει τόσο αὐτὸ τὸ φοβερὸ καὶ δυσκολοθεράπευτο νόσημα, ὅσο τὸ νὰ χαιρόμαστε μαζὶ μ' ἐκείνους ποὺ ζοῦν ἐνάρετα. Ἄκουσε λοιπὸν πῶς ὁ Παῦλος ἐφαρμόζει τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ σὲ ὑπερβολικὸ βαθμό· «ποιός ἀσθενεῖ», λέγει, «καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ; ποιός σκανδαλίζεται καὶ δὲν καταφλέγομαι καὶ ἐγώ;»[3]. Δὲν εἶπε, 'καὶ δὲν λυποῦμαι ἐγώ', ἀλλά, «δὲν φλέγομαι ἐγώ», θέλοντας μὲ τὴν ὀνομασία τῆς φλογώσεως νὰ δείξει τὸ μέγεθος τῆς ὀδύνης. Καὶ πάλι γράφοντας σ' ἄλλους λέγει· «χωρὶς ἐμᾶς γίνατε βασιλεῖς· καὶ μακάρι βέβαια νὰ γίνατε βασιλεῖς, γιὰ νὰ γίνομε καὶ ἐμεῖς μαζὶ μ' ἐσᾶς βασιλεῖς»[4]· καὶ πάλι· «τώρα ζοῦμε πραγματικά, ἐὰν μένετε σεῖς σταθεροὶ στὴν πίστη σας πρὸς τὸν Κύριο»[5].

Πρόσεχε πόσο πολυπόθητη τοῦ ἦταν ἡ εὐδοκίμηση τῶν ἀδελφῶν, ὁ ὁποῖος θεωροῦσε ὅτι δὲν ζεῖ, ἐὰν ἐκεῖνοι δὲν σώζονται. Ἄνθρωπος ποὺ ἁρπάχθηκε στὸν τρίτο οὐρανό, ποὺ μεταφέρθηκε στὸν Παράδεισο, ποὺ γνώρισε ἀπόρρητα μυστήρια καὶ ἀπόλαυσε τόση μεγάλη παρρησία πρὸς τὸ Θεό, δὲν ἔνοιωθε μεγάλη αἴσθηση τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, ἐὰν δὲν ἔβλεπε καὶ τοὺς ἀδελφοὺς νὰ σώζονται. Διότι γνώριζε, γνώριζε μὲ σαφήνεια, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν ἀγάπη, οὔτε ἴσο, οὔτε καὶ τὸ μαρτύριο ἀκόμη, ποὺ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἀγαθῶν· καὶ πῶς συμβαίνει αὐτό, ἄκουσε. Ἡ ἀγάπη δηλαδὴ καὶ χωρὶς μαρτύριο κάμνει μαθητὲς

*ἰσχύσειε τοῦτο ἐργάσασθαι. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἀπ' αὐτῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ ῥημάτων· πρὸς γὰρ τοὺς μαθητὰς ἔλεγεν· «ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι μαθηταί μού ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Ἰδοὺ ἀγάπη χωρὶς μαρτυρίου μαθητὰς ποιεῖ. Ὅτι δὲ μαρτύριον 5 χωρὶς ἀγάπης οὐ μόνον μαθητὰς οὐ ποιεῖ, ἀλλ' οὐδὲ ὠφελεῖ τι τὸν ὑπομένοντα, ἄκουσον Παύλου λέγοντος· «ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι».*

*2. Διὰ τοῦτο μάλιστα τὸν ἅγιον τοῦτον φιλῶ τὸν σήμερον ἡμᾶς συναγαγόντα, τὸν μακάριον Ῥωμανόν, ὅτι μετὰ τοῦ μαρτυρίου πολ- 10 λὴν τὴν ἀγάπην ἐπεδείξατο· διὸ καὶ τὴν γλῶτταν ἐξεκόπτετο τὴν ἁγίαν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἄξιον ἐξετάσαι, τί δή ποτε οὐκ ἐπὶ βασάνους καὶ κολάσεις καὶ τιμωρίας ἤγαγεν αὐτὸν ὁ διάβολος, ἀλλὰ τὴν γλῶτταν ἀπέτεμεν· οὐ γὰρ εἰκῇ τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς πονηρίας· καὶ γὰρ κακουργόν ἐστι τὸ θηρίον, καὶ πάν- 15 τα κατὰ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας πραγματεύεται καὶ κινεῖ. Φέρε οὖν ἐξετάσωμεν, τί δή ποτε ἐπὶ τὴν ἐκκοπὴν τῆς γλώττης ἐχώρησε, μικρὸν γοῦν ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγαγόντες· οὕτω γὰρ εἰσόμεθα καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν τοῦ μάρτυρος ὑπομονήν, καὶ τὴν τοῦ διαβόλου κακουργίαν· καὶ τὴν μὲν τοῦ Θεοῦ φι- 20 λανθρωπίαν μαθόντες, εὐχαριστήσομεν τῷ Δεσπότῃ, τὴν δὲ τοῦ μάρτυρος ὑπομονὴν γνόντες, μιμησόμεθα τὸν σύνδουλον, τὴν δὲ τοῦ διαβόλου κακουργίαν καταμαθόντες, ἀποστραφησόμεθα τὸν ἐχθρόν. Διὰ γὰρ τοῦτο ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰδέναι αὐτοῦ τὰς μηχανάς, ἵνα μειζόνως αὐτὸν μισήσαντες, εὐκολώτερον αὐτοῦ πε- 25 ριγενώμεθα. Ὅτι γὰρ δυνατὸν εἰδέναι αὐτοῦ τὰ νοήματα, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος περὶ τοῦ πεπορνευκότος· Κορινθίοις γὰρ ἐπιστέλλων οὕτω πώς φησι· «κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην, ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν». Τίς οὖν ἡ αἰτία, δι' ἣν τὴν γλῶτταν ἐξέκοψε; Μικρὸν 30 ἄνωθεν ἀνάσχεσθέ μου διηγουμένου.*

*Πόλεμος ἀνερριπίσθη ποτὲ κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν χαλεπός, οὐχὶ βαρβάρων ἐπιδραμόντων τὰς πόλεις, οὐδὲ ἀλλογενῶν τινων, ἀλλ' αὐτῶν τῶν δοκούντων προεστάναι τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμέ-*

6. Ἰω. 13,35.
7. Α' Κορ. 13,3.
8. Β' Κορ. 2,8.

τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ τὸ μαρτύριο χωρὶς ἀγάπη δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὸ κάνει αὐτό. Ἀπὸ ποῦ γίνεται αὐτὸ φανερό; Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ· διότι ἔλεγε πρὸς τοὺς μαθητές του· «ἀπ' αὐτὸ θὰ γνωρίσουν ὅλοι ὅτι εἶστε μαθητές μου· ἐὰν ἀγαπᾶτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον»[6]. Νά, ἀγάπη χωρὶς μαρτύριο κάμνει μαθητές. Καὶ ὅτι τὸ μαρτύριο χωρὶς ἀγάπη ὄχι μόνο δὲν κάμνει μαθητές, ἀλλ' οὔτε ὠφελεῖ καθόλου ἐκεῖνον ποὺ τὸ ὑπομένει, ἄκουσε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «ἐὰν παραδώσω τὸ σῶμα μου γιὰ νὰ καεῖ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη, δὲν ὠφελοῦμαι καθόλου»[7].

Γι' αὐτὸ πρὸ πάντων ἀγαπῶ τὸν ἅγιον αὐτὸ ποὺ μᾶς συγκέντρωσε σήμερα, τὸν μακάριο Ρωμανό, διότι μαζὶ μὲ τὸ μαρτύριο ἐπέδειξε καὶ πολλὴ ἀγάπη· γι' αὐτὸ καὶ ἀποκόπηκε ἡ γλώσσα του ἡ ἁγία. Καθόσον ἀξίζει νὰ ἐξετάσομε καὶ αὐτό, γιατί δηλαδὴ ὁ διάβολος δὲν ὁδήγησε αὐτὸν σὲ βάσανα καὶ κολάσεις καὶ τιμωρίες, ἀλλὰ τοῦ ἀπέκοψε τὴ γλώσσα· διότι δὲν τὸ ἔκαμε αὐτὸ τυχαῖα, ἀλλὰ μὲ πολλὴ πονηρία· καθόσον εἶναι κακοῦργο τὸ θηρίο καὶ ὅλα τὰ κάμνει καὶ τὰ κινεῖ κατὰ τῆς σωτηρίας μας. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἂς ἐξετάσομε γιατί ἄραγε προχώρησε στὴν ἀποκοπὴ τῆς γλώσσας, μεταφέροντας τὸ λόγο χρονικὰ λίγο πιὸ μπροστά· διότι ἔτσι θὰ γνωρίσομε καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ὑπομονὴ τοῦ μάρτυρα, καὶ τὴν κακουργία τοῦ διαβόλου. Καὶ μαθαίνοντας τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ἂς εὐχαριστήσομε τὸν Κύριο, γνωρίζοντας πάλι τὴν ὑπομονὴ τοῦ μάρτυρα, ἂς μιμηθοῦμε τὸν σύνδουλο, καὶ πληροφορούμενοι τὴν κακουργία τοῦ διαβόλου, ἂς ἀποστραφοῦμε τὸν ἐχθρό. Διότι γι' αὐτὸ μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς τὴ δυνατότητα νὰ γνωρίσομε τις μηχανορραφίες αὐτοῦ, ὥστε, ἀφοῦ τὸν μισήσομε περισσότερο, νὰ τὸν νικήσομε εὐκολώτερα. Καὶ τὸ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίσομε τὰ σχέδια αὐτοῦ, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος γιὰ ἐκεῖνον ποὺ εἶχε πορνεύσει· διότι γράφοντας πρὸς τοὺς Κορινθίους λέγει τὰ ἑξῆς· «δείξατε ἀγάπη πρὸς αὐτόν, γιὰ νὰ μὴ ἐξαπατηθοῦμε καὶ νικηθοῦμε ἀπὸ τὸ Σατανᾶ· διότι δὲν ἀγνοοῦμε τὰ σχέδιά του»[8]. Ποιά εἶναι λοιπὸν ἡ αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία ἀπέκοψε τὴ γλώσσα του; Ἀνεχθεῖτε μου νὰ μεταφέρω τὴ διήγηση χρονικὰ λίγο πιὸ μπροστά.

Κηρύχθηκε κάποτε φοβερὸς πόλεμος ἐναντίον τῶν Ἐκκλησιῶν, ὄχι ἀπὸ βαρβάρους ποὺ ἐπιτέθηκαν στὶς πόλεις, οὔτε ἀπὸ κάποιους ἀλλοεθνεῖς, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θεωροῦνται ὅτι κυβερνοῦν

*νης, καὶ βαρβάρων καὶ πολεμίων καὶ τυράννων ἁπάντων ἀπηνέστερον καὶ ὠμότερον κεχρημένων τοῖς ὑπηκόοις. Οὐ γὰρ ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ πατρίδος καὶ χρημάτων καὶ τῆς παρούσης ζωῆς ὁ κίνδυνος ἦν τότε, ἀλλ' ὑπὲρ βασιλείας οὐρανῶν καὶ τῶν ἀποκειμέ-* 5 *νων ἀγαθῶν, ὑπὲρ ἀθανάτου ζωῆς, ὑπὲρ ὁμολογίας τῆς εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ καινός τις αἰχμαλωσίας ἐπενοεῖτο τρόπος· οὐ γὰρ τῆς ἐνταῦθα πόλεως ἐξέβαλλον, ἀλλὰ τῆς ἄνω Ἰερουσαλὴμ τῆς ἐλευθέρας ἐπεχείρουν ἀποστερεῖν, καὶ τὴν ψυχὴν ἕκαστον καταθύειν ἠνάγκαζον ἐπὶ τῶν βωμῶν, καὶ τὸν οἰκεῖον Δεσπότην ἐξόμνυ-* 10 *σθαι, καὶ τῇ τῶν δαιμόνων ὑποκύπτειν τυραννίδι, καὶ τοὺς λειμεῶνας καὶ ἐχθροὺς τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας θεραπεύειν δαίμονας, ὃ μυρίων θανάτων καὶ πάσης γεέννης χαλεπώτερον ἦν καὶ ἀφορητότερον ταῖς φιλοχρίστοις ψυχαῖς.*

*Τότε δὴ πολλῶν ὑποβρυχίων γενομένων καὶ τοῦ χειμῶνος* 15 *αἰρομένου καὶ πολλῶν ναυαγούντων, ὁ μακάριος οὗτος Ρωμανὸς παρελθὼν εἰς μέσους οὐκ ἐσκόπησεν εὐθέως, ὅπως ἑαυτὸν ἐπιδῷ τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ πρότερον τοὺς πεφοβημένους, τοὺς ἀναπεπτωκότας, τοὺς τὴν οἰκείαν προδόντας σωτηρίαν συνῆγε, παρεθάρρυνεν, ἀναμαχέσασθαι παρεσκεύαζε, τοὺς μὲν καταπεσόντας* 20 *ἀνορθῶν, τοὺς δὲ ἑστῶτας ἀσφαλιζόμενος εὐχαῖς καὶ παραινέσεσι καὶ συμβουλαῖς, περὶ τῶν μελλόντων, περὶ τῶν παρόντων πραγμάτων πολλὰ φιλοσοφῶν, δεικνὺς τὸ πρόσκαιρον τούτων, τὸ διηνεκὲς ἐκείνων, ἀντιθεὶς τοῖς πόνοις τὰ ἔπαθλα, ταῖς βασάνοις τοὺς στεφάνους, ταῖς ἀλγηδόσι τὰ βραβεῖα, διδάσκων τίς μὲν ἡ παροῦ-* 25 *σα ζωή, τίς δὲ ἡ μέλλουσα, καὶ πόσον ἑκατέρας τὸ μέσον, καὶ ὅτι πάντως ἀποθανεῖν ἀνάγκη, κἂν μὴ τούτῳ τῷ τρόπῳ καταλύσωμεν τὴν ζωήν, τῷ νόμῳ τῆς φύσεως πάντως ἀναγκαζόμενοι μικρὸν γοῦν ὕστερον τῶν σωμάτων ἀποστησόμεθα τούτων.*

*Ταῦτα δὴ καὶ τὰ τούτοις ἐοικότα παραινῶν ἀνώρθωσε τὰς* 30 *παρειμένας χεῖρας, ἐστήριξε τὰ παραλελυμένα γόνατα, τοὺς φυγάδας ἐπανήγαγε, τὴν δειλίαν ἐξέβαλε, τὴν ἀγωνίαν ἀπήλασε, θάρσος ἐνέθηκν, ἀντὶ δειλῶν προθύμους ἐποίησε, ἀντὶ δορκάδων καὶ*

τὴν οἰκουμένη, καὶ μεταχειρίζονταν τοὺς ὑπηκόους τους σκληρότερα καὶ πιὸ ἀπάνθρωπα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ὅλους τοὺς τυράννους. Διότι ὁ κίνδυνος τότε δὲν ἦταν ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ πατρίδας καὶ χρημάτων καὶ τῆς παρούσας ζωῆς, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἐπιφυλάσσονται ἐκεῖ, ὑπὲρ τῆς ἀθάνατης ζωῆς, ὑπὲρ τῆς πίστεως στὸ Χριστό. Καὶ ἐπινοοῦνταν τότε κάποιος καινούργιος τρόπος αἰχμαλωσίας· διότι ἡ ἐκδίωξη δὲν γινόταν ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ καθενός, ἀλλ' ἐπιχειροῦσαν νὰ μᾶς στερήσουν τὴν ἐλεύθερη οὐράνια Ἰερουσαλὴμ καὶ ἀνάγκαζαν τὸν καθένα νὰ θυσιάζει τὴν ψυχή του στοὺς βωμούς, νὰ ἀπαρνεῖται τὸν Κύριό του καὶ νὰ ὑποκύπτει στὴν τυραννικὴ ἐξουσία τῶν δαιμόνων, λατρεύοντας τοὺς καταστροφεῖς καὶ ἐχθροὺς τῆς σωτηρίας μας, τοὺς δαίμονες, πράγμα ποὺ ἦταν γιὰ τὶς φιλόχριστες ψυχὲς φοβερώτερο καὶ πιὸ ἀνυπόφορο ἀπὸ μυρίους θανάτους καὶ ἀπὸ κάθε γέεννα.

Τότε λοιπόν, ἐνῶ πολλοὶ καταβυθίσθηκαν καὶ ἐνῶ ἡ κακοκαιρία αὐξανόταν καὶ πολλοὶ ναυαγοῦσαν, ὁ μακάριος αὐτὸς Ρωμανός, παρουσιαζόμενος ἀνάμεα σ' αὐτούς, δὲν θέλησε νὰ παραδώσει ἀμέσως τὸν ἑαυτό του στοὺς κινδύνους, ἀλλὰ προηγουμένως συγκέντρωνε τοὺς φοβισμένους καὶ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἐκπέσει ἀπὸ τὴν πίστη καὶ πρόδωσαν τὴ σωτηρία τους, τοὺς ἐνθάρρυνε καὶ τοὺς ἑτοίμαζε νὰ ἀναλάβουν πάλι τὸν ἀγώνα· ἀνόρθωνε ἐκείνους ποὺ ἔπεσαν καὶ ἀσφάλιζε ἐκείνους ποὺ δὲν ἔπεσαν μὲ προσευχὲς καὶ παραινέσεις καὶ συμβουλές, φιλοσοφώντας πολλὰ περὶ τῶν μελλοντικῶν καὶ τῶν παρόντων πραγμάτων· ἔδειχνε τὸ πρόσκαιρο αὐτῶν καὶ τὸ αἰώνιο ἐκείνων, ἀντιπαραθέτοντας στοὺς κόπους τὰ ἔπαθλα, στὰ βάσανα τὰ στεφάνια, στοὺς ἀνυπόφορους πόνους τὰ βραβεῖα· δίδασκε ποιά εἶναι ἡ παρούσα ζωὴ καὶ ποιά ἡ μέλλουσα καὶ ποιά ἡ διαφορὰ τῆς μιᾶς ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ ὅτι ὁπωσδήποτε εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ πεθάνομε· καὶ ἂν δὲν τελειώσομε τὴ ζωή μας μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀναγκαζόμενοι ἀπὸ τὸ νόμο τῆς φύσεως, ὁπωσδήποτε λίγο ἀργότερα θ' ἀποχωρισθοῦμε ἀπὸ τὰ σώματα αὐτά.

Συμβουλεύοντάς τους λοιπὸν αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια μ' αὐτὰ ἀνόρθωσε τὰ ἄτονα χέρια, στήριξε τὰ παραλυμένα γόνατα, ἐπανέφερε ἐκείνους ποὺ ἔφυγαν, ἔδιωξε τὴ δειλία, ἀπομάκρυνε τὴν ἀγωνία, ἔδωσε θάρρος, ἀπὸ δειλοὺς τοὺς ἔκαμε πρόθυμους, ἀπὸ δορκά-

ἐλάφων λέοντας ἀπειργάσατο πολλῆς πνέοντας τῆς ἰσχύος, συνεκρότησε τοῦ Χριστοῦ τὸ στρατόπεδον, τὴν αἰσχύνην τὴν παρ' ἡμῖν εἰς τὰς τῶν πολεμίων μετήνεγκε κεφαλάς. Ἰδὼν τοίνυν ὁ διάβολος ἀθρόαν μεταβολὴν γεγενημένην, καὶ τοὺς χθὲς καὶ πρῴην δεδοικό-
5 τας αὐτὸν καὶ τρέμοντας, νῦν καταγελῶντας αὐτοῦ καὶ κατατολμῶντας, ἐπαποδυομένους τοῖς κινδύνοις, ἐπιπηδῶντας τοῖς κολαστηρίοις, καὶ γνοὺς τὸν αἴτιον, πάντας ἀφείς, κατ' ἐκείνου λοιπὸν ἔπνευσεν ὅλος, πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν μανίαν κατὰ τῆς μακαρίας ταύτης κινῶν κεφαλῆς.

10 Καὶ τί ποιεῖ; Σκοπεῖτε τὴν κακουργίαν. Οὐκ ἤγαγεν αὐτὸν ἐπὶ βασάνους, οὐκ ἀπέτεμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλήν· ἐδίδαξε γὰρ αὐτὸν ὁ παρελθὼν χρόνος, ὅτι πάντα ταῦτα εἰκῇ καὶ μάτην ἐγίνετο. Οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἐνέκοψε τῶν πεπιστευκότων τὴν προθυμίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπέτεινε πλέον, καὶ μείζω καὶ θερμοτέραν αὐτὴν ἐποίησεν.
15 Ἄνθρακας ὑπεστόρεσα, φησίν, οἱ δὲ ὡς ἐπὶ ῥόδα ἔτρεχον· πῦρ ἀνῆψα, οἱ δὲ ὡς εἰς πηγὰς ὑδάτων ψυχρῶν ἑαυτοὺς ἔρριψαν· κατέξανα τὰς πλευρὰς καὶ βαθείας ἀνέτεμον αὔλακας καὶ κατήγαγον ῥύακας αἱμάτων, οἱ δὲ ὡς χρυσίῳ πάντοθεν περιρρεόμενοι, οὕτως ἐκαλλωπίζοντο· τοῖς κρημνοῖς ἔρριψα καὶ εἰς πέλλαγος κατεπόντι-
20 σα, οἱ δὲ οὐχ ὡς εἰς βυθὸν καταβαίνοντες, ἀλλ' ὡς εἰς αὐτὸν ἀναβαίνοντες τὸν οὐρανόν, οὕτω διέκειντο σκιρτῶντες καὶ ἀγαλλόμενοι, καὶ ὥσπερ ἐν ἱερᾷ πομπῇ χορεύοντες καὶ ἐν λειμῶνι παίζοντες χλοερῷ, οὕτω τὰς τιμωρίας ἕκαστος ἥρπαζον, οὐχ ὡς τιμωρίας, ἀλλ' ὡς ἄνθη λαμβάνοντες ἐαρινά, καὶ στεφανούμενοι καὶ τῇ τῆς
25 οἰκείας προθυμίας ὑπερβολῇ τὰς ἐμὰς προέφθανον τιμωρίας.

Τί τοίνυν ἂν εἴη πρακτέον, φησίν; Ἀποτέμω τούτου τὴν κεφαλήν; Ἀλλ' ὅπερ εὔχεται, τοῦτο γίνεται, καὶ μείζοντα λαμβάνουσιν οἱ μαθηταὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων παραίνεσιν· καὶ γὰρ παρῄνεσεν, ὅτι μαρτύρων θάνατος οὐκ ἔστι θάνατος, ἀλλὰ ζωὴ πέρας οὐκ
30 ἔχουσα, καὶ μάλιστά γε ὑπὲρ ταύτης πάντα ὑπομένειν χρή, καὶ ὅτι δεῖ καταφρονεῖν τελευτῆς. Ἂν τοίνυν ἀποτέμω τὴν κεφαλὴν καὶ γενναίως ἐνέγκῃ τὸ συμβάν, διὰ τῶν ἔργων αὐτοὺς παιδεύσει σαφέστερον, ὅτι οὕτω θανάτου δεῖ καταφρονεῖν, καὶ μᾶλλον αὐτῶν

δες καὶ ἐλάφια τοὺς ἔκανε λιοντάρια πνέοντα μεγάλη δύναμη, ἀνασυγκρότησε τὸ στρατόπεδο τοῦ Χριστοῦ, καὶ μετέφερε τὴν ὥς τότε δική μας ντροπὴ στὰ κεφάλια τῶν ἐχθρῶν. Βλέποντας λοιπὸν ὁ διάβολος νὰ γίνεται διὰ μᾶς ἡ μεταβολή, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ χθὲς καὶ προηγουμένως φοβοῦνταν καὶ ἔτρεμαν αὐτόν, τώρα νὰ τὸν περιγελοῦν καὶ νὰ ἐνεργοῦν μὲ τόλμη, νὰ ρίχνονται στοὺς κινδύνους καὶ νὰ ὁρμοῦν μὲ ἀφοβία στὰ βασανιστήρια, διαπιστώνοντας τότε ποιός εἶναι αἴτιος, ἀφήνοντας ὅλους, ἔτρεξε μὲ ὅλη τὴν ὁρμή του ἐναντίον ἐκείνου, κινώντας ὅλη τὴ δύναμή του καὶ τὴ μανία του ἐναντίον τῆς μακάριας αὐτῆς κεφαλῆς.

Καὶ τί κάμνει; Προσέχετε τὴν κακουργία του. Δὲν ὁδήγησε αὐτὸν στὰ βασανιστήρια, δὲν ἀπέκοψε τὸ κεφάλι του· διότι τὸν δίδαξε ὁ προηγούμενος χρόνος, ὅτι ὅλα αὐτὰ γίνονταν ἄσκοπα καὶ στὰ χαμένα. Διότι ὄχι μόνο δὲν ἀνέκοψε τὴν προθυμία ἐκείνων ποὺ εἶχαν πιστέψει, ἀλλὰ τὴν αὔξησε περισσότερο καὶ τὴν ἔκαμε μεγαλύτερη καὶ περισσότερο θερμή. Ἀναμμένα κάρβουνα, λέγει, τοὺς ἔστρωσα, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχαν σὰν ἐπάνω σὲ ρόδα· ἄναψα φωτιά, καὶ αὐτοὶ ρίχθηκαν σ' αὐτὴν σὰν σὲ πηγὲς ψυχρῶν ὑδάτων· καταξέσχισα τὶς πλευρές τους καὶ τοὺς χάραξα βαθιὰ αὐλάκια καὶ ἔκανα νὰ τρέξουν ρυάκια ἀπὸ αἷμα, αὐτοὶ ὅμως, σὰν νὰ περιβάλλονταν ἀπὸ παντοῦ μὲ χρυσό, ἔτσι σεμνύνονταν· τοὺς ἔρριξα σὲ γκρεμοὺς καὶ τοὺς καταπόντισα σὲ πέλαγος, καὶ αὐτοὶ ὄχι σὰν νὰ κατέβαιναν σὲ βυθό, ἀλλὰ σὰν νὰ ἀνέβαιναν στὸν ἴδιο τὸν οὐρανό, ἔτσι συμπεριφέρονταν, σκιρτώντας ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση, καὶ σὰν νὰ χόρευαν σὲ ἱερὴ πομπὴ καὶ νὰ ἔπαιζαν σὲ χλοερὸ λιβάδι, ἔτσι ὁ καθένας ἀντιμετώπιζε τὶς τιμωρίες, ὄχι σὰν τιμωρίες, ἀλλὰ δεχόμενοι αὐτὰ σὰν ἀνοιξιάτικα ἄνθη καὶ στεφανούμενοι μ' αὐτά, καὶ μὲ τὴν ὑπερβολικὴ προθυμία τους προλάβαιναν τὶς δικές μου τιμωρίες.

Τί λοιπόν, λέγει, πρέπει νὰ κάνω; Νὰ κόψω τὸ κεφάλι του; Ἀλλὰ τότε θὰ γίνει αὐτὸ ποὺ εὔχεται καὶ οἱ μαθητές του θὰ λάβουν ἔμπρακτα μεγαλύτερη παραίνεση· διότι τοὺς προέτρεψε, ὅτι ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων δὲν εἶναι θάνατος, ἀλλὰ ζωὴ ποὺ δὲν ἔχει τέλος, καὶ μάλιστα ὅτι πρέπει ὅλα νὰ τὰ ὑπομένουν γιὰ χάρη αὐτῆς καὶ ὅτι πρέπει νὰ περιφρονοῦν τὸ θάνατο. Ἂν λοιπὸν κόψω τὸ κεφάλι του καὶ ὑπομείνει γενναῖα τὸ συμβάν, θὰ τοὺς διδάξει σαφέστερα μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα του, ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ περιφρονεῖ κανεὶς

*ἀνορθώσει τὰ φρονήματα καὶ πλείονα αὐτοῖς ἐμπνεύσει τελευτήσας τὴν προθυμίαν. Διὰ τοῦτο τὴν γλῶτταν ἀπέτεμεν, ἵνα, ἀποστερηθέντες τῆς φωνῆς, ἧς ἀπήλαυον οἱ τοῦ μάρτυρος μαθηταί, καὶ τῆς συμβουλῆς ἐκπεσόντες καὶ τῆς παραινέσεως ἐρημωθέντες,* 5 *δειλότεροι γένωνται καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἀγωνίαν ἐπανέλθωσιν, οὐκ ἔχοντες τὸν ἐπαλείφοντα, οὐδὲ τὸν διεγείροντα καὶ καθοπλίζοντα.*

*3. Καὶ σκόπει μοι τὴν κακουργίαν. Ἡρώδης μὲν ἀπέτεμε τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου· οὗτος δὲ οὐχὶ τὴν κεφαλήν, ἀλλὰ τὴν γλῶτταν* 10 *μόνην. Τί δή ποτε; Διὰ πολλὴν κακουργίαν καὶ σκαιότητα. Ἂν ἀποτέμω τὴν κεφαλήν, φησί, καὶ ἀποθάνῃ, ἀπελεύσεται οὐχ ὁρῶν τὴν ἀπώλειαν τῶν ἑαυτοῦ ἀδελφῶν· ἐγὼ δὲ αὐτὸν βούλομαι στῆσαι μάρτυρα τῶν πτωμάτων καὶ τῆς συμφορᾶς τῶν οἰκείων στρατιωτῶν, ἵν' ὑπὸ τῆς ὀδύνης ἄγχηται καταπίπτοντας μὲν ὁρῶν,* 15 *χεῖρα δὲ ὀρέγειν μὴ δυνάμενος, καὶ τὸ συμβουλεῦσαι ταῦτα ἅπερ καὶ πρότερον οὐκ ἔχων, τῆς φωνῆς μετὰ τῆς γλώττης ἐκκοπείσης. Ἀλλ' «ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν», τὸ σόφισμα τοῦτο εἰς τὴν ἐκείνου περιέτρεψε κεφαλήν, καὶ οὐ μόνον συμβουλῆς οὐκ ἀπεστέρησεν, ἀλλὰ καὶ πλείονος αὐτοὺς ἐποίησεν* 20 *ἀπολαῦσαι παραινέσεως, καὶ πνευματικωτέρας μετασχεῖν διδασκαλίας.*

*Ἐπειδὴ γὰρ τοῦτο ἐκράτησε, καλεῖται λοιπὸν ἐπὶ τὴν τομὴν ὁ ἰατρός, καὶ δήμιος ἀντὶ ἰατροῦ γίγνεται, οὐχὶ τὸ νενοσηκὸς διορθούμενος μέλος, ἀλλὰ τὸ ὑγιαῖνον διαφθείρων· καὶ τὴν γλῶτταν* 25 *ἐξελών, οὐκ ἴσχυσεν αὐτῇ συνεξελεῖν καὶ τὴν φωνήν· ἀλλ' ἡ μὲν τῆς σαρκὸς ἐξεκόπτετο γλῶττα, ἡ δὲ τῆς χάριτος ἐφίπτατο τῷ στόματι τοῦ μακαρίου· καὶ ἡ μὲν φύσις τὸ οἰκεῖον ἠφίει μέλος, τοῦ σιδήρου τοῦτο καταναγκάζοντος, ἡ δὲ χάρις συνεκπεσεῖν αὐτῇ τὴν φωνὴν οὐκ εἴασεν· ὅθεν λοιπὸν πνευματικωτέρας ἀπήλαυον οἱ μα-* 30 *θηταὶ διδασκαλίας, οὐκ ἀνθρωπίνῃ φωνῇ καθάπερ τὰ πρότερα ἀκούοντες, ἀλλὰ θείᾳ τινὶ καὶ πνευματικῇ καὶ μείζονι τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας· καὶ πάντες συνέτρεχον, ἄνωθεν ἄγγελοι, κάτωθεν ἄνθρωποι, ἕκαστος χωρὶς γλώττης στόμα ἰδεῖν ἐπιθυμοῦντες καὶ*

---

9. Α' Κορ. 3,19.

τὸ θάνατο, θ' ἀνορθώσει πολὺ περισσότερο τὰ φρονήματά τους καὶ θὰ τοὺς ἐμπνεύσει μὲ τὸν θάνατό του μεγαλύτερη προθυμία. Γι' αὐτὸ ἀπέκοψε τὴ γλώσσα του, ὥστε, ἀφοῦ στερηθοῦν τὴ φωνή, τὴν ὁποία ἀπολάμβαναν οἱ μαθητὲς τοῦ μάρτυρα, χάσουν τὶς συμβουλές του καὶ μείνουν χωρὶς τὶς παραινέσεις του, νὰ γίνουν πιὸ δειλοὶ καὶ νὰ ἐπανέλθουν στὴν προηγούμενη ἀγωνία, μὴ ἔχοντας ἐκεῖνον ποὺ θὰ τοὺς προετοιμάζει γιὰ τὸν ἀγώνα, οὔτε ἐκεῖνον ποὺ θὰ τοὺς διεγείρει καὶ θὰ τοὺς ὁπλίζει.

3. Καὶ πρόσεχε, παρακαλῶ, τὴν κακουργία του. Ὁ Ἡρώδης ἔκοψε τὸ κεφάλι τοῦ Ἰωάννη· αὐτὸς δὲν ἔκοψε τὸ κεφάλι του, ἀλλὰ μόνο τὴ γλώσσα. Γιατί ἄραγε; Ἐξαιτίας τῆς μεγάλης κακουργίας καὶ σκληρότητάς του. Ἂν κόψω, λέγει, τὸ κεφάλι του καὶ πεθάνει, θὰ φύγει καὶ δὲ θὰ βλέπει τὴν ἀπώλεια τῶν ἀδελφῶν του· ἐγὼ ὅμως θέλω νὰ βάλω αὐτὸν μάρτυρα τῆς πτώσεως καὶ τῆς συμφορᾶς τῶν στρατιωτῶν του, ὥστε νὰ ὑποφέρει ἀπὸ τὸν πόνο βλέποντάς τους νὰ πέφτουν ἀπὸ τὴν πίστη, μὴ ἔχοντας ὅμως τὴ δύναμη νὰ τοὺς ἁπλώσει χέρι βοήθειας, καὶ μὴ μπορώντας νὰ τοὺς συμβουλεύσει ἐκεῖνα ποὺ τοὺς συμβούλευε προηγουμένως, ἀφοῦ θὰ ἔχει κοπεῖ ἡ φωνὴ μαζὶ μὲ τὴ γλώσσα. Ἀλλ' «ἐκεῖνος ποὺ συλλαμβάνει τοὺς σοφοὺς μὲ τὴν πανουργία αὐτῶν»[9], μετέστρεψε τὸ τέχνασμα αὐτὸ κατὰ τῆς κεφαλῆς ἐκείνου, καὶ ὄχι μόνο δὲν τοὺς στέρησε ἀπὸ τὴ συμβουλή, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔδωσε τὴ δυνατότητα ν' ἀπολαύσουν περισσότερες παραινέσεις καὶ ν' ἀκούσουν πνευματικώτερη διδασκαλία.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπικράτησε αὐτό, καλεῖται τότε ὁ γιατρὸς γιὰ τὴν ἀποκοπὴ τῆς γλώσσας, καὶ ἀντὶ γιὰ γιατρὸς γίνεται αὐτὸς δήμιος, ὄχι θεραπεύοντας τὸ ἀσθενές, ἀλλὰ καταστρέφοντας τὸ ὑγιές. Καὶ ἂν καὶ ἀφαίρεσε τὴν γλώσσα, δὲν μπόρεσε μαζὶ μ' αὐτὴν ν' ἀφαιρέσει καὶ τὴ φωνή. Καὶ ἡ γλώσσα βέβαια ἀποκόπηκε ἀπὸ τὸ σῶμα, ἡ γλώσσα ὅμως τῆς χάριτος ἐρχόταν καὶ καθόταν στὸ στόμα τοῦ μακαρίου. Ἡ φύση ἔχανε τὸ μέλος της, ἀναγκαζόμενη σ' αὐτὸ ἀπὸ τὸ μαχαίρι, ἡ θεία χάρη ὅμως δὲν ἄφησε μαζὶ μ' αὐτὸ νὰ χαθεῖ καὶ ἡ φωνή. Ἔτσι λοιπὸν οἱ μαθητὲς ἀπολάμβαναν πνευματικώτερη διδασκαλία, ὄχι μὲ ἀνθρώπινη φωνή, ὅπως ἀκριβῶς ἄκουαν προηγουμένως, ἀλλὰ ἀπὸ κάποια θεία καὶ πνευματικὴ καὶ ἀνώτερη τῆς δικῆς μας φύσεως, καὶ ὅλοι συνέτρεχαν, ἀπὸ πάνω ἄγγελοι, ἀπὸ κάτω ἄνθρωποι, ἐπιθυμώντας ὁ καθένας τους νὰ δεῖ στόμα χωρὶς

*ἀκοῦσαι φθεγγομένου οὕτως. Καὶ γὰρ ἦν οὕτω θαυμαστὸν καὶ παράδοξον στόμα ἄνευ γλώττης φθεγγόμενον, πολλὴν δὲ τῷ διαβόλῳ φέρον αἰσχύνην, πολλὴν δὲ τῷ μάρτυρι δόξαν, μεγάλην δὲ τοῖς μαθηταῖς παράκλησιν καὶ ὑπομονῆς ὑπόθεσιν. Καὶ γὰρ ἔθος 5 τῷ Θεῷ τοιοῦτον ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, ἅπερ ἂν καθ' ἡμῶν ὁ διάβολος ῥάψῃ, ταῦτα εἰς τὴν ἐκείνου τρέπειν κεφαλήν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας κατασκευάζειν σωτηρίας.*

*Σκόπει δέ. Ἐξέβαλεν ἐκεῖνος τοῦ παραδείσου τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀνέῳξεν αὐτῷ τὸν οὐρανὸν ὁ Θεός· ἀπήλασεν αὐτὸν ἐκεῖ-10 νος τῆς ἀρχῆς τῆς ἐν τῇ γῇ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὁ Θεὸς καὶ ἐν τῷ θρόνῳ τῷ βασιλικῷ τὴν φύσιν ἐνίδρυσε τὴν ἡμετέραν. Οὕτως ἀεὶ μείζονα δίδωσιν ἀγαθά, ὧν ὁ διάβολος ἀποστερεῖν ἐπιχειρεῖ. Ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἐκεῖνόν τε ὀκνηρότερον ἐν ταῖς καθ' ἡμῶν κατεσκευάζων ἐπιβουλαῖς, ἡμᾶς δὲ παιδεύων 15 μηδέποτε αὐτοῦ δεδοικέναι τὰ μηχανήματα· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα γέγονεν ἐπὶ τοῦ μάρτυρος. Ἧς γὰρ προσεδόκησε φωνῆς ἀποστερήσειν αὐτόν, πολλῷ μείζονα καὶ σεμνοτέραν αὐτῷ ἐχαρίσατο ὁ Θεός. Οὐ γὰρ ἦν ἴσον μετὰ γλώττης φθέγγεσθαι, καὶ χωρὶς γλώττης· τὸ μὲν γὰρ ἀκόλουθον ἦν καὶ κοινὸν ἅπασι, τὸ δὲ ὑπὲρ 20 τὴν φύσιν καὶ αὐτοῦ ἴδιον ἐγένετο μόνον. Καίτοι καὶ εἰ ἄφωνος ἔστη μετὰ τὴν τῆς γλώττης ἐκκοπὴν ὁ μάρτυς, καὶ οὕτως αὐτῷ τὰ τῶν ἀγώνων πεπλήρωτο καὶ ὁ στέφανος ἀπήρτιστο· ἧττα γὰρ μεγίστη καὶ σαφὴς ἀπόδειξις ἦν τὸ τὴν γλῶτταν τεμεῖν. Εἰ γὰρ μὴ ἐφοβοῦ τὴν γλῶτταν, ὦ μιαρὲ καὶ παμμίαρε, τίνος ἕνεκεν αὐτὴν 25 ἀπέτεμες; τίνος ἕνεκεν οὐκ ἀφῆκας τῶν παλαισμάτων τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλ' ἀπέκλεισας τὸ στάδιον; Ὥσπερ ἂν εἴ τις παγκρατιάζειν μέλλων, εἶτα πληγὰς ἀφάτους λαβὼν καὶ μὴ δυνάμενος ἀντιστῆναι λοιπόν, κελεύσειεν ἐκκοπῆναι τοῦ ἀνταγωνιστοῦ τὰς χεῖρας καὶ οὕτως αὐτὸν παίοι, οὐ χρεία λοιπὸν ἑτέρας ἀποδείξεως πρὸς τὸ 30 τὴν νίκην τῷ τὰς χεῖρας ἐκκοπέντι ψηφίσασθαι. Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ μάρτυρος σαφεστέρα πάντων ἀπόδειξις ἡ τῆς γλώττης ἐκκοπὴ γέγονε τῆς κατὰ τοῦ διαβόλου νίκης. Εἰ γὰρ καὶ θνητὴ ἦν ἡ*

γλώσσα καὶ ν' ἀκούσει αὐτὸ νὰ ὁμιλεῖ ἔτσι. Πράγματι ἦταν τόσο ἀξιοθαύμαστο καὶ παράδοξο νὰ ὁμιλεῖ στόμα χωρὶς γλώσσα, πράγμα ποὺ προξενοῦσε μεγάλη ντροπὴ στὸ διάβολο καὶ μεγάλη δόξα στὸν μάρτυρα, καθὼς καὶ μεγάλη παρηγοριὰ στοὺς μαθητὲς καὶ ἀφορμὴ γιὰ ὑπομονή. Διότι ὑπάρχει στὸ Θεὸ αὐτὴ ἡ συνήθεια ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, ἐκεῖνα ποὺ θὰ συμβεῖ νὰ σοφισθεῖ ὁ διάβολος ἐναντίον μας, αὐτὰ νὰ τὰ στρέφει στὸ κεφάλι ἐκείνου καὶ νὰ τὰ μετατρέπει ὑπὲρ τῆς δικῆς μας σωτηρίας.

Καὶ πρόσεχε. Ἔδιωξε ἐκεῖνος τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν παράδεισο, καὶ ἄνοιξε ὁ Θεὸς γι' αὐτὸν τὸν οὐρανό. Ἀπομάκρυνε ἐκεῖνος αὐτὸν ἀπὸ τὴν κυριαρχία ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἔδωσε σ' αὐτὸν ὁ Θεὸς τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ἐγκατέστησε τὴ φύση μας στὸ βασιλικὸ θρόνο. Ἔτσι πάντοτε μᾶς δίνει μεγαλύτερα ἀγαθὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐπιχειρεῖ ὁ διάβολος νὰ μᾶς στερήσει. Καὶ τὸ κάμνει αὐτὸ καὶ κάμνοντας ἐκεῖνον ὀκνηρότερο στις ἐπιβουλές του ἐναντίον μας, καὶ διδάσκοντας ἐμᾶς νὰ μὴ φοβόμαστε ποτὲ τὶς μηχανορραφίες του, πράγμα ποὺ συνέβηκε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ μάρτυρα. Τὴ φωνὴ δηλαδὴ ποὺ ἔλπισε αὐτὸς νὰ τοῦ στερήσει, ὁ Θεὸς τοῦ χάρισε πολὺ πιὸ ἀνώτερη καὶ σεμνότερη. Διότι δὲν ἦταν τὸ ἴδιο νὰ ὁμιλεῖ μὲ γλώσσα καὶ χωρὶς γλώσσα. Τὸ πρῶτο ἦταν φυσικὸ καὶ κοινὸ σ' ὅλους, ἐνῶ τὸ ὑπὲρ τὴ φύση ὑπῆρξε γνώρισμα μόνον αὐτοῦ. Ἂν καὶ βέβαια, καὶ ἂν ἀκόμα παρέμενε ὁ μάρτυρας ἄφωνος μετὰ τὴν ἀποκοπὴ τῆς γλώσσας, καὶ ἔτσι ὁλοκληρώνονταν σ' αὐτὸν τὰ τῶν ἀγώνων καὶ ἀπαρτιζόταν τὸ στεφάνι· διότι ἦταν μέγιστη ἧττα καὶ σαφὴς ἀπόδειξη τὸ ὅτι τοῦ ἀπέκοψε τὴ γλώσσα. Πράγματι, ἐὰν δὲν φοβόσουν, μιαρὲ καὶ παμμίαρε, τὴ γλώσσα, γιὰ ποιό λόγο τὴν ἔκοψες; γιατί δὲν τὴν ἄφησες τὴν ἀφορμὴ τῶν παλαισμάτων, ἀλλ' ἀπέκλεισες τὸ στάδιο; Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐὰν κάποιος πρόκειται νὰ πυγμαχήσει, καὶ ἀφοῦ δεχθεῖ ἀπερίγραπτα πλήγματα, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ σταθεῖ πλέον ἀπέναντι στὸν ἀντίπαλό του, δώσουν ἐντολὴ νὰ κοποῦν τὰ χέρια τοῦ ἀνταγωνιστῆ του καὶ νὰ τὸν χτυπᾶ ἔτσι, ὁπότε δὲν χρειάζεται πλέον ἄλλη ἀπόδειξη τὸ ν' ἀνακηρυχθεῖ νικητὴς ἐκεῖνος ποὺ τοῦ ἀποκόπηκαν τὰ χέρια. Ἔτσι λοιπὸν καὶ στὴν περίπτωση τοῦ μάρτυρα σαφέστερη ἀπόδειξη ἀπὸ ὅλα τῆς νίκης του κατὰ τοῦ διαβόλου ὑπῆρξε ἡ ἀποκοπὴ τῆς γλώσσας του. Διότι, ἂν καὶ ἦταν νεκρὴ ἡ γλώσσα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔδωσε ἀθάνατα

*γλῶττα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀθάνατα τραύματα δέδωκε τῷ διαβόλῳ, διὰ τοῦτο κατ' ἐκείνης ἔπνευσεν ὅλος, ἑαυτὸν μὲν εἰς μείζονα καθιστῶν αἰσχύνην, τῷ δὲ μάρτυρι λαμπρότερον ποιῶν τὸν στέφανον. Ὥσπερ γὰρ θαυμαστὸν χωρὶς ρίζης δένδρον ἰδεῖν καὶ χωρὶς 5 πηγῆς ποταμόν, οὕτω καὶ χωρὶς γλώττης φωνήν.*

*4. Ποῦ οὖν εἰσιν οἱ τῇ τῶν σωμάτων ἀναστάσει διαπιστοῦντες; Ἰδοὺ ἡ φωνὴ καὶ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, καὶ ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ ταῦτα ἀμφότερα γέγονε. Καίτοι τοῦτο τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως πολλῷ μεῖζόν ἐστιν· ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ φύσις τῶν σωμάτων ὑπόκει-10 ται, ἡ σύνθεσις δὲ διαλέλυται μόνον, ἐνταῦθα δὲ αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις τῆς φωνῆς ἀνῄρητο, ἀλλ' ὅμως λαμπροτέρα πάλιν ἐγίγνετο. Καίτοι γε αὐλοῦ τὰς γλωττίδας ἂν ἀφέλῃς, ἄχρηστον λοιπὸν κεῖται τὸ ὄργανον, ἀλλ' οὐχ οὕτως ὁ αὐλὸς ὁ πνευματικός, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶτταν ἀφαιρεθεὶς οὐ μόνον οὐκ ἦν ἄφωνος, ἀλλὰ καὶ εὐμελέ-15 στερον καὶ μυστικώτερον ἠφίει μέλος, καὶ μετὰ πλείονος τῆς ἐκπλήξεως. Καὶ ἐπὶ κιθάρας δὲ πάλιν, ἂν τὸ πλῆκτρόν τις ἐξαρπάσῃ μόνον, ἀργὸς ὁ τεχνίτης, ἄχρηστος ἡ τέχνη, μάταιον τὸ ὄργανον γίγνεται, ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ τοὐναντίον ἅπαν. Καὶ γὰρ ἦν κιθάρα τὸ στόμα, ἦν πλῆκτρον ἡ γλῶττα, τεχνίτης δὲ ἡ ψυχή, 20 καὶ τέχνη ἡ ὁμολογία· ἀλλ' ὅμως ἀφαιρεθέντος τοῦ πλήκτρου, τῆς γλώσσης λέγω, οὔτε ὁ τεχνίτης, οὔτε ἡ τέχνη, οὔτε τὸ ὄργανον ἄχρηστον γέγονεν, ἀλλὰ πάντα τὴν οἰκείαν δύναμιν ἐπεδείκνυτο.*

*Τίς ταῦτα ἐποίησε; τίς ταῦτα ἐπέδειξε τὰ θαυμαστὰ καὶ παράδοξα; Ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος, περὶ οὗ φησιν ὁ Δαυίδ, 25 «Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ· ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον». Τότε μὲν οὖν ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων, νῦν δὲ ἐκ στόματος ἀγλώττων· τότε ἡ φύσις ἄωρος, νῦν δὲ στόμα ἔρημον· ἁπαλὴ τότε 30 ἡ ρίζα ἐπὶ τῶν παίδων ἦν, ἀλλ' ὁ καρπὸς ἀπηρτισμένος· ἐνταῦθα δὲ καὶ αὕτη ἡ ρίζα ἀνῄρητο, καὶ ἡ τοῦ καρποῦ γένεσις οὐκ ἐκωλύετο· καρπὸς γὰρ γλώττης φωνή. Θαυμαστότερα τὰ ὕστερα τῶν*

10. Ψαλμ. 8,2,3.

τραύματα στὸ διάβολο, γι' αὐτὸ ἐπιτέθηκε μὲ ὅλη τὴν ὁρμή του ἐναντίον ἐκείνης, προξενώντας ἔτσι μεγαλύτερη ντροπὴ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ καθιστώντας λαμπρότερο τὸ στεφάνι γιὰ τὸν μάρτυρα. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ εἶναι ἀξιοθαύμαστο τὸ νὰ δεῖ κανεὶς δένδρο χωρὶς ρίζα καὶ ποτάμι χωρὶς πηγή, ἔτσι ἦταν καὶ ν' ἀκούει κανεὶς φωνὴ χωρὶς γλώσσα.

4. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν στὴν ἀνάσταση τῶν σωμάτων; Νὰ ἡ φωνὴ καὶ πέθανε καὶ ἀναστήθηκε, καὶ μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ συνέβηκαν καὶ τὰ δύο αὐτά. Ἂν καὶ βέβαια αὐτὸ εἶναι πολὺ πιὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν ἀνάσταση τῶν σωμάτων. Διότι στὴν περίπτωση τῆς ἀναστάσεως τῶν σωμάτων ἡ φύση τῶν σωμάτων ἐνυπάρχει καὶ ἔχει μόνο διαλυθεῖ ἡ σύνθεσή της, ἐνῶ ἐδῶ ἐξέλειπε ἡ αἰτία τῆς φωνῆς, ἀλλ' ὅμως ἀκουόταν πάλι λαμπρότερη. Καὶ βέβαια, ἂν ἀφαιρέσεις τὶς γλωττίδες τοῦ αὐλοῦ, καθίσταται τότε ἄχρηστο τὸ ὄργανο, ὅμως δὲν συνέβηκε τὸ ἴδιο μὲ τὸν πνευματικὸ αὐλό, ἀλλά, ἂν καὶ ἀφαιρέθηκε ἡ γλώσσα του, ὄχι μόνο δὲν ἦταν ἄφωνος, ἀλλ' ἄφηνε καὶ πιὸ μελωδικὸ καὶ πιὸ μυστικὸ μέλος καὶ μὲ μεγαλύτερη ἔκπληξη. Καὶ στὴν περίπτωση τῆς κιθάρας πάλι, ἂν κάποιος ἀφαιρέσει τὸ πλῆκτρο μόνο, γίνεται ἀργὸς ὁ τεχνίτης, ἄχρηστη ἡ τέχνη, ἀνώφελο τὸ ὄργανο, ἐδῶ ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν συνέβηκε, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο ἐξ ὁλοκλήρου. Διότι κιθάρα ἦταν τὸ στόμα, πλῆκτρο ἡ γλώσσα, τεχνίτης ἡ ψυχὴ καὶ τέχνη ἡ ὁμολογία· ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἀφαιρέθηκε τὸ πλῆκτρο, ἐννοῶ ἡ γλώσσα, οὔτε ὁ τεχνίτης, οὔτε ἡ τέχνη, οὔτε τὸ ὄργανο ἔγιναν ἄχρηστα, ἀλλ' ὅλα ἔδειχναν τὴ δύναμή τους.

Ποιός τὰ ἔκαμε αὐτά; ποιός ἐπέδειξε αὐτὰ τὰ θαυμαστὰ καὶ παράδοξα; Ὁ Θεός, ὁ μόνος ποὺ κάμνει θαυμαστὰ ἔργα, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει ὁ Δαυίδ, «Κύριε, σὺ ποὺ εἶσαι ὁ Κύριός μας, πόσο ἄξιο θαυμασμοῦ εἶναι τὸ ὄνομά σου σ' ὅλη τὴ γῆ· διότι ὑψώθηκε ἡ μεγαλοπρέπειά σου πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανούς. Μὲ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ ἐκείνων ποὺ θηλάζουν κατάρτισες ὕμνο δοξολογίας»[10]. Τότε λοιπὸν μὲ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ ἐκείνων ποὺ θηλάζουν, ἐνῶ τώρα μὲ τὸ στόμα ἀνθρώπων ποὺ δὲν εἶχαν γλώσσα· τότε ἡ φύση ἦταν ἄωρη, ἐνῶ τώρα στόμα χωρὶς γλώσσα· τότε ἦταν ἀπαλὴ ἡ ρίζα τῶν παιδιῶν, ἀλλ' ὁ καρπὸς τέλειος, ἐνῶ ἐδῶ καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ρίζα ἀφαιρέθηκε, καὶ ὅμως ἡ δημιουργία τοῦ καρποῦ δὲν ἐμποδιζόταν·

*προτέρων. Καὶ γὰρ ἵνα ταῦτα μὴ ἀπιστῆται, διὰ τοῦτο ἐκεῖνα προέδραμεν, ἵνα ἐν τούτοις μὴ θορυβώμεθα, τῆς διανοίας ἡμῶν ἐν ἐκείνοις προεθισθείσης. Διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπήντησεν, ἵνα ἐκεῖνα τὰ ἀφανῆ καὶ τὰ παλαιὰ ἀπὸ τῶν φανερῶν καὶ νεωστὶ γενομένων πι-*
5 *στεύηται. Οὕτω ποτὲ καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἐβλάστησεν, ὥσπερ ἐβλάστησε τὸ στόμα τοῦ μάρτυρος νῦν. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν ἐβλάστησεν ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν τότε; Ἐπειδὴ ὁ ἱερεὺς ἠτιμάζετο. Τίνος δὲ ἕνεκεν ἐβλάστησε νῦν τὸ στόμα τοῦ μάρτυρος; Ἐπειδὴ ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ἐβλασφημεῖτο Ἰησοῦς ὁ Χριστός.*

10 *Ὅρα πόση τοῦ θαύματος καὶ συγγένεια καὶ ὑπεροχή. Καθάπερ γὰρ ἐκείνη ἡ ῥάβδος οὐχ ἡνωμένη ῥίζῃ, οὐδὲ ἕλκουσα τὰς ἀπὸ τῆς γῆς νοτίδας, ἀλλ' ἔρημος τῆς χορηγίας οὖσα τῆς ἐκεῖθεν, καὶ τὴν καρπογόνον ἀπολέσασα δύναμιν, ἐξαίφνης καρπὸν ἔδειξεν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ἡ φωνὴ τῆς ῥίζης ἀποστερηθεῖσα, καὶ τὴν ἐκ*
15 *τοῦ ὀργάνου δύναμιν οὐκ ἔχουσα, ἐν ξηρῷ καὶ ἀγόνῳ στόματι ἐξαίφνης ἐβλάστησεν. Ἐν τούτῳ μὲν ἡ συγγένεια, ἐν ἑτέρῳ δὲ ἡ ὑπεροχή· πολὺ γὰρ ἑκατέρου τοῦ καρποῦ τὸ μέσον. Ὁ μὲν γὰρ αἰσθητὸς ἦν, ὁ δὲ πνευματικός, καὶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνοίγων αὐτοὺς τῷ τὴν φωνὴν ταύτην ἀποτεκόντι τότε.*

20 *Ὑπὲρ δὴ τούτων ἁπάντων συγχαίρωμεν τῷ μάρτυρι, δοξάζωμεν τὸν ταῦτα θαυματουργοῦντα Θεόν, μιμησώμεθα τὴν ὑπομονὴν τοῦ συνδούλου, εὐχαριστήσωμεν ὑπὲρ τῆς χάριτος τῷ Δεσπότῃ, λάβωμεν ἐκ τῶν εἰρημένων ἱκανὴν ἐν τοῖς πειρασμοῖς παράκλησιν, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πεποιηκότος ἡμᾶς Θεοῦ καὶ τὴν*
25 *κηδεμονίαν καταπλαγέντες, τὰ παρ' ἑαυτῶν πάντα εἰσφέρωμεν, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ πάντως ἕψεται. Κἂν ἄνθρωποι, κἂν δαίμονες, κἂν αὐτὸς ὁ διάβολος ἡμῖν πυκτεύῃ, πλέον οὐδὲν ἔσται τοῖς πολεμοῦσιν ἡμῖν· μόνον ἂν τὴν οἰκείαν ἐπιδειξώμεθα προθυμίαν, καὶ ὅσα παρ' ἡμῶν εἰσενεχθῆναι χρὴ πάντα εἰσενέγκωμεν. Οὕτω γὰρ*
30 *τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπὴν ἐπισπασοίμεθα ἐνταῦθα, καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν πολλῆς ἀπολαύσοιμεν δόξης καὶ σωτηρίας, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

---

11. Ἀριθμ. κεφ. 17.

διότι καρπὸς τῆς γλώσσας εἶναι ἡ φωνή. Πιὸ θαυμαστὰ τὰ ἑπόμενα ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Γιὰ νὰ μὴ συμβαίνει δηλαδὴ νὰ μὴ γίνονται αὐτὰ πιστευτά, γι' αὐτὸ ἐκεῖνα προηγήθηκαν, γιὰ νὰ μὴ θορυβούμαστε μὲ αὐτά, ἀφοῦ ἡ διάνοιά μας συνήθισε μὲ ἐκεῖνα ἀπὸ πρίν. Γι' αὐτὸ συνέβηκαν αὐτά, γιὰ νὰ γίνονται πιστευτὰ ἐκεῖνα τὰ μὴ φανερὰ καὶ παλαιὰ ἀπὸ τὰ φανερὰ καὶ ποὺ συνέβηκαν πρόσφατα. Ἔτσι γιὰ πιὸ λόγο βλάστησε τότε ἡ ράβδος τοῦ Ἀαρών[11]; Ἐπειδὴ ἀτιμαζόταν ὁ ἱερέας. Καὶ γιατί βλάστησε τώρα τὸ στόμα τοῦ μάρτυρα; Ἐπειδὴ βλασφημοῦνταν ὁ μέγας ἀρχιερέας ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ συγγένεια καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ θαύματος. Ὅπως δηλαδὴ ἡ ράβδος ἐκείνη ποὺ δὲν εἶχε ρίζα οὔτε ἀποσποῦσε ὑγρασία ἀπὸ τὴ γῆ, ἀλλὰ χωρὶς τὴ χορηγία τῆς ὑγρασίας ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐνῶ ἔχασε τὴν καρπογόνα δύναμη, ξαφνικὰ παρουσίασε καρπό, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ ἡ φωνή, ἂν καὶ στερήθηκε τὴ ρίζα καὶ δὲν εἶχε τὴ δύναμη ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ὄργανο, βλάστησε ξαφνικὰ μέσα σὲ ξηρὸ καὶ ἄγονο στόμα. Ὡς πρὸς αὐτὸ ὑπάρχει ἡ συγγένεια στὰ θαύματα αὐτά, ὡς πρὸς τὸ ἄλλο ὅμως ὑπερέχει αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνο· διότι εἶναι μεγάλη ἡ διαφορὰ τοῦ καρποῦ τοῦ καθενός. Ὁ ἕνας ἦταν αἰσθητός, ἐνῶ ὁ ἄλλος πνευματικός, ἀνοίγοντας τοὺς ἴδιους τοὺς οὐρανοὺς σ' ἐκεῖνον ποὺ γέννησε τότε τὴ φωνὴ αὐτή.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἂς χαιρόμαστε μαζὶ μὲ τὸν μάρτυρα, ἂς δοξάζομε τὸ Θεὸ ποὺ κάμνει αὐτὰ τὰ θαύματα, ἂς μιμηθοῦμε τὴν ὑπομονὴ τοῦ συνδούλου μας, ἂς εὐχαριστήσομε τὸν Κύριο γιὰ τὴ χάρη αὐτή, ἂς πάρομε ἀπὸ τὰ ὅσα λέχθηκαν μεγάλη παρηγοριὰ γιὰ τοὺς πειρασμούς, καί, νοιώθοντας κατάπληξη γιὰ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ ποὺ μᾶς ἔπλασε καὶ τὴν κηδεμονία του, ἂς προσφέρομε ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς, καὶ ὁπωσδήποτε θ' ἀκολουθήσουν τὰ παρεχόμενα ἀπ' αὐτόν. Καὶ εἴτε μᾶς πολεμοῦν ἄνθρωποι, εἴτε δαίμονες, εἴτε ὁ ἴδιος ὁ διάβολος, δὲν θὰ συμβεῖ τίποτε τὸ ἐπιπλέον σ' αὐτοὺς ποὺ μᾶς πολεμοῦν, ἀρκεῖ μόνο νὰ ἐπιδείξομε τὴν προθυμία μας καὶ νὰ προσφέρομε ὅσα πρέπει νὰ προσφερθοῦν ἀπὸ ἐμᾶς. Διότι ἔτσι θ' ἀποσπάσομε ἐδῶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, καὶ στὴ μέλλουσα ζωὴ θ' ἀπολαύσομε πολλὴ δόξα καὶ σωτηρία, τὴν ὁποία εἴθε νὰ ἐπιτύχομε ὅλοι μας, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΕΓΚΩΜΙΟΝ*

## *ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΡΩΜΑΝΟΝ*

### *ΛΟΓΟΣ Β'*

*1. Παλαίστραι μὲν σώμασιν ἀνδρείαν χαρίζονται καὶ τέχνης ἀθλητικῆς ἐπιστήμης, μαρτύρων δὲ μνῆμαι ταῖς τῶν δαιμόνων τὰς ψυχὰς ἀνθοπλίζουσι τέχναις καὶ πρὸς τὰς κατ' ἐκείνων παιδοτριβοῦσι λαβάς. Τὸν γὰρ ἀθλητικὸν δημοσιεύουσαι τόνον καὶ τὴν ἀνέν-*
*5 δοτον πρὸς τὰς μάστιγας πάλην, ἐγείρουσιν εἰς θάρσος τὴν εὐσέβειαν, ὥσπερ ἐν σκάμμασι ταῖς τῶν παθῶν διηγήσεσιν ὑπὸ μάρτυρος παντὸς τεταμένον προθεῖσαι δίαυλον. Τοιαύτη ἡ τοῦ σήμερον στεφανωθέντος ἀθλητοῦ μνήμη. Τίς γὰρ οὐκ ἂν τὰ κατὰ τοῦ διαβόλου θαρρήσειε σκάμματα τοῖς τοῦ μάρτυρος τὴν ψυχὴν παιδοτριβή-*
*10 σας παλαίσμασιν, ὃν τοσούτων κινδύνων οὐ κατέσεισε πλῆθος;*

*Πολλὴ γάρ τις τῷ κόσμῳ τῆς ἀσεβείας τότε τυραννὶς ἐνωρχεῖτο, καὶ θάλασσαν ἐκ βυθῶν ἐμιμεῖτο σειομένην ὁ βίος, καὶ τοῦ πελάγους εἰς τὴν γῆν αἱ τρικυμίαι μετέστησαν, καὶ σφοδρὸν τὸ τῆς εὐσεβείας σκάφος δυσσεβείας περιήντλει κλυδώνιον, ἐν ᾧ πολλοὶ*
*15 μὲν νεκροὶ πανταχοῦ κυβερνῆται, ναυτῶν δὲ οὐκ ὀλίγος ἀριθμὸς ὑποβρύχιος· πάντα δὲ ἦν φόβων πικρῶν καὶ ναυαγίων ἀνάμεστα. Ἔπνεον βασιλεῖς καταιγίδος σφοδρότερον, φοβερὰς τύραννοι τρικυμίας ἐπῆγον, ἀρχόντων συγκεκίνηντο θρόνοι, δικασταὶ τὴν εἰς Χριστὸν ἐκήρυττον ἄρνησιν, πικρὰς νομοθέται τιμωρίας ἠπείλουν·*
*20 πρὸς τὰς τῶν δαιμόνων ἄνδρες θυσίας ἡρπάζοντο, πρὸς τὴν τῶν βωμῶν εἵλκοντο βδελυρίαν γυναῖκες· ἐσύροντο πρὸς ταύτην καὶ παρθένοι τὴν λύσσαν, φυγαῖς ἱερεῖς καὶ σφαγαῖς παρεδίδοντο, τῶν ἱερῶν ἠλαύνοντο οἱ πιστοὶ περιβόλων.*

---

1. Δίαυλος· εἶναι ἀγώνας δρόμου, ποὺ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν σημερινὸ τῶν 400 μέτρων, ἀλλὰ καὶ ἡ στενὴ ἐπιμήκης δίοδος, ἐντὸς τῆς ὁποίας τρέχει ὁ ἀθλητής.

## ΕΓΚΩΜΙΟ

## ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΜΑΡΤΥΡΑ ΡΩΜΑΝΟ

### ΛΟΓΟΣ Β'

1. Οἱ παλαίστρες χαρίζουν στὰ σώματα ἀνδρεία καὶ γνώσεις ἀθλητικῆς τέχνης, ἐνῶ οἱ μνῆμες τῶν μαρτύρων ἐξοπλίζουν τὶς ψυχὲς ἐναντίον τῶν τεχνασμάτων τῶν δαιμόνων καὶ τὶς γυμνάζουν πῶς ν' ἀντιμετωπίζουν τὶς λαβὲς ἐκείνων. Διότι γνωστοποιώντας σ' ὅλους τὸν ἀθλητικὸ ἀγώνα καὶ τὴν ἀνυποχώρητη πάλη πρὸς τὶς μάστιγες, διεγείρουν τὴν εὐσέβεια πρὸς θάρρος, τοποθετώντας κατὰ κάποιο τρόπο μπροστὰ στὰ πνευματικὰ ἀγωνίσματα μὲ τὶς διηγήσεις τῶν παθημάτων τοῦ κάθε μάρτυρα ἐκτεταμένο δίαυλο[1]. Τέτοια εἶναι ἡ μνήμη τοῦ ἀθλητῆ ποὺ σήμερα στεφανώθηκε. Διότι ποιός δὲν θὰ ἔπαιρνε θάρρος στοὺς ἀγῶνες ἐναντίον τοῦ διαβόλου ἔχοντας ἀσκήσει τὴν ψυχή του μὲ τοὺς ἀγῶνες τοῦ μάρτυρα, τὸν ὁποῖο δὲν καταφόβισε τὸ πλῆθος τόσων πολλῶν κινδύνων;

Πράγματι τότε κυριαρχοῦσε στὸν κόσμο ἡ μεγάλη τυραννικὴ ἐξουσία τῆς ἀσέβειας, ὁ ἀνθρώπινος βίος μιμοῦνταν τὴν ταρασσόμενη ἀπὸ τὰ βάθη θάλασσα, οἱ τρικυμίες τοῦ πελάγους μεταφέρθηκαν στὴ γῆ, καὶ φοβερὴ συμφορὰ ἐκ μέρους τῆς δυσσέβειας ἀπειλοῦσε νὰ καταποντίσει τὸ σκάφος τῆς εὐσέβειας, κατὰ τὴν ὁποία ὑπῆρχαν παντοῦ πολλοὶ οἱ νεκροὶ κυβερνῆτες, μεγάλος ἀριθμὸς ναυτῶν εἶχε χαθεῖ ἀπὸ τὰ κύματα, καὶ ὅλα ἦταν γεμάτα ἀπὸ πικροὺς φόβους καὶ ναυάγια. Βασιλεῖς ἔπνεαν φοβερώτερα ἀπὸ καταιγίδες, φοβερὲς τρικυμίες δημιουργοῦσαν οἱ τύραννοι, θρόνοι ἀρχόντων κινοῦνταν πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτό, δικαστὲς κήρυτταν τὴν ἄρνηση στὸ Χριστό, φοβερὲς τιμωρίες ἀπεῖλοῦσαν νομοθέτες· ἄνδρες ἁρπάζονταν καὶ ὁδηγοῦνταν νὰ θυσιάσουν στοὺς δαίμονες, γυναῖκες σύρονταν πρὸς τὴ βδέλυγμα τῶν βωμῶν, χωρὶς νὰ λείπουν ἀπὸ τὴ λύσσα αὐτὴ καὶ οἱ παρθένες, οἱ ἱερεῖς ἐξορίζονταν ἢ παραδίνονταν στὶς σφαγές, καὶ οἱ πιστοὶ ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς τόπους.

*Πρὸς τηλικαύτην ὁ μάρτυς ἐξωπλίζετο μάχην, καὶ τοσούτοις τὴν γνώμην κινδύνοις ἀνθίστησιν, ὥσπερ τινὰ σκιαμαχίαν γελῶν τὴν παράταξιν, καὶ καθάπερ ἐν σκάμμασιν ἀντὶ κόνεως τῇ πίστει τοὺς δικαστὰς καταπάσσων, οὕτω τὴν τοῦ τότε δικάζοντος ἀνερρί-*
5 *πιζε γνώμην, δρόμον αὐτῷ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας μελετώμενον στήσας. Διὸ δὴ πρὸς κόλασιν ὀξέως ὁ γενναῖος ἀνήρπαστο, καὶ πολλαὶ μὲν προσήγοντο τιμωριῶν ποικιλίαι, ὁ μάρτυς δὲ προσεῴκει κιθάρᾳ, τῷ τῶν βασάνων πλήκτρῳ πρὸς φθόγγον κινούμενος· συνέτριβον τὸ σῶμα περιστάντες οἱ δήμιοι, ὁ δέ, ὡς χαλκός τις, τῆς*
10 *εὐσεβείας τὸ μέλος ὑπήχει κρουόμενος· κρεμῶντες ἐπὶ ξύλου κατέξαινον, ὁ δὲ ὡς δένδρον ζωῆς τὸ ξύλον ἠσπάζετο· ὡς πλευρὰς τοῦ δικαίου τὰς παρειὰς διεσπάραττον, ὁ δὲ ὡς πλείονα στόματα λαμβάνων ἐρρητόρευεν, καὶ καινῷ κατῄσχυνε τὸν ἀντίπαλον πτώματι.*

*Ὡς γὰρ εἶδε τὸν δικαστὴν πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων σπουδὴν*
15 *αὐτὸν ἐκκαλούμενον, αἰτεῖ βρέφος ἐξ ἀγορᾶς ἀχθῆναι, ὡς ἐκεῖνο τῶν ζητουμένων παρὰ τοῦ δικαστοῦ κριτὴν ποιησόμενος· καὶ προσαχθέντι τῷ βρέφει τὴν περὶ τῶν προκειμένων προσῆγεν ἐρώτησιν. 'Τέκνον', φησί, 'δίκαιόν ἐστι τὸν Θεὸν προσκυνεῖν, ἢ τοὺς θεοὺς τοὺς λεγομένους ὑπὸ τούτων;' Πολλὴ τῆς τοῦ μάρτυρος σοφίας ἡ*
20 *περιουσία· τοῦ δικαστοῦ δικαστὴν τὸ παιδίον καθίζει, τὸ δὲ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ταχέως ἀπεφήνατο ψῆφον, ἵνα δειχθῇ καὶ παιδία δυσσεβούντων δικαστῶν συνετώτερα, μᾶλλον δὲ ἵνα φανῇ μὴ μόνον μάρτυς ὁ μάρτυς, ἀλλὰ καὶ μαρτύρων ἀλείπτης. Οὐδὲ τοῦτο δὲ ὅμως τὴν δικαστικὴν ὑπεσκέλισε λύσσαν, ἀλλ' εὐθὺς ἐπὶ ξύλου*
25 *μετὰ τοῦ βρέφους ὁ μάρτυ ς ἡρπάζετο, καὶ τὴν τοῦ ξύλου κόλασιν εἱρκτὴ διεδέχετο, κἀκείνην ψῆφος ποικίλας τοῖς ἀθληταῖς τὰς τιμωρίας μερίζουσα. Τὸ μὲν γὰρ βρέφος θανάτῳ, τὸν μάρτυρα τῇ τῆς γλώττης ἐκτομῇ κατεδίκασε.*

*Τίς τρόπον κρίσεως τοιοῦτον ἀκήκοε; Μαστίζουσι δικασταὶ*
30 *καταδίκους, ἃ συνίσασιν ἑαυτοῖς, ὁμολογεῖν ἀναγκάζοντες, ἐκτέμνει δὲ τὴν γλῶσσαν ὁ τῆς ἀσεβείας κριτής, ἃ σύνοιδεν ἑαυτῷ σιγᾶν βια-*

Πρὸς μιὰ τόσο μεγάλη μάχη ἐξοπλιζόταν ὁ μάρτυρας, καὶ ἀντέταξε τὴ γνώμη του στοὺς τόσους μεγάλους κινδύνους, περιγελώντας τὴν ἐχθρικὴ παράταξη σὰν μιὰ κάποια σκιαμαχία, καὶ ὅπως ἀκριβῶς στὰ σκάμματα, ἀλείφοντας τοὺς δικαστὲς ἀντὶ μὲ σκόνη μὲ τὴν πίστη, ἐξερέθιζε ἔτσι τὴ γνώμη τοῦ τότε δικαστῆ, καὶ τοῦ ὁποίου σταμάτησε τὴν εἴσοδο στὴν ἐκκλησία. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἀμέσως ὁδηγήθηκε ὁ γενναῖος στὰ βασανιστήρια, καὶ πολλοὶ τρόποι τιμωριῶν ἐφαρμόζονταν ἐναντίον του, ὁ μάρτυρας ὅμως ἔμοιαζε μὲ κιθάρα, παρακινούμενος σὲ ὁμιλία μὲ τὸ πλῆκτρο τῶν βασάνων. Οἱ δήμιοι ποὺ τὸν εἶχαν περικυκλωμένο συνέτριβαν τὸ σῶμα του, αὐτὸς ὅμως, σὰν κάποιος χαλκὸς κρουόμενος, ἀντηχοῦσε τὸ μέλος τῆς εὐσέβειας. Καὶ ἀφοῦ τὸν κρέμασαν σὲ ξύλο τὸν καταξέσχιζαν, αὐτὸς ὅμως ἀσπαζόταν τὸ ξύλο σὰν δένδρο τῆς ζωῆς. Ἐκεῖνοι κατασπάραζαν τὶς παρειὲς τοῦ δικαίου σὰν πλευρές, ἐνῶ αὐτὸς ρητόρευε σὰν νὰ ἀποκτοῦσε περισσότερα στόματα καὶ καταντρόπιαζε τὸν ἀντίπαλο μὲ καινούρια μορφὴ πτώσεως.

Ὅταν λοιπὸν εἶδε τὸν δικαστὴ νὰ τὸν καλεῖ πρὸς τὴ λατρεία τῶν δαιμόνων, ζητεῖ νὰ ὁδηγηθεῖ ἐκεῖ βρέφος ἀπὸ τὴν ἀγορά, γιὰ νὰ τὸ καταστήσει κριτὴ γιὰ τὰ ὅσα ζητοῦσε ὁ δικαστὴς ἀπ' αὐτόν, καὶ ἀφοῦ ὁδήγησαν ἐκεῖ τὸ βρέφος, τοῦ ἔκανε τὴν ἐρώτηση σχετικὴ μὲ αὐτὸ ποὺ ζητοῦσε ὁ δικαστής. 'Τέκνο μου', λέγει, 'εἶναι δίκαιο νὰ προσκυνεῖ κανεὶς τὸ Θεό, ἢ τοὺς θεοὺς ποὺ θεωροῦνται ἀπὸ αὐτοὺς θεοί;' Μεγάλη ἡ ἀφθονία τῆς σοφίας τοῦ μάρτυρα· καθιστᾶ δικαστὴ τοῦ δικαστῆ τὸ παιδί, καὶ αὐτὸ ἀμέσως διατύπωσε τὴ γνώμη του ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, γιὰ ν' ἀποδειχθεῖ ὅτι καὶ τὰ παιδιὰ εἶναι πιὸ συνετὰ ἀπὸ τοὺς δυσσεβεῖς δικαστές, ἢ καλύτερα γιὰ νὰ φανεῖ ὄχι μόνο μάρτυρας ὁ μάρτυρας, ἀλλὰ καὶ προετοιμαστὴς μαρτύρων. Ὅμως οὔτε αὐτὸ ἐμπόδισε τὴ δικαστικὴ λύσσα, ἀλλ' ἀμέσως ὁ μάρτυρας μαζὶ μὲ τὸ βρέφος ἁρπάχθηκε καὶ κρεμάσθηκε σὲ ξύλο, καὶ τὴν τιμωρία τοῦ ξύλου τὴν διαδέχθηκε ἡ φυλακή, καὶ ἐκείνην ἀπόφαση ποὺ διαμοίραζε διαφορετικὲς τιμωρίες στοὺς ἀθλητές. Διότι τὸ βρέφος τὸ καταδίκασε σὲ θάνατο, ἐνῶ τὸν μάρτυρα σὲ ἀποκοπὴ τῆς γλώσσας.

Ποιός ἔχει ἀκούσει τέτοιο τρόπο κρίσεως; Μαστιγώνουν οἱ δικαστὲς τοὺς κατάδικους, ἀναγκάζοντάς τους νὰ ὁμολογήσουν ἐκεῖνα ποὺ συναισθάνονται, ἀποκόπτει τὴ γλώσσα ὁ κριτὴς τῆς

*ζόμενος. Ὢ δεινοῦ κακοτεχνίας εὑρήματος. Φρονοῦσαν, φησί, τὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ψυχὴν οὐκ ἐξέστησα, κἂν τὴν λαλοῦσαν ὑπὲρ Χριστοῦ διακόψω γλῶτταν. Ἔκκοψον, ὦ τύραννε, γλῶσσαν, ἵνα μάθῃς τὴν φύσιν καὶ ἄγλωσσον ὑπὲρ Χριστοῦ ῥητορεύουσαν· ἐκκό-*
*5 λαψον τὴν γλῶσσαν τοῦ στόματος, ἵνα μάθῃς ἀληθῆ τὸν τὰ χαρίσματα τῶν γλωσσῶν ὑποσχόμενον. Τὸ μὲν γὰρ τῆς γλώσσης ἐξέκοψεν ὄργανον, ὁ λόγος δὲ ἐξώρμα σφοδρότερον, ὥσπερ ἐμποδίου τινὸς ἀπηλλαγμένος τῆς γλώττης· θέαμα καινὸν καὶ παράδοξον· σάρκινος σαρκίνοις ἀσάρκως φθεγγόμενος. Πρέπον ἄρα τῳ μάρτυ-*
*10 ρι τοῦ προφήτου τὸ μέλος· «ἐπλήσθη χαρᾶς τὸ στόμα ἡμῶν, καὶ ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀγαλλιάσεως». Ἐπλήσθη τὸ στόμα χαρᾶς, καινὸν θῦμα τῳ Χριστῳ προσκομίσαν τὴν γλῶσσαν· ἔσχεν ἡ γλῶσσα πολλὴν ἀγαλλίασιν, πρόδρομος μάρτυς ὀφθεῖσα τοῦ μάρτυρος. Ὢ γλώσσης πρὸς τοὺς τῶν μαρτύρων δήμους τὴν ψυχὴν προλαβού-*
*15 σης· ὢ στόματος κρυπτόμενον γεννήσαντος μάρτυρα· ὢ γλώσσης θυσιαστήριον κτησαμένης τὸ στόμα· ὢ στόματος ἱερεῖον κτησαμένου τὴν γλῶσσαν· ναὸν ἔχων ἐλελήθεις, ὦ γενναῖε, τὸ στόμα, ναὸν ἐν ᾧ τὴν σύναιμον γλῶσσαν παράδοξον ἀμνάδα κατέθυσας.*

*2. Τίς ἄρα σου τὰς ἀρετὰς ἀξίως στεφανώσειε ῥήτωρ; Ἔλαβες*
*20 παρὰ τῆς φύσεως γλῶσσαν, σὺ δὲ αὐτὴν ἐξέθρεψας μάρτυρα· ἔλαβες στόμα φυλακτήριον γλώσσης, σὺ δὲ τῇ γλώσσῃ τὸ στόμα βωμὸν κατεσκεύασας· ἔλαβες εἰς τὸ φθέγγεσθαι πλῆκτρον, σὺ δὲ αὐτὸ τεμνόμενον ἄσταχυν ἀνέδειξας· ἔλαβες γλῶσσαν ῥημάτων διάκονον, σὺ δὲ αὐτὴν ἄμωμον τῳ Χριστῳ κατέθυσας πρόβατον.*
*25 Τίνι σου τὴν γλῶσσαν πρεπούσῃ προσηγορίᾳ τιμήσω; ποίῳ σου κοσμήσω τὴν γλῶσσαν ὀνόματι; Προσῆγον ταύτῃ τὸν σίδηρον δήμιοι, ἡ δὲ κατὰ τὸν δεδεμένον Ἰσαὰκ οὐκ ἐσκίρτα, ἀλλ' ὡς ἐν βωμῷ κειμένη τῷ στόματι τὴν πληγὴν σὺν ἡδονῇ προσεδέχετο, διδάσκουσα τῶν ἀνθρώπων τὰς γλώσσας, ὡς οὐ φθέγγεσθαι μόνον*
*30 διὰ Χριστόν, ἀλλὰ καὶ σφάττεσθαι δεῖ.*

*Τῆς τοῦ πατριάρχου θυσίας ἥρπασας, γενναῖε, τὸ φιλότιμον, μονογενὲς βλάστημα γλώττης ἀντὶ τέκνου μονογενοῦς προσκομί-*

---

2. Ψαλμ. 125,2.

ἀσέβειας, ἐξαναγκάζοντάς τον νὰ σιωπᾶ ἐκεῖνα ποὺ πιστεύει. Πὼ πὼ φοβερὴ ἐπινόηση δολιότητας. Ψυχή, λέγει, ποὺ φρονεῖ τὰ τοῦ Χριστοῦ δὲν τὴν ἄλλαξα, γι' αὐτὸ ἂς κόψω τουλάχιστο τὴ γλώσσα ποὺ ὁμιλεῖ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Κόψε, τύραννε, τὴ γλώσσα, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἡ φύση καὶ χωρὶς γλώσσα ρητορεύει ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Κόψε τὴ γλώσσα τοῦ στόματος, γιὰ νὰ μάθεις ἀληθῶς ἐκεῖνον ποὺ ὑπόσχεται τὰ χαρίσματα τῶν γλωσσῶν. Καὶ πράγματι τὸ ὄργανο τῆς γλώσσας τὸ ἀπέκοψε, ὁ λόγος ὅμως ὁρμοῦσε πρὸς τὰ ἔξω σφοδρότερα, σὰν νὰ εἶχε ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ κάποιο ἐμπόδιο, ἀπὸ τὴ γλώσσα. Θέαμα πρωτάκουστο καὶ παράδοξο· σάρκινος ὁμιλεῖ ἀσάρκως πρὸς σάρκινους. Ἄρα ταιριάζει στὸν μάρτυρα τὸ μέλος τοῦ προφήτη· «γέμισε τὸ στόμα μας ἀπὸ χαρὰ καὶ ἡ γλώσσα μας ἀπὸ ἀγαλλίαση»[2]. Γέμισε τὸ στόμα ἀπὸ χαρά, προσφέροντας στὸ Χριστὸ πρωτάκουστο θύμα τὴ γλώσσα. Ἔννοιωσε μεγάλη ἀγαλλίαση ἡ γλώσσα, γινόμενη πρόδρομος μάρτυρας τοῦ μάρτυρα. Πὼ πὼ γλώσσα ποὺ πρόλαβες πρὶν ἀπὸ τὴν ψυχὴ νὰ μεταβεῖς στὰ πλήθη τῶν μαρτύρων· πὼ πὼ στόμα ποὺ γέννησες μάρτυρα ποὺ ἦταν κρυμμένος μέσα σου· πὼ πὼ γλώσσα, ποὺ κατέστησες τὸ στόμα θυσιαστήριο· πὼ πὼ στόμα ποὺ κατέστησες τὴ γλώσσα σφαγεῖο· ἔχοντας ναό, γενναῖε, λησμόνησες τὸ στόμα, ναό, μέσα στὸν ὁποῖο θυσίασες τὴ γεμάτη αἵματα γλώσσα ὡς παράξενη ἀμνάδα.

2. Ποιός ρήτορας ἄραγε θὰ πλέξει ἐπάξια στεφάνια τῶν ἀρετῶν σου; Ἔλαβες γλώσσα ἀπὸ τὴ φύση, σὺ ὅμως τὴν κατέστησες μάρτυρα· ἔλαβες στόμα γιὰ φυλακτήριο τῆς γλώσσας, ἀλλὰ σὺ κατέστησες τὸ στόμα βωμὸ γιὰ τὴ γλώσσα· ἔλαβες πλῆκτρο γιὰ νὰ μιλᾶς, σὺ ὅμως ἀνέδειξες αὐτὸ σὲ στάχυ κοπτόμενο· ἔλαβες γλώσσα γιὰ διάκονο τῶν λόγων, καὶ σὺ τὴν θυσίασες σὰν ἄμωμο πρόβατο στὸ Χριστό. Μὲ ποιά κατάλληλη ὀνομασία νὰ τιμήσω τὴ γλώσσα σου; μὲ ποιό ὄνομα νὰ κοσμήσω τὴ γλώσσα σου; Κίνησαν ἐναντίον αὐτῆς οἱ δήμιοι τὸ μαχαίρι, αὐτὴ ὅμως κατ' ἀναλογία μὲ τὸν δεμένο Ἰσαάκ, δὲν σκιρτοῦσε, ἀλλά, σὰν νὰ βρισκόταν ἐπάνω σὲ βωμὸ τοῦ στόματος, δεχόταν μὲ εὐχαρίστηση τὸ πλῆγμα, διδάσκοντας τὶς γλῶσσες τῶν ἀνθρώπων, ὅτι δὲν πρέπει μόνο νὰ ὁμιλοῦν γιὰ τὸν Χριστό, ἀλλὰ καὶ νὰ σφάζονται γι' αὐτόν.

Ἅρπαξες, γενναῖε, τὴ γενναιοδωρία τῆς θυσίας τοῦ πατριάρχη, προσφέροντας ἀντὶ μονογενοῦς τέκνου τὸ μονογενὲς βλάστημα

*σας. Καλῶς ἄρα σοι δευτέραν ὁ Χριστὸς ἀντεφύτευσε γλῶσσαν· εὗρε γὰρ ἀγαθόν σε τῆς προτέρας γεωργόν· καλῶς σοι τὴν ἄσαρκον ἐχαρίσατο γλῶσσαν, ἀγγελικῷ γὰρ οὐκ ἔπρεπε φρονήματι σάρκινος· καλῶς σοι τὴν τῆς γλώσσης ἀντιμισθίαν ἀπέδωκεν. Ἔχρησάς 5 σου τῷ Δεσπότῃ πρὸς θυσίαν τὴν γλῶσσαν, ὁ δὲ αὐτῇ πρὸς ῥητορείαν φωνὴν ἀντεδάνεισε, καὶ γέγονε τῆς γλώσσης καὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἀλλήλους συνάλλαγμα, τῆς μὲν γλώσσης ὑπὲρ Χριστοῦ τεμνομένης, τοῦ Χριστοῦ δὲ ὑπὲρ τῆς γλώσσης λαλοῦντος. Ποῦ νῦν ἡμῖν Μακεδόνιος, ὁ τῷ δεδωκότι τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν Παρα- 10 κλήτῳ μαχόμενος; Ὅτι δὲ οὐ ψεύδομαι τῇ τοῦ Παρακλήτου θεότητι τὰς τῶν χαρισμάτων δωρεὰς περιάπτων, μάρτυς ἡμῖν ὁ μακάριος Παῦλος ὁ νῦν πρὸς τὴν ὑμετέραν φιληκοΐαν βοῶν· «πάντα ταῦτα ἐνεργεῖ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ, καθὼς βούλεται». «Καθὼς βούλεται», φησίν, οὐ καθὼς ἐπιτάττεται.*

15 *Ἀλλ' ἵνα μή τινας πρὸς τούτοις ἐπιθέντες προσθήκας τῷ πλήθει τὴν ὑμετέραν καταχώσωμεν μνήμην, ταύτην οὖσαν ἰσχυρὰν τὴν φωνὴν ὑπὲρ τοῦ Παρακλήτου μεμνημένοι οὕτως ἐντεῦθεν ἐξέλθωμεν, μεγάλα μὲν κατ' ἐκείνων φρονοῦντες, συγγινώσκοντες δὲ τέως αὐτοῖς πλανωμένοις, καὶ τὴν τοῦ Παρακλήτου προσκυνοῦντες 20 θεότητα. Ἡ μὲν οὖν προφητικὴ σάλπιγξ τὴν οἰκουμενικὴν εἰς Χριστὸν προσημαίνουσα συμφωνίαν ἔλεγεν, «ὅτι εἰδήσουσί με», φησίν, «ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν καὶ ἕως μεγάλου αὐτῶν», καὶ «πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ Θεῷ τῷ ἀληθινῷ». Καὶ ὁ μὲν προφήτης, ὡς ἔφην, ἅπασαν γλῶσσαν τῷ τῆς θεογνωσίας περικλείει δικτύῳ· 25 ἡμεῖς δὲ σήμερον καὶ ἀγλώττου ῥήτορος ἀκουσώμεθα τῇ εὐσεβείᾳ συνηγοροῦντος· οἱονεὶ γάρ τις κιθάρα πλῆκτρον οὐκ ἔχουσα τὸν δημιουργὸν εὐφημεῖ. Λεγέτω τοίνυν καὶ ὁ μακάριος Ρωμανός· «ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου. Ποία γλῶσσα; Οὐχ ἣν ὁ σίδηρος ἀφεῖλεν, ἀλλ' ἣν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ἐχάλκευσε· 30 τῆς γλώσσης γὰρ συληθείσης ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ἀντεισήχθη.*

*Εἶχον καὶ οἱ Ἀπόστολοι γλώσσας, ἀλλ' ἵνα δειχθῇ τοῦ ἐνεργοῦντος ἡ δύναμις, ὁ πηλὸς ἤργει καὶ τὸ πῦρ τὸ οὐράνιον ἐφθέγγετο.*

3. Ὁ Μακεδόνιος, πατριάρχης Κωσταντινουπόλεως, ἀρνοῦνταν τὴ θεότητα τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ δίδασκε ὅτι αὐτὸ εἶναι κτίσμα. Καταδικάσθηκε ἀπὸ τὴ β' οἰκουμενικὴ σύνοδο τοῦ 381.
4. Α' Κορ. 12,11.
5. Ἱερ. 38,34.
6. Ρωμ. 14,11.
7. Ψαλμ. 44,1.

τῆς γλώσσας. Σωστὰ ἄρα ὁ Χριστὸς σοῦ φύτευσε δεύτερη γλώσσα· διότι σὲ βρῆκε καλὸ γεωργὸ τῆς πρώτης· σωστὰ σοῦ χάρισε τὴν ἄσακρη γλώσσα, διότι σὲ ἀγγελικὸ φρόνημα δὲν ταίριαζε ἡ σάρκινη· σωστὰ σοῦ ἀπέδωσε τὴν ἀνταμοιβὴ τῆς γλώσσας. Πρόσφερες τὴ γλώσσα σου γιὰ θυσία στὸν Κύριο, καὶ αὐτὸς δάνεισε σ' αὐτὴν φωνὴ γιὰ νὰ ρητορεύει καὶ ἔγινε μεταξὺ τῆς γλώσσας καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀντάλλαγμα· ἡ γλώσσα ἀποκόπηκε ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Χριστὸς μιλοῦσε ἀντὶ τῆς γλώσσας. Ποῦ εἶναι τώρα ὁ Μακεδόνιος[3], ποὺ μάχεται τὸν Παράκλητο ποὺ ἔδωσε τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν; Καὶ ὅτι δὲν ψεύδομαι ἀποδίδοντας στὴ θεότητα τοῦ Παρακλήτου τὶς δωρεὲς τῶν χαρισμάτων, μάρτυράς μου εἶναι ὁ μακάριος Παῦλος, ποὺ βροντοφωνάζει σήμερα πρὸς τὴ φιληκοΐα σας· «ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνεργεῖ τὸ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διανέμοντας αὐτὰ ξεχωριστὰ στὸν καθένα, ὅπως αὐτὸ θέλει»[4]. «Ὅπως αὐτὸ θέλει», λέγει, ὄχι 'ὅπως διατάσσεται'.

Ἀλλά, γιὰ νὰ μὴ προσθέσω καὶ κάποιες ἄλλες μαρτυρίες καὶ κατακλύσω τὴ γνώμη σας μὲ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἐνθυμούμενοι αὐτὰ τὰ ἰσχυρὰ ὑπὲρ τοῦ Παρακλήτου λόγια, ἔτσι ἂς ἐξέλθομε ἀπὸ ἐδῶ, μεγαλοφρονώντας βέβαια ἐναντίον ἐκείνων, ἀλλὰ συγχωρώντας αὐτοὺς γιὰ τὸ ὅτι τότε πλανήθηκαν, καὶ προσκυνώντας τὴ θεότητα τοῦ Παρακλήτου. Διότι ἡ προφητικὴ σάλπιγγα, προκηρύσσοντας τὴν οἰκουμενικὴ πρὸς τὸν Χριστὸ συμφωνία, ἔλεγε· «ὅτι θὰ μὲ γνωρίσουν», λέγει, «ἀπὸ τὸν μικρό τους καὶ μέχρι τὸν πιὸ μεγάλο τους»[5], καί, «κάθε γλώσσα θὰ δοξολογήσει τὸν ἀληθινὸ Θεό»[6]. Καὶ ὁ προφήτης βέβαια, ὅπως εἶπα, περικλείει τὴν κάθε γλώσσα στὸ δίχτυ τῆς θεογνωσίας, ἐμεῖς ὅμως σήμερα θ' ἀκούσομε καὶ χωρὶς γλώσσα ρήτορα νὰ γίνεται ὑπέρμαχος τῆς εὐσέβειας· διότι σὰν κάποια κιθάρα ποὺ δὲν ἔχει πλῆκτρο δοξολογεῖ τὸν δημιουργό. Ἂς λέγει λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Ρωμανός· «ἡ γλώσσα μου εἶναι σὰν καλάμι γραμματέα ταχυγράφου»[7]. Ποιά γλώσσα; Ὄχι ἐκείνη ποὺ τὴν ἀφαίρεσε τὸ μαχαίρι, ἀλλ' ἐκείνη ποὺ χάλκευσε ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος· ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀφαιρέθηκε ἡ γλώσσα, εἰσήχθηκε στὴ θέση της ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος.

Εἶχαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι γλῶσσες, ἀλλά, γιὰ νὰ δειχθεῖ ἡ δύναμη ἐκείνου ποὺ ἐνεργοῦσε, ὁ πηλὸς ἔμενε ἀργὸς καὶ μιλοῦσε τὸ πῦρ τὸ οὐράνιο. Εἶχε καὶ ἡ Μωσαϊκὴ Γραφὴ τὴν εἰκόνα τοῦ ὑπερ-

*Εἶχε καὶ ἡ Μωσαϊκὴ Γραφὴ τοῦ ὑπὲρ λόγον πράγματος τὴν εἰκόνα· βάτος γὰρ παρ' ἐκείνῳ καὶ πῦρ. Καὶ τὸ ἀποστολικὸν πῦρ τὰς τοῦ κηρύγματος φωνὰς ἐπὶ τῆς βάτου προετύπου, καὶ φωνὴν τῷ ἀψύχῳ χαρίζεται, ἵνα τῶν ἐμψύχων ὀργάνων ἀψάμενον πιστευθῇ. Εἰ γὰρ 5 τὸ ἄψυχον ἡ ἀφὴ τοῦ πυρὸς ἔμφωνον ἀπειργάσατο, πῶς οὐκ ἔμελλεν ἀναπλῆσαί που ψυχὰς λογικὰς δι' ἀφῆς τὸ παναρμόνιον ἀνακρούεσθαι μέλος;*

*Ταύτης μετέσχε τῆς χάριτος καὶ Ρωμανὸς ὁ ἀοίδιμος, καὶ τὴν γλῶτταν ἀποτμηθεὶς τρανοτέρῳ φθόγγῳ τὸν τύραννον ἤλεγχεν. 10 Οὐκ ἂν δὲ ὅλως ὁ τύραννος ἐπὶ τὴν τῆς γλώττης ἔδραμεν ἐκτομήν, εἰ μὴ τῶν ἐλέγχων ἐφοβήθη τὰ ρεύματα, εἰ μὴ τὸν χειμάρρουν τοῦ κηρύγματος κατεπλάγη, εἰ μὴ τὰ κύματα τῆς εὐαγγελικῆς ρητορείας στορέσαι ὑπέλαβεν. Ἀλλ' ἴδωμεν, ὅθεν ὁ τύραννος εἰς ἀνάγκην ἔρχεται τῆς τοιαύτης τόλμης.*

*15 3. Δαίμοσί ποτε θύσας ὁ δυσσεβὴς καὶ καπνοῦ καὶ κνίσσης ἀνάπλεως γεγονὼς καὶ τοῖς σταγόσι τῆς ἀσεβείας μεμολυσμένος, δρομαίως ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐχώρει, καὶ τὸν ᾑμαγμένον ἐπιφερόμενος πέλεκυν τὸ ἀναίμακτον θυσιαστήριον πρὸς ἱερουργίαν ἀθέμιτον ἐπεζήτει. Ἀλλ' οὐκ ἔλαθεν ἡ τοῦ τυράννου λύττα τὸν μάρτυρα. Εὐ-20 θέως γοῦν ἐκπηδήσας εἰς τὰ προπύλαια, φερομένην ἤδη τῆς ἀσεβείας τὴν ἐπίκλυσιν ἀναστέλλει· καὶ καθάπερ τις εὐμήχανος κυβερνήτης τὴν θάλατταν βλέπων κατὰ τῆς πρώρας ἐπιφερομένην, ἠρεμεῖν οὐκ ἀνέχεται, ἀλλὰ τὸ σκάφος ὅλον κούφῳ ποδὶ διατρέχει, καὶ διὰ τοῦ πηδαλίου τὴν πρύμναν ἐγείρας ἵστησι τὸ πλοῖον τοῖς κύμα-25 σιν ἀντιπρόσωπον, καὶ μετεωρίσας τὸ κινδυνεῦον, μέσην διασχίζει τὴν τρικυμίαν καὶ τέχνῃ τινὶ τὸ κυρτωθὲν πέλαγος αὐλακίζει, τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Ρωμανὸς ἐποίησε.*

*Τῆς εἰδωλικῆς θαλάττης βλάσφημα μυκωμένης, καὶ κατὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σκάφους λυττώσης, καὶ ἀφρὸν αἱμάτων κατὰ 30 τῶν θυσιαστηρίων ἐρευγομένης, μόνος ἀνθοπλίζεται τῇ μαινομένῃ θαλάττῃ, καὶ εἰς ἄκρον ὁρῶν τὸ σκάφος σφαλλόμενον, ἀφυπνίζει τὸν ἐν τῷ πλοίῳ Δεσπότην, ἀφυπνίζει δὲ αὐτὸν τὸν τῆς μακροθυμίας ὕπνον καθεύδοντα. Βλέπει τὸ πέλαγος ταῖς ἀντιπνοίαις χειμα-*

φυσικοῦ πράγματος· διότι στὴν περίπτωση ἐκείνου ὑπῆρχε βάτος καὶ πῦρ. Καὶ τὸ ἀποστολικὸ πῦρ προτύπωνε τὶς φωνὲς τοῦ κηρύγματος στὴ βάτο, καὶ χάριζει φωνὴ στὸ ἄψυχο, γιὰ νὰ πιστευθεῖ ἐρχόμενο σὲ ἐπαφὴ μὲ τὰ ἔμψυχα ὄργανα. Διότι, ἐὰν τὸ ἄψυχο ἡ ἀφὴ τοῦ πυρὸς τοῦ ἔδωσε φωνή, πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ γεμίσει δι' ἀφῆς λογικὲς ψυχὲς γιὰ νὰ ἠχοῦν τὸ παναρμόνιο μέλος;

Αὐτὴ τὴ χάρη τὴν ἔλαβε καὶ ὁ περίλαμπρος Ρωμανός, καὶ ἂν καὶ ἀποκόπηκε ἡ γλώσσα του, ἔλεγχε τὸν τύραννο μὲ λαμπρότερη φωνή. Καὶ φυσικὰ ὁ τύραννος δὲν θὰ ἔσπευδε νὰ κόψει τὴ γλώσσα του, ἐὰν δὲν εἶχε φοβηθεῖ τὴ σφοδρότητα τῶν ἐλέγχων, ἐὰν δὲν εἶχε ἐκπλαγεῖ ἀπὸ τὸν χείμαρρο τοῦ κηρύγματός του, ἐὰν δὲν νόμιζε ὅτι θὰ σταματήσει τὰ κύματα τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. Ἀλλὰ ἂς δοῦμε τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἀνάγκασε τὸν τύραννο νὰ προβεῖ στὸ τόλμημα αὐτό.

3. Ἀφοῦ θυσίασε κάποτε ὁ δυσσεβὴς στοὺς δαίμονες καὶ γέμισε ἀπὸ καπνὸ καὶ κνίσσα καὶ μολύνθηκε μὲ τὶς σταγόνες τῆς ἀσέβειας, προχώρησε ὁλοταχῶς πρὸς τὴν ἐκκλησία καὶ κρατώντας τὸ αἱματοβαμμένο τσεκούρι ἐπιζητοῦσε τὸ ἀναίμακτο θυσιαστήριο γιὰ νὰ τελέσει ἄνομη θυσία. Ἀλλὰ δὲν διέφυγε ἡ λύσσα τοῦ τυράννου τὴν προσοχὴ τοῦ μάρτυρα. Ἀμέσως ἔτρεξε τότε καὶ σταματώντας στὰ προπύλαια τοῦ ναοῦ, ἐμπόδισε τὴν ἐκδηλωθείσα ἤδη ὁρμὴ τῆς ἀσέβειας· καὶ ὅπως ἕνας ἔμπειρος καὶ προνοητικὸς κυβερνήτης, βλέποντας τὴ θάλασσα νὰ κινεῖται μὲ ὁρμὴ ἐναντίον τῆς πρώρας, δὲν ἀνέχεται νὰ μένει ἄπρακτος, ἀλλὰ μὲ τὰ εὐκίνητα πόδια του διατρέχει ὅλο τὸ σκάφος, ὑψώνει μὲ τὸ πηδάλι τὴν πρύμνα καὶ σταματᾶ τὸ πλοῖο ἀντιμέτωπο μὲ τὰ κύματα· ἔτσι, ἔχοντας ὑψωμένο τὸ μέρος ποὺ κινδυνεύει, διασχίζει τὴν τρικυμία, καὶ ἐφαρμόζοντας μὲ ἐπιδεξιότητα τὴν τέχνη, αὐλακώνει τὸ πέλαγος ποὺ ἔχει ὑψωθεῖ· αὐτὸ ἔκαμε καὶ ὁ μακάριος Ρωμανός.

Ἐνῶ ἡ εἰδωλολατρικὴ θάλασσα μούγκριζε βλάσφημα καὶ ὁρμοῦσε μὲ λύσσα ἐναντίον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σκάφους καὶ ἐκσφενδόνιζε ἀφρὸν αἱμάτων κατὰ τῶν θυσιαστηρίων, μόνος τοποθετεῖται ἀντιμέτωπος πρὸς τὴ μαινόμενη θάλασσα, καὶ βλέποντας τὸ σκάφος νὰ βρίσκεται στὸ ἀποκορύφωμα τοῦ κινδύνου, ξυπνᾶ τὸν Κύριο ποὺ βρίσκεται μέσα στὸ πλοῖο, τὸν ξυπνᾶ ἐνῶ κοιμᾶται βυθισμένος στὸν ὕπνο τῆς μακροθυμίας του. Βλέπει τὸ πέλαγος νὰ χει-

*ζόμενον καὶ τὰ τῶν κινδυνευόντων μαθητῶν φθέγγεται ρήματα· «ἐπιστάτα, σῶσον, ἀπολλύμεθα». Πειραταὶ τὸ σκάφος περιστοιχίζονται, λύκοι πολιορκοῦσι τὸ ποίμνιον, λῃσταὶ τὴν παστάδα τὴν σὴν διορύττουσι, μοιχικὰ συρίγματα τὴν σὴν νύμφην περικτυπεῖ, πάλιν ὁ 5 ὄφις τοιχωρυχεῖ τὸν παράδεισον· ὁ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιος ἡ πέτρα σαλεύεται· ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ τὴν εὐαγγελικὴν ἄγκυραν ρίψον καὶ τὴν πέτραν στήριξον σειομένην· «ἐπιστάτα, σῶσον, ἀπολλύμεθα».*

*Ὁ κοινὸς κίνδυνος μερίζει τὸν μάρτυρα, καὶ πρὸς τὸν Δεσπότην παρρησιάζεται· ἐπαφίησι ρέουσαν κατὰ τοῦ τυράννου τὴν 10 γλῶτταν, στῆσον, λέγων, τὸν ἐμμανῆ τοῦτον δρόμον, ὦ τύραννε· ἐπίγνωθι τῆς σῆς ἀσθενείας τὰ μέτρα, αἰδέσθητι τοῦ σταυρωθέντος τοὺς ὅρους· ὅροι δὲ τοῦ σταυρωθέντος οὐ τῆς ἐκκλησίας οἱ τοῖχοι, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα· ἀποτίναξαι τὴν ἀχλὺν τῆς μανίας· βλέψον εἰς γῆν, καὶ τὸ τῆς φύσεως τῆς σῆς ἀσθενὲς ἐνθυμήθητι· 15 ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ τοῦ πολέμου τὸ μέγεθος λόγισαι· τῶν δαιμόνων τὴν ἀσθενῆ διάπτυσον συμμαχίαν· σκόπησον, ὅτι τῷ σταυρῷ πεπληγότες οἱ δαίμονες σὲ προστάτην τῶν βωμῶν τῶν οἰκείων προβάλλονται. Τί διώκεις ἀκατάληπτα; τί τοξεύεις ἀπέραντα; Μὴ γὰρ τοίχοις ὁ Θεὸς περιγράφεται; Ἀπερίγραπτον τὸ θεῖον. 20 Μὴ γὰρ ὀφθαλμοῖς ὁ ἡμέτερος Δεσπότης ὁρᾶται; Ἀθεώρητος γάρ ἐστι καὶ ἀνείδεος τῇ οὐσίᾳ, κατὰ δὲ τὸ ἀνθρώπινον γράφεται καὶ ὁρᾶται. Μὴ γὰρ λίθον καὶ ξύλον οἰκεῖ, πιπράσκων ἀντὶ βοὸς καὶ προβάτου τὴν πρόνοιαν; μὴ γὰρ βωμὸς τοῖς συναλλάγμασιν αὐτοῦ μεσιτεύει; Αὕτη τῶν σῶν δαιμόνων ἡ λίχνος προσαίτησις· ὁ ἐμὸς 25 Δεσπότης, μᾶλλον δὲ ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης, Χριστός, οὐρανὸν οἰκεῖ καὶ κόσμον ἡνιοχεῖ, καὶ θυσία τούτῳ ψυχὴ πρὸς αὐτὸν ἀνανεύουσα, μία τούτῳ τροφή, τῶν πιστευόντων σωτηρία.*

*Παῦσαι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τὰ ὅπλα κινῶν· ἐπὶ γῆς τὸ ποίμνιον, καὶ ὁ ποιμαίνων ἐν οὐρανῷ· ἐπὶ γῆς αἱ κληματίδες, καὶ ἐν οὐ-30 ρανῷ ἡ ἄμπελος· ἂν δὲ ἐκτέμῃς τὰς κληματίδας, πολυπλασιάζεις τὴν ἄμπελον. Λύθρου γέμουσιν αἱ χεῖρές σου, τὸ ξίφος τὸ σὸν ἀπὸ θυμάτων ἐστὶν ἀλόγων· φεῖσαι τῶν ἀναιτίων θρεμμάτων, καὶ ἡμῖν*

---

8. Λουκᾶ 8,24.

μάζεται ἀπὸ τοὺς ἀντίθετους ἀνέμους καὶ λέγει τὰ λόγια τῶν μαθητῶν ποὺ κινδυνεύουν· «ἐπιστάτη, σῶσε μας, διότι χανόμαστε»[8]. Πειρατὲς περικυκλώνουν τὸ σκάφος, λύκοι πολιορκοῦν τὸ ποίμνιο, ληστὲς ὑποσκάπτουν τὸν νυφικὸ θάλαμό σου, μοιχικὰ σφυρίγματα χτυποῦν ἀπὸ παντοῦ τὴ νύφη σου, πάλι ὁ ὄφις ὑποσκάπτει τὸν παράδεισο· ἡ πέτρα ποὺ ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο τῆ Ἐκκλησίας σαλεύεται· γι' αὐτὸ ρίξε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὴν εὐαγγελικὴ ἄγκυρα καὶ στήριξε τὴ σαλευόμενη πέτρα· «ἐπιστάτη, σῶσε μας, διότι χανόμαστε».

Ὁ κοινὸς κίνυδυνος ἀναγκάζει τὸν μάρτυρα νὰ λάβει μέρος καὶ ἀπευθύνεται μὲ παρρησία πρὸς τὸν Κύριο. Ἀφήνει τὴ γλώσσα του νὰ τρέξει ἐναντίον τοῦ τυράννου, λέγοντας, 'σταμάτησε, τύραννε, τὸν παράφρονα αὐτὸ δρόμο σου· ἀναγνώρισε τὰ μέτρα τῆς ἀδυναμίας σου, σεβάσου τὰ ὅρια τοῦ σταυρωθέντος· καὶ ὅρια τοῦ σταυρωθέντος δὲν εἶναι οἱ τοῖχοι τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης· ἀποτίναξε τὴν ὁμίχλη τῆς μανίας· ρίξε τὸ βλέμμα σου στὴ γῆ καὶ θυμήσου τὴν ἀδυναμία τῆς φύσεώς σου· ὕψωσε τὸ βλέμμα σου πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ σκέψου τὸ μέγεθος τοῦ πολέμου· ἀποστρέψου τὴν ἀνίσχυρη συμμαχία τῶν διμόνων, σκέψου, ὅτι οἱ δαίμονες, ἀφοῦ δέχθηκαν τὸ πλῆγμα τοῦ σταυροῦ, προβάλλουν ἐσένα προστάτη τῶν βωμῶν τους. Γιατί καταδιώκεις τὰ ἀκατάληπτα; γιατί τοξεύεις τὰ ἀπέραντα; Μήπως ὁ Θεὸς περιορίζεται μὲ τοίχους; Ἀπεριόριστο εἶναι τὸ θεῖο. Μήπως ὁ Κύριός μας βλέπει μὲ τὰ μάτια; εἶναι ἀθεώρητος καὶ ἡ οὐσία του χωρὶς μορφὴ καὶ μόνο κατὰ τρόπο ἀνθρώπινο περιγράφεται καὶ βλέπεται. Μήπως κατοικεῖ σὲ λίθο καὶ ξύλο, πουλώντας τὴν πρόνοια ἔναντι βοδιοῦ καὶ προβάτου; μήπως βωμὸς μεσιτεύει στὰ συναλλάγματά του; Αὐτὸ τὸ λαίμαργο αἴτημα εἶναι τῶν δαιμόνων σου· ὁ δικός μου Κύριος, ἢ καλύτερα ὁ Κύριος ὅλων, ὁ Χριστός, κατοικεῖ στὸν οὐρανὸ καὶ κυβερνᾶ τὸν κόσμο, καὶ θυσία γι' αὐτὸν εἶναι ψυχὴ ποὺ εἶναι στραμμένη πρὸς αὐτόν, καὶ μία εἶναι ἡ τροφὴ γι' αὐτόν, ἡ σωτηρία ἐκείνων ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν.

Σταμάτα νὰ κινεῖς τὰ ὅπλα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ποίμνιο βρίσκεται στὴ γῆ καὶ ὁ Ποιμένας στὸν οὐρανό· οἱ κληματίδες εἶναι στὴ γῆ καὶ ἡ ἄμπελος στὸν οὐρανό. Ἂν κόψεις τὶς κληματίδες, πολλαπλασιάζεις τὴν ἄμπελο. Τά χέρια σου εἶναι γεμάτα ἀπὸ βρωμιὰ αἱμάτων, τὸ ξίφος σου προέρχεται ἀπὸ ἄλογα θύματα· λυ-

*τοῖς ἐλέγχουσιν ἔπαφες τὸν σίδηρον· φεῖσαι τῶν σιωπώντων ἀλόγων, καὶ ἡμᾶς τοὺς κατηγοροῦντας ἀπόσφαττε. Οὐ γὰρ οὕτω φοβοῦμαι τὸν ἀνδροφόνον σίδηρον, ὡς τὸν ἐπιβώμιον πέλεκυν· ὁ ἀνδροφόνος σίδηρος τὸ σῶμα διασπαράττει, ὁ ἐπιβώμιος πέλεκυς τὴν 5 ψυχὴν ἀναιρεῖ, ὁ ἀνδροφόνος σίδηρος τὸ θυόμενον κατασφάττει, ὁ δὲ ἐπιβώμιος πέλεκυς καὶ τὸ θυόμενον καὶ τὸν θύοντα συναπόλλυσι. Τέμε τὸν αὐχένα τὸν ἐμόν, καὶ μὴ μολύνῃς θυσιαστήριον· ἔχεις αὐτοκέλευστον ἱερεῖον, τί τὸν δεσμώτην ταῦρον ἀνανεύοντα συμποδίζεις; Εἰ θύειν ἐπιθυμεῖς, ἐν τοῖς τῆς ἐκκλησίας προθύροις θύε λογι-10 κὸν ἱερεῖον.*

*Οὐ φέρει τὴν ἄμετρον ὁ τύραννος παρρησίαν τοῦ μάρτυρος, ἀλλ᾽ εὐθὺς ἀπὸ τῆς γλώττης τοῦ θύματος ἄρχεται. Ἐκτέμνει τοίνυν τὴν γλῶτταν, οὐκ ἀνελεῖν βουλόμενος, ἀλλὰ τῷ κηρύγματι πολεμῶν· οὐ τοσοῦτον τῷ κήρυκι φθονῶν, ὅσον τῷ κηρυττομένῳ βα-15 σκαίνων. Ἀλλ' «ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν»[9], τὸ ἐκτμηθὲν ὄργανον τῆς φωνῆς ἐξ οὐρανοῦ ἀποδίδωσι, καὶ ἀοράτῳ γλώττῃ τὸν χωλεύοντα φθόγγον ὑποστηρίζει, καὶ χαρίζεται τῷ ἀγλώττῳ τὴν φωνήν, ἔργῳ τὴν ἀνθρωπίνην δημιουργίαν ἐνδεικνύμενος τῷ τυράννῳ. Καὶ καθάπερ οἱ φρεωρύχοι τὰς φλέβας δια-20 σκαλεύοντες εὐρυτέραν τῷ ὕδατι τὴν ἐκροὴν ἀπεργάζονται, οὕτω καὶ ὁ τύραννος σιδήρῳ τῆς γλώττης διορύττων τὴν ῥίζαν, σφοδροτέροις ἐπεκλύζετο τοῖς τῶν ἐλέγχων κρουνοῖς.*

*Ἐβουλόμην ἄχρι τέλους ἐγχορεῦσαι τῇ τοῦ μάρτυρος ὑποθέσει, ἀλλ' ὁ τῆς συμμετρίας ἐπέστη καιρὸς καί μοι σιωπᾶν ἐγκελεύε-25 ται· ὑμῖν τε γὰρ πρὸς ὠφέλειαν ἱκανὰ τὰ ῥηθέντα καὶ ἀναγκαῖα τοῦ πατρὸς τὰ διδάγματα πρὸς τὸν τῶν ῥηθέντων ἀπαρτισμόν· ἀλλὰ καὶ τὰ ῥηθέντα τοῖς τῆς μνήμης κόλποις περιπτυξώμεθα, καὶ τοῖς λέγεσθαι μέλλουσι τοὺς τῆς ψυχῆς αὔλακας ἀναπτύξωμεν, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν θαυματοποιὸν Χριστὸν προσκυνήσωμεν, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα σὺν 30 τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

---

9. Α' Κορ. 3,19.

πήσου τὰ ἀνεύθυνα θρέμματα καὶ σύρε τὸ μαχαίρι ἐναντίον ἐμοῦ ποὺ σὲ ἐλέγχω· λυπήσου τὰ ἄλογα ποὺ σιωποῦν καὶ σφάξε ἐμένα ποὺ σὲ κατηγορῶ. Διότι δὲν φοβᾶμαι τόσο τὸ ἀνθρωποκτόνο μαχαίρι, ὅσο τὸ τσεκούρι ποὺ σφάζει γιὰ τὶς θυσίες. Τὸ ἀνθρωποκτόνο μαχαίρι κατασφάζει τὸ σῶμα, ἐνῶ τὸ τσεκούρι ποὺ σφάζει γιὰ τὶς θυσίες, φονεύει τὴν ψυχή. Τὸ ἀνθρωποκτόνο μαχαίρι σφάζει ἐκεῖνο ποὺ εἶναι γιὰ τὴ θυσία, ἐνῶ τὸ ἐπιβώμιο τσεκούρι ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια καὶ τὸ θυσιαζόμενο καὶ τὸν θύτη. Κόψε τὸν αὐχένα μου καὶ μὴ μολύνεις τὸ θυσιαστήριο. Ἔχεις αὐτοπροαίρετο σφάγιο γιὰ τὴ θυσία, γιατί κρατᾶς τὸν δεμένο ταῦρο ποὺ ἔχει τὸ βλέμμα του στραμμένο πρὸς τὸν οὐρανό; Ἐὰν ἐπιθυμεῖς νὰ θυσιάσεις, θυσίασε λογικὸ σφάγιο στὰ πρόθυρα τῆς ἐκκλησίας.

Δὲν ὑποφέρει ὁ τύραννος τὴν ὑπερβολικὴ παρρησία τοῦ μάρτυρα, ἀλλ' ἀμέσως ἀρχίζει ἀπὸ τὴ γλῶσσα τοῦ θύματος. Ἀποκόπτει λοιπὸν τὴ γλῶσσα, θέλοντας ὄχι νὰ τὸν φονεύσει, ἀλλὰ πολεμώντας τὸ κήρυγμα· ὄχι φθονώντας τόσο πολὺ τὸν κήρυκα, ὅσο φθονώντας ἐκεῖνο ποὺ κήρυττε. Ἀλλ' «ἐκεῖνος ποὺ συλλαμβάνει τοὺς σοφοὺς στὴν πανουργία τους»[9], ἀποδίδει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸ ὄργανο τῆς φωνῆς ποὺ ἀποκόπηκε καὶ μὲ ἀόρατη γλῶσσα ἐνισχύει τὸν ἀδύναμο φθόγγο καὶ χαρίζει στὸν χωρὶς γλῶσσα φωνή, ἀποδεικνύοντας ἔμπρακτα στὸν τύραννο τὴν ἀνθρώπινη δημιουργία. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἀνοίγουν φρέατα, σκάβοντας τὶς φλέβες, κάμνουν μεγαλύτερη τὴν ἐκροὴ τοῦ ὕδατος, ἔτσι καὶ ὁ τύραννος, διατρυπώντας μὲ τὸ μαχαίρι τὴ ρίζα τῆς γλώσσας, κατακλυζόταν ἀπὸ μεγαλύτερους κρουνοὺς ἐλέγχων.

Ἤθελα ἡ ἐντρύφησή μας αὐτὴ στὴν ὑπόθεση τοῦ μάρτυρα νὰ φθάσει μέχρι τὸ τέλος, ἀλλ' ἔφθασε ὁ καιρὸς τῆς συμμετρίας καὶ πρέπει νὰ σιωπήσω. Σὲ σᾶς ὅμως εἶναι καὶ ἀρκετὰ τὰ ὅσα λέχθηκαν πρὸς ὠφέλειά σας, καὶ ἀναγκαῖα τὰ διδάγματα τοῦ πατρὸς γιὰ τὴν πραγμάτωση τῶν λεχθέντων. Γι' αὐτὸ ἂς κλείσομε τὰ ὅσα λέχθηκαν μέσα στοὺς κόλπους τῆς μνήμης μας καὶ ἂς ἀνοίξομε τὰ αὐλάκια τῆς ψυχῆς γιὰ ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν, καὶ γιὰ ὅλα ἂς προσκυνήσομε τὸν Χριστὸ ποὺ ἐπιτελεῖ τὰ θαύματα, διότι σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ πανάγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ*

## *ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΒΕΡΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΟΚΗΝ ΠΑΡΘΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΔΟΜΝΙΝΑΝ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ ΑΥΤΩΝ*

*1.* *Οὔπω εἴκοσι ἡμέρας ἔχομεν σταυροῦ μνείαν ἐπιτελέσαντες, καὶ ἰδοὺ μαρτύρων μνείαν ἐπιτελοῦμεν. Εἶδες πῶς ταχὺς ὁ καρπὸς τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ; Δι' ἐκεῖνο τὸ πρόβατον αὗται αἱ δαμάλεις ἐσφάγησαν· δι' ἐκεῖνον τὸν ἀμνὸν ταῦτα τὰ θύματα, δι' ἐκείνην τὴν* 5 *θυσίαν αὗται αἱ προσφοραί· οὔπω εἴκοσι ἡμέρας ἔχομεν, καὶ εὐθέως τὸ ξύλον ἐβλάτησε του σταυροῦ τὰ καλὰ τῶν μαρτύρων βλαστήματα· ταῦτα γὰρ ἐκείνου τοῦ θανάτου τὰ κατορθώματα. Ἴδε τοίνυν τὴν ἀπόδειξιν τῶν τότε εἰρημένων δι' αὐτῶν σήμερον ἐκβεβηκυῖαν τῶν ἔργων. Τότε ἔλεγον, «συνέκλασε πύλας χαλκᾶς, καὶ μοχλοὺς* 10 *σιδηροῦς συνέθλασε»,[1] σήμερον ταῦτα δείκνυται διὰ τῶν ἔργων. Εἰ γὰρ μὴ συνέκλασε τὰς πύλας τὰς χαλκᾶς, οὐκ ἂν κεκλεισμένων αὐτῶν ἐτόλμησαν αἱ γυναῖκες οὕτω ῥᾳδίως εἰσελθεῖν· εἰ μὴ συνέθλασε τὸν μοχλὸν τὸν σιδηροῦν, οὐκ ἂν αἱ παρθένοι ἴσχυσαν αὐτὸν ἀφελέσθαι· εἰ μὴ τὸ δεσμωτήριον ἄχρηστον ἐποίησεν, οὐκ ἂν μετὰ το-* 15 *σαύτης ἀδείας εἰσῆλθον αἱ μάρτυρες.*

*Εὐλογητὸς ὁ Θεός· γυνὴ θανάτου κατατολμᾷ, γυνή, ἡ θάνατον εἰς τὴν ζωὴν εἰσαγαγοῦσα τὴν ἡμετέραν, τὸ παλαιὸν ὅπλον τοῦ διαβόλου τοῦτο, τοῦ διαβόλου κατήνεγκε τὴν ἰσχύν· τὸ σκεῦος τὸ ἀσθενὲς καὶ εὐεπηρέαστον, τοῦτο γέγονεν ὅπλον ἀκαταγώνιστον· γυναῖ-* 20 *κες θανάτου κατατολμῶσι· τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη; Αἰσχυνέσθωσαν Ἕλληνες, ἐγκαλυπτέσθωσαν Ἰουδαῖοι οἱ διαπιστοῦντες τῇ ἀναστάσει τοῦ Χριστοῦ. Τί γὰρ μεῖζον, εἰπέ μοι, ζητεῖς σημεῖον τῆς ἀνα-*

---

1. Ψαλμ. 106,16.

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

# ΣΤΙΣ ΑΓΙΕΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΕΣ, ΒΕΡΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΟΚΗ

## ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥΣ ΔΟΜΝΙΝΑ

1. Δὲν ἔχομε ἀκόμη εἴκοσι ἡμέρες ποὺ ἐπιτελέσαμε μνεία του Σταυροῦ, καὶ νά, ἑορτάζομε μνήμη μαρτύρων. Εἶδες πῶς εἶναι γρήγορος ὁ καρπὸς τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ; Γιὰ ἐκεῖνο τὸ πρόβατο σφάχθηκαν αὐτὲς οἱ δαμάλεις· γιὰ ἐκεῖνον τὸν ἀμνὸ αὐτὰ τὰ θύματα, γιὰ ἐκείνη τὴ θυσία αὐτὲς οἱ προσφορές. Δὲν πέρασαν ἀκόμη εἴκοσι ἡμέρες, καὶ ἀμέσως τὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ βλάστησε τὰ καλὰ βλαστήματα τῶν μαρτύρων· διότι αὐτὰ εἶναι τὰ κατορθώματα τοῦ θανάτου ἐκείνου. Κοίταξε λοιπὸν τὴν ἀπόδειξη ἐκείνων ποὺ λέχθηκαν τότε ποὺ πραγματοποιεῖται σήμερα μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα. Τότε ἔλεγαν, «ἔσπασε πύλες χάλκινες καὶ συνέντριψε μοχλοὺς σιδερένιους»[1], σήμερα αὐτὰ ἀποδεικνύονται ἔμπρακτα. Διότι, ἐὰν δὲν ἔσπασε τὶς χάλκινες πύλες τοῦ ἅδη, δὲν θὰ τολμοῦσαν οἱ γυναῖκες νὰ εἰσέλθουν τόσο εὔκολα ὄντας αὐτὲς κλεισμένες· ἐὰν δὲν συνέτριψε τὸν σιδερένιο μοχλό, δὲν θὰ μποροῦσαν οἱ παρθένες νὰ τὸν ἀφαιρέσουν· ἐὰν δὲν κατέστησε ἄχρηστο τὸ δεσμωτήριο, δὲν θὰ μποροῦσαν αἱ μάρτυρες νὰ εἰσέλθουν μὲ τόση ἀφοβία.

Εὐλογητὸς ὁ Θεός· διότι γυναίκα τολμᾶ μὲ θάρρος ν' ἀντιμετωπίσει τὸ θάνατο, γυναίκα, ποὺ εἰσήγαγε τὸ θάνατο στὴ ζωή μας, αὐτὸ τὸ παλαιὸ ὅπλο τοῦ διαβόλου, αὐτὸ κατέβαλε τὴ δύναμη τοῦ διαβόλου· τὸ ὄργανο τὸ ἀσθενὲς καὶ εὔκολα ὑποκείμενο σὲ βλάβη, αὐτὸ ἔγινε ὅπλο ἀκαταγώνιστο. Γυναῖκες ἀντιμετωπίζουν μὲ θάρρος τὸ θάνατο· ποιός θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ ἐκπλαγεῖ; Ἂς νοιώσουν ντροποὶ οἱ Ἐθνικοί, ἂς πᾶνε νὰ κρυφθοῦν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ ντροπὴ ποὺ δὲν πιστεύουν στὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Διότι πές μου, ποιά μεγαλύτερη ἀπόδειξη ζητᾶς τῆς ἀναστάσεως ἐκείνης, ὅταν βλέπεις

*στάσεως ἐκείνης, ὅταν ἴδῃς τοσαύτην μετάστασιν πραγμάτων γεγενημένην; Γυναῖκες θανάτου κατατολμῶσι, πράγματος τοῦ καὶ ἀνδράσιν ἁγίοις πρὸ τούτου φοβεροῦ καὶ φρικώδους ὄντος.*

*Μέθε τοίνυν αὐτοῦ τὸν ἔμπροσθεν φόβον, ἵνα, ἰδὼν αὐτοῦ τὴν* 5 *νῦν καταφρόνησιν, θαυμάσῃς τὸν τῆς μεταβολῆς αἴτιον Θεόν. Μάθε αὐτοῦ τὴν προτέραν ἰσχύν, ἵνα, μαθὼν αὐτοῦ τὴν νῦν ἀσθένειαν, εὐχαριστήσῃς τῷ τέλεον αὐτὸν ἐκνευρίσαντι Χριστῷ. Οὐδὲν ἰσχυρότερον ἐκείνου τὸ πρότερον, ἀγαπητέ, καὶ οὐδὲν ἀσθενέστερον ἡμῶν· ἀλλὰ νῦν οὐδέν ἐστιν ἀσθενέστερον ἐκείνου, καὶ οὐδὲν ἰσχυρότερον* 10 *ἡμῶν. Εἶδες πῶς ἀρίστη ἡ μετάστασις γέγονε; πῶς τὰ ἰσχυρὰ ἀσθενῆ ἐποίησε, καὶ τὰ ἀσθενῆ ἰσχυρὰ κατεσκεύασεν ὁ Θεός, ἑκατέρωθεν ἡμῖν δεικνὺς αὐτοῦ τὴν δύναμιν; Ἀλλ', ἵνα μὴ μόνον ἀπόφασις ᾖ τὰ λεγόμενα, καὶ τὴν ἀπόδειξιν ἐπάγω. Καί, εἰ δοκεῖ, πρῶτον ἐκεῖνο δείξωμεν, πῶς ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἔμπροσθεν οὐχ ἁμαρτωλοὶ μόνον,* 15 *ἀλλὰ καὶ ἅγιοι ἄνθρωποι πολλὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν ἔχοντες, ἀπὸ κατορθωμάτων κομῶντες καὶ πᾶσαν ἐπελθόντες ἀρετήν. Ταῦτα δὲ δείκνυμι, οὐχ ἵνα καταγνῶμεν τῶν ἁγίων, ἀλλ' ἵνα θαυμάσωμεν τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν.*

*Πόθεν οὖν δῆλον, ὅτι φοβερὸν τοῦ θανάτου τὸ προσωπεῖον ἦν* 20 *πρὸ τούτου, καὶ πάντες αὐτὸν ἐπεφρίκεισαν καὶ ἔτρεμον; Ἀπὸ τοῦ πατριάρχου πρώτου. Ὁ γὰρ Ἀβραὰμ ὁ πατριάρχης, ὁ δίκαιος, ὁ τοῦ Θεοῦ φίλος, ὁ πατρίδα ἀφεὶς καὶ οἰκίαν καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους, καὶ πάντων ὑπεριδὼν τῶν παρόντων διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, οὕτως ἐδεδοίκει καὶ ἐφοβεῖτο τὸν θάνατον, ὡς εἰς τὴν Αἴγυπτον* 25 *εἰσιέναι μέλλων εἰπεῖν πρὸς τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ ταῦτα· «γινώσκω ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ σύ· ἔσται οὖν, ὡς ἂν ἴδωσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, σὲ μὲν περιποιήσονται, ἐμὲ δὲ ἀποκτενοῦσι». Τί οὖν; «Εἰπέ, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ἵνα εὖ μοι γένηται διὰ σέ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ». Τί τοῦτο, ὦ ἅγιε καὶ πατριάρχα; Περιορᾷς τὸ γύ-* 30 *ναιον ὑβριζόμενον, καὶ τὴν εὐνὴν ἀδικουμένην, καὶ τὸν γάμον διορυττόμενον; οὕτω δέδοικας, εἰπέ μοι, τὸν θάνατον; οὐ περιορᾷς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πλέκεις δόλον μετὰ τῆς γυναικός, καὶ συνυποκρίνῃ*

---

2. Γεν. 12,12.
3. Γεν. 12,13.

νὰ ἔχει γίνει τόση μεγάλη ἀλλαγὴ στὰ πράγματα; Γυναῖκες ἀντιμετωπίζουν μὲ θάρρος τὸ θάνατο, πράγμα ποὺ πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἦταν φοβερὸ καὶ γεμάτο φρίκη καὶ σὲ ἅγιους ἄνδρες.

Μάθε λοιπὸν τὸ φόβο ποὺ προκαλοῦσε ὁ θάνατος προηγουμένως, ὥστε, βλέποντας τώρα τὴν περιφρόνηση αὐτοῦ, νὰ θαυμάσεις τὸ Θεό, τὸν αἴτιο τῆς μεταβολῆς. Μάθε αὐτοῦ τὴν προηγούμενη δύναμη, ὥστε, μαθαίνοντας σήμερα τὴν ἀδυναμία αὐτοῦ, νὰ εὐχαριστήσεις τὸν Χριστὸ ποὺ ἀποδυνάμωσε τελείως αὐτόν. Δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως τίποτε ἰσχυρότερο ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ τίποτε ἀσθενέστερο ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ τώρα δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀσθενέστερο ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ τίποτε ἰσχυρότερο ἀπὸ ἐμᾶς. Εἶδες πῶς ἔχει γίνει ἄριστη μεταβολή; πῶς ἔκαμε τὰ ἰσχυρὰ ἀσθενή, καὶ τὰ ἀσθενὴ τὰ κατέστησε ἰσυχρὰ ὁ Θεός, δείχνοντας καὶ μὲ τὰ δύο τὴ δύναμή του; Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ εἶναι τὰ λεγόμενα μόνο ἀπόφαση, θὰ προσθέσω καὶ τὴν ἀπόδειξη. Καί, ἂν νομίζετε, πρῶτα θὰ δείξω ἐκεῖνο, πῶς δηλαδὴ φοβοῦνταν τὸ θάνατο προηγουμένως ὄχι μόνο οἱ ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ καὶ ἅγιοι ἄνθρωποι ποὺ εἶχαν μεγάλη παρρησία πρὸς τὸ Θεό, ποὺ ἦταν γεμάτοι ἀπὸ κατορθώματα καὶ εἶχαν ἐπιτύχει κάθε ἀρετή. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι γιὰ νὰ κατηγορήσομε τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ γιὰ νὰ θαυμάσομε τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ.

Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν εἶναι φανερό, ὅτι τὸ προσωπεῖο τοῦ θανάτου ἦταν φοβερὸ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὅτι ὅλοι ἔνοιωθαν φρίκη γι' αὐτὸν καὶ τὸν ἔτρεμαν; Γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὸν πρῶτο πατριάρχη. Διότι ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, ὁ δίκαιος, ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἐγκατέλειψε καὶ τὴν πατρίδα του καὶ τὴν οἰκία του καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς φίλους καὶ περιφρόνησε ὅλα ἐξαιτίας τοῦ προστάγματος τοῦ Θεοῦ, τόσο πολὺ ἔτρεμε καὶ φοβόταν τὸ θάνατο, ὥστε, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθει στὴν Αἴγυπτο, νὰ πεῖ στὴ γυναίκα του αὐτά· «γνωρίζω, ὅτι εἶσαι ὄμορφη· θὰ συμβεῖ λοιπόν, ὅταν σὲ δοῦν οἱ Αἰγύπτιοι, ἐσένα νὰ σὲ περιποιηθοῦν καὶ ἐμένα νὰ μὲ θανατώσουν»[2]. Τί λοιπόν; «Πές, ὅτι εἶσαι ἀδελφή μου, γιὰ νὰ εὐεργετηθῶ ἐξαιτίας σου καὶ νὰ ζήσει ἡ ψυχή μου ἐξαιτίας του»[3]. Τί σημαίνει αὐτό, ἅγιε καὶ πατριάρχα; Παραβλέπεις τὸ νὰ ἀτιμάζεται ἡ γυναίκα σου, νὰ προσβάλλεται ἡ συζυγικὴ κλίνη καὶ ὁ γάμος νὰ ὑπονομεύεται; Πές μου, τόσο πολὺ φοβᾶσαι τὸ θάνατο; Καὶ δὲν τὸ παραβλέπεις μόνο, ἀλλὰ καὶ πλέκεις δόλο μαζὶ μὲ τὴ γυναίκα σου καὶ ὑποκρίνεσαι μαζί της

*τὸ δρᾶμα τῆς ὕβρεως, καὶ πῶς μὴ γένηται κατάδηλος ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων ἐπιχειρῶν τῇ μοιχείᾳ πάντα πράττεις, καὶ παριελὼν αὐτῆς τὸ ὄνομα τῆς γυναικός, περιέθηκας αὐτῇ προσωπεῖον τῆς ἀδελφῆς;*

5 *Ἀλλὰ γὰρ δέδοικα μὴ θανάτου σπουδάζοντες παραλῦσαι δύναμιν, φανῶμεν τοῦ δικαίου κατηγοροῦντες. Διόπερ ἀμφότερα ποιῆσαι πειράσομαι, καὶ τοῦ θανάτου δεῖξαι τὴν ἀσθένειαν, καὶ τοῦτον τῆς κατηγορίας ἐξαρπάσαι ταύτης. Πρότερον δὲ αὐτὸν ἀναγκαῖον δεῖξαι δεδοικότα τὸν θάνατον, καὶ τότε ἀπαλλάξαι τῶν ἐγκλημά-* 10 *των. Ἴδωμεν τοίνυν ὅσον πρᾶγμα ὑπέμεινεν ἀφόρητον καὶ δεινόν· τὸ γὰρ γυναῖκα ὑβριζομένην ἰδεῖν καὶ μοιχευομένην θεάσασθαι, μυρίων θανάτων ἀφορητότερόν ἐστι. Καὶ τί λέγω μοιχευομένην; Κἂν ψιλήν τινα ἔννοιαν ὑποψίας περὶ αὐτῆς ἐν τῇ ψυχῇ κέκτηται, ἀβίωτος ὁ βίος αὐτῷ ἅπας γίνεται.*

15 *Πῦρ γὰρ αὐτῷ καὶ φλόξ ἐστιν ἀκαταγώνιστος τὸ τῆς ζηλοτυπίας πάθος· καὶ τὸ τυραννικὸν αὐτοῦ καὶ ἀπαραίτητον δηλῶν τις ἔλεγε· «μεστὸς γὰρ ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς· οὐκ ἀνταλλάξεται οὐδενὸς λύτρου τὴν ἔχθραν, οὐδὲ μὴ φείσηται ἐν ἡμέρα κρίσεως, οὐδ' οὐ μὴ διαλυθῇ πολλῶν δώρων». Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ·* 20 *«σκληρὸς ὡς ᾅδης ζῆλος». Ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστι, φησί, τὸν ᾅδην χρήμασι πεῖσαι, οὕτως οὐδὲ τὸν ζηλοτυποῦντα παραμυθήσασθαι καὶ καταλλάξαι. Πολλοὶ γοῦν πολλάκις καὶ τὴν ψυχὴν προήκαντο τὴν ἑαυτῶν, ὥστε τὸν μοιχὸν εὑρεῖν· καὶ τοῦ αἵματος δὲ αὐτοῦ ἡδέως ἂν ἀπογεύσαιντο τοῦ τὴν γυναῖκα ὑβρικότος ἀνδρός, καὶ πάντα* 25 *ἂν ἕλοιντο καὶ ποιῆσαι καὶ παθεῖν διὰ τοῦτο· ἀλλ' ὅμως τοῦτο τὸ ἀφόρητον πάθος, τοῦτο τὸ τυραννικὸν καὶ ἀπαραίτητον ὑπέμεινεν ὁ δίκαιος μετὰ πλείονος ὑπερβολῆς, καὶ περιορᾷ τὴν γυναῖκα ὑβριζομένην διὰ τὸν φόβον τοῦ θανάτου καὶ τῆς τελευτῆς.*

*2. Ὅτι μὲν οὖν ἐδεδοίκει τὸν θάνατον ἐκ τούτου δῆλον· ὥρα δὲ* 30 *λοιπὸν αὐτὸν ἀπαλλάξαι τῶν ἐγκλημάτων καὶ τῆς κατηγορίας τῆς ἐπὶ τούτῳ, πρότερον αὐτὴν εἰπόντα τὴν κατηγορίαν. Τίς οὖν ἐστιν ἡ κατηγορία; Ἔδει, φησίν, αὐτὸν ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ περιιδεῖν τὴν γυναῖκα ὑβριζομένην. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ κατηγοροῦσί τινες· ὅτι εἴ-*

---

4. Παροιμ. 6,34–35.
5. Ἆσμα Ἀσμ. 8,6.

τὸ δράμα τῆς ἀτιμίας, καὶ ὅλα τὰ κάμνεις γιὰ νὰ μὴ γίνει φανερὸ ὅτι ὁ βασιλιὰς τῶν Αἰγυπτίων ἐπιχειρεῖ νὰ διαπράξει μοιχεία, καὶ ἀφαιρώντας ἀπὸ αὐτὴν τὸ ὄνομα τῆς 'γυναίκας', περιέβαλες αὐτὴν μὲ τὸ προσωπεῖο τῆς ἀδελφῆς;

Ἀλλὰ φοβᾶμαι μήπως, προσπαθώντας νὰ δείξομε τὴν παράλυση τῆς δυνάμεως τοῦ θανάτου, φανοῦμε ὅτι κατηγοροῦμε τὸν δίκαιο. Γι' αὐτὸ θὰ προσπαθήσω νὰ τὰ κάνω καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ θανάτου νὰ δείξω, καὶ αὐτὸν νὰ προφυλάξω ἀπὸ τὴν κατηγορία αὐτή. Προηγουμένως ὅμως πρέπει νὰ δείξω ὅτι αὐτὸς φοβόταν τὸ θάνατο, καὶ μετὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξω ἀπὸ τὶς κατηγορίες. Ἂς δοῦμε λοιπὸν πόσο ἀνυπόφορο καὶ φοβερὸ πράγμα ὑπέμεινε. Διότι τὸ νὰ δεῖ κανεὶς τὴ γυναίκα του ἀτιμαζόμενη καὶ μοιχευόμενη, εἶναι πολὺ πιὸ ἀνυπόφορο ἀπὸ μυρίους θανάτους. Καὶ γιατί λέγω μοιχευόμενη; Κι' ἂν ἀκόμη ἔχει μέσα στὴν ψυχή του κάποια ἔννοια ὑποψίας γι' αὐτήν, γίνεται γι' αὐτὸν ὅλη ἡ ζωή του ἀβίωτη.

Πράγματι τὸ πάθος τῆς ζήλειας εἶναι γι' αὐτὸν φωτιὰ καὶ φλόγα ἀκατανίκητη, καὶ γιὰ νὰ δείξει κάποιος τὴν τυραννικὴ δύναμη καὶ τὴν ἀναγκαιότητα αὐτοῦ ἔλεγε· «διότι ὁ θυμὸς τοῦ ἄνδρα της εἶναι γεμάτος ἀπὸ ζῆλο· δὲν θ' ἀνταλλάξει τὴν ἔχθρα του μὲ κανένα λύτρο, οὔτε θὰ τὸν λυπηθεῖ κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, οὔτε θὰ διαλυθεῖ ἔναντι πολλῶν δώρων»[4]. Καὶ πάλι σὲ ἄλλο μέρος· «ὁ ζῆλος εἶναι σκληρὸς σὰν ἅδης»[5]. Διότι, λέγει, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πείσει κανεὶς τὸν ἅδη μὲ χρήματα, ἔτσι δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε τὸν ζηλιάρη νὰ τὸν παρηγορήσει κανεὶς καὶ νὰ τὸν συμφιλιώσει. Πολλοὶ δηλαδὴ πολλὲς φορὲς θυσίασαν καὶ τὴ ζωή τους, μὲ σκοπὸ νὰ βροῦν τὸν μοιχό, καὶ εὐχαρίστως θὰ ἔπιναν καὶ τὸ αἷμα ἐκείνου ποὺ ἀτίμασε τὴ γυναίκα τους, καὶ ὅλα θὰ προτιμοῦσαν καὶ νὰ τὰ κάνουν καὶ νὰ τὰ πάθουν γι' αὐτό. Ἀλλ' ὅμως αὐτὸ τὸ ἀφόρητο πάθος, αὐτὸ τὸ τυραννικὸ καὶ ἀπαραίτητο τὸ ὑπέμεινε ὁ δίκαιος σὲ ὑπερβολικὸ βαθμό, καὶ παραβλέπει τὴ γυναίκα του ἀτιμαζόμενη ἐξαιτίας τοῦ φόβου τοῦ θανάτου καὶ τῆς τελευτῆς του.

2. Τὸ ὅτι λοιπὸν φοβόταν τὸ θάνατο γίνεται φανερὸ ἀπὸ αὐτό. Ἀλλ' εἶναι ὥρα πλέον ν' ἀπαλλάξω αὐτὸν ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα καὶ τὶς κατηγορίες τὶς σχετικὲς μ' αὐτὸ τὸ θέμα, ἀφοῦ προηγουμένως ἀναφέρω τὴν ἴδια τὴν κατηγορία. Ποιά λοιπὸν εἶναι ἡ κατηγορία; Ἔπρεπε, λέγει, αὐτὸς νὰ προτιμήσει νὰ πεθάνει, παρὰ νὰ παραβλέ-

*λετο μᾶλλον τὴν ἑαυτοῦ διασῶσαι ζωήν, ἢ τὴν σωφροσύνην τῆς γυναικός. Τί λέγεις; Ἔδει μᾶλλον αὐτὸν ἀποθανεῖν, ἢ τὴν γυναῖκα περιιδεῖν ὑβριζομένην; Καὶ τί πλέον ἐγίγνετο; Εἰ μὲν γὰρ ἔμελλεν ἀποθνήσκων ἐξαρπάζειν τὴν γυναῖκα τῆς ὕβρεως, καλῶς ταῦτά 5 φατε· εἰ δὲ ἀποθανὼν οὐδὲν ὠφελεῖ τὴν γυναῖκα πρὸς τὴν τῆς ὕβρεως ἀπαλλαγήν, τίνος ἕνεκεν εἰκῇ καὶ ἁπλῶς τὴν ἑαυτοῦ προδίδωσι σωτηρίαν;*

*Ἵνα γὰρ μάθῃς, ὅτι οὐδὲ ἀποθανὼν ἔμελλεν ἐξαρπάζειν αὐτὴν τῆς μοιχείας, ἄκουσον τί φησι· «καὶ ἔσται ὡς ἂν σε ἴδωσιν οἱ 10 Αἰγύπτιοι, σὲ μὲν περιποιήσονται, ἐμὲ δὲ ἀποκτενοῦσι». Δύο τοίνυν ἔμελε γίνεσθαι ἄτοπα· μοιχεία καὶ φόνος· οὐ τῆς τυχούσης δὲ ἦν συνέσεως ἐκ τῶν δύο τούτων ἓν γοῦν κερδᾶναι. Εἰ μὲν γὰρ ἔμελλε (πάλιν γὰρ τὸ αὐτὸ ἐρῶ) τὴν ψυχὴν ἐπιδοὺς τὴν ἑαυτοῦ ἀπαλλάττειν ἐκείνην τῆς ὕβρεως, καὶ ἀποκτείναντες ἐκεῖνοι τὸν δίκαιον, τῆς 15 Σάρρας οὐχ ἥπτοντο, καλῶς ἐνεκάλεις· εἰ δὲ καὶ ἀποθανόντος αὐτοῦ, ὁμοίως ἔμελλεν ὑβρίζεσθαι ἡ γυνή, τίνος ἕνεκεν τοῦ δικαίου κατηγορεῖς, ὅτι δύο μελλόντων συμβαίνειν δεινῶν, μοιχείας καὶ φόνου, θάτερον διὰ τῆς αὐτοῦ σοφίας ἐκώλυσε, τὸ τῆς ἀνδροφονίας λέγω; Ὑπὲρ γὰρ τούτου καὶ ἐπαινεῖσθαι αὐτὸν ἔδει, ὅτι καθαρὰν 20 ἐτήρησεν αἵματος τὴν τοῦ μοιχοῦ χεῖρα. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὅτι τῷ εἰπεῖν αὐτήν, ὅτι «ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι», τούτῳ ἐπεσπέσατο τὸν Αἰγύπτιον πρὸς τὴν ὕβριν· καὶ γὰρ εἰ εἶπεν, ὅτι 'γυνὴ αὐτοῦ εἰμι', οὐδὲ οὕτως ἔμελλεν ἀποστήσεσθαι· καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν αὐτὸς εἰπών· «ὡς ἐὰν ἴδωσί σε, ἐροῦσιν, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη, καὶ 25 ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται». Ὥστε, εἰπούσης μέν, ὅτι 'γυνὴ αὐτοῦ ἦν', καὶ μοιχεία καὶ φόνος ἐγίγνετο, εἰπούσης δέ, «ὅτι ἀδελφή», τὸ τοῦ φόνου διεκωλύετο. Ὁρᾷς πῶς δύο μελλόντων συμβαίνειν δεινῶν, θάτερον διὰ τῆς αὐτοῦ σοφίας ἀνεῖλε;*

*Βούλει μαθεῖν, πῶς καὶ τῆς μοιχείας τὸ ἔγκλημα κατὰ δύνα- 30 μιν τὴν ἑαυτοῦ πάλιν ὑποτέμνεται, ὥστε μηδὲ μοιχὸν αὐτὸν ἀπηρτισμένον ἀφεῖναι γενέσθαι; Ἄκουσον αὐτῶν πάλιν ἀκριβῶς τῶν*

---

6. Γεν. 12,12.
7. Γεν. 12,12.

ψει τὴ γυναίκα του ἀτιμαζόμενη. Καὶ μερικοὶ τὸν κατηγοροῦν καὶ γι' αὐτό, ὅτι προτίμησε μᾶλλον νὰ σώσει τὴ ζωή του, παρὰ τὴ σωφροσύνη τῆς γυναίκας του. Τί λές; Ἔπρεπε αὐτὸς νὰ προτιμήσει νὰ πεθάνει μᾶλλον, παρὰ νὰ παραβλέψει τὴ γυναίκα του ἀτιμαζόμενη; Καὶ τί τὸ ἐπιπλέον θὰ γινόταν μ' αὐτό; Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο πεθαίνοντας νὰ προφυλάξει τὴ γυναίκα του ἀπὸ τὴν ἀτίμωση, καλῶς τὰ λέτε αὐτά· ἐὰν ὅμως πεθαίνοντας δὲν ὠφελοῦσε καθόλου τὴ γυναίκα του ὡς πρὸς τὴν ἀπαλλαγή της ἀπὸ τὴν ἀτίμωση, γιὰ ποιό λόγο ἄσκοπα καὶ χωρὶς λόγο προδίδουν τὴ σωτηρία τους;

Γιὰ νὰ μάθεις λοιπόν, ὅτι πεθαίνοντας δὲν ἐπρόκειτο νὰ προφυλάξει αὐτὴν ἀπὸ τὴ μοιχεία, ἄκουσε τί λέγει· «καὶ θὰ συμβεῖ, μόλις σὲ δοῦν οἱ Αἰγύπτιοι, ἐσένα νὰ σὲ περιποιηθοῦν καὶ ἐμένα νὰ μὲ θανατώσουν»[6]. Δύο ἄτοπα λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν· μοιχεία καὶ φόνος. Καὶ δὲν ἦταν τυχαίας σωφροσύνης τὸ ν' ἀποφύγει τὸ ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο. Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο (πάλι θὰ πῶ τὸ ἴδιο) θυσιάζοντας τὴ ζωή του, ν' ἀπαλλάξει ἐκείνην ἀπὸ τὴν ἀτίμωση, καί, θανατώνοντας ἐκεῖνοι τὸν δίκαιο, δὲν ἄγγιζαν τὴ Σάρρα, σωστὰ θὰ τὸν κατηγοροῦσες· ἐὰν ὅμως, πεθαίνοντας αὐτός, ἐπρόκειτο ὅμοια ν' ἀτιμάζεται ἡ γυναίκα του, γιὰ ποιό λόγο κατηγορεῖς τὸν δίκαιο, πού, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν δύο φοβερὰ πράγματα, μοιχεία καὶ φόνος, ἐμπόδισε μὲ τὴ σοφία του τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο, ἐννοῶ τὸ τῆς ἀνθρωποκτονίας; Διότι γι' αὐτὸ ἔπρεπε καὶ νὰ ἐπαινεῖται αὐτός, διότι φύλαξε καθαρὸ τὸ χέρι τοῦ μοιχοῦ ἀπὸ αἷμα. Οὔτε βέβαια θὰ μποροῦσες νὰ πεῖς ἐκεῖνο, ὅτι μὲ τὸ νὰ πεῖ αὐτή, «εἶμαι ἀδελφή του», μ' αὐτὸ ὁδήγησε τὸν Αἰγύπτιο στὴν ἀτίμωση. Διότι, ἐὰν ἔλεγε, 'εἶμαι γυναίκα του', οὔτε ἔτσι ἐπρόκειτο ν' ἀποφευχθεῖ τὸ κακό. Καὶ αὐτὸ τὸ δήλωσε αὐτὸς λέγοντας· «μόλις σὲ δοῦν, θὰ ποῦν, ὅτι αὐτὴ εἶναι γυναίκα αὐτοῦ, καὶ θὰ μὲ φονεύσουν, ἐνῶ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν»[7]. Ὥστε, ἐὰν ἔλεγε, ὅτι 'ἦταν γυναίκα του', καὶ μοιχεία καὶ φόβος θὰ γινόταν, μὲ τὸ νὰ πεῖ ὅμως ὅτι «εἶναι ἀδελφή του», ἐμπόδισε τὸ κακὸ τοῦ φόνου. Βλέπεις πῶς, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν δύο φοβερὰ πράγματα, μὲ τὴ σοφία του ἐμπόδισε τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο;

Θέλεις νὰ μάθεις, πῶς πάλι καὶ τὸ ἔγκλημα τῆς μοιχείας τὸ μειώνει ὅσο τοῦ εἶναι δυνατόν, ὥστε νὰ μὴ ἀφήσει αὐτὸν νὰ γίνει ὁλοκληρωμένος μοιχός; Ἄκουσε πάλι τὰ ἴδια τὰ λόγια του· «πές»,

*ρημάτων· «εἰπέ», φησίν, «ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι». Τί λέγει; Ὁ ἀδελφὴν λαμβάνων οὐκ ἔστι μοιχός· ὁ γὰρ μοιχὸς ἀπὸ τῆς προαιρέσεως κρίνεται· ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰούδας, πρὸς τὴν νύμφην τὴν ἑαυτοῦ εἰσελθὼν τὴν Θάμαρ, οὐκ ἐκρίνετο μοιχός· οὐ γὰρ ὡς πρὸς νύμφην,* 5 *ἀλλ' ὡς πρὸς πόρνην εἰσῆλθε γυναῖκα. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ Αἰγύπτιος μέλλων αὐτὴν λαμβάνειν οὐχ ὡς γυναῖκα τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλ' ὡς ἀδελφήν, οὐκ ἔμελλε μοιχὸς κρίνεσθαι.*

*Τί οὖν τοῦτο πρὸς τὸν Ἀβραάμ, φησί, τὸν εἰδότα, ὅτι γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ ἐξεδίδου καὶ οὐκ ἀδελφήν; Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔγκλημα* 10 *τούτου. Εἰ μὲν γὰρ ἔμελλεν ἀκούσας, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ ἐστιν, ἀφέξεσθαι τῆς ὕβρεως, καλῶς ἐνεκάλεις τῷ δικαίῳ· εἰ δὲ οὐδὲν ἔμελλε τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς προσήσεσθαι τῆς Σάρρας εἰς τὸ τὴν ὕβριν ἀποκρούσασθαι, καθὼς καὶ αὐτός φησιν, ὅτι «ἐροῦσιν ὅτι γυνὴ αὐτοῦ ἐστιν αὕτη, καὶ περιποιήσονταί σε», πολλῷ μᾶλλον θαυμάζειν* 15 *τὸν δίκαιον χρὴ ἐν τοσαύτῃ πράγματος δυσκολίᾳ δυνηθέντα καὶ αἱμάτων καθαρὸν τηρῆσαι τὸν Αἰγύπτιον, καὶ εἰς δύναμιν τὴν ἑαυτοῦ τὸ ἔγκλημα τῆς ὕβρεως παραμυθήσασθαι.*

*Ἄγωμεν δὴ λοιπὸν τὸν λόγον καὶ ἐπὶ τὸν ἔκγονον αὐτοῦ τὸν Ἰακώβ, καὶ ὄψει κἀκεῖνον δεδοικότα καὶ τρέμοντα τὴν τελευτήν,* 20 *ἄνθρωπον ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀποστολικὴν ἐπιδειξάμενον φιλοσοφίαν. Ὁ γὰρ Παῦλος τοῖς μαθηταῖς ἐνομοθέτει λέγων, «ἔχοντες τροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα», τοῦτο καὶ οὗτος ᾔτησε παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰπών· «ἂν δῴη μοι Κύριος ἄρτον φαγεῖν καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι, ἀρκεῖ ἡμῖν». Ἀλλ' ὅμως καὶ οὗτος ὁ μηδὲν* 25 *πλέον τῆς χρείας ζητῶν, ὁ τῆς οἰκίας ὑπεριδών, ὁ τὰς εὐλογίας λαβών, ὁ τῇ μητρὶ πεισθείς, ὁ τῷ Θεῷ φίλος, ὁ διὰ τῆς σοφίας βιασάμενος τὴν φύσιν (δεύτερος γὰρ ὢν τῇ φύσει, πρότερος γέγονε ταῖς εὐλογίαις), ὁ τοσαῦτα δυνηθείς, ὁ τοσαῦτα φιλοσοφήσας, ὁ τοσαύτην εὐσέβειαν ἐπιδειξάμενος, μετὰ τοὺς μυρίους ἄθλους, μετὰ τὰ* 30 *μυρία σκάμματα, μετὰ μυρία τὰ παλαίσματα καὶ τοὺς πολλοὺς στεφάνους ἐκείνους, ἐπὶ τὴν πατρίδα ἐπανιὼν καὶ μέλλων ἐντεύξεσθαι τῳ ἀδελφῳ, καθάπερ θηρίον ὄψεσθαι μέλλων καὶ φοβούμενος αὐ-*

---

8. Γεν. 38,12 ἑέ.
9. Α' Τιμ. 6,8.
10. Γεν. 28,20.

λέγει, «ὅτι εἶμαι ἀδελφὴ αὐτοῦ». Τί λέγει; Ἐκεῖνος ποὺ λαμβάνει ἀδελφὴ δὲν εἶναι μοιχός· διότι ὁ μοιχὸς κρίνεται ἀπὸ τὴν προαίρεση. Ἄλλωστε καὶ ὁ Ἰούδας, ποὺ ἦλθε σὲ συνουσία μὲ τὴ νύφη του τὴν Θάμαρ, δὲν κρίθηκε μοιχός· διότι δὲν πῆγε νὰ διαπράξει συνουσία μὲ τὴ νύφη του, ἀλλὰ μὲ πόρνη γυναίκα[8]. Ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ ὁ Αἰγύπτιος ἐπρόκειτο νὰ λάβει αὐτὴν ὄχι σὰν γυναίκα τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ σὰν ἀδελφή, δὲν ἐπρόκειτο νὰ θεωρηθεῖ μοιχός.

Καὶ τί σχέση ἔχει αὐτό, λέγει, μὲ τὸν Ἀβραάμ, ποὺ γνώριζε, ὅτι ἐξέδιδε τὴ γυναίκα του καὶ ὄχι ἀδελφή του; Ἀλλ' οὔτε αὐτὸ ἦταν ἔγκλημα αὐτοῦ. Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο, ἀκούοντας ὅτι εἶναι γυναίκα αὐτοῦ, ν' ἀποφύγει τὴν ἀτίμωση, σωστὰ θὰ κατηγοροῦσες τὸν δίκαιο, ἐὰν ὅμως ἐπρόκειτο τὸ ὄνομα τῆς γυναίκας νὰ μὴ συμβάλει καθόλου στὸ ν' ἀποκρούσει ἡ Σάρρα τὴν ἀτίμωση, ὅπως καὶ αὐτὸς λέγει, «θὰ ποῦν, ὅτι αὐτὴ εἶναι γυναίκα αὐτοῦ, καὶ θὰ σὲ περιποιηθοῦν», πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ θαυμάζομε τὸν δίκαιο, ποὺ σὲ μιὰ τόσο δύσκολη περίσταση μπόρεσε καὶ νὰ φυλάξει τὸν Αἰγύπτιο καθαρὸ ἀπὸ αἵματα, καὶ ὅσο τοῦ ἦταν δυνατὸν νὰ παρηγορηθεῖ γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς ἀτιμώσεως.

Ἀλλὰ ἂς μεταφέρομε τώρα τὸ λόγο καὶ στὸν ἀπόγονό του τὸν Ἰακώβ, καὶ θὰ δεῖς καὶ ἐκεῖνον νὰ φοβᾶται καὶ νὰ τρέμει τὸ θάνατο, ἄνθρωπος τέτοιος ποὺ ἀπὸ τὴν πρώτη ἡλικία ἐπέδειξε ἀποστολικὴ φιλοσοφία. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ὁ Παῦλος νομοθετοῦσε γιὰ τοὺς μαθητές του λέγοντας, «ἔχοντας τροφὲς καὶ σκεπάσματα, ἂς ἀρκεσθοῦμε σ' αὐτά»[9], αὐτὸ καὶ αὐτὸς ζήτησε ἀπὸ τὸ Θεό, λέγοντας· «ἐὰν μοῦ δώσει ὁ Κύριος νὰ φάγω ἄρτο καὶ νὰ φορέσω ἔνδυμα, μοῦ ἀρκεῖ αὐτό»[10]. Ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτός, ποὺ δὲν ζητοῦσε τίποτε πρισσότερο ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, αὐτὸς ποὺ παρέβλεψε τὴν οἰκία του, ποὺ ἔλαβε τὶς εὐλογίες, ποὺ πείσθηκε ἀπὸ τὰ λόγια τῆς μητέρας του, ποὺ ἦταν ἀγαπητὸς στὸ Θεό, ποὺ μὲ τὴ σοφία του ἐξεβίασε τὴ φύση (διότι ὄντας δεύτερος ὡς πρὸς τὴ γέννηση, ἔλαβε πρῶτος τὶς εὐλογίες), ποὺ κατόρθωσε τόσα πολλά, ποὺ ἔφθασε σὲ τόσο μεγάλο ὕψος ἀρετῆς, καὶ ποὺ ἐπέδειξε τόση μεγάλη εὐσέβεια, μετὰ τὰ μύρια κατορθώματα, μετὰ τὰ ἄπειρα σκάμματα, μετὰ τὰ μύρια παλαίσματα καὶ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα στεφάνια, ἐπιστρέφοντας στὴν πατρίδα του καὶ ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ συναντήσει τὸν ἀδελφό του, ἐκεῖνον ποὺ πίστευε ὅτι θὰ τὸν δεῖ σὰν θηρίο, φοβούμενος τὴ μνησικακία αὐτοῦ,

*τοῦ τὴν μνησικακίαν, προσπίπτει τῷ Θεῷ καὶ παρακαλεῖ, «ἐξελοῦ μὲ ἐκ χειρὸς Ἠσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ μου», λέγων, «ὅτι φοβοῦμαι ἐγὼ αὐτόν, μή ποτε ἐλθὼν πατάξῃ με, καὶ μητέρα ἐπὶ τέκνοις». Εἶδες πῶς καὶ οὗτος ἐδεδοίκει τὸν θάνατον; πῶς τρέμει καὶ τὸν Θεὸν πα-*
5 *ρακαλεῖ περὶ τούτου;*

*Βούλει σοι δείξω καὶ ἕτερον μέγαν ἄνθρωπον τὸ αὐτὸ τοῦτο πεπονθότα πάλιν; Ἐννόησον τὸν Ἠλίαν, τὴν οὐρανομήκη ψυχὴν καὶ θείαν· ἐκεῖνος γὰρ ὁ τὸν οὐρανὸν κλείσας καὶ πάλιν ἀνοίξας, ὁ τὸ πῦρ ἄνωθεν κατενεγκών, ὁ τὴν θαυμαστὴν θυσίαν προσενεγκών,*
10 *ὁ ζηλώσας ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνος ὁ ἐν σώματι ἀνθρωπίνῳ ἀγγελικὸν ἐπιδειξάμενος βίον, ὁ τῆς μηλωτῆς πλέον ἔχων οὐδέν, ὁ πάντων ἀνωτέρω γενόμενος τῶν ἀνθρωπίνων, οὕτω τὸν θάνατον τρέμει καὶ δέδοικεν, ὡς, μετὰ πάντα ἐκεῖνα, μετὰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν θυσίαν, μετὰ τὴν μηλωτὴν καὶ τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ*
15 *τὴν παρρησίαν τὴν τοσαύτην, γύναιον εὐτελὲς φοβηθῆναι καὶ διὰ τοῦτο φυγεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν Ἰεζάβελ, «τάδε ποιήσαιέν μοι οἱ θεοὶ καὶ τάδε προσθείησαν, εἰ μὴ αὔριον τὴν ψυχήν σου θήσομαι ὡς τὴν ψυχὴν ἑνὸς τῶν τεθνηκότων, ἐφοβήθη Ἠλίας», φησί, «καὶ ἔφυγεν ὁδὸν ἡμερῶν τεσσαράκοντα».*

20 *3. Εἶδες πῶς φοβερὸς ὁ θάνατος; Θαυμάσωμεν τοίνυν τὸν Δεσπότην, ὅτι τὸν φοβερὸν ὄντα προφήταις, εὐκαταφρόνητον ἐποίησε γυναιξί. Ὁ Ἠλίας ἔφυγε θάνατον, γυναῖκες κατέφυγον εἰς θάνατον· ἐκεῖνος ἀπεπήδησε τοῦ θανάτου, καὶ αὗται ἐδίωξαν θάνατον. Εἶδες πόση γέγονεν ἀθρόον ἡ μεταβολή; Οἱ περὶ τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν*
25 *Ἠλίαν ἀγωνιῶσι τὴν τελευτήν, γυναῖκες δὲ καθάπερ πηλὸν τοῖς ποσὶν ἑαυτῶν κατεπάτησαν θάνατον. Ἀλλὰ μηδὲ ἐκείνων τῶν ἁγίων κατηγορήσωμεν· οὐκ ἔστιν αὐτῶν ἔγκλημα· τῆς φύσεως ἦν ἡ ἀσθένεια, οὐ τῆς προαιρέσεως ἡ κατηγορία. Ὁ Θεὸς τότε ἐβούλετο φοβερὸν εἶναι τὸν θάνατον, ἵνα δειχθῇ μετὰ ταῦτα τῆς χάριτος τὸ μέγε-*
30 *θος· φοβερὸν αὐτὸν εἶναι ἐβούλετο· καταδίκη γὰρ ἦν· διὰ τοῦτο οὐκ ἤθελε λυθῆναι τῆς καταδίκης τὴν ἀπειλήν, ἵνα μὴ ῥαθυμότεροι μετὰ ταῦτα γένωνται οἱ ἄνθρωποι. Μενέτω, φησίν, ἡ ἀπόφασις φοβοῦσα*

11. Γεν. 32,11.
12. Γ' Βασ. 19,2–3,8.

γονατίζει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν παρακαλεῖ, λέγοντας· «σῶσε με ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἠσαῦ, διότι φοβᾶμαι αὐτόν, μὴ τυχὸν ἔλθει καὶ φονεύσει καὶ ἐμένα καὶ τὰ παιδιὰ μὲ τὴ μητέρα τους»[11]. Εἶδες πῶς καὶ αὐτὸς φοβόταν τὸ θάνατο; πῶς τρέμει καὶ παρακαλεῖ τὸ Θεὸ γι' αὐτό;

Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ ἄλλον μεγάλο ἄνθρωπο ποὺ εἶχε πάθει τὸ ἴδιο πάλι κι' αὐτός; Σκέψου τὸν Ἠλία, τὴν οὐρανομήκη ἐκείνη καὶ θεία ψυχή. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔκλεισε τὸν οὐρανὸ καὶ πάλι τὸν ἄνοιξε, ποὺ κατέβασε τὸ πῦρ ἀπὸ τὸν οὐρανό, ποὺ πρόσφερε τὴ θαυμαστὴ θυσία, ποὺ ἔδειξε τόσο ζῆλο γιὰ τὸ Θεό, ἐκεῖνος ποὺ σὲ ἀνθρώπινο σῶμα ἐπέδειξε ἀγγελικὸ τρόπο ζωῆς, ποὺ δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προβιά, ποὺ ὑπῆρξε ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τόσο πολὺ τρέμει καὶ φοβᾶται τὸ θάνατο, ὥστε, μετὰ ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα, μετὰ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ θυσία, μετὰ τὴν προβιὰ καὶ τὴν ἐρημία καὶ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν τόση μεγάλη παρρησία, νὰ φοβηθεῖ μιὰ εὐτελὴ γυναίκα καὶ γι' αὐτὸ νὰ φύγει. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε ἡ Ἰεζάβελ, «αὐτὰ εἴθε νὰ μοῦ κάνουν οἱ θεοὶ καὶ αὐτὰ νὰ μοῦ προσθέσουν, ἐὰν δὲν θυσιάσω αὔριο τὴν ψυχή σου σὰν τὴν ψυχὴ κάποιου ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν πεθάνει, φοβήθηκε», λέγει, «ὁ Ἠλίας καὶ ἔφυγε μακριά, βαδίζοντας δρόμο σαράντα ἡμερῶν»[12].

3. Εἶδες πῶς θεωροῦνταν φοβερὸς ὁ θάνατος; Ἂς θαυμάσομε λοιπὸν τὸν Κύριο, διότι ἐκεῖνον ποὺ ἦταν φοβερὸς στοὺς προφῆτες, τὸν ἔκαμε εὐκαταφρόνητο στὶς γυναῖκες. Ὁ Ἠλίας ἀπέφυγε τὸ θάνατο, οἱ γυναῖκες κατέφυγαν στὸ θάνατο· ἐκεῖνος ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ θάνατο, καὶ αὐτὲς ἐπιδίωξαν τὸ θάνατο. Εἶδες πόση μεταβολὴ ἔγινε ἀπότομα; Οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Ἠλία νοιώθουν ἀγωνία γιὰ τὸ θάνατο, ἐνῶ οἱ γυναῖκες καταπάτησαν τὸ θάνατο μὲ τὰ πόδια τους σὰν πηλό. Ἀλλ' ἂς μὴ κατηγορήσομε οὔτε ἐκείνους τοὺς ἁγίους· δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ κατηγορία γι' αὐτούς· ἡ ἀδυναμία ὀφειλόταν στὴ φύση τους καὶ δὲν ἀποτελεῖ κατηγορία τῆς προαιρέσεώς τους. Ὁ Θεὸς τότε ἤθελε νὰ εἶναι φοβερὸς ὁ θάνατος, γιὰ νὰ δειχθεῖ στὴ συνέχεια τὸ μέγεθος τῆς χάριτος. Ἤθελε νὰ εἶναι αὐτὸς φοβερός, διότι ἀποτελοῦσε αὐτὸς καταδίκη. Γι' αὐτὸ δὲν ἤθελε νὰ καταργηθεῖ ἡ ἀπειλὴ τῆς καταδίκης, γιὰ νὰ μὴ γίνουν στὴ συνέχεια οἱ ἄνθρωποι ραθυμότεροι. Ἂς μένει, λέγει, ἡ ἀπόφαση, γιὰ νὰ φοβίζει καὶ νὰ σωφρονεῖ αὐτούς· διότι θὰ ἔλθει καιρός, θὰ ἔλθει

*αὐτοὺς καὶ σωφρονίζουσα· ἔσται γάρ, ἔσται καιρός, καθ' ὃν καὶ τῆς ἀγωνίας ἀπαλλαγήσονται ταύτης· ὃ δὴ καὶ συνέβη.*

*Ὅτι γὰρ ἡμᾶς ἀπήλλαξε τῆς ἀγωνίας ταύτης, δηλοῦσι μὲν οἱ μάρτυρες, δηλοῖ δὲ πρὸ τῶν μαρτύρων ὁ Παῦλος. Ἤκουσας ἐν τῇ 5 Παλαιᾷ τοῦ Ἀβραὰμ λέγοντος, ὅτι «σὲ μὲν περιποιήσονται, ἐμὲ δὲ ἀποκτενοῦσιν»; ἤκουσας τοῦ Ἰακὼβ λέγοντος «ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐκ χειρὸς Ἠσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ὅτι φοβοῦμαι ἐγὼ αὐτόν»; εἶδες τὸν Ἠλίαν φεύγοντα γυναικὸς ἀπειλὴν διὰ τὸν θάνατον; Ἄκουσον πῶς ὁ Παῦλος περὶ τοῦ πράγματος τούτου διάκειται, εἰ φοβερὸν αὐτὸν 10 εἶναι νομίζει καθέπερ ἐκεῖνοι, εἰ λυπεῖται ἐπιόντος αὐτοῦ καὶ δέδοικε. Τοὐναντίον μὲν οὖν, καὶ ποθεινὸν εἶναι νομίζει τὸ πρᾶγμα· διὰ τοῦτό φησι· «τὸ ἀναλῦσαί με καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον». Ἐκείνοις φοβερόν, τούτῳ κρεῖσσον· ἐκείνοις ἀηδές, τούτῳ ἡδύ· καὶ μάλα εἰκότως· τὸ μὲν γὰρ πρότερον ὁ θάνατος εἰς 15 τὸν ᾅδην κατῆγεν, νυνὶ δὲ ὁ θάνατος πρὸς τὸν Χριστὸν παραπέμπει. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Ἰακὼβ φησι, «κατάξετε τὸ γῆράς μου μετὰ λύπης εἰς ᾅδην», ὁ δὲ Παῦλος ἔλεγε· «τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναί με, πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον».*

*Ταῦτα δὲ ἔλεγεν οὐ καταγινώσκων τῆς παρούσης ζωῆς, μὴ 20 γένοιτο (φυλαττώμεθα γὰρ μὴ δῶμεν χώραν ταῖς τῶν αἱρετικῶν λαβαῖς), οὐδὲ ὡς πονηρὰν φεύγων αὐτήν, ἀλλ' ὡς κρείττονος τῆς μελλούσης ἐπιθυμῶν. Οὐ γὰρ εἶπε, «τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι» 'καλὸν' ἁπλῶς, ἀλλὰ «κρεῖσσον»· τὸ κρεῖσσον καλοῦ τινος ἔσται κρεῖσσον. Ὥσπερ γὰρ ὅταν λέγῃ ὅτι, «ὁ ἐκγαμίζων καλῶς 25 ποιεῖ, ὁ δὲ μὴ ἐκγαμίζων κρεῖσσον ποιεῖ», καλὸν μὲν δείκνυσιν ὄντα τὸν γάμον, κρείσσω δὲ τὴν παρθενίαν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα· καλὴ μὲν ἡ παροῦσα ζωή, φησί, πολὺ δὲ βελτίων ἡ μέλλουσα. Πάλιν ἀλλαχοῦ τὰ αὐτὰ δὴ ταῦτα φιλοσοφῶν ἔλεγεν· «εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω 30 πᾶσιν ἡμῖν· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετε».*

*Τί φῄς; Ἀποθνήσκεις, Παῦλε, καὶ κοινωνοὺς καλεῖς τῆς*

---

13. Φιλ. 1,23.
14. Γεν. 42,38.
15. Φιλ. 1,23.
16. Α΄Κορ. 7,38.
17. Φιλ. 17–18.

καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο θ' ἀπαλλαχθεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀπὸ τὴν ἀγωνία αὐτή, πράγμα βέβαια ποὺ συνέβηκε.

Τὸ ὅτι πράγματι μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν ἀγωνία αὐτὴ τὸ φανερώνουν βέβαια οἱ μάρτυρες, τὸ φανερώνει ὅμως πρὶν ἀπὸ τοὺς μάρτυρες ὁ Παῦλος. Ἄκουσες τὸν Ἀβραὰμ στὴν παλαιὰ Διαθήκη νὰ λέγει, «σένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν, ἐνῶ ἐμένα θὰ μὲ φονεύσουν»· ἄκουσες τὸν Ἰακὼβ νὰ λέγει, «σῶσε με, Κύριε, ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἠσαῦ, διότι φοβᾶμαι αὐτόν»· εἶδες τὸν Ἠλία ν' ἀποφεύγει ἀπειλὴ γυναίκας ἐξαιτίας τοῦ θανάτου· Ἄκουσε πῶς ὁ Παῦλος συμπεριφέρεται ἀπέναντι σ' αὐτὸ τὸ πράγμα, ἐὰν νομίζει ὅτι αὐτὸς εἶναι φοβερός, ὅπως νόμιζαν ἐκεῖνοι, ἐὰν λυπᾶται καὶ φοβᾶται τὸν ἐρχομὸ αὐτοῦ πρὸς αὐτόν. Ἀντίθετα βέβαια θεωρεῖ ὅτι τὸ πράγμα εἶναι ποθητό· γι' αὐτὸ λέγει· «τὸ νὰ πεθάνω καὶ νὰ εἶμαι μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ εἶναι πολὺ πιὸ καλύτερο»[13]. Σ' ἐκείνους ἦταν φοβερὸ τὸ πράγμα, σ' αὐτὸν καλύτερο· σ' ἐκείνους σιχαμερό, σ' αὐτὸν εὐχάριστο· καὶ πολὺ σωστά· διότι προηγουμένως ὁ θάνατος ὁδηγοῦσε στὸν ἅδη, ἐνῶ τώρα ὁ θάνατος παραπέμπει τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὸν Χριστό. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰακὼβ λέγει· «θὰ κατεβάσετε στὸν ἅδη τὰ γηρατειά μου μὲ λύπη»[14], ἐνῶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «τὸ νὰ πεθάνω καὶ νὰ εἶμαι μαζὶ μὲ τὸ Χριστὸ εἶναι πολὺ πιὸ καλύτερο»[15].

Καὶ αὐτὰ τὰ ἔλεγε ὄχι γιὰ νὰ κατηγορήσει τὴν παρούσα ζωή, μὴ γένοιτο (διότι πρέπει νὰ προφυλαγόμαστε νὰ μὴ δώσομε ἀφορμὴ στοὺς αἱρετικοὺς γιὰ κατηγορία), οὔτε γιὰ νὰ ἀποφύγει αὐτὴν σὰν πονηρή, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσε τὴ μέλλουσα σὰν πιὸ καλύτερη. Διότι δὲν εἶπε ἁπλῶς, «τὸ νὰ πεθάνω καὶ νὰ εἶμαι μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ» 'εἶναι καλό', ἀλλὰ «καλύτερο»· τὸ καλύτερο θὰ εἶναι καλύτερο ἀπὸ κάποιο καλό. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅταν λέγει, «ἐκεῖνος ποὺ συνάπτει γάμο ἐνεργεῖ σωστά, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν συνάπτει ἐνεργεῖ καλύτερα»[16], δείχνει ὅτι ὁ γάμος εἶναι καλός, ἀλλὰ ἡ παρθενία καλύτερη, ἔτσι καὶ ἐδῶ. Εἶναι καλή, λέγει, ἡ παρούσα ζωή, πολὺ πιὸ καλύτερη ὅμως εἶναι ἡ μελλοντική. Πάλι ἀλλοῦ φιλοσοφώντας αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ ἴδια ἔλεγε· «ἂν καὶ προσφέρομαι ὡς σπονδὴ στὴ θυσία γιὰ τὴ διακονία τῆς πίστεώς σας, χαίρομαι καὶ ἀγάλλομαι μαζὶ μὲ ὅλους ἐσᾶς· τὸ ἴδιο νὰ χαίρεσθε καὶ σεῖς καὶ νὰ συμμετέχετε στὴ χαρά μου»[17].

Τί λές, Παῦλε; Πεθαίνεις, καὶ καλεῖς τοὺς ἀνθρώπους νὰ συμ-

*ἡδονῆς τοὺς ἀνθρώπους; τί γέγονεν, εἰπέ μοι; Οὐκ ἀποθνήσκω, φησίν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν μείζονα ἀναβαίνω ζωήν. Καθάπερ οὖν ἄνθρωποι ἀρχὴν λαμβάνοντες πολλοὺς καλοῦσι τοὺς κοινωνήσαντας αὐτοῖς τῆς εὐφροσύνης, οὕτω καὶ Παῦλος, ἐπὶ τὸν θάνατον ἰών, ἐκάλει τοὺς συνησθησομένους αὐτῷ. Ἀνάπαυσις γάρ ἐστιν ὁ θάνατος, καὶ πόνων ἀπαλλαγή, καὶ ἱδρώτων ἀντίδοσις, καὶ ἀμοιβὴ παλαισμάτων καὶ στέφανος. Διὰ τοῦτο παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τοῖς νεκροῖς κοπετοί τινες ἐγίγνοντο καὶ θρῆνοι, νῦν δὲ ψαλμοὶ καὶ ὑμνῳδίαι.*

*Ἔκλαυσαν γοῦν τὸν Ἰακὼβ τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἔκλαυσαν καὶ τὸν Μωϋσῆν ἑτέρας τοσαύτας οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐκόψαντο, ἐπειδὴ θάνατος τότε ὁ θάνατος ἦν· νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ ὑμνῳδίαι καὶ εὐχαὶ καὶ ψαλμοί, δηλούντων ἁπάντων, ὅτι ἡδονὴν ἔχει τὸ πρᾶγμα· οἱ γὰρ ψαλμοὶ εὐθυμίας σύμβολον· «εὐθυμεῖ γάρ τις», φησίν, «ἐν ὑμῖν; ψαλλέτω». Ἐπεὶ οὖν εὐθυμίας ἐσμὲν πεπληρωμένοι, διὰ τοῦτο ψάλλομεν ἐπὶ τοῖς νεκροῖς ψαλμούς, θαρρεῖν ὑπὲρ τῆς τελευτῆς παρακελευομένους. «Ἐπίστρεψον» γάρ, φησί, «ψυχή μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε».*

*Ὁρᾷς εὐεργεσίαν ὄντα τὸν θάνατον καὶ ἀνάπαυσιν; ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν ἐκείνην, κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός. Καὶ περὶ μὲν τοῦ θανάτου τοσαῦτα· φέρε δὴ λοιπὸν ἐπὶ τὸ ἐγκώμιον τῶν μαρτύρων ἴωμεν, εἰ μὴ ἀπεκάμετε πρὸς τὴν ἀκρόασιν· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἀπὸ τοῦ τῶν μαρτύρων ἐγκωμίου τὴν ὑπόθεσιν ἔλαβε· μικρὸν δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγαγεῖν ἀναγκαῖον.*

*4. Πόλεμος ἀνερριπίσθη ποτὲ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας χαλεπός, πολέμων ἁπάντων βαρύτατος· διπλοῦς γὰρ οὗτος ὁ πόλεμος ἦν· ὁ μὲν ἔσωθεν, ὁ δὲ ἔξωθεν· ὁ μὲν παρὰ τῶν οἰκείων, ὁ δὲ παρὰ τῶν πολεμίων· ὁ μὲν παρὰ τῶν ἀλλοτρίων, ὁ δὲ παρὰ τῶν γνωρίμων. Καίτοι, εἰ καὶ ἁπλοῦς ὁ πόλεμος ἦν, ἀφόρητον ὑπῆρχε τὸ κακόν, καὶ εἰ ἔξωθεν προσέβαλλε μόνον, μέγα τῶν δεινῶν τὸ μέγεθος ἦν· νυνὶ*

---

18. Ἰακ. 5,13.
19. Ψαλμ. 114,7.

μετάσχουν στὴ χαρά; Πές μου, τί συνέβηκε. Δὲν πεθαίνω, λέγει, ἀλλὰ ἀνεβαίνω στὴν ἀνώτερη ζωή. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἄνθρωποι λαμβάνοντας κάποιο ἀξίωμα προσκαλοῦν πολλοὺς νὰ λάβουν μέρος στὴν εὐφροσύνη τους, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος· βαδίζοντας πρὸς τὸ θάνατο, προσκαλοῦσε καὶ ἐκείνους νὰ εὐφρανθοῦν μαζί του. Διότι ὁ θάνατος εἶναι ἀνάπαυση καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοὺς κόπους, ἀνταπόδοση τῶν ἱδρώτων καὶ ἀμοιβὴ καὶ στεφάνι γιὰ τὰ παλαίσματα. Γι' αὐτὸ στὴν ἀρχὴ βέβαια συνέβαιναν γιὰ τοὺς νεκροὺς κοπετοὶ καὶ θρῆνοι, ἐνῶ τώρα ἀκούονται ψαλμοὶ καὶ ὑμνωδίες.

Πράγματι ἔκλαψαν τὸν Ἰακὼβ σαράντα ἡμέρες, ἔκλαψαν ἐπίσης καὶ τὸν Μωϋσῆ οἱ Ἰουδαῖοι ἄλλες τόσες καὶ λύθηκαν σὲ κοπετούς, ἐπειδὴ τότε ὁ θάνατος ἦταν θάνατος· τώρα ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλ' ἀκούονται ὑμνωδίες καὶ εὐχὲς καὶ ψαλμοί, δηλώνοντας μὲ ὅλα, ὅτι τὸ πράγμα ἔχει ἡδονή· διότι οἱ ψαλμοὶ εἶναι σύμβολο εὐθυμίας· καθόσον λέγει· «εὐθυμεῖ κάποιος ἀπὸ σᾶς; ἂς ψάλλει»[18]. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἴμαστε γεμάτοι ἀπὸ εὐθυμία, γι' αὐτὸ ψάλλομε στὶς περιπτώσεις τῶν νεκρῶν ψαλμούς, προτρέποντας τοὺς παραβρισκόμενους νὰ δείχνουν θάρρος ἀπέναντι στὸ θάνατο. Διότι λέγει· «ἐπίστρεψε, ψυχή μου, στὴν ἀνάπαυσή σου, διότι ὁ Κύριος σὲ εὐεργέτησε»[19].

Βλέπεις ὅτι ὁ θάνατος εἶναι εὐεργεσία καὶ ἀνάπαυση; Διότι ἐκεῖνος ποὺ εἰσῆλθε στὴν κατάπαυση ἐκείνη, κατέπαυσε ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ δικά του. Καὶ ὅσο γιὰ τὸ θάνατο τόσα. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἂς ἔρθομε στὸ ἐγκώμιο τῶν μαρτύρων, ἐὰν δὲν ἀποκάματε ν' ἀκοῦτε· διότι καὶ αὐτὰ ἔλαβαν τὴν ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ ἐγκώμιο τῶν μαρτύρων. Πρέπει ὅμως νὰ μεταφέρω τὸ λόγο χρονικὰ λίγο πιὸ μπροστά.

4. Ἀναρριπίσθηκε κάποτε φοβερὸς πόλεμος ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, ὁ πιὸ φοβερώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς πολέμους· διότι ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦταν διπλός· ὁ ἕνας ἐσωτερικὸς καὶ ὁ ἄλλος ἐξωτερικός· ὁ ἕνας προερχόταν ἀπὸ τοὺς οἰκείους, ὁ ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς· ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς ξένους, ὁ ἄλλος ἀπὸ τοὺς γνωστούς. Καὶ βέβαια κι ἂν ἀκόμη ὁ πόλεμος ἦταν ἁπλός, θὰ ἦταν ἀφόρητο τὸ κακό, καὶ ἂν ἡ προσβολὴ γινόταν μόνο ἀπὸ ἔξω, τὸ μέγεθος τῶν δεινῶν θὰ ἦταν μεγάλο. Τώρα ὅμως αὐτὸς ἦταν διπλός, καὶ ἐκεῖνος ποὺ προερχόταν ἀπὸ τοὺς οἰκείους ἦταν φοβερώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ προερ-

*δὲ διπλοῦς ἦν οὗτος, καὶ τοῦ παρὰ τῶν ἔξωθεν ὁ παρὰ τῶν οἰκείων χαλεπώτερος. Τὸν μὲν γὰρ ὡμολογημένον ἐχθρὸν ῥᾳδίως φυλάττεσθαι δυνατόν, ὁ δὲ φίλου μὲν ἔχων προσωπεῖον, τὰ δὲ ἐχθρῶν διατιθείς, δυσάλωτος τοῖς ἐπιβουλευομένοις ἐστί.*

5 *Διπλοῦς τοίνυν τότε ὁ πόλεμος ἦν, ὁ μὲν ἐμφύλιος, ὁ δὲ παρὰ τῶν ἔξωθεν ἐπιών· μᾶλλον δέ, εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἑκάτερος ὁ πόλεμος ἐμφύλιος ἦν. Καὶ γὰρ οἱ ἔξωθεν προσβάλλοντες δικασταὶ καὶ ἄρχοντες καὶ στρατιῶται οὐκ ἀλλόφυλοί τινες ἦσαν καὶ βάρβαροι καὶ ἄλλης ἀρχῆς καὶ βασιλείας, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς διοικούμενοι* 10 *νόμοις, τὴν αὐτὴν πατρίδα οἰκοῦντες, τῆς αὐτῆς μετέχοντες πολιτείας. Ὁ μὲν οὖν ἐμφύλιος ἦν ὁ παρὰ τῶν δικαστῶν, ὁ δὲ χαλεπώτερος ὁ παρὰ τῶν συγγενῶν, ὁ καινὸς καὶ παράλογος καὶ πολλῆς γέμων ὠμότητος. Καὶ γὰρ ἀδελφοὺς ἀδελφοὶ παρεδίδοσαν, καὶ πατέρες τέκνα, καὶ ἄνδρες γυναῖκας, καὶ πάντα τὰ τῆς συγγενείας ἐπα-* 15 *τεῖτο δίκαια, καὶ πᾶσα ἡ οἰκουμένη ἀνάστατος ἦν, καὶ οὐδεὶς οὐδένα τότε ἐπεγίνωσκεν· ἐκράτει γὰρ ὁ διάβολος μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς.*

*Ἐν ἐκείνῳ τοίνυν τῷ θορύβῳ καὶ τῷ πολέμῳ αἱ γυναικες αὗται, εἴ γε γυναῖκας αὐτὰς χρὴ καλεῖν· καὶ γὰρ ἐν γυναικείῳ σώματι* 20 *ἀνδρῶν ἐπεδείξαντο φρόνημα, μᾶλλον δὲ οὐκ ἀνδρῶν ἐπεδείξαντο φρόνημα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ὑπερέβησαν τὴν φύσιν καὶ πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις τὴν ἅμιλλαν ἔθεντο. Αὗται τοίνυν αἱ γυναῖκες ἀφεῖσαι, πόλιν καὶ οἰκίαν καὶ συγγενεῖς, πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν μετετάξαντο. Ὅταν γάρ, φασίν, ὁ Χριστὸς ἀτιμάζηται, μηδὲν ἡμῖν ἔστω* 25 *τίμιον μηδὲ ἀναγκαῖον· διὰ τοῦτο πάντα ἀφεῖσαι ἐξῆλθον. Καὶ καθάπερ οἰκίας ἐν μέσῃ νυκτὶ πυρπολουμένης, οἱ καθεύδοντες ἔνδον, ἐπειδὰν αἴσθωνται τοῦ θορύβου, ταχέως ἐξαλλόμενοι τῆς κλίνης ἐκπηδῶσι τῶν προθύρων τῆς οἰκίας, οὐδὲν τῶν ἔνδον λαβόντες, ἓν γὰρ μόνον σπουδάζουσιν, ὅπως τὸ σῶμα τὸ ἑαυτῶν προεξαρπάσω-* 30 *σι τῆς φλογὸς καὶ τὸν τοῦ πυρὸς φθάσωσι δρόμον μετὰ πολλῆς ἐπιόντα τῆς ταχύτητος, οὕτω δὴ καὶ αὗται ἐποίησαν.*

*Ἰδοῦσαι γὰρ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐμπυριζομένην, εὐθέως*

χόταν ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικούς. Διότι ἀπὸ τὸν γνωστὸ ἐχθρὸ εἶναι δυνατὸ νὰ προφυλαχθεῖ κανεὶς εὔκολα, ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔχει προσωπεῖο φίλου, ἀλλ' ἔχει διαθέσεις ἐχθροῦ, εἶναι δυσκολονίκητος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπιβουλεύονται.

Ἦταν λοιπὸν ὁ πόλεμος τότε διπλός, ὁ ἕνας ἐμφύλιος καὶ ὁ ἄλλος προερχόμενος ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς· ἢ καλύτερα, ἐὰν πρέπει νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς πολέμους ἦταν ἐμφύλιος. Διότι οἱ δικαστὲς καὶ ἄρχοντες καὶ στρατιῶτες ποὺ ἐξαπολοῦσαν τὶς ἐπιθέσεις ἀπὸ ἔξω δὲν ἦταν κάποιοι ἀλλόφυλοι καὶ βάρβαροι καὶ ἄλλης ἐξουσίας καὶ βασιλείας, ἀλλὰ διοικούμενοι ἀπὸ τοὺς ἴδιους νόμους, κατοικώντας στὴν ἴδια πατρίδα, καὶ μετέχοντας στὴν ἴδια πολιτεία. Ὁ ἐμφύλιος λοιπὸν προερχόταν ἀπὸ τοὺς δικαστές, ἐνῶ ὁ πιὸ φοβερὸς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ προερχόταν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, ὁ πρωτάκουστος καὶ παράλογος καὶ γεμάτος ἀπὸ πολλὴ σκληρότητα. Καθόσον ἀδέλφια παρέδιναν τ' ἀδέλφια τους, καὶ πατέρες τὰ τέκνα τους, ἄνδρες τὶς γυναῖκες τους, καὶ ὅλα τὰ δίκαια τῆς συγγένειας καταπατοῦνταν, ὅλη ἡ οἰκουμένη ἦταν ἀνάστατη, καὶ κανένας τότε δὲν ἀναγνώριζε κανένα, διότι κυριαρχοῦσε ὁ διάβολος σὲ ὑπερβολικὸ βαθμό.

Μέσα σ' ἐκεῖνον λοιπὸν τὸν θόρυβο καὶ τὸν πόλεμο οἱ γυναῖκες αὐτές, ἐὰν βέβαια πρέπει νὰ ὀνομάζω αὐτὲς γυναῖκες· καθόσον σὲ γυναικεῖο σῶμα ἐπέδειξαν φρόνημα ἀνδρῶν, ἢ καλύτερα δὲν ἐπέδειξαν μόνο φρόνημα ἀνδρῶν, ἀλλὰ ξεπέρασαν καὶ τὴν ἴδια τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔθεσαν τὴν ἅμιλλά τους πρὸς τὶς ἀσώματες δυνάμεις. Αὐτὲς λοιπὸν οἱ γυναῖκες, ἐγκαταλείποντας πόλη καὶ οἰκία καὶ συγγενεῖς, μετέβηκαν σὲ ξένη χώρα. Διότι, λέγει, ὅταν ἀτιμάζεται ὁ Χριστός, τίποτε ἂς μὴ ὑπάρχει γιὰ μᾶς τίμιο οὔτε καὶ ἀναγκαῖο. Γι' αὐτό, ἐγκαταλείποντάς τα ὅλα, ἔφυγαν ἀπὸ τὴ χώρα τους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν καίεται μέσα στὰ μεσάνυχτα μία οἰκία, ἐκεῖνοι ποὺ κοιμοῦνται μέσα, μόλις αἰσθανθοῦν τὸ θόρυβο, ἀμέσως πεταγόμενοι ἀπὸ τὴν κλίνη πηδοῦν ἀπὸ τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας, χωρὶς νὰ πάρουν τίποτε ἀπὸ τὰ μέσα ὑπάρχοντα, διότι γιὰ ἕνα πράγμα μόνο φροντίζουν, νὰ σώσουν τὸ σῶμα τους ἀπὸ τὶς φλόγες καὶ νὰ προλάβουν τὸ τρέξιμο τοῦ πυρὸς ποὺ κινεῖται ἐναντίον τους μὲ μεγάλη ταχύτητα. Τὸ ἴδιο λοιπὸν ἔκαναν καὶ αὐτές.

Βλέποντας δηλαδὴ ὅλη τὴν οἰκουμένη νὰ καταφλέγεται, ἀμέ-

ἐξεπήδησαν καὶ ἐξήλλοντο τῶν προθύρων τῆς πόλεως, ἓν μόνον ζητοῦσαι, τὴν σωτηρίαν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς παντὶ τρόπῳ διαφυλάξαι. Καὶ γὰρ ἐμπρησμὸς τότε χαλεπὸς ἦν καὶ σκότος ἐκράτει βαθύ, σκότος τοῦ νυκτερινοῦ τούτου ζοφωδέστερον· καὶ διὰ τοῦτο καθάπερ ἐν σκότῳ τοὺς φίλους ἠγνόουν οἱ φίλοι, καὶ ἄνδρες παρεδίδοσαν γυναῖκας· διὰ τοῦτο τοὺς μὲν ἐχθροὺς παρέτρεχον, τοῖς δὲ φίλοις καὶ τοῖς οἰκείοις προσερρήγνυντο, καὶ νυκτομαχία τις ἦν χαλεπή, καὶ πολλοῦ θορύβου τὰ πράγματα ἔγεμε.

Τότε τοίνυν ἐξῆλθον αὗται τὴν πατρίδα ἀφεῖσαι, καὶ τὸν πατριάρχην ζηλώσασαι τὸν Ἀβραάμ, πρὸς ὃν εἴρητο, «ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου». Καὶ γὰρ καὶ ταύταις ὁ τοῦ διωγμοῦ καιρὸς ταῦτα παρῄνει, ἐξελθεῖν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐκ τῆς συγγενείας, ὥστε κληρονομῆσαι τὸν οὐρανόν. Ἐξῄει τοίνυν ἐκ τῆς οἰκίας ἡ γυνὴ δύο μεθ' ἑαυτῆς ἔχουσα θυγατέρας. Σὺ δὲ μὴ παραδράμῃς ἁπλῶς ἀκούων, ὅτι ἐξῆλθον γυναῖκες ἐλευθερίως ἀνατραφεῖσαι, μηδέ ποτε πεῖραν λαβοῦσαι τῶν δεινῶν τούτων, ἀλλὰ ἀναλόγισαι τῇ διανοίᾳ ὅσον ἦν τὸ κακόν, ὅσην ἔχει τὸ πρᾶγμα δυσκολίαν.

Εἰ γὰρ ἄνθρωποι σύμμετρον ἀποδημίαν στελλόμενοι, ὑποζυγίων εὐποροῦντες, διακόνους ἔχοντες, μετὰ ἀδείας ὁδεύοντες, κύριοι τῆς ἐπανόδου ὄντες, πολλῶν αἰσθάνονται τῶν μοχθηρῶν, πολλὴν ὑπομένουσι ταλαιπωρίαν, ὅπου γυνὴ καὶ παρθένοι καὶ διακόνων ἐρημία καὶ φίλων προδοσία καὶ θόρυβος καὶ ταραχὴ καὶ φόβος ἀφόρητος καὶ κίνδυνος ἐν αὐταῖς ποικίλος καὶ περὶ ψυχῆς ὁ δρόμος καὶ πανταχόθεν οἱ πολέμιοι, ποῖος λόγος τὰ ἀγωνίσματα τῶν γυναικῶν παραστῆσαι δυνήσεται, τὴν ἀνδρείαν, τὴν μεγαλοψυχίαν, τὴν πίστιν; Εἰ γὰρ μόνη ἐξῆλθεν ἡ μήτηρ, οὐκ ἦν καὶ οὕτως ἀφόρητος ὁ ἀγών· νυνὶ δὲ καὶ τὰς θυγατέρας ἐπήγετο, καὶ τὰς δύο παρθένους· ὥστε διπλῆ ἡ ἀγωνία καὶ πολλὴ τῆς φροντίδος ἡ προσθήκη· ὅσῳ γὰρ μέγα τὸ κτῆμα, τοσούτῳ δυσκολωτέρα ἡ φυλακή.

Ἐξῄει τοίνυν παρθένους ἔχουσα, καὶ οὐκ ἔχουσα κατακρύψαι αὐτὰς ἐν θαλάμοις· καίτοι ἴστε, ὅτι καὶ θάλαμοι καὶ γυναικωνίτιδες

---

20. Γεν. 12,1.

σως πήδηξαν πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἔτρεχαν πρὸς τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως, ζητώντας ἕνα μόνο, νὰ διαφυλάξουν μὲ κάθε τρόπο τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους. Διότι ὁ ἐμπρησμὸς τότε ἦταν φοβερός, καὶ σκοτάδι ἐπικρατοῦσε βαθύ, σκοτάδι πολὺ πιὸ ζοφερὸ ἀπὸ αὐτὸ τῆς νύχτας· καὶ γι' αὐτό, σὰν νὰ βρίσκονταν μέσα στὸ σκοτάδι, οἱ φίλοι δὲν γνώριζαν τοὺς φίλους, καὶ ἄνδρες παρέδιναν τὶς γυναῖκες τους. Γι' αὐτὸ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς παρέβλεπαν, ἐνῶ μὲ τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς ἔρχονταν σὲ σύγκρουση, καὶ γινόταν μιὰ φοβερὴ νυκτομαχία, καὶ ἦταν τὰ πράγματα γεμάτα ἀπὸ πολλὴ ταραχή.

Τότε λοιπὸν ἔφυγαν αὐτὲς καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα τους, μιμούμενες τὸν πατριάρχη Ἀβραάμ, πρὸς τὸν ὁποῖο εἶχε λεχθεῖ· «φύγε ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου»[20]. Διότι καὶ σ' αὐτὲς ὁ καιρὸς τοῦ διωγμοῦ αὐτὰ προέτρεπε, νὰ φύγουν μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ τοὺς συγγενεῖς τους, γιὰ νὰ κληρονομήσουν τὸν οὐρανό. Ἔφυγε λοιπὸν ἡ γυναίκα ἀπὸ τὴν οἰκία της ἔχοντας μαζί της τὶς δύο θυγατέρες της. Σὺ ὅμως μὴ τὸ προσπεράσεις αὐτὸ ἔτσι ἁπλῶς ἀκούοντας, ὅτι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους γυναῖκες ποὺ ἀνατράφηκαν εὐγενῶς καὶ ποτὲ δὲν ἔλαβαν γνώση τῶν δεινῶν αὐτῶν, ἀλλὰ σκέψου πόσο ἦταν τὸ κακό, πόση δυσκολία ἔχει τὸ πράγμα.

Πράγματι ἐὰν ἄνθρωποι, ποὺ στέλνονται σὲ μιὰ ὀλιγοχρόνια ἀποδημία καὶ ἔχουν στὴ διάθεσή τους ὑποζύγια καὶ ὑπηρέτες, ταξιδεύουν μὲ ἀσφάλεια καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτοὺς ἡ ἐπάνοδός τους, αἰσθάνονται πολλὰ δεινὰ καὶ ὑπομένουν πολλὴ ταλαιπωρία, ὅταν αὐτὴ εἶναι γυναίκα καὶ παρθένες καὶ χωρὶς ὑπηρέτες, καὶ ὑπάρχει προδοσία φίλων καὶ θόρυβος καὶ ταραχὴ καὶ φόβος ἀφόρητος καὶ ποικίλοι κίνδυνοι γι' αὐτές, καὶ ἡ ἀποδημία γίνεται γιὰ τὴν ψυχή, καὶ ἀπὸ παντοῦ προβάλλουν οἱ ἐχθροί, ποιός λόγος θὰ μπορέσει νὰ παραστήσει τὰ ἀγωνίσματα τῶν γυναικῶν, τὴν ἀνδρεία, τὴ μεγαλοψυχία, τὴν πίστη; Διότι, ἐὰν ἀναχωροῦσε μόνη ἡ μητέρα, δὲν θὰ ἦταν καὶ ἔτσι ἀφόρητος ὁ ἀγώνας· τώρα ὅμως εἶχε μαζί της καὶ τὶς θυγατέρες της, καὶ μάλιστα παρθένες καὶ τὶς δύο· ὥστε διπλὴ ἡ ἀγωνία καὶ πολλὴ ἡ προσθήκη τῆς φροντίδας. Διότι, ὅσο μεγαλύτερο εἶναι τὸ κτῆμα, τόσο δυσκολώτερη εἶναι ἡ φύλαξή του.

Ἔφυγε λοιπὸν ἔχοντας μαζί της παρθένες καὶ μὴ μπορώντας νὰ κρύψει αὐτὲς σὲ θαλάμους. Ἂν καὶ βέβαια γνωρίζετε, ὅτι καὶ

*καὶ θύραι καὶ μοχλοὶ καὶ φύλακες καὶ προφύλακες καὶ θεραπαινίδες καὶ τιθηνοὶ καὶ μητρὸς προσεδρία καὶ πατρὸς πρόνοια καὶ πολλὴ παρὰ τῶν γονέων ἐπιμέλεια γίνεται, ὥστε διατηρηθῆναι τὸ τῆς παρθενίας ἄνθος, καὶ μόλις οὕτω διασώζεται· ἐκείνη δὲ πάσης ταύ-*
5 *της τῆς φυλακῆς ἔρημος ἦν· πῶς οὖν αὐτὰς διασῶσαι εἶχεν; Ἐκ τῆς τῶν θείων νόμων φυλακῆς. Οὐκ εἶχε στέγην περιβάλλουσαν, ἀλλ' εἶχε τὴν κραταιὰν χεῖρα ἄνωθεν σκέπουσαν· οὐκ εἶχε θύραν οὐδὲ μοχλόν, ἀλλ' εἶχε τὴν ἀληθινὴν θύραν ἀποτειχίζουσαν τὴν ἐπιβουλήν.*

10 *Καὶ καθάπερ ἐν μέσοις τοῖς Σοδόμοις ἐπολιορκεῖτο μὲν ἡ τοῦ Λὼτ οἰκία, οὐδὲν δὲ ἔπασχε δεινόν, ἀγγέλους γὰρ εἶχεν ἔνδον, οὕτω δὴ καὶ αἱ μάρτυρες αὗται μεταξὺ Σοδόμων καὶ πάντων τῶν πολεμίων οὖσαι καὶ πολιορκούμεναι πανταχόθεν, οὐδὲν ἔπασχον δεινόν· τὸν γὰρ τῶν ἀγγέλων Δεσπότην εἶχον ἐν ταῖς αὐτῶν οἰκοῦντα ψυ-*
15 *χαῖς· καὶ εἰς τὴν ὁδὸν ἐλθοῦσαι τὴν ἔρημον οὐδὲν ἔπαθον· εἶχον γὰρ τὴν ἀληθινὴν ὁδὸν τὴν πρὸς οὐρανὸν αὐτὰς ἄγουσαν. Διὰ τοῦτο, ἐν τοσούτῳ πολέμῳ καὶ θορύβῳ καὶ κύμασιν ἀπειλημμέναι, μετὰ ἀσφαλείας ἐβάδιζον. Καὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι διὰ τῶν λύκων τὰ πρόβατα ἤγετο, διὰ τῶν λεόντων αἱ ἀμνάδες ἐχώρουν, καὶ οὐδεὶς αὐτὰς*
20 *εἶδεν ἀκολάστοις ὀφθαμοῖς, ἀλλ', ὥσπερ τοὺς Σοδομίτας, ἐγγὺς τῆς θύρας ἑστηκότας, οὐκ ἠφίει τὴν εἴσοδον ὁρᾷν ὁ Θεός, οὕτω καὶ τότε τὰς πάντων ἐτύφλωσεν ὄψεις, ὥστε μὴ προδοθῆναι τὰ παρθενικὰ σώματα.*

*5. Πορεύονται τοίνυν εἰς πόλιν Ἔδεσσαν λεγομένην, πόλιν ἀγροι-*
25 *κοτέραν μὲν τῶν πολλῶν, εὐσεβεστέραν δέ· τί γὰρ ἐκείνης τῆς πόλεως ἴσον εἶναι ἐνόμισαν ἐν τοσούτῳ κλυδωνίῳ καταφυγὴν εὑρεῖν καὶ ἐν τοιούτῳ χειμῶνι λιμένα ἔχειν; Καὶ δέχεται ἡ πόλις τὰς ξένας, ξένας μὲν τῆς γῆς, πολίτιδας δὲ τῶν οὐρανῶν· καὶ δεξαμένη τὴν παρακαταθήκην ἐφύλαττεν.*

30 *Ἀλλὰ μηδεὶς τῶν γυναικῶν ἀσθένειαν καταγιγνωσκέτω, ὅτι ἔφυγον· πρόσταγμα γὰρ ἐπλήρουν δεσποτικὸν τὸ λέγον· «ὅταν γὰρ διώκωσιν ὑμᾶς», φησίν, «ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν»· ὅπερ καὶ αὗται ἀκούσασαι ἔφυγον, καὶ τέως εἶς αὐταῖς*

21. Ματθ. 10,23.

θάλαμοι κατασκευάζονται, καὶ γυναικωνίτες, καὶ θύρες, καὶ μοχλοί, καὶ φύλακες ὁρίζονται καὶ προφύλακες καὶ ὑπηρέτριες καὶ τροφοί. καὶ ἐπίβλεψη τῆς μητέρας ὑπάρχει, καὶ πρόνοια τοῦ πατέρα, καὶ πολλὴ φροντίδα ἐκ μέρους τῶν γονέων, γιὰ νὰ διαφυλαχθεῖ τὸ ἄνθος τῆς παρθενίας, καὶ μόλις ἔτσι κατορθώνεται ἡ διαφύλαξή του· ἐκείνη ὅμως ἦταν χωρὶς ὅλα αὐτὰ τὰ μέσα προφύλαξης· πῶς λοιπὸν μποροῦσε νὰ διαφυλάξει αὐτές; Μὲ τὴ φύλαξη τῶν θείων νόμων. Δὲν εἶχε στέγη νὰ τὴν σκεπάζει, ἀλλ' εἶχε τὸ ἰσχυρὸ χέρι τοῦ Θεοῦ νὰ τὴ σκεπάζει ἀπὸ πάνω. Δὲν εἶχε θύρα, οὔτε μοχλό, ἀλλ' εἶχε τὴν ἀληθινὴ θύρα ποὺ προφυλάσσει ἀπὸ τὴν ἐπιβουλή. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς στὸ μέσο τῶν Σοδόμων πολιορκοῦνταν ἡ οἰκία τοῦ Λώτ, ἀλλὰ δὲν πάθαινε κανένα κακό, διότι εἶχε μέσα ἀγγέλους, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὲς οἱ μάρτυρες, βρισκόμενες μεταξὺ τῶν Σοδόμων καὶ ὅλων τῶν ἐχθρῶν καὶ πολιορκούμενες ἀπὸ παντοῦ, δὲν πάθαιναν κανένα κακό, διότι εἶχαν τὸν Κύριο τῶν ἀγγέλων νὰ κατοικεῖ στὶς ψυχές τους. Καὶ πορευόμενες στὸ δρόμο τὸν ἔρημο δὲν ἔπαθαν τίποτε· διότι εἶχαν τὴν ἀληθινὴ ὁδό, ποὺ ὁδηγοῦσε αὐτὲς πρὸς τὸν οὐρανό. Γι' αὐτό, ἐγκαταλειμμένες μέσα σὲ τόσο μεγάλο πόλεμο καὶ ταραχὴ καὶ κύματα, βάδιζαν μὲ ἀσφάλεια. Καὶ τὸ ἄξιο θαυμασμοῦ εἶναι, ὅτι τὰ πρόβατα ὁδηγοῦνταν ἀπὸ τοὺς λύκους, οἱ ἀμνάδες προχωροῦσαν ὁδηγούμενες ἀπὸ τὰ λιοντάρια, καὶ κανένας δὲν εἶδε αὐτὲς μὲ ἀκόλαστα μάτια, ἀλλ', ὅπως ἀκριβῶς οἱ Σοδομίτες, στεκόμενοι πλησίον τῆς θύρας, δὲν ἄφηνε ὁ Θεὸς νὰ βλέπουν τὴν εἴσοδο, ἔτσι καὶ τότε τύφλωσε τὰ μάτια ὅλων, γιὰ νὰ μὴ προδοθοῦν τὰ παρθενικὰ σώματα.

5. Φθάνουν λοιπὸν στὴν πόλη τὴν ὀνομαζόμενη Ἔδεσσα, πόλη ποὺ ἦταν πιὸ ἄξεστη ἀπὸ πολλὲς ἄλλες, ἀλλὰ πιὸ εὐσεβής. Διότι τί ἄλλο θεώρησαν ἰσάξιο τῆς πόλεως ἐκείνης, ὥστε μέσα σὲ τόση ἀναταραχὴ νὰ βροῦν καταφύγιο σ' αὐτὴν καὶ μέσα σὲ τέτοια κακοκαιρία νὰ τὴ θεωρήσουν ὡς λιμάνι; Καὶ δέχεται ἡ πόλη τὶς ξένες τῆς γῆς, ἀλλὰ πολίτιδες τῶν οὐρανῶν, καὶ ἀφοῦ δέχθηκε τὴν παρακαταθήκη, τὴν ἐφύλαττε.

Ἀλλὰ κανένας ἂς μὴ κατηγορεῖ τὶς γυναῖκες γιὰ ἀδυναμία, ἐπειδὴ ἔφυγαν· διότι ἐκτελοῦσαν πρόσταγμα δεσποτικὸ ποὺ λέγει· «ὅταν σᾶς καταδιώκουν», λέγει, «ἀπὸ τὴν πόλη αὐτή, νὰ φεύγεται σὲ ἄλλη»[21]· αὐτὸ ἀκούοντας καὶ αὐτές, ἔφυγαν, καὶ ἔτσι πλεκόταν

*ἐπλέκετο στέφανος. Ποῖος δὴ οὗτος; Ὁ τῆς τῶν παρόντων ἁπάντων ὑπεροψίας. «Ὅστις γὰρ ἀφῆκεν ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφάς, ἢ πατρίδα ἢ οἰκίαν ἢ φίλους ἢ συγγενεῖς, ἑκατονταπλασίονα λήψεται», φησί, «καὶ ζωὴν αἰώνιον κηρονομήσει». Καὶ ἦσαν ἐκεῖ τὸν Χριστὸν* 5 *ἔχουσαι σύνοικον. Εἰ γὰρ ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι, ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐστιν, ὅπου οὐχὶ συνηγμέναι ἦσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φεύγουσαι, πῶς οὐ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν βοήθειαν ἐπεσπῶντο; Ἐκεῖ τοίνυν διατριβουσῶν τῶν γυναικῶν, ἐξαίφνης ἐπιτάγματα πονηρὰ πανταχοῦ κατεπέμπετο πολλῆς γέμοντα τυραννί-* 10 *δος καὶ ὠμότητος βαρβαρικῆς· οἱ γὰρ οἰκεῖοι τοὺς οἰκείους παραδιδότωσαν, φησίν, ἄνδρες τὰς γυναῖκας, πατέρες τὰ τέκνα, τέκνα τοὺς πατέρας, ἀδελφοὶ τοὺς ἀδελφούς, φίλοι τοὺς φίλους.*

*Σὺ δέ μοι τῶν ρημάτων ἐνταῦθα ἀναμνήσθητι τοῦ Χριστοῦ, καὶ θαύμασον αὐτοῦ τὴν πρόρρησιν· ταῦτα γὰρ πάντα ἄνωθεν πρού-* 15 *λεγε· φησὶ γάρ· «ἀδελφὸς ἀδελφὸν παραδώσει, καὶ πατὴρ τέκνον· καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς». Προύλεγε δὲ αὐτὰ τότε διὰ τρία ταῦτα· δι' ἓν μέν, ἵνα μάθωμεν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, καὶ ὅτι ἀληθής ἐστι Θεὸς τὰ μηδέπω συμβάντα προορῶν πόρρωθεν. Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο προύλεγε τὰ ἐσόμενα, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «διὰ ταῦ-* 20 *τα ὑμῖν εἶπον πρὶν ἢ γενέσθαι, ἵνα, ὅταν γένηται, πιστεύσητε, ὅτι ἐγώ εἰμι». Δεύτερον δέ, ἵνα μηδεὶς τῶν ἐχθρῶν λέγῃ, ὅτι ἀγνοοῦντος αὐτοῦ ἢ ἀσθενοῦντος ταῦτα γίνεται· ὁ γὰρ ἄνωθεν προϊδὼν ἠδύνατο καὶ κωλῦσαι· οὐκ ἐκώλυσε δέ, ἵνα λαμπρότεροι γένωνται οἱ στέφανοι. Διὰ τοῦτο ταῦτα προύλεγε, καὶ δι' ἕτερον δὲ τρίτον προεῖ-* 25 *πε. Ποῖον δὴ τοῦτο; Ἵνα κουφότερον ποιήσῃ τὸν ἀγῶνα τοῖς ἐν τῷ σκάμματι· τὰ μὲν γὰρ ἀπροσδόκητα δεινά, ὁποῖα ἂν ᾖ, χαλεπὰ καὶ ἀφόρητα φαίνεται, τὰ δὲ ἐλπισθέντα καὶ προμελετηθέντα κοῦφα καὶ ῥᾴδια γίνεται.*

*Τότε τοίνυν ταῦτα ἐπιτάττοντες οἱ ἐχθροὶ καὶ τὴν ὠμότητα* 30 *ἐπεδείκνυτο τὴν ἑαυτῶν, καὶ ἄκοντες ἐμαρτύρουν τῇ τοῦ Χριστοῦ*

---

22. Ματθ. 19,29.
23. Ματθ, 18,20.
24. Ματθ. 10,21.
25. Ἰω. 14,29.

γι' αὐτὲς τὸ πρῶτο στεφάνι. Ποιό εἶναι λοιπὸν αὐτό; Τὸ στεφάνι ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν περιφρόνηση τῶν παρόντων· διότι λέγει· «ὅποιος ἐγκατέλειψε ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφές, ἢ πατρίδα ἢ οἰκία ἢ φίλους ἢ συγγενεῖς, ἑκατανταπλάσια θὰ λάβει καὶ θὰ κληρονομήσει ζωὴ αἰώνια»[22]. Καὶ ζοῦσαν ἐκεῖ ἔχοντας συγκάτοικο τὸν Χριστό. Διότι, ἐὰν ὅπου εἶναι συγκεντρωμένοι δύο ἢ τρεῖς, ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς βρίσκεται καὶ αὐτός[23], ὅπου δὲν ἦταν μόνο συγκεντρωμένες, ἀλλὰ καὶ εἶχαν φύγει ἐξ αἰτίας τοῦ ὀνόματός του, πῶς δὲν ἀποσποῦσαν περισσότερο τὴ βοήθεια αὐτοῦ; Ζώντας λοιπὸν ἐκεῖ οἱ γυναῖκες, ξαφνικὰ στέλνονταν παντοῦ διατάγματα κακά, γεμάτα ἀπὸ πολλὴ τυραννίδα καὶ βαρβαρικὴ σκληρότητα. Οἱ συγγενεῖς, λέγει, νὰ παραδίδουν τοὺς συγγενεῖς τους, οἱ ἄνδρες τὶς γυναῖκες τους, οἱ πατέρες τὰ τέκνα τους, τὰ ἀδέλφια τὰ ἀδέλφια τους, καὶ οἱ φίλοι τοὺς φίλους τους.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, θυμήσου ἐδῶ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ καὶ θαύμασε τὴν πρόρρηση αὐτοῦ· καθόσον ὅλα αὐτὰ τὰ προέλεγε ἀπὸ τὴν ἀρχή· διότι λέγει· «ὁ ἀδελφὸς θὰ παραδώσει τὸν ἀδελφό του καὶ ὁ πατέρας τὸ παιδί του, καὶ θὰ ἐπαναστατήσουν τὰ τέκνα ἐναντίον τῶν γενέων τους»[24]. Καὶ τὰ πρόλεγε αὐτὰ τότε γι' αὐτοὺς τοὺ τρεῖς λόγους. Πρῶτον γιὰ νὰ μάθομε τὴ δύναμη αὐτοῦ καὶ ὅτι εἶναι ἀληθινὸς Θεός, προβλέποντας ἀπὸ πολὺ πιὸ μπροστὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲν συνέβηκαν ἀκόμη. Τὸ ὅτι βέβαια προέλεγε ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν γι' αὐτὸ τὸ λόγο, ἄκουσε αὐτὸν ποὺ λέγει· «γι' αὐτὸ σᾶς τὰ εἶπα προτοῦ συμβοῦν, γιὰ νὰ πιστέψετε, ὅταν συμβοῦν, ὅτι ἐγὼ εἶμαι»[25]. Δεύτερον, γιὰ νὰ μὴ λέγει κανένας ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ὅτι αὐτὰ γίνονται ἐν ἀγνοία αὐτοῦ ἢ ἀπὸ ἀδυναμία νὰ τὰ ἐμποδίσει· διότι ἐκεῖνος ποὺ τὰ προεῖδε ἀπὸ τὴν ἀρχή, μποροῦσε καὶ νὰ τὰ ἐμποδίσει· δὲν τὰ ἐμπόδισε ὅμως, γιὰ νὰ γίνουν λαμπρότερα τὰ στεφάνια. Γι' αὐτὸ τὰ προέλεγε αὐτά, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἕναν τρίτο λόγο τὰ προεῖπε. Ποιός λοιπὸν εἶναι αὐτός; Γιὰ νὰ κάνει ἐλαφρότερο τὸν ἀγώνα ἐκείνων ποὺ ἀγωνίζονται στὰ σκάμματα. Διότι τὰ ἀπροσδόκητα κακά, ὅποια κι ἂν εἶναι, φαίνοντα φοβερὰ καὶ ἀφόρητα, ἐνῶ τὰ ἐλπιζόμενα καὶ ἀναμενόμενα κακὰ γίνονται ἐλαφριὰ καὶ εὔκολα.

Τότε λοιπόν, δίνοντας οἱ ἐχθροὶ αὐτὲς τὶς διαταγές, καὶ τὴν ἀπανθρωπιά τους ἔδειχναν, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν ἐπιβεβαίωναν

*προφητείᾳ, καὶ ἀδελφοὶ παρεδίδοσαν ἀδελφούς, καὶ πατέρες τέκνα, καὶ αὐτὴ ἑαυτὴν ἐπολέμει ἡ φύσις, καὶ ἐσχίζετο καθ' ἑαυτῆς ἡ συγγένεια, καὶ πάντες ἐκ βάθρων ἀνετρέποντο οἱ νόμοι, καὶ πάντα θορύβου τινὸς ἔγεμε καὶ ταραχῆς, καὶ αἱμάτων τὰς οἰκίας ἐνέπλησαν 5 συγγενικῶν οἱ δαίμονες τότε. Ὁ γὰρ παραδοὺς πατὴρ τὸν υἱὸν πάντως καὶ ἔσφαξε· κἂν γὰρ μὴ τὸ ξίφος ὠθήσῃ, μηδὲ τῇ δεξιᾷ τὴν σφαγὴν ἐργάσηται, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ τὸ πᾶν ἀπήρτισε· καὶ γὰρ ὁ τῷ φονεύοντι παραδοὺς τὸν φονεύεσθαι μέλλοντα, αὐτὸς τὸν φόνον εἰργάσατο. Ποιήσωμεν οὖν αὐτούς, φησί, παιδοκτόνους, οἱ δαίμονες 10 ἔλεγον, ποιήσωμεν τοὺς παῖδας πατραλοίας διὰ τῆς προδοσίας· καὶ γὰρ ἐθύοντο αὐτοῖς θυσίαι τοιαῦται τὸ παλαιόν, καὶ πατέρες ἔσφαττον τέκνα. Καὶ ταῦτα ὁ προφήτης ἐβόα λέγων· «ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις», καὶ τοιούτων ἐδίψων αἱμάτων.*

15 *Ἐπειδὴ οὖν ἔπαυσε τὰς ἐναγεῖς ταύτας καὶ μυσαρὰς θυσίας ὁ Χριστός, ἀνανεώσασθαι πάλιν αὐτὰς ἐφιλονείκουν, ἀλλὰ ἀναισχύντως μὲν εἰπεῖν καὶ φανερῶς, ὅτι 'σφάξατε τοὺς υἱοὺς ὑμῶν', οὐκ ἐτόλμων· οὐδεὶς γὰρ ἔμελλεν ὑπακούσεσθαι· μεθοδεύουσι δὲ ἑτέρως τὸ πρόσταγμα, καὶ σοφίζονται τὸν νόμον, διὰ τῶν δικαστῶν 20 κελεύσαντες πατέρας προδιδόναι παῖδας· οὐδὲν γὰρ ἡμῖν διαφέρει, φησίν, ἄν τε σφάξῃ τις, ἄν τε παραδῷ πρὸς σφαγὴν τὸν υἱόν· καὶ γὰρ οὗτος κἀκεῖνος παιδοκτόνος ἐστίν. Ἦν τοίνυν ἰδεῖν πατραλοίας, παιδοκτόνους, ἀδελφοκτόνους, θορύβου καὶ ταραχῆς πάντα ἐμπεπλησμένα, ἀλλ' αἱ γυναῖκες γαλήνης βαθείας ἀπέλαυον. Ἐτείχιζε 25 γὰρ αὐτὰς πάντοθεν ἡ τῶν μελλόντων ἐλπίς, ἐπεὶ καὶ ἐν ξένῃ οὖσαι οὐκ ἦσαν ἐν ξένῃ· εἶχον γὰρ ἀληθινὴν πατρίδα τὴν πίστιν, εἶχον οἰκείαν πόλιν τὴν ὁμολογίαν, καὶ ἐλπίσι συντρεφόμεναι χρησταῖς οὐδενὸς ᾐσθάνοντο τῶν παρόντων· τὰ γὰρ μέλλοντα μόνον ἑώρων.*

*Τῶν δὴ πραγμάτων ἐν τούτοις ὄντων, ἐφίσταται ὁ πατὴρ ἐν 30 ἐκείνῃ τῇ πόλει στρατιώτας ἔχων πρὸς τὴν σύλληψιν τῆς θήρας· ἐφίσταται ὁ πατὴρ καὶ ἀνήρ, πατὴρ μὲν τῶν θυγατέρων, ἀνὴρ δὲ τῆς γυναικός, εἴ γε πατέρα ἢ ἄνδρα τὸν τὰ τοιαῦτα διακονούμενον χρὴ*

---

26. Ψαλμ. 105,37.

τὴν προφητεία τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀδελφοὶ παρέδιναν τοὺς ἀδελφούς τους, καὶ πατέρες τὰ τέκνα τους, καὶ ἡ ἴδια ἡ φύση πολεμοῦσε τὸν ἑαυτό της, καὶ διαιροῦνταν ἀπὸ μόνη της ἡ συγγένεια· ὅλοι οἱ νόμοι ἀνατρέπονταν ἐκ θεμελίων, καὶ ὅλα ἦταν γεμάτα ἀπὸ θόρυβο καὶ ταραχή, καὶ οἱ δαίμονες τότε γέμισαν τὶς οἰκίες μὲ αἵματα συγγενικά. Διότι ὁ πατέρας ποὺ παρέδωσε τὸν υἱό του ὁπωσδήποτε καὶ τὸν ἔσφαξε· κι ἂν ἀκόμη δὲν ὠθήσει τὸ ξίφος, οὔτε διαπράξει τὴ σφαγὴ μὲ τὸ χέρι του, ὅμως μὲ τη γνώμη ἐξετέλεσε τὸ πᾶν· διότι ἐκεῖνος ποὺ παραδίδει στὸν φονιὰ ἐκεῖνον ποὺ πρόκειται νὰ φονευθεῖ, αὐτὸς διέπραξε τὸ φόνο. '"Ας τοὺς κάνομε, λοιπόν, λέγει, παιδοκτόνους', ἔλεγαν οἱ δαίμονες, ἂς κάνομε τὰ παιδιὰ πατροκτόνα μὲ τὴν προδοσία· καθόσον προσφέρονταν σ' αὐτοὺς τὴν παλαιὰ ἐποχὴ τέτοιες θυσίες καὶ πατέρες ἔσφαζαν τέκνα τους. Καὶ αὐτὰ τὰ βροντοφώναζε ὁ προφήτης, λέγοντας· «θυσίασαν τοὺς υἱούς τους καὶ τὶς θυγατέρες τους στοὺς δαίμονες»[26], καὶ διψοῦσαν γιὰ τέτοια αἵματα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς σταμάτησε αὐτὲς τὶς βδελυρὲς καὶ μιαρὲς θυσίες, φιλονεικοῦσαν ν' ἀνανεώσουν πάλι αὐτές, ἀλλὰ δὲν τολμοῦσαν φανερὰ καὶ μὲ ἀδιαντροπιὰ νὰ ποῦν, 'σφάξτε τοὺς υἱούς σας'· διότι κανένας δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὑπακούσει· γι' αὐτὸ μεθοδεύουν μὲ ἄλλο τρόπο τὸ πρόσταγμα καὶ σοφίζονται τὸ νόμο, προστάζοντας μὲ τοὺς δικαστὲς οἱ πατέρες νὰ παραδίνουν τὰ παιδιά τους. Διότι, λέγει, δὲν διαφέρει γιὰ μᾶς καθόλου, ἂν κάποιος σφάξει τὸ παιδί του ἢ ἂν τὸ παραδώσει γιὰ σφαγή· καθόσον καὶ αὐτὸς καὶ ἐκεῖνος εἶναι παιδοκτόνοι. Μποροῦσε λοιπὸν νὰ δεῖ κανεὶς πατροκτόνους, παιδοκτόνους, ἀδελφοκτόνους, καὶ ὅλα νὰ εἶναι γεμάτα ἀπὸ θόρυβο καὶ ταραχή, ἀλλ' οἱ γυναῖκες ἀπολάμβαναν βαθειὰ γαλήνη. Διότι τὶς περιτείχιζε ἀπὸ παντοῦ ἡ ἐλπίδα τῶν μελλόντων, καὶ γι' αὐτό, ἂν καὶ βρίσκονταν σὲ ξένη χώρα, ῆταν σὰν νὰ μὴ βρίσκονταν σὲ ξένη χώρα, διότι εἶχαν ἀληθινὴ πατρίδα τὴν πίστη, εἶχαν δική τους πόλη τὴν ὁμολογία, καὶ τρεφόμενες μὲ ἀγαθὲς ἐλπίδες, δὲν αἰσθάνονταν τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα· διότι ἔβλεπαν μόνο τὰ μέλλοντα.

Ἐνῷ λοιπὸν τὰ πράγματα βρίσκονταν σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση, φθάνει σ' ἐκείνη τὴν πόλη ὁ πατέρας τους ἔχοντας στρατιῶτες γιὰ νὰ συλλάβει τὸ θήραμά του. Φθάνει ὁ πατέρας καὶ σύζυγος, πατέρας τῶν θυγατέρων καὶ σύζυγος τῆς γυναίκας, ἐὰν βέβαια πρέπει

*καλεῖν. Μᾶλλον δὲ φεισώμεθα αὐτοῦ καθόσον οἷόν τε· καὶ γὰρ πατὴρ ἐγένετο μαρτύρων, καὶ ἀνὴρ μάρτυρος· μὴ δὴ χαλεπώτερον αὐτοῦ ποιήσωμεν τὸ τραῦμα ταῖς παρ' ἑαυτῶν κατηγορίαις.*

*6. Σὺ δέ μοι σκόπει τὴν σύνεσιν τῶν γυναικῶν· καὶ γὰρ ὅτε φυγεῖν* 5 *ἔδει, ἔφυγον, καὶ ὅτε εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐμβῆναι ἐχρῆν, ἔστησαν καὶ ἠκολούθουν δεδεμέναι τῷ τοῦ Χριστοῦ πόθῳ· ὥσπερ γὰρ οὐ δεῖ πειρασμοὺς ἐπισπᾶσθαι, οὕτως, ὅταν ἐπιστῶσιν, ἀγωνίζεσθαι χρή, ἵνα καὶ ἐκεῖθεν τὴν ἐπιείκειαν, καὶ ἐντεῦθεν τὴν ἀνδρείαν ἐπιδειξώμεθα, ὃ δὴ καὶ ἐκεῖναι τότε ἐποίουν· καὶ ἐπανῄεσαν, καὶ ἠγωνίζον-* 10 *το. Καὶ γὰρ ἠνεῴγει τὸ στάδιον, καὶ ὁ καιρὸς ἐκάλει πρὸς τὰ παλαίσματα· ὁ δὲ τῶν ἀγώνων τρόπος τοιόσδε ἐγένετο.*

*Ἦλθον εἰς πόλιν Ἱεράπολιν καλουμένην, κἀκεῖθεν ἀληθῶς εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν ἀνέδραμον διὰ τοιαύτης μηχανῆς. Ποταμὸς παρέρρει τὴν ὁδὸν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐπανῄεσαν, καὶ λαβοῦσαι τοὺς* 15 *στρατιώτας ἀριστοποιουμένους καὶ μεθύοντας (τινὲς δέ φασιν, ὅτι καὶ τὸν πατέρα λαβοῦσαι συνεργὸν πρὸς τὸ τοὺς στρατιώτας ἀπατῆσαι, καὶ πείθομαι· τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ταῦτα ἔπραξεν, ἵνα τινὰ ἀπολογίαν μικρὰν γοῦν διὰ τῆς προδοσίας ταύτης δυνηθῇ προαποθέσθαι ἑαυτῷ εἰς τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, τὸ συμπρᾶξαι καὶ βοη-* 20 *θῆσαι καὶ εὐκολώτερον ποιῆσαι τὸν ἐπὶ τὸ μαρτύριον δρόμον). Λαβοῦσαι τοίνυν αὐτὸν συνεργὸν καὶ δι' ἐκείνου δυνηθεῖσαι παρακρούσασθαι τοὺς στρατιώτας, εἰσῆλθον εἰς τὸν ποταμὸν μέσον καὶ ἀφῆκαν ἑαυτὰς κατὰ τῶν ῥευμάτων ἐκείνων.*

*Εἰσῆλθε μήτηρ μετὰ δύο θυγατέρων. Ἀκουέτωσαν καὶ μητέ-* 25 *ρες καὶ παρθένοι, καὶ αἱ μὲν οὕτω πειθέσθωσαν μητράσιν, αἱ δὲ οὕτω παιδευέτωσαν θυγατέρας, οὕτω φιλείτωσαν τὰ παιδία. Εἰσῆλθε τοίνυν μέση ἡ μήτηρ ἑκατέρωθεν κατέχουσα τὰς θυγατέρας, ἡ τὸν ἄνδρα ἔχουσα μέσον τῶν ἀπειρογάμων, καὶ ἦν τῆς παρθενίας μέσος ὁ γάμος, καὶ μέσος ὁ Χριστός. Καθάπερ οὖν ῥίζα δένδρου δύο*

νὰ ὀνομάζει κανεὶς πατέρα ἢ σύζυγο ἐκεῖνον ποὺ ὑπηρετεῖ στὸ νὰ γίνονται αὐτά. Ἢ καλύτερα ἂς τὸν λυπηθοῦμε ὅσο μποροῦμε, διότι ἔγινε πατέρας μαρτύρων καὶ ἄνδρας μάρτυρος· ἂς μὴ κάνομε λοιπὸν φοβερώτερο τὸ τραῦμα μὲ τὶς κατηγορίες μας.

6. Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε τὴ σύνεση τῶν γυναικῶν· διότι, ὅταν ἔπρεπε νὰ φύγουν, ἔφυγαν, καὶ ὅταν ἔπρεπε νὰ μποῦν στοὺς ἀγῶνες, ἔμειναν, καὶ ἀκολουθοῦσαν δεμένες μὲ τὸν πόθο τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ προσελκύομε πειρασμούς, ἔτσι, ὅταν ἔλθουν αὐτοί, πρέπει ν' ἀγωνιζόμαστε, ὥστε νὰ δείξομε καὶ στὴν πρώτη περίπτωση τὴν ἐπιείκεια, καὶ στὴ δεύτερη τὴν ἀνδρεία, πράγμα βέβαια ποὺ ἔκαμναν καὶ ἐκεῖνες τότε· καὶ ἐπέστρεφαν, καὶ ἀγωνίζονταν. Διότι εἶχε ἀνοίξει τὸ στάδιο τῶν ἀγώνων καὶ ὁ καιρὸς καλοῦσε πρὸς τὰ παλαίσματα, καὶ ὁ τρόπος τῶν ἀγώνων ἔγινε ὡς ἑξῆς.

Ἔφθασαν στὴν πόλη ποὺ ὀνομάζεται Ἱεράπολη, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πραγματικὰ προσέτρεξαν πρὸς τὴν ἱερὴ πόλη μὲ τὸ ἑξῆς τέχνασμα. Ποταμὸς ἔρρεε κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ἐκείνης ποὺ βάδιζαν ἐπιστρέφοντας. Βλέποντας λοιπὸν τοὺς στρατιῶτες νὰ γευματίζουν καὶ νὰ μεθοῦν (μερικοὶ λένε, ὅτι εἶχαν συνεργὸ καὶ τὸν πατέρα στὸ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς στρατιῶτες, καὶ τὸ πιστεύω· ἴσως δηλαδὴ γι' αὐτὸ τὰ ἔκανε αὐτά, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ παρουσιάσει γιὰ τὸν ἑαυτό του κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως μιὰ κάποια μικρὴ ἀπολογία γιὰ τὴν προδοσία αὐτή, τὸ ὅτι συνέπραξε καὶ βοήθησε καὶ ἔκανε εὐκολώτερο τὸν δρόμο πρὸς τὸ μαρτύριο). Ἔχοντας λοιπὸν αὐτὸν συνεργό, μὲ τὸν ὁποῖο μπόρεσαν νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς στρατιῶτες, εἰσῆλθαν στὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ καὶ παρέδωσαν τὸν ἑαυτό τους στὴν ὁρμὴ τῶν ρευμάτων ἐκείνων.

Εἰσῆλθε ἡ μητέρα μὲ τὶς δύο θυγατέρες της. Ἂς τὸ ἀκούσουν καὶ μητέρες καὶ θυγατέρες, καὶ ἔτσι οἱ θυγατέρες ἂς ὑπακούουν στὶς μητέρες, οἱ μητέρες ἂς παιδεύουν ἔτσι τὶς θυγατέρες, ἔτσι ἂς ἀγαποῦν τὰ τέκνα τους. Εἰσῆλθε λοιπὸν ἡ μητέρα στὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ, ἔχοντας ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὶς θυγατέρες της, ἡ μητέρα ποὺ εἶχε ἀνάμεσα στὶς ἀπειρόγαμες τὸν ἄνδρα, καὶ ἔτσι τελοῦνταν ἐκεῖ ὁ γάμος τῆς παρθενίας, μὲ ἐκεῖνον ποὺ βρισκόταν ἀνάμεσά τους, καὶ ὁ βρισκόμενος ἀνάμεσά τους ἦταν ὁ Χριστός. Σὰν ρίζα λοιπὸν δένδρου, ποὺ ἔχει δύο βλαστοὺς φυομένους ἀπὸ τὸ ἕνα

*βλαστοὺς ἔχουσα ἑκατέρωθεν ἑστῶτας, οὕτω καὶ ἡ μακαρία τότε ἐκείνη ἑκατέρωθεν αὐτὰς ἔχουσα τὰς παρθένους εἰσήει, καὶ κατὰ τῶν ὑδάτων αὐτὰς ἠφίει, καὶ ἀπεπνίγοντο οὕτω· μᾶλλον δὲ οὐκ ἀπεπνίγοντο, ἀλλ' ἐβαπτίζοντο βάπτισμα καινὸν καὶ παράδοξον.*

5 *Καὶ εἰ βούλει μαθεῖν, ὅτι βάπτισμα σαφὲς τὸ τότε γενόμενον, ἄκουσον πῶς ὁ Χριστὸς τὸν θάνατον τὸν ἑαυτοῦ βάπτισμα καλεῖ. Τοῖς γὰρ τοῦ Ζεβεδαίου παισὶ διαλεγόμενος, «τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε», φησί, «καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε». Ποῖον δὲ βάπτισμα ἐβαπτίσθη ὁ Χριστὸς μετὰ τὸ Ἰωάννου* 10 *βάπτισμα, ἀλλ' ἢ τὸν θάνατον καὶ τὸν σταυρόν; Ὥσπερ Ἰάκωβος οὐχὶ σταυρωθείς, ἀλλὰ μαχαίρᾳ τὴν κεφαλὴν ἀποθέμενος, τὸ βάπτισμα ἐβαπτίσθη τοῦ Χριστοῦ, οὕτω καὶ αὗται, εἰ καὶ μὴ ἐσταυρώθησαν, ἀλλὰ δι' ὕδατος τελειωθεῖσαι, τὸ βάπτισμα ἐβαπτίσθησαν τοῦ Χριστοῦ· ἐβάπτισε δὲ αὐτὰς ἡ μήτηρ.*

15 *Τί λέγεις; γυνὴ βαπτίζει; Ναί, τὰ τοιαῦτα βαπτίσματα καὶ γυναῖκες βαπτίζουσι, καθάπερ οὖν καὶ ἐκείνη τότε καὶ ἐβάπτισε, καὶ ἱέρεια γέγονε· καὶ γὰρ θύματα προσήγαγε λογικά, καὶ χειροτονία αὐτῇ ἡ προαίρεσις γέγονε· καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι οὐκ ἐδεήθη θυσιαστηρίου θύουσα, οὐδὲ ξύλων, οὐδὲ πυρός, οὐδὲ μαχαίρας· πάντα* 20 *γὰρ ἐγένετο ὁ ποταμός, καὶ θυσιαστήριον, καὶ ξύλα, καὶ μάχαιρα, καὶ πῦρ, καὶ τὸ αὐτὸ θυσία καὶ βάπτισμα τούτου τοῦ βαπτίσματος σαφέστερον. Περὶ μὲν γὰρ τούτου φησὶ Παῦλος· «σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ»· περὶ δε τοῦ βαπτίσματος τῶν μαρτύρων, οὐκ ἔτι «τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ» λέγει,* 25 *ἀλλ' ὅτι συμμορφούμεθα τῷ θανάτῳ αὐτοῦ.*

*Εἰσῆγε τοίνυν τὰς θυγατέρας ἡ μήτηρ, οὐχ ὡς εἰς ποταμὸν μέλλουσα εἰσάγειν, ἀλλ' ὥσπερ εἰς τὰς ἱερὰς αὐτὰς παστάδας χειραγωγοῦσα· εἰσῆγεν ἑκατέρωθν κατέχουσα καὶ λέγουσα· «ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἅ ἐμοὶ ἔδωκεν ὁ Θεός». Σύ μοι αὐτὰ ἔδωκας, σοὶ* 30 *αὐτὰ παρακατατίθεμαι, τὰ ἐμαυτῆς καὶ ἐμαυτήν. Καὶ οὕτω διπλοῦν ἐγένετο τὸ τῆς γυναικὸς μαρτύριον, μᾶλλον δὲ τριπλοῦν· διὰ μὲν γὰρ*

27. Μαρκ. 10,38.
28. Ρωμ. 6,5.
29. Φιλ. 3,10.
30. Ἡσ. 8,18.

μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἔτσι καὶ ἡ μακαρία τότε ἐκείνη εἰσῆρχετο στὸ ποτάμι ἔχοντας τὶς παρθένες αὐτὲς ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ παρέδινε αὐτὲς στὴν ὁρμὴ τῶν ὑδάτων καὶ ἔτσι πνίγονταν· ἢ καλύτερα δὲν πνίγονταν, ἀλλὰ βαπτίζονταν βάπτισμα πρωτάκουστο καὶ παράδοξο.

Καὶ ἂν θέλεις νὰ μάθεις, ὅτι ἦταν βάπτισμα ἀληθινὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε τότε, ἄκουσε πῶς ὁ Χριστὸς καλεῖ βάπτισμα τὸ θάνατό του. Διότι, συνομιλώντας κάποτε μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ Ζεβεδαίου, λέγει· «τὸ ποτήρι ποὺ πίνω ἐγὼ θὰ τὸ πιεῖτε, καὶ τὸ βάπτισμα ποὺ ἐγὼ βαπτίζομαι θὰ βαπτισθεῖτε»[27]. Καὶ ποιό βάπτισμα βαπτίσθηκε ὁ Χριστὸς μετὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη, παρὰ τὸ θάνατο καὶ τὸν σταυρό; Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἰάκωβος βαπτίσθηκε τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ ἂν καὶ δὲν σταυρώθηκε ἀλλ' ἀποκόπηκε μὲ μαχαίρι τὸ κεφάλι του, ἔτσι καὶ αὐτές, ἂν καὶ δὲν σταυρώθηκαν, ἀλλὰ τελείωσαν τὴ ζωή τους δι' ὕδατος, βαπτίσθηκαν τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ βάπτισε αὐτὲς ἡ μητέρα τους.

Τί λές; γυναίκα βαπτίζει; Ναί, τὰ βαπτίσματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ κάμνουν καὶ γυναῖκες, ὅπως ἀκριβῶς τότε καὶ ἐκείνη καὶ βάπτισε καὶ ἱέρεια ἔγινε· διότι καὶ θύματα λογικὰ πρόσφερε ὡς θυσία, καὶ χειροτονία γι' αὐτὴν ὑπῆρξε ἡ προαίρεση· καὶ τὸ ἄξιο θαυμασμοῦ βέβαια εἶναι τὸ ὅτι αὐτὴ προσφέροντας τὴ θυσία δὲν χρειάσθηκε θυσιαστήριο, οὔτε ξύλα, οὔτε φωτιά, οὔτε μάχαιρα, διότι τὴ θέση ὅλων αὐτῶν τὴν ἔλαβε ὁ ποταμός, γενόμενος καὶ θυσιαστήριο καὶ ξύλα καὶ μάχαιρα καὶ φωτιά, καὶ τὸ ἴδιο αὐτὸ πράγμα ἦταν θυσία καὶ βάπτισμα, βάπτισμα πιὸ ἀληθινὸ ἀπὸ τὸ βάπτισμα αὐτό. Διότι γι' αὐτὸ τὸ βάπτισμα λέγει ὁ Παῦλος· «γίναμε, ὅπως δύο δένδρα ἑνωμένα μαζί, ἕνα σῶμα μὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου αὐτοῦ»[28]· ἐνῶ γιὰ τὸ βάπτισμα τῶν μαρτύρων δὲν λέγει, «μὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου αὐτοῦ», ἀλλ' ὅτι «γινόμαστε σύμμορφοι μὲ τὸ θάνατο αὐτοῦ»[29].

Ὁδηγοῦσε λοιπὸν ἡ μητέρα τὶς θυγατέρες, ὄχι σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ τὶς ὁδηγήσει μέσα στὸ ποτάμι, ἀλλὰ σὰν νὰ τὶς ὁδηγοῦσε στοὺς ἴδιους τοὺς ἱεροὺς νυμφικοὺς θαλάμους· τὶς ὁδηγοῦσε μέσα ἔχοντας αὐτὲς τὴ μία ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ τὴν ἄλλη ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ λέγοντας· «νά, ἐγὼ καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ μοῦ ἔδωσε ὁ Θεός»[30]. Σὺ μοῦ τὰ ἔδωσες αὐτά, σὲ σένα τὰ ἐμπιστεύομαι, τὰ δικά μου καὶ τὸν

*ἑαυτῆς ἅπαξ, διὰ δὲ τῶν δύο θυγατέρων δὶς ἐμαρτύρησε· καὶ ὥσπερ ἡνίκα ἑαυτὴν ἀφιέναι ἔμελλε, πολλῆς αὐτῇ τῆς ὑπομονῆς ἔδει, οὕτω καὶ ὅτε τὰ παιδία μεθ' ἑαυτῆς εἷλκεν, ἑτέρας τοσαύτης ἔχρηζεν ὑπομονῆς, μᾶλλον δὲ πολλῷ πλείονος· οὐ γὰρ οὕτως αἱ γυναῖκες ἀλγεῖν 5 εἰώθασιν, ἐπειδὰν αὐταὶ μέλλωσι τελευτᾶν, ὡς ὅταν αἱ θυγατέρες αὐτῶν τοῦτο πάσχωσιν. Ὥστε μειζόνως διὰ τῶν θυγατέρων ἐμαρτύρησεν αὕτη, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀπεδύσατο τῆς φύσεως τὴν τυραννίδα, καὶ πρὸς τὴν φλόγα τῶν ὠδίνων ἔστη, καὶ πρὸς τὸν τῆς μήτρας θόρυβον. Εἰ γὰρ θυγατέρα μίαν τις ἀποθνῄσκουσαν ὁρῶσα ἀβίωτον 10 ἡγεῖται τὸν βίον, αὕτη τὰς δύο θυγατέρας ἀθρόον αὐτῇ οὐχὶ ὁρῶσα ἀποθνῃσκούσας, ἀλλὰ διὰ τῆς οἰκείας χειρὸς πρὸς τὸν θάνατον ἕλκουσα, ἐννόησον ὅσα ἐπεδείκνυτο τὰ μαρτύρια, ὃ μηδὲ ἀκοῦσαι ἑτέροις φορητόν, διὰ τῶν πραγμάτων ὑπομείνασα ἐκείνη.*

*Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται τούτων οὐδὲν εἰδότες ἔμενον ὡς ληψό-15 μενοι πάλιν αὐτάς, ἐκεῖναι δὲ ἦσαν μετὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ στρατιωτῶν λοιπὸν τῶν οὐρανίων ἀγγέλων· οἱ δὲ τηροῦντες οὐκ εἶδον· οὐ γὰρ εἶχον τοὺς τῆς πίστεως ὀφθαλμούς. Ὁ μὲν οὖν Παῦλός φησι περὶ τῆς μητρός, ὅτι «σωθήσεται διὰ τῆς τεκνογονίας», ἐνταῦθα δὲ αἱ θυγατέρες διὰ τῆς μητρὸς διεσώθησαν. Οὕτως ὠδίνειν χρὴ τὰς 20 μητέρας. Καὶ γὰρ αὗται αἱ ὠδῖνες τῶν προτέρων βελτίους πικροτέραν μὲν ὀδύνην, μεῖζον δὲ ἔχουσαι κέρδος. Ἐκείνων ἴσασι τῶν ὠδίνων, ὅσαι μητέρες ἐγένοντο, οἷαι αἱ ὠδῖνες θυγατέρας ἰδεῖν ἀποθνῃσκούσας· τὸ δὲ καὶ αὐτὴν αὐτόχειρα γενέσθαι τῆς σφαγῆς, ἄφατον ἔχει τὴν ὑπερβολήν.*

25 7. *Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἦλθεν εἰς τὸ δικαστήριον ἡ γυνή; Πρὸ τῆς μάχης ἐβουλήθη τὸ τρόπαιον λαβεῖν, πρὸ τῶν ἀγώνων τὸν στέφανον ἁρπάσαι, πρὸ τῶν παλαισμάτων δέξασθαι τὰ βραβεῖα, οὐ βασάνους δεδοικυῖα, ἀλλὰ τοὺς ἀκολάστους τῶν ἀπίστων ὀφθαλ-*

---

31. Α' Τιμ. 2,15.

ἑαυτό μου. Καὶ ἔτσι ἔγινε διπλὸ τὸ μαρτύριο τῆς γυναίκας, ἢ καλύτερα τριπλό. Ἡ ἴδια δηλαδὴ ὑπέστη ἕνα μαρτύριο, καὶ γιὰ τὶς δύο θυγατέρες της μαρτύρησε δύο φορές. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀφήσει τὸν ἑαυτό της νὰ πέσει μέσα στὸ ποτάμι χρειαζόταν αὐτὴ μεγάλη ὑπομονή, ἔτσι καὶ ὅταν ἔσυρε τὰ παιδιά της μαζί της, χρειαζόταν ἄλλη τόση ὑπομονή, ἢ καλύτερα πολὺ πιὸ μεγαλύτερη· διότι συνήθως οἱ γυναῖκες δὲν πονοῦν τόσο, ὅταν πρόκειται αὐτὲς νὰ πεθάνουν, ὅσο ὅταν τὸ παθαίνουν αὐτὸ οἱ θυγατέρες τους. Ὥστε αὐτὴ ὑπέστη μεγαλύτερο μαρτύριο μὲ τὸ θάνατο τῶν θυγατέρων· καὶ ἀντέταξε τὸν ἀγώνα της πρὸς τὴν ἴδια τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τῆς φύσεως, καὶ στάθηκε ἀντιμέτωπη μπροστὰ στὴ φλόγα τῶν ἀνυπόφορων πόνων, στὴν ἀφόρητη ταραχὴ τῶν σπλάχνων καὶ στὸν θόρυβο τῆς μητρικῆς καρδιᾶς. Διότι, ἐὰν κάποιος, βλέποντας μία θυγατέρα του νὰ πεθαίνει, θεωρεῖ τὸν βίο του ἀβίωτο, αὐτὴ βλέποντας τὶς δύο θυγατέρες της μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ ὄχι νὰ πεθαίνουν, ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο τὸ χέρι της νὰ τὶς σύρει πρὸς τὸ θάνατο, σκέψου πόσα μαρτύρια ὑπέφερε, καὶ ἐκεῖνο ποὺ σὲ ἄλλους δὲν εἶναι ὑποφερτὸ οὔτε νὰ τὸ ἀκούσουν, ἐκείνη τὸ ὑπέμεινε στὴν πράξη.

Οἱ στρατιῶτες λοιπόν, μὴ γνωρίζοντας τίποτε ἀπὸ αὐτά, περίμεναν νὰ παραλάβουν πάλι αὐτές, ἐκεῖνες ὅμως ἦταν πλέον μαζὶ μὲ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, τοὺς οὐράνιους ἀγγέλους, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὶς ἐπιτηροῦσαν δὲν τὸ εἶδαν αὐτό, διότι δὲν εἶχαν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως. Ὁ Παῦλος λέγει γιὰ τὴ μητέρα, ὅτι «θὰ σωθεῖ μὲ τὴν ἀπόκτηση τέκνων»[31], ἐδῶ ὅμως οἱ θυγατέρες διασώθηκαν ἀπὸ τὴ μητέρα τους. Ἀπὸ τέτοιους πόνους πρέπει νὰ ὑποφέρουν οἱ μητέρες. Καθόσον αὐτοὶ οἱ ἀβάστακτοι πόνοι εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τοὺς προηγούμενους, διότι ἔχουν φοβερώτερο βέβαια πόνο, μεγαλύτερο ὅμως κέρδος. Ἐκείνους τοὺς πόνους τοὺς γνωρίζουν ὅσες ἔγιναν μητέρες, τὸ πόσο δηλαδὴ ἀνυπόφοροι εἶναι οἱ πόνοι τὸ νὰ βλέπουν τὶς θυγατέρες τους νὰ πεθαίνουν, τὸ νὰ τὶς παραδώσει ὅμως ἡ ἴδια στὴ σφαγή, αὐτὸ ἔχει ὑπερβολικὰ ἀπερίγραπτο τὸν πόνο.

7. Ἀλλὰ γιὰ ποιόν λόγο δὲν πῆγε ἡ γυναίκα στὸ δικαστήριο; Θέλησε πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη νὰ λάβει τὸ τρόπαιο, πρὶν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες ν' ἁρπάξει τὸ στεφάνι, πρὶν ἀπὸ τὰ παλαίσματα νὰ δεχθεῖ τὰ βραβεῖα, ὄχι φοβούμενη τὰ βάσανα, ἀλλὰ τοὺς ἀκόλαστους ὀφθαλμοὺς

*μούς· οὐκ ἐφοβεῖτο, μή τις αὐτῇ διορύξῃ τὰς πλευράς, ἀλλ' ἐδεδοίκει, μή τις τῶν θυγατέρων διαφθείρῃ τὴν παρθενίαν. Καὶ ὅτι τοῦτον ἐδεδοίκει τὸν φόβον, οὐκ ἐκεῖνον, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἦλθεν εἰς τὸ δικαστήριον, δῆλον ἐκεῖθεν. Πολλῷ μείζους βασάνους ὑπέμεινεν ἐν 5 τῷ ποταμῷ· καὶ γὰρ τοῦ σάρκα καταξαινομένην ὁρᾶν, πολλῷ χαλεπώτερον καὶ ὀδυνηρότερον, καθάπερ ἔφθην εἰπών, τὰ οἰκεῖα σπλάγχνα, τὰς θυγατέρας λέγω, διὰ τῆς οἰκείας καταδῦσαι χειρός, καὶ ἀποπνιγομένας ἰδεῖν, καὶ τοῦ τὰς βασάνους ἐνεγκεῖν πολλῷ μείζονος ἔδει τῆς φιλοσοφίας αὐτῇ, ὥστε δυνηθῆναι κατασχεῖν τὰς δε- 10 ξιὰς τῶν παιδίων καὶ συνεφελκύσασθαι μεθ' ἑαυτῆς πρὸς τὰ ῥεύματα τοῦ ποταμοῦ.*

*Οὐδὲ γὰρ ἴσον εἰς ὀδύνης λόγον ὑφ' ἑτέρων κακῶς πασχούσας ὁρᾶν, καὶ αὐτὴν διακονεῖσθαι τῷ θανάτῳ, αὐτὴν ὑπουργὸν γενέσθαι τῆς τελευτῆς, αὐτὴν ἀντὶ δημίου καταστῆναι ταῖς θυγατρά- 15 σιν· ἀλλὰ πολλῷ τοῦτο ἐκείνου χαλεπώτερον καὶ ἀφορητότερον. Καὶ μαρτυρήσετέ μου τῷ λόγῳ πᾶσαι ὅσαι μητέρες ἐγένεσθε καὶ πεῖραν ὠδίνων ἐλάβετε καὶ θυγατέρας ἐσχήκατε. Πῶς ἥψατο τῆς δεξιᾶς τῶν παιδίων; πῶς οὐκ ἐνάρκησεν ἡ χείρ; πῶς οὐκ ἐλύθη τὰ νεῦρα; πῶς οὐκ ἐξέστησαν αἱ φρένες; πῶς ἴσχυσεν ὁ λογισμὸς ὑπη- 20 ρετήσασθαι τοῖς γινομένοις; Καὶ γὰρ μυρίων βασάνων πικρότερα ἦν τὰ γινόμενα, ἀντὶ τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς αὐτῆς διαξαινομένης. Ἀλλὰ μέχρι τίνος φιλονεικοῦμεν διώκειν ἀκίχητα; Οὐδεὶς γὰρ παραστῆσαι δυνήσεται λόγος τοῦ πάθους τὸ μέγεθος, ἀλλὰ μόνη ἡ πεῖραν λαβοῦσα καὶ ἀγωνισαμένη γυνὴ οἶδεν, ὁποῖα ταῦτά ἐστι τὰ πα- 25 λαίσματα.*

*Ταῦτα ἀκουέτωσαν μητέρες, ἀκουέτωσαν παρθένοι· μητέρες μὲν ἵνα οὕτω παιδεύωσι τὰς θυγατέρας, παρθένοι δὲ ἵνα οὕτω πείθωνται ταῖς μητράσιν. Οὐ γὰρ δὴ μόνον τὴν μητέρα ἐπαινεῖν χρὴ τὴν τοιαῦτα ἐπιτάξασαν, ἀλλὰ καὶ τὰς θυγατέρας θαυμάζειν, αἳ τὰ 30 τοιαῦτα ὑπήκουσαν· οὔτε γὰρ ἡ μήτηρ ἐδεήθη δεσμῶν πρὸς τὰ ἱερεῖα καὶ τὰ θύματα, οὔτε αἱ δαμάλεις ἐσκίρτησαν, ἀλλ' ἴσῃ τῇ προ-*

τῶν ἀπίστων. Δὲν φοβόταν μήπως κάποιος τῆς τρυπήσει τὶς πλευρές, ἀλλὰ φοβόταν μήπως κάποιος διαφθείρει τὴν παρθενία τῶν θυγατέρων της. Καὶ ὅτι διακατεχόταν ἀπὸ αὐτὸν τὸν φόβο καὶ ὄχι ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ γι' αὐτὸ δὲν πῆγε στὸ δικαστήριο, γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβηκαν στὸ ποτάμι. Πολὺ μεγαλύτερα βασανιστήρια ὑπέμεινε μέσα στὸ ποτάμι. Διότι τὸ νὰ βλέπει τὸ σῶμα της καταξεσχιζόμενο, πολὺ πιὸ φοβερὸ καὶ πιὸ ὀδυνηρό, ὅπως εἶπα προηγουμένως, εἶναι τὸ νὰ βυθίσει μέσα στὰ νερὰ μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια της τὰ σπλάχνα της, ἐννοῶ τὶς θυγατέρες της, καὶ νὰ τὶς βλέπει νὰ πνίγονται· καὶ ἀπὸ τὸ νὰ ὑποφέρει τὰ βασανιστήρια, πολὺ πιὸ μεγαλύτερη φιλοσοφία χρειαζόταν αὐτή, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ πιάσει τὰ χέρια τῶν παιδιῶν καὶ νὰ τὰ παρασύρει μαζί της πρὸς τὰ ρεύματα τοῦ ποταμοῦ.

Πραγματικὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ἀπὸ ἀπόψεως πόνου τὸ νὰ τὶς βλέπει νὰ ὑποφέρουν κακοποιούμενες ἀπὸ ἄλλους, καὶ τὸ νὰ γίνει ἡ ἴδια συνεργὸς τοῦ θανάτου τους, ἡ ἴδια νὰ καταστεῖ δήμιος τῶν θυγατέρων της· αὐτὸ εἶναι πολὺ πιὸ φοβερὸ καὶ πιὸ ἀφόρητο ἀπὸ ἐκεῖνο. Καὶ θὰ ἐπιβεβαιώσετε τὸν λόγο μου ὅσες γίνατε μητέρες καὶ δοκιμάσατε τοὺς ἀνυπόφορους πόνους τοῦ τοκετοῦ καὶ ἀποκτήσατε θυγατέρες. Πῶς ἔπιασε τὸ χέρι τῶν παιδιῶν; πῶς δὲν ναρκώθηκε τὸ χέρι της; πῶς δὲν παρέλυσαν τὰ νεῦρα της; πῶς δὲν σαλεύθηκαν τὰ μυαλά της; πῶς μπόρεσε ὁ λογισμός της νὰ ὑπηρετήσει τὰ γινόμενα; Καθόσον τὰ ὅσα γίνονταν ἦταν πικρότερα ἀπὸ μύρια βασανιστήρια, ποὺ καταξέσχιζαν ὄχι τὸ σῶμα της, ἀλλὰ τὴν ψυχή της. Μέχρι πότε ὅμως θ' ἀγωνιζόμαστε γιὰ νὰ μπορέσομε νὰ παραστήσομε τὰ ἀδύνατα; Διότι κανένας λόγος δὲν θὰ μπορέσει νὰ παραστήσει τὸ μέγεθος τοῦ πάθους, ἀλλὰ μόνο ἡ γυναίκα, ποὺ τὰ γνώρισε ἔμπρακτα καὶ ἀγωνίσθηκε, γνωρίζει τί λογῆς εἶναι αὐτὰ τὰ παλαίσματα.

Αὐτὰ ἂς τὰ ἀκοῦν οἱ μητέρες, ἂς τὰ ἀκοῦν καὶ οἱ θυγατέρες· οἱ μητέρες γιὰ νὰ παιδαγωγοῦν ἔτσι τὶς θυγατέρες τους, καὶ οἱ παρθένες γιὰ νὰ ὑπακοῦν ἔτσι στὶς μητέρες τους. Διότι δὲν πρέπει νὰ ἐπαινοῦμε μόνο τὴ μητέρα ποὺ ἔδωσε τέτοια προστάγματα, ἀλλὰ νὰ θαυμάζομε καὶ τὶς θυγατέρες, ποὺ ὑπάκουσαν σὲ τέτοια προστάγματα. Διότι οὔτε ἡ μητέρα χρειάσθηκε δεσμὰ γιὰ τὰ σφάγια καὶ τὰ θύματα, οὔτε οἱ δαμάλες σκίρτησαν, ἀλλὰ μὲ ἴση προθυμία καὶ ψυχὴ

*θυμίᾳ καὶ ψυχῇ τὸν ζυγὸν ἕλκουσαι τοῦ μαρτυρίου, οὕτως εἰσήεσαν εἰς τὸν ποταμὸν τὰ ὑποδήματα ἔξω τῆς ὄχθης ἀφεῖσαι· τοῦτο δὲ ἐποίουν, φειδόμεναι τῶν φυλάκων· τοσαύτη ἡ πρόνοια τῶν ἁγίων ἐκείνων ἦν. Καταλιπεῖν γὰρ αὐτοῖς ἀπολογίαν ἐσπούδαζον εἰς τὸ δι-*
5 *καστήριον, ἵνα μὴ ὁ ὠμὸς καὶ ἀπηνὴς δικαστὴς ἐκεῖνος ἐγκαλεῖν ἔχῃ προδοσίαν, καὶ ὅτι λαβόντες ἀργύριον τὰς γυναῖκας ἀφῆκαν. Διὰ τοῦτο κατέλιπον τὰ ὑποδήματα τῇ γνώμῃ μαρτυροῦντα τῶν στρατιωτῶν, ὅτι οὐκ εἰδότων αὐτῶν, ἀλλ' ἀγνοούντων πρὸς τὸν ποταμὸν ηὐτομόλησαν.*

10 *Τάχα πολὺς ὑμῖν ἐγένετο πόθος τῶν ἁγίων ἐκείνων· μετὰ τούτου τοίνυν τοῦ πυρὸς προσπέσωμεν αὐτῶν τοῖς λειψάνοις· συμπλακῶμεν αὐτῶν ταῖς θήκαις· δύνανται γὰρ καὶ θῆκαι μαρτύρων πολλὴν ἔχειν δύναμιν, ὥσπερ οὖν καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν μαρτύρων πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχύν. Καὶ μὴ μόνον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς ταύτης,*
15 *ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέραις ἡμέραις προσεδρεύωμεν αὐταῖς, παρακαλῶμεν αὐτάς, ἀξιῶμεν γενέσθαι προστάτιδας ἡμῶν· πολλὴν γὰρ ἔχουσι παρρησίαν οὐχὶ ζῶσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τελευτήσασαι· καὶ πολλῷ μᾶλλον τελευτήσασαι. Νῦν γὰρ τὰ στίγματα φέρουσι τοῦ Χριστοῦ, τὰ δὲ στίγματα ἐπιδεικνύμεναι ταῦτα, πάντα δύνανται πεῖσαι τὸν*
20 *Βασιλέα.*

*Ἐπεὶ οὖν τοσαύτη ἡ δύναμις αὐταῖς καὶ ἡ φιλία πρὸς τὸν Θεόν, τῇ συνεχεῖ προσεδρίᾳ καὶ τῇ διηνεκεῖ πρὸς αὐτὰς ἀφίξει καταστήσαντες ἑαυτοὺς οἰκείους αὐτῶν, ἐπισπασώμεθα δι' αὐτῶν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν,*
25 *χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

σύροντας τὸ ζυγό, ἔτσι εἰσῆλθαν στὸν ποταμό, ἀφήνοντας ἔξω ἀπὸ τὴν ὄχθη τὰ ὑποδήματα. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμναν, φροντίζοντας γιὰ τοὺς φύλακες· τόση μεγάλη ἦταν ἡ φροντίδα τῶν ἁγίων ἐκείνων. Διότι φρόντιζαν ν' ἀφήσουν σ' αὐτοὺς ἀπολογία γιὰ τὸ δικαστήριο, γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ ὁ ἀπάνθρωπος καὶ σκληρὸς δικαστὴς νὰ τοὺς κατηγορήσει γιὰ προδοσία, καὶ ὅτι ἄφησαν ἐλεύθερες τὶς γυναῖκες παίρνοντας χρήματα. Γι' αὐτὸ ἄφησαν τὰ ὑποδήματα, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώνουν τὰ λόγια τῶν στρατιωτῶν, ὅτι ἐκεῖνες αὐτομόλησαν πρὸς τὸ ποτάμι χωρὶς αὐτοὶ νὰ τὸ γνωρίζουν, ἀλλ' ἐν ἀγνοίᾳ τους.

Ἴσως νὰ κυριεθήκατε ἀπὸ πολὺ πόθο γιὰ τὶς ἅγιες ἐκεῖνες. Μ' αὐτὴ λοιπὸν τὴ φλόγα ἂς γονατίσομε μπροστὰ στὰ λείψανά τους, ἂς ἀγκαλιάσομε τὶς λειψανοθῆκες τους, διότι μποροῦν καὶ οἱ θῆκες τῶν μαρτύρων νὰ ἔχουν μεγάλη δύναμη, ὅπως βέβαια καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν μαρτύρων ἔχουν μεγάλη δύναμη. Καὶ ἂς μὴ ἐρχόμαστε ἐδῶ μόνο κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἄλλες ἡμέρες ἂς ἐπισκεπτόμαστε αὐτές, παρακαλώντας αὐτὲς καὶ ζητώντας νὰ γίνουν προστάτιδές μας· διότι ἔχουν μεγάλη παρρησία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνο ὅσο ζοῦσαν, ἀλλὰ καὶ τώρα ποὺ πέθαναν, καὶ πολὺ περισσότερο τώρα ποὺ πέθαναν. Διότι τώρα φέρουν τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ, καὶ δείχνοντας τὰ στίγματα αὐτά, μποροῦν νὰ πείσουν τὸν Βασιλέα γιὰ ὅλα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τόσο μεγάλη εἶναι ἡ δύναμη αὐτῶν καὶ ἡ ἀγάπη τους πρὸς τὸ Θεό, μὲ τὶς συνεχεῖς ἐπισκέψεις ἐδῶ καὶ τὸν συνεχὴ ἐρχομὸ πρὸς αὐτές, ἀφοῦ καταστήσομε τοὺς ἑαυτούς μας οἰκείους αὐτῶν, θὰ ἀποσπάσομε μέσω αὐτῶν τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, τὴν ὁποία εὔχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ*

## *ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑΝ ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ*

*1. Εἰ ἐν τῇ γῇ τοιαῦται τοῖς μάρτυσιν αἱ τιμαί, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ποταποὶ πλέκονται ἐν οὐρανοῖς οἱ στέφανοι ταῖς ἁγίαις αὐτῶν κεφαλαῖς; Εἰ πρὸ τῆς ἀναστάσεως τοσαύτη ἡ δόξα, πόση μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἡ λαμπρότης; Εἰ παρὰ τῶν συνδούλων τοσαύ-*
*5 της θεραπείας ἀπολαύουσι, πόσης τεύξονται παρὰ τοῦ Δεσπότου τῆς εὐνοίας; Εἰ ἡμεῖς οἱ πονηροὶ οἴδαμεν τοὺς κατορθοῦντας τῶν συνδούλων οὕτω τιμᾶν καὶ ἐκπλήττεσθαι, ἐπειδὴ ὑπὲρ Χριστοῦ ἠγωνίσαντο, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος δώσει μυρία ἀγαθὰ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πεπονηκόσι; Καὶ γὰρ μεγαλόδωρός ἐστι καὶ*
*10 φιλάνθρωπος· ἀλλ' οὐ δι' αὐτὸ τοῦτο μένουσιν αὐτοὺς μεγάλαι αἱ τιμαί, ἀλλ' ὅτι καὶ ὀφειλέτης ἐστὶν αὐτῶν. Οὐκ ἐσφάγησαν ὑπὲρ ἡμῶν οἱ μάρτυρες, καὶ ὅμως συντρέχομεν εἰς τὴν ἐκείνων τιμήν. Εἰ δὲ ἡμεῖς, ὑπὲρ ὧν οὐκ ἐσφάγησαν, συντρέχομεν, ὁ Χριστός, ὑπὲρ οὗ τὰς κεφαλὰς ἀπέθεντο, τί οὐ ποιήσει; Εἰ οἷς μηδὲν ὤφειλε, τοσαῦτα*
*15 ἔδωκεν ἀγαθά, τούτους, οἷς ὀφειλέτης ἐστί, πόσαις οὐκ ἀμείψεται δωρεαῖς; Οὐδὲν ὤφειλε πρὸ τούτου τῇ οἰκουμένῃ· «πάντες γὰρ ἥμαρτον», φησὶ Παῦλος, «καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ»· μᾶλλον δὲ ὤφειλε κόλασιν καὶ τιμωρίαν· ἀλλ' ὅμως κόλασιν ἡμῖν ὀφείλων καὶ τιμωρίαν, ζωὴν αἰώνιον ἐχαρίσατο.*

*20 Εἰ τοίνυν, οἷς κόλασιν ὤφειλε, τούτοις βασιλείαν ἔδωκεν, οἷς ζωὴν αἰώνιον ὀφείλει, τί οὐ δώσει; καὶ πόσαις αὐτοὺς οὐ τιμήσει τιμαῖς; Εἰ ὑπὲρ τῶν μισούντων αὐτὸν ἐσταυρώθη καὶ τὸ αἷμα ἐξέχεεν, ὑπὲρ τῶν τὸ αἷμα ἐκχεάντων διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν, τί οὐκ ἐργάσεται; Εἰ τοὺς ἀποστρεφομένους καὶ ἀποπηδῶντας οὕτως*

---

1. Ρωμ. 3,23.

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

## ΣΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΙΟΥΛΙΑΝΟ

1. Ἐὰν στὴ γῆ εἶναι τέτοιες οἱ τιμὲς γιὰ τοὺς μάρτυρες, ποιά στεφάνια πλέκονται στοὺς οὐρανοὺς γιὰ τὰ ἅγια κεφάλια τους μετὰ τὴν ἀποδημία τους ἀπὸ ἐδῶ; Ἐὰν πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάσταση εἶναι τόσο μεγάλη ἡ δόξα τους, πόση θὰ εἶναι ἡ λαμπρότητά τους μετὰ τὴν ἀνάσταση; Ἐὰν ἀπολαμβάνουν τόση τιμὴ ἀπὸ τοὺς συνδούλους τους, πόση εὔνοια θὰ ἐπιτύχουν ἀπὸ τὸ Κύριο; Ἐὰν ἐμεῖς οἱ πονηροὶ γνωρίζομε νὰ τιμᾶμε τόσο πολὺ ἐκείνους ἀπὸ τοὺς συνδούλους μας ποὺ ἐπέτυχαν κατορθώματα καὶ νὰ τοὺς θαυμάζομε, ἐπειδὴ ἀγωνίσθησαν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, πόσο περισσότερο ὁ Πατέρας μας ὁ οὐράνιος θὰ δώσει μύρια ἀγαθὰ σ' ἐκείνους ποὺ κοπίασαν ὑπὲρ αὐτοῦ; Διότι καὶ μεγαλόδωρος εἶναι καὶ φιλάνθρωπος· ὅμως δὲν τοὺς περιμένουν γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πράγμα μεγάλες τιμές, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ εἶναι ὀφειλέτης αὐτῶν. Δὲν σφάχθηκαν γιὰ μᾶς οἱ μάρτυρες, καὶ ὅμως συγκεντρωνόμαστε γιὰ νὰ τοὺς τιμήσομε. Ἐὰν λοιπὸν ἐμεῖς, γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν σφάχθηκαν αὐτοί, συγκεντρωνόμαστε γιὰ νὰ τοὺς τιμήσομε, ὁ Χριστός, γιὰ τὸν ὁποῖο πρόσφεραν τὰ κεφάλια τους, τί δὲν θὰ κάνει; Ἐὰν ἔδωσε τόσα πολλὰ ἀγαθὰ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ὄφειλε τίποτε, αὐτούς, στοὺς ὁποίους εἶναι ὀφειλέτης, μὲ πόσες δωρεὲς δὲν θὰ τοὺς ἀμείψει; Τίποτε δὲν ὄφειλε στὴν οἰκουμένη πρὶν ἀπ' αὐτό· διότι λέγει ὁ Παῦλος, «ὅλοι ἁμάρτησαν καὶ στεροῦνται τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ»[1]· ἢ καλύτερα ὄφειλε κόλαση καὶ τιμωρία· ἀλλ' ὅμως, ἐνῶ ὄφειλε κόλαση καὶ τιμωρία, τῆς χάρισε ζωὴ αἰώνια.

Ἐὰν λοιπὸν σ' ἐκείνους ποὺ ὄφειλε κόλαση, σ' αὐτοὺς χάρισε βασιλεία, σ' ἐκείνους ποὺ ὀφείλει ζωὴ αἰώνια, τί δὲν θὰ χαρίσει; καὶ μὲ πόσες τιμὲς δὲν θὰ τιμήσει αὐτούς; Ἐὰν σταυρώθηκε γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν μισοῦν καὶ ἔχυσε τὸ αἷμα του, τί δὲν θὰ κάνει γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς τους πρὸς αὐτόν; Ἐὰν τόσο πολὺ ἀγάπησε ἐκείνους ποὺ τὸν ἀποστρέφονται

*ἠγάπησεν, ὡς καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτῶν, τοὺς ἀγαπήσαντας αὐτὸν μέτρῳ μεγίστῳ, «μείζονα γὰρ ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ», πόσῃ δέξεται εὐνοίᾳ καὶ θεραπείᾳ; Οἱ μὲν οὖν ἀθληταὶ τῶν ἔξωθεν ἀγώνων ἐν τῳ αὐτῳ 5 σκάμματι καὶ παλαίουσι καὶ νικῶσι καὶ ἀνακηρύττονται καὶ στεφανοῦνται, οὗτοι δὲ οἱ ἀθληταὶ τῆς εὐσεβείας οὐχ οὕτως· ἀλλ' ἐπάλαισαν μὲν ἐν τῳ παρόντι αἰῶνι, στεφανοῦνται δὲ ἐν ἐκείνῳ τῳ μέλλοντι· ἐπύκτευσαν ἐνταῦθα τῷ διαβόλῳ καὶ περιεγένοντο, ἀνακηρύττονται δὲ ἐκεῖ.*

10 *Καὶ ἵνα μάθητε, ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, καὶ οὐκ ἐνταῦθα αὐτοῖς οἱ στέφανοι δίδονται, ἀλλ' ἐκεῖ πᾶσαι αὐτοὺς ἀναμένουσιν αἱ δωρεαί, ἀκούσατε τοῦ Παύλου λέγοντος, «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος»· ποῦ καὶ πότε; «ὃν ἀποδώ- 15 σει μοι Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής». Ἐνταῦθα ἔδραμεν, ἐκεῖ στεφανοῦται· ἐνταῦθα ἐνίκησε, κἀκεῖ ἀναγορεύεται. Ἠκούσατε αὐτοῦ καὶ σήμερον βοῶντος καὶ λέγοντος· «κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ κομισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ ἀσπασάμενοι». Τίνος οὖν ἕνεκεν τοῖς 20 ἀθληταῖς τοῖς ἔξωθεν ὁμοῦ καὶ αἱ νῖκαι καὶ οἱ στέφανοι, τοῖς ἀθληταῖς τῆς εὐσεβείας οὐχ ὁμοῦ καὶ αἱ νῖκαι καὶ οἱ στέφανοι, ἀλλὰ μετὰ ὗτον τὸ διάστημα τοῦ χρόνου; Ἵδρωσαν, ἐπόνεσαν ἐνταῦθα, μυρία ὑπέμειναν τραύματα, καὶ οὐκ εὐθέως αὐτοὺς στεφανοῖ; Οὐχί, φησίν· οὐ γὰρ δέχεται ἡ φύσις τοῦ παρόντος βίου τὸ μέγεθος ἐκείνης 25 τῆς τιμῆς· ἐπίκηρος ὁ παρὼν αἰών ἐστι καὶ βραχύς, ἄπειρος ἐκεῖνος καὶ ἀθάνατος καὶ ἀτελεύτητος.*

*Διὰ τοῦτο τοὺς μὲν πόνους συνεκλήρωσε τῷ βραχεῖ καὶ προσκαίρῳ αἰῶνι, τοὺς δὲ στεφάνους ἐταμιεύσατο τῳ ἀγήρῳ καὶ ἀθανάτῳ, ἵνα καὶ τῶν πόνων τὸ φορτικὸν ὑποτέμνηται, τῇ ὀλιγότητι 30 τοῦ χρόνου συγκαταλυόμενον, καὶ τῶν στεφάνων ἡ ἀπόλαυσις μένῃ διαρκὴς καὶ ἀτελεύτητος, τῇ τῶν ἀπείρων αἰώνων ἐκείνων ἀθανα-*

2. Ἰω. 15,13.
3. Β. Τιμ. 4,7–8.

καὶ φεύγουν ἀπὸ κοντά του, ὥστε καὶ νὰ πεθάνει γι' αὐτούς, μὲ πόση εὔνοια καὶ τιμὴ θὰ δεχθεῖ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγάπησαν στὸ μέγιστο μέτρο, τὴ στιγμὴ ποὺ λέγει, «μεγαλύτερη ἀγάπη ἀπὸ αὐτὴν δὲν ἔχει κανείς, ἀπὸ τὸ νὰ θυσιάσει τὴ ζωή του γιὰ τοὺς φίλους του»[2]; Οἱ ἀθλητὲς λοιπὸν τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀγώνων στὸ ἴδιο σκάμμα καὶ παλεύουν καὶ νικοῦν καὶ ἀνακηρύσσονται νικητὲς καὶ στεφανώνονται, ἐνῶ μ' αὐτοὺς τοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο· πάλαιψαν στὸν παρόντα αἰώνα, ἀλλὰ στεφανώνονται σ' ἐκεῖνον τὸν μελλοντικό· πυγμάχησαν ἐδῶ μὲ τὸν διάβολο καὶ νίκησαν, ἀνακηρύσσονται ὅμως ἐκεῖ νικητές.

Καὶ γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθές, καὶ ὅτι δὲν δίνονται τὰ στεφάνια σ' αὐτοὺς ἐδῶ, ἀλλ' ἐκεῖ τοὺς περιμένουν ὅλες οἱ δωρεές, ἀκοῦστε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «τὸν ἀγώνα τὸν καλὸ ἀγωνίσθηκα, τὸν δρόμο τὸν τελείωσα, τὴν πίστη τὴν φύλαξα· τώρα πλέον μοῦ ἀπομένει τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης»· ποῦ καὶ πότε; «τὸ ὁποῖο θὰ μοῦ τὸ ἀποδώσει ὁ Κύριος τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ὁ δίκαιος κριτής»[3]. Ἐδῶ ἔτρεξε, ἐκεῖ στεφανώνεται· ἐδῶ νίκησε, καὶ ἐκεῖ ἀναγορεύεται νικητής. Τὸν ἀκούσατε καὶ σήμερα νὰ βροντοφωνάζει καὶ νὰ λέγει· «ὅλοι αὐτοὶ πέθαναν μὲ πίστη, χωρὶς νὰ ἔχουν λάβει τὶς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ τὶς εἶδαν ἀπὸ μακριὰ καὶ τὶς ἀποδέχθηκαν»[4]. Γιὰ ποιό λόγο στοὺς ἀθλητὲς ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας συγχρόνως μὲ τὶς νίκες δίνονται καὶ τὰ στεφάνια, ἐνῶ στοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας δὲν δίνονται συγχρόνως μὲ τὶς νίκες καὶ τὰ στεφάνια, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ τόσο μεγάλο χρονικὸ διάστημα; Ἵδρωσαν καὶ κοπίασαν ἐδῶ, ὑπέμειναν ἄπειρα τραύματα, καὶ δὲν τοὺς στεφανώνει ἀμέσως; Ὄχι, λέγει· διότι δὲν δέχεται ἡ φύση τῆς παρούσας ζωῆς τὸ μέγεθος ἐκείνης τῆς τιμῆς· ὁ παρὼν αἰώνας εἶναι φθαρτὸς καὶ σύντομος, ἐνῶ ἐκεῖνος ἄπειρος καὶ ἀθάνατος καὶ χωρὶς τέλος.

Γι' αὐτὸ συνένωσε τοὺς κόπους μὲ τὸν σύντομο καὶ πρόσκαιρο αἰώνα, ἐνῶ τὰ στεφάνια τὰ φύλαξε γιὰ τὴν ἀγέραστη καὶ ἀθάνατη ζωή, ὥστε καὶ τὸ βάρος τῶν κόπων νὰ ἐλαττώνεται, ἐξαφανιζόμενο μὲ τὸ σύντομο τοῦ χρόνου, καὶ τῶν στεφανιῶν ἡ ἀπόλαυση νὰ

4. Ἑβρ. 11,13.

*σίᾳ συμπαρεκτεινομένη. Μειζόνως τοίνυν αὐτοὺς τιμῆσαι βουλόμενος ἀνεβάλετο τὴν δωρεάν· οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ καθαρὰν λοιπὸν ἔχωσι τὴν ἡδονήν. Ὥσπερ γὰρ ὁ πρότερον τρυφῶν καὶ ἀνέσεως ἀπολαύων, μετὰ δὲ ταῦτα θλιβόμενος, οὐκ αἰσθάνεται 5 τῆς παρούσης τρυφῆς τῇ προσδοκίᾳ τῶν μελλόντων δεινῶν, οὕτως ὁ πρότερον πυκτεύων καὶ ἀθλῶν καὶ μυρία ὑπομένων κακά, μετὰ δὲ ταῦτα στεφανούμενος, οὐκ αἰσθάνεται τῶν παρόντων δεινῶν, τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀνανεούμενος. Οὐ τοῦ παρόντος δὲ μόνον ἐκούφισεν αὐτοὺς πόνου τῇ μελλούσῃ ἐλπίδι, ἀλλὰ καὶ τῇ τά-10 ξει προτέραν τῆς ἀνέσεως κατσκευάσας γίνεσθαι τὴν θλῖψιν, ἵνα μὴ σφόδρα ὑπὸ τῶν παρόντων δεινῶν κατατείνωνται πρὸς ἐκεῖνα βλέποντες. Οὕτω καὶ οἱ πυκτεύοντες δέχονται τὰ τραύματα προθύμως, οὐ πρὸς τὰς ἀλγηδόνας, ἀλλὰ πρὸς τὸν στέφανον βλέποντες. Οὕτω καὶ ναῦται μυρίους ὑπομένοντες κινδύνους, χειμῶνας, καὶ πόλεμόν 15 τινα χαλεπόν, καὶ πρὸς θηρία ἄγρια, καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ θαλάττῃ κακούργους ἀντιπαραταττόμενοι, οὐδὲν τούτων λογίζονται, ἀλλὰ πρὸς τοὺς λιμένας καὶ τὸν ἀπὸ τῆς ἐμπορίας πλοῦτον ὁρῶσιν. Οὕτω καὶ οἱ μάρτυρες μυρία πάσχοντες δεινά, καὶ τὸ σῶμα διαφόροις βασάνοις κατατεμνόμενοι, πρὸς οὐδὲν τούτων ἑώρων, ἀλλὰ πρὸς τὸν 20 οὐρανὸν καὶ τὰ ἐκεῖθεν κεχήνασιν ἀγαθά. Καὶ ἵνα μάθητε, ὅτι τὰ φύσει φορτικὰ καὶ ἀφόρητα, ταῦτα τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων κοῦφα καὶ ρᾳστα γίνεται, ἀκούσατε τοῦ πρωτοστάτου τῶν τοιούτων ἀγαθῶν λέγοντος· «τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν». 25 Πῶς, εἰπέ μοι; «Μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα».*

*2. Ταῦτα δέ μοι οὐχ ἁπλῶς εἴρηται, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς, ἵνα, ὅταν ἴδητέ τινα τρυφῶντα καὶ ἀνέσεως ἀπολαύοντα ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, μέλλοντα δὲ ἐκεῖ κολάζεσθαι, μὴ μακαρίζητε αὐτὸν διὰ τὴν παροῦσαν τρυ-30 φήν, ἀλλὰ ταλανίζητε διὰ τὴν μέλλουσαν κόλασιν. Καὶ πάλιν, ὅταν ἴδητέ τινα τῶν μελλόντων ἐκεῖ πολλῆς ἀπολαύειν τιμῆς ἐν θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ, καὶ μυρίοις ὄντα κακοῖς ἐν τῇ προσκαίρῳ ταύτῃ*

---

5. Β' Κορ. 4,17.
6. Β' Κορ. 4,18.

παραμένει διαρκής, ἐπεκτεινόμενη μὲ τὴν ἀθανασία τῶν ἀπείρων ἐκείνων αἰώνων. Θέλοντας λοιπὸν νὰ τιμήσει αὐτοὺς περισσότερο ἀνέβαλε τὴ δωρεά. Καὶ ὄχι μόνο γι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἔχουν στὸ ἑξῆς καθαρὴ τὴν ἡδονή. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ προηγουμένως ζεῖ τρυφιλὴ ζωὴ καὶ ἀπολαμβάνει ἄνεση, ἐὰν στὴ συνέχεια ὑποπέσει σὲ θλίψεις, δὲν αἰσθάνεται τὴν παροῦσα τρυφή, ἐξ αἰτίας τῆς ἀναμονῆς τῶν μελλοντικῶν κακῶν, ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ προηγουμένως πυγμαχεῖ καὶ ἀγωνίζεται καὶ ὑπομένει ἄπειρα κακά, καὶ στὴ συνέχεια στεφανώνεται, δὲν αἰσθάνεται τὰ παρόντα κακά, ἀνανεούμενος ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Καὶ δὲν τοὺς ἐλάφρυνε μόνο ἀπὸ τὸν παρόντα κόπο μὲ τὴ μέλλουσα ἐλπίδα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι τοποθέτησε τὴ θλίψη πρὶν ἀπὸ τὴν ἄνεση, ὥστε, ἀποβλέποντας πρὸς τὰ μελλοντικὰ ἀγαθά, νὰ μὴ ὑποφέρουν ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὰ παρόντα δεινά. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πυγμαχοῦν δέχονται μὲ προθυμία τὰ τραύματα, ἀποβλέποντας ὄχι πρὸς τοὺς πόνους, ἀλλὰ πρὸς τὸ στεφάνι. Ἔτσι καὶ οἱ ναῦτες, ὑπομένοντας κινδύνους, κακοκαιρίες καὶ κάποιον πόλεμο φοβερό, καὶ ἀντιπαρατασσόμενοι πρὸς ἄγρια θηρία καὶ πρὸς τοὺς κακούργους τῆς θάλασσας, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν σκέπτονται, ἀλλὰ βλέπουν πρὸς τὰ λιμάνια καὶ τὸν πλοῦτο ἀπὸ τὴν ἐμπορία. Ἔτσι καὶ οἱ μάρτυρες πάσχοντας ἄπειρα κακὰ καὶ καταξεσχιζόμενοι στὸ σῶμα ἀπὸ διάφορα βασανιστήρια, σὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔδιναν σημασία, ἀλλ' ἦταν προσηλωμένοι στὸν οὐρανὸ καὶ τὰ ἐκεῖ ἀγαθά. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι ἐκεῖνα ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι βαριὰ καὶ ἀνυπόφορα, αὐτὰ γίνονται ἐλαφριὰ καὶ εὔκολα μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ἀκοῦστε τὸν πρωτοστάτη αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν ποὺ λέγει· «διότι τὸ πρὸς στιγμὴ ἐλαφρὺ τῆς θλίψεως μᾶς γίνεται πρόξενο ὑπερβολικὰ ὑπερβολικοῦ βάρους αἰώνιας δόξας»[5]. Πές μου, πῶς; «Μὲ τὸ νὰ μὴ προσέχομε τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα»[6].

2. Αὐτὰ δὲν τὰ εἶπα ἔτσι στὴν τύχη, ἀλλὰ γιὰ σᾶς, ὥστε, ὅταν δεῖτε κάποιον νὰ ζεῖ τρυφιλὴ ζωὴ καὶ ν' ἀπολαμβάνει ἄνεση στὴ ζωὴ αὐτή, ἀλλὰ πρόκειται ἐκεῖ νὰ τιμωρεῖται, νὰ μὴ μακαρίζετε αὐτὸν γιὰ τὴν τρυφὴ τῆς ἐδῶ ζωῆς, ἀλλὰ νὰ τὸν ταλανίζετε γιὰ τὴ μέλλουσα κόλαση. Καὶ πάλι ὅταν δεῖτε κάποιον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πρόκειται ν' ἀπολαμβάνει ἐκεῖ μεγάλη τιμή, νὰ ζεῖ μέσα στὴ θλίψη καὶ στενοχώρια καὶ ν' ἀντιμετωπίζει ἄπειρα κακὰ στὴν πρόσκαιρη αὐτὴ

ζωῇ, μὴ δακρύητε διὰ τὰ παρόντα δεινά, ἀλλὰ μακαρίζητε καὶ ζηλωτὸν εἶναι νομίζητε διὰ τοὺς ἀποκειμένους αὐτῷ στεφάνους ἐν τοῖς ἀπείροις αἰῶσιν ἐκείνοις.

Ἤνεγκε μὲν οὖν τὸν ἅγιον τοῦτον τὸ τῶν Κιλίκων ἔθνος, ὃ 5 καὶ τὸν Παῦλον ἤνεγκε· συμπολίτης γὰρ ἦν ἐκείνου, καὶ ἀμφότεροι ὑπουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖθεν ἡμῖν προεβλήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ στάδιον ἀνέῳγε τῆς εὐσεβείας καὶ πρὸς τοὺς ἄθλους αὐτὸν ὁ καιρὸς ἐκάλει, περιπίπτει χαλεπῷ θηρίῳ τῷ τότε δικάζοντι. Καὶ σκοπεῖτε τὴν μηχανήν. Ἰδὼν γὰρ αὐτοῦ τὸ φρόνημα στερρόν, καὶ ὡς οὐ 10 δυνατὸν τῇ σφοδρότητι τῆς τιμωρίας ὑπεκλῦσαι τὸ εὔτονον τῆς προθυμίας, εἰς μελλήσεις αὐτὸν ἐμβάλλει καὶ ἀναβολάς, εἰσάγων καὶ ἐξάγων συνεχῶς. Οὐ γὰρ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἀκούσας ἀπέτεμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλήν, ἵνα μὴ τὸ σύντομον τῆς τιμωρίας εὐκολώτερον αὐτῷ ποιήσῃ τὸν δρόμον, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰσῆγεν, ἐξῆγεν, 15 πεύσεις προσῆγε, βασάνους μυρίας ἠπείλει, λόγοις κολακευτικοῖς ἐδελέαζε, πᾶσαν ἐκίνει μηχανὴν τὸν ἄσειστον θεμέλιον ἐπιχειρῶν διασαλεύειν· καὶ περιῆγεν αὐτὸν ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον πανταχοῦ τῆς Κιλικίας καταισχύνων, μᾶλλον δέ, ὡς οὐκ ᾤετο, λαμπρότερον ἀποφαίνων· ὁ δὲ μάρτυς ἐβόα καὶ αὐτὸς συνῳδὰ τῷ Παύλῳ, «χάρις τῷ 20 Θεῷ τῷ θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ». Καθάπερ γὰρ μύρον ἕως μὲν ἐν ἑνὶ τόπῳ κεῖται, ἐκεῖνον μόνον ἀναχρώννυσι τὸν ἀέρα τῆς εὐωδίας, ἐπειδὰν δὲ εἰς πολλὰ προενεχθῇ χωρία, πάντα ἐμπίπλησι τῆς οἰκείας ἀρετῆς, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ μάρτυρος συνέ- 25 βαινε τότε.

Περιήγετο μὲν γὰρ ὡς μέλλων καταισχύνεσθαι, τὸ δὲ ἐναντίον ἐξέβαινε· λαμπρότερος ὁ ἀθλητὴς διὰ τῆς πομπῆς ἐκείνης ἐγίγνετο, καὶ πάντας τοὺς τὴν Κιλικίαν χώραν οἰκοῦντας τῆς οἰκείας ἐποίει ζηλωτὰς ἀρετῆς. Περιήγετο πανταχοῦ, ἵνα μὴ μόνον ἐξ 30 ἀκοῆς μάθωσι τὰ παλαίσματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν βλέπωσι τὸν στεφανίτην οἱ θεαταί· καὶ ὅσῳ μακροτέρους αὐτῷ ἐποίει τοὺς διαύλους, τοσούτῳ λαμπρότεροι οἱ δρόμοι πάντες ἐγίγνοντο· ὅσῳ μείζονα ἐτίθει τὰ σκάμματα, τοσούτῳ θαυμαστότερα ἀπέφαινε τὰ παλαίσματα· ὅσῳ τὴν θλῖψιν ἐπέτεινεν εἰς χρόνου μῆκος, τοσούτῳ τὴν ὑπομονὴν

7. Β' Κορ. 2,14.

ζωή, νὰ μὴ δακρύζετε γιὰ τὰ παρόντα κακά, ἀλλὰ νὰ τὸν μακαρίζετε καὶ νὰ τὸν θεωρεῖτε ἄξιο μιμήσεως γιὰ τὰ στεφάνια ποὺ ἐπιφυλάσσονται γι' αὐτὸν στοὺς ἄπειρους ἐκείνους αἰῶνες.

Ἔδωσε λοιπὸν τὸν ἅγιο αὐτὸν τὸ ἔθνος τῶν Κιλίκων, τὸ ὁποῖο ἔδωσε καὶ τὸν Παῦλο· διότι ἦταν συμπολίτης ἐκείνου, καὶ οἱ δύο ἀπὸ ἐκεῖ ἀναδείχθηκαν πρωτεργάτες τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν λοιπὸν ἄνοιξε τὸ στάδιο τῆς εὐσέβειας καὶ ὁ καιρὸς τὸν καλοῦσε πρὸς τοὺς ἄθλους, πέφτει στὰ χέρια φοβεροῦ θηρίου, στὰ χέρια τοῦ τότε δικαστῆ. Καὶ προσέχετε τὴν πανουργία. Βλέποντας δηλαδὴ τὸ σταθερὸ φρόνημα αὐτοῦ καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ τὴ σκληρὴ τιμωρία νὰ μειώσει τὸ μέγεθος τῆς προθυμίας, ἀρχίζει τὶς χρονοτριβὲς καὶ τὶς ἀναβολές, βάζοντάς τον στὴ φυλακὴ καὶ βγάζοντάς τον συνεχῶς. Δὲν τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι τὴν ἡμέρα ποὺ τὸ ἄκουσε, γιὰ νὰ μὴ κάνει εὐκολώτερο τὸ δρόμο του μὲ τὸ σύντομο τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ καθημερινὰ τὸν ἔβαζε στὴ φυλακὴ καὶ τὸν ἔβγαζε, τοῦ ὑπέβαλλε ἐρωτήσεις, τὸν ἀπειλοῦσε μὲ μύρια βασανιστήρια, τὸν δελέαζε μὲ λόγια κολακευτικά, κάθε μηχανορραφία κινοῦσε ἐναντίον του, προσπαθώντας νὰ διασαλεύσει τὸ ἀσάλευτο θεμέλιο. Καὶ τὸν περιέφερε ἕνα ὁλόκληρο χρόνο σ' ὅλη τὴν Κιλικία ἀτιμάζοντάς τον, ἢ καλύτερα ἀναδεικνύοντάς τον, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει, λαμπρότερο, ἀλλὰ ὁ μάρτυρας βροντοφώναζε καὶ αὐτὸς μαζὶ μὲ τὸν Παῦλο· «ἂς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεὸς ποὺ μᾶς κάνει πάντοτε νὰ θριαμβεύομε στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ μέσω ἡμῶν διαδίδει παντοῦ τὴν ὀσμὴ τῆς γνώσεώς του»[7]. Ὅπως δηλαδὴ τὸ μύρον, ὅσο παραμένει σ' ἕναν τόπο, ἐκεῖνον μόνο τὸν ἀέρα γεμίζει μὲ τὴν εὐωδιά του, ὅταν ὅμως μεταφερθεῖ σὲ πολλὰ μέρη, ὅλα τὰ γεμίζει μὲ τὴν εὐωδιά του, τὸ ἴδιο συνέβαινε τότε καὶ μὲ τὸν μάρτυρα.

Περιφερόταν δηλαδὴ μὲ σκοπὸ ν' ἀτιμασθεῖ, συνέβαινε ὅμως τὸ ἀντίθετο· ὁ ἀθλητὴς γινόταν λαμπρότερος μὲ τὴν διαπόμπευση ἐκείνη καὶ ἔκαμνε ζηλωτὲς τῆς ἀρετῆς του ὅλους ἐκείνους ποὺ κατοικοῦσαν στὴ χώρα τῆς Κιλικίας. Περιφερόταν παντοῦ, γιὰ νὰ μάθουν τὰ παλαίσματά του ὄχι μόνο ἐξ ἀκοῆς, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ βλέπουν οἱ θεατὲς τὸν στεφανίτη· καὶ ὅσο μακρότερες ἔκαμνε τὶς πορεῖες του, τόσο λαμπρότεροι γίνονταν ὅλοι οἱ δρόμοι του· ὅσο μεγαλύτερα σκάμματα τοῦ ἔθετε, τόσο θαυμαστότερα παρουσίαζε τὰ παλαίσματα· ὅσο περισσότερο μάκρυνε χρονικὰ τὴ θλίψη του, τόσο

*αὐτοῦ δοκιμωτέραν εἰργάζετο. Καὶ γὰρ χρυσίον πλείονα χρόνον τῇ τοῦ πυρὸς ὁμιλοῦν φύσει, καθαρώτερον γίνεται· καθάπερ τότε καὶ ἡ τοῦ ἁγίου ψυχὴ βασανιζομένη τῷ χρόνῳ μᾶλλον ἀπέλαμπε, καὶ οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ τρόπαιον καθ' ἑαυτοῦ καὶ τοῦ διαβόλου, τὸν μάρ-*
5 *τυρα περιέφερεν, ἔλεγχον τῆς τῶν Ἑλλήνων ὠμότητος, ἀπόδειξιν τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐσεβείας, μέγιστον τεκμήριον τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως, παραίνεσιν καὶ συμβουλὴν τοῖς πιστοῖς, ὥστε προθύμως τοῖς αὐτοῖς ἐγκαρτερεῖν ἀγῶσι, κήρυκα τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, διδάσκαλον τῆς τῶν τοιούτων παλαισμάτων ἐπιστήμης. Παρεκά-*
10 *λει γὰρ ἅπαντας πρὸς τὸν οἰκεῖον ζῆλον μεταναστῆναι, οὐχὶ διὰ τῆς φωνῆς μόνον συμβουλεύων, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων σάλπιγγος λαμπροτέραν ἀφιεὶς φωνήν. Καὶ καθάπερ «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ», οὐχὶ φωνὴν ἀφιέντες, ἀλλὰ τῇ λαμπρότητι τῆς ὄψεως τὸν θεατὴν πρὸς τὸ θαῦμα τοῦ δημιουργοῦ παραπέμπον-*
15 *τες, οὕτω δὴ καὶ ὁ μάρτυς ἐκεῖνος διηγεῖτο τότε δόξαν Θεοῦ, οὐρανὸς ὢν καὶ αὐτός, καὶ πολὺ τοῦ φαινομένου τούτου φαιδρότερος. Οὐ γὰρ οὕτω τὸν οὐρανὸν λαμπρὸν ἀποφαίνουσιν οἱ τῶν ἄστρων χοροί, ὡς τὸ τοῦ μάρτυρος σῶμα λαμπρότερον ἀπέφηναν οἱ τῶν τραυμάτων ἰχῶρες. Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι τὰ τραύματα τοῦ μάρτυρος τῶν ἐν*
20 *οὐρανῷ πεπηγότων ἄστρων λαμπρότερα, σκοπεῖτε.*

*Πρὸς ἐκεῖνον μὲν τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀστέρας καὶ ἄνθρωποι καὶ δαίμονες βλέπουσι, πρὸς δὲ τὰ τραύματα τούτου ἄνθρωποι μὲν βλέπουσιν οἱ πιστοί, δαίμονες δὲ ἀντιβλέψαι οὐ τολμῶσιν, ἀλλά, κἂν ἐπιχειρήσωσιν ἰδεῖν, εὐθέως ἀποτυφλοῦνται τὰς ὄψεις,*
25 *τὴν ἐκεῖθεν ἐκπηδῶσαν μαρμαρυγὴν οὐ δυνάμενοι φέρειν. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τῶν πάλαι συμβεβηκότων πιστώσομαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἔτι καὶ νῦν γινομένων. Λαβὼν γάρ τινα δαιμονῶντα καὶ μαινόμενον εἰσάγαγε πρὸς τὸν ἅγιον τάφον ἐκεῖνον, ἔνθα τοῦ μάρτυρος τὰ λείψανα, καὶ ὄψει πάντως ἀποπηδῶντα καὶ φεύγοντα. Κα-*
30 *θάπερ γὰρ ἀνθράκων μέλλων ἐπιβαίνειν, οὕτως ἐξ αὐτῶν εὐθέως ἐξάλλεται τῶν προθύρων, οὐδὲ πρὸς τὴν θήκην αὐτὴν ἀντιβλέψαι τολμῶν. Εἰ δὲ νῦν μετὰ τοσοῦτον χρόνον, ὅτε κόνις ἐγένετο καὶ τέφρα, οὐ τολμῶσιν ἀναβλέψαι πρὸς τὸ μνῆμα, οὐδὲ πρὸς τὰ γυμνὰ*

8. Ψαλμ. 18,2.

ἰσχυρότερη ἔκαμνε τὴν ὑπομονή του. Διότι ὁ χρυσὸς ὅσο περισσότερο χρόνο παραμένει στὴ φωτιά, τόσο πιὸ καθαρὸς γίνεται. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἁγίου τότε, βασανιζόμενη γιὰ πολὺ χρόνο, περισσότερο ἔλαμπε, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν πετύχαινε, παρὰ περιέφερε τὸν μάρτυρα σὰν τρόπαιο ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τοῦ διαβόλου, ἔλεγχο τῆς ἀπανθρωπιᾶς τῶν Ἐθνικῶν, ἀπόδειξη τῆς εὐσέβειας τῶν Χριστιανῶν, μέγιστο δεῖγμα τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ, παραίνεση καὶ συμβολὴ γιὰ τοὺς πιστούς, ὥστε μὲ προθυμία νὰ ὑπομένουν τοὺς ἀγῶνες τους, κήρυκα τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, διδάσκαλο τῆς ἐπιστήμης τῶν παλαισμάτων αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Διότι προέτρεπε ὅλους ν' ἀποδεχθοῦν τὸν δικό του ζῆλο, συμβουλεύοντάς τους ὄχι μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα του ἀφήνοντας λαμπρότερη φωνὴ ἀπὸ τὴ σάλπιγγα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ»[8] χωρὶς νὰ μιλοῦν, ἀλλὰ μὲ τὴ λαμπρότητα τῆς ὄψεώς τους ὁδηγοῦν τὸν θεατὴ στὸ νὰ θαυμάσει τὸν δημιουργό, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μάρτυρας ἐκεῖνος διηγοῦνταν τότε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὄντας οὐρανὸς καὶ αὐτὸς καὶ πολὺ λαμπρότερος ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὁρατὸ οὐρανό. Διότι δὲν καθιστοῦν τόσο λαμπρὸ τὸν οὐρανὸ τὰ πλήθη τῶν ἄστρων, ὅσο λαμπρότερο καθιστοῦσαν τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα τὰ αἵματα τῶν τραυμάτων. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι τὰ τραύματα τοῦ μάρτυρα εἶναι λαμπρότερα ἀπὸ τὰ ἄστρα ποὺ εἶναι στερεωμένα στὸν οὐρανό, προσέξτε.

Πρὸς ἐκεῖνον τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ ἀστέρια βλέπουν καὶ ἄνθρωποι καὶ δαίμονες, πρὸς τὰ τραύματα ὅμως αὐτοῦ βλέπουν οἱ πιστοὶ ἄνθρωποι, ἐνῶ οἱ δαίμονες δὲν τολμοῦν νὰ σηκώσουν τὸ βλέμμα τους, ἀλλά, κι ἂν ἐπιχειρήσουν νὰ δοῦν, ἀμέσως τυφλώνονται τὰ μάτια τους, μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρουν τὴν ἀκτινοβολία ποὺ ἐκπέμπεται ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσω ὄχι μόνο ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συνέβηκαν τὴν παλαιὰ ἐποχή, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γίνονται τώρα. Πάρε δηλαδὴ ἕναν δαιμονισμένο καὶ μανιακὸ καὶ εἰσήγαγέ τον στὸν ἅγιο ἐκεῖνον τάφο, ὅπου ὑπάρχουν τὰ λείψανα τοῦ μάρτυρα, καὶ θὰ δεῖς ὁπωσδήποτε ν' ἀπομακρύνεται τρέχοντας καὶ νὰ φεύγει. Σὰν νὰ πρόκειται δηλαδὴ νὰ πατήσει ἐπάνω σὲ ἀναμμένα κάρβουνα, ἔτσι πηδάει ἀμέσως ἀπὸ τὰ πρόθυρα ἀκόμη, μὴ τολμώντας οὔτε πρὸς τὴ λειψανοθήκη νὰ κοιτάξει. Κι ἂν τώρα μετὰ ἀπὸ τόσο χρόνο, τώρα ποὺ ἔγιναν σκόνη καὶ στάχτη, δὲν τολμοῦν νὰ κοιτάξουν πρὸς τὸ μνῆμα, οὔτε πρὸς τὰ γυμνὰ ὀστᾶ τοῦ ἁγίου, εἶναι

*ὀστᾶ τοῦ ἁγίου, εὔδηλον ὅτι καὶ τότε, ὅτε ἑώρων αὐτὸν αἵματι φοινισσόμενον πάντοθεν, τραύμασιν ἀποστίλβοντα μᾶλλον, ἢ τὸν ἥλιον ταῖς ἀκτῖσι, κατεπλάγησαν, καὶ πληγέντες τὰς ὄψεις ἀνεχώρησαν.*

*3. Εἶδες πῶς τῶν οὐρανίων ἀστέρων τὰ τῶν μαρτύρων τραύματα 5 φαιδρότερα καὶ θαυμαστότερα καὶ μείζονα ἔχει τὴν ἰσχύν; Ἤγετο τοίνυν εἰς μέσον ὁ ἅγιος, καὶ πικραὶ πανταχόθεν περιειστήκεισαν κολάσεις, φόβος τῶν μελλόντων, πόνος τῶν παρόντων, ὀδύνη τῶν ἐπελθόντων, ἀγωνία τῶν προσδοκωμένων. Καθάπερ γάρ τινες θῆρες ἄγριοι οἱ δήμιοι περιστάντες αὐτοῦ τὸ σῶμα διώρυττον τὰς 10 πλευράς, κατέξαινον τὰς σάρκας, ἀπεγύμνουν ὀστᾶ, πρὸς αὐτὰ τὰ εἴσω τῶν σπλάγχνων ἐβάδιζον. Ἀλλ' ὅμως καὶ πάντα διερευνώμενοι τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως ἀποσυλῆσαι οὐκ ἴσχυσαν. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ταμείων τῶν βασιλικῶν, ἔνθα χρυσίον ἀπόκειται καὶ πλοῦτος ἕτερος ἄφατος, ἂν τοὺς τοίχους διέλῃς μόνον, ἂν τὰς θύρας 15 ἀνοίξῃς, εὐθέως ὁρᾷς τὸν θησαυρὸν προκείμενον· ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ τοῦ ἁγίου καὶ χριστοφόρου τούτου ναοῦ τὸ ἐναντίον ἐγίγνετο. Διεῖλον τοὺς τοίχους οἱ δήμιοι καὶ τὰ στέρνα ἀνέρρηξαν, καὶ τὸν πλοῦτον τὸν ἐναποκείμενον οὔτε ἔβλεπον, οὔτε λαβεῖν ἠδύναντο· ἀλλ' ὅπερ ἔπασχον οἱ ἐν Σοδόμοις, παρ' αὐτῇ μὲν τῇ θύρᾳ ἑστῶτες τῆς 20 τοῦ Λὼτ οἰκίας, τὴν δὲ εἴσοδον οὐχ εὑρίσκοντες, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι διηρεύνων πανταχόθεν τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, ἐπιλαβέσθαι δὲ τοῦ θησαυροῦ καὶ κενῶσαι τὸν πλοῦτον τῆς πίστεως οὐκ ἴσχυον.*

*Τοιαῦτα τῆς ψυχῆς τῶν ἁγίων τὰ κατορθώματα, ἀναφαίρετα καὶ ἀκαταγώνιστα, καθάπερ ἐν ἀσύλῳ τινὶ χωρίῳ τῇ τῆς ψυχῆς ἀν- 25 δρείᾳ ἐναποκείμενα, καὶ οὔτε τυράννων αὐτὰ βλέπουσιν ὀφθαλμοί, οὔτε δημίων ἁρπάσαι δύνανται χεῖρες, ἀλλὰ κἂν αὐτὴν διέλωσι τὴν καρδίαν, ᾗ μάλιστα τῆς ψυχῆς τὴν ἀνδρείαν πεπίστευται, κἂν εἰς μικρὰ κατατέμωσι μέρη, οὐδὲ οὕτω κενοῦσι τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ πλείω τοῦτον ἐργάζονται. Τὸ δὲ αἴτιον Θεός ἐστιν ὁ ταῖς τοιαύταις 30 ἐνοικῶν ψυχαῖς· τὸν δὲ Θεῷ πολεμοῦντα ἀμήχανον νικῆσαί ποτε, ἀλλ' ἀνάγκη καταγελασθέντα καὶ αἰσχρῶς ἡττηθέντα ἀπελθεῖν. Διὰ*

φανερὸ ὅτι καὶ τότε, ὅταν ἔβλεπαν αὐτὸν κατακοκκινισμένο ἀπὸ παντοῦ μὲ αἷμα, ν' ἀκτινοβολεῖ μὲ τὰ τραύματα περισσότερο ἀπ' ὅτι ὁ ἥλιος μὲ τὶς ἀκτίνες, κυριεύθηκαν ἀπὸ κατάπληξη καί, νοιώθοντας θάμβος στὰ μάτια τους, ἀναχώρησαν.

3. Εἶδες πῶς τὰ τραύματα τῶν μαρτύρων εἶναι λαμπρότερα καὶ θαυμαστότερα ἀπὸ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔχουν μεγαλύτερη δύναμη; Ὁδηγήθηκε λοιπὸν ὁ ἅγιος στὸ μέσον καὶ ἦταν περιτριγυρισμένος ἀπὸ πικρὰ βασανιστήρια, φόβο γιὰ τὰ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, πόνο γιὰ τὰ ὅσα συνέβαιναν τὴν στιγμὴ ἐκείνη, ὀδύνη γιὰ ὅσα συνέβηκαν, καὶ ἀγωνία γιὰ τὰ ἀναμενόμενα. Διότι, ἀφοῦ περικύκλωσαν τὸ σῶμα του οἱ δήμιοι σὰν κάποια ἄγρια θηρία, τρυποῦσαν τὰ πλευρά του, ξέσχιζαν τὶς σάρκες του, ἀπογύμνωναν τὰ ὀστᾶ του, καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὰ ἴδια τὰ ἐντός του σπλάχνα. Ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἡ ἔρευνά τους ἁπλωνόταν παντοῦ, δὲν μπόρεσαν νὰ ληστέψουν τὸ θησαυρὸ τῆς πίστεως. Στὴν περίπτωση βέβαια τῶν βασιλικῶν ταμείων, ὅπου ὑπάρχει χρυσὸς καὶ ἄλλος ἀπερίγραπτος πλοῦτος, ἂν τρυπήσεις μόνο τοὺς τοίχους, ἂν ἀνοίξεις τὶς θύρες, ἀμέσως βλέπεις τὸ θησαυρὸ μπροστά σου· στὴν περίπτωση ὅμως αὐτοῦ τοῦ ἁγίου καὶ χριστοφόρου ναοῦ συνέβαινε τὸ ἀντίθετο. Τρύπησαν οἱ δήμιοι τοὺς τοίχους καὶ διέρρηξαν τὰ στέρνα του, τὸν πλοῦτο ὅμως ποὺ ὑπῆρχε μέσα του οὔτε τὸν ἔβλεπαν, οὔτε μποροῦσαν νὰ τὸν πάρουν, ἀλλὰ πάθαιναν ἐκεῖνο ποὺ ἔπαθαν οἱ Σοδομίτες, ποὺ στέκονταν μπροστὰ στὴν ἴδια τὴν πόρτα τοῦ Λώτ, ἀλλὰ δὲν ἔβρισκαν τὴν εἴσοδο. Ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοί, ἐρευνοῦσαν ἀπὸ παντοῦ τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα, ἀλλ' ὅμως δὲν μποροῦσαν νὰ λάβουν τὸν θησαυρὸ καὶ ν' ἀφαιρέσουν τὸν πλοῦτο τῆς πίστεως.

Τέτοια εἶναι τὰ κατορθώματα τῆς ψυχῆς τῶν ἁγίων, ἀναφαίρετα καὶ ἀκατανίκητα, φυλαγμένα σὰν σὲ κάποιο ἄσυλο μέρος μέσα στὴν ἀνδρεία τῆς ψυχῆς, καὶ οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν τυράννων τὰ βλέπουν, οὔτε τὰ χέρια τῶν δημίων μποροῦν νὰ τὰ ἁρπάξουν, ἀλλά, κι ἂν ἀκόμη σχίσουν στὴ μέση τὴν ἴδια τὴν καρδιά, ἡ ὁποία πρὸ πάντων περιλαμβάνει τὴν ἀνδρεία τῆς ψυχῆς, κι ἂν ἀκόμη τὴν κατατεμαχίσουν σὲ μικρὰ μέρη, οὔτε ἔτσι ἀφαιροῦν τὸν πλοῦτο, ἀλλὰ καὶ κάμνουν αὐτὸν περισσότερον. Καὶ ἡ αἰτία αὐτοῦ εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ κατοικεῖ μέσα σ' αὐτὲς τὶς ψυχές, καὶ ἐκεῖνος ποὺ πολεμεῖ τὸ Θεὸ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν νικήσει κάποτε, ἀλλ' ἀναγκαστικὰ θὰ γίνει καταγέλαστος καὶ θὰ φύγει ἀφοῦ ὑποστεῖ αἰσχρὴ ἧττα. Γι' αὐτὸ καὶ

*τοῦτο καὶ τότε τὰ ἐναντία τῶν εἰωθότων ἐγίγνετο. Πανταχοῦ μὲν γὰρ τὰ πράγματα ρημάτων κρατεῖ, τότε δὲ λόγοι πράξεων ἐκράτησαν. Πῶς;*

*Προσῆγον αὐτοὶ πῦρ καὶ σίδηρον καὶ βασάνους· προσῆγον 5 κολάσεις, τιμωρίας, μάστιγας· διώρυττον πάντοθεν τὰς πλευράς, καὶ ὁ πάσχων ἀνάλωτος ἔμενεν· ἐκεῖνος ἐφθέγγετο μόνον, καὶ ψιλὴν ἠφίει φωνήν, καὶ λόγος ἔργων ἐκράτησεν. Ἐξήλλετο γὰρ ἡ ἁγία φωνὴ τοῦ μαρτυρικοῦ στόματος, καὶ ἐφείλκετο μεθ' ἑαυτῆς φῶς φαιδρότερον τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος. Ταύτης τοσοῦτον τὸ φῶς ἐστιν, 10 ὅσον τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτο ὅλον δύναται διαβῆναι, ὅταν ἢ στέγη ἢ τοῖχος ἢ νέφος ἢ ἄλλο τι σῶμα μεταξὺ παρεμπέσῃ, ἀλλὰ ἀποφράττεται καὶ διατειχίζεται τοῖς τοιούτοις καλύμμασιν ἡ εἰς τὸ πρόσω φορά· ἡ δὲ τοῦ μάρτυρος φωνὴ ἐκπηδήσασα ἀπὸ τῆς ἁγίας γλώττης ἐκείνης ἀνεπήδησεν εἰς 15 τὸν οὐρανόν. Παρῆλθε τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, εἶδον αὐτὴν ἄγγελοι καὶ παρεχώρησαν, ἀρχάγγελοι καὶ ὑπεξέστησαν· τὰ χερουβὶμ καὶ αἱ ἄλλαι δυνάμεις αὐτὴν ὡδήγησαν ἄνω, καὶ οὐ πρότερον ἀπέστησαν, ἕως οὗ πρὸς αὐτὸν ἤγαγον τὸν θρόνον τὸν βασιλικόν. Μετὰ δὲ τὴν φωνὴν ταύτην, ἐπειδὴ εἶδεν ὁ τότε δικάζων, ὅτι πάντα εἰκῇ 20 καὶ μάτην μεμηχάνηται καὶ πρὸς κέντρα λακτίζει καὶ ἀδάμαντα παίει, τί ποιεῖ; Πρὸς τὴν ὡμολογημένην ἧτταν βαδίζει λοιπόν, καὶ τοῦ παρόντος ὑπεξάγει τὸν μάρτυρα βίου· θάνατος γὰρ μαρτύρων τῶν μὲν ἀποκτιννύντων ἧττα σαφής, τῶν δὲ ἀναιρουμένων νίκη λαμπρά.*

25 *Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς αὐτοῦ τῆς τελευτῆς τὸν τρόπον χαλεπόν τινα καὶ πικρὸν ἐπενόησεν, ἱκανὸν ἐνδείξασθαι ὄντα κἀκείνου τὴν ὠμότητα, καὶ τοῦ μάρτυρος τὴν ἀνδρείαν. Τίς οὖν ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας; Σάκκον κομίσας καὶ ἐμπλήσας ἄμμου, καὶ σκορπίους καὶ ὄφεις καὶ ἔχεις καὶ δράκοντας ἐμβαλών, ἐνέβαλε μετ' ἐκείνων καὶ 30 τὸν ἅγιον, καὶ ρίπτει εἰς τὸ πέλαγος. Καὶ ἦν μετὰ θηρίων ὁ μάρτυς, καὶ συναπεκλείετο θηρίοις πάλιν δίκαιος ἄνθρωπος. Πάλιν δὲ εἶπον, ἵνα ἀναμνήσθητέ μοι παλαιοῦ διηγήματος τοῦ κατὰ τὸν Δανιήλ. Ἐκεῖνον μὲν εἰς λάκκον ἀπέκλεισαν, τοῦτον δὲ εἰς σάκκον ἐνέβαλον· ἐκεῖνοι λίθον ἐπέθηκαν τότε, οὗτος τὸν σάκκον ἔρραψε, στενό- 35 τερον ποιῶν τῷ δικαίῳ τὸ δεσμωτήριον.*

τότε γίνονταν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Σ' ὅλες δηλαδὴ τὶς περιπτώσεις τὰ πράγματα ὑπερισχύουν τῶν λόγων, τότε ὅμως οἱ λόγοι ὑπερίσχυσαν τῶν πράξεων. Πῶς;

Μεταχειρίσθηκαν αὐτοὶ φωτιὰ καὶ μαχαίρια καὶ βασανιστήρια· μεταχειρίσθηκαν κολαστήρια, τιμωρίες καὶ μαστίγια· τρυποῦσαν ἀπὸ παντοῦ τὶς πλευρές, ἐκεῖνος ὅμως ποὺ τὰ πάθαινε αὐτὰ ἔμενε ἀπόρθητος. Ἐκεῖνος μιλοῦσε μόνο καὶ ἄφηνε ν' ἀκούεται ἁπλῶς ἡ φωνή του, καὶ ὁ λόγος νίκησε τὰ ἔργα. Διότι ἀναπηδοῦσε ἡ ἁγία φωνὴ ἀπὸ τὸ μαρτυρικὸ στόμα καὶ προσέλκυε πρὸς τὸ μέρος της φῶς λαμπρότερο ἀπὸ τὴν ἡλιακὴ ἀκτίνα. Τόσο εἶναι τὸ φῶς αὐτῆς, ὅση ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μέχρι τὴ γῆ· ἢ καλύτερα ἡ ἡλιακὴ ἀκτίνα δὲν μπορεῖ νὰ διασχίσει ὅλη αὐτὴ τὴν ἀπόσταση, ὅταν παρεμβληθεῖ ἢ στέγη ἢ τοῖχος ἢ νέφος ἢ κάποιο ἄλλο σῶμα, ἀλλὰ φράσσεται καὶ ἐμποδίζεται ἀπὸ τὰ ἐμπόδια αὐτὰ ἡ πρὸς τὰ ἐμπρὸς φορά, ἐνῶ τοῦ μάρτυρα ἡ φωνή, ξεπηδώντας ἀπὸ τὴν ἅγια ἐκείνη γλώσσα, ἀναπήδησε στὸν οὐρανό. Πέρασε τὸν οὐρανὸ τοῦ οὐρανοῦ, τὴν εἶδαν ἄγγελοι καὶ παραμέρισαν, ἀρχάγγελοι καὶ ἔμειναν ἔκθαμβοι· τὰ χερουβὶμ καὶ οἱ ἄλλες δυνάμεις τὴν ὁδήγησαν ψηλά, καὶ δὲν ἀπομακρύνθηκαν προηγουμένως, ὡς ποὺ τὴν ἔφεραν στὸν ἴδιο τὸ βασιλικὸ θρόνο. Μετὰ ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά, βλέποντας ὁ δικαστής, ὅτι ὅλα τὰ μηχανεύεται ἄσκοπα καὶ στὰ χαμένα καὶ ὅτι κλωτσᾶ σὲ καρφιὰ καὶ χτυπᾶ σὲ διαμάντι, τί κάνει; Προχωρεῖ πλέον πρὸς τὴν ὁμολογημένη ἧττα καὶ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν μάρτυρα τὴ ζωὴ αὐτή· διότι ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων εἶναι φανερὴ ἧττα ἐκείνων ποὺ τοὺς θανατώνουν καὶ λαμπρὴ νίκη ἐκείνων ποὺ θανατώνονται.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε πῶς αὐτὸς ἐπινόησε ὁ τρόπος τοῦ θανάτου του νὰ εἶναι κάποιος φοβερὸς καὶ πικρός, τέτοιος ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ δείξει καὶ ἐκείνου τὴ σκληρότητα, καὶ τὴν ἀνδρεία τοῦ μάρτυρα. Ποιός ἦταν λοιπὸν ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας. Ἔφερε ἕνα σάκκο καὶ ἀφοῦ τὸν γέμισε μὲ ἄμμο καὶ ἔβαλε μέσα σκορπιοὺς καὶ φίδια καὶ ἔχιδνες καὶ δράκοντες, ἔβαλε μαζὶ μὲ ἐκείνους καὶ τὸν ἅγιο καὶ τὸν ἔρριξε στὸ πέλαγος. Καὶ βρέθηκε ὁ μάρτυρας μὲ τὰ θηρία, κλεισμένος πάλι δίκαιος ἄνθρωπος μαζὶ μὲ θηρία. Εἶπα 'πάλι', γιὰ νὰ θυμηθεῖτε τὴν παλαιὰ διήγηση γιὰ τὸν Δανιήλ. Ἐκεῖνον τὸν ἔκλεισαν σὲ λάκκο, ἐνῶ αὐτὸν τὸν ἔβαλαν σὲ σάκκο. Ἐκεῖνοι τότε τοποθέτησαν στὸ λάκκο λίθο, ἐνῶ αὐτὸς ἔρραψε τὸν σάκκο, κάμνοντας γιὰ τὸν δίκαιο στενότερο τὸ δεσμωτήριο.

*Ἀλλὰ πανταχοῦ αἰδοῦνται τὰ σώματα τῶν ἁγίων οἱ θῆρες, εἰς αἰσχύνην καὶ κατηγορίαν τῶν λόγῳ τετιμημένων, καὶ ἀνθρώπων μὲν εἶναι καταξιωθέντων, τὴν δὲ ἐκείνων ἀγριότητα τῇ τῆς οἰκείας ὑπερβολῇ θηριωδίας ἀποκρυπτόντων· οἷον εἰκὸς εἶναι καὶ τοῦτον 5 τὸν τύραννον. Καὶ ἦν ἰδεῖν θαῦμα παράδοξον, οὐκ ἔλαττον ἢ ἐπὶ τοῦ Δανιήλ. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνον τότε μεθ' ἡμέρας πολλὰς ἀπὸ τοῦ λάκκου τῶν λεόντων ἀναβάντα ἐθαύμασαν ἰδόντες οἱ Βαβυλώνιοι, οὕτω καὶ τὴν Ἰουλιανοῦ ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σάκκου καὶ τῶν κυμάτων ἀναβαίνουσαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐθαύμασαν ὁρῶντες οἱ ἄγγελοι. Ὁ 10 Δανιὴλ κατηγωνίσατο καὶ ἐνίκησε δύο λέοντας, ἀλλ' αἰσθητούς· οὗτος κατηγωνίσατο καὶ ἐνίκησεν ἕνα λέοντα, ἀλλὰ νοητόν· «ὁ γὰρ ἐχθρός», φησίν, «ἡμῶν διάβολος περιέρχεται ὡς λέων ὠρυόμενος, ζητῶν τίνα καταπίῃ»· ἀλλ' ἡττήθη τῇ ἀνδρείᾳ τοῦ μάρτυρος· ἀπέθετο γὰρ τὸν ἰὸν τῆς ἁμαρτίας· διόπερ οὐ κατέπιε τοῦτον· διὰ τοῦτο 15 οὐκ ἔδεισεν οὔτε λέοντα, οὔτε θυμὸν τῶν θηρίων.*

*4. Βούλεσθε καὶ ἄλλο τι εἴπω παλαιὸν διήγημα, ἔνθα δίκαιος καὶ θηρία; Ἀναμνήσθητε τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ ἐπὶ Νῶε καὶ τῆς κιβωτοῦ· καὶ γὰρ τότε δίκαιος ὁμοῦ καὶ θηρία· ἀλλ' ὁ μὲν Νῶε εἰσῆλθεν ἄνθρωπος, καὶ ἐξῆλθεν ἄνθρωπος, Ἰουλιανὸς δὲ εἰσῆλθε μὲν ἄν-20 θρωπος, ἐξῆλθε δὲ ἄγγελος· ἐκεῖνος εἰσῆλθεν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν γῆν πάλιν, οὗτος εἰσῆλθεν ἀπὸ τῆς γῆς εἰς σάκκον, καὶ ἀπὸ τοῦ σάκκου εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπῄει. Ἔλαβεν αὐτὸν τὸ πέλαγος, οὐχ ἵνα ἀποκτείνῃ, ἀλλ' ἵνα στεφανώσῃ, καὶ μετὰ τὸν στέφανον ἀπέδωκεν ἡμῖν τὴν ἁγίαν ταύτην κιβωτὸν τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος· 25 ταύτην κατέχομεν μέχρι τῆς παρούσης ἡμέρας μυρίων οὖσαν ἀγαθῶν θησαυρόν. Καὶ γὰρ ἐμερίσατο ὁ Θεὸς πρὸς ἡμᾶς τοὺς μάρτυρας, τὰς ψυχὰς λαβὼν αὐτός, τὰ σώματά πως ἡμῖν ἔδωκεν, ἵνα ἔχωμεν ὑπόμνησιν ἀρετῆς διηνεκῶς τὰ ἅγια τούτων ὀστέα. Εἰ γὰρ ὅπλα τις ἀγωνιστοῦ βλέπων ᾑμαγμένα, ἀσπίδα καὶ δόρυ καὶ θώρα-30 κα, κἂν ἁπάντων νωθρότατος ᾖ, εὐθέως ἐξάλλεται καὶ θερμότερος γίνεται καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐκπηδᾷ, ἀπὸ τῆς ὄψεως τῶν ὅπλων λαβὼν παράκλησιν πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῆσαι πράγμασιν, ἡμεῖς οὐχ ὅπλα ὁρῶντες, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου τὸ καταξιωθὲν αἱμαχθῆναι διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, κἂν ἁπάντων ὦμεν*

---

9. Α΄ Πέτρ. 5,8.

Ἀλλὰ πάντοτε τὰ θηρία σέβονται τὰ σώματα τῶν ἁγίων, πρὸς ντροπὴ καὶ κατηγορία ἐκείνων ποὺ ἔχουν τιμηθεῖ μὲ τὸ λόγο, οἱ ὁποῖοι ἀξιώθηκαν νὰ εἶναι ἄνθρωποι, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπερβολικὴ θηριωδία τους ξεπερνοῦν τὴν ἀγριότητα ἐκείνων, καὶ τέτοιος φυσικὰ ἦταν καὶ ὁ τύραννος αὐτός. Καὶ μποροῦσε κανεὶς νὰ δεῖ θαῦμα παράδοξο, ὄχι κατώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο μὲ τὸν Δανιήλ. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνον, βλέποντάς τον οἱ Βαβυλώνιοι νὰ βγαίνει μετὰ ἀπὸ πολλὲς ἡμέρες ἀπὸ τὸ λάκκο τῶν λιονταριῶν τὸν θαύμασαν, ἔτσι καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ Ἰουλιανοῦ, βλέποντάς την οἱ ἄγγελοι ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ σάκκο καὶ τὰ κύματα στὸν οὐρανὸ τὴν ἐθαύμασαν. Ὁ Δανιὴλ ἀγωνίσθηκε καὶ νίκησε δύο λιοντάρια, ἀλλ' αἰσθητά· αὐτὸς ἀγωνίσθηκε καὶ νίκησε ἕνα λιοντάρι, ἀλλὰ νοητό· διότι λέγει· «ὁ ἐχθρός μας ὁ διάβολος περιφέρεται σὰν λιοντάρι βρυχώμενο, ζητώντας ποιόν νὰ καταπιεῖ»[9]· ὅμως νικήθηκε ἀπὸ τὴν ἀνδρεία τοῦ μάρτυρα· διότι ἀπέβαλε τὸ δηλητήριο τῆς ἁμαρτίας, καὶ δὲν τὸν κατάπιε. Γι' αὐτὸ δὲν φοβήθηκε οὔτε τὸ λιοντάρι, οὔτε τὸν θυμὸ τῶν θηρίων.

4. Θέλετε νὰ σᾶς ἀναφέρω καὶ κάποια ἄλλη παλαιὰ διήγηση, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ δίκαιο καὶ θηρία; Θυμηθεῖτε τὸν κατακλυσμὸ στὴν ἐποχὴ τοῦ Νῶε καὶ τὴν κιβωτό· διότι καὶ τότε δίκαιος βρισκόταν μαζὶ μὲ θηρία. Ἀλλὰ ὁ Νῶε μπῆκε στὴν κιβωτὸ ἄνθρωπος καὶ βγῆκε ἄνθρωπος, ἐνῶ ὁ Ἰουλιανὸς μπῆκε ἄνθρωπος καὶ βγῆκε ἄγγελος. Ἐκεῖνος μπῆκε ἀπὸ τὴ γῆ καὶ βγῆκε πάλι στὴ γῆ, ἐνῶ αὐτὸς μπῆκε ἀπὸ τὴ γῆ σὲ σάκκο καὶ ἔφθασε ἀπὸ τὸ σάκκο στὸν οὐρανό. Δέχθηκε αὐτὸν τὸ πέλαγος, ὄχι γιὰ νὰ τὸν θανατώσει, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν στεφανώσει, καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ σεφάνωμα μᾶς ἔδωσε αὐτὴν τὴν ἅγια κιβωτό, τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα, καὶ αὐτὴν τὴν ἔχομε μέχρι τὴ σημερινὴ ἡμέρα ὡς θησαυρὸ μυρίων ἀγαθῶν. Διότι ὁ Θεὸς μοιράσθηκε μὲ μᾶς τοὺς μάρτυρες, παίρνοντας ἐκεῖνος τὶς ψυχές, καὶ τὰ σώματα κατὰ κάποιο τρόπο τὰ ἔδωσε σὲ μᾶς, γιὰ νὰ ἔχομε διαρκῶς ὡς ὑπόμνηση τῆς ἀρετῆς τὰ ἅγια ὀστᾶ αὐτῶν. Διότι, ἐὰν κάποιος βλέποντας αἱματοβαμμένα ὅπλα ἀγωνιστῆ, ἀσπίδα καὶ δόρατο καὶ θώρακα, κι ἂν ἀκόμη εἶναι οἱ πιὸ νωθρότερος ἀπὸ ὅλους, ἀμέσως κυριεύεται ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ γίνεται θερμότερος καὶ ὁρμᾶ πρὸς τὸν πόλεμο, λαμβάνοντας παρότρυνση ἀπὸ τὴ θέα τῶν ὅπλων στὸ νὰ ἐπιχειρήσει τὰ ἴδια πράγματα, ἐμεῖς ποὺ δὲν βλέπομε ὅπλα, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου ποὺ καταξιώθηκε νὰ αἱματοβαφεῖ ἐξαιτίας τῆς πίστεως πρὸς τὸν Χριστό, κι ἂν ἀκόμη εἴμαστε

*δειλότεροι, πῶς οὐ πολλὴν ἕξομεν προθυμίαν, ὥσπερ τινὸς πυρὸς τῆς ὄψεως ταύτης εἰς τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἐμπιπτούσης καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ἀγῶνα καλούσης ἡμᾶς; Διὰ τοῦτο παρακατέθετο ἡμῖν τὰ σώματα τῶν ἁγίων ὁ Θεὸς ἕως τοῦ καιροῦ τῆς ἀναστάσεως, ἵνα 5 ἔχωμεν ὑπόθεσιν φιλοσοφίας μεγίστης.*

*Ἀλλ' οἱ μὲν τοῦ μάρτυρος ἔπαινοι μὴ ἐλαττούσθωσαν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἡμετέρας γλώττης, ἀλλὰ μενέτωσαν τὸν ἀγωνοθέτην Θεόν. Ὁ στεφανώσων αὐτούς, ἐκεῖνος καὶ ἐπαινέσει· ὁ γὰρ ἔπαινος αὐτῶν οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἅπερ 10 εἰρήκαμεν, οὐχ ἵνα τὸν μάρτυρα λαμπρότερον δείξωμεν, εἴπομεν, ἀλλ' ἵνα ὑμᾶς προθυμοτέρους ἐργασώμεθα. Ἡμεῖς δέ, ἀφέντες τὰ ἐγκώμια, πρὸς ὑμᾶς τὸν λόγον τρέψωμεν ἅπαντα· μᾶλλον δὲ οὐκ ἔνι ἀφεῖναι ἐγκώμια μαρτύρων, ὅταν ἐν ἐκκλησίᾳ τις διαλέγηται περὶ τῶν συμφερόντων. Ἀλλὰ προσέχετε· καὶ γὰρ πονηρὸν ἔθος καὶ πα- 15 λαιὸν βούλομαι ἐκκόψαι σήμερον, ἵνα μὴ μόνον παραγινώμεθα πρὸς τοὺς μάρτυρας, ἀλλὰ καὶ μιμώμεθα μάρτυρας. Τιμὴ γὰρ μαρτύρων οὐ τὸ παραγενέσθαι πρὸς αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου τὸ ζηλῶσαι τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν. Διὸ δεῖ πρῶτον εἰπεῖν τὸ πονηρὸν ἔθος· τοῦ γὰρ νοσήματος ἀγνοουμένου, οὐδὲ ἰατρείαν προσάγειν 20 ῥᾴδιον· διὰ τοῦτο ἀποκαλύπτω τὸ τραῦμα πρῶτον, καὶ τότε τὸ φάρμακον ἐπιτίθημι.*

*Τί οὖν ἐστι τὸ πονηρὸν ἔθος; Τινὲς τῶν ἐνταῦθα συλλεγομένων τήμερον (μὴ γάρ μοι γένοιτο πάσης καταγνῶναι τῆς ἐκκλησίας τοιαύτην κατάγνωσιν) ὑπὸ ῥᾳθυμίας τινὸς καὶ ἀφελείας τὴν αὔριον 25 ἡμᾶς ἐγκαταλιμπάνοντες, πρὸς τὴν Δάφνην ἀποπηδῶσιν, ἅπερ συνελέξαμεν σήμερον, αὔριον ἐκχέοντες, καὶ ἅπερ ᾠκοδομήσαμεν καθαιροῦντες. Ἵν' οὖν μὴ ἄκαρπος αὐτοῖς γένηται ἡ ἐνταῦθα παρουσία, ὀλίγα περὶ τούτων διαλεχθέντες, καταπαύσομεν τὸν λόγον. Τί σπεύδεις ἐπὶ τὸ προάστειον τῆς πόλεως, εἰπέ μοι; Ἰδοὺ τὸ προά- 30 στειον τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ Δάφνη πνευματική· ἐκεῖ πηγαὶ ὑδάτων, ἐνταῦθα πηγαὶ μαρτύρων· ἐκεῖ κυπάρισσοι, δένδρα ἄκαρπα, ἐνταῦθα λείψανα ἁγίων καὶ ῥίζαι κάτω πεφυτευμέναι, καὶ τοὺς κλάδους εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνουσαι.*

*Βούλει καὶ τῶν κλάδων τούτων τὸν καρπὸν ἰδεῖν; Ἄνοιξον 35 ἡμῖν τοὺς τῆς πίστεως ὀφθαλμός, καὶ εὐθέως ἐπιδείξω σοι φύσιν*

δειλότεροι ἀπὸ ὅλους, πῶς δὲν θὰ ἔχομε πολλὴ προθυμία, τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ θέαμα αὐτὸ πέφτει στὴ διάνοιά μας σὰν κάποια φλόγα καὶ μᾶς καλεῖ πρὸς τὸν ἴδιο ἀγώνα; Γι' αὐτὸ μᾶς ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεὸς τὰ σώματα τῶν ἁγίων μέχρι τὸν καιρὸ τῆς ἀναστάσεως, γιὰ νὰ ἔχομε ἀφορμὴ μέγιστης ἀρετῆς.

Ὅμως οἱ ἔπαινοι τοῦ μάρτυρα ἂς μὴ μειώνονται ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς γλώσσας μου, ἀλλὰ ἂς περιμένουν τὸν ἀγωνοθέτη Θεό. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ στεφανώσει αὐτούς, ἐκεῖνος καὶ θὰ τοὺς ἐπαινέσει· διότι ὁ ἔπαινος αὐτῶν δὲν γίνεται ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Θεό· διότι κι αὐτὰ ποὺ εἶπα, τὰ εἶπα ὄχι γιὰ νὰ δείξω λαμπρότερο τὸν μάρτυρα, ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνω ἐσᾶς προθυμότερους. Ἐγὼ πάλι, ἀφήνοντας τὰ ἐγκώμια, θὰ στρέψω ὅλο τὸ λόγο σὲ σᾶς· ἢ καλύτερα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σταματήσει κανεὶς τὰ ἐγκώμια τῶν μαρτύρων, ὅταν ὁμιλεῖ στὴν ἐκκλησία γιὰ ἐκεῖνα ποὺ συμφέρουν. Ἀλλὰ προσέχετε· διότι θέλω σήμερα νὰ κόψω συνήθεια παλαιὰ καὶ κακή, γιὰ νὰ μὴ ἐρχόμαστε μόνο πρὸς τοὺς μάρτυρες, ἀλλὰ καὶ νὰ μιμούμαστε τοὺς μάρτυρες. Διότι τιμὴ τῶν μαρτύρων δὲν εἶναι τὸ νὰ ἐρχόμαστε μόνο πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μιμηθοῦμε πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὴν ἀνδρεία αὐτῶν. Γι' αὐτὸ πρέπει πρῶτα ν' ἀναφέρω τὴν κακὴ συνήθεια· διότι, ὅταν ἀγνοεῖται ἡ ἀσθένεια, οὔτε ἡ θεραπεία εἶναι εὔκολο νὰ ἐπιτευχθεῖ· γι' αὐτὸ φανερώνω πρῶτα τὸ τραῦμα, καὶ μετὰ θὰ προσθέσω τὸ φάρμακο.

Ποιά εἶναι λοιπὸν ἡ κακὴ συνήθεια; Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συγκεντρώνονται σήμερα ἐδῶ (διότι, μὴ γένοιτο, δὲν κατηγορῶ ὁλόκληρη τὴν Ἐκκλησία μὲ τὴν κατηγορία αὐτή), ἀπὸ κάποια ἀδιαφορία καὶ ἀφέλεια ἐγκαταλείποντάς μας αὔριο, τρέχουν πρὸς τὴ Δάφνη, καὶ ἐκεῖνα ποὺ συλλέξαμε σήμερα, αὔριο τὰ διασκορπίζουν, κατεδαφίζοντας ἐκεῖνα ποὺ οἰκοδομήσαμε. Γιὰ νὰ μὴ γίνεται λοιπὸν σ' αὐτοὺς ἄκαρπη ἡ ἐδῶ παρουσία, ἀφοῦ πῶ λίγα γι' αὐτούς, θὰ σταματήσω τὸ λόγο. Πές μου, γιατί πηγαίνεις στὸ προάστειο τῆς πόλεως; Νὰ τὸ προάστειο τῆς οὐράνιας Ἰερουσαλήμ· νὰ Δάφνη πνευματική. Ἐκεῖ ὑπάρχουν πηγὲς ὑδάτων, ἐδῶ πηγὲς μαρτύρων. Ἐκεῖ ὑπάρχουν κυπαρίσσια, δένδρα ἄκαρπα, ἐδῶ λείψανα ἁγίων καὶ ρίζες ποὺ εἶναι φυτευμένες κάτω στὴ γῆ καὶ τὰ κλαδιά τους ὑψώνονται πρὸς τὸν οὐρανό.

Θέλεις νὰ δεῖς καὶ τὸ καρπὸ τῶν κλάδων αὐτῶν; Ἄνοιξέ μου τὰ μάτια τῆς πίστεως καὶ ἀμέσως θὰ σοῦ δείξω φύση καρπῶν θαυ-

*καρπῶν θαυμαστῶν. Οὐ γὰρ ὀπωρῶν καὶ ἀκροδρύων, οὐδὲ ἄλλο τι τῶν φθειρομένων καὶ ἀπολλυμένων τούτων τῶν κλάδων ὁ καρπός, ἀλλὰ σωμάτων πεπυρωμένων ἴασις, καὶ ἁμαρτημάτων συγχώρησις, κακίας ἀναίρεσις, νοσημάτων ψυχῆς θεραπεία, εὐχὴ 5 ἐκτενής, παρρησία πρὸς Θεόν, πάντα πνευματικὰ καὶ οὐρανίων γέμοντα ἀγαθῶν. Οὗτοι οἱ καρποὶ ἀεὶ τρυγώμενοι, ἀεὶ βρύουσι, καὶ οὐδέποτε ἀπολιμπάνουσι τοὺς οἰκείους αὐτῶν γεωργούς. Καὶ τὰ μὲν ἐπὶ γῆς φυόμενα δένδρα ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ δίδωσι τὴν φοράν, κἂν μὴ τρυγήσῃς, ἐπιστάσης τῆς ὥρας τοῦ χειμῶνος ἀπόλλυσι τὴν 10 οἰκείαν εὐπρέπειαν, φθειρομένου τοῦ καρποῦ καὶ καταρρέοντος· ταῦτα δὲ οὐ χειμῶνα οἶδεν, οὐ θέρος, οὐκ ἀνάγκῃ καιρῶν ὑπόκειται, οὐδὲ ἔστι γυμνὰ τῶν καρπῶν αὐτὰ τῶν οἰκείων ἰδεῖν, ἀλλὰ διὰ παντὸς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἕστηκεν εὐπρεπείας· οὐχ ἅπτεται αὐτῶν φθορά, οὐδὲ μεταβολὴ καιρῶν. Πόσοι γοῦν, ἐξ οὗ τὸ σῶμα ἐφυτεύθη 15 τοῦτο ἐν τῇ γῇ, μυρίας ἐτρύγησαν ἰάσεις ἀπὸ τῆς ἁγίας ταύτης θήκης, καὶ οὐκ ἐπέλιπεν ὁ καρπός· ἐθέρισαν τὰ λήϊα, καὶ οὐκ ἐδαπανήθησαν οἱ στάχυες· ἤντλησαν τὰς πηγάς, καὶ οὐκ ἐκενώθη τὰ νάματα, ἀλλὰ συνεχής τίς ἐστιν ἡ ἐπιρροή, οὐδέποτε ἐπιλιμπάνουσα, ἀλλὰ τοῦ κενουμένου πλέον ἀεὶ παρέχουσα τὸ ἀναβλύζον θαῦμα.*

20 *Οὐ θαύματα δὲ μόνον ἐργάζεται, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφεῖν πείθει. Ἄν τε γὰρ πλούσιος ᾖς καὶ μεγαλοφρονῇς καὶ φλεγμαίνουσαν ἔχῃς τὴν ψυχήν, ἐλθὼν ἐνταῦθα καὶ ἰδὼν τὸν μάρτυρα καὶ τὸ μέσον λογισάμενος τοῦ σοῦ πλούτου καὶ τῆς τούτου περιουσίας, καταστελεῖς εὐθέως τὸ φύσημα καί, τὴν φλεγμονὴν ἀποθέμενος, ἀπελεύσῃ πολ- 25 λὴν ἔχων ὑγείαν ἐν τῇ ψυχῇ. Ἄν τε πένης καὶ εὐκαταφρόνητος εἶναι νομίσῃς, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν τὸν πλοῦτον τοῦ μάρτυρος καὶ καταγελάσας τῶν χρημάτων τῶν ἔξωθεν, οὕτως ἀναχωρήσεις πολλῆς σαυτὸν ἐμπλήσας φιλοσοφίας, κἂν ἐπήρειαι, κἂν ζημίαι, κἂν μάστιγες ἐπενεχθῶσιν· ἰδών, ὅτι οὐδέπω τοσαῦτα ἔπαθες, ὅσα ὁ μάρτυς οὗ- 30 τος ὁ ἅγιος, ἱκανὴν πάλιν λήψῃ παραμυθίαν ἐντεῦθεν.*

*Εἶδες οἷοι οἱ καρποὶ τῶν ῥιζῶν τούτων; πῶς ἀνάλωτοι; πῶς πνευματικοί; πῶς αὐτῆς ἅπτονται τῆς ψυχῆς; Οὐ κωλύω ἀπελθεῖν εἰς τὸ προάστειον, ἀλλ' αὔριον κωλύω. Τίνος ἕνεκεν; Ἵνα ἡ τέρψις*

μαστῶν. Διότι ὁ καρπὸς αὐτῶν τῶν κλάδων δὲν εἶναι φροῦτα καὶ σκληροὶ καρποί, οὔτε κάτι ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ φθείρονται καὶ χάνονται, ἀλλὰ θεραπεία σωμάτων καταφλογισμένων καὶ συγχώρηση ἁμαρτημάτων, κατάργηση τῆς κακίας, θεραπεία νοσημάτων τῆς ψυχῆς, προσευχὴ ἀδιάκοπη, παρρησία πρὸς τὸ Θεό, ὅλα πνευματικὰ καὶ γεμάτα ἀπὸ οὐράνια ἀγαθά. Αὐτοὶ οἱ καρποί, ἂν καὶ τρυγοῦνται πάντοτε, πάντοτε ὑπάρχουν σὲ ἀφθονία, καὶ ποτὲ δὲν ἐγκαταλείπουν τοὺς γεωργούς τους. Καὶ τὰ δένδρα βέβαια ποὺ φυτρώνουν στὴ γῆ μία φορὰ τὸ χρόνο δίνουν τὸν καρπό τους, καὶ ἂν δὲν τὰ τρυγήσεις, ἐρχόμενη ἡ ἐποχὴ τοῦ χειμώνα χάνουν τὴν ὀμορφιά τους καὶ ὁ καρπὸς σαπίζει καὶ πέφτει κάτω· αὐτὰ ὅμως δὲν γνωρίζουν χειμώνα, οὔτε θέρος, οὔτε ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὶς ἀναγκαῖες μεταβολὲς τῶν καιρῶν, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ δεῖς αὐτὰ χωρὶς τοὺς καρπούς τους, ἀλλὰ πάντοτε διατηροῦν τὴν ἴδια ὀμορφιά· δὲν τὰ πλησιάζει αὐτὰ φθορὰ οὔτε μεταβολὴ καιρῶν. Πόσοι λοιπόν, ἀπὸ τότε ποὺ φυτεύθηκε τὸ σῶμα αὐτὸ στὴ γῆ, τρύγησαν ἄπειρες θεραπεῖες ἀπὸ τὴν ἅγια αὐτὴ λειψανοθήκη, καὶ δὲν τελείωσε ὁ καρπός· θέρισαν τὰ σπαρτὰ καὶ δὲν δαπανήθηκαν τὰ στάχυα· ἄντλησαν τὶς πηγὲς καὶ δὲν στέρεψαν τὰ νάματα, ἀλλ' ὑπάρχει μιὰ κάποια συνεχὴς ροή, ποὺ δὲν σταματᾶ ποτέ, ἀλλὰ πάντοτε ἀναβλύζει κατὰ τρόπο θαυματουργικὸ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἀδειάζει.

Καὶ δὲν κάμνει μόνο θαύματα, ἀλλὰ μᾶς πείθει καὶ νὰ φιλοσοφοῦμε. Διότι, ἂν εἶσαι πλούσιος καὶ μεγαλοφρονεῖς καὶ ἔχεις τὴν ψυχή σου φλογισμένη καὶ ταραγμένη, ἐρχόμενος ἐδῶ καὶ βλέποντας τὸν μάρτυρα, καὶ ἀναλογισάμενος τὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ δικοῦ σου πλούτου καὶ τῆς περιουσίας αὐτοῦ, θὰ μειώσεις ἀμέσως τὴν ὑπερηφάνεια καί, ἀποβάλλοντας τὴ φλεγμονή, θὰ φύγεις ἔχοντας πολλὴ ὑγεία στὴν ψυχή σου. Ἂν πάλι νομίζεις ὅτι εἶσαι φτωχὸς καὶ καταφρονημένος, ἐρχόμενος ἐδῶ καὶ βλέποντας τὸν πλοῦτο τοῦ μάρτυρα, ἀφοῦ καταγελάσεις τὰ ὑλικὰ χρήματα, θὰ φύγεις ἀπὸ ἐδῶ ἔτσι γεμάτος ἀπὸ φιλοσοφία, εἴτε σοῦ ἔχουν συμβεῖ βλάβες, εἴτε ζημιές, εἴτε ἄλλα πλήγματα, καὶ διαπιστώνοντας ὅτι ποτὲ δὲν ἔπαθες τόσα πολλά, ὅσα αὐτὸς ὁ ἅγιος μάρτυρας, θὰ λάβεις μεγάλη παρηγοριὰ ἀπὸ ἐδῶ.

Εἶδες τί λογῆς εἶναι οἱ καρποὶ τῶν ριζῶν αὐτῶν; πῶς εἶναι ἀξόδευτοι; πῶς πνευματικοί; πῶς ἀγγίζουν τὴν ἴδια τὴν ψυχή; Δὲν σᾶς ἐμποδίζω νὰ πᾶτε στὸ προάστειο, ἀλλὰ σᾶς ἐμποδίζω νὰ πᾶτε

*μὴ ἔχῃ κατάγνωσιν, ἵνα καθαρὰ ᾖ ἡ ἡδονή, μὴ ὑπεισέλθῃ δὲ ἡ κατάγνωσις· καὶ γὰρ ἔξεστιν ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ καὶ τῇ τέρψει χαρίσασθαι, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀπαλλαγῆναι. Εἰ δὲ βούλει καὶ νῦν τέρψεως ἀπολαῦσαι, τί τερπνότερον τοῦ συλλόγου τούτου; τί χαριέστερον τοῦ θε-5 άτρου τοῦ πνευματικοῦ; τῶν μελῶν τῶν σῶν; τῆς τῶν ἀδελφῶν συνουσίας;*

*Ἀλλὰ καὶ σωματικῆς θέλεις τραπέζης μετασχεῖν; Ἐνταῦθα ἔξεστι μετὰ τὸ λυθῆναι τὸν σύλλογον, τοῦ μαρτυρίου πλησίον ὑπὸ συκῆν καὶ ἄμπελον καταλύσαντι, καὶ τῷ σώματι χαρίσασθαι τὴν 10 ἄνεσιν, καὶ τὸ συνειδὸς ἀπαλλάξαι καταγνώσεως. Ὁ γὰρ μάρτυς ἐγγύθεν ὁρώμενος καὶ πλησίον ὢν καὶ παρεστηκὼς αὐτῇ τῇ τραπέζῃ, οὐκ ἀφίησι τὴν ἡδονὴν εἰς ἁμαρτίαν ἐκχυθῆναι, ἀλλ' ὥσπερ τις παιδαγωγός, ἢ πατὴρ ἄριστος τοῖς τῆς πίστεως ὁρώμενος ὀφθαλμοῖς καταστέλλει τὸν γέλωτα, περικόπτει τὰς ἡδονὰς τὰς 15 ἀτόπους, τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς ἅπαντα ἀναιρεῖ, ἅπερ ἐκεῖ οὐκ ἔστι διαφυγεῖν.*

*Τίνος ἕνεκεν; Ὅτι χοροὶ ἀνδρῶν αὔριον τὸ προάστειον καταλαμβάνουσιν, ἡ δὲ τῶν τοιούτων ὄψις καὶ τὸν βουλόμενον σωφρονεῖν ἄκοντα ὑπεξάγει πολλάκις πρὸς τὴν τῆς αὐτῆς ἀσχημοσύνης 20 μίμησιν, καὶ μάλιστα ὅταν καὶ ὁ διάβολος μέσος ἐκείνοις παρῇ· καὶ γὰρ πάρεστιν ὑπὸ τῶν πορνικῶν ᾀσμάτων, ὑπὸ τῶν αἰσχρῶν ῥημάτων, ὑπὸ τῆς δαιμονικῆς πομπῆς καλούμενος. Σὺ δὲ ἀπετάξω πάσῃ ταύτῃ τῇ πομπῇ καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ λατρείᾳ συνετάξω κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν τῶν ἱερῶν κατηξιώθης μυστηρίων. 25 Ἀναμνήσθητι τοίνυν τῶν ῥημάτων ἐκείνων καὶ τῆς συνθήκης, καὶ φύγε τὴν παράβασιν.*

*5. Βούλομαι δὲ καὶ πρὸς τοὺς παρόντας καὶ μὴ ἀνιόντας διαλεχθῆναι καὶ τούτοις ἐγχειρίσαι τὴν ἐκείνων σωτηρίαν. Καὶ γὰρ ἰατρὸς πρὸς τὸν κάμνοντα εἰσελθὼν ὀλίγα τῷ κειμένῳ διαλέγεται, τὰ 30 δὲ περὶ φαρμάκων καὶ σιτίων καὶ τῆς ἄλλης θεραπείας, καλέσας τοὺς αὐτῷ προσήκοντας, ἐκείνοις ἅπαντα ἐπισκήπτει. Τί δήποτε; Ὅτι ὁ μὲν κάμνων οὐ δέχεται εὐθέως τὴν παραίνεσιν, ὁ δὲ ὑγιαίνων μετὰ πολλῆς προθυμίας προσέχει τοῖς λεγομένοις· διὰ τοῦτο μετὰ τούτων καὶ ὑμῖν βούλομαι διαλεχθῆναι. Προκαταλάβωμεν αὔ-35 ριον τὰς πύλας, ἐφεδρεύσωμεν ταῖς ὁδοῖς, ἄνδρες τοὺς ἄνδρας, γυ-*

αὔριο. Γιὰ ποιό λόγο; Γιὰ νὰ μὴ ἔχει κατηγορία ἡ τέρψη, γιὰ νὰ εἶναι καθαρὴ ἡ ἡδονή, καὶ νὰ μὴ ὑπεισέλθει ἡ κατάκριση. Διότι εἶναι δυνατὸν μιὰ ἄλλη ἡμέρα καὶ τὴν ἡδονὴ ν' ἀπολαύσεις, καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ν' ἀπαλλαγεῖς. Ἐὰν ὅμως θέλεις καὶ τώρα ν' ἀπολαύσεις ἡδονή, τί πιὸ εὐχάριστο ὑπάρχει ἀπὸ τὴ συγκέντρωση αὐτή; Τί πιὸ χαριτωμένο ἀπὸ τὸ πνευματικὸ θέατρο; ἀπὸ τὰ δικά σου μέλη; ἀπὸ τὴ συναναστροφὴ μὲ τὰ ἀδέλφια σου;

Ἀλλὰ θέλεις νὰ λάβεις μέρος καὶ σὲ τραπέζι ὑλικῶν ἀγαθῶν; Εἶναι δυνατὸν ἐδῶ, μετὰ τὴ διάλυση τῆς συγκεντρώσεως, νὰ καθίσεις κοντὰ στὸ μαρτύριο κάτω ἀπὸ συκιὰ καὶ κληματαριά, ὥστε καὶ στὸ σῶμα νὰ χαρίσεις τὴν ἀναψυχή, καὶ ν' ἀπαλλάξεις τὴ συνείδηση ἀπὸ τὴν κατάκριση. Διότι ὁ μάρτυρας, βλέποντάς σε ἀπὸ ἐκεῖ κοντὰ καὶ ὄντας ἐκεῖ πλησίον καὶ παραβρισκόμενος σ' αὐτὸ τὸ τραπέζι, δὲν ἀφήνει τὴν ἡδονὴ νὰ καταλήξει σὲ ἁμαρτία, ἀλλὰ σὰν κάποιος παιδαγωγὸς ἢ πατέρας ἄριστος, βλεπόμενος μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως, περιορίζει τὰ γέλια, ἐμποδίζει τὶς παράλογες ἡδονές, ἀφαιρεῖ ὅλα τὰ σκιρτήματα τῆς σάρκας, τὰ ὁποῖα ἐκεῖ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τ' ἀποφύγει.

Γιὰ ποιό λόγο; Διότι αὔριο τὸ προάστειο γεμίζει ἀπὸ παρέες ἀνδρῶν καὶ τὸ θέαμα ὅλων αὐτῶν ὁδηγεῖ πολλὲς φορὲς καὶ ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ σωφρονεῖ στὸ νὰ μιμηθεῖ χωρὶς νὰ τὸ θέλει τὴν ἴδια ἀσχημοσύνη, καὶ μάλιστα τὴ στιγμὴ ποὺ βρίσκεται ἐκεῖ ἀνάμεσά τους καὶ ὁ διάβολος· καὶ παραβρίσκεται πραγματικά, καλούμενος ἀπὸ τὰ πορνικὰ ἄσματα, ἀπὸ τὰ αἰσχρὰ λόγια, ἀπὸ τὴ δαιμονικὴ πομπή. Σὺ ὅμως ἀπαρνήθηκες ὅλη αὐτὴ τὴν πομπή, καὶ ἀποδέχθηκες τὴ λατρεία τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία καταξιώθηκες νὰ δεχθεῖς τὰ ἱερὰ μυστήρια. Θυμήσου λοιπὸν τὰ λόγια ἐκεῖνα τῆς συμφωνίας καὶ ἀπόφυγε τὴν παράβαση.

5. Θέλω ὅμως νὰ μιλήσω καὶ πρὸς αὐτοὺς ποὺ εἶναι παρόντες καὶ δὲν θ' ἀνεβοῦν στὸ προάστειο, καὶ σ' αὐτοὺς ν' ἀναθέσω τὴ σωτηρία ἐκείνων. Διότι καὶ ὁ γιατρός, ἐπισκεπτόμενος τὸν ἀσθενή, λέγει λίγα σ' αὐτόν, ἐνῶ τὰ σχετικὰ μὲ τὰ φάρμακα, τὴ διατροφὴ καὶ τὴν ἄλλη θεραπεία, καλεῖ τοὺς συγγενεῖς του καὶ τὰ ἀναθέτει ὅλα σ' ἐκείνους. Γιατί ἄραγε; Ἐπειδὴ ὁ ἀσθενὴς δὲ δέχεται ἀμέσως τὴ συμβουλή, ἐνῶ ὁ ὑγιὴς μὲ μεγάλη προθυμία προσέχει τὰ λεγόμενα. Γι' αὐτὸ θέλω μαζὶ μ' αὐτοὺς νὰ μιλήσω καὶ σὲ σᾶς. Ἂς πιάσομε αὔριο τὶς πύλες, ἂς παραφυλάξομε τοὺς δρόμους καὶ ἂς ἀποσπά-

*ναῖκες τὰς γυναῖκας κατασπάσωμεν ἀπὸ τῶν ὑποζυγίων· ἐπαναγάγωμεν ἐνταῦθα, μὴ ἐπαισχυνθῶμεν· ἔνθα σωτηρία ἀδελφοῦ, οὐκ ἔστιν αἰσχύνη. Εἰ ἐκεῖνοι οὐκ αἰσχύνονται πρὸς τὴν παράνομον πομπὴν ἀνιόντες, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς αἰσχύνεσθαι οὐ χρὴ πρὸς τὴν*
5 *ἱερὰν ταύτην πανήγυριν μέλλοντας αὐτοὺς ἐπαναγαγεῖν. Ὅταν ἀδελφοῦ σωτηρία προκέηται, μηδὲν παραιτώμεθα. Εἰ γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπέθανε δι' ἡμᾶς, ἅπαντα ὑπομένειν δι' αὐτοὺς ἡμᾶς χρή· κἂν πληγὰς ἐντείνονται, κἂν λοιδορήσωνται, κάτασχε, καὶ μὴ πρότερον ἀποστῇς, ἕως ἂν αὐτοὺς ἐπαναγάγῃς πρὸς τὸν ἅγιον μάρτυρα. Κἂν*
10 *δικαστήριον δέῃ καθίσαι ἐκ τῶν παριόντων, οἱ βουλόμενοι ἀκουέτωσαν· ἀδελφόν, εἰπέ, βούλομαι σῶσαι, ὁρῶ ψυχὴν ἀπολλυμένην, καὶ οὐκ ἀνέχομαι περιιδεῖν τὴν συγγένειαν. Ὁ βουλόμενος ἐγκαλείτω, ὁ βουλόμενος κατηγορείτω· μᾶλλον δὲ οὐδεὶς ἐγκαλέσει, ἀλλὰ καὶ πάντες ἐπαινέσονται, πάντες ἀσπάσονται. Οὐ γὰρ ὑπὲρ χρημά-*
15 *των, οὐδὲ δι' οἰκείαν ἀπέχθειαν ἀμυνόμενος, οὐδὲ ὑπὲρ ἄλλου τινὸς τῶν βιωτικῶν φιλονεικῶ καὶ μάχομαι, ἀλλ' ὑπὲρ ἀδελφοῦ σωτηρίας. Ταῦτα τίς οὐκ ἀποδέξεται; τίς οὐ θαυμάσεται; Οὐδὲν ἡμᾶς προσήκοντας ἀλλήλοις κατὰ συγγένειαν σαρκικὴν ἢ πνευματικὴ συγγένεια πατρῶν φιλοστοργοτέρους ἐποίησεν.*

20 *Εἰ βούλεσθε καὶ τὸν μάρτυρα λάβωμεν μεθ' ἑαυτῶν· οὐκ ἐπαισχύνεται γὰρ ἐλθεῖν καὶ σῶσαι τοὺς ἀδελφούς. Ἐπιστήσωμεν αὐτοῖς ἐκείνων ὀφθαλμοῖς, φοβηθῶσι παρόντα, αἰδεσθῶσι παρακαλοῦντα καὶ δεόμενον· οὐ γὰρ αἰσχύνεται καὶ παρακαλέσαι. Εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης αὐτοῦ παρακαλεῖ τὴν ἡμετέραν φύσιν, «ὑπὲρ Χριστοῦ*
25 *πρεσβεύομεν», φησὶν ὁ Παῦλος, «ὡς τοῦ Θεοῦ παρκαλοῦντος δι' ἡμῶν, 'καταλλάγητε τῷ Θεῷ'», πολλῷ μᾶλλον ὁ δοῦλος τοῦτο ποιήσει· ἓν αὐτὸν λυπεῖ μόνον, ἡ ἀπώλεια ἡ ἡμετέρα· ἓν εὐφραίνει, ἡ σωτηρία ἡ ἡμετέρα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ παραιτήσεται οὐδὲν ὑπὲρ αὐτῆς ποιῆσαι. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ἐπαισχυνθῶμεν, μηδὲ περιττὸν*
30 *εἶναι νομίσωμεν. Εἰ γὰρ ἄνθρωποι θηραταὶ κρημνοὺς καὶ ὄρη καὶ βάραθρα καὶ πᾶν ἄβατον ἀπέρχονται χωρίον, εἴτε λαγωὸν ἢ δορκάδα ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἢ καὶ ὄρνιθας πολλάκις ταύτας τὰς ἀγρίας θηρεῦσαι βουλόμενοι, σὺ μέλλων οὐκ ἄλογον εὐτελές, ἀλλ'*

---

10. Β' Κορ 5,20.

σομε ἀπὸ τὰ ὑποζύγια ποὺ τοὺς μεταφέρουν οἱ ἄνδρες τοὺς ἄνδρες καὶ οἱ γυναῖκες τὶς γυναῖκες, καὶ ἂς τοὺς ἐπαναφέρομε ἐδῶ, χωρὶς νὰ ντραποῦμε· ὅπου ὑπάρχει σωτηρία ἀδελφοῦ, δὲν ὑπάρχει ντροπή. Ἐὰν ἐκεῖνοι δὲν ντρέπονται ἀνεβαίνοντας πρὸς τὴν παράνομη πομπή, πολὺ περισσότερο δὲν πρέπει νὰ ντρεπόμαστε ἐμεῖς, ὅταν συμβαίνει νὰ θέλομε νὰ τοὺς ἐπαναφέρομε στὴν ἱερὴ αὐτὴ πανήγυρη. Ὅταν βρίσκεται μπροστά μας σωτηρία ἀδελφοῦ, ἂς μὴ παραιτούμαστε ἀπὸ καμμιὰ προσπάθεια. Διότι, ἐὰν ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ μᾶς, πρέπει ὅλα νὰ τὰ ὑπομένομε γι' αὐτούς, καὶ εἴτε σοῦ καταφέρουν πλήγματα, εἴτε σὲ κακολαγήσουν, δεῖξε ὑπομονή, καὶ μὴ ἀπομακρυνθεῖς προηγουμένως, μέχρι ποὺ νὰ ἐπαναφέρεις αὐτοὺς στὸν ἅγιο μάρτυρα. Καὶ ἂν χρειαστεῖ νὰ σὲ ἀνακρίνουν κάποιοι ἀπὸ τὴν παρέα του, αὐτοὶ ποὺ θέλουν ἂς ἀκούσουν· ἀδελφό, πές, θέλω νὰ σώσω· βλέπω ψυχὴ νὰ χάνεται καὶ δὲν ἀνέχομαι νὰ παραβλέψω τὴ συγγένεια. Ὅποιος θέλει ἂς κατακρίνει, ὅποιος θέλει ἂς σὲ κατηγορεῖ· ἢ καλύτερα, κανένας δὲν θὰ σὲ κατηγορήσει, ἀλλὰ καὶ ὅλοι θὰ σὲ ἐπαινέσουν, ὅλοι θὰ σὲ παραδεχθοῦν. Διότι δὲν ἀμύνομαι ὑπὲρ χρημάτων, οὔτε ἀπὸ ἔχθρα δική μου, οὔτε φιλονεικῶ καὶ μάχομαι γιὰ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ βιωτικά, ἀλλὰ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀδελφοῦ. Αὐτὰ ποιὸς δὲν θὰ τ' ἀποδεχθεῖ; ποιός δὲν θὰ τὰ θαυμάσει; Χωρὶς νὰ ὑπάρχει καμμιὰ σαρκικὴ συγγένεια μεταξύ μας, ἡ πνευματικὴ συγγένεια μᾶς ἔκανε πιὸ φιλόστοργους ἀπὸ τοὺς πατέρες.

Ἐὰν θέλετε ἂς λάβομε μαζί μας καὶ τὸν μάρτυρα· διότι δὲν ντρέπεται νὰ ἔλθει καὶ νὰ σώσει τοὺς ἀδελφούς. Ἂς τὸν τοποθετήσομε μπροστά στὰ μάτια ἐκείνων· θὰ τὸν φοβηθοῦν παρόντα ἐκεῖ, θὰ τὸν σεβασθοῦν βλέποντάς τον νὰ παρακαλεῖ καὶ νὰ ἱκετεύει· καθόσον δὲν ντρέπεται καὶ νὰ παρακαλέσει. Διότι, ἐὰν ὁ Κύριος αὐτοῦ παρακαλεῖ τὴ φύση μας, διότι λέγει ὁ Παῦλος, «ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ πρεσβεύομε, σὰν νὰ σᾶς παρακαλεῖ μέσω ἡμῶν ὁ Θεός, 'συμφιλιωθεῖτε μὲ τὸ Θεό'»[10], πολὺ περισσότερο θὰ τὸ κάνει αὐτὸ ὁ δοῦλος. Ἕνα μόνο λυπεῖ αὐτόν, ἡ ἀπώλειά μας· καὶ ἕνα τὸν εὐφραίνει, ἡ σωτηρία μας, καὶ γι' αὐτὸ δὲν θ' ἀποφύγει τίποτε νὰ κάνει γι' αὐτήν. Ἂς μὴ ντραποῦμε λοιπὸν οὔτε καὶ ἐμεῖς, οὔτε νὰ τὸ θεωρίσομε περιττό. Διότι, ἐὰν ἄνθρωποι κυνηγοὶ διασχίζουν γκρεμοὺς καὶ ὄρη καὶ βάραθρα καὶ ὁποιοδήποτε ἀδιάβατο μέρος θέλοντας νὰ κυνηγήσουν λαγὸ ἢ ζαρκάδι ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο, ἢ πολλὲς φορὲς καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἄγρια πουλιά, σὺ ποὺ πρόκειται νὰ ἐπαναφέρεις

*ἀδελφὸν πνευματικόν, δι᾽ ὃν ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν, ἐπαναγαγεῖν ἐξ
ἀπωλείας, καὶ οὐκ ὄρη καὶ νάπας, ἀλλὰ τὴν πύλην ἐξελθεῖν μόνον,
ἀναδύῃ καὶ ἐρυθριᾷς; Καὶ ποίαν ἕξεις, εἰπέ μοι, συγγνώμην; Οὐκ
ἀκούεις σοφοῦ τινος παραινοῦντος καὶ λέγοντος, «ἔστιν αἰσχύνη
5 ἐπάγουσα ἁμαρτίαν»;*

*Ἀλλὰ δέδοικας μή τις ἐγκαλέσῃ; Μετάγαγε τὴν αἰτίαν ἐπ᾽ ἐμὲ
τὸν εἰρηκότα· εἰπέ, ὅτι ὁ διδάσκαλος οὕτως ἐκέλευσεν· ἕτοιμος ἐγὼ
δικάζεσθαι τοῖς ἐγκαλοῦσι καὶ παρασχεῖν εὐθύνας· μᾶλλον δὲ οὔτε
ὑμῖν, οὔτε ἡμῖν ἐγκαλέσει τις, κἂν σφόδρα ἀναίχυντος ᾖ, ἀλλ᾽ ἀπο-
10 δέξονται πάντες καὶ θαυμάσονται τῆς κηδεμονίας ἡμᾶς, οὐχὶ οἱ ἐν
τῇ πατρίδι τῇ ἡμετέρᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰς γείτονας πόλεις οἰ-
κοῦντες, ὅτι τοσαύτη παρ᾽ ἡμῖν ἀγάπης τυραννίς, τοσοῦτος φιλο-
στοργίας ζῆλος. Ἀλλὰ τί λέγω τοὺς ἀνθρώπους; αὐτὸς ὁ τῶν ἀγγέ-
λων ἡμᾶς ἀποδέξεται Δεσπότης.*

15 *Εἰδότες οὖν μισθόν, μὴ καταφρονήσωμεν τῆς θήρας, μηδὲ
ἐπανέλθωμεν μόνοι αὔριον, ἀλλ᾽ ἕκαστος τὴν ἄγραν ἔχων μεθ᾽ ἑαυ-
τοῦ οὕτω παραγενέσθω. Ἂν τὴν ὥραν ἐκείνην παραγένῃ μόνον,
καθ᾽ ἣν τῆς οἰκίας ἐξιὼν ἅπτεται τῆς ὁδοῦ, καὶ μεταστήσῃς αὐτὸν
πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἄφιξιν, οὐδεμία λοιπὸν ἔσται δυσκολία, ἀλλὰ τοῦ
20 καιροῦ παρελθόντος πολλὴν εἴσεταί σοι κἀκεῖνος τὴν χάριν, καὶ ἄλ-
λοι πάντες ἐπαινέσουσιν ὑμᾶς καὶ θαυμάσουσι· καὶ ὃ πάντων μεῖζόν
ἐστιν, ὁ τῶν οὐρανῶν Δεσπότης πολλοὺς ὑμῖν ὑπὲρ τούτων παρα-
σχήσει τοὺς μισθούς, καὶ τὴν ἐμπορίαν ταύτην καὶ τὸν ἔπαινον πλε-
ονάσει.*

25 *Ἐννοοῦντες τοίνυν τὸ κέρδος τὸ ἐκεῖθεν ἡμῖν προσγινόμενον,
πρὸ τῆς πόλεως ἐκχυθέντες ἅπαντες καὶ συλλαβόντες τοὺς ἡμετέ-
ρους ἀδελφούς, ἐπαναγάγωμεν ἐνταῦθα, ἵνα καὶ αὔριον ἡμῖν πλῆρες
τὸ θέατρον γένηται, καὶ οὕτω ἀπηρτισμένη ἡ πανήγυρις· ἵν᾽ ὑπὲρ
τῆς ἐνταῦθα σπουδῆς εἰς τὰς αἰωνίους ἡμᾶς δέξηται σκηνὰς ὁ ἅγιος
30 μάρτυς μετὰ παρρησίας πολλῆς, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν,
χάριτι καὶ φιλανθωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι᾽ οὗ καὶ
μεθ᾽ οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν
καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

---

11. Σοφ. Σειρὰχ 4,21.

ἀπὸ τὴν ἀπώλεια ὄχι κάποιο ἀσήμαντο ζῶο, ἀλλὰ ἀδελφὸ πνευματικό, γιὰ τὸν ὁποῖο πέθανε ὁ Χριστός, χωρὶς νὰ διατρέξεις ὄρη καὶ φαράγγια, ἀλλὰ νὰ βγεῖς μόνο ἀπὸ τὴν πόλη, ἀποφεύγεις νὰ τὸ κάνεις καὶ κοκκινίζεις ἀπὸ ντροπή; Καὶ ποιά, πές μου, συγγνώμη θὰ ἔχεις; Δὲν ἀκοῦς κάποιον σοφὸ ποὺ συμβουλεύει καὶ λέγει, «ὑπάρχει ντροπὴ ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἁμαρτία»[11];

Ἀλλὰ ντρέπεσαι μήπως σὲ κατηγορήσει κάποιος; Μετάφερε τὴν αἰτία σ' ἐμένα ποὺ τὸ εἶπα· πὲς ὅτι ὁ διδάσκαλος ἔδωσε αὐτὴν τὴν ἐντολή· ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμος νὰ δικασθῶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κατηγοροῦν καὶ νὰ δώσω λόγο· ἢ καλύτερα οὔτε ἐσᾶς οὔτε ἐμένα θὰ κατηγορήσει κάποιος, κι ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ ἀδιάντροπος, ἀλλὰ θὰ μᾶς παραδεχθοῦν ὅλοι καὶ θὰ μᾶς θαυμάσουν γιὰ τὴ φροντίδα μας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦν στὶς γειτονικὲς πόλεις, ἐπειδὴ εἶναι τόση ἡ τυραννικὴ δύναμη τῆς ἀγάπης μας, τόσος μεγάλος ὁ ζῆλος τῆς φιλοστοργίας μας. Ἀλλὰ γιατί λέγω τοὺς ἀνθρώπους; Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων θὰ μᾶς ἀποδεχθεῖ.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅτι ὑπάρχει μισθός, ἂς μὴ περιφρονήσομε τὸ κυνήγι αὐτό, οὔτε νὰ ἐπανέλθομε αὔριο μόνοι, ἀλλ' ὁ καθένας ἔχοντας μαζί του τὸ θήραμά του, ἔτσι ἂς ἔρθει. Ἂν τὸν πλησιάσεις τὴν ὥρα ἐκείνη μόνο, κατὰ τὴν ὁποία βγαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ παίρνει τὸ δρόμο, καὶ τὸν ἀλλάξεις πείθοντάς τον νὰ ἔρθει ἐδῶ, δὲν θὰ ὑπάρξει στὴ συνέχεια καμμιὰ δυσκολία, ἀλλὰ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ θὰ σοῦ ἀναγνωρίσει καὶ ἐκεῖνος μεγάλη χάρη, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι θὰ σᾶς ἐπαινέσουν καὶ θὰ σᾶς θαυμάσουν, καὶ τὸ σπουδαιότερο ἀπὸ ὅλα, ὁ Κύριος τῶν οὐρανῶν θὰ σᾶς χαρίσει γιὰ ὅλα αὐτὰ πολλοὺς μισθούς, καὶ θ' αὐξήσει τὸ κέρδος αὐτὸ καὶ τὸν ἔπαινο.

Σκεπτόμενοι λοιπὸν τὸ κέρδος ποὺ μᾶς παρέχεται ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ ξεχυθοῦμε ὅλοι πρὸ τῆς πόλεως καὶ συλλάβομε τοὺς ἀδελφούς μας, ἂς τοὺς ἐπαναφέρομε ἐδῶ, γιὰ νὰ εἶναι καὶ αὔριο γεμάτο τὸ θέατρό μας, καὶ ἔτσι νὰ εἶναι τέλεια ὡς πρὸς ὅλα ἡ πανήγυρη, ὥστε ἐξαιτίας τοῦ ζήλου μας νὰ ἔρθομε ἐδῶ νὰ μᾶς δεχθεῖ ὁ ἅγιος μάρτυρας στὶς αἰώνιες σκηνὲς μὲ πολλὴ παρρησία, τὴν ὁποία εὔχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριτοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν

## *ΕΓΚΩΜΙΟΝ*

## *ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΡΛΑΑΜ*

*1. Συνεκάλεσεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην ἑορτὴν καὶ πανήγυριν ὁ μακάριος Βαρλαάμ, οὐχ ἵνα αὐτὸν ἐπαινέσωμεν, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν ζηλώσωμεν· οὐχ ἵνα ἀκροαταὶ γενώμεθα τῶν ἐγκωμίων, ἀλλ' ἵνα μιμηταὶ γενώμεθα τῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν 5 βιωτικῶν πραγμάτων οὐκ ἂν ἕλοιντό ποτε οἱ πρὸς τὰς μεγάλας ἀναβαίνοντες ἀρχὰς ἑτέρους κοινωνοὺς τῆς αὐτῆς προεδρίας ἰδεῖν· φθόνος γὰρ ἐκεῖ καὶ βασκανία διακόπτουσι τὴν ἀγάπην· ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τοὐναντίον ἅπαν· τότε γὰρ μάλιστα τῆς οἰκείας τιμῆς αἴσθησιν λαμβάνουσιν οἱ μάρτυρες, ὅταν τοὺς 10 συνδούλους τοὺς ἑαυτῶν πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ἀγαθῶν κοινωνίαν φθάσαντας ἴδωσιν. Ὥστε, εἴ τις βούλεται ἐπαινεῖν μάρτυρας, μιμείσθω μάρτυρας· εἴ τις βούλεται ἐγκωμιάζειν τοὺς ἀθλητὰς τῆς εὐσεβείας, ζηλούτω τὸν ἐκείνων πόνον· τοῦτο τοῖς μάρτυσιν οὐκ ἐλάττω τῶν οἰκείων κατορθωμάτων οἴσει τὴν ἡδονήν.*

*15 Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τότε μάλιστα αἰσθάνονται τῶν οἰκείων ἀγαθῶν, ὅταν ἡμᾶς ἴδωσιν ἐν ἀσφαλείᾳ ὄντας, καὶ μεγίστην τιμὴν τὸ πρᾶγμα ἡγοῦνται, ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· «νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ». Καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ πρὸ τούτου πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγεν· «εἰ μὲν ἀφῇς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, 20 κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας»· οὐκ αἰσθάνομαι τῆς ἄνω τιμῆς διὰ τὴν τούτων δυσπραγίαν, φησί· σώματος γάρ ἐστιν ἀκολουθία τῶν πιστῶν τὸ πλήρωμα· τί τοίνυν ὄφελος τὴν κεφαλὴν στεφανοῦσθαι, τῶν ποδῶν κολαζομένων;*

*Καὶ πῶς δυνατόν, φησί, μιμήσασθαι μάρτυρας νῦν; οὐδὲ γάρ*

1. Α' Θεσ. 3,8.
2. Ἐξ. 32,31–32.

## ΕΓΚΩΜΙΟ

## ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΡΛΑΑΜ

1. Μᾶς κάλεσε ὁ μακάριος Βαρλαὰμ στὴν ἱερὴ αὐτὴ ἑορτὴ καὶ πανήγυρη, ὄχι γιὰ νὰ ἐπαινέσομε αὐτόν, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν μιμηθοῦμε· ὄχι γιὰ νὰ γίνομε ἀκροατὲς τῶν ἐγκωμίων, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνομε μιμητὲς τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ. Στὴν περίπτωση βέβαια τῶν κοσμικῶν πραγμάτων δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσαν ποτέ, ἐκεῖνοι ποὺ ἀνεβαίνουν στὰ μεγάλα ἀξιώματα, νὰ δοῦν ἄλλους ν' ἀνεβαίνουν στὸ ἴδιο ἀξίωμα, διότι ὁ φθόνος ἐκεῖ διακόπτει τὴν ἀγάπη. Στὴν περίπτωση ὅμως τῶν πνευματικῶν δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλ' ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο· διότι τότε πρὸ πάντων οἱ μάρτυρες λαμβάνουν συναίσθηση τῆς τιμῆς τους, ὅταν δοῦν τοὺς συνδούλους τους νὰ ἔχουν φθάσει στὴ συμμετοχὴ τῶν δικῶν τους ἀγαθῶν. Ὥστε, ἐὰν κάποιος θέλει νὰ ἐπαινεῖ μάρτυρες, ἃς μιμεῖται τοὺς μάρτυρες· ἐὰν κάποιος θέλει νὰ ἐγκωμιάζει τοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας, ἃς μιμεῖται τὸν κόπο ἐκείνων· αὐτὸ δὲν θὰ προσφέρει στοὺς μάρτυρες ἡδονὴ κατώτερη ἀπὸ ἐκείνη τῶν κατορθωμάτων τους.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι τότε πρὸ πάντων αἰσθάνονται τὰ δικά τους ἀγαθά, ὅταν μᾶς δοῦν νὰ εἴμαστε ἀσφαλεῖς, καὶ θεωροῦν τὸ πράγμα μέγιστη τιμή, ἄκουσε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «τώρα ἐμεῖς ζοῦμε, ἐὰν ἐσεῖς παραμένετε σταθεροὶ στὴν πίστη πρὸς τὸν Κύριο»[1]. Καὶ ὁ Μωϋσῆς πρὶν ἀπ' αὐτὸν ἔλεγε πρὸς τὸ Θεό· «ἐὰν συγχωρήσεις τὴν ἁμαρτία αὐτῶν, συγχώρησέ την· ἀλλιῶς σβῆσε καὶ μένα ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς ζωῆς στὸ ὁποῖο μὲ ἔγραψες»[2]. Δὲν αἰσθάνομαι, λέγει, τὴν οὐράνια τιμὴ ἐξαιτίας τῆς δυστυχίας αὐτῶν· διότι τὸ πλήρωμα τῶν πιστῶν ἀκολουθεῖ τὴν ἕνωση τῶν μελῶν τοῦ σώματος. Ποιό δηλαδὴ τὸ ὄφελος τὸ κεφάλι νὰ στεφανώνεται, ἐνῶ τὰ πόδια νὰ βασανίζονται;

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ μιμηθοῦμε τώρα μάρτυρες;

*ἐστι διωγμοῦ καιρός. Οἶδα κἀγώ· διωγμοῦ μὲν καιρὸς οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ μαρτυρίου καιρός ἐστι· παλαισμάτων τοιούτων οὐκ ἔστι καιρός, ἀλλὰ στεφάνων καιρός ἐστι· οὐ διώκουσιν ἄνθρωποι, ἀλλὰ διώκουσι δαίμονες· οὐκ ἐλαύνει τύραννος, ἀλλ' ἐλαύνει διάβολος,*
5 *τυράννων πάντων χαλεπώτερος· οὐχ ὁρᾷς ἄνθρακας προκειμένους, ἀλλ' ὁρᾷς φλόγα ἐπιθυμίας ἀναπτομένην. Κατεπάτησαν ἐκεῖνοι τοὺς ἄνθρακας, καταπάτησον σὺ τῆς φύσεως τὴν πυράν· ἐπύκτευσαν ἐκεῖνοι πρὸς θηρία, χαλίνωσον σὺ τὸν θυμόν, τὸ ἀνήμερον καὶ ἀτίθασον θηρίον· ἔστησαν ἐκεῖνοι πρὸς ὀδύνας ἀφορήτους, περιγε-*
10 *νοῦ σὺ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν λογισμῶν τῶν βρυόντων ἐν τῇ καρδίᾳ σου· οὕτω μιμήσῃ μάρτυρας. «Νῦν γὰρ οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας». Πῦρ ἐστιν ἡ ἐπιθυμία τῆς φύσεως, πῦρ*
15 *ἄσβεστον καὶ διηνεκές· κύων ἐστὶ λυττῶν καὶ μεμηνώς, κἂν μυριάκις αὐτὸν διακρούσῃ, μυριάκις ἐπιπηδᾷ καὶ οὐκ ἀφίσταται· χαλεπὴ μὲν ἡ τῶν ἀνθράκων φλόξ, ἀλλ' αὕτη δεινοτέρα, ἡ τῆς ἐπιθυμίας· οὐδέποτε ἔχομεν ἐκεχειρία τοῦ πολέμου τούτου, οὐδέποτε ἔχομεν ἀνακωχὴν κατὰ τὸν παρόντα βίον, ἀλλὰ διηνεκὴς ὁ ἀγών, ἵνα καὶ*
20 *λαμπρὸς ὁ στέφανος γένηται. Διὰ τοῦτο ἡμᾶς ἀεὶ Παῦλος καθοπλίζει, ἐπειδὴ ἀεὶ πολέμου καιρός, ἐπειδὴ ἀεὶ γρηγορεῖ ὁ ἐχθρός.*

*Βούλει μαθεῖν, ὅτι πυρὸς οὐκ ἔλαττον ἡ ἐπιθυμία καίει; Ἄκουσον τοῦ Σολομῶντος λέγοντος, «περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθράκων πυρός, τοὺς δὲ πόδας οὐ κατακαύσει; οὕτως ὁ εἰσερχόμενος εἰς*
25 *τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, καὶ πᾶς ὁ ἁπτόμενος αὐτῆς, οὐκ ἀθωωθήσεται». Ὁρᾷς ὅτι φύσις ἐπιθυμίας ἁμιλλᾶται φύσει πυρός; Ὥσπερ γὰρ ἀδύνατον πυρὸς ἁπτόμενον μὴ δέξασθαι ἐμπρησμόν, οὕτω πυρὸς ὀξύτερον τῶν εὐμόρφων ὄψεων ἡ θεωρία τῆς ἀκολάστως βλεπούσης ἐπιλαμβάνεται ψυχῆς· καὶ καθάπερ ὕλη τις εὔπρη-*
30 *στος, οὕτω τὰ λαμπρὰ τῶν σωμάτων τοῖς τῶν ἀσελγῶν ὑπόκειται ὀφθαλμοῖς. Διὸ χρὴ μὴ παρέχειν τῷ πυρὶ τῆς ἐπιθυμίας τροφὴν τὴν ἔξωθεν θεωρίαν, ἀλλὰ περιστέλλειν αὐτὸ πανταχόθεν καὶ κατα-*

---

3. Ἐφ. 6,12.
4. Παροιμ. 6,28–29.

διότι δὲν εἶναι καιρὸς διωγμοῦ. Τὸ γνωρίζω καὶ ἐγώ· δὲν εἶναι βέβαια καιρὸς διωγμοῦ, ἀλλ' εἶναι καιρὸς μαρτυρίου· δὲν εἶναι καιρὸς τέτοιων παλαισμάτων, ἀλλ' εἶναι καιρὸς στεφανιῶν· δὲν μᾶς διώκουν ἄνθρωποι, ἀλλὰ μᾶς διώκουν δαίμονες· δὲν μᾶς κυνηγᾶ τύραννος, ἀλλὰ μᾶς κυνηγᾶ ὁ διάβολος, ποὺ εἶναι ὁ πιὸ φοβερὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς τυράννους· δὲν βλέπεις μπροστά σου κάρβουνα ἀναμμένα, ἀλλὰ βλέπεις ἀναμμένη φλόγα ἐπιθυμίας. Καταπάτησαν ἐκεῖνοι τὰ ἀναμμένα κάρβουνα, καταπάτησε σὺ τὴ φλόγα τῆς φύσεως· πάλαιψαν ἐκεῖνοι πρὸς τὰ θηρία, χαλιναγώγησε σὺ τὸ θυμό, τὸ ἀνήμερο καὶ ἀτίθασο θηρίο· στάθηκαν ἐκεῖνοι γενναῖα στοὺς ἀφόρητους πόνους, νίκησε σὺ τοὺς παράλογους καὶ πονηροὺς λογισμοὺς ποὺ ἐμφωλεύουν στὴν καρδιά σου· ἔτσι θὰ μιμηθεῖς τοὺς μάρτυρες. Διότι λέγει, «τώρα ἡ πάλη μας δὲν εἶναι πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀρχές, πρὸς τὶς ἐξουσίες, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους αὐτοῦ, πρὸς τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας»[3]. Φωτιὰ εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς φύσεως, φωτιὰ ἄσβεστη καὶ διαρκής· εἶναι σκύλος λυσσασμένος καὶ μανιασμένος, καὶ ἂν τὸν ἀπομακρύνεις μύριες φορές, μύριες φορὲς ὁρμᾶ καὶ δὲν ἀπομακρύνεται. Εἶναι φοβερὴ βέβαια ἡ φλόγα τῶν ἀνθράκων, ἀλλ' αὐτή, δηλαδὴ τῆς ἐπιθυμίας, εἶναι φοβερώτερη· ποτὲ δὲν ἔχομε ἐκεχειρία ἀπὸ τὸν πόλεμο αὐτό, ποτὲ δὲν ἔχομε ἀνακωχὴ κατὰ τὴν παρούσα ζωή, ἀλλ' εἶναι διαρκὴς ὁ ἀγώνας, γιὰ νὰ γίνει λαμπρὸ καὶ τὸ στεφάνι. Γι' αὐτὸ πάντοτε μᾶς ὁπλίζει ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ εἶναι πάντοτε καιρὸς πολέμου, ἐπειδὴ πάντοτε ἐπαγρυπνεῖ ὁ ἐχθρός.

Θέλεις νὰ μάθεις, ὅτι ἡ ἐπιθυμία καίει ὄχι λιγώτερο ἀπὸ τὴ φωτιά; Ἄκουσε τὸν Σολομῶντα ποὺ λέγει· «θὰ περπατήσει κάποιος ἐπάνω σ' ἀναμμένα κάρβουνα καὶ δὲν θὰ καύσει τὰ πόδια του; Ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ πηγαίνει μὲ τὴ γυναίκα τοῦ πλησίον του καὶ ὁ καθένας ποὺ ἀγγίζει αὐτήν, δὲν θὰ θεωρηθεῖ ἀθῶος»[4]. Βλέπεις ὅτι ἡ φύση τῆς ἐπιθυμίας συναγωνίζεται τὴ φύση τῆς φωτιᾶς; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀγγίσει κανεὶς τὴ φωτιὰ καὶ νὰ μὴ καεῖ, ἔτσι καὶ ἡ θέα τῶν ὄμορφων προσώπων προσβάλει τὴν ψυχὴ ποὺ βλέπει ἀκόλαστα πιὸ καυστικὰ ἀπὸ τὴ φωτιά, καὶ ὅπως κάποια εὔφλεκτη ὕλη, ἔτσι εἶναι τὰ ὄμορφα σώματα γιὰ τὰ μάτια τῶν ἀσελγῶν. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ μὴ δίνομε στὴ φωτιὰ τῆς ἐπιθυμίας ὡς τροφὴ τὴν ἐξωτερικὴ θέα, ἀλλὰ νὰ περιορίζομε αὐτὴν ἀπὸ παντοῦ καὶ

σβεννύναι λογισμοῖς εὐσεβέσι, χαλινοῦντας πρόσω φερόμενον τὸν ἐμπρησμόν, καὶ μὴ συγχωροῦντας αὐτῷ περιτρέπειν τὸ στερρὸν τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας. Καὶ πᾶσα δὲ ἡδονὴ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν παθῶν πυρὸς σφοδρότερον καίειν εἴωθε τὴν διάνοιαν, 5 εἰ μή τις γενναίως μεθ' ὑπομονῆς καὶ πίστεως ἀνταγωνίζοιτο πρὸς ἕκαστον τῶν παθῶν· ὃν τρόπον ὁ μακάριος καὶ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ Βαρλαὰμ ἐποίησεν ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ χειρός, ὁλόκληρον ἐν τῇ δεξιᾷ πυρὰν βαστάζων, καὶ πρὸς τὴν ὀδύνην οὐκ ἐνδιδούς, ἀλλὰ τῶν ἀνδριάντων ἀπαθέστερον διακείμενος, μᾶλλον δὲ ἤλγει 10 μὲν καὶ ἔπασχε (σῶμα γὰρ ἦν τὸ ὑποκείμενον καὶ οὐ σίδηρος), ἀλγῶν δὲ καὶ πάσχων τὴν τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων ἐν σώματι θνητῷ φιλοσοφίαν ἐπεδείκνυτο.

2. Ἀλλὰ γὰρ ἄνωθεν αὐτοῦ τὸ μαρτύριον διηγήσομαι, ὥστε σαφεστέραν γενέσθαι τὴν ἱστορίαν· σὺ δέ μοι σκόπει τοῦ διαβόλου τὴν 15 κακουργίαν. Τῶν ἁγίων τοὺς μὲν ἤγαγεν ἐπὶ τήγανα, τοὺς δὲ εἰς λέβητας ἐνέβαλε τοῦ πυρὸς σφοδρότερον ζέοντας· καὶ τῶν μὲν τὰς πλευρὰς κατέξαινε, τοὺς δὲ εἰς πέλαγος κατεπόντισεν, ἄλλους θηρίοις παρέδωκεν, ἑτέρους εἰς κάμινον εἰσήγαγε, καὶ τῶν μὲν ἐξεμόχλευσε τὰ ἄρθρα, τῶν δὲ τὰς δορὰς ἔτι ζώντων ἀπέσυρεν, ἑτέρων 20 τοῖς σώμασιν ᾑμαγμένοις ὑπέθηκεν ἄνθρακας, καὶ οἱ σπινθῆρες ἐπεπήδων τοῖς ἕλκεσι, θηρίου παντὸς δριμύτερον τὰ τραύματα δάκνοντες· ἄλλοις ἄλλας ἐπενόει χαλεπωτέρας τιμωρίας.

Ἐπεὶ οὖν εἶδεν ἅπαντα ταῦτα καταγελασθέντα καὶ τοὺς ταῦτα παθόντας μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας κρατήσαντας καὶ τοῖς μετ' 25 αὐτοὺς ἐρχομένοις ἐπὶ τὰ αὐτὰ παλαίσματα μεγίστην τοῦ θαρρεῖν ὑπόθεσιν γενομένους, τί ποιεῖ; Καινὸν ἐπινοεῖ τρόπον ἐπιβουλῆς, ἵνα τὸ ἀμελέτητον καὶ ἄηθες τῆς τιμωρίας καταβάλῃ τὸ φρόνημα τοῦ μάρτυρος. Τὸ μὲν γὰρ ἀκουσθὲν καὶ νοηθέν, κἂν ἀφόρητον ᾖ, τῇ προσδοκίᾳ μελετηθὲν εὐκαταφρόνητον γίνεται, τὸ δὲ ἀμελέτητον, 30 κἂν κοῦφον ᾖ, πάντων ἐστὶν ἀφορητότερον. Ἔστω τοίνυν καινὸς ὁ

νὰ τὴ σβήνομε μὲ εὐσεβεῖς λογισμούς, χαλιναγωγώντας τὴ φλόγα ποὺ προσπαθεῖ ν' ἁπλωθεῖ καὶ μὴ ἐπιτρέποντας αὐτὴν νὰ κλονίσει τὴ σταθερότητα τῆς διάνοιάς μας. Καὶ κάθε ἡδονὴ στὸν καιρὸ ποὺ ἐπικρατοῦν τὰ πάθη καίει συνήθως τὴ διάνοιά μας σφοδρότερα τῆς φωτιᾶς, ἐὰν κάποιος δὲν ἀντιμετωπίζει τὸ καθένα ἀπὸ τὰ πάθη γενναῖα, μὲ ὑπομονὴ καὶ πίστη, ὅπως ἔκαμε ὁ μακάριος καὶ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ Βαρλαάμ, ποὺ βάσταξε στὸ δεξί του χέρι ὁλόκληρη φωτιὰ καὶ δὲν ὑποχώρησε στὸν πόνο, ἀλλ' ἔμεινε πιὸ ἀπαθὴς καὶ ἀπὸ τὰ ἀγάλματα· ἢ καλύτερα πονοῦσε βέβαια καὶ ὑπόφερε (διότι ἐκεῖνο ποὺ ὑπόφερε αὐτὰ ἦταν σῶμα καὶ ὄχι σίδερο), ἀλλά, πονώντας καὶ ὑποφέροντας, παρουσίαζε σὲ θνητὸ σῶμα τὴ φιλοσοφία τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων.

2. Ἀλλὰ θὰ διηγηθῶ τὸ μαρτύριο αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὥστε νὰ γίνει σαφέστερη ἡ ἱστορία, σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε τὴν κακουργία τοῦ διαβόλου. Ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἄλλους τοὺς ὁδήγησε στὰ τηγάνια, ἄλλους τοὺς ἔρριξε σὲ καζάνια ποὺ κατέκαιγαν σφοδρότερα καὶ ἀπὸ τὴ φωτιά· καὶ ἄλλους τοὺς καταξέσχιζε τὶς πλευρές, ἄλλους τοὺς καταπόντισε στὸ πέλαγος, ἄλλους τοὺς παρέδωσε στὰ θηρία, ἄλλους τοὺς ἔρριξε σὲ καμίνι, ἄλλους τοὺς ἔσπασε τὶς ἀρθρώσεις τους, ἄλλους τοὺς ἔγδαρε ζωντανούς, σὲ ἄλλους ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὰ αἱματοβαμμένα σώματά τους κάρβουνα ἀναμμένα καὶ οἱ σπινθῆρες, πεταγόμενες πρὸς τὶς πληγές, δάγκωναν τὰ τραύματα σκληρότερα ἀπὸ κάθε θηρίο, καὶ σὲ ἄλλους ἐπινοοῦσε ἄλλες φοβερώτερες τιμωρίες.

Ὅταν εἶδε λοιπὸν ὅλα αὐτὰ νὰ περιφρονοῦνται καὶ ν' ἀναδεικνύονται μὲ πολλὴ εὐκολία νικητὲς ἐκεῖνοι ποὺ τὰ πάθαιναν αὐτά, καὶ ὅτι γίνονταν ἀφορμὴ μεγάλη σ' ἐκείνους ποὺ θὰ ὁδηγοῦνταν μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς στὰ ἴδια παλαίσματα ν' ἀντιμετωπίζουν αὐτὰ μέ θάρρος, τί κάμνει; Μηχανεύεται καινούργιο τρόπο ἀπάτης, ὥστε μὲ τὴν πρωτάκουστη καὶ παράδοξη αὐτὴ τιμωρία νὰ καταβάλει τὸ φρόνημα τοῦ μάρτυρα. Διότι ἐκεῖνο ποὺ εἶναι γνωστὸ καὶ συνηθισμένο, κι ἂν ἀκόμα εἶναι ἀνυπόφορο, γίνεται εὐκαταφρόνητο μὲ τὴν ἀναμονὴ καὶ τὴν μελέτη, ἐνῶ τὸ μὴ ἀναμενόμενο, κι ἂν ἀκόμη εἶναι ἐλαφρύ, εἶναι τὸ πιὸ ἀνυπόφορο ἀπὸ ὅλα. Ἂς εἶναι λοιπὸν καινούργιος ὁ ἀγώνας, ἂς εἶναι παράξενο τὸ μέσο βασανισμοῦ, ὥστε τὸ και-

*ἀγών, ἔστω ξένον τὸ μηχάνημα, ἵνα τὸ καινὸν καὶ παράδοξον θορυβῆσαν τὸν ἀθλητὴν ὑποσκελίσῃ ῥᾳδίως.*

*Τί οὖν ποιεῖ; Ἐξάγει τὸν ἅγιον ἀπὸ τοῦ δεσμωτηρίου δεδεμένον. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς ἐκείνου κακουργίας ἦν, τὸ μὴ εὐθέως ἐκ 5 προοιμίων χαλεπὰ προσαγαγεῖν τὰ μηχανήματα, μηδὲ τὰς φρικτὰς ἐπαγαγεῖν τιμωρίας, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων ἀκροβολίζεσθαι. Τί δήποτε; Ἵνα, ἂν μὲν ἡττηθῶσιν οἱ ἀγωνιζόμενοι, αἰσχρὰ αὐτῶν ἡ ἧττα γένηται, ὅτι μηδὲ πρὸς τὰ μικρὰ ἀντέστησαν· ἂν δὲ περιγένωνται καὶ νικήσωσιν, ἐν τοῖς ἐλάττοσι προκαταβληθείσης αὐτοῖς τῆς 10 δυνάμεως, εὐχείρωτοι γένωνται πρὸς τὰ μείζονα. Διὰ τοῦτο προσήγαγε τὰ ἐλάττονα πρότερον, ἵνα, κἂν ἕλῃ κἂν μὴ ἕλῃ, μὴ ἀποτύχῃ· ἂν μὲν γὰρ ἕλω, φησί, κατεγέλασα, ἂν δὲ μὴ ἕλω, ἀσθενετέρους ἐποίησα πρὸς τὰ μέλλοντα.*

*Ἐξάγει τοίνυν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δεσμωτηρίου· ὁ δὲ ἐξῄει καθά-15 περ ἀθλητὴς γενναῖος ἐν παλαίστρᾳ πολὺν γυμνασάμενος χρόνον· παλαίστρα γὰρ τῷ μάρτυρι τὸ δεσμωτήριον ἦν, κἀκεῖ κατ' ἰδίαν τῷ Θεῷ διαλεγόμενος παρ' ἐκείνου τὰ παλαίσματα ἐμάνθανεν ἅπαντα· ὅπου γὰρ δεσμὰ τοιαῦτα, ἐκεῖ καὶ ὁ Χριστὸς πάρεστιν. Ἐξῄει τοίνυν ἰσχυρότερος γενόμενος τῇ μακροτέρᾳ τοῦ δεσμωτηρίου διατριβῇ· 20 ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς μέσον ἀγαγὼν ὁ διάβολος διὰ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτοῦ τῇ παρανομίᾳ, οὐ προσέδησε τῷ ξύλῳ, οὐ περιέστησε δημίους· ἑώρα γὰρ αὐτὸν ἐπιθυμοῦντα καὶ πάλαι αὐτὰ προμελετήσαντα· ἀλλὰ ξένον τι καὶ καινὸν καὶ μηδέποτε ἐλπισθὲν μηχάνημα προσάγει τῷ πύργῳ, ῥᾳδίως ἐμποιεῖν δυνάμενον τὴν κα-25 τάπτωσιν· τοῦτο γάρ ἐστιν αὐτῷ τὸ σπουδαζόμενον ἐπὶ πάντων, ὑποσκελίζειν μᾶλλον ἢ ὀδυνᾶν τοὺς ἁγίους.*

*Τί τοίνυν ἐστὶ τὸ μηχάνημα; Τὴν χεῖρα κελεύσαντες ὑπτίαν ἐκτεῖναι ὑπεράνω τοῦ βωμοῦ, ἐπέθηκαν ἄνθρακας καὶ λιβανωτὸν τῇ χειρί, ἵνα, ἐὰν ἀλγήσῃ καὶ περιτρέψῃ τὴν χεῖρα, θυσίαν αὐτῷ καὶ 30 παράβασιν τὸ πρᾶγμα λογίσωνται. Εἶδες πῶς κακοῦργος ὁ διάβολος; Ἀλλ' ὅρα πῶς «ὁ δρασσόμενος τοὺ σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν» ἄκυρα ἐποίησεν αὐτοῦ τὰ μηχανήματα, καὶ τὸ τῆς ἐπιβου-*

---

5. Α' Κορ. 3,19.

νούργιο καὶ παράξενο, προκαλώντας ἀναταραχὴ στὸν ἀθλητή, νὰ τὸν καταβάλει εὔκολα.

Τί κάνει λοιπόν; Βγάζει τὸν ἅγιο ἀπὸ τὸ δεσμωτήριο δεμένο. Διότι καὶ αὐτὸ ἦταν ἔργο τῆς κακουργίας ἐκείνου, τὸ νὰ μὴ τοῦ ἐπιβάλει ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ φοβερὰ βασανιστήρια, οὔτε νὰ τοῦ προσθέσει φρικτὲς τιμωρίες, ἀλλὰ τὸ νὰ ἀρχίσει ἀπὸ τὰ μικρότερα. Γιατί ἄραγε; Μὲ σκοπό, ἂν νικηθοῦν οἱ ἀγωνιζόμενοι, νὰ γίνει αἰσχρὴ ἡ ἧττα τους, διότι δὲν ἄντεξαν οὔτε τὰ μικρά· ἂν πάλι ὑπερισχύσουν καὶ νικήσουν, ἀφοῦ καταβληθεῖ ἡ δύναμή τους μὲ τὰ μικρότερα, νὰ γίνουν εὐκολονίκητοι στὰ μεγάλα. Γι' αὐτὸ ἐφάρμοσε πρῶτα τὰ μικρότερα, ὥστε, εἴτε τοὺς νικήσει εἴτε δὲν τοὺς νικήσει, νὰ μὴ ἀποτύχει. Ἂν δηλαδὴ τοὺς νικήσω, λέγει, τοὺς καταντρόπιασα, ἂν πάλι δὲν τοὺς νικήσω, τοὺς ἔκανα ἀσθενέστερους γιὰ τὰ μελλοντικά.

Βγάζει λοιπὸν αὐτὸν ἀπὸ τὸ δεσμωτήριο, καὶ αὐτὸς ἔβγαινε σὰν ἀθλητὴς γενναῖος ποὺ γυμνάσθηκε πολὺ χρόνο στὴν παλαίστρα. Διότι ἦταν παλαίστρα γι' αὐτὸν τὸ δεσμωτήριο, καὶ ἐκεῖ, συνομιλώντας κατ' ἰδία μὲ τὸ Θεό, μάθαινε ἀπὸ ἐκεῖνον ὅλα τὰ παλαίσματα· διότι, ὅπου ὑπάρχουν τέτοια δεσμά, ἐκεῖ παραβρίσκεται καὶ ὁ Χριστός. Ἔβγαινε λοιπόν, ἀφοῦ εἶχε γίνει ἰσχυρότερος μὲ τὴν ἐπὶ πολὺ χρόνο παραμονή του στὸ δεσμωτήριο. Καὶ ἀφοῦ βγῆκε, ὁδηγώντας τον ὁ διάβολος στὸ μέσον μὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ὑπηρετοῦσαν στὴν παρανομία, δὲν τὸν ἔδεσε στὸ ξύλο, δὲν τοποθέτησε γύρω του δημίους· διότι τὸν ἔβλεπε νὰ τὰ ἐπιθυμεῖ αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ἔχει μελετήσει ἀπὸ πρίν· ἀλλ' ὁδηγεῖ στὸν πύργο κάποιο παράξενο καὶ καινούργιο μηχάνημα, ποὺ ποτὲ δὲν τὸ εἶχε σκεφθεῖ κανείς, ποὺ νὰ ἔχει τὴ δύναμη εὔκολα νὰ ἐπιφέρει τὴν πτώση του· διότι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐπιδιώκει πρὸς ὅλους, τὸ νὰ καταρρίπτει μᾶλλον, παρὰ νὰ κάνει τοὺς ἁγίους νὰ ὑποφέρουν.

Ποιό εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ μηχανεύθηκε; Ἀφοῦ τὸν πρόσταξαν ν' ἁπλώσει τὸ χέρι του ἐπάνω στὸ βωμὸ μὲ τὴν παλάμη ἀνοιχτὴ καὶ πρὸς τὰ ἐπάνω, τοποθέτησαν ἐπάνω στὸ χέρι κάρβουνα ἀναμμένα καὶ λιβάνι, γιὰ νὰ πονέσει καὶ νὰ ἀντιστρέψει τὸ χέρι του, γιὰ νὰ τοῦ τὸ θεωρήσουν αὐτὸ τὸ πράγμα θυσία καὶ παράβαση. Εἶδες πῶς εἶναι κακοῦργος ὁ διάβολος; Ἀλλὰ πρόσεχε πῶς «ἐκεῖνος ποὺ συλλαμβάνει τοὺς σοφοὺς στὴν πανουργία τους»[5], κατέστησε

*λῆς ἐπιτεταμένον καὶ τὸ τῆς κακουργίας ποικίλον προσθήκην καὶ πλεονασμὸν πλείονος δόξης παρεσκεύασε γενέσθαι τῷ μάρτυρι. Ὅταν γὰρ μυρία κακουργήσας ὁ ἀνταγωνιστής, εἶτα ἡττηθεὶς ἀπέλθῃ, τότε λαμπρότερος γίνεται τῆς εὐσεβείας ὁ ἀθλητής, ὅπερ 5 καὶ ἐνταῦθα συνέβαινεν. Ἔμενε γὰρ ὁ μακάριος Βαρλαὰμ ἀκλινῆ καὶ ἀπερίτρεπτον τηρῶν τὴν χεῖρα, καθάπερ ἀπὸ σιδήρου συγκειμένην ἔχων· καίτοι, εἰ παρετράπη ἡ χείρ, οὐδ' οὕτως ἦν ἔγκλημα τοῦ μάρτυρος.*

*3. Ἐνταῦθά μοι μετὰ ἀκριβείας προσέχετε πάντες, ἵνα μάθητε, 10 ὅτι, εἰ καὶ περιετράπη ἡ δεξιά, οὐκ ἦν ἧττα τὸ γενόμενον. Τί δήποτε; Ὅτι καθάπερ ἐπὶ τῶν τὰς πλευρὰς καταξαινομένων ἢ καὶ ἑτέρως πως βασανιζομένων κρίνομεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα δικάζειν χρή. Ἂν μὲν γὰρ ἐνδῶσι καὶ θύσωσι, τὸ ἔγκλημα τῆς ἀσθενείας αὐτῶν γίνεται, ὅτι τὰς ὀδύνας οὐκ ἐνεγκόντες ἔθυσαν· ἂν δὲ ἐγκαρτερήσαντες 15 ταῖς βασάνοις ἀλγήσωσι μὲν ἐφ' οἷς πάσχωσι, μὴ προδῶσι δὲ τὴν εὐσέβειαν, οὐδεὶς αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν ἀλγηδόνων αἰτιᾶται τούτων, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μειζόνως αὐτοὺς ἀποδεχόμεθα καὶ θαυμάζομεν, ὅτι καὶ ὀδυνηθέντες ὑπέμειναν καὶ οὐκ ἠρνήσαντο.*

*Καὶ ἐνταῦθα τοίνυν, εἰ μὲν οὐκ ἐνεγκὼν ὁ μακάριος Βαρλαὰμ 20 τὸ καίεσθαι ὑπέσχετο θύειν, ἡττήθη· εἰ δὲ αὐτοῦ μὴ ἐνδιδόντος περιετράπη ἡ χείρ, οὐκ ἔστιν ἔγκλημα τοῦτο τῆς γνώμης τοῦ μάρτυρος· οὐ γὰρ τῆς προαιρέσεως ἀσθενούσης, ἀλλὰ τῆς τῶν νεύρων φύσεως κατὰ τὸν ἴδιον τόνον καὶ ἄκοντος τῆς χειρὸς τοῦ ἁγίου καμπτομένης, ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦτο συνέβαινεν. Ὥσπερ γὰρ τοῖς ξαινο- 25 μένοις τὰς πλευρὰς οὐκ ἐγκαλοῦμεν, ὅτι διασχίζεται αὐτῶν ἡ σάρξ, μᾶλλον δέ, ἵνα ἐγγύτερον ἀγάγω τὸ παράδειγμα, ὥσπερ τοῖς πυρέττουσι καὶ σπωμένοις οὐδεὶς ἂν μέμφοιτο καμπτομένων αὐτοῖς τῶν χειρῶν (οὐ γὰρ τῆς ἐκείνων βλακείας ἐστὶ τὸ γινόμενον, ἀλλὰ τῆς φλογὸς τοῦ νοσήματος τὴν νοτίδα ἀναλισκούσης καὶ συνελκούσης 30 παρὰ φύσιν λοιπὸν τῶν νεύρων τὴν ἀκολουθίαν), οὕτως οὐδὲ τὸν*

ἄχρηστα τὰ μηχανήματά του καὶ ἡ παράταση τοῦ κακοῦ σχεδίου του καὶ τὸ ποικιλότροπο τῆς κακουργίας του ἔγιναν αἰτία νὰ προστεθεῖ πολὺ μεγαλύτερη δόξα στὸν ἅγιο μάρτυρα. Διότι, ὅταν ὁ ἀντίπαλος ἐφαρμόσει ἄπειρες κακουργίες καὶ στὴ συνέχεια ἀναχωρήσει νικημένος, τότε γίνεται λαμπρότερος ὁ ἀθλητὴς τῆς εὐσέβειας, πράγμα ποὺ συνέβαινε καὶ ἐδῶ. Διότι ὁ μακάριος Βαρλαὰμ συνέχιζε νὰ κρατᾶ ἀκίνητο καὶ ἀμετάστρεπτο τὸ χέρι του, σὰν νὰ τὸ εἶχε φτιαγμένο ἀπὸ σίδερο· ἂν καὶ βέβαια, ἂν ἀναστρεφόταν τὸ χέρι, οὔτε ἔτσι ἡ κατηγορία θὰ ἀνῆκε στὸν μάρτυρα.

3. Ἐδῶ, σᾶς παρακαλῶ, προσέχετε ὅλοι μὲ ὅλη τὴ δύναμή σας, γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι, κι ἂν ἀκόμη ἀπέστρεφε τὸ χέρι του, δὲν ἦταν ἧττα αὐτό. Γιατί ἄραγε; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς κρίνομε ἐκείνους ποὺ καταξεσχίζονται οἱ πλευρές τους ἢ βασανίζονται μὲ κάποιο ἄλλο τρόπο, ἔτσι πρέπει νὰ κρίνομε καὶ ἐδῶ. Ἂν δηλαδὴ ὑποχωρήσουν καὶ θυσιάσουν, ἡ κατηγορία ἀνήκει στὴν ἀδυναμία αὐτῶν, ὅτι θυσίασαν μὴ ὑποφέροντας τοὺς πόνους· ἂν πάλι, δείχνοντας ὑπομονὴ στὰ βάσανα, πονέσουν βέβαια μὲ ὅσα παθαίνουν, δὲν προδώσουν ὅμως τὴν εὐσέβεια, κανένας δὲν τοὺς κατηγορεῖ γιὰ τοὺς ἀνυπόφορους αὐτοὺς πόνους, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τοὺς παραδεχόμαστε περισσότερο καὶ τοὺς θαυμάζομε, διότι καὶ τὰ ὑπέμειναν ἀφοῦ πόνεσαν πάρα πολύ, καὶ δὲν ἀρνήθηκαν τὴν πίστη τους.

Καὶ ἐδῶ λοιπόν, ἐὰν ὁ μακάριος Βαρλαὰμ ὑποσχόταν νὰ θυσιάσει μὴ ὑποφέροντας τὸ κάψιμο, νικήθηκε· ἐὰν ὅμως ἀναστρεφόταν τὸ χέρι του χωρὶς αὐτὸς νὰ ὑποχωρήσει, δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ κατηγορία γιὰ τὴ γνώμη τοῦ μάρτυρα· διότι αὐτὸ συνέβαινε ὄχι ἀπὸ ἀδυναμία τῆς προαιρέσεώς του, ἀλλὰ ἀπὸ ἀτονία τῶν νεύρων τῆς φύσεώς του καὶ τὸ χέρι του λύγισε χωρὶς νὰ τὸ θέλει ἐξαιτίας τῆς φωτιᾶς. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνους τῶν ὁποίων ξεσχίζονται οἱ πλευρές τους, δὲν τοὺς κατηγοροῦμε ὅτι ξεσχίζεται ἡ σάρκα τους, ἢ καλύτερα, γιὰ νὰ φέρω τὸ παράδειγμα πιὸ κοντὰ σὲ μᾶς, ὅπως ἀκριβῶς κανένας δὲν θὰ μποροῦσε νὰ κατηγορήσει ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ πυρεττὸ καὶ ἔχουν σπασμοὺς γιὰ τὸ ὅτι λυγίζουν τὰ χέρια τους, διότι αὐτὸ ποὺ γίνεται δὲν ὀφείλεται στὴ νωθρότητα αὐτῶν ἀλλὰ στὴ φλόγα τῆς ἀσθένειας ποὺ ἀπορροφᾶ τὴν ὑγρότητα τοῦ σώματος καὶ στὴ συνέχεια ἀναγκάζει παρὰ φύση νὰ ἀτονίσουν τὰ νεῦρα καὶ νὰ λυγίσουν, ἔτσι οὔτε τὸν ἅγιο αὐτὸν θὰ μποροῦσε νὰ

*ἅγιον τοῦτον ἄν τις ἐμέμψατο τῆς χειρὸς περιτραπείσης. Εἰ γὰρ πυρετὸς καὶ ἄκοντος τοῦ κάμνοντος συνέλκειν τὰ μέλη πέφυκε καὶ διαστρέφειν, πολλῷ μᾶλλον ἄνθρακες, ἐπικείμενοι δεξιᾷ καὶ μὴ ἐνδόντος τοῦ μάρτυρος, τοῦτο ἂν εἰργάσαντο.*

5 *Ἀλλ' ὅμως οὐκ εἰργάσαντο, ἵνα ἐκ περιουσίας μάθῃς, ὅτι Θεοῦ χάρις ἦν ἡ συμπαροῦσα καὶ ἀλείφουσα τὸν ἀθλητὴν καὶ τὸ τῆς φύσεως ἐλάττωμα διορθουμένη· οὔτε αὐτὴ τὰ ἑαυτῆς ἔπαθε κατὰ τοῦτο, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀδάμαντος πεπηγυῖα ἡ χεὶρ ἐκείνη, οὕτως ἀπερίτρεπτος ἔμενε. Τίς τότε ὁρῶν οὐκ ἂν ἐθαύμασε; τίς οὐκ ἂν ἔφριξε;* 10 *Διέκυπτον ἄνωθεν ἄγγελοι, ἐθεώρουν ἀρχάγγελοι· λαμπρὸν ἦν τὸ θέατρον καὶ ὑπερβαῖνον ὄντως τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐπεθύμησεν ἰδεῖν ἄνθρωπον ἀγωνιζόμενον καὶ οὐ πάσχοντα τὰ τῶν ἀνθρώπων; Τὸν αὐτὸν θυσιαστήριον καὶ ἱερεῖον καὶ ἱερέα γινόμενον; Διὸ καὶ διπλοῦς ὁ καπνὸς ἀνῄει, ὁ μὲν τοῦ λιβανωτοῦ* 15 *ἁπτομένου, ὁ δὲ τῆς σαρκὸς τηκομένης· καὶ ἦν ὁ καπνὸς οὗτος ἐκείνου προσηνέστερος, αὕτη δὲ ἡ εὐωδία ἐκείνης βελτίων.*

*Καὶ ταυτὸ συνέβαινεν ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς βάτου· καθάπερ γὰρ ἐκείνη ἡ βάτος ἐκαίετο καὶ οὐ κατεκαίετο, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐκαίετο μὲν ἡ δεξιά, οὐ κατεφλέγετο δὲ ἡ ψυχή· ἐδαπανᾶτο τὸ σῶμα, καὶ* 20 *οὐκ ἀνηλοῦτο ἡ πίστις· ἀπηγόρευεν ἡ σάρξ, καὶ οὐκ ἀπηγόρευεν ἡ προθυμία· καὶ οἱ μὲν ἄνθρακες τὸ μέσον τῆς χειρὸς διατρήσαντες ἐξέπιπτον κάτω, ἡ δὲ ἀνδρεία τῆς ψυχῆς οὐ διέπιπτεν· ἀλλ' ἡ μὲν χεὶρ ἀνήλωτο καὶ ἐρρύη (σὰρξ γὰρ ἦν καὶ οὐκ ἀδάμας), ἡ δὲ ψυχὴ ἑτέραν ἐπεζήτει χεῖρα πάλιν, ὥστε καὶ ἐν ἐκείνῃ τὴν καρτερίαν ἐπι-* 25 *δείξασθαι. Καὶ καθάπερ στρατιώτης γενναῖος εἰς πολεμίους εἰσελθών, καὶ κατακόψας τὴν φάλαγγα τῶν ἀνταγωνιζομένων αὐτῷ, διακλάσας τὸ ξίφος τῇ πυκνότητι τῶν ἐπαλλήλων πληγῶν, εἶτα ἐπιστραφεὶς ἕτερον ἐπιζητεῖ, διὰ τὸ μηδέπω κόρον εἰληφέναι τῆς τῶν πολεμίων σφαγῆς, οὕτω δὴ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ μακαρίου Βαρλαὰμ* 30 *τὴν χεῖρα ἀναλώσασα ἐν τῷ κατακόπτειν τὰς φάλαγγας τῶν δαιμόνων, ἑτέραν ἐπεζήτει δεξιὰν πάλιν, ὥστε καὶ ἐν ἐκείνῃ τὴν προθυμίαν ἐπιδείξασθαι*

τὸν κατηγορήσει κανεὶς γιὰ τὴν ἀναστροφὴ τοῦ χεριοῦ του. Διότι, ἐὰν πυρεττός, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει ὁ ἀσθενής, ἔχει τὴ δύναμη νὰ λυγίζει τὰ μέλη καὶ νὰ τὰ διαστρέφει, πολὺ περισσότερο θὰ μποροῦσαν νὰ τὸ κάνουν αὐτό, καὶ χωρὶς νὰ ὑποχωρήσει ὁ μάρτυρας, κάρβουνα ἀναμμένα καὶ τοποθετημένα ἐπάνω στὸ χέρι.

Ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκαναν, γιὰ νὰ μάθεις πάρα πολὺ καλά, ὅτι ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἦταν ἐκείνη ποὺ βρισκόταν μαζὶ μὲ τὸν ἀθλητὴ καὶ τὸν ἐνίσχυε, συμπληρώνοντας τὴν ἀδυναμία τῆς φύσεως· οὔτε τὸ χέρι ἔπαθε ἐκεῖνα ποὺ ἦταν ἑπόμενο νὰ πάθει, καὶ σὰν νὰ εἶχε γίνει ἀπὸ διαμάντι τὸ χέρι ἐκεῖνο, ἔτσι ἔμενε ἀμετάστρεπτο. Ποιός τότε βλέποντας θὰ μποροῦσε νὰ μὴ θαυμάσει; ποιός θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ φρίξει; Ἔσκυβαν ἀπὸ ἐπάνω ἄγγελοι, ἔβλεπαν ἀρχάγγελοι· τὸ θέαμα ἦταν λαμπρό, ξεπερνώντας πραγματικὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ποιός δηλαδὴ δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ δεῖ ἄνθρωπο ν' ἀγωνίζεται καὶ νὰ μὴ παθαίνει τὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ ἴδιος νὰ γίνεται θυσιαστήριο καὶ σφάγιο καὶ ἱερέας; Γι' αὐτὸ καὶ ἀνέβαινε διπλὸς ὁ καπνός, ὁ ἕνας ἀπὸ τὸ λιβάνι ποὺ καιόταν καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴ σάρκα ποὺ ἔλειωνε, καὶ ὁ καπνὸς αὐτὸς ἦταν πιὸ εὐχάριστος, ἡ εὐωδιὰ αὐτὴ ἦταν πιὸ καλὴ ἀπὸ ἐκείνη.

Καὶ συνέβαινε τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνο ποὺ συνέβηκε μὲ τὴ βάτο. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἡ βάτος ἐκείνη καιόταν καὶ δὲν κατακαιόταν, ἔτσι καὶ ἐδῶ καιόταν βέβαια τὸ χέρι, ἀλλὰ δὲν καταφλεγόταν ἡ ψυχή· ἔλειωνε τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν μειωνόταν ἡ πίστη· ἐξασθένιζε ἡ σάρκα, ἀλλὰ δὲν ἐξασθένιζε ἡ προθυμία. Καὶ τὰ ἀναμμένα κάρβουνα, ἀφοῦ τρύπησαν τὸ μέσον τῆς παλάμης τοῦ χεριοῦ, ἔπεφταν κάτω, ἡ ἀνδρεία ὅμως τῆς ψυχῆς δὲν ἔπεφτε· τὸ χέρι δηλαδὴ κάηκε καὶ ἔπεσε κάτω, διότι ἦταν σάρκα καὶ ὄχι διαμάντι, ἡ ψυχὴ ὅμως ζητοῦσε πάλι ἄλλο χέρι, ὥστε καὶ μ' ἐκεῖνο νὰ δείξει τὴν ὑπομονή τους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς στρατιώτης γενναῖος ποὺ ὅρμησε μέσα στοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀφοῦ κατέσφαξε τὴ φάλαγγα τῶν ἀντιπάλων του καὶ ἔσπασε τὸ ξίφος του ἀπὸ τὰ πυκνὰ ἀλλεπάλληλα χτυπήματα, στὴ συνέχεια ἐπιστρέφει καὶ ζητεῖ ἄλλο, διότι δὲν χόρτασε ἀκόμη νὰ σφάζει ἐχθρούς, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ μακαρίου Βαρλαάμ· ἀφοῦ καταστράφηκε τὸ χέρι μὲ τὸ νὰ κατασφάζει τὶς φάλαγγες τῶν δαιμόνων, ζητοῦσε πάλι ἄλλο χέρι, ὥστε καὶ μ' ἐκεῖνο νὰ δείξει τὴν προθυμία.

*Μὴ γάρ μοι τοῦτο εἴπῃς, ὅτι μίαν ἐξέδωκε χεῖρα μόνον· ἀλλὰ τοῦτο πρὸ ἐκείνου ἐννόει, ὅτι ὁ τὴν χεῖρα προδούς, οὗτος καὶ τὴν κεφαλὴν ἐξέδωκεν ἂν καὶ τὰς πλευρὰς προὔθηκε καὶ πυρὶ καὶ θυρίοις καὶ πελάγει καὶ κρημνῷ καὶ σταυρῷ καὶ τροχῷ καὶ πρὸς πάσας τὰς 5 ἀκουσθείσας ποτὲ τιμωρίας παρετάξατο καὶ πάντα ἔπαθεν, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ, ἀλλὰ τῇ προθέσει. Οὐ γὰρ πρὸς ὡρισμένας κολάσεις ἀπαντῶσιν οἱ μάρτυρες, ἀλλὰ πρὸς ἀορίστους ἀποδύονται τιμωρίας· οὐ γάρ εἰσι κύριοι τῆς γνώμης τῶν τυράννων, οὐδὲ ὅρους αὐτοῖς καὶ μέτρα τιμωριῶν τιθέασιν· ἀλλ' ὅσα ἂν αὐτοὺς ἡ ἀπάνθρω- 10 πος καὶ θηριώδης ἐκείνων γνώμη διαθεῖναι ἐπιθυμήσῃ κακά, τοσαῦτα εἰσέρχονται πεισόμενοι· πλὴν ἂν μὴ μεταξὺ τὸ σῶμα ἀπαγορεῦσαν ἀπλήρωτον ἐν τῷ μέσῳ καταλίπῃ τὴν τῶν τυράννων ἐπιθυμίαν.*

*Ἐμαραίνετο τοίνυν ἡ σάρξ, καὶ ἡ προαίρεσις προθυμοτέρα 15 ἐγίνετο, αὐτοὺς τοὺς ἄνθρακας παρερχομένη τῇ λαμπρότητι καὶ μᾶλλον αὐτῶν ἀποστίλβουσα· πνευματικὸν γὰρ ἔνδον ἀνεκαίετο πῦρ πολὺ τοῦ πυρὸς τούτου φλογωδέστερον. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος τῆς ἔξωθεν οὐκ ᾐσθάνετο φλογός, ἐπειδὴ τὸ ἔνδον αὐτὸν ἔκαιε πῦρ τὸ διάπυρον καὶ διακαὲς τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.*

*20 4. Ταῦτα μὴ μόνον ἀκούωμεν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ καὶ μιμώμεθα. Ὅπερ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, καὶ νῦν λέγω· μὴ μέχρι τῆς παρούσης ὥρας θαυμαζέσθω ὁ μάρτυς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἴκαδε ἀπιὼν ἕκαστος ἐπαγέσθω τὸν ἅγιον, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγέτω τὴν ἑαυτοῦ, μᾶλλον δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν διὰ τῆς τῶν εἰρημένων μνήμης. 25 Ὑπόδεξαι αὐτόν, ὡς προείρηται, καὶ στῆσον ἐπὶ τῆς καρδίας τῆς σῆς τὴν χεῖρα ἔχοντα ἐκτεταμένην· ὑπόδεξαι τὸν στεφανίτην καὶ μηδέποτε ἀφῇς ἐξελθεῖν τῆς διανοίας τῆς σῆς. Διὰ τοῦτο ὑμᾶς καὶ παρὰ τὰς θήκας τῶν ἁγίων μαρτύρων ἠγάγομεν, ἵνα καὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως λάβητέ τινα παράκλησιν ἀρετῆς καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπαπο- 30 δύσησθε ζῆλον. Καὶ γὰρ στρατιώτην ἀνίστησι μὲν καὶ ἀκοὴ ἀριστέως, πολλῷ δὲ πλέον ὄψις καὶ θεωρία καὶ μάλιστα ὅταν εἰς αὐτὴν τοῦ ἀριστέως τὴν σκηνὴν εἰσελθὼν ἴδῃ τὸ ξίφος ᾑμαγμένον, τὴν κε-*

Μὴ μοῦ πεῖς βέβαια αὐτό, ὅτι πρόσφερε μόνο τὸ ἕνα χέρι, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνο αὐτὸ νὰ σκέπτεσαι, ὅτι αὐτὸς ποὺ πρόσφερε τὸ χέρι του, αὐτὸς θὰ μποροῦσε καὶ τὸ κεφάλι του νὰ προσφέρει καὶ τὶς πλευρές του νὰ θυσιάσει, καὶ θὰ ἦταν ἕτοιμος ν' ἀντιμετωπίσει καὶ φωτιὰ καὶ θηρία καὶ πέλαγος καὶ γκρεμὸ καὶ σταυρὸ καὶ τροχὸ καὶ ὅλες τὶς τότε γνωστὲς τιμωρίες, καὶ ὅλα τὰ ἔπαθε, ἂν ὄχι βέβαια στὴν πράξη, ἀλλὰ μὲ τὴν προαίρεση. Διότι οἱ μάρτυρες δὲν συμβαίνει ν' ἀντιμετωπίζουν ὁρισμένα μόνο βασανιστήρια, ἀλλ' ἀγωνίζονται ἐναντίον ἀορίστων τιμωριῶν· διότι δὲν ἐξουσιάζουν τὴ γνώμη τῶν τυράννων, οὔτε τοὺς βάζουν ὅρια καὶ μέτρα τιμωριῶν, ἀλλ' ὅσα κακὰ συμβεῖ νὰ ἐπιθυμήσει νὰ τοὺς ἐπιβάλει ἡ ἀπάνθρωπη καὶ θηριώδης γνώμη ἐκείνων, ὅλα αὐτὰ μπαίνουν στὸν ἀγώνα νὰ τὰ πάθουν, ἐκτὸς καὶ ἂν τὸ σῶμα στὸ μεταξὺ ὑποκύψει καὶ ἀφήσει ἀνεκπλήρωτη τὴν ἐπιθυμία τῶν τυράννων.

Μαραίνονταν λοιπὸν οἱ σάρκες καὶ ἡ προαίρεση γινόταν προθυμότερη, ὑπερνικώντας ὡς πρὸς τὴ λαμπρότητα καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἀναμμένα κάρβουνα καὶ ἀκτινοβολώντας πολὺ περισσότερο ἀπὸ αὐτά· διότι μέσα ἔκαιε πνευματικὴ φωτιά, πολὺ πιὸ φλογερὴ ἀπὸ αὐτὴ τὴ φωτιά. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος δὲν αἰσθανόταν τὴν ἐξωτερικὴ φλόγα, ἐπειδὴ μέσα του ἔκαιε ἡ φλογερὴ καὶ ἄσβεστη φωτιὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.

4. Αὐτὰ ἂς μὴ τὰ ἀκοῦμε μόνον, ἀγαπητοί, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ μιμούμαστε. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγα στὴν ἀρχή, τὸ λέγω καὶ τώρα. Ἂς μὴ θαυμάζεται ὁ μάρτυρας μόνο μέχρι αὐτὴ τὴ στιγμή, ἀλλὰ καὶ ἐπιστρέφοντας ὁ καθένας στὸ σπίτι του ἂς παίρνει μαζί του τὸν ἅγιο καὶ ἂς τὸν βάζει μέσα στὸ σπίτι του, ἢ καλύτερα ἂς τὸν βάζει μέσα στὴν καρδιά του μὲ τὴν ἀνάμνηση τῶν ὅσων ἔχομε πεῖ. Ὑποδέξου αὐτόν, ὅπως προαναφέρθηκε, καὶ τοποθέτησέ τον μέσα στὴν καρδιά σου ἔχοντας τὸ χέρι του τεντωμένο· ὑποδέξου τὸν στεφανηφόρο καὶ μὴ τὸν ἀφήσεις νὰ βγεῖ ποτὲ ἀπὸ τὴ διάνοιά σου. Γι' αὐτὸ καὶ σᾶς φέραμε κοντὰ στὶς λειψανοθῆκες τῶν ἁγίων μαρτύρων, ὥστε καὶ ἀπὸ τὴ θέα αὐτῶν νὰ λάβετε κάποια παρότρυνση πρὸς ἀρετὴ καὶ νὰ ἀναλάβετε τὸν ἀγώνα νὰ ἐπιδείξετε τὸν ἴδιο ζῆλο. Διότι καὶ τὸν στρατιώτη τὸν ἐμψυχώνει βέβαια καὶ ἡ διήγηση γιὰ τὸν ἥρωα, πολὺ περισσότερο ὅμως ἡ θέα καὶ θεωρία αὐτοῦ καὶ μάλιστα ὅταν, εἰσερχόμενος μέσα στὴν ἴδια τὴ σκηνὴ τοῦ ἥρωα, δεῖ τὸ ξίφος αἱματο-

*φαλὴν τοῦ πολεμίου κειμένην, τὰ λάφυρα ἄνω κρεμάμενα, τὸ αἷμα νεαρὸν τῶν χειρῶν ἀποστάζον παρὰ τοῦ τὸ τρόπαιον στήσαντος, πανταχοῦ δόρατα καὶ ἀσπίδας καὶ τόξα καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν παντευχίαν κειμένην.*

5 *Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα συνεληλύθαμεν. Σκηνὴ γάρ ἐστι στρατιωτικὴ τῶν μαρτύρων ὁ τάφος· κἂν ἀνοίξῃς τοὺς τῆς πίστεως ὀφθαλμούς, ὄψει τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης ἐνταῦθα κείμενον, τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, τὴν κνημῖδα τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, αὐτὴν τοῦ*
10 *διαβόλου τὴν κεφαλὴν ἀπερριμένην χαμαί. Ὅταν γὰρ ἴδῃς δαιμονῶντα ἄνθρωπον παρὰ τὸν τάφον τοῦ μάρτυρος κείμενον ὕπτιον καὶ σπαράσσοντα ἑαυτὸν πολλάκις, οὐδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ τὴν κεφαλὴν τοῦ Πονηροῦ τετμημένην ὁρᾷς. Ἔτι γὰρ καὶ νῦν παράκειται ταῦτα τὰ ὅπλα τοῖς τοῦ Χριστοῦ στρατιώταις, καὶ καθάπερ τοὺς ἀριστέας*
15 *μετὰ τῶν ὅπλων θάπτουσιν οἱ βασιλεῖς, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε, καὶ μετὰ τῶν ὅπλων αὐτοὺς ἔθαψεν, ἵνα καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως δείξῃ πᾶσαν τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἁγίων. Μάθε τοίνυν τὴν παντευχίαν αὐτῶν τὴν πνευματικὴν καὶ μέγιστα κερδάνας ἀναχωρήσεις ἐντεῦθεν. Πολὺς καὶ σοὶ πόλεμος πρὸς τὸν διάβολον,*
20 *ἀγαπητέ, πολὺς καὶ μέγας καὶ διηνεκής.*

*Μάθε τοίνυν τὰ παλαίσματα, ἵνα μιμήσῃ τὰς νίκας· καταγέλασον πλούτου καὶ χρημάτων καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης τοῦ βίου φαντασίας· μὴ μακαρίσῃς τοὺς πλουτοῦντας, ἀλλὰ μακάρισον τοὺς μαρτυροῦντας· μὴ τοὺς ἐν τρυφῇ, ἀλλὰ τοὺς ἐν τηγάνοις· μὴ τοὺς ἐν τρα-*
25 *πέζῃ πολυτελεῖ, ἀλλὰ τοὺς ἐν λέβητι ζέοντι· μὴ τοὺς ἐν βαλανείοις καθημερινοῖς, ἀλλὰ τοὺς ἐν καμίνοις χαλεπαῖς· μὴ τοὺς μύρων ὄζοντας, ἀλλὰ τοὺς καπνὸν καὶ κνίσσαν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ὀπτωμένης ἀφιέντας. Αὕτη ἡ εὐωδία ἐκείνης βελτίων καὶ λυσιτελεστέρα· ἐκείνη μὲν γὰρ ἐπὶ κόλασιν ἀπάγει τοὺς κεχρημένους αὐτῇ, αὕτη δὲ ἐπὶ*
30 *βραβεῖα καὶ στεφάνους τοὺς ἄνω. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι πονηρὸν ἡ τρυφὴ καὶ μύρων ἀλοιφὴ καὶ μέθη καὶ οἶνος ἀμετρίαν ἔχων καὶ πολυτελὴς τράπεζα, ἄκουσον τί φησιν ὁ προφήτης· «οὐαὶ οἱ καθεύδοντες*

6. Πρβλ. Ἐφ. 6, 14–17.

βαμμένο, τὸ κεφάλι τοῦ ἐχθροῦ κομμένο, τὰ λάφυρα κρεμασμένα ἐπάνω, τὸ αἷμα νωπὸ νὰ στάζει ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνου ποὺ ἔστησε τὸ τρόπαιο, παντοῦ δόρατα καὶ ἀσπίδες καὶ τόξα καὶ ὅλη τὴν ἄλλη πανοπλία κειμένη ἐκεῖ.

Γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς συγκεντρωθήκαμε ἐδῶ. Διότι ὁ τάφος τῶν μαρτύρων εἶναι σκηνὴ στρατιωτική, καὶ ἂν ἀνοίξεις τὰ μάτια τῆς πίστεως, θὰ δεῖς κείμενον ἐδῶ τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, τὸν θυρεὸ τῆς πίστεως, τὴν περικεφαλαία τῆς σωτηρίας, τὴν κνημίδα τοῦ Εὐαγγελίου, τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος[6], καὶ τὸ ἴδιο τὸ κεφάλι τοῦ διαβόλου ριγμένο κάτω. Διότι, ὅταν δεῖς δαιμονισμένο ἄνθρωπο ξαπλωμένο ἀνάσκελα δίπλα στὸν τάφο τοῦ μάρτυρα, καὶ πολλὲς φορὲς νὰ καταξεσχίζει τὸν εαυτό του, τίποτε ἄλλο δὲν βλέπεις, παρὰ τὸ κεφάλι τοῦ πονηροῦ κομματιασμένο. Διότι ἀκόμη καὶ τώρα βρίσκονται αὐτὰ τὰ ὅπλα δίπλα στοὺς στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ βασιλεῖς θάβουν τοὺς ἥρωες μαζὶ μὲ τὰ ὅπλα τους, τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ ὁ Χριστός· τοὺς ἔθαψε μὲ τὰ ὅπλα τους, ὥστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάπαυση νὰ δείξει ὅλη τὴ δόξα καὶ δύναμη τῶν ἁγίων. Μάθε λοιπὸν τὴν πνευματικὴ πανοπλία αὐτῶν καὶ θὰ φύγεις ἀπὸ ἐδῶ ἀποκομίζοντας μεγάλο κέρδος. Ὑπάρχει, ἀγαπητέ, καὶ δικός σου πολὺς πόλεμος πρὸς τὸν διάβολο, πολὺς καὶ μεγάλος καὶ διαρκής.

Μάθε λοιπὸν τὰ παλαίσματα, γιὰ νὰ μιμηθεῖς τὶς νίκες. Περιφρόνησε τὸν πλοῦτο, τὰ χρήματα καὶ ὅλη τὴν ἄλλη φαντασία τοῦ βίου. Μὴ μακαρίσεις τοὺς πλουσίους, ἀλλὰ μακάρισε ἐκείνους ποὺ μαρτυροῦν· ὄχι ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα στὴν ἀπόλαυση, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ τηγανίζονται· ὄχι ἐκείνους ποὺ κάθονται σὲ πολυτελὴ τραπέζια, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ ρίχνονται σὲ καζάνια ποὺ βράζουν· ὄχι ἐκείνους ποὺ πηγαίνουν καθημερινὰ στὰ λουτρά, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ ρίχνονται στὰ φοβερὰ καμίνια· ὄχι ἐκείνους ποὺ μοσχοβολοῦν ἀρώματα, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ ἀφήνουν ν' ἀναδύεται ἀπὸ τὴν καιόμενη σάρκα τους καπνὸς καὶ κνίσσα. Αὐτὴ ἡ εὐωδιὰ εἶναι καλύτερη καὶ ὠφελιμότερη. Διότι ἐκείνη ὁδηγεῖ ἐκείνους ποὺ τὴ χρησιμοποιοῦν στὴν κόλαση, ἐνῶ αὐτὴ σὲ βραβεῖα καὶ οὐράνια στεφάνια. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι εἶναι ἁμαρτία ἡ ζωὴ τῶν ἀπολαύσεων καὶ τὸ ἄλειμμα μὲ μύρα, καθὼς καὶ ἡ μέθη, ἡ ἄμετρη χρήση οἴνου, καὶ ἡ πολυτελὴς τράπεζα, ἄκουσε τί λέγει ὁ προφήτης· «ἀλλοίμονο σ' ἐκείνους ποὺ

*ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων καὶ κατασπαταλῶντες ἐπὶ ταῖς στρωμναῖς αὐτῶν· οἱ ἐσθίοντες ἐρίφους ἐκ ποιμνίων καὶ μοσχάρια ἐκ βουκολίων γαλαθηνά· οἱ πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι». Εἰ δὲ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ταῦτα ἀπηγόρευ-*
5 *το, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς χάριτος, ἔνθα πλείων ἡ φιλοσοφία.*

*Ταῦτά μοι καὶ πρὸς ἄνδρας καὶ πρὸς γυναῖκας εἴρηται· κοινὸν γὰρ τὸ στάδιον· οὐ διῄρηται τὸ στατόπεδον τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν φύσιν, ἀλλ' εἷς ἐστιν ὁ σύλλογος· δύνανται καὶ γυναῖκες ἐνδύσασθαι θώρακα καὶ ἀσπίδα προβαλέσθαι καὶ βέλος ἀφεῖναι καὶ ἐν μαρτυ-*
10 *ρίου καιρῷ, καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ τοιούτῳ πολλὴν ἀπαιτοῦντι παρρησίαν. Καὶ καθάπερ τοξότης ἄριστος, εὐστόχως τὸ βέλος ἀπὸ τῆς νευρᾶς ἀφιείς, ἅπασαν συνταράττει τῶν πολεμίων τὴν τάξιν, οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι μάρτυρες καὶ πάντες δὲ οἱ τῆς ἀληθείας ἀγωνισταί, οἱ ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, ὥσπερ ἀπό τι-*
15 *νος νευρᾶς τῆς γλώττης τὰ ῥήματα ἀφιᾶσιν εὐστόχως· καὶ ταῦτα, ὥσπερ βέλη πετόμενα διὰ τοῦ ἀέρος, εἰς τὰς ἀοράτους τῶν δαιμόνων ἐμπίπτοντα φάλαγγας, πᾶσαν αὐτῶν συνταράττει τὴν παράταξιν, ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Βαρλαὰμ τούτου γέγονεν· ἀπὸ ψιλῶν γὰρ ῥημάτων ὥσπερ ἀπὸ βελῶν πετομένων συνέχεε τὸ τοῦ*
20 *διαβόλου στρατόπεδον.*

*Ταύτην καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα τὴν εὐστοχίαν. Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς ἀπὸ τῶν θεάτρων καταβαίνοντας μαλακωτέρους γινομένους; τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι μετὰ σπουδῆς τοῖς ἐκεῖ γινομένοις προσέχουσι· καὶ γὰρ ὀφθαλμῶν περιστροφὰς καὶ χειρῶν περιδονήσεις καὶ ποδῶν κύ-*
25 *κλους καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ διαστροφῇ τοῦ λυγισθέντος σώματος φανέντων εἰδώλων τοὺς τύπους ἐναποθέμενοι ταῖς ψυχαῖς οὕτως ἀπέρχονται. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἐκείνους μὲν ἐπὶ λύμῃ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι πρόνοιαν, καὶ μνήμην ἐνδιάθετον ἔχειν τῶν ἐκεῖ γινομένων, ἡμᾶς δὲ ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα μιμήσεως μέλ-*
30 *λοντας τοῖς ἀγγέλοις παρισοῦσθαι, μηδὲ τὴν ἴσην ἐκείνοις συνεισφέρειν σπουδὴν περὶ τὴν τῶν εἰρημένων φυλακήν;*

7. Ἀμὼς 6,4–6.

κοιμοῦνται σὲ ἐλεφάντινα κρεββάτια καὶ κατασπαταλοῦν χρήματα γιὰ τὰ στρώματα καὶ σκεπάσματα αὐτῶν, σ' ἐκείνους ποὺ τρῶνε ἐρίφια ἀπὸ τὰ ποίμνια καὶ μοσχάρια γάλακτος ἀπὸ τὰ βουστάσια, σ' ἐκείνους ποὺ πίνουν διυλισμένο κρασὶ καὶ ἀλείφονται μὲ πανάκριβα ἀρώματα»[7]. Ἂν αὐτὰ ἀπαγορευόταν στὴν ἐποχὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πολὺ περισσότερο ἀπαγορεύονται τώρα στὴν ἐποχὴ τῆς χάριτος, κατὰ τὴν ὁποία εἶναι μεγαλύτερη ἡ εὐσέβεια.

Αὐτὰ τὰ λόγια μου λέχθηκαν καὶ γιὰ τοὺς ἄνδρες καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες· διότι εἶναι κοινὸ τὸ στάδιο· δὲν διαιρεῖται τὸ στρατόπεδο τοῦ Χριστοῦ ἐξαιτίας τῆς φύσεως, ἀλλ' ἕνα εἶναι τὸ σύνολο. Μποροῦν καὶ γυναῖκες νὰ φορέσουν θώρακα, καὶ νὰ προβάλουν ἀσπίδα, καὶ νὰ ρίξουν βέλος, καὶ κατὰ τὸν καιρὸ μαρτυρίου καὶ σὲ ἄλλον παρόμοιο καιρὸ ποὺ ἀπαιτεῖ πολλὴ παρρησία. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἄριστος τοξότης, ἀφήνοντας τὸ βέλος νὰ φύγει μὲ εὐστοχία ἀπὸ τὴ χορδὴ τοῦ τόξου, προξενεῖ ταραχὴ σ' ὅλη τὴν παράταξη τῶν ἐχθρῶν, ἔτσι καὶ οἱ ἅγιοι μάρτυρες καὶ ὅλοι οἱ ἀγωνιστὲς τῆς ἀληθείας, ποὺ ἀγωνίζονται ἐναντίον τῶν μεθοδειῶν τοῦ διαβόλου, ρίχνουν τὰ λόγια μὲ εὐστοχία ἀπὸ τὴ γλώσσα, σὰν ἀπὸ κάποια χορδή, καὶ αὐτά, πετώντας μέσα στὸν ἀέρα σὰν βέλη, πέφτουν ἐπάνω στὶς ἀόρατες φάλαγγες τῶν δαιμόνων, συνταράσσοντας ὅλη τὴν παράταξη αὐτῶν, πράγμα βέβαια ποὺ συνέβηκε καὶ μὲ τὸν μακάριο αὐτὸν Βαρλαάμ. Διότι μὲ ἁπλὰ λόγια, ποὺ ρίχνονταν σὰν ἀπὸ βέλη, προκαλοῦσε σύγχυση στὸ στρατόπεδο τοῦ διαβόλου.

Αὐτὴν τὴν εὐστοχία ἂς μιμηθοῦμε καὶ ἐμεῖς. Δὲν βλέπεις ἐκείνους ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ θέτρα ὅτι γίνονται πιὸ ἤπιοι; Καὶ ἡ αἰτία εἶναι τὸ ὅτι προσέχουν μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον τὰ ὅσα γίνονται ἐκεῖ· καὶ ἀφοῦ βάλουν μέσα στὴν ψυχή τους τίς περιστροφὲς τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν χεριῶν τὰ κουνήματα, τῶν ποδιῶν τὶς περιστροφικὲς κινήσεις, καὶ τὶς μορφὲς ὅλων τῶν εἰδώλων ποὺ ἐμφανίσθηκαν στὴ σκηνὴ μὲ τὰ σπασίματα τοῦ λυγισμένου σώματός τους, ἔτσι φεύγουν ἀπὸ ἐκεῖ. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο, ἐκεῖνοι νὰ δείχνουν τόση μεγάλη φροντίδα πρὸς καταστροφὴ τῆς ψυχῆς τους καὶ νὰ διατηροῦν μέσα στὴ μνήμη τους τὰ ὅσα γίνονται ἐκεῖ, καὶ ἐμεῖς ποὺ μποροῦμε νὰ ἐξισωθοῦμε μὲ τοὺς ἀγγέλους, ἐὰν μιμηθοῦμε τὰ ὅσα γίνονται ἐδῶ, νὰ μὴ δείχνομε οὔτε τὸ ἴσο ἐνδιαφέρον μὲ ἐκείνους γιὰ τὴ φύλαξη τῶν ὅσων ἔχουν λεχθεῖ;

*Μή, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, μὴ οὕτω τῆς οἰκείας κατεμελῶμεν σωτηρίας, ἀλλ' ἐναποθώμεθα τοὺς μάρτυρας ἅπαντες ταῖς ἑαυτῶν διανοίαις, μετὰ τῶν τηγάνων, μετὰ τῶν λεβήτων, μετὰ τῶν ἄλλων τιμωριῶν· καὶ καθάπερ οἱ ζωγράφοι τὴν εἰκόνα πολλάκις καπνῷ 5 καὶ αἰθάλῃ καὶ χρόνῳ μακρῷ γενομένην ἀμαυροτέραν ἀποσμήχουσιν, οὕτω καὶ σὺ ποίησον, ἀγαπητέ, τὴν μνήμην τῶν ἁγίων μαρτύρων· ἐπειδὰν εἰσιοῦσαι βιωτικαὶ φροντίδες ἀμαυρώσωσι τὴν διάνοιάν σου, ἀπόσμηξον διὰ τῆς τῶν μαρτύρων μνήμης. Ἂν γὰρ ταύτην ἔχῃς ἐν τῇ ψυχῇ σου τὴν μνήμην, οὐ θαυμάσεις πλοῦτον, οὐ πε- 10 νίαν δακρύσεις, οὐκ ἐπαινέσεις δόξαν καὶ δυναστείαν, οὐδὲν ὅλως τῶν ἀνθρωπίνων, οὐ τῶν φαιδρῶν μέγα τι ὑπολάβῃς εἶναι, οὐ τῶν λυπηρῶν ἀφόρητον· ἀλλὰ πάντων ἐκείνων ἀνώτερος γενόμενος, ἕξεις διδασκαλίαν ἀρετῆς διηνεκῆ τῆς εἰκόνος ταύτης τὴν θεωρίαν. Ὁ γὰρ στρατιώτης, ὁρῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν πολέμοις καὶ μά- 15 χαις ἀνδριζομένους, οὐκ ἐπιθυμήσει τρυφῆς ποτε, οὐ θαυμάσεται τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον βίον, ἀλλὰ τὸν σκληρὸν καὶ εὔτονον καὶ ἐναγώνιον. Ποία γὰρ κοινωνία μέθῃ καὶ μάχῃ; γαστρίζεσθαι καὶ ἀνδρίζεσθαι; μύροις καὶ ὅπλοις; πολέμῳ καὶ κώμοις; Στρατιώτης εἶ τοῦ Χριστοῦ, ἀγαπητέ, ὁπλίζου, μὴ καλλωπίζου· ἀθλητὴς εἶ γεν- 20 ναῖος, ἀνδρίζου, μὴ ὡραΐζου.*

*Οὕτω μιμησώμεθα τοὺς ἁγίους τούτους, οὕτω τιμήσωμεν τοὺς ἀριστέας, τοὺς στεφανίτας, τοὺς Θεοῦ φίλους, καί, βαδίσαντες τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ὁδόν, τῶν αὐτῶν αὐτοῖς στεφάνων ἐπιτευξόμεθα, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυ- 25 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

Ἂς μή, σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἱκετεύω, ἂς μὴ παραμελοῦμε τόσο πολὺ τὴ σωτηρία μας, ἀλλ' ἂς ἐναποθέτομε ὅλοι μας τοὺς μάρτυρες μέσα στὴ διάνοιά μας, μαζὶ μὲ τὰ τηγάνια, μὲ τὰ καζάνια, καὶ μὲ τὶς ἄλλες τιμωρίες· καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ζωγράφοι πολλὲς φορὲς καθαρίζουν τὴν εἰκόνα ποὺ μαύρισε ἀπὸ τὸν καπνὸ καὶ τὴ σκόνη καὶ τὴν πολυκαιρία, τὸ ἴδιο κάνε καὶ σύ, ἀγαπητέ, τὴ μνήμη τῶν ἁγίων μαρτύρων. Ὅταν συμβεῖ νὰ εἰσέλθουν βιωτικὲς φροντίδες καὶ ν' ἀμαυρώσουν τὴ διάνοιά σου, καθάρισέ την μὲ τὴ μνήμη τῶν μαρτύρων. Διότι, ἐὰν ἔχεις αὐτὴ τὴ μνήμη στὴν ψυχή σου, δὲν θὰ θαυμάσεις πλοῦτο, δὲν θὰ δακρύσεις γιὰ φτώχεια, δὲν θὰ ἐπαινέσεις δόξα καὶ ἐξουσία, καὶ γενικὰ τίποτε ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, οὔτε ἀπὸ τὰ εὐχάριστα θὰ θεωρήσεις κάτι τὸ σπουδαῖο, οὔτε ἀπὸ τὰ δυσάρεστα ὡς ἀφόρητο, ἀλλά, γενόμενος ἀνώτερος ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα, θὰ ἔχεις διαρκὴ διδασκαλία ἀρετῆς τὴ θέα τῆς εἰκόνας αὐτῆς. Διότι ἐκεῖνος ποὺ βλέπει καθημερινὰ στρατιῶτες νὰ πολεμοῦν μὲ ἀνδρεία σὲ πολέμους καὶ μάχες, δὲν θὰ ἐπιθυμήσει ποτὲ ζωὴ ἀπολαύσεων, δὲν θὰ θαυμάσει τὸν φιλήδονο καὶ παραλυμένο βίο, ἀλλὰ τὸν σκληρὸ καὶ ρωμαλέο καὶ γεμάτο ἀπὸ ἀγῶνες. Διότι ποιά σχέση ἔχει ἡ μέθη μὲ τὴ μάχη; τὸ ὑπερβολικὸ φαγοπότι μὲ τὰ ἀνδραγαθήματα; τὰ ἀρώματα μὲ τὰ ὅπλα; ὁ πόλεμος μὲ τὰ καλλωπίσματα; Εἶσαι στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, ἀγαπητέ· νὰ ὁπλίζεσαι καὶ ὄχι νὰ καλλωπίζεσαι· εἶσαι ἀθλητὴς γενναῖος· νὰ ἀγωνίζεσαι γενναῖα καὶ ὄχι νὰ στολίζεσαι.

Ἔτσι θὰ μιμηθοῦμε τοὺς ἁγίους αὐτούς, ἔτσι θὰ τιμήσομε τοὺς ἥρωες, τοὺς στεφανηφόρους, τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, καί, ἀφοῦ βαδίσομε τὴν ἴδια ὁδὸ μὲ αὐτούς, θὰ ἐπιτύχομε τὰ ἴδια στεφάνια, τὰ ὁποῖα εὔχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΕΓΚΩΜΙΟΝ*

## *ΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥΣ*

*1. Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὅτι καὶ ἐξ Αἰγύπτου μάρτυρες, Αἰγύπτου τῆς θεομάχου καὶ μανικωτάτης, καὶ ὅθεν τὰ ἄθεα στόματα, ὅθεν αἱ βλάσφημοι γλῶσσαι, ἐξ Αἰγύπτου μάρτυρες, οὐκ ἐν Αἰγύπτῳ δὲ μόνον, οὐδὲ ἐν τῇ παροίκῳ καὶ γείτονι χώρᾳ, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ 5 τῆς οἰκουμένης. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῆς τῶν ὠνίων εὐετηρίας, ὅταν ἴδωσιν οἱ τὰς πόλεις οἰκοῦντες πλείω τῆς χρείας τῶν οἰκούντων γενομένην τὴν φοράν, καὶ πρὸς τὰς ἔξω διαπέμπουσι πόλεις, ὁμοῦ τε τὴν παρ' ἑαυτῶν ἐπιδεικνύμενοι φιλοφροσύνην καὶ πρὸς τῇ τούτων περιουσίᾳ μετ' εὐκολίας ὧν ἂν δέωνται πάλιν ἀντωνούμενοι 10 παρ' ἐκείνων, οὕτω καὶ αἱ Αἰγύπτιοι πεποιήκασιν ἐπὶ τῶν τῆς εὐσεβείας ἀθλητῶν. Ἰδόντες τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι πολλὴν παρ' ἑαυτοῖς γενομένην τὴν φοράν, οὐ κατέκλεισαν ἐν τῇ πόλει τὸ μέγα τοῦτο τοῦ Θεοῦ δῶρον, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς γῆς ἐξέπεμψαν τοὺς τῶν ἀγαθῶν θησαυρούς, τήν τε αὐτῶν φιλαδελφίαν ἐπιδεικνύμενοι, καὶ 15 τὸν κοινὸν πάντων Δεσπότην δοξάζοντες, καὶ τὴν αὐτῶν παρὰ πᾶσι κοσμοῦντες πόλιν καὶ μητρόπολιν τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἀποφαίνοντες.*

*Εἰ γὰρ ψυχραὶ καὶ εὐτελεῖς ἀφορμαὶ καὶ πρὸς τὸν παρόντα βίον ἡμῖν συντελοῦσαι χάριτες μόνον, ἴσχυσαν τοῦτο τὸ γέρας πολ- 20 λαῖς τῶν πόλεων παρασχεῖν, τὴν οὐδὲν τούτων τῶν ἐπικήρων καὶ φθαρτῶν χαριζομένην, ἀλλ' ἄνδρας πολλὴν ταῖς κληρωθείσας αὐτοῖς πόλεσι καὶ μετὰ τελευτὴν κεκτημένους ἀσφάλειαν, πῶς οὐ δίκαιον μάλιστα πασῶν ταύτης παρ' αὐτῶν τῆς προεδρίας τυχεῖν; Τὰ γὰρ τῶν ἁγίων σώματα τούτων τείχους παντὸς ἀδάμαντος καὶ 25 ἀρραγοῦς ἀσφαλέστερον ἡμῖν τειχίζει τὴν πόλιν· καὶ καθάπερ σκόπελοί τινες ὑψηλοὶ προβεβλημένοι πανταχόθεν, οὐχὶ τὰς τῶν αἰσθητῶν τούτων καὶ ὁρωμένων ἐχθρῶν προσβολὰς ἀποκρούονται*

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

## ΣΕ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥΣ

1. Ἂς εἶναι εὐλογητὸς ὁ Θεός, διότι ἔχομε μάρτυρες καὶ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τὴ θεομάχο καὶ μανικώτατη, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ ἀκούσθηκαν τὰ ἄθεα στόματα, ἀπὸ ἐκεῖ, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἔχομε μάρτυρες, καὶ ὄχι μόνο στὴν Αἴγυπτο, οὔτε στὴ διπλανὴ καὶ γειτονικὴ χώρα, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης. Καὶ ὅπως στὴν περίπτωση εὐημερίας τῶν ἀγαθῶν, ὅταν οἱ κάτοικοι μιᾶς πόλεως δοῦν ὅτι τὰ ἀγαθὰ εἶναι περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ χρειάζονται οἱ κάτοικοί της, στέλνουν καὶ στὶς ἄλλες πόλεις, δείχνοντας συγχρόνως καὶ τὴ φιλοφροσύνη τους, καὶ μὲ τὸ περίσσευμά τους προμηθευόμενοι πάλι μὲ εὐκολία ἀπὸ ἐκείνους ἐκεῖνα ποὺ χρειάζονται, τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι μὲ τοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας. Βλέποντας μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ νὰ ἔχουν μεγάλη ἐσοδειά, δὲν ἔκλεισαν στὴν πόλη τους τὸ μεγάλο αὐτὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔστειλαν σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς τοὺς θησαυροὺς τῶν ἀγαθῶν, δείχνοντας καὶ τὴ φιλαδελφία τους, καὶ δοξάζοντας τὸν Κύριο ὅλων μας· ἔτσι συντελοῦσαν στὴν τιμὴ τῆς πόλεώς τους ἀπὸ ὅλους, καὶ καθιστοῦσαν αὐτὴν μητρόπολη ὅλης τῆς οἰκουμένης.

Ἐὰν λοιπὸν ψυχρὲς καὶ ἀσήμαντες ἀφορμὲς καὶ χάρες ποὺ συντελοῦν μόνο γιὰ τὴν παρούσα ζωή μας, μπόρεσαν αὐτὸ τὸ τιμητικὸ ὄνομα νὰ τὸ προσφέρουν σὲ πολλὲς πόλλεις, ἐκείνην ποὺ δὲν μᾶς χαρίζει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτά, ἀλλὰ ἄνδρες ποὺ παρέχουν καὶ μετὰ τὸ θάνατό τους πολλὴ ἀσφάλεια στὶς πόλεις ποὺ συνέβηκε νὰ ζήσουν, πῶς δὲν εἶναι δίκαιο αὐτὴ κυρίως ἀπ' ὅλες ν' ἀπολαμβάνει ἀπὸ αὐτὲς αὐτὴν τὴν τιμητικὴ διάκριση; Διότι τὰ σώματα αὐτῶν τῶν ἁγίων προστατεύουν τὴν πόλη μας ἀσφαλέστερα ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἀδαμάντινο καὶ ἀρραγὲς τεῖχος. Καὶ σὰν νὰ προβάλλουν ἀπὸ παντοῦ σὰν κάποιοι ὑψηλοὶ σκόπελοι ἀποκρούουν ὄχι τὶς προσβολὲς αὐτῶν τῶν αἰσθητῶν καὶ ὁρατῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ

*μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἀοράτων δαιμόνων ἐπιβουλάς, καὶ πᾶσαν τοῦ διαβόλου μεθοδείαν ἀνατρέπουσί τε καὶ διαλύουσιν οὕτως εὐκόλως, ὡς εἴς τις γενναῖος ἀνὴρ παίδων ἀθύρματα ἀνατρέψειε καὶ καταβάλοι. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων γινόμενα μηχανήματα, οἷον τείχη καὶ τάφροι καὶ ὅπλα καὶ στρατιωτῶν πλήθη καὶ ὅσα πρὸς ἀσφάλειαν τῶν οἰκούντων ἐπινενόηται, δυνατὸν τοῖς ἐχθροῖς ἀποκρούεσθαι ἑτέραις πλείοσι καὶ μείζοσι μηχανῶν ὑπερβολαῖς ταῖς παρ' αὐτῶν, ὅταν δὲ ἁγίων σώμασι πόλις τειχίζηται, κἂν μυρία ἐκεῖνοι δαπανῶσι χρήματα, τοιοῦτόν τι ἀντιστῆσαι μηχάνημα ταῖς ἐχούσαις αὐτοὺς πόλεσιν οὐ δυνήσονται.*

*Οὐ πρὸς ἀνθρώπων δὲ ἐπιβουλὰς μόνον, οὐδὲ πρὸς κακουργίας δαιμόνων τοῦτο ἡμῖν χρήσιμον τὸ κτῆμα, ἀγαπητέ, ἀλλὰ κἂν ὁ κοινὸς ἡμῖν ὀργίζηται Δεσπότης διὰ τὸ πλῆθος τῶν 15 ἁμαρτημάτων, δυνησόμεθα ταῦτα προβαλλόμενοι τὰ σώματα, ταχέως αὐτὸν ἵλεων ποιῆσαι τῇ πόλει. Εἰ γὰρ οἱ τὰ μεγάλα κατωρθωκότες ἐπὶ τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων, ὀνόματα προβαλλόμενοι ἁγίων ἀνδρῶν, καὶ ἐπὶ τὴν προσηγορίαν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ καταφεύγοντες, ἔτυχόν τινος παραμυθίας καὶ 20 μεγάλην ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ὀνομάτων τούτων ἐκαρποῦντο τὴν ὠφέλειαν, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς, ὅταν μὴ ὀνόματα μόνον προβαλλόμενοι, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἀθλήσαντα σώματα, δυνησόμεθα τὸν Θεὸν ἵλεων ἔχειν καὶ ἥμερον καὶ προσηνῆ.*

*Καὶ ὅτι οὐ κόμπος τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, ἴσασι πολλοὶ 25 καὶ τῶν ἐγχωρίων καὶ τῶν ἑτέρωθεν ἐληλυθότων, ὅση τῶν ἁγίων τούτων ἡ δύναμις, οἳ καὶ μαρτυροῦσι τοῖς λεγομένοις, διὰ τῆς πείρας αὐτῆς μαθόντες αὐτῶν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίαν· καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἠγωνίσαντο, ἀλλ' οὕτω καρτερῶς καὶ εὐτόνως ἐνέστησαν πρὸς τὴν 30 ραγδαίαν καὶ ἀφόρητον τοῦ διαβόλου βίαν, ὡς ἐν λιθίνοις καὶ σιδηροῖς, ἀλλ' οὐκ ἐν φθαρτοῖς καὶ θνητοῖς ἀγωνιζόμενοι σώμασιν, ὡς ἤδη πρὸς τὴν ἀπαθῆ καὶ ἀθάνατον μεταστάντες φύσιν, τὴν οὐκ εἴκουσαν ταῖς πικραῖς καὶ ὀδυνηραῖς τοῦ σώματος ἀνάγ-*

καὶ τὶς ἐπιβουλὲς τῶν ἀοράτων δαιμόνων, καὶ τόσο εὔκολα ἀνατρέπουν καὶ διαλύουν ὅλη τὴν πανουργία τοῦ διαβόλου, ὅπως θὰ μποροῦσε νὰ γκρεμίσει καὶ νὰ καταστρέψει κάποιος γενναῖος ἄνδρας παιδικὰ παιχνίδια. Καὶ τὰ ἄλλα βέβαια πολεμικὰ μέσα ποὺ κατασκευάζονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως τείχη καὶ τάφροι καὶ ὅπλα, καὶ πλήθη στρατιωτῶν, καὶ ὅσα ἄλλα ἔχουν ἐπινοηθεῖ γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῶν κατοίκων, εἶναι δυνατὸ στοὺς ἐχθροὺς νὰ τὰ ἀποκρούσουν μὲ ἄλλα πολὺ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα δικά τους πολεμικὰ μέσα, ὅταν ὅμως μιὰ πόλη περιτειχίζεται μὲ σώματα ἁγίων, κι ἂν ἀκόμη ἐκεῖνοι δαπανήσουν ἄπειρα χρήματα, δὲν θὰ μπορέσουν ν' ἀντιτάξουν ἕνα τέτοιο πολεμικὸ μέσο πρὸς τὶς πόλεις ποὺ ἔχουν ὡς τεῖχος τοὺς ἁγίους αὐτούς.

Καὶ αὐτὸ τὸ ἀπόκτημα, ἀγαπητέ, δὲν μᾶς εἶναι χρήσιμο μόνο γιὰ τὶς ἐπιβουλὲς τῶν ἀνθρώπων, οὔτε πρὸς τὶς κακουργίες τῶν δαιμόνων, ἀλλά, κι ἂν ἀκόμη ὁ Κύριός μας ὀργίζεται γιὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων μας, θὰ μπορέσομε, προβάλλοντας αὐτὰ τὰ σώματα, νὰ τὸν καταστήσομε ἀμέσως εὐσπλαχνικὸ πρὸς τὴν πόλη μας. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς προγόνους μας ποὺ ἐπέτυχαν τὰ μεγάλα κατορθώματα, προβάλλοντας ὀνόματα ἁγίων ἀνδρῶν καὶ καταφεύγοντας πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ἔλαβαν κάποια παρηγοριὰ καὶ καρπώθηκαν μεγάλη ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, πολὺ περισσότερο ἐμεῖς, ὅταν δὲν προβάλλομε μόνο ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ σώματα ποὺ ἀγωνίσθηκαν, θὰ μπορέσομε νὰ ἔχομε τὸ Θεὸ εὐσπλαχνικὸ καὶ ἥμερο καὶ εὐμενή.

Καὶ ὅτι τὰ λεγόμενά μου δὲν εἶναι λόγια καυχήσεως τὸ γνωρίζουν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐντόπιους καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἔλθει ἀπὸ ἄλλα μέρη, πόση εἶναι ἡ δύναμη αὐτῶν τῶν ἁγίων, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐπιβεβαιώνουν τὰ λεγόμενα, ἀφοῦ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα γνώρισαν τὴν παρρησία αὐτῶν πρὸς τὸ Θεό. Καὶ πολὺ εὔλογα. Διότι δὲν ἀγωνίσθηκαν γιὰ τὴν ἀλήθεια ἔτσι τυχαῖα, ἀλλὰ μὲ τόση ὑπομονὴ καὶ δύναμη ἀντιστάθηκαν πρὸς τὴ σφοδρὴ καὶ ἀφόρητη βία τοῦ διαβόλου, σὰν ν' ἀγωνίζονταν ὄχι μὲ φθαρτὰ καὶ θνητὰ σώματα, ἀλλὰ μὲ πέτρινα καὶ σιδερένια, σὰν νὰ μετατέθηκαν ἤδη πρὸς τὴν ἀπαθὴ καὶ ἀθάνατη φύση, ποὺ δὲν ὑποχωρεῖ στὶς πικρὲς καὶ ὀδυνηρὲς ἀνάγκες τοῦ σώματος. Διότι, σὰν κάποια ἄγρια, σκληρὰ καὶ

*καις. Καθάπερ γάρ τινες ἄγριοι θῆρες καὶ ὠμοὶ καὶ ἀνήμεροι τὰ σώματα κυκλώσαντες πανταχόθεν οἱ δήμιοι διώρυττον τὰς πλευράς, κατέξαινον τὰς σάρκας, ἐξεκάλυπτον ὀστᾶ καὶ παρεγύμνουν, καὶ οὐδὲν αὐτοὺς τῆς ὠμότητος ἵστησι καὶ τῆς ἀπανθρω-*
*5 πίας ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ νώτων ἁψάμενοι καὶ σπλάγχνων καὶ εἰς τὰ ἐνδότατα εἰσελθόντες, τὸν ἐναποκείμενον αὐτοῖς τῆς πίστεως οὐχ εὗρον συλῆσαι θησαυρόν, ἀλλὰ ταυτὸν ἔπαθον, οἷον εἴ τινες πόλιν βασιλικωτάτην καὶ πολλοῦ γέμουσαν πλούτου καὶ ἱκανοὺς ἔχουσαν θησαυροὺς πολιορκοῦντες καὶ καθελόντες αὐ-*
*10 τῆς τὰ τείχη καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ ταμιεῖα τῶν χρημάτων ἐλθόντες, ἀνατρέψαιεν θύρας, καθέλοιεν μοχλούς, ἀνορύξαιεν ἔδαφος, πάντα διερευνησάμενοι, μὴ δυνηθεῖεν τὸν πλοῦτον αὐτῆς ἀφαρπάσαντες ἀπελθεῖν.*

*Τοιαῦτα γάρ ἐστι τῆς ψυχῆς τὰ κτήματα· οὐ προδίδονται*
*15 τοῖς τοῦ σώματος πάθεσιν, ὅταν αὐτὰ κατέχῃ μετὰ ἀσφαλείας, ἀλλὰ κἂν αὐτά τις ἀναρρήξῃ τὰ στέρνα καὶ κατὰ μικρὸν τὴν καρδίαν διέλοι λαβών, οὐ προήσεται τὸν ἅπαξ αὐτῇ παρὰ τῆς πίστεως ἐμπιστευθέντα θησαυρόν. Τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος γέγονε τὰ πάντα οἰκονομούσης, καὶ ἐν ἀσθενοῦσι σώμασι δυναμέ-*
*20 νης παράδοξα ἐπιτελεῖν. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον· οὐ γὰρ μόνον οὐδὲν ὑφείλοντο τοσαῦτα μανέντες τῶν ἐναποκειμένων αὐτοῖς θησαυρῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ πλείονος αὐτοὺς τῆς ἀσφαλείας φυλάττεσθαι ἐποίησαν, λαμπροτέρους τε αὐτοὺς καὶ εὐπορωτέρους εἰργάσαντο.*

*25 Οὐκ ἔτι γὰρ ἡ ψυχὴ μόνη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα πλείονος μετέλαβε τῆς χάριτος, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπέβαλεν, ἣν εἶχε, μετὰ τὸ διατμηθῆναι καὶ κατακοπῆναι πολλάκις, ἀλλὰ καὶ ἐπεσπάσατο πλείονα καὶ μείζω τὴν ῥοπήν. Τί ταύτης γένοιτ' ἂν τῆς νίκης θαυμαστότερον, ὅτι, οὓς κατεῖχον καὶ εἶχον ὑποχειρίους καὶ*
*30 δήσαντες ἔξαινον μετὰ ἐξουσίας, τούτους νικῆσαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλ' ὑπὸ τούτων ἡττῶντο ἐλεεινῶς καὶ ἀθλίως; Οὐ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἐπολέμουν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἔνοικον αὐτῶν Θεόν· τὸν δὲ Θεῷ πολεμοῦντα ὅτι πᾶσα ἀνάγκη μετὰ πολλῆς ἡττᾶσθαι τῆς περιουσίας, δίκην διδόντα τῆς ἐπιχειρήσεως μόνης, παντί που*
*35 δῆλόν ἐστι.*

ἀνήμερα θηρία, ἀφοῦ οἱ δήμιοι περικύκλωσαν ἀπὸ παντοῦ τὰ σώματα, τρυποῦσαν τὶς πλευρές, ξέσχιζαν τὶς σάρκες, ἀφαιροῦσαν τὴ σάρκα ἀπὸ τὰ ὀστᾶ καὶ τὰ ἀπογύμνωναν, καὶ τίποτε δὲν σταματοῦσε αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπιὰ ἐκείνη, ἀλλά, ἀφοῦ ἔφθασαν καὶ στὰ νῶτα καὶ τὰ σπλάχνα τους καὶ εἰσῆλθαν στὰ ἐσωτερικὰ τοῦ σώματός τους, δὲν βρῆκαν ν' ἁρπάξουν τὸν θησαυρὸ τῆς πίστεώς τους ποὺ βρισκόταν μέσα τους, ἀλλ' ἔπαθαν τὸ ἴδιο, ὅπως ἐὰν κάποιοι, πολιορκώντας πόλη βασιλικώτατη, γεμάτη ἀπὸ πολὺ πλοῦτο καὶ πάρα πολλοὺς θησαυρούς, καὶ γκρεμίζοντας τὰ τείχη της καὶ φθάντοντας στὰ ἴδια τὰ ταμεῖα τῶν χρημάτων, συνέβαινε, σπάζοντας τὶς πόρτες, καταστρέφοντας τοὺς μοχλούς, σκάβοντας τὸ ἔδαφος καὶ ἐρευνώντας τὰ πάντα, νὰ μὴ μπορέσουν ν' ἁρπάξουν τὸν πλοῦτο καὶ νὰ φύγουν.

Τέτοια εἶναι πράγματι τὰ πλούτη τῆς ψυχῆς· δὲν παραδίνονται μὲ τὰ πάθη τοῦ σώματος, ὅταν τὰ κρατᾶ κανεὶς μὲ ἀσφάλεια, ἀλλά, κι ἂν ἀκόμη κάποιος ἀνοίξει τὰ ἴδια τὰ στήθια του καὶ σιγὰ σιγὰ τοῦ ἀφαιρέσει καὶ τοῦ πάρει τὴν καρδιά, δὲν θὰ παραδώσει τὸν θησαυρὸ ποὺ τῆς ἐμπιστεύθηκε μιὰ φορὰ ἡ πίστη. Καὶ αὐτὸ ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὅλα τὰ ρυθμίζει ἔτσι καὶ μπορεῖ μὲ ἀδύναμα σώματα νὰ κατορθώνει παράδοξα. Καὶ τὸ θαυμαστότερο βέβαια εἶναι αὐτό· ὅτι δηλαδὴ ὄχι μόνο δὲν τοὺς ἀφαίρεσαν τίποτε ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς ποὺ εἶχαν μέσα τους ἂν καὶ ἔδειξαν τόση μεγάλη μανία, ἀλλὰ τοὺς ἔκαμαν νὰ τοὺς φυλάσσουν μὲ μεγαλύτερη ἀσφάλεια, καθιστώντας τους λαμπρότερους καὶ πλουσιότερους.

Πράγματι ὄχι μόνο ἡ ψυχή, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα ἔλαβε περισσότερη χάρη, καὶ ὄχι μόνο δὲν ἔχασε ἐκείνην ποὺ εἶχε, μετὰ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα πλήγματα καὶ ξεσχίσματα, ἀλλὰ καὶ ἀπέκτησε περισσότερη καὶ μεγαλύτερη δύναμη. Τί θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει πιὸ θαυμαστὸ ἀπὸ τὴ νίκη αὐτή, τὴ στιγμὴ ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ νικήσουν ἐκείνους ποὺ τοὺς κρατοῦσαν καὶ τοὺς εἶχαν κάτω ἀπὸ τὴ ἐξουσία τους καὶ ἔχοντάς τους δεμένους τοὺς καταξέσχιζαν μὲ ἐξουσία, ἀλλὰ νικῶνταν ἀπὸ αὐτοὺς ἐλεεινὰ καὶ ἄθλια; Διότι δὲν πολεμοῦσαν πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ πρὸς τὸ Θεὸ ποὺ κατοικοῦσε μέσα τους· καὶ ὅτι εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη ἐκεῖνος ποὺ πολεμεῖ τὸ Θεὸ νὰ νικιέται μὲ πολὴ εὐκολία, τιμωρούμενος γιὰ τὸ ἐγχείρημά του αὐτό, εἶναι ἀσφαλῶς φανερὸ στὸν καθένα.

*2. Τοιαῦται τῶν ἁγίων αἱ νίκαι. Εἰ δὲ τὰ ἀγωνίσματα καὶ τὰ παλαίσματα οὕτω θαυμαστὰ καὶ παράδοξα, τί ἂν εἴποιμεν περὶ τῶν ἐπάθλων καὶ στεφάνων τῶν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν καρτερίας ἀποκειμένων αὐτοῖς; Οὐ γὰρ δὴ μέχρι τῶν βασάνων τούτων ἔστησαν, 5 οὐδὲ ἐνταῦθα τὸν δρόμον κατέλυσαν, ἀλλὰ περαιτέρω τὰ σκάμματα αὐτοῖς ἐξετείνετο, τοῦ μὲν πονηροῦ δαίμονος τῇ προσθήκῃ τῶν τιμωριῶν προσδοκοῦντος ὑποσκελίζειν τοὺς ἀθλητάς, τοῦ δὲ φιλανθρώπου Θεοῦ συγχωροῦντος καὶ οὐ κωλύοντος, ὥστε καὶ τὴν τῶν ἀπίστων μανίαν σαφεστέραν πᾶσιν ἐπιδειχθῆναι καὶ 10 τούτοις λαμπροτέρους καὶ πλείους πλακῆναι τοὺς στεφάνους. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ γέγονε καὶ τοῦ διαβόλου· ὁ μὲν πλείους ᾔτει κατ' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμωρίας, προσδοκῶν περιέσεσθαι τῇ προσθήκῃ τῶν δεινῶν τοῦ γενναίου τῆς εὐσεβείας ἀθλητοῦ· ὁ δὲ συνεχώρει καὶ ἐχαρίζετο ταῖς πονηραῖς αἰ- 15 τήσεσι τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ἐπιφανέστερον τὸν αὐτοῦ ποιῶν ἀθλητήν. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ θηρίου παντὸς χαλεπώτερον τὸ σῶμα αὐτῶν πανταχόθεν διεμασήσατο καὶ τὴν γλῶτταν καὶ τὸ στόμα ᾕμαξεν, εἰ καὶ μὴ τοῖς αἵμασι τῶν ἁγίων, ἀλλὰ ταῖς ἀπανθρώποις καὶ ὠμαῖς ψήφοις ἐκείναις, 20 ἡττηθεὶς ὑπὸ τῆς καρτερίας αὐτῶν καὶ ἐμφορηθεὶς ἱκανῶς τῆς ἀπανθρώπου θοίνης ἐκείνης καὶ κόρον λαβὼν ἀπῆλθεν.*

*Ὅρα γὰρ πόση τῶν ἁγίων ἡ ὑπομονή, ἣ τοσαύτην μανίαν τοῖς οἰκείοις ἐκόρεσε πάθεσιν. Ἐπῄει πάλιν ἐπαγωνιζόμενος τῇ μανίᾳ καὶ πάντα τὰ θηρία δι' ἄλλης ὠμότητος ἐκνικῆσαι φιλο- 25 νεικῶν. Ἐκεῖνα γὰρ ἀνάγκῃ φύσεως πρὸς τὴν θοίνην ἔρχεται ταύτην, καὶ κορεσθέντα ἄπεισι, κἂν μυρία ἴδῃ σώματα, οὐδενὸς ἐκείνων ἐφάπτεται· οὗτος δὲ καὶ πονηρίᾳ προαιρέσεως ἐπὶ τὴν βορὰν ᾔει ταύτην, καὶ τῶν σαρκῶν αὐτῶν ἐμπλησθείς, ἑτέραν πλέκει κατ' αὐτῶν μηχανήν, μακροτάτῳ καὶ χαλεπωτάτῳ θα- 30 νάτῳ τοὺς ἁγίους παραδούς· προσέταξε γὰρ ἐν τοῖς μετάλλοις αὐτοὺς ἐργάζεσθαι διηνεκῶς. Ὢ τῆς ἀπονοίας! πεῖραν οὕτω σαφῆ λαβὼν τῆς ἀνδρείας αὐτῶν καὶ τῆς ὑπομονῆς, ταύτῃ προσεδόκησε περιέσεσθαι.*

*Καὶ δὴ θηρίοις συνῴκουν οἱ ἅγιοι, οἱ τῶν ἀγγέλων σύνοικοι καὶ τῶν οὐρανῶν πολῖται, καὶ εἰς τὴν ἄνω λοιπὸν γραφέντες*

2. Τέτοιες εἶναι οἱ νίκες τῶν ἁγίων. Κι ἂν τὰ ἀγωνίσματα καὶ τὰ παλαίσματα εἶναι τόσο θαυμαστὰ καὶ παράδοξα, τί θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε γιὰ τὰ ἔπαθλα καὶ τὰ στεφάνια ποὺ ἐπιφυλάσσονται γι' αὐτοὺς γιὰ τὴν ὑπομονή τους; Διότι δὲν σταμάτησαν σ' αὐτὰ τὰ βασανιστήρια, οὔτε τερμάτισαν ἐδῶ τὸ δρόμο, ἀλλ' ἐπεκτείνονταν ἀκόμη παραπέρα τ' ἀγωνίσματά τους, διότι ἔλπιζε ἔτσι ὁ πονηρὸς δαίμονας ὅτι θὰ νικήσει τοὺς ἀθλητὲς μὲ τὴν προσθήκη τῶν τιμωριῶν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐπέτρεπε νὰ γίνεται αὐτὸ καὶ δὲν τὸ ἐμπόδιζε, μὲ σκοπὸ καὶ τὴ μανία τῶν ἀπίστων νὰ φανερώσει σαφέστερα σὲ ὅλους, καὶ λαμπρότερα καὶ περισσότερα νὰ πλεχτοῦν τὰ στεφάνια γι' αὐτούς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς συνέβηκε μὲ τὸν Ἰὼβ καὶ τὸν διάβολο, ὅπου ὁ διάβολος ζητοῦσε ἀπὸ τὸ Θεὸ περισσότερες τιμωρίες ἐναντίον ἐκείνου ἐλπίζοντας ὅτι θὰ νικήσει, μὲ τὴν προσθήκη τῶν δεινῶν, τὸν γενναῖο ἀθλητὴ τῆς εὐσέβειας, ἐνῶ ὁ Θεὸς τὸ ἐπέτρεπε καὶ ἱκανοποιοῦσε τὰ πονηρὰ αἰτήματα τοῦ πονηροῦ δαίμονα, καθιστώντας λαμπρότερο τὸν ἀθλητή του, τὸ ἴδιο λοιπὸν συνέβηκε καὶ ἐδῶ. Ἀφοῦ δηλαδὴ καταμάσησε ἀπὸ παντοῦ τὸ σῶμα αὐτῶν φοβερώτερα ἀπὸ κάθε θηρίο καὶ ἔβαψε τὴ γλώσσα καὶ τὸ στόμα μὲ αἷμα, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὰ αἵματα τῶν ἁγίων, ἀλλὰ μὲ τὰ ἀπάνθρωπα καὶ σκληρὰ ἐκεῖνα προστάγματα, ἔφυγε νικημένος ἀπὸ τὴν ὑπομονὴ αὐτῶν, ἀλλὰ ἱκανοποιημένος καὶ χορτασμένος ἀπὸ τὴν ἀπάνθρωπη ἐκείνη εὐωχία.

Πρόσεχε πόση ἦταν ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ποὺ ἔκανε νὰ χορτάσει μιὰ τόση μεγάλη μανία μὲ τὰ παθήματά του. Ὁρμοῦσε πάλι μὲ πιὸ μεγάλη μανία, φιλονεικώντας νὰ ὑπερνικήσει ὅλα τὰ θηρία μὲ ἄλλη σκληρότητα. Διότι ἐκεῖνα ἀπὸ φυσικὴ ἀνάγκη φθάνουν σ' αὐτὴ τὴν εὐωχία, καὶ ἀφοῦ χορτάσουν φεύγουν, καὶ ἂν δοῦν ἄπειρα σώματα, δὲν πλησιάζουν κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα· αὐτὸς ὅμως ὁρμοῦσε πρὸς τὴν τροφὴ αὐτὴ καὶ μὲ πονηρὴ προαίρεση, καὶ ὅταν χόρτασε ἀπὸ τὶς σάρκες τους, ἔπλεξε ἐναντίον τους ἄλλη μηχανορραφία· παρέδωσε τοὺς ἁγίους σὲ μακροχρόνιο καὶ πολὺ φοβερὸ θάνατο· διότι πρόσταξε νὰ ἐργάζονται συνεχῶς στὰ μεταλλεῖα. Πὼ πὼ ἀνοησία! Ἂν καὶ ἔλαβε τόσο σαφὴ ἀπόδειξη τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ὑπομονῆς τους, ἔλπισε ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ τοὺς νικήσει.

Καὶ βέβαια οἱ ἅγιοι, οἱ συγκάτοικοι τῶν ἀγγέλων καὶ πολίτες τῶν οὐρανῶν, ἐκεῖνοι ποὺ πολιτογραφήθηκαν πλέον στὴν οὐράνια

*Ἱερουσαλήμ, καὶ ἦν πάσης πόλεως λοιπὸν ἡ ἔρημος ἁγιωτέρα. Ἐν μὲν γὰρ ταῖς πόλεσι τὰ παράνομα ταῦτα καὶ τυραννικὰ ἐτολμᾶτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιτάγματα, ἡ δὲ ἔρημος ἀτέλειαν εἶχε τῆς ἀπανθρώπου λειτουργίας· καὶ τὰ μὲν δικαστήρια ἀνο-5σίας πράξεως ἔγεμε καὶ ἀθέσμων ἐπιταγμάτων, αἱ δὲ ἐρημίαι τοὺς πάντων ἀνθρώπων ἀγγέλους γεγενημένους, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἡ ἔρημος ἡμιλλᾶτο, τό γε ἐκ τῆς ἀρετῆς τῶν οἰκούντων πολιτῶν.*

*Καὶ φύσει μὲν ἦν ἡ τιμωρία χαλεπωτάτη, τῇ δὲ προθυμίᾳ 10τῶν ἀγωνιζομένων ἐγένετο ῥᾳδία καὶ κούφη καὶ εὔπορος. Πολλαπλάσιον τότε ἐνόμιζον ὁρᾶν τὸ φῶς, καὶ τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ προφήτῃ, ὅτι «ἡ σελήνη ἔσται ὡς ὁ ἥλιος, ὁ δὲ ἥλιος ἑπταπλασίων»[1], τοῦτο ἀπειληφέναι τὸ φῶς ἤδη ἐνόμιζον. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι ψυχῆς εὐθυμότερον καταξιουμένης ὑπὲρ Χρι-15στοῦ παθεῖν τι τῶν δεινῶν καὶ ἀφορήτων εἶναι δοκούντων ἡμῖν. Ἤδη πρὸς τὸν οὐρανὸν μεθεστάναι καὶ μετ' ἀγγέλων χορεύειν ἐνόμιζον. Τί γὰρ μᾶλλον αὐτοῖς οὐρανοῦ καὶ ἀγγέλων ἔδει, τοῦ τῶν ἀγγέλων Δεσπότου μετ' αὐτῶν ὄντως Ἰησοῦ ἐπὶ τῆς ἐρήμου; Εἰ γάρ, ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα, 20ἐκεῖ ἐστιν ἐν μέσῳ αὐτῶν, πολλῷ μᾶλλον ἐν μέσῳ ἐκείνων ἦν τότε συνειλεγμένων, οὐχ ὡς εἰς τὸ ὄνομα, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος κολαζομένων διηνεκῶς.*

*Ἴστε γάρ, ἴστε σαφῶς, ὅτι τῆς τιμωρίας ταύτης οὐκ ἔστιν ἑτέρα χαλεπωτέρα, καὶ ὅτι μυρίους θανάτους ἄλλους ἂν εἵλοντο 25ὑπομεῖναι οἱ ταύτῃ τῇ ψήφῳ καταδικαζόμενοι, ἢ τῆς ὀδύνης ἀνέχεσθαι τῆς ἐκεῖθεν γενομένης. Παρεδόθησαν μετάλλοις, ἔνθα χαλκὸν ἀνορύττειν ἔδει, πολλάκις αὐτοὶ μετάλλου χρυσίου ὄντες τιμιώτεροι καὶ ἀΰλου χρυσίου, οὐ καταδίκων ἀνορυττομένου χερσίν, ἀλλὰ πιστῶν ἀνδρῶν προθυμίᾳ εὑρεθέντος· εἰργά-30ζοντο μέταλλα οἱ μυρίων γέμοντες θησαυρῶν. Τί τῆς ζωῆς ἐκείνης πικρότερον καὶ ὀδυνηρότερον; Ἑώρων καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἐκβαίνοντα τὰ περὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν διηγήματα, ἃ*

1. Ἡσ. 30,26.

Ἱερουσαλήμ, συγκατοικοῦσαν μὲ θηρία καὶ ἦταν τότε ἡ ἔρημος ἁγιώτερη ἀπὸ κάθε πόλη. Διότι στὶς πόλεις καθημερινὰ ἐπιχειροῦνταν αὐτὰ τὰ παράνομα καὶ τυραννικὰ προστάγματα, ἐνῶ ἡ ἔρημος ἦταν ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὶς ἀπάνθρωπες αὐτὲς ἐνέργειες. Καὶ τὰ δικαστήρια βέβαια ἦταν γεμάτα ἀπὸ ἀνόσιες πράξεις καὶ παράνομα προστάγματα, ἐνῶ οἱ ἐρημιὲς εἶχαν πολίτες τοὺς πιὸ πειθαρχικοὺς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐκείνους ποὺ εἶχαν γίνει ἀπὸ ἄνθρωποι ἄγγελοι, καὶ ἡ ἔρημος συναγωνιζόταν τὸν οὐρανό, μὲ τὴν ἀρετὴ δηλαδὴ ἐκείνων ποὺ κατοικοῦσαν σ' αὐτήν.

Καὶ βέβαια ἡ τιμωρία ἀπὸ τὴ φύση της ἦταν πάρα πολὺ φοβερή, μὲ τὴν προθυμία ὅμως τῶν ἀγωνιζομένων ἔγινε εὔκολη καὶ ἐλαφριὰ καὶ ἄνετη. Νόμιζαν τότε ὅτι βλέπουν πολλαπλάσιο φῶς, καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶχε λεχθεῖ ἀπὸ τὸν προφήτη, «ἡ σελήνη θὰ γίνει σὰν τὸν ἥλιο καὶ ὁ ἥλιος ἑπταπλάσιος»[1], αὐτὸ τὸ φῶς νόμιζαν ὅτι εἶχαν ἤδη ἀποκτήσει. Διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ χαρούμενο ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἐκείνη ποὺ καταξιώνεται νὰ πάθει ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦνται ἀπὸ ἐμᾶς φοβερὰ καὶ ἀνυπόφορα. Νόμιζαν ὅτι ἤδη μεταφέρθηκαν στὸν οὐρανὸ καὶ συμμετέχουν στὸ χορὸ τῶν ἀγγέλων. Τί ἄλλο δηλαδὴ περισσότερο χρειάζονταν αὐτοὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τοὺς ἀγγέλους, τὴ στιγμὴ ποὺ εἶχαν μαζί τους στὴν ἔρημο τὸν Ἰησοῦ, τὸν Κύριο τῶν ἀγγέλων; Διότι, ἐὰν ὅπου ὑπάρχουν συγκεντρωμένοι δύο ἢ τρεῖς στὸ ὄνομα αὐτοῦ, αὐτὸς ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' αὐτούς, πολὺ περισσότερο ἦταν τότε ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἦταν μόνο συγκεντρωμένοι στὸ ὄνομά του, ἀλλὰ βασανίζονταν διαρκῶς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός του.

Πράγματι γνωρίζετε, γνωρίζετε πολὺ καλά, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη τιμωρία φοβερώτερη ἀπὸ αὐτή, καὶ ὅτι θὰ προτιμοῦσαν μυρίους ἄλλους θανάτους νὰ ὑπομείνουν ἐκεῖνοι ποὺ καταδικάζονταν μ' αὐτὴν τὴν ἀπόφαση, παρὰ νὰ ὑποφέρουν τὸν πόνο ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν τιμωρία αὐτή. Παραδόθηκαν στὰ μεταλλεῖα, ὅπου ἔπρεπε νὰ σκάβουν πρὸς ἀνεύρεση χαλκοῦ, ὄντας αὐτοὶ πολὺ πιὸ πολύτιμοι ἀπὸ τὸ μέταλλο τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀπὸ τὸν ἄυλο χρυσό, ποὺ δὲν βγαίνει μὲ χέρια καταδίκων, ἀλλὰ βρίσκεται μὲ τὴν προθυμία πιστῶν ἀνθρώπων. Ἐργάζονταν στὰ μεταλλεῖα ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν γεμάτοι ἀπὸ ἄπειρους θησαυρούς. Τί ὑπάρχει πιὸ πικρὸ καὶ πιὸ ὀδυνηρὸ ἀπὸ τὴ ζωὴ ἐκείνη; Ἔβλεπαν νὰ βρίσκουν πραγματοποίηση

*περὶ τῶν ἁγίων διέξεισι λέγων ὁ Παῦλος· «περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος· ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς». Ταῦτα καὶ 5 ἐπὶ τῆς γενεᾶς ἐγένετο τῆς ἡμετέρας.*

*Ταῦτ' οὖν εἰδότες καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοί, ὅτι καὶ νῦν καὶ πάλαι, ἐξ οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι, ἅπαντες οἱ τῷ Θεῷ φίλοι τῷ στυγνῷ καὶ ἐπιμόχθῳ καὶ μυρίων γέμοντι δεινῶν ἐκληρώθησαν βίῳ, μὴ τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον καὶ τὸν ἀνέσεως γέμοντα 10 διώκωμεν βίον, ἀλλὰ τὸν ἐπίμοχθον, τὸν ἐπίπονον, τὸν θλίψεις ἔχοντα καὶ ταλαιπωρίας. Ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστι τὸν ἀγωνιζόμενον δι' ὕπνου καὶ ῥαθυμίας καὶ τρυφῆς τῶν στεφάνων ἐπιτυχεῖν, οὐδὲ τὸν στρατιώτην τῶν τροπαίων, οὐδὲ τὸν κυβερνήτην τοῦ λιμένος, οὐδὲ τὸν γηπόνον τῆς ἅλω πεπληρωμένης, οὕτως οὐδὲ 15 τὸν πιστὸν διὰ ῥαθυμίας τὸν ἑαυτοῦ βίον διαγαγόντα τῶν ἐπηγγελμένων τυχεῖν ἀγαθῶν. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἐν μὲν τοῖς βιωτικοῖς ἅπασι τοὺς πόνους προκεῖσθαι πρὸ τῆς ἡδονῆς, καὶ τοὺς κινδύνους πρὸ τῆς ἀσφαλείας, καὶ ταῦτα εὐτελοῦς καὶ μικρᾶς τῆς ἀπὸ τῶν πόνων ἐκείνων προσδοκίας μενούσης, ὅταν δὲ οὐ-20 ρανὸς προκείμενος ᾖ καὶ ἀγγέλων τιμαὶ καὶ ζωὴ πέρας οὐκ ἔχουσα καὶ ἡ μετ' ἀγγέλων διατριβὴ καὶ τὰ ἀγαθά, ἃ μηδὲ ἐννοῆσαι ἢ εἰπεῖν δυνατόν, προσδοκᾶν διὰ ῥαθυμίας καὶ ῥαστώνης καὶ διαλελυμένης ψυχῆς αὐτῶν ἐπιτεύξεσθαι καὶ μὴ τῆς αὐτῆς αὐτὰ τοῖς βιωτικοῖς σπουδῆς ἀξιοῦν;*

*25 Μή, παρακαλῶ, μὴ οὕτω κακῶς περὶ ἑαυτῶν βουλευώμεθα σωτηρίας, ἀλλ' εἰς τοὺς ἁγίους τούτους ὁρῶντες, τοὺς γενναίους καὶ καρτερικοὺς ἀθλητάς, τοὺς ἀντὶ φωστήρων δεδομένους ἡμῖν, πρὸς τὴν τούτων καρτερίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν τὸν ἑαυτῶν διευθύνωμεν βίον, ἵνα ταῖς εὐχαῖς αὐτῶν δυνηθῶμεν μετὰ τὴν 30 ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἰδεῖν τε αὐτοὺς καὶ ἀσπάσασθαι καὶ πρὸς τὰς οὐρανίους αὐτῶν καταταχθῆναι σκηνάς, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

---

2. Ἑβρ. 11,37,38.

στὸν ἑαυτό τους οἱ διηγήσεις γιὰ τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἄνδρες, τὶς ὁποῖες ἀναφέρει ὁ Παῦλος γιὰ τοὺς ἁγίους, λέγοντας· «περιφέρονταν φορώντας προβιὲς καὶ δέρματα αἰγῶν, γεμάτοι στερήσεις, θλίψεις, καὶ κακουχίες, ἐκεῖνοι πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἦταν ἄξιος ὁ κόσμος, περιπλανώμενοι στὶς ἐρημιές, τὰ ὄρη, τὰ σπήλαια καὶ τὶς τρύπες τῆς γῆς»[2]. Αὐτὰ συνέβηκαν καὶ στὴ δική μας γενεά.

Γνωρίζοντας λοιπὸν καὶ ἐμεῖς, ἀγαπητοί, αὐτά, ὅτι καὶ τώρα καὶ παλαιά, ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν ἄνθρωποι στὴ γῆ, ὅλοι οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ κληρώθηκαν νὰ ζοῦν ζωὴ γεμάτη ἀπὸ θλίψεις, κόπους καὶ μύρια δεινά, ἂς μὴ ἐπιδιώκομε τὴ φιλήδονη καὶ ἄσωτη καὶ γεμάτη ἀνέσεις ζωή, ἀλλὰ τὴ ζωὴ τῶν κόπων καὶ τῶν πόνων, τῶν θλίψεων καὶ τῶν ταλαιπωριῶν. Διότι, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸ ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται νὰ ἐπιτύχει τὰ στεφάνια μὲ ὕπνο καὶ ὀκνηρία καὶ τρυφή, οὔτε ὁ στρατιώτης τὰ τρόπαια, οὔτε ὁ κυβερνήτης νὰ φθάσει σὲ λιμάνι, οὔτε ὁ γεωργὸς τὸ γεμάτο καρπὸ ἁλώνι, ἔτσι οὔτε ὁ πιστὸς μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει τὰ ἀγαθὰ ποὺ ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς ζώντας μὲ ἀδιαφορία. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο σ' ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα οἱ κόποι νὰ προηγοῦνται τῆς ἡδονῆς καὶ οἱ κίνδυνοι τῆς ἀσφάλειας, ἂν καὶ ἀναμένει κανεὶς ἀπὸ τοὺς κόπους ἐκείνους μικρὴ καὶ ἀσήμαντη ὠφέλεια, ἐνῶ ὅταν βρίσκεται μπροστά μας ὁ οὐρανός, τιμὲς ἀγγέλων καὶ ζωὴ χωρὶς τέλος, διαμονὴ μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, καὶ τὰ ἀγαθά, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ σκεφθεῖ ἢ νὰ πεῖ κάποιος, νὰ περιμένει νὰ ἐπιτύχει αὐτὰ μὲ ραθυμία καὶ ὀκνηρία καὶ παραλυμένη ψυχή, καὶ νὰ μὴ δείχνει γι' αὐτὰ τὴν ἴδια φροντίδα ποὺ δείχνει καὶ γιὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα;

Μὴ παρακαλῶ, ἂς μὴ σκεπτόμαστε τόσο κακῶς γιὰ τὸν ἑαυτό μας καὶ τὴ σωτηρία μας, ἀλλά, βλέποντας πρὸς τοὺς ἁγίους αὐτούς, τοὺς γενναίους καὶ γεμάτους ἀπὸ ὑπομονὴ ἀθλητές, ποὺ μᾶς ἔχουν δοθεῖ σὰν φωστῆρες, ἂς κατευθύνομε τὴ ζωή μας πρὸς τὴν καρτερία καὶ ὑπομονὴ αὐτῶν, ὥστε μὲ τὶς εὐχὲς αὐτῶν νὰ μπορέσομε, μετὰ τὴν ἀναχώρησή μας ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτή, νὰ δοῦμε αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ἀσπασθοῦμε καὶ νὰ καταταχθοῦμε στὶς οὐράνιες σκηνὲς αὐτῶν, τὶς ὁποῖες εὔχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΕΓΚΩΜΙΟΝ*

## *ΕΙΣ ΔΙΟΔΩΡΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ*

*1. Ὁ σοφὸς οὗτος καὶ γενναῖος διδάσκαλος, πρῴην τὴν ἀρρωστίαν τοῦ σώματος ἀποθέμενος καὶ ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦτον ἀναβάς, ἐμοὶ τοῦ λόγου τῶν προοιμίων ἀπήρξατο, τὸν Βαπτιστὴν Ἰωάννην καὶ φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ῥάβδον Μωσέως καὶ ἕτερα πλείονα 5 μετὰ τούτων προσειπών. Καὶ οὗτος μὲν ἐπῄνεσε τότε, ὑμεῖς δὲ ἀνεκράγετε, ἐγὼ δὲ πόρρω καθήμενος πικρὸν ἀνεστέναξα. Αὐτὸς γὰρ ἐπῄνει, τὴν φιλοτεκνίαν ἐπιδεικνύμενος, ὑμεῖς ἀνεκράγετε, τὴν φιλαδελφίαν ἐμφαίνοντες, ἐγὼ δὲ ἐστέναξον τῷ τῶν ἐπαίνων ὄγκῳ πιεζόμενος. Ἐγκωμίων γὰρ μέγεθος ἁμαρτημάτων οὐκ ἔλαττον δά-10 κνειν εἴωθε τὸ συνειδός· καὶ ὅταν τις ἑαυτῷ μηδὲν συνειδὼς ἀγαθόν, πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθὰ λεγόντων ἑτέρων ἀκούῃ περὶ αὐτοῦ, ἀναλογιζόμενος τὴν παροῦσαν ὑπόληψιν καὶ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν, καθ' ἣν πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα, καὶ ὅτι ὁ τότε δικάζων οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας, ἀλλ' αὐτῆς τῶν πραγμά-15 των κρινεῖ τῆς ἀληθείας («οὐ γὰ κατὰ τὴν δόξαν κρινεῖ», φησίν, «οὐδὲ κατὰ τὴν λαλιὰν ἐλέγξει»), ταῦτα πάντα ἐννοῶν, ὀδυνῶμαι πολὺ τὸ μέσον ταύτης πρὸς τὴν μέλλουσαν ψῆφον ὁρῶν. Νῦν μὲν γὰρ προσωπείοις τισὶ ταῖς παρὰ τῶν πολλῶν δόξαις κρυπτόμεθα, ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ ἡμέρᾳ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, τῶν προσωπείων τούτων 20 ἀφαιρεθέντων, πρὸ βήματος ἑστῶτες, οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν δόξης εἰς τὴν ἐκεῖ ψῆφον ὠφεληθῆναι δυνησόμεθα, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο κολασθησόμεθα μειζόνως, ὅτι καὶ πολλῶν ἐπαίνων καὶ πολλῆς εὐφημίας παρὰ τῶν πολλῶν ἀπολαύσαντες, οὐδὲ αὐτῷ τούτῳ γεγενήμεθα βελτίους.*

---

1. Ἠσ. 13,3.

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

## ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΔΙΟΔΩΡΟ

1. Ὁ σοφὸς αὐτὸς καὶ γενναῖος διδάσκαλος, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν ἀρρώστια του σώματος καὶ ἀνέβηκε σ' αὐτὸν τὸ θρόνο, ἀρχίζοντας τὸ λόγο του μὲ ὀνόμασε Βαπτιστὴ Ἰωάννη, φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας, ράβδο τοῦ Μωϋσέως καὶ ἄλλα πολλὰ μαζὶ μ' αὐτά. Καὶ αὐτὸς βέβαια μὲ ἐπαίνεσε τότε, ἐνῶ σεῖς ζητωκραυγάζατε, ἐγὼ ὅμως καθισμένος μακριὰ ἀναστέναξα πικρά. Διότι αὐτὸς μὲ ἐπαινοῦσε δείχνοντας τὴ φιλοτεκνία του, σεῖς ζητωκραυγάζατε φανερώνοντας τὴ φιλαδελφία σας, ἐνῶ ἐγὼ ἀναστέναξα, πιεζόμενος ἀπὸ τὸν ὄγκο τῶν ἐπαίνων. Διότι συνήθως τὰ μεγάλα ἐγκώμια πληγώνουν τὴ συνείδηση ὄχι λιγώτερο ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα. Καὶ ὅταν κανεὶς πιστεύει ὅτι δὲν ἔκαμε κανένα καλό, καὶ ἀκούει ἄλλους νὰ λένε γι' αὐτὸν πολλὰ καὶ μεγάλα καλά, αναλογιζόμενος τὴ σημερινὴ ἐκτίμηση καὶ τὴ μέλλουσα ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποία ὅλα θὰ εἶναι γυμνὰ καὶ φανερὰ καὶ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ θὰ δικάζει, θὰ κρίνει ὄχι ἀπὸ τὴ γνώμη τῶν πολλῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων (διότι λέγει, «δὲν θὰ κρίνει σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τῶν ἀνθρώπων, οὔτε θὰ ἐλέγξει σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους αὐτῶν»[1]· σκεφτόμενος ὅλα αὐτά, πονῶ γιὰ τοὺς ἐπαίνους καὶ τὴν καλὴ γνώμη τῶν πολλῶν, βλέποντας μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς μέλλουσας ἀποφάσεως. Διότι τώρα σὰν μὲ κάποια προσωπεῖα κρυβόμαστε μὲ τὶς γνῶμες τῶν πολλῶν, κατ' ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὅμως στεκόμενοι μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Θεοῦ μὲ γυμνὸ τὸ κεφάλι, ἀφοῦ θὰ ἔχουν ἀφαιρεθεῖ τὰ προσωπεῖα αὐτά, δὲν θὰ μπορέσομε καθόλου νὰ ὠφεληθοῦμε ὡς πρὸς τὴν ἀπόφαση ἐκείνη ἀπὸ τὴν ἐδῶ γνώμη, ἀλλ' ἀκριβῶς γι' αὐτὸ θὰ τιμωρηθοῦμε περισσότερο, διότι, ἂν καὶ ἀπολαύσαμε πολλοὺς ἐπαίνους καὶ πολλὲς ἐπευφημίες ἀπὸ τοὺς πολλούς, οὔτε ἐξ αἰτίας αὐτοῦ γίναμε καλύτεροι.

*2. Ταῦτ᾽ οὖν ἅπαντα ἐννοῶν, πικρὸν ἐστέναξον. Διὸ καὶ ἀνέστην ταχέως σήμερον, ὥστε ἐφ᾽ ὑμῶν τῶν ἐκεῖνα ἀκηκοότων τὴν τοιαύτην ἀποκρούσασθαι δόξαν. Καὶ γὰρ στέφανος, ὅταν μείζων ᾖ τῆς τοῦ στεφανουμένου κεφαλῆς, οὐ περισφίγγει τοὺς κροτάφους, οὐκ*
*5 ἐνιζάνει τῇ κεφαλῇ, ἀλλά, χαυνότερος τῷ μεγέθει γινόμενος, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καταβαίνων περιαυχένιος γίνεται καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφίησιν ἀστεφάνωτον. Ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς πεπόνθαμεν, τοῦ στεφάνου τῶν ἐγκωμίων μείζονος τῆς ἡμετέρας φανέντος ἀξίας κεφαλῆς. Ἀλλ᾽ ὅμως καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, διὰ τὴν περιοῦσαν αὐτῷ φι-*
*10 λοστοργίαν, ὁ πατὴρ οὐκ ἀπέστη πρὶν αὐτὸν ὁπωσδήποτε ἐπιθεῖναι ἡμῖν. Οὕτω που καὶ βασιλεῖς ποιοῦσι πολλάκις, καὶ τὸ αὐτοῖς ἁρμόζον διάδημα λαβόντες, ταῖς τῶν παιδίων ἐπιτιθέασι κεφαλαῖς· εἶτα, ἐπειδὰν ἴδωσιν ἐλάττω τὴν παιδικὴν οὖσαν κεφαλὴν τοῦ στεφάνου, αὐτῷ τούτῳ τῷ περιθεῖναι ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε πληροφορηθέντες,*
*15 λαβόντες λοιπὸν ἑαυτοῖς περιτίθενται.*

*3. Ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ πατὴρ τὸν αὐτῷ πρέποντα στέφανον ἡμῖν ἐπέθηκε καὶ μείζων ὤφθη τῆς ἡμετέρας κορυφῆς, ἑαυτῷ οὐκ ἂν ἕλοιτο περιθεῖναι, φέρε δὴ αὐτόν, ἡμῶν ἀφελόμενοι, τῇ ἁρμοζούσῃ τοῦ πατρὸς ἡμεῖς ἐπιθῶμεν κεφαλῇ πάλιν. Τοῦ γὰρ Ἰωάννου τὸ ὄνομα*
*20 παρ᾽ ἡμῖν, τὸ δὲ φρόνημα παρὰ τούτῳ· καὶ τὴν μὲν προσηγορίαν ἡμεῖς ἐδεξάμεθα, τὴν δὲ φιλοσοφίαν οὗτος ἐκτήσατο. Διὰ τοῦτο καὶ τῆς προσηγορίας δίκαιος ἂν εἴη κληρονομῆσαι μᾶλλον ἡμῶν· συνώνυμον γὰρ οὐχ ἡ τῶν ὀνομάτων κοινωνία, ἀλλ᾽ ἡ τῶν πραγμάτων συγγένεια ποιεῖν εἴωθε, κἂν τὰ ὀνόματα διαφέρῃ. Οὐ γὰρ*
*25 ὥσπερ οἱ τῆς ἔξωθεν φιλοσοφίας μετέχοντες, οὕτω καὶ ἡ Γραφὴ περὶ τούτων φιλοσοφεῖν εἴωθεν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἂν μὴ μετὰ τῆς οὐσίας καὶ ἡ τῶν ὀνομάτων συμβαίνῃ κοινωνία οὔ φασι γίνεσθαι συνωνύμους, ἡ Γραφὴ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ᾽ ὅταν ἴδῃ πολλὴν τῆς φιλοσοφίας τὴν συγγένειαν, κἂν ἕτερα ὀνόματα ᾖ κείμενα τοῖς κατὰ*
*30 τὸν τρόπον κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις, ἀπὸ τῆς αὐτῆς αὐτοὺς προσηγορίας καλεῖ.*

2. Σκεπτόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἀναστέναξα πικρά. Γι' αὐτὸ σήμερα σηκώθηκα καὶ ἦρθα γρήγορα ἐδῶ, ὥστε ν' ἀπομακρύνω ἀπὸ σᾶς, ποὺ ἀκούσατε ἐκεῖνα, τὴ γνώμη αὐτή. Διότι τὸ στεφάνι, ὅταν εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ στεφανουμένου, δὲν σφίγγει τοὺς κροτάφους, δὲν κάθεται ἐπάνω στὸ κεφάλι, ἀλλά, γενόμενο ἐξαιτίας τοῦ μεγέθους του χαλαρότερο καὶ κατεβαίνοντας κάτω ἀπὸ τὰ μάτια, κάθεται γύρω ἀπὸ τὸν αὐχένα καὶ ἀφήνει ἀστεφάνωτο τὸ κεφάλι. Αὐτὸ λοιπὸν ἔπαθα καὶ ἐγώ, διότι τὸ στεφάνι τῶν ἐγκωμίων φάνηκε μεγαλύτερης ἀξίας ἀπὸ ἐκείνη ποὺ ἔχει τὸ κεφάλι μου. Ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ αὐτὰ ἔχουν ἔτσι, ὁ πατέρας μας, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης φιλοστοργίας του, δὲν σταμάτησε προτοῦ θέσει αὐτὸ ὁπωσδήποτε ἐπάνω μου. Αὐτὸ περίπου κάνουν πολλὲς φορὲς καὶ οἱ βασιλεῖς· παίρνοντας τὸ βασιλικὸ στέμμα ποὺ ταιριάζει σ' αὐτούς, τὸ τοποθετοῦν ἐπάνω στὰ κεφάλια τῶν παιδιῶν. Στὴ συνέχεια, ὅταν δοῦν ὅτι τὸ παιδικὸ κεφάλι εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὸ στεφάνι, ἀφοῦ βεβαιωθοῦν ὅτι δὲν ταιριάζει ἡ τοποθέτηση αὐτοῦ στὸ κεφάλι τους, τὸ παίρνουν τότε καὶ τὸ φοροῦν οἱ ἴδιοι.

3. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ πατέρας μας τὸ στεφάνι ποὺ ταιριάζει σ' αὐτὸν τὸ τοποθέτησε ἐπάνω σ' ἐμένα καὶ φάνηκε μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ δικό μου κεφάλι καὶ ἐπειδὴ δὲν θὰ δεχόταν νὰ τὸ φορέσει ὁ ἴδιος, ἐμπρὸς λοιπόν, βγάζοντας αὐτὸ ἀπὸ πάνω μου, ἂς τὸ τοποθετήσω πάλι στὸ κεφάλι του πατέρα μας ποὺ ταιριάζει. Διότι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννη τὸ ἔχω ἐγώ, τὸ φρόνημα ὅμως ἐκείνου ὑπάρχει σ' αὐτόν· καὶ τὸ ὄνομα βέβαια ἐκείνου τὸ ἔλαβα ἐγώ, τὴ φιλοσοφία ὅμως ἐκείνου τὴν ἀπέκτησε αὐτός. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ὄνομα ἐκείνου θὰ ἦταν σωστὸ νὰ τὸ κληρονομήσει αὐτὸς μᾶλλον παρὰ ἐγώ. Διότι συνήθως κάποιον τὸν κάνει συνώνυμο μὲ κάποιον ἄλλον ὄχι τὸ ὅτι ἔχουν τὸ ἴδιο ὄνομα, ἀλλ' ἡ συγένεια τῶν ἔργων, ἔστω καὶ ἂν εἶναι διάφορα τὰ ὀνόματα. Διότι ἡ Γραφὴ δὲν συνηθίζει νὰ φιλοσοφεῖ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ μετέχουν στὴν ἔξω ἀπὸ αὐτὴν φιλοσοφία. Ἐκεῖνοι δηλαδὴ ἂν συμβαίνει νὰ μὴ ἔχουν μαζὶ μὲ τὸν τρόπο ζωῆς καὶ τὰ ἴδια ὀνόματα, δὲν λένε ὅτι αὐτοὶ εἶναι συνώνυμοι. Ἡ Γραφὴ ὅμως δὲν κάνει τὸ ἴδιο, ἀλλ' ὅταν δεῖ νὰ ὑπάρχει μεγάλη συγγένεια ὡς πρὸς τὸν τρόπο ζωῆς τους, κι ἂν ἀκόμη αὐτοὶ ποὺ παρουσιάζουν κοινὸ τρόπο ζωῆς ἔχουν διαφορετικὰ ὀνόματα, τοὺς ὀνομάζει μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα.

*Καὶ τούτου οὐ πόρρωθέν ἐστι παρασχεῖν τὴν ἀπόδειξιν, ἀλλ' αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἰωάννην τὸν Ζαχαρίου παραγαγόντες εἰς μέσον. Τῶν γὰρ μαθητῶν ἐρωτησάντων, εἰ μέλλοι παραγίνεσθαι πάλιν Ἠλίας, ἀπεκρίνατο· «καὶ ὅτι, εἰ θέλετε δέξασθαι, οὗτός ἐστιν Ἠλίας 5 ὁ μέλλων ἔρχεσθαι». Καὶ μὴν Ἰωάννης ἐλέγετο· ἀλλ' ἐπειδὴ Ἠλίου τὸν τρόπον εἶχε, διὰ τοῦτο καὶ τῆς προσηγορίας αὐτῷ μετέδωκε ταύτης· ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα Ἠλίου ἐκτήσατο, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα Ἠλίου. Καὶ γὰρ ἐρήμους χώρας ᾤκησαν ἀμφότεροι· καὶ ὁ μὲν μηλωτήν, ὁ δὲ τρίχινον ἱμάτιον περιεβέβλητο· καὶ τράπεζα ὁμοίως 10 αὐτοῖς εὐτελὴς καὶ λιτὴ ἦν. Καὶ ὁ μὲν τῆς προτέρας παρουσίας διάκονος γέγονεν, ὁ δὲ ἔσται τῆς μελλούσης αὖθις. Ἐπεὶ οὖν καὶ διαίτης τρόπος καὶ ἱματίων περιβολὴ καὶ τόπων διατριβαὶ καὶ διακονία μία καὶ πάντα ἴσα ἦν αὐτοῖς, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα ἓν ἀμφοτέροις ἐπέθηκε, δεικνὺς ὅτι, κἂν ἕτερόν τις ὄνομα ἔχῃ, δύναται εἶναι 15 ἐκείνῳ συνώνυμος, οὗ τὸν τρόπον ἐζήλωσεν.*

*4. Ἐπεὶ οὖν ἀναμφισβήτητος οὗτός ἐστιν ὁ κανὼν καὶ ἀκριβὴς οὗτος συνωνύμων ὅρος παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ, φέρε δείξωμεν ὅπως καὶ τὸν τρόπον ἐζήλωσε τὸν Ἰωάννου ὁ σοφὸς οὗτος ἡμῶν πατήρ, ἵνα μάθητε ὅτι καὶ τῆς προσηγορίας οὗτος δικαιότερον ἂν κληρονο-20 μήσειε τῆς ἐκείνου. Οὐκ ἦν ἐκείνῳ τράπεζα οὐδὲ κλίνη οὐδὲ οἰκία ἐπὶ γῆς, ἀλλ' οὐδὲ τούτῳ ποτὲ ἐγένετο. Καὶ τούτου μάρτυρες ὑμεῖς, πῶς τὸν ἅπαντα χρόνον διετέλεσεν ἀποστολικὸν ἐπιδεικνύμενος βίον, μηδὲν ἴδιον ἔχων, ἀλλὰ παρ' ἑτέρων τρεφόμενος, αὐτὸς τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερῶν. Ἐκήρυξεν 25 ἐκεῖνος πέραν τοῦ ποταμοῦ διατρίβων ἐν ταῖς ἐρημίαις· καὶ οὗτος πέραν τοῦ ποταμοῦ ποτε τὴν πόλιν πᾶσαν λαβών, τὴν ὑγιῆ διδασκαλίαν ἐπαίδευσεν. Ὤκησεν ἐκεῖνος εἰς δεσμωτήριον καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ νόμου παρρησίαν· ἀλλὰ καὶ οὗτος πολλάκις τῆς πατρίδος ἐξέπεσε διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως παρρη-30 σίαν, πολλάκις δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη διὰ τὴν αὐτὴν ταύτην αἰτίαν, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ, ἀλλὰ τῇ προθέσει. Οὐ γὰρ φέροντες οἱ τῆς*

---

2. Ματθ. 11,14.

Καὶ τὴν ἀπόδειξη αὐτοῦ δὲν χρειάζεται νὰ τὴν προσκομίσω ἀπὸ μακριά, ἀλλὰ νὰ παρουσιάσω τὸν ἴδιο τὸν Ἰωάννη τὸν υἱὸ τοῦ Ζαχαρία. Διότι, ὅταν ρώτησαν οἱ μαθητές, ἐὰν πρόκειται νὰ ἔρθει πάλι ὁ Ἠλίας, ἀποκρίθηκε· «καὶ ἐὰν θέλετε νὰ τὸ παραδεχθεῖτε, αὐτὸς εἶναι ὁ Ἠλίας, αὐτὸς ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἔρθει»[2]. Καὶ βέβαια ὀνομαζόταν Ἰωάννης, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε τὸν τρόπο ζωῆς τοῦ Ἠλία, γι' αὐτὸ ἔδωσε σ' αὐτὸν καὶ τὸ ὄνομα αὐτό. Ἐπειδὴ ἀπέκτησε τὸ πνεῦμα τοῦ Ἠλία, γι' αὐτὸ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἠλία. Πράγματι καὶ οἱ δύο κατοίκησαν σ' ἔρημους τόπους, καὶ ὁ ἕνας φοροῦσε προβειά, ἐνῶ ὁ ἄλλος τρίχινο ἔνδυμα· ὅμοια καὶ ἡ τροφὴ αὐτῶν ἦταν ἁπλὴ καὶ φτωχική. Καὶ ὁ ἕνας ἔγινε διάκονος τῆς προηγούμενης παρουσίας, ἐνῶ ὁ ἄλλος θὰ γίνει τῆς μέλλουσας. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς, καὶ τὰ ἐνδύματα ποὺ φοροῦσαν, καὶ οἱ τόποι ὅπου ζοῦσαν, καὶ ἡ διακονία ἦταν μία καὶ ὅλα ἦταν ἴδια σ' αὐτούς, γι' αὐτὸ καὶ ἔδωσε ἕνα ὄνομα καὶ στοὺς δύο, γιὰ νὰ δείξει ὅτι, κι ἂν ἀκόμη κάποιος ἔχει διαφορετικὸ ὄνομα, μπορεῖ νὰ εἶναι συνώνυμος μὲ ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μιμητὴς τοῦ τρόπου ζωῆς.

4. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ κανόνας αὐτὸς εἶναι ἀναμφισβήτητος καὶ ὅρος ἀπαραίτητος στὴν ἁγία Γραφὴ γιὰ τοὺς συνώνυμους, ἐμπρὸς νὰ δείξομε ὅτι ὁ σοφὸς αὐτὸς πατέρας μας μιμήθηκε καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τοῦ Ἰωάννη, γιὰ νὰ μάθετε ὅτι αὐτὸς θὰ μποροῦσε δικαιότερα νὰ κληρονομήσει καὶ τὸ ὄνομα ἐκείνου. Δὲν εἶχε τράπεζα ὁ Ἰωάννης, οὔτε κρεββάτι, οὔτε οἰκία ἐπάνω στὴ γῆ, ἀλλ' οὔτε αὐτὸς εἶχε ποτέ. Καὶ αὐτοῦ μάρτυρες εἶστε σεῖς, πῶς ἔζησε ὅλη τὴ ζωή του, δείχνοντας ἀποστολικὴ ζωή, μὴ ἔχοντας τίποτε δικό του, ἀλλὰ τρεφόταν ἀπὸ ἄλλους, ἐνῶ αὐτὸς ἀσχολούνταν ἀκατάπαυστα μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ λόγου. Κήρυξε ἐκεῖνος, ζώντας στὶς ἐρημιὲς πέρα ἀπὸ τὸν ποταμό· καὶ αὐτὸς βρίσκοντας κάποτε ὅλη τὴν πόλη νὰ ζεῖ πέρα ἀπὸ τὸν ποταμό, κήρυξε τὴν ὑγιὴ διδασκαλία. Κατοίκησε ἐκεῖνος σὲ δεσμωτήριο καὶ ἀποκεφαλίσθηκε ἐξαιτίας τῆς παρρησίας του ὑπὲρ τοῦ νόμου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πολλὲς φορὲς ἐξορίσθηκε ἐξαιτίας τῆς παρρησίας του ὑπὲρ τῆς πίστεως, καὶ πολλὲς φορὲς ἀποκεφαλίσθηκε γιὰ τὴν ἴδια αἰτία, ἂν καὶ ὄχι στὴν πράξη, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόθεση. Διότι, μὴ ὑποφέροντας οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας τὴ δύναμη τῆς γλώσσας του, μηχανορραφοῦσαν ἀμέ-

*ἀληθείας ἐχθροὶ τὴν τῆς γλώττης αὐτοῦ δύναμιν, μυρίας πάντοθεν ἔρραπτον ἐπιβουλάς, καὶ ἐκ πασῶν αὐτὸν ἐρρύσατο Κύριος.*

*Φέρε οὖν γλώττης ἀκούσωμεν ταύτης, δι᾽ ἣν καὶ ἐκινδύνευσε καὶ ἐσώθη. Περὶ ἧς οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τοῦτο εἰπών, ὃ περὶ τῆς γῆς 5 τῆς ἐπαγγελίας εἴρηκε Μωσῆς. Τί δὲ περὶ ἐκείνης εἶπεν; «Γῆν ρέουσαν γάλα καὶ μέλι». Τοῦτο καὶ περὶ τῆς γλώττης ἔστιν εἰπεῖν· γλῶττα ρέουσα γάλα καὶ μέλι τούτου. Ἵν᾽ οὖν καὶ γάλακτος ἀπολαύσωμεν καὶ τοῦ μέλιτος ἐμφορηθῶμεν, ἐνταῦθα τὸν ἡμέτερον καταπαύσαντες λόγον, ἀκούσωμεν τῆς λύρας καὶ τῆς σάλπιγγος. 10 Ὅταν μὲν γὰρ τὴν ἡδονὴν ἐννοήσω τῶν ρημάτων, λύραν καλῶ τὴν τούτου φωνήν· ὅταν δὲ τὸ δυνατὸν τῶν νοημάτων, σάλπιγά τινα πολεμικὴν καὶ τοιαύτην, οἵαν εἶχον ὁ Ἰουδαῖοι, ἡνίκα τὰ τῆς Ἰεριχὼ τείχη κατέβαλον. Καθάπερ γὰρ τότε ἡ τῶν σαλπίγγων ἠχή, πυρὸς σφοδρότερον τοῖς λίθοις προσπίπτουσα, πάντα ἀνήλισκε καὶ ἐδα- 15 πάνα, οὕτω καὶ ἡ τούτου φωνὴ νῦν, οὐχ ἧττον τῆς σάλπιγγος ἐκείνης τοῖς τῶν αἱρετικῶν ὀχυρώμασιν ἐμπεσοῦσα, λογισμοὺς καθαιρεῖ καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ.*

*Ἀλλ᾽ ἵνα μὴ διὰ τῆς ἡμετέρας γλώττης ἀλλὰ διὰ τῆς τούτου ταῦτα μάθητε, ἀναπαύσωμεν τὸν ἡμέτερον λόγον, δόξα ἀναπέμψαν- 20 τες τῷ Θεῷ, τῷ τοιούτους παρασχόντι διδασκάλους, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

---

3. Ἐξ. 3,8.

τρητες ἐπιβουλὲς ἀπὸ παντοῦ, καὶ ἀπὸ ὅλες τὸν προστάτευσε ὁ Κύριος.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ν' ἀκούσομε τὴ γλώσσα αὐτή, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας καὶ κινδύνευσε καὶ σώθηκε, γιὰ τὴν ὁποία δὲν θὰ ἔσφαλλε κανείς, ἐὰν ἔλεγε ἐκεῖνο ποὺ εἶχε πεῖ ὁ Μωϋσῆς γιὰ τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ τί εἶπε γιὰ ἐκείνην; «γῆ ποὺ τρέχει γάλα καὶ μέλι»[3]. Αὐτὸ μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὴ γλώσσα αὐτοῦ· ἡ γλώσσα του τρέχει γάλα καὶ μέλι. Γιὰ ν' ἀπολαύσομε λοιπὸν καὶ τὸ γάλα καὶ νὰ χορτάσομε τὸ μέλι, σταματώντας τὸ λόγο μου, ἂς ἀκούσομε τὴ λύρα καὶ τὴ σάλπιγγα. Διότι, ὅταν σκεφθῶ τὴν ἡδονὴ τῶν λόγων του, ὀνομάζω τὴ φωνή του λύρα, ὅλων πάλι τὴ δύναμη τῶν νοημάτων του, ὀνομάζω αὐτήν σάλπιγγα πολεμική, καὶ τέτοια, ὅμοια μὲ ἐκείνη ποὺ εἶχαν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅταν κατάρριψαν τὰ τείχη τῆς Ἱεριχώ. Ὅπως δηλαδὴ τότε ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγας, πέφτοντας ἐπάνω στοὺς λίθους σφοδρότερα ἀπὸ τὴ φωτιά, ὅλα τὰ κατάστρεφε καὶ τὰ ἐξαφάνιζε, ἔτσι τώρα καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ, πέφτοντας στὰ ὀχυρώματα τῶν αἱρετικῶν μὲ σφοδρότητα ὄχι μικρότερη ἀπὸ τὸν ἦχο τῆς σάλπιγγας ἐκείνης, γκρεμίζει λογισμοὺς καὶ κάθε τι ποὺ ὑψώνεται ἐναντίον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθετε αὐτὰ ὄχι μὲ τὴ δική μου γλώσσα, ἀλλὰ μὲ τὴ δική του, ἂς σταματήσω τὸ λόγο μου, καὶ ἂς ἀναπέμψομε δόξα στὸ Θεό, ποὺ μᾶς ἔδωσε τέτοιους διδασκάλους, διότι σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ*

## *ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΘΕΚΛΑΝ*

*1. Καλὰς ἡμῖν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις τῶν ἁγίων εἰκόνας τὰς ἐτησίους αὐτῶν ἀνεστήσατο μνήμας καὶ χρόνῳ τὰς πράξεις ἐρχομένας εἰς λήθην νεαρὰς διηνεκῶς διασώζει. Ἕκαστος γάρ, ὥσπερ εἰκόνι τινὶ ἐντυγχάνων τῇ μνήμῃ, τὸ τῶν πράξεων κατοπτρίζεται 5 κάλλος καὶ θεωρεῖ τὰς πράξεις τῇ τῆς μνήμης ἐγκειμένας εἰκόνι. Καί μοι δοκεῖ σήμερον τὴν μακαρίαν ἐκείνην κατοπτρίζεσθαι κόρην, καθάπερ ἐπ' εἰκόνος ἑστηκυῖαν τῆς μνήμης καὶ τῇ μὲν τὸν καθ' ἡδονῶν, τῇ δὲ τὸν κατὰ κινδύνων ἀνατείνουσαν στέφανον· καὶ τῇ μὲν τὴν παρθενίαν, τῇ δὲ τὸ μαρτύριον τῷ τῶν ὅλων Δε-10 σπότῃ προσφέρουσαν. Ἦν μὲν οὖν αὐτῇ καὶ τὰ τῆς παρθενίας, ἃ τοῖς ἀκριβῶς σκοπουμένοις μέγα τι πρὸ μαρτυρίου μαρτύριον.*

*Αἱ γὰρ ἡδοναὶ δεινοί τινες τοῦ σώματος δήμιοι, μᾶλλον δὲ δημίων δεινότεροι· κατατείνουσι γὰρ ἀχειροποιήτοις δεσμοῖς· ξέουσι τὴν ψυχὴν δι' ὀμμάτων· προσφέρουσι δι' ἀκοῶν τῷ τῆς 15 γνώμης ἀνενδότῳ φιληδονίας λαμπάδα, μαστιγοῦσι δριμείᾳ τὴν διάνοιαν μάστιγι, ἄλλας ἐπ' ἄλλαις κυκῶσι καθ' ἡμῶν παρατάξεις. Ὅταν τις τοῖς ὀφθαλμοῖς παραγγείλῃ τετυφλῶσθαι πρὸς κάλλη, παρανοίγουσι τὸ κλεισθὲν ἡδοναὶ δι' ὤτων ἀσελγέσιν ἐκλυόμενον ᾠδαῖς· ὅταν ἐντύχωσιν ὠσὶ πρὸς ᾠδὰς πορνικὰς κε-20 κλεισμένοις, προσπαίζουσι τοῖς λογισμοῖς ἀσελγῶς κοσμηθεῖσαι· ὅταν αὐτὰς διὰ πάντων, συντόμως εἰπεῖν, ἐγρηγορότες νικήσωμεν,*

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

## ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΘΕΚΛΑ

1. Σὰν ὡραῖες εἰκόνες ἔστησε μπροστά μας ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος τὶς ἐτήσιες μνῆμες τῶν ἁγίων καὶ τὶς πράξεις αὐτῶν, ποὺ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου λησμονοῦνται, τὶς διατηρεῖ πάντοτε νεαρές. Διότι ὁ καθένας, βυθιζόμενος στὴ μνήμη, σὰν σὲ κάποια εἰκόνα, βλέπει σὰν μέσα σὲ καθρέφτη τὸ κάλλος τῶν πράξεων καὶ θεωρεῖ τὶς πράξεις ποὺ βρίσκονται μέσα στὴν εἰκόνα τῆς μνήμης. Καὶ νομίζω σήμερα πὼς βλέπω τὴ μακάρια ἐκείνη κόρη, σὰν νὰ βρίσκεται μέσα στὴν εἰκόνα τῆς μνήμης, καὶ ἄλλοτε νὰ σηκώνει τὸ στεφάνι τῆς νίκης της κατὰ τῶν ἡδονῶν καὶ ἄλλοτε τὸ στεφάνι ποὺ ἔλαβε ἀπὸ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν κινδύνων, καὶ ἄλλοτε πάλι νὰ προσφέρει στὸν Κύριο τῶν πάντων τὴν παρθενία καὶ ἄλλοτε τὸ μαρτύριο. Γιὰ ὅσους δηλαδὴ ἐξετάζουν τὰ πράγματα μὲ προσοχή, ἦταν γι' αὐτὴν καὶ τὸ θέμα τῆς παρθενίας σὰν κάποιο μεγάλο μαρτύριο πρὶν ἀπὸ τὸ μαρτύριο.

Πράγματι οἱ ἡδονὲς εἶναι σὰν κάποιοι φοβεροὶ δήμιοι τοῦ σώματος· ἢ καλύτερα εἶναι φοβερώτεροι ἀπὸ τοὺς δημίους· διότι καταβασανίζουν μὲ ἀχειροποίητα δεσμά. Καταξεσχίζουν τὴν ψυχὴ μέσω τῶν ματιῶν, προσφέρουν λαμπάδα φιληδονίας μέσω τῶν αὐτιῶν σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἄκαμπτη γνώμη, μαστιγώνουν τὴ διάνοια μὲ φοβερὸ μαστίγιο, καὶ διεγείρουν ἐναντίον μας ἐχθρικὲς παρατάξεις τὴ μία μετὰ τὴν ἄλλη. Ὅταν κάποιος δώσει ἐντολὴ στὰ μάτια του νὰ φέρονται ὡς τυφλὰ πρὸς τὰ κάλλη, οἱ ἡδονὲς τότε ἀνοίγουν μὲ πλάγιο τρόπο τὴν εἴσοδο τῆς ἀκοῆς, ὥστε αὐτὸς μὲ τὸ ἄκουσμα ἄσεμνων τραγουδιῶν νὰ ὁδηγεῖται στὴν ἐξαχρείωση. Ὅταν συναντήσουν αὐτιὰ κλειστὰ σὲ πορνικὰ τραγούδια, προσπαθοῦν νὰ ξεγελάσουν τοὺς λογισμοὺς στολισμένες ἄσεμνα. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσομε μὲ συντομία, ὅταν εἴμαστε ἐπάγρυπνοι καὶ τὶς νικήσομε ἀπ' ὅπου κι'

*κοιμωμένοις σκιαμαχοῦσι· καὶ τῆς παρατάξεως οὗτος αὐταῖς ὁ κύκλος ἀΐδιος, οὐχ ἡλίῳ συνεξιστάμενος, οὐ συνησυχάζων νυκτί. Ἂν δὲ δὴ καὶ νεότητος λάβωνται, πυρὸς γέγονε πρὸς πῦρ συμπλοκή, καμίνου πρὸς καλάμην συνάφεια. Εὐκατάπρηστος γὰρ ἡδοναῖς* 5 *ἡ νεότης, ὡς ἐλαιωδεστέρα πρὸς ἔξαψιν, ὡς πρὸς πόνους σωφροσύνης τρυφερωτέρα. Ἃ δὴ πάντα τῇ μακαρίᾳ παρθένῳ μακρόν τι μαρτύριον τὴν παρθενίαν εἰργάζετο· πυκτευούσῃ ταῖς ἡδοναῖς, ὡς ὁ μάρτυς θηρίοις· παλαιούσῃ τοῖς λογισμοῖς, ὡς ἐκεῖνος βασάνοις· συμβαλλούσῃ φιληδονίας ἐννοίαις, ὡς ἀνάγκαις δημίων, νικώσῃ* 10 *δὲ ὅμως τὸν πολύτροπον οὕτω καὶ σύνοικον πόλεμον· τοῦ γὰρ τῆς φύσεως πυρὸς τὸ τῆς γνώμης αὐτῇ πυρωδέστερον καὶ ἅγιον.*

*Ἀλλ᾽ ἡ μὲν φύσις παρεχώρει τῇ κόρῃ καὶ τυραννοῦσα παρ᾽ ἄλλοις καὶ λυττῶσα πρὸς μίξιν, παρὰ Θέκλᾳ παρθενίαν ἐξήσκει· οἱ γονεῖς δὲ τὰς πρὸς τὴν παρθενίαν τῆς παιδὸς οὐκ εἰδότες συνθή-* 15 *κας, οὐδὲ τῆς πρὸς αὐτὴν νυμφαγωγίας τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἐξ οὐρανοῦ δεδωκότα, πολλὰς αὐτῇ περὶ γάμων νουθεσίας ἐμακρολόγουν· ἡ Παύλου δὲ ἄρα ταῖς τῆς κόρης ἀκοαῖς ἐπῳδὴ προενήφει, «ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι». Στέφανος τῆς παρθενίας εὐθύς· αὐτὸς αὐτῇ πρῶτος τῆς* 20 *μερίμνης ὁ τρόπος· μεριμνᾷ γὰρ εὐλογίας ἀνάμεστον μέριμναν, μεριμνᾷ πάσης ἀμεριμνίας ἐλευθερωτέραν φροντίδα, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι. Οὐδὲν αὐτῇ κοινὸν πρὸς τὴν γῆν, οὐδεμία πρὸς γαμικὰς ἀνάγκας συγγένεια, οἷον πορνεύοντος ἀνασχέσθαι νυμφίου, ὑποψίας ματαίας ὑπενεγκεῖν, ἐξουσίαν χρησίμων ἀφῃρῆ-* 25 *σθαι προόδων, περὶ τροφῆς διευθύνεσθαι, κοσμουμένην ζηλοτυπεῖσθαι, διαπτύεσθαι πρὶν τέκῃ, καθάπερ οὔπω γαμετὴν γενομένην, τεκοῦσαν ὑπὲρ τῶν τόκων εὑρίσκειν ἐγκλήματα.*

*Ἐτέχθη τις θήλεια; ὅτι μὴ ἄρρεν, ὁ ἀνὴρ σκυθρωπάζει. Προσετέθη καὶ ἄρρεν; ἐτέχθη τὸ τεχθέν, ὡς οὐκ εὔμορφον. Χαρίεντα*

---

1. Α΄ Κορ 7,34.

ἂν ἔρχονται αὐτές, μᾶς πολεμοῦν ὅταν κοιμόμαστε. Ἔτσι ὁ κύκλος αὐτὸς τοῦ πολέμου αὐτῶν εἶναι ἀτερμάτιστος, μὴ σταματώντας μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου, οὔτε ἡσυχάζοντας τὴ νύχτα. Ἂν μάλιστα ἡ προσβολή τους πέσει στοὺς νέους, ἡ μιὰ φωτιὰ τότε πέφτει ἐπάνω στὴν ἄλλη, τὸ καμίνι μάχεται πρὸς τὰ καλάμια. Καθόσον τὰ νειάτα εὔκολα προσβάλλονται ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῶν ἡδονῶν, διότι περιέχουν περισσότερο λάδι γιὰ καύση, καὶ εἶναι πιὸ τρυφερὰ ἀπέναντι στοὺς κόπους τῆς σωφροσύνης. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἔκαμναν τὴν παρθενία στὴ μακάρια παρθένο ἕνα μακροχρόνιο μαρτύριο. Ἀγωνιζόταν ἐναντίον τῶν ἡδονῶν, ὅπως ὁ μάρτυρας ἐναντίον τῶν θηρίων· πάλευε μὲ τοὺς λογισμούς, ὅπως ὁ μάρτυρας μὲ τὰ βασανιστήρια· πολεμοῦσε πρὸς τὶς σκέψεις τῆς φιληδονίας, σὰν νὰ ἀντιμετώπιζε βασανιστήρια δημίων, ἀλλὰ νικοῦσε τὸν τόσο πολύμορφο πόλεμο ποὺ τὸν εἶχε μέσα της· διότι ἡ φωτιὰ τῆς γνώμης της, σὰν ἅγια ποὺ ἦταν, ἦταν πιὸ φλογερὴ ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς φύσεως.

Ἡ φύση λοιπὸν ὑποχωροῦσε στὴν κόρη, καὶ ἐνῶ τυραννεῖ ἄλλους καὶ τοὺς κάνει νὰ λυσσοῦν γιὰ συνουσία, στὴ Θέκλα ἀσκοῦσε παρθενία. Μὴ γνωρίζοντας ὅμως οἱ γονεῖς της τὶς ἀποφάσεις τῆς κόρης γιὰ τὴν παρθενία, οὔτε τὴ νυμφαγωγία ποὺ εἶχε δώσει πρὸς αὐτὴν ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἀπὸ τὸν οὐρανό, τῆς ἀπηύθυναν πολλὲς καὶ μακρὲς συμβουλὲς γιὰ γάμο. Τὰ θελκτικὰ λόγια ὅμως τοῦ Παύλου, «ἡ ἄγαμη φροντίζει γιὰ τὰ πράγματα τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ εἶναι ἅγια καὶ στὸ σῶμα καὶ στὸ Πνεῦμα»[1], ἠχοῦσαν στ' αὐτιά της καὶ ἐνίσχυαν τὴ σωφροσύνη της. Ἀμέσως τὸ στεφάνι τῆς παρθενίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἐκδήλωση τῆς φροντίδας της. Διότι ἐκδηλώνει φροντίδα γεμάτη ἀπὸ εὐλογία, μεριμνᾶ γιὰ φροντίδα ποὺ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε ἀμεριμνία, γιὰ νὰ εἶναι ἁγία στὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα. Δὲν εἶχε αὐτὴ τίποτε κοινὸ μὲ τὴ γῆ, καμμιὰ σχέση μὲ ὑποχρεώσεις τοῦ γάμου, ὅπως τὸ νὰ ἀνέχεται πορνεῖες τοῦ συζύγου, νὰ ὑποφέρει ἀπὸ μάταιες ὑποψίες, νὰ τῆς ἔχει ἀφαιρεθεῖ ἡ ἐξουσία γιὰ ὠφέλιμες δημόσιες ἐμφανίσεις, νὰ εἶναι ἄλλος ὑπεύθυνος γιὰ τὴν τροφή της, νὰ ἀποσπᾶ τὴ ζήλεια ὅταν στολίζεται, νὰ περιφρονεῖται προτοῦ γεννήσει, σὰν νὰ μὴ ἔχει γίνει ἀκόμη γυναίκα του, καὶ ἀφοῦ γεννήσει νὰ δέχεται κατηγορίες γιὰ τὰ παιδιά.

Γεννήθηκε κορίτσι; Ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀγόρι, ὁ σύζυγος γίνεται κατσούφης. Προστέθηκε καὶ τὸ ἀγόρι; Γεννήθηκε αὐτό, ἀλλὰ δὲν

*πρὸς κάλλος ἀμφότερα; ὡς ὑπὲρ καλῶν ἡ φροντὶς πικροτέρα. Ἀπηλλάγησαν γάλακτος; διεδέξατο πάλιν ἀνατροφῆς ἀγωνία· ὅταν ὑγιαίνωσι, μὴ νοσήσωσι φόβος· ὅταν νοσήσωσι, δειλία μὴ τελευτήσωσιν· ὅταν τελευτήσωσιν, ὡς ἐπ' ἀτέκνῳ λοιπὸν ἔσεσθαι κα-* 5 *ταφρόνησιν φόβος· ὅταν μὴ τελευτήσωσιν, ὡς ὑπὲρ ζώντων ἡ φροντὶς βαρυτέρα, πόθεν εἰς παίδευσιν χορηγία τοῖς τέκνοις, πόθεν αὐτοῖς γαμικοῦ παρασκευὴ συναλλάγματος, πόθεν ἐσθημάτων εὐσχημοσύνη, πόθεν οἰκετῶν ἑκάστῳ διανομή, ποῖα τῶν ὄντων προσνείμῃ τῷ μείζονι, πῶς τὸν μικρότερον θεραπεύσει φθονοῦντα.* 10 *«Ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι».*

*Οὐ τοῦ γάμου στηλιτεύω τὴν φύσιν (πρόνοια γὰρ οὗτος τοῦ γένους κοινή), ἀλλὰ τῶν ἐν γάμῳ δημοσιεύω τὴν μέριμναν, μερίμνης σαρκικῆς οὐράνιον προτίθημι μέριμναν, κάλλιον καλοῦ προ-* 15 *τιμῶ. Κρείττων καὶ τῶν κατὰ τῆς Εὔας ἡ παρθένος προστίμων· τὸ γάρ, «πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει», ταῖς παρ' ἀνδρῶν μὴ δεσποζομέναις ἀνίσχυρον· τό, «ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα», ταῖς παρθενευούσαις ἀργόν· ἡ γὰρ μὴ τίκτουσα τῆς τῶν λυπηρῶν ὠδίνων ἐκτὸς ἀποφάσεως. Ἤδη τοῖς τῶν* 20 *μελλόντων ἡ παρθένος ἐντρυφᾷ ἀρραβῶσιν· ἤδη τῷ τῆς ἀναστάσεως ἁγιασμῷ συνοικεῖς»· «ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει», φησίν, «οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται».*

*Διὰ τοῦτο καὶ τὸ πτῶμα τοῦ πράγματος πάμμεγα, ἐπειδήπερ καὶ τὸ κατόρθωμα· διὰ τοῦτο τῆς πορνευομένης ἡ τῆς παρθενευο-* 25 *μένης ἀσέλγεια μιαρωτέρα· οὐ γὰρ ἴσον παρθενευομένης καὶ πορνευομένης φθορά· οὐκ ἴσον ἰδιώτιδος καὶ βασιλίδος φθορά· οὐκ ἴσον σκεύους ἱερατικοῦ καὶ ἀγοραίου κλοπή. Σκεῦος γὰρ ἱερατικὸν ἡ παρθένος, πορφυρίς, ἣν οὐκ ἔξεστιν ἄλλῳ πλὴν τῷ τῶν ὅλων βασιλεῖ προσηρμόσθαι, νύμφη γάμον ἀεὶ κεκτημένη παρθένον. Ὦ*

εἶναι ὄμορφο. Εἶναι ὑπερβολικὰ ὄμορφα καὶ τὰ δύο; Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ὄμορφα ἡ φροντίδα εἶναι πικρότερη. Ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὸ γάλα τοῦ θηλασμοῦ; Διαδέχεται πάλι τὸ θηλασμὸ ἡ ἀγωνία τῆς ἀνατροφῆς. Ὅταν εἶναι ὑγιή, ὑπάρχει φόβος μήπως ἀρρωστήσουν· ὅταν ἀρρωστήσουν, ὑπάρχει φόβος μήπως πεθάνουν· ὅταν πεθάνουν, ὑπάρχει ὁ φόβος νὰ περιφρονεῖται στὴ συνέχεια σὰν ἄτεκνη· ὅταν δὲν πεθάνουν, ἡ φροντίδα τότε γιὰ τὴ ζωή τους εἶναι βαρύτερη· ἀπὸ ποῦ νὰ βρεθοῦν τὰ χρήματα γιὰ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν, ἀπὸ ποῦ νὰ μαζευθοῦν τὰ χρήματα γιὰ τὸ γάμο τους, πῶς νὰ εἶναι καλαίσθητη ἡ ἐνδυμασία τους, πῶς νὰ διανέμουν τοὺς ὑπηρέτες στὸ καθένα, ποιά ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα νὰ δώσει στὸ μεγαλύτερο, πῶς νὰ θεραπεύσει τὸ φθόνο τοῦ μικρότερου. «Ἡ ἄγαμη φροντίζει γιὰ τὰ πράγματα τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ εἶναι ἁγία στὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα».

Δὲν κατηγορῶ τὴ φύση τοῦ γάμου (διότι αὐτὸς εἶναι κοινὴ πρόνοια γιὰ τὴ διαιώνιση τοῦ γένους μας), ἀλλὰ φανερώνω τὶς φροντίδες ποὺ ἔχει ἡ ἔγγαμη ζωή, θεωρῶ ἀνώτερη τὴν οὐράνια μέριμνα ἀπὸ τὴ μέριμνα γιὰ τὸ σῶμα, προτιμῶ τὸ καλύτερο ἀπὸ τὸ καλό. Ἡ παρθένος εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὶς τιμωρίες κατὰ τῆς Εὔας. Διότι τὰ λόγια, «θὰ εἶσαι προσηλωμένη στὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ σὲ ἐξουσιάζει»[2], εἶναι ἀνίσχυρα γιὰ ἐκεῖνες ποὺ δὲν ἐξουσιάζονται· ἀπὸ ἄνδρα. Τὸ «μὲ λύπες θὰ γεννᾶς τὰ τέκνα σου», εἶναι ἀργὸ γιὰ ἐκεῖνες ποὺ παρθενεύουν· διότι ἐκείνη ποὺ δὲν γεννᾶ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τῶν λυπηρῶν πόνων τοῦ τοκετοῦ. Σὺ ποὺ εἶσαι παρθένος ἤδη ἀπολαμβάνεις τοὺς ἀρραβῶνες τῆς μελλοντικῆς ζωῆς, ἤδη φέρεις μαζί σου τὸν ἁγιασμὸ τῆς ἀναστάσεως· διότι λέγει, «κατὰ τὴν ἀνάσταση οὔτε νυμφεύονται οὔτε ὑπανδρεύονται»[3].

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ πτώση ἀπὸ τὸ πράγμα αὐτὸ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη, ἐπειδὴ εἶναι μεγάλο καὶ τὸ κατόρθωμα· γι' αὐτὸ εἶναι πιὸ μιαρὴ ἡ ἀσέλγεια ἐκείνης ποὺ παρθενεύει ἀπὸ ἐκείνης ποὺ πορνεύει· διότι δὲν εἶναι ἴση ἡ φθορὰ ἐκείνης ποὺ παρθενεύει καὶ ἐκείνης ποὺ πορνεύει· δὲν εἶναι ἴση ἡ φθορὰ ποὺ παθαίνει μιὰ ἁπλὴ γυναίκα καὶ ἡ βασίλισσα· δὲν εἶναι ἴση ἡ κλοπὴ σκεύους ἱερατικοῦ καὶ σκεύους τῆς ἀγορᾶς. Διότι ἡ παρθένος εἶναι σκεῦος ἱερατικό, βασιλικὴ πορφύρα, τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ ἄλλος νὰ φορέσει, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν ὅλων, εἶναι νύφη ποὺ εἶναι πάντοτε παρθενικὸς ὁ γάμος ποὺ ἔχει συνάψει. Πὼ πὼ μακάριοι γάμοι, τῶν ὁποίων στρῶμα εἶναι

*μακαρίων γάμων, ὧν ἡ στρωμνὴ παρθενία. Ὑπὲρ τούτων τῆς μακαρίας οἱ κίνδυνοι μάρτυρος· εἶδε γὰρ τοῦ νυμφίου τὸ κάλλος, καὶ τῆς θέας οὐκ ἀπεσπᾶτο.*

*Ἐπέκειτο μήτηρ πρὸς γάμον ἐπείγουσα, ἡ δὲ πρὸς τὸν ἐν* 5 *τοῖς οὐρανοῖς διεβόα νυμφίον· «πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ». Ἐπεφοίτα μνηστὴρ διαλέξει γαμικῇ γαργαλίζων, ἡ δὲ τῷ Χριστῷ καθ' ἑαυτὴν συνετάττετο, «ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου», λέγουσα· συνέρρεον συγγενεῖς κολακεύοντες, ἡ δὲ διαμαρτυρόμενον ἐφαντάζετο Παῦλον· «ἡρμο-* 10 *σάμην σε ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον, ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ». Ἱκέτευον οἰκέται σὺν δάκρυσιν, ἡ δὲ προσῇδεν ἐρωτικῶς τῷ νυμφίῳ· «τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;». Ἐφόβουν δικασταὶ τιμωρίαις, ἡ δὲ φρονήματι πάσας κατεπάτει βοῶντι· «οἱ ἄρχοντες οὔκ εἰσι φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κακῶν».*

15 *Ὡς δὲ ἔδει κἂν ταῖς ὁδοῖς παρθενίας ἀνδριάντας ἀναστῆναι τῇ μάρτυρι, γίνεταί τι τοιοῦτον τῇ παιδὶ πειρατήριον. Ἀφεμένη τῆς κρίσεως τὴν Παύλου μετεδίωκε θήραν, καὶ ταῖς φήμαις ὁδηγουμένη κατεθάρρει καὶ ὁδῶν ἀγουσῶν ἐπὶ Παῦλον. Ἐτήρει δὲ ἄρα τὴν κόρην διάβολος, καὶ τηρήσας ὁδοιποροῦσαν ἐπιστρατεύει τὸν* 20 *μνηστῆρα τῇ κόρῃ, τῆς παρθενίας ὡς ἐν ἐρημίᾳ λῃστήν.*

*Καὶ δὴ πληρούσῃ τὴν ὁδὸν τῇ γενναίᾳ ἱππόπορνος κατόπιν ὁ μνηστὴρ ὀπιπεύων ἐπωλόλυζε σύλληψιν· ἄπορος πανταχόθεν στενοχωρία· ὁ πολεμῶν ἰσχυρός, ἡ πολεμουμένη σαθρά. Ποῦ τις ἐν ἐρημίᾳ καταφυγῆς καταφυγή; Στραφεῖσα δὲ πρὸς οὐρανὸν ἡ παρ-* 25 *θένος, πρὸς τὸν πᾶσι πανταχοῦ τοῖς καλοῦσι παρόντα σὺν οἰμωγαῖς ἀνωλόλυζε· «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα».*

---

4. Ψαλμ. 122,1.
5. Ψαλμ. 62,9.
6. Β' Κορ. 11,2.
7. Ρωμ. 8,34.
8. Ρωμ. 13,3.
9. Ψαλμ. 7,2.

ἡ παρθενία. Γιὰ χάρη αὐτῶν κινδύνευσε ἡ μακαρία μάρτυς. Διότι εἶδε τὸ κάλλος τοῦ νυμφίου καὶ δὲν ἀπομακρυνόταν ἀπὸ τὴ θέα αὐτοῦ.

Ἐπέμενε ἡ μητέρα της νὰ τὴν ἐξαναγκάζει γιὰ γάμο, ἐκείνη ὅμως φώναζε πρὸς τὸν οὐράνιο νυμφίο· «πρὸς ἐσένα ὕψωσα τοὺς ὀφθαλμούς μου, πρὸς ἐσένα ποὺ κατοικεῖς στὸν οὐρανό»[4]. Τὴν ἐπισκεπτόταν ὁ μνηστήρας καὶ τὴν γαργάλιζε μιλώντας της γιὰ γάμο, ἐκείνη ὅμως συντασσόταν ἐσωτερικὰ μὲ τὸν Χριστό, λέγοντας· «προσκολλήθηκε ἡ ψυχή μου σὲ σένα»[5]. Μαζεύονταν οἱ συγγενεῖς καὶ τῆς μιλοῦσαν μὲ κολακευτικὰ λόγια, ἐκείνη ὅμως φανταζόταν τὸν Παῦλο νὰ διακηρύσσει τὰ ἀντίθετα· «σὲ ἀρραβώνιασα μὲ ἕναν ἄνδρα, γιὰ νὰ σὲ παρουσιάσω παρθένο ἁγνὴ στὸ Χριστό»[6]. Τὴν παρακαλοῦσαν μὲ δάκρυα οἱ ὑπηρέτριες, ἐκείνη ὅμως ἀπηύθυνε τὸ ἐρωτικὸ τραγούδι της πρὸς τὸν νυμφίο· «ποιός θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ;»[7]. Τὴ φοβέριζαν δικαστὲς μὲ τιμωρίες, ἐκείνη ὅμως τὶς περιφρονοῦσε ὅλες μὲ τὸ φρόνημά της φωνάζοντας· «οἱ ἄρχοντες δὲν εἶναι φόβος γιὰ τὰ καλὰ ἔργα, ἀλλὰ γιὰ τὰ κακά»[8].

Καὶ ἐνῶ ἔπρεπε νὰ στηθοῦν γιὰ τὴ μάρτυρα στοὺς δρόμους ἀνδριάντες, συμβαίνει μιὰ μεγάλη δοκιμασία γιὰ τὴν κόρη. Ἀπορρίπτοντας τὶς γνῶμες τους, ἐπέμενε στὸ νὰ κυνηγᾶ τὸν Παῦλο, καὶ ὁδηγούμενη ἀπὸ τὰ λόγια ἐκείνου πῆρε τὴ θαρραλέα ἀπόφαση ν' ἀκολουθήσει τὸν δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ στὸν Παῦλο. Ἀλλὰ ὁ διάβολος παρακολουθοῦσε τὴν κόρη, καὶ βλέποντάς την νὰ βαδίζει στὸ δρόμο ἐπιστρατεύει τὸν μνηστήρα ἐναντίον τῆς κόρης, γιὰ νὰ τῆς ἀφαιρέσει τὴν παρθενία μέσα στὴν ἐρημιά.

Φθάνοντας λοιπὸν ἡ γενναία κόρη στὸ τέλος τοῦ δρόμου, τὴν παρακολουθοῦσε ἀπὸ πίσω ὁ πόρνος μνηστήρας καὶ προσπάθησε μὲ κραυγὲς νὰ τὴ συλλάβει. Ἀπὸ πουθενὰ δὲν ὑπῆρχε διέξοδος πρὸς φυγή· ὁ ἀντίπαλος ἦταν ἰσχυρός, ἐνῶ ἡ πολεμούμενη ἀνίσχυρη. Πῶς νὰ βρεθεῖ μέσα στὴν ἐρημιὰ καταφύγιο γιὰ νὰ καταφύγει σ' αὐτό; Ἀφοῦ στράφηκε ἡ παρθένος πρὸς τὸν οὐρανό, μὲ θρήνους κραύγαζε πρὸς ἐκεῖνον ποὺ εἶναι παντοῦ παρὼν σ' ὅλους ἐκείνους ποὺ τὸν καλοῦν· «Κύριε, ὁ Θεός μου, σὲ σένα στήριξα τὴν ἐλπίδα μου»[9].

## *ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ*

## *ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΦΩΚΑΝ*

### *ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ*

***Καὶ εἰς τὸν ρμα' ψαλμόν,***
***«φωνῇ μου πρὸς τὸν Κύριον ἐκέκραξα, φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐδεήθην».***

*1. Λαμπρὰ γέγονεν ἡμῖν χθὲς ἡ πόλις, λαμπρὰ καὶ περιφανής, οὐκ ἐπειδὴ κίονας εἶχεν, ἀλλ' ἐπειδὴ μάρτυρα πομπεύοντα ἀπὸ Πόντου πρὸς ἡμᾶς παραγενόμενον. Εἶδεν ὑμῶν τὴν φιλοξενίαν καὶ ἐνέπλησεν ὑμᾶς τῆς εὐλογίας· ἐπήνεσεν ὑμῶν τὴν προθυμίαν καὶ εὐλόγησε 5 τοὺς παραγενομένους. Ἐμακάρισα τοὺς συνελθόντας καὶ μετασχόντας αὐτοῦ τῆς εὐωδίας καὶ ἐταλάνισα τοὺς ἀπολειφθέντας· ἀλλ' ἵνα μὴ ἡ ζημία αὐτῶν ἀνίατος γένηται, πάλιν ἐν ἑτέρᾳ ἡμέρᾳ ἀνακηρύττομεν αὐτόν, ἵνα καὶ οἱ ἀπολειφθέντες διὰ ῥᾳθυμίαν διπλασιάσωσι τῇ σπουδῇ τὴν εὐλογίαν τὴν παρὰ τοῦ μάρτυρος. Ὃ μὲν γὰρ πολλά10 κις εἶπον, τοῦτο καὶ λέγων οὐ παύσομαι· οὐκ εὐθύνας ἀπαιτῶ ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ τοῖς ἀσθενοῦσι φάρμακα κατασκευάζω. Ἀπελείφθης χθές; παραγενοῦ κἂν σήμερον, ἵνα ἴδῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἰκεῖον χῶρον ἀπαγόμενον. Εἶδες αὐτὸν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἀγόμενον; βλέπε αὐτὸν καὶ διὰ τοῦ πελάγους πλέοντα, ἵνα ἑκάτερα τὰ στοιχεῖα 15 τῆς παρ' αὐτοῦ εὐλογίας ἐμπλησθῇ.*

*Μηδεὶς ἀπολιμπανέσθω τῆς ἱερᾶς ταύτης πανηγύρεως· μὴ παρθένος οἴκοι μενέτω, μὴ γυνὴ τὴν οἰκίαν κατεχέτω, κενώσωμεν τὴν πόλιν καὶ πρὸς τὸν τάφον τοῦ μάρτυρος μεθορμίσωμεν· καὶ γὰρ καὶ βασιλεῖς κοινῇ μεθ' ἡμῶν χορεύουσι. Ποίαν οὖν συγγνώμην 20 ἔχει ὁ ἰδιώτης, βασιλέων τὰς βασιλικὰς αὐλὰς καταλιμπανόντων*

## ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

# ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΦΩΚΑ

## ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ

**Καὶ στὸν ρμα' ψαλμό, «μὲ τὴ φωνὴ τῆς ψυχῆς μου φώναξα δυνατὰ πρὸς τὸν Κύριο, μὲ τὴ φωνὴ τῆς καρδιᾶς μου παρακάλεσα τὸ Θεό».**

11. Λαμπρὴ ἦταν χθὲς ἡ πόλη μας, λαμπρὴ καὶ περίοπτη, ὄχι ἐπειδὴ εἶχε μαρμάρινες κολῶνες, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔφθασε σ' ἐμᾶς μὲ πομπὴ μάρτυρας ἀπὸ τὸν Πόντο. Εἶδε τὴ φιλοξενία σας καὶ σᾶς γέμισε μὲ τὶς εὐλογίες του. Ἐπαίνεσε τὴν προθυμία σας καὶ εὐλόγησε ἐκείνους ποὺ παραβρέθηκαν. Μακάρισα ἐκείνους ποὺ προσῆλθαν καὶ ἔλαβαν μέρος στὴν εὐωδία αὐτοῦ, καὶ ταλάνισα ἐκείνους ποὺ ἀπουσίαζαν. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ γίνει ἀθεράπευτη ἡ ζημιὰ αὐτῶν, καὶ σήμερα πάλι ἀπονέμομε τὰ ἐγκώμια σ' αὐτόν, ὥστε καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπουσίασαν ἀπὸ ὀκνηρία νὰ διπλασιάσουν μὲ τὴν προθυμία τὴν εὐλογία ἐκ μέρους τοῦ μάρτυρα. Διότι ἐκεῖνο ποῦ εἶπα πολλὲς φορές, δὲν θὰ παύσω αὐτὸ νὰ τὸ λέγω. Δὲν ζητῶ εὐθύνες ἁμαρτημάτων, ἀλλ' ἑτοιμάζω φάρμακα γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς. Ἀπουσίασες χθές; ἔλα ἔστω καὶ σήμερα, γιὰ νὰ δεῖς αὐτὸν μεταφερόμενο στὸν τόπο του. Εἶδες αὐτὸν μεταφερόμενο μέσω τῆς ἀγορᾶς; βλέπε αὐτὸν ποὺ ταξιδεύει μέσω τοῦ πελάγους, γιὰ νὰ γεμίσουν καὶ τὰ δύο στοιχεῖα ἀπὸ τὴν εὐλογία αὐτοῦ.

Κανένας νὰ μὴ ἀπουσιάσει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἱερὴ πανήγυρη. Νὰ μὴ μείνει παρθένος στὸ σπίτι, νὰ μὴ παραμείνει γυναίκα στὸ σπίτι, ἂς ἀδειάσομε τὴν πόλη καὶ ἂς τρέξομε ὅλοι μαζὶ στὸν τάφο τοῦ μάρτυρα· διότι καὶ οἱ βασιλεῖς θὰ παραβρεθοῦν στὴ σύναξή μας. Ποιά συγγνώμη λοιπὸν ἔχει ὁ ἰδιώτης, ὅταν οἱ βασιλεῖς ἀφήνουν τὶς βασιλικὲς αὐλὲς καὶ παραβρίσκονται μάζί μας στὸν τάφο τοῦ

*καὶ τῷ τάφῳ τοῦ μάρτυρος παρακαθημένων; Τοιαύτη γὰρ τῶν μαρτύρων ἡ δύναμις, ὡς μὴ μόνον τοὺς ἰδιώτας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰ διαδήματα φοροῦντας σαγηνεύειν· αὕτη τῶν Ἑλλήνων ἡ αἰσχύνη, αὕτη τῆς πλάνης αὐτῶν τὸ ὄνειδος, αὕτη τῶν δαιμόνων ἡ ἐξολό-*
*5 θρευσις· αὕτη ἡμῶν ἡ εὐγένεια καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁ στέφανος. Χορεύω μετὰ μαρτύρων καὶ σκιρτῶ, ἀντὶ λειμώνων βλέπων αὐτῶν τὸ τρόπαιον, ὅτι ἀντὶ πηγῶν αἷμα ἔρρεον· τὰ ὀστᾶ αὐτῶν ἐδαπανήθη καὶ ἡ μνήμη αὐτῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν νεαρωτέρα γίνεται. Ὥσπερ γὰρ τὸν ἥλιον ἀμήχανον σβεσθῆναι, οὕτω καὶ μνήμην μαρ-*
*10 τύρων· αὐτὸς γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπεφήνατο· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν».*

*Ἀλλὰ τοῦ μὲν μάρτυρος τὰ ἐγκώμια εἰς τὸν προσήκοντα καιρὸν ἀναμείνωμεν· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἀρκούντως εἴρηται διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ὀφειλόντων συναχθῆναι καὶ περιφανῆ ποιῆσαι τὴν*
*15 ἡμέραν τῆς ἑορτῆς. Ὃ μὲν γὰρ καὶ χθὲς ἔλεγον καὶ σήμερον πάλιν λέγω, τῷ μὲν μάρτυρι οὐδεμία δόξα ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν παρουσίας γενήσεται, ὑμῖν δὲ πλείων ἔσται ἡ εὐλογία ἀπὸ τοῦ παραγενέσθαι πρὸς τὸν μάρτυρα. Ὥσπερ γὰρ ὁ πρὸς τὸν ἥλιον βλέπων τὸ μὲν ἄστρον φαιδρότερον οὐ ποιεῖ, τὰ δὲ οἰκεῖα ὄμματα καταυγάζει,*
*20 οὕτω δὴ καὶ ὁ μάρτυρα τιμῶν, ἐκεῖνον λαμπρότερον οὐ ποιεῖ, ἀλλ' αὐτὸς παρ' ἐκείνου τὴν εὐλογίαν τοῦ φωτὸς ἐπισπᾶται.*

*Ποιήσωμεν πάλιν τὴν θάλατταν ἐκκλησίαν μετὰ λαμπάδων ἐξιόντες ἐκεῖσε, καὶ τὸ πῦρ ἐνυγραίνοντες, καὶ τὸ ὕδωρ ἐμπιμπλῶντες πυρός. Μηδεὶς φοβείσθω τὸ πέλαγος· ὁ μάρτυς θάνατον οὐκ*
*25 ἐφοβήθη, καὶ σὺ τὸ ὕδωρ δέδοικας; Ἀλλὰ τοῦτον μὲν αὐτάρκως τὸν λόγον εἰρήκαμεν· φέρε δὴ καὶ ἐκ τῶν σήμερον εἰρημένων τὴν εἰωθυῖαν ὑμῖν παραθῶμεν τράπεζαν. Εἰ γὰρ καὶ στενοχωρεῖται ἡμῶν τὰ σώματα, ἀλλ' ἀναπτερούσθω ἡ διάνοια· οὐδὲ γὰρ τὴν στενοχωρίαν ὑμῶν, ἀλλὰ τὴν προθυμίαν βλέπω. Ἡδὺ καὶ κυβερνήτῃ θάλατ-*
*30 τα κυματουμένη, καὶ διδασκάλῳ ἐκκλησία πελαγιζομένη· οὐ γάρ ἐστιν ἐν τοῖς ὕδασι τούτοις οὔτε ἅλμη, οὔτε σκόπελος, οὔτε θηρία, ἀλλὰ θάλαττα καὶ πέλαγος γέμον εὐωδίας· ἐνταῦθα πλοῖα οὐκ ἀπὸ*

---

1. Μαρκ. 13,31.

μάρτυρα; Διότι τέτοια εἶναι ἡ δύναμη τῶν μαρτύρων· σαγηνεύει ὄχι μόνο τοὺς ἰδιῶτες, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ φοροῦν τὰ βασιλικὰ στέμματα. Ἡ δύναμη αὐτὴ καταντροπιάζει τοὺς ἐθνικούς, αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ ὄνειδος τῆς πλάνης αὐτῶν, αὐτὴ γίνεται αἰτία τῆς ἐξολόθρευσης τῶν δαιμόνων, αὐτὴ δείχνει τὴν εὐγενικὴ καταγωγή μας καὶ ἀποτελεῖ τὸ στεφάνι τῆς Ἐκκλησίας. Χορεύω μαζὶ μὲ τοὺς μάρτυρες καὶ σκιρτῶ ἀπὸ χαρά, βλέποντας ἀντὶ γιὰ λειβάδια τὸ τρόπαιο αὐτῶν, διότι ἀντὶ πηγῶν ἄφηναν νὰ τρέχει αἷμα. Τὰ ὀστᾶ τους φθάρθηκαν, ἀλλὰ ἡ μνήμη τους καθημερινὰ γίνεται νεαρώτερη. Διότι, ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ σβήσει ὁ ἥλιος, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο καὶ ἡ μνήμη τῶν μαρτύρων νὰ σβήσει. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς διακήρυξε· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ λόγοι μου ὅμως δὲν θὰ παρέλθουν»[1].

Ἀλλὰ τοῦ μάρτυρα τὰ ἐγκώμια ἂς τὰ περιμένομε στὸν κατάλληλο καιρό· διότι κι αὐτὰ λέχθηκαν κάπως περισσότερα γιὰ νὰ ἐπιδείξουν προθυμία ἐκεῖνοι ποὺ ὀφείλουν νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ κάμουν λαμπρὴ τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγα χθές, καὶ σήμερα πάλι θὰ τὸ πῶ, ὅτι δηλαδὴ στὸν μάρτυρα δὲν θὰ προστεθεῖ καμμιὰ δόξα ἀπὸ τὴν παρουσία τῶν πολλῶν, ἐνῶ σὲ σᾶς θὰ εἶναι περισσότερη ἡ εὐλογία ἀπὸ τὴν προσέλευσή σας στὸν μάρτυρα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ βλέπει πρὸς τὸν ἥλιο δὲν κάμνει βέβαια λαμπρότερο τὸ ἄστρο, καταφωτίζει ὅμως τὰ μάτια του, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος ποὺ τιμᾶ μάρτυρα, δὲν κάμνει ἐκεῖνον λαμπρότερο, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἀποσπᾶ τὴν εὐλογία τοῦ φωτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον.

Ἂς κάνομε πάλι τὴ θάλασσα ἐκκλησία μεταβαίνοντας ἐκεῖ μὲ λαμπάδες, ὑγροποιώντας τὴ φωτιὰ καὶ ὑπερπληρώντας τὸ ὕδωρ μὲ φωτιά. Κανένας νὰ μὴ φοβᾶται τὸ πέλαγος. Ὁ μάρτυρας δὲν φοβήθηκε τὸ θάνατο, καὶ σὺ φοβᾶσαι τὸ πέλαγος; Ἀλλὰ γι' αὐτὸ μιλήσαμε μὲ τὸ παραπάνω. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἂς παραθέσομε τὴ συνηθισμένη τράπεζα καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θὰ λεχθοῦν σήμερα. Διότι, ἂν καὶ στενοχωροῦνται τὰ σώματά μας, ἀλλ' ὅμως ἀναπτερώνεται ἡ διάνοια· διότι δὲν βλέπω τὴ στενοχώρια σας, ἀλλὰ τὴν προθυμία. Εἶναι εὐχάριστη ἡ κυματισμένη θάλασσα στὸν κυβερνήτη πλοίου, καὶ στὸν διδάσκαλο ἐκκλησία ποὺ ἀντιμετωπίζει τὶς φουρτοῦνες τοῦ πελάγους· διότι δὲν ὑπάρχει στὰ ὕδατα αὐτὰ οὔτε ἁλμύρα, οὔτε σκόπελος, οὔτε θηρία, ἀλλὰ θάλασσα καὶ πέλαγος γεμάτο ἀπὸ εὐωδία.

*γῆς εἰς γῆν, ἀλλ' ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μεθορμιζόμενα, οὐ χρήματα ἔχοντα, οὐ χρυσόν, οὐδὲ ἄργυρον, ἀλλὰ πίστιν καὶ ἀγάπην καὶ ζῆλον καὶ σοφίαν.*

*2. Φέρε δὴ τοίνυν μετὰ ἀκριβείας ἐφίεμεν τὸ πλοῖον μηδέποτε 5 ἀπολλύμενον, μηδὲ ναυάγιον ὑπομένον. Ἀλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριβείας τοῖς λεγομένοις· ὁ γὰρ ψαλμὸς ἡμᾶς σήμερον εἰς παράταξιν ἐξάγει τῶν αἱρετικῶν, οὐχ ἵνα αὐτοὺς ἑστῶτας βάλλωμεν, ἀλλ' ἵνα κειμένους ἀναστήσωμεν· τοιοῦτος γὰρ ἡμῶν ὁ πόλεμος· οὐκ ἀπὸ ζώντων νεκροὺς ἐργάζεται, ἀλλ' ἀπὸ νεκρῶν ζῶντας κατασκευά-10 ζει, ἡμερότητος γέμων καὶ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας. Οὐ γὰρ ἐλαύνω πράγματι, ἀλλὰ τῷ λόγῳ διώκω, οὐ τὸν αἱρετικόν, ἀλλὰ τὴν αἵρεσιν, οὐ τὸν ἄνθρωπον ἀποστρέφομαι, ἀλλὰ τὴν πλάνην μισῶ καὶ ἐπισπάσασθαι βούλομαι· οὐκ ἔχω πόλεμον πρὸς οὐσίαν (Θεοῦ γὰρ ἔργον ἡ οὐσία), ἀλλὰ τὴν γνώμην διορθώσασθαι βούλομαι, ἣν διέ-15 φθειρεν ὁ διάβολος. Οὕτω καὶ ἰατρὸς ἄρρωστον θεραπεύων, οὐ τῷ σώματι πολεμεῖ, ἀλλὰ τοῦ σώματος τὴν κακίαν ἀναιρεῖ. Κἀγὼ τοίνυν, ἐὰν πολεμήσω αἱρετικοῖς, οὐκ αὐτοῖς τοῖς ἀνθρώποις πολεμῶ, ἀλλὰ τὴν πλάνην ἐκβαλεῖν βούλομαι καὶ τὴν σηπεδόνα ἐκκαθᾶραι. Ἐμοὶ ἔθος ἐστὶ διώκεσθαι καὶ μὴ διώκειν, ἐλαύνεσθαι καὶ μὴ ἐλαύ-20 νειν.*

*Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς περιεγένετο, οὐ σταυρώσας, ἀλλὰ σταυρωθείς, οὐ ῥαπίσας, ἀλλὰ ῥαπισθείς. «Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα», φησί, «μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;». Ὁ Δεσπότης τῆς οἰκουμένης τῷ δούλῳ τοῦ ἀρχιερέως ἀπολογεῖται, 25 καὶ ῥαπισθεὶς τὸ στόμα, ὅθεν ἐξῆλθε ῥῆμα καὶ τὴν θάλατταν ἐχαλίνωσε καὶ τετραήμερον Λάζαρον ἐκ νεκρῶν ἤγειρεν, ὅθεν κακία ἐδραπέτευσεν, ὅθεν νοσήματα καὶ ἁμαρτήματα ἐλύετο· τοῦτο τοῦ σταυρωθέντος τὸ θαῦμα. Καὶ γάρ, δυνάμενος κεραυνὸν ἀφεῖναι καὶ τὴν γῆν σεῖσαι καὶ τὴν χεῖρα τοῦ δούλου ξηρᾶναι, οὐδὲν τούτων 30 ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ ἀπολογεῖται καὶ πρᾳότητι περιγίνεται, σὲ παιδεύων ἄνθρωπον ὄντα μηδέποτε ἀγανακτεῖν. Κἂν σταυρωθῇς, κἂν*

---

2. Ἰω. 18,23.

Ἐδῶ ἀραξοβολοῦν πλοῖα ὄχι ἀπὸ ἕνα μέρος τῆς γῆς σὲ ἄλλο, ἀλλ' ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανό, ἔχοντας ὄχι χρήματα, οὔτε χρυσάφι, οὔτε ἄργυρο, ἀλλὰ πίστη καὶ ἀγάπη και ζῆλο καὶ σοφία.

2. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἂς ὁδηγήσομε μὲ προσοχὴ τὸ πλοῖο, χωρὶς νὰ ὑποστεῖ καμμιὰ καταστροφή, οὔτε νὰ ὑπομείνει ναυάγιο. Ἀλλὰ προσέχετε μὲ ὅλη τὴν προθυμία σας τὰ λεγόμενα· διότι ὁ ψαλμὸς σήμερα μᾶς ὁδηγεῖ σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς αἱρετικούς, ὄχι γιὰ νὰ τοὺς πολεμήσομε παραμένοντας αὐτοὶ ἀδρανεῖς, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς σηκώσομε ἀπὸ τὴν πτώση στὴν ὁποία βρίσκονται. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ δικός μας πόλεμος· δὲν καθιστᾶ τοὺς ζωντανοὺς νεκρούς, ἀλλὰ τοὺς νεκροὺς τοὺς ὁδηγεῖ στὴ ζωή, γεμάτος ἀπὸ ἡμερότητα καὶ πολλὴ ἐπιείκεια. Διότι δὲν πολεμῶ μὲ ὑλικὰ ὅπλα, ἀλλὰ μὲ τὸ λόγο καταδιώκω, ὄχι τὸν αἱρετικό, ἀλλὰ τὴν αἵρεση· δὲν ἀποστρέφομαι τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ μισῶ τὴν πλάνη καὶ θέλω νὰ τὸν ἀποσπάσω ἀπὸ αὐτήν. Δὲν κάμνω πόλεμο πρὸς οὐσία (διότι ἡ οὐσία εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ), ἀλλὰ θέλω νὰ διορθώσω τὴ γνώμη, ποὺ τὴ διέφθειρε ὁ διάβολος. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ γιατρός, θεραπεύοντας ἄρρωστο, δὲν πολεμεῖ τὸ σῶμα, ἀλλ' ἀπαλλάσσει τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν κάκωση. Καὶ ἐγὼ λοιπόν, ἐὰν πολεμήσω τοὺς αἱρετικούς, δὲν πολεμῶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ θέλω ν' ἀπομακρύνω τὴν πλάνη καὶ νὰ καθαρίσω τὴ σαπίλα. Δική μου συνήθεια εἶναι νὰ καταδιώκομαι καὶ ὄχι νὰ καταδιώκω, νὰ πολεμοῦμαι καὶ νὰ μὴ πολεμῶ.

Ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἦρθε στὸν κόσμο ὄχι γιὰ νὰ σταυρώσει αὐτόν, ἀλλὰ γιὰ νὰ σταυρωθεῖ· ὄχι γιὰ νὰ δώσει ράπισμα, ἀλλὰ νὰ δεχθεῖ ράπισμα. Διότι λέγει· «ἐὰν δὲν μίλησα σωστά, πὲς ποιό εἶναι τὸ κακὸ ποὺ εἶπα, ἂν ὅμως μίλησα σωστά, γιατί μὲ χτυπᾶς;[2]. Ὁ Κύριος τῆς οἰκουμένης ἀπολογεῖται στὸ δοῦλο τοῦ ἀρχιερέα καὶ δέχεται ράπισμα στὸ στόμα ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖο βγῆκε ὁ λόγος ἐκεῖνος ποὺ χαλιναγώγησε τὴ θάλασσα, ὁ λόγος ἐκεῖνος ποὺ ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς τὸν τετραήμερο Λάζαρο· μὲ τὸ ὁποῖο ἀπομάκρυνε τὴν κακία, μὲ τὸ ὁποῖο ἐλευθέρωσε ἀπὸ νοσήματα καὶ ἁμαρτήματα. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἄξιο θαυμασμοῦ ἐκείνου ποὺ σταυρώθηκε. Ἐνῶ δηλαδὴ μποροῦσε νὰ ρίξει κεραυνό, νὰ σείσει τὴ γῆ καὶ νὰ ξηράνει τὸ χέρι τοῦ δούλου, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔκαμε, ἀλλὰ καὶ ἀπολογεῖται καὶ νικάει μὲ τὴν πραότητά του, διδάσκοντας ἐσένα ποὺ εἶσαι ἄνθρωπος νὰ μὴ ἀγανακτεῖς ποτέ. Εἴτε σταυρωθεῖς, εἴτε δεχθεῖς

*ράπισμα λάβῃς, τὰ αὐτὰ ἵνα λέγῃς ὡς ὁ Δεσπότης σου· «εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ, εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;».*

*Καὶ ὅρα αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, πῶς τὰ μὲν τῶν δούλων 5 ἐκδικεῖ, τὰ δὲ ἑαυτοῦ παρατρέχει. Ἐγένετό τίς ποτε προφήτης καὶ βασιλέα ἀσεβοῦντα διήλεγχε καὶ ἐλθών φησι· «θυσιαστήριον, θυσιαστήριον, ἄκουσον». Ἐπειδὴ γὰρ ὁ βασιλεὺς Ἱεροβοὰμ εἱστήκει τοῖς εἰδώλοις ἀναφέρων θυσίαν, ἐλθὼν ὁ προφήτης τῷ θυσιαστηρίῳ διαλέγεται. Τί ποιεῖς; ὦ προφῆτα; τὸν ἄνθρωπον ἀφῆκας καὶ 10 τῷ θυσιαστηρίῳ διαλέγῃ; Ναί, φησί. Διὰ τί; Ἐπειδὴ λίθου ἀναισθητότερος ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο, ἐκεῖνον ἀφίημι καὶ τούτῳ διαλέγομαι, ἵνα μάθῃς, ὅτι ὁ λίθος ἀκούει, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούει. «Ἄκουσον, θυσιαστήριον, ἄκουσον», καὶ εὐθέως ἐρράγη τὸ θυσιαστήριον. Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς πιάσαι τὸν προφήτην βουλό-15 μενος, καὶ οὐκ ἠδύνατο συστεῖλαι αὐτήν. Ὁρᾷς ὅτι μᾶλλον τὸ θυσιαστήριον ἤκουσεν, ἢ ὁ βασιλεύς; ὁρᾷς ὅτι τὸν λογικὸν ἀφῆκε καὶ τῳ ἀλόγῳ διαλέγεται, ἵνα διὰ τῆς τούτου ὑπακοῆς τὴν ἐκείνου ἀναισθησίαν καὶ κακίαν διορθώσηται; Ἐρράγη τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἡ κακία τοῦ βασιλέως οὐκ ἐρράγη.*

20 *Ἀλλ᾽ ὅρα τὸ γεγενημένον. «Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ὁ βασιλεὺς λαβεῖν τὸν προφήτην καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ». Ἐπειδὴ τῇ τιμωρίᾳ τοῦ θυσιαστηρίου οὐκ ἐγένετο βελτίων, τῇ οἰκείᾳ κολάσει παιδεύεται τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπακοήν. Ἐγὼ μὲν γάρ σου φειδόμενος εἰς λίθον ἠθέλησα ἀφεῖναι τὴν ὀργήν, ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐγένετό σοι διδά-25 σκαλος ὁ λίθος, λάμβανε σὺ τὴν τιμωρίαν. Καὶ ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ παραυτίκα ἐξηράνθη. Εἱστήκει λοιπὸν τὸ τρόπαιον τοῦ προφήτου καὶ συστεῖλαι αὐτὴν ὁ βασιλεὺς οὐκ ἠδύνατο. Ποῦ τὸ διάδημα; ποῦ αἱ πορφυρίδες; ποῦ οἱ θώρακες; ποῦ αἱ ἀσπίδες; ποῦ τὸ στρατόπεδον; ποῦ τὰ δόρατα; Ὁ Θεὸς ἐκέλευσε, καὶ πάντα ἐκεῖνα 30 ἀπώλετο· παρειστήκεισαν οἱ σατράπαι βοηθῆσαι μὲν οὐ δυνάμενοι, θεωροὶ δὲ τῆς πληγῆς γενόμενοι μόνον. «Καὶ ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς καὶ ἐξηράνθη»· ὅτε ἐγένετο ξηρά, τότε καρπὸν ἤνεγκε. Βλέπε μοι τὸ ὑπόδειγμα τὸ ἐπὶ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν τῳ σταυρῳ. Ὥσπερ γὰρ τὸ ξύλον ἐκεῖνο*

3. Γ' Βασ. 13,2.

ράπισμα, γιὰ νὰ λὲς τὰ ἴδια ποὺ εἶπε ὁ Κύριός σου· «ἐὰν μίλησα κακῶς, πὲς ποιό εἶναι τὸ κακὸ ποὺ εἶπα, ἐὰν ὅμως μίλησα σωστά, γιατί μὲ χτυπᾶς;».

Καὶ πρόσεχε τὴ φιλανθρωπία του, πῶς δηλαδὴ ὑπερασπίζεται τὰ τῶν δούλων, ἐνῶ τὰ δικά του τὰ παρατρέχει. Ὑπῆρχε κάποτε κάποιος προφήτης, ποὺ ἤλεγχε βασιλιὰ ποὺ ἀσεβοῦσε, καὶ ἀφοῦ προσῆλθε σ' αὐτὸν τοῦ εἶπε· «θυσιαστήριο, θυσιαστήριο, ἄκουσε»[3]. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ βασιλιὰς Ἱεροβοὰμ στεκόταν μπροστὰ στὸ θυσιατήριο προσφέροντας θυσία, ἐρχόμενος ὁ προφήτης συνομιλεῖ μὲ τὸ θυσιαστήριο. Τί κάμνεις, προφήτα; ἄφησες τὸν ἄνθρωπο καὶ συνομιλεῖς μὲ τὸ θυσιαστήριο; Ναί, λέγει. Γιατί; Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἔγινε πιὸ ἀναίσθητος ἀπὸ λίθο, ἀφήνω ἐκεῖνον καὶ συνομιλῶ μὲ αὐτό, γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι ὁ λίθος ἀκούει, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀκούει. «Ἄκουσε, θυσιαστήριο, ἄκουσε», καὶ ἀμέσως ἐξερράγη τὸ θυσιαστήριο. Ἅπλωσε τὸ χέρι του ὁ βασιλιὰς θέλοντας νὰ πιάσει τὸν προφήτη, καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ μαζέψει. Βλέπεις ὅτι μᾶλλον τὸ θυσιαστήριο ἄκουσε, παρὰ ὁ βασιλιάς; βλέπεις ὅτι ἄφησε τὸν λογικὸ καὶ συνομιλεῖ μὲ τὸ ἄλογο, ὥστε μὲ τὴν ὑπακοὴ αὐτοῦ νὰ διορθώσει τὴν ἀναισθησία καὶ κακία ἐκείνου; Ἐξερράγη τὸ θυσιαστήριο, καὶ ἡ κακία τοῦ βασιλιᾶ δὲν ἐξερράγη.

Ἀλλὰ πρόσεχε αὐτὸ ποὺ συνέβηκε. Ἅπλωσε τὸ χέρι ὁ βασιλιὰς νὰ παίσει τὸν προφήτη καὶ ἀμέσως ξεράθηκε τὸ χέρι του. Ἐπειδὴ μὲ τὴν τιμωρία τοῦ θυσιαστηρίου δὲν ἔγινε καλύτερος, μὲ τὴν τιμωρία του διδάσκεται νὰ ὑπακούει στὸ Θεό. Ἐγὼ βέβαια δείχνοντας εὐσπλαχνία πρὸς ἐσένα θέλησα ν' ἀφήσω τὴ ὀργή μου νὰ πέσει στὸ λίθο, ἐπειδὴ ὅμως ὁ λίθος δὲν σου ἔγινε διδάσκαλος, δέξου σὺ τὴν τιμωρία. Καὶ ἅπλωσε τὸ χέρι του, καὶ ἀμέσως ξεράθηκε. Παρέμεινε λοιπὸν στημένο τὸ τρόπαιο τοῦ προφήτη καὶ ὁ βασιλιὰς δὲν μποροῦσε νὰ μαζέψει τὸ χέρι του. Ποῦ εἶναι τὸ βασιλικὸ στέμμα; ποῦ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα; ποῦ οἱ θώρακες; ποῦ οἱ ἀσπίδες; ποῦ ὁ στρατός; ποῦ τὰ δόρατα; Ὁ Θεὸς πρόσταξε, καὶ ὅλα ἐκεῖνα ἔχασαν τὴ δύναμή τους. Στέκονταν ἐκεῖ κοντά του οἱ διοικητές του μὴ μπορώντας νὰ τὸν βοηθήσουν, ὄντας μόνο θεατὲς τοῦ πλήγματος. Καὶ ἅπλωσε τὸ χέρι του ὁ βασιλιὰς καὶ ξεράθηκε· ὅταν ἔγινε ξηρό, τότε παρήγαγε καρπό. Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὸ παράδειγμα τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ. Ὅπως ἀκριβῶς

*χλωρὸν ὂν θάνατον ἔτεκε, τὸ δὲ ξύλον τοῦ σταυροῦ ξηρὸν ὂν ζωὴν ἐγέννησεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ βασιλέως ἐγένετο· ὅτε χλωρὰ ἦν, τότε ἀσέβειαν ἔτεκεν, ὅτε ξηρὰ ἐγένετο, τότε τὴν ὑπακοὴν προσήγαγεν. Ἴδε τοῦ Θεοῦ τὰ παράδοξα πράγματα.*

5 *Ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον, ὅτε αὐτὸς ἐρραπίζετο, οὐδὲν κακὸν τῷ ραπίζοντι ἐποίει, ὅτε δὲ ὁ δοῦλος ἔμελλεν ὑβρίζεσθαι, τὸν βασιλέα ἐκόλασε, σὲ παιδεύων τὰ μὲν τοῦ Θεοῦ ἐκδικεῖν, τὰ δὲ οἰκεῖα παρατρέχειν. Ὥσπερ γὰρ τὰ ἐμὰ παρατρέχω, τὰ δὲ σὰ ἐκδικῶ, οὕτω καὶ σὺ τὰ ἐμὰ ἐκδίκει, τὰ δὲ σὰ παράτρεχε. Ἀλλὰ συντείνατέ μοι τὴν 10 ἀκοὴν (ἔνθα γὰρ ἀγώνων καιρός, ἀκροατῶν χρεία συντεταμένην ἐχόντων τὴν ἀκοήν), ἵνα εἰδῆτε μετὰ ἀκριβείας πῶς δεσμεύω, πῶς λύω τὰ τῶν ἀντιδίκων ἁμαρτήματα, πῶς παλαίω, πῶς ρήσσω. Εἰ γὰρ οἱ ἐν τῷ θεάτρῳ καθήμενοι ἐπικύπτουσι δύο παλαιόντων, τὴν ὄψιν αὐτῶν καὶ τὴν ἡλικίαν ἐκτείνοντες, ἵνα ἴδωσι παλαίσματα αἰ-15 σχύνης γέμοντα, ἵνα ἴδωσι παλαίσματα, ἃ μιμήσασθαι αἰσχύνη, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς προσέχειν δεῖ τῇ τῶν θείων Γραφῶν ἀκροάσει. Εἰ γὰρ ἐπαινεῖς τὸν ἀθλητήν, διὰ τί οὐ γίνῃ ἀθλητής; εἰ δὲ αἰσχύνῃ γενέσθαι ἀθλητής, διὰ τί μιμῇ τούτων τὸν ἔπαινον;*

*Ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα τοιαῦτα τὰ παλαίσματα, ἀλλὰ κοινὰ 20 πᾶσι καὶ ὠφέλιμα καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσι. Παλαίω γὰρ μετὰ τοῦ αἱρετικοῦ, ἵνα καὶ ὑμᾶς ἀθλητὰς ἀπεργάσωμαι, ἵνα μὴ μόνον ψάλλοντες, ἀλλὰ καὶ διαλεγόμενοι τὴν γλῶτταν αὐτῶν ἀπορράπτητε. Τί οὖν φησιν ὁ προφήτης; «Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐδεήθην». Πρόσχες· μὴ δοκεῖ ἔχειν 25 ἀφορμὴν παλαισμάτων τὸ ρηθέν; Ὅθεν πῶς πλέκω τὸν στέφανον καὶ τῶν ἀγώνων τὴν ὑπόθεσιν. «Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐδεήθην». Ἐνταῦθά μοι τὸν αἱρετικὸν κάλει· ἐάν τε παρῇ, ἐάν τε μὴ παρῇ. Ἐάν τε γὰρ παρῇ, παρὰ τῆς ἡμετέρας φωνῆς παιδευέσθω· ἐάν τε μὴ παρῇ, διὰ τῆς ὑμετέρας ἀκροάσε-30 ως μανθανέτω. Ἀλλ' ὅπερ εἶπον οὐκ ἐλαύνω αὐτὸν παρόντα, ἀλλὰ*

---

4. Ψαλμ. 141,2.

δηλαδὴ τὸ ξύλο ἐκεῖνο ὄντας χλωρὸ γέννησε θάνατο, ἐνῶ τὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ ὄντας ξερὸ γέννησε ζωή, τὸ ἴδιο συνέβηκε καὶ μὲ τὸ χέρι τοῦ βασιλιᾶ· ὅταν ἦταν χλωρὸ (ὑγιὲς) τότε γεννοῦσε ἀσέβεια, ὅταν ἔγινε ξερὸ τότε πρόσφερε τὴν ὑπακοή. Πρόσεξε τὰ παράδοξα ἔργα τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλά, ὅπως ἔλεγα, ὅταν αὐτὸς δεχόταν ραπίσματα, δὲν προξενοῦσε κανένα κακὸ σ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν ράπιζε· ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο ὁ δοῦλος νὰ ὑβρισθεῖ, τιμώρησε τὸ βασιλιά, γιὰ νὰ σὲ διδάξει τὰ τοῦ Θεοῦ νὰ τὰ ὑπερασπίζεσαι, ἐνῶ τὰ δικά σου νὰ τὰ παραβλέπεις. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς παραβλέπω τὰ δικά μου, ἀλλὰ ὑπερασπίζομαι τὰ δικά σου, ἔτσι καὶ τὰ δικά μου νὰ τὰ ὑπερασπίζεσαι, ἐνῶ τὰ δικά σου νὰ τὰ παραβλέπεις. Ἀλλά, παρακαλῶ, ἐντείνατε τὴν ἀκοή σας (διότι, ὅπου καιρὸς ἀγώνων, χρειάζονται ἀκροατὲς ποὺ νὰ ἔχουν τεταμένη τὴν ἀκοή), γιὰ νὰ γνωρίσετε μὲ ἀκρίβεια πῶς δένω καὶ πῶς λύνω τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀντιδίκων, πῶς παλεύω καὶ πῶς ρίχνω τὸν ἀντίπαλο. Ἐὰν δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ παρακολουθοῦν ἀγῶνες στὸ θέατρο ὅταν παλεύουν δύο, κλίνοντας τὸ σῶμα τους πρὸς τὰ ἐμπρός, μεγαλώνουν τὴν προσοχὴ καὶ τὴν ἡλικία, γιὰ νὰ δοῦν παλαίσματα γεμάτα ἀπὸ ντροπή, πολὺ περισσότερο πρέπει ἐμεῖς νὰ προσέχομε τὴν ἀκρόαση τῶν θείων Γραφῶν. Διότι, ἐὰν ἐπαινεῖς τὸν ἀθλητή, γιατί δὲν γίνεσαι ἀθλητής; καὶ ἂν ντρέπεσαι νὰ γίνεις ἀθλητής, γιατί μιμεῖσαι τὸν ἔπαινο αὐτῶν;

Ἐδῶ ὅμως δὲν εἶναι τέτοια τὰ παλαίσματα, ἀλλ' εἶναι τὰ ἴδια γιὰ ὅλους καὶ ὠφέλιμα καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ὁμιλοῦν καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἀκοῦν. Διότι παλεύω μὲ τὸν αἱρετικό, γιὰ νὰ κάνω καὶ σᾶς ἀθλητές, ὥστε νὰ ράβετε τὴ γλώσσα αὐτῶν ὄχι μόνο ψάλλοντας, ἀλλὰ καὶ συζητώντας μαζί τους. Τί λέγει λοιπὸν ὁ προφήτης; «Μὲ φωνὴ δυνατὴ τῆς ψυχῆς μου φώναξα πρὸς τὸν Κύριο, μὲ φωνῆς τῆς καρδιᾶς μου παρακάλεσα τὸ Θεό»[4]. Πρόσεχε. Μήπως φαίνονται τὰ λόγια ὅτι ἔχουν ἀφορμὴ ἀγώνων; Κοίτα πῶς πλέκω τὸ στεφάνι καὶ τὴν ἀφορμὴ τῶν ἀγώνων. «Μὲ δυνατὴ φωνὴ τῆς ψυχῆς μου φώναξα πρὸς τὸν Κύριο, μὲ φωνὴ τῆς καρδιᾶς μου παρακάλεσα τὸ Θεό». Μὲ αὐτά, σὲ παρακαλῶ, φώναξε πρὸς τὸν αἱρετκό, εἴτε εἶναι παρών, εἴτε δὲν εἶναι παρών. Διότι, ἐὰν εἶναι παρών, ἂς διδάσκεται ἀπὸ τὰ λόγια σου· ἐὰν δὲν εἶναι παρών, ἂς μαθαίνει ἀπὸ τὴ δική σου ἀκρόαση. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, δὲν διώχνω αὐτὸν ὅταν εἶναι παρών,

*δέχομαι αὐτὸν ἐλαυνόμενον, οὐ παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ οἰκείου συνειδότος, κατὰ τὸν λέγοντα, «φεύγει ὁ ἀσεβὴς μηδενὸς διώκοντος».*

*Ἡ Ἐκκλησία μήτηρ ἐστὶ τῶν οἰκείων τέκνων καὶ τούτους δε-5 χομένη καὶ τοῖς ξένοις τοὺς κόλπους ἐφαπλοῦσα. Κοινὸν θέατρον ἡ κιβωτὸς ἡ τοῦ Νῶε ἦν, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία καὶ ταύτης βελτίων. Ἐκείνη μὲν γὰρ ἐλάμβανεν ἄλογα καὶ ἐφύλαττεν ἄλογα, αὕτη δὲ λαμβάνει ἄλογα καὶ μεταβάλλει. Οἷόν τι λέγω. Ἐὰν εἰσέλθῃ ἐνταῦθα ἀλώπηξ αἱρετικός, ποιῶ τοῦτον πρόβατον· ἐὰν εἰσέλθῃ λύκος, 10 ποιῶ αὐτὸν ἀρνίον τὸ ἐμὸν μέρος· ἐὰν δὲ μὴ βούληται, οὐδὲν παρ' ἐμέ, ἀλλὰ παρὰ τὴν οἰκείαν ἀγνωμοσύνην· ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς δώδεκα εἶχε μαθητάς, καὶ εἷς προδότης ἐγένετο, ἀλλ' οὐ παρὰ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ παρὰ τὴν διεφθαρμένην γνώμην ἐκείνου· ἐπεὶ καὶ ὁ Ἐλισσαῖος εἶχε μαθητὴν φιλάργυρον, ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν ἀσθένειαν 15 τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ παρὰ τὴν ῥᾳθυμίαν τοῦ μαθητοῦ. Ἐγὼ καταβάλλω τὰ σπέρματα· ἐὰν γῆ λιπαρὰ ᾖς δεχομένη τὰ σπέρματα, καὶ τὸν στάχυν ἀποδίδως· ἐὰν δὲ ᾖς πέτρα ἄγονος, οὐδὲν παρ' ἐμέ· ἐάν τε ἀκούσῃς, ἐάν τε μὴ ἀκούσῃς, οὐ παύσομαί σοι ἐπᾴδων ᾠδὴν πνευματικήν, καταντλῶν τὰ τραύματα, ἵνα μὴ ἀκούσω κατὰ τὴν 20 ἡμέραν ἐκείνην· «πονηρὲ δοῦλε, ἔδει σε καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας». «Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα· φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐδεήθην».*

*3. Τί λέγεις, αἱρετικέ; περὶ τίνος λέγει ὁ προφήτης καὶ τίνα καλεῖ «Κύριον» καὶ «Θεόν»; Περὶ ἑνὸς γὰρ προσώπου ὁ λόγος. Ἐκεῖνοι 25 γὰρ παραγραφόμενοι τὰς Γραφὰς κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς, καὶ ζητοῦντες ἀεὶ λήμματα κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, οὐκ αἰσθάνονται εἰς βάραθρον ἀπωλείας ἑαυτοὺς ὠθοῦντες· τὸν γὰρ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ οὔτε ὁ εὐφημῶν ἐνδοξότερον ποιεῖ, οὔτε ὁ βλασφημῶν βλάπτει· οὐ γὰρ χρείαν ἔχει ἡ ἀσώματος οὐσία τῆς ἡμετέρας εὐφημίας, 30 ἀλλ' ὥσπερ ὁ τὸν ἥλιον λέγων φαιδρόν, οὐ προστίθησιν αὐτοῦ τῷ φωτί, οὐδὲ ὁ σκοτεινὸν λέγων μειοῖ αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τῆς οἰκείας πηρώσεως ἐκφέρει δεῖγμα τὴν ψῆφον, οὕτως ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ*

5. Παροιμ. 28,1.
6. Ματθ. 25,27.

ἀλλὰ τὸν δέχομαι διωκόμενο, ὄχι ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ συνείδησή του, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον ποὺ λέγει· «φεύγει ὁ ἀσεβὴς χωρὶς κανένας νὰ τὸν διώκει»[5].

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μητέρα τῶν τέκνων της, δεχόμενη καὶ αὐτοὺς καὶ ἀνοίγοντας τὴν ἀγκαλιά της στοὺς ξένους. Ἡ κιβωτὸς τοῦ Νῶε ἦταν κοινὸ θέατρο, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀνώτερη καὶ ἀπὸ ἐκείνην. Διότι δεχόταν ἄλογα καὶ τὰ διαφύλασσε ἄλογα, ἐνῶ αὐτὴ δέχεται ἄλογα καὶ τὰ μεταβάλλει. Ἐννοῶ τὸ ἑξῆς μ' αὐτὸ ποὺ λέγω. Ἐὰν μπεῖ ἐδῶ μέσα αἱρετικὸς σὰν τὴν ἀλεπού, τὸν κάμνω πρόβατο· ἐὰν μπεῖ κάποιος ὡς λύκος, τὸν κάμνω, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ μένα, ἀρνί. Ἐὰν δὲν θέλει, αὐτὸ δὲν γίνεται ἐξαιτίας μου, ἀλλ' ἐξαιτίας τῆς δικῆς του ἀγνωμοσύνης. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς εἶχε δώδεκα μαθητές, καὶ ὁ ἕνας ἔγινε προδότης, ὄχι ὅμως ἐξαιτίας τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐξαιτίας τῆς δικῆς του διεφθαρμένης γνώμης. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἐλισσαῖος εἶχε μαθητὴ φιλάργυρο, ὄχι ὅμως ἐξαιτίας τῆς ἀνικανότητας τοῦ διδασκάλου, ἀλλ' ἐξαιτίας τῆς ἀδιαφορίας τοῦ μαθητῆ. Ἐγὼ σπέρνω τὰ σπέρματα· ἐὰν εἶσαι γόνιμη γῆ δεχόμενος τὰ σπέρματα, θ' ἀποδώσεις καὶ τὸ στάχυ· ἐὰν εἶσαι πέτρα ἄγονη, δὲν εὐθύνομαι καθόλου ἐγώ· καὶ ἂν τὰ ἀκούσεις τὰ λόγια μου, καὶ ἂν δὲν τὰ ἀκούσεις, ἐγὼ δὲν θὰ σταματήσω νὰ σοῦ ἀπευθύνω ᾠδὴ πνευματική, θεραπεύοντας τὰ τραύματα, γιὰ νὰ μὴ ἀκούσω κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη· «πονηρὲ δοῦλε, ἔπρεπε νὰ δώσεις τὰ χρήματά μου στοὺς τραπεζίτες»[6]. «Μὲ φωνὴ δυνατὴ τῆς ψυχῆς μου φώναξα πρὸς τὸν Κύριο, μὲ φωνὴ τῆς καρδιᾶς μου παρακάλεσα τὸ Θεό».

3. Τί λές, αἱρετικέ; Σὲ ποιόν τὰ λέγει αὐτὰ ὁ προφήτης καὶ ποιόν ὀνομάζει «Κύριο» καὶ «Θεό»; Ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο. Διότι ἐκεῖνοι, ἀπορρίπτοντας τὶς Γραφές, πρὸς βλάβη τοῦ δικοῦ τους κεφαλιοῦ, καὶ ζητώντας πάντοτε ἀποδεκτικοὺς λόγους σὲ βάρος τῆς σωτηρίας τους, δὲν αἰσθάνονται ποὺ σπρώχνουν τὸν ἑαυτό τους στὸ βάραθρο τῆς ἀπώλειας. Διότι τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ οὔτε ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἐξυμνεῖ τὸν κάμνει ἐνδοξότερο, οὔτε ἐκεῖνος ποὺ βλασφημεῖ ἐναντίον του τὸν βλάπτει. Ἡ ἀσώματη οὐσία δὲν ἔχει ἀνάγκη τῆς δικῆς μας ἐξυμνήσεως, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ λέγει τὸ ἥλιο λαμπρό, δὲν προσθέτει μ' αὐτὸ κάτι στὸ φῶς του, οὔτε ἐκεῖνος ποὺ τὸν λέγει σκοτεινὸ μειώνει τὴν οὐσία αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ διατύπωση τῆς γνώμης του δείχνει τὴν δική του τυφλότητα· ἔτσι

*Θεοῦ μὴ λέγων Υἱόν, ἀλλὰ κτίσμα, τῆς οἰκείας μανίας ἐκφέρει ἀπόδειξιν, ὁ δὲ ἐπιγινώσκων αὐτοῦ τὴν ουσίαν, τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται· καὶ οὔτε οὗτος αὐτὸν ὠφελεῖ, οὔτε ἐκεῖνος αὐτὸν βλάπτει, ἀλλ' ὁ μὲν κατὰ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, ὁ δὲ ὑπὲρ τῆς 5 ἑαυτοῦ σωτηρίας ἀγωνίζεται. Ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον, παραγραφόμενοι τὰς Γραφάς, τὰ μὲν ἄλλα παρατρέχουσι, ζητοῦσι δέ, εἴ που εὕροιεν λῆμμα δοκοῦν τι συντρέχειν αὐτῶν τῷ νοσήματι.*

*Καὶ μή μοι λέγε ὅτι ἡ Γραφὴ αἰτία· οὐχὶ ἡ Γραφὴ αἰτία, ἀλλ' ἡ ἀγνωμοσύνη αὐτῶν, ἐπεὶ καὶ τὸ μέλι γλυκύ ἐστιν, ἀλλ' ὁ νοσῶν πι- 10 κρὸν αὐτὸ νομίζει· ἀλλ' οὐ τοῦ μέλιτος τὸ ἔγκλημα, ἀλλὰ τῆς ἀρρωστίας ἡ κατηγορία. Οὕτω καὶ οἱ μαινόμενοι τὰ ὁρώμενα οὐ βλέπουσιν, ἀλλ' οὐ τῶν ὁρωμένων τὸ ἔγκλημα, ἀλλὰ τοῦ μαινομένου ἡ διεφθαρμένη γνώμη. Ἐποίησε τὸν οὐρανὸν ὁ Θεός, ἵνα ἴδωμεν τὸ ἔργον καὶ προσκυνήσωμεν τῷ Δημιουργῷ, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐθεοποί- 15 ησαν τὸ ἔργον· ἀλλ' οὐ τὸ ἔργον αἴτιον, ἀλλ' ἡ ἐκείνων ἀγνωμοσύνη· καὶ ὥσπερ ὁ μὲν ἀγνώμων παρ' οὐδενὸς ὠφελεῖται, οὕτως ὁ εὐγνώμων καὶ παρ' ἑαυτοῦ ὠφελεῖται. Τί τοῦ Χριστοῦ ἴσον; καὶ οὐκ ὠφελήθη ὁ Ἰούδας. Τί τοῦ διαβόλου πονηρότερον; καὶ ἐστεφανώθη ὁ Ἰώβ· καὶ οὔτε τὸν Ἰούδαν ὠφέλησεν ὁ Χριστός, ἐπειδὴ ἀγνώμων 20 ἦν, οὔτε τὸν Ἰὼβ ἔβλαψεν ὁ διάβολος, ἐπειδὴ εὐγνώμων ἦν.*

*Ταῦτα λέγω, ἵνα μηδεὶς τὰς Γραφὰς διαβάλλῃ, ἀλλὰ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν τὰ καλῶς εἰρημένα κακῶς ἑρμηνευόντων. Καὶ γὰρ ὁ διάβολος ἀπὸ Γραφῶν τῷ Χριστῷ διελέγετο. Ἀλλ' οὐχ ἡ Γραφὴ αἰτία, ἀλλ' ἡ διάνοια ἡ τὰ καλῶς εἰρημένα κακῶς ἑρμηνεύ- 25 ουσα. Θέλοντες γὰρ δεῖξαι τὸν Υἱὸν ἐλάττονα τοῦ Πατρός, περιέρχονται ὀνόματα ξένα περιεργαζόμενοι, καὶ λέγουσιν εἰς τό, «Θεὸς καὶ Κύριος», ὡς ὁ Πατὴρ Θεός, ὁ δὲ Υἱὸς Κύριος, καὶ διαιροῦσι τὰ ὀνόματα, καὶ προσνέμουσι τὸ μὲν «Θεὸς» τῷ Πατρί, τὸ δὲ «Κύριος» τῷ Υἱῷ, ὡς διαιρέται ὄντες τῆς θεότητος καὶ κληροδόται. 30 Λέγει τῷ Υἱῷ τὸ «Κύριος» ἡ Γραφή; ταῦτα λέγει; Πῶς οὐκ ἤκουσας τοῦ ψαλμοῦ πρὸς ἓν πρόσωπον λέγοντος σήμερον, «φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐδεήθην»; Οὐ-*

ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὀνομάζει Υἱὸ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κτίσμα, δείχνει τὴ δική του μανία, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἀναγνωρίζει τὴν οὐσία αὐτοῦ, δείχνει τὴν εὐγνωμοσύνη του· καὶ οὔτε αὐτὸς ὠφελεῖ αὐτόν, οὔτε ἐκεῖνος τὸν βλάπτει, ἀλλ᾽ ὁ πρῶτος ἀπ᾽ αὐτοὺς ἀγωνίζεται ἐναντίον τῆς σωτηρίας του, ἐνῶ ὁ δεύτερος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας του. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, ἀπορρίπτοντας τὶς Γραφές, παρατρέχουν τὰ ἄλλα καὶ ψάχνουν μήπως καὶ βροῦν κάπου κάποιο λόγο ποὺ φαίνεται ὅτι εἶναι σύμφωνος μὲ τὸ νόσημά τους.

Καὶ μὴ μοῦ λὲς ὅτι αἰτία εἶναι ἡ Γραφή. Δὲν εἶναι αἰτία ἡ Γραφή, ἀλλ᾽ ἡ ἀγνωμοσύνη αὐτῶν· διότι καὶ τὸ μέλι εἶναι γλυκό, ἀλλ᾽ ὁ ἀσθενὴς νομίζει ὅτι αὐτὸ εἶναι πικρό· ὅμως ἡ κατηγορία δὲν ἀνήκει στὸ μέλι, ἀλλὰ στὴν ἀρρώστια. Ἔτσι καὶ οἱ μανιακοὶ δὲν βλέπουν τὰ βλεπόμενα, ἡ κατηγορία ὅμως δὲν ἀνήκει στὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ στὴ βλαμμένη γνώμη τοῦ μανιακοῦ. Δημιούργησε ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ δοῦμε τὸ ἔργο του καὶ νὰ προσκυνήσομε τὸν Δημιουργό, ἀλλ᾽ οἱ Εἰδωλολάτρες θεοποίησαν τὸ ἔργο του· αἰτία ὅμως δὲν εἶναι τὸ ἔργο, ἀλλ᾽ ἡ ἀγνωμοσύνη ἐκείνων. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀγνώμονας δὲν ὠφελεῖται ἀπὸ κανένα, ἔτσι καὶ ὁ εὐγνώμονας καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του ὠφελεῖται. Τί ὑπάρχει ἴσο μὲ τὸν Χριστό; Κι ὅμως δὲν ὠφελήθηκε ὁ Ἰούδας. Τί ὑπάρχει πονηρότερο ἀπὸ τὸν διάβολο; Κι ὅμως στεφανώθηκε ὁ Ἰώβ. Καὶ οὔτε τὸν Ἰούδα ὠφέλησε ὁ Χριστός, ἐπειδὴ ἦταν ἀγνώμονας, οὔτε τὸν Ἰὼβ τὸν ἔβλαψε ὁ διάβολος, ἐπειδὴ ἦταν εὐγνώμονας.

Αὐτὰ τὰ λέγω, γιὰ νὰ μὴ κατηγορεῖ κανένας τὶς Γραφές, ἀλλὰ τὴν ἀγνωμοσύνη ἐκείνων ποὺ ἑρμηνεύουν κακῶς ἐκεῖνα ποὺ λέχθηκαν καλῶς. Διότι καὶ ὁ διάβολος μιλοῦσε στὸ Χριστὸ ἀπὸ τὶς Γραφές. Δὲν εἶναι αἰτία ὅμως ἡ Γραφή, ἀλλ᾽ ἡ διάνοια ποὺ ἑρμηνεύει κακῶς ἐκεῖνα ποὺ λέχθηκαν καλῶς. Διότι, θέλοντας νὰ δείξουν τὸν Υἱὸ κατώτερο τοῦ Πατρός, περιφέρονται περιεργαζόμενοι παράξενα ὀνόματα, καὶ λένε στὸ «Θεὸς καὶ Κύριος», ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι Θεὸς ἐνῶ ὁ Υἱὸς Κύριος, καὶ διαιροῦν τὰ ὀνόματα καὶ ἀποδίδουν τὸ «Θεὸς» στὸν Πατέρα, ἐνῶ τὸ «Κύριος» στὸν Υἱό, ὄντας διαιρέτες καὶ κληροδότες τῆς θεότητας. Λέγει ἡ Γραφὴ τὸ «Κύριος» γιὰ τὸν Υἱό; λέγει αὐτά; Πῶς δὲν ἄκουσες τὸν ψαλμὸ ποὺ λέγει σήμερα πρὸς ἕνα πρόσωπο, «μὲ φωνὴ δυνατὴ τῆς ψυχῆς μου φώναξα πρὸς τὸν Κύριο, μὲ φωνὴ τῆς καρδιᾶς μου παρακάλεσα τὸ Θεό»; Ὀνομά-

*κοῦν καὶ «Κύριον» καὶ «Θεὸν» αὐτὸν ὀνομάζει. Τίνα βούλει Θεὸν εἶναι, τὸν Υἱὸν ἢ τὸν Πατέρα; Πάντως τὸν Πατέρα ἐρεῖς τὰ ὀνόματα ταῦτα. Οὐκοῦν Θεὸς ὁ Υἱός, καὶ Κύριος ὁ Πατήρ. Τί οὖν διαιρεῖς τὰ ὀνόματα, καὶ τὸ μὲν ἐκεῖ προσρίπτεις, τὸ δὲ ἐνταῦθα διαιρεῖς; Καὶ ὁ 5 Παῦλος δὲ λέγει (εἴθε ἤκουες Παύλου καὶ μακάριος ἦς)· «ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεός, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα». Μὴ ἐκάλεσε τὸν Υἱὸν Θεόν; ἀλλὰ τί; Κύριον. Τί γάρ, εἰπέ μοι, τὸ «Θεὸς» σεμνότερον τοῦ «Κύριος», καὶ τὸ «Κύριος» ἔλαττον τοῦ «Θεός»; Συντείνατε ἑαυτούς, παρακαλῶ, μετὰ 10 ἀκριβείας· ἐὰν οὖν δείξω, ὅτι ἕν ἐστι τὸ «Κύριος» καὶ τὸ «Θεός», τί λέγεις;*

*Λέγεις τὸ «Θεὸς» μεῖζον, τὸ δὲ «Κύριος» ἔλαττον; Ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· «οὗτος Κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανόν· οὗτος Θεὸς ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν». Κύριος τὸν οὐρανόν, καὶ ὁ 15 Θεὸς τὴν γῆν· οὗτος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου καὶ τὸ «Κύριος» καὶ τὸ «Θεὸς» τέθεικε. Καὶ πάλιν· «ἄκουε, Ἰσραήλ, Κύριος Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστι». Δεύτερον τὸ «Κύριος», καὶ ἅπαξ τὸ «Θεός»· καὶ πρῶτον τὸ «Κύριος», καὶ τότε τὸ «Θεός», καὶ πάλιν τὸ «Κύριος». Εἰ δὲ τοῦτο καταδεέστερον, ἐκεῖνο δὲ μεῖζον, οὐκ ἐπὶ μεγάλης οὐ-20 σίας καὶ μείζονος τοῦ λόγου τὸ ἔλαττον τέθεικε πρῶτον, ἀλλὰ τὸ μεῖζον εἰπὼν ἠρκέσθη, καὶ οὐκ ἂν προσέρριψε τὸ ἔλαττον. Ἆρα συνήκατε ὃ εἶπον; Πάλιν παιδεύω· οὐ γὰρ θέατρόν ἐστι πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ διδασκαλία πρὸς κατάνυξιν, οὐχ ἵνα ἄοπλοι ἀπέλθητε, ἀλλ' ἵνα ὁπλισθέντες ἀναχωρήσητε.*

25 *Τὸ «Θεὸς» λέγεις, αἱρετικέ, μεῖζον καὶ τὸ «Κύριος» ἔλαττον; Ἔδειξά σοι τὸν προφήτην λέγοντα· «Κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανόν, Θεὸς ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν». Δείκνυμί σοι πάλιν τὸν Μωσέα λέγοντα· «ἄκουε, Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστι». Πῶς «εἷς», εἰ δύο εἰσὶ τὰ ὀνόματα, τὸ μὲν ἐλάττονος, τὸ δὲ 30 μείζονος οὐσίας; Οὐ γὰρ δὴ ἡ οὐσία μείζων ἑαυτῆς καὶ ἐλάττων, ἀλλ' ἴση καὶ συνημμένη· «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστι»· καὶ*

---

7. Α' Κορ. 8,6.
8. Ἡσ. 45,18.
9. Δευτ. 6,4.

ζει λοιπὸν αὐτὸν καὶ Κύριο καὶ Θεό. Ποιόν θέλεις νὰ εἶναι Θεός. Τὸν Υἱὸ ἢ τὸν Πατέρα; Ὁπωσδήποτε θ' ἀποδώσεις τὰ ὀνόματα αὐτὰ στὸν Πατέρα. Θεὸς λοιπὸν ὁ Υἱός, καὶ Κύριος ὁ Πατέρας. Γιατί τότε διαιρεῖς τὰ ὀνόματα καὶ τὸ Θεὸς τὸ ἀπορρίπτεις ἀπὸ τὸν Υἱό, ἐνῶ τὸ Κύριος τὸ διαιρεῖς ἐδῶ; Καὶ ὁ Παῦλος λέγει (εἴθε νὰ ἄκουες τὸν Παῦλο καὶ θὰ ἤσουν μακάριος)· «ἀλλὰ γιὰ μᾶς ἕνας Θεὸς ὑπάρχει, ὁ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχονται τὰ πάντα, καὶ ἕνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, μὲ τὸν ὁποῖο ἔγιναν ὅλα»[7]. Μήπως ὀνόμασε τὸν Υἱὸ Θεό; Ἀλλὰ πῶς τὸν ὀνόμασε; Κύριο. Τί λοιπόν; Πές μου, τὸ «Θεός» εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὸ «Κύριος» καὶ τὸ «Κύριος» εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὸ «Θεός»; Συγκεντρῶστε, παρακαλῶ, ὅλη τὴν προσοχή σας. Ἐὰν λοιπὸν δείξω, ὅτι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι τὸ «Κύριος» καὶ τὸ «Θεός», τί θὰ πεῖς;

Λὲς ὅτι τὸ «Θεὸς» εἶναι ἀνώτερο, ἐνῶ τὸ «Κύριος» κατώτερο; Ἄκουσε τὸν προφήτη ποὺ λέγει· «αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος ποὺ δημιούργησε τὸν οὐρανό· αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ κατασκεύασε τὴ γῆ»[8]. Ὁ Κύριος δημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ ὁ Θεὸς τὴ γῆ. Αὐτὸς στὸ ἴδιο πρόσωπο ἀνέφερε καὶ τὸ «Κύριος» καὶ τὸ «Θεός». Καὶ πάλι· «ἄκουε, Ἰσραήλ, Κύριος Θεός σου, Κύριος ἕνας εἶναι»[9]. Δυὸ φορὲς ἀναφέρει τὸ «Κύριος», καὶ μία φορὰ τὸ «Θεός»· καὶ πρῶτα λέγει τὸ «Κύριος», καὶ ὕστερα τὸ «Θεός», καὶ μετὰ πάλι τὸ «Κύριος». Ἐὰν τὸ «Κύριος» εἶναι κατώτερο, καὶ τὸ «Θεὸς» ἀνώτερο, δὲν θὰ ἀνέφερε πρῶτο τὸ κατώτερο σὲ μεγάλη οὐσία καὶ σὲ μεγαλύτερο αἴτιο, ἀλλὰ θ' ἀρκοῦνταν στὸ ν' ἀναφέρει τὸ ἀνώτερο καὶ δὲν θὰ πρόσαπτε τὸ κατώτερο. Ἄραγε κατανοήσατε αὐτὸ ποὺ εἶπα; Πάλι διδάσκω· διότι δὲν εἶναι αὐτὸ θέατρο γιὰ ἐπίδειξη, ἀλλὰ διδασκαλία πρὸς κατάνυξη, ὄχι γιὰ νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ ἄοπλοι, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀναχωρήσετε ἀφοῦ ὁπλισθεῖτε.

Λές, αἱρετικέ, ὅτι τὸ «Θεὸς» εἶναι ἀνώτερο καὶ τὸ «Κύριος» κατώτερο; Σοῦ ἔδειξα τὸν προφήτη ποὺ λέγει· «αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος ποὺ δημιούργησε τὸν οὐρανό, αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ κατασκεύασε τὴ γῆ». Σοῦ δείχνω πάλι τὸν Μωϋσῆ ποὺ λέγει· «ἄκουε, Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος ἕνας εἶναι». Πῶς εἶναι «ἕνας», ἐὰν εἶναι δύο τὰ ὀνόματα, τὸ ἕνα κατώτερης οὐσίας καὶ τὸ ἄλλο ἀνώτερης; Διότι ἀσφαλῶς ἡ οὐσία δὲν εἶναι ἀνώτερη τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ κατώτερη, ἀλλ' ἴση καὶ συνενωμένη· «Κύριος ὁ Θεός σου,

*δεικνύω σοι, ὅτι τὸ ὄνομα τὸ «Κύριος», τοῦτό ἐστι «Θεός»· ὅλως δέ, εἰ καταδεέστερον τὸ «Κύριος», τὸ δὲ «Θεὸς» μεῖζον, ποῖον ὤφειλεν αὐτοῦ ὄνομα εἶναι; Τὸ «Κύριος» τὸ μικρότερον, ἢ τὸ «Θεὸς» τὸ μεῖζον; Ἐὰν εἴπῃ· Ποῖον ὄνομά μου; τί λέγεις, ὦ αἱρετι-*
5 *κέ; λέγεις ὅτι τὸ «Κύριος» τοῦ Υἱοῦ, τὸ δὲ «Θεὸς» τοῦ Πατρός, ὡς οἰκειότερον; Ἐὰν οὖν σοι δείξω τὸ «Κύριος» τὸ μικρὸν γνωριστικὸν αὐτοῦ, τί ποιεῖς; «Γνώτωσαν ὅτι ὄνομά σοι Κύριος», ὁ προφήτης λέγει· μὴ εἶπε, 'Θεός'; Καίτοι, εἰ μεῖζον τὸ «Θεός», διὰ τί οὐκ εἶπεν ὁ προφήτης, 'γνώτωσαν ὅτι ὄνομά σοι Θεός'; Εἰ γὰρ τὸ μὲν*
10 *ἴδιον αὐτοῦ καὶ οἰκεῖον τὸ «Θεός», ἀλλότριον δὲ αὐτοῦ ὡς καταδεέστερον τὸ Κύριος, διὰ τί εἶπε, «γνώτωσαν ὅτι ὄνομά σοι Κύριος», τὸ μικρόν, τὸ ἔλαττον, τὸ καταδεέστερον τῆς ἀξίας, καὶ οὐ λέγει ἐκεῖνο τὸ μέγα καὶ ὑψηλόν, τὸ ἄξιον τῆς οὐσίας; Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι τοῦτο οὐκ ἔστι μικρόν, οὐδὲ καταδεέστερον, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἔχει*
15 *ἰσχύν· «γνώτωσαν ὅτι ὄνομά σοι Κύριος· σὺ μόνος ὕψιστος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».*

*4. Ἀλλ' ἔτι οὐκ ἀφίστασαι τῆς μάχης, ἀλλὰ λέγεις πάλιν τὸ «Θεὸς» μεῖζον, τὸ δὲ «Κύριος» ἔλαττον. Ἐὰν οὖν δείξω τὸν Υἱὸν τῷ ὀνόματι τῷ μείζονι καλούμενον, τί λέγεις; καταλύεις τὴν μάχην;*
20 *ἀφίστασαι τῆς φιλονεικίας; ἐπιγινώσκεις σου τὴν σωτηρίαν; ἀπαλλάττῃ τῆς μανίας; συνῆκας τί εἶπον; ἐπειδὴ τὸ «Κύριος» ὄνομα τῷ Υἱῷ προσρίπτουσι, τὸ δὲ «Θεὸς» τῷ Πατρὶ ὡς μεῖζον. Ἐὰν οὖν δείξω σοι τῷ μείζονι ὀνόματι τῷ Θεὸς τὸν Υἱὸν καλούμενον, λέλυται ἡ μάχη· τοῖς γὰρ ὅπλοις σοῖς σε χειροῦμαι, καὶ τοῖς σοῖς πτεροῖς*
25 *περιγίνομαί σου. Σὺ εἶπας, ὅτι τὸ «Θεὸς» μεῖζον, τὸ δὲ «Κύριος» ἔλαττον· βούλομαι δεῖξαι, ὅτι τὸ ἔλαττον οὐχ ἥρμοζε τῷ Πατρί, εἰ μείζων ἦν, καὶ τὸ μεῖζον οὐχ ἥρμοζε τῷ Υἱῷ, εἰ ἐλάττων ἦν ὁ Υἱός. Ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· «οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης· μετὰ*
30 *ταῦτα ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη».*

---

10. Ψαλμ. 82,18.
11. Βαρουχ 3,36–37.

Κύριος ἕνας εἶναι»· καὶ σοῦ δείχνω, ὅτι τὸ ὄνομα «Κύριος», αὐτὸ εἶναι «Θεός». Καὶ γενικά, ἐὰν τὸ «Κύριος» εἶναι κατώτερο καὶ τὸ «Θεὸς» ἀνώτερο, ποιό ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ; Τὸ «Κύριος» ποὺ εἶναι τὸ κατώτερο, ἢ τὸ «Θεός» ποὺ εἶναι τὸ ἀνώτερο; Ἐὰν πεῖ· Ποιό ὄνομά μου; Τί λές, αἱρετικέ; Λὲς ὅτι τὸ «Κύριος» εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ «Θεὸς» τοῦ Πατέρα, σὰν πιὸ κατάλληλο; Ἐὰν λοιπὸν σοῦ δείξω τὸ «Κύριος» ὡς τὸ μικρὸ γνωριστικὸ αὐτοῦ, τί θὰ κάνεις; «Ἂς μάθουν, ὅτι τὸ ὄνομά σου εἶναι Κύριος»[10], λέγει ὁ προφήτης. Μήπως εἶπε, 'Θεός'; Ἂν καὶ βέβαια, ἐὰν τὸ «Θεὸς» εἶναι ἀνώτερο, γιατί δὲν εἶπε ὁ προφήτης, 'ἂς μάθουν, ὅτι τὸ ὄνομά σου εἶναι Θεός'; Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἕνα ὄνομα, τὸ «Θεός», εἶναι ἰδιαίτερο καὶ κατάλληλο ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τὸ ἄλλο, τὸ «Κύριος» εἶναι ξένο αὐτοῦ σὰν ὑποδεέστερο, γιατί εἶπε, «ἂς μάθουν, ὅτι τὸ ὄνομά σου εἶναι Κύριος», ποὺ εἶναι τὸ μικρό, τὸ κατώτερο, τὸ ὑποδεέστερο τῆς ἀξίας, καὶ δὲν λέγει ἐκεῖνο τὸ ἀνώτερο καὶ ὑψηλό, τὸ ἄξιο τῆς οὐσίας; Καὶ γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι κατώτερο, οὔτε ὑποδεέστερο, ἀλλ' ἔχει τὴν ἴδια δύναμη προσθέτει· «ἂς μάθουν, ὅτι τὸ ὄνομά σου εἶναι Κύριος· σὺ εἶσαι μόνος ὕψιστος σὲ ὅλη τὴ γῆ».

4. Ὅμως δὲ σταματᾶς ἀκόμη τὴ μάχη, ἀλλὰ λὲς πάλι ὅτι τὸ «Θεὸς» εἶναι ἀνώτερο, ἐνῶ τὸ «Κύριος» κατώτερο. Ἐὰν λοιπὸν δείξω τὸν Υἱὸ ὀνομαζόμενο μὲ τὸ ἀνώτερο ὄνομα, τί θὰ πεῖς; θὰ σταματήσεις τὴ μάχη; θὰ παύσεις τὴ φιλονεικία; θ' ἀναγνωρίσεις τὴ σωτηρία σου; θ' ἀπαλλαχθεῖς ἀπὸ τὴ μανία; θὰ κατανοήσεις καὶ θὰ συμφωνήσεις μ' αὐτὸ ποὺ εἶπα; Διότι τὸ ὄνομα «Κύριος» τὸ ἀποδίδουν στὸν Υἱό, ἐνῶ τὸ «Θεὸς» στὸν Πατέρα, ὡς ἀνώτερο. Ἐὰν λοιπὸν σοῦ δείξω τὸν Υἱὸ νὰ ὀνομάζεται μὲ τὸ ἀνώτερο ὄνομα, μὲ τὸ «Θεός», ἔχει τελειώσει ἡ μάχη· διότι σὲ αἰχμαλωτίζω μὲ τὰ δικά σου ὅπλα, καὶ σὲ καταβάλλω μὲ τὰ δικά σου φτερά. Σὺ εἶπες, ὅτι τὸ «Θεὸς» εἶναι ἀνώτερο, ἐνῶ τὸ «Κύριος» κατώτερο· θέλω νὰ δείξω, ὅτι τὸ κατώτερο δὲν θὰ ταίριαζε στὸν Πατέρα, ἐὰν ἦταν ἀνώτερος, καὶ τὸ ἀνώτερο δὲν θὰ ταίριαζε στὸν Υἱό, ἐὰν ὁ Υἱὸς ἦταν κατώτερος. Ἄκουσε τὸν προφήτη ποὺ λέγει· «αὐτὸς εἶναι ὁ Θεός μας· δὲν θὰ συγκριθεῖ ἄλλος πρὸς αὐτόν. Αὐτὸς βρῆκε ὅλη τὴν ὁδὸ τῆς σοφίας. Στὴ συνέχεια φανερώθηκε στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε τοὺς ἀνθρώπους»[11].

*Τί λέγεις πρὸς τοῦτο; ἀντιλέγεις τοῖς ρήμασι τούτοις; Ἀλλ' οὐ δύνασαι· μένει γὰρ ἡ ἀλήθεια τὴν οἰκείαν λαμπηδόνα ἐκπέμπουσα καὶ τυφλοῦσα τὰς τῶν αἱρετικῶν ὄψεις τῶν μὴ θελόντων αὐτῇ πιστεῦσαι. Εἰ καὶ βαθέα τὰ παλαίσματα καὶ πολὺ τὸ καῦμα, ἀλλὰ μείζων ὁ λόγος καὶ τῆς δυσχερείας τῶν ἀκουόντων περιγινόμενος, καὶ τὸ καῦμα τῇ δρόσῳ τῆς διδασκαλίας παραμυθεῖται· κἂν ἅπαξ ἢ δεύτερον τῆς ἑβδομάδος συλλεγώμεθα, οὐ δεῖ ρᾴθυμον εἶναι τὸν ἀκροατήν. Ἐὰν γὰρ ἐξέλθῃς ἐκ τῶν ὧδε καὶ εἴπῃ σοί τις, 'τί ὡμίλησεν ὁ διδάσκαλος'; εἴπῃς, 'πρὸς αἱρετικούς'· ἐὰν εἴπῃ σοι, 'τί ὡμίλησε;' καὶ μὴ εὕρῃς, ἀσχύνη σοι μεγίστη· ἐὰν δὲ εἴπῃς, δάκνεις αὐτόν, κἄν τε αἱρετικὸς ᾖ, διορθοῖς αὐτόν, κἄν τε φίλος ᾖ ρᾴθυμος, ἐφέλκεις αὐτόν, κἄν τε γυνὴ ἀκόλαστος, σωφρονεστέραν ποιεῖς· καὶ γὰρ καὶ ὑπεύθυνος εἶ τῇ γυναικί· «αἱ γυναῖκες» γάρ, φησίν, «ἐν ἐκκλησίᾳ σιγάτωσαν· εἰ δέ τι μανθάνειν θέλουσι, τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν».*

*Ἐὰν εἰσέλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐρωτήσῃ σε ἡ γυνή, 'τί ἐκόμισάς μοι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας;' εἰπὲ πρὸς αὐτήν, 'οὐ κρέας, οὐδὲ οἶνον, οὐδὲ χρυσίον, οὐδὲ κόσμια τὰ τὸ σῶμα καλλωπίζοντα, ἀλλὰ λόγον σοφίζοντα διάνοιαν'. Ὅταν εἰσέλθῃς πρὸς τὴν γυναῖκα, παράθες τὴν τράπεζαν τὴν πνευματικήν· εἰπὲ πρῶτον, ὡς ἔναυλος ἡ μνήμη ἐστίν· 'ἀπολαύσωμεν τῶν πνευματικῶν, καὶ τότε ἀπολαύσωμεν τῆς αἰσθητῆς τραπέζης'· καὶ γάρ, ἂν οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, καὶ τὸν Θεὸν ἕξομεν ἐν τῷ μέσῳ καὶ τὴν τράπεζαν εὐλογοῦντα καὶ ἡμᾶς στεφανοῦντα.*

*Ὑπὲρ δὴ τούτων ἁπάντων εὐχαριστήσωμεν αὐτῷ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

---

12. Α' Κορ. 14,34–35.

Τί ἔχεις νὰ πεῖς γι' αὐτό; 'Αντιλέγεις πρὸς τὰ λόγια αὐτά; 'Αλλὰ δὲν μπορεῖς· διότι μένει ἡ ἀλήθεια ἐκπέμποντας τὴν ἀκτινοβολία της καὶ τυφλώνοντας τὰ ὄμματα τῶν αἱρετικῶν, ποὺ δὲν θέλουν νὰ πιστέψουν σ' αὐτή. Ἂν καὶ εἶναι φοβερὰ τὰ παλαίσματα καὶ μεγάλος ὁ καύσονας, ἀλλ' εἶναι ἀνώτερος ὁ λόγος καὶ νικᾶ τὶς δυσκολίες τῶν ἀκροατῶν καὶ ὁ καύσονας καταπραΰνεται μὲ τὴ δροσιὰ τῆς διδασκαλίας. Κι ἂν ἀκόμη συγκεντρωνόμαστε μία ἢ δύο φορὲς τὴν ἑβδομάδα, δὲν πρέπει ὁ ἀκροατὴς νὰ εἶναι ἀδιάφορος. Διότι, ἐὰν βγεῖς ἀπὸ ἐδῶ καὶ σοῦ πεῖ κάποιος, 'γιὰ ποιό θέμα μίλησε ὁ διδάσκαλος;' πές, 'γιὰ τοὺς αἱρετικούς'. Ἐὰν σοῦ πεῖ, 'τί εἶπε;' καὶ δὲν βρεῖς νὰ πεῖς κάτι, εἶναι μεγάλη ντροπή σου· ἐὰν ὅμως πεῖς, πληγώνεις αὐτόν, καὶ ἂν εἶναι αἱρετικός, τὸν διορθώνεις, ἂν εἶναι φίλος ἀδιάφορος, τὸν προσελκύεις, καὶ ἂν εἶναι γυναίκα ἀκόλαστη, τὴν κάνεις σωφρονέστερη· καθόσον εἶσαι ὑπεύθυνος γιὰ τὴ γυναίκα· διότι λέγει· «οἱ γυναῖκες νὰ σιωποῦν στὴν ἐκκλησία· ἐὰν ὅμως θέλουν νὰ μάθουν κάτι ἂς ἐρωτοῦν τοὺς ἄνδρες τους»[12].

Ἐὰν μπεῖς στὸ σπίτι καὶ σ' ἐρωτήσει ἡ γυναίκα, 'Τί μοῦ ἔφερες ἀπὸ τὴν ἐκκλησία;' πές της· δὲν σοῦ ἔφερα κρέας, οὔτε οἶνο, οὔτε χρυσάφι, οὔτε κοσμήματα ποὺ στολίζουν το σῶμα, ἀλλὰ λόγο ποὺ διδάσκει τὴ διάνοια. Ὅταν εἰσέλθεις πρὸς τὴ γυναίκα, παράθεσε τὴν πνευματικὴ τράπεζα. Πὲς πρῶτα, ὅσο ἀκόμη ἠχοῦν ζωηρὰ στὴ μνήμη. 'Ἂς ἀπολαύσομε τὰ πνευματικά, καὶ μετὰ ἂς ἀπολαύσομε τὴν ὑλικὴ τράπεζα'. Ἂν λοιπὸν ἔτσι ρυθμίζομε τὰ σχετικὰ μὲ μᾶς τοὺς ἴδιους, καὶ τὸ Θεὸ θὰ ἔχομε ἀνάμεσά μας καὶ εὐλογώντας τὴν τράπεζα καὶ στεφανώνοντας ἐμᾶς.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἂς εὐχαριστήσομε τὸν Πατέρα μαζὶ μὲ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

## *ΕΓΚΩΜΙΟΝ*

## *ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΑ ΔΡΟΣΙΔΑ*
## *ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΜΝΗΣΘΑΙ ΘΑΝΑΤΟΥ*

*1.* *Οἱ φιλόπονοι τῶν ποιμένων, ἐπειδὰν διὰ μακροῦ χειμῶνος ἴδωσι λαμπρὰν ἀκτῖνα καὶ θερμοτέραν γενομένην ἡμέραν, τῆς μάνδρας ἐξαγαγόντες τὰ πρόβατα, πρὸς τὰς συνήθεις ἄγουσι νομάς. Τούτους καὶ ὁ καλὸς ποιμὴν οὗτος μιμούμενος, τὴν ἱερὰν ταύτην 5 ἀγέλην καὶ τὴν πνευματικὴν τοῦ Χριστοῦ ποίμνην πρὸς τὰς τῶν ἁγίων νομὰς ἤγαγε ταύτας τὰς πνευματικάς. Κορέννυνται μὲν ἐπὶ τῆς φάτνης ἑστῶτα τὰ πρόβατα, ἀλλ', ἐπειδὰν ἔξω γένηται τῶν σκηνῶν, πλείονα ἀπὸ τῶν πεδίων καρποῦνται τὴν ὠφέλειαν, μετὰ πολλῆς τῆς τέρψεως κατακύπτοντα καὶ τὴν πόαν διὰ τῶν ὀδόντων 10 ἀποκείροντα, καθαρόν τε ἀέρα ἀναπνέοντα, καὶ πρὸς ἀκτῖνα βλέποντα διειδῆ καὶ φαιδράν, παρὰ λίμνας καὶ πηγὰς σκιρτῶντα καὶ ποταμούς· φέρει δὲ αὐτοῖς καὶ ἡ γῆ τινα τέρψιν τοῖς ἄνθεσι καλλωπιζομένη πάντοθεν. Οὐκ ἐπ' ἐκείνων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμῶν τοῦτο πολλὴν ἔχει τὴν ὠφέλειαν.*

15 *Πλήρης μὲν γὰρ ἡμῖν καὶ ἔνδον ἡ τράπεζα τῶν πνευματικῶν ἐδεσμάτων παρέκειτο, ἀλλ' ἡ πρὸς τοὺς ἁγίους ἔξοδος τούτους ἔχει τινὰ καὶ ψυχαγωγίαν καὶ κέρδος τῆς ψυχαγωγίας οὐκ ἔλαττον, οὐκ ἐπειδὴ καθαρὸν τὸν ἀέρα ἀναπνέομεν, ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὰ τῶν γενναίων τούτων κατορθώματα βλέπομεν· οὐ παρὰ ποταμοὺς ὑδάτων, 20 ἀλλὰ παρὰ ποταμοὺς χαρισμάτων σκιρτῶντες· οὐ κατακύπτοντες καὶ πόαν κείροντες τοῖς ὀδοῦσιν, ἀλλὰ μαρτύρων ἀρετὰς ἀναλεγόμενοι· οὐχὶ γῆν ὁρῶντες καλλωπιζομένην ἄνθεσιν, ἀλλὰ σώματα βλέποντες χαρίσμασι βρύοντα πνευματικοῖς. Ἕκαστον μὲν οὖν τῶν μαρτυρίων παρέχει τοῖς συλλεγομένοις κέρδος οὐ μικρόν, μάλιστα 25 δὲ ἁπάντων τοῦτο· ὁμοῦ τε γὰρ ἐπέβη τις τῶν προθύρων, καὶ*

## ΕΓΚΩΜΙΟ

## ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΑ ΔΡΟΣΙΔΑ

## ΚΑΙ ΣΤΟ ΝΑ ΘΥΜΑΤΑΙ ΚΑΝΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

1. Οἱ φιλόπονοι ἀπὸ τοὺς ποιμένες, ὅταν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ μακροῦ χειμώνα δοῦν λαμπερὴ ἀκτίνα καὶ νὰ γίνεται θερμότερη ἡ ἡμέρα, βγάζοντας τὰ πρόβατα ἀπὸ τὸ μαντρί, τὰ ὁδηγοῦν στὶς συνηθισμένες βοσκές. Αὐτοὺς μιμούμενος καὶ ὁ καλὸς αὐτὸς ποιμένας, ὁδήγησε τὴν ἱερὴ αὐτὴ ἀγέλη καὶ τὴν πνευματικὴ ποίμνη τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὶς πνευματικὲς αὐτὲς βοσκὲς τῶν ἁγίων. Τὰ πρόβατα βέβαια χορταίνουν ὅταν μένουν στὴ φάτνη, ὅταν ὅμως βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ μαντρὶ καρποῦνται μεγαλύτερη ὠφέλεια ἀπὸ τὰ βοσκοτόπια, σκύβοντας κάτω μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση καὶ κουρεύοντας μὲ τὰ δόντια τους τὴ χλόη, ἀναπνέοντας καθαρὸ ἀέρα, βλέποντας τὸ διάφανο καὶ λαμπρὸ φῶς τῶν ἀκτίνων, καὶ σκιρτώντας δίπλα στὶς λίμνες, τὶς πηγὲς καὶ τὰ ποτάμια· ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ δίνει σ' αὐτὰ κάποια εὐχαρίστηση, στολισμένη παντοῦ ἀπὸ λουλούδια. Καὶ αὐτὸ παρέχει μεγάλη ὠφέλεια ὄχι μόνο σ' ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ σ' ἐμᾶς.

Ἦταν δηλαδὴ τὸ τραπέζι μας καὶ μέσα στὴν πόλη γεμάτο ἀπὸ πνευματικὰ ἐδέσματα, ἀλλ' ἡ ἔξοδός μας πρὸς τοὺς ἁγίους αὐτοὺς ἔχει καὶ κάποια ψυχαγωγία καὶ κέρδος ὄχι μικρότερο ἀπὸ τὴν ψυχαγωγία, ὄχι ἐπειδὴ ἀναπνέομε καθαρὸ τὸν ἀέρα, ἀλλ' ἐπειδὴ βλέπομε πρὸς τὰ κατορθώματα τῶν γενναίων αὐτῶν, σκιρτώντας ἀπὸ χαρά, ὄχι δίπλα σὲ ποταμοὺς ὑδάτων, ἀλλὰ δίπλα σὲ ποταμοὺς χαρισμάτων· ὄχι σκύβοντας καὶ κουρεύοντας χλόη μὲ τὰ δόντια, ἀλλὰ συλλέγοντας ἀρετὲς μαρτύρων· ὄχι βλέποντας γῆ στολισμένη μὲ ἄνθη, ἀλλὰ βλέποντας σώματα ποὺ ἀναβλύζουν πνευματικὰ χαρίσματα. Τὸ καθένα βέβαια ἀπὸ τὰ μαρτύρια παρέχει ὄχι μικρὸ μέρδος στοὺς ἐδῶ συγκεντρωμένους, πολὺ περισσότερο ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτό. Διότι, μόλις κανεὶς περάσει τὰ πρόθυρα, ἀμέσως προβάλλει

*πλῆθος εὐθέως τάφων πανταχόθεν προσπίπτει τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ὅπου περ ἂν ἴδῃ, λάρνακας καὶ μνήματα καὶ θήκας ὁρᾷ τῶν κατοιχομένων.*

*Οὐ μικρὸν δὴ ἡμῖν εἰς φιλοσοφίας μέρος αὕτη συντελεῖ τῶν* 5 *τάφων ἡ θεωρία. Ἡ γὰρ ψυχὴ διὰ τῆς ὄψεως ταύτης, κἂν ῥᾴθυμος ᾖ, ταχέως συστέλλεται, κἂν σπουδαία καὶ διεγηγερμένη, σπουδαιοτέρα γίνεται· κἂν ἀποδύρηταί τις πενίαν, ἀπὸ τῆς ὄψεως ταύτης εὐθέως παραμυθίαν δέχεται, κἂν ἐπὶ πλούτῳ μέγα φρονῇ, ταπεινοῦται καὶ καταστέλλεται. Ἡ γὰρ τῶν τάφων ὄψις ἕκαστον τῶν ὁρών-* 10 *των τὰ περὶ τῆς τελευτῆς τῆς ἑαυτοῦ καὶ ἄκοντα φιλοσοφεῖν ἀναγκάζει, καὶ πείθει μηδὲν τῶν παρόντων νομίζειν εἶναι βέβαιον, μὴ λυπηρόν, μὴ χρηστόν· ὁ δὲ ταῦτα πεισθεὶς οὐ ῥᾳδίως ἁλώσεται τῇ τῆς ἁμαρτίας παγίδι.*

*Διὰ τοῦτο καὶ σοφός τις παραινεῖ λέγων· «ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις* 15 *σου μιμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα μὴ ἁμάρτῃς»*[1]*· καὶ ἕτερος δέ τις συνῳδὰ τούτῳ φθέγγεται συμβουλεύων οὕτως· «ἑτοίμαζε εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα σου, καὶ παρασκευάζου πρὸς τὴν ὁδόν»*[2]*, οὐ περὶ τῆς αἰσθητῆς ὁδοῦ διαλεγόμενος, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας. Ἂν γὰρ διηνεκῶς καὶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν τὸ* 20 *τῆς τελευτῆς προβλέπωμεν ἄδηλον, οὐ ταχέως ἁμαρτησόμεθα· οὔτε γὰρ τὰ λαμπρὰ τοῦ βίου φυσῆσαι, οὔτε τὰ λυπηρὰ καθελεῖν ἡμᾶς καὶ θορυβῆσαι δυνήσεται, ἄδηλον ἑκάτερα τὸ τέλος ἔχοντα. Καὶ γὰρ πολλάκις ὁ σήμερον ζῶν οὐδὲ μέχρι τῆς ἑσπέρας μένει. Ἔνδον μὲν οὖν ἐν τῇ πόλει ἐνδιατρίβοντας οὐ σφόδρα εἰκὸς τὰ τοιαῦτα μελετᾶν* 25 *καὶ φιλοσοφεῖν· ἐξελθόντας ἔξω τειχῶν καὶ πρὸς τοὺς τάφους τούτους ἐλθόντας καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατοιχομένων θεασαμένους, ἀνάγκη πᾶσα καὶ ἑκόντας καὶ ἄκοντας τούτους ἀπὸ τῆς ὄψεως δέξασθαι τοὺς λογισμούς, καὶ δεξαμένους ὑψηλοτέρους γενέσθαι καὶ τῆς πρὸς τὰ βιωτικὰ πράγματα συμπαθείας ἀπαλλαγῆναι.*

30 *Οὐ μόνον δὲ λογισμοὺς τοιούτους δεξόμεθα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν αἰώνιον ἡμῶν πατρίδα σπεύδειν καὶ παρασκευάζεσθαι ἀρκοῦσαν παράκλησιν ἕξομεν, καὶ πάντα πρὸς τὴν ἀποδημίαν τὴν ἐκεῖ τὰ*

---

1. Σοφ. σειρὰχ 7,36.
2. Παροιμ. 24,27.

στὰ μάτια του ἀπὸ παντοῦ ἕνα πλῆθος τάφων, καὶ ὅπου καὶ ἂν στρέψει τὸ βλέμμα του, βλέπει λάρνακες καὶ μνήματα καὶ λειψανοθῆκες ἐκείνων ποὺ ἔχουν πεθάνει.

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ θέαμα τῶν τάφων δὲν γίνεται σ' ἐμᾶς πρόξενο μικρῆς φιλοσοφίας. Διότι ἡ ψυχὴ μὲ τὸ θέαμα αὐτό, ἂν εἶναι ἀδιάφορη, ἀμέσως ἑτοιμάζεται γιὰ δράση, ἂν εἶναι σπουδαία καὶ ἐπάγρυπνη, γίνεται σπουδαιότερη· ἂν κάποιος ὀδύρεται γιὰ φτώχεια, ἀμέσως ἀπὸ τὸ θέαμα αὐτὸ δέχεται παρηγοριά, καὶ ἂν μεγαλοφρονεῖ γιὰ τὸν πλοῦτο του, ταπεινώνεται καὶ περιορίζεται. Διότι τὸ θέαμα τῶν τάφων ἀναγκάζει τὸν καθένα ποὺ τοὺς βλέπει νὰ φιλοσοφεῖ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει γιὰ τὸ θάνατό του, καὶ τὸν πείθει νὰ μὴ θεωρεῖ τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα σταθερό, οὔτε λυπηρό, οὔτε καλό, καὶ ἐκεῖνος ποὺ πείσθηκε γι' αὐτὸ δὲν θὰ συλληφθεῖ εὔκολα στὴν παγίδα τῆς ἁμαρτίας.

Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς συμβουλεύει καὶ λέγει· «σὲ ὅλα τὰ λόγια σου νὰ θυμᾶσαι τὸ τέλος σου, καὶ δὲν θ' ἁμαρτήσεις στὸν αἰώνα»[1]· καὶ κάποιος ἄλλος λέγει σύμφωνα μ' αὐτὸν καὶ συμβουλεύει τὰ ἑξῆς· «ἑτοίμαζε τὰ ἔργα σου γιὰ τὸ τέλος σου, καὶ νὰ ἑτοιμάζεσαι γιὰ τὸ δρόμο σου αὐτό»[2], μιλώντας ὄχι γιὰ τὸν αἰσθητὸ δρόμο, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀποδημία ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωή. Διότι, ἂν διαρκῶς καὶ καθημερινὰ σκεπτόμαστε τὸ ἄγνωστο τέλος τῆς ζωῆς μας, δὲν θ' ἁμαρτήσομε ἀμέσως· καθόσον οὔτε τὰ λαμπρὰ τῆς ζωῆς θὰ μᾶς κάνουν νὰ ὑπερηφανευθοῦμε, οὔτε τὰ λυπηρὰ θὰ μπορέσουν νὰ μᾶς καταβάλουν καὶ νὰ μᾶς δημιουργήσουν ταραχή, ἔχοντας τὸ καθένα ἄγνωστο τὸ τέλος. Πράγματι πολλὲς φορὲς ἐκεῖνος ποὺ σήμερα ζεῖ δὲν μένει στὴ ζωὴ οὔτε μέχρι τὴν ἑσπέρα. Ζώντας βέβαια μέσα στὴν πόλη δὲν εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ μελετοῦμε καὶ νὰ φιλοσοφοῦμε αὐτά, βγαίνοντας ὅμως ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη καὶ ἐρχόμενοι πρὸς τοὺς τάφους αὐτοὺς καὶ βλέποντας τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ ἔχουν πεθάνει, εἴμαστε ἀναγκασμένοι εἴτε θέλομε εἴτε δὲν θέλομε νὰ δεχθοῦμε ἀπὸ τὸ θέαμα αὐτῶν αὐτοὺς τοὺς λογισμούς, καί, ἀφοῦ τοὺς δεχθοῦμε, νὰ ἀνεβοῦμε πνευματικὰ ὑψηλότερα καὶ ν' ἀπαλλαχθοῦμε ἀπὸ τὴ συμπάθεια πρὸς τὰ κοσμικὰ πράγματα.

Καὶ δὲν θὰ δεχθοῦμε μόνο τέτοιους λογισμούς, ἀλλὰ θὰ λάβομε μεγάλη παρότρυνση νὰ φροντίζομε καὶ νὰ προετοιμαζόμαστε γιὰ τὴν αἰώνια πατρίδα μας καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ μᾶς νὰ τὰ ρυθμίζομε

*καθ' ἡμᾶς εὐτρεπίζειν, εἰδότας ὅπερ ἂν ἐνταῦθα τῶν ἡμετέρων καταλίπωμεν, ζημίαν ἡμῖν οἴσειν καταλειφθέν. Καθάπερ γὰρ ὁδοιπόρος μακρὰν ὁδεύων ὁδὸν καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἐπειγόμενος τὴν ἑαυτοῦ, ὅπερ ἂν ἐν τῷ πανδοχείῳ καταλίπῃ, πάντως ἀπώλεσε καὶ 5 ἐζημίωται, οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, ὅσα ἐνταῦθα τῶν ἡμετέρων ἀφέντες ἀπέλθωμεν, ἐζημιώμεθα πάντα· διὸ χρὴ τὰ μὲν μεθ' ἑαυτῶν, τὰ δὲ πρὸ ἑαυτῶν παραπέμπειν ἐκεῖ. Ὁδὸς γὰρ ὁ παρὼν βίος ἐστὶ καὶ οὐδὲν στάσιμον ἔχει, ἀλλὰ καὶ τὰ λυπηρὰ αὐτοῦ καὶ τὰ χρηστὰ παροδεύομεν. Διὰ δὴ τοῦτο μάλιστα πάντων τουτὶ φιλῶ τὸ χωρίον, ὅτι 10 οὐκ ἐν συνάξει μόνον, ἀλλὰ καὶ συνάξεως χωρὶς πολλάκις ἐνταῦθα ἀφικνούμενος, τούτων συνεχῶς ἐμνήσθην τῶν λόγων, τῶν ὀφθαλμῶν μου τοὺς τάφους ἐν ἐρημίᾳ πολλῇ μεθ' ἡσυχίας περισκοπούντων, καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς τοὺς κατοιχομένους καὶ τὴν ἐκεῖ παραπεμπόντων κατάστασιν.*

15 2. *Διὰ δὴ ταῦτα καὶ τὸν γενναῖον τοῦτον θαυμάζω πατέρα, ὅτι γαληνῆς ἡμέρας ἐπιλαβόμενος ἐνταῦθα ἡμᾶς ἐξήγαγε, προηγουμένης δὲ καὶ ὁδηγούσης τῆς μακαρίας Δροσίδος, ἧς τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν. Καὶ γὰρ πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἕτερόν τι μεῖζον ἀπὸ τοῦ τόπου κέρδος ἐστὶ καρπώσασθαι. Ὅταν γὰρ τὰς ἄλλας παραδραμόντες 20 λάρνακας ἐπὶ τὰς τῶν μαρτύρων θήκας ἔλθωμεν, ὑψηλότερον ἡμῖν τὸ φρόνημα γίνεται, εὐτονωτέρα ἡ ψυχή, μείζων ἡ προθυμία, θερμοτέρα ἡ πίστις. Ἐπειδὰν οὖν τοὺς πόνους καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ ἔπαθλα καὶ τὰ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους τῶν ἁγίων ἀναλογισώμεθα τούτων, πάλιν ἑτέραν μείζονα πρόφασιν ταπεινοφροσύνης εὑ-25 ρίσκομεν. Κἂν γὰρ μεγάλα τις ᾖ κατωρθωκώς, οὐδὲν ἡγήσεται μέγα πεποιηκέναι, συγκρίνων αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν τοῖς ἐκείνων παλαίσμασι· κἂν μηδὲν ᾖ μέγα καὶ ἀγαθὸν εἰργασμένος, οὐκ ἀπογνώσεται τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, πρὸς ἀρετῆς μεταβολὴν ἀπὸ τῆς ἀνδρείας τούτων λαβὼν παράκλησιν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐννοήσας, ὅτι 30 συμβήσεταί ποτε καὶ αὐτὸν ἴσως τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας καταξιούσης, τοιαῦτα ἅλλεσθαι ἅλματα, καὶ ἀθρόον πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι καὶ τῆς μεγίστης ἐκείνης παρρησίας ἐπιτυχεῖν.*

*Καὶ ταῦτα καὶ ἕτερα πολλῷ πλείονα τούτων ἐντεῦθεν ἔστι φι-*

σύμφωνα μὲ τὴν ἀποδημία μας ἐκεῖ, γνωρίζοντας ὅτι ὁ,τιδήποτε ἀπὸ τὰ δικά μας ἀφήσομε ἐδῶ, ἐγκαταλειπόμενο ἐδῶ θὰ μᾶς προξενήσει ζημιά. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁδοιπόρος ποὺ βαδίζει μακρινὸ δρόμο καὶ βιάζεται νὰ φθάσει στὴν πατρίδα του, ὁ,τιδήποτε ἀφήσει στὸ πανδοχεῖο, ὁπωσδήποτε τὸ ἔχασε καὶ ζημιώθηκε, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐμεῖς, ὅσα ἀπὸ τὰ δικά μας ἀφήσομε ἐδῶ φεύγοντας, ὅλα θὰ τὰ ζημιωθοῦμε. Γι' αὐτὸ πρέπει ἄλλα νὰ τὰ πάρομε μαζί μας καὶ ἄλλα νὰ τὰ στέλνομε ἐκεῖ πρὶν ἀπὸ μᾶς. Διότι ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι ὁδὸς καὶ δὲν ἔχει τίποτε μόνιμο, ἀλλὰ καὶ τὰ λυπηρὰ αὐτῆς καὶ τὰ εὐχάριστα τὰ παρερχόμαστε. Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρὸ πάντων ἀγαπῶ αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπο, διότι ὄχι μόνο κατὰ τὴν ἐδῶ σύναξη, ἀλλὰ καὶ ἐρχόμενος ἐδῶ πολλὲς φορὲς χωρὶς νὰ ὑπάρχει σύναξη, συνέχεια θυμᾶμαι αὐτὰ τὰ λόγια, καθὼς τὰ μάτια μου παρατηροῦν τοὺς τάφους μέσα στὴ μεγάλη ἐρημία καὶ ἡσυχία καὶ τὴν ψυχή μου τὴν στέλνουν πρὸς ἐκείνους ποὺ ἔχουν πεθάνει καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖ κατάσταση.

2. Γι' αὐτὸ λοιπὸν θαυμάζω καὶ τὸν γενναῖο αὐτὸν πατέρα, διότι τὴ γαλήνια αὐτὴ ἡμέρα μᾶς πῆρε καὶ μᾶς ἔφερε ἐδῶ, ἔχοντας τὴ μακάρια Δροσίδα, τῆς ὁποίας τὴ μνήμη ἑορτάζομε, νὰ βαδίζει μπροστά μας καὶ νὰ μᾶς καθοδηγεῖ. Καθόσον εἶναι δυνατὸν μαζὶ μὲ τὰ ὅσα εἴπαμε νὰ καρπωθοῦμε ἀπὸ τὸν τόπο καὶ κάποιο ἄλλο μεγάλο κέρδος. Διότι, ὅταν, προσπερνώντας τὶς ἄλλες λάρνακες, ἔλθομε στὶς λειψανοθῆκες τῶν μαρτύρων, τὸ φρόνημά μας γίνεται ὑψηλότερο, ἡ ψυχή μας δυνατώτερη, ἡ προθυμία μας μεγαλύτερη καὶ ἡ πίστη μας θερμότερη. Ὅταν δηλαδὴ σκεφθοῦμε τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὰ ἔπαθλα καὶ τὰ βραβεῖα καὶ τὰ στεφάνια τῶν ἁγίων αὐτῶν, βρίσκομε πάλι μεγαλύτερη ἀφορμὴ γιὰ ταπεινοφροσύνη. Διότι, ἐὰν κάποιος ἔχει κατορθώσει κάτι τὸ μεγάλο, θὰ θεωρήσει ὅτι δὲν ἔχει κάνει τίποτε τὸ σπουδαῖο, συγκρίνοντας τὴν ἀρετή του μὲ τὰ παλαίσματα ἐκείνων. Ἂν πάλι δὲν ἔχει κάνει τίποτε μεγάλο καὶ καλό, δὲν θ' ἀπελπισθεῖ γιὰ τὴ σωτηρία του, λαμβάνοντας προτροπὴ ἀπὸ τὴν ἀνδρεία αὐτῶν γιὰ ἐνάρετη ζωή, καὶ σκεπτόμενος μέσα του, ὅτι ἴσως κάποτε συμβεῖ καὶ αὐτὸς νὰ καταξιωθεῖ μὲ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπιτύχει τέτοια ἅλματα καὶ μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ ν' ἀνεβεῖ πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ ἐπιτύχει τὴ μέγιστη ἐκείνη παρρησία.

Καὶ αὐτὰ καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι δυνατὸν

*λοσοφήσαντας ἀπελθεῖν. Μαρτύρων γὰρ θάνατος, πιστῶν ἐστι παράκλησις, Ἐκκλησιῶν παρρησία, Χριστιανισμοῦ σύστασις, θανάτου κατάλυσις, ἀναστάσεως ἀπόδειξις, δαιμόνων γέλως, διαβόλου κατηγορία, φιλοσοφίας διδασκαλία, παραίνεσις τῆς ὑπεροψίας τῶν 5 παρόντων πραγμάτων καὶ τῆς τῶν μελλόντων ἐπιθυμίας ὁδός, παραμυθία τῶν κατεχόντων ἡμᾶς δεινῶν καὶ ὑπομονῆς πρόφασις, καρτερίας ἀφορμὴ καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν ρίζα καὶ πηγὴ καὶ μήτηρ· καὶ εἰ βούλεσθε τούτων ἕκαστον ἀποδείξομεν καὶ ἐροῦμεν, πῶς ἐστι πιστῶν παράκλησις, Ἐκκλησιῶν παρρησία, ἀναστάσεως 10 ἀπόδειξις, καὶ τὰ λοιπὰ ἅπαντα, ἅπερ εἶπον νῦν.*

*Ὅταν οὖν πρὸς Ἕλληνας ἡμῖν ἀγῶνες κινῶνται καὶ μάχαι περὶ δογμάτων, καὶ διαβάλλωσιν ἡμῶν τὴν πίστιν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο προβαλλώμεθα πρὸς ἐκείνους, τῶν μαρτύρων φημὶ τὸν θάνατον, λέγοντες· Τίς τούτους ἔπεισε τῆς παρούσης καταφρο-15 νῆσαι ζωῆς; Εἰ γὰρ ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς καὶ οὐκ ἀνέστη, τίς τὰ ὑπὲρ φύσιν ταῦτα κατώρθωσεν; Ὅτι γὰρ οὐκ ἀνθρωπίνης δυνάμεως μυριάδας τοσαύτας ἐκ τοσούτου χρόνου οὐκ ἀνδρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν καὶ παρθένων ἀπειρογάμων καὶ παιδίων μικρῶν πείθειν ὑπερορᾶν τῆς παρούσης ζωῆς καὶ κατατολμᾶν θηρίων, καταγελᾶν 20 πυρός, καταπατεῖν ἅπαν εἶδος κολάσεως καὶ τιμωρίας, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐπείγεσθαι ζωήν, οὐδὲ τῶν ἡμετέρων ἐλέγχων δεήσονται, ἀλλ' ἑαυτοὺς ἐροῦνται καὶ ἱκανὴν ἀπόδειξιν λήψονται τῶν λεγομένων.*

*Ἐξ οὗ γὰρ ὁ Χριστὸς παρεγένετο, γεγόνασι μὲν ἄπιστοι βασι-25 λεῖς, γεγόνασι δὲ καὶ πιστοί, ἀλλὰ καὶ τῶν μὲν ἀπίστων οἱ πλείους ἐπὶ βάραθρα καὶ πυρὰς καὶ κρημνοὺς καὶ πελάγη καὶ θηρίων μανίαν καὶ πολυτρόπους κολάσεις καὶ τιμωρίας τοὺς πιστοὺς ἦγον, παντὶ τρόπῳ τὴν πίστιν ἀναμοχλεύοντες τῆς ἐκείνων ψυχῆς, καὶ οὐδὲν ἤνυσαν, ἀλλὰ καταγελασθέντες ἀπῆλθον, τῶν μὲν πιστευόντων 30 παντὶ τρόπῳ κοπτομένων, τῆς πίστεως δὲ αὐξομένης μειζόμως. Εὐσεβὴς δὲ βασιλεὺς οὐδεὶς οὐδέποτε ἄνδρα ἄπιστον κολάσαι καὶ τιμωρήσασθαι εἵλετο, καταναγκάζων ἀποστῆναι τῆς πλάνης. Ἀλλ'*

νὰ φιλοσοφήσομε καὶ νὰ φύγομε ἀπὸ ἐδῶ. Διότι ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων εἶναι παρηγοριὰ τῶν πιστῶν, παρρησία τῶν Ἐκκλησιῶν, σύσταση τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατάλυση τοῦ θανάτου, ἀπόδειξη τῆς ἀναστάσεως, γελοιοποίηση τῶν δαιμόνων, κατηγορία τοῦ διαβόλου, διδασκαλία τῆς ἐνάρετης ζωῆς, προτροπὴ πρὸς περιφρόνηση τῶν παρόντων πραγμάτων καὶ ὁδὸς πρὸς ἐπιθυμία τῶν μελλοντικῶν, παρηγοριὰ γιὰ τὰ κακὰ ποὺ μᾶς κάνουν νὰ ὑποφέρομε καὶ αἰτία γιὰ ὑπομονή, ἀφορμὴ καρτερίας, καθὼς καὶ ρίζα καὶ πηγὴ καὶ μητέρα ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Καὶ ἂν θέλετε θ' ἀποδείξω τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ καὶ θὰ πῶ πῶς εἶναι παρηγοριὰ τῶν πιστῶν, παρρησία τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀπόδειξη τῆς ἀναστάσεως καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ποὺ ἀνέφερα τώρα.

Ὅταν λοιπὸν κινούμαστε σὲ ἀγῶνες καὶ μάχες πρὸς τοὺς Ἐθνικοὺς γιὰ τὰ δόγματά μας καὶ μᾶς κατηγοροῦν τὴν πίστη μας, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καὶ αὐτὸ προβάλλομε πρὸς ἐκείνους, ἐννοῶ τὸ θάνατο τῶν μαρτύρων, λέγοντας· Ποιός ἔπεισε αὐτοὺς νὰ περιφρονήσουν τὴν παροῦσα ζωή; Ἂν ἀλήθεια πέθανε ὁ Χριστὸς καὶ δὲν ἀναστήθηκε, ποιός τὰ κατόρθωσε αὐτὰ τὰ ὑπερφυσικά; Διότι τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἔργο ἀνθρώπινης δυνάμεως τὸ νὰ πείθει ἐπὶ τόσον καιρὸ τόσες μυριάδες ὄχι μόνο ἀνδρῶν ἀλλὰ καὶ γυναικῶν καὶ παρθένων ποὺ δὲν γνώρισαν γάμο καὶ παιδιῶν μικρῶν νὰ περιφρονοῦν τὴν παροῦσα ζωή, ν' ἀντιμετωπίζουν μὲ θάρρος θηρία, νὰ περιφρονοῦν τὴ φωτιά, ν' ἀδιαφοροῦν γιὰ κάθε εἶδος βασανισμοῦ καὶ τιμωρίας, καὶ νὰ ποθοῦν τόσο πολὺ τὴ μέλλουσα ζωή, δὲν θὰ χρειασθοῦν τοὺς δικούς μου ἐλέγχους, ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσουν τὸν ἑαυτό τους καὶ θὰ λάβουν ἱκανοποιητικὴ ἀπόδειξη τῶν λεγομένων.

Ἀπὸ τότε δηλαδὴ ποὺ ἦρθε ὁ Χριστὸς στὸν κόσμο, ὑπῆρξαν βέβαια ἄπιστοι βασιλεῖς, ὑπῆρξαν ὅμως καὶ πιστοί, καὶ ἀπὸ τοὺς ἄπιστους οἱ περισσότεροι ὁδηγοῦσαν τοὺς πιστοὺς στὰ βάραθρα καὶ στὶς φωτιὲς καὶ στοὺς γκρεμοὺς καὶ στὰ πελάγη καὶ στὴ μανία τῶν θηρίων καὶ σὲ ποικίλα βασανιστήρια καὶ τιμωρίες, ἐπιχειρώντας μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐξαλείψουν τὴν πίστη ἀπὸ τὴν ψυχή τους· ὅμως τίποτε δὲν κατόρθωσαν, ἀλλ' ἔφυγαν καταγέλαστοι, διότι, ἐνῶ οἱ πιστοὶ πολεμοῦνταν μὲ κάθε τρόπο, ὅμως ἡ πίστη αὔξανε περισσότερο. Εὐσεβὴς ὅμως βασιλιὰς κανένας ποτὲ δὲν θέλησε νὰ βασανίσει καὶ νὰ τιμωρήσει ἄπιστο ἄνθρωπο, γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσει

*ὅμως καὶ οὕτως αὐτομάτως καταρρεῖ καὶ ἀπόλυται, ἵνα μάθῃς καὶ τῆς ἀληθείας τὴν ἰσχὺν καὶ ψεύδους τὴν ἀσθένειαν, τοῦ μὲν αὐτομάτως καὶ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος ἀπολλυμένου, τῆς δὲ διὰ τῶν κωλυόντων αὐξομένης καὶ πρὸς ὕψος αἰρομένης ἄφατον· τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι 5 καὶ ζῇ καὶ ἐνεργεῖ ταῖς τῶν μαρτύρων ψυχαῖς ὁ Χριστός.*

*Ὅταν οὖν λέγωσι, ὅτι οὐκ ἀνέστη, ταῦτα αὐτοὺς ἐρωτῶμεν· Καὶ τίς ταῦτα κατώρθωσεν; ὁ νεκρός, εἰπέ μοι; Ἀλλὰ τοσοῦτοι γεγόνασι νεκροὶ καὶ οὐδεὶς τοιαῦτα εἰργάσατο. Ἀλλὰ μάγος καὶ γόης ἦν; Ἀλλὰ πολλοὶ καὶ μάγοι καὶ γόητες καὶ πλάνοι γεγένηνται, καὶ 10 πάντες σεσίγηνται καὶ λείψανον αὐτῶν οὐκ ἔστιν οὐδαμοῦ, ἀλλὰ συναπεσβέσθη τῇ ζωῇ καὶ τὰ τῆς μαγγανείας αὐτοῖς· τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ καθ' ἑκάστην αὔξεται τὴν ἡμέραν, καὶ μάλα εἰκότως· οὐ γὰρ γοητείᾳ ἐγίνετο τὰ γινόμενα, ἀλλὰ θείᾳ δυνάμει, διὰ τοῦτο οὐδὲ καταλύεται. Μᾶλλον δὲ οὐκ ἀπὸ τούτου τῆς δυνάμεως ἀπόδειξιν 15 ποιοῦμαι μόνον ὅτι αὔξεται, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐπ' ἀγαθῷ καὶ τῇ τῆς ἡμετέρας ζωῆς σωτηρίᾳ. Μετὰ γὰρ τὴν ἐκείνου παρουσίαν ἐκ θηρίων ἄνθρωποι γεγόνασιν οἱ τὴν γῆς οἰκοῦντες, μᾶλλον δὲ ἐξ ἀνθρώπων ἄγγελοι πάντες, οἱ μετ' ἀληθείας αὐτῷ προσέχοντες.*

*Ἀλλ' ἠπατήθησαν καὶ παρελογίσθησαν οἱ μάρτυρες, φησί, 20 καὶ διὰ τοῦτο τῆς παρούσης κατεφρόνησαν ζωῆς. Εἶτα οἱ πρότεροι τοὺς δευτέρους οὐκ ἀνέπεισαν, οὐδὲ οἱ δεύτεροι τοὺς τρίτους, ἀλλ' ὅσῳ προῄει τὰ τῶν διωγμῶν, τοσούτῳ καὶ τοῦτο ἐπεδίδου τὸ κατόρθωμα, καὶ οὐδείς, ἐν οὕτω μακρῷ χρόνῳ, τὴν ἀπάτην συνεῖδε; Καὶ ποῦ ταῦτα λόγον ἂν ἔχοι; Εἰ δὲ ἠπάτηντο, πῶς τὴν κόνιν αὐτῶν 25 δεδοίκασιν οἱ δαίμονες; πῶς καὶ τοὺς τάφους φεύγουσιν; οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ νεκροὺς φοβοῦνται δαίμονες, τοῦτο πάσχουσιν. Ἰδοὺ γὰρ μυρίοι νεκροὶ πανταχοῦ τῆς γῆς, κἀκείνοις μὲν προσεδρεύουσι, καὶ πολλοὺς ἂν ἴδῃ τις δαιμονῶντας ἐν ἐρημίαις διατρίβοντας καὶ τάφοις· ἔνθα δὲ τῶν μαρτύρων ὀστᾶ κατορώρυκται, ὡς ἀπὸ πυρός τι-*

ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν πλάνη. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἔτσι ἡ πλάνη καταρρέει καὶ ἐξαφανίζεται, γιὰ νὰ μάθεις καὶ τῆς ἀλήθειας τὴ δύναμη, καὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ ψεύδους, ἀφοῦ τὸ ψεῦδος αὐτόματα καὶ χωρὶς κανένας νὰ τὸ ἐνοχλεῖ ἐξαφανίζεται, ἐνῶ ἡ ἀλήθεια, παρὰ τὰ ἐμπόδια ποὺ ἀντιμετωπίζει, αὐξάνεται καὶ φθάνει σὲ ὕψος ἀπερίγραπτο· καὶ ἡ αἰτία εἶναι ὅτι ζεῖ ὁ Χριστὸς καὶ ἐνεργεῖ μέσα στὶς ψυχὲς τῶν μαρτύρων.

Ὅταν λοιπὸν λένε, ὅτι δὲν ἀναστήθηκε, ἂς τοὺς ἐρωτοῦμε αὐτά· Καὶ ποιός τὰ κατόρθωσε αὐτά; Πές μου, ὁ νεκρός; Ἀλλὰ τόσοι πολλοὶ ὑπῆρξαν οἱ νεκροὶ καὶ κανένας δὲν ἔκαμε τέτοια. Μήπως ὅμως ἦταν μάγος καὶ ἀγύρτης; Ἀλλὰ πολλοὶ καὶ μάγοι καὶ ἀγύρτες καὶ πλάνοι παρουσιάσθηκαν καὶ ὅλοι ἔχουν ἀποσιωπηθεῖ καὶ πουθενὰ δὲν ὑπάρχει λείψανο αὐτῶν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸ τέλος τῆς ζωῆς τους ἔσβησαν μαζὶ καὶ τὰ τῆς μαγείας τους. Ἀντίθετα τοῦ Χριστοῦ καθημερινὰ αὐξάνονται, καὶ πολὺ εὔλογα· διότι τὰ ὅσα γίνονταν δὲν γίνονταν μὲ μαγεία, ἀλλὰ μὲ θεία δύναμη, καὶ γι' αὐτὸ οὔτε καὶ καταλύονται. Ἢ καλύτερα δὲν παρουσιάζω αὐτὸ μόνο ὡς ἀπόδειξη τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι τὰ τοῦ Χριστοῦ αὐξάνονται, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ὅλα αὐτὰ γίνονται γιὰ τὸ καλὸ καὶ τὴ σωτηρία τῆς ζωῆς μας. Διότι μετὰ τὴν παρουσία ἐκείνου στὸν κόσμο ἀπὸ θηρία ποὺ ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦσαν στὴ γῆ ἔγιναν ἄνθρωποι, ἢ καλύτερα ἀπὸ ἄνθρωποι ποὺ ἦταν ἔγιναν ἄγγελοι, ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι πραγματικὰ ἀφοσιωμένοι σ' αὐτόν.

Ἀλλά, λέγει, ἀπατήθηκαν οἱ μάρτυρες καὶ ἔφθασαν σὲ παραλογισμὸ καὶ γι' αὐτὸ περιφρόνησαν τὴν παρούσα ζωή. Ἔπειτα οἱ προηγούμενοι δὲν μετέπεισαν τοὺς δεύτερους, οὔτε οἱ δεύτεροι τοὺς τρίτους, ἀλλὰ ὅσο προχωροῦσαν τὰ τῶν διωγμῶν, τόσο περισσότερο ἁπλωνόταν τὸ κατόρθωμα αὐτό, καὶ κανένας μέσα σὲ τόσο πολὺ χρόνο δὲν ἀντιλήφθηκε τὴν ἀπάτη; Καὶ πῶς αὐτὰ θὰ μποροῦσαν νὰ δικαιολογηθοῦν; Ἐὰν εἶχαν ἀπατηθεῖ, πῶς οἱ δαίμονες φοβοῦνται τὴ σκόνη αὐτῶν; πῶς ἀποφεύγουν καὶ τοὺς τάφους τους; Δὲν τὸν παθαίνουν βέβαια αὐτὸ οἱ δαίμονες ἐπειδὴ φοβοῦνται τοὺς νεκρούς. Διότι νά, ὑπάρχουν ἀμέτρητοι νεκροὶ παντοῦ στὴ γῆ, καὶ ἐκείνους βέβαια τοὺς πλησιάζουν καὶ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ δεῖ πολλοὺς δαιμονισμένους νὰ διαμένουν σὲ ἐρημιὲς καὶ τάφους, ὅπου ὅμως εἶναι παραχωμένα τὰ ὀστᾶ τῶν μαρτύρων, φεύγουν σὰν ἀπὸ

*νος καὶ κολάσεως ἀφορήτου φεύγουσι, τὴν ἔνδον μαστίζουσαν αὐτοὺς δύναμιν μετὰ λαμπρᾶς ἀνακηρύττοντες φωνῆς.*

*3. Ἀλλ' ἐντεῦθεν μὲν ὅτι τῆς ἀσθενείας τῶν δαιμόνων ἔλεγχος ὁ τῶν μαρτύρων ἐστὶ θάνατος ἀποδέδεικται, ὅτι δὲ καὶ τῆς ἀναισθη-*
5 *σίας αὐτῶν ἐστι κατηγορία τὸ πρᾶγμα, δῆλον ἐκεῖθεν. Ὅταν γὰρ οὗτοι μέν, οἱ μάρτυρες λέγω, σώματι καὶ φυσικαῖς ἀνάγκαις ὑποκείμενοι, καὶ πολὺν ὀδυνῶν ὄχλον καὶ ἀλγηδόνων ἔχοντες περιεστῶτα, καὶ τὸν ἐπίκηρον ζῶντες βίον, καὶ διατρίβοντες ἐπὶ γῆς, οὕτω φαίνωνται τῆς παρούσης ὑπερορῶντες ζωῆς διὰ τὴν περὶ τὸν*
10 *πεποιηκότα αὐτοῖς Θεὸν ἀγάπην, ἐκεῖνοι δὲ καὶ σαρκὸς ἀπηλλαγμένοι καὶ πάσης ταύτης ὀδύνης καὶ ἀληγδόνος οὕτω φαίνωνται ἐξυβρικότες καὶ ἀγνώμονες περὶ τὸν εὐεργέτην γεγενημένοι, ποίαν ἕξουσιν ἀπολογίαν; τίνα συγγνώμην; Οὐδεμίαν οὐδαμόθεν, τῆς τούτων ἀρετῆς τὴν ἐκείνων κακίαν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος κατακρι-*
15 *νούσης. Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἀνθρώπους ἄνθρπωποι, οἱ σπουδαιότεροι τοὺς ῥᾳθυμοτέρους κατακρίνουσιν, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτοὺς τοὺς δαίμονας ἡ τούτων καταδικάζει σπουδή. Καὶ ταῦτα Παῦλος ἐδήλωσε λέγων· «οὐκ οἴδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν; μήτι γε βιωτικά;», τοὺς τοῦ διαβόλου λέγων ἀγγέλους, τοὺς ἀποστάτας.*

20 *Καὶ πῶς κρινοῦμεν αὐτούς, φησίν; Οὐχὶ καθήμενοι καὶ εὐθύνας αὐτοὺς ἀπαιτοῦντες, ἀλλὰ δι' ἡμετέρας σπουδῆς τὴν ἐκείνων κατακρίνοντες ῥᾳθυμίαν. Ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸ δηλῶν ἔλεγε· «καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος»· οὐκ εἶπεν 'ἐφ' ὑμῶν', ἀλλὰ 'δι' ὑμῶν'. Ὥσπερ ὅταν λέγῃ· «ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται καὶ κατακρι-*
25 *νοῦσι τὴν γενεὰν ταύτην», οὐχ ὡς τῶν Νινευϊτῶν λόγον ἀπαιτούντων τοὺς τότε ἀπιστοῦντας τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ὡς τῆς ἐκείνων πίστεως τὴν τούτων ἀπιστίαν καταδικαζούσης. Ἔστι καὶ εἰς ἀρετὴν μέγιστα ἀπόνασθαι καὶ εἰς ὑπεροψίαν τῶν παρόντων πραγμάτων ἀπὸ τῶν μαρτύρων. Ὅταν γὰρ ἴδῃς τούτους ἀπάσης καταφρονοῦν-*
30 *τας τῆς ζωῆς, κἂν ἁπάντων ἀναισθητότερος ᾖς καὶ νωθρότατος, ὑψηλότατον δέξῃ φρόνημα, καὶ καταγελάσῃ τρυφῆς, ὑπερόψει χρημάτων, καὶ ἐπιθυμήσεις τῆς ἐκεῖ διατριβῆς· κἂν ἐν ἀρρωστίαις*

3. Α'. Κορ. 6,3.
4. Α' Κορ. 6,2.
5. Λουκᾶ 11,32.

κάποια φωτιὰ καὶ ἀνυπόφορη κόλαση, διακηρύσσοντας μὲ λαμπρὴ φωνὴ τὴ δύναμη ποὺ ὑπάρχει μέσα τους καὶ τοὺς μαστιγώνει.

3. Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν ἔχει ἀποδειχθεῖ ὅτι ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων φανερώνει τὴν ἀδυναμία τῶν δαιμόνων, τὸ ὅτι ὅμως τὸ πράγμα ἀποτελεῖ καὶ κατηγορία τῆς ἀναισθησίας αὐτῶν, γίνεται φανερὸ ἀπὸ τοὺς μάρτυρες. Ὅταν δηλαδὴ αὐτοί, ἐννοῶ οἱ μάρτυρες, ποὺ ὑπόκεινται σὲ σωματικὲς καὶ φυσικὲς ἀνάγκες καὶ περιβάλλονται ἀπὸ ἕνα μεγάλο πλῆθος ὀδυνῶν καὶ φοβερῶν πόνων, ποὺ ζοῦν τὴ φθαρτὴ αὐτὴ ζωὴ καὶ τὴ ζοῦν ἐδῶ ἐπάνω στὴ γῆ, φαίνονται τόσο πολὺ νὰ περιφρονοῦν τὴν παροῦσα ζωὴ ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης τους πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τοὺς ἔπλασε, καὶ ἐκεῖνοι ἀντίθετα, ποὺ εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ ἀπὸ κάθε τέτοια ὀδύνη καὶ ὑπερβολικὸ πόνο, φαίνονται τόσο πολὺ περιφρονητὲς καὶ ἀγνώμονες πρὸς τὸν εὐεργέτη τους, ποιά ἀπολογία θὰ ἔχουν; ποιά συγγνώμη; Καμμιὰ δὲν θὰ ἔχουν ἀπὸ πουθενά, τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ ἀρετὴ αὐτῶν ἀποτελεῖ ὑπερβολικὴ καταδίκη τῆς κακίας ἐκείνων. Διότι δὲν κατακρίνουν μόνον ἄνθρωποι ἀνθρώπους, οἱ σπουδαιότεροι τοὺς ραθυμότερους, ἀλλ' καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς δαίμονες τοὺς καταδικάζει ἡ προθυμία αὐτῶν. Καὶ αὐτὰ τὰ δήλωσε ὁ Παῦλος λέγοντας· «δὲν ξέρετε ὅτι θὰ κρίνομε ἀγγέλους; πόσο μᾶλλον κοσμικὲς ὑποθέσεις;»[3], ἐννοώντας τοὺς ἀγγέλους τοῦ διαβόλου, τοὺς ἀποστάτες.

Καὶ πῶς, λέγει, θὰ κρίνομε αὐτούς; Ὄχι καθισμένοι στὸ δικαστικὸ βῆμα καὶ ζητώντας εὐθύνες ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ κατακρίνοντας τὴν ἀδιαφορία ἐκείνων μὲ τὴ δική μας προθυμία, πράγμα βέβαια ποὺ τὸ δήλωσε καὶ αὐτὸ λέγοντας· «καὶ ἂν ὁ κόσμος κρίνετε μὲ σᾶς»[4]· δὲν εἶπε, 'ἀπὸ σᾶς', ἀλλὰ 'μὲ σᾶς'. Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγει, «ἄνδρες Νινευίτες θὰ σηκωθοῦν καὶ θὰ καταδικάσουν τὴ γενεὰ αὐτή»[5], δὲν ἐννοεῖ ὅτι οἱ Νινευίτες θὰ ζητήσουν λόγο ἀπὸ τοὺς τότε ἀπίστους Ἰουδαίους, ἀλλ' ὅτι ἡ πίστη ἐκείνων θὰ καταδικάζει τὴν ἀπιστία αὐτῶν. Καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ὠφεληθεῖ ἀπὸ τοὺς μάρτυρες καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ ὡς πρὸς τὴν περιφρόνηση τῶν παρόντων πραγμάτων. Διότι, ὅταν δεῖς αὐτοὺς νὰ περιφρονοῦν ὅλη τὴ ζωή, κι ἂν ἀκόμη εἶσαι ὁ πιὸ ἀναίσθητος ἀπ' ὅλους καὶ ὁ πιὸ ἀδιάφορος, θ' ἀποκτήσεις πάρα πολὺ ὑψηλὸ φρόνημα καὶ θὰ περιγελάσεις τὴ ζωὴ τῶν ἀπολαύσεων, θὰ περιφρονήσεις τὰ χρήματα, καὶ θὰ ἐπιθυμήσεις τὴν ἐκεῖ ζωή. Κι ἂν ἀντιμετωπίζεις ἀρρώστιες, θὰ λά-

*ῇς, εἰς ὑπομονὴν ἀφορμὴν λήψῃ μεγίστην, τὰ τῶν μαρτύρων παθήματα· κἂν πενίᾳ πιέζῃ, κἂν ὁτιοῦν τῶν χαλεπωτάτων, πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ἐκείνοις ἐπαχθεισῶν βασάνων βλέπων, ἀρκοῦσαν ἕξεις παραμυθίαν τῶν κατειληφότων ἁπάντων δεινῶν.*

5 *Διὰ τοῦτο μάλιστα φιλῶ τῶν μαρτύρων τὰς μνήμας, καὶ φιλῶ καὶ ἀσπάζομαι πάσας μέν, μάλιστα δὲ ὅταν γυναῖκες ἀγωνιζόμενοι τύχωσιν. Ὅσῳ γὰρ τὸ σκεῦος ἀσθενέστερον, τοσούτῳ μείζων ἡ χάρις, τοσούτῳ λαμπρότερον τὸ τρόπαιον, τοσούτῳ περιφανεστέρα ἡ νίκη, οὐ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως τῶν ἀθλητῶν, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ*
10 *οἷς ἐκράτησεν ὁ ἐχθρός, τούτοις ἑάλω νῦν. Διὰ παρθένου γοῦν ἀπέκτεινε πρῴην τὸν Ἀδὰμ ὁ διάβολος, διὰ παρθένου μετὰ ταῦτα κατηγωνίσατο τὸν διάβολον ὁ Χριστός, καὶ τὸ ξίφος ὅπερ ἦν ἠκονημένον αὐτῷ καθ᾽ ἡμῶν, τοῦτο τὴν τοῦ δράκοντος ἀπέτεμε κεφαλήν, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Δαυῒδ γέγονε. Καθάπερ γὰρ τότε τοῦ Γολιάθ τὴν*
15 *κεφαλὴν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος αὐτῷ τῷ βαρβαρικῷ ξίφει δραμὼν ἀπέκοψε, οὕτω δὴ καὶ νῦν· διὰ γυναικὸς ἐκράτησε, διὰ γυναικὸς ἥττηται. Τοῦτο ὅπλον ἦν αὐτῷ πρότερον, τοῦτο νῦν γέγονεν αὐτῷ σφαγῆς ὄργανον, τοῦτο σκεῦος ἀκαταγώνιστον.*

*Ἥμαρτεν ἡ προτέρα καὶ ἀπέθανεν, ἀπέθανεν αὕτη, ἵνα μὴ*
20 *ἁμάρτῃ· ἐκείνη τότε ψυχρᾶς ὑποσχέσεως ἐλπίδι φυσηθεῖσα τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους κατεπάτησεν· αὕτη καὶ τῆς παρούσης κατεφρόνησε ζωῆς, ὥστε μὴ τὴν εἰς τὸν εὐεργέτην ἐξομόσασθαι πίστιν. Τίς οὖν ἂν γένοιτο λοιπὸν ἀνδράσι μαλακιζομένοις ἀπολογία, τίς δὲ συγγνώμη, ὅταν γυναῖκες ἀνδρίζωνται; ὅταν οὕτω γενναίως πρὸς*
25 *τοὺς τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας ἀποδύωνται; Οὔτε γὰρ φύσις, οὔτε ἡλικία, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἐμποδίσαι δύναιτ᾽ ἄν, ὅταν προθυμία παρῇ καὶ ζῆλος καὶ πεπυρωμένη πίστις· καὶ διὰ τούτων ἁπάντων τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ἐπισπασώμεθα, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς μακαρίας ταύτης γέγονε. Καὶ γὰρ ἀσθενὲς ἦν αὐτῇ τὸ σῶμα καὶ εὐεπηρέαστος ἡ φύσις καὶ*
30 *ἀτελεστέρα ἡ ἡλικία, ἀλλὰ πάντων τούτων τὴν ἀσθένειαν ἐπελθοῦ-*

βεις ἀφορμὴ ἀπὸ τὰ παθήματα τῶν μαρτύρων γιὰ πάρα πολὺ μεγάλη ὑπομονή. Ἂν πάλι σὲ πιέζει φτώχεια, ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ πάρα πολὺ φοβερά, βλέποντας τὸ μέγεθος τῶν βασάνων στὰ ὁποῖα ὑποβλήθηκαν ἐκεῖνοι, θὰ λάβεις μεγάλη παρηγοριὰ γιὰ ὅλα τὰ κακὰ ποὺ σὲ βρῆκαν.

Γι' αὐτὸ κυρίως ἀγαπῶ τὶς μνῆμες τῶν μαρτύρων, καὶ τὶς ἀγαπῶ καὶ τὶς ἀποδέχομαι μὲ μεγάλη χαρά, ὅλες βέβαια, προπάντων ὅμως ὅταν συμβαίνει τὰ ἀγωνιζόμενα πρόσωπα νὰ εἶναι γυναῖκες. Διότι, ὅσο πιὸ ἀσθενὲς εἶναι τὸ σκεῦος, τόσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ χάρη, τόσο λαμπρότερο τὸ τρόπαιο, τόσο ἐνδοξότερη ἡ νίκη, ὄχι ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς φύσεως τῶν ἀθλητῶν, ἀλλὰ διότι ἐκεῖνες ποὺ τότε νίκησε ὁ ἐχθρός, ἀπὸ αὐτὲς τώρα νικήθηκε. Μέσω παρθένου δηλαδὴ ὁ διάβολος φόνευσε τότε στὴν ἀρχὴ τὸν Ἀδάμ, μὲ παρθένο στὴ συνέχεια ἀγωνίσθηκε καὶ νίκησε ὁ Χριστὸς τὸν διάβολο, καὶ τὸ ξίφος ποὺ ἐκεῖνος εἶχε ἀκονισμένο ἐναντίον μας, αὐτὸ ἀπέκοψε τὸ κεφάλι τοῦ δράκοντα, πράγμα ποὺ συνέβηκε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Δαυΐδ. Ὅπως δηλαδὴ τότε ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ἔτρεξε καὶ ἔκοψε τὸ κεφάλι τοῦ Γολιὰθ μὲ τὸ ἴδιο τὸ βαρβαρικὸ ξίφος, ἔτσι καὶ τώρα· μέσω γυναίκας νίκησε τότε τὸν ἄνθρωπο, μέσω γυναίκας νικήθηκε τώρα. Αὐτὸ ἦταν προηγουμένως ὅπλο του, αὐτὸ τώρα ἔγινε γι' αὐτὸν ὄργανο σφαγῆς του, αὐτὸ ὅπλο ἀκατανίκητο.

Ἁμάρτησε ἡ προηγούμενη καὶ πέθανε, πέθανε αὐτὴ γιὰ νὰ μὴ ἁμαρτήσει. Ἐκείνη τότε μὲ τὴν ἐλπίδα μιᾶς ἄθλιας ὑποσχέσεως φούσκωσαν τὰ μυαλά της καὶ καταπάτησε τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ αὐτὴ περιφρόνησε καὶ τὴν παροῦσα ζωή, ὥστε νὰ μὴ ἀρνηθεῖ τὴν πίστη της πρὸς τὸ Θεό. Ποιά λοιπὸν ἀπολογία καὶ ποιά συγγνώμη θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει γιὰ τοὺς μαλθακοὺς ἄνδρες, ὅταν ὑπάρχουν γυναῖκες ποὺ ἀγωνίζονται σὰν ἄνδρες; ὅταν ρίχνονται στοὺς ἀγῶνες τῆς εὐσέβειας μὲ τόση γενναιότητα; Διότι οὔτε φύση, οὔτε ἡλικία, οὔτε τίποτε ἄλλο θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς ἐμποδίσει, ὅταν ὑπάρχει προθυμία καὶ ζῆλος καὶ ὁλόθερμη πίστη· καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ θὰ μπορέσομε ν' ἀποσπάσομε τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, πράγμα βέβαια ποὺ συνέβηκε καὶ μὲ τὴν μακαρία αὐτή. Διότι καὶ τὸ σῶμα της ἦταν ἀσθενὲς καὶ ἡ φύση της εὔκολα μποροῦσε νὰ ὑποστεῖ ἐπιβλαβὴ ἐπίδραση καὶ ἡ ἡλικία ἀνώριμη, ἀλλ' ἐρχόμενη ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἐπικάλυψε τὴν ἀδυναμία ὅλων αὐτῶν, ἐπειδὴ ἔδειξε αὐτὴ γενναία προ-

*σα ἡ χάρις ἀπέκρυψεν, ἐπειδὴ προθυμίαν εὗρεν αὔτη γενναίαν καὶ πίστιν ἀδιάκριτον καὶ ψυχὴν πρὸς κινδύνους παρεσκευασμένην.*

*4. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν δυνατώτερον τοῦ μετὰ σπουδῆς πολλῆς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἔχοντος ἐρριζωμένον, ἀλλὰ κἂν πῦρ, 5 κἂν σίδηρος, κἂν θηρία, κἂν ὁτιοῦν ἕτερον ἀπειλῆται, πάντων ὑπερορᾷ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας, καθάπερ οὖν καὶ ἡ μακαρία αὕτη Δροσίς. Ἐπειδὴ γὰρ ἧψε τὴν πυρὰν ὁ τύραννος (οὐδὲ γὰρ ἐπὶ βάραθρον αὐτὴν ἤγαγε, οὐδὲ τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμεν, ἵνα μὴ τὸ σύντομον τῆς τιμωρίας εὐκολώτερον αὐτῇ ποιήσῃ τὸν ἆθλον, ἀλλὰ τὸ φρόνη- 10 μα αὐτῆς καταπλῆξαι βουλόμενος, καὶ τὴν ἀδούλωτον ψυχὴν χειρώσασθαι τῇ τῆς πυρᾶς ὄψει, εἰς μέσον ταύτην ἐνέβαλεν). Ἐπειδὴ τοίνυν τὴν πυρὰν ἀνῆψε καὶ ἡ κάμινος ἀνεκαίετο καὶ πρὸς ὕψος ἤρετο μέγα, ταῦτα βλέπουσα ἡ μακαρία μάρτυς ἀνήπτετο καὶ αὐτὴ τῇ προθυμίᾳ καὶ ἀνέζει τῷ πυρὶ τοῦ Χριστοῦ πόθου, τῶν τριῶν 15 ἀναμνησθεῖσα παίδων καὶ λογισαμένη πρὸς ἑαυτήν, ὅτι κοινωνεῖ τοῖς ἄθλοις ἐκείνοις καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐπιφέρεται στεφάνους αὐτοῖς. Καὶ καθάπερ οἱ μεμηνότες οὐδὲν τῶν ὁρωμένων βλέπουσιν ὡς ἔστιν, ἀλλὰ κἂν ξίφος ἠκονημένον ἴδωσι, κυβιστῶσιν εὐκόλως, κἂν πυράν, κἂν βάραθρον, κἂν κρημνόν, κἂν πέλαγος, κἂν ὁτιοῦν ἕτε- 20 ρον, ἀδεῶς κατὰ πάντων ἑαυτοὺς ἀφιᾶσιν, οὕτω δὴ καὶ αὕτη, μανεῖσα μανίαν οὐχὶ τοιαύτην, μὴ γένοιτο! ἀλλ' ἑτέραν πάσης σωφροσύνης σεμνοτέραν καὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ βαφεῖσα πόθῳ, οὐδὲν τῶν ὁρωμένων ἑώρα, ἀλλά, πρὸς τὸν οὐρανὸν μεταταξαμένη καὶ τὴν ψυχὴν ἐκεῖ μεταθεῖσα, πάντων κατεγέλα τῶν δεινῶν, καὶ τὸ πῦρ 25 οὐχὶ πῦρ, ἀλλὰ δρόσον εἶναι ἐνόμιζε.*

*Διὰ τοῦτο ἐγὼ τὴν πυρὰν ἐκείνην καὶ πηγὴν ὑδάτων καθαρωτάτην καὶ βαφήν τινα θυμασίαν καὶ χωνευτήριον καλῶ. Καὶ γὰρ καθάπερ ἐν χωνευτηρίῳ χρυσός, οὕτω καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης ἡ ψυχὴ διὰ τῆς πυρᾶς ταύτης καθαρωτέρα ἐγίνετο. Κατετήκοντο μὲν 30 γὰρ σάρκες καὶ ὀστᾶ συνεφρύγετο καὶ κατεκαίετο νεῦρα καὶ ὁ τοῦ σώματος ἰχὼρ πανταχόθεν κατέρρει, τῆς ψυχῆς δὲ ἡ πίστις στερροτέρα καὶ φαιδροτέρα ἐγίνετο. Κἀκεῖνοι μὲν ταῦτα ὁρῶντες ἐνόμιζον αὐτὴν ἀπόλλυσθαι, αὐτὴ δὲ ἐξεκαθαίρετο μᾶλλον, καὶ καθάπερ τὸ*

θυμία, πίστη ἀκλόνητη, καὶ εἶχε ψυχὴ προετοιμασμένη γιὰ κινδύνους.

4. Πράγματι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει τίποτε δυνατώτερο ἀπὸ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς μὲ πολὺ ζῆλο ριζωμένο μέσα του τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἴτε ἀπειλεῖται ἀπὸ φωτιά, εἴτε ἀπὸ μαχαίρι, εἴτε ἀπὸ θηρία, εἴτε ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο, ὅλα τὰ περιφρονεῖ μὲ μεγάλη εὐκολία, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ἡ μακαρία αὐτὴ Δροσίδα. Ὅταν δηλαδὴ ὁ τύραννος ἄναψε τὴ φωτιὰ (διότι δὲν τὴν ὁδήγησε σὲ βάραθρο, οὔτε ἀπέκοψε τὸ κεφάλι της, γιὰ νὰ μὴ κάνει εὐκολώτερο τὸ κατόρθωμά της τὸ σύντομο τῆς τιμωρίας, ἀλλά, θέλοντας νὰ καταπτοήσει τὸ φρόνημά της καὶ νὰ ὑποτάξει τὴν ἀδούλωτη ψυχή της μὲ τὴ θέα τῆς φωτιᾶς, τὴν ὁδήγησε ἐκεῖ ὅπου εἶχε ἀνάψει αὐτήν). Ἀφοῦ λοιπὸν ἄναψε τὴ φωτιὰ καὶ καιόταν τὸ καμίνι καὶ ἀνέβαινε σὲ μεγάλο ὕψος ἡ φλόγα, βλέποντας αὐτὰ ἡ μακαρία μάρτυς, ἄναβε καὶ αὐτὴ μὲ τὴν προθυμία καὶ φλογιζόταν μὲ τὴ φωτιὰ τοῦ πόθου τοῦ Χριστοῦ, φέρνοντας στὴ μνήμη της τοὺς τρεῖς παῖδες καὶ ἀναλογιζόμενη, ὅτι γίνεται κοινωνὸς στοὺς ἄθλους ἐκείνων καὶ ὅτι στεφανώνεται με τὰ ἴδια στεφάνια μὲ ἐκείνους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ μανιακοὶ τίποτε ἀπὸ τὰ ὁρώμενα δὲν βλέπουν ὅπως εἶναι, ἀλλ' εἴτε δοῦν ξίφος ἀκονισμένο, πέφτουν εὔκολα σ' αὐτό, εἴτε φωτιά, εἴτε βάραθρο, εἴτε γκρεμό, εἴτε πέλαγος, εἴτε ὁτιδήποτε ἄλλο, ἄφοβα πέφτουν σ' αὐτά, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτή· κυριευμένη ἀπὸ μανία ὄχι τέτοια, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἀπὸ ἄλλη σεμνότερη ἀπὸ κάθε σωφροσύνη, καὶ πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ Χριστοῦ, τίποτε ἀπὸ τὰ ὁρώμενα δὲν ἔβλεπε, ἀλλά, ἀφοῦ μεταφέρθηκε στὸν οὐρανὸ καὶ μετέθεσε ἐκεῖ τὴν ψυχή της, καταγελοῦσε τὰ δεινά, θεωρώντας τὴ φωτιὰ ὄχι φωτιά, ἀλλὰ δροσιά.

Γι' αὐτὸ ἐγὼ τὴ φωτιὰ ἐκείνη τὴν ὀνομάζω καὶ καθαρώτατη πηγὴ ὑδάτων, καὶ κάποια βαφὴ θαυμάσια, καὶ χωνευτήρι. Διότι, ὅπως ὁ χρυσὸς καθαρίζεται στὸ χωνευτήρι, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τῆς μακαρίας ἐκείνης μὲ τὴ φωτιὰ γινόταν καθαρώτερη. Ἔλειωναν δηλαδὴ οἱ σάρκες, φρυγανίζονταν τὰ ὀστᾶ, κατακαίονταν τὰ νεῦρα, καὶ ἀπὸ παντοῦ ἔτρεχαν τὰ ὑγρὰ ἀπὸ τὶς σάρκες τοῦ σώματος ποὺ ἔλειωναν, ἡ πίστη ὅμως τῆς ψυχῆς γινόταν σταθερώτερη καὶ λαμπρότερη. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια βλέποντας αὐτὰ νόμιζαν ὅτι αὐτὴ πέθανε, αὐτὴ ὅμως καθαριζόταν περισσότερο· καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸν

σα ἡ χάρις ἀπέκρυψεν, ἐπειδὴ προθυμίαν εὗρεν αὕτη γενναίαν καὶ πίστιν ἀδιάκριτον καὶ ψυχὴν πρὸς κινδύνους παρεσκευασμένην.

4. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν δυνατώτερον τοῦ μετὰ σπουδῆς πολλῆς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἔχοντος ἐρριζωμένον, ἀλλὰ κἂν πῦρ, 5 κἂν σίδηρος, κἂν θηρία, κἂν ὁτιοῦν ἕτερον ἀπειλῆται, πάντων ὑπερορᾷ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας, καθάπερ οὖν καὶ ἡ μακαρία αὕτη Δροσίς. Ἐπειδὴ γὰρ ἧψε τὴν πυρὰν ὁ τύραννος (οὐδὲ γὰρ ἐπὶ βάραθρον αὐτὴν ἤγαγε, οὐδὲ τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμεν, ἵνα μὴ τὸ σύντομον τῆς τιμωρίας εὐκολώτερον αὐτῇ ποιήσῃ τὸν ἆθλον, ἀλλὰ τὸ φρόνη- 10 μα αὐτῆς καταπλῆξαι βουλόμενος, καὶ τὴν ἀδούλωτον ψυχὴν χειρώσασθαι τῇ τῆς πυρᾶς ὄψει, εἰς μέσον ταύτην ἐνέβαλεν). Ἐπειδὴ τοίνυν τὴν πυρὰν ἀνῆψε καὶ ἡ κάμινος ἀνεκαίετο καὶ πρὸς ὕψος ἤρετο μέγα, ταῦτα βλέπουσα ἡ μακαρία μάρτυς ἀνήπτετο καὶ αὐτὴ τῇ προθυμίᾳ καὶ ἀνέζει τῷ πυρὶ τοῦ Χριστοῦ πόθου, τῶν τριῶν 15 ἀναμνησθεῖσα παίδων καὶ λογισαμένη πρὸς ἑαυτήν, ὅτι κοινωνεῖ τοῖς ἄθλοις ἐκείνοις καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐπιφέρεται στεφάνους αὐτοῖς. Καὶ καθάπερ οἱ μεμηνότες οὐδὲν τῶν ὁρωμένων βλέπουσιν ὡς ἔστιν, ἀλλὰ κἂν ξίφος ἠκονημένον ἴδωσι, κυβιστῶσιν εὐκόλως, κἂν πυράν, κἂν βάραθρον, κἂν κρημνόν, κἂν πέλαγος, κἂν ὁτιοῦν ἕτε- 20 ρον, ἀδεῶς κατὰ πάντων ἑαυτοὺς ἀφιᾶσιν, οὕτω δὴ καὶ αὕτη, μανεῖσα μανίαν οὐχὶ τοιαύτην, μὴ γένοιτο! ἀλλ' ἑτέραν πάσης σωφροσύνης σεμνοτέραν καὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ βαφεῖσα πόθῳ, οὐδὲν τῶν ὁρωμένων ἑώρα, ἀλλά, πρὸς τὸν οὐρανὸν μεταταξαμένη καὶ τὴν ψυχὴν ἐκεῖ μεταθεῖσα, πάντων κατεγέλα τῶν δεινῶν, καὶ τὸ πῦρ 25 οὐχὶ πῦρ, ἀλλὰ δρόσον εἶναι ἐνόμιζε.

Διὰ τοῦτο ἐγὼ τὴν πυρὰν ἐκείνην καὶ πηγὴν ὑδάτων καθαρωτάτην καὶ βαφήν τινα θυμασίαν καὶ χωνευτήριον καλῶ. Καὶ γὰρ καθάπερ ἐν χωνευτηρίῳ χρυσός, οὕτω καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης ἡ ψυχὴ διὰ τῆς πυρᾶς ταύτης καθαρωτέρα ἐγίνετο. Κατετήκοντο μὲν 30 γὰρ σάρκες καὶ ὀστᾶ συνεφρύγετο καὶ κατεκαίετο νεῦρα καὶ ὁ τοῦ σώματος ἰχὼρ πανταχόθεν κατέρρει, τῆς ψυχῆς δὲ ἡ πίστις στερροτέρα καὶ φαιδροτέρα ἐγίνετο. Κἀκεῖνοι μὲν ταῦτα δρῶντες ἐνόμιζον αὐτὴν ἀπόλλυσθαι, αὐτὴ δὲ ἐξεκαθαίρετο μᾶλλον, καὶ καθάπερ τὸ

θυμία, πίστη ἀκλόνητη, καὶ εἶχε ψυχὴ προετοιμασμένη γιὰ κινδύνους.

4. Πράγματι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει τίποτε δυνατώτερο ἀπὸ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς μὲ πολὺ ζῆλο ριζωμένο μέσα του τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἴτε ἀπειλεῖται ἀπὸ φωτιά, εἴτε ἀπὸ μαχαίρι, εἴτε ἀπὸ θηρία, εἴτε ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο, ὅλα τὰ περιφρονεῖ μὲ μεγάλη εὐκολία, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ἡ μακαρία αὐτὴ Δροσίδα. Ὅταν δηλαδὴ ὁ τύραννος ἄναψε τὴ φωτιὰ (διότι δὲν τὴν ὁδήγησε σὲ βάραθρο, οὔτε ἀπέκοψε τὸ κεφάλι της, γιὰ νὰ μὴ κάνει εὐκολώτερο τὸ κατόρθωμά της τὸ σύντομο τῆς τιμωρίας, ἀλλά, θέλοντας νὰ καταπτοήσει τὸ φρόνημά της καὶ νὰ ὑποτάξει τὴν ἀδούλωτη ψυχή της μὲ τὴ θέα τῆς φωτιᾶς, τὴν ὁδήγησε ἐκεῖ ὅπου εἶχε ἀνάψει αὐτήν). Ἀφοῦ λοιπὸν ἄναψε τὴ φωτιὰ καὶ καιόταν τὸ καμίνι καὶ ἀνέβαινε σὲ μεγάλο ὕψος ἡ φλόγα, βλέποντας αὐτὰ ἡ μακαρία μάρτυς, ἄναβε καὶ αὐτὴ μὲ τὴν προθυμία καὶ φλογιζόταν μὲ τὴ φωτιὰ τοῦ πόθου τοῦ Χριστοῦ, φέρνοντας στὴ μνήμη της τοὺς τρεῖς παῖδες καὶ ἀναλογιζόμενη, ὅτι γίνεται κοινωνὸς στοὺς ἄθλους ἐκείνων καὶ ὅτι στεφανώνεται με τὰ ἴδια στεφάνια μὲ ἐκείνους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ μανιακοὶ τίποτε ἀπὸ τὰ ὁρώμενα δὲν βλέπουν ὅπως εἶναι, ἀλλ' εἴτε δοῦν ξίφος ἀκονισμένο, πέφτουν εὔκολα σ' αὐτό, εἴτε φωτιά, εἴτε βάραθρο, εἴτε γκρεμό, εἴτε πέλαγος, εἴτε ὁτιδήποτε ἄλλο, ἄφοβα πέφτουν σ' αὐτά, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτή· κυριευμένη ἀπὸ μανία ὄχι τέτοια, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἀπὸ ἄλλη σεμνότερη ἀπὸ κάθε σωφροσύνη, καὶ πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ Χριστοῦ, τίποτε ἀπὸ τὰ ὁρώμενα δὲν ἔβλεπε, ἀλλά, ἀφοῦ μεταφέρθηκε στὸν οὐρανὸ καὶ μετέθεσε ἐκεῖ τὴν ψυχή της, καταγελοῦσε τὰ δεινά, θεωρώντας τὴ φωτιὰ ὄχι φωτιά, ἀλλὰ δροσιά.

Γι' αὐτὸ ἐγὼ τὴ φωτιὰ ἐκείνη τὴν ὀνομάζω καὶ καθαρώτατη πηγὴ ὑδάτων, καὶ κάποια βαφὴ θαυμάσια, καὶ χωνευτήρι. Διότι, ὅπως ὁ χρυσὸς καθαρίζεται στὸ χωνευτήρι, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τῆς μακαρίας ἐκείνης μὲ τὴ φωτιὰ γινόταν καθαρώτερη. Ἔλειωναν δηλαδὴ οἱ σάρκες, φρυγανίζονταν τὰ ὀστᾶ, κατακαίονταν τὰ νεῦρα, καὶ ἀπὸ παντοῦ ἔτρεχαν τὰ ὑγρὰ ἀπὸ τὶς σάρκες τοῦ σώματος ποὺ ἔλειωναν, ἡ πίστη ὅμως τῆς ψυχῆς γινόταν σταθερώτερη καὶ λαμπρότερη. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια βλέποντας αὐτὰ νόμιζαν ὅτι αὐτὴ πέθανε, αὐτὴ ὅμως καθαριζόταν περισσότερο· καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸν

*χρυσίον ὁ μὲν ἰδιώτης, ἑστὼς καὶ ὁρῶν τηκόμενον καὶ καταρρέον καὶ ἀναμιγνύμενον τῇ τέφρᾳ, ἀπολωλέναι καὶ διεφθάρθαι νομίζει, ὁ δὲ τεχνίτης καὶ ἀκριβῶς ταῦτα ἐπιστάμενος οἶδεν ὅτι ταύτῃ καθαρώτερον γίνεται καὶ μετὰ πύρωσιν αὐτὸ πάντοθεν ἀνασπᾷ λαμπρὸν 5 συλλέγων.*

*Οὕτω δὴ καὶ ἐπ' ἐκείνης· οἱ μὲν ἄπιστοι τηκομένην αὐτῆς τὴν σάρκα ὁρῶντες καὶ καταρρέουσαν ἐνόμιζον τέφραν γίνεσθαι καὶ κόνιν, οἱ δὲ πιστοὶ σφόδρα ἀκριβῶς ᾔδεσαν, ὅτι τηκομένη πᾶσαν ἀποτίθεται κηλῖδα καὶ λαμπροτέρα ἄνεισιν, ἀφθαρσίαν ἀπολαβοῦ-10 σα. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πυρᾷ, πρὸ τῆς ἀναστάσεως, οὐχ ὡς ἔτυχεν ἐκράτει τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων· αἱ γὰρ σάρκες λυθεῖσαι τῷ πυρὶ καὶ ψόφον ἀποτελοῦσαι, μετὰ πολλῆς αὐτὰς τῆς περιουσίας ἐτρέποντο. Καὶ καθάπερ στρατιώτης γενναῖος ὅπλα χαλκᾶ περιθεὶς ἑαυτῷ καὶ αὐτῷ τῷ ψόφῳ τῶν ὅπλων τοὺς δειλοτέρους καταπλήτ-15 τει τῶν ἀντιπάλων, οὕτω δὴ καὶ τότε ἡ μακαρία Δροσὶς τῷ ψόφῳ τοῦ δέρματος τὰς δυνάμεις ἐκείνας ἐφυγάδευε, καὶ οὐ τούτῳ μόνῳ τῷ τρόπῳ, ἀλλὰ καὶ ἑτέρῳ πάλιν οὐκ ἐλάττονι τούτου. Ὁμοῦ τε γὰρ ἐπέβαινε τῆς πυρᾶς καὶ καπνὸς ἀνελθὼν εἰς ὕψος καὶ τὸν ἀέρα κατασχών, τοὺς κατὰ ἀέρα δαίμονας πετομένους ἀπέπνιγεν ἅπαντας, 20 τὸν διάβολον ἀπήλαυνεν, αὐτοῦ τοῦ ἀέρος τὴν φύσιν ἀπέσμηχεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμολύνετο καπνῷ τῷ τῶν εἰδώλων, ἀντανίη καπνὸς ἕτερος τὴν ἐξ ἐκείνων ἐγγινομένην αὐτῷ κηλῖδα καθαίρων.*

*Καὶ ἡ πηγῆς δὲ εἰκὼν ἁρμόσειεν ἂν ἐκείνῃ τῇ πυρᾷ. Καθάπερ γὰρ ἐν τῇ πηγῇ ἱμάτιον ἀποδυσαμένη καὶ τὸ σῶμα φαιδρύνουσα, οὕ-25 τως ἐν ἐκείνῃ τῇ φλογὶ τὴν σάρκα τὴν ἑαυτῆς ἱματίου παντὸς εὐκολώτερον ἀποθεμένη καὶ τὴν ψυχὴν λαμπρύνουσα, πρὸς τὸν νυμφίον ἠπείγετο δᾳδουχούντων ἀγγέλων αὐτήν. Εἰ γὰρ τὸν Λάζαρον ἐκεῖνον τὸν ἡλκωμένον ἄγγελοι πρὸς τοὺς κόλπους ἀπήγαγον τοῦ Ἀβραάμ, πολλῷ μᾶλλον ταύτην δορυφοροῦντες ἀπῄεσαν καθάπερ 30 ἔκ τινος ἱερᾶς παστάδος καὶ νυμφικοῦ θαλάμου τῆς καμίνου παραλαβόντες αὐτὴν καὶ πρὸς τὸν ἄνω νυμφῶνα ἀνάγοντες.*

*Τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ βαφὴν ἐκείνην ἐκάλεσα τὴν πυράν; Ὅτι*

χρυσό, στεκόμενος ἐκεῖ ὁ ἀνίδεος καὶ βλέποντάς τον νὰ λειώνει καὶ νὰ τρέχει καὶ νὰ ἀναμιγνύεται μὲ τὴ στάχτη, νομίζει ὅτι ἔχει χαθεῖ καὶ καταστραφεῖ, ὁ τεχνίτης ὅμως καὶ ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει αὐτὰ πολὺ καλά, γνωρίζει ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ γίνεται καθαρώτερος, καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ λειώσιμο τὸν μαζεύει ἀπὸ παντοῦ λαμπρό.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ μὲ ἐκείνην· βλέποντας οἱ ἄπιστοι νὰ λειώνει ἡ σάρκα της καὶ νὰ τρέχει, νόμιζαν ὅτι γίνεται στάχτη καὶ σκόνη, οἱ πιστοὶ ὅμως γνώριζαν πάρα πολὺ καλά, ὅτι λειώνοντας αὐτὴ ἀποβάλλει κάθε κηλίδα, καὶ ἀνεβαίνει πρὸς τὸν οὐρανό, λαμβάνοντας ἀφθαρσία. Καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴ φωτιά, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάσταση, πετύχαινε ὄχι τυχαία νίκη ἐναντίον τῶν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ· διότι οἱ σάρκες, ποὺ εἶχαν λειώσει ἀπὸ τὴ φωτιά, προκαλώντας θόρυβο, ἔτρεπαν σὲ φυγὴ μὲ μεγάλη εὐκολία τὶς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς στρατιώτης γενναῖος, φορώντας χάλκινα ὅπλα μὲ τὸ θόρυβο ποὺ προκαλοῦν τὰ ὅπλα τρομάζει τοὺς πιὸ δειλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους, ἔτσι λοιπὸν τότε καὶ ἡ μακαρία Δροσίδα μὲ τὸν θόρυβο τοῦ δέρματος ἔτρεπε σὲ φυγὴ τὶς δυνάμεις ἐκεῖνες, καὶ ὄχι μόνο μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον ὄχι κατώτερο ἀπὸ αὐτόν. Μόλις δηλαδὴ ρίχθηκε στὴ φωτιά, ἀνεβαίνοντας καπνὸς ψηλὰ καὶ γεμίζοντας τὸν ἀέρα, ἀπέπνιγε ὅλους τοὺς δαίμονες ποὺ πετοῦσαν μέσα στὸν ἀέρα, ἀπομάκρυνε τὸν διάβολο, καὶ καθάριζε ἔτσι τὴ φύση τοῦ ἀέρα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μολυνόταν μὲ τὸν καπνὸ τῶν εἰδώλων, ἀνυψώθηκε ἄλλος καπνός, καθαρίζοντας τὴν κηλίδα τοῦ ἀέρα ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὸν καπνὸ τῶν εἰδώλων.

Ἀλλὰ καὶ ἡ εἰκόνα τῆς πηγῆς θὰ μποροῦσε νὰ παρομοιασθεῖ μὲ τὴ φωτιὰ ἐκείνη. Σὰν νὰ εἶχε βγάλει δηλαδὴ τὸ ἔνδυμά της στὴν πηγὴ καὶ λάμπρυνε ἔτσι τὸ σῶμα της, ἔτσι καὶ μέσα σ' ἐκείνη τὴ φλόγα, σὰν νὰ ἔβγαλε τὴ σάρκα καὶ εὐκολώτερα ἀπὸ κάθε ἔνδυμα, λάμπρυνε ἔτσι τὴν ψυχή της καὶ ἔσπευσε μὲ βιασύνη πρὸς τὸν νυμφίο, ἔχοντας λαμπαδηφόρους ἀγγέλους. Διότι, ἐὰν τὸν Λάζαρο ἐκεῖνον τὸν γεμάτο πληγὲς τὸν μετέφεραν ἄγγελοι πρὸς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, πολὺ περισσότερο ὁδηγοῦσαν αὐτὴν ἄγγελοι σὰν σωματοφύλακές της, παραλαμβάνοντάς την ἀπὸ τὸ καμίνι σὰν ἀπὸ κάποιο ἱερὸ δωμάτιο καὶ νυφικὸ θάλαμο καὶ μεταφέροντάς την πρὸς τὸν οὐράνιο νυμφῶνα.

Γιὰ ποιὸ λόγο ὅμως ὀνόμασα ἐκείνη τὴ φωτιὰ καὶ βαφή; Διότι

*καθάπερ ἐν βαφῇ τινι θαυμαστῇ πορφύρα γενομένη βασιλικὴ πρὸς τὸν ἄνω βασιλέα ἐπέμπετο, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας τῶν οὐρανίων ἀψίδων ἐπέβαινεν, αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀοράτῳ χειρὶ τὴν ἁγίαν τῆς μάρτυρος κατέχοντος κεφαλὴν καὶ καθάπερ ἐν ὕδατι βα-*
5 *πτίζοντος αὐτὴν τῷ πυρί. Ὢ θαυμαστῆς πυρᾶς! οἷον εἶχεν ἔνδον θησαυρὸν τὴν κόνιν ἐκείνην καὶ τὴν τέφραν παντὸς χρυσίου τιμιωτέραν, πάντων μύρων εὐωδεστέραν, πάντων λίθων τιμαλφεστέραν! Ὅσα γὰρ οὐκ ἰσχύει πλοῦτος καὶ χρυσίον, τοσαῦτα ἰσχύει μαρτύρων λείψανα. Χρυσίον μὲν γὰρ οὔτε νόσον ἀπήλασε πώποτε, οὔτε*
10 *θάνατον ἐφυγάδευσε, μαρτύρων δὲ ὀστᾶ ἀμφότερα ταῦτα εἰργάσατο, τὰ μὲν ἐπὶ τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων, τὰ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῶν. Καὶ ταῦτα οὐχ ἡμεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ γενόμενοι δίκαιοι μετὰ ἀκριβείας ἴσασι φιλοσοφεῖν, ὅτε πάντων ἐξελθόντων Αἰγύπτου, καὶ τῶν μὲν χρυσίον, τῶν δὲ ἀργύριον*
15 *ἐπιφερομένων, ὁ Μωσῆς ἀντὶ πλούτου παντὸς τὰ τοῦ Ἰωσὴφ ὀστᾶ λαβὼν ἐπεφέρετο, θησαυρὸν μέγιστον καὶ μυρίων γέμοντα ἀγαθῶν μεθ' ἑαυτοῦ κομίζων οἴκαδε.*

*5. Ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· 'Καὶ τίνος ἕνεκεν ἐξ Αἰγύπτου μετεφέρετο εἰς Παλαιστίνην;' ἐν γὰρ μαρτύρων μνήμῃ τὰ τοιαῦτα μάλιστα*
20 *ἐξετάζειν ἀνάγκη. Καὶ γὰρ πολλοὶ περὶ ταφῆς ἀκριβολογούμενοι καὶ τοῖς προσήκουσιν ἐπισκήπτοντες, ὅπως κἂν ἀλλαχοῦ τύχωσι τελευτήσαντες, οἴκοι κομίσαντες ἐκεῖνοι αὐτοὺς κατορύξωσιν, εἶτα ἐπὶ μικροψυχίᾳ διὰ τοῦτο παρ' ἡμῶν σκωπτόμενοι, ταύτην ἡμῖν προεβάλλοντο τὴν ἱστορίαν, καὶ λεγόντων ἡμῶν, ὅτι οὐδὲν διαφέ-*
25 *ρει, ἄν τε οἴκοι τις, ἄν τε ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας τύχῃ ταφῆς, ἔλεγον· 'οὐκοῦν τίνος ἕνεκεν, εἰ μηδὲν διαφέρει, ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου τὰ ὀστᾶ λαβὼν τοῦ Ἰωσὴφ εἰς τὴν Παλαιστίνην ἐκόμισεν ὁ Μωσῆς;' Ἐγὼ δὲ καὶ μεῖζον ἐρῶ, ὅτι οὐ μόνον ὁ Μωσῆς ἔλαβεν, ἀλλ' ὅτι κἀκεῖνος τελευτῶν ἐνετείλατο. Τὸ γὰρ δὴ μεῖζον τοῦτό ἐστιν· «ἐπισκοπῇ»*
30 *γάρ, φησίν, «ἐπισκέψαι ὑμᾶς ὁ Θεὸς καὶ ἀνοίσετε τὰ ὀστᾶ μου». Τίνος οὖν ἕνεκεν κἀκεῖνος εἶπε, καὶ οὗτος ἐπήκουσε; καὶ γὰρ ἄξιον ζητήσεως τὸ λεγόμενον.*

---

5α. Γεν. 50,24.

στελνόταν πρὸς τὸν οὐράνιο βασιλιὰ σὰν βασιλικὴ πορφύρα βαμμένη μέσα σὲ κάποια θαυμαστὴ βαφὴ καὶ ἔφθανε μὲ μεγάλη παρρησία στὶς οὐράνιες ἀψίδες, ἐνῶ ὁ Χριστὸς μὲ τὸ ἀόρατο χέρι του κρατοῦσε τὸ κεφάλι τῆς μάρτυρος, σὰν μέσα σὲ ὕδωρ νὰ τὴ βάπτιζε μὲ τὴ φωτιά. Πὼ πὼ θαυμαστὴ φωτιά! Ποιόν θησαυρὸ εἶχε μέσα της ἡ σκόνη ἐκείνη καὶ ἡ στάχτη, ποὺ ἦταν πολυτιμότερη ἀπὸ ὁποιονδήποτε χρυσό, εὐωδέστερη ἀπὸ ὅλα τὰ μύρα, καὶ πιὸ πολύτιμη ἀπὸ ὅλους τοὺς λίθους! Ὅσα δηλαδὴ δὲν τὰ κατορθώνει ὁ πλοῦτος καὶ τὸ χρυσάφι, αὐτὰ τὰ κατορθώνουν τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων. Διότι ὁ χρυσὸς οὔτε ἀσθένεια ἀπομάκρυνε ποτέ, οὔτε θάνατο φυγάδευσε, ἐνῶ τὰ ὀστᾶ μαρτύρων τὰ ἔκαναν καὶ τὰ δύο αὐτά, καὶ στὶς ἡμέρες τῶν προγόνων μας καὶ στὶς δικές μας. Καὶ αὐτὰ γνωρίζομε νὰ τὰ φιλοσοφοῦμε μὲ ἀκρίβεια ὄχι μόνο ἐμεῖς, ἀλλὰ γνώριζαν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ὑπῆρξαν δίκαιοι πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ, τότε πού, ἀφοῦ ἐξῆλθαν ὅλοι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ἔφερναν μαζί τους χρυσὸ καὶ ἄλλοι ἄργυρο, ὁ Μωϋσῆς ἀντὶ ὁποιουδήποτε πλούτου ἔλαβε τὰ ὀστᾶ τοῦ Ἰωσήφ, μεταφέροντας μαζί του στὴ πατρίδα μέγιστο θησαυρὸ καὶ γεμάτο ἀπὸ μύρια ἀγαθά.

5. Ἀλλ' ἴσως θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κάποιος· 'Καὶ γιὰ ποιό λόγο μεταφέρονταν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴν Παλαιστίνη;' Αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ ἐξετάζομε κυρίως κατὰ τὴ μνήμη μαρτύρων. Διότι πολλοί, μιλώντας γιὰ τὶς λεπτομέρειες τῆς ταφῆς τους καὶ ἐξορκίζοντας τοὺς δικούς τους, ζητοῦν, κι ἂν ἀκόμη τύχει νὰ πεθάνουν ἀλλοῦ, νὰ τοὺς μεταφέρουν στὸν τόπο τους καὶ νὰ τοὺς θάψουν ἐκεῖ· κατηγορούμενοι ὅμως ἀπὸ ἐμένα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὡς μικρόψυχοι, μοῦ πρόβαλλαν αὐτὴν τὴν ἱστορία, καὶ λέγοντάς τους ἐγώ, ὅτι καθόλου δὲν διαφέρει εἴτε ταφεῖ κανεὶς στὸν τόπο του εἴτε τύχει νὰ ταφεῖ σὲ ξένο τόπο, αὐτοὶ ἔλεγαν. 'Γιὰ ποιό λόγο τότε, ἐὰν δὲν διαφέρει καθόλου, ὁ Μωϋσῆς πῆρε τὰ ὀστᾶ τοῦ Ἰωσὴφ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ τὰ μετέφερε στὴν Παλαιστίνη;' Ἐγὼ ὅμως θὰ πῶ καὶ κάτι περισσότερο, ὅτι δηλαδὴ ὄχι μόνο ὁ Μωϋσῆς πῆρε καὶ μετέφερε αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος πεθαίνοντας ἔδωσε τὴν ἐντολὴ αὐτή. Τὸ περισσότερο ποὺ θέλω νὰ πῶ εἶναι αὐτό· διότι λέγει· «γνωρίζω πολὺ καλά, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ σᾶς ἐπισκεφθεῖ, καὶ νὰ μεταφέρετε τότε τὰ ὀστᾶ μου ἐκεῖ»[5α]. Γιὰ ποιό λόγο λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος εἶπε καὶ αὐτὸς ὑπάκουσε; Διότι ἀξίζει νὰ ἐξετάσομε τὸ λεγόμενο.

*Τί λέγεις; ὁ πατριάρχης, ὁ καταφρονήσας καὶ τῆς παρούσης ζωῆς καὶ πάντων ὑπεριδών, οὗ οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος, ὁ ξένος καὶ παρεπίδημος, ὁ τὰ ἐν οὐρανοῖς καθ' ἑκάστην φανταζόμενος τὴν ἡμέραν, ὁ πρὸς τὴν ἄνω βλέπων Ἱερουσαλήμ, οὗτος ἡνίκα μὲν ἔζη 5 διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐξέπεσε, καὶ δεσμωτήριον ᾤκησε, καὶ οὐκ ἐπεστράφη πρὸς τὰς ἐπιβουλὰς ἐκείνας, ἐπειδὴ δὲ ἔμελλε τελευτᾶν, οὕτω μικρολογεῖται, ὡς τοιαύτην ποιήσασθαι σπουδὴν ὑπὲρ τῆς τῶν ὀστῶν μετακομιδῆς καὶ ἐκ τοσούτου διαστήματος κελεύει τὰ λείψανα ἀνάγεσθαι; Καὶ 10 τίς ἂν ταῦτα εἴποι; Τί γὰρ τὸ κέρδος ἦν, ἢ ποῖον τὸ ὄφελος τῷ κατοιχομένῳ ἀπὸ τῆς τῶν ὀστῶν μεταθέσεως;*

*Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐπέσκηψεν; Οὐχὶ τῶν ὀστῶν φροντίζων, ἀλλ' ἔστι μὲν εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῶν Αἰγυπτίων τὴν ἀσέβειαν δεδοικώς. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ καὶ μεγάλα εἰργάσατο ἀγαθά, καὶ τροφεὺς αὐ- 15 τῶν καὶ προστάτης ἐγένετο καὶ τοῦ λιμοῦ παραμυθίαν εὗρε μεγίστην, καὶ ἃ μηδενὶ γέγονε δῆλα, ταῦτα πρῶτος καὶ μόνος ἀνέπτυξε καὶ εἰς μέσον ἤγαγε, καὶ τὰ ὀνείρατα διαλύσας οὐ μόνον προεδήλωσε τὸν λιμόν, ἀλλὰ καὶ φάρμακον ἱκανὸν αὐτῷ προαπέθετο, οὕτω καὶ τὰ ταμεῖα τῆς Αἰγύπτου πληρώσας, ὡς μηδένα αὐτοῦ τῆς πα- 20 ρουσίας αἰσθέσθαι· ἵν' οὖν μὴ Θεὸς νομίζηται μετὰ τελευτὴν διὰ τὸ τῆς εὐεργεσίας μέγεθος, τῶν βαρβάρων ἐκείνων εὐκόλως ἐξ ἀνθρώπων ποιούντων θεούς, πάσης ἀσεβείας ἀναιρῶν ὑπόθεσιν, ἐκέλευσεν ἀπενεχθῆναι οἴκαδε τὰ ὀστᾶ.*

*Μία μὲν οὖν αὕτη πρόφασις· ἔστι δὲ καὶ ἑτέραν εἰπεῖν ἀναμφι- 25 σβήτητον· καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν Γραφῶν αὐτὴν πιστώσασθαι ἔνι. Ποίαν δὴ ταύτην; Ἤιδει παρὰ τοῦ πατρὸς ἀκούσας, ἐκείνου παρὰ τοῦ πάππου λόγον εἰς αὐτὸν κατενεχθέντα μαθόντος, ὅτι πολλὰ ἔτη δουλώσονται καὶ κακώσουσιν αὐτοὺς οἱ Αἰγύπτιοι. «Ἔσται» γὰρ «τὸ σπέρμα σου πάροικον ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ 30 κακώσουσιν ἔτη τετρακόσια», ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἔλεγεν. Ἵν' οὖν μὴ πρὸς τὸ μῆκος ἀπαγορεύσαντες τοῦ χρόνου καὶ τὴν τα-*

---

6. Γεν. 15,13.

Τί λές; ὁ πατριάρχης ποὺ περιφρόνησε καὶ τὴν παροῦσα ζωὴ καὶ ἀδιαφόρησε γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα, αὐτὸς γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἦταν ἄξιος ὁ κόσμος, ὁ ξένος καὶ προσωρινός, αὐτὸς ποὺ φανταζόταν καθημερινὰ τὰ βρισκόμενα στὸν οὐρανό, αὐτὸς ποὺ ἔβλεπε πρὸς τὴν οὐράνια Ἱερουσαλήμ, αὐτός, ὅταν ζοῦσε, στερήθηκε καὶ τὴν πατρίδα του καὶ τὴν ἐλευθερία του ἐξαιτίας τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, καὶ σὲ δεσμωτήριο κατοίκησε, καὶ δὲν ὑπέκυψε στὶς ἐπιβουλὲς ἐκεῖνες· ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει, τόσο πολὺ λεπτολογεῖ, ὥστε νὰ δείχνει τόσο μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ μετακομιδὴ τῶν ὀστῶν του, καὶ δίνει ἐντολὴ νὰ μεταφερθοῦν τὰ λείψανά του ἀπὸ τόσο μεγάλο διάστημα; Καὶ ποιός θὰ μποροῦσε νὰ τὰ πεῖ αὐτά; Διότι ποιό ἦταν τὸ κέρδος ἢ ποιά ἡ ὠφέλεια γιὰ τὸν πεθαμένο ἀπὸ τὴ μετάθεση τῶν ὀστῶν;

Γιὰ ποιό λόγο λοιπὸν ἔδωσε αὐτὴ τὴν ἐντολή; Ὄχι φροντίζοντας γιὰ τὰ ὀστᾶ, ἀλλὰ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ἐπειδὴ φοβόταν καὶ τὴν ἀσέβεια τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχε κάμει πολλὰ καὶ μεγάλα καλὰ καὶ ἔγινε τροφέας καὶ προστάτης αὐτῶν καὶ ἐπινόησε μεγάλη παρηγοριά τους κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς πείνας, καὶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶχαν γίνει κατανοητὰ ἀπὸ κανέναν, αὐτὰ πρῶτος αὐτὸς καὶ μόνος τὰ ἐξήγησε καὶ τὰ φανέρωσε, καὶ ἐξηγώντας τὰ ὄνειρα ὄχι μόνο προεῖπε τὸν λιμό, ἀλλὰ καὶ προετοίμασε κατάλληλο φάρμακο γι' αὐτόν, γεμίζοντας πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ τὶς ἀποθῆκες τῆς Αἰγύπτου, ὥστε κανένας νὰ μὴ αἰσθανθεῖ τὴν παρουσία τοῦ λιμοῦ. Γιὰ νὰ μὴ θεωρεῖται λοιπὸν θεὸς μετὰ τὸ θάνατό του ἐξαιτίας τοῦ μεγέθους τῆς εὐεργεσίας, ἐπειδὴ οἱ βάρβαροι εὔκολα ἔκαμναν ἀνθρώπους θεούς, προλαβαίνοντας τὴν ἀφορμὴ ὁποιασδήποτε ἀσέβειας, παρήγγειλε νὰ μεταφερθοῦν τὰ ὀστᾶ του στὴν πατρίδα του.

Μία λοιπὸν αἰτία εἶναι αὐτή. Ἀλλὰ μποροῦμε ν' ἀναφέρομε καὶ ἄλλη ἀναμφισβήτητη· διότι εἶναι δυνατὸ νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσομε ἀπὸ τὶς Γραφές. Ποιά λοιπὸν εἶναι αὐτή; Γνώριζε καὶ τὸ εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὸν πατέρα του, καὶ αὐτὸς τὸ εἶχε μάθει ἀπὸ λόγο ποὺ εἶχε φθάσει σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸν πάππο του, ὅτι δηλαδὴ πολλὰ χρόνια θὰ ὑποδουλώσουν καὶ θὰ κακοποιήσουν αὐτοὺς οἱ Αἰγύπτιοι· διότι λέγει· «οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ζήσουν ὡς ξένοι σὲ ξένη χώρα, καὶ θὰ ὑποδουλώσουν καὶ θὰ κακοποιήσουν αὐτοὺς ἐπὶ τετρακόσια χρόνια»[6]· αὐτὰ τὰ ἔλεγε ὁ Θεὸς στὸν Ἀβραάμ. Γιὰ νὰ μὴ κουρασθοῦν

*λαιπωρίαν οὐ φέροντες ἀπογνῶσι πρὸς τὴν ἐπάνοδον καὶ ἀναπέσωσι, μέγιστον αὐτοῖς ἐνέχυρον ἐλπίδος διδούς, προεῖπε περὶ τῆς ἀνακομιδῆς τῶν ὀστῶν, ἵν' ἐκεῖνοι πρὸς ἑαυτοὺς λογιζόμενοι, ὅτι, εἰ μὴ σφόδρα καὶ μετὰ ἀκριβείας ἑαυτὸν ὁ δίκαιος πεπεικὼς ἦν, ὅτι 5 πάντες ἐπανήξομεν, οὐκ ἂν περὶ τῶν ὀστῶν ἐνετείλατο, ἀναμφισβήτητον ἔχωσιν ἀπόδειξιν καὶ ἐλπίδα βεβαίαν τῆς εἰς τὴν ἐνεγκοῦσαν ἐπανόδου. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθὲς καὶ διὰ τοῦτο προεῖπε περὶ τῶν ὀστῶν αὐτοῦ, οὐχ ὑπὲρ ταφῆς φροντίζων, ἀλλὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν διορθούμενος, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· «πίστει 10 Ἰωσὴφ τελευτῶν περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε, καὶ περὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο». Τί ἐστι, «πίστει»; Ἀντὶ τοῦ προεώρα τὰ μακροῖς ὕστερον συμβησόμενα χρόνοις, καὶ ὅτι πάντως οἱ ἔγγονοι ἀπολήψονται τὴν οἰκείαν.*

*Ἵν' οὖν τοῦτο ἐνδείξηται, ἀμφότερα ταῦτα προεῖπε, καὶ ἦν 15 ἰδεῖν θαυμαστὸν καὶ παράδοξον ἐπὶ τῆς ἐξόδου πρᾶγμα τῶν ὀστῶν ἐπιφερομένων. Ὁ γὰρ καταγαγὼν αὐτοὺς εἰς Αἴγυπτον Ἰωσήφ, αὐτὸς αὐτῶν καὶ ἀνιόντων προηγεῖτο πάλιν, εἰς ὑπομονὴν ἀλείφων καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἐλπίδα. Ὁρῶντες γὰρ ἐκεῖνοι τὰ λείψανα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, εἶτα ἐντεῦθεν ἀναμιμνησκόμενοι πρὸς ἑαυτούς, 20 ὅτι παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἐπεβουλεύθη, ὅτι εἰς λάκκον ἐρρίφθη, ὅτι περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευσεν, ὅτι δεσμωτήριον ᾤκησε, καὶ τὰ ἄλλα δὴ πάντα τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ, εἶτα ὅτι μετ' ἐκεῖνα πάντα βασιλεὺς ἐγένετο καὶ τῆς Αἰγύπτου πρῶτος, καὶ τοσούτων κηδεμὼν καὶ προστάτης, ἱκανὰς εἶχον ἐλπίδας ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν 25 ἀεὶ καταλαμβανόντων αὐτοὺς δεινῶν, παιδευόμενοι διὰ τῶν ὀστῶν τοῦ δικαίου, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐπὶ τὸν Θεὸν πιστευσάντων καὶ τὴν παρ' ἐκείνου συμμαχίαν ἀναμεινάντων ἐγκατελείφθη ποτέ. Κἂν γὰρ λυπηρά τινα καὶ ἀβούλητα μεσολαβῇ τὰς ὑποσχέσεις καὶ μεταξὺ παρεμπίπτῃ, τοῦ τε τέλους οὐδέποτε ἐκκροῦσαι δυνήσεται τοὺς ἐλ-30 πίζοντας, ἀλλ' ἐκβήσεται πάντως ἐκεῖνο τὸ προρρηθὲν κατὰ τὴν*

---

7. Ἑβρ. 11,22.

λοιπὸν ἀπὸ τὸ μεγάλο χρονικὸ διάστημα καὶ μὴ ὑποφέροντας τὴν ταλαιπωρία ἀπελπισθοῦν γιὰ τὴν ἐπάνοδό τους καὶ πέσουν ἀπὸ τὴν πίστη τους, δίνοντάς τους μέγιστη ἐγγύηση ἐλπίδας, προεῖπε γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ὀστῶν, ὥστε, ἀναλογιζόμενοι ἐκεῖνοι, ὅτι, ἐὰν ὁ δίκαιος δὲν εἶχε λάβει μεγάλη καὶ σίγουρη διαβεβαίωση, ὅτι ὅλοι θὰ ἐπιστρέψομε, δὲν θὰ ἔδινε ἐντολὴ γιὰ τὰ ὀστᾶ του, γιὰ νὰ ἔχουν ἀναμφισβήτητη ἀπόδειξη καὶ σίγουρη ἐλπίδα γιὰ τὴν ἐπάνοδό τους στὴ χώρα τους. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθὲς καὶ γι' αὐτὸ προεῖπε γιὰ τὰ ὀστᾶ του, ὄχι φροντίζοντας γιὰ τὴν ταφή του, ἀλλ' ἐμποδίζοντας τὴν ἀπιστία αὐτῶν, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «μὲ πίστη ὁ Ἰωσὴφ πεθαίνοντας μίλησε γιὰ τὴν ἔξοδο τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, καὶ ἔδωσε ἐντολὴ γιὰ τὰ ὀστᾶ του»[7]. Τί σημαίνει, «μὲ πίστη»; Τὸ εἶπε ἀντὶ τοῦ, προέβλεπε ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, καὶ ὅτι ὁπωσδήποτε οἱ ἀπόγονοι του θ' ἀποκτήσουν τὴν πατρίδα τους.

Γιὰ νὰ φανερώσει λοιπὸν αὐτό, προεῖπε καὶ τὰ δύο αὐτά, καὶ μποροῦσε κανεὶς νὰ δεῖ κατὰ τὴν ἔξοδό τους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο κάποιο θαυμαστὸ καὶ παράδοξο γεγονὸς βλέποντας τὰ ὀστᾶ νὰ μεταφέρονται ἀπὸ αὐτούς. Διότι ὁ Ἰωσὴφ ποὺ τοὺς κατέβασε στὴν Αἴγυπτο, αὐτὸς πάλι προηγοῦνταν μπροστὰ ἀπὸ αὐτοὺς κατὰ τὴν ἄνοδό τους πρὸς τὴν πατρίδα, ἀσκώντας τὴν ὑπομονή τους καὶ γιὰ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν. Διότι, βλέποντας ἐκεῖνοι μπροστὰ ἀπὸ τὰ μάτια τους τὰ λείψανα, καὶ ἐπαναφέροντας ἀπὸ αὐτὸ στὴ μνήμη τους ὅλη ἐκείνη τὴν ἱστορία καὶ ἀναλογιζόμενοι μέσα τους, ὅτι ἐπιβουλεύθηκε ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, ὅτι ρίχθηκε σὲ λάκκο, ὅτι κινδύνευσε μέχρι θανάτου, ὅτι κατοίκησε σὲ δεσμωτήριο, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ εἶχαν συμβεῖ σ' αὐτόν, ἔπειτα, ὅτι μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ἔγινε πρῶτος βασιλιὰς καὶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ κηδεμόνας καὶ προστάτης τόσου πλήθους, εἶχαν μεγάλες ἐλπίδες γιὰ τὴν ἀπαλλαγή τους ἀπὸ τὰ δεινὰ ποὺ τοὺς ἔβρισκαν πάντοτε, διδασκόμενοι ἀπὸ τὰ ὀστᾶ τοῦ δικαίου, ὅτι κανένας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν στὸ Θεὸ καὶ περίμεναν τὴ βοήθεια ἀπὸ ἐκεῖνον δὲν ἐγκατελείφθηκε ποτέ. Διότι, κι ἂν ἀκόμη μεσολαβοῦν ἀνάμεσα στὶς ὑποσχέσεις κάποια λυπηρὰ καὶ ἀνεπιθύμητα καὶ παρεμβάλλονται ἀνάμεσα σ' αὐτὲς δὲν θὰ μπορέσουν ποτὲ νὰ ματαιώσουν αὐτὲς γιὰ ἐκείνους ποὺ ἐλπίζουν, ἀλλ' ὁπωσδήποτε θὰ συμβεῖ ἐκεῖνο ποὺ προλέχθηκε σύμφω-

*ἄνωθεν ψῆφον, λαμπροτέρους ποιοῦν τοὺς μεθ' ὑπομονῆς ἀναμένοντας τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ θεσπισθέντα ἅπαντα. Διὰ ταῦτα περὶ τῶν ὀστῶν αὐτοῦ ἐνετείλατο.*

*6. Μὴ τοίνυν ἐπὶ τοσοῦτον ὑπὲρ τῆς οἴκοι ταφῆς ἀκριβολογώμε-5 θα, μηδὲ θάνατον τρέμωμεν, ἀλλὰ ἁμαρτίαν. Οὐ γὰρ θάνατος ἁμαρτίαν ἔτεκεν, ἀλλὰ ἁμαρτία θάνατον ἡμῖν ἐγέννησε· θάνατος δὲ ἁμαρτίας γέγονε φάρμακον. Ὅτι γὰρ οὐ χρὴ θάνατον δεδοικέναι, ἀλλὰ ἁμαρτίαν, ἄκουσον τί φησιν ὁ προφήτης· «τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ»· καὶ ἀλλαχοῦ, «θάνατος ἁμαρτωλῶν 10 πονηρός». Ὁρᾷς ὅτι οἱ μὲν προσέχοντες ἑαυτοῖς καὶ καρπώσασθαι τὰ μέγιστα ἀπ' αὐτοῦ δύνανται, οἱ δὲ ἠμελημένοι καὶ ῥᾳθυμοῦντες, οὗτοί εἰσιν οἱ τὸ πρᾶγμα ἐν τάξει καταδίκης δεχόμενοι; Οὐχ ἁπλῶς δὲ οὐδὲ τοῦτον κινῶ τὸν λόγον, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλῶν πολλάκις ἀκούω λεγόντων περὶ θανάτου τρόπων, καὶ τοὺς μὲν οὐκ ὄντας 15 ἐπονειδίστους αἰσχυνομένων, τοὺς δὲ μεγίστης ὄντας κατηγορίας ἀξίους οὐ διαβαλλόντων, τούτου χάριν καὶ τοῦτον βούλομαι διευκρινῆσαι τὸν λόγον τήμερον. Εὔκαιρος γὰρ καὶ οὗτος ἐν μαρτύρων ἡμέρᾳ τῆς φιλοσοφίας ὁ τρόπος. Πολλῶν γὰρ ἤκουσα λεγόντων, 'κυνὸς ἀτιμότερον ὁ δεῖνα τετελεύτηκεν ἐπ' ἀλλοτρίας, οὐδενὸς τῶν 20 ἐπιτηδείων παρόντος, οὔτε τῇ γῇ παραδιδόντος, ἀλλὰ μόλις ὀλίγων γειτόνων ἀλλήλους συγκαλούντων, ἐξ ἐράνου τινὸς περισταλείς, οὕτω παρεδόθη ταφῇ'.*

*Ἵν' οὖν μὴ ταῦτα ἡμᾶς λυπῇ, ἀναγκαῖον καὶ ταύτην διορθώσασθαι τὴν ὑπόνοιαν. Οὐ γάρ ἐστι τοῦτο κυνὸς ἀθλιώτερον ἀποθα-25 νεῖν, ἄνθρωπε, ἀλλὰ κυνὸς ἀνθλιώτερον ἀποθανεῖν ἐστι τὸ ἐν ἁμαρτίᾳ ἀποθανεῖν, οὐ τὸ ἐπ' ἀλλοτρίας καταλῦσαι τὸν βίον. Μὴ γάρ μοι τοῦτον εἴπῃς τὸν ἐπὶ τῆς κλίνης τῆς διαχρύσου φερόμενον, τὸν τῆς πόλεως προπεμπούσης ἁπάσης, τὸν τῶν δήμων εὐφημούντων, τὸν ἱμάτια σηρικὰ καὶ διάχρυσα μετὰ πολλῆς ἔχοντα ἐπεστοι-30 βασμένα τῆς ἀφθονίας· τοῦτο γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστι, ἀλλ' ἢ δαψιλεστέραν τῷ σκώληκι παραθεῖναι τράπεζαν. Μὴ τοίνυν τοῦτόν μοι δείξῃς, ἀλλὰ δεῖξόν μοι τοῦτον αὐτὸν τὸν μετὰ τοσαύτης προπεμπόμενον τιμῆς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐφ' ὑψηλοῦ*

---

8. Ψαλμ. 115,18.
9. Ψαλμ. 33,22.

να μὲ τὴ θεία ἀπόφαση, καθιστώντας λαμπρότερους ἐκείνους ποὺ ἀναμένουν μὲ ὑπομονὴ ὅλα τὰ ἀποφασισμένα ἀπὸ τὸ Θεό. Γι' αὐτὸ ἔδωσε ἐντολὴ γιὰ τὰ ὀστᾶ του.

6. Ἂς μὴ ἐξετάζομε λοιπὸν μὲ τόση λεπτομέρεια τὰ τῆς ταφῆς μας στὸν τόπο μας, οὔτε νὰ τρέμομε τὸ θάνατο, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτία. Διότι δὲν γέννησε ὁ θάνατος τὴν ἁμαρτία, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία γέννησε τὸ θάνατο, καὶ ὁ θάνατος ἔγινε φάρμακο τῆς ἁμαρτίας. Τὸ ὅτι βέβαια δὲν πρέπει νὰ φοβόμαστε τὸ θάνατο, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτία, ἄκουσε τί λέγει ὁ προφήτης· «εἶναι τίμιος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων του»[8]· καὶ ἀλλοῦ· «ὁ θάνατος τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι κακός»[9]. Βλέπεις ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ προσέχουν τὸν ἑαυτό τους μποροῦν ἀπὸ αὐτὸ νὰ καρπωθοῦν μεγάλη ὠφέλεια, ἐνῶ οἱ ἀδιάφοροι καὶ ράθυμοι αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δέχονται τὸ πράγμα ὡς καταδίκη; Καὶ δὲν τὰ λέγω καὶ αὐτὰ χωρὶς λόγο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀκούω πολλὲς φορὲς πολλοὺς νὰ μιλοῦν γιὰ τρόπους θανάτου καὶ νὰ νοιώθουν ντροπὴ γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν εἶναι ἄξιοι ντροπῆς, ἀλλὰ νὰ μὴ κατηγοροῦν ἐκείνους ποὺ εἶναι ἄξιοι κατηγορίας, ἐξαιτίας αὐτοῦ θέλω σήμερα νὰ διευκρινίσω καὶ αὐτὸν τὸν λόγο. Καθόσον καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς φιλοσοφίας ταιριάζει στὴν ἡμέρα τῶν μαρτύρων. Διότι ἄκουσα πολλοὺς νὰ λένε, 'ὁ τάδε πέθανε σὲ ξένη γῆ πιὸ ἄθλια καὶ ἀπὸ σκυλί, χωρὶς νὰ εἶναι παρὼν κανένας ἀπὸ τοὺς δικούς του, οὔτε καὶ στὴ γῆ νὰ τὸν παραδώσει, ἀλλὰ μόλις ποὺ παραβρέθηκαν λίγοι γείτονες ποὺ κάλεσαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, τὸν νεκροστόλισαν ὕστερα ἀπὸ κάποιο ἔρανο καὶ ἔτσι παραδόθηκε στὴν ταφή'.

Γιὰ νὰ μὴ μᾶς λυποῦν λοιπὸν αὐτά, πρέπει νὰ διορθώσομε καὶ αὐτὴν τὴν ἀντίληψη. Δὲν εἶναι, ἄνθρωπε, αὐτὸς ὁ θάνατος ἀθλιώτερος ἀπὸ τὸ θάνατο σκυλιοῦ, ἀλλὰ θάνατος ἀθλιώτερος ἀπὸ τὸ θάνατο σκυλιοῦ εἶναι τὸ νὰ πεθάνει κανεὶς μέσα στὴν ἁμαρτία, ὄχι τὸ νὰ τερματίσει τὴ ζωή του στὴν ξενιτειά. Διότι μὴ μοῦ ἀναφέρεις ἐκεῖνον ποὺ μεταφέρεται ἐπάνω σὲ ὁλόχρυση κλίνη, ποὺ τὸν προπέμπει ὁλόκληρη ἡ πόλη, ποὺ τὸν ἐπευφημοῦν τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, ποὺ ἔχει στοιβαγμένα σὲ μεγάλη ἀφθονία μεταξωτὰ καὶ ὁλόχρυσα ἐνδύματα· διότι αὐτὸ τίποτε ἄλλο δὲν σημαίνει, παρὰ ὅτι θὰ παραθέσει πλουσιώτερο τὸ τραπέζι στὰ σκουλήκια. Μὴ μοῦ δείξεις λοιπὸν αὐτόν, ἀλλὰ δεῖξε μου αὐτὸν τὸν ἴδιο, ποὺ συνοδεύεται μὲ τόσες τιμές, κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ὅταν ὁ Χριστὸς θὰ κάθεται ἐπάνω σὲ ὑψηλὸ

*προκαθέζηται τοῦ βήματος, εἰσαγόμενον, καλούμενον, εὐθύνας ἀπαιτούμενον, ὧν εἶπεν, ὧν ἔπραξεν, ὧν ἐνενόησε. Τότε γὰρ οὐδεὶς αὐτῷ τούτου τοῦ πλήθους παραστήσεται, οὐδὲ ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως αὐτὸν καὶ τῆς τιμωρίας, οὐδὲ παραστήσονται αἱ βοαὶ αὗται*
5 *καὶ αἱ εὐφημίαι, ἀλλὰ κάτω κύπτων, ἀπαρρησίαστος, αἰσχυνόμενος ἐπὶ ταῖς τῶν πραγμάτων κατηγορίαις ἀπαχθήσεται ἑλκόμενος ὑπὸ τῶν πονηρῶν δυνάμεων ἐπὶ τὰς ἀθανάτους κολάσεις μετὰ τοῦ χαλεπωτάτου τῶν ὀδόντων βρυγμοῦ, ἀνόνητα λοιπὸν θρηνῶν καὶ κοπτόμενος ἐκ τῶν ἀφορήτων ὀδυνῶν.*

10 *Καὶ τὰ μὲν ἐκεῖ τοιαῦτα, οὐ μὴν οὐδὲ τὰ ἐνταῦθα ἀνεκτά. Μετὰ γὰρ τὰς εὐφημίας τὰς ἐν τῷ μέσῳ τὰς ὠνητὰς ἐκείνας, ἢ ἐκ φόβου τινὸς γινομένας, πάντων ἀκούσει κατηγορούντων καὶ ἐν ἀμφόδοις καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν οἰκίᾳ καὶ ἐν καπηλείοις, καὶ ἐν ἑτέροις ἐργαστηρίοις, καὶ ἐν ὁδῷ καὶ ἐν χώρᾳ καὶ πανταχοῦ τῶν ὁδευόντων*
15 *ἑκάστου πρὸς τὸν πλησίον μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου διηγουμένου καὶ λέγοντος, οἷα αὐτὸν διαδέξεται κακά, οἷαι ἀπαντήσονται τιμωρίαι, οἷαι νῦν ἀναμένουσι βάσανοι. Τί τὸ κέρδος αὐτῷ γέγονε τῆς παρούσης ζωῆς; τί τὸ πλέον ἀπὸ τῆς πλεονεξίας ἐκαρπώσατο; Ἑτέροις τὰ χρήματα καταλιπὼν ἀπῆλθεν, αὐτὸς δὲ τὰ ἁμαρτήματα λαβὼν κα-*
20 *τορώρυκται, καὶ πολλοὶ πανταχόθεν κατήγοροι τοῖς ἠδικημένοις συναλγοῦντες, καὶ οἱ μηδὲν πεπονθότες δεινόν. Ὥσπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν εὐεργετουμένων καὶ οἱ μηδὲν παθόντες συνήδονται τοῖς παθοῦσι καὶ τὸν εὖ ποιήσαντα ἐπαινοῦσιν, οὕτως ἐπὶ τῶν ἐπηρεαζομένων καὶ οἱ μηδὲν ἠδικημένοι συναλγοῦσι τοῖς κακῶς πεπονθόσι καὶ τὸν*
25 *ποιήσαντα κακίζουσι. Διὰ τοῦτό φησι· «θάνατος ἁμαρτωλῶν πονηρός», καὶ διὰ τὰς ἐνταῦθα κατηγορίας καὶ διὰ τὰς ἐκεῖ κολάσεις.*

*Οὗτος τοίνυν ἐστὶν ὁ κυνὸς ἀτιμότερον τελευτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν δικαίων οὐχ οὕτως· ἀλλὰ κἂν ἐν ἐρημίᾳ, κἂν μηδενὸς περιστέλλοντος, κἂν μηδενὸς παρόντος καταλύσῃ τὴν ζωήν, ἱκανὸν ἐν-*
30 *τάφιον λαβὼν ἄπεισι, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίαν· θαυμαστὴν ἔχει τὴν ἐκφοράν, ἀγγέλων παρόντων καὶ ψυχὴν ὁδηγούντων, κα-*

βῆμα, καὶ ὁδηγούμενος μέσα, θὰ καλεῖται μπροστά του καὶ θὰ λογοδοτεῖ γιὰ ὅσα εἶπε, γιὰ ὅσα ἔκαμε, καὶ γιὰ ὅσα σκέφθηκε. Διότι τότε κανένας ἀπὸ αὐτὸ τὸ πλῆθος δὲν θὰ τὸν συμπαρασταθεῖ, οὔτε θὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν κόλαση καὶ τὴν τιμωρία, οὔτε θὰ τὸν ὑπερασπισθοῦν αὐτὲς οἱ βοὲς καὶ οἱ ἐπευφημίες, ἀλλὰ σκύβοντας κάτω, χωρὶς παρρησία, γεμάτος ντροπὴ ἀπὸ τὶς κατηγορίες τῶν πραγμάτων, θὰ ὁδηγηθεῖ, συρόμενος ἀπὸ τοὺς πονηροὺς δαίμονες, στὶς ἀθάνατες τιμωρίες, ὅπου θὰ εἶναι φοβερώτατο τὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶν, θρηνώντας τότε ἀνώφελα καὶ ὀδυρόμενος ἀπὸ τοὺς ἀνυπόφορους πόνους.

Καὶ τὰ ὅσα βέβαια θὰ συμβοῦν ἐκεῖ εἶναι τέτοια, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐδῶ δὲν θὰ εἶναι ἀνεκτά. Διότι μετὰ τὶς ἐπευφημίες ἐκεῖνες ἀνάμεσα στὰ πλήθη τὶς ἀγορασεμένες ἢ γινόμενες ἀπὸ κάποιο φόβο, θ' ἀκούσει ὅλους νὰ τὸν κατηγοροῦν καὶ στοὺς μαχαλάδες καὶ στὴν ἀγορὰ καὶ στὸ σπίτι καὶ στὰ ταβερνάκια καὶ σὲ ἄλλα μαγαζιά, καὶ στὸ δρόμο καὶ ἔξω ἀπὸ τὴ πόλη καὶ παντοῦ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς διαβάτες θὰ ἀκούσει νὰ διηγεῖται στὸν πλησίον του μὲ φόβο πολὺ καὶ νὰ λέγει, ποιά κακὰ θὰ τὸν διαδεχθοῦν, ποιές τιμωρίες θὰ τὸν βροῦν, ποιά βάσανα τὸν περιμένουν τώρα. Ποιό ὑπῆρξε τὸ κέρδος γι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν παρούσα ζωή; τί τὸ ἐπὶ πλέον καρπώθηκε ἀπὸ τὴν πλεονεξία; Ἔφυγε ἐγκαταλείποντας τὰ χρήματα σὲ ἄλλους, ἐνῶ αὐτὸς παραχώθηκε στὴ γῆ παίρνοντας μαζί του τὰ ἁμαρτήματα, καὶ εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν κατηγοροῦν, ἀπὸ συμπόνοια πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀδικήθηκαν, καὶ ἂς μὴ ἔπαθαν κανένα κακό. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς στὴν περίπτωση τῶν εὐεργετουμένων, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εὐεργετήθηκαν χαίρονται μαζὶ μὲ ἐκείνους ποὺ εὐεργετήθηκαν καὶ ἐπαινοῦν τὸν εὐεργέτη, ἔτσι στὴν περίπτωση ἐκείνων ποὺ βλάπτονται, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀδικήθηκαν καθόλου πονοῦν μαζὶ μὲ ἐκείνους ποὺ ἀδικήθηκαν καὶ κακολογοῦν ἐκεῖνον ποὺ τοὺς ἀδίκησε. Γι' αὐτὸ λέγει· «ὁ θάνατος τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι κακός» καὶ ἐξαιτίας τῶν ἐδῶ κατηγοριῶν, καὶ ἐξαιτίας τῶν ἐκεῖ τιμωριῶν.

Αὐτὸς εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ πεθαίνει πιὸ ἄθλιος καὶ ἀπὸ τὸ σκυλί, μὲ τοὺς δικαίους ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλά, εἴτε πεθάνει στὴν ἐρημιά, εἴτε δὲν ὑπάρχει κανένας νὰ τὸν νεκροστολίσει, εἴτε τελειώσει τὴ ζωή του χωρὶς νὰ ὑπάρχει κανένας παρών, φεύγει γιὰ ἐκεῖ, λαμβάνοντας ἱκανὸ ἐντάφιο τὴν παρρησία πρὸς τὸ

*θάπερ οὖν ἔφθην ἀποδείξας ἐπὶ τοῦ Λαζάρου, μυρίους ἐπαινέτας καταλιμπάνων τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς· κἂν παῖδας καταλίπῃ, πάντες οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες προστάται καὶ κηδεμόνες αὐτῶν ἔσονται, τῆς πρὸς τὸν πατέρα εὐνοίας αὐτοὺς ἀμειβόμενοι. Ὁ δὲ ἐν ἁμαρτίαις καὶ 5 πλεονεξίαις τετελευτηκώς, κἂν ἀφεὶς παῖδας ἀπέλθῃ, κληρονόμους τῆς οἰκείας ἀπεχθείας εἴασε, καὶ μεταξὺ πολεμίων ἀφῆκε· κἂν ἄπαις τελευτήσῃ τὸν βίον, διὰ τῶν οἰκοδομημάτων, διὰ τῶν ἄλλων κτημάτων, ἅπερ ἐξ ἁρπαγῆς καὶ πλεονεξίας ἔσχεν, ἀθάνατον ἑαυτοῦ καταλιμπάνει τὴν κατηγορίαν. Ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλὰ 10 καὶ ἀπελθὼν κερδαίνει τὰ μέγιστα, τῇ τῆς οἰκείας ἀρετῆς μνήμῃ τοὺς ζῶντας ἅπαντας ὠφελῶν, καὶ βελτίους ποιῶν, ὥσπερ οὖν ὁ πονηρὸς καὶ ταύτῃ κολάζεται. Οὐδὲ γὰρ ζῶντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποθανόντες πολλοὺς παραβλάπτουσι τῆς οἰκείας πλεονεξίας ἐλέγχους πανταχοῦ καταλιμπάνοντες.*

15 *Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μὴ τοὺς ἐν ἀλλοτρίᾳ, ἀλλὰ τοὺς ἐν ἁμαρτίαις τελευτῶντας ταλανίζωμεν, μηδὲ τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκίας καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς κλίνης, ἀλλὰ τοὺς μετ' ἀρετῆς ἀπιόντας μακαρίζωμεν, καὶ ἀρετῆς μὲν ἐπιμελώμεθα, κακίαν δὲ φεύγωμεν. Ἡ μὲν γὰρ καὶ ζῶντας καὶ ἀπελθόντας ὠφελεῖ, αὕτη δὲ ἑκατέρωθεν παραβλάπτει, 20 καταισχύνουσά τε τούτους καὶ εἰς τιμωρίας ἀπάγουσα ἀθανάτους. Ὁ δὲ Θεός, ὁ καὶ τὴν μακαρίαν ταύτην τὴν σήμερον ἡμᾶς συναγαγοῦσαν καὶ ἀποδύσασθαι καὶ παλαῖσαι καὶ νικῆσαι καὶ στεφανωθῆναι καταξιώσας, καταξιώσειε καὶ ἡμᾶς κοινῇ πάντας καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸν παρόντα βίον ἐξανύσαντας μετὰ τῶν αὐτοῦ προστα- 25 γμάτων καὶ νόμων δυνηθῆναι παρὰ τὰς σκηνὰς τῆς ἁγίας ταύτης ἐλθεῖν καὶ τῶν ἀθανάτων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.*

Θεό. Ἡ ἐκφορά του εἶναι θαυμαστή, διότι παραβρίσκονται ἄγγελοι ποὺ ὁδηγοῦν τὴν ψυχή του, ὅπως καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Λαζάρου ποὺ ἀπέδειξα προηγουμένως, ἀφήνοντας ἀμέτρητους ἐπαινετὲς τῆς ζωῆς του. Ἐὰν ἀφήσει παιδιά, ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως θὰ γίνουν προστάτες καὶ κηδεμόνες αὐτῶν ἀμείβοντας αὐτὰ γιὰ τὴν εὔνοιά τους πρὸς τὸν πατέρα τους. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔχει πεθάνει μέσα στὶς ἁμαρτίες καὶ πλεονεξίες, ἂν φύγει ἀφήνοντας παιδιά, ἄφησε κληρονόμους τῆς ἔχθρας ποὺ ἔτρεφαν πρὸς αὐτόν, καὶ τοὺς ἄφησε ἀνάμεσα σὲ ἐχθρούς. Ἂν τελειώσει τὴ ζωή του χωρὶς παιδιά, ἀφήνει ἀθάνατη τὴν κατηγορία ἐναντίον του μὲ τὰ οἰκοδομήματα καὶ μὲ τὰ ἄλλα κτίσματα ποὺ ἀπέκτησε ἀπὸ ἁρπαγὲς καὶ πλεονεξία. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὸν δίκαιο, ἀλλὰ καὶ φεύγοντας ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ ἔχει μεγάλα κέρδη, ὠφελώντας ὅλους τοὺς ζῶντες μὲ τὴν ἀνάμνηση τῆς ἀρετῆς του καὶ κάμνοντάς τους καλύτερους, ὅπως βέβαια ὁ κακὸς τιμωρεῖται καὶ μὲ τὴν ἀνάμνηση αὐτή. Διότι ὄχι μόνο ὅσο ζοῦν ἀλλὰ καὶ ὅταν πεθάνουν πολλοὺς παραβλάπτουν, ἀφήνοντας παντοῦ κατακριτὲς τῆς πλεονεξίας τους.

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἂς μὴ ταλανίζομε ἐκείνους ποὺ πεθαίνουν σὲ ξένη γῆ, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ πεθαίνουν μὲ ἁμαρτίες· οὔτε νὰ μακαρίζομε ἐκείνους ποὺ πεθαίνουν στὸ σπίτι τους καὶ ἐπάνω στὸ κρεββάτι, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ φεύγουν μὲ ἀρετή, καὶ ἂς φροντίζομε γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ ἂς ἀποφεύγομε τὴν κακία. Διότι ἡ ἀρετὴ καὶ ὅταν ζοῦν οἱ ἄνθρωποι τοὺς ὠφελεῖ καὶ ὅταν φύγουν ἀπὸ τὴ ζωή, ἐνῶ ἡ κακία καὶ στὶς δύο περιπτώσεις τοὺς παραβλάπτει, καταντροπιάζοντας αὐτοὺς καὶ ὁδηγώντας τους σὲ ἀθάνατες τιμωρίες. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ποὺ καταξίωσε καὶ τὴ μακαρία αὐτή, ποὺ σήμερα μᾶς συγκέντρωσε ἐδῶ, καὶ ν' ἀναλάβει τὸν ἀγώνα καὶ νὰ παλαίψει καὶ νὰ νικήσει καὶ νὰ στεφανωθεῖ, ἂς καταξιώσει κι ἐμᾶς κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὅλοι μαζί, ἀφοῦ διανύσομε τὴν παρούσα ζωὴ σύμφωνα μὲ τὰ προστάγματα καὶ τοὺς νόμους αὐτοῦ, νὰ μπορέσομε νὰ μεταβοῦμε στὶς σκηνὲς τῆς ἁγίας αὐτῆς καὶ ν' ἀπολαύσομε τὰ ἀθάνατα ἀγαθά, τὰ ὁποῖα εὔχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

### ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

### ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ

Ἡ Ὀλυμπιὰς ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς δεσπόζουσες προσωπικότητες στὸ χῶρο τῆς κοινωνικῆς πρόνοιας. Ἡ ἱστορία ἐξακολουθεῖ νὰ τῆς προσφέρει λαμπρὴ θέση σ' αὐτὸν τὸ χῶρο, ἂν καὶ ἔζησε κάτω ἀπὸ τὴ σκιὰ μιᾶς ἄλλης γιγαντιαίας προσωπικότητας, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου.

Εἰδήσεις γιὰ τὴν Ὀλυμπιάδα διατηροῦν κείμενα ποὺ γράφηκαν εἰδικὰ γι' αὐτὴν καὶ γιὰ τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, καθὼς καὶ μεγάλες ἱστορικὲς συνθέσεις. Τὰ κείμενα αὐτὰ εἶναι: α) *Ὁ Διάλογος τοῦ Παλλαδίου περὶ τοῦ Χρυσοστόμου*, β) ἡ *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία τοῦ Παλλαδίου*, γ) ἡ *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τοῦ Σωκράτους*, δ) ἡ *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τοῦ Σωζομενοῦ*, ε) ὁ *Βίος τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος*. Ὑπάρχουν βέβαια καὶ ἄλλες δευτερεύουσες ἢ μερικώτερες πηγὲς γι' αὐτήν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὸ ποίημα ποὺ τῆς ἀφιέρωσε ὁ Γρηγόριος Θεολόγος μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου της.

Ὁ πάππος τῆς Ὀλυμπιάδος Ἀβλάβιος ἀναδείχθηκε σὲ κυβερνήτη τῆς περιοχῆς Ἀσίας καὶ Θράκης[1], ἐνῶ ἡ ὁμώνυμη θεία της ὑπανδρεύθηκε τὸν βασιλιὰ τῆς Ἀρμενίας Ἀρσάκη. Γονεῖς τῆς Ὀλυμπιάδος ἦταν ὁ Σέλευκος καὶ ἡ Θεοδοσία, ἀδελφὴ τοῦ διάσημου ἐπισκόπου Ἰκονίου Ἀμφιλοχίου. Ἔμεινε ὀρφανὴ σὲ νεαρὴ ἡλικία, εὐπαίδευτη, εὐφυής, ὡραιότατη καὶ κληρονόμος μεγάλης περιουσίας. Ὅταν ὁ Γρηγόριος Θεολόγος ἐργάσθηκε στὴν Κων-

---

1. Θὰ λέγαμε ὅτι τὸ ἀξίωμα ποὺ εἶχε (πραιφέκτους πραιτόριο) ἦταν κάτι παρόμοιο μὲ τὸν κυβερνήτη μιᾶς πολιτείας ὁμόσπονδης χώρας.

σταντινούπολη, κατὰ τὰ ἔτη 379–381, ἡ νεαρὴ Ὀλυμπιάς, ποὺ εἶχε γεννηθεῖ τὸ 368 καὶ ἦταν ἡλικίας δώδεκα ἕως δεκατριῶν ἐτῶν, ὑπέστη εὐεργετικὴ πνευματικὴ ἐπίδραση ἀπὸ τοὺς λόγους του.

Ἀργότερα, τὸ 386, ἡ Ὀλυμπιάς, μόλις δεκαοκτὼ ἐτῶν, ὑπανδρεύθηκε τὸν Νεβρίδιο, ἔπαρχο Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Γρηγόριος Θεολόγος τῆς ἀφιέρωσε σ' αὐτὴν τὴν εὐκαιρία ἕνα θαυμάσιο ποίημα, πραγματικὸ «γυναικεῖο καθρέπτη», ποὺ παρουσιάζει τὸ ἰδεῶδες πρότυπο τῆς ἔγγαμης γυναίκας γιὰ τὴ χριστιανικὴ κοινωνία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Νεβρίδιος πέθανε τόσο γρήγορα, ὥστε ἡ γενικὴ ἐντύπωση ἦταν ὅτι ἡ Ὀλυμπιὰς στὴν πραγματικότητα δὲν ὑπῆρξε κανενὸς σύζυγος καὶ «λέγεται ἀμίαντος κεκοιμῆσθαι παρθένος»[2]. Ἀρνήθηκε ἐπίμονα νὰ δεχθεῖ νὰ γίνει σύζυγος τοῦ Ἐλπιδίου, τὸν ὁποῖο τῆς πρότεινε ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος συγγενής του, καὶ ἀποφάσισε νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες της στὴν Ἐκκλησία. Ἂν καὶ ἦταν ἀκόμη πολὺ νέα, ὁ σώφρων ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπολεως, ποὺ ἦταν πιθανῶς συγγενής της, τὴν χειροτόνησε διακόνισσα, γύρω στὰ 393, σὲ ἡλικία εἰκοσιπέντε ἐτῶν[3]. Μὲ τὴ εὐκαιρία αὐτὴ ἡ Ὀλυμπιὰς δώρισε στὴν Ἐκκησία μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ καὶ κτήματα.

Ὅταν πέθανε ὁ Νεκτάριος καὶ τὸν διαδέχθηκε στὸν θρόνο τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἡ Ὀλυμπιὰς ἐπιδόθηκε ἀκόμη προθυμώτερα στὰ φιλανθρωπικὰ ἔργα. Παρέδωσε στὴν Ἐκκλησία καὶ τὰ ὑπόλοιπα στοιχεῖα τῆς περιουσίας της, ἵδρυσε μοναστήρι δίπλα στὸν καθεδρικὸ ναό, σὲ χῶρο ποὺ ἀνῆκε στὴν ἰδιοκτησία της, καὶ συγκέντρωσε γύρω της πλῆθος ἀφιερωμένων γυναικῶν.

Στὸ ἐπιτελεῖο τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀφοσιωμένους κληρικοὺς μαθητές, συμπεριελήφθηκε ἡ Ὀλυμπιὰς καὶ μερικὲς ἄλλες μαθήτριες, ποὺ τέθηκαν κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγησή της· ἡ Πενταδία χήρα ἑνὸς στρατηγοῦ, ἡ Καρτερία, ἡ Χαλκιδία. Μὲ τὴ βοήθεια αὐτῶν τῶν γυναικῶν ὁ Χρυσόστομος ἐπιδόθηκε στὸ πο-

---

2. Παλλαδίου, *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία*, 144, PG 34, 1244–1250.
3. Σωζομενοῦ, *Ἐκκλ. Ἱστορία* 8,9. PG 62,1537.

λύπλευρο ἔργο του, ποὺ ἐπεκτεινόταν πέρα τῆς κοινωνικῆς προνοίας, στὴν ὀργάνωση τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου καὶ στὴν ἀνάπτυξη τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἡ συμβολὴ τῆς Ὀλυμπιάδος ἦταν πολύτιμη· διότι αὐτὴ ἡ νέα γυναίκα ἦταν ὅπως ἡ Θέκλα ποὺ ἀκολουθοῦσε τὸν Παῦλο[4], προσφέροντας ἐδῶ βοήθεια ἠθική, οἰκονομικὴ καὶ προσωπική.

Μιὰ ἀπὸ τὶς κύριες φροντίδες τῆς Ὀλυμπιάδος ἦταν νὰ προετοιμάζει τὰ ἐφόδια ποὺ χρειαζόταν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης γιὰ τὴ λιτὴ διαβίωσή του. Συνέχισε αὐτὸ τὸ ἔργο ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ Ἰωάννης ἐξορίσθηκε σὲ μακρινὰ μέρη· συνέχισε νὰ τοῦ στέλνει τὰ χρειαζούμενα σ' ἑκατοντάδες χιλιόμετρα στὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Αὐτὴ ἡ φροντίδα συνέδεσε τὴ νέα διακόνισσα στενὰ μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο.

Ὁ Χρυσόστομος ἐξορίσθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 404. Ἡ Ὀλυμπιάς, ἀφοῦ γιὰ ἀρκετὸν καιρὸ τέθηκε σὲ ἀπομόνωση στὴν Κωνσταντινούπολη, κατέβαλε σημαντικὲς προσπάθειες νὰ φέρει πλησιέστερα πρὸς τὴν πρωτεύουσα τὸν ἀρχιεπίσκοπο, χρησιμοποιώντας τὶς γνωριμίες της, ἀνεπιτυχῶς ὅμως. Ἀργότερα, ἴσως σὲ μιὰ προσπάθεια νὰ μεταβεῖ κοντὰ στὸν ἐξόριστο ἐκκλησιαστικὸ ἡγέτη, διέφυγε στὴν Κύζικο, ὅπου συνελήφθηκε ἀπὸ τὴν κρατικὴ ἐξουσία καὶ ἐξορίσθηκε στὴ Νικομήδεια.

Ὁ Ἰωάννης, ἀφου ὁδηγήθηκε τὸ 404 στὴ Νίκαια, συνοδεύθηκε ἔπειτα στὴν Καισάρεια καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὸ χωριὸ Κουκουσσός, στὰ σύνορα μεταξὺ Καππαδοκίας καὶ Ἀρμενίας, καὶ ἔμεινε ἀρκετὸν καιρὸ στὸ φρούριο τῆς Ἀραβισσοῦ. Ἦταν ἀσθενὴς καὶ ὑπέφερε ἀπὸ τὸ ψῦχος καὶ ἀπὸ ὁρισμένα ὑπολείμματα στομαχικῆς ἀδυναμίας. Ἐν τούτοις στὶς ἐπιστολές του φαίνεται ἀποφασισμένος νὰ συνεχίσει τὸ μεγαλειῶδες ἔργο του. Ἐπειδὴ ἡ ἐπικοινωνία του μὲ τὴν Κωνσταντινούπολη ἦταν πυκνή, οἱ ἐχθροί του φρόντισαν νὰ ἐξορισθεῖ μακρύτερα, στὴν Πιτυοῦντα τοῦ Πόντου. Ἐξαντλημένος ἀπὸ τὶς κακουχίες, πέθανε στὸ δρόμο, στὰ Κόμανα, τὴν 14 Σεπτεμβρίου 407, προφέροντας τελευταίους τοὺς λόγους, «δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν»[5].

---

4. Νικηφόρου Καλλίστου, *Ἐκκλ. Ἱστορία* 13,23
5. Παλλαδίου, *Διάλογος* 11.

Λίγο ἀργότερα πέθανε καὶ ἡ ἀφοσιωμένη μαθήτριά του Ὀλυμπιὰς στὴ Νικομήδεια, ποὺ δὲν ἄντεξε περισσότερο ἀπὸ μερικοὺς μῆνες στὴν εἴδηση τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

Κατὰ τὸν χρόνο τῆς ἐξορίας τοῦ Χρυσοστόμου (404–407) καὶ τῆς ἀδημονίας τῆς Ὀλυμπιάδος διεξήχθηκε πυκνὴ ἀλληλογραφία μεταξὺ τῶν δύο. Δὲν σώζεται καμμιὰ ἐπιστολὴ τῆς Ὀλυμπιάδος πρὸς τὸν Χρυσόστομο, ἀλλὰ σώζονται 17 ἐπιστολὲς τοῦ ἀρχιεπισκόπου πρὸς αὐτήν, θαυμάσια κείμενα μιᾶς σεμνῆς καὶ τρυφερῆς φροντίδας ἑνὸς ἐκκλησιαστικοῦ ἡγέτη γιὰ μιὰ μαθήτριά του, κυριευμένη ἀπὸ τὴν ἀθυμία. Ὁ Ἰωάννης διηγεῖται τὶς ταλαιπωρίες του μέχρι τοῦ σημείου ποὺ δὲν θὰ προκαλέσει ἀνησυχία στὴ μαθήτρια, καὶ ἡ μαθήτρια γνωστοποιεῖ τὴ στενοχώρια της γιὰ τὶς ταλαιπωρίες τοῦ ἰδίου καὶ τῶν ὀπαδῶν του στὴν Κωνσταντινούπολη.

Δὲν εἶναι εὔκολο ν' ἀποκρυβεῖ ἡ ἀθυμία τῆς Ὀλυμπιάδος γιὰ τὰ γενόμενα. Καὶ ὁ Ἰωάννης ἔχει ὡς βασικὸ στόχο νὰ διαλύσει τὴν ἀθυμία της καὶ νὰ τὴν θεραπεύσει. Ἐξηγεῖ ὅτι τὰ παθήματα προσφέρουν εὐκαιρία γιὰ ἀγώνα, γιὰ νὰ κερδίσουν οἱ ἀθλητὲς τὰ στεφάνια τῆς νίκης. Καὶ βεβαιώνει τὴν Ὀλυμπιάδα ὅτι αὐτὴ ἔχει ἤδη κερδίσει μὲ τὴ διαγωγή της τὰ λαμπρότερα στεφάνια.

## ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Στὸν τόμο αὐτὸν παρουσιάζονται πρῶτα οἱ δεκαεπτὰ ἐπιστολὲς τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὴ μαθήτριά του, ποὺ καταλαμβάνουν τὸ πρῶτο μέρος τῆς συλλογῆς ἐπιστολῶν του.

Ἔπειτα παραθέτεται τὸ κείμενο τοῦ ἀρχαίου *Βίου τῆς Ὀλυμπιάδος*, ποὺ ἔχει γραφεῖ ἀπὸ κάποιο πρόσωπο ποὺ γνώριζε καλὰ τὰ πράγματα μερικὲς δεκαετίες μετὰ τὸ θάνατό της καὶ πάντως μέσα στὸν 5ο αἰώνα.

Τόσο τὶς ἐπιστολὲς αὐτὲς ὅσο καὶ τὸν *Βίο* ἐξέδωσε μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια ἡ Anne–Marie Malingrey στὴ σειρὰ Sources Chrétiennes, ἀρ. 13 bis, Paris 1968. Τὸ κείμενο αὐτὸ χρησιμοποιήθηκε σ' αὐτὴ τὴν ἔκδοση μὲ διαφοροποίηση τῆς στίξεως σὲ πολλὰ σημεῖα καὶ τὴ διόρθωση σὲ πολὺ λίγα.

# ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

## *ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'*

*Τῇ δεσποίνῃ μου τῇ αἰδεσιμωτάτῃ καὶ θεοφιλεστάτῃ διακόνῳ Ὀλυμπιάδι Ἰωάννης ἐπίσκοπος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.*

*1. Ὅσῳ τὰ τῶν πειρασμῶν ἐπιτείνεται, τοσούτῳ καὶ τὰ τῆς παρακλήσεως ἡμῖν αὔξεται καὶ χρηστοτέρας ἔχομεν περὶ τῶν μελλόντων τὰς ἐλπίδας· καὶ νῦν δὲ κατὰ ροῦν ἡμῖν ἅπαντα φέρεται καὶ ἐξ οὐρίας πλέομεν. Τίς εἶδεν; Τίς ἤκουσεν; Ὕφαλοι καὶ σπιλάδες, 5 στρόβιλοι καὶ καταιγίδες καταρρήγνυνται· νὺξ ἀσέληνος, ζόφος βαθύς, κρημνοὶ καὶ σκόπελοι· καὶ διὰ τοιούτου πλέοντες πελάγους τῶν ἐν λιμένι σαλευόντων οὐδὲν χεῖρον διακείμεθα.*

*2. Ταῦτ' οὖν καὶ αὐτὴ λογιζομένη, δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, ὑψηλοτέρα γίνου τῶν θορύβων τούτων καὶ τῶν κλυδώνων καὶ δηλῶσαί μοι καταξίωσον τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς· ἡμεῖς γὰρ ἐν ὑγιείᾳ καὶ ἐν εὐθυμίᾳ διάγομεν. Καὶ γὰρ καὶ τὸ σῶμα ἡμῖν ἐρρωμε-5 νέστερον γέγονε καὶ καθαρὸν ἀναπνέομεν ἀέρα, οἵ τε συναποδημοῦντες ἡμῖν ἐπαρχικοὶ οὕτω θεραπεύουσιν, ὅτι οὐδὲ οἰκετῶν ἡμᾶς ἀφιᾶσι δεῖσθαι τὰ οἰκετῶν ποιοῦντες (καὶ γὰρ ἥρπασαν τὸ ἐπίταγμα τοῦτο διὰ τὸν περὶ ἡμᾶς ἔρωτα) καὶ δορυφορίαι πανταχοῦ, ἑκάστου αὐτοὺς μακαρίζοντος διὰ τὴν διακονίαν ταύτην.*

*3. Ἕν ἐστιν ἡμᾶς τὸ λυποῦν, τὸ μὴ θαρρεῖν ὅτι καὶ αὐτὴ ἐν εὐθυμίᾳ διάγεις. Δήλωσον δὴ τοῦτο, ἵνα καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπολαύσωμεν εὐφροσύνης καὶ τῷ κυρίῳ μου δὲ τῷ ποθεινοτάτῳ τέκνῳ ἡμῶν Περγαμίῳ πολλὰς χάριτας εἰσώμεθα. Κἂν ἐθέλῃς ἡμῖν ἐπιστέλλειν,*

---

* Κατὰ τὴν παλαιὰ ἀρίθμηση εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 11 ἐπιστολή. Αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ πρέπει νὰ γράφηκε στὴ Νίκαια, τὸν Ἰούνιο τοῦ 404.

1. Ἐπαρχιακοὶ λέγονται οἱ ὑπάλληλοι τοῦ ἐπάρχου, τοῦ διοικητοῦ μιᾶς περιοχῆς. Ἐδῶ ἴσως πρόκειται γιὰ ἀστυνομικοὺς ποὺ ἐπανειλημμένως ὁ Χρυσόστομος ἐπισημαίνει τὴν εὐγένειά τους.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 1 *

Ὁ ἐπίσκοπος Ἰωάννης
Στὴ δέσποινά μου, τὴν αἰδεσιμώτατη καὶ θεοφιλέστατη διακόνισσα Ὀλυμπιάδα, χαιρετισμοὺς ἐν Κυρίῳ.

1. Ὅσο ἐντείνονται οἱ πειρασμοί, ἄλλο τόσο αὐξάνεται ἡ παρηγοριά μου κι' ἔχω στερεώτερες ἐλπίδες σχετικὰ μὲ τὰ μέλλοντα. Τώρα πλέον ὅλα μοῦ ἔρχονται βολικὰ καὶ πλέω μὲ οὔριο ἄνεμο. Ποιός εἶδε; ποιός ἄκουσε; Ὕφαλοι καὶ βράχια, ἀνεμοστρόβιλοι καὶ καταιγίδες συντρίβονται. Ὑπάρχει ἀσέληνη νύχτα, βαθὺ σκότος, γκρεμοὶ καὶ σκόπελοι· κι' ὅμως, ἐνῶ πλέω ἀνάμεσα σὲ τέτοιο πέλαγος, δὲν εἶμαι σὲ χειρότερη κατάσταση ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κουνιοῦνται μέσα στὸ λιμάνι.
2. Καὶ σὺ λοιπόν, θεοφιλέστατη δέσποινά μου, ἀναλογιζόμενη αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀνέβα ψηλότερα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς θορύβους καὶ τοὺς κλύδωνες καὶ θέλησε νὰ μοῦ δηλώσεις τὴν κατάσταση τῆς ὑγείας σου. Ὅσο γιὰ μένα, βρίσκομαι σὲ ὑγεία καὶ εὐτυχία. Πράγματι καὶ τὸ σῶμα μου ἔγινε γερώτερο, καὶ καθαρὸν ἀέρα ἀναπνέω, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπαρχιακοὶ ὑπάλληλοι[1] ποὺ μὲ συνοδεύουν τόσο ἐξυπηρετικοὶ εἶναι, ὥστε δὲν μ' ἀφήνουν οὔτε ὑπηρέτες νὰ χρειασθῶ, ἀφοῦ ἐκτελοῦν αὐτοὶ χρέη ὑπηρετῶν (πράγματι ἅρπαξαν αὐτὴ τὴν ἐντολὴ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τους γιὰ μένα) καὶ παντοῦ ὑπάρχουν συμπαραστάτες, τοὺς ὁποίους μακαρίζει ὁ καθένας γι' αὐτὴ τὴ διακονία.
3. Ἕνα εἶναι αὐτὸ ποὺ μὲ λυπεῖ, τὸ ὅτι δὲν ἔχω τὴ βεβαιότητα ὅτι κι' ἐσὺ εἶσαι εὐτυχισμένη[2]. Δήλωσέ μου τὸ λοιπὸν αὐτό, ὥστε ν' ἀπολαύσω καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἄποψη εὐφροσύνη καὶ νὰ ἀναγνωρίσω πολλὴ εὐγνωμοσύνη στὸν κύριό μου τὸ ἀγαπητότατο τέκνο μου

---

2. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος παρουσιάζει τὸν ἑαυτό του εὐτυχισμένον μέσα στὴν τρικυμία, γιὰ νὰ παρηγορήσει τοὺς φίλους του στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ τοὺς δώσει θάρρος, ὥστε νὰ εἶναι κι' ἐκεῖνοι εὐτυχισμένοι.

5 *αὐτῷ πρὸς τοῦτο χρῆσαι, γνησίῳ τε ὄντι καὶ σφόδρα ἡμῖν ἀνακειμένῳ καὶ πάνυ αἰδουμένῳ τὴν κοσμιότητά σου καὶ τὴν εὐλάβειαν.*

## *ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'*

*1. Ἀλλὰ καὶ τοῦτό σοι λελύσθω τὸ δέος τὸ τῆς ὁδοιπορίας τῆς ἡμετέρας. Καὶ γάρ, ὅπερ ἔφθην ἐπιστείλας, τὸ σῶμα ἡμῖν εἰς ὑγίειαν καὶ πλείονα ρῶσιν ἐπέδωκε, τοῦ τε ἀέρος καλῶς ἡμῖν κεχρημένου, τῶν τε ἀπαγόντων ἡμᾶς πᾶσαν ποιουμένων σπουδήν, ὑπὲρ ὃ βου-*
5 *λόμεθα, ἀναπαύειν ἡμᾶς καὶ ἔργον τοῦτο ποιουμένων. Μέλλων δὲ ἀπὸ τῆς Νικαίας ἐξιέναι ταύτην διεπεμψάμην τὴν ἐπιστολήν, τρίτῃ μηνὸς τοῦ Ἰουλίου.*

*2. Γράφε οὖν ἡμῖν συνεχῶς περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. Διακονήσεται γάρ σοι πρὸς τοῦτο ὁ δεσπότης μου Περγάμιος, ᾧ σφόδρα τεθάρρηκα. Μὴ περὶ τῆς ὑγιείας μόνον ἡμῖν δήλου τῆς σῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἐσκεδάσθαι σοι τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος. Εἰ γὰρ μάθοιμεν διὰ*
5 *τῶν γραμμάτων τῶν σῶν τοῦτο, καὶ συνεχέστερον ἐπιστελοῦμεν, ὡς ἀνύοντές τι πλέον δι' ὧν γράφομεν. Εἰ τοίνυν ἐπιθυμεῖς πυκνότητος ἀπολαύειν ἐπιστολῶν, δήλου σαφῶς ἡμῖν ὅτι γίνεταί τι πλέον ἀπὸ τῆς πυκνότητος καὶ ὄψει μετὰ δαψιλείας τοῦτο παρέχοντας.*

*3. Ἐπεὶ καὶ νῦν, πολλῶν παρελθόντων ἐντεῦθεν τῶν δυναμένων γράμματα κομίσαι, μὴ δεξάμενος παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος ἐπιστολὴν σφόδρα ἤλγησα.*

---

3. Ὁ Περγάμιος ἦταν ἐπίσκοπος, μαθητὴς τοῦ Ἰωάννη, ποὺ τὸν ἀκολούθησε οἰκειοθελῶς στὴν ἐξορία ἀρχικὰ κι' ἔκαμε κάπου κάπου χρέη ταχυδρόμου. Βλ. ἐπιστολὲς 2 καὶ 4.

Περγάμιο[3]. Κι ἂν θέλεις νὰ μοῦ γράψεις, χρησιμοποίησε αὐτὸν ὡς κομιστή, διότι εἶναι γνήσιος φίλος, πολὺ ἀφοσιωμένος σὲ μένα καὶ σέβεται ἐξαιρετικὰ τὴν κοσμιότητα καὶ εὐλάβειά σου.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 2 *

1. Ἀλλὰ κι' αὐτὸς ὁ φόβος ἂς σοῦ φύγει, ὁ φόβος γιὰ τὴν ὁδοιπορία μου. Διότι, ὅπως μόλις σοῦ ἔγραψα, τὸ σῶμα μου βρίσκεται σὲ ὑγεία καὶ εἶναι περισσότερο δυναμωμένο· ὁ ἀέρας μοῦ ταιριάζει καλὰ καὶ οἱ ὁδηγοί μου καταβάλλουν κάθε προσπάθεια, περισσότερο ἀπ' ὅσο θέλω, νὰ μὲ ἀναπαύουν καὶ θεωροῦν αὐτὸ σὰν ἀποστολή τους. Σοῦ ἔστειλα αὐτὴ τὴν ἐπιστολὴ τὴν τρίτη τοῦ μηνὸς Ἰουλίου, καθὼς πρόκειται ν' ἀναχωρήσομε ἀπὸ τὴ Νίκαια.

2. Γράφε μου λοιπὸν συνεχῶς γιὰ τὴν ὑγεία σου. Θὰ ἐξυπηρετήσει σ' αὐτὸ ὁ δεσπότης μου Περγάμιος, στὸν ὁποῖο ἔχω πλήρη ἐμπιστοσύνη. Νὰ μὴ μοῦ δηλώσεις ὅμως μόνο γιὰ τὴν ὑγεία σου, ἀλλὰ καὶ νὰ μοῦ ἀναγγείλεις ὅτι σοῦ διαλύθηκε τὸ νέφος τῆς ἀθυμίας. Διότι, ἂν μάθω αὐτὸ ἀπὸ τὰ γράμματά σου, τότε θὰ σοῦ στέλνω συχνότερα, ἀφοῦ θὰ κερδίζω κάτι περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ σοῦ γράφω. Ἂν λοιπὸν ἐπιθυμεῖς νὰ παίρνεις πυκνὰ γράμματα, δήλωσέ μου μὲ σαφήνεια, ὅτι ἀπὸ τὴν πυκνότητα ὑπάρχει κάποια ὠφέλεια καὶ θὰ δεῖς νὰ σοῦ τὸ προσφέρω αὐτὸ μὲ ἀφθονία.

3. Κι' αὐτὴ τὴ στιγμὴ καθὼς δὲν ἔλαβα ἀπὸ τὴν τιμιότητά σου ἐπιστολή, ἐνῶ πέρασαν ἀπὸ ἐδῶ πολλοὶ ποὺ μποροῦσαν νὰ φέρουν γράμματα, στενοχωρήθηκα πολύ.

---

* Παλαιὸς ἀριθμὸς τῆς ἐπιστολῆς 10. Γράφηκε στὴ Νίκαια, 2 Ἰουλίου 404

1. Προφνῶς ἀπαντώντας στὴν προηγούμενη ἐπιστολὴ ἡ Ὀλυμπιὰς ἐξέφραζε τὸ φόβο της γιὰ τὴ δυσκολία τῆς ὁδοιπορίας ποὺ θὰ εὕρισκε ὁ ἱεράρχης.

## *ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ'*

*1. Ὅταν ἴδω δήμους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κατὰ τὰς ὁδούς, κατὰ τοὺς σταθμούς, κατὰ τὰς πόλεις ἐκχεομένους καὶ ὁρῶντας ἡμᾶς καὶ δακρύοντας, ἐννοῶ ἐν τίσι τὰ ὑμέτερα. Εἰ γὰρ οὗτοι, νῦν πρῶτον ἡμᾶς ἑωρακότες, οὕτω κατακλῶνται ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, ὡς μηδὲ ἀνενεγκεῖν ῥᾳδίως, ἀλλὰ ἱκετευόντων ἡμῶν καὶ παρακαλούντων καὶ συμβουλευόντων, θερμοτέρους ἤφιον δακρύων κρουνούς, εὔδηλον ὅτι παρ' ὑμῖν σφοδρότερος ὁ χειμών. Ἀλλ' ὅσῳ σφοδρότερος ὁ χειμών, τοσούτῳ καὶ μείζονα τὰ βραβεῖα, εἰ διηνεκῶς αὐτὸν εὐχαρίστως ἐνέγκοιτε καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀνδρείας, ὥσπερ οὖν καὶ φέρετε. Ἐπεὶ καὶ κυβερνῆται ἀνέμου σφοδροῦ πνέοντος, ἂν μὲν πέρα τοῦ μέτρου τὰ ἱστία ἀναπετάσωσιν, περιτρέπουσι τὸ σκάφος, ἂν δὲ συμμέτρως καὶ ὡς προσῆκεν, ἰθύνουσιν αὐτὸ μετὰ ἀσφαλείας πολλῆς.*

*2. Ταῦτ' οὖν εἰδυῖα, δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, μὴ ἐκδῷς σεαυτὴν τῇ τῆς ἀθυμίας τυραννίδι, ἀλλὰ κράτει τῷ λογισμῷ τοῦ χειμῶνος· δύνασαι γάρ, καὶ οὐ μεῖζόν σου τῆς τέχνης τὸ κλυδώνιον· καὶ πέμπε γράμματα ἡμῖν τοῦτο ἀπαγγέλλοντα, ἵνα, καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην, μαθόντες ὅτι μετὰ τῆς προσηκούσης σοι συνέσεως καὶ φιλοσοφίας ἤνεγκας τὴν ἀθυμίαν ταύτην.*

*Ταῦτα ἐγγὺς Καισαρείας λοιπὸν ἐλθὼν ἐπέσταλκά σου τῇ τιμιότητι.*

---

* Γράφηκε στὸ τέλος Ἰουλίου τοῦ 404, καθὼς ἔφθαναν στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας. Παλαιὸς ἀριθμὸς Ἐπιστολῆς 9.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 3 *

1. Ὅταν βλέπω πλήθη ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν νὰ ξεχύνονται στοὺς δρόμους, στοὺς σταθμούς, νὰ μὲ βλέπουν καὶ νὰ δακρύζουν, καταλαβαίνω σὲ ποιά κατάσταση εἶσθε σεῖς. Ἂν δηλαδὴ αὐτοὶ ἐδῶ, ποὺ μὲ εἶδαν γιὰ πρώτη φορά, συντρίβονται τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν ἀθυμία, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν νὰ συνέλθουν εὔκολα, ἀλλά, ἐνῶ ἐγὼ τοὺς ἱκέτευα καὶ τοὺς παρακαλοῦσα καὶ τοὺς συμβούλευα νὰ ἠρεμήσουν, ἄφηναν θερμότερες πηγὲς δακρύων, εἶναι φανερὸ ὅτι σὲ σᾶς ἡ τρικυμία εἶναι σφοδρότερη. Ἀλλὰ ὅσο σφοδρότερη εἶναι ἡ τρικυμία, τόσο καὶ τὰ βραβεῖα εἶναι μεγαλύτερα, ἂν τὴν ὑποφέρετε συνεχῶς μὲ εὐχαρίστηση καὶ μὲ τὴν πρέπουσα ἀνδρεία, ὅπως καὶ κάμνετε. Διότι καὶ οἱ κυβερνῆτες τῶν πλοίων σὲ περίπτωση ποὺ πνέει σφοδρὸς ἄνεμος, ἂν ἀνοίξουν τὰ πανιὰ πέρα ἀπὸ τὸ κανονικό, ἀνατρέπουν τὸ σκάφος· ἂν τὰ ἀνοίξουν κανονικὰ καὶ ὅπως πρέπει, τὰ ὁδηγοῦν μὲ πολλὴ ἀσφάλεια.

2. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, δέσποινά μου θεοφιλέστατη, μὴ παραδοθεῖς στὴν τυραννία τῆς ἀθυμίας, ἀλλὰ νίκα τὴν τρικυμία μὲ τὸ λογισμό· διότι μπορεῖς καὶ ὁ κλυδωνισμὸς δὲν εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἱκανότητά σου. Καὶ στέλνε μου γράμματα ποὺ θὰ μοῦ ἀναγγέλλουν αὐτὴ τὴ νίκη, ὥστε καὶ στὴν ξενιτιὰ βρισκόμενος νὰ κερδίσω πολλὴ εὐφροσύνη, καθὼς θὰ μάθω ὅτι ὑπέμεινες αὐτὴν τὴν ἀθυμία μὲ τὴν πρέπουσα σύνεση καὶ φιλοσοφία[1].

Ἔστειλα αὐτὸ τὸ γράμμα πρὸς τὴν τιμιότητά σου ὅταν ἦλθα πλησίον τῆς Καισάρειας.

---

1. Ἡ λέξη «φιλοσοφία» ἐδῶ ἔχει τὴν ἔννοια τῆς ἐγκρατήσεως κατὰ τὰ στωϊκὰ πρότυπα.

*1. Τὴν ἀρρωστίαν διαφυγών, ἣν κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπέμεινα, ἧς καὶ τὰ λείψανα εἰς Καισάρειαν ἐκόμισα, καὶ πρὸς ὑγίειαν ἐπανελθὼν λοιπὸν καθαράν, ἐπιστέλλω σου τῇ εὐλαβείᾳ ἀπὸ Καισαρείας αὐτῆς, ἐν ᾗ πολλῆς ἀπολαύσας θεραπείας ῥᾷον διετέθην, ἰατρῶν ἀρί-*
*5 στων καὶ σφόδρα εὐδοκιμωτάτων καὶ συμπαθείᾳ καὶ φίλτρῳ μᾶλλον οὐχὶ τέχνῃ μόνῃ θεραπευόντων ἡμᾶς ἐπιτυχών, ὧν θάτερος καὶ συναπελθεῖν ἡμῖν ὑπέσχετο καὶ ἕτεροι δὲ πλείους τῶν ἐν ἀξιώμασι.*

*2. Καὶ ἡμεῖς μὲν πολλάκις ἐπιστέλλομεν τὰ καθ' ἡμᾶς, αὐτὴ δέ, ὃ καὶ ἔμπροσθεν ἐνεκάλεσα, σπανιάκις τοῦτο ποιεῖς. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ῥᾳθυμίας σῆς ἐστι τοῦτο, καὶ οὐχὶ ἡ σπάνις τῶν γραμματηφόρων τοῦτο ποιεῖ, ὁ κύριός μου ὁ ἀδελφὸς τοῦ μακαρίου Μαξίμου*
*5 τοῦ ἐπισκόπου πρὸ δύο τούτων ἀπήντησεν ἡμερῶν καὶ αἰτηθεὶς παρ' ἡμῶν γράμματα, ἔφησε μηδένα βουληθῆναι δοῦναι αὐτῷ· ἀλλὰ καὶ τὸν Τίγριον τὸν πρεσβύτερον αἰτηθέντα παρ' αὐτοῦ μὴ παρασχεῖν. Παρακαλῶ, ὀνείδισον αὐτῷ τοῦτο καὶ τῷ γνησίῳ καὶ θερμῷ ἡμῶν ἐραστῇ καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ πᾶσιν τοῖς περὶ Κυριακὸν τὸν ἐπί-*
*10 σκοπον.*

*Τοῦ γὰρ τόπου ἕνεκεν, ὥστε ἐναλλαγῆναι, μήτε αὐτοῖς μηδὲ ἄλλῳ μηδενὶ ἐνοχλήσητε. Δεδέγμεθα τὴν χάριν. Ἴσως γὰρ ἠβουλήθησαν καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν. Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν· οὐ γὰρ παύσομαι τοῦτο ἐπιλέγων ἀεὶ ἐπὶ πᾶσί μοι τοῖς συμβαίνουσιν.*
*15 Ἔστω τοῦτο· οὐκ ἠδυνήθησαν. Μὴ καὶ γράφειν οὐκ ἠδύναντο;*

*3. Πολλὰ εὐχαρίστησον ταῖς κυρίαις μου ταῖς ἀδελφαῖς τοῦ κυρίου*

---

* Ἐπιστολὴ 12 κατὰ τὴν παλαιὰ ἀρίθμηση, γραμμένη λίγο ἀργότερα ἀπὸ τὴν 3. Γράφηκε στὴν Καισάρεια τὸν Αὔγουστο τοῦ 404.

1. Ὁ ἐπίσκοπος Μάξιμος, ποὺ διώχθηκε καὶ ὁ ἴδιος, ἔλαβε ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὴν ἐπιστολὴ 150.

2. Ὁ Τίγριος ἦτο ἀφοσιωμένος στὸν Ἰωάννη ἱερεύς. Φυλακίσθηκε τὴν ἴδια ἐποχὴ μὲ τὴν Ὀλυμπιάδα λόγω τῆς πυρκαϊᾶς στὴ Μεγάλη Ἐκκλησία. Βλ. Σωζομένου *Ἐκκλ. Ἱστορία* 8,24.

# ΕΠΙΣΤΟΛΗ 4*

1. Ἀφοῦ διέφυγα ἀπὸ τὴν ἀρρώστια ποὺ ὑπέφερα στὸ δρόμο, τῆς ὁποίας τὰ λείψανα τὰ ἔφερα στὴν Καισάρεια, κι' ἐπανῆλθα τώρα σὲ πλήρη ὑγεία, γράφω στὴν εὐλάβειά σου μέσα ἀπὸ τὴν Καισάρεια. Ἀπέκτησα καλύτερη διάθεση, διότι ἀπόλαυσα καλὴ θεραπεία· βρῆκα ἰατροὺς ἄριστους καὶ ἱκανώτατους, ποὺ μὲ θεράπευαν, ἢ καλύτερα ποὺ μὲ θεραπεύουν μὲ συμπάθεια κι' ἀγάπη καὶ ὄχι μόνο μὲ τὴν ἐπιστήμη. Ὁ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ μὲ συνοδεύσει στὸ δρόμο, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι.

2. Κι' ἐγὼ βέβαια σᾶς γράφω συχνὰ γιὰ τὴν κατάστασή μου, ἐσὺ ὅμως, ὅπως πολλὲς φορὲς ἕως τώρα σὲ κατηγόρησα, σπάνια τὸ κάμνεις αὐτό. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι αὐτὸ ὀφείλεται στὴν ἀδιαφορία σου κι' ὄχι στὸ σπάνιο τῶν ταχυδρόμων, πρὸ δύο ἡμερῶν ἀκριβῶς ἔφθασε ἐδῶ ὁ κύριός μου ὁ ἀδελφὸς τοῦ μακαρίου ἐπισκόπου Μαξίμου[1] καί, ὅταν τοῦ ζήτησα γράμματα, εἶπε ὅτι κανένας δὲν θέλησε νὰ τοῦ δώσει· ἀλλ' οὔτε ὁ πρεσβύτερος Τίγριος[2], ποὺ τοῦ ζήτησε, δὲν τοῦ ἔδωσε. Παρακαλῶ, κάμε παρατήρηση σ' αὐτὸν γι' αὐτό, καθὼς καὶ στὸν γνήσιο καὶ θερμὸ φίλο μου, τὸν ἐπίσκοπο Κυριακὸ[3] καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ποὺ εἶναι γύρω του.

Γιὰ τὴν ἀλλαγὴ ὅμως τοῦ τόπου μὴ ἐνοχλήσετε οὔτε αὐτοὺς οὔτε κανένα ἄλλον. Δέχθηκα τὴ χάρη τους. Βέβαια ἴσως θέλησαν καὶ δὲν τὸ κατόρθωσαν[4]. Δόξα στὸ Θεὸ γιὰ ὅλα τὰ πράγματα· δὲν θὰ παύσω ποτὲ νὰ λέγω αὐτὲς τὶς λέξεις σὲ ὅλα ὅσα μοῦ συμβαίνουν. Ἂς σταθῶ σ' αὐτό· δὲν κατόρθωσαν. Ἀλλὰ μήπως δὲν μποροῦσαν οὔτε νὰ γράφουν;

3. Δῶσε πολλὲς εὐχαριστίες στὶς κυρίες μου, τὶς ἀδελφὲς τοῦ κυ-

---

3. Ὁ Κυριακός, ἐπίσκοπος Συννάδων, συνόδευσε τὸν Ἰωάννη στὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐξορίας του, ὡς ποὺ συνελήφθηκε μὲ ἄλλους συναδέλφους καὶ κρατήθηκε στὴ Βιθυνία, ἀπ' ὅπου ἀργότερα ὁδηγήθηκε στὴ Χαλκηδόνα. Ὁ Χρυσόστομος τοῦ ἔστειλε ἀριθμὸ ἐπιστολῶν.

4. Κάποιοι φίλοι ἀξιωματοῦχοι προσπάθησαν ν' ἀλλάξουν τὴν κυβερνητικὴ ἀπόφαση περὶ τοῦ τόπου ἐξορίας, ποὺ ἦταν πολὺ μακρινός· ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχαν. Ὁ Χρυσόστομος ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνη του γιὰ τὴν ἀγαθή τους πρόθεση, ἀλλὰ κάπως εἰρωνικά.

*μου τοῦ τιμιωτάτου ἐπισκόπου Περγαμίου, πολλὴν ὑπὲρ ἡμῶν ποιουμέναις σπουδήν. Καὶ γὰρ τὸν κύριόν μου τὸν δοῦκα, τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ, σφόδρα παρεσκεύασαν περὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι, ὡς σφό-*
5 *δρα κἀκεῖνον ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς ἐκεῖσε εἶναι.*

*4. Καὶ αὐτὴ δὲ συνεχῶς ἡμῖν δήλου τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς. Ἡμῶν δὲ ἕνεκεν ἄφροντις ἔσο. Καὶ γὰρ ἐν ὑγιείᾳ ἐσμὲν καὶ εὐθυμίᾳ καὶ πολλῆς ἀπολαύομεν τῆς ἀνέσεως, μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας. Ἐπιθυμοῦμεν δὲ μαθεῖν περὶ τῶν κατὰ*
5 *Κυριακὸν τὸν ἐπίσκοπον εἰ ἀφέθησαν· καὶ οὐδεὶς ἡμῖν σαφὲς οὐδὲν ἀπήγγειλεν· καὶ τοῦτο ἡμῖν δηλώσατε. Εἰπὲ Κυριακῷ τῷ ἐπισκόπῳ ὅτι λυπούμενος αὐτῷ οὐκ ἐπιστέλλω.*

## *ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε'*

*1. Οὐκ ἔμελλον ἄρα οὐδὲ τῆς πόλεως ἀναχωρήσας ἀπαλλάττεσθαι τῶν συντριβόντων ἡμῶν τὴν διάνοιαν. Οἱ γὰρ κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμῖν ἀπαντῶντες, οἱ μὲν ἐξ ἀνατολῆς, οἱ δὲ ἐξ Ἀρμενίας, οἱ δὲ καὶ ἀλλαχόθεν τῆς οἰκουμένης, πηγὰς ἀφιᾶσι δακρύων ἡμᾶς βλέποντες*
5 *καὶ κωκυτοὺς προστιθέασι καὶ δι' ὀδυρμῶν πᾶσαν παραπέμπονται τὴν ὁδόν. Ταῦτα δὲ εἴρηκα, ἵνα μάθητε ὅτι πολλοὺς ἔχω συναλγοῦντας ἡμῖν· οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο εἰς παραμυθίας λόγον. Εἰ γὰρ τὸ ἐναντίον ὡς βαρὺ καὶ ἀφόρητον ὁ προφήτης θρηνεῖ λέγων, «καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον καὶ οὐχ ὑπῆρξεν, καὶ παρακαλοῦντας καὶ*
10 *οὐχ εὗρον», εὔδηλον ὅτι τοῦτο πολλὴν φέρει τὴν παραμυθίαν, τὸ κοινωνοὺς ἔχειν τῆς ἀθυμίας τὴν οἰκουμένην ἅπασαν. Εἰ δὲ καὶ ἑτέραν ζητεῖς παραμυθίαν, ἡμεῖς οἱ τὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα παθόντες κακά, ἐν ὑγιείᾳ, ἐν ἀδείᾳ διάγομεν, ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ, ἀριθμοῦν-*

---

5. Αὐτὸς ὁ δούκας, γαμβρὸς τοῦ Περγαμίου, θὰ ἦταν διοικητὴς κάποιας σπουδαίας πόλεως, ὅπου καταβλήθηκε προσπάθεια νὰ περιορισθεῖ ὁ Χρυσόστομος. Προφανῶς τῆς Σεβαστείας λοιπόν.

ρίου μου, τοῦ τιμιωτάτου ἐπισκόπου Περγαμίου[5], γιὰ τὴν πολλὴ φροντίδα ποὺ δείχνουν γιὰ μένα. Διότι ἐπηρέασαν τὸν κύριό μου τὸν δοῦκα, τὸν γαμβρό του, νὰ ἔχει τέτοια θερμὴ διάθεση ἀπέναντί μου, ὥστε κι' ἐκεῖνος νὰ ἐπιθυμεῖ πολὺ νὰ εἶμαι ἐκεῖ.

4. Ἐσὺ τώρα νὰ μοῦ στέλνεις συνεχῶς εἰδήσεις γιὰ τὴν ὑγεία τὴ δική σου κι' ἐκείνων ποὺ μὲ ἀγαποῦν. Γιὰ μένα ὅμως νὰ μὴ ἀνησυχεῖς. Διότι βρίσκομαι σὲ ὑγεία καὶ εὐθυμία κι' ἀπολαμβάνω πολλὴ ἄνεση ὣς σήμερα. Ἐπιθυμῶ βέβαια νὰ μάθω, ἂν ἀφέθηκαν ἐλεύθεροι οἱ συνοδοὶ τοῦ ἐπισκόπου Κυριακοῦ, ἀλλὰ κανένας δὲν μοῦ ἀποσαφήνισε αὐτὸ τὸ θέμα· γνωστοποίησέ μου λοιπὸν κι' αὐτὸ τὸ θέμα.

Πὲς στὸν ἐπίσκοπο Κυριακὸ ὅτι δὲν τοῦ γράφω, διότι λυποῦμαι γι' αὐτόν.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 5 *

1. Δὲν ἐπρόκειτο λοιπὸν ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὶς καταστάσεις ποὺ συντρίβουν τὴ διάνοιά μου[1]. Πράγματι οἱ ἄνθρωποι ποὺ μὲ συναντοῦν στὸ δρόμο, ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἀρμενία, καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἄλλα σημεῖα τῆς ἐπικράτειας, ἀφήνουν βρύση τὰ δάκρυα, καθὼς μὲ βλέπουν, καὶ προσθέτουν θρήνους καὶ μὲ ἀκολουθοῦν σ' ὅλον τὸ δρόμο μὲ ὀδυρμούς. Τὰ λέγω αὐτά, γιὰ νὰ μάθετε ὅτι ἔχω πολλοὺς ἀνθρώπους ποὺ μὲ συμπονοῦν, κάτι ποὺ δὲν εἶναι μικρὸ γιὰ παρηγοριά. Πράγματι, ἂν ὁ προφήτης θρηνεῖ τὸ ἀντίθετο σὰν βαρὺ καὶ ἀφόρητο, λέγοντας, «περίμενα κάποιον νὰ συλλυπηθεῖ μαζί μου, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε, περίμενα παρηγορητές, ἀλλὰ δὲν βρῆκα»[2], εἶναι φανερὸ ὅτι πολλὴ παρηγοριὰ δίνει αὐτό, δηλαδὴ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς κοινωνοὺς τῆς ἀθυμίας ὅλη τὴν οἰκουμένη. Ἂν ὅμως ζητᾶς κι' ἄλλη παρηγοριά, ἐγὼ ποὺ τόσα καὶ τέτοια κακὰ ἔπαθα, βρίσκομαι σὲ καλὴ ὑγεία, σὲ ἀσφάλεια, σὲ πολλὴ ἡσυχία, ἀπαριθ-

---

* Γράφηκε λίγο μετὰ τὴν προηγούμενη, μόλις ἀναχώρησαν ἀπὸ τὴν Καισάρεια, τὸν Αὔγουστο τοῦ 404. Παλαιὸς ἀριθμὸς ἐπιστολῆς 8.

1. Οἱ συγκινητικὲς ἐκδηλώσεις, ποὺ συνάντησε ὁ Χρυσόστομος στὴν Καισάρεια, συνεχίσθηκαν καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τὴν πόλη αὐτή.

2. Ψαλμ. 68,21.

*τες ἡμῶν τὰ παθήματα τὰ ποικίλα καὶ συνεχῆ, τὰς θλίψεις, τὰς ἐπι-*
15 *βουλὰς καὶ τῇ μνήμῃ τούτων ἐντρυφῶντες διηνεκῶς.*

*2. Ταῦτ' οὖν καὶ αὐτὴ λογιζομένη σκέδασον τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. Ἐπεὶ καὶ νῦν τοῦ κυρίου μου τοῦ ποθεινοτάτου Ἀραβίου ἐπεσταλκότος ἡμῖν, ἐθαύμασα πῶς ἡ σὴ τιμιότης οὐκ ἐπέστειλε, καίτοι τῆς κυρίας μου, τῆς*
5 *ἐλευθέρας αὐτοῦ, σφόδρα σοι φίλης οὔσης. Ἐννόει δὲ κἀκεῖνο, ὅτι καὶ τὰ χρηστὰ καὶ τὰ λυπηρὰ τοῦ παρόντος βίου παροδεύεται ἅπαντα. Εἰ γὰρ καὶ στενὴ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός, ἀλλ' ὅμως ὁδός· ἀναμνήσω γάρ σε ῥήματος, οὗ πολλάκις διελέχθην πρὸς σέ· 'εἰ καὶ πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδός, ἀλλὰ καὶ αὕτη ὁδός'. Ἀπαλ-*
10 *λαγεῖσα τοίνυν τῆς γῆς, μᾶλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ συνδέσμου τῆς σαρκός, διέγειρόν σου τῆς φιλοσοφίας τὸ πτερὸν μηδὲ ἀφῇς ὑπὸ τῆς σκιᾶς αὐτὸ καὶ τοῦ καπνοῦ (τοῦτο γὰρ τὰ ἀνθρώπινα) βαπτίζεσθαι καὶ καθέλκεσθαι. Ἀλλά, κἂν ἴδῃς ἐκείνους τοὺς τοσαῦτα εἰς ἡμᾶς παρανομήσαντας καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ἔχοντας καὶ τιμῆς ἀπολαύ-*
15 *οντας καὶ δορυφορίας, ἐπίλεγε τὸ ῥῆμα τοῦτο· «πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν» καὶ δάκρυε διὰ ταῦτα μᾶλλον αὐτοὺς καὶ θρήνει. Ὁ γὰρ ἐνταῦθα κακόν τι ποιῶν, εἶτα πρὸς τῷ μὴ δοῦναι δίκην καὶ τιμῆς παρὰ ἀνθρώπων ἀπολαύων, μέγιστον ἀπελεύσεται τιμωρίας ἐφόδιον ἔχων τὴν τιμήν. Διά τοι*
20 *τοῦτο καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος χαλεπῶς ἀπετηγανίζετο, οὐ τῆς ὠμότητος μόνης ἕνεκεν ἣν περὶ τὸν Λάζαρον ἐπεδείξατο δίκας διδούς, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐημερίας, ἧς ἐν ὠμότητι τοσαύτῃ διηνεκῶς ἀπολαύων οὐδὲ ταύτῃ βελτίων ἐγένετο.*

*3. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια (οὐ γὰρ διελίπομεν ταῦτά σοι συνεχῶς ἐπᾴδοντες) διαλεγομένη πρὸς ἑαυτήν, δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, ἀπόθου τὸ βαρὺ τῆς ἀθυμίας φορτίον καὶ δῆλον ἡμῖν τοῦτο ποίησον ἵνα, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἐπέσταλκα, μαθὼν ὅτι γίνεταί σοί*
5 *τι πλέον εἰς παραμυθίας λόγον καὶ ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέρων, συνεχέστερον χρήσωμαι τῷ φαρμάκῳ.*

---

3. Ὁ Ἀράβιος, φίλος τοῦ Χρυσοστόμου στενός, εἶχε θέσει στὴ διάθεση τοῦ ἱεράρχη τὴν οἰκία του στὴ Σεβάστεια, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θα τοῦ ἐπέτρεπαν οἱ ἀρχὲς νὰ μείνει σ' αὐτὴν τὴν πόλη, πράγμα ποὺ δὲν συνέβηκε.

μώντας τὰ παθήματά μου, τὰ ποικίλα καὶ συνεχή, τὶς θλίψεις, τὶς ἐπιβουλές, καὶ ἐντρυφώντας διαρκῶς στὴν ἀνάμνησή τους.

2. Καὶ σὺ λοιπόν, ἀναλογιζόμενη αὐτὰ τὰ πράγματα, διάλυσε τὸ νέφος τῆς ἀθυμίας καὶ γράφε μου συνέχεια γιὰ τὴν ὑγεία σου. Θαύμασα, πῶς καὶ τώρα, ποὺ μοῦ ἔγραψε ὁ κύριός μου ὁ ἀγαπητὸς Ἀράβιος[3], ἡ τιμιότης σου δὲν μοῦ ἔστειλε, ἂν καὶ ἡ κυρία μου, ἡ ἐλεύθερη σύζυγός του, εἶναι στενὴ φίλη σου. Ἀλλὰ σκέψου κι' αὐτό, ὅτι καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ θλιβερὰ τοῦ παρόντος βίου περνοῦν ὅλα. Πράγματι, κι' ἂν εἶναι στενὴ ἡ πύλη καὶ θλιμμένη ἡ ὁδός, ἀλλ' ὅμως εἶναι ὁδός. Θὰ σοῦ θυμίσω ἕνα λόγο, ποὺ πολλὲς φορὲς σοῦ εἶπα· 'κι' ἂν ἀκόμη ἡ πύλη εἶναι πλατειά, καὶ εὐρύχωρη ἡ ὁδός, ἀλλὰ κι' αὐτὴ ὁδὸς εἶναι'. Ἀπαλλάξου λοιπὸν ἀπὸ τὴ γῆ, ἢ καλύτερα ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς σάρκας, καὶ ὕψωσε τὸ φτερὸ τῆς φιλοσοφίας· μὴ τὸ ἀφήσεις νὰ βυθίζεται καὶ νὰ καταπνίγεται ἀπὸ τὴ σκιὰ καὶ τὸν καπνό, ποὺ εἶναι ἀνθρώπινα πράγματα. Ἀλλὰ κι' ἂν ἀκόμη δεῖς ἐκείνους, ποὺ τόσα δεινὰ μοῦ ἐπέφεραν παράνομα, νὰ κατέχουν τὶς πόλεις τους καὶ ν' ἀπολαμβάνουν τιμὴ καὶ φρουρά, ἐπαναλάμβανε αὐτὸν τὸ λόγο, «πλατειὰ εἶναι ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρη ἡ ὁδὸς ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια»[4], καὶ κλαῖε τους μᾶλλον γι' αὐτὰ καὶ θρήνησέ τους. Διότι, ὅποιος κάμνει κάτι κακὸ ἐδῶ, κι' ἔπειτα ὄχι μόνο δὲν τιμωρεῖται ἀλλὰ καὶ ἀπολαμβάνει τιμὴ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, θὰ φύγει ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμο, ἔχοντας τὴν τιμὴ ὡς ἐφόδιο γιὰ τὴν τιμωρία. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς κι' ἐκεῖνος ὁ πλούσιος τηγανιζόταν, τιμωρούμενος ὄχι μόνο ἐξ αἰτίας τῆς ὠμότητας ποὺ ἐπέδειξε πρὸς τὸν Λάζαρο, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς εὐημερίας πού, ἂν καὶ τὴν ἀπολάμβανε συνεχῶς μὲ τέτοια ὠμότητα, οὔτε κι' ἔτσι ἔγινε καλύτερος[5].

3. Αὐτὰ καὶ τὰ ὅμοια μὲ αὐτὰ (διότι δὲν ἔπαυσα νὰ σοῦ τὰ ψάλλω αὐτὰ τὰ πράγματα συνέχεια), ἀναλογιζόμενη καθ' ἑαυτήν, δέσποινά μου θεοφιλέστατη, ἀπόβαλε τὸ βαρὺ φορτίο τῆς ἀθυμίας καὶ δῶσε μου αὐτὴ τὴ διαβεβαίωση, ὥστε, ὅπως καὶ προηγουμένως σοῦ ἔγραψα, ἀφοῦ πληροφορηθῶ ὅτι σοῦ ἔρχεται κάποια παραπάνω παρηγοριὰ κι' ἀπὸ τὰ γράμματά μου, θὰ χρησιμοποιήσω τακτικώτερα τὸ φάρμακο.

---

4. Ματθ. 7,13.
5. Εἶναι ὁ πλούσιος τῆς παραβολῆς, Λουκᾶ 16,19–32.

## *ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ϛ'*

*1. Μόλις ποτὲ ἀνεπνεύσαμεν εἰς τὴν Κουκουσὸν ἀφικόμενοι ὅθεν καὶ ἐπιστέλλομεν· μόλις ποτὲ διεβλέψαμεν ἀπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς ποικίλης τῶν κακῶν νεφέλης τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμᾶς καταλαβόντων. Νῦν γάρ, ἐπειδὴ παρῆλθε τὰ ὀδυνηρά, διηγοῦμαι αὐτὰ τῇ εὐλα-*
*5 βείᾳ σου. Ὅτε γὰρ ἐν αὐτοῖς ἦμεν, οὐκ ἠβουλόμην τοῦτο ποιῆσαι, μὴ σφόδρα σε λυπήσω. Τριάκοντα γὰρ σχεδὸν ἢ καὶ πλείους ἡμέρας πυρετοῖς χαλεπωτάτοις διετέλεσα παλαίων καὶ οὕτω τὴν μακρὰν ταύτην καὶ χαλεπὴν ὁδεύων ὁδὸν καὶ ἑτέραις χαλεπωτάταις ἀρρωστίαις πολιορκούμενος ταῖς ἀπὸ τοῦ στομάχου. Λόγισαι τὰ ἐν-*
*10 τεῦθεν, οὐκ ἰατρῶν ὄντων, οὐ βαλανείων, οὐκ ἐπιτηδείων, οὐ τῆς ἄλλης ἀνέσεως, ἰσαυρικοῦ φόβου πανταχόθεν ἡμᾶς πολιορκοῦντος, τῶν ἄλλων κακῶν ἅπερ ἡ δυσκολία τῶν ὁδῶν τίκτειν εἴωθε, φροντίδος, μερίμνης, ἐρημίας τῶν θεραπευσόντων. Ἀλλὰ νῦν ἅπαντα ταῦτα λέλυται.*

*2. Εἰς γὰρ τὴν Κουκουσὸν ἐλθόντες, τήν τε ἀρρωστίαν ἅπασαν ἀπεθέμεθα μετὰ τῶν λειψάνων, καί ἐσμεν ἐν ὑγείᾳ καθαρωτάτῃ, τοῦ τε φόβου τῶν Ἰσαύρων ἀπηλλάγημεν, πολλῶν ἐνταῦθα στρατιωτῶν ὄντων, καὶ σφόδρα πρὸς αὐτοὺς παρατεταγμένων, τῶν τε*
*5 ἐπιτηδείων ἡ ἀφθονία πάντοθεν ἡμῖν ἐπιρρεῖ, πάντων μετὰ πάσης εὐνοίας ἡμᾶς ὑποδεχομένων, καίτοι σφόδρα ἐρημοτάτου ὄντος τοῦ χωρίου. Ἀλλ' ἔτυχεν ὁ δεσπότης μου Διόσκορος ἐνταῦθα ὤν, ὃς καὶ εἰς Καισάρειαν ἀπέστειλεν οἰκέτην εἰς αὐτὸ τοῦτο, παρακαλῶν καὶ δεόμενος μὴ προτιμῆσαι τῆς αὐτοῦ οἰκίας ἑτέραν καὶ ἕτεροι δὲ*
*10 πλείους. Ἀλλ' ἀναγκαῖον ἐνόμισα τῶν ἄλλων τοῦτον προτιμῆσαι καὶ κατήχθημεν ἐν τοῖς αὐτοῦ. Καὶ πάντα ἡμῖν αὐτὸς γίνεται, ὡς καὶ*

---

* Αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ στάλθηκε μόλις ἔφθασε στὴν Κουκουσὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 404, ἴσως μὲ τὰ χέρια τοῦ Θεοδώρου, ἐπικεφαλῆς τῆς στρατιωτικῆς συνοδείας ποὺ ὁδήγησε τὸν Χρυσόστομο στὸν τόπο ἐξορίας κι' ἐπέστρεψε ἀπὸ ἐκεῖ. Παλαιὸς ἀριθμὸς Ἐπιστολῆς 13.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 6 *

1. Μόλις ἀνέπνευσα ἀπὸ τὸν ἐρχομό μας στὴν Κουκουσό, ἀπὸ ὅπου σοῦ γράφω. Μόλις διέβλεψα ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν καπνὸ καὶ ἀπὸ τὸ παρδαλὸ νέφος τῶν κακῶν ποὺ μὲ βρῆκαν στὸ δρόμο. Τώρα, ποὺ πέρασαν τὰ ὀδυνηρά, τὰ διηγοῦμαι στὴν εὐλάβειά σου. Διότι, ὅταν βρισκόμουν σ' αὐτά, δὲν ἤθελα νὰ τὸ κάνω αὐτό, γιὰ νὰ μὴ σὲ λυπήσω πολύ. Πάλευα μὲ φοβερὸ πυρετὸ ἐπὶ τριάντα σχεδὸν ἢ καὶ περισσότερες ἡμέρες καὶ σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση βάδιζα αὐτὴ τὴ μακρινὴ καὶ ἐπίπονη ὁδό, ἐνῶ συγχρόνως πολιορκούμουν ἀπὸ ἄλλες πολὺ καταπονητικὲς ἀρρώστιες τοῦ στομάχου. Σκέψου τώρα ὅλα τὰ σχετικά, ὅταν δὲν ὑπάρχουν ἰατροὶ οὔτε λουτρὰ οὔτε χρήσιμα ἐφόδια οὔτε ἄλλες ἀνέσεις, ὅταν ἀπὸ παντοῦ μᾶς πολιορκοῦσε ὁ φόβος τῶν Ἰσαύρων καὶ τὰ ἄλλα κακὰ ποὺ συνήθως γεννᾶ ἡ δυσκολία τῶν δρόμων, ἡ φροντίδα, ἡ ἀνησυχία, ἡ ἀπουσία τῶν ὑπηρετῶν. Ἀλλὰ τώρα ὅλα αὐτὰ ἔχουν λυθεῖ.

2. Πράγματι, ὅταν ἤλθαμε στὴν Κουκουσό, ἀπέβαλα ὅλη τὴν ἀρρώστια καὶ τὶς συνέπειές της, καὶ εἶμαι σὲ πλήρη ὑγεία, ἀπαλλαγήκαμε ἀπὸ τὸν φόβο τῶν Ἰσαύρων[1], διότι ἐδῶ ὑπάρχουν πολλοὶ στρατιῶτες παρατεταγμένοι ἐναντίον τους, καὶ τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια μᾶς ἔρχονται ἀπὸ παντοῦ ἄφθονα, ἐνῶ ὅλοι μὲ ὑποδέχονται μὲ κάθε καλωσύνη, ἂν καὶ τὸ χωριὸ εἶναι πολὺ ἀπομονωμένο. Ἀλλὰ ἔτυχε νὰ εἶναι ἐδῶ ὁ δεσπότης μου ὁ Διόσκορος[2], ὁ ὁποῖος μάλιστα ἔστειλε ἕνα ὑπηρέτη του στὴν Καισάρεια μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὲ παρακαλέσει καὶ νὰ μὲ ἱκετεύσει νὰ μὴ προτιμήσω ἀντὶ τῆς οἰκίας του ἄλλην, κάτι ποὺ ἔκαμαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ θεώρησα ἀναγκαῖο νὰ προτιμήσω αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ κατέλυσα στὴν οἰκία του.

---

1. Ἀνάμεσα στοὺς Ἰσαύρους ζοῦσαν πολλοὶ ληστὲς καὶ ἡ Ἰσαυρία ἦταν γνωστὴ ὡς χώρα ληστοτρόφος.

2. Ὁ Διόσκορος μνημονεύεται γιὰ τὶς περιποιήσεις του καὶ σ' ἄλλες ἐπιστολές. Εἶχε διαθέσει τὸ σπίτι του γιὰ τὴ φιλοξενία τοῦ ἱεράρχη.

*καταβοᾶν αὐτοῦ συνεχῶς διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ δαψίλειαν καὶ τὴν ἀφθονίαν ἣν βούλεται παρέχειν. Δι' ἡμᾶς γοῦν καὶ μετέστη χωρίον οἰκῶν, ὥστε παντὶ θεραπεῦσαι τρόπῳ, τήν τε οἰκίαν ἡμῖν κατα-*
15 *σκευάζει πρὸς χειμῶνα ἐπιτηδείαν, πάντα ποιῶν ὑπὲρ τούτου καὶ πραγματευόμενος, καὶ ὅλως οὐδὲν ἐλλέλειπται θεραπείας ἕνεκεν. Καὶ ἕτεροι δὲ πολλοὶ ἐπίτροποι καὶ οἰκονόμοι, παρὰ τῶν δεσποτῶν τῶν ἑαυτῶν κελευσθέντες διὰ γραμμάτων συνεχῶς παραγίνονται ἕτοιμοι κατὰ πάντα τρόπον ἡμᾶς ἀναπαῦσαι.*

*3. Ταῦτα δὲ πάντα εἴρηκα, καὶ τὰ μὲν ἀπωδυράμην τὰ πρότερα, τὰ δὲ εἶπον τὰ χρηστά, ἵνα μὴ προπετῶς τις ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἐγείρῃ. Εἰ μὲν γὰρ οἱ βουλόμενοι δοῦναι ἡμῖν τὴν χάριν κυρίους ἡμᾶς ποιοῖεν τοῦ εἶναι ὅπου βουλόμεθα, καὶ μὴ πάλιν ἕτερον ἡμῖν μέλλοιεν ἀπο-*
5 *κληροῦν τόπον ὃν ἂν ἐθέλωσι, κατάδεξαι τὴν χάριν. Εἰ δὲ ἔνθεν ἡμᾶς ἀνιστάντες εἰς ἕτερον μέλλοιεν πέμπειν τόπον (καὶ πάλιν ὁδός, καὶ πάλιν ἀποδημία), ἐμοὶ σφόδρα τοῦτο χαλεπώτατον· πρῶτον μὲν μήποτε εἰς μακρότερον ἢ εἰς χαλεπώτερον ἡμᾶς πέμψωσι χωρίον· ἔπειτα δὲ ὅτι μυρίων ἐξοριῶν ἐμοὶ τὸ ὁδεύειν χαλεπώτερον. Καὶ*
10 *γὰρ εἰς αὐτὰς ἡμᾶς κατήνεγκε τοῦ θανάτου τὰς πύλας ταύτης τῆς ἀποδημίας ἡ δυσκολία. Καὶ διατρίβομεν νῦν ἐν Κουκουσῷ τῇ διηνεκεῖ καθέδρᾳ καὶ ἡσυχίᾳ ἀνακτώμενοι ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ γενομένην ἡμῖν ταλαιπωρίαν καὶ τὰ συντετριμμένα ἡμῶν ὀστᾶ καὶ τὴν ταλαιπωρηθεῖσαν σάρκα διὰ τῆς ἡσυχίας θερα-*
15 *πεύοντες.*

*4. Ἀπήντησε δὲ καὶ ἡ κυρία μου Σαβινιανὴ ἡ διάκονος κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν αὐτὴν καθ' ἣν καὶ ἡμεῖς ἀπηντήσαμεν, συντετριμμένη μὲν καὶ τεταλαιπωρημένη, ἅτε ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας οὖσα ἔνθα καὶ κινεῖσθαι δύσκολον· ὅμως δὲ τῇ προθυμίᾳ νεάζουσα καὶ μηδενὸς*
5 *αἰσθανομένη τῶν λυπηρῶν. Ἑτοίμη γὰρ ἔφησεν εἶναι καὶ εἰς Σκυθίαν ἀπαντήσεσθαι, ἐπειδὴ τοιοῦτος ἐκράτει λόγος ὡς ἐκεῖ ἡμῶν ἀπαχθησομένων. Ἑτοίμη δέ ἐστιν, ὥς φησι, μηκέτι ὑποστρέφειν μηδαμοῦ, ἀλλ' ἐκεῖ διατρίβειν ἔνθα ἂν ὦμεν. Σφόδρα δε αὐτὴν ὑπεδέξαντο οἱ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ τῆς εὐ-*
10 *νοίας. Καὶ ὁ κύριός δέ μου Κωνστάντιος, ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύ-*

---

3. Πιθανῶς ἡ διακόνισσα Σαβινιανὴ ἦταν θεία τοῦ Ἰωάννη, ποὺ εἶχε ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια στὸν τόπο τῆς ἐξορίας μὲ δικά της μέσα.

Αὐτὸς ἔγινε τὰ πάντα γιὰ μένα, ὥστε νὰ τὸν ἐπικρίνουν συνεχῶς γιὰ τὴν πολλὴ ἁπλοχεριὰ καὶ ἀφθονία ποὺ δείχνει γιὰ μένα. Γιὰ χάρη μου μετακόμισε σ' ἐξοχικὸ τόπο, ὥστε νὰ μὲ περιποιηθεῖ μὲ κάθε τρόπο, καὶ κατασκεύασε γιὰ χάρη μου οἰκία κατάλληλη γιὰ τὸν χειμώνα, κάμοντας καὶ μεταχειριζόμενος τὰ πάντα γι' αὐτὸν τὸν σκοπό· καὶ τίποτε δὲν ἔλειψε γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησή μας. Καὶ ἄλλοι ἐπίσης ἐπίτροποι καὶ οἰκονόμοι, μὲ ἔγγραφες ἐντολὲς τῶν κυρίων τους, ἔρχονται συνεχῶς ἕτοιμοι νὰ μὲ ἀναπαύσουν μὲ κάθε τρόπο.

3. Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶπα, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ προηγούμενα τὰ ἐθρήνησα, ἐνῶ τὰ ἄλλα τὰ παρουσίασα ὡς καλά, γιὰ νὰ μὴ μὲ ξεσηκώσει κανεὶς ἀπὸ ἐδῶ μὲ προπέτεια. Ἂν αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ μοῦ κάνουν τὴ χάρη μοῦ ἔδιναν τὸ δικαίωμα νὰ μείνω ὅπου θέλω καὶ δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὁρίσουν πάλι ἄλλον τόπο παραμονῆς κατὰ τὴ θέλησή τους, νὰ δεχθεῖς τὴ χάρη τους. Ἂν ὅμως, ξεσηκώνοντάς με ἀπὸ ἐδῶ, πρόκειται νὰ μὲ στείλουν σὲ ἄλλον τόπο (καὶ πάλι δρόμος, καὶ πάλι ταξίδι), αὐτὸ μοῦ εἶναι πολὺ κουραστικό. Πρῶτα ὑπάρχει φόβος μήπως μὲ στείλουν σὲ μακρινώτερο ἢ σὲ χειρότερο τόπο· ἔπειτα γιὰ μένα εἶναι δυσκολώτερη ἡ ὁδοιπορία ἀπὸ μύρια ταξίδια. Διότι ἡ δυσκολία αὐτῆς τῆς ἀποδημίας μὲ κατέβασε ἕως τὶς πύλες τοῦ θανάτου. Καὶ τώρα διαμένω στὴν Κουκουσό, ἀναλαμβάνοντας δυνάμεις ἀπὸ τὴ διαρκὴ παραμονὴ καὶ ἡσυχία καὶ θεραπεύοντας μὲ τὴν ἡσυχία τὴν ταλειπωρία ποὺ ὑπέστην γιὰ πολὺν καιρὸ καὶ τὰ σπασμένα ὀστᾶ μου καὶ τὴν ταλαιπωρημένη σάρκα μου.

4. Τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ φθάσαμε ἐμεῖς ἔφθασε καὶ ἡ κυρία μου Σαβινιανή, ἡ διακόνισσα[3], συντριμμένη καὶ ταλαιπωρημένη, διότι βρίσκεται σὲ τέτοια ἡλικία, ποὺ καὶ νὰ κινεῖται τῆς εἶναι δύσκολο· ἀλλ' ὅμως στὴν προθυμία νεάζει καὶ δὲν αἰσθάνεται κανένα πόνο. Εἶπε μάλιστα ὅτι εἶναι ἕτοιμη νὰ φθάσει ὡς τὴ Σκυθία, ἐπειδὴ εἶχε ἀκουσθεῖ ὅτι ἐκεῖ θὰ μὲ ὁδηγήσουν. Εἶναι ἕτοιμη, ὅπως λέγει, νὰ μὴ ἐπιστρέψει πουθενά, ἀλλὰ νὰ διαμείνει ἐκεῖ ποὺ θὰ εἶμαι ἐγώ. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἄνθρωποι τὴν ὑποδέχθηκαν μὲ πολὺν ζῆλο καὶ πολλὴν ἀγάπη. Καὶ ὁ κύριός μου Κωνστάντιος πάλι[4], ὁ εὐλαβέστα-

4. Ὁ Κωνστάντιος ἦταν πρεσβύτερος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια, ἔμπιστος καὶ ζηλωτής. Στὴν Κωνσταντινούπολη στενογραφοῦσε κηρύγματα τοῦ Χρυσοστόμου, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴ χειρόγραφη παράδοση. Ζοῦσε κρυμμένος στὴν Κωνσταντινούπολη.

*τερος, πάλαι ἂν ἐνταῦθα ἦν. Καὶ γὰρ καὶ ἐπέστειλέ μοι παρακαλῶν, ἵνα ἐπιτρέψω αὐτῷ ἐλθεῖν· τῆς γὰρ ἐμῆς γνώμης χωρὶς μηδ' ἂν τολμῆσαι παραγενέσθαι, καίτοι γε σφόδρα ἐπιθυμῶν καί, ὥς φησιν, οὐδὲ αὐτόθι μένειν δυνάμενος· κρύπτεται γὰρ καὶ λανθάνει· τοσαῦτα*
*15 αὐτὸν συνέχει κακά, καθώς φησι.*

*5. Παρακαλῶ τοίνυν μὴ ἄλλως ποιήσῃς τοῦ τόπου ἕνεκεν. Εἰ δι' αὖ πάλιν δοκιμάσειας ἀποπειρασθῆναι τῆς γνώμης αὐτῶν, αὐτὴ μὲν οἴκοθεν μηδὲν εἴπῃς, δοκίμασον δὲ ποῦ προῄρηνται κατὰ τὴν σύνεσίν σου· δύνασαι γάρ. Κἂν ἴδῃς ὅτι πλησίον αὐτόθι που ἐν παραθα-*
*5 λασσίῳ πόλει, ἢ ἐν Κυζίκῳ, ἢ Νικομηδείας πλησίον, καὶ τοῦτο κατάδεξαι. Εἰ δ' ἄρα μακρότερόν που, ἢ τοῦ τόπου τούτου μακρότερον, ἢ τοσοῦτον ὅσον οὗτος, μὴ ἕλῃ· ἐπεὶ σφόδρα τοῦτό μοι βαρὺ καὶ χαλεπώτατον. Τέως γὰρ πολλῆς ἐνταῦθα ἀνέσεως ἀπολαύομεν, ὡς καὶ ἐν δύο ἡμέραις ἅπασαν τὴν ἀειδίαν ἀπονίψασθαι τὴν ἐκ τῆς*
*10 ὁδοῦ γεγενημένην ἡμῖν.*

## *ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'*

*1 a. Φέρε δὴ πάλιν ἀπαντλήσωμέν σου τῆς ἀθυμίας τὸ ἕλκος καὶ διασκεδάσωμεν τοὺς λογισμοὺς τοὺς τὸ νέφος τοῦτο συνάγοντας. Τί γάρ ἐστιν ὃ συγχεῖ σου τὴν διάνοιαν; Ὅτι ἄγριος ὁ χειμὼν ὁ τὰς Ἐκκλησίας καταλαβὼν καὶ ζοφώδης καὶ νύκτα ἀσέληνον πάντα*
*5 εἰργάσατο καὶ καθ' ἑκάστην κορυφοῦται τὴν ἡμέραν πικρά τινα ὠδίνων ναυάγια καὶ αὔξεται ἡ πανωλεθρία τῆς οἰκουμένης; Οἶδα τοῦτο κἀγὼ καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ, καὶ εἰ βούλει καὶ εἰκόνα ἀναπλάττω τῶν γινομένων, ὥστε σαφεστέραν σοι ποιῆσαι τὴν τραγῳδίαν. Θάλασσαν ὁρῶ μαινομένην πάντοθεν, ἀπ' αὐτῆς κάτωθεν ἀναμοχλευ-*

---

5. Γράφομε «ἀειδία» ἀντὶ «ἀηδία».

6. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ Ὀλυμπιὰς εἶχε ἀκόμη μερικὲς γνωριμίες ποὺ πίστευε ὅτι θὰ τὴ βοηθοῦσαν ν' ἀλλάξει τὸν τόπο διαμονῆς τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὸ καλύτερο.

τος πρεσβύτερος, μποροῦσε νὰ εἶναι ἐδῶ ἀπὸ καιρό. Μοῦ ἔγραψε μάλιστα μὲ τὴν παράκληση νὰ τοῦ ἐπιτρέψω νὰ ἔλθει, προσθέτοντας ὅτι χωρὶς τὴν ἔγκρισή μου δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ φθάσει, ἂν καὶ πολὺ τὸ ἐπιθυμεῖ καί, ὅπως λέγει, δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ μείνει αὐτοῦ. Πράγματι κρύβεται χωρὶς νὰ τὸν ἔχουν ἀντιληφθεῖ· τόσα κακὰ τὸν συνέχουν, ὅπως λένε.

5. Παρακαλῶ λοιπὸν μὴ προβεῖς σὲ ἄλλη ἐνέργεια σχετικὰ μὲ τὸν τόπο. Ἂν ὅμως ἐπιχειρήσεις νὰ γνωρίσεις τὶς σκέψεις τους, νὰ μὴ πεῖς τίποτε ἐσὺ ἡ ἴδια, ἀλλὰ νὰ προσπαθήσεις νὰ μάθεις, μὲ τὴν εὐφυΐα σου, ποῦ ἔχουν σκοπὸ νὰ μὲ στείλουν· διότι αὐτὸ μπορεῖς νὰ τὸ ἐπιτύχεις. Κι' ἂν δεῖς ὅτι σκέπτονται νὰ μὲ ἐγκαταστήσουν κάπου αὐτοῦ κοντά, σὲ παραθαλάσσια πόλη, ἢ στὴν Κύζικο ἢ κοντὰ στὴ Νικομήδεια, αὐτὸ νὰ τὸ δεχθεῖς. Ἂν ὅμως σκέπτονται νὰ μὲ στείλουν κάπου μακρύτερα ἀπὸ αὐτὸν τὸν τόπο ἢ τόσο μακριά, ὅσο εἶναι αὐτός, μὴ τὸ δεχθεῖς· διότι αὐτὸ μοῦ εἶναι πολὺ βαρὺ καὶ κοπιαστικό. Διότι τώρα ἐδῶ βρῆκα πολλὴ ἄνεση, ὥστε μέσα σὲ δύο ἡμέρες νὰ ξεπλύνω ὅλη τὴν ἀσχήμια[5] ποὺ μοῦ γέμισε ἀπὸ τὸ ταξίδι[6].

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 7 *

1 α. Ἂς σοῦ ἀφαιρέσω πάλι τὸ ἕλκος τῆς ἀθυμίας σου κι' ἂς διασκορπίσω τοὺς λογισμοὺς ποὺ συνάγουν αὐτὸ τὸ νέφος. Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ σοῦ ταράσσει τὴ διάνοια; Τὸ ὅτι ἡ τρικυμία ποὺ κατέλαβε τὴν Ἐκκλησία εἶναι ἄγρια καὶ σκοτεινὴ κι' ὅλα τὰ ἔκαμε σὰν νύκτα ἀσέληνη καὶ καθημερινὰ κορυφώνεται προκαλώντας πικρὰ ναυάγια καὶ αὐξάνεται ἡ πανωλεθρία τῆς οἰκουμένης; Αὐτὸ τὸ γνωρίζω κι' ἐγὼ καὶ κανεὶς δὲν θὰ φέρει ἀντίρηση· κι' ἂν θέλεις, θὰ σοῦ περιγράψω μιὰ εἰκόνα τῶν ὅσων συμβαίνουν, ὥστε νὰ σοῦ καταστήσω σαφέστερη τὴν τραγωδία[1]. Βλέπω θάλασσα ποὺ μαίνεται ἀπὸ πα-

* Γράφηκε στὴν Κουκουσὸ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 404. Παλαιὸς ἀριθμὸς 1.

1. Οἱ ὁμιλίες τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι γεμάτες ἀπὸ τέτοιες περιγραφές, «ἐκφράσεις».

10 *ομένην τῆς ἀβύσσου, πλωτῆρας τοῖς ὕδασι νεκροὺς ἐπιπλέοντας, ἑτέρους ὑποβρυχίους γενομένους, τὰς σανίδας τῶν πλοίων διαλελυμένας, τὰ ἱστία διαρρηγνύμενα, τοὺς ἱστοὺς διακλωμένους, τὰς κώπας τῶν χειρῶν τῶν ναυτῶν ἀποπτάσας, τοὺς κυβερνήτας ἀντὶ τῶν οἰάκων ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καθημένους, τὰς χεῖρας τοῖς*
15 *γόνασι περιπλέκοντας καὶ· πρὸς τὴν ἀμηχανίαν τῶν γινομένων κωκύοντας, ὀλολύζοντας, θρηνοῦντας, ὀλοφυρομένους μόνον, οὐκ οὐρανόν, οὐ πέλαγος φαινόμενον, ἀλλὰ σκότος πάντα βαθὺ καὶ ἀφεγγὲς καὶ ζοφῶδες, οὐδὲ τοὺς πλησίον ἐπιτρέποντα βλέπειν, καὶ πολὺν τὸν πάταγον τῶν κυμάτων καὶ θηρία θαλάττια πάντοθεν τοῖς*
20 *πλέουσιν ἐπιτιθέμενα. Μᾶλλον δὲ μέχρι τίνος διώκομεν ἀκίχητα; Οἵαν γὰρ ἂν ζητήσω τῶν παρόντων εἰκόνα, ἡττώμενος τῶν κακῶν ὁ λόγος ἀναχωρεῖ.*

*β. Ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα εἰδὼς οὐκ ἀπογινώσκω τῆς χρηστοτέρας ἐλπίδος τὸν κυβερνήτην τοῦδε τοῦ παντὸς ἐννοῶν, ὃς οὐ τέχνῃ περι-*
25 *γίνεται τοῦ χειμῶνος, ἀλλὰ νεύματι λύει τὴν ζάλην. Εἰ δὲ μὴ ἐκ προοιμίων μηδὲ εὐθέως, ἔθος αὐτῷ τοιοῦτο μὴ ἐν ἀρχῇ τὰ δεινὰ καταλύειν, ἀλλ' ὅταν αὐξηθῇ καὶ πρὸς τὸ τέλος ἔλθῃ καὶ παρὰ τῶν πλειόνων ἀπογνωσθῇ, τότε θαυματουργεῖν καὶ παραδοξοποιεῖν, τήν τε οἰκείαν ἐνδεικνύμενος δύναμιν καὶ τῶν ἐμπιπτόντων τὴν*
30 *ὑπομονὴν ἐγγυμνάζων.*

*γ. Μὴ τοίνυν ἀναπέσῃς, παρακαλῶ. Ἓν γάρ ἐστίν, Ὀλυμπιάς, φοβερόν, εἷς πειρασμός, ἁμαρτία μόνον· καὶ τοῦτο συνεχῶς ἐπᾴδων σοι τὸ ρῆμα οὐκ ἐπαυσάμην· τὰ δὲ ἄλλα πάντα μῦθος, κἂν ἐπιβουλὰς εἴπῃς, κἂν ἀπεχθείας, κἂν δόλους, κἂν συκοφαντίας, κἂν λοιδο-*
35 *ρίας, κἂν κατηγορίας, κἂν δημεύσεις, κἂν ἐξορίας, κἂν ξίφη ἠκονημένα, κἂν πέλαγος, κἂν τὸν τῆς οἰκουμένης ἁπάσης πόλεμον. Οἷα γὰρ ἂν ᾖ ταῦτα, πρόσκαιρά τέ ἐστι καὶ ἐπίκηρα καὶ ἐν θνητῷ γενόμενα σώματι καὶ τὴν νήφουσαν οὐδὲν παραβλάπτοντα ψυχήν. Διά τοι τοῦτο καὶ τῶν χρηστῶν καὶ λυπηρῶν τῶν κατὰ τὸν παρόντα*

---

2. Ἐννοεῖται ἀναπόφευκτη ἐξεικόνιση τῶν πραγμάτων.
3. Συχνὴ ἐπιστροφὴ τοῦ Χρυσοστόμου στοὺς λόγους καὶ τὶς ἐπιστολές του.

ντοῦ, ποὺ ἀναμοχλεύεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἄβυσσο κάτω, ναυτικοὺς ποὺ τὰ πτώματά τους ἐπιπλέουν στὰ ὕδατα, ἄλλους ποὺ εἶναι βυθισμένοι· βλέπω τὰ σανίδια τῶν πλοίων διαλυμένα, τὰ ἱστία ξεσχισμένα, τοὺς ἱστοὺς σπασμένους, τὰ κουπιὰ πεσμένα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ναυτῶν, τοὺς κυβερνῆτες νὰ κάθονται, ἀντὶ στὰ τιμόνια, ἐπάνω στὰ καταστρώματα μὲ τὰ χέρια πλεγμένα στὰ γόνατα, νὰ κλαίουν ἀπὸ ἀμηχανία μπροστὰ στὰ γινόμενα, νὰ ὀλολύζουν, νὰ θρηνοῦν, νὰ ὀλοφύρονται μόνο. Καὶ δὲν φαίνεται οὐρανὸς οὔτε πέλαγος, ἀλλὰ σκοτάδι παντοῦ βαθὺ καὶ ἀφεγγὲς καὶ ζοφερό, ποὺ δὲν ἐπιτρέπει οὔτε τοὺς κοντινοὺς νὰ δεῖς, δυνατὸς πάταγος τῶν κυμάτων καὶ θηρία θαλάσσια ἐπιτιθέμενα ἀπὸ παντοῦ ἐναντίον τῶν ἐπιβατῶν. Ἢ καλύτερα ὡς πότε θὰ ἀναζητοῦμε ἀνέφικτα;[2] Ὅποια εἰκόνα τῶν παρόντων κι' ἂν ἀναζητήσω, ὁ λόγος ἀναχωρεῖ νικημένος ἀπὸ τὰ κακά.

β. Ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ τὰ γνωρίζω αὐτά, δὲν ἀπογοητεύομαι ἀπέναντι στὴν καλύτερη ἐλπίδα, σκεπτόμενος τὸν κυβερνήτη αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος, ὁ ὁποῖος δὲν κατανικᾶ τὴν τρικυμία μὲ τὴν τέχνη, ἀλλὰ διαλύει τὴν ταραχὴ μ' ἕνα νεῦμα. Ἂν δὲν τὸ κάμνει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ οὔτε ἀμέσως, εἶναι τέτοια ἡ συνήθειά του νὰ μὴ καταλύει στὴν ἀρχὴ τὰ δεινά· ἀλλ' ὅταν αὐξηθοῦν καὶ φθάσουν πρὸς τὸ τέλος καὶ οἱ περισσότεροι ἀπογοητευθοῦν, τότε συνηθίζει νὰ θαυματουργεῖ καὶ νὰ παραδοξοποιεῖ, δείχνοντας τὴ δύναμή του καὶ συγχρόνως γυμνάζοντας τὴν ὑπομονὴ ὅσων πέφτουν σ' αὐτά.

γ. Μὴ ἀπελπισθεῖς λοιπόν, παρακαλῶ. Διότι, Ὀλυμπιάς, ἕνα εἶναι τὸ φοβερό, ἕνας ὁ πειρασμός, ἡ ἁμαρτία μόνο[3]· καὶ δὲν ἔπαυσα νὰ σοῦ ψάλλω συνεχῶς αὐτὸ τὸ λόγο. Ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι μῦθος, εἴτε ἐπιβουλὲς ἀναφέρεις εἴτε ἀπέχθειες εἴτε δόλους εἴτε συκοφαντίες εἴτε λοιδορίες εἴτε κατηγορίες εἴτε δημεύσεις εἴτε ἐξορίες εἴτε ξίφη ἀκονισμένα εἴτε πέλαγος εἴτε τὸν πόλεμο ὅλης τῆς οἰκουμένης[4]. Ὅποια κι' ἂν εἶναι αὐτά, εἶναι πράγματι πρόσκαιρα καὶ φθαρτά· συμβαίνουν στὸ θνητὸ σῶμα καὶ δὲν παραβλάπτουν τὴν ἄγρυπνη ψυχή. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Παῦλος, θέλοντας νὰ δείξει τὴν εὐτέλεια τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν τοῦ παρόντος βίου φανέρωσε τὸ

4. Τὸ μεγαλύτερο δεινὸ βέβαια εἶναι ὁ πόλεμος τῆς οἰκουμένης, τοῦ σύμπαντος, οἱ συγκρούσεις τῶν φυσικῶν φαινομένων. Τίποτε δὲν εἶναι αὐτὰ μπροστὰ στὴν ἁμαρτία, στὸ ἠθικὸ κακό.

40 *βίον τὸ εὐτελὲς ὁ μακάριος Παῦλος δεῖξαι βουλόμενος μιᾷ λέξει τὸ πᾶν ἐνέφηνεν εἰπών· «τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα». Τί τοίνυν τὰ πρόσκαιρα δέδοικας, τὰ ποταμίων ρευμάτων δίκην παραρρέοντα; Τοιαῦτα γὰρ τὰ παρόντα, κἂν χρηστὰ ᾖ, κἂν λυπηρά. Προφήτης δὲ ἕτερος ἅπασαν τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν οὐδὲ χόρτῳ, ἀλλ' ἑτέρᾳ*
45 *ὕλῃ εὐτελεστέρᾳ παρέβαλεν, «ἄνθος» αὐτὴν ὀνομάσας «χόρτου» πᾶσαν ὁμοῦ. Οὐδὲ γὰρ μέρος αὐτῆς ἔθηκεν, οἷον πλοῦτον μόνον, ἢ τρυφὴν μόνον, ἢ δυναστείαν μόνον, ἢ τιμὰς μόνον, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις δοκοῦντα εἶναι λαμπρὰ μιᾷ προσηγορίᾳ τῇ τῆς «δόξης» περιλαβών, οὕτως ἐπήγαγε τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου εἰπών· «πᾶσα*
50 *δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου»:*

*2 α. Ἀλλ' ἡ δυσημερία δεινὸν καὶ βαρύ; Ἀλλ' ὅρα καὶ ταύτην πάλιν ἑτέρᾳ παραβαλλομένην εἰκόνι καὶ καταφρόνει καὶ ταύτης. Τὰς γὰρ λοιδορίας καὶ τὰς ὕβρεις καὶ τὰ ὀνείδη καὶ τὰ σκώμματα τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰς ἐπιβουλὰς ἱματίῳ παλαιωθέντι καὶ ἐρίῳ*
5 *διαβρωθέντι παρεικάζων ἔλεγεν· «ὀνειδισμὸν ἀνθρώπων μὴ φοβεῖσθε καὶ τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν μὴ ἡττᾶσθε, ὅτι ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὡς ἔριον ὑπὸ σητός, οὕτω βρωθήσονται».*

*β. Μηδέν σε τοίνυν ταραττέτω τῶν γινομένων, ἀλλ' ἀφεῖσα τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα παρακαλεῖν καὶ τὰς σκιὰς παρατρέχειν (τοῦτο*
10 *γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη συμμαχία) τὸν Θεὸν ᾧ λατρεύεις, ἐνδελεχῶς παρακάλει νεῦσαι μόνον, καὶ πάντα ἐν μιᾷ καιροῦ λύεται ροπῇ. Εἰ δὲ παρεκάλεσας καὶ οὐκ ἐλύθη, τοιοῦτο τῷ Θεῷ ἔθος, μὴ ἐκ προοιμίων (τὸν γὰρ ἔμπροσθεν ἀναλήψομαι λόγον) καταλύειν τὰ δεινά, ἀλλ' ὅταν κορυφωθῇ, ὅταν αὐξηθῇ, ὅταν σχεδὸν μηδὲν ὑπολελειμ-*
15 *μένον ᾖ τῆς τῶν πολεμούντων κακίας, τότε ἀθρόον πάντα μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ γαληνὸν καὶ πρὸς ἀπροσδοκήτους τινὰς καταστάσεις αὐτὰ πραγμάτων ἄγειν. Οὐ γὰρ τοσαῦτα δύναται μόνον ποιῆσαι χρηστὰ ὅσα προσδοκῶμεν καὶ ἐλπίζομεν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείονα καὶ ἀπείρως μείζονα. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· «τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ*
20 *πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν».*

---

5. Β' Κορ. 4,18.
6. Ἠσ. 40,6.
7. Βλ. Χρυσοστόμου, *Λόγος πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις.* Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, τόμ. 31.

πᾶν μὲ μιὰ λέξη· «τὰ βλεπόμενα εἶναι πρόσκαιρα»[5] Γιατί λοιπὸν φοβᾶσαι τὰ πρόσκαιρα ποὺ παραρρέουν σὰν ποτάμια ρεύματα; Τέτοια πράγματι εἶναι τὰ παρόντα, εἴτε καλὰ εἴτε κακά. Ἕνας ἄλλος πάλι προφήτης δὲν παρομοίασε ὅλη τὴν ἀνθρώπινη εὐημερία οὔτε μὲ χόρτο, ἀλλὰ μὲ κάποια ἄλλη εὐτελέστερη ὕλη, ὀνομάζοντάς την ὅλην μαζὶ «ἄνθος χόρτου». Δὲν πῆρε μέρος αὐτῆς, παραδείγματος χάριν μόνο τὸν πλοῦτο ἢ μόνο τὴν πολυτέλεια ἢ μόνο τὴν ἐξουσία ἢ μόνο τὶς τιμές, ἀλλ' ἀφοῦ περιέλαβε σὲ μιὰ ὀνομασία ὅλα ὅσα φαίνονται ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους λαμπρά, στὴν τῆς δόξας, πρόσθεσε τότε τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου λέγοντας· «ὅλη ἡ δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν ἄνθος χόρτου»[6].

2 α. Μήπως ὅμως εἶναι δεινὴ καὶ βαρειὰ ἡ δυσκολία τῶν καιρῶν[7]; Ἀλλὰ πρόσεχε ὅτι κι' αὐτὴ πάλι παραβάλλεται μὲ ἄλλη εἰκόνα καὶ καταφρόνησέ την κι' αὐτήν. Ὁ προφήτης, συγκρίνοντας τὶς λοιδορίες καὶ τὶς ὕβρεις καὶ τοὺς ὀνειδισμοὺς καὶ τοὺς ἐμπαιγμοὺς ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τὶς ἐπιβουλὲς μὲ παλιωμένο ἱμάτιο καὶ διαβρωμένο μαλλί, ἔλεγε· «νὰ μὴ φοβᾶσθε τὸν ὀνειδισμὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ μὴ ὑποχωρεῖτε μὲ τὴν ὕβρη τους, διότι αὐτὰ θὰ παλαιωθοῦν σὰν ἱμάτιο καὶ θὰ καταφαγωθοῦν ὅπως διαβιβρώσκεται τὸ μαλλὶ ἀπὸ τὸν σκῶρο»[8].

β. Νὰ μὴ σὲ ταράσσει λοιπὸν τίποτε ἀπὸ τὰ γινόμενα, ἀλλ' ἀφήνοντας τὸ νὰ παρακαλεῖς τὸν τάδε καὶ τὸν τάδε καὶ νὰ παρακολουθεῖς τὶς σκιὲς (διότι αὐτὸ εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη βοήθεια), παρακάλα ἀδιάκοπα τὸν Θεὸ ποὺ λατρεύεις ἁπλῶς νὰ νεύσει, καὶ ὅλα θὰ λυθοῦν ἀκαριαῖα. Ἐὰν πάλι παρακάλεσες καὶ δὲν λύθηκαν, αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθεια τοῦ Θεοῦ (πάλι θὰ ἐπαναλάβω τὰ προηγούμενα), νὰ μὴ καταλύει τὰ δεινὰ ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλὰ ὅταν κορυφωθοῦν, ὅταν αὐξηθοῦν, ὅταν σχεδὸν δὲν ἀπομείνει τίποτε ἀπὸ τὴν κακία τῶν πολεμίων μας, τότε ἀπότομα νὰ μεταβάλλει τὰ πάντα πρὸς τὴ γαλήνη καὶ νὰ τὰ ὁδηγεῖ πρὸς κάποιες ἀπροσδόκητες καταστάσεις πραγμάτων. Διότι δὲν μπορεῖ νὰ κάμει τόσα μόνο ἀγαθὰ ὅσα περιμένομε καὶ ἐλπίζομε, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερα καὶ ἀπείρως μεγαλύτερα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, «ἡ δόξα ἀνήκει σ' αὐτὸν ποὺ μπορεῖ νὰ κάμει πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ζητοῦμε καὶ σκεπτόμαστε»[9].

---

8. Ἠσ. 51,7ἑ.
9. Ἐφ. 3,20.

*γ. Μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ἐκ προοιμίων κωλῦσαι τοὺς παῖδας τοὺς τρεῖς εἰς τὸν πειρασμὸν ἐκεῖνον μὴ ἐμπεσεῖν; Ἀλλ' οὐκ ἠβουλήθη πολλὴν αὐτοῖς συνάγων τὴν ἐμπορίαν. Διὰ τοῦτο ἀφῆκε καὶ χερσὶν αὐτοὺς βαρβαρικαῖς παραδοθῆναι καὶ τὴν κάμινον ἀναφθῆναι πρὸς 25 ὕψος ἄφατον καὶ τὴν βασιλικὴν ὀργὴν τῆς καμίνου χαλεπώτερον ἐκκαῆναι καὶ χεῖρας δεθῆναι καὶ πόδας μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐμβληθῆναι· καὶ ὅτε πάντες οἱ θεωροῦντες αὐτοὺς ἀπέγνωσαν αὐτῶν τὴν σωτηρίαν, τότε ἀθρόον καὶ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἀνεφαίνετο ἡ θαυματοποιΐα τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ καὶ μετὰ 30 πολλῆς ἐξέλαμπε τῆς ὑπερβολῆς. Τὸ μὲν γὰρ πῦρ ἐδεσμεῖτο, οἱ δεσμῶται δὲ ἐλύοντο· καὶ ναὸς εὐκτήριος ἡ κάμινος ἐγένετο καὶ πηγὴ καὶ δρόσος καὶ αὐλῶν βασιλικῶν σεμνοτέρα, καὶ τὴν παμφάγον οὐσίαν ἐκείνην καὶ σιδήρου καὶ λίθων περιγινομένην καὶ πάσης κρατοῦσαν ὕλης τριχῶν ἐνίκα φύσις. Καὶ χορὸς ἵστατο παναρμόνιος αὐ- 35 τόθι τῶν ἁγίων ἐκείνων ἑκατέραν τὴν κτίσιν εἰς τὴν θαυμασίαν ταύτην καλούντων μελῳδίαν· ᾖδόν τε εὐχαριστηρίους ἀναπέμποντες ὕμνους ὑπὲρ ὧν ἐδέθησαν, ὑπὲρ ὧν ἐκάησαν, τό γε ἐχθρῶν μέρος, ὑπὲρ ὧν πατρίδος ἐξέπεσον, ὑπὲρ ὧν αἰχμάλωτοι γεγόνασιν, ὑπὲρ ὧν τὴν ἐλευθερίαν ἀφῃρέθησαν, ὑπὲρ ὧν ἀπόλιδες, ἄοικοι καὶ 40 μετανάσται ἐγένοντο, ὑπὲρ ὧν ἐν ἀλλοτρίᾳ καὶ βαρβάρῳ διέτριβον γῇ· τοῦτο γὰρ ψυχῆς εὐγνώμονος.*

*δ. Καὶ ἐπειδὴ καὶ τὰ τῆς κακίας τῶν πολεμούντων ἀπήρτιστο (τί γὰρ μετὰ θάνατον λοιπὸν ἐπιχειρῆσαι ἠδύνατο) καὶ τὰ τῶν ἀθλητῶν ἐπεπλήρωτο καὶ ὁ στέφανος ἐπλάκη καὶ τὰ βραβεῖα αὐτοῖς συνελέ- 45 γη καὶ οὐδὲν λοιπὸν ἔλιπεν εἰς εὐδοκίμησιν, τότε δὴ τὰ δεινὰ λύεται καὶ ὁ τὴν κάμινον ἀνάψας καὶ τοσαύτῃ παραδοὺς τιμωρίᾳ, οὗτος θαυμαστὸς ἐπαινέτης τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀθλητῶν γίνεται καὶ κῆρυξ τῆς τοῦ Θεοῦ παραδοξοποιΐας, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκπέμπει τὰ γράμματα πολλῆς γέμοντα εὐφημίας, διηγούμενος τὰ 50 γεγενημένα καὶ ἀξιόπιστος γινόμενος κῆρυξ τῶν τοῦ παραδοξοποιοῦ Θεοῦ θαυμάτων. Ἐπειδὴ γὰρ ἐχθρὸς ἦν καὶ πολέμιος, ἀνύποπτα λοιπὸν καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τὰ γραφόμενα ἦν.*

---

10. Ἐννοοῦνται οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ. Δανιὴλ 3,19–20.

γ. Μήπως τάχα δὲν μποροῦσε νὰ ἐμποδίσει τὰ τρία παιδιὰ ἀπὸ πρὶν νὰ πέσουν σ' ἐκεῖνο τὸν πειρασμό[10]; Ἀλλὰ δὲν θέλησε, γιὰ νὰ μαζεύσει ἄφθονο πλοῦτο γι' αὐτά. Γι' αὐτὸ τὰ ἄφησε καὶ σὲ βαρβαρικὰ χέρια νὰ παραδοθοῦν καὶ τὸ καμίνι ν' ἀναφθεῖ σὲ ἀσύλληπτο ὕψος καὶ ἡ βασιλικὴ ὀργὴ ν' ἀνάψει δυνατώτερη ἀπὸ τὸ καμίνι, νὰ δεθοῦν στὰ χέρια καὶ στὰ πόδια μὲ πολλὴ σφοδρότητα καὶ νὰ ριχτοῦν στὸ πῦρ· καὶ ὅταν ὅλοι ὅσοι τοὺς ἔβλεπαν ἀπελπίσθηκαν γιὰ τὴ σωτηρία τους, τότε παρουσιάσθηκε ἀπότομα καὶ πέρα ἀπὸ κάθε ἐλπίδα ἡ θαυματοποιΐα τοῦ ἀριστοτέχνη Θεοῦ καὶ ἔλαμψε μὲ πολλὴ ὑπερβολή. Τὸ πῦρ δεσμεύθηκε καὶ οἱ δεσμῶτες λύθηκαν· τὸ καμίνι ἔγινε ναὸς εὐκτήριος καὶ πηγὴ καὶ δροσιὰ καὶ σεβασμιώτερη ἀπὸ τὶς βασιλικὲς αὐλές· καὶ τὴν παμφάγο ἐκείνη οὐσία, ποὺ κατανικᾶ τὸ σίδερο καὶ τὴν πέτρα καὶ ἐπικρατεῖ κάθε ὕλης, τὴ νίκησε ἡ φύση τῶν τριχῶν. Καὶ στήθηκε ἐκεῖ χορὸς τῶν ἁγίων ἐκείνων παιδιῶν, ποὺ καλοῦσαν καὶ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη κτίση στὴν θαυμάσια αὐτὴ μελωδία[11]. Ἔψαλαν, ἀναπέμποντας εὐχαριστήριους ὕμνους, διότι δέθηκαν, διότι κάηκαν, ὅσο περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι τῶν ἐχθρῶν, διότι διώχθηκαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους, διότι αἰχμαλωτίσθηκαν, διότι ἔχασαν τὴν ἐλευθερία τους, διότι ἐξορίσθηκαν ἀπὸ τὴν πόλη τους κι' ἔγιναν ἄοικοι καὶ μετανάστες, διότι διέμεναν σὲ ξένη καὶ βάρβαρη γῆ. Αὐτὸ πράγματι εἶναι γνώρισμα εὐγνώμονος ψυχῆς.

δ. Καὶ ὅταν ἡ κακία τῶν πολεμίων ὁλοκληρώθηκε (διότι τί ἄλλο μποροῦσαν νὰ κάμουν πέρα ἀπὸ τὸν θάνατο;) καὶ ὁ ἀγώνας τῶν ἀθλητῶν συμπληρώθηκε καὶ τὸ στεφάνι πλέχθηκε καὶ συλλέχθηκαν τὰ βραβεῖα γι' αὐτοὺς καὶ δὲν ἔλειπε τίποτε γιὰ τὴν εὐδοκίμησή τους, τότε ἀκριβῶς λύονται τὰ δεινά, κι' ἐκεῖνος ποὺ ἄναψε τὸ καμίνι καὶ τοὺς παρέδωσε σὲ τέτοια τιμωρία, αὐτὸς γίνεται θαυμαστὸς ἐπαινέτης τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀθλητῶν καὶ κήρυκας τῆς παραδοξοποιΐας τοῦ Θεοῦ καὶ στέλνει σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς οἰκουμένης γράμματα γεμάτα ἀπὸ πολλὴν εὐφημία, διηγούμενος τὰ γενόμενα καὶ γινόμενος ἀξιόπιστος κήρυκας τῶν θαυμάτων τοῦ παραδοξοποιοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦταν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, αὐτὰ ποὺ ἔγραψε ἦταν ἀνώτερα ὑποψίας στοὺς ἐχθρούς.

---

11. «Ἑκατέραν τὴν κτίσιν», λέγει τὸ πρωτότυπο, κάλεσαν σὲ ὑμνωδία οἱ τρεῖς παῖδες, δηλαδὴ τὴν πνευματικὴ κτίση, ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους· καὶ τὴν αἰσθητὴ κτίση, τὴ γῆ καὶ τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ εὑρισκόμενα σ' αὐτά.

*3 α. Εἶδες τὸ εὐμήχανον τοῦ Θεοῦ; εἶδες τὸ σοφόν; εἶδες τὸ παράδοξον; εἶδες τὸ φιλάνθρωπον καὶ κηδεμονικόν; Μὴ τοίνυν θορυβοῦ, μηδὲ ταράττου, ἀλλὰ μένε διηνεκῶς ὑπὲρ πάντων αὐτῷ εὐχαριστοῦσα, δοξολογοῦσα, παρακαλοῦσα, δεομένη, ἱκετεύουσα· κἂν μυ-*
5 *ρίοι θόρυβοι, κἂν μυρίαι ταραχαὶ ἐπίωσι, κἂν καταιγίδες, κἂν πάντα ἐπ' ὄψιν κέηται, μηδέν σε τούτων ταραττέτω. Οὐ γὰρ προλαμβάνεται ἡμῖν ὁ Δεσπότης ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων δυσκολίας, κἂν εἰς ἔσχατον ὄλεθρον πάντα κατενεχθῇ. Δυνατὸν γὰρ αὐτῷ καὶ τοὺς πεπτωκότας ἐγεῖραι καὶ τοὺς πεπλανημένους ἐπιστρέψαι καὶ τοὺς*
10 *σκανδαλισθέντας διορθῶσαι καὶ τοὺς μυρίων πληρωθέντας ἁμαρτημάτων ἀπαλλάξαι καὶ δικαίους ποιῆσαι καὶ τοὺς νεκρωθέντας ζωογονῆσαι καὶ τὰ κατασκαφέντα λαμπρότερα ἐργάσασθαι καὶ τὰ παλαιωθέντα ἀνανεῶσαι. Εἰ γὰρ τὰ μὴ ὄντα ποιεῖ γενέσθαι, καὶ τοῖς μηδαμοῦ μηδαμῶς φαινομένοις χαρίζεται τὸ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον*
15 *τὰ ὄντα καὶ γενόμενα διορθώσεται.*

*β. Ἀλλὰ πολλοὶ οἱ ἀπολλύμενοι, πολλοὶ οἱ σκανδαλιζόμενοι; Πολλὰ πολλάκις καὶ ἤδη τοιαῦτα γέγονεν, ἀλλ' ὕστερον τὴν προσήκουσαν ἔλαβε πάντα διόρθωσιν, πλὴν εἰ μή τινες ἀνιάτως ἔμειναν ἔχοντες καὶ μετὰ τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολήν. Τί ταράττῃ καὶ*
20 *ἀλύεις, εἰ ὁ δεῖνα ἐκβέβληται καὶ ὁ δεῖνα εἰσενήνεκται; Ὁ Χριστὸς ἐσταυροῦτο, καὶ Βαραββᾶς ὁ λῃστὴς ἐξῃτεῖτο, καὶ ὁ διεφθαρμένος ἐβόα δῆμος, τὸν ἀνδροφόνον τοῦ Σωτῆρος καὶ εὐεργέτου δεῖν μᾶλλον σωθῆναι. Πόσους νομίζεις ταῦτα ἐσκανδάλισε τότε; Πόσους ταῦτα τέως ἀπώλεσε;*

25 *γ. Μᾶλλον δὲ ἀνώτερον τὸν λόγον ἀναγκαῖον ἀγαγεῖν. Οὐκ εὐθέως τεχθεὶς οὗτος ὁ σταυρωθεὶς μετανάστης ἐγίνετο καὶ φυγὰς καὶ μετὰ ὁλοκλήρου τῆς οἰκίας πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν ἐξ αὐτῶν σπαργάνων ἀπῳκίζετο, διάστημα ὁδοῦ τοσοῦτον εἰς βάρβαρον ἀπαγόμενος χώραν; Καὶ αἱμάτων ῥύακες ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐγίνοντο καὶ*
30 *φόνοι ἄδικοι καὶ σφαγαὶ καὶ ἡ ἄωρος ἡλικία πᾶσα καθάπερ ἐν παρατάξει καὶ πολέμῳ κατεκόπτετο καὶ τῶν μαζῶν ἀποσπώμενοι οἱ*

12. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐννοεῖ τὴ δική του ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν θρόνο καὶ τὴν ἀνύψωση σ' αὐτὸν τοῦ Ἀρσακίου, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 404.

3 α. Εἶδες τὴν ἐφευρικότητα τοῦ Θεοῦ; εἶδες τὴ σοφία; εἶδες τὴν παραδοξότητα; εἶδες τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴν κηδεμονικὴ ἐξουσία; Νὰ μὴ θορυβεῖσαι λοιπόν, νὰ μὴ ταράττεσαι, ἀλλὰ νὰ μένεις σταθερὴ διαρκῶς εὐχαριστώντας τον γιὰ ὅλα, δοξολογώντας, παρακαλώντας, δεόμενη, ἱκετεύοντας. Κι' ἂν ἐπέρχονται μύριοι θόρυβοι καὶ μύριες ταραχές, κι' ἂν παρουσιάζονται καταιγίδες καὶ ὅλα τὰ δεινά, νὰ μὴ σὲ ταράσσει τίποτε ἀπὸ αὐτά. Διότι ὁ Δεσπότης δὲν προλαβαίνεται στὴ βοήθειά μας ἀπὸ τὴ δυσκολία τῶν πραγμάτων, ἀκόμη καὶ ἂν ὅλα φθάσουν στὴ χειρότερη καταστροφή. Τοῦ εἶναι δυνατὸ καὶ τοὺς πεσμένους νὰ σηκώσει καὶ τοὺς πλανημένους νὰ ἐπαναφέρει καὶ τοὺς σκανδαλισμένους νὰ διορθώσει καὶ τοὺς γεμάτους μύρια ἁμαρτήματα ν' ἀπαλλάξει καὶ νὰ καταστήσει δικαίους καὶ τοὺς νεκροὺς νὰ ζωογονήσει καὶ τὰ κατασκαμμένα νὰ καταστήσει λαμπρότερα καὶ τὰ παλαιωμένα ν' ἀνανεώσει. Διότι, ἂν χορηγεῖ τὴ δύναμη νὰ γίνουν τὰ μὴ ὄντα καὶ χαρίζει τὴν ὕπαρξη στὰ μὴ φαινόμενα καθόλου πουθενά, πολὺ περισσότερο θὰ διορθώσει τὰ ὄντα καὶ γενόμενα.

β. 'Αλλ' εἶναι πολλοὶ οἱ καταστρεφόμενοι, πολλοὶ οἱ σκανδαλιζόμενοι; Πολλὰ τέτοια ἔγιναν πολλὲς φορὲς καὶ παλαιότερα, ἀλλὰ ὕστερα ὅλα ἔλαβαν τὴν πρέπουσα διόρθωση, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔμειναν ἀθεράπευτοι καὶ μετὰ τὴ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων. Τί ταράσσεσσαι καὶ ἀγωνιᾶς, ἂν ὁ τάδε ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν θρόνο καὶ ὁ τάδε ἔχει ἀνεβασθεῖ σ' αὐτόν[12]; Ὁ Χριστὸς σταυρωνόταν καὶ ὁ ληστὴς Βαραββᾶς ζητοῦνταν ν' ἀπολυθεῖ[13], καὶ ὁ διεφθαρμένος δῆμος φώναζε ὅτι πρέπει νὰ σωθεῖ ὁ ἀνδροφόνος μᾶλλον, παρὰ ὁ Σωτὴρ καὶ εὐεργέτης. Πόσους νομίζεις τότε ὅτι σκανδάλισαν αὐτά; Πόσους κατέστρεψαν αὐτὰ ἐκείνη τὴν ἐποχή;

γ. Μᾶλλον ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ φέρω τὸν λόγο ἀκόμη παραπάνω. Αὐτὸς ποὺ σταυρώθηκε δὲν ἔγινε εὐθὺς μόλις γεννήθηκε μετανάστης καὶ φυγὰς καὶ δὲν ταξίδεψε μαζὶ μὲ ὁλόκληρη τὴν οἰκογένειά του στὴν ξένη γῆ ἀπὸ τὰ σπάργανα ἀκόμη, ὁδηγούμενος σὲ τόσο μακρινὴ βάρβαρη χώρα[14]; Κι' ἀπ' αὐτὴν τὴν αἰτία προκλήθηκαν ρυάκια μὲ αἵματα καὶ ἄδικοι φόνοι καὶ σφαγές· ὅλη ἡ τρυφερὴ νεότητα κατακόπτονταν σὰν νὰ ἦταν σὲ πολεμικὴ παράταξη καὶ τὰ

---

13. Ματθ. 27,15 ἑέ. καὶ τὰ παράλληλα.
14. Ματθ. 2,13–15. Φυγὴ στὴν Αἴγυπτο.

*παῖδες σφαγῇ παρεδίδοντο καὶ ἔτι τοῦ γάλακτος ἐπὶ τοῦ φάρυγγος ὄντος διὰ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς δέρρης τὸ ξίφος ἠλαύνετο. Τί ταύτης χαλεπώτερον τῆς τραγῳδίας; Καὶ ταῦτα ἔπραττεν ὁ ζητῶν αὐτὸν*
35 *ἀνελεῖν καὶ ὁ μακρόθυμος Θεὸς ἠνείχετο τοιαύτης τολμωμένης τραγῳδίας, τοσούτου ῥέοντος αἵματος, καὶ ἠνείχετο κωλῦσαι δυνάμενος, ἀπορρήτῳ τινὶ σοφίᾳ τὴν τοσαύτην ἐπιδεικνύμενος μακροθυμίαν.*

*δ. Ἐπειδὴ δὲ ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς βαρβάρου χώρας καὶ ηὐξήθη,*
40 *πόλεμος αὐτῷ πανταχόθεν ἀνερριπίζετο. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ Ἰωάννου μαθηταὶ διεφθόνουν καὶ ἐβάσκαινον, καίτοι γε ἐκείνου τὰ αὐτοῦ θεραπεύοντος, καὶ ἔλεγον ὅτι «ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν Ἰορδάνου, ἴδε οὗτος βαπτίζει καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν». Ταῦτα γὰρ ὑποκνιζομένων ἦν λοιπὸν τὰ ῥήματα καὶ φθόνῳ βαλλομένων καὶ τηκο-*
45 *μένων τῷ πάθει. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ μετὰ Ἰουδαίου τινὸς εἷς τῶν μαθητῶν τῶν ταῦτα εἰρηκότων ἐφιλονείκει καὶ ἐπύκτευε τὸν περὶ καθαρσίων λόγον κινῶν καὶ βάπτισμα βαπτίσματι παραβάλλων, τὸ Ἰωάννου τῷ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. «Ἐγένετο» γάρ, φησίν, «ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου τινὸς ζήτησις περὶ κα-*
50 *θαρισμοῦ».*

*ε. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν σημείων ἥψατο, πόσαι συκοφαντίαι; Οἱ μὲν Σαμαρείτην αὐτὸν ἐκάλουν καὶ δαιμονῶντα λέγοντες ὅτι «Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις»· οἱ δὲ πλάνον, λέγοντες, «οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον»· οἱ δὲ γόητα, λέγοντες ὅτι*
55 *«ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια»· καὶ συνεχῶς ταῦτα ἐπέλεγον καὶ ἀντίθεον ὠνόμαζον καὶ γαστρίμαργον καὶ ἀδηφάγον καὶ μέθυσον καὶ πονηρῶν καὶ διεφθαρμένων φίλον. «Ἦλθε» γάρ, φησίν, «ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν· Ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ*
60 *ἁμαρτωλῶν». Καὶ ὅτε δὲ τῇ πόρνῃ διελέγετο, ψευδοπροφήτην αὐτὸν ἐκάλουν· «εἰ γὰρ ἦν προφήτης», φησίν, «ᾔδει τίς ἐστιν ἡ γυνὴ*

15. Ὑπαινιγμὸς στὴ σφαγὴ τῶν νηπίων, Ματθ. 2,16 ἑέ.

16. Ἐννοεῖται ὁ διάβολος ποὺ ἐνεργοῦσε πίσω ἀπὸ τὸ προσωπεῖο τοῦ Ἡρώδη.

17. Νὰ φονεύσει τὸν Ἰησοῦ Χριστό.

παιδιὰ παραδίδονταν στὴ σφαγὴ ἀποσπώμενα ἀπὸ τοὺς μητρικοὺς μαστοὺς καί, ἐνῶ ἀκόμη τὸ γάλα ἦταν στὸ φάρυγγα, τὸ ξίφος διαπερνοῦσε τὸ λαιμὸ καὶ τὸ δέρμα[15]. Τί εἶναι ὀδυνηρότερο ἀπ' αὐτὴν τὴν τραγωδία; Καὶ αὐτὰ τὰ ἔκαμνε ἐκεῖνος[16] ποὺ ζητοῦσε νὰ τὸν φονεύσει[17], καὶ ὁ μακρόθυμος Θεὸς ἀνεχόταν ν' ἀποτολμᾶται τέτοια τραγωδία, νὰ ρέει τόσο αἷμα· ἀνεχόταν μάλιστα, μολονότι μποροῦσε νὰ τὰ ἐμποδίσει, δείχνοντας τόση μακροθυμία σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόρρητη σοφία του.

δ. Ὅταν ἐπανῆλθε ἀπὸ τὴ βάρβαρη χώρα καὶ μεγάλωσε, ἀνακινήθηκε ἀπὸ παντοῦ πόλεμος ἐναντίον του. Πρῶτοι ποὺ τὸν φθονοῦσαν καὶ τὸν ζήλευαν ἦταν οἱ μαθητὲς τοῦ Ἰωάννη, ἂν καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἦταν ἀφοσιωμένος, καὶ ἔλεγαν· «αὐτὸς ποὺ ἦταν μαζί σου πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη, νά, βαπτίζει καὶ ὅλοι ἔρχονται πρὸς αὐτόν»[18]. Αὐτὰ βέβαια ἦταν λόγια ἀνθρώπων ποὺ εἶναι ἐξερεθισμένοι καὶ κτυποῦνται ἀπὸ τὸν φθόνο καὶ λειώνουν ἀπὸ τὸ πάθος. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ κι' ἕνας ἀπὸ τοὺς μαθητὲς ποὺ εἶχαν πεῖ αὐτὰ φιλονεικοῦσε καὶ συγκρουόταν μὲ κάποιον Ἰουδαῖο, ἀνακινώντας τὸ θέμα γιὰ τοὺς καθαρμοὺς καὶ παραβάλλοντας βάπτισμα μὲ βάπτισμα, δηλαδὴ τὸ τοῦ Ἰωάννη μὲ τὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. Διότι λέγει, «ἔγινε συζήτηση ἑνὸς μαθητοῦ τοῦ Χριστοῦ μὲ κάποιον Ἰουδαῖο γιὰ τοὺς καθαρμούς»[19].

ε. Ὅταν μάλιστα ἄρχισε καὶ τὰ θαύματα, πόσες συκοφαντίες δὲν ἐκτοξεύθηκαν; Ἄλλοι τὸν ἀποκαλοῦσαν Σαμαρείτη καὶ δαιμονισμένο, λέγοντας· «ἐσὺ εἶσαι Σαμαρείτης κι' ἔχεις δαιμόνιο»[20]. Ἄλλοι τὸν ἀποκαλοῦσαν πλανευτή, λέγοντας· «αὐτὸς ἐδῶ δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ πλανᾶ τὸν ὄχλο»[21]. Ἄλλοι τὸν ὀνόμαζαν γόητα, λέγοντας ὅτι «ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια στὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντα τῶν δαιμονίων»[22]. Αὐτὰ τὰ ἐπαναλάμβαναν συνέχεια καὶ τὸν ὀνόμαζαν ἀντίθεο καὶ γαστρίμαργο καὶ ἀδηφάγο καὶ μέθυσο καὶ φίλο πονηρῶν καὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων. Διότι λέγει· «ἦλθε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τρώγοντας καὶ πίνοντας, καὶ λέγουν· νά, εἶναι ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος ἁμαρτωλῶν καὶ τελωνῶν»[23]. Κι' ὅταν πάλι συζητοῦσε μὲ τὴν πόρνη, τὸν ἀποκαλοῦσαν ψευδοπροφήτη· «ἂν ἦταν προφήτης», λέγει, «θὰ γνώριζε ποιά εἶναι αὐτὴ ἡ γυναίκα

---

18. Ἰω. 3,26.
20. Ἰω. 8,48.
22. Ματθ. 9,34.

*αὕτη ἡ λαλοῦσα αὐτῷ»· καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοὺς ὀδόντας ἠκόνων κατ' αὐτοῦ. Καὶ οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον οὕτως ἐπολέμουν αὐτῷ, ἀλλ' οὐδὲ αὐτοὶ οἱ δοκοῦντες εἶναι ἀδελφοὶ ὑγιῶς εἶχον πρὸς 65 αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς οἰκίας ὁ πόλεμος αὐτῷ ἀνερριπίζετο. Ὅρα γοῦν πῶς καὶ αὐτοὶ ἦσαν διεφθαρμένοι, ἐξ ὧν καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπάγων ἔλεγεν· «οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν».*

*4 α. Ἀλλ' ἐπειδὴ σκανδαλιζομένων μέμνησαι πολλῶν καὶ πλανωμένων, πόσους οἴει κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ σκανδαλισθῆναι τῶν μαθητῶν; Ὁ μὲν προέδωκεν, οἱ δὲ ἐδραπέτευσαν, ὁ δὲ ἠρνήσατο, καί, πάντων ἀναχωρησάντων, ἤγετο μόνος δεδεμένος. 5 Πόσους τοίνυν οἴει πρώην ἑωρακότας τὰ σημεῖα αὐτὸν ἐργαζόμενον, νεκροὺς ἐγείροντα, λεπροὺς καθαίροντα, δαίμονας ἀπελαύνοντα, ἄρτους πηγάζοντα, τὰ ἄλλα τεράστια ἐργαζόμενον, σκανδαλίζεσθαι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, θεωροῦντας μόνον ἀπαγόμενον καὶ δεδεμένον, εὐτελῶν αὐτὸν στρατιωτῶν περιστοιχιζόντων καὶ ἱερέ-10 ων ἰουδαϊκῶν ἑπομένων καὶ θορυβούντων καὶ ταραττόντων καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἅπαντας μόνον ἐν μέσῳ ἔχοντας ἀπειλημμένον αὐτὸν καὶ τὸν προδότην παρόντα καὶ ἐναβρυνόμενον τέως; Τί δὲ ἡνίκα ἐμαστιγοῦτο; Καὶ εἰκὸς παρεῖναι πλῆθος ἄπειρον. Ἑορτὴ γὰρ ἦν περιφανὴς ἡ πάντας συνάγουσα καὶ μητρόπολις ἡ τὸ δρᾶμα τῆς παρα-15 νομίας δεξαμένη καὶ ἐν μεσημβρίᾳ μέση.*

*β. Πόσους τοίνυν οἴει παρεῖναι τότε καὶ σκανδαλίζεσθαι ὁρῶντας αὐτὸν δεδεμένον, μεμαστιγωμένον, αἵματι περιρρεόμενον, ὑπὸ ἡγεμονικοῦ δικαστηρίου ἐξεταζόμενον καὶ οὐδένα τῶν μαθητῶν παρόντα; Τί δὲ ἡνίκα καὶ ποικίλαι ἐκεῖναι καὶ συνεχεῖς καὶ ἐπάλληλοι 20 ἐγένοντο κατ' αὐτοῦ κωμῳδίαι, καὶ ποτὲ μὲν αὐτὸν ἀκάνθαις ἐστεφάνουν, ποτὲ δὲ χλαμύδα περιετίθεσαν, ποτὲ δὲ κάλαμον ἐνεχείριζον, ποτὲ δὲ πίπτοντες αὐτὸν προσεκύνουν, πᾶν εἶδος χλευασίας κινοῦντες καὶ γέλωτος; Πόσους οἴει σκανδαλίζεσθαι, πόσους θορυβεῖσθαι, πόσους ταράττεσθαι, ὅτε ἐπὶ κόρρης αὐτὸν ἔπαιον καὶ ἔλε-25 γον· «προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε;» καὶ ἦγον καὶ περιῆγον, πᾶσαν τὴν ἡμέραν εἰς τοῦτο ἀνηλίσκοντο, εἰς*

---

24. Λουκᾶ 7,39.
25. Ἰω. 7,5.

ποὺ τὸν ὁμιλεῖ»[24]. Κι' ἀκόνιζαν καθημερινὰ τὰ δόντια τους ἐναντίον του. Καὶ δὲν πολεμοῦσαν μόνο οἱ Ἰουδαῖοι ἐναντίον του ἔτσι, ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ θεωροῦνταν ὅτι εἶναι ἀδελφοὶ ἦταν εὐμενῶς διατεθειμένοι πρὸς αὐτόν· ὁ πόλεμος ὑποκινοῦνταν κι' ἀπὸ τὸ σπίτι του ἀκόμη. Πρόσεχε λοιπόν, πῶς κι' αὐτοὶ ἦταν διεφθαρμένοι ἀπὸ ὅσα πρόσθεσε καὶ εἶπε ὁ εὐαγγελιστής· «οὔτε οἱ ἀδελφοί του δὲν πίστευαν σ' αὐτόν»[25].

4 α. Ἀλλά, ἐπειδὴ σκέπτεσαι ὅτι πολλοὶ σκανδαλίζονται καὶ πλανῶνται, πόσοι μαθητὲς νομίζεις ὅτι σκανδαλίσθηκαν τὸν καιρὸ τοῦ σταυροῦ; Ὁ ἕνας τὸν πρόδωσε, οἱ ἄλλοι δραπέτευσαν, ἄλλος τὸν ἀρνήθηκε καί, ἀφοῦ ὅλοι ἀπομακρύνθηκαν, ὁδηγοῦνταν μόνος του δεμένος. Πόσοι λοιπὸν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν εἶδαν τότε νὰ ἐνεργεῖ τὰ σημεῖα, νὰ ἐγείρει νεκρούς, νὰ καθαρίζει λεπρούς, ν' ἀπομακρύνει δαίμονες, νὰ πηγάζει ἄρτους, νὰ ἐκτελεῖ τὰ ἄλλα τεράστια, νομίζεις ὅτι σκανδαλίσθηκαν κατὰ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, καθὼς ἔβλεπαν νὰ ὁδηγεῖται μόνος του δεμένος, ἐνῶ τὸν περιστοίχιζαν εὐτελεῖς στρατιῶτες καὶ τὸν ἀκολουθοῦσαν Ἰουδαῖοι ἱερεῖς, προκαλῶντας θόρυβο καὶ ταραχή, καὶ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς νὰ τὸν ἔχουν μόνον του κρατούμενον ἀνάμεσά τους καὶ τὸν προδότη νὰ εἶναι παρὼν καὶ νὰ καμαρώνει τὴν ὥρα ἐκείνη; Τί συνέβαινε πάλι ὅταν μαστιγωνόταν; Καὶ εἶναι εὔλογο νὰ παραβρισκόταν ἄπειρο πλῆθος. Διότι ἦταν ἡ περίλαμπρη ἑορτὴ ποὺ συγκέντρωνε τοὺς πάντες, καὶ ἡ μητρόπολη ποὺ δέχθηκε τὸ δράμα τῆς παρανομίας, καὶ μάλιστα τὴν ὥρα τῆς μεσημβρίας.

β. Πόσοι λοιπὸν νομίζεις ὅτι παραβρίσκονταν τότε καὶ σκανδαλίζονταν, καθὼς τὸν ἔβλεπαν δεμένο, μαστιγωμένο, περιρρεόμενον ἀπὸ αἷμα, ἐξεταζόμενον ἀπὸ ἡγεμονικὸ δικαστήριο, χωρὶς νὰ εἶναι κανεὶς μαθητής του; Ἀλλὰ καὶ τότε ποὺ ἔγιναν ἐκεῖνες οἱ ποικίλες καὶ συνεχεῖς καὶ ἀλλεπάλληλες ἐναντίον του κωμωδίες, καὶ ἄλλοτε τὸν στεφάνωναν μὲ ἀκάνθια, ἄλλοτε τὸν ἔντυναν μὲ χλαμύδα, ἄλλοτε τοῦ ἐνεχείριζαν κάλαμο, ἄλλοτε πάλι πέφτοντας τὸν προσκυνοῦσαν, ὑποκινώντας κάθε εἶδος χλευασμοῦ καὶ γέλιου; Πόσοι νομίζεις ὅτι σκανδαλίζονταν, πόσοι θορυβοῦνταν, πόσοι ταράσσονταν, ὅταν τὸν χτυποῦσαν στὸν κρόταφο κι' ἔλεγαν, «προφήτευσέ μας, Χριστέ, ποιός σὲ χτύπησε;»[26], καὶ ὅταν τὸν πηγαινοέφεραν, περνώντας ὅλη τὴν ἡμέρα σ' αὐτὰ τὰ πράγματα, σὲ σκώμματα καὶ λοιδο-

*σκώμματα καὶ λοιδορίας καὶ χλευασίαν καὶ γέλωτα ἐν μέσῳ θεάτρῳ ἰουδαϊκῷ; Τί δὲ ὅτε αὐτὸν ἐρράπιζεν ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχιερέως; Τί δὲ ὅτε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ διεμερίζοντο οἱ στρατιῶται; Ἡνίκα δὲ*
30 *ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνηνέχθη γυμνὸς ἐπὶ τοῦ νώτου τὰς μάστιγας ἔχων καὶ ἀνεσκολοπίζετο; Οὐδὲ γὰρ τότε οἱ ἄγριοι θῆρες ἐμαλάττοντο, ἀλλὰ μανικώτεροι μᾶλλον ἐγίνοντο καὶ τὰ τῆς τραγῳδίας ἐπετείνετο καὶ τὰ τῆς χλευασίας ηὔξετο.*

*γ. Οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον, «ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις*
35 *ἐγείρων αὐτόν», οἱ δὲ ἔλεγον, «ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι». Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· «εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομεν εἰς σέ». Τί δὲ ὅτε τῇ σπογγιᾷ χολὴν καὶ ὄξος ποτίζοντες ἐνεπαροίνουν αὐτῷ; Τί δὲ ὅτε οἱ λῃσταὶ ἐλοιδόρουν αὐτῷ; Τί δέ, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἔλεγον τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο καὶ πα-*
40 *ρανομώτατον, ὅτε τὸν λῃστὴν ἐκεῖνον καὶ τοιχωρύχον καὶ μυρίων γέμοντα φόνων ἄξιον ἔλεγον εἶναι ἐξαιτηθῆναι μᾶλλον αὐτοῦ, καὶ λαβόντες αἵρεσιν παρὰ τοῦ δικαστοῦ τὸν Βαραββᾶν προετίμησαν, οὐ σταυρῶσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πονηρὰν βουλόμενοι τῷ Χριστῷ περιθεῖναι δόξαν; Ἐνόμιζον γὰρ δύνασθαι κατασκευάζειν ἐκ τούτων*
45 *ὅτι τοῦ λῃστοῦ χείρων ἦν καὶ οὕτω παράνομος, ὡς μήτε φιλανθρωπίᾳ μήτε ἑορτῆς ἀξιώματι δύνασθαι σώζεσθαι. Πάντα γὰρ τούτου ἕνεκεν ἐποίουν, ὥστε αὐτοῦ τὴν ὑπόληψιν διαβαλεῖν· διά τοι τοῦτο καὶ τοὺς δύο λῃστὰς αὐτῷ συνεσταύρωσαν.*

*δ. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια οὐ συνεσκιάζετο, ἀλλὰ καὶ μειζόνως διέλαμπε.*
50 *Καὶ τυραννίδα δὲ αὐτῷ ἐνεκάλουν λέγοντες· «πᾶς ὁ ποιῶν ἑαυτὸν βασιλέα ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι», τῷ οὐκ ἔχοντι ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι, τυραννίδος ἐπάγοντες ἔγκλημα. Καὶ ἐπὶ βλασφημίᾳ δὲ αυτὸν ἐσυκοφάντουν. Ὁ γὰρ ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων· «ἐβλασφήμησε· τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων;». Ὁ δὲ θάνατος αὐ-*
55 *τοῦ οἷος; οὐ καταδίκων; οὐκ ἐπαράτων; οὐχ ὁ αἴσχιστος; οὐχ ὁ τῶν τὰ ἔσχατα παρανενομηκότων καὶ οὐκ ἀξίων ὄντων οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ψυχὴν ἀφεῖναι;*

*ε. Τὸ δὲ τῆς ταφῆς εἶδος οὐκ ἐν χάριτος ἐπληροῦτο μέρει; Ἐλθὼν*

27. Ματθ. 26,62.
28. Λουκᾶ 9,58.
29. Ἰω. 19,12.
30. Ματθ. 26,65.

ρίες, σὲ χλευάσματα καὶ γέλοια, ἀνάμεσα σὲ ἰουδαϊκὸ θέατρο; Καὶ ὅταν τὸν ἐρράπιζε ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχιερέα; Τί πάλι ὅταν οἱ στρατιῶτες μοιράζονταν τὰ ἱμάτιά του; ἀλλὰ κι' ὅταν ἀνεβάσθηκε γυμνὸς στὸ σταυρό, ἔχοντας μαστιγώματα στὰ πισινά του καὶ σταυρωνόταν; Οὔτε τότε δὲν μαλάκωσαν τὰ ἄγρια θηρία, ἀλλ' ἔγιναν περισσότερο μανιακώτεροι καὶ ἡ τραγωδία ἐπιτεινόταν καὶ ὁ χλευασμὸς αὐξανόταν.

γ. Ἄλλοι δηλαδὴ ἔλεγαν· «αὐτὸς ποὺ γκρεμίζει τὸν ναὸ καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες ἐγείρει αὐτόν». Ἄλλοι πάλι ἔλεγαν· «ἄλλους ἔσωσε, ἐνῶ τὸν ἑαυτό του δὲν μπορεῖ νὰ τὸν σώσει»[27]. Ἐνῶ ἄλλοι ἔλεγαν· «ἂν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸ σταυρὸ καὶ θὰ πιστέψομε σὲ σένα»[28]. Πόσοι σκανδαλίζονταν, ὅταν τὸν πρόσβαλαν σὰν μεθυσμένοι ποτίζοντάς τον χολὴ καὶ ξείδι μὲ σφουγγάρι; Πόσοι πάλι ὅταν οἱ ληστὲς τὸν περιέπαιζαν; Καί, ὅπως ἔλεγα καὶ παραπάνω, ἐκεῖνο τὸ φρικτὸ καὶ παρανομώτατο, ὅταν ἔλεγαν ὅτι ἀξιώτερος ἀπ' αὐτὸν νὰ πάρει χάρη εἶναι ἐκεῖνος ὁ ληστὴς καὶ τυμβωρύχος καὶ δολοφόνος καί, ὅταν τοὺς δόθηκε δικαίωμα ἐκλογῆς ἀπὸ τὸν δικαστή, προτίμησαν τὸν Βαραββᾶ, θέλοντας ὄχι μόνο νὰ σταυρώσουν τὸν Χριστό, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν περιβάλουν μὲ κακὴ φήμη; Διότι νόμιζαν ὅτι μὲ αὐτὰ μποροῦσαν νὰ παραστήσουν ὅτι εἶναι χειρότερος ἀπὸ τὸν ληστὴ καὶ τόσο παράνομος, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ σωθεῖ οὔτε μὲ τὴ φιλανθρωπία οὔτε μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἑορτῆς. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκαμαν μὲ τὸ σκοπὸ νὰ διαβάλουν τὴν ὑπόληψή του· γι' αὐτὸ σταύρωσαν μαζὶ μὲ αὐτὸν τοὺς δυὸ ληστές.

δ. Ὅμως ἡ ἀλήθεια δὲν ἐπισκιαζόταν, ἀλλὰ κι' ἔλαμπε λαμπρότερα. Τὸν κατηγοροῦσαν ἐπίσης γιὰ διεκδίκηση τῆς ἐξουσίας, λέγοντας, «ὅποιος θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του βασιλέα, ἀντιλέγει στὸν Καίσαρα»[29], ἀποδίδοντας ἔγκλημα τυραννίδας σ' ἐκεῖνον ποὺ δὲν εἶχε ποῦ νὰ κλίνει τὸ κεφάλι του. Τὸν συκοφάντησαν ἀκόμη καὶ ὡς βλάσφημο. Πράγματι ὁ ἀρχιερέας διέρρηξε τὰ ἱμάτιά του, λέγοντας, «βλασφήμησε, τί χρειαζόμαστε μάρτυρες;»[30]. Ὁ θάνατός του πάλι, ποιοῦ εἴδους ἦταν; δὲν ἦταν σὰν τῶν καταδίκων; σὰν τῶν καταραμένων; δὲν ἦταν ὁ χειρότερος ὅλων; δὲν ἦταν αὐτὸς ποὺ ταιριάζει στοὺς ἐργάτες τῆς ἔσχατης παρανομίας, ποὺ δὲν εἶναι ἄξιοι οὔτε ν' ἀφήσουν τὴν ψυχή τους ἐπάνω στὴ γῆ;

ε. Καὶ ἡ ταφή του δὲν πραγματοποιήθηκε σὰν εἶδος ἐλεημοσύ-

*γάρ τις τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐξητήσατο. Οὕτως οὐδὲ ὁ θάπτων αὐτὸν ἦν*
60 *τῶν οἰκείων, τῶν εὐεργετηθέντων, τῶν μαθητῶν, τῶν τοσαύτης ἀπολελαυκότων σωτηρίας, πάντων φρούδων γενομένων, πάντων ἀποπηδησάντων. Ἡ δὲ πονηρὰ ἐκείνη ὑπόληψις, ἣν κατεσκέδασαν τῆς ἀναστάσεως, εἰπόντες ὅτι «ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἔκλεψαν αὐτόν», πόσους ἐσκανδάλισε, πόσους ὑπεσκέλισε τέως; Καὶ*
65 *γὰρ ἐκράτησεν ὁ λόγος τότε, καίτοι γε πεπλασμένος ὢν καὶ χρημάτων γενόμενος ὠνητός· ἀλλ' ὅμως ἐκράτησε παρά τισι, μετὰ τὰ σήμαντρα, μετὰ τὴν περιφάνειαν τῆς ἀληθείας τὴν τοσαύτην. Οὐδὲ γὰρ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως ᾔδεσαν λόγον τὸ πλῆθος, ὅπου γε οὐδὲ αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ ἠπίσταντο. «Οὐδὲ γὰρ ᾔδεσαν», φησί, «τότε*
70 *ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι». Πόσους τοίνυν οἴει κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας σκανδαλισθῆναι; Ἀλλ' ὅμως ὁ μακρόθυμος Θεὸς ἠνείχετο τῇ οἰκείᾳ σοφίᾳ καὶ ἀπορρήτῳ πάντα οἰκονομῶν.*

*5 α. Εἶτα μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, πάλιν κρυπτόμενοι, λανθάνοντες, φυγαδευόμενοι οἱ μαθηταί, δεδοικότες, τρέμοντες, τόπον ἐκ τόπου συνεχῶς ἀμείβοντες, οὕτως ἐλάνθανον, καὶ μετὰ πεντήκοντα ἡμέρας ἀρξάμενοι φαίνεσθαι καὶ σημείων ἅπτεσθαι, οὐδὲ οὕτως*
5 *ἀδείας ἀπήλαυσαν. Ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκεῖνα, μυρία σκάνδαλα μαστιζομένων αὐτῶν ἐγίνετο ἐν τοῖς ἀσθενεστέροις, τῆς Ἐκκλησίας ταραττομένης, αὐτῶν ἐλαυνομένων, τῶν ἐχθρῶν κρατούντων πολλαχοῦ καὶ θορυβούντων. Ὅτε γὰρ τὴν πολλὴν ἀπὸ τῶν σημείων ἐκτήσαντο παρρησίαν, τότε πάλιν ἡ Στεφάνου τελευτὴ διωγμὸν χαλεπὸν*
10 *εἰργάσατο καὶ πάντας διέσπειρε καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐν θορύβῳ κατέστησε· καὶ πάλιν ἐν φόβῳ τὰ τῶν μαθητῶν, καὶ πάλιν ἐν φυγῇ, καὶ πάλιν ἐν ἀγωνίᾳ.*

*β. Καὶ οὕτω διαπαντὸς τὰ τῆς Ἐκκλησίας ηὔξετο, ὅτε ἤνθει διὰ τῶν σημείων, ὅτε φαιδρὰ ἐκ προοιμίων ἐφαίνετο. Καὶ ὁ μὲν διὰ θυ-*
15 *ρίδος ἐχαλᾶτο καὶ οὕτως ἐξέφυγε τοῦ ἄρχοντος τὰς χεῖρας· τοὺς δὲ ἄγγελος ἐξέβαλε καὶ οὕτω τῶν ἁλύσεων ἀπήλλατε· τοὺς δὲ ἀγοραῖοι καὶ χειροτέχναι ὑποδεχόμενοι παρὰ τῶν ἐν δυναστείαις ἐλαυνομένους πάντα ἐθεράπευον τρόπον, πορφυροπώλιδες γυναῖκες καὶ*

31. Ματθ. 27,13.
32. Ἰω. 20,9.
33. Ὁ Παῦλος στὴ Δαμασκό, Β' Κορ. 11,32 ἑ.
34. Πράξ. 12,5–11. Ἐπίσης Πράξ. 5,22–24.

νης; Ἦλθε κάποιος κι' ἐζήτησε τὸ σῶμα του. Ἔτσι ὁ ἐνταφιαστὴς δὲν ἦταν κἂν κάποιος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εὐεργετήθηκαν, τοὺς μαθητές, ποὺ ἀπόλαυσαν τόση σωτηρία· ὅλοι ἐξαφανίσθηκαν, ὅλοι ἀπομακρύνθηκαν. Κι ἐκείνη ἡ πονηρὴ ἐξήγηση ποὺ διέδωσαν γιὰ τὴν ἀνάσταση, ὅτι τάχα «ἦλθαν οἱ μαθητές του καὶ τὸν ἔκλεψαν»[31], πόσους δὲν σκανδάλισε, πόσους δὲν ὑποσκέλισε τότε; Διότι ἐπικράτησε τότε αὐτὸς ὁ λόγος. Ἂν καὶ ἦταν πλαστὸς καὶ στηρίχθηκε σὲ δωροδοκία, ὅμως ἐπικράτησε σὲ μερικούς, παρὰ τὰ σήμαντρα, παρὰ τὴν τόσο μεγάλη λάμψη τῆς ἀλήθειας. Ἄλλωστε τὰ πλήθη δὲν γνώριζαν τὴ διδασκαλία περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἀφοῦ οὔτε οἱ ἴδιοι οἱ μαθητὲς δὲν τὴ γνώριζαν πλήρως. Διότι λέγει, «δὲν γνώριζαν τότε ὅτι πρέπει ν' ἀναστηθεῖ ἀπὸ τοὺς νεκρούς»[32]. Πόσοι λοιπὸν νομίζεις ὅτι σκανδαλίσθηκαν κατὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες; Ἀλλ' ὅμως ὁ μακρόθυμος Θεὸς ἀνεχόταν, οἰκονομώντας τὰ πάντα μὲ τὴν ἀπόρρητη σοφία του.

5 α. Ἔπειτα μετὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες πάλι οἱ μαθητές, κρυπτόμενοι, ἐξαφανισμένοι, φυγαδευμένοι, τρέμοντας, μεταβαίνοντας συνεχῶς ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, διέφευγαν ἔτσι τὴν προσοχή· μετὰ πενήντα ἡμέρες, ποὺ ἄρχισαν νὰ φαίνονται καὶ νὰ ἐπιτελοῦν θαύματα, οὔτε τότε δὲν ἀπήλαυσαν ἀσφάλεια. Ἀλλὰ καὶ ἔπειτα μύρια σκάνδαλα προκαλοῦνταν ἀνάμεσα στοὺς ἀσθενέστερους, καθὼς αὐτοὶ μαστίζονταν, ἡ Ἐκκλησία ταρασσόταν, αὐτοὶ διώκονταν, οἱ ἐχθροὶ ἐπικρατοῦσαν σὲ πολλὰ μέρη καὶ θορυβοῦσαν. Πράγματι, ὅταν ἀπέκτησαν τὴν μεγάλη παρρησία ἀπὸ τὰ θαύματα, τότε πάλι ὁ θάνατος τοῦ Στεφάνου προκάλεσε φοβερὸ διωγμό, διασκόρπισε τοὺς πάντες κι' ἔρριψε τὴν Ἐκκλησία σὲ θόρυβο· καὶ πάλι τότε ἐπικράτησε φόβος ἀνάμεσα στοὺς μαθητὲς καὶ πάλι φυγὴ καὶ πάλι ἀγωνία.

β. Κι' ἔτσι ἡ Ἐκκλησία αὐξήθηκε διαπαντός, ὅταν ἀνθοῦσε διὰ τῶν θαυμάτων, ὅταν φαινόταν λαμπρὴ ἀπὸ τὸ ξεκίνημά της. Ὁ ἕνας καταβιβαζόταν ἀπὸ τὸ παράθυρο κι' ἔτσι ξέφευγε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἄρχοντα[33]· ἄλλους τοὺς ἔβγαλε καὶ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὶς ἁλυσίδες ὁ ἄγγελλος[34]· ἄλλους τοὺς ὑποδέχονταν ἔμποροι καὶ χειροτέχνες, ποὺ κυνηγοῦνταν ἀπὸ τοὺς ἐξουσιαστὲς καὶ τοὺς παρεῖχαν περιποίηση μὲ κάθε τρόπο· πορφυροπώλιδες γυναῖκες[35], σκηνοποιοὶ[36] καὶ

35. Ἡ Λυδία στοὺς Φιλίππους, Πράξ. 16,14.

36. Ὅπως ὁ Ἰάσων στὴ Θεσσαλονίκη, Πράξ. 18,3. Ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος ἦταν ἐπίσης σκηνοποιός.

*σκηνορράφοι καὶ σκυτοδέψαι πρὸς αὐτὰς οἰκοῦντες τὰς ἐσχατιὰς*
20 *τῶν πόλεων, παρ' αἰγιαλὸν καὶ θάλασσαν. Πολλάκις δὲ οὐδὲ ἐν μέσαις ἐτόλμων φαίνεσθαι ταῖς πόλεσιν· εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ ἐτόλμων, ἀλλ' οἱ ξενοδόχοι οὐκ ἐτόλμων.*

*γ. Καὶ οὕτως ὑφαίνετο τὰ πράγματα διὰ πειρασμῶν, οὐ δι' ἀνέσεων, καὶ οἱ πρῴην σκανδαλισθέντες μετὰ ταῦτα διωρθοῦντο, καὶ οἱ*
25 *πλανηθέντες ἐπανήγοντο καὶ τὰ κατεσκαμμένα ᾠκοδομεῖτο μειζόνως. Διὰ τοῦτο καὶ Παύλου αἰτήσαντος δι' ἀνέσεως μόνης βαδίζειν τὸ κήρυγμα, ὁ πάνσοφος καὶ εὐμήχανος Θεὸς οὐκ ἠνέχετο τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις παρακαλοῦντος οὐκ ἐπένευσεν, ἀλλ' εἶπεν· «ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦ-*
30 *ται».*

*δ. Εἰ βούλει τοίνυν καὶ νῦν λογίσασθαι μετὰ τῶν λυπηρῶν τὰ χρηστά, πολλὰ ὄψει γεγενημένα, καὶ εἰ μὴ σημεῖα καὶ θαύματα, ἀλλ' ἐοικότα σημείοις πράγματα, δείγματα τῆς πολλῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ ἀντιλήψεως ἄφατα. Ἀλλ', ἵνα μὴ πάντα μετ' εὐκολίας*
35 *παρ' ἡμῶν ἀκούῃς, τοῦτό σοι καταλιμπάνω τὸ μέρος, ὥστε μετὰ ἀκριβείας ἀναλέξαι πάντα καὶ παραθεῖναι τοῖς λυπηροῖς καί, καλὴν ἀσχολουμένη ἀσχολίαν, οὕτως ἀπαγαγεῖν σαυτὴν τῆς ἀθυμίας· πολλὴν γὰρ καὶ ἐντεῦθεν δέξῃ τὴν παράκλησιν.*

*ε. Πάντα σου τὸν εὐλογήμενον οἶκον παρ' ἡμῶν πολλὰ προσει-*
40 *πεῖν παρακλήθητι. Ἐρρωμένη, εὐθυμουμένη διατελοίης, δέσποινά μου αἰδεσιμωτάτη καὶ θεοφιλεστάτη.*

*ς. Εἰ βούλει μοι μακρὰ γράφειν, καὶ τοιαῦτα δήλωσόν μοι, μὴ ἀπατῶσα μέντοι με, ὅτι πᾶσαν ἀπέθου τὴν ἀθυμίαν καὶ ἐν ἀνέσει διάγεις. Τοιοῦτον γὰρ τῶν γραμμάτων τούτων τὸ φάρμακον, ὡς καὶ*
45 *εὐθυμίαν σοι ἐμποιῆσαι πολλὴν καὶ ὄψει συνεχῶς ἐπιστέλλοντα. Ἀλλὰ μή μοι γράψῃς πάλιν ὅτι, 'παραμυθίαν ἔχω πολλὴν ἐκ τῶν γραμμάτων σου'· τοῦτο γὰρ οἶδα κἀγώ, ἀλλ' ὅτι τοσαύτην ὅσην ἐγὼ βούλομαι, ὅτι οὐ συγχέῃ, ὅτι οὐ δακρύεις, ἀλλ' ἐν ἀνέσει καὶ εὐθυμίᾳ διάγεις.*

---

37. Βυρσοδέψης ἦταν ὁ Σίμων στὴν Ἰόπη ποὺ φιλοξενοῦσε τὸν Πέτρο, Πράξ. 10,6.

38. Β' Κορ. 12,9.

39. Ἡ ἑπόμενη παράγραφος ἀποτελεῖ ὑστερόγραφο.

βυρσοδέψες[37], πού κατοικοῦσαν στὶς ἄκρες τῶν πόλεων, κοντὰ στὸ γιαλὸ καὶ τὴ θάλασσα. Πολλὲς φορὲς δὲν τολμοῦσαν οὔτε νὰ φανοῦν στὴ μέση τῶν πόλεων· κι' ἂν τολμοῦσαν αὐτοί, δὲν τολμοῦσαν ἐκεῖνοι πού τοὺς φιλοξενοῦσαν.

γ. Κι' ἔτσι ὑφαίνονταν τὰ πράγματα, μὲ πειρασμούς, ὄχι μὲ ἀνέσεις, καὶ ἐκεῖνοι πού προηγουμένως σκανδαλίσθηκαν διορθώνονταν ἀργότερα, ἐνῶ οἱ πλανημένοι ἐπαναφέρονταν καὶ τὰ κατασκαμμένα οἰκοδομοῦνταν μεγαλύτερα. Γι' αὐτὸ καί, ὅταν ὁ Παῦλος παρακάλεσε νὰ βαδίζει τὸ κήρυγμα μόνο μὲ ἄνεση, ὁ πάνσοφος καὶ εὐμήχανος Θεὸς δὲν δέχθηκε τὸ αἴτημα τοῦ μαθητῆ, καί, παρ' ὅλο πού παρακαλοῦσε πολλὲς φορές, δὲν συνήνεσε, ἀλλ' εἶπε· «σοῦ ἀρκεῖ ἡ χάρη μου, διότι ἡ δύναμή μου φανερώνεται τέλεια ἐκεῖ πού ὑπάρχει ἀδυναμία»[38].

δ. Ἂν λοιπὸν θέλεις μαζὶ μὲ τὰ λυπηρὰ ν' ἀναλογισθεῖς καὶ τὰ ἀγαθά, θὰ δεῖς νὰ ἔχουν γίνη πολλά, καί, ἂν ὄχι σημεῖα καὶ θαύματα, ἀλλὰ πράγματα πού μοιάζουν μὲ σημεῖα, δείγματα ἀπερίγραπτα τῆς πολλῆς πρόνοιας καὶ βοήθειας τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ τὰ ἀκοῦς ὅλα ἀπὸ μένα μὲ εὐκολία, ἀφήνω σὲ σένα αὐτὸ τὸ μέρος, ὥστε νὰ συλλέξεις μὲ ἀκρίβεια τὰ πάντα καὶ νὰ τὰ ἀντιπαραθέσεις στὰ κακά, καί, ἐπιδιδόμενη σὲ καλὴ ἀσχολία, ν' ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὴν ἀθυμία· διότι κι' ἀπὸ ἐδῶ θὰ δεχθεῖς πολλὴ παρηγοριά.

ε. Παρακαλῶ νὰ προσφέρεις ἀπὸ μένα πολλὲς εὐχὲς σὲ ὅλον τὸν εὐλογημένο οἶκο σου. Νὰ εἶσαι δυνατὴ καὶ χαρούμενη, δέσποινά μου αἰδεσιμώτατη καὶ θεοφιλέστατη[39].

στ. Ἂν θέλεις νὰ σοῦ γράφω ἐκτενὴ γράμματα[40], δήλωσέ μου καὶ αὐτό, χωρὶς βέβαια νὰ μὲ ἐξαπατᾶς, ὅτι ἔδιωξες ὅλη τὴν ἀθυμία σου καὶ ζεῖς χαρούμενη. Διότι εἶναι τέτοιο τὸ φάρμακο αὐτῶν τῶν γραμμάτων, ὥστε καὶ νὰ σοῦ προκαλεῖ πολλὴ εὐθυμία καὶ νὰ βλέπεις ὅτι σοῦ γράφω συνεχῶς. Ἀλλὰ μὴ μοῦ γράψεις πάλι ὅτι 'πολλὴ παρηγοριὰ βρίσκω ἀπὸ τὰ γράμματά σου'· διότι αὐτὸ τὸ ξέρω κι ἐγώ, ἀλλ' ὅτι βρίσκεις τόση, ὅσην ἐγὼ θέλω· ὅτι δὲν συγχύζεσαι, ὅτι δὲν δακρύζεις, ἀλλὰ περνᾶς μὲ ἄνεση καὶ εὐθυμία.

---

40. Οἱ ἕξι πρῶτες ἐπιστολὲς πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα εἶναι πολὺ σύντομες. Ἡ ἑβδόμη εἶναι ἀρκετὰ μακροσκελής. Ἀλλὰ πραγματικὰ ἀπὸ τὴν ὀγδόη κι' ἔπειτα ἐπιμηκύνονται περισσότερο.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η'

*1 α. Ἤρκει μὲν καὶ ἡ πρῴην ἐλθοῦσα ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἐμμέλειαν τὴν σὴν καταστεῖλαί σου τῆς ὀδύνης τὴν φλεγμονήν· ἐπειδὴ δέ σε σφόδρα κατειργάσατο τῆς ἀθυμίας ἡ τυραννίς, ἀναγκαῖον εἶναι ἐνόμισα καὶ δευτέραν προσθεῖναι τῇ προτέρᾳ, ὥστε σε μετὰ δαψι-*
*5 λείας πολλῆς καρπώσασθαι τὴν παράκλησιν καὶ ἐν ἀσφαλεῖ σοι τὰ τῆς ὑγιείας εἶναι λοιπόν.*

*β. Δεῦρο δὴ οὖν καὶ ἑτέρωθεν διασκεδάσω σου τῆς ἀθυμίας τὴν κόνιν. Καὶ γὰρ ἀπὸ ἕλκους καὶ οἰδημάτων χαλεπῶν κόνιν οἶμαι αὐτὴν γεγενῆσθαι. Πλὴν ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἀμελητέον τῆς ἐπιμελείας*
*10 τῆς σῆς. Ἐπεὶ καὶ ἡ κόνις τὸν μὴ μετὰ σπουδῆς αὐτὴν ἐκκλίνοντα ἐν τῷ καιριωτάτῳ τῶν μελῶν ἐπάγει τὴν λύμην, τὸ διειδὲς τῆς κόρης θολοῦσα καὶ ὁλόκληρον διαταράττουσα τοῦ ῥᾳθυμοῦντος τὸ ὄμμα. Ἵν' οὖν μὴ καὶ ἐνταῦθα τοῦτο γένηται, μετὰ σπουδῆς πολλῆς καὶ τὸ λείψανον ἀνέλωμεν τοῦ κακοῦ. Ἀλλὰ διανάστηθι καὶ χεῖρα ἡμῖν*
*15 ὄρεξον. Ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τὰ σώματα καμνόντων συμβαίνειν εἴωθεν, ἂν τὰ τῶν ἰατρῶν μὲν εἰσφέρηται, τὰ δὲ ἐκείνων ἐλλιμπάνῃ, διακόπτεται τῆς ὑγιείας τὸ κέρδος, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς γίνεσθαι πέφυκεν.*

*γ. Ἵν' οὖν μὴ γένηται τοῦτο, καὶ τὰ παρὰ σεαυτῆς μετὰ τῆς προσ-*
*20 ηκούσης συνέσεως σπούδαζε εἰσφέρειν ἡμῖν, ὥστε ἑκατέρωθεν πολλὴν γενέσθαι τὴν ὠφέλειαν. 'Ἀλλὰ βούλομαι μέν', ἴσως ἐρεῖς, 'οὐ δύναμαι δέ· οὐδὲ γὰρ ἀρκῶ διακρούσασθαι τὸ νέφος τὸ πυκνὸν καὶ ζοφῶδες τῆς ἀθυμίας, καίτοι σφόδρα φιλονεικοῦσα'. Σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις· ἐγὼ γὰρ οἶδά σου τῶν λογισμῶν τὴν εὐγένειαν,*
*25 οἶδα τῆς εὐλαβοῦς ψυχῆς τὴν ἰσχύν, τῆς συνέσεως τὸ πλῆθος, τῆς φιλοσοφίας τὴν δύναμιν, καὶ ὡς ἀρκεῖ σοι μόνον ἐπιτάξαι τῷ μαινομένῳ τῆς ἀθυμίας πελάγει καὶ πάντα ποιῆσαι γαλήνην.*

*δ. Ἵνα δέ σοι τοῦτο καὶ εὐκολώτερον γένηται, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν*

---

* Γράφηκε στὴν Κουκουσό, στὰ τέλη τοῦ 404. Παλαιὸς ἀριθμὸς τῆς ἐπιστολῆς 2

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 8 *

1 α. Ἀρκοῦσε καὶ ἡ προηγούμενη ἐπιστολή μου πρὸς τὴ χάρη σου γιὰ νὰ καταπραΰνει τὴν φλεγμονὴ τῆς ὀδύνης σου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τυραννίδα τῆς ἀθυμίας σὲ καταπόνησε φοβερά, θεώρησα ἀναγκαῖο νὰ προσθέσω καὶ δεύτερη ἐπιστολὴ στὴν πρώτη, ὥστε νὰ καρπωθεῖς τὴν παρηγοριὰ μὲ πολλὴ ἀφθονία καὶ στὸ ἑξῆς ἡ ὑγεία σου νὰ εἶναι ἀσφαλής.

β. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ διασκορπίσω καὶ μὲ ἄλλον τρόπο τὴν σκόνη τῆς ἀθυμίας σου. Διότι ἀπὸ ἕλκος καὶ οἰδήματα ὀδυνηρὰ αὐτὴ ἡ κατάσταση ἔγινε σκόνη· ἀλλ' ὅμως οὔτε ἔτσι δὲν πρέπει νὰ ἀδιαφορήσεις γιὰ τὴ φροντίδα σου. Διότι καὶ ἡ σκόνη, ἂν κανεὶς δὲν ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτὴν μὲ προσοχή, προκαλεῖ τὴ ζημία στὸ καιριώτατο μέλος, θολώνοντας τὴ διαύγεια τῆς κόρης καὶ διαταράσσοντας ὁλόκληρη τὴν ὅραση τοῦ ἀδιάφορου. Γιὰ νὰ μὴ γίνη λοιπὸν κι' ἐδῶ αὐτό, ἂς ἀφαιρέσω μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ τὸ λείψανο τοῦ κακοῦ. Ἀλλὰ σήκω κι' ἅπλωσέ μου τὸ χέρι σου. Διότι ὅτι συμβαίνει συνήθως σ' ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν σωματικῶς, ἂν δηλαδὴ προσφέρεται ἡ βοήθεια τῶν ἰατρῶν, ἀλλ' ἀπουσιάζει ἡ δική τους, διακόπτεται τὸ κέρδος τῆς ὑγείας, αὐτὸ γίνεται ἐκ φύσεως καὶ μὲ τὴν ψυχή.

γ. Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ λοιπὸν αὐτό, φρόντισε νὰ μοῦ προσφέρεις ἡ ἴδια καὶ τὰ δικά σου μὲ τὴν πρέπουσα σύνεση, ὥστε πολλὴ ὠφέλεια νὰ προκύψει κι' ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρές. Ἴσως ὅμως πεῖς, 'θέλω βέβαια, ἀλλὰ δὲν μπορῶ· διότι δὲν μπορῶ νὰ διασπάσω τὸ πυκνὸ καὶ ζοφερὸ νέφος τῆς ἀθυμίας, ἂν καὶ πολὺ προσπαθῶ'. Αὐτὰ εἶναι δικαιολογίες καὶ προφάσεις· διότι ἐγὼ γνωρίζω τὴν εὐγένεια τῶν λογισμῶν, γνωρίζω τὴ δύναμη τῆς εὐλαβικῆς ψυχῆς σου, τὸν πλοῦτο τῆς συνέσεως, τὴ δύναμη τῆς φιλοσοφίας· γνωρίζω ὅτι σοῦ ἀρκεῖ μόνο νὰ διατάξεις τὸ μανιακὸ πέλαγος τῆς ἀθυμίας καὶ νὰ τὰ καταστήσεις ὅλα γαλήνια.

δ. Καὶ γιὰ νὰ σοῦ γίνει αὐτὸ εὐκολώτερο, θὰ εἰσφέρω καὶ τὴ δι-

*εἰσοίσωμεν. Πῶς οὖν ῥᾳδίως δυνήσῃ τοῦτο ποιῆσαι; Καὶ τὰ ἐν τῇ*
30 *προτέρᾳ ἐπιστολῇ ἀναλογιζομένη πάντα (καὶ γὰρ πολλὰ ταύτης ἕνεκεν ἡμῖν εἴρηται τῆς ὑποθέσεως ἐν ἐκείνῃ) καὶ μετ' ἐκείνων καὶ τοῦτο ποιοῦσα ὅπερ ἐπιτάττω νῦν ἐγώ. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; Ὅταν ἀκούσῃς ὅτι τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ μὲν κατέδυ, ἡ δὲ σαλεύεται, ἑτέρα χαλεποῖς περιαντλεῖται κύμασιν, ἄλλη τὰ ἀνήκεστα πέπονθεν, ἡ μὲν*
35 *λύκον ἀντὶ ποιμένος λαβοῦσα, ἡ δὲ πειρατὴν ἀντὶ κυβερνήτου, ἡ δὲ δήμιον ἀντὶ ἰατροῦ, ἄλγει μὲν (οὐ γὰρ δεῖ τὰ τοιαῦτα ἀνωδύνως φέρειν), ἄλγει δὲ μέτρον ἐπιθεῖσα τῇ λύπῃ.*

*ε. Εἰ γὰρ ἐν οἷς ἡμεῖς αὐτοὶ πλημμελοῦμεν καὶ ὑπὲρ ὧν μέλλομεν τὰς εὐθύνας ὑπέχειν, οὐκ ἀναγκαῖον οὐδὲ ἀσφαλές, ἀλλὰ καὶ σφό-*
40 *δρα ὀλέθριον καὶ βλαβερὸν τὸ μετὰ πολλῆς ἀλγεῖν τῆς σφοδρότητος, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἑτέροις πλημμελουμένων τὸ καταμαλακίζεσθαι καὶ κατακλᾶσθαι περιττόν τε καὶ μάταιον, καὶ πρὸς τούτοις σατανικὸν καὶ ψυχῆς ὄλεθρος.*

*2 α. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἱστορίαν σοι διηγήσομαι παλαιάν. Κορίνθιός τις ἀνὴρ τῶν ἱερῶν ἀπολαύσας ναμάτων καὶ καθαρθεὶς διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος μυσταγωγίας καὶ τῆς φρικωδεστάτης μετασχὼν τραπέζης καὶ πάντων ἁπαξαπλῶς*
5 *τῶν παρ' ἡμῖν κοινωνήσας μυστηρίων (πολλοὶ δέ φασιν ὅτι καὶ διδασκάλου τάξιν ἐπεῖχε), μετὰ τὴν ἱερὰν ταύτην τελετὴν καὶ τὸ πάντων ἐντὸς γενέσθαι τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν καὶ τὰ πρωτεῖα ἔχειν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἥμαρτεν ἁμαρτίαν χαλεπωτάτην. Τὴν γὰρ γυναῖκα τοῦ πατρὸς ἀδίκοις ἰδὼν ὀφθαλμοῖς, οὐκ ἔστη μέχρι τῆς πο-*
10 *νηρᾶς ταύτης ἐπιθυμίας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον τὴν ἀκόλαστον γνώμην ἐξήγαγε· καὶ ἦν τὸ τολμηθὲν οὐχὶ πορνεία μόνον, ἀλλὰ καὶ μοιχεία, μᾶλλον δὲ καὶ μοιχείας πολλῷ χαλεπώτερον.*

*β. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀκούσας καὶ οὐκ ἔχων ὄνομα ἐπιθεῖναι πρὸς ἀξίαν τῷ ἁμαρτήματι κύριον, ἑτέρως ἐμφαίνει*
15 *τὸν ὄγκον τῆς παρανομίας, οὑτωσὶ λέγων· «ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία καὶ τοιαύτη πορνεία, οἵα οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται». Οὐκ εἶπεν 'οὐδὲ τολμᾶται', ἀλλ' «οὐδὲ ὀνομάζεται», τὴν ὑπερβολὴν*

---

1. Ἡ λύπη εἶναι ἀναπόφευκτη καὶ ὠφέλιμη, ἀλλὰ μόνο μὲ μέτρο, ὅπως εἶχαν φιλοσοφήσει οἱ Στωϊκοί.

κή μου βοήθεια. Πῶς λοιπὸν θὰ μπορέσεις νὰ τὸ κάμεις αὐτὸ εὔκολα; Ὅταν ἀναλογίζεσαι καὶ ὅλα τὰ λεγόμενα στὴν προηγούμενη ἐπιστολή μου (διότι πολλὰ γι' αὐτὸ τὸ θέμα λέγονται ἀπὸ μένα σ' ἐκείνη τὴν ἐπιστολὴ) καὶ μαζὶ μ' ἐκεῖνα κάμνεις αὐτὸ ποὺ παραγγέλλω τώρα. Ποιό εἶναι αὐτό; Ὅταν ἀκοῦς ὅτι ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες ἡ μία βυθίσθηκε, ἡ ἑπόμενη σαλεύεται, ἄλλη ταράσσεται ἀπὸ φοβερὰ κύματα, κι' ἄλλη ἔπαθε τὰ ἀνεπανόρθωτα, ἡ μία πῆρε λύκο ἀντὶ ποιμένα, ἡ δεύτερη πειρατὴ ἀντὶ κυβερνήτη καὶ ἡ ἑπόμενη δήμιο ἀντὶ ἰατροῦ, νὰ πονᾶς βέβαια (διότι δὲν πρέπει νὰ ὑπομένεις αὐτὰ τὰ δεινὰ χωρὶς πόνο), ἀλλὰ νὰ πονᾶς θέτοντας μέτρο στὴ λύπη[1].

ε. Πράγματι, ἂν ἐμεῖς σ' ἐκεῖνα ποὺ πλημμελοῦμε καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ δώσομε ἀπολογία, δὲν εἶναι ἀναγκαῖο οὔτε ἀσφαλές, ἀλλὰ καὶ πολὺ ὀλέθριο καὶ βλαβερὸ τὸ νὰ πονοῦμε μὲ σφοδρότητα, πολὺ περισσότερο περιττὸ καὶ μάταιο εἶναι, κι' ἐπὶ πλέον σατανικὸ καὶ ὀλέθριο γιὰ τὴν ψυχή, τὸ νὰ δοκιμάζομε στενοχώρια καὶ συντριβὴ γιὰ τὰ πλημμελήματα ἄλλων.

2 α. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα, θὰ σοῦ διηγηθῶ μιὰ παλαιὰ ἱστορία. Κάποιος Κορίνθιος, ἀφοῦ ἀπόλαυσε τὰ ἱερὰ νάματα καὶ καθάρθηκε μὲ τὴ μυσταγωγία τοῦ βαπτίσματος καὶ μετέσχε στὴ φρικωδέστατη τράπεζα καὶ ἔγινε κοινωνὸς ὅλων γενικὰ τῶν μυστηρίων μας (πολλοὶ μάλιστα λένε ὅτι κατέλαβε καὶ θέση διδασκάλου), ἔπειτα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἱερὴ τελετὴ καὶ τὴν εἰσαγωγή σου σ' ὅλα τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ καὶ τὴν ἄνοδό του στὰ πρωτεῖα τῆς Ἐκκλησίας, ἁμάρτησε ἁμαρτία βαρύτατη. Πράγματι, ἀφοῦ κύτταξε τὴ γυναίκα τοῦ πατέρα του μὲ ἄδικους ὀφθαλμούς, δὲν σταμάτησε ὡς τὴν πονηρὴ αὐτὴ ἐπιθυμία, ἀλλὰ καὶ ἔθεσε σὲ ἔργο τὴν ἀκόλαστη αὐτὴ γνώμη· καὶ τὸ τόλμημα δὲν ἦταν μόνο πορνεία, ἀλλὰ καὶ μοιχεία, ἢ καλύτερα καὶ κάτι πολὺ χειρότερο ἀπὸ τὴ μοιχεία.

β. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ μακάριος Παῦλος, ὅταν τὸ ἄκουσε αὐτό, μὴ ἔχοντας νὰ ἀναφέρει ἀκριβὴ λέξη καὶ ἐπάξια τοῦ ἁμαρτήματος, παρουσίασε μὲ ἄλλο τρόπο τὸν ὄγκο τῆς παρανομίας, λέγοντας τὰ ἑξῆς·«ἀκούεται ἀνάμεσά σας γενικὰ πορνεία, καὶ μάλιστα τέτοια πορνεία, ποὺ δὲν ἀναφέρεται οὔτε ἀνάμεσα στὰ ἔθνη»[2]. Δὲν εἶπε, 'οὔτε τολμᾶται', ἀλλ' «οὔτε ἀναφέρεται», θέλοντας νὰ δείξει τὴν

2. Α' Κορ. 5,1.

*δεῖξαι θέλων τῆς παρανομίας ἐκείνης. Καὶ παραδίδωσιν αὐτὸν τῷ διαβόλῳ καὶ πάσης ἐκτέμνει τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὐδὲ τραπέζης 20 κοινῆς ἀφίησιν αὐτόν τινι κοινωνεῖν. Τῷ γὰρ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν δεῖν φησι καὶ πολὺς πνεῖ τὴν ἐσχάτην αὐτὸν ἀπαιτῶν δίκην καὶ δημίῳ πρὸς τοῦτο κεχρημένος τῷ Σατανᾷ καὶ κατακόπτων αὐτοῦ δι' ἐκείνου τὴν σάρκα.*

*γ. Ἀλλ' ὅμως ὁ τῆς Ἐκκλησίας ἀποτεμὼν Παῦλος, ὁ μηδὲ τραπέ-25 ζης κοινῆς ἀφείς τινι κοινωνεῖν, ὁ πάντας κελεύσας δι' ἐκεῖνον πενθεῖν («καὶ ἡμεῖς γὰρ πεφυσιωμένοι ἐστέ», φησί, «καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας»), ὁ πανταχόθεν αὐτὸν ὥσπερ λοιμόν τινα ἀπελαύνων, ὁ πάσης αὐτὸν ἀποκλείσας οἰκίας, ὁ τῷ Σατανᾷ παραδούς, ὁ τοσαύτην παρ' αὐτοῦ 30 δίκην ἀπαιτῶν, ὅτε εἶδεν ἀλγήσαντα καὶ μεταγνόντα ἐφ' οἷς ἥμαρτε καὶ παλινῳδίαν διὰ τῶν ἔργων ᾄδοντα, οὕτω καὶ αὐτὸς μετετάξατο πάλιν ὡς ἐκείνοις οἷς ταῦτα ἐπέταξε, τὰ ἐναντία κελεῦσαι. Ὁ γὰρ εἰπών, «ἐκκόψατε, ἀποστράφητε, πενθήσατε, καὶ λαμβανέτω αὐτὸν ὁ διάβολος», τί φησιν; «Κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην, μήπω τῇ πε-35 ρισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος καὶ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν». Ὁρᾷς πῶς σατανικὸν τὸ ἀμέτρως ἀλγεῖν καὶ τῆς ἐκείνου παγίδος ἔργον, τὸ σωτήριον φάρμακον τῇ ἀμετρίᾳ ποιοῦντος δηλητήριον;*

*δ. Καὶ γὰρ γίνεται δηλητήριον κἀκείνῳ τὸν ἄνθρωπον παραδίδω-40 σιν, ὅταν εἰς ἀμετρίαν ἐκπέσῃ· διὸ καὶ ἔλεγεν· «ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ». Ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· ψώρας τὸ πρόβατον ἐμπέπληστο πολλῆς, ἠλλοτριώθη τῆς ἀγέλης, ἀπερράγη τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ διώρθωσε τὴν νόσον, γέγονε πρόβατον οἷον ἔμπροσθεν ἦν· τοιαύτη γὰρ τῆς μετανοίας ἡ δύναμις. Γέγονε λοιπὸν 45 τῆς ποίμνης τῆς ἡμετέρας. Ὁλοκλήρως ἐπισπασώμεθα αὐτόν, ὑπτίαις ὑποδεξώμεθα ταῖς χερσί, περιλάβωμεν, περιπτυξώμεθα, ἑνώσωμεν ἡμῖν αὐτοῖς. Εἰ γὰρ μὴ βουληθείημεν τοῦτο ποιῆσαι, πλεονεκτεῖ λοιπὸν ἡμᾶς ὁ διάβολος, οὐ τὸν αὐτοῦ λαμβάνων, ἀλλὰ τὸν ἡμέτερον γενόμενον ἀπὸ τῆς ῥᾳθυμίας τῆς ἡμετέρας καὶ διὰ τῆς 50 ἀμετρίας τῆς κατὰ τὴν ἀθυμίαν καταποντίζων καὶ αὐτοῦ λοιπὸν*

3. Α' Κορ. 5,2.
4. Β' Κορ. 2,7–11.

ὑπερβολὴ τῆς παρανομίας ἐκείνης. Καὶ τὸν παραδίδει στὸν διάβολο καὶ τὸν ἀποκόπτει ἀπ' ὅλη τὴν Ἐκκλησία καὶ δὲν τοῦ ἐπιτρέπει, οὔτε σὲ κοινὴ τράπεζα νὰ κοινωνεῖ μὲ κάποιον. Λέγει δηλαδὴ ὅτι μὲ τέτοιον ἄνθρωπο δὲν πρέπει οὔτε νὰ συνεσθίει κανείς, καὶ μὲ πολλὴ αὐστηρότητα ζητεῖ γι' αὐτὸν τὴν ἐσχάτη τιμωρία, χρησιμοποιώντας γι' αὐτὸ σὰν δήμιο τὸν Σατανᾶ καὶ κατακόπτοντας μὲ ἐκεῖνον τὴ σάρκα του.

γ. Ἀλλ' ὅμως ὁ Παῦλος, ποὺ δὲν τὸν ἄφησε νὰ κοινωνεῖ μὲ κανένα οὔτε σὲ κοινὴ τράπεζα, ποὺ παράγγειλε σ' ὅλους νὰ πενθοῦν γι' αὐτὸν (διότι λέγει, «καὶ σεῖς εἶστε παραφουσκωμένοι, καὶ δὲν πενθήσατε μᾶλλον γιὰ νὰ ἐκλείψει ἀπ' ἀνάμεσά σας αὐτὸς ποὺ διέπραξε αὐτὴν τὴν πράξη»[3]), ποὺ τὸν ἀπομακρύνει σὰν καταστροφέα ἀπὸ παντοῦ, ποὺ τὸν ἀποκλείει ἀπὸ κάθε οἰκία, ποὺ τὸν παρέδωσε στὸν Σατανᾶ, ποὺ ἀπαιτεῖ τέτοια τιμωρία ἀπ' αὐτόν, ὅταν τὸν εἶδε ποὺ πόνεσε καὶ μετανόησε γιὰ τὴν ἁμαρτία του καὶ μὲ τὰ ἔργα του ἔψαλε τὴν παλινωδία, τόσο μετέβαλε κι' αὐτὸς τακτική, ὥστε νὰ παραγγείλει τὰ ἀντίθετα σ' ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχε διατάξει αὐτά. Αὐτὸς ποὺ πράγματι εἶπε, «ἀποκόψτε τον, ἀποστραφεῖτε τον, πενθῆστε, καὶ ἂς τὸν πάρει ὁ διάβολος», τί λέγει; «δεῖξτε του ἀγάπη, μὴ τυχὸν καταποθεῖ ἀπὸ τὴν περισσὴ λύπη αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, καὶ νικηθοῦμε ἀπὸ τὸν Σατανᾶ· διότι δὲν ἀγνοοῦμε τὰ σχέδιά του»[4]. Βλέπεις πῶς εἶναι σατανικὸ τὸ νὰ πονᾶς ἄμετρα καὶ ἔργο τῆς παγίδας ἐκείνου, ποὺ μὲ τὴν ἀμετρία καθιστᾶ δηλητήριο τὸ σωτήριο φάρμακο;

δ. Πράγματι γίνεται δηλητήριο καὶ παραδίδει τὸν ἄνθρωπο σ' ἐκεῖνον, ὅταν ξεπέσει σὲ ἀμετρία· γι' αὐτὸ ἔλεγε, «γιὰ νὰ μὴ νικηθοῦμε ἀπὸ τὸν Σατανᾶ». Κι' αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἑξῆς· τὸ πρόβατο ἦταν ψωραλέο, ἀποξενώθηκε ἀπὸ τὴν ἀγέλη, ἀποσπάσθηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ διόρθωσε τὴν νόσο, ἔγινε πρόβατο ὅπως ἦταν πρωτύτερα· τέτοια εἶναι ἡ δύναμη τῆς μετάνοιας. Ἀνήκει λοιπὸν στὴ δική μας ποίμνη. Ἂς τὸν δεχθοῦμε τελείως, ἂς τὸν ὑποδεχθοῦμε μὲ ἀνοιχτὰ χέρια, ἂς τὸν πάρομε μέσα, ἂς τὸν ἀγκαλιάσομε, ἂς τὸν ἑνώσομε μὲ τοὺς ἑαυτούς μας. Ἂν δὲν θελήσομε νὰ τὸ κάνομε αὐτό, τότε μᾶς νικᾶ ὁ διάβολος ὄχι παίρνοντας τὸν δικό του, ἀλλὰ καταποντίζοντας ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας μας καὶ τῆς ἄμετρης ἀθυμίας αὐτὸν ποὺ ἔγινε δικός μας καὶ καθιστώντας τον

*ποιῶν εἶναι. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν· «οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν», ὅτι καὶ διὰ τῶν ὠφελούντων πολλάκις, ὅταν μὴ δεόντως ταῦτα γένηται, τοὺς μὴ προσέχοντας ὑποσκελίζειν εἴωθεν.*

*3 α. Εἰ δὲ ὑπὲρ ὧν αὐτός τι ἐπλημμέλησε καὶ πλημμέλημα τοιοῦτον, οὐκ ἀφίησιν ὁ Παῦλος πολλῇ τῇ λύπῃ κεχρῆσθαι, ἀλλὰ σπεύδει καὶ ἐπείγεται καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε ἐκκόψαι τὸν ὄγκον τῆς ἀθυμίας, σατανικὴν εἶναι λέγων τὴν ἀμετρίαν καὶ διαβό-*
*5 λου πλεονεξίαν καὶ τῆς ἐκείνου κακουργίας καὶ τῶν πονηρῶν αὐτοῦ νοημάτων ἔργον, ὑπὲρ ὧν ἕτεροι πεπλημμελήκασι καὶ ἄλλοι μέλλουσιν εὐθύνας ὑπέχειν, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας τε καὶ μανίας οὕτω κατακόπτεσθαι καὶ ἀλγεῖν ὡς καὶ σκότος ἄφατον ἐπάγειν τῇ διανοίᾳ, καὶ πολὺν τὸν θόρυβον καὶ σύγχυσιν καὶ ταραχὴν καὶ ζάλην*
*10 ἄφατον; Εἰ δὲ πάλιν μοι τὰ αὐτὰ λέγεις ὅτι 'βούλομαι μέν, οὐκ ἰσχύω δέ', πάλιν σοι καὶ ἐγὼ τὰ αὐτὰ ἐρῶ ὅτι 'σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις'. Καὶ γὰρ οἶδά σου τῆς φιλοσόφου ψυχῆς τὰ νεῦρα.*

*β. Ἵνα δὲ ἑτέρωθεν εὐκολωτέραν σοι ποιήσω τὴν κατὰ τῆς ἀθυμίας ταύτης τῆς ἀκαίρου καὶ ὀλεθρίας ἀντίστασίν τε καὶ νίκην, τοῦ-*
*15 το πάλιν ὅπερ ἐπιτάττω ποίει. Ὅταν ἀκούσῃς διηγουμένου τινὸς τὴν πανωλεθρίαν ταύτην, ἀποπήδα ταχέως ἀπὸ τῶν λογισμῶν τούτων καὶ τρέχε ἐπὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς φοβερᾶς καὶ ἀναλογίζου παρὰ σαυτῇ τὸ βῆμα τὸ φρικῶδες, τὸν δικαστὴν τὸν ἀδέκαστον, τοὺς ποταμοὺς τοῦ πυρὸς τοὺς πρὸ τοῦ βήματος ἐκείνου*
*20 συρομένους καὶ σφοδροτάτῃ καχλάζοντας τῇ φλογί, τὰς ἠκονημένας ῥομφαίας, τὰς ἀποτόμους τιμωρίας, τὴν κόλασιν τὴν οὐκ ἔχουσαν τέλος, τὸν ζόφον τὸν ἀφεγγῆ, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸν σκώληκα τὸν ἰοβόλον, τὰ δεσμὰ τὰ ἄλυτα, τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων καὶ τὸν κλαυθμὸν τὸν ἀπαραμύθητον, τὸ θέατρον τῆς οἰκουμέ-*
*25 νης, μᾶλλον δὲ τὸ θέατρον ἑκατέρας τῆς κτίσεως, τῆς ἄνω, τῆς κάτω. «Καὶ γὰρ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται», φησίν. Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν ἑαυταῖς συνίσασι, μηδὲ μέλλουσιν ὑπέχειν εὐθύνας, ἀλλ' ὁρῶσαι τὸ γένος ἅπαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς ἀπείρους δήμους κρινομένους, οὐκ ἀδεῶς ἐκεῖ παρεστήκασι. Τοσοῦτος ὁ φό-*
*30 βος τότε. Ταῦτα τοίνυν ἐννόει καὶ τοὺς ἀφύκτους ἐλέγχους.*

---

5. Τὸ ἴδιο λέγει ὁ Χρυσόστομος στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς 1γ.

6. Ἡ σκέψη τῆς φοβερῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως ἀμαυρώνει κάθε ἄλλη στενοχώρια.

δικόν του. Γι' αὐτὸ πρόσθεσε· «διότι δὲν ἀγνοοῦμε τὰ σχέδιά του», ὅτι πολλὲς φορὲς ἔχει τὴ συνήθεια νὰ ὑποσκελίζει τοὺς ἀπρόσεκτους καὶ μὲ ἐκεῖνα ποὺ ὠφελοῦν, ὅταν αὐτὰ δὲν γίνονται ὅπως πρέπει.

3.α ῎Αν λοιπὸν ὁ Παῦλος δὲν ἀφήνει κάποιον ποὺ ὁ ἴδιος διέπραξε ἕνα πλημμέλημα, καὶ μάλιστα τέτοιο πλημμέλημα, νὰ παραδοθεῖ σὲ πολλὴ λύπη, ὥστε νὰ ἐλαττώσει τὸν ὄγκο τῆς ἀθυμίας, λέγοντας ὅτι ἡ ἀμετρία εἶναι σατανική, πλεονεξία τοῦ διαβόλου καὶ ἔργο τῆς κακουργίας ἐκείνου καὶ τῶν πονηρῶν του νοημάτων, πῶς δὲν εἶναι δεῖγμα ἐσχάτης ἀνοησίας καὶ μανίας νὰ θρηνεῖ κανεὶς καὶ νὰ πονεῖ σὲ σημεῖο, ὥστε νὰ προξενεῖ στὴ διάνοια ἀπερίγραπτο σκότος, πολὺ θόρυβο, ἀπερίγραπτη σύγχυση, ταραχὴ καὶ ζάλη; ῎Αν ὅμως μοῦ λὲς πάλι τὰ ἴδια, ὅτι 'θέλω βέβαια, ἀλλὰ δὲν μπορῶ', πάλι σοῦ λέγω κι' ἐγὼ τὰ ἴδια, ὅτι αὐτὰ εἶναι 'δικαιολογίες καὶ προφάσεις'[5]. Διότι γνωρίζω τὴ δύναμη τῆς φιλόσοφης ψυχῆς σου.

β. Καὶ γιὰ νὰ σοῦ κάμω καὶ μὲ ἄλλο τρόπο εὐκολώτερη τὴν ἀντίσταση κατ' αὐτῆς τῆς ἄκαιρης και ὀλέθριας ἀθυμίας καὶ τὴ νίκη ἐναντίον αὐτῆς, κάμε πάλι αὐτὸ ποὺ παραγγέλλω. ῞Οταν ἀκούσεις κάποιον νὰ διηγεῖται αὐτὴ τὴ γενικὴ συμφορά, φεῦγε γρήγορα ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς αὐτοὺς καὶ τρέχα στὴν ἔννοια τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς φοβερῆς[6] καὶ ἀναλογίσου μέσα σου τὸ φρικτὸ βῆμα, τὸν ἀδέκαστο δικαστή, τοὺς ποταμοὺς τοῦ πυρὸς ποὺ σύρονται ἐμπρὸς σ' ἐκεῖνο τὸ βῆμα καὶ κοχλάζουν ἀπὸ τὴ δυνατὴ φλόγα, τὶς ἀκονισμένες ρομφαῖες, τὶς αὐστηρὲς τιμωρίες, τὴν χωρὶς τέλος κόλαση, τὸν ἄφεγγο ζόφο, τὸ ἐξώτερο σκότος, τὸ δηλητηριῶδες ἑρπετό, τὰ ἄλυτα δεσμά, τὸν τρυγμὸ τῶν ὀδόντων καὶ τὸν ἀπαρηγόρητο κλαυθμό, τοὺς θεατὲς τῆς οἰκουμένης, ἢ καλύτερα τοὺς θεατὲς καὶ τῶν δύο κτίσεων, τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω. Διότι, λέγει, «οἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν θὰ σαλευθοῦν»[7]. ῎Αν καὶ πράγματι δὲν αἰσθάνονται ἔνοχες γιὰ τίποτε οὔτε πρόκειται ν' ἀποδώσουν λογαριασμό, ἀλλά, βλέποντας ὅλο τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς ἄπειρους λαοὺς νὰ κρίνονται, δὲν παραστέκονται ἐκεῖ χωρὶς δέος. Τόσος εἶναι ὁ φόβος τότε. Αὐτὰ λοιπὸν σκέψου, καθὼς καὶ τοὺς ἀναπόφευκτους ἐλέγχους.

---

7. Ματθ. 24,29.

*γ. Οὐδὲ γὰρ κατηγόρων δεῖται ἐκεῖνος ὁ δικαστής, οὐδὲ μαρτύρων, οὐδὲ ἀποδείξεων, οὐδὲ ἐλέγχων, ἀλλὰ πάντα ὡς ἐπράχθη φέρει εἰς μέσον καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πεπλημμεληκότων. Τότε οὐδεὶς ὁ παρεσόμενος καὶ ἐξαρπάσων τῆς τιμωρίας, οὐ πατήρ, οὐχ 35 υἱός, οὐ θυγάτηρ, οὐ μήτηρ, οὐκ ἄλλος τις συγγενής, οὐ γείτων, οὐ φίλος, οὐ συνήγορος, οὐ χρημάτων δόσις, οὐ πλούτου περιουσία, οὐ δυναστείας ὄγκος, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὥσπερ κόνις ἐκποδὼν ἐλήλαται, καὶ μόνος ὁ κρινόμενος ἀπὸ τῶν αὐτῷ πεπραγμένων ἢ τὴν ἐλευθεροῦσαν ἢ τὴν καταδικάζουσαν ὑπομένει ψῆφον. Τότε οὐδεὶς 40 ὑπὲρ ὧν ἄλλος ἐπλημμέλησε κρίνεται, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν αὐτὸς ἕκαστος ἥμαρτε.*

*δ. Ταῦτα οὖν ἅπαντα συναγαγοῦσα καὶ τὸν φόβον τοῦτον ἐξογκώσασα καὶ ἐπιτειχίσασα τῇ σατανικῇ καὶ ψυχοβλαβεῖ λύπῃ, οὕτως ἐν τῇ πρὸς αὐτὴν στῆθι παρατάξει, καὶ φανεῖσα μόνον, ἀράχνης αὐτὴν 45 εὐκολώτερον διασπάσαι καὶ ἀφανίσαι δυνήσῃ. Αὕτη μὲν γὰρ μετὰ τοῦ μάταιος εἶναι, καὶ περιττὴ καὶ ὀλέθριος σφόδρα καὶ βλαβερά· ἐκεῖνος δὲ καὶ ἀναγκαῖος ὁ φόβος καὶ χρήσιμος καὶ ἐπωφελὴς καὶ πολὺ τὸ κέρδος ἔχων. Ἀλλὰ γὰρ ἔλαθον ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ῥύμης παρασυρεὶς καὶ οὐχ ἁρμόζουσάν σοι ταύτην ποιησάμενος τὴν πα-50 ραίνεσιν· ἐμοὶ μὲν γὰρ καὶ τοῖς κατ' ἐμὲ βεβαπτισμένοις ἁμαρτημάτων πλήθει ἀναγκαῖος οὗτος ὁ λόγος· φοβεῖ γὰρ καὶ διανίστησι· σὲ δὲ ἐν τοσούτοις κατορθώμασι κομῶσαν καὶ αὐτῆς ἤδη τῆς ἁψῖδος τῶν οὐρανῶν ἁψαμένην, οὐδὲ ἁπλῶς νύττειν δύναιτ' ἄν. Διὸ πρὸς ἑτέραν μεταστήσομαι μελῳδίαν πρὸς σὲ διαλεγόμενος καὶ ἑτέραν 55 ἀνακρούσομαι νευράν, ἐπειδή σου οὗτος ὁ φόβος καθικέσθαι οὐ δύναται, πλὴν ὅσον καὶ τῶν ἀγγέλων. Μεταταξώμεθα τοίνυν καὶ δεῦρο καὶ αὐτὴ μετάστηθι μετὰ τοῦ λόγου καὶ ἀναλογίζου τῶν κατορθωμάτων σου τὰς ἀντιδόσεις, τὰ βραβεῖα τὰ λαμπρά, τοὺς φαιδροὺς στεφάνους, τὴν μετὰ τῶν παρθένων χορείαν, τὰς παστάδας τὰς ἱε-60 ράς, τὸν νυμφῶνα τῶν οὐρανῶν, τὴν μετὰ τῶν ἀγγέλων λῆξιν, τὴν πρὸς τὸν νυμφίον παρρησίαν καὶ ὁμιλίαν, τὴν θαυμαστὴν δᾳδουχίαν ἐκείνην, τὰ ἀγαθὰ τὰ καὶ λόγον καὶ νοῦν ὑπερβαίνοντα.*

*4 α. Ἀλλὰ μή μου τῶν λόγων ἐπιλάβῃ, εἰ καὶ εἰς τὸν χορὸν τῶν*

8. Ὁ ἱεράρχης θέλει νὰ χρησιμοποιήσει καὶ τὰ δύο ὅπλα γιὰ τὴν παρηγοριὰ τῆς Ὀλυμπιάδος· τὸν ἐκφοβισμὸ μὲ τὴν εἰκόνα τῆς κρίσεως, καὶ τὴν προσδοκία τῆς οὐράνιας ζωῆς, ποὺ ταιριάζει ἄλλωστε, ὅπως λέγει, στὴν ἀγγελικὴ ψυχὴ τῆς διακόνισσας.

γ. Πράγματι ἐκεῖνος ὁ δικαστὴς δὲν χρειάζεται οὔτε κατηγόρους οὔτε μάρτυρες οὔτε ἀποδείξεις οὔτε ἐλέγχους, ἀλλὰ φέρει ὅλες τὶς πράξεις ὅπως ἔγιναν μπροστὰ στοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνων ποὺ διέπραξαν τὰ πλημμελήματα. Κανεὶς δὲν πρόκειται νὰ ἔλθει τότε γιὰ νὰ μᾶς γλυτώσει ἀπὸ τὴν τιμωρία οὔτε πατέρας οὔτε υἱὸς οὔτε θυγατέρα οὔτε μητέρα οὔτε ἄλλος συγγενὴς ἢ γείτονας ἢ φίλος ἢ συνήγορος, οὔτε δόση χρημάτων οὔτε ἀφθονία πλούτου οὔτε λαμπρότητα δυνάμεως· ἀλλ' ὅλα αὐτὰ ἔχουν ἐξαφανισθεῖ σὰν σκόνη καὶ ὁ κρινόμενος περιμένει μόνος του τὴν ἀπόφαση βάσει τῶν πράξεών του, εἴτε ἀπαλλακτικὴ εἴτε καταδικαστική. Τότε κανένας δὲν κρίνεται γιὰ πλημμελήματα ποὺ διέπραξε ἄλλος, ἀλλὰ γιὰ ὅσα ὁ ἴδιος ἔπραξε.

δ. Ἀφοῦ λοιπὸν συνάξεις ὅλα αὐτὰ καὶ ἐξογκώσεις αὐτὸν τὸν φόβο καὶ ὑψώσεις τεῖχος μπροστὰ στὴ σατανικὴ καὶ ψυχοφθόρα λύπη, τότε στάσου στὴν ἐναντίον της παράταξη καὶ μόνο μὲ τὴν ἐμφάνισή σου θὰ μπορέσεις νὰ τὴ διασπάσεις καὶ νὰ τὴν ἀφανίσεις εὐκολώτερα ἀπὸ ἱστὸν ἀράχνης. Διότι αὐτὴ ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι μάταια, εἶναι καὶ περιττὴ καὶ πολὺ ὀλέθρια καὶ βλαβερή· ἐκεῖνος ὁ φόβος ὅμως εἶναι καὶ ἀναγκαῖος καὶ χρήσιμος καὶ ἐπωφελὴς καὶ ἔχει πολὺ κέρδος. Ἀλλὰ βέβαια, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῶ παρασύρθηκα ἀπὸ τὴ ρύμη τοῦ λόγου καὶ σοῦ ἀπηύθυνα ἀκατάλληλη παραίνεση[8]. Διότι αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι ἀναγκαῖος σ' ἐμένα καὶ τοὺς ὁμοίους μου, τοὺς βυθισμένους σὲ πλῆθος ἁμαρτημάτων· διότι ἐκφοβίζει καὶ ξυπνίζει· ἀλλ' ἐσένα ποὺ εἶσαι μὲ τόσα ἠθικὰ κατορθώματα στολισμένη καὶ ἤδη ἄγγισες τὴν ἁψίδα τῶν οὐρανῶν, δὲν θὰ μποροῦσε οὔτε ἁπλῶς νὰ σὲ κεντρίσει. Γι' αὐτό, συζητώντας μαζί σου, θὰ μεταβῶ σὲ ἄλλη μελωδία καὶ θὰ κτυπήσω ἄλλη χορδή, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ φόβος δὲν μπορεῖ νὰ σὲ ἐγγίσει, παρὰ ὅσο καὶ τοὺς ἀγγέλους. Ἂς μετακινηθοῦμε λοιπὸν καὶ ἐμπρός, μετακινήσου καὶ σὺ μαζὶ μὲ τὸ λόγο καὶ ἀναλογίσου τὰ βραβεῖα γιὰ τὰ κατορθώματά σου, τὰ λαμπρὰ βραβεῖα, τὰ φαιδρὰ στεφάνια, τὴ χορεία μαζὶ μὲ τὶς παρθένους, τὶς ἱερὲς παστάδες, τὸν νυμφώνα τῶν οὐρανῶν, τὴ διαμονὴ μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, τὴν παρρησία καὶ συνομιλία μὲ τὸν Νυμφίο, τὴ θαυμαστὴ ἐκείνη λαμπαδηφορία, τὰ ἀγαθὰ ποὺ ξεπερνοῦν κάθε λόγο καὶ νοῦ.

4 α. Ἀλλὰ μὴ μοῦ ἀντικρούσεις τοὺς λόγους, ἐπειδὴ σὲ συγκατα-

*παρθένων σε κατελέξαμεν τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐν χηρείᾳ βεβιωκυῖαν. Ἤκουσας γάρ μου πολλάκις καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ διαλεγομένου, τίς ποτέ ἐστι τῆς παρθενίας ὁ ὅρος, καὶ ὡς οὐκ ἂν κωλυθείης*
5 *ποτὲ εἰς τὸν ἐκείνων καταλεγῆναι χορόν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνας ὑπερβῆναι μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας ἡ πολλὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ἐπιδειξαμένη φιλοσοφίαν. Διά τοι τοῦτο ὁ Παῦλος ὅρον παρθενίας τιθεὶς οὐ τὴν ἀπειρόγαμον καὶ ἀπηλλαγμένην συνουσίας ἀνδρὸς παρθένον ἐκάλεσεν, ἀλλὰ τὴν τὰ τοῦ Κυρίου μεριμνῶσαν. Καὶ αὐτὸς δὲ*
10 *ὁ Χριστὸς δεικνὺς ὅσῳ μείζων παρθενίας ἐλεημοσύνη, ἧς τὰ σκῆπτρα κατέχεις αὐτὴ καὶ τὸν στέφανον ἀνεδήσω πάλαι, ἀπ' ἐκείνου μὲν τοῦ χοροῦ τὸ ἥμισυ μέρος ἐξέβαλεν, ἐπειδὴ ταύτης εἰσῆλθον χωρίς, μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ δαψιλῶς αὐτὴν οὐκ ἐκέκτηντο· καὶ γὰρ εἶχον ἔλαιον, ἀλλ' οὐκ ἀρκοῦν. Τοὺς δὲ χωρὶς παρθενίας εἰσελθόντας,*
15 *ἐπειδὴ ταύτην ἦσαν περιβεβλημένοι, μετὰ πολλῆς ὑπεδέξατο τῆς τιμῆς, «εὐλογημένους τε τοῦ Πατρὸς» ὀνομάζων καὶ πρὸς ἑαυτὸν καλῶν καὶ τῆς βασιλείας τὴν κληρονομίαν αὐτοῖς χαριζόμενος καὶ ἐν μέσῃ ἀνακηρύττων τῇ οἰκουμένῃ· καὶ οὐ παρῃτήσατο καὶ ἀγγέλων καὶ τῆς κτίσεως πάσης παρούσης, τροφέας τε αὐτοῦ καὶ ξενοδόχους*
20 *αὐτοὺς προσειπεῖν.*

*β. Ταύτης καὶ αὐτὴ ἀκούσῃ τότε τῆς μακαρίας φωνῆς, ταύτης ἀπολαύσῃ τῆς ἀμοιβῆς μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας. Εἰ δὲ ὑπὲρ ἐλεημοσύνης μόνον τοσαῦται αἱ ἀντιδόσεις, τοσοῦτοι οἱ στέφανοι, τοσαύτη ἡ λαμπρότης, τοσαύτη ἡ περιφάνεια καὶ ἡ δόξα, εἰ καὶ τὰ*
25 *ἄλλα τῆς ἀρετῆς ἐπέλθοιμί σοι μέρη, ποίαν ἂν σχοίης συγγνώμην, ὀφείλουσα ἐντεῦθεν ἤδη ἑορτὴν ἄγειν καὶ σκιρτᾶν καὶ χορεύειν καὶ στεφανοῦσθαι, ἐπειδὴ δὲ ὁ δεῖνα ἐμάνη καὶ ὁ δεῖνα κατὰ κρημνῶν ἦλθε, κατακόπτουσα ἑαυτὴν καὶ εὔκολον κατὰ τῆς ἁγίας σου ψυχῆς τῷ διαβόλῳ ποιοῦσα τὴν ἔφοδον, ὃν μέχρι σήμερον καταξαίνουσα*
30 *οὐκ ἐπαύσω;*

*γ. Τί γὰρ ἂν τις εἴποι τὴν ὑπομονὴν τὴν ποικίλην καὶ πολυειδῆ καὶ πολύτροπον, καὶ πόσος ἡμῖν εἰς τοῦτο ἀρκέσει λόγος, πόσον δὲ ἱστορίας μέτρον, εἴ τις τὰ ἐκ πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ νῦν παθήματά σου καταλέγοι, τὰ παρὰ τῶν οἰκείων, τὰ παρὰ τῶν ἀλλοτρίων,*

---

9. Ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος ἐναλλάσσει τὸν λόγο, μεταξὺ τοῦ χοροῦ τῶν παρθένων καὶ τοῦ χοροῦ τῶν μακάρων κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως. Ὅσοι ἔδειξαν ἀγάπη, ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἄλλο ἐφόδιο, ἀνήκουν σ' αὐτὸν τὸν χορὸ τῶν σωσμένων.

10. Ματθ. 25,34.

λέξαμε στὸ χορὸ ἐκείνων τῶν ἁγίων παρθένων, ἐνῶ ἔζησες σὲ χηρεία. Διότι μὲ ἄκουσες πολλὲς φορὲς νὰ διαλέγομαι καὶ ἰδιαιτέρως καὶ δημοσία, περὶ τοῦ ποιά εἶναι ἡ ἔννοια τῆς παρθενίας, καὶ ὅτι δὲν θὰ ἐμποδισθεῖς ποτὲ νὰ καταταγεῖς στὸ χορὸ ἐκείνων, ἢ καλύτερα καὶ νὰ τὶς ξεπεράσεις ἐκεῖνες κατὰ πολύ, σὺ ποὺ ἔδειξες πολλὴ φιλοσοφία ὡς πρὸς τὰ ἄλλα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Παῦλος, ὁρίζοντας τὴν παρθενία, δὲν κάλεσε παρθένο ἐκείνη ποὺ εἶναι ἄγαμη καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴ συνουσία ἀνδρός, ἀλλ' ἐκείνη ποὺ φροντίζει τὰ ἀγαθὰ τοῦ Κυρίου. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, δείχνοντας πόσο μεγαλύτερο πράγμα ἀπὸ τὴν παρθενία εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη, τῆς ὁποίας κατέχεις τὰ σκῆπτρα καὶ ντύθηκες ἀπὸ παλαιὰ τὸ στεφάνι ἐσύ, ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν χορό, τῶν παρθένων, ἀπέκλεισε τὶς μισές, ἐπειδὴ εἰσῆλθαν χωρὶς αὐτήν, ἢ καλύτερα ἐπειδὴ δὲν τὴν κατεῖχαν μὲ ἀφθονία· διότι εἶχαν βέβαια λάδι, ἀλλ' ὄχι ἀρκετό. Ἐκείνους πάλι ποὺ εἰσῆλθαν χωρὶς παρθενία, ἐπειδὴ ἦταν ντυμένοι μὲ τὴν ἐλεημοσύνη, τοὺς ὑποδέχθηκε μὲ πολλὴ τιμή[9], ὀνομάζοντάς τους «εὐλογημένους τοῦ Πατρός»[10], προσκαλώντας τους κοντά του, χαρίζοντάς τους τὴν κληρονομία τῆς βασιλείας καὶ ἀνακηρύσσοντάς τους στὴ μέση τῆς οἰκουμένης· καὶ δὲν παρέλειψε, ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων καὶ ὅλης τῆς κτίσεως, νὰ τοὺς ἀποκαλέσει τροφεῖς καὶ ξενοδόχους του.

β. Αὐτὴ τὴ μακάρια φωνὴ θ' ἀκούσεις καὶ σὺ τότε, αὐτὴ τὴν ἀμοιβὴ θ' ἀπολαύσεις μὲ μεγάλη ἀφθονία. Ἂν λοιπὸν τόσες εἶναι οἱ ἀνταποδόσεις γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη μόνο, τόσα τὰ στεφάνια, τόση ἡ λαμπρότητα, τόση ἡ λάμψη καὶ ἡ δόξα, ἂν σοῦ ἀναφέρω καὶ τὰ ἄλλα τῆς ἀρετῆς σου, ποιά συγγνώμη θὰ ἔχεις ποὺ θρηνολογεῖς, ἐνῶ ὀφείλεις ἀπὸ ἐδῶ ἤδη νὰ ἑορτάζεις καὶ νὰ σκιρτᾶς καὶ νὰ χορεύεις καὶ νὰ στεφανώνεσαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τάδε ἔγινε μανιακὸς καὶ ὁ τάδε ἔπεσε στὸ γκρεμό, ν' ἀνοίγεις ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εὔκολη εἴσοδο στὴν ἁγία σου ψυχὴ γιὰ τὸν διάβολο, τὸν ὁποῖο δὲν ἔπαυσες ἕως σήμερα νὰ ταλαιπωρεῖς;

γ. Πῶς θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ περιγράψει τὴν ὑπομονή σου τὴν ποικίλη καὶ πολυειδὴ καὶ πολύτροπη, καὶ πόσος λόγος θὰ μᾶς ἀρκοῦσε γι' αὐτό, πόσο μῆκος διηγήσεως, γιὰ ν' ἀπαριθμήσει κανεὶς τὰ παθήματά σου ἀπὸ τὴν πρώτη ἡλικία ἕως τώρα, ὅσα σοῦ προκλήθηκαν ἀπὸ τοὺς οἰκείους, ἀπὸ τοὺς ξένους, ἀπὸ τοὺς φίλους,

35 *τὰ παρὰ τῶν φίλων, τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν, τὰ παρὰ τῶν γένει προσηκόντων, τὰ παρὰ τῶν μηδαμόθεν προσηκόντων, τὰ παρὰ τῶν ἐν δυναστείαις, τὰ παρὰ τῶν εὐτελῶν, τὰ παρὰ τῶν ἀρχόντων, τὰ παρὰ τῶν ἰδιωτῶν, τὰ παρὰ τῶν εἰς τὸν κλῆρον τελούντων; Τούτων γὰρ ἕκαστον, εἴ τις διεξίοι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μόνον, ἱστορίαν* 40 *ὁλόκληρον ἱκανὸν ποιῆσαι τὸ διήγημα.*

*δ. Εἰ δέ τις καὶ πρὸς τὰ ἕτερα εἴδη τῆς ἀρετῆς ταύτης μετασταίη, καὶ μηκέτι τὰ παρ' ἑτέρων, ἀλλὰ τὰ παρὰ σοῦ κατασκευασθέντα διηγήσαιτο πάθη, τίνα λίθον, τίνα σίδηρον, ποῖον ἀδάμαντα οὐχ εὑρήσει νικηθέντα παρὰ σοῦ; Ἀπαλὴν γὰρ οὕτω σάρκα λαβοῦσα καὶ* 45 *τρυφεράν, παντὶ εἴδει τρυφῆς συντραφεῖσαν, οὕτως αὐτὴν ποικίλοις ἐπολιόρκησας πάθεσιν, ὡς μηδὲν ἄμεινον τῆς νεκρωθείσης διακεῖσθαι νῦν, καὶ τοσοῦτον ἀνῆψας ἐν σεαυτῇ νοσημάτων ἐσμόν, ὡς καὶ ἰατρῶν τέχνην καὶ φαρμάκων δύναμιν καὶ πάντα ἐπιμελείας ἐλέγξαι τρόπον καὶ διηνεκέσι συζῆν ὀδύναις.*

*5 α. Τὴν δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης καρτερίαν καὶ ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἐν ταῖς νυξὶν εἴ τις βουληθείη διεξελθεῖν, πόσων δεήσεται λόγων; Μᾶλλον δὲ οὐδὲ εἴασας αὐτὴν ἐγκράτειαν καλεῖσθαι λοιπὸν οὐδὲ καρτερίαν ἐπὶ σοῦ, ἀλλ' ἕτερον ὄνομα ταύταις ἡμῖν ζητητέον ταῖς* 5 *ἀρεταῖς πολλῷ μεῖζον. Καὶ γὰρ ἐγκρατεύεσθαι ἐκεῖνόν φαμεν καὶ καρτερεῖν τὸν ὑπό τινος ἐπιθυμίας ἐνοχλούμενον καὶ κρατοῦντα ταύτης. Σὺ δὲ οὐκ ἔχεις ὅτου κρατήσεις· πολλῇ γὰρ τῇ ῥύμῃ παρὰ τὴν ἀρχὴν πνεύσασα κατὰ τῆς σαρκὸς ἔσβεσας αὐτῆς τὰς ἐπιθυμίας ταύτας, οὐ χαλινώσασα τὸν ἵππον, ἀλλὰ συμποδίσασα καὶ χαμαὶ ῥί-* 10 *ψασα καὶ ποιήσασα μένειν ἀκίνητον, καὶ τότε μὲν ἐγκράτειαν κατορθώσασα, νῦν δὲ ἀπάθειαν λοιπόν.*

*β. Οὐ γὰρ διενοχλεῖ τρυφῆς ἐπιθυμία καὶ πόνον ἔχεις, ὥστε αὐτῆς κρατῆσαι· ἀλλὰ καθάπαξ αὐτὴν ἀφανίσασα καὶ ἄβατον αὐτῇ τὴν σάρκα ποιήσασα, τοσοῦτον ἀπολαύειν σίτου καὶ ποτοῦ τὴν γαστέρα* 15 *ἐπαίδευσας, ὅσον μὴ ἀποθανεῖν καὶ δίκην δοῦναι. Διά τοι τοῦτο οὐ νηστείαν οὐδὲ ἐγκράτειαν τοῦτο καλῶ, ἀλλ' ἕτερόν τι τούτου μεῖζον.*

*γ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἀγρυπνίας σου τῆς ἱερᾶς ἔστιν ἰδεῖν· καὶ γὰρ ἡ*

---

11. Ἡ Ὀλυμπιὰς δοκίμαζε συχνὰ τὶς συνέπειες τῆς ἀφοσιώσεώς της στὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἰωάννη σὲ κάθε περίπτωση διωγμοῦ ἐναντίον του.

ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, ἀπὸ τοὺς μὴ συγγενεῖς καθόλου, ἀπὸ τοὺς δυνατούς, ἀπὸ τοὺς ταπεινούς, ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, ἀπὸ τοὺς ἰδιῶτες, ἀπὸ τοὺς κληρικούς; Ἂν περιγράψει κανεὶς τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ λεπτομερῶς μόνο του, ἡ διήγηση εἶναι ἱκανὴ νὰ πλέξει ὁλόκληρη ἱστορία[11].

δ. Ἂν πάλι κανεὶς στραφεῖ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα εἴδη αὐτῆς τῆς ἀρετῆς καὶ διηγηθεῖ τὰ πάθη σου, ποὺ δὲν κατασκευάσθηκαν ἀπὸ ἄλλους, ἀλλ' ἀπὸ σένα τὴν ἴδια, ποιό λιθάρι, ποιό σίδερο καὶ ποιό διαμάντι δὲν θὰ βρεῖ νικημένο ἀπὸ σένα; Ἐνῶ ἔλαβες ἁπαλὴ καὶ τρυφερὴ σάρκα, ποὺ ἀναπτύχθηκε μὲ κάθε εἶδος τρυφῆς, τόσο πολὺ τὴν πολιόρκησες μὲ ποικίλα παθήματα, ὥστε τώρα νὰ μὴ βρίσκεται σὲ καλύτερη κατάσταση ἀπὸ τὴ νεκρωμένη, καὶ τόσο πλῆθος ἀσθενειῶν ἄναψες στὸν ἑαυτό σου, ὥστε ν' ἀνατρέπουν τὴν τέχνη τῶν ἰατρῶν καὶ τὴ δύναμη τῶν φαρμάκων καὶ κάθε τρόπο θεραπείας, καὶ νὰ συζεῖς μὲ συνεχεῖς ὀδύνες,

5 α. Ἂν κανεὶς θελήσει νὰ περιγράψει τὴν καρτερία καὶ ἐγκράτειά σου στὴν τράπεζα καὶ στὸν ὕπνο, πόσους λόγους θὰ χρειαζόταν; Ἢ καλύτερα οὔτε ἐπέτρεψες νὰ καλεῖται ἐγκράτεια ἢ καρτερία στὴν περίπτωσή σου αὐτὴ ἡ ἀρετή· γι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀναζητήσομε ἄλλο ὄνομα γι' αὐτὲς τὶς ἀρετὲς πολὺ μεγαλύτερο. Διότι λέμε ὅτι ἐγκρατεύεται καὶ καρτερεῖ ἐκεῖνος ποὺ ἐνοχλεῖται ἀπὸ κάποια ἐπιθυμία καὶ τὴν νικᾶ. Ἐσὺ ὅμως δὲν ἔχεις τί νὰ νικήσεις. Διότι, πνέοντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ πολλὴ ὁρμὴ κατὰ τῆς σάρκας, τῆς ἔσβησες αὐτὲς τὶς ἐπιθυμίες· δὲν χαλίνωσες τὸν ἵππο, ἀλλὰ τὸν ἔρριξες κάτω πεδικλωμένον καὶ τὸν ὑποχρέωσες νὰ μένει ἀκίνητος. Καὶ τότε βέβαια κατόρθωσες ἐγκράτεια, ἐνῶ τώρα ἀπάθεια[12].

β. Πράγματι δὲν παρενοχλεῖσαι ἀπὸ ἐπιθυμία τρυφῆς καὶ δὲν κουράζεσαι νὰ τὴν κατανικήσεις· ἀλλά, ἀφοῦ τὴν ἀφάνισες μεμιᾶς κι' ἔκαμες τὴ σάρκα ἄβατη γι' αὐτήν, ἄσκησες τὴν κοιλιὰ ν' ἀπολαμβάνει τόση ποσότητα τροφῆς καὶ ποτοῦ, ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ μὴ πεθάνει καὶ τιμωρηθεῖ γι' αὐτό. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν δὲν ἀποκαλῶ αὐτὸ νηστεία οὔτε ἐγκράτεια, ἀλλὰ κάτι ἄλλο μεγαλύτερο ἀπ' αὐτά.

γ. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς καὶ σχετικὰ μὲ τὴν ἱερὴ ἀγρυπνία

---

12. Ἀπάθεια εἶναι τὸ ὄνομα ποὺ δίδει ὁ Χρυσόστομος στὴν ἀρετὴ τῆς Ὀλυμπιάδος, ποὺ ξεπερνᾶ τὴν ἁπλὴ ἐγκράτεια.

*τοῦ καθεύδειν ἐπιθυμία, ἐκείνης σβεσθείσης, συγκατεσβέσθη· τροφὴ γὰρ ὕπνου σιτία. Καὶ ἑτέρῳ δὲ αὐτὴν κατέλυσας τρόπῳ ἐξ ἀρχῆς 20 μὲν καὶ αὐτὴν βιασαμένη τὴν φύσιν καὶ ὁλοκλήρους νύκτας ἀΰπνους διάγουσα, ὕστερον δὲ τῇ συνεχεῖ συνηθείᾳ καὶ εἰς φύσιν ἀγαγοῦσα τὸ πρᾶγμα. Ὥσπερ γὰρ τοῖς ἄλλοις κατὰ φύσιν τὸ καθεύδειν, οὕτω σοὶ τὸ ἐγρηγορέναι. Θαυμαστὰ μὲν οὖν ταῦτα καὶ ἐκπλήξεως γέμοντα καὶ καθ' ἑαυτά. Εἰ δέ τις καὶ τὸν καιρὸν ἐξετάσειεν, ὅτι ἐν ἀώρῳ 25 ἡλικίᾳ ταῦτα κατωρθοῦτο καὶ τὴν ἐρημίαν τῶν διδαξόντων καὶ τὸ πλῆθος τῶν σκανδαλιζόντων καὶ ὅτι ἐν ψυχῇ ἐξ ἀσεβοῦς οἴκου νῦν αὐτομολησάσῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι ἐν σώματι γυναικείῳ τε καὶ ἄλλως ἁπαλῷ διὰ τὴν τῶν προγόνων περιφάνειαν καὶ τρυφήν, πόσα πελάγη θαυμάτων εὑρήσει καθ' ἕκαστον τούτων ἀνοιγόμενα; 30 Διά τοι τοῦτο τῶν ἄλλων οὐδὲ ἐπιμνησθήσομαι, τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς ἀγάπης, τῶν λοιπῶν ἀρετῶν τῆς ἁγίας σου ψυχῆς. Καὶ γὰρ μόνον ὡς ἐμνήσθην τούτων καὶ τὰς προσηγορίας εἶπον, μυρίας ἀνέβλυσέ μοι πάλιν ἡ διάνοια πηγὰς καὶ βιάζεται εἰπεῖν καὶ τούτων, ὡς τῆς προτέρας, κἂν ἐκ μέρους τὰ εἴδη, μᾶλλον δὲ τὰς ὑποθέσεις μό- 35 νον· ἐκεῖνο γὰρ ἄπειρον σφόδρα ἐπιζητεῖ λόγον.*

*δ. Ἀλλὰ οὐκ ἀνέξομαι, ὥστε μὴ τῆς ὑποθέσεως ἐκπεσεῖν, ἣν προειλόμην κατορθῶσαι, εἰς ἄπειρον ἐξενεχθεὶς πέλαγος. Ἐπεί, εἰ μὴ τοῦτο προὔκειτό μοι νῦν, τὸ πρόρριζον τὴν ἀθυμίαν ἀπὸ σοῦ ἀνασπάσαι, ἡδέως τούτοις ἐνδιέτριβον τοῖς λόγοις καὶ πέλαγος ἄπειρον 40 ἔπλεον, μᾶλλον δὲ πελάγη, ἑκάστης σου ἀρετῆς τὰς πολυσχιδεῖς ἀνατέμνων ὁδούς, ὧν ἑκάστη ὁδὸς πέλαγος ἔτικτε πάλιν, κἂν τῇ ὑπομονῇ, κἂν τῇ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἐλεημοσύνῃ τῇ πολυειδεῖ καὶ πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα ἁπλωθείσῃ, κἂν τῇ ἀγάπῃ τῇ μυρίας νικώσῃ καμίνους, κἂν τῇ συνέσει τῇ ἀπείρῳ καὶ πολλῆς γε- 45 μούσῃ χάριτος καὶ τὰ μέτρα τῆς φύσεως ὑπερβάσῃ. Τὰ δὲ κατορθώματα τὰ ἐντεῦθεν τεχθέντα, εἴ τις βούλοιτο ἐπιέναι, ταὐτὸν ποιήσει οἷον, εἴ τις καὶ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἀριθμεῖν ἐπιχειροίη.*

---

13. Ὁ πατέρας τῆς Ὀλυμπιάδος ἦταν, ὅπως φαίνεται, εἰδωλολάτρης, ἀλλ' αὐτὴ ἀνατράφηκε χριστιανικά, ὅταν πέθανε ἐκεῖνος.

14. Ἡ Ὀλυμπιὰς ἀσκοῦσε τὴν ἐλεημοσύνη ὄχι μόνο ἀπὸ τὴ δική της περιουσία, ποὺ δὲν ἦταν εὐκαταφρόνητη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὀργάνωση τοῦ ἔργου

σου· ὅταν δηλαδὴ σβήσθηκε ἡ ἐπιθυμία ἐκείνη τῆς τροφῆς, σβήσθηκε μαζὶ καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ὕπνου· διότι τροφὴ τοῦ ὕπνου εἶναι τὰ φαγητά. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο τὴν κατέλυσες· ἐξ ἀρχῆς βίασες τὴν ἴδια τὴ φύση καὶ περνοῦσες ὁλόκληρες νύχτες ἄυπνη, καὶ ἔπειτα μὲ τὴν συνεχὴ συνήθεια ὁδήγησες τὸ πράγμα σὲ φύση. Ὅπως δηλαδὴ στοὺς ἄλλους ὁ ὕπνος εἶναι κατὰ φύση, ἔτσι εἶναι σ' ἐσένα ἡ ἀγρύπνια. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν εἶναι θαυμαστὰ καὶ γεμάτα ἔκπληξη καὶ ἀπὸ μόνα τους. Ἂν ὅμως ἐξετάσει κανεὶς καὶ τὸν καιρό, ὅτι δηλαδὴ αὐτὰ τὰ κατόρθωσες ἀπὸ ἄωρη ἡλικία καὶ μὲ ἔλλειψη διδασκάλων καὶ ἀνάμεσα σὲ πλῆθος ἀνθρώπων ποὺ σὲ σκανδάλιζαν, καὶ ὅτι αὐτὸ συνέβηκε σὲ ψυχὴ ποὺ μόλις αὐτομόλησε ἀπὸ ἀσεβὴ οἶκο[13] πρὸς τὴν ἀλήθεια, καὶ σὲ σῶμα γυναικεῖο καὶ κατ' ἄλλον τρόπο τρυφερὸ ἀπὸ τὴ λάμψη καὶ τρυφὴ τῶν προγόνων, πόσα πελάγη θαυμάτων θὰ βρεῖ ν' ἀνοίγονται στὸ καθένα ἀπὸ αὐτά; Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ δὲν θὰ μνημονεύσω οὔτε τὰ ἄλλα, τὴν ταπεινοφροσύνη, τὴν ἀγάπη, τὶς ἄλλες ἀρετὲς τῆς ἁγίας ψυχῆς σου. Πράγματι καὶ μόνο ποὺ τὶς θυμήθηκα καὶ εἶπα τὰ ὀνόματά τους, ὁ νοῦς μου ἀνάβλυσε μύριες πηγὲς πάλι καὶ μὲ πιέζει νὰ πῶ καὶ γι' αὐτές, ὅπως καὶ γιὰ τὴν προηγούμενη, τουλάχιστο ὅμως ν' ἀναφέρω τὰ ἐπὶ μέρους εἴδη, ἢ καλύτερα τὰ κύρια στοιχεῖα τους· διότι τὸ προηγούμενο ἀπαιτεῖ ἀπεριόριστο λόγο.

δ. Ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ κάμω αὐτό, γιὰ νὰ μὴ ξεφύγω ἀπὸ τὴν ὑπόθεση ποὺ προγραμμάτισα ν' ἀποπερατώσω, ἀνοίγοντας πρὸς τὸ ἄπειρο πέλαγος. Πράγματι, ἂν δὲν εἶχα μπροστά μου τώρα αὐτὸν τὸν σκοπό, τὸ νὰ ξερριζώσω τελείως ἀπὸ μέσα σου τὴν ἀθυμία, εὐχαρίστως θὰ διέτριβα μὲ τοὺς λόγους σ' αὐτὰ καὶ θὰ ἔπλεα ἄπειρο πέλαγος, ἢ καλύτερα πελάγη, διασχίζοντας τοὺς πολυσχιδεῖς δρόμους κάθε ἀρετῆς σου, τῶν ὁποίων κάθε δρόμος γεννοῦσε πάλι πέλαγος, μὲ τὴν ὑπομονή, μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ τὴν πολύμορφη ἐλεημοσύνη, τὴν ἁπλωμένη πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἀκόμη[14], μὲ τὴν ἀγάπη ποὺ νικᾶ μύρια καμίνια, μὲ τὴν ἄπειρη σύνεση τὴ γεμάτη ἀπὸ πολλὴ χάρη καὶ ποὺ ὑπερέβηκε τὰ μέτρα τῆς φύσεως. Ἂν κανεὶς θέλει νὰ ἐκθέσει τὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐπιτευχθέντα κατορθώματα, θὰ κάνει τὸ ἴδιο, σὰν νὰ ἐπιχειροῦσε κανεὶς ν' ἀριθμήσει καὶ τὰ κύματα τῆς θάλασσας.

---

τῆς προνοίας ποὺ εἶχε κατορθώσει ἡ ἴδια. Καὶ τὸ ἔργο της αὐτὸ ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τῆς πρωτεύουσας.

*6 α. Διὸ τὰ ἄπειρα ταῦτα παραδραμὼν πελάγη, τὸν λέοντα ἀπὸ τοῦ ὄνυχος δεῖξαι πειράσομαι, ὀλίγα ἄττα περὶ τῆς στολῆς σου διαλεχθείς, περὶ τῶν ἁπλῶς καὶ εἰκῆ σοι περικειμένων ἱματίων. Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἔλαττον εἶναι δοκεῖ τὸ κατόρθωμα· εἰ δέ τις ἀκρι-*
*5 βῶς αὐτὸ ἐξετάσειε, σφόδρα εὑρήσει μέγα τε ὑπάρχον καὶ φιλοσόφου δεόμενον ψυχῆς καὶ τὰ βιωτικὰ ἅπαντα καταπατούσης καὶ πρὸς αὐτὸν ἱπταμένης τὸν οὐρανόν.*

*β. Διόπερ οὐκ ἐν τῇ Καινῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ, ὅτε διὰ σκιᾶς καὶ τύπου τὸ τῶν ἀνθρώπων ὁ Θεὸς ἦγε γένος καὶ σωματι-*
*10 κώτερον τὰ τῆς πολιτείας ἐρρυθμίζετο καὶ περὶ τῶν οὐρανίων οὐδεὶς λόγος ἦν, οὐδὲ μελλόντων μνήμην, οὐδὲ τῆς νῦν κατεχούσης φιλοσοφίας αἴνιγμα, ἀλλὰ παχύτερόν πως καὶ σαρκικώτερον οἱ νόμοι τῆς Ἑβραίοις ἐγράφοντο, μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τὴν ἐν τοῖς ἱματίοις ἀπαγορεύων φιλοκοσμίαν, ταῦτα διὰ τοῦ προφήτου*
*15 φησί· «τάδε λέγει Κύριος ἐπὶ τὰς ἀρχούσας θυγατέρας Σιών· ἀνθ' ὧν ὑψώθησαν αἱ θυγατέρες αὐτῶν καὶ ἐπορεύθησαν ὑψηλῷ τραχήλῳ καὶ νεύμασιν ὀφθαλμῶν καὶ τῇ πορείᾳ τῶν ποδῶν σύρουσαι τοὺς χιτῶνας καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι, καὶ ταπεινώσει Κύριος ἀρχούσας θυγατέρας Σιὼν καὶ ἀνακαλύψει τὸ σχῆμα αὐτῶν καὶ*
*20 ἀφελεῖ τὴν δόξαν τοῦ ἱματισμοῦ αὐτῶν καὶ ἔσται σοι ἀντι ὀσμῆς ἡδείας κονιορτός, καὶ ἀντὶ ζώνης σχοινίῳ ζώσῃ, καὶ ἀντὶ τοῦ κόσμου τῆς κεφαλῆς σου φαλάκρωμα ἕξεις διὰ τὰ ἔργα σου, ἀντὶ δὲ τοῦ χιτῶνος τοῦ μεσοπορφύρου περιζώσῃ σάκκον». Ταῦτά σοι ἀντὶ καλλωπισμοῦ. Εἶδες ὀργὴν ἄφατον; εἶδες κόλασιν καὶ τιμωρίαν*
*25 σφοδροτάτην; εἶδες αἰχμαλωσίαν ἐπιτεταμένην; Ἐκ τούτου στοχάζου τοῦ ἁμαρτήματος τὸ μέγεθος. Οὐ γὰρ ἂν σφοδροτάτην οὕτως ἐπήγαγε τιμωρίαν ὁ φιλάνθρωπός ποτε, μὴ τῆς ἁμαρτίας τῆς ἐπισπωμένης αὐτὴν πολὺ μείζονος οὔσης.*

*γ. Εἰ δὲ τὸ ἁμάρτημα μέγα, εὔδηλον ὅτι καὶ τὸ κατόρθωμα μέγι-*
*30 στον τὸ ἀπεναντίας ἑστηκὸς τούτῳ. Διά τοι τοῦτο καὶ βιωτικαῖς γυναιξὶ διαλεγόμενος ὁ Παῦλος, οὐ μόνον τοῦ χρυσοφορεῖν αὐτὰς ἀπάγει, ἀλλ' οὐδὲ ἱμάτια πολυτελῆ περικεῖσθαι ἀφίησιν. Οἶδε γάρ, οἶδε σαφῶς ὅτι χαλεπὸν τοῦτο ψυχῆς νόσημα καὶ δυσκαταγώνιστον*

---

15. Ὁ Χρυσόστομος κι' ἐδῶ μὲ τὸν ὅρο «φιλοσοφία» ἐννοεῖ τὴ χριστιανικὴ ἠθικὴ διαγωγή, καὶ ἰδιαιτέρως τὴν ἔξω ἀπὸ τὴν κοσμικὴ συναναστροφή.

16. Ἡσ. 3,16· 18· 24.

6 α. Γι' αὐτό, παρατρέχοντας αὐτὰ τὰ ἄπειρα πελάγη, θὰ προσπαθήσω νὰ δείξω τὸν λέοντα ἐξ ὄνυχος, ἀναφέροντας μερικὰ πράγματα γιὰ τὴ στολή σου, γιὰ τὰ ἐνδύματα ποὺ φορεῖς ἁπλᾶ καὶ ἀφρόντιστα. Αὐτὸ τὸ κατόρθωμα φαίνεται βέβαια ὅτι εἶναι μικρότερο ἀπὸ τ' ἄλλα· ἂν ὅμως τὸ ἐξετάσει κανεὶς μὲ ἀκρίβεια, θὰ βρεῖ ὅτι εἶναι μεγάλο καὶ χρειάζεται φιλόσοφη ψυχή, ποὺ νὰ καταπατᾶ ὅλα τὰ βιωτικὰ καὶ νὰ πετᾶ πρὸς τὸν ἴδιο τὸν οὐρανὸ ἀκόμη.

β. Γι' αὐτὸ ὄχι μόνο στὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀλλὰ καὶ στὴν Παλαιά, ὅταν ὁ Θεὸς καθοδηγοῦσε τὸ ἀνθρώπινο γένος μὲ τὴ σκιὰ καὶ τὸν τύπο καὶ ρυθμιζόταν σωματικώτερα τὰ θέματα τῆς διαγωγῆς καὶ δὲν γινόταν ἀκόμη κανένας λόγος περὶ τῶν οὐρανίων, οὔτε ὑπῆρχε ἀναφορὰ γιὰ τὴ μέλλουσα ζωή, οὔτε αἰνιγματικὴ δήλωση τῆς φιλοσοφίας[15] ποὺ ἐπικρατεῖ τώρα, ἀλλ' οἱ νόμοι γράφονταν γιὰ τοὺς Ἑβραίους παχύτερα καὶ σαρκικώτερα, λέγει τὰ ἑξῆς διὰ τοῦ προφήτη, ἀπαγορεύοντας μὲ πολλὴ αὐστηρότητα τὴν πολυτέλεια στὰ φορέματα· «νὰ τί λέγει ὁ Κύριος γιὰ τὶς θυγατέρες τῶν ἀρχόντων τῆς Σιών· ἐπειδὴ οἱ θυγατέρες τους ὑψώθηκαν καὶ βαδίζουν μὲ τὸ λαιμὸ ψηλὰ καὶ μὲ ματιὲς καὶ μὲ τὴν κίνηση τῶν ποδιῶν σύρουν τὰ φορέματά τους καὶ συγχρόνως παίζουν μὲ τὰ πόδια τους, ὁ Κύριος θὰ ταπεινώσει τὶς θυγατέρες τῶν ἀρχόντων τῆς Σιών, θὰ ξεσκεπάσει τὸ προσποιητὸ σχῆμα τους καὶ θ' ἀφαιρέσει τὴ δόξα τοῦ ἱματισμοῦ τους, καὶ ἀντὶ γιὰ εὐχάριστα ἀρώματα θὰ ἔχεις σκόνη καὶ ἀντὶ γιὰ ζώνη θὰ ζωθεῖς μὲ σχοινὶ καὶ ἀντὶ γιὰ τὸν στολισμὸ τῆς κεφαλῆς σου θὰ ἔχεις φαλάκρα ἐξ αἰτίας τῶν ἔργων σου, ἐνῶ ἀντὶ γιὰ τὸν πορφυρὸ χιτώνα στὴ μέση θὰ περιζωθεῖς μὲ σάκκο»[16]. Αὐτὰ θὰ ἔχεις ἀντὶ γιὰ καλλωπισμό. Εἶδες ἄφατη ὀργή; εἶδες σφοδρότατη κόλαση καὶ τιμωρία; εἶδες σκληρὴ αἰχμαλωσία; Στοχάσου ἀπὸ αὐτὸ ποιό εἶναι τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος. Διότι ὁ φιλάνθρωπος δὲν θὰ ἐπέφερε ποτὲ τόσο σφοδρὴ τιμωρία, ἂν δὲν ἦταν πολὺ μεγαλύτερη ἡ ἁμαρτία ποὺ τὴν ἐπέσυρε.

γ. Ἂν λοιπὸν τὸ ἁμάρτημα εἶναι μεγάλο, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ τὸ κατόρθωμα ποὺ στέκεται ἀπέναντί του εἶναι μέγιστο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος, ἀπευθυνόμενος πρὸς κοσμικὲς γυναῖκες, ὄχι μόνο ἀπαγορεύει νὰ φοροῦν χρυσαφικά, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπει οὔτε πολυτελὴ ἐνδύματα νὰ περιβάλλονται. Διότι γνώριζε πολὺ καλὰ ὅτι αὐτὸ εἶναι ὀδυνηρὸ καὶ δυσκολονίκητο νόσημα τῆς ψυχῆς καὶ με-

*καὶ γνώμης διεφθαρμένης δεῖγμα μέγιστόν ἐστι καὶ σφόδρα φιλοσό-*
*35 φου δεόμενον ψυχῆς. Καὶ δηλοῦσιν οὐχ αἱ βιωτικαὶ γυναῖκες μόνον*
*καὶ ἀνδράσιν ὁμιλήσασαι (ὧν οὐδεμία ῥᾳδίως ταύτης ἠνέσχετο τῆς*
*παραινέσεως), ἀλλὰ καὶ αἱ φιλοσοφεῖν δοκοῦσαι καὶ εἰς τὸν τῆς*
*παρθενίας τελεῖν χορὸν λαχοῦσαι.*

*δ. Πολλαὶ γὰρ τούτων πρὸς τυραννίδα φύσεως ἀποδυσάμεναι καὶ*
*40 καθαρῶς τὸν τῆς παρθενίας διανύουσαι δρόμον καὶ ἀγγελικὴν ἐν*
*τούτῳ μιμούμεναι πολιτείαν καὶ ἐν θνητῷ σώματι τὰ τῆς ἀναστά-*
*σεως ἐπιδεικνύμεναι προοίμια («ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι ἐκείνῳ», φησίν,*
*«οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίσκονται») καὶ πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυ-*
*νάμεις θέμεναι τὴν ἅμιλλαν καὶ πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν ἐν φθαρτῷ*
*45 σώματι φιλονεικοῦσαι καὶ ὃ πολλοῖς οὐδὲ ἀκοῦσαι φορητὸν διὰ τῶν*
*ἔργων κατορθοῦσαι καὶ καθάπερ λυττῶντα κύνα καὶ συνεχῶς ἐπι-*
*πηδῶντα τὴν ἐπιθυμίαν διακρουόμεναι καὶ μαινομένην θάλασσαν*
*καταστέλλουσαι καὶ ἐν ἀγρίοις κύμασι μετὰ γαλήνης πλέουσαι καὶ*
*ταραττομένου σφοδρῶς τοῦ πελάγους ἐξ οὐρίας φερόμεναι καὶ ἐν*
*50 καμίνῳ φυσικῆς ἐπιθυμίας ἑστῶσαι καὶ μὴ κατακαιόμεναι, ἀλλ' ὡς*
*πηλὸν τοὺς ἄνθρακας τούτους καταπατοῦσαι, ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας*
*ταύτης ἑάλωσαν αἰσχρῶς πάνυ καὶ ἐλεεινῶς καὶ τὰ μείζονα δυνη-*
*θεῖσαι ὑπὸ τούτου κατηγωνίσθησαν.*

*7 α. Τοσοῦτον γάρ ἐστιν ἡ παρθενία πρᾶγμα, καὶ τοσούτου δεῖται*
*τοῦ πόνου, ὅτι κατελθὼν ὁ Χριστὸς ἐξ οὐρανοῦ, ἵνα τοὺς ἀνθρώ-*
*πους ἀγγέλους ποιήσῃ καὶ τὴν ἄνω πολιτείαν ἐνταῦθα καταφυ-*
*τεύσῃ, οὐδὲ τότε ἐθάρρησεν ἐπιτάξαι τοῦτο, οὐδὲ εἰς νόμου αὐτὸ τά-*
*5 ξιν ἀγαγεῖν, ἀλλ' ἀποθνήσκειν μὲν ἐνομοθέτησεν, οὗ τί βαρύτερον*
*γένοιτ' ἄν; καὶ σταυροῦσθαι διηνεκῶς καὶ ἐχθροὺς εὐεργετεῖν, παρ-*
*θενεύειν δὲ οὐκ ἐνομοθέτησεν, ἀλλ' ἀφῆκεν ἐν τῇ τῶν ἀκουόντων*
*κεῖσθαι προαιρέσει εἰπών· «ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω». Καὶ*
*γὰρ μέγας ὁ ὄγκος τοῦ πράγματος καὶ ἡ δυσκολία τῶν παλαισμά-*
*10 των τούτων καὶ ὁ ἱδρὼς τῶν ἀγώνων καὶ σφόδρα ἀπόκρημνον τοῦ-*
*το τῆς ἀρετῆς τὸ χωρίον.*

*β. Καὶ τοῦτο δηλοῦσι καὶ οἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ πολλὰ κατορθώσαντες*

17. Ν' ἀσκοῦνται στὴ μοναχικὴ ζωή.
18. Λουκᾶ 20,35.

γάλο δεῖγμα διεφθαρμένης γνώμης, ποὺ δείχει ὁλοφάνερα τὴν ἔλλειψη φιλόσοφης ψυχῆς. Καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνουν ὄχι μόνο οἱ κοσμικὲς γυναῖκες ποὺ ἔχουν σχέση μὲ ἄνδρες (ἀπὸ τὶς ὁποῖες καμμιὰ δὲν θὰ δεχόταν εὔκολα αὐτὴ τὴ συμβουλή), ἀλλὰ κι' ἐκεῖνες ποὺ φαίνονται νὰ φιλοσοφοῦν[17] κι' ἔτυχαν νὰ συμπεριληφθοῦν στὸ χορὸ τῆς παρθενίας.

δ. Πράγματι πολλὲς ἀπ' αὐτὲς ἀποδύθηκαν γιὰ ν' ἀγωνισθοῦν ἐναντίον τῆς τυραννίδας τῆς φύσεως· βάδιζαν καθαρὰ τὸν δρόμο τῆς παρθενίας καὶ μιμοῦνταν σ' αὐτὸν τὴν ἀγγελικὴ πολιτεία, μέσα σὲ θνητὸ σῶμα ἔδειχναν τὰ προοίμια τῆς ἀναστάσεως (διότι, λέγει, «σ' ἐκείνη τὴ ζωὴ οὔτε νυμφεύονται οὔτε ὑπανδρεύονται»[18]), ἔθεσαν τὴν ἅμιλλά τους πρὸς τὶς ἀσώματες δυνάμεις καὶ ἀγωνίζονταν ν' ἀποκτήσουν ἀφθαρσία μέσα σὲ φθαρτὸ σῶμα, κατόρθωναν μὲ τὰ ἔργα κάτι ποὺ πολλὲς φορὲς δὲν εἶναι ἀνεκτὸ οὔτε ν' ἀκουσθεῖ, ἀντέκρουαν τὴν ἐπιθυμία σὰν λυσσασμένο σκύλο ποὺ ἐπιτίθεται συνεχῶς, καθησύχαζαν τὴ μαινόμενη θάλασσα, ἔπλεαν γαλήνια ἀνάμεσα σὲ ἄγρια κύματα, φέρονταν μὲ οὔριο ἄνεμο σὲ πέλαγος ποὺ ταράσσεται δυνατά, στέκονταν σὲ καμίνι φυσικῆς ἐπιθμίας χωρὶς νὰ κατακαίονται, ἀλλὰ καταπατοῦσαν τοὺς ἄνθρακες αὐτοὺς σὰν πηλό· κι' ὅμως κυριεύθηκαν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία αὐτὴ κατὰ τρόπο πολὺ αἰσχρὸ καὶ ἐλεεινό, καί, ἐνῶ κατόρθωσαν τὰ μεγαλύτερα, νικήθηκαν ἀπ' αὐτὸ τὸ μικρό.

7 α. Τόσο σπουδαῖο πράγμα εἶναι ἡ παρθενία καὶ τόσον κόπο χρειάζεται, ὥστε ὁ Χριστός, ὅταν κατέβηκε ἀπὸ τοὺς οὐρανούς, γιὰ νὰ καταστήσει τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους καὶ νὰ φυτεύσει ἐδῶ κάτω τὴν οὐράνια πολιτεία, οὔτε τότε δὲν τόλμησε νὰ τὸ ἐπιβάλει ἢ νὰ τὸ ἀναγάγει σὲ νόμο· ἀλλά, ἐνῶ νομοθέτησε νὰ πεθαίνουν ὁ ὀπαδοί του (πράγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο τί θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει βαρύτερο;) καὶ νὰ σταυρώνονται συνεχῶς καὶ νὰ εὐεργετοῦν ἐχθρούς, δὲν νομοθέτησε νὰ παρθενεύουν, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἄφησε νὰ εἶναι στὴν προαίρεση τῶν ἀκροατῶν, λέγοντας· «ὅποιος μπορεῖ νὰ προχωρήσει, ἂς προχωρήσει σ' αὐτό»[19]. Διότι ὁ ὄγκος αὐτοῦ τοῦ ἐγχειρήματος εἶναι μεγάλος, ὅπως καὶ ἡ δυσκολία τῶν ἀγωνισμάτων αὐτῶν καὶ ὁ ἱδρώτας τῶν ἀγώνων, καὶ τὸ μέρος αὐτὸ τῆς ἀρετῆς εἶναι πολὺ ἀπόκρημνο.

β. Αὐτὸ τὸ δείχνουν καὶ ὅσοι ἔκαμαν πολλὰ κατορθώματα στὴν

---

19. Ματθ. 19,12.

*Καὶ γὰρ Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ μέγας, τῶν προφητῶν τὸ κεφάλαιον, ὁ γνήσιος τῷ Θεῷ φίλος, ὁ τοσαύτης ἀπολαύσας παρρησίας, ὡς ἑξα-*
15 *κοσίας χιλιάδας ὑπευθύνους γενομένας κολάσει ἐξαρπάσαι θεηλάτου πληγῆς, οὗτος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνὴρ θαλάσσῃ μὲν ἐπέταξε καὶ πέλαγος ἔσχισε καὶ πέτραν ἔρρηξε καὶ ἀέρα μετάβαλε καὶ τὸ Νειλῷον ὕδωρ εἰς αἷμα μετέστησε καὶ βατράχων καὶ ἀκρίδων στρατόπεδον ἐπετείχισε τῷ Φαραὼ καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν μετε-*
20 *στοιχείωσε καὶ μυρία ἕτερα ἐπεδείξατο θαύματα καὶ ἀρετῆς δὲ πολλὰ κατορθώματα (καὶ γὰρ ἐξ ἑκατέρου μέρους ἔλαμψε), πρὸς δὲ τοὺς ἀγῶνας τούτους οὐδὲ ἀντιβλέψαι ἴσχυσεν, ἀλλ' ἐδεήθη γάμου καὶ ὁμιλίας γυναικὸς καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀσφαλείας καὶ οὐκ ἐτόλμησεν εἰς τὸ τῆς παρθενίας πέλαγος ἑαυτὸν ἐκδοῦναι τὰ ἐκεῖθεν κύμα-*
25 *τα δεδοικώς.*

*γ. Καὶ ὁ πατριάρχης δὲ ὁ τοῦ παιδὸς ἱερεὺς τὸ μὲν τυραννικώτατον τῆς φύσεως καταπαλαῖσαι ἴσχυσε πάθος καὶ παῖδα ἀνελεῖν ἠδυνήθη καὶ παῖδα τὸν Ἰσαὰκ ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει, ἐν αὐτῇ τῆς νεότητος τῇ ἀκμῇ, μονογενῆ, γνήσιον καὶ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν*
30 *αὐτῷ δεδομένον καὶ ἐπ' αὐτῷ σαλεύων μόνῳ καὶ ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ καὶ ἀρετῇ κομῶντα πολλῇ καὶ ἀναγαγεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ὄρος ἴσχυσεν, ἐπὶ τοιαύτῃ μέλλων ἀγαγεῖν πράξει, καὶ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε καὶ ξύλα συνέθηκε καὶ τὸ ἱέρειον ἐπέθηκε καὶ μάχαιραν ἥρπασε καὶ διὰ τοῦ λαιμοῦ τοῦ παιδὸς τὸ ξίφος ὤθησε. Καὶ γὰρ καὶ ὤθησε καὶ*
35 *ᾕμαξεν ὁ ἀδάμας ἐκεῖνος, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδάμαντος στερρότερος· ὁ μὲν γὰρ ἐν τῇ φύσει τοῦτο κέκτηται, οὗτος δὲ διὰ τῆς κατὰ προαίρεσιν φιλοσοφίας φυσικὴν ἐμιμήσατο στερρότητα καὶ ἀγγέλων ἀπάθειαν διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξατο. Ἀλλ' ὅμως ὁ τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον ἰσχύσας διανύσαι ἆθλον καὶ αὐτῆς ἐξελθὼν τῆς φύσεως,*
40 *πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς παρθενίας ἀποδύσασθαι οὐκ ἐτόλμησεν, ἀλλ' ἔδεισε καὶ αὐτὸς τὰ σκάμματα ταῦτα καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γάμου παραμυθίαν ἐπεσπάσατο.*

*8 α. Βούλει προσθῶ καὶ τὸν Ἰὼβ τοῖς εἰρημένοις, τὸν δίκαιον, τὸν ἀληθινόν, τὸν θεοσεβῆ, τὸν ἀπεχόμενον ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πρά-*

---

20. Ἀρ. 1,46 καὶ 14,20.
21. Ἐξ. 10,1–20.
22. Ἦταν δηλαδὴ ὁ Μωυσῆς καὶ θαυματουργὸς καὶ ἀνδρεῖος ἀγωνιστής.

Παλαιὰ Διαθήκη. Γιὰ παράδειγμα, ἐκεῖνος ὁ μεγάλος Μωϋσῆς, τὸ κορύφωμα τῶν προφητῶν, ὁ γνήσιος φίλος τοῦ Θεοῦ, ποὺ τόση παρρησία ἀπολάμβανε, ὥστε ἀπέσπασε ἀπὸ τὸ θεόσταλτο κτύπημα ἑξακόσιες χιλιάδες ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν κριθεῖ ἔνοχοι τιμωρίας[20], αὐτὸς ὁ τόσο μεγάλος καὶ δυνατὸς ἄνδρας διέταξε βέβαια τὴ θάλασσα, ἔσχισε τὸ πέλαγος, ἔσπασε τὴν πέτρα, μετάβαλε τὸν ἀέρα, μετέτρεψε τὸ ὕδωρ τοῦ Νείλου σὲ αἷμα, παρέταξε κατὰ τοῦ Φαραὼ στράτευμα βατράχων καὶ ἀκρίδων[21], μετεποίησε ὅλη τὴν κτίση καὶ ἐπέδειξε μύρια ἄλλα θαύματα καὶ πολλὰ κατορθώματα ἀρετῆς (διότι καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρὲς ἔλαμψε[22]), πρὸς τοὺς ἀγῶνες ὅμως αὐτοὺς δὲν μπόρεσε οὔτε ν' ἀναβλέψει, ἀλλὰ χρειάσθηκε γάμο καὶ συντροφιὰ γυναίκας καὶ τὴν ἀπὸ αὐτὸ ἀσφάλεια, καὶ δὲν τόλμησε ν' ἀνοιχθεῖ στὸ πέλαγος τῆς παρθενίας, φοβούμενος τὰ κύματα ποὺ ὑψώνονται σ' αὐτό.

γ. Καὶ ὁ πατριάρχης πάλι, ὁ θύτης τοῦ παιδοῦ του[23], κατόρθωσε νὰ κατανικήσει τὸ τυραννικώτατο πάθος τῆς φύσεως καὶ φάνηκε πρόθυμος νὰ θανατώσει τὸ παιδί του, τὸ παιδί του τὸν Ἰσαὰκ στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, στὴν ἀκμὴ τῆς νεότητας, υἱὸ μονογενή, γνήσιο, ποὺ τοῦ εἶχε δοθεῖ ἀνέλπιστα· ἐνῶ στήριζε τὶς ἐλπίδες του μόνο σ' αὐτὸν καὶ βρισκόταν σὲ ἔσχατα γηρατειά, βρῆκε τὴ δύναμη νὰ τὸν ἀνεβάσει στὸ ὄρος γεμάτον ἀρετή, γιὰ νὰ τὸν ὁδηγήσει σὲ τέτοια πράξη, οἰκοδόμησε θυσιαστήριο, ἔστρωσε ξύλα, ἔβαλε ἐπάνω τὸ θῦμα, ἅρπαξε μάχαιρα καὶ ὤθησε τὴν κόψη της στὸ λαιμὸ τοῦ παιδιοῦ. Καὶ πράγματι τὴν ἔχωσε κι' ἔβγαλε αἷμα ὁ ἀδαμάντινος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ἢ καλύτερα στερεώτερος κι' ἀπὸ διαμάντι· διότι τὸ διαμάντι ἔχει τὴ στερεότητα ἀπὸ τὴ φύση του, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μιμήθηκε τὴ φυσικὴ στερεότητα μὲ τὴν κατὰ προαίρεση ἀρετὴ καὶ μὲ τὰ ἔργα του ἐπέδειξε ἀπάθεια ἀγγέλων. Ἀλλ' ὅμως αὐτὸς ποὺ πέτυχε νὰ διανύσει τόσον μεγάλο καὶ δυνατὸ ἆθλο καὶ ἐξῆλθε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση, δὲν τόλμησε νὰ κατεβεῖ στοὺς ἀγῶνες τῆς παρθενίας, ἀλλὰ φοβήθηκε κι' αὐτὸς τὰ σκάμματα αὐτὰ[24] καὶ ἀναζήτησε τὴν παρηγοριὰ ἀπὸ τὸν γάμο.

8 α. Θέλεις νὰ προσθέσω στὰ λεχθέντα καὶ τὸν Ἰώβ, τὸν δίκαιο, τὸν ἀληθινό, τὸν θεοσεβή, τὸν ἀπομακρυσμένο ἀπὸ κάθε πονηρὸ

---

23. Ὁ Ἀβραάμ, θύτης τοῦ Ἰσαάκ.

24. Σκάμματα εἶναι τὰ σκαμμένα τμήματα τοῦ σταδίου γιὰ ὁρισμένα ἀθλήματα, ὅπως τὰ ἅλματα· τελικὰ σημαίνουν τὰ στάδια.

*γματος; Οὗτος ὁ Ἰὼβ συνέκοψε τοῦ διαβόλου τὴν ὄψιν, παιόμενος οὐ παίων ἐκένωσεν αὐτοῦ τὴν βελοθήκην ἅπασαν καὶ κατατοξευό-* 5 *μενος παρ' αὐτοῦ συνεχῶς ἅπαν ὑπέμεινε πειρασμῶν εἶδος καὶ ἕκαστον μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης. Τὰ γὰρ δοκοῦντα εἶναι κατὰ τὸν βίον λυπηρὰ καὶ ὄντα, ταῦτα μάλιστα πάντων ἐστὶ πενία καὶ νόσος καὶ παίδων ἀποβολὴ καὶ ἐχθρῶν ἐπανάστασις καὶ φίλων ἀγνωμοσύνη καὶ λιμὸς καὶ σαρκὸς ὀδύναι διηνεκεῖς καὶ λοιδορίαι καὶ συ-* 10 *κοφαντίαι καὶ τὸ πονηρὰν κτήσασθαι ὑπόληψιν· καὶ ταῦτα ἅπαντα εἰς ἓν ἐξεχύθη σῶμα καὶ μιᾶς κατεσκεδάσθη ψυχῆς· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον ὅτι καὶ ἀμελετήτῳ ὄντι ἐπέθετο.*

*β. Ὃ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν· ὁ ἐκ πενήτων τεχθεὶς καὶ ἐν οἰκίᾳ τοιαύτῃ τραφείς, ἅτε γυμνασάμενος καὶ μελετήσας, ῥᾳδίως ἂν ἐνέγ-* 15 *και τῆς πενίας τὸ βάρος· ὁ δὲ τοσούτοις περιρρεόμενος χρήμασι καὶ τοσούτῳ πλούτῳ κομῶν, εἶτα ἀθρόον εἰς τὸ ἐναντίον μεταπεσών, οὐκ ἂν εὐκόλως ὑπομεῖναι τὴν μεταβολήν· καὶ γὰρ ἀγυμνάστῳ ὄντι χαλεπωτέρα φαίνεται ἀθρόον προσπεσοῦσα. Πάλιν ὁ ἄσημος καὶ ἐξ ἀσήμων γενόμενος καὶ ἐν τῷ διηνεκῶς καταφρονεῖσθαι ζῶν, οὐκ* 20 *ἂν σφόδρα λοιδορούμενος καὶ ὑβριζόμενος ταραχθείη· ὁ δὲ τοσαύτης ἀπολαύσας δόξης καὶ παρὰ πάντων δορυφορούμενος καὶ ἐν τοῖς ἁπάντων στόμασιν ὢν καὶ πανταχοῦ μετὰ πολλῆς ἀνακηρυττόμενος τῆς περιφανείας, εἰς ἀτιμίαν καὶ εὐτέλειαν κατενεχθεὶς τὸ αὐτὸ ἂν πάθοι τῷ ἀπὸ πλουσίου ἀθρόον γενομένῳ πένητι· ὁ παῖδας ἀποβα-* 25 *λὼν πάλιν, κἂν ἅπαντας ἀποβάλῃ, μὴ ἐν ἑνὶ δὲ καιρῷ, τοὺς λειπομένους ἔχει τῶν ἀπελθόντων παραμυθίαν, καὶ τῆς ἐπὶ προτέρων τελευτῆς τοῦ πάθους λήξαντος, ἂν ἡ τοῦ ἑτέρου προσγένηται μετὰ χρόνον, τοῦτο αὐτῷ προσηνέστερον γίνεται τὸ πάθος· οὐ γὰρ νεαρῷ ὄντι ἔπεισι τῷ ἕλκει, ἀλλὰ κοιμηθέντι ἤδη καὶ ἀφανισθέντι, ὅπερ* 30 *οὐκ ὀλίγον ὑποτέμνεται τῆς ὀδύνης.*

*γ. Οὗτος δὲ ὁλόκληρον αὐτῷ τὸν χορὸν εἶδεν ἐν μιᾷ ἀναρπασθέντα καιροῦ ῥοπῇ καὶ τρόπῳ πικροτάτῳ τελευτῆς. Καὶ γὰρ καὶ βίαιος καὶ ἄωρος ὁ θάνατος ἦν, καὶ ὁ καιρὸς δὲ καὶ ὁ τόπος οὐ μικρὰν ἐποίει τῷ πένθει προσθήκην· καὶ γὰρ ἐν ὥρᾳ συμποσίου καὶ ἐν* 35 *οἰκίᾳ τῇ τοῖς ξένοις ἀνεῳγμένῃ καὶ τάφος αὐτοῖς ὁ οἶκος ἐγένετο. Τί*

---

25. Τὴν ἄλλως λεγόμενη φαρέτρα.
26. Ὁ Ἰὼβ εἶναι τὸ αἰώνιο ὑπόδειγμα ὑπομονῆς μέσα στὰ παθήματα.
27. Ὁ πολύαθλος Ἰώβ.
28. Χορὸς εἶναι ὁ ὅμιλος τῶν παιδιῶν τοῦ Ἰὼβ ποὺ πέθαναν ἀπότομα ὅλα.

πράγμα; Αὐτὸς ὁ Ἰὼβ κατέκοψε τὸ πρόσωπο τοῦ διαβόλου, κτυπούμενος καὶ μὴ κτυπώντας ἄδειασε ὅλη του τὴ βελοθήκη[25], καὶ κατατοξευόμενος ἀπ' αὐτὸν συνεχῶς ὑπέμεινε κάθε εἶδος πειρασμῶν, τὸ καθένα σὲ ὑπερβολικὸ βαθμό[26]. Ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται νὰ εἶναι λυπηρά, καὶ πράγματι εἶναι, εἶναι αὐτὰ κυρίως, ἡ φτώχεια καὶ ἡ νόσος, ἡ ἀπώλεια παιδιῶν, ἡ ἐπανάσταση ἐχθρῶν καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη φίλων, ἡ πείνα καὶ οἱ συνεχεῖς ὀδύνες τῆς σάρκας, οἱ λοιδορίες καὶ συκοφαντίες καὶ ἀπόκτηση κακῆς ὑπολήψεως· καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ ξεχύθηκαν σ' ἕνα σῶμα καὶ σκορπίσθηκαν σὲ μιὰ ψυχή, καὶ τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι ἐπέπεσαν σὲ πρόσωπο ποὺ ἦταν ἀπροετοίμαστο.

β. Αὐτὸ ποὺ λέγω σημαίνει τὸ ἑξῆς. Ὅποιος γεννήθηκε ἀπὸ φτωχοὺς γονεῖς καὶ ἀνατράφηκε σὲ φτωχὴ οἰκία, ὄντας ἀσκημένος καὶ προετοιμασμένος, εὔκολα θὰ μποροῦσε ν' ἀντέξει τὸ βάρος τῆς φτώχειας· ὅποιος ὅμως περιβάλλεται ἀπὸ τόσα χρήματα καὶ κατέχει τόσον πλοῦτο, μόλις μεταπέσει ἀπότομα στὸ ἀντίθετο, δὲν μπορεῖ εὔκολα νὰ ὑπομείνει τὴ μεταβολή· διότι, καθὼς εἶναι ἀγύμναστος, φαίνεται ὀδυνηρότερη ὅταν ἐπιπίπτει ἀπότομα. Πάλι ὁ ἄσημος, ποὺ προῆλθε ἀπὸ ἄσημους καὶ ζεῖ διαρκῶς στὴν καταφρόνηση, δὲν θὰ ταραχθεῖ, ἀκόμη καὶ ὅταν λοιδορεῖται ὑπερβολικὰ καὶ ὑβρίζεται. Ὅποιος ὅμως ἀπόλαυσε μεγάλη δόξα, περιτριγυρίζεται ἀπὸ ὅλους, εἶναι στὸ στόμα ὅλων καὶ ἐπευφημεῖται παντοῦ μὲ πολλὴ περιφάνεια, ὅταν περιπέσει σὲ ἀτιμία καὶ εὐτέλεια, θὰ πάθει τὰ ἴδια μὲ τὸν πλούσιο ποὺ ἀπότομα ἔγινε φτωχός. Ὅποιος πάλι χάσει παιδιά, ἀκόμη κι' ἂν τὰ χάσει ὅλα, ὄχι ὅμως ὅλα τὸν ἴδιο καιρό, ἔχει ἐκεῖνα ποὺ ἀπέμειναν σὰν παρηγοριὰ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔφυγαν, καὶ ὅταν σταματήσει ὁ πόνος γιὰ τὸ θάνατο τῶν προηγουμένων, ἂν ὁ θάνατος τοῦ ἑπομένου συμβεῖ ἔπειτα ἀπὸ καιρό, αὐτὸς ὁ πόνος τοῦ γίνεται ἠπιώτερος· διότι ὁ πόνος ἔρχεται ὅταν δὲν εἶναι νέο τὸ ἕλκος, ἀλλ' ἔχει κοιμηθεῖ καὶ ἀφανισθεῖ πλέον, πράγμα ποὺ δὲν περικόπτει λίγο μέρος τῆς ὀδύνης.

γ. Αὐτὸς ὅμως[27] εἶδε ὁλόκληρο τὸ χορό του ν' ἀναρπάζεται σὲ μιὰ στιγμὴ καὶ μὲ πικρότατο τρόπο θανάτου[28]. Πράγματι ὁ θάνατος ἦταν καὶ βίαιος καὶ πρόωρος, ἐνῶ ὁ καιρὸς καὶ ὁ τόπος δὲν ἐπέφερε μικρὴ προσθήκη στὸ πένθος· διότι συνέβηκε σὲ ὥρα συμποσίου καὶ σὲ οἰκία ἀνοιγμένη γιὰ φιλοξενία, καὶ ὁ οἶκος ἔγινε γι' αὐτὰ τάφος.

*ἄν τις εἴποι τὸν λιμὸν ἐκεῖνον τὸν καινότερον καὶ ἑρμηνευθῆναι μὴ δυνάμενον, τὸν ἑκούσιον, τὸν ἀκούσιον; Οὐ γὰρ οἶδα πῶς αὐτὸν καλέσω, οὐδὲ εὑρίσκω ὄνομα ἐπιθεῖναι τῷ παραδόξῳ τῆς συμφορᾶς εἴδει.*

40 *δ. Καὶ γὰρ παρακειμένης ἀπείχετο τῆς τραπέζης καὶ ὁρωμένων οὐχ ἥπτετο τῶν σιτίων. Τῶν γὰρ περὶ τὸ σῶμα τραυμάτων ἡ δυσωδία προσαπαντῶσα κατέλυε τὴν ἐπιθυμίαν καὶ αὐτὴν ἐνεπίμπλα τὴν τράπεζαν τῆς ἀηδίας. Καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν· «βρῶμον γὰρ ὁρῶ τὰ σῖτά μου». Καὶ ἡ μὲν ἀνάγκη τοῦ λιμοῦ τῶν προκειμένων*
45 *ἅπτεσθαι ἐβιάζετο, ἡ δὲ τῆς δυσωδίας ὑπερβολὴ τῆς ἐκ τῶν σαρκῶν γινομένης ἐνίκα τοῦ λιμοῦ τὴν βίαν. Διὰ δὴ τοῦτο εἶπον, 'οὐκ ἔχω πῶς αὐτὸν καλέσω'. Ἑκούσιον; Ἀλλ' ἐβούλετο ἀπογεύεσθαι τῶν προκειμένων. Ἀλλὰ ἀκούσιον; Ἀλλὰ παρῆν τὰ σιτία, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύων ἦν. Πῶς ἂν διηγησαίμην τὰς ὀδύνας, τὰς πληγὰς*
50 *τῶν σκωλήκων, τὸν ἰχῶρα τὸν κατερρέοντα, τὰ ὀνείδη τῶν φίλων, τὴν καταφρόνησιν τῶν οἰκετῶν («οὐ γὰρ ἐφείσαντό μου», φησίν, «οἱ οἰκέται μου ἀπὸ προσώπου ἐμπτυσμάτων»), τοὺς ἐπεμβαίνοντας, τοὺς ἐφαλλομένους; «Οὓς γὰρ οὐχ ἡγησάμην», φησίν, «ἀξίους εἶναι κυνῶν τῶν ἐμῶν νομάδων, οὗτοι νῦν ἐπιπεπτώκασί μοι καὶ*
55 *νουθετοῦσί με ἐλάχιστοι». Οὐ δοκεῖ σοι ταῦτα πάντα χαλεπὰ εἶναι; Καὶ γάρ ἐστι χαλεπά.*

*ε. Εἴπω τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν, τὸν κολοφῶνα τῆς συμφορᾶς τὸν μάλιστα ἄγχοντα αὐτόν; Ὁ χειμὼν τῶν θορύβων τῶν ἐν τῷ λογισμῷ γινομένων αὐτῷ οὗτος μάλιστα ἦν αὐτὸν ἀποπνίγων ἀφόρη-*
60 *τος, καὶ τὸ συνειδὸς αὐτοῦ τὸ καθαρὸν τοῦτο μάλιστα ἐποίει τὴν ἔνδον ζάλην καὶ ἐσκότου τὸν λογισμὸν καὶ τὸν κυβερνήτην ἐτάραττεν. Οἱ μὲν γὰρ ἑαυτοῖς συνειδότες ἁμαρτήματα πολλά, κἂν πάθωσί τι δεινόν, ἔχουσι κἂν τὸν λόγον εὑρεῖν τῶν γινομένων, τὰς ἁμαρτίας τὰς ἑαυτῶν ἀναλογιζόμενοι καὶ λύοντες τὴν ἐπὶ τῇ ἀπορίᾳ ταραχήν.*
65 *Πάλιν οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες ἀλλὰ κατορθώμασι κομῶντες, ἂν πάθωσί τι τοιοῦτον, τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως εἰδότες λόγον καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἐννοοῦντες ἐκείνας, οἴδασιν ὅτι ἆθλοι τὰ συμβαίνοντα*

---

29. Ἰὼβ 6,7.
30. Ἰὼβ 30,10.
31. Ἰὼβ 30,1.

Τί θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ ἐκείνη τὴν παράξενη πείνα, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ, τὴν ἑκούσια, τὴν ἀκούσια; Διότι δὲν γνωρίζω πῶς νὰ τὴν καλέσω οὔτε βρίσκω ὄνομα γιὰ νὰ χαρακτηρίσω τὸ παράδοξο αὐτὸ εἶδος τῆς συμφορᾶς.

δ. Πράγματι ἀπεῖχε ἀπὸ τὴν τράπεζα ποὺ ἦταν ἑτοιμασμένη γι' αὐτὸν καὶ δὲν ἄγγιζε τὶς τροφὲς ποὺ ἔβλεπε. Διότι ἡ δυσωδία ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ σωματικά του τραύματα κατέστρεφε τὴν ἐπιθυμία καὶ γέμιζε ἀηδία τὴν ἴδια τὴν τράπεζα. Καὶ αὐτὸ θέλοντας νὰ δηλώσει ἔλεγε· «βλέπω τὶς τροφές μου σὰν βρωμιές»[29]. Καὶ ἡ ἀνάγκη βέβαια τῆς πείνας τὸν πίεζε νὰ ἐγγίσει τὰ παρατιθέμενα, ἡ ὑπερβολικὴ δυσωδία ὅμως, ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὶς σάρκες, νικοῦσε τὴ βία τῆς πείνας. Γι' αὐτὸ εἶπα παραπάνω, 'δὲν γνωρίζω πῶς νὰ τὴν καλέσω'. Ἑκούσια; Ἀλλὰ ἤθελε νὰ γευθεῖ τὰ παρατιθέμενα. Ἀκούσια; Ἀλλὰ τὰ τρόφιμα ἦταν παρόντα καὶ κανεὶς δὲν ἐμπόδιζε. Πῶς θὰ μποροῦσα νὰ διηγηθῶ τὶς ὀδύνες, τὶς πληγὲς τῶν σκουληκιῶν; τὸ πῦο ποὺ χυνόταν, τοὺς ὀνειδισμοὺς τῶν φίλων, τὴν καταφρόνηση τῶν ὑπηρετῶν (διότι, λέγει, «οἱ ὑπηρέτες μου δὲν δίσταζαν νὰ μὲ πτύσουν στὸ πρόσωπο»[30]), ἐκείνους ποὺ τὸν καταπατοῦσαν, ἐκείνους ποὺ ἀπομακρύνονταν ἀπὸ κοντά του; Πράγματι λέγει, «ἐκείνους ποὺ δὲν θεωροῦσα ἄξιους νὰ εἶναι ἀνάμεσα στοὺς σκύλους τῶν ποιμνίων μου, αὐτοὶ τώρα μοῦ ἐπιτίθενται, αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι ἄνθρωποι μὲ νουθετοῦν»[31]. Δὲν σοῦ φαίνονται φοβερὰ ὅλα αὐτά; Πράγματι εἶναι φοβερά.

ε. Νὰ πῶ τὸ κορύφωμα τῶν κακῶν, τὸ ἀποκορύφωμα τῆς συμφορᾶς ποὺ κυρίως τὸν βασάνιζε; Ἡ τρικυμία τῶν θορύβων ποὺ προκαλοῦνται στὸν λογισμὸ ἦταν αὐτὴ ποὺ κυρίως τὸν ἀπέπνιγε ἀφόρητα, ἀλλὰ καὶ ἡ καθαρή του συνείδηση, ποὺ τοῦ προκαλοῦσε τὴν ἐσωτερικὴ ζάλη, σκότιζε τὸν λογισμὸ καὶ τάρασσε τὸν κυβερνήτη. Πράγματι ὅσοι ἔχουν συνείδηση πολλῶν ἁμαρτημάτων, κι' ἂν ἀκόμη πάθουν κάτι φοβερό, μποροῦν τουλάχιστο νὰ βροῦν τὴν αἰτία τῶν γινομένων, ἀναλογιζόμενοι τὶς ἁμαρτίες τους καὶ λύνοντας τὴν ταραχή τους ἀπὸ τὴν ἀβεβαιότητα. Ἀντίθετα, ὅσοι δὲν νοιώθουν τίποτε στὴ συνείδησή τους, ἀλλ' εἶναι γεμάτοι κατορθώματα, ἂν πάθουν κάτι τέτοιο, γνωρίζοντας τὴ διδασκαλία περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ σκεπτόμενοι ἐκεῖνες τὶς ἀμοιβές, γνωρίζουν ὅτι τὰ συμβαίνοντα εἶναι ἆθλοι καὶ ὑποσχέσεις μυρίων στεφάνων. Αὐτὸς ὅμως ὁ Ἰώβ,

*καὶ μυρίων στεφάνων ὑποθέσεις. Οὗτος δὲ καὶ δίκαιος ὢν καὶ περὶ ἀναστάσεως ἐπιστάμενος οὐδέν, ταύτῃ μάλιστα ἐκλυδωνίζετο οὐκ* 70 *εἰδὼς τὴν αἰτίαν ὧν ἔπασχε καὶ τῶν σκωλήκων καὶ τῶν ὀδυνῶν ὑπὸ τῆς ἀπορίας ταύτης μᾶλλον κεντούμενος.*

*s. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει, ὅτε κατηξίωσεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς εἰπεῖν αὐτῷ τῶν ἀγώνων τούτων τὴν αἰτίαν ὅτι, «ἵνα δίκαιος ἀναφανῇς ταῦτα συνεχωρήθη», οὕτως ἀνέπνευσεν ὡς μηδὲ* 75 *πεπονθώς τι τῶν λυπηρῶν ἐκείνων· καὶ τοῦτο ἐξ ὧν τότε ἐφθέγξατο δῆλον. Ἀλλ' ὅμως καὶ πρὶν ἢ μαθεῖν τὴν αἰτίαν, ὠδυνᾶτο μέν, ἔφερε δὲ γενναίως καὶ μετὰ τὰ πάντα ἀποβαλεῖν τὴν θαυμασίαν ἐκείνην ἀφῆκε φωνήν· «ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογη-* 80 *μένον εἰς τοὺς αἰῶνας».*

*9 α. Ἀλλὰ γὰρ ἔοικα ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τοῦ ἀνδρὸς κατεχόμενος πορρωτέρω τῆς ὑποθέσεως ἐληλακέναι τῆς προκειμένης· διὸ ὀλίγα προσθεὶς ἅψομαι τῶν προκειμένων πάλιν. Οὗτος τοίνυν ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνήρ, ὁ τοσαύτας ἀνάγκας φύσεως καταπατήσας,* 5 *οὐκ ἐτόλμησεν οὐδὲ αὐτὸς εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον καθεῖναι, ἀλλὰ καὶ γυναικὸς ἀπέλαυσε καὶ πατὴρ ἐγένετο παίδων τοσούτων. Τοσαύτη τῆς παρθενίας ἡ δυσκολία, οὕτως ὑψηλοὶ καὶ μεγάλοι αὐτῆς οἱ ἀγῶνες καὶ χαλεποὶ οἱ ἱδρῶτες καὶ πολλῆς δεόμενοι τῆς εὐτονίας.*

*β. Ἀλλ' ὅμως πολλαὶ τῶν πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀποδυσαμένων* 10 *ἐκεῖνο οὐ κατηγωνίσαντο τὸ πάθος, τὸ τοῦ καλλωπισμοῦ τῆς περιβολῆς τῶν ἱματίων, ἀλλ' ἑάλωσαν καὶ ἐχειρώθησαν καὶ βιωτικῶν γυναικῶν μᾶλλον. Μὴ γάρ μοι τοῦτο λέγε, ὅτι χρυσίον οὐ περίκειται, οὐδὲ σηρικὰ καὶ χρυσόπαστα περιβέβληνται ἱμάτια, οὐδὲ περιδέραια λιθοκόλλητα ἔχουσι. Τὸ γὰρ χαλεπώτερον μάλιστα πάντων* 15 *τοῦτό ἐστι καὶ ὃ μεθ' ὑπερβολῆς δείκνυσιν αὐτῶν τὸ νόσημα καὶ τοῦ πάθους τὴν τυραννίδα, ὅτι ἴσχυσαν καὶ ἐφιλονείκησαν καὶ ἐβιάσαντο δι' εὐτελῶν ἱματίων ἐκείνων ὑπερακοντίσαι τὸν καλλωπισμὸν τῶν τὰ χρυσᾶ περικειμένων καὶ τὰ ἱμάτια τὰ σηρικὰ καὶ ἐπέραστοι μᾶλλον ἐντεῦθεν αὐτῷ φανῆναι, ὡς μὲν αὐταὶ νομίζουσιν, ἀδιάφο-*

32. Ἰὼβ 1,21.

33. Ὁ Χρυσόστομος παρουσιάζει ἐδῶ σὰν ἥρωά του τὸν Ἰὼβ καὶ ἐξηγεῖ τὰ δικά του παθήματα μὲ βάση τὰ παθήματα τοῦ Ἰώβ.

ποὺ ἦταν δίκαιος ἀλλὰ δὲν γνώριζε τίποτε περὶ τῆς ἀναστάσεως, μ' αὐτὸ κυρίως κλυδωνιζόταν, ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὴν αἰτία τῶν παθημάτων του, καὶ κεντῶνταν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπορία περισσότερο παρὰ ἀπὸ τὰ σκουλήκια καὶ τὶς ὀδύνες.

στ. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι αὐτὰ εἶναι ἔτσι, ὅταν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς καταξίωσε νὰ τοῦ πεῖ τὴν αἰτία τῶν ἀγώνων αὐτῶν, ὅτι δηλαδὴ «αὐτὰ σοῦ ἐπιτράπηκαν γιὰ νὰ φανεῖς δίκαιος», τόσο ἀνέπνευσε, σὰν νὰ μὴ εἶχε πάθει τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὀδυνηρά· κι' αὐτὸ εἶναι φανερὸ ἀπὸ ὅσα εἶπε τότε. Ἀλλ' ὅμως καὶ πρὶν μάθει τὴν αἰτία, ὑπέφερε βέβαια, ὑπέμεινε ὅμως μὲ γενναιότητα, κι' ὅταν ἔχασε τὰ πάντα, ἄφησε τὴ θαυμάσια ἐκείνη φωνή· «ὁ Κύριος τὰ ἔδωσε, ὁ Κύριος τὰ ἀφήρεσε· ὅπως ἀπεφάσισε ὁ Κύριος, ἔτσι ἔγινε· ἂς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένο στοὺς αἰῶνες»[32].

9 α. Ἀλλ' ὅμως φαίνεται ὅτι, συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη μου πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτόν[33], ἔχω προχωρήσει πολὺ μακρότερα ἀπὸ τὴν παρούσα ὑπόθεση. Γι' αὐτό, ἀφοῦ προσθέσω ἀκόμη λίγα, θὰ ἔλθω πάλι στὴ διαπραγμάτευση τοῦ θέματός μου. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ τόσο μεγάλος καὶ τόσο δυνατὸς ἄνδρας, ποὺ τόσες ἀνάγκες τῆς φύσεως καταπάτησε, δὲν τόλμησε οὔτε αὐτὸς νὰ κατέβει στὸν ἀγώνα αὐτόν[34], ἀλλὰ καὶ γυναίκα ἀπέκτησε καὶ πατέρας τόσων παιδιῶν ἔγινε. Τόση εἶναι ἡ δυσκολία τῆς παρθενίας, τόσο ὑψηλοὶ καὶ μεγάλοι εἶναι οἱ ἀγῶνες καὶ ἐπίπονοι οἱ ἱδρῶτες της, καὶ χρειάζονται πολλὴ δύναμη.

β. Ἀλλ' ὅμως πολλὲς ἀπὸ αὐτὲς ποὺ ἀποδύθηκαν σ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα δὲν κατανίκησαν ἐκεῖνο τὸ πάθος, τὸ τῆς φυλαρέσκειας στὴν περιβολὴ τῶν ἐνδυμάτων, ἀλλὰ κυριεύθηκαν καὶ αἰχμαλωτίσθηκαν περισσότερο καὶ ἀπὸ τὶς κοσμικὲς γυναῖκες. Μὴ μοῦ πεῖς βέβαια αὐτό, ὅτι δὲν φέρουν χρυσαφικὰ οὔτε φοροῦν μεταξωτὰ καὶ χρυσοκέντητα οὔτε ἔχουν λιθοκόλλητα περιδέραια. Διότι τὸ ὀδυνηρότερο ἀπὸ ὅλα, ποὺ δείχνει τὴν ἀσθένειά τους μὲ ὑπερβολὴ καὶ τὴν τυραννία τοῦ πάθους, εἶναι αὐτό, ὅτι ἐπιχείρησαν καὶ ἀγωνίσθηκαν καὶ κατόρθωσαν μὲ πτωχικὰ ἐνδύματα νὰ ὑπερακοντίσουν τὸν καλλωπισμὸ ἐκείνων ποὺ φοροῦν τὰ χρυσαφικὰ καὶ τὰ μεταξωτὰ ἐνδύματα, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ φανοῦν περισσότερο ἀξιέραστες ἀπὸ αὐτές. Ὅπως νομίζουν βέβαια αὐτές, ἡ ἀσχολία τους

---

34. Στὸν ἀγώνα τῆς ἀγαμίας ἢ παρθενίας, ποὺ εἶναι τὸ θέμα τῆς ἐπιστολῆς.

20 ρον μετιοῦσαι πρᾶγμα, ὡς δὲ ἡ τοῦ πράγματος φύσις δείκνυσιν, ὀλέθριον καὶ βλεβερὸν καὶ βαθὺ τὸ βάραθρον ἔχον.

γ. Διὸ μυρίοις στόμασιν ἀνακηρύττειν σε χρὴ ταύτης ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως, ὅτι παρθένοις γέγονε δυσκαταγώνιστον, τοῦτο τῇ ἐν χηρείᾳ ζώσῃ οὕτω ῥᾴδιον καὶ εὔκολον, ὡς αὐτὴ τῶν πραγμάτων
25 ἔδειξεν ἡ ἀλήθεια. Οὐδὲ γὰρ τὴν εὐτέλειαν θαυμάζω τῆς περιβολῆς μόνον τὴν ἄφατον καὶ αὐτοὺς τοὺς προσαιτοῦντας ὑπερακοντίζουσαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσχημάτιστον μάλιστα, τὸ ἀνεπιτήδευτον τῶν περιβλημάτων, τῶν ὑποδημάτων, τῆς βαδίσεως, ἅπερ ἅπαντα χρώματά ἐστιν ἀρετῆς, τὴν ἐναποκειμένην τῇ ψυχῇ φιλοσοφίαν
30 ἔξωθεν διαζωγραφοῦντα. «Στολισμὸς γὰρ ἀνδρός», φησίν, «καὶ γέλως ὀδόντων καὶ βῆμα ποδὸς ἀναγγελεῖ τὰ περὶ αὐτοῦ». Εἰ γὰρ μὴ μεθ' ὑπερβολῆς τοὺς γεώδεις τῆς βιωτικῆς φαντασίας λογισμοὺς χαμαὶ ἔρριψας καὶ κατεπάτησας, οὐκ ἂν οὕτω κατὰ κράτος τὴν χαλεπωτάτην ἁμαρτίαν ταύτην ἐνίκησάς τε καὶ ἀπήλασας.

35 δ. Ἀλλὰ μηδεὶς ὑπερβολὴν καταγινωσκέτω τοῦ λόγου, εἰ χαλεπωτάτην ταύτην ἁμαρτίαν ἐκάλεσα. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν καὶ Ἑβραίων γυναικῶν καὶ ἐν εἰκείνῳ τῷ καιρῷ τοσαύτην ἔφερε τὴν κόλασιν τὸ πλημμέλημα, ἐπὶ τῶν ὀφειλουσῶν τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανοῖς καὶ ἀγγελικὸν μιμεῖσθαι βίον καὶ ἐν χάριτι πολιτευομένων,
40 τίνα ἂν σχοίη συγγνώμην τὸ αὐτὸ τοῦτο τολμώμενον μετὰ πλείονος τῆς ὑπερβολῆς;

ε. Ὅταν γὰρ ἴδῃς παρθένον κατακλωμένην ἐν τοῖς ἱματίοις, σύρουσαν τοὺς χιτῶνας (ὅπερ ὁ προφήτης ἐνεκάλεσε), διαθρυπτομένην ἐν τῇ βαδίσει, καὶ διὰ φωνῆς καὶ διὰ ὀμμάτων καὶ διὰ στολῆς τὸ
45 δηλητήριον κεραννῦσαν ποτήριον τοῖς ἀκολάστως ὁρῶσι καὶ τὰ βάραθρα ἐπιπλεῖον ἀνασκάπτουσαν τοῖς παριοῦσι καὶ παγίδας τιθεῖσαν ἐντεῦθεν, πῶς ταύτην λοιπὸν προσερεῖς παρθένον, ἀλλ' οὐ μετὰ τῶν πορνευομένων αὐτὴν ἀριθμήσεις γυναικῶν; Οὐ γὰρ τοσοῦτον ἐκεῖναι δέλεαρ ὅσον αὗται γίνονται, πανταχόθεν ἀναπετάν-
50 νῦσαι τῆς ἡδονῆς τὰ πτερά. Διὰ ταῦτά σε μακαρίζομεν, διὰ ταῦτά σε θαυμάζομεν, ὅτι πάντων ἀπαλλαγεῖσα τούτων καὶ ἐν τούτῳ τὴν νέκρωσιν ἐπεδείξω τῷ μέρει, οὐχ ὡραϊζομένη, ἀλλὰ νεανιευομένη, οὐ καλλωπιζομένη, ἀλλ' ὁπλιζομένη.

35. Σοφία Σειρ. 19,30.
36. Φιλ. 3,20.

αὐτὴ εἶναι κάτι ἀδιάφορο ἠθικῶς, ὅπως ὅμως δείχνει ἡ φύση τοῦ πράγματος, ὁδηγεῖ σὲ ὀλέθριο καὶ βλαβερὸ καὶ βαθὺ βάραθρο.

γ. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ σὲ διακηρύσσω μὲ μύρια στόματα γι' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε δυσκατόρθωτο ἀπὸ τὶς παρθένους, αὐτὸ ὑπῆρξε τόσο ἄνετο καὶ εὔκολο γιὰ μιὰ ποὺ ζοῦσε σὲ χηρεία, ὅπως ἔδειξε ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Διότι ἐγὼ δὲν θαυμάζω μόνο τὴν ἀπερίγραπτη εὐτέλεια τῆς ἐνδυμασίας ποὺ ξεπερνᾶ καὶ τοὺς ζητιάνους ἀκόμη, ἀλλὰ κυρίως τὴν ἁπλοϊκότητα, τὸ ἀνεπιτήδευτο τῶν ἐνδυμάτων, τῶν ὑποδημάτων, τῆς βαδίσεως, ποὺ ὅλα τους εἶναι χρώματα τῆς ἀρετῆς ποὺ ζωγραφίζουν ἐξωτερικὰ τὴ φιλοσοφία ποὺ κατοικεῖ στὴν ψυχή. Διότι, λέγει, «ὁ στολισμὸς τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ γέλοιο μὲ τὰ δόντια καὶ τὸ βῆμα τῶν ποδιῶν ἀναγγέλλουν τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν»[35]. Ἐσύ, ἂν δὲν ἔρριχνες κάτω καὶ δὲν καταπατοῦσες μὲ ὑπερβολὴ τοὺς γεώδεις λογισμοὺς τῆς κοσμικῆς φαντασίας, δὲν θὰ εἶχες ἀνυψωθεῖ σὲ τέτοιο σημεῖο περιφρονήσεώς τους, δὲν θὰ κατανικοῦσες τόσο ὁλοκληρωτικὰ καὶ δὲν θὰ ἔδιωχνες μακριὰ αὐτὴ τὴ φοβερὴ ἁμαρτία.

δ. Ἀλλὰ κανένας νὰ μὴ κατηγορήσει γιὰ ὑπερβολὴ τὸ λόγο μου, ποὺ κάλεσα φοβερὴ αὐτὴν τὴν ἁμαρτία. Πράγματι, ἂν τὸ πλημμέλημα αὐτὸ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ἐπέφερε τέτοια τιμωρία ἐπὶ τῶν Ἑβραίων γυναικῶν τοῦ κόσμου, ποιά συγγνώμη μπορεῖ νὰ ἔχει αὐτὸ τὸ ἴδιο πλημμέλημα διαπραττόμενο μὲ μεγαλύτερη ὑπερβολὴ ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ ὀφείλουν νὰ εἶναι πολίτες τῶν οὐρανῶν[36], νὰ μιμοῦνται ἀγγελικὸ βίο καὶ νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὴ χάρη;

ε. Πράγματι, ὅταν δεῖς μία παρθένο νὰ τσακίζεται μέσα στὰ ἐνδύματά της, νὰ σύρει τὸν χιτώνα της (κάτι ποὺ κατηγόρησε ὁ προφήτης), νὰ προσποιεῖται κατὰ τὸ βάδισμα, καὶ μὲ τὴ φωνή, τὰ μάτια καὶ τὴ στολὴ νὰ κερνᾶ ποτήρι μὲ δηλητήριο σ' ὅσους κυττάζουν ἀκόλαστα, νὰ σκάβει περισσότερο τὰ βάραθρα γιὰ τοὺς διαβάτες καὶ νὰ τοποθετεῖ ἐκεῖ παγίδες, αὐτὴν τὴν παρθένο πῶς θὰ τὴν ἀποκαλέσεις; δὲν θὰ τὴν συγκαταλέξεις μαζὶ μὲ τὶς πορνευόμενες γυναῖκες; Διότι ἐκεῖνες δὲν προσφέρουν τόσο ἑλκυστικὸ δόλωμα ὅσο αὐτές, ἀνοίγοντας παντοῦ τὰ φτερὰ τῆς ἡδονῆς. Γι' αὐτὰ σὲ μακαρίζομε, γι' αὐτὰ σὲ θαυμάζομε· ὅτι, ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἔδειξες καὶ σ' αὐτὸ τὸ πράγμα τὴ νέκρωση· δὲν στολίζεσαι, ἀλλὰ φαίνεσαι νέα, δὲν καλλωπίζεσαι, ἀλλὰ ὁπλίζεσαι.

*10 α. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ὄνυχος τὸν λέοντα τέως ἐδείξαμεν, καὶ τοῦτο ἐν μέρει (οὐδὲ γὰρ ὅλον ἐπῆλθόν σου κατόρθωμα· καθάπερ γὰρ ἔφθην εἰπών, εἰς τὰ ἄπειρα τῶν ἄλλων σου κατορθωμάτων δέδοικα εἰσελθεῖν πελάγη, ἄλλως δὲ οὐδὲ ἐγκώμιον προεθέμεθα νῦν 5 εἰπεῖν τῆς ἁγίας σου ψυχῆς, ἀλλὰ παραμυθίας κατασκευάσαι φάρμακον), φέρε πάλιν ἀναλάβωμεν τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα. Τί δὲ ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν; Ἀπαλλαγεῖσα τοῦ λογίζεσθαι τί ὁ δεῖνα ἥμαρτε καὶ τί ὁ δεῖνα ἐπλημμέλησεν, ἐννόει σου τοὺς ἄθλους διηνεκῶς τῆς καρτερίας, τῆς ὑπομονῆς, τῆς νηστείας, τῶν εὐχῶν, τῶν παννυχί-10 δων τῶν ἱερῶν, τῆς ἐγκρατείας, τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς φιλοξενίας, τῶν ποικίλων καὶ χαλεπῶν καὶ πυκνῶν πειρασμῶν. Ἀναλόγισαι πῶς ἐκ πρώτης ἡλικίας ἕως τῆς παρούσης ἡμέρας οὐκ ἐπαύσω πεινῶντα τρέφουσα τὸν Χριστόν, διψῶντα ποτίζουσα, γυμνὸν ἐνδύουσα, ξένον συνάγουσα, ἀρρωστοῦντα ἐπισκοποῦσα, πρὸς δεδεμέ-15 νον ἀπιοῦσα. Ἐννόησόν σου τῆς ἀγάπης τὸ πέλαγος, ὃ τοσοῦτον ἀνέῳξας ὡς πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα μετὰ πολλῆς ἀφικέσθαι τῆς ῥύμης. Οὐ γὰρ ἡ οἰκία σου παντὶ ἐλθόντι ἀνέῳκτο μόνον, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάσσης πολλοὶ ταύτης ἀπήλαυσαν τῆς φιλοτιμίας διὰ τῆς φιλοξενίας. Ταῦτα δὴ πάντα συνάγουσα, 20 τρύφα καὶ εὐφραίνου τῇ ἐλπίδι τῶν στεφάνων τούτων καὶ τῶν βραβείων.*

*β. Εἰ δὲ καὶ τοὺς παρανόμους τούτους καὶ αἱμοβόρους καὶ πολλῷ τούτων χαλεπώτερα ἐργασαμένους ἐπιθυμεῖς δίκην διδόντας ἰδεῖν, ὄψει καὶ τοῦτο τότε. Ἐπεὶ καὶ ὁ Λάζαρος τὸν πλούσιον εἶδεν ἀποτη-25 γανιζόμενον. Εἰ γὰρ καὶ ὁ τόπος αὐτοῖς διώριστο διὰ τὴν τοῦ βίου διαφορὰν καὶ τὸ χάος αὐτοὺς διεῖργε, καὶ ὁ μὲν ἦν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραάμ, ὁ δὲ ἐν ταῖς καμίνοις ταῖς ἀφορήτοις, ἀλλ' ὅμως καὶ εἶδεν αὐτὸν ὁ Λάζαρος καὶ φωνῆς ἤκουσε καὶ ἀπεκρίνατο. Ταῦτα καὶ ἐπὶ σοῦ ἔσται τότε.*

*30 γ. Εἰ γὰρ ἕνα παριδὼν ἄνθρωπον τοιαύτας δίδωσι τιμωρίας, καὶ τῷ σκανδαλίσαντι πάλιν ἕνα, λυσιτελὲς μύλην ἐκκρεμασθῆναι κατὰ τοῦ τραχήλου καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καταποντισθῆναι, οἱ τοσαύτην*

---

37. Ὁ Χρυσόστομος ἀντιλήφθηκε ὅτι γιὰ τὴν ἀνόρθωση τοῦ φρονήματος ῆς θλιμμένης Ὀλυμπιάδος εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τὴν ὁδηγήσει στὴν ἐκτίμηση τῶν

10 α. Ἀλλ' ἀφοῦ ἀπὸ τὸν ὄνυχα ἐδείξαμε ἕως τώρα τὸν λέοντα, καὶ μάλιστα ἐν μέρει (διότι δὲν ἀναφέρθηκα στὸ σύνολο τῶν ἠθικῶν ἐπιτευγμάτων σου· ὅπως πρὸ ὀλίγου εἶπα, δίστασα νὰ εἰσέλθω στὰ ἄπειρα πελάγη τῶν ἄλλων κατορθωμάτων σου, ἀφοῦ ἄλλωστε πρόθεσή μου δὲν ἦταν να συνθέσω ἐγκώμιο τῆς ἁγίας σου ψυχῆς, ἀλλὰ νὰ κατασκευάσω φάρμακο παρηγοριᾶς), ἂς ξαναπάρομε τὴ συνέχεια τῶν ὅσων λέχθηκαν προηγουμένως. Τί εἴπαμε προηγουμένως; Ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ τὸ νὰ διερωτᾶσαι τί ἁμαρτία ἔκανε ὁ τάδε καὶ τί πλημμέλημα ἔπραξε ὁ τάδε, σκέψου συνεχῶς τοὺς ἄθλους τῆς καρτερίας σου, τῆς ὑπομονῆς, τῆς νηστείας, τῶν εὐχῶν, τῶν ἱερῶν ἀγρυπνιῶν, τῆς ἐγκράτειας, τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς φιλοξενίας, τῶν ποικίλων καὶ ὀδυνηρῶν καὶ πυκνῶν πειρασμῶν. Ἀναλογίσου πῶς ἀπὸ τὴν πρώτη σου ἡλικία ὥς τὴ σημερινὴ ἡμέρα δὲν ἔπαυσες πεινασμένον νὰ τρέφεις τὸν Χριστό, διψασμένον νὰ τὸν ποτίζεις, γυμνὸν νὰ τὸν ἐνδύεις, ξένον νὰ τὸν συμμαζεύεις, ἄρρωστον νὰ τὸν περιποιεῖσαι, δέσμιον νὰ τὸν ἐπισκέπτεσαι. Σκέψου τῆς ἀγάπης σου τὸ πέλαγος, ποὺ τόσο πολὺ τὸ ἄνοιξες, ὥστε νὰ φθάσει μὲ πολλὴ ὁρμὴ ἕως τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Πράγματι ὄχι μόνο ἡ οἰκία σου εἶναι ἀνοιγμένη σὲ κάθε ἐρχόμενο, ἀλλὰ χάρις στὴν φιλοξενία πολλοὶ ἄνθρωποι παντοῦ σὲ γῆ καὶ θάλασσα ἀπόλαυσαν αὐτὴ τὴν εὐεργεσία. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ πράγματα ἐνθυμούμενη, νὰ ἐντρυφᾶς καὶ νὰ εὐφραίνεσαι μὲ τὴν ἐλπίδα αὐτῶν τῶν στεφανιῶν καὶ τῶν βραβείων[37].

β. Ἂν πάλι ἐπιθυμεῖς νὰ δεῖς καὶ νὰ τιμωροῦνται αὐτοὶ οἱ παράνομοι καὶ αἱμοβόροι, ποὺ διέπραξαν ἔργα πολὺ χειρότερα ἀπὸ τὰ τῶν κακούργων, θὰ τὸ δεῖς καὶ αὐτὸ τότε. Διότι καὶ ὁ Λάζαρος εἶδε τὸν πλούσιο νὰ τηγανίζεται. Ἂν καὶ οἱ τόποι τους ἦταν χωρισμένοι λόγω τῆς διαφορᾶς τοῦ βίου καὶ τὸ χάος ἐμπόδιζε τὴν ἐπικοινωνία τους, καὶ ὁ ἕνας ἦταν στοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, ἐνῶ ὁ ἄλλος στὰ ἀφόρητα καμίνια, ἀλλ' ὅμως ὁ Λάζαρος τὸν εἶδε, ἄκουσε τὴ φωνή του καὶ τοῦ ἀποκρίθηκε[38]. Αὐτὰ θὰ συμβοῦν τότε καὶ σὲ σένα.

γ. Ἂν ἐκεῖνος ποὺ περιφρόνησε ἕνα μόνο ἄνθρωπο ὑφίσταται τέτοια τιμωρία, κι' αὐτὸν ποὺ σκανδάλισε ἕναν μόνο τὸν συμφέρει νὰ κρεμάσει στὸ λαιμό του μιὰ μιλόπετρα καὶ νὰ καταποντισθεῖ στὴ

---

λαμπρῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς της. Ἦτο ἄριστος παιδαγωγὸς καὶ ψυχολόγος.

38. Ἀπὸ τὴν παραβολὴ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου, Λουκᾶ 16,19–31.

*οἰκουμένην σκανδαλίσαντες καὶ τοσαύτας ἀνατρέψαντες Ἐκκλησίας καὶ πάντα θορύβων καὶ ταραχῆς ἐμπλήσαντες καὶ λῃστῶν καὶ*
35 *βαρβάρων νικήσαντες ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν καὶ οὕτω κατὰ κράτος ἐκβακχευθέντες ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦντος αὐτοῖς διαβόλου καὶ τῶν συνεργούντων αὐτοῖς δαιμόνων, ὡς τὸ φρικτὸν τοῦτο δόγμα καὶ ἁγιωσύνης γέμον καὶ τοῦ δεδωκότος ἄξιον καταγέλαστον καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι ποιῆσαι, οἱ μυρίας καταδύσαντες ψυχὰς*
40 *καὶ μυρία ναυάγια πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐργασάμενοι, οἱ τοσαύτην ἀνάψαντες πυρὰν καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ σχίσαντες καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ πολλαχοῦ διασπείραντες («ὑμεῖς» γάρ, φησίν, «ἐστὲ σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους»)· μᾶλλον δὲ τί φιλονεικῶ παραστῆσαι τὴν μανίαν αὐτῶν, ἑρμηνευθῆναι λόγῳ μὴ δυναμένην;*
45 *Πόσην τοίνυν οἴει ὑποστήσεσθαι τιμωρίαν τότε τοὺς λυμεῶνας τούτους καὶ αἱμοβόρους;*

*δ. Εἰ γὰρ οἱ μὴ θρέψαντες πεινῶντα τὸν Χριστὸν μετὰ τοῦ διαβόλου καταδικάζονται τῷ πυρὶ τῷ ἀσβέστῳ, οἱ καὶ λιμῷ παραδόντες μοναχῶν καὶ παρθένων χοροὺς καὶ ἐνδεδυμένους γυμνώσαντες καὶ*
50 *ξένους ὄντας οὐ μόνον οὐ συναγαγόντες, ἀλλὰ καὶ ἐλάσαντες, καὶ ἀρρωστοῦντας οὐ μόνον οὐκ ἐπισκεψάμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐπιπλεῖον συντρίψαντες, καὶ οὐ μόνον δεδεμένους οὐκ ἰδόντες, ἀλλὰ λελυμένους εἰς δεσμωτήριον παρασκευάσαντες ἐμβαλέσθαι, ἐννόησον ὅσην ὑποστήσονται τιμωρίαν. Τότε τοίνυν ὄψει αὐτοὺς ἀποτηγανι-*
55 *ζομένους, κατακαιομένους, δεδεμένους, τοὺς ὀδόντας βρύχοντας, ὀλοφυρομένους, ἀνόνητα λοιπὸν θρηνοῦντας καὶ ἀνωφελῆ μετανοοῦντας καὶ ἀκερδῆ, καθάπερ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος. Ὄψονταί σε καὶ οὗτοι πάλιν ἐν τῇ μακαρίᾳ λήξει ἐκείνῃ στεφανηφοροῦσαν, μετὰ τῶν ἀγγέλων χορεύουσαν, τῷ Χριστῷ συμβασιλεύουσαν, καὶ βοή-*
60 *σονται πολλὰ καὶ θρηνήσουσι μεταγινώσκοντες ἐφ' οἷς εἰς σὲ ἐπαροίνησαν καὶ ἱκετηρίαν σοι προστιθέντες καὶ ἐλέους μεμνημένοι καὶ φιλανθρωπίας, καὶ οὐδὲν ἔσται πλέον αὐτοῖς.*

*11 α. Ταῦτα οὖν ἅπαντα λογιζομένη ἔπᾳδε συνεχῶς σου τῇ ψυχῇ καὶ τὴν κόνιν ταύτην διασκεδάσαι δυνήσῃ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἕτερόν τί ἐστι, ὡς ἔγωγε οἶμαι, τὸ μάλιστά σε ὀδυνῶν, φέρε καὶ τούτῳ τῷ λογισμῷ κατασκευάσωμεν τὸ φάρμακον, μετὰ τῶν εἰρημένων καὶ*

---

39. Ματθ. 18,6.

θάλασσα[39], ἐκεῖνοι ποὺ σκανδάλισαν ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ ἀνέτρεψαν τόσες Ἐκκλησίες, ποὺ γέμισαν τὰ πάντα μὲ θορύβους καὶ ταραχὴ καὶ νίκησαν τὴν ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπιὰ ληστῶν καὶ βαρβάρων, ποὺ τόσο ἐκβαχεύθηκαν ἀπὸ τὸν στρατηγό τους τὸν διάβολο καὶ τοὺς συνεργάτες τους τοὺς δαίμονες, ὥστε αὐτὸ τὸ σεβαστὸ δόγμα, τὸ γεμάτο ἁγιωσύνη καὶ ἄξιο τοῦ χορηγοῦ του, νὰ τὸ κάμουν καταγέλαστο σὲ Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνες, ποὺ κατέστρεψαν μύριες ψυχὲς καὶ προκάλεσαν μύρια ναυάγια παντοῦ στὴν οἰκουμένη, ποὺ τόσο μεγάλη φωτιὰ ἄναψαν, ποὺ ἔσχισαν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ διέσπειραν παντοῦ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ (διότι, λέγει, «ἐσεῖς εἶσθε σῶμα Χριστοῦ καὶ ἐπὶ μέρους μέλη του»[40])· ἢ καλύτερα, γιατί ἀγωνίζομαι νὰ παραστήσω τὴ μανία τους, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἑρμηνευθεῖ μὲ τὸ λόγο; Πόση τιμωρία λοιπὸν νομίζεις ὅτι θὰ ὑποστοῦν τότε αὐτοὶ οἱ καταστροφεῖς καὶ αἱμοβόροι;

δ. Πράγματι, ἂν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔθρεψαν τὸν πεινασμένο Χριστὸ καταδικάζονται στὸ ἄσβεστο πῦρ μαζὶ μὲ τὸν διάβολο, σκέψου πόση τιμωρία θὰ ὑποστοῦν αὐτοὶ ποὺ παρέδωσαν στὴν πείνα ὁμίλους μοναχῶν καὶ παρθένων, ποὺ γύμνωσαν ἐνδυμένους, ποὺ ὄχι μόνο δὲν συμμάζευσαν τοὺς ξένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς κυνήγησαν, ποὺ ὄχι μόνο δὲν ἐπισκέφθηκαν τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ταλαιπώρησαν περισσότερο, καὶ ποὺ ὄχι μόνο δὲν εἶδαν τοὺς φυλακισμένους, ἀλλὰ φρόντισαν νὰ ὁδηγηθοῦν στὸ δεσμωτήριο καὶ οἱ ἐλεύθεροι. Τότε λοιπὸν θὰ τοὺς δεῖς νὰ τηγανίζονται, νὰ κατακαίονται, νὰ εἶναι δεμένοι, νὰ τρίζουν τὰ δόντια τους, νὰ ὀλοφύρονται, νὰ θρηνοῦν μάταια καὶ νὰ μετανοοῦν χωρὶς ὠφέλεια καὶ κέρδος, ὅπως ἐκεῖνος ὁ πλούσιος. Θὰ σὲ δοῦν καὶ αὐτοὶ πάλι σ' ἐκείνη τὴ μακάρια κληρονομία στεφανωμένη, νὰ χορεύεις μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, νὰ βασιλεύεις μαζὶ μὲ τὸν Χριστό, θὰ βοήσουν καὶ θὰ θρηνήσουν πολὺ μετανοημένοι γιὰ ὅσα δεινὰ σοῦ ἐπέφεραν, θὰ σοῦ ἀπευθύνουν παράκληση, ὑπενθυμίζοντας ἔλεος καὶ φιλανθρωπία, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει γι' αὐτοὺς κανένα ὄφελος.

11 α. Ἀναλογιζόμενη λοιπὸν ὅλα αὐτά, νὰ τὰ ψάλλεις συνεχῶς στὴν ψυχή σου σὰν ἐπωδό, καὶ θὰ μπορέσεις νὰ διαλύσεις αὐτὴ τὴ σκόνη. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ποὺ σοῦ προκαλεῖ ἐξαιρετικὴ ὀδύνη, ἂς παρασκευάσομε καὶ γι' αὐτὸν

---

40. Α' Κορ. 12,27.

5 *ἃ νῦν ἐροῦμεν. Καὶ γὰρ οἶμαί σε ἀλγεῖν οὐ διὰ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ κεχωρίσθαι τῆς οὐδενείας τῆς ἡμετέρας, καὶ διὰ τοῦτο διηνεκῶς θρηνεῖν σε καὶ πρὸς ἅπαντας λέγειν· 'οὐκ ἀκούομεν τῆς γλώσσης ἐκείνης, οὐδὲ ἀπολαύομεν τῆς συνήθους διδασκαλίας, ἀλλὰ ἐν λιμῷ κατακεκλείσμεθα· καὶ ὅπερ ἠπείλησεν ὁ Θεὸς τοῖς* 10 *Ἑβραίοις τότε, τοῦτο νῦν ὑπομένομεν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν θείας διδασκαλίας'.*

*β. Τί οὖν ἡμεῖς πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν; Ὅτι μάλιστα μὲν ἔξεστί σοι καὶ ἀπόντων ἡμῶν ὁμιλεῖν τοῖς βιβλίοις τοῖς ἡμετέροις. Καὶ ἡμεῖς δὲ σπουδὴν ποιησόμεθα, ἂν ἐπιτυγχάνωμεν γραμματηφόρων, συνε-* 15 *χεῖς σοι καὶ πυκνὰς καὶ μακρὰς πέμπειν ἐπιστολάς. Εἰ δὲ καὶ παρὰ ζώσης φωνῆς βούλει τὰ παρ' ἡμῶν ἀκούειν, ἴσως καὶ τοῦτο ἔσται καὶ ἡμᾶς ὄψει πάλιν, τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέποντος· μᾶλλον δὲ οὐκ ἴσως, ἀλλὰ πάντως· καὶ μηδὲν ἀμφίβαλλε. Ἀναμνήσομεν γάρ σε ὅτι οὐκ εἰκῇ ταῦτα εἰρήκαμεν, οὐδὲ ἀπατῶντές σε καὶ παραλογιζόμενοι,* 20 *ἀλλὰ καὶ παρὰ ζώσης ἀκούσῃ φωνῆς ἃ διὰ τῶν γραμμάτων νῦν.*

*γ. Εἰ δὲ ἡ μέλλησίς σε λυπεῖ, ἐννόησον ὅτι οὐδὲ αὕτη ἀκερδής σοι γίνεται, ἀλλὰ πολὺν οἴσει σοι τὸν μισθὸν καρτερούσῃ καὶ μηδὲν ἐκφερούσῃ πικρὸν ῥῆμα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τούτων τὸν Θεὸν δοξαζούσῃ, ὃ δὲ καὶ διατελοῦσα ποιεῖς. Οὐδὲ γὰρ μικρὸς οὗτος ἆθλος, ἀλλὰ καὶ* 25 *σφόδρα νεανικῆς δεόμενος ψυχῆς καὶ φιλοσόφου διανοίας, ὥστε ἀγαπωμένης ψυχῆς ἐνεγκεῖν χωρισμόν. Τίς ταῦτά φησιν; Εἴ τις οἶδε φιλεῖν γνησίως, εἴ τις ἐπίσταται δύναμιν ἀγάπης, οἶδεν ὃ λέγω.*

*δ. Ἀλλ' ἵνα μὴ περιιόντες ζητῶμεν τοὺς γνησίως φιλοῦντας (καὶ γὰρ σπάνιον τοῦτο), δράμωμεν ἐπὶ τὸν μακάριον Παῦλον κἀκεῖνος* 30 *ἡμῖν ἐρεῖ ἡλίκος οὗτος ὁ ἆθλος καὶ ἡλίκης δεόμενος ψυχῆς. Οὗτος γὰρ ὁ Παῦλος ὁ τὴν σάρκα ἀποδυσάμενος καὶ τὸ σῶμα ἀποθέμενος καὶ γυμνῇ σχεδὸν τὴν οἰκουμένην περιιὼν τῇ ψυχῇ καὶ πᾶν πάθος ἐξορίσας τῆς διανοίας καὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων τὴν ἀπάθειαν μιμούμενος καὶ τὴν γῆν ὡς τὸν οὐρανὸν οἰκῶν καὶ μετὰ τῶν χερου-* 35 *βὶμ ἑστὼς ἄνω καὶ τῆς μυστικῆς ἐκείνης μελῳδίας αὐτοῖς κοινωνῶν, τὰ μὲν ἄλλα πάντα ῥᾳδίως ἔφερεν, ὡς ἐν ἀλλοτρίῳ πάσχων*

---

41. Ἀμὼς 8,11.

42. Ὁ Χρυσόστομος ὁ ἴδιος πίστευε ἀκόμη ὅτι ἡ ἐξορία του εἶναι προσωρινὴ καὶ θέλει νὰ δώσει τὴν ἐλπίδα τῆς νέας συναντήσεως στὴν Ὀλυμπιάδα.

τὸ λογισμὸ τὸ φάρμακο μαζὶ μὲ τὰ λεχθέντα καὶ αὐτὰ ποὺ θὰ ποῦμε τώρα. Πράγματι νομίζω ὅτι πονεῖς ὄχι μόνο γι' αὐτά, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχεις χωρισθεῖ ἀπὸ τὴ μηδαμινότητά μου, καὶ γι' αὐτὸ θρηνεῖς συνεχῶς καὶ λέγεις πρὸς ὅλους· 'δὲν ἀκοῦμε ἐκείνη τὴ γλώσσα, δὲν ἀπολαμβάνομε τὴ συνηθισμένη του διδασκαλία πλέον, ἀλλ' εἴμαστε καταδικασμένοι σὲ πείνα. Καὶ ὅ,τι ἀπείλησε τότε ὁ Θεὸς τοὺς Ἑβραίους, αὐτὸ ὑπομένομε τώρα, ὄχι πείνα ἄρτου οὔτε δίψα ὕδατος, ἀλλὰ πείνα θείας διδασκαλίας'[41].

β. Τί θὰ ποῦμε λοιπὸν ἐμεῖς σ' αὐτά; Ὅτι μπορεῖς κάλλιστα καὶ στὴν ἀπουσία μου νὰ συναναστρέφεσαι τὰ βιβλία μου. Μάλιστα θὰ φροντίσω καὶ ἐγώ, ἂν βρίσκω ταχυδρόμους, νὰ σοῦ στέλνω συνεχῶς καὶ πυκνὰ ἐκτενεῖς ἐπιστολές. Ἂν ὅμως θέλεις ν' ἀκούσεις καὶ μὲ ζωντανὴ φωνὴ τὰ λόγια μου, ἴσως συμβεῖ κι' αὐτὸ καὶ θὰ μὲ δεῖς πάλι, μὲ τὴν ἄδεια τοῦ Θεοῦ· ἢ καλύτερα ὄχι ἴσως, ἀλλ' ὁπωσδήποτε· νὰ μὴ ἀμφιβάλλεις. Διότι θὰ σοῦ ἐνθυμίσω ὅτι αὐτὰ δὲν τὰ εἶπα ἀβάσιμα οὔτε γιὰ νὰ σὲ ἀπατήσω καὶ νὰ σὲ παραπλανήσω, ἀλλὰ θ' ἀκούσεις και μὲ ζωντανὴ φωνὴ αὐτὰ ποὺ διαβάζεις τώρα στὰ γράμματα[42].

γ. Ἂν πάλι σὲ λυπεῖ ἡ ἀργοπορία, σκέψου ὅτι οὔτε αὐτὴ δὲν σοῦ εἶναι ἀνωφελής, ἀλλὰ θὰ κερδίσεις πολὺν μισθὸ μὲ τὸ νὰ καρτερεῖς καὶ νὰ μὴ ἐκφέρεις κανένα πικρὸ λόγο, ἀλλὰ καὶ νὰ δοξάζεις τὸν Θεὸ γι' αὐτὸν τὸ χωρισμό, πράγμα ποὺ κάμνεις ἄλλωστε. Δὲν εἶναι μικρὸς αὐτὸς ὁ ἆθλος, ἀλλ' ἀπαιτεῖ πολὺ θαρραλέα ψυχὴ καὶ φιλόσοφη διάνοια, ὥστε νὰ ὑπομένει τὸν χωρισμὸ ἀγαπημένης ψυχῆς. Ποιός τὰ λέγει αὐτά; Ὅποιος γνωρίζει ν' ἀγαπᾶ γνησίως, ὅποιος γνωρίζει τὴ δύναμη τῆς ἀγάπης, γνωρίζει αὐτὸ ποὺ λέγω.

δ. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ τριγυρίζομε ἀναζητῶντας ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν γνησίως (διότι αὐτὸ εἶναι σπάνιο), ἂς προστρέξομε στὸν μακάριο Παῦλο καὶ ἐκεῖνος θὰ μᾶς πεῖ πόσο μεγάλος εἶναι αὐτὸς ὁ ἆθλος καὶ πόσο μεγαλεῖο ψυχῆς χρειάζεται. Ὁ Παῦλος λοιπὸν αὐτός, ποὺ ἀποδύθηκε τὴ σάρκα καὶ ἀπέθεσε τὸ σῶμα, ποὺ περιόδευσε τὴν οἰκουμένη μὲ γυμνὴ σχεδὸν ψυχὴ κι' ἐξόρισε κάθε πάθος ἀπὸ τὴ διάνοιά του, ποὺ μιμήθηκε τὴν ἀπάθεια τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων καὶ κατοικοῦσε τὴν γῆ σὰν οὐρανό, ποὺ στεκόταν μαζὶ μὲ τὰ χερουβὶμ ἐπάνω καὶ μετεῖχε σ' ἐκείνη τὴ μυστικὴ μελωδία, ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ὑπέμεινε εὔκολα, σὰν νὰ ἔπασχε σὲ ξένο σῶμα, δεσμωτήρια καὶ

*σώματι, καὶ δεσμωτήρια καὶ ἁλύσεις καὶ ἀπαγωγὰς καὶ μάστιγας καὶ ἀπειλὰς καὶ θάνατον καὶ τὸ καταλεύεσθαι καὶ τὸ καταποντίζεσθαι καὶ πᾶν κολάσεως εἶδος. Μιᾶς δὲ ψυχῆς ἀγαπωμένης παρ' αὐ-*
40 *τοῦ χωρισθείς, οὕτω συνεχύθη καὶ διεταράχθη, ὡς εὐθέως καὶ τῆς πόλεως ἀποπηδῆσαι ἐν ᾗ τὸν ἀγαπώμενον προσδοκῶν ἰδεῖν οὐχ εὗρεν. Καὶ ταῦτα αὐτῷ σύνοιδεν ἡ Τρωὰς ἡ διὰ τοῦτο καταλειφθεῖσα παρ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ οὐκ ἔσχεν ἐπιδεῖξαι αὐτῷ τότε ἐκεῖνον. «Ἐλθὼν» γάρ, φησίν, «εἰς τὴν Τρωάδα εἰς τὸν εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ*
45 *καὶ θύρας μοι ἀνεῳγμένης ἐν Κυρίῳ, οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ μὴ εὑρεῖν με Τίτον τὸν ἀδελφόν μου, ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἐξῆλθον εἰς Μακεδονίαν».*

ε. *Τί τοῦτο, ὦ Παῦλε; Ξύλῳ μὲν δεδεμένος καὶ δεσμωτήριον οἰκῶν καὶ μάστιγας ἔχων ἐπικειμένας καὶ τὰ νῶτα αἵμασι περιρρεό-*
50 *μενος καὶ ἐμυσταγώγεις καὶ ἐβάπτιζες καὶ θυσίαν προσῆγες καὶ ἑνὸς οὐ κατεφρόνησας μέλλοντος σώζεσθαι· εἰς δὲ τὴν Τρωάδα ἐλθὼν καὶ τὴν ἄρουραν ὁρῶν ἐκκεκαθαρμένην καὶ ἑτοίμην οὖσαν τὰ σπέρματα ὑποδέξασθαι καὶ τὴν ἁλιείαν πεπληρωμένην καὶ πολλὴν παρέχουσάν σοι τὴν εὐκολίαν, τοσοῦτον ἔρριψας ἀπὸ τῶν χειρῶν*
55 *κέρδος ὡς καὶ διὰ τοῦτο παραγενόμενος («ἐλθὼν» γάρ, φησίν, «εἰς τὴν Τρωάδα εἰς τὸ εὐαγγέλιον», τοῦτ' ἔστι διὰ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ οὐδενὸς ἀντιπίπτοντος, «θύρας γάρ μοι», φησίν, «ἀνεῳγμένης»), ἀπεπήδησας εὐθέως; 'Ναί', φησί· 'πολλῇ γὰρ κατεσχέθην ἀθυμίας τυραννίδι καὶ σφόδρα μου συνέχεε τὴν διάνοιαν ἡ Τίτου ἀπουσία*
60 *καὶ οὕτω μου ἐκράτησε καὶ περιεγένετο, ὡς ἀναγκάσαι τοῦτο ποιῆσαι'. Ὅτι γὰρ διὰ ἀθυμίαν τοῦτο ἔπαθεν οὐδὲν ἡμᾶς δεῖ στοχάζεσθαι, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦτο μανθάνειν. Καὶ γὰρ τὴν αἰτίαν τῆς ἀναχωρήσεως τέθεικε εἰπών· «οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῶν πνεύματί μου, τῷ μὴ εὑρεῖν με Τίτον, ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἐξῆλθον».*

*12 α. Εἶδες πῶς μέγιστος ἆθλος τὸ δυνηθῆναι ἐνεγκεῖν πρᾴως ἀγαπωμένου χωρισμόν; καὶ πῶς ὀδυνηρὸν πρᾶγμα καὶ πικρόν; πῶς ὑψηλῆς δεόμενον καὶ νεανικῆς ψυχῆς; Τοῦτον τὸν ἆθλον καὶ*

---

43. Β' Κορ. 2,12–13. Ὁ Τίτος εἶχε σταλεῖ στὴν Ἐκκλησία τῆς Κορίνθου ποὺ εἶχε κάποιες ἐσωτερικὲς δυσκολίες, κι' ἐπρόκειτο στὴν ἐπιστροφή του, περνώντας ἀπὸ τὴ Μακεδονία, νὰ συναντήσει τὸν Παῦλο στὴν Τρωάδα· ἀλλὰ δὲν ἔφθασε ἐγκαίρως. Ἦταν τὸ ἔτος 57.

ἀλυσίδες, ἀπαγωγὲς καὶ μαστιγώματα, ἀπειλὲς καὶ θάνατο, λιθοβολισμὸ καὶ καταποντισμό, καὶ κάθε εἶδος τιμωρίας. Ὅταν ὅμως χωρίσθηκε ἀπὸ μιὰ ψυχὴ ποὺ τὴν ἀγαποῦσε, τόσο πολὺ συγχύθηκε καὶ διαταράχθηκε, ὥστε νὰ φύγει ἀμέσως ἀπὸ τὴν πόλη ὅπου, περιμένοντας νὰ δεῖ τὸν ἀγαπώμενο, δὲν τὸν βρῆκε. Κι' αὐτὸ τὸ γνωρίζει καλὰ ἡ Τρωάδα, ἡ ὁποία ἐγκαταλείφθηκε ἀπὸ αὐτόν, διότι δὲν εἶχε νὰ τοῦ ἐπιδείξει ἐκεῖνον τότε. Διότι λέγει, «καθὼς ἦλθα στὴν Τρωάδα γιὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, ἂν καὶ ὑπῆρχε γιὰ μένα ἀνοιχτὴ θύρα χάριν τοῦ Κυρίου, δὲν εἶχα τὸ πνεῦμα μου ἀναπαυμένο, ἐπειδὴ δὲν βρῆκα τὸν Τίτο τὸν ἀδελφό μου, ἀλλά, ἀφοῦ τοὺς ἀποχαιρέτησα, ἀναχώρησα γιὰ τὴ Μακεδονία»[43].

ε. Τί σημαίνει αὐτό, Παῦλε; Ὅταν ἦσουν δεμένος στὸ ξύλο καὶ κατοικοῦσες στὸ δεσμωτήριο, ὅταν εἶχες ἐπάνω στὸ σῶμα σου τὰ σημάδια τῆς μαστιγώσεως καὶ τὰ νῶτα σου περιρρέονταν μὲ αἷμα, μυσταγωγοῦσες καὶ βάπτιζες[44], πρόσφερνες θυσία καὶ δὲν καταφρόνησες οὔτε ἕνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ σωθεῖ· ὅταν ὅμως ἦλθες στὴν Τρωάδα κι' ἔβλεπες τὸ χωράφι καθαρισμένο κι' ἕτοιμο νὰ δεχθεῖ τὸ σπόρο, τὴν ἁλιεία ἄφθονη καὶ εὔκολα στὴ διάθεσή σου, πέταξες ἀπὸ τὰ χέρια σου τόσο κέρδος, καί, ἐνῶ γι' αὐτὸ εἶχες ἔλθει (διότι λέγει, «ὅταν ἦλθα στὴν Τρωάδα, στὸ Εὐαγγέλιο», δηλαδὴ γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο, κι' ἐνῶ κανεὶς δὲν τὸν παρεμπόδιζε, ἀφοῦ λέγει, «ἡ θύρα μοῦ ἦταν ἀνοιχτή»), ἔφυγες ἀμέσως τρέχοντας; 'Μάλιστα', λέγει· 'διότι καταλήφθηκα ἀπὸ τυραννικὴ ἀθυμία καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ Τίτου μοῦ σύγχυζε δυνατὰ τὴ διάνοια· τόσο πολὺ μὲ κατανίκησε καὶ μὲ κυριάρχησε, ὥστε νὰ μὲ ἀναγκάσει νὰ ἐνεργήσω ἔτσι'. Ὅτι αὐτὸ τὸ ἔπαθε ἀπὸ ἀθυμία, δὲν χρειάζεται νὰ τὸ ὑποθέσομε ἐμεῖς, ἀλλὰ μποροῦμε νὰ τὸ μάθομε κι' αὐτὸ ἀπ' αὐτόν. Διότι σημείωσε τὴν αἰτία τῆς ἀναχωρήσεως, λέγοντας· «δὲν εἶχα τὸ πνεῦμα μου ἀναπαυμένο, ἐπειδὴ δὲν βρῆκα τὸν Τίτο, ἀλλά, ἀφοῦ τοὺς ἀποχαιρέτησα, ἀναχώρησα».

12 α. Εἶδες πόσο μεγάλος ἆθλος εἶναι νὰ μπορέσει κανεὶς νὰ ὑπομείνειη πράως τὸν χωρισμὸ ἀγαπημένου προσώπου; καὶ πόσο ὀδυνηρὸ πρᾶγμα εἶναι καὶ πικρό; πόσο ὑψηλὴ καὶ θαρραλέα ψυχὴ χρει-

---

44. Ἐπὶ παραδείγματι γιὰ τὸν Ὀνήσιμο, τὸν ὑπηρέτη τοῦ Φιλήμονα, ὁ Παῦλος λέγει, «ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου», στὴν Ἔφεσο βέβαια, Φιλ. 10.

*αὐτὴ διανύεις νῦν. Ὅσῳ δὲ μέγιστος ὁ ἆθλος, τοσούτῳ καὶ ὁ στέ-*
5 *φανος μείζων καὶ τὰ βραβεῖα λαμπρότερα. Τοῦτό σοι τῆς μελλήσε-*
*ως ἔστω παραμυθία καὶ τὸ πάντως ἡμᾶς ὄψεσθαί σε πάλιν βρύου-*
*σαν τῷ ἐντεῦθεν μισθῷ καὶ στεφανουμένην καὶ ἀνακηρυττομένην.*
*Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ τοῖς ἀγαπῶσι μόνον τὸ τῇ ψυχῇ συνδεδέσθαι οὐδὲ*
*ἀποχρῶνται τούτῳ εἰς παραμυθίαν, ἀλλὰ καὶ σωματικῆς δέονται*
10 *παρουσίας· κἂν μὴ τοῦτο προσῇ, οὐ μικρὸν τῆς εὐφροσύνης ὑποτέ-*
*τμηται μέρος.*

*β. Καὶ τοῦτο πάλιν πρὸς τὸν τῆς ἀγάπης τρόφιμον ἐλθόντες εὑρή-*
*σομεν οὕτως ἔχον. Μακεδόσι γὰρ ἐπιστέλλων οὕτως ἔλεγεν·*
*«ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας*
15 *προσώπῳ οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον*
*ὑμῶν ἰδεῖν· ἐγὼ μὲν Παῦλος καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ ἀνέκοψεν ἡμᾶς ὁ*
*Σατανᾶς. Διὸ μηκέτι στέγοντες ηὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν*
*Ἀθήναις μόνοι καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον». Ὢ λέξεως ἑκάστης δύ-*
*ναμις· τὴν γὰρ ἐναποκειμένην αὐτοῦ τῇ ψυχῇ φλόγα τῆς ἀγάπης*
20 *μετὰ πολλῆς ἐνδείκνυται τῆς σαφηνείας. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, 'χωρισθέν-*
*τες ὑμῶν', οὐδὲ 'διασπασθέντες ὑμῶν', οὐδὲ 'διαστάντες', οὐδὲ*
*'ἀπολειφθέντες', ἀλλ' «ἀπορφανισθέντες ὑμῶν». Λέξιν ἐζήτησεν*
*ἱκανὴν ἐμφῆναι τὴν ὀδύνην αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. Καίτοι γε ἐν τάξει πα-*
*τέρος ἦν ἅπασιν αὐτός, ἀλλὰ παιδίων ὀρφανῶν ἐν τῇ ἀώρῳ ἡλικίᾳ*
25 *τὸν γεγεννηκότα ἀποβαλόντων φθέγγεται ῥήματα, τὴν ὑπερβολὴν*
*τῆς ἀθυμίας ἐνδείξασθαι βουλόμενος.*

*γ. Οὐδὲν γὰρ ὀδυνηρότερον ὀρφανίας ἀώρου, ὅταν τῆς τε ἡλικίας*
*πρὸς οὐδὲν αὐτοῖς ἀρκούσης, τῶν τε προστησομένων γνησίως οὐκ*
*ὄντων καὶ τῶν ἐπιθησομένων καὶ ἐπιβουλευόντων πολλῶν ἀθρόον*
30 *ἀναφαινομένων, ὥσπερ ἀρνειοί, οὕτως εἰς μέσον προκέωνται λύ-*
*κοις, οἳ πανταχόθεν σπαράττουσιν αὐτοὺς καὶ ξαίνουσιν. Οὐδεὶς δύ-*
*ναται παραστῆσαι τῆς συμφορᾶς ταύτης τῷ λόγῳ τὸ μέγεθος. Διὰ*
*τοῦτο καὶ Παῦλος παριελθὼν καὶ ζητήσας καὶ ἐρημίας καὶ συμφο-*
*ρᾶς χαλεπῆς ῥῆσιν ἐνδεικτικήν, ἵνα παραστήσῃ ὅπερ ἔπασχε τῶν*

45. Ὁ Παῦλος ἦταν τὸ ἀξιοσέβαστο πρότυπο γιὰ τὸν Χρυσόστομο, ὅπως δείχνουν ὄχι μόνο τα ἐγκώμια ποὺ του ἀφιέρωσε, ἀλλὰ ὅλες οἱ κατὰ καιροὺς ἀναφορές σ' αὐτόν. Κατὰ τὸν *Βίο* τοῦ Χρυσοστόμου ποὺ ἔγραψε ὁ Γεώργιος Ἀλε-

άζεται; Αὐτὸν τὸν ἆθλο διεξάγεις κι' ἐσὺ τώρα. Καὶ ὅσο μεγαλύτρος εἶναι ὁ ἆθλος, τόσο μεγαλύτερο εἶναι καὶ τὸ στεφάνι, τόσο λαμπρότερα τὰ βραβεῖα. Αὐτὸ ἂς εἶναι παρηγοριά σου γιὰ τὴν ἀργοπορία, ὅπως καὶ ἡ βεβαιότητα ὅτι θὰ σὲ δῶ πάλι γεμάτη ἀπὸ τὸν ἀπ' αὐτὸ προερχόμενο καρπό, στεφανωμένη καὶ ἀνακηρυγμένη νικήτρια. Διότι δὲν ἀρκεῖ σ' ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν μόνο τὸ νὰ συνδέονται ψυχικὰ οὔτε τοὺς φθάνει αὐτὸ γιὰ τὴν παρηγοριά, ἀλλὰ χρειάζονται καὶ τὴ σωματικὴ παρουσία· κι' ἂν δὲν ὑπάρχει αὐτό, δὲν τοὺς λείπει μικρὸ μέρος τῆς εὐφροσύνης.

β. Καὶ θὰ βροῦμε αὐτὸ τὸ πράγμα νὰ εἶναι ἔτσι, ἂν ἐπανέλθομε στὸν τρόφιμο τῆς ἀγάπης[45]. Αὐτός, γράφοντας πρὸς τοὺς Μακεδόνες, ἔλεγε· «ἐμεῖς, ἀδελφοί, πού, ἀφοῦ ἀπορφανισθήκαμε ἀπὸ σᾶς πρόσκαιρα, ὡς πρὸς τὸ πρόσωπο ὄχι ὡς πρὸς τὴν καρδιά, διακαῶς ποθήσαμε νὰ δοῦμε τὸ πρόσωπό σας. Ἰδιαιτέρως ἐγὼ ὁ Παῦλος προσπάθησα νὰ ἔλθω καὶ μιὰ φορὰ καὶ δυό, ἀλλὰ μᾶς σταμάτησε ὁ Σατανᾶς. Γι' αὐτό, μὴ μπορώντας νὰ ὑπομείνομε, προτιμήσαμε νὰ μείνομε μόνοι στὴν Ἀθήνα καὶ στείλαμε τὸν Τιμόθεο»[46]. Πὼ πὼ δύναμη τῆς κάθε λέξεως· διότι ἡ καθεμιὰ δείχνει μὲ πολλὴ σαφήνεια τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης ποὺ ἔχει ταμιευμένη μέσα στὴν ψυχή του. Διότι δὲν εἶπε, 'χωρισθέντες ἀπὸ σᾶς' οὔτε 'διασπασθέντες ἀπὸ σᾶς' οὔτε 'ἀπομακρυνθέντες ἀπὸ σᾶς' οὔτε 'ἐγκαταλειφθέντες ἀπὸ σᾶς', ἀλλὰ «ἀπορφανισθέντες ἀπὸ σᾶς». Ζήτησε μιὰ λέξη κατάλληλη νὰ φανερώσει τὴν ὀδύνη τῆς ψυχῆς του. Ἂν καὶ ὁ ἴδιος ἦταν στὴ θέση τοῦ πατέρα ὅλων, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ λόγια παιδιῶν ὀρφανῶν ποὺ ἔχασαν τὸν πατέρα σας στὴν ἄωρη ἡλικία, θέλοντας νὰ δείξει τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἀθυμίας.

γ. Πράγματι τίποτε δὲν ὑπάρχει ὀδυνηρότερο ἀπὸ τὴν ὀρφάνια, ὅταν καὶ ἡ ἡλικία δὲν ἀρκεῖ γιὰ τίποτε στὰ ὀρφανά, καὶ δὲν ὑπάρχουν οἱ γνήσιοι προστάτες, καὶ ἀναφαίνονται πλήθη ἀνθρώπων ποὺ εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ νὰ ἐπιβουλευθοῦν, καὶ οἱ ὀρφανοὶ σὰν ἀρνιὰ εἶναι ἐκτεθειμένοι ἀνάμεσα σὲ λύκους, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ παντοῦ τὰ κατασπαράζουν καὶ τὰ ξεσχίζουν. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ παραστήσει μὲ λόγο τὸ μέγεθος αὐτῆς τῆς συμφορᾶς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, ἀφοῦ ἀναζήτησε προσεκτικὰ λέξη ἐνδεικτικὴ τῆς ἐρημιᾶς

---

ξανδρείας, ὁ Χρυσόστομος εἶχε στὸ γραφεῖο του μιὰ εἰκόνα τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἡ ὁποία τὸν ἐνέπνεε, ὅταν ἔγραφε ἢ σχεδίαζε

46. Α' Θεσσ. 2,17-18. 3,1-2.

35 *ἀγαπωμένων χωριζόμενος, ταύτῃ ἐχρήσατο τῇ λέξει· εἶτα καὶ ἐπιτείνει πάλιν αὐτὴν διὰ τῶν ἑξῆς· «ἀπορφανισθέντες» γάρ, φησίν, 'οὐ χρόνον ἀλλὰ πρὸς καιρὸν ὥρας, καὶ χωρισθέντες οὐ διανοίᾳ ἀλλὰ προσώπῳ μόνῳ, οὐδὲ οὕτω φέρομεν τὴν ἐντεῦθεν ὀδύνην, καίτοι γε ἱκανὴν ἔχοντες παραμυθίαν, τὸ τῇ ψυχῇ συνδεδέσθαι, τὸ* 40 *ἐν καρδίᾳ ὑμᾶς εἶναι τῇ ἡμετέρᾳ, τὸ χθὲς καὶ πρῴην ὑμᾶς ἑωρακέναι, ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἡμᾶς ἀπαλλάττει τῆς ἀθυμίας'.*

*δ. Ἀλλὰ τί βούλει καὶ ἐπιθυμεῖς, εἰπέ μοι, καὶ ἐπιθυμεῖς μεθ' ὑπερβολῆς; Αὐτὴν αὐτῶν τὴν ὄψιν. «Περισσοτέρως» γάρ, φησίν, «ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν». Τί φῄς, ὁ ὑψηλὸς καὶ* 45 *μέγας; Ὁ τὸν κόσμον ἔχων ἐσταυρωμένον καὶ τῷ κόσμῳ σταυρωθείς, ὁ πάντων ἀπαλλαγεὶς τῶν σαρκικῶν, ὁ σχεδὸν ἀσώματος γενόμενος, οὕτως αἰχμάλωτος ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἐγένου, ὡς εἰς σάρκα κατενεχθῆναι τὴν πηλίνην, τὴν ἀπὸ γῆς, τὴν αἰσθητήν; 'Ναί', φησίν· 'καὶ οὐκ αἰσχύνομαι ταῦτα λέγων, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζομαι· τὴν* 50 *γὰρ μητέρα τῶν ἀγαθῶν ἔχων ἐμοὶ βρύουσαν τὴν ἀγάπην, ταῦτα ἐπιζητῶ'. Καὶ οὐδὲ ἁπλῶς σωματικὴν ἐπιζητεῖ παρουσίαν, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον αὐτῶν μάλιστα ἐπιθυμεῖ θεάσασθαι. «Περισσοτέρως» γάρ, φησίν, «ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν». Ὄψεως οὖν ἐρᾷς, εἰπέ μοι, καὶ προσώπου θεωρίας ἐπιθυμεῖς; 'Καὶ σφόδρα',* 55 *φησίν, 'ἔνθα τῶν αἰσθητηρίων ἡ συναγωγή. Ψυχὴ γὰρ γυμνὴ καθ' ἑαυτὴν ἑτέρᾳ ψυχῇ συγγενομένη οὔτε εἰπεῖν τι οὔτε ἀκοῦσαι δυνήσεται· σωματικῆς δὲ ἂν ἀπολαύσω παρουσίας καὶ ἐρῶ τι καὶ ἀκούσομαι παρὰ τῶν ἀγαπωμένων. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν, ἔνθα καὶ γλῶσσά ἐστι φωνὴν ἀφιεῖσα καὶ τὰ ἔνδον ἡμῖν* 60 *ἀπαγγέλλουσα καὶ ἀκοὴ ῥήματα δεχομένη καὶ ὀφθαλμοὶ κινήματα ψυχῆς διαζωγραφοῦντες· καὶ γὰρ τῆς ποθουμένης ψυχῆς διὰ τούτων ἀκριβέστερον τῆς συνουσίας ἔστιν ἀπολαῦσαι'.*

*13 α. Καὶ ἵνα μάθῃς πῶς ἐκκαίεται εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην, εἰπὼν «περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν», οὐκ ἠρκέσθη τῇ λέξει ταύτῃ, ἀλλ' ἐπήγαγεν· «ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ». Εἶτα, οὐκ ἀνεχόμενος ἑαυτὸν μετὰ τῶν ἄλλων ἐγκαταμίξαι, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι σφοδρότερον τῶν ἄλλων*

καὶ τῆς ὀδυνηρῆς συμφορᾶς, γιὰ νὰ παραστήσει ὅ,τι ἔπασχε, χωριζόμενος ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους του, χρησιμοποίησε αὐτὴ τὴ λέξη κι' ἔπειτα τὴν ἐπιτείνει μὲ τὰ ὅσα προσθέτει· 'ἀφοῦ ἀπορφανισθήκαμε', λέγει, 'ὄχι ὁριστικὰ ἀλλὰ πρόσκαιρα, καὶ χωρισθήκαμε ὄχι ὡς πρὸς τὴ σκέψη ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸ πρόσωπο μόνο, οὔτε ἔτσι δὲν ὑποφέρομε τὴν ἀπ' αὐτὸ ὀδύνη, ἂν καὶ ἔχομε ἀρκετὴ παρηγοριά, τὸ ὅτι συνδεόμαστε μὲ τὴν ψυχή, τὸ ὅτι ἐσεῖς εἶσθε μέσα στὴν καρδιά μας, τὸ ὅτι σᾶς εἶδα χθὲς καὶ προχθές, ἀλλὰ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἀθυμία'.

δ. Ἀλλὰ πές μου, ποιό εἶναι αὐτὸ ποὺ θέλεις καὶ ἐπιθυμεῖς[47], καὶ ποὺ τὸ ἐπιθυμεῖς μὲ ὑπερβολή; Τὸ ἴδιο τὸ πρόσωπό τους. Διότι λέγει, «διακαῶς ποθήσαμε νὰ δοῦμε τὸ πρόσωπό σας». Τί λέγεις, ἐσὺ ὁ ὑψηλὸς καὶ μεγάλος; ἐσὺ ποὺ θεωρεῖς τὸν κόσμο σταυρωμένο καὶ εἶσαι σταυρωμένος γιὰ τὸν κόσμο, ποὺ ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ ὅλα τὰ σαρκικά, ποὺ ἔγινες σχεδὸν ἀσώματος, αἰχμαλωτίσθηκες τόσο σφικτὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπη, ὥστε νὰ καταντήσεις πήλινη σάρκα, γήινη, αἰσθητή; 'Μάλιστα', λέγει· 'καὶ δὲν ντρέπομαι ποὺ τὸ λέγω αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφανεύομαι· διότι τὰ ἐπιζητῶ αὐτά, ἐπειδὴ ἔχω μέσα μου τὴ μητέρα τῶν ἀγαθῶν, τὴν ἀγάπη, νὰ εἶναι γεμάτη καρπούς'. Καὶ δὲν ἐπιζητεῖ ἁπλῶς σωματικὴ παρουσία, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ πρὸ πάντων νὰ δεῖ τὸ πρόσωπό τους. Διότι λέγει, «διακαῶς ποθήσαμε νὰ δοῦμε τὸ πρόσωπό σας». Πές μου λοιπόν, ποθεῖς ὄψη, ἐπιθυμεῖς τὴ θεωρία προσώπου; 'Καὶ πολύ', λέγει, 'διότι ἐκεῖ εἶναι συγκεντρωμένα τὰ αἰσθητήρια. Πράγματι μιὰ γυμνὴ ψυχὴ ποὺ συναντᾶται μόνη της μὲ ἄλλη ψυχὴ δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ πεῖ τίποτε οὔτε ν' ἀκούσει· ἂν ὅμως ἀποκτήσω σωματικὴ παρουσία, καὶ θὰ πῶ καὶ θ' ἀκούσω ἀπὸ τοὺς ἀγαπώμενους. Γι' αὐτὸ ἐπιθυμῶ νὰ δῶ τὸ πρόσωπό σας, ὅπου ὑπάρχει καὶ γλῶσσα ποὺ βγάζει φωνὴ καὶ μᾶς ἐξαγγέλλει τὰ ἐσωτερικά, καὶ ἀκοὴ ποὺ δέχεται λόγια, καὶ ὀφθαλμοὶ ποὺ διαζωγραφίζουν τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς· διότι μ' αὐτὰ εἶναι δυνατὸ ν' ἀπολαύσω ἀκριβέστερα τὴ μετοχὴ τῆς ποθούμενης ψυχῆς'.

13 α. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις, πῶς καίεται γι' αὐτὴ τὴ θεωρία, ἀφοῦ εἶπε, «διακαῶς ποθήσαμε», δὲν ἀρκέσθηκε σ' αὐτὴ τὴ λέξη, ἀλλὰ πρόσθεσε· «μὲ πολλὴ ἐπιθυμία». Ἔπειτα, μὴ ἀνεχόμενος ν' ἀναμίξει τὸν ἑαυτό του μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ δείχνοντας ὅτι ἀγαπᾶ σφο-

---

47. Συνεχίζεται ὁ διάλογος πρὸς τὸν ἀπόστολο Παῦλο.

5 *φιλεῖ, εἰπὼν ὅτι «περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν καὶ ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς», ἀπέρρηξεν ἑαυτὸν τῶν λοιπῶν καὶ μόνον στήσας ἐπήγαγεν· «ἐγὼ μὲν Παῦλος καὶ ἅπαξ καὶ δίς», δεικνὺς ὅτι πλέον τῶν ἄλλων ἐσπούδαζεν. Εἶτα, ἐπειδὴ οὐκ ἐπέτυχε τούτου, οὐκ ἀρκεῖται τοῖς γράμμασιν, ἀλλὰ πέμπει τὸ κεφάλαιον, τὸν σὺν αὐτῷ Τι-*
10 *μόθεον, τὸν ἀντὶ γραμμάτων ἐσόμενον αὐτῷ· διὸ καὶ ἐπάγει λέγων· «διὸ μηκέτι στέγοντες». Ὢ πάλιν λέξεως εὐγένεια· ὢ ῥήσεως δύναμις τὴν ἀκάθεκτον αὐτοῦ καὶ ἀκαρτέρητον ἀγάπην δηλοῦσα. Καὶ ὡς ἄν τις ἐμπυριζόμενος καὶ ὡς ἄν τις καιόμενος καὶ ζητῶν τοῦ ἐμπυρισμοῦ παραμυθίαν τινὰ εὑρεῖν, πάντα κινεῖ, οὕτω δὴ καὶ οὗτος*
15 *ἀναπτόμενος, ἀγχόμενος, καιόμενος, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τὴν δυνατὴν ἐπενόησε παραμυθίαν. «Μηκέτι γὰρ στέγοντες», φησίν, «ἐπέμψαμεν Τιμόθεον τὸν διάκονον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ συνεργὸν ἡμῶν, τὸ ἀναγκαιότατον μέλος διασπάσαντες ἡμῶν τῆς συνουσίας καὶ λύπην ἀλλαξάμενοι λύπης». Ὅτι γὰρ οὐδὲ τὴν ἐκείνου ἀπουσίαν εὐκόλως*
20 *ἔφερεν, ἀλλὰ διὰ τούτους εἵλετο τὸ βαρύτατον τοῦτο, καὶ τοῦτο αὐτὸς ἐδήλωσεν εἰπών· «ηὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι μόνοι». Ὢ ψυχῆς μετὰ ἀκριβείας πρὸς αὐτὴν ποιωθείσης τὴν ἀγάπην. Ἐπειδὴ γὰρ ἀδελφοῦ ἐχωρίσθη ἑνός, μεμονῶσθαί φησι, καὶ ταῦτα τοσούτους ἔχων μεθ᾽ ἑαυτοῦ.*

25 *β. Ταῦτα δὴ συνεχῶς μελέτα καὶ αὐτὴ καὶ ὅσῳ σοι τὸ πρᾶγμα ὀδυνηρόν, τοσούτῳ κερδαλεώτερον εἶναι νόμιζε εὐχαρίστως φερούσῃ. Οὐ γὰρ δὴ μόνον σώματι πληγαὶ ἐπαγόμεναι, ἀλλὰ καὶ ψυχῆς ὀδύνης ἀφάτους φέρει τοὺς στεφάνους καὶ ψυχῆς ὀδύνη μᾶλλον ἢ σώματος, ὅταν οἱ πληττόμενοι φέρωσιν εὐχαρίστως. Ὥσπερ οὖν*
30 *εἰ καταξαινομένη τὸ σῶμα καὶ μαστιγουμένη γενναίως ἔφερες, τὸν Θεὸν ὑπὲρ τούτων δοξάζουσα, πολλὴν ἂν ἀπέλαβες τὴν ἀμοιβήν, οὕτω ψυχῆς ταῦτα πασχούσης νῦν πολλὰς ἀνάμενε τὰς ἀντιδόσεις. Προσδόκα δὲ καὶ τὸ πάντως ἡμᾶς ὄψεσθαι πάλιν καὶ τῆς ὀδύνης ἀπαλλαγήσεσθαι ταύτης καὶ τὴν ἐκ τῆς ὀδύνης γενομένην ἐμπο-*
35 *ρείαν πολλὴν ἀπολήψεσθαι καὶ τότε καὶ νῦν. Ἀρκεῖ ταῦτά σοι πρὸς παραμυθίαν, μᾶλλον δὲ οὐχὶ σοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἀνόητος εἴη*

48. Ἡ σκέψη τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἔχει τὸ σχῆμα: εὐτυχία στὴν παρούσα ζωὴ σημαίνει δυστυχία στὴ μέλλουσα· παθήματα στὴν παρούσα, ἀμοιβὲς γι᾽

δρότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, μόλις εἶπε «διακαῶς ποθήσαμε καὶ θελήσαμε νὰ ἔλθομε πρὸς ἐσᾶς», ἀπέκοψε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τὸν ἔστησε μόνο του καὶ πρόσθεσε· «ἰδιαιτέρως ἐγὼ ὁ Παῦλος προσπάθησα νὰ ἔλθω καὶ μιὰ καὶ δυὸ φορές», δείχνοντας ὅτι ποθοῦσε περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἔπειτα, ὅταν δὲν τὸ πέτυχε αὐτό, δὲν ἀρκεῖται στὰ γράμματα, ἀλλὰ στέλνει τὸν κορυφαῖο, τὸν Τιμόθεο, ποὺ ἦταν μαζί του, χρησιμοποιώντας αὐτὸν ἀντὶ γιὰ γράμμα. Γι' αὐτὸ καὶ προσθέτει· «γι' αὐτὸ μὴ ὑπομένοντας πλέον». Πὼ πὼ εὐγένεια λέξεως πάλι, πὼ πὼ δύναμη ἐκφράσεως ποὺ δηλώνει τὴν ὁρμητικὴ καὶ ἀνυπόμονη ἀγάπη του. Καὶ ὅπως κάποιος ποὺ καταφλέγεται, ὅπως κάποιος, ποὺ καίεται καὶ ζητεῖ νὰ βρεῖ παρηγοριὰ τῆς καταφλέξεως, κινεῖ τὰ πάντα, ἔτσι κι' αὐτὸς ἐδῶ ἀναπτόμενος, ἀποπνιγόμενος, καιόμενος, ἐπινόησε τὴ δυνατὴ κατὰ τὶς περιστάσεις παρηγοριά. «Μὴ ὑπομένοντας λοιπόν», λέγει, «στείλαμε τὸν Τιμόθεο, τὸν διάκονο τοῦ Εὐαγγελίου καὶ συνεργάτη μας, ἀποσπώντας ἀπὸ τὴ συντροφιά μας τὸ ἀναγκαιότατο μέλος καὶ ἀλλάσσοντας τὴ λύπη μὲ τὴ λύπη». Πράγματι ὅτι δὲν ὑπέφερε εὔκολα τὴν ἀπουσία ἐκείνου, ἀλλὰ γιὰ χάρη τους προτίμησε αὐτὸ τὸ βαρύτατο, κι' αὐτὸ τὸ δήλωσε ὁ ἴδιος λέγοντας· «εὐδοκήσαμε νὰ ἐγκαταλειφθοῦμε μόνοι». Πὼ πὼ ψυχὴ ποὺ μὲ ἀκρίβεια ἔλαβε τὴν ποιότητα τῆς ἴδιας τῆς ἀγάπης! Μόλις χωρίσθηκε ἀπὸ ἕνα ἀδελφό, λέγει ὅτι ἀπομονώθηκε, ἂν καὶ τόσους ἄλλους εἶχε μαζί του.

β. Αὐτὰ νὰ μελετᾶς καὶ σὺ συνέχεια καὶ νὰ πιστεύεις ὅτι, ὅσο ὀδυνηρὴ σοῦ εἶναι ἡ ὑπόθεση, τόσο χρησιμότερη ἀποβαίνει, ἂν τὴν ὑπομένεις εὐχάριστα. Διότι δὲν φέρουν μόνο οἱ πληγές, ποὺ προκαλοῦνται στὸ σῶμα, ἀπερίγραπτα στεφάνια, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀδύνη τῆς ψυχῆς, περισσότερο ἀπὸ τοῦ σώματος, ὅταν οἱ πληττόμενοι ὑπομένουν αὐτὴν εὐχάριστα. Ὅπως λοιπόν, ἂν ὑπόφερες γενναῖα νὰ σοῦ ξεσχίζουν τὸ σῶμα καὶ νὰ σὲ μαστιγώνουν, δοξάζοντας γι' αὐτὸ τὸ Θεό, θὰ ἐλάμβανες πολλὴ ἀμοιβή, ἔτσι τώρα παθαίνοντάς τα αὐτὰ ἡ ψυχή, νὰ περιμένεις πολλὴ ἀνταμοιβή[48]. Ἐξ ἄλλου νὰ ἐλπίζεις ὅτι ὁπωσδήποτε θὰ μὲ ξαναδεῖς καὶ θ' ἀπαλλαγεῖς ἀπ' αὐτὴν τὴν ὀδύνη καὶ θὰ λάβεις πολὺ κέρδος προερχόμενο ἀπὸ τὴν ὀδύνη καὶ τότε καὶ τώρα. Σοῦ ἀρκοῦν αὐτὰ γιὰ παρηγοριά, ἢ καλύτερα ὄχι μόνο ἐσένα, ἀλλὰ καὶ σ' ὁποιον ἄλλον εἶναι ἀνόητος κι' ἔχει λίθινη ψυχή. Ὅ-

---

αὐτὰ στὴ μέλλουσα.

*καὶ αὐτολίθινος τὴν ψυχήν. Ὅπου δὲ σύνεσις τοσαύτη καὶ εὐλαβείας πλοῦτος καὶ φιλοσοφίας ὕψος καὶ ψυχὴ τῶν βιωτικῶν τὴν φαντασίαν καταπατήσασα, πλείων ἡ εὐκολία τῆς θεραπείας.*

40 *γ. Δεῖξον δὴ κἂν τούτῳ τὴν ἀγάπην τὴν περὶ ἡμᾶς, ὅτι καὶ μεγάλην γράφοντες ἔχομεν παρὰ σοὶ δύναμιν, καὶ τοσαύτην, ὅσην παρόντες. Δείξεις δὲ σαφῶς, ἂν μάθωμεν ὅτι σοι γέγονέ τι πλέον ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέρων, μᾶλλον δὲ οὐχὶ πλέον μόνον, ἀλλὰ τοσοῦτον, ὅσον ἐπιθυμοῦμεν. Ἐπιθυμοῦμεν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ εὐφροσύνῃ* 45 *εἶναί σε νῦν, ἐν ᾗ καὶ αὐτόθι διατρίβοντες ἑωρῶμεν. Κἂν τοῦτο μάθωμεν, οὐ μικρὰν καὶ αὐτοὶ τῆς ἐρημίας ἐν ᾗ νῦν ἐσμεν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν. Ὥστε, εἰ βούλει καὶ ἡμᾶς ἐν εὐθυμίᾳ καταστῆσαι πλείονι (οἶδα δὲ ὅτι βούλει καὶ σφόδρα ἐσπούδακας), δήλωσον ὅτι πάντα τῆς ἀθυμίας ἀπήλασας τὸν φορυτὸν καὶ ἐν γα-* 50 *λήνῃ τὰ σά, καὶ δὸς ἡμῖν ταύτην τῆς περὶ σὲ εὐνοίας καὶ ἀγάπης ἀμοιβήν. Οἶσθα γάρ, οἶσθα σαφῶς ὅπως ἡμᾶς ἀνακτήσῃ κατορθώσασα τοῦτο καὶ μετὰ ἀληθείας δηλώσασα διὰ γραμμάτων ἡμῖν.*

## *ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ'*

1 *α. Τί θρηνεῖς; τί κόπτεις σαυτὴν καὶ δίκας ἀπαιτεῖς, ἃς οὐδὲ οἱ ἐχθροί σου ἀπαιτῆσαί σε ἴσχυσαν, οὕτω τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας ἐκδοῦσά σου τὴν ψυχήν; Τὰ γὰρ γράμματα, ἃ διὰ Πατρικίου ἡμῖν διεπέμψω, ταῦτα ἐδήλωσέ σου τὰ τραύματα τῆς διανοίας. Διὸ καὶ* 5 *σφόδρα ἀλγῶ καὶ ὀδυνῶμαι ὅτι ὀφείλουσα πάντα κινεῖν καὶ πραγματεύεσθαι, ὥστε ἀπελαύνειν σου τῆς ψυχῆς τὴν ἀθυμίαν, περιέρχῃ συνάγουσα λογισμοὺς ὀδυνηροὺς καὶ τὰ μὴ ὄντα (τοῦτο γὰρ ἔφης) ἀναπλάττουσα καὶ καταξαίνουσα σαυτὴν εἰκῇ καὶ μάτην καὶ ἐπὶ βλάβῃ μεγίστῃ. Τί γάρ σε λυπεῖ ὅτι Κουκουσοῦ οὐκ ἴσχυσας* 10 *ἡμᾶς μεταστῆσαι; Καίτοι γε τὸ σὸν μέρος μετέστησας πάντα κινήσασα καὶ πραγματευσαμένη. Εἰ δὲ εἰς τέλος τὸ ἔργον οὐκ ἦλθεν, οὐδὲ διὰ τοῦτο ἀλγεῖν δεῖ. Ἴσως γὰρ ἔδοξε τῷ Θεῷ μακροτέρους*

---

49. Νέος ἔπαινος γιὰ τὶς ἀρετὲς τῆς Ὀλυμπιάδος.

* Γράφηκε ἀπὸ τὴν Κουκουσό, τέλος τοῦ 404. Παλαιὸς ἀριθμὸς Ἐπιστολῆς 14.

1. Ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς ταχυδρόμους μεταξὺ τῆς Ὀλυμπιάδος καὶ τοῦ Χρυσοστόμου.

που ὅμως ὑπάρχει τόση σύνεση καὶ πλοῦτος εὐλάβειας καὶ ὕψος φιλοσοφίας καὶ ψυχὴ ποὺ καταπάτησε τὴ φαντασμαγορία τῶν βιωτικῶν, ἡ εὐκολία τῆς θεραπείας εἶναι εὐκολώτερη[49].

γ. Δεῖξε μου τουλάχιστο μ' αὐτὸ τὴν ἀγάπη σου πρὸς ἐμένα, ὅτι γράφοντάς σου ἔχω ἐπάνω σου μεγάλη δύναμη, καὶ μάλιστα τόση, ὅση ἔχω ὅταν εἶμαι παρών. Καὶ θὰ τὸ δείξεις σαφῶς, ἂν μάθω ὅτι κέρδισες κάτι ἀπὸ τὰ γράμματά μου, ἢ καλύτερα ὄχι μόνο κάτι, ἀλλὰ τόσο, ὅσο ἐπιθυμῶ. Καὶ ἐπιθυμῶ νὰ εἶσαι καὶ τώρα στὴν ἴδια εὐφροσύνη, στὴν ὁποία σ' ἔβλεπα καὶ ὅταν διέμενα αὐτοῦ. Ἂν τὸ μάθω αὐτό, δὲν θὰ πάρω μικρὴ παρηγοριὰ γιὰ τὴν ἐρημιὰ στὴν ὁποία βρίσκομαι τώρα. Ὥστε, ἂν θέλεις νὰ μὲ φέρεις κι' ἐμένα σὲ καλύτερη διάθεση (καὶ γνωρίζω ὅτι τὸ θέλεις καὶ πολὺ τὸ ἐπιδιώκεις), δεῖξε μου ὅτι ἔδιωξες ὅλο τὸ φορτίο τῆς ἀθυμίας καὶ ὅτι βρίσκεσαι σὲ γαλήνη καὶ δῶσε μου αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴ τῆς εὔνοιας καὶ ἀγάπης μου γιὰ σένα. Διότι γνωρίζεις, γνωρίζεις σαφῶς πόσο θὰ μὲ ἀναζωογονήσεις, ἂν κατορθώσεις αὐτὸ καὶ μοῦ τὸ δηλώσεις μὲ εἰλικρίνεια στὰ γράμματά σου.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 9 *

1 α. Τί θρηνεῖς; τί κτυπιέσαι καὶ ἐπιβάλλεις στὸν ἑαυτό σου τόσες τιμωρίες ὅσες οὔτε οἱ ἐχθροί σου δὲν μπόρεσαν νὰ σοῦ ἐπιβάλουν, παραδίνοντας τόσο πολὺ τὴν ψυχή σου στὴν τυραννία τῆς ἀθυμίας; Τὰ γράμματα ποὺ μοῦ ἔστειλες μὲ τὸν Πατρίκιο[1] μοῦ δήλωσαν αὐτὰ τὰ τραύματα τῆς διανοίας σου. Γι' αὐτὸ καὶ πονῶ δυνατὰ καὶ ὑποφέρω, διότι, ἐνῶ ὀφείλεις νὰ κινεῖς καὶ νὰ κάμνεις τὰ πάντα, ὥστε ν' ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὴν ψυχή σου τὴν ἀθυμία, τριγυρίζεις συνάγοντας λογισμοὺς ὀδυνηρούς, πλάθοντας (ὅπως ἐσὺ λέγεις) ἀνύπαρκτα πράγματα, ξεσχίζοντας τὸν ἑαυτό σου ἄσκοπα καὶ μάταια καὶ μὲ μέγιστη βλάβη. Τί σὲ στενοχωρεῖ ποὺ δὲν μπόρεσες νὰ μὲ μετακινήσεις ἀπὸ τὴν Κουκουσό; Ἂν καὶ βέβαια ὅσο ἐξαρτῶταν ἀπὸ σένα μὲ μετακίνησες, ἀφοῦ κίνησες κι' ἔπραξες τὰ πάντα. Ἂν τελικῶς ὁ σκοπὸς δὲν ἐπιτεύχθηκε, δὲν πρέπει γι' αὐτὸ νὰ πονᾶς. Ἴσως ὁ Θεὸς ἀποφάσισε νὰ μοῦ ἐπιβάλει μακρότερες διαδρομὲς διαύ-

2. Δίαυλος εἶναι ἡ διπλὴ διαδρομὴ τοῦ σταδίου.

*μοι τεθῆναι τῶν δρόμων τοὺς διαύλους, ὥστε καὶ λαμπροτέρους γενέσθαι τοὺς στεφάνους. Τί τοίνυν ἀλγεῖς ὑπὲρ τούτων ἀφ' ὧν ἡμεῖς*
15 *ἀνακηρυττόμεθα, δέον σε σκιρτᾶν διὰ ταῦτα καὶ χορεύειν καὶ στεφανοῦσθαι, ὅτι τοσούτου κατηξιώθημεν πράγματος σφόδρα ὑπερβαίνοντος ἡμῶν τὴν ἀξίαν; Ἀλλ' ἡ ἐρημία σε λυπεῖ τῶν ἐνταῦθα; Καὶ τί τῆς διατριβῆς τῆς ἐνταῦθα ἥδιον; Ἡσυχία, γαλήνη, ἀπραγμοσύνη πολλή, σώματος εὐρωστία. Εἰ γὰρ μήτε ἀγορὰν μήτε ὤνιον*
20 *ἔχει ἡ πόλις, οὐδὲν τοῦτο πρὸς ἐμέ. Πάντα γάρ μοι καθάπερ ἐκ πηγῶν ἐπιρρεῖ. Καὶ γὰρ τὸν κύριόν μου τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἐνταῦθα καὶ τὸν κύριόν μου Διόσκορον ἔχω ἔργον τοῦτο ποιουμένους διόλου, τὴν ἡμετέραν ἀνάπαυσιν. Ἐρεῖ δέ σοι καὶ ὁ καλὸς Πατρίκιος ὅπως διάγομεν ἐν εὐθυμίᾳ, ἐν εὐφροσύνῃ, ἐν θεραπείᾳ πολλῇ, τό γε εἰς τὴν*
25 *διατριβὴν τὴν ἐνταῦθα ἧκον.*

*β. Εἰ δὲ τὰ ἐν Καισαρείᾳ θρηνεῖς, καὶ τοῦτο ἀναξίως σου ποιεῖς. Καὶ γὰρ ἐκεῖ λαμπροὶ πάλιν ἐπλάκησαν ἡμῖν στέφανοι, ὡς πάντας ἡμᾶς ἀνακηρύττειν, ἀναγορεύειν, θαυμάζειν, ἐκπλήττεσθαι ἐφ' οἷς κακῶς παθόντες ἐξεβλήθημεν. Ἀλλὰ ταῦτα μηδεὶς τέως εἰδέτω, εἰ*
30 *καὶ πολλοὶ αὐτὰ διαθρυλοῦσιν. Ἐδήλωσε γάρ μοι ὁ κύριός μου Παιάνιος, ὅτι οἱ πρεσβύτεροι αὐτοῦ τοῦ Φαρετρίου πάρεισιν αὐτόθι, οἳ ἔφησαν ἡμῖν κοινωνεῖν καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τοὺς ἐναντίους, μηδὲ συγγίνεσθαι αὐτοῖς, μηδὲ κοινωνῆσαι. Ἵν' οὖν μὴ διαταράξωμεν αὐτούς, μηδεὶς ταῦτα εἰδέτω· καὶ γὰρ σφόδρα χαλεπὰ τὰ*
35 *συμβάντα εἰς ἡμᾶς. Καὶ εἰ μηδὲν ἄλλο ἐπεπόνθειν δεινόν, ἤρκει τὰ ἐκεῖσε γενόμενα μυρία μοι προξενῆσαι βραβεῖα· οὕτω περὶ τῶν ἐσχάτων ἡμῖν ὁ κίνδυνος γέγονε. Παρακαλῶ δέ, ἀπόρρητα ἔστω παρὰ σοὶ καὶ ἐν βραχεῖ σοι αὐτὰ διηγήσομαι, οὐχ ἵνα λυπήσω, ἀλλ' ἵνα εὐφρανῶ. Αὗται γάρ μου τῆς ἐμπορίας αἱ ὑποθέσεις, οὗτός μου ὁ*
40 *πλοῦτος, αὕτη τῶν ἁμαρτημάτων μου ἡ δαπάνη, τὸ συνεχῶς διὰ τοιούτων ὁδεύειν πειρασμῶν, καὶ ἐπάγεσθαί μοι τούτους παρ' ὧν οὐδαμῶς προσεδόκησα.*

---

3. Ἡ Κουκουσὸς ἦταν ἀπομονωμένο χωριὸ χωρὶς ἀνέσεις καὶ εὐκολίες. Ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος εὕρισκε τὸ κλίμα του λαμπρὸ κι' ἦταν εὐχαριστημένος, διότι τὸν ἔφερε κοντὰ στὴν πατρίδα του τὴν Ἀντιόχεια.

λων[2], ὥστε νὰ μοῦ δοθοῦν λαμπρότερα στεφάνια. Γιατί λοιπὸν πονᾶς γι' αὐτὰ ποὺ μὲ ἀνακηρύττουν νικητή, ἐνῶ πρέπει νὰ σκιρτᾶς γι' αὐτὰ καὶ νὰ χορεύεις μὲ στεφάνια, ποὺ καταξιώθηκα τέτοια τιμή, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τὴν ἀξία μου; Ἀλλὰ σὲ λυπεῖ ἡ ἐρημία ποὺ ἐπικρατεῖ ἐδῶ; Καὶ τί εἶναι γλυκύτερο ἀπὸ τὴν ἐδῶ διαμονή; Ἡσυχία, γαλήνη, πολλὴ ἀπραγμοσύνη, εὐρωστία σώματος. Ἂν ἡ πόλη δὲν ἔχει οὔτε ἀγορὰ οὔτε καταστήματα, ἐμένα δὲν μὲ πειράζει[3]. Στὴν πραγματικότητα μοῦ ἔρχονται ὅλα σὰν ἀπὸ πηγές. Πράγματι ἔχω κύριό μου τὸν ἐδῶ ἐπίσκοπο. Καὶ τὸν κύριό μου Διόσκορο[4], ποὺ ἔχουν σὰν βασικὸ μέλημά τους τὴν ἀνάπαυσή μου. Θὰ σοῦ πεῖ καὶ ὁ καλὸς Πατρίκιος, πῶς ζῶ εὐχάριστα, μὲ εὐφροσύνη, μὲ πολλὴ ἄνεση, τουλάχιστο ὡς πρὸς τὴ διαμονή μου ἐδῶ.

β. Ἂν βέβαια θρηνεῖς γιὰ τὰ συμβάντα στὴν Καισάρεια, αὐτὸ δὲν εἶναι ἄξιο γιὰ σένα. Διότι ἐκεῖ πλέχθηκαν πάλι λαμπρὰ γιὰ μένα στεφάνια, ὥστε ὅλοι νὰ μὲ ἀνακηρύττουν, νὰ μὲ ἀναγορεύουν, νὰ μὲ θαυμάζουν, νὰ ἐκπλήσσονται γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἐξορίσθηκα κακοποιούμενος. Ἀλλὰ αὐτὰ ἂς μὴ τὰ γνωρίζει κανεὶς ἀκόμη, ἂν καὶ πολλοὶ τὰ διαδίδουν. Πράγματι ὁ κύριός μου ὁ Παιάνιος[5] δήλωσε ὅτι οἱ πρεσβύτεροι τοῦ ἰδίου τοῦ Φαρετρίου[6] ποὺ εἶναι ἐδῶ παρόντες, εἶπαν ὅτι κοινωνοῦν μ' ἐμένα καὶ δὲν ἔχουν κανένα κοινὸ πρὸς τοὺς ἀντιθέτους οὔτε ἔχουν σχέση μὲ αὐτοὺς οὔτε κοινωνοῦν μαζί τους. Γιὰ νὰ μὴ τοὺς διαταράξομε λοιπὸν αὐτούς, ἂς μὴ τὰ μάθει κανεὶς αὐτά· διότι αὐτὰ ποὺ μᾶς συνέβηκαν εἶναι πολὺ θλιβερά. Κι' ἂν δὲν εἶχα πάθει κανένα ἄλλο δεινό, θ' ἀρκοῦσαν ὅσα συνέβηκαν ἐκεῖ γιὰ νὰ μοῦ χορηγήσουν ἄφθονα βραβεῖα· τόσο πολὺ κινδύνευσα τὰ ἔσχατα. Παρακαλῶ ὅμως αὐτὰ νὰ μείνουν ἀπόρρητα σὲ σένα καὶ θὰ σοῦ τὰ διηγηθῶ σύντομα, ὄχι γιὰ νὰ σὲ λυπήσω, ἀλλὰ γιὰ νὰ σὲ εὐφράνω. Πράγματι αὐτὰ εἶναι τὰ ἀντικείμενα τοῦ ἐμπορίου μου, αὐτὸς εἶναι ὁ πλοῦτος μου, αὐτὴ εἶναι ἡ ἔκπτωση τῶν ἁμαρτημάτων μου, τὸ νὰ βαδίζω συνεχῶς ἀνάμεσα ἀπὸ τέτοιους πειρασμοὺς καὶ νὰ μοῦ προξενοῦνται αὐτοὶ οἱ πειρασμοὶ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ δὲν τὸ περίμενα.

---

4. Ὁ Διόσκορος ἦταν ὁ πλούσιος κάτοικος τῆς Κουκουσοῦ ποὺ διέθεσε τὸ σπίτι του γιὰ τὴ φιλοξενία τοῦ Χρυσοστόμου, βλέπε ἐπιστολὴ 6,1β.

5. Φίλος τοῦ Ἰωάννου ἐκλεκτός.

6. Ἦταν ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας Καππαδοκίας. Βλέπε γι' αὐτὸν στὴ συνέχεια.

*γ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμέλλομεν ἐπιβαίνειν τῆς Καππαδοκῶν χώρας, ἀπαλλαγέντες τοῦ Γαλάτου, κἀκείνου δὲ σχεδὸν θάνατον ἡμῖν ἀπει-*
*45 λήσαντος, πολλοὶ κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμῖν ἀπήντων λέγοντες ὅτι 'Ὁ κύριος Φαρέτριος ἀναμένει σε καὶ πανταχοῦ μετέρχεται, μὴ ἀποτύχῃ τῆς συντυχίας σου, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε σε ἰδεῖν καὶ περιπτύξασθαι καὶ πᾶσαν ἐπιδείξασθαι ἀγάπην· καὶ τὰ μοναστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐκίνησεν'. Ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀκούων*
*50 τούτων μὲν οὐδὲν προσεδόκων, ἀλλὰ τἀναντία ἀνετύπουν παρ' ἐμαυτῷ· τῶν μέντοι ταῦτα ἀπαγγελλόντων οὐδενὶ τούτων οὐδὲν ἔλεγον.*

*2 α. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέβην ὀψέ ποτε τῆς Καισαρείας, κατειργασμένος, τεταριχευμένος, ἐν αὐτῇ τῆς φλογὸς τῇ ἀκμῇ τοῦ πυρετοῦ κείμενος, ἀλύων, τὰ ἔσχατα πάσχων, ἐπέτυχον καταγωγίου πρὸς αὐτῇ τῆς πόλεως τῇ ἐσχατιᾷ κειμένου καὶ σπουδὴν ἐποιούμην, ὥστε καὶ ἰα-*
*5 τροῖς συντυχεῖν καὶ τὴν κάμινον ἐκείνην σβέσαι. Ἦν γὰρ αὐτὴ ἡ ἀκμὴ τοῦ τριταίου, καὶ προσῆν καὶ ἡ τῆς ὁδοῦ ταλαιπωρία, ὁ κάματος, ἡ συντριβή, ἡ τῶν θεραπευσόντων ἐρημία, ἡ τῶν ἐπιτηδείων ἀπορία, τὸ μηδένα παρεῖναι ἡμῖν ἰατρόν, τὸ καμάτῳ καὶ θάλπει καὶ ἀγρυπνίαις καταταθῆναι· καὶ σχεδὸν αὐτονεκρὸς ὢν εἰσῆλθον εἰς*
*10 τὴν πόλιν. Τότε δὴ παρεγένοντο ὁ κλῆρος ἅπας, ὁ δῆμος, μονάζοντες, μονάστριαι, ἰατροί, πολλῆς δ' ἀπήλαυον θεραπείας, πάντων πάντα ἡμῖν διακονουμένων, ὑπηρετουμένων. Ἀλλὰ καὶ οὕτω, πολλῷ τῷ κάρῳ τῆς φλογὸς κατεχόμενος, ἐν ἐσχάτοις ἤμην δεινοῖς. Τέλος κατὰ μικρὸν ἔληγε καὶ ἐλώφα τὸ νόσημα. Ὁ δὲ Φαρέτριος*
*15 οὐδαμοῦ, ἀλλ' ἀνέμενεν ἡμῶν τὴν ἔξοδον, οὐκ οἶδα τί δόξαν αὐτῷ.*

*β. Ἐπειδὴ τοίνυν εἶδον ἠρέμα λωφῆσαι τὸ κακόν, ἐβουλευόμην λοιπὸν περὶ ἀποδημίας, ὥστε ἐπιλαβέσθαι τῆς Κουκουσοῦ καὶ μικρὸν ἀναπαύσασθαι τῶν τῆς ὁδοῦ συμφορῶν. Καὶ ἐν τούτοις ἡμῶν ὄντων, ἀπαγγέλλονται ἀθρόον Ἴσαυροι πλῆθος ἄπειρον κατατρέ-*
*20 χοντες τὴν Καισαρέων χώραν καί τινα κώμην μεγάλην ἐμπρήσαντες καὶ τὰ ἔσχατα διαθέντες. Τοῦτο ἀκούσας ὁ τριβοῦνος, λαβὼν τοὺς στρατιώτας οὓς εἶχεν ἐξῆλθεν. Ἐδεδοίκεισαν γὰρ μὴ καὶ τῇ πόλει προσβάλωσι καὶ πάντες ἦσαν ἐν φόβῳ, πάντες ἐν ἀγωνίᾳ,*

---

7. Ἐννοεῖ τὸν ἐπίσκοπο Ἀγκύρας καὶ μητροπολίτη Γαλατίας Λεόντιο, ὁ ὁποῖος δὲν τοῦ συμπεριεφέρθηκε φιλικά.

8. Ἀξιωματικὸς ποὺ διοικοῦσε μιὰ ἰσχυρὴ μονάδα τοῦ λεγεώνα. Κάτι

γ. Καθὼς ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθωμε στὴν Καππαδοκία, ἀφοῦ ἀπαλλαγήκαμε ἀπὸ τὸν Γαλάτη[7], ποὺ σχεδὸν μᾶς ἀπείλησε μὲ θάνατο, πολλοὶ ἄνθρωποι μᾶς συνάντησαν στὴν ὁδό, λέγοντας, «ὁ κύριος Φαρέτριος σὲ ἀναμένει καὶ πηγαινοέρχεται παντοῦ, μὴ τυχὸν χάσει τὴ συντυχία σου, καὶ κινεῖ καὶ κάμνει τὰ πάντα, ὥστε νὰ σὲ δεῖ καὶ νὰ σὲ ἀγκαλιάσει καὶ νὰ σοῦ δείξει ὅλη τὴν ἀγάπη του· κίνησε ἐπίσης τὰ μοναστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἐγώ, ἀκούοντάς τα, δὲν περίμενα τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ σκεπτόμουν μέσα μου τὰ ἀντίθετα· ὅμως δὲν ἔλεγα τίποτε ἀπὸ αὐτὰ σὲ κανένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μοῦ τὰ ἔλεγαν.

2 α. Ὅταν ἐπὶ τέλους εἰσῆλθα κάποτε στὴν Καισάρεια, κατάκοπος, ταριχευμένος, ἀπὸ τὴ φλόγα τοῦ πυρετοῦ ποὺ ἦταν στὴν ἀκμή του, ἀποκαμωμένος, ὑποφέροντας τὰ ἔσχατα, βρῆκα ἕνα ξενοδοχεῖο ποὺ ἦταν στὴν ἄκρη τῆς πόλεως καὶ φρόντιζα νὰ βρῶ καὶ ἰατροὺς γιὰ νὰ σβήσω ἐκεῖνο τὸ καμίνι. Ἦταν τὸ κορύφωμα τοῦ τριταίου πυρετοῦ, ἐπὶ πλέον ὑπῆρχε καὶ ἡ ταλαιπωρία ἀπὸ τὸν δρόμο, ἡ κόπωση, ἡ συντριβή, ἡ ἀπουσία ὑπηρετῶν, ἡ ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων, ἡ ἀπουσία ἰατροῦ ἀπὸ τὸ πλευρό μου, ἡ καταπόνηση ἀπὸ τὸν κάματο, τὴ ζέστη καὶ τὶς ἀγρυπνίες· ἤμουν σχεδὸν νεκρός, ὅταν ἔφθασα στὴν πόλη. Τότε λοιπὸν ἔφθασε ὅλος ὁ κλῆρος, ὁ λαός, οἱ μοναχοί, οἱ μοναχές, ἰατροί, καὶ ἀπόλαυσα πολλὴ περιποίηση, ἐφ' ὅσον ὅλοι μᾶς διακονοῦσαν, ὅλοι μᾶς ὑπηρετοῦσαν. Ἀλλὰ καὶ πάλι, κατεχόμενος ἀπὸ τὴν πολλὴ χαύνωση τῆς φλόγας, βρισκόμουν στὰ ἔσχατα δεινά. Τέλος τὸ νόσημα βαθμιαῖα σταμάτησε καὶ λούφαξε. Ὁ Φαρέτριος ὅμως δὲν φαινόταν πουθενά, ἀλλὰ περίμενε τὴν ἔξοδό μας, δὲν γνωρίζω μὲ ποιά σκέψη.

β. Ὅταν λοιπὸν εἶδα ὅτι τὸ κακὸ ὑποχώρησε ἤρεμα, σκεπτόμουν τότε ν' ἀναχωρήσω, ὥστε νὰ φθάσω στὴν Κουκουσὸ καὶ νὰ ἀναπαυθῶ λίγο ἀπὸ τὶς συμφορὲς τῆς ὁδοῦ. Ἐνῶ βρισκόμουν σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἀνακοινώθηκε ὅτι ξαφνικὰ πλῆθος Ἰσαύρων διατρέχουν τὴν περιοχὴ τῆς Καισάρειας, πυρπόλησαν ἕνα χωριὸ καὶ ἐπιδίδονται σὲ καταστρεπτικὲς ἐνέργειες. Μόλις ἄκουσε αὐτὸ ὁ τριβοῦνος[8] πῆρε τοὺς στρατιῶτες ποὺ εἶχε καὶ βγῆκε. Διότι εἶχαν φοβηθεῖ μήπως προσβάλουν καὶ τὴν πόλη καὶ ὅλοι ἦταν φοβισμένοι, ὅλοι ἀγωνιοῦσαν, κινδυνεύοντας καὶ γιὰ τὸ ἔδαφος τῆς πατρί-

---

ἀντίστοιχο πρὸς τὸν ταγματάρχη.

*περὶ αὐτοῦ τοῦ ἐδάφους τῆς πατρίδος κινδυνεύοντες, ὡς καὶ αὐτοὺς*
25 *τοὺς πρεσβύτας τὴν φυλακὴν τῶν τειχῶν μεταχειρίζεσθαι.*

*γ. Ἐν τούτοις τῶν πραγμάτων ὄντων, ἀθρόον ὑπὸ τὴν ἕω δροῦγγος μοναζόντων (οὕτω γὰρ δεῖ εἰπεῖν καὶ τῇ λέξει τὴν μανίαν αὐτῶν ἐνδείξασθαι) ἐπέστησαν τῇ οἰκίᾳ ἔνθα ἦμεν, ἀπειλοῦντες αὐτὴν καίειν, ἐμπιμπρᾶν, τὰ ἔσχατα ἡμᾶς διατιθέναι, εἰ μὴ ἐξέλθοιμι. Καὶ*
30 *οὔτε ὁ τῶν Ἰσαύρων φόβος, οὔτε ἡ ἀρρωστία οὕτω σφοδρῶς ἐπικειμένη, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἐποίησεν ἐπιεικεστέρους αὐτούς, ἀλλ' ἐπέκειντο τοσούτου θυμοῦ πνέοντες, ὡς καὶ αὐτοὺς φοβηθῆναι τοὺς ἐπαρχικούς. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοῖς ἠπείλουν πληγὰς καὶ ἐκαλλωπίζοντο ὡς καὶ ἤδη πολλοὺς αἰσχρῶς τυπτήσαντες ἐπαρχικούς.*

35 *δ. Ταῦτα οἱ ἐπαρχικοὶ ἀκούσαντες κατέφυγον εἰς ἡμᾶς, παρεκάλουν τε καὶ ἐδέοντο ὅτι 'κἂν εἰς Ἰσαύρους μέλλωμεν ἐμπίπτειν, ἀπάλλαξον ἡμᾶς τῶν θηρίων τούτων'. Ἀκούσας ὁ ἡγεμὼν κατέδραμεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν βουλόμενος ἡμῖν βοηθῆσαι. Οὐδὲ ἐκείνου παρακαλοῦντος ἠνέσχοντο οἱ μονάζοντες, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἠσθένησεν.*
40 *Ὁρῶν τοίνυν τὰ πράγματα ἐν ἀπορίᾳ πολλῇ καὶ οὔτε τολμῶν ἡμῖν συμβουλεῦσαι εἰς φόνον φανερὸν ἐξελθεῖν, οὔτε πάλιν ἔνδον μένειν διὰ τὴν τοσαύτην ἐκείνων μανίαν, ἔπεμψε πρὸς τὸν Φαρέτριον παρακαλῶν ὀλίγων ἐνδοῦναι ἡμερῶν, διά τε τὴν ἀρρωστίαν, διά τε τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἐγένετό τι πλέον, ἀλλὰ*
45 *καὶ τῇ ἑξῆς σφοδρότεροι παρεγένοντο καὶ τῶν πρεσβυτέρων οὐδεὶς ἐτόλμα παραστῆναι καὶ βοηθῆσαι, ἀλλ' αἰσχυνόμενοι καὶ ἐρυθριῶντες (κατὰ γὰρ γνώμην Φαρετρίου ἔλεγον ταῦτα γίνεσθαι) ἐκρύπτοντο, ἐλάνθανον, καλούμενοι παρ' ἡμῶν οὐχ ὑπήκουον.*

*ε. Τί δεῖ πολλὰ λέγειν; Καὶ φόβων τοσούτων ἐπικειμένων, καὶ*
50 *θανάτου σχεδὸν δήλου καὶ τοῦ πυρετοῦ με κατεργαζομένου (οὐδὲ γὰρ ἤμην ἀπαλλαγεὶς οὐδέπω τῶν κακῶν τῶν ἐντεῦθεν) μεσημβρίας μέσης ῥίψας ἐμαυτὸν εἰς τὸ λεκτίκιον, ἐξηγόμην ἐκεῖθεν, τοῦ δήμου παντὸς κωκύοντος, ὀλολύζοντος, ἐπαρωμένου τῷ ταῦτα πεποιηκότι, ὀλοφυρομένων πάντων καὶ θρηνούντων.*

---

9. Ἔφεραν τὸν Χρυσόστομο συνοδεία ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Προφανῶς οἱ ἐπαρχικοὶ φρουροὶ καὶ συνοδοὶ ἔμεναν σὲ κάποια οἰκία ἢ σὲ ἄλλη πτέρυγα τοῦ ξενοδοχείου.

δας ἀκόμη, ὥστε ἀνέθεσαν τὴ φύλαξη τῶν τειχῶν καὶ στοὺς γέροντες ἀκόμη.

γ. Ἐνῶ τὰ πράγματα βρίσκονταν σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση ξαφνικὰ τὰ ξημερώματα ὅρμησαν στὴν οἰκία ποὺ μέναμε μιὰ ὀρδὴ μοναχῶν (ἔτσι πρέπει νὰ τοὺς ὀνομάσω γιὰ νὰ δείξω καὶ μὲ τὴ λέξη τὴ μανία τους), ἀπειλώντας νὰ τὴν καύσουν, νὰ τὴν πυρπολήσουν, νὰ μᾶς προκαλέσουν τὴν ἔσχατη ζημιά, ἂν δὲν ἐξέλθω ἐγὼ ἀπὸ αὐτήν. Καὶ οὔτε τῶν Ἰσαύρων ὁ φόβος οὔτε ἡ ἀρρώστια ποὺ τόσο πολὺ μὲ ταλαιπωροῦσε οὔτε τίποτε ἄλλο δὲν τοὺς ἔκαμε ἐπιεικέστερους, ἀλλ' ἐπέμειναν πνέοντας τέτοιον θυμό, ὥστε νὰ φοβηθοῦν κι' αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἐπαρχικοὶ φρουροί μας. Διότι κι' αὐτοὺς τοὺς ἀπειλοῦσαν μὲ χτυπήματα κι' ὑπερηφανεύονταν ὅτι ἤδη χτύπησαν ἄσχημα πολλοὺς ἐπαρχικούς.

δ. Ὅταν οἱ ἐπαρχικοὶ ἄκουσαν αὐτά, κατέφυγαν πλησίον μου[9], καὶ μὲ παρακαλοῦσαν ἐπίμονα, λέγοντας 'κι' ἂν ἀκόμη πρόκειται νὰ πέσωμε στοὺς Ἰσαύρους, ἀπάλλαξέ μας ἀπὸ αὐτὰ τὰ θηρία'. Ἀκούοντας ὁ κυβερνήτης τὰ συμβαίνοντα, ἔτρεξε στὴν οἰκία, θέλοντας νὰ μᾶς βοηθήσει. Οἱ μοναχοὶ ὅμως δὲν δέχθηκαν οὔτε τὶς παρακλήσεις ἐκείνου, ἀλλὰ φάνηκε κι' αὐτὸς ἀνίσχυρος. Βλέποντας λοιπὸν τὰ πράγματα νὰ βρίσκονται σὲ ἀδιέξοδο πλῆρες καὶ μὴ τολμώντας οὔτε νὰ μᾶς συμβουλεύσει οὔτε νὰ ἐξέλθομε σὲ βέβαιο φόνο οὔτε πάλι νὰ μείνομε μέσα λόγω τῆς τόσης μανίας ἐκείνου, ἔστειλε πρὸς τὸν Φαρέτριο καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ παρατείνει τὴν ἄδεια παραμονῆς λίγες ἡμέρες ἐξ αἰτίας τῆς ἀρρώστιας καὶ τοῦ ἀπειλουμένου κινδύνου. Κι' οὔτε ἔτσι δὲν ἐπιτεύχθηκε τίποτε, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑπόμενη ἡμέρα ἦλθαν ὁρμητικώτεροι καὶ κανένας ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους δὲν τολμοῦσε νὰ μᾶς παρασταθεῖ καὶ νὰ μᾶς βοηθήσει, ἀλλὰ λόγω τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς ντροπῆς τους (διότι ἔλεγαν ὅτι αὐτὰ γίνονταν κατ' ἐντολὴν τοῦ Φαρετρίου) κρύβονταν, ἐξαφανίζονταν, καὶ προσκαλούμενοι ἀπὸ μᾶς δὲν ὑπάκουαν.

ε. Τί χρειάζεται νὰ λέγω πολλά. Ἐνῶ ὑπῆρχαν τόσοι φόβοι καὶ ἦταν σχεδὸν βέβαιος ὁ θάνατος καὶ ὁ πυρετὸς μ' ἐβασάνιζε (διότι δὲν εἶχα ἀπαλλαγεῖ ἀκόμη ἀπὸ τὶς κακὲς συνέπειές του), ἔπεσα στὸ φορεῖο τὸ μεσημέρι καὶ μὲ ἔβγαλαν ἀπὸ τὸ οἴκημα, ἐνῶ ὅλος ὁ λαὸς γόγγυζε, κραύγαζε, καταριόταν αὐτὸν ποὺ προκάλεσε αὐτὰ τὰ κακά, καὶ ὅλοι ἔκλαιαν καὶ θρηνοῦσαν.

55 s. *Ἐπειδὴ δὲ τῆς πόλεως ἐξῆλθον, καὶ τῶν κληρικῶν τινες ἐξελθόντες ἠρέμα ἡμᾶς προέπεμψαν ὀδυρόμενοι. Καί τινων λεγόντων ἀκούσαντες, 'ποῦ αὐτὸν ἀπάγετε εἰς φανερὸν θάνατον;' ἕτερος ἔλεγε πρὸς ἡμᾶς τῶν σφόδρα ἡμᾶς φιλούντων· 'ἄπελθε, δέομαί σου· εἰς Ἰσαύρους ἔμπεσον, μόνον ἡμῶν ἀπαλλάγηθι. Ὅπου γὰρ ἂν ἐμ-* 60 *πέσῃς, εἰς ἀσφάλειαν ἐμπίπτεις, ἂν τὰς ἡμετέρας διαφύγοις χεῖρας'. Ταῦτα ἀκούσασα καὶ ὁρῶσα ἡ καλὴ Σελευκία, ἡ τοῦ κυρίου μου Ρουφίνου ἐλευθέρα (καὶ γὰρ σφόδρα ἡμᾶς ἐθεράπευσε), παρεκάλεσε καὶ ἐδεήθη, ὥστε εἰς τὸ προάστειον αὐτῆς καταλῦσαι πρὸ πέντε μιλίων τῆς πόλεως ὃν καὶ συνέπεμψεν ἡμῖν ἀνθρώπους καὶ ἀπήλ-* 65 *θομεν ἐκεῖσε.*

3 a. *Ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖ ἔμελλεν ἡμῶν ἀποστήσεσθαι ἡ ἐπιβουλὴ αὕτη. Ὡς γὰρ ἔγνω ὁ Φαρέτριος, ἐδήλωσεν αὐτῇ, καθὼς ἔλεγε, πολλὰς ἀπειλάς. Ἐπεὶ δέ με εἰς τὸ προάστειον αὐτῆς ὑπεδέξατο, κἀγὼ τούτων οὐκ ᾔδειν οὐδέν· ἀλλ' ἐξελθοῦσα πρὸς ἡμᾶς, ταῦτα* 5 *μὲν ἡμᾶς ἀπέκρυβεν, ἐδήλου δὲ τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτῆς ἐκεῖσε ὄντι πᾶσάν τε ἡμῖν ἀνάπαυσιν παρασχεῖν, καὶ εἴ τινες ἐπέλθοιεν μονάζοντες βουλόμενοι ἡμᾶς ἐνυβρίσαι ἢ συντρῖψαι, συναγαγεῖν γεωργοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων αὐτῆς χωρίων καὶ οὕτω παρατάξασθαι πρὸς αὐτούς. Παρεκάλει δὲ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς κάστελλον ἔχουσαν καὶ ἀχεί-* 10 *ρωτον οὖσαν καταφυγεῖν, ὥστε τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν μοναζόντων ἐκφυγεῖν τὰς χεῖρας.*

β. *Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἠνεσχόμην, ἀλλ' ἤμην ἐν τῷ προαστείῳ, οὐδὲν εἰδὼς τῶν μετὰ ταῦτα κατασκευαζομένων. Οὐδὲ τοῦτο αὐτοῖς ἤρκεσεν εἰς τὸ ἀποστῆναι τῆς καθ' ἡμῶν μανίας. Εἶτα νυκτῶν* 15 *μέσων, οὐδὲν τούτων εἰδὼς (πολὺς γὰρ ἐπέκειτο ὁ Φαρέτριος ἀπειλῇ ἀπειλῶν ἐκείνῃ, καθώς φησι, καταναγκάζων, ὠθῶν, ὥστε ἡμᾶς ἐκβαλεῖν καὶ τῶν προαστείων), οὐ φέρουσα ἡ γυνὴ τὴν ἐπάχθειαν αὐτοῦ, οὐκ εἰδότος ἐμοῦ, ἐδήλωσεν αὐτόθι ὅτι οἱ βάρβαροι ἐπέστησαν, αἰσχυνομένη τὴν ἀνάγκην εἰπεῖν ἣν ὑπέμεινεν. Καὶ μέ-* 20 *σων νυκτῶν εἰσελθὼν πρός με Εὐήθιος ὁ πρεσβύτερος καθεύδοντά με διεγείρας, μετὰ πολλῆς τῆς βοῆς ταῦτα ἔλεγεν· 'ἀνάστηθι, παρακαλῶ, βάρβαροι ἐπέστησαν, ἐνταῦθα πλησίον'. Ἐννόησον τίς ἤμην ταῦτα ἀκούων. Εἶτα, ὡς πρὸς αὐτὸν εἶπον 'καὶ τί δέοι πρᾶξαι', 'εἰς*

---

10. Ὁ Ρουφῖνος ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Χρυσοστόμου μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα, πιθανῶς ὁ ἀποδέκτης τῆς ἐπιστολῆς 46.

στ. Ὅταν ἐξῆλθα ἀπὸ τὴν πόλη, μερικοὶ κληρικοὶ βγῆκαν ἀθόρυβα καὶ μὲ προέπεμψαν κλαίοντας. Ἄκουσα μερικοὺς νὰ λένε, 'ποῦ τὸν ὁδηγεῖτε σὲ φανερὸ θάνατο;' Κάποιος ἄλλος, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀγαποῦν πολὺ μοῦ ἔλεγε· 'πήγαινε, σὲ παρακαλῶ· πέσε στὰ χέρια τῶν Ἰσαύρων, μόνο ἀπὸ ἐμᾶς ἀπαλλάξου. Ὅπου κι' ἂν πέσεις, πέφτεις σὲ ἀσφάλεια, ἂν διαφύγεις ἀπὸ τὰ δικά μας χέρια'. Ἀκούοντας καὶ βλέποντας αὐτὰ ἡ καλὴ Σελευκία, ἡ σύζυγος τοῦ κυρίου μου Ρουφίνου[10] (ποὺ πολὺ μᾶς ἐξυπηρέτησε), μὲ παρακάλεσε καὶ μὲ ἱκέτευσε ὥστε νὰ καταλύσω στὸ ἀγρόκτημά της, ποὺ ἦταν πέντε μίλια ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, καὶ ἔστειλε μαζί μου ἀνθρώπους καὶ ἀναχωρήσαμε γιὰ ἐκεῖ.

3 α. Ἀλλ' οὔτε ἐκεῖ δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀπαλλαγῶ ἀπ' αὐτὴ τὴ συνωμοσία. Μόλις ἔμαθε ὁ Φαρέτριος τῆς ἀπηύθυνε, ὅπως ἔλεγε αὐτή, πολλὲς ἀπειλές. Ὅταν μὲ ὑποδέχθηκε στὸ κτῆμα της, ἐγὼ δὲν γνώριζα τίποτε· ἀφοῦ ἦλθε πλησίον μας, μᾶς τὰ ἀπέκρυψε ὅλα αὐτά, καὶ εἶπε στὸν ἐπιστάτη της ποὺ ἦταν ἐκεῖ νὰ μᾶς προσφέρει κάθε ἀνάπαυση καὶ ἂν ἔλθουν μοναχοὶ καὶ θελήσουν νὰ μᾶς προσβάλουν ἢ νὰ μᾶς χτυπήσουν, νὰ συγκεντρώσει χωρικοὺς ἀπὸ τὰ ἄλλα κτήματά της καὶ νὰ τοὺς παρατάξει πρὸς αὐτούς. Μὲ παρακάλεσε ἐπίσης νὰ καταφύγω στὴν οἰκία της, ποὺ ἔχει πύργο καὶ εἶναι ἀχείρωτη, ὥστε νὰ ξεφύγω ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν μοναχῶν.

β. Ἀλλὰ δὲν τὴν δέχθηκα αὐτὴν τὴν πρόταση· ἔμεινα στὸ κτῆμα μὴ γνωρίζοντας τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ προετοιμάζονταν γιὰ τὴ συνέχεια. Οὔτε αὐτὸ δὲν ἄρκεσε σ' αὐτοὺς γιὰ νὰ σταματήσει τὴν ἐναντίον μου μανία τους. Ἔπειτα, μεσάνυχτα, ἐνῶ ἐγὼ δὲν γνώριζα τίποτε (διότι ὁ Φαρέτριος ἦταν πολὺ ἐπίμονος στὶς ἀπειλὲς ἐναντίον της, ὅπως λέγει· τὴν ἐξεβίαζε, τὴν ἐξωθοῦσε, ὥστε νὰ μὲ βγάλει καὶ ἀπὸ τὰ ἀγροκτήματα), ἡ γυναίκα, μὴ ὑποφέροντας τὶς ἐνοχλήσεις αὐτοῦ, χωρὶς ἐγὼ νὰ τὸ γνωρίζω, μὲ εἰδοποίησε ὅτι ἐμφανίσθηκαν ἐδῶ οἱ βάρβαροι, ντρεπόμενη νὰ πεῖ τὴν πίεση ποὺ δέχθηκε. Ἔτσι τὰ μεσάνυχτα εἰσῆλθε στὸ δωμάτιό μου ὁ πρεσβύτερος Εὐήθιος, μὲ ξύπνησε ἀπὸ τὸν ὕπνο καὶ μοῦ ἔλεγε δυνατά· 'Σήκω, παρακαλῶ, ἦλθαν βάρβαροι ἐδῶ κοντά'. Σκέψου σὲ ποιά κατάσταση βρέθηκα, ἀκούοντας αὐτά. Ἔπειτα, καθὼς τὸν ἐρώτησα, 'τί πρέπει νὰ κάνομε', ἀπήντησε, 'στὴν πόλη δὲν μποροῦμε νὰ καταφύγομε, μήπως

*τὴν πόλιν οὐ δυνάμεθα καταφυγεῖν μὴ χαλεπώτερα πάθωμεν ὧν*
25 *Ἴσαυροι μέλλουσιν ἡμῖν ποιεῖν', ἠνάγκαζεν ἐξιέναι.*

*γ. Νὺξ ἦν ἀσέληνος, ἡ νὺξ μέση, ζοφώδης, σκοτεινή· καὶ τοῦτο αὐτὸ πάλιν ἀπορίας ἀνάμεστον ἦν ἡμῖν· καὶ οὐδεὶς ὁ παρών, οὐδεὶς ὁ βοηθῶν, πάντες γὰρ ἡμᾶς ἐγκατέλιπον. Ὅμως ὑπὸ τοῦ φόβου συνωθισθεὶς καὶ προσδοκῶν εὐθέως ἀποθανεῖσθαι, διανέστην τε-*
30 *ταλαιπωρημένος κελεύσας λαμπάδας ἀναφθῆναι. Ἀλλὰ καὶ ταύτας ὁ πρεσβύτερος ἐκέλευσε σβέννυσθαι, μήποτε, φησίν, οἱ βάρβαροι τῷ φωτὶ καλούμενοι πρὸς ἡμᾶς ἐπιτεθῶσιν ἡμῖν· ἐσβέσθησαν καὶ αἱ λαμπάδες.*

*δ. Εἶτα ὁ βόρδων ὁ φέρων ἡμῶν τὸ λεκτίκιον (τραχεῖα γὰρ ἦν*
35 *σφόδρα ἡ ὁδὸς καὶ ἀνάντης καὶ λιθώδης) κατενεχθεὶς ἐπὶ γόνυ κατήνεγκέ με ἔνδον ὄντα καὶ μικροῦ ἔμελλον ἀπόλλυσθαι· εἶτα ἐκπηδήσας, συρόμενος περιεπάτουν ὑπὸ Εὐηθίου τοῦ πρεσβυτέρου (κατεπήδησε γὰρ καὶ αὐτὸς τοῦ ὑποζυγίου) καὶ οὕτως χειραγωγούμενος ἐβάδιζον, μᾶλλον δὲ ἑλκόμενος· οὔτε γὰρ βαδίζειν ἦν εἰς τοσαύ-*
40 *την δυσχωρίαν καὶ ὄρη χαλεπὰ ἐν νυκτὶ μέσῃ.*

*ε. Ἐννόησον τί με πάσχειν εἰκὸς ἦν τοσούτοις συνεχόμενον κακοῖς καὶ τοῦ πυρετοῦ ἐπικειμένου καὶ μηδὲν εἰδότα τῶν κατεσκευασμένων, ἀλλὰ δεδοικότα βαρβάρους καὶ τρέμοντα καὶ προσδοκῶντα εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐμπεσεῖσθαι. Οὐ δοκεῖ σοι μόνα ταῦτα τὰ*
45 *παθήματα, εἰ καὶ μηδέν μοι ἕτερον συμβεβήκοι, πολλὰ ἡμῶν δύνασθαι διαλύειν τῶν ἁμαρτημάτων καὶ πολλήν μοι παρέχειν εὐδοκιμήσεως ἀφορμήν;*

*ς. Τὸ δὲ αἴτιον, ὡς ἔγωγε οἶμαι, πάντες εὐθέως εἰσελθόντα με ἐν Καισαρείᾳ, οἱ ἐν ἀξιώμασιν, οἱ ἀπὸ βικαρίων, οἱ ἀπὸ ἡγεμονίων*
50 *σοφισταί, οἱ ἀπὸ τριβούνων, ὁ δῆμος ἅπας καθ' ἑκάστην ἑώρων τὴν ἡμέραν, ἐθεράπευον, ἐπὶ τῆς κόρης τῶν ὀφθαλμῶν ἐβάσταζον· ταῦτα οἶμαι ὑποκνίσαι τὸν Φαρέτριον καὶ τὸν φθόνον τὸν ἐλάσαντα ἡμᾶς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως οὐδὲ ἐνταῦθα ἡμῶν ἀποστῆναι, ὡς ἔγωγε οἶμαι· οὐδὲ γὰρ ἀποφαίνομαι ἀλλ' ὑποπτεύω. Τί ἂν τις εἶ-*
55 *ποι τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὴν ὁδόν, τοὺς φόβους, τοὺς κινδύνους; Ἅπερ*

---

11. Τὸ φορεῖο ἦταν ἔτσι κατασκευασμένο, ὥστε νὰ φορτώνεται, μαζὶ μὲ τὸν φερόμενο, σ' ἕνα ἡμίονο.

πάθομε χειρότερα ἀπὸ ὅσα πρόκειται νὰ μᾶς κάμουν οἱ Ἴσαυροι', καὶ μᾶς ἀνάγκασε νὰ φύγομε.

γ. Ἦταν νύχτα ἀσέληνη, μεσάνυχτα, ζοφώδης, σκοτεινή, κι' αὐτὸ καθιστοῦσε τὴ θέση μου κρίσιμη· καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς παριστάμενος, κανεὶς βοηθός, ὅλα μᾶς εἶχαν ἐγκαταλείψει. Ὅμως ὠθούμενος ἀπὸ τὸ φόβο, ἀφοῦ ἐπερίμενα ἀμέσως νὰ πεθάνω, σηκώθηκα ταλαιπωρημένος καὶ παράγγειλα ν' ἀναφθοῦν λαμπάδες. Ἀλλὰ ὁ πρεσβύτερος εἶπε νὰ σβησθοῦν κι' αὐτές, μὴ τυχόν, ὅπως εἶπε, οἱ βάρβαροι προκαλούμενοι ἀπὸ τὸ φῶς ἐπιτεθοῦν ἐναντίον μας· σβήσθηκαν λοιπὸν καὶ οἱ λαμπάδες.

δ. Ἔπειτα ὁ ἡμίονος ποὺ μετέφερε τὸ φορεῖο μου (διότι ἡ ὁδὸς ἦταν τραχύτατη, ἀνηφορικὴ καὶ πετρώδης), ἔπεσε στὰ γόνατα καὶ μὲ ἔρριξε κάτω ἐνῶ ἤμουν μέσα στὸ φορεῖο[11] καὶ παρὰ λίγο νὰ σκοτωθῶ. Ἔπειτα πήδησα ἀπ' αὐτὸ καὶ περπατοῦσα συρόμενος ἀπὸ τὸν πρεσβύτερο Εὐήθιο (διότι πήδησε καὶ αὐτὸς κάτω ἀπὸ τὸ ζῶο) καὶ βάδιζα ἔτσι χειραγογούμενος ἢ καλύτερα συρόμενος· διότι δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ βαδίσει κανεὶς μεσάνυχτα σὲ τόσο δύσκολο ἔδαφος, σὲ τόσο φοβερὰ ὄρη.

ε. Σκέψου τί ἦταν εὔλογο νὰ πάθω, ἀφοῦ ὑπέφερα ἀπὸ τόσα κακὰ καὶ ὁ πυρετὸς ἐπέμενε καὶ δὲν γνώριζα τίποτε ἀπὸ τὶς σκευωρίες, ἀλλὰ φοβόμουν τοὺς βαρβάρους κι' ἔτρεμα καὶ περίμενα νὰ πέσω στὰ χέρια τους. Δὲν νομίζεις ὅτι μόνα τους αὐτὰ τὰ παθήματα, ἀκόμη κι' ἂν δὲν μοῦ συμβεῖ τίποτε ἄλλο, μποροῦν πολλὰ ἁμαρτήματά μου νὰ διαλύσουν καὶ νὰ μοῦ προσφέρουν μεγάλη ἀφορμὴ εὐδοκιμήσεως;

στ. Κατὰ τὴν ἄποψή μου ἡ αἰτία εἶναι ὅτι, μόλις εἰσῆλθα στὴν Καισάρεια, ὅλοι οἱ ἀξιωματοῦχοι, οἱ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ ἀνεγνωρισμένοι λόγιοι, οἱ στρατιωτικοί, ὅλος ὁ λαός[12] μ' ἔβλεπαν καθημερινά, μὲ περιποιοῦνταν, μὲ κρατοῦσαν στὴν κόρη τῶν ὀφθαλμῶν τους. Νομίζω ὅτι αὐτὰ ἐξερέθισαν τὴ ζήλεια τοῦ Φαρετρίου, ὥστε ὁ φθόνος ποὺ μὲ κυνήγησε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη νὰ μὴ ἀπομακρυνθεῖ οὔτε ἐδῶ ἀπὸ μένα, ὅπως τουλάχιστο νομίζω ἐγώ· δὲν ἀποφαίνομαι πράγματι, ἀλλ' ὑποθέτω. Τί θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ γιὰ τὶς ἄλλες περιπέτειες τῆς ὁδοῦ, τοὺς φόβους, τοὺς

---

12. Δηλαδὴ ὅλος ὁ κόσμος τῆς Καισάρειας, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ὑποδέχθηκαν μὲ σεβασμὸ καὶ ἐκτίμηση τὸν Χρυσόστομο.

*καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀναμιμνησκόμενος αὐτὸς καὶ ἐν διανοίᾳ περιφέρων, πέτομαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, σκιρτῶ ὡς θησαυρὸν μέγαν ἔχων ἀποκείμενον· καὶ γὰρ οὕτως ἔχω καὶ διάκειμαι. Διὸ καὶ τὴν σὴν παρακαλῶ τιμιότητα χαίρειν ἐπὶ τούτοις, εὐφραίνεσθαι, σκιρτᾶν, τὸν*
60 *Θεὸν δοξάζειν τὸν καταξιώσαντα ἡμᾶς τοιαῦτα παθεῖν. Καὶ παρὰ σαυτῇ παρακαλῶ ταῦτα ἔχειν καὶ πρὸς μηδένα ἐξειπεῖν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα οἱ ἐπαρχικοὶ πᾶσαν ἐμπλῆσαι τὴν πόλιν ἔχουσι, καὶ αὐτοὶ περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύσαντες. Πλὴν παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας μηδεὶς εἰδέτω τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κατάστελλε τοὺς λέγοντας.*

*4 α. Εἰ δὲ διὰ τὰ λείψανα τῆς κακώσεως ἀλγεῖς, μάθε σαφῶς ὅτι καθαρῶς ἁπάντων ἀπηλλάγην καὶ ἐρρωμενέστερον ἔχω τὸ σῶμα ἢ αὐτόθι διατρίβων. Τὸν δὲ κρυμὸν τί δέδοικας; Καὶ γὰρ καὶ οἰκήματα ἐπιτήδεια ἡμῖν κατασκεύασται, καὶ πάντα ὁ κύριός μου Διόσκο-*
5 *ρος ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε μηδὲ μικρὰν αἴσθησιν ἡμᾶς λαβεῖν ἀπὸ τοῦ κρυμοῦ. Εἰ δὲ ἔστιν ἀπὸ τῶν προοιμίων στοχάζεσθαι, ἐμοὶ ὁ νῦν ἀὴρ ἀνατολικὸς εἶναι δοκεῖ καὶ οὐδὲν ἔλαττον Ἀντιοχείας, τοσοῦτον τὸ θάλπος, τοσαύτη ἡ εὐκρασία τοῦ ἀέρος.*

*β. Σφόδρα δέ με ἐλύπησας εἰποῦσα ὅτι 'ἴσως καὶ πρὸς ἡμᾶς λυπῇ*
10 *ὡς ἀμελήσαντας'. Καίτοι γε πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἐπέστειλα πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα παρακαλῶν μὴ κινεῖν με ἐντεῦθεν. Ἐγὼ δὲ τοῦτο ἐννοῆσαι εἶχον πολλῆς σοι ἀπολογίας δεῖν καὶ πολλῶν ἱδρώτων καὶ καμάτων, ἵνα δυνηθῇς πρὸς τοῦτο ἀπολογήσασθαι τὸ ῥῆμα. Τάχα δὲ ἐκ μέρους καὶ ἀπολελόγησαι εἰποῦσα ὅτι 'ἁπλῶς λογίζομαι τοῦ-*
15 *το ὑπὲρ τοῦ αὔξειν τὴν θλῖψιν'. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν ἔγκλημα μέγιστον τὸ λέγειν ὅτι 'καὶ προσφιλοτιμοῦμαι τοῖς λογισμοῖς τὰς ὀδύνας'. Δέον γὰρ πάντα σε ποιεῖν καὶ πραγματεύεσθαι ὑπὲρ τοῦ καταλύειν τὴν θλῖψιν, τὸ θέλημα τοῦ διαβόλου ποιεῖς αὔξουσα τὴν ἀθυμίαν καὶ τὴν λύπην. Ἢ οὐκ οἶσθα πόσον καὶ ἡ ἀθυμία;*

20 *γ. Τῶν δὲ Ἰσαύρων ἕνεκεν μηδὲν δέδιθι λοιπόν· καὶ γὰρ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν· καὶ ὁ ἡγεμὼν πάντα ἐποίησεν ὑπὲρ τούτου καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐσμὲν πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα ὄντες ἢ ὅτε ἐν Καισαρείᾳ ἦμεν. Οὐδένα γὰρ λοιπὸν δέδοικα ὡς τοὺς ἐπισκόπους*

---

13. Πλησιάζοντας πρὸς τὴν πατρίδα του ὁ Χρυσόστομος, ἔστω καὶ μὲ αὐτὲς τὶς συνθῆκες, ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται διαφορετικά. Καὶ ὁ ἀέρας τοῦ φαίνεται νὰ εἶναι Ἀντιοχειανός.

κινδύνους; Ἐνθυμούμενος ἐγὼ αὐτὰ καθημερινὰ καὶ περιφέροντάς τα στὴ σκέψη μου, πετῶ ἀπὸ τὴν ἡδονή, πηδῶ σὰν νὰ ἔχω ἀποθηκευμένο μεγάλο θησαυρό. Πράγματι ἔτσι εἶμαι κι' αὐτὴ τὴ διάθεση ἔχω. Γι' αὐτὸ καὶ παρακαλῶ τὴν τιμιότητά σου νὰ χαίρεσαι γι' αὐτά, νὰ εὐφραίνεσαι, νὰ χοροπηδᾶς, νὰ δοξάζεις τὸν Θεὸ ποὺ μὲ καταξίωσε νὰ ὑποστῶ τέτοια παθήματα. Σὲ παρακαλῶ νὰ τὰ κρατᾶς αὐτὰ τὰ νέα γιὰ τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ μὴ τὰ ἀνακοινώσεις σὲ κανένα, ἂν καὶ οἱ ἐπαρχικοὶ εἶναι ἕτοιμοι νὰ γεμίσουν ὅλη τὴν πόλη, ἀφοῦ κι' αὐτοὶ κινδύνευσαν τὸν ἔσχατο κίνδυνο. Πάντως κανεὶς νὰ μὴ τὸ μάθει αὐτὸ ἀπὸ τὴν εὐλάβειά σου καὶ νὰ σταματᾶς αὐτοὺς ποὺ τὰ λένε.

4 α. Ἐὰν πάλι στενοχωρεῖσαι γιὰ τὰ ὑπολείμματα τῆς κακώσεως, μάθε ὅτι ἀπαλλάχθηκα τελείως ἀπὸ ὅλα καὶ ὅτι σωματικῶς εἶμαι ὑγιέστερος ἀπὸ ὅσο ἤμουν αὐτοῦ. Τὸ κρύο γιατί τὸ φοβᾶσαι; Ἔχουν κατασκευασθεῖ οἰκήματα κατάλληλα γιὰ μᾶς καὶ ὁ κύριός μου Διόσκορος κάμνει καὶ ἐνεργεῖ τὰ πάντα, ὥστε οὔτε μικρὴ αἴσθησι τοῦ κρύου νὰ μὴ καταλαβαίνομε. Κι' ἂν εἶναι δυνατὸ νὰ κρίνω ἀπὸ τὰ προοίμια, ὁ ἀέρας αὐτὸς μοῦ φαίνεται νὰ εἶναι ἀνατολικὸς καὶ καθόλου κατώτερος ἀπὸ τὸν τῆς Ἀντιόχειας[13], τόση εἶναι ἡ ζεστασιά, τόση ἡ εὐκρασία τοῦ ἀέρα.

β. Πολὺ μὲ λύπησες ποὺ εἶπες, "Ἴσως εἶσαι καὶ ἐναντίον μας δυσαρεστημένος, ἐπειδὴ ἀμελήσαμε'. Καὶ ὅμως πρὶν ἀπὸ πολλὲς ἡμέρες ἔγραψα στὴν τιμιότητά σου, παρακαλώντας σε νὰ μὴ μὲ μετακινήσετε ἀπὸ ἐδῶ. Ἐγὼ μποροῦσα νὰ σκεφθῶ ὅτι θὰ χρειαζόσουν πολλὰ λόγια, πολλοὺς ἱδρῶτες καὶ κόπους, γιὰ νὰ μπορεῖς ν' ἀπολογηθεῖς πρὸς αὐτὸν τὸν λόγο. Ἴσως μάλιστα καὶ ν' ἀπολογήθηκες, ὅταν εἶπες, 'ἁπλῶς τὸ σκέπτομαι αὐτό, γιὰ νὰ αὐξήσω τὴ θλίψη μου'. Ἀλλὰ κι' αὐτὸ πάλι εἶναι μέγιστο ἔγκλημα, τὸ νὰ λὲς ὅτι 'καλλιεργῶ μὲ τοὺς λογισμοὺς τὶς ὀδύνες'[14]. Ἐνῶ ἔπρεπε νὰ κάμνεις καὶ νὰ ἐνεργεῖς τὰ πάντα γιὰ νὰ διαλύεις τὴ θλίψη, ἐσὺ πράττεις τὸ θέλημα τοῦ διαβόλου, αὐξάνοντας τὴν ἀθυμία καὶ τὴ λύπη. Ἢ δὲν γνωρίζεις πόσο μεγάλο κακὸ εἶναι ἡ ἀθυμία;

γ. Πάντως γιὰ τοὺς Ἰσαύρους νὰ μὴ φοβᾶσαι τίποτε στὸ ἑξῆς, διότι ἐπέστρεψαν στὴ χώρα τους· ὁ κυβερνήτης ἔκαμε τὸ πᾶν γι' αὐτὸ καὶ εἴμαστε σὲ πολὺ περισσότερη ἀσφάλεια τώρα ποὺ εἴμαστε ἐδῶ, παρὰ ὅταν ἤμασταν στὴν Καισάρεια. Κανένα λοιπὸν δὲν ἔχω φοβη-

14. Ἢ ἀπολαμβάνω μὲ τοὺς λογισμοὺς τὶς ὀδύνες.

*πλὴν ὀλίγων. Ὅλως τοίνυν τῶν Ἰσαύρων ἕνεκεν μηδὲν δέδιθι· καὶ*
25 *γὰρ ἀνεχώρησαν καὶ τοῦ χειμῶνος καταλαβόντος οἴκοι εἰσὶ συγκε-*
*κλεισμένοι· ἂν ἄρα λοιπὸν μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἐξέλθωσιν.*

*δ. Πῶς δὲ λέγεις γραμμάτων οὐκ ἀπολαύειν; Ἤδη σοι τρεῖς*
*ἔπεμψα ἐπιστολάς, τὴν μὲν διὰ τῶν ἐπαρχικῶν, τὴν δὲ δι' Ἀντω-*
*νίου, τὴν δὲ δι' Ἀνατολίου τοῦ οἰκέτου σου, πολυστίχους· τὰς δὲ δύο*
30 *μάλιστα φάρμακον σωτήριον, πάντα ἀθυμοῦντα, πάντα σκανδαλι-*
*ζόμενον ἱκανὰς ἀνακτήσασθαι καὶ πρὸς καθαρὰν εὐθυμίαν ἀγαγεῖν.*
*Λαβοῦσα τοίνυν ταύτας ἐπέρχου συνεχῶς καὶ διὰ παντός, καὶ ὄψει*
*αὐτῶν τὴν ἰσχὺν καὶ τῆς ἰατρείας πεῖραν λήψῃ πολλὴν καὶ ὠφέ-*
*λειαν καὶ ἡμῖν δηλώσεις ὅτι γέγονέ σοί τι πλέον ἐκεῖθεν. Ἔχω καὶ*
35 *τρίτην ἑτοίμην ἐοικυῖαν αὐταῖς, ἣν οὐκ ἠβουλήθην πέμψαι νῦν, σφό-*
*δρα ἀλγήσας διόπερ ἔφης ὅτι 'καὶ συνάγω μοι λογισμοὺς ὀδυνηροὺς*
*καὶ τὰ οὐκ ὄντα ἀναπλάττουσα', ἀνάξιον σεαυτῆς φθεγξαμένη ῥῆμα*
*ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὸς αἰσχύνομαι καὶ ἐγκαλύπτομαι. Πλὴν ἀνάγνωθι*
*ἐκείνας καὶ οὐκ ἔτι ταῦτα ἐρεῖς, κἂν μυριάκις φιλονεικῇς ἀθυμεῖν.*

40 *ε. Ἐπειδὴ καὶ περὶ Ἡρακλείδου τοῦ ἐπισκόπου ἡμῖν ἐδήλωσας,*
*ἔξεστιν αὐτῷ, εἰ βουληθείη, δοῦναι ἔκστασιν καὶ πάντων ἀπαλλα-*
*γῆναι· οὐδὲν γὰρ ἄλλο λείπεται. Ἐγὼ δέ, εἰ καὶ μηδὲν μέγα ἤνυον,*
*ἀλλ' ὅμως ἐδήλωσα τῇ κυρίᾳ μου Πενταδίᾳ, ὥστε πᾶσαν σπουδὴν*
*ἐπιδείξασθαι, εἴ τινα ἐπινοήσειε τῷ κακῷ παραμυθίαν. Ἔφης δὲ*
45 *τετολμηκέναι δηλῶσαί μοι τὰ λυπηρὰ διὰ τὸ παρ' ἐκείνου κελευ-*
*σθῆναι. Ποία τόλμα τοῦτο; Οὔτε ἐπαυσάμην λέγων, οὔτε παύσομαι*
*ὅτι ἓν λυπηρόν, ἁμαρτία μόνον· τὰ δὲ ἄλλα πάντα κόνις καὶ καπνός.*
*Τί γὰρ βαρὺ δεσμωτήριον οἰκῆσαι καὶ ἅλυσιν περικεῖσθαι; Τί δὲ*
*βαρὺ πάσχειν κακῶς, ὅταν τοσαύτης ἐμπορίας τὸ πάσχειν κακῶς*
50 *ὑπόθεσις γένηται; Τί δὲ ἐξορία βαρύ; Τί δὲ δήμευσις; Ῥήματα ταῦτά*

---

15. Ἐννοεῖ ὅτι ἀπὸ τὴν Κουκουσὸ ἔστειλε τρεῖς· διότι πολλὲς εἶχε στείλει ἀπὸ προηγούμενους σταθμούς.

16. Ὁ Ἀντώνιος ἦταν ταχυδρόμος τῆς Ὀλυμπιάδος.

17. Οἱ δύο αὐτὲς ἐπιστολὲς εἶναι οἱ ἀμέσως προηγούμενες 7 καὶ 8.

18. Λόγια ποὺ περιελάμβανε ἡ Ὀλυμπιὰς σ' ἐπιστολή του, βλ. παραπάνω στὴν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς, 1α.

19. Ὁ Ἡρακλείδης, διάκονος καὶ μαθητὴς τοῦ Χρυσοστόμου, χειροτονήθηκε ἀπὸ αὐτὸν ἐπίσκοπος Ἐφέσου. Κατὰ τὴν καταδίκη τοῦ Χρυσοστόμου ἀπὸ

θεῖ τόσο, ὅσο τοὺς ἐπισκόπους, ἐκτὸς ἀπὸ λίγους μόνο. Καθόλου λοιπὸν νὰ μὴ φοβᾶσαι γιὰ τοὺς Ἰσαύρους· διότι ἀνεχώρησαν καί, ἐπειδὴ ἔφθασε ὁ χειμώνας, εἶναι κλεισμένοι στὰ σπίτια τους. Ἂν βγοῦν λοιπόν, αὐτὸ θὰ γίνει μετὰ τὴν Πεντηκοστή.

δ. Πῶς λὲς ὅτι δὲν ἔχεις τὴ χαρὰ νὰ παίρνεις γράμματα; Ἤδη σοῦ ἔστειλα τρεῖς ἐκτενεῖς ἐπιστολές[15], τὴ μιὰ μὲ τοὺς ἐπαρχικοὺς ὑπαλλήλους, τὴν ἄλλη μὲ τὸν Ἀντώνιο[16], καὶ τὴν ἄλλη μὲ τὸν Ἀνατόλιο, τὸν ὑπηρέτη σου. Οἱ δυὸ μάλιστα εἶναι φάρμακο σωτήριο, ἱκανὸ ν' ἀναζωογονήσει κάθε λυπούμενο, κάθε σκανδαλιζόμενο, καὶ νὰ ὁδηγήσει σὲ καθαρὴ εὐθυμία[17]. Ἀφοῦ λοιπὸν τὶς λάβεις, διάβαζέ τες συνεχῶς καὶ διαπαντός· ἔτσι θὰ δεῖς τὴ δύναμή τους, θὰ γνωρίσεις τὴ μεγάλη θεραπευτική τους ἰδιότητα καὶ ὠφέλεια καὶ θὰ μοῦ δηλώσεις ὅτι βρῆκες κάποια ὠφέλεια ἀπὸ αὐτές. Ἔχω καὶ μιὰ τρίτη ἐπιστολὴ ἕτοιμη, ὅμοια μὲ αὐτές, τὴν ὁποία δὲν θέλησα νὰ στείλω τώρα, ἐπειδὴ πόνεσα πολὺ ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶπες, ὅτι 'συνάγω ὀδυνηροὺς λογισμοὺς καὶ πλάθω ἀνύπαρκτα πράγματα'[18], ἐκφέροντας λόγο ἀνάξιό σου, γιὰ τὸ ὁποῖο κι' ἐγὼ ὁ ἴδιος ντρέπομαι καὶ κρύβω τὸ πρόσωπό μου. Ὅμως, διάβασε ἐκεῖνες καὶ δὲν θὰ πεῖς πλέον τέτοια λόγια, ἀκόμη κι' ἂν χίλιες φορὲς ἀγωνισθεῖς νὰ εἶσαι ἄθυμη.

ε. Ἐπειδὴ μοῦ ἀνέφερες γιὰ τὸ πρόβλημα τοῦ Ἡρακλείδη, τοῦ εἶναι δυνατό, ἂν θέλει, νὰ δώσει παραίτηση, ὥστε ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ ὅλα· δὲν ὑπολείπεται τίποτε ἄλλο[19]. Ἐγὼ πάντως, ἂν δὲν ἐπέτυχα τίποτε σπουδαῖο, τουλάχιστο δήλωσα στὴν κυρία μου τὴν Πενταδία[20] νὰ ἐπιδείξει κάθε φροντίδα, ὥστε νὰ βρεῖ κάποια θεραπεία τοῦ κακοῦ. Εἶπες ὅτι τόλμησες νὰ μοῦ γνωστοποιήσεις τὶς θλίψεις του γιὰ τὸν λόγο ὅτι διατάχθηκες ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἴδιο. Τί τόλμη εἶναι αὐτό; Οὔτε ἔπαυσα νὰ λέγω οὔτε θὰ παύσω ὅτι ἕνα εἶναι τὸ θλιβερὸ μόνο, ἡ ἁμαρτία· ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι σκόνη καὶ καπνός. Πόσο βαρὺ δηλαδὴ εἶναι τὸ νὰ κατοικήσει κανεὶς σὲ δεσμωτήριο καὶ νὰ δεθεῖ μὲ ἁλυσίδες; Πόσο βαρὺ εἶναι τὸ νὰ κακοπαθεῖ, ὅταν ἡ κακοπάθεια γίνεται πρόξενη τέτοιου κέρδους; Τί βαρὺ εἶναι ἡ ἐξορία; τί βαρὺ εἶναι ἡ δήμευση; Αὐτὰ εἶναι λόγια ἔρημα ἀπὸ δεινὰ πράγματα, λόγια

τὴ Σύνοδο Ἐπὶ Δρῦν (403) καταδικάσθηκε καὶ αὐτὸς καὶ φυλακίσθηκε. Ὁ Χρυσόστομος προτείνει νὰ παραιτηθεῖ, γιὰ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὶς ταλαιπωρίες.

20. Ἡ Πενταδία, χήρα τοῦ ὑπάτου Τιμασίου, ἦταν διακόνισσα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἔλαβε καὶ αὐτὴ μερικὲς ἐπιστολὲς ἀπὸ τὸν Χρυσόστομο.

*ἐστι δεινῶν πραγμάτων ἔρημα, ῥήματα λύπης ψιλά. Ἄν τε γὰρ θάνατον εἴπῃς, τὸ τῆς φύσεως ὄφλημα λέγεις, ὃ πάντως ὑπομεῖναι δεῖ καὶ μηδενὸς ἐπάγοντος· ἄν τε ἐξορίαν εἴπῃς, οὐδὲν ἕτερον λέγεις ἢ χώραν καὶ τὰς πολλὰς πόλεις ὁρᾶν· ἄν τε χρημάτων δήμευσιν*
55 *εἴπῃς, ἐλευθερίαν λέγεις καὶ τὸ εὔλυτον εἶναι.*

*5 α. Μαρουθᾶν τὸν ἐπίσκοπον μὴ διαλείπῃς, τό γε εἰς σὲ ἧκον, θεραπεύουσα, ὥστε ἀνιμήσασθαι τοῦ βαράθρου. Μάλιστα γὰρ αὐτοῦ δέομαι διὰ τὰ ἐν Περσίδι. Καὶ μάθε παρ' αὐτοῦ, ἂν δυνατόν σοι γένηται, τί τε κατώρθωται ἐκεῖσε δι' αὐτοῦ καὶ τίνος ἕνεκεν παραγέ-*
5 *γονε, καὶ δήλωσον ἡμῖν εἰ τὰς δύο ἐπιστολάς, ἃς ἔπεμψα αὐτῷ, ἀπέδωκας. Κἂν μὲν βουληθείη ἡμῖν ἐπιστεῖλαι, πάλιν ἐπιστελοῦμεν αὐτῷ· ἂν δὲ μὴ βουληθείη, κἂν τῇ εὐλαβείᾳ σου δηλώσῃ εἴ τι γέγονεν αὐτόθι πλέον καὶ εἰ μέλλοι τι κατορθοῦν πάλιν κατιών. Ἐγὼ γὰρ διὰ τοῦτο καὶ ἐσπούδαζον αὐτῷ συγγενέσθαι. Πλὴν πάντα τὰ*
10 *παρὰ σοῦ γενέσθω· κἂν πάντες κατακέφαλα φέρωνται, τὰ σαυτῆς πλήρου. Ὁ γὰρ μισθός σου ἔσται ἀπηρτισμένος. Πάνυ οὖν αὐτὸν οἰκείωσαι καὶ ὡς ἐγχωρεῖ.*

*β. Παρακαλῶ, τοῦτο ὃ μέλλω λέγειν μὴ παραδράμῃς, ἀλλὰ πολλὴν περὶ αὐτοῦ ἐπίδειξαι σπουδήν. Ἐδήλωσάν μοι οἱ μονάζοντες οἱ*
15 *Μαρσεῖς, οἱ Γότθοι, ἔνθα ἀεὶ ἐκρύπτετο Σαραπίων ὁ ἐπίσκοπος, ὅτι Μοδουάριος ἦλθεν ὁ διάκονος ἀπαγγέλλων, ὅτι Οὐνίλας ὁ ἐπίσκοπος ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, ὃν πρῴην ἐχειροτόνησα καὶ ἔπεμψα εἰς Γοτθίαν, πολλὰ καὶ μεγάλα κατορθώσας ἐκοιμήθη· καὶ ἦλθε φέρων γράμματα τοῦ ῥηγὸς τῶν Γότθων ἀξιοῦντα πεμφθῆναι αὐτοῖς*
20 *ἐπίσκοπον. Ἐπεὶ οὖν οὐδὲν ἄλλο ὁρῶ πρὸς τὴν ἀπειλουμένην καταστροφὴν συντελοῦν εἰς διόρθωσιν, ἢ μέλλησιν καὶ ἀναβολὴν (οὐδὲ γὰρ δυνατὸς αὐτοῖς πλεῦσαι εἰς τὸν Βόσπορον νῦν, οὐδὲ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα), ὑπερθέσθαι τέως αὐτοὺς διὰ τὸν χειμῶνα παρασκεύασον·*

---

21. Ὁ Μαρουθᾶς, ἐπίσκοπος Μαρτυροπόλεως τῆς Μεσοποταμίας, ἂν καὶ φίλος τοῦ Χρυσοστόμου, στὴν Σύνοδο Ἐπὶ Δρῦν παρασύρθηκε στὸ νὰ τὸν καταδικάσει κι' αὐτός, κι' ἔτσι ἔπεσε στὸ βάραθρο. Ὁ Χρυσόστομος ἐξακολουθεῖ νὰ τὸν ἀγαπᾶ.

ἄδειανὰ ἀπὸ λύπη. Ἂν μιλήσεις γιὰ θάνατο, ἀναφέρεις τὸ κοινὸ χρέος, τὸ ὁποῖο ὁπωσδήποτε πρέπει νὰ ὑπομείνει κανεὶς καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἐπιβάλει κανείς. Ἂν ἀναφέρεις ἐξορία, δὲν λέγεις τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ βλέπει κανεὶς τὴν ὕπαιθρο καὶ πολλὲς πόλεις. Ἂν ἀναφέρεις δήμευση χρημάτων, μνημονεύεις τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν εὐτυχὴ ἀπαλλαγή.

5 α. Μὴ παύσεις νὰ περιποιεῖσαι, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ σένα, τὸν ἐπίσκοπο Μαρουθᾶ, ὥστε νὰ τὸν ἀνασύρεις ἀπὸ τὸ βάραθρο[21]. Διότι τὸν χρειάζομαι πολὺ γιὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Περσία. Καί, ἂν σοῦ εἶναι δυνατό, μάθε ἀπ' αὐτόν, τί κατόρθωσε σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη καὶ γιὰ ποιό λόγο ἐπανῆλθε, καὶ πληροφόρησέ μου, ἂν τοῦ παρέδωσες τὶς δύο ἐπιστολὲς ποὺ τοῦ ἔστειλα. Καὶ ἂν θελήσει νὰ μοῦ γράψει, πάλι θὰ τοῦ στείλω· ἂν ὅμως δὲν θελήσει, τουλάχιστο ἃς δηλώσει στὴν εὐλάβειά σου, ἂν συνέβηκε ἐκεῖ κάτι ἐπὶ πλέον κι' ἂν πρόκειται νὰ ἐπιτύχει ὅταν πάλι κατεβεῖ. Ἐγὼ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔλθω σ' ἐπαφὴ μαζί του. Πάντως, ἐσὺ νὰ κάνεις τὸ καθῆκον σου, κι' ἂν ὅλοι πέφτουν κατακέφαλα, ἐκπλήρωσε τὸ ἔργο σου· διότι ὁ μισθός σου θὰ εἶναι ἀντίστοιχος. Συμφιλιώσου λοιπὸν μὲ αὐτόν, στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ.

β. Παρακαλῶ, νὰ μὴ παρατρέξεις αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ σοῦ πῶ, ἀλλὰ νὰ καταβάλεις πολλὴ προσπάθεια γι' αὐτό. Μοῦ δήλωσαν οἱ Γότθοι μοναχοὶ Μαρσεῖς, ὅπου κρυβόταν πάντοτε ὁ ἐπίσκοπος Σαραπίων, ὅτι ὁ Μοδουάριος ὁ διάκονος ἦλθε γιὰ νὰ τοὺς ἀναγγείλει ὅτι ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἐπίσκοπος Οὐνίλας[22], τὸν ὁποῖο χειροτόνησα καὶ ἔστειλα στὴ Γοτθία, ἀφοῦ ἐπέτυχε πολλὰ καὶ μεγάλα ἔργα, κοιμήθηκε· καὶ ἦλθε ὁ Μοδουάριος μὲ γράμματα τοῦ βασιλιᾶ τῶν Γότθων ποὺ ζητοῦσε νὰ τοὺς σταλεῖ ἐπίσκοπος. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν βλέπω τίποτε ἄλλο γιὰ τὴ πρόληψη τῆς ἀπειλούμενης καταστροφῆς, παρὰ καθιστέρηση καὶ ἀναβολὴ (διότι δὲν τοὺς εἶναι τώρα δυνατὸ νὰ πλεύσουν στὸ Βόσπορο οὔτε σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη), φρόντισε, ὥστε ν' ἀναβάλουν τὸ ἔργο ἐξ αἰτίας τοῦ χειμώνα· ἀλλὰ νὰ μὴ τὸ παραβλέψεις αὐτό, διότι εἶναι μεγάλο κατόρθωμα[23]. Δυὸ

---

22. Διάκονος τοῦ Χρυσοστόμου, ποὺ ἔγινε ἐπίσκοπος Ἡρακλείας.

23. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐξορία ἀκόμη ὁ Χρυσόστομος ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς ἱεραποστολῆς καὶ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας.

*ἀλλὰ μὴ ἁπλῶς αὐτὸ παραδράμῃς· κατόρθωμα γάρ ἐστι μέγιστον. Δύο γὰρ ἔστιν ἃ μάλιστά με λυπεῖ εἰ γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, τό τε παρὰ τούτων μέλλειν γίνεσθαι, τῶν τοσαῦτα κακὰ ἐργαζομένων καὶ παρ' ὧν οὐ θέμις, τό τε ἁπλῶς τινα γενέσθαι. Ὅτι γὰρ οὐ σπουδάζουσί τινα γενναῖον ποιῆσαι, οἶσθα καὶ αὐτή. Εἰ δὲ τοῦτο γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, τὰ ἑξῆς ἐπίστασαι. Ἵν' οὖν μηδὲν τούτων γένηται, πᾶσαν σπουδὴν ποίησαι ἀψοφητί· εἰ δυνατὸν καὶ λανθανόντως τὸν Μοδουάριον πρὸς ἡμᾶς ἐκδραμεῖν, μέγιστα ἂν ἠνύετο. Εἰ δὲ μὴ δυνατόν, ἐκ τῶν ἐγχωρούντων τὰ δυνατὰ γινέσθω.*

*γ. Ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν χρημάτων γίνεται καὶ ἐπὶ τῆς χήρας συνέβη, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων. Ὥσπερ γὰρ ἐκείνη δύο ὀβολοὺς καταβαλοῦσα πάντας ὑπερηκόντισε τοὺς πλείονα καταβαλόντας τὴν οὐσίαν πᾶσαν κενώσασα, οὕτω καὶ οἱ εἰς τὰ πράγματα πάσῃ δυνάμει σπουδάζοντες τὸ πᾶν ἐπλήρωσαν τό γε εἰς αὐτοὺς ἧκον, κἂν μηδὲν γένηται πλέον, καὶ τὸν μισθὸν ἀπηρτισμένον ἔχουσιν. Ἱλαρίῳ τῷ ἐπισκόπῳ πολλὰς ἔχω χάριτας· ἔγραψε γάρ μοι ἀξιῶν ἐπιτραπῆναι ἀπελθεῖν εἰς τὴν αὐτοῦ καὶ διορθῶσαι τὰ αὐτόθι καὶ πάλιν παραγενέσθαι. Ἐπεὶ οὖν πολλὰ ὠφελεῖ ἡ παρουσία αὐτοῦ (καὶ γὰρ εὐλαβής ἐστι καὶ ἀνὴρ ἀπερίτρεπτος καὶ ζέων), παρεκάλεσα αὐτὸν ἀπελθόντα ταχέως ἐπανελθεῖν. Ποίησον τοίνυν τὴν ἐπιστολὴν ταχέως καὶ ἀσφαλῶς αὐτῷ ἀποδοθῆναι καὶ μὴ παραρριφῆναι· καὶ γὰρ μετὰ πολλῆς ἐπιθυμίας καὶ σφοδρότητος ἀπήτησε τὰ παρ' ἡμῶν γράμματα καὶ πολὺ ὠφελεῖ ἡ παρουσία αὐτοῦ. Πάνυ οὖν φρόντισον τὰς ἐπιστολάς· εἰ μὴ παρείη αὐτόθι Ἑλλάδιος ὁ πρεσβύτερος, διά τινος ἀνθρώπου συνετοῦ, ἐγκέφαλον ἔχοντος, ποίησον ἀποδοθῆναι τοῖς φίλοις.*

24. Ὁ Ἱλάριος, ἐπίσκοπος στὴν περιοχὴ τῆς Προποντίδος, παρέμενε πιστὸς στὸν Χρυσόστομο, καὶ γι' αὐτὸ λίγο ἀργότερα ἐξορίσθηκε στὸν Πόντο. Βλ. Παλλαδίου, *Διάλογο* 20.

πράγματα εἶναι ποὺ θὰ μὲ λυποῦσαν, ἂν πραγματοποιοῦνταν, κι' εἴθε αὐτὸ νὰ μὴ συμβεῖ· πρῶτο τὸ νὰ γίνει ἐκλογὴ ἐπισκόπου ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τόσα κακὰ διαπράττουν καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι ἐπιτρεπτό, καὶ δεύτερο ἁπλῶς κάποιος νὰ ἐκλεγεῖ. Τὸ ὅτι βέβαια δὲν προτίθενται νὰ ἐκλέξουν κάποιον σπουδαῖον, τὸ γνωρίζεις καὶ σύ. Ἂν ὅμως αὐτὸ γίνει, ποὺ εἴθε νὰ μὴ γίνει, γνωρίζεις τί θὰ συμβεῖ στὴ συνέχεια. Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ λοιπὸν τίποτε ἀπὸ αὐτά, φρόντισε νὰ ἐνεργήσεις ἀθόρυβα. Ἂν μάλιστα ἦταν δυνατὸ ὁ Μοδουάριος νὰ ταξιδεύσει πρὸς ἐμένα κρυφά, αὐτὸ θὰ ὠφελοῦσε πολύ. Ἂν ὅμως δὲν εἶναι δυνατό, ἂς γίνουν τὰ δυνατὰ ἐκ τῶν ἐνόντων.

γ. Μὲ τὰ πράγματα συμβαίνει ὅ,τι καὶ μὲ τὰ χρήματα καὶ ὅ,τι συνέβηκε μὲ τὴ χήρα. Ὅπως δηλαδὴ ἐκείνη, καταβάλλοντας δυὸ ὀβολούς, ξεπέρασε ἐκείνους ποὺ κατέβαλαν περισσότερα, ἀφοῦ ἄδειασε ὅλη τὴν περιουσία της, ἔτσι κι' αὐτοὶ ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ ὅλη τὴ δύναμή τους στὶς ἐκκλησιαστικές ὑποθέσεις ξεπλήρωσαν τὸ ἔργο τους, ὅσο ἐξαρτῶνταν ἀπ' αὐτούς, καὶ ἂν δὲν γίνει τίποτε παραπάνω, ἔχουν ὁλόκληρο τὸ μισθό. Στὸν ἐπίσκοπο Ἱλάριο[24] χρεωστῶ πολλὴ εὐγνωμοσύνη. Μοῦ ἔγραψε, γιὰ νὰ μοῦ ζητήσει νὰ τοῦ ἐπιτραπεῖ ἡ μετάβαση στὴν ἕδρα του, νὰ διορθώσει τὰ ἐκεῖ καὶ πάλι νὰ ἐπανέλθει. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ παρουσία του πολὺ ὠφελεῖ (διότι εἶναι εὐλαβής, σταθερὸς καὶ ζηλωτής), τὸν παρεκάλεσα νὰ μεταβεῖ ἐκεῖ καὶ νὰ ἐπανέλθει γρήγορα. Φρόντισε λοιπόν, ὥστε ἡ ἐπιστολὴ νὰ τοῦ ἐπιδοθεῖ γρήγορα καὶ ἀσφαλῶς καὶ νὰ μὴ παραπέσει[25]· διότι ζήτησε τὰ γράμματά μου μὲ πολλὴ ἐπιθυμία καὶ ζῆλο, καὶ πολὺ ὠφελεῖ ἡ παρουσία του. Φρόντισε λοιπὸν προσεκτικὰ γιὰ τὶς ἐπιστολές μου. Ἂν ὁ πρεσβύτερος Ἑλλάδιος[26] δὲν φανεῖ αὐτοῦ, φρόντισε νὰ ἐπιδοθοῦν στοὺς φίλους μας μὲ κάποιον συνετὸ ἄνθρωπο ποὺ ἔχει μαυλό.

---

25. Αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ ἔχει χαθεῖ.

26. Ὁ Ἑλλάδιος αὐτὸς ἦταν πρεσβύτερος στὴν Κωνσταντινούπολη, μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀργότερα ἐξορίσθηκε κι' αὐτός.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι'

*1 α. Καὶ τὰ σώματα τὰ σφοδροῖς παλαίσαντα πυρετοῖς, καὶ τὰ πελάγη τὰ ἀγρίοις πυκτεύσαντα πνεύμασιν οὐκ ἀθρόον οὔτε ἐκεῖνα τὴν ἀπὸ τῶν πυρετῶν βλάβην, οὔτε ταῦτα τὴν ἀπὸ τῶν κυμάτων ἀποτίθενται ζάλην, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μιρκόν. Καὶ γὰρ τὰ σώμα-*
*5 τα πλείονος δεῖται χρόνου, ὥστε μετὰ τὴν τῶν πυρετῶν ἀπαλλαγὴν εἰς καθαρὰν ἐπανελθεῖν ὑγίειαν καὶ ἀπονίψασθαι τὸν ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας ἐναπομείναντα αὐτοῖς μαλακισμόν· τὰ δὲ ὕδατα, καὶ τῶν πνευμάτων παυσαμένων, ἐπιπολὺ σαλευόμενα καὶ κινούμενα μένει φερόμενά τε καὶ πολλῇ πάλιν ἐπαγόμενα τῇ ρύμῃ καὶ δεῖται καὶ*
*10 αὐτὰ χρόνου, ὥστε εἰς καθαρὰν ἐπανελθεῖν γαλήνην.*

*β. Ταῦτα δέ μοι εἴρηται τὰ προοίμια πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ ταύτην ἀναγκαίως σοι πέμπομεν τὴν ἐπιστολήν. Εἰ γὰρ καὶ τὴν τυραννίδα κατελύσαμεν τῆς ἀθυμίας καὶ τὴν ἀκρόπολιν ταύτης κατεσκάψαμεν διὰ τῶν ἔμπροσθεν γραμμά-*
*15 των, ἀλλ' ὅμως πολλῆς ἔτι χρεία τῷ λόγῳ τῆς προσεδρίας, ἵνα σοι καὶ βαθεῖαν ἐργάσηται τὴν εἰρήνην καὶ τὴν μνήμην πάντων τῶν ἐξ ἐκείνης γενομένων ἐξαλείψασα θορύβων, λευκήν σοι καὶ παγίαν δείξῃ γαλήνην, καὶ ἐν πολλῇ σε καταστήσῃ τῇ εὐθυμίᾳ.*

*γ. Τοῦτο γὰρ ἡμῖν τὸ σπουδαζόμενον, οὐκ ἀθυμίας σε ἀπαλλάξαι*
*20 μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνης ἐμπλῆσαι πολλῆς καὶ διηνεκοῦς. Δυνατὸν γὰρ ἂν ἐθέλῃς. Οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς ἀκινήτοις τῆς φύσεως νόμοις οὓς ἀναμοχλεῦσαι ἡμῖν ἀδύνατον καὶ μεταθεῖναι, ἀλλ' ἐν ἐλευθέροις τοῖς τῆς προαιρέσεως λογισμοῖς, οὓς μεταχειρίζειν ἡμῖν ῥᾴδιον τὰ τῆς εὐθυμίας ἀπόκειται. Καὶ οἶσθα, εἴ γε μέμνησαι, καὶ πρώην (οὐ*
*25 γὰρ πολὺς ὁ μεταξὺ χρόνος), πολλούς μοι καὶ μακροὺς ὑπὲρ τούτων ἀναλωθέντας λόγους, ὅτε δὴ συνεχῶς ἐπέλεγον τὰς ἱστορίας ἃς εἰς*

---

* Γράφηκε τέλη τοῦ 404. Παλαιὸς ἀριθμὸς ἐπιστολῆς 3.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 10 *

1 α. Καὶ τὰ σώματα ποὺ πάλεψαν μὲ δυνατοὺς πυρετοὺς καὶ τὰ πελάγη ποὺ χτυπήθηκαν ἀπὸ ἄγριους ἀνέμους, δὲν ἀποβάλλουν απότομα οὔτε ἐκεῖνα τὴ βλάβη ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς οὔτε αὐτὰ τὴ ζάλη ἀπὸ τὰ κύματα, ἀλλὰ βαθμιαῖα καὶ λίγο λίγο. Διότι τὰ σώματα χρειάζονται χρόνο, ὥστε μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς νὰ ἐπανέλθουν σὲ καθαρὴ ὑγεία καὶ νὰ καθαρίσουν τὴν ἀτονία ποὺ ἀπέμεινε σ' αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια. Τὰ ὕδατα πάλι, κι' ἀφοῦ παύσουν οἱ ἄνεμοι, ἐξακολουθοῦν νὰ σαλεύονται καὶ νὰ κινοῦνται, νὰ φέρονται καὶ νὰ ἐπιστρέφουν μὲ πολλὴ ὁρμή· γι' αὐτὸ χρειάζονται κι' αὐτὰ χρόνο, ὥστε νὰ ἐπανέλθουν σὲ καθαρὴ γαλήνη.

β. Ἔγραψα αὐτὰ τὰ προοίμια πρὸς τὴν εὐλάβειά σου ὄχι ἄσκοπα, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴ σοῦ τὴν στέλνω ἀναγκαστικά. Πράγματι, ἂν καὶ κατέλυσα τὴν τυραννίδα τῆς ἀθυμίας καὶ κατέσκαψα τὴν ἀκρόπολή της μὲ τὰ προηγούμενα γράμματα, ἀλλ' ὅμως ὑπάρχει μεγάλη ἀκόμη ἀνάγκη βοήθειάς σου μὲ τὸ λόγο, γιὰ νὰ σοῦ καταστήσει βαθειὰ τὴν εἰρήνη καί, ἀφοῦ ἐξαλείψει τὴ ἀνάμνηση ὅλων τῶν θορύβων ποὺ προκλήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀθυμία, νὰ σοῦ δείξει λευκὴ καὶ πάγια γαλήνη καὶ νὰ σὲ ἐγκαταστήσει σὲ πολλὴ εὐθυμία.

γ. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ φροντίδα μου· ὄχι μόνο νὰ σὲ ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν ἀθυμία, ἀλλὰ νὰ σὲ γεμίσω μὲ πολλὴ καὶ διαρκὴ εὐφροσύνη. Κι' αὐτὸ εἶναι δυνατό, ἂν τὸ θέλεις. Ἡ εὐθυμία δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ἀκίνητους νόμους τῆς φύσεως, τοὺς ὁποίους εἶναι ἀδύνατο ν' ἀναμοχλεύσομε καὶ νὰ μεταθέσομε, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς ἐλεύθερους λογισμοὺς τῆς προαιρέσεως, τοὺς ὁποίους εὔκολα χειριζόμαστε. Καί, ἂν θυμᾶσαι, γνωρίζεις ὅτι καὶ προηγουμένως ἀφιέρωσα πολλοὺς καὶ μακροὺς λόγους γι' αὐτούς, ὅταν διάλεγα συνεχῶς τὶς ἱστορίες ποὺ ἀνέπτυσσα. Πράγματι ἡ εὔθυμη διάθεση δὲν εἶναι κα-

*μέσον ἦγον. Οὐ γὰρ ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων οὕτως, ὡς ἐν τῇ γνώμῃ τῶν ἀνθρώπων τὰ τῆς εὐθυμίας ἵστασθαι πέφυκεν.*

*δ. Ἐπεὶ οὖν τοῦτο τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καὶ πολλοὶ τῷ πλούτῳ 30 περιρρεόμενοι τὸν βίον ἀβίωτον ἐνόμισαν εἶναι, ἕτεροι δὲ πανίᾳ συζῶντες ἐσχάτῃ πάντων εὐθυμότεροι διετέλεσαν, καὶ οἱ μὲν δορυφορίας ἀπολαύοντες καὶ δόξης καὶ τιμῆς πολλάκις αὐτῶν ἐπηράσαντο τὴν ζωήν, οἱ δὲ ἄσημοι καὶ ἐξ ἀσήμων καὶ οὐδενὶ γνώριμοι πολλῶν ἑαυτοὺς μακαριωτέρους εἶναι ἐνόμισαν (οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ φύσει τῶν 35 πραγμάτων ὡς ἐν τῇ γνώμῃ ἀνθρώπων τὰ τῆς εὐθυμίας· οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς τοῦτο ἐπᾴδων), μὴ ἀναπέσῃς, ἀλλὰ διανάστηθι καὶ χεῖρα ὄρεξον τῷ λόγῳ καὶ τὴν καλὴν ταύτην παράσχου συμμαχίαν ἡμῖν, ἵνα σε ὁλοσχερῶς ἐξαρπάσωμεν τῆς πικρᾶς τῶν λογισμῶν αἰχμαλωσίας. Εἰ γὰρ μὴ βουληθείης καὶ αὐτὴ τοσαύτην 40 σπουδὴν ποιήσασθαι ὅσην καὶ ἡμεῖς, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τῆς ἰατρείας. Καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ἐφ' ἡμῖν τοῦτο συμβαίνει; Καὶ γὰρ ὁ πάντα δυνάμενος Θεός, ὅταν παραινῇ καὶ συμβουλεύῃ, ὁ δὲ ἀκούων μὴ πείθηται τοῖς λεγομένοις, οὐδέποτε γίνεταί τι πλέον, ἀλλὰ καὶ μείζονος ἔσται κολάσεως ἐφόδιον τοῦτο τῷ μὴ πεισθέντι. Καὶ τοῦ-45 το δηλῶν ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν». Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὴν Ἰερουσαλὴμ θρηνῶν τούτου γε αὐτοῦ ἕνεκεν, ἔλεγεν, «Ἰερουσαλήμ, Ἰερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσά-50 κις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν καὶ οὐκ ἠθελήσατε; Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος».*

*2 α. Ταῦτα οὖν εἰδυῖα, δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, κάμνε καὶ φιλονείκει καὶ βιάζου τὴν ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἔχουσα συμμαχίαν, ἐξωθεῖσθαι καὶ ἐκβάλλειν μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς ταράττοντάς σε λογισμοὺς καὶ θόρυβον καὶ ζάλην ἐμποιοῦντας τοσαύ-5 την. Ἀλλ' ὅτι μὲν ἐργάσῃ τοῦτο καὶ ἀνέξῃ τῆς παραινέσεως τῆς ἡμετέρας, οὐδένα οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν, δεῖ δέ σοι κατασκευάσαι λοιπὸν ξίφη καὶ δόρατα καὶ τόξα καὶ βέλη καὶ θώρακα καὶ ἀσπίδα*

---

1. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος εἶναι ἀπὸ τοὺς Πατέρες ἐκείνους ποὺ τονίζουν πάρα πολὺ τὴ σημασία τοῦ αὐτεξουσίου τοῦ ἀνθρώπου. Ἀκόμη καὶ ἡ διάθεση τοῦ ἀνθρώπου γιὰ εὐθυμία ὀφείλεται στὴ «γνώμη τῶν ἀνθρώπων», στὸ αὐτεξούσιο.
2. Ἰω. 15,22.
3. Ματθ. 23,37-38.

μωμένη νὰ στηρίζεται τόσο στὴ φύση τῶν πραγμάτων, ὅσο στὴ γνώμη τῶν ἀνθρώπων[1].

δ. Ἔτσι λοιπὸν εἶναι αὐτὸ τὸ πράγμα· πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ περιρρέονται ἀπὸ τὸν πλοῦτο νόμισαν ὅτι ὁ βίος εἶναι ἀβίωτος, ἐνῶ ἄλλοι ποὺ ζοῦσαν μὲ ἔσχατη φτώχεια ὑπῆρξαν εὐθυμότεροι ἀπὸ ὅλους· κι' ἐκεῖνοι ποὺ ἀπόλαυσαν τιμητικὴ φρουρὰ καὶ δόξα καὶ τιμὴ πολλὲς φορὲς καταράσθηκαν τὴ ζωή τους, ἐνῶ οἱ ἄσημοι καὶ προερχόμενοι ἀπὸ ἄσημους καὶ ἄγνωστοι σὲ ὅλους νόμισαν ὅτι εἶναι μακαριώτεροι ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους (διότι ἡ εὔθυμη διάθεση δὲν ὀφείλεται τόσο στὴ φύση τῶν πραγμάτων, ὅσο στὴ γνώμη τῶν ἀνθρώπων· δὲν θὰ παύσω νὰ ἐπαναλαμβάνω τὸ πράγμα αὐτὸ συνεχῶς). Γι' αὐτὸ μὴ καταπέσεις, ἀλλὰ σήκω καὶ δῶσε τὸ χέρι σου στὸ λόγο μου καὶ πρόσφερέ μου αὐτὴν τὴν καλὴ συμμαχία, γιὰ νὰ σὲ ἀποσπάσω ὁλοσχερῶς ἀπὸ τὴν πικρὴ αἰχμαλωσία τῶν λογισμῶν. Διότι, ἂν δὲν θελήσεις νὰ ἐπιδείξεις καὶ σὺ τόση φροντίδα ὅση καὶ ἐγώ, δὲν θὰ ὠφεληθοῦμε καθόλου ἀπὸ τὴ θεραπεία. Τί τὸ παράδοξο, ἂν μᾶς συμβεῖ αὐτό; Διότι ὁ Θεὸς ποὺ δύναται τὰ πάντα, ὅταν παραινεῖ καὶ συμβουλεύει, ἀλλ' ὁ ἀκροατὴς δὲν πείθεται στὰ λεγόμενα, ποτὲ δὲν ἐπιτυγχάνεται κάποιο πλεονέκτημα, ἀλλ' αὐτὸ θὰ εἶναι καὶ ἐφόδιο μεγαλύτερης τιμωρίας γιὰ τὸν ἀνυπάκουο. Γιὰ νὰ δηλώσει αὐτὸ τὸ πράγμα ὁ Χριστός, ἔλεγε· «ἂν δὲν ἐρχόμουν καὶ δὲν μιλοῦσα σ' αὐτούς, δὲν θὰ εἶχαν ἁμαρτία· τώρα ὅμως δὲν ἔχουν δικαιολογία γιὰ τὴν ἁμαρτία τους»[2]. Γι' αὐτὸ λοιπόν, θρηνώντας τὴν Ἱερουσαλὴμ γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο, ἔλεγε· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ποὺ φονεύεις τοὺς προφῆτες καὶ λιθοβολεῖς τοὺς ἀπεσταλμένους μου πρὸς αὐτήν, πόσες φορὲς θέλησα νὰ συναθροίσω τὰ τέκνα σας καὶ δὲν θελήσατε; Νὰ λοιπόν, ἀφήνεται ὁ οἶκος σας ἔρημος»[3].

2 α. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτὰ τὰ πράγματα, δέσποινά μου θεοφιλέστατη, νὰ κοπιάζεις καὶ νὰ προσπαθεῖς καὶ ν' ἀγωνίζεσαι, ἔχοντας τὴ συμμαχία τῶν λόγων μου, ὥστε νὰ ἐξωθεῖς καὶ ν' ἀποβάλλεις μὲ πολλὴ σφοδρότητα τοὺς λογισμοὺς ποὺ σὲ ταράσσουν καὶ σοῦ προκαλοῦν τόσο θόρυβο καὶ ζάλη. Ὅτι βέβαια θὰ τὸ πραγματοποιήσεις αὐτὸ καὶ θὰ δεχθεῖς τὴν παραίνεσή μου, δὲν νομίζω ὅτι πρέπει ν' ἀμφιβάλλει κανείς· ἀλλὰ πρέπει νὰ σοῦ κατασκευάσω τώρα ξίφη καὶ δόρατα, τόξα καὶ βέλη, θώρακα καὶ ἀσπίδα καὶ περι-

*καὶ κνημῖδας, ὥστε τοῖς μὲν φράττεσθαι, τοῖς δὲ βάλλειν καὶ κατασφάττειν καὶ νεκροὺς τιθέναι τοὺς ἐπιόντας σοι τῆς ταραχῆς λογι-*
*10 σμούς. Πόθεν οὖν σοι τὰ μηχανήματα ταῦτα καὶ τὰς σφενδόνας κατασκευάσομεν, ὥστε μηδὲ ἐγγὺς ἀφεῖναι προσιέναι τοὺς πολεμίους, ἀλλ' ὡς πορρωτάτω μετὰ πολλῆς ἀπελαύνειν τῆς ὑπερβολῆς; Ἀπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς, ὀλίγα τινὰ περὶ αὐτῆς φιλοσοφήσαντες καὶ δείξαντες, ὅπως βαρὺ τὸ πρᾶγμα καὶ ἐπαχθές.*

*15 β. Ἡ γὰρ ἀθυμία ψυχῶν ἐστι βασανιστήριον χαλεπόν, ὀδύνη τις ἄρρητος καὶ δίκη δίκης ἁπάσης καὶ τιμωρίας πικροτέρα. Καὶ γὰρ σκώληκα μιμεῖται ἰοβόλον, οὐχὶ τῆς σαρκὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς καθαπτομένη τῆς ψυχῆς, καὶ σής ἐστιν οὐχὶ ὀστέων μόνον, ἀλλὰ καὶ διανοίας, καὶ δήμιος διηνεκὴς οὐ πλευρὰς καταξαίνων, ἀλλὰ*
*20 καὶ δύναμιν ψυχῆς λυμαινόμενος, καὶ νὺξ διηνεκὴς καὶ σκότος ἀφεγγὲς καὶ χειμὼν καὶ ζάλη καὶ πυρετὸς ἀφανὴς πάσης φλογὸς σφοδρότερον κατακαίων καὶ πόλεμος ἀνακωχὴν οὐκ ἔχων, νόσος πολλοῖς τῶν ὁρωμένων ἐπισκοτοῦσα. Ὅ τε γὰρ ἥλιος, ἥ τε τοῦ ἀέρος φύσις τούτου τοῦ διειδοῦς τοῖς οὕτω διακειμένοις παρενοχλεῖν*
*25 δοκεῖ καὶ ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ νύκτα μιμεῖται βαθεῖαν.*

*γ. Διὸ καὶ ὁ θαυμάσιος προφήτης τοῦτο δηλῶν ἔλεγε· «δύσεται ὁ ἥλιος αὐτοῖς ἐν μεσημβρίᾳ», οὐχ ὡς ἀφανιζομένου τοῦ ἄστρου οὐδ' ὡς τοῦ συνήθους διακοπτομένου δρόμου, ἀλλ' ὡς τῆς ἀθυμούσης ψυχῆς ἐν τῷ φανοτάτῳ τῆς ἡμέρας νύκτα φανταζομένης. Οὐ γὰρ*
*30 τοιοῦτο τῆς νυκτὸς τὸ σκότος, οἷα τῆς ἀθυμίας ἡ νὺξ οὐ κατὰ νόμον φύσεως παραγενομένη, ἀλλὰ κατὰ λογισμῶν σκότωσιν συναγομένη, φοβερά τις οὖσα καὶ ἀφόρητος, ἀμείλικτον ἔχουσα τὸ πρόσωπον, τυράννου παντὸς ὠμοτέρα, οὐδενὶ ταχέως εἴκουσα τῶν διαλύειν αὐτὴν ἐπιχειρούντων, ἀλλ' ἀδάμαντος στερρότερον κατέχουσα*
*35 πολλάκις τὴν ἁλοῦσαν ψυχήν, ὅταν αὐτὴ μὴ πολλῇ ᾖ κεχρημένη τῇ φιλοσοφίᾳ.*

*3 α. Τί δεῖ πολλὰ λέγειν οἴκοθεν περὶ αὐτῆς ἀποφαινόμενον, παρὸν ἐπὶ τοὺς ἁλόντας ἐλθεῖν κἀκεῖθεν αὐτῆς τὴν ἰσχὺν ἅπασαν καταμαθεῖν; Μᾶλλον δέ, εἰ δοκεῖ, τέως πρότερον ἑτέρωθεν αὐτῆς ποιησόμεθα τὴν ἀπόδειξιν. Ὅτε γὰρ ἥμαρτεν ὁ Ἀδὰμ τὴν ἁμαρτίαν*

κνημίδες, ὥστε μὲ ἄλλα νὰ περιφράζεσαι, καὶ μὲ ἄλλα νὰ βάλλεις καὶ νὰ σφάζεις καὶ νὰ θανατώνεις τοὺς ἐπιτιθέμενους ἐναντίον σου λογισμοὺς τῆς ταραχῆς. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν θὰ σοῦ κατασκευάσω αὐτὰ τὰ μηχανήματα καὶ τὶς σφενδόνες, ὥστε νὰ μὴ ἀφήνεις οὔτε νὰ πλησιάσουν οἱ ἐχθροί, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἐκδιώκεις πολὺ μακριὰ μὲ βία; Ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀθυμία, μὲ τὸ νὰ φιλοσοφήσω λίγα πράγματα γι' αὐτὴν καὶ νὰ δείξω πόσο βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς πράγμα εἶναι.

β. Πράγματι ἡ ἀθυμία εἶναι φοβερὸ βασανιστήριο, ὀδύνη ἄρρητη καὶ ποινὴ πικρότερη ἀπὸ κάθε ποινὴ καὶ τιμωρία. Διότι μιμεῖται τὸ ἰοβόλο σκουλήκι, ποὺ ἐγγίζει ὄχι μόνο τὴ σάρκα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν ψυχή, καὶ εἶναι καὶ σκῶρος ὄχι μόνο τῶν ὀστέων, ἀλλὰ καὶ τῆς διάνοιας, καὶ δήμιος συνεχὴς ποὺ δὲν ξεσχίζει μόνο τὰ πλευρά, ἀλλὰ καὶ καταστρέφει τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς· ἐπίσης εἶναι καὶ νύχτα παντοτινή, σκότος ἄφεγγο, τρικυμία καὶ ζάλη, πυρετὸς ἀφανής, ποὺ κατακαίει δυνατώτερα ἀπὸ κάθε φλόγα, καὶ πόλεμος χωρὶς ἀνακωχή, νόσος ποὺ σκιάζει πολλὰ ἀπὸ τὰ βλεπόμενα. Πράγματι ὁ ἥλιος καὶ ἡ φύση τοῦ διαυγοῦς αὐτοῦ ἀέρα φαίνεται ὅτι παρενοχλεῖ ἐκείνους ποὺ ἔχουν αὐτὴ τὴ διάθεση καὶ μέρα μεσημέρι μιμεῖται τὴν βαθειὰ νύχτα.

γ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θαυμάσιος προφήτης δηλώνοντας αὐτὸ ἔλεγε, «θὰ δύσει ὁ ἥλιος γι' αὐτοὺς τὸ μεσημέρι»[4], ὄχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι τὸ ἄστρο ἀφανίζεται οὔτε ὅτι διακόπτεται ὁ συνήθης δρόμος, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἡ λυπούμενη ψυχὴ στὸ φῶς τῆς ἡμέρας φαντάζεται νύχτα. Τὸ σκότος τῆς νύχτας δὲν εἶναι τέτοιο, ὅπως εἶναι ἡ νύχτα τῆς ἀθυμίας, ποὺ δὲν φθάνει κατὰ τὸν νόμο τῆς φύσεως, ἀλλὰ προκαλεῖται ἀπὸ σκότωση τῶν λογισμῶν· εἶναι φοβερὴ καὶ ἀφόρητη, ἔχει πρόσωπο ἀμείλικτο, εἶναι ὠμότερη ἀπὸ κάθε τύραννο, δὲν ὑποχωρεῖ γρήγορα σὲ κανένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ τὴ διαλύσουν, ἀλλὰ κρατεῖ πολλὲς φορὲς τὴν κυριαρχημένη ψυχὴ στερεώτερα ἀπὸ διαμάντι, ὅταν αὐτὴ δὲν ἔχει πολλὴ φιλοσοφικὴ διάθεση.

3 α. Τί χρειάζεται νὰ λέγω πολλὰ παρουσιάζοντας προσωπικές μου κρίσεις γι' αὐτήν, ἀφοῦ εἶναι δυνατὸ νὰ ἔλθομε σ' ἐκείνους ποὺ αἰχμαλωτίσθηκαν ἀπ' αὐτὴν καὶ νὰ μάθομε ἀπ' ἐκεῖ ὅλη τὴ δύναμή της; Ἢ καλύτερα, ἂν θέλεις, ἀρχικὰ θὰ παρουσιάσω τὸν χαρα-

4. Ἀμὼς 8,9.

5 *ἐκείνην τὴν χαλεπὴν καὶ τὸ κοινὸν ἁπάντων ἀνθρώπων κατεδίκασε γένος, λύπῃ τότε κατεδικάζετο, ἡ δὲ μεῖζον ἁμαρτοῦσα καὶ οὕτω μείζονα, ὡς τὴν ἁμαρτίαν τὴν τούτου πρὸς ἐκείνην συγκρινομένην μηδὲ ἁμαρτίαν εἶναι νομίζεσθαι («Ἀδὰμ γὰρ οὐκ ἠπατήθη», φησίν, «ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονεν»)· αὕτη τοίνυν ἡ ἀπα-*
10 *τηθεῖσα καὶ ἐν παραβάσει γενομένη, καὶ τὸ δηλητήριον καὶ ἑαυτῇ καὶ τῷ ἀνδρὶ κεράσασα φάρμακον, πλείονι ταύτῃ κατακρίνεται, ὡς κατατεῖναι δυναμένῃ τοῦ μόχθου μειζόνως· «πληθύνων» γάρ, φησί, «πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμόν σου. Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα». Οὐδαμοῦ πόνος, οὐδαμοῦ ἱδρὼς καὶ οὐδαμοῦ μόχθος, ἀλλ'*
15 *ἀθυμία καὶ στεναγμὸς καὶ ἡ ἐντεῦθεν τιμωρία καὶ πόνων καὶ μυρίων θανάτων ἀντίρροπος οὖσα, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπωτέρα.*

*β. Καίτοι τί θανάτου χεῖρον; Οὐχὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν, τὸ φοβερὸν καὶ ἀφόρητον καὶ μυρίων ἄξιον θρήνων τοῦτο εἶναι δοκεῖ; Οὐχὶ παρανομίας τῆς χαλεπωτάτης ταύτην ἔφη-*
20 *σεν εἶναι δίκην ὁ Παῦλος; Τοὺς γὰρ ἀναξίως τῶν ἱερῶν ἁπτομένους μυστηρίων καὶ τῆς φρικτῆς ἐκείνης μετάχοντας τραπέζης ταύτην ἔφησε τίνειν δίκην οὕτω λέγων· «διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι καὶ κοιμῶνται ἱκανοί».*

*γ. Οὐχὶ καὶ νομοθέται πάντες τοὺς τὰ ἀνήκεστα πλημμελοῦντας*
25 *τούτῳ καταδικάζουσι τῷ ἐπιτιμίῳ; Καὶ ὁ Θεὸς δὲ οὐ ταύτην ἐσχάτην ἐπέθηκεν τιμωρίαν ἐν τῷ νόμῳ τοῖς μεγάλα πλημμελοῦσιν; Οὐ διὰ τὸν τούτου φόβον ὁ πατριάρχης ἐκεῖνος ὁ καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν νικήσας τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ κατεδέξατο ἡδυπαθείαις ἐκδοῦναι βαρβαρικαῖς καὶ Αἰγυπτιακῇ τυραννίδι, καὶ τὸ δρᾶμα τῆς ὕβρεως*
30 *αὐτός τε κατεσκεύαζε καὶ τὴν γυναῖκα παρεκάλει τὴν χαλεπὴν ταύτην συνυποκρίνασθαι τραγῳδίαν αὐτῷ; Καὶ οὐδὲ τὴν αἰτίαν αἰσχύνεται τιθεὶς τῆς τοιαύτης σκηνῆς· «ἔσται» γάρ, φησίν, «ὡς ἐὰν ἴδωσί σε οὕτω τῇ ὥρᾳ λάμπουσαν καὶ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως κρατοῦσαν, ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται. Εἰπὲ οὖν ὅτι ἀδελφή*
35 *μου εἶ, ἵνα εὖ μοι γένηται διὰ σὲ καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ».*

---

5. Ἡ Εὔα ποὺ παρέσυρε τὸν Ἀδὰμ στὴν παρακοή.
6. Α' Τιμ. 2,14.
7. Γεν. 3,16.
8. Α' Κορ. 11,30.
9. Γεν. 12,12 ἑ.

κτήρα της ἀπὸ κάπου ἀλλοῦ. Ὅταν δηλαδὴ ἁμάρτησε ὁ Ἀδὰμ ἐκείνη τὴν ὀδυνηρὴ ἁμαρτία καὶ καταδίκασε τὸ κοινὸ γένος ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καταδικάσθηκε τότε νὰ ζεῖ στὴ λύπη. Ἐκείνη ὅμως ποὺ ἁμάρτησε περισσότερο[5], καὶ μάλιστα τόσο περισσότερο, ὥστε ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, συγκρινομένη μ' ἐκείνην, νὰ μὴ θεωρεῖται ὅτι εἶναι κἂν ἁμαρτία (διότι λέγει, «ὁ Ἀδὰμ δὲν ἀπατήθηκε, ἐνῶ ἡ γυναίκα ἀπατήθηκε καὶ ἔγινε παραβάτις»[6])· αὐτὴ λοιπὸν ποὺ ἀπατήθηκε καὶ ἔκαμε παράβαση, αὐτὴ ποὺ κέρασε δηλητήριο τὸν ἑαυτό της καὶ τὸν ἄνδρα, κατακρίνεται σὲ μεγαλύτερη λύπη, διότι ἡ λύπη μπορεῖ νὰ ταλαιπωρήσει περισσότερο ἀπὸ τὸν μόχθο. Διότι λέγει, «θὰ πληθύνω ὑπερβολικὰ τὶς λύπες σου»[7]. Πουθενὰ κόπος, πουθενὰ ἱδρώτας καὶ πουθενὰ μόχθος, ἀλλὰ ἀθυμία καὶ στεναγμὸς καὶ ἡ ἀπ' αὐτὰ τιμωρία ποὺ εἶναι ἀντίρροπη καὶ πόνων καὶ μυρίων θανάτων, μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ χειρότερη.

β. Καὶ ὅμως τί εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὸν θάνατο; Δὲν φαίνεται αὐτὸ νὰ εἶναι τὸ κορύφωμα τῶν ἀνθρώπινων κακῶν, τὸ φοβερὸ καὶ ἀφόρητο καὶ ἄξιο μυρίων θρήνων; Δὲν εἶπε ὁ Παῦλος ὅτι αὐτὸς εἶναι τιμωρία τῆς χειρότερης παρανομίας; Διότι αὐτὴ εἶπε ὅτι εἶναι ἡ τιμωρία γιὰ ἐκείνους ποὺ προσέρχονται ἀνάξια στὰ ἱερὰ μυστήρια καὶ μετέχουν στὴ φρικτὴ ἐκείνη τράπεζα, λέγοντας· «γι' αὐτὸ ἀνάμεσά σας εἶναι πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ ἀρκετοὶ ἔχουν πεθάνει»[8].

γ. Καὶ οἱ νομοθέτες δὲν καταδικάζουν ὅλοι σ' αὐτὴν τὴν ποινὴ ἐκείνους ποὺ διαπράττουν ἀνεπανόρθωτα πλημμελήματα; Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεος δὲν ἐπέβαλε αὐτὸν ὡς ἐσχάτη τιμωρία σὲ ὅσους διαπράττουν μεγάλα πλημμελήματα κατὰ τὸν μωσαϊκὸ νόμο; Ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου ὁ πατριάρχης ἐκεῖνος, ποὺ νίκησε καὶ τὴν ἴδια τὴ φύση, δὲν δέχθηκε νὰ παραδώσει τὴ γυναίκα του στὴ βαρβαρικὴ ἡδυπάθεια καὶ στὴν αἰγυπτιακὴ τυραννίδα; κι' αὐτὸς δὲν συνέθεσε τὸ δράμα τῆς ὕβρεως καὶ δὲν παρακάλεσε καὶ τὴν γυναίκα του νὰ παίξει μαζί του σ' αὐτὴν τὴν τραγωδία; Καὶ δὲν ντρέπεται νὰ προβάλει καὶ τὴν αἰτία αὐτῆς τῆς σκηνῆς. Διότι, λέγει, «μόλις σὲ δοῦν νὰ λάμπεις τόσο πολὺ ἀπὸ ὡραιότητα καὶ νὰ θαμπώνεις τὰ μάτια τους μὲ τὴν ὀμορφιά σου, ἐμένα θὰ μὲ φονεύσουν, ἐνῶ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν. Πὲς λοιπὸν ὅτι εἶσαι ἀδελφή μου, γιὰ νὰ γίνουν εὐνοϊκὰ τὰ πράγματα γιὰ μένα καὶ νὰ σωθεῖ ἡ ζωή μου γιὰ χάρη σου»[9].

*δ. Εἶδες φόβον, εἶδες τρόμον κατασείοντα τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καὶ φιλόσοφον ψυχήν; Εἶδες τὸν ἀδάμαντα διαλυθέντα τῇ ἀγωνίᾳ; Ψεύδεται τὸ γένος καὶ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου παρατίθησι τῇ γυναικὶ τὸ προ-*
*40 σωπεῖον καὶ τοῖς λύκοις εὐάλωτον ποιεῖ τὴν ἀμνάδα· καὶ ὃ πάντων ἐστὶν ἀνδράσιν ἀφορητότερον γυναῖκα ἰδεῖν ὑβριζομένην, μᾶλλον δὲ καὶ ὑποπτεῦσαι μόνον, τοῦτο (καὶ τὸ τούτου χαλεπώτερον· οὐδὲ γὰρ ὑποψία ἦν, ἀλλ' ὕβρις ἔργῳ τολμωμένη) οὐ μόνον ὁρᾷ, ἀλλὰ καὶ ὅπως τολμηθείη κατασκευάζει καὶ κοῦφον αὐτῷ φαίνεται τοῦτο καὶ*
*45 φορητόν. Καὶ γὰρ πάθος ἐκράτει πάθους, τοῦ χαλεποῦ τὸ χαλεπώτερον καὶ ζηλοτυπίας περιεγένετο δειλία θανάτου.*

*ε. Καὶ ὁ μέγας δὲ Ἠλίας ἐκεῖνος διὰ τὸν τούτου φόβον δραπέτης καὶ φυγὰς καὶ μετανάστης ἐγένετο, ἀπειλὴν μόνον δείσας πορνευομένης καὶ ἐναγοῦς γυναικός· καὶ ὁ τὸν οὐρανὸν ἀποκλείσας καὶ το-*
*50 σαῦτα θαύματα ἐργασάμενος, ῥημάτων φόβον οὐκ ἤνεγκεν, ἀλλ' οὕτω τὴν οὐρανομήκη ψυχὴν ἐκείνην κατέσεισεν ἡ ἀγωνία, ὡς καὶ πατρίδα καὶ δῆμον τοσοῦτον δι' ὃν τοσαῦτα παρεκινδύνευσε καταλιπεῖν ἀθρόον καὶ μόνον τεσσαράκοντα ἡμερῶν ὁδεῦσαι ὁδὸν καὶ πρὸς τὴν ἐρημίαν μετοικισθῆναι, μετὰ τὴν παρρησίαν ἐκείνην, μετὰ*
*55 τὴν τοσαύτην ἐλευθεροστομίαν, μετὰ τὴν τοσαύτην τῆς ἀνδρείας ἐπίδειξιν.*

*ς. Καὶ γὰρ φοβερὰ σφόδρα τοῦ πράγματος ἡ φύσις· διά τοι τοῦτο καθ' ἕκαστον ἡμᾶς ἐκπλήττει νεκρὸν καὶ συγχέει καὶ συστέλλει ὡς ἀθρόον τότε φαινομένη. Καὶ οὐδὲν ἴσχυσεν εἰς παραμυθίαν ἡ τοῦ*
*60 χρόνου μελέτη, οὐδὲ τὸ καθ' ἑκάστην ἐν ταύτῃ γυμνάζεσθαι τῇ θεωρίᾳ· οὐδὲ ἐπαλαιώθη τῷ χρόνῳ τὰ τῆς ἀθυμίας καὶ τῆς ἐκπλήξεως ταύτης, ἀλλὰ νεάζει καὶ ἀκμάζει διηνεκῶς καὶ τὸν φόβον ἀκραιφνῆ καὶ ἀνθοῦντα ἔρχεται καθ' ἑκάστην φέρουσα τὴν ἡμέραν.*

*ζ. Καὶ μάλα εἰκότως. Τίς γὰρ οὐκ ἂν συγχυθείη καὶ καταπέσοι,*
*65 ὅταν ἴδῃ τὸν χθὲς καὶ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν βαδίζοντα, ἄγοντα, φέροντα μυρία πράγματα, οἰκίας, γυναικός, παίδων, οἰκετῶν, πολλάκις δὲ καὶ πόλεων ὁλοκλήρων προϊστάμενον, ἀπειλοῦντα, φοβοῦντα, λύοντα κολάσεις, ἐπάγοντα κολάσεις, μυρία κατὰ πόλεις καὶ*

δ. Εἶδες φόβο, εἶδες τρόμο ποὺ κλονίζει ἐκείνη τὴν ὑψηλὴ καὶ φιλοσοφημένη ψυχή; Εἶδες τὸ διαμάντι ποὺ διαλύθηκε ἀπὸ τὴν ἀγωνία; Ψεύδεται γιὰ τὴ συγγένεια καὶ τοποθετεῖ στὴ γυναίκα ἄλλο ἀντὶ ἄλλου προσωπεῖο, καθιστώντας τὴν ἀμνάδα εὐάλωτη γιὰ τοὺς λύκους· κι' ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀφορητότερο ἀπὸ ὅλα στοὺς ἄνδρες, τὸ νὰ δοῦν τὴ γυναίκα τους νὰ προσβάλλεται, ἢ καλύτερα καὶ ἁπλῶς νὰ τὸ ὑποπτευθοῦν, αὐτὸ (καὶ τὸ φοβερώτερο ἀπὸ αὐτό· διότι δὲν ἦταν ὑποψία, ἀλλὰ προσβολὴ ποὺ διαπράχθηκε μὲ τόλμη), ὄχι μόνο τὸ βλέπει, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀργανώνει γιὰ νὰ ἀποτολμηθεῖ, καὶ αὐτὸ τοῦ φαίνεται ἐλαφρὸ καὶ ὑποφερτό. Διότι πάθος νικοῦσε ἄλλο πάθος, τὸ ὀδυνηρότερο τὸ ὀδυνηρό, καὶ ἡ δειλία τοῦ θανάτου νικοῦσε τὴ ζηλοτυπία.

ε. Καὶ ὁ μέγας ἐκεῖνος Ἠλίας ἐπίσης ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τοῦ θανάτου ἔγινε δραπέτης καὶ φυγὰς καὶ μετανάστης, φοβούμενος μόνο τὴν ἀπειλὴ μιᾶς πορνευόμενης καὶ κακόφημης γυναίκας· ἔτσι ἐκεῖνος, ποὺ ἀπέκλεισε τὸν οὐρανὸ καὶ τόσα θαύματα πραγματοποίησε, δὲν ὑπέμεινε τὸ φόβο τῶν λόγων, ἀλλ' ἡ ἀγωνία κλόνισε τὴν οὐρανομήκη ἐκείνη ψυχὴ τόσο, ὥστε νὰ ἐγκαταλείψει ἀμέσως καὶ πατρίδα καὶ ἔθνος τόσο μεγάλο, γιὰ τὸ ὁποῖο εἶχε ὑποβληθεῖ σὲ τόσους κινδύνους, καὶ νὰ βαδίσει μόνος του δρόμο σαράντα ἡμερῶν καὶ νὰ μετοικήσει πρὸς τὴν ἐρημία, μετὰ ἀπὸ ἐκείνη τὴν παρρησία, μετὰ τὴν τόση ἐλευθεροστομία, μετὰ τὴν τόση ἐπίδειξη ἀνδρείας.

στ. Πράγματι ἡ φύση τοῦ θανάτου εἶναι τρομακτική· γι' αὐτὸ στὴ περίπτωση τοῦ κάθε νεκροῦ τόσο πολὺ μᾶς ἐκπλήσσει καὶ μᾶς συγχέει καὶ μᾶς συστέλει, σὰν νὰ ἐμφανίζεται τότε ξαφνικά. Καὶ ἡ μελέτη τοῦ χρόνου καὶ ἡ καθημερινὴ ἄσκηση σ' αὐτὸ τὸ θέαμα δὲν ἔχει καμμιὰ ἰσχὺ γιὰ παρηγοριά μας· οὔτε αὐτὴ ἡ ἀθυμία καὶ ἡ ἔκπληξη της ἐπαλαιώθηκε ἀπὸ τὸν χρόνο, ἀλλὰ νεάζει καὶ ἀκμάζει διαρκῶς κι' ἔρχεται καθημερινὰ φέροντας καθαρὸ καὶ ἀκμαῖο τὸ φόβο.

ζ. Καὶ πολὺ εὔλογα. Διότι ποιός δὲν θὰ συγχιζόταν καὶ δὲν θὰ κατέρρεε, ὅταν δεῖ ἐκεῖνον, ποὺ χθὲς καὶ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν βάδιζε, ἔσυρε καὶ μετέφερε μύρια πράγματα, κατεῖχε οἰκία, γυναίκα, παιδιά, ὑπηρέτες, πολλὲς μάλιστα φορὲς κυβερνοῦσε καὶ ὁλόκληρες πόλεις, ἀπειλοῦσε, φόβιζε, ἔλυε τιμωρίες, ἐπέβαλλε τιμωρίες, ἐνερ-

*χώρας ἐργαζόμενον, ἀθρόον λίθων ἀφωνότερον κείμενον καὶ μυ-*
70 *ρίων κωκυόντων καὶ τῶν φιλτάτων κατακοπτομένων καὶ τῆς γυ-*
*ναικὸς καταθρυπτομένης, παρειὰς ξαινούσης, πλοκάμους λυούσης,*
*χοροὺς περιιστάσης θεραπαινίδων μετὰ πολλῆς τῆς ὀλολυγῆς, οὐ-*
*δενὸς αἰσθανόμενον καὶ πάντα ἐξαίφνης ἐκποδὼν καὶ λογισμὸν καὶ*
*διάνοιαν καὶ ψυχὴν καὶ ὄψεως ἄνθος καὶ μελῶν κίνησιν καὶ τὰ*
75 *ἀτερπῆ διαδεχόμενα, ἀφωνίαν, ἀναισθησίαν, φθοράν, ἰχῶρα,*
*σκώληκας, τέφραν, κόνιν, δυσωδίαν, ἀφανισμὸν παντελῆ καὶ εἰς*
*ὀστέα εἰδεχθῆ καὶ ἄσημα τὸ πᾶν ἐπειγόμενον καταλῦσαι σῶμα;*

*4 α. Ἀλλ' ὅμως τὸ φοβερὸν τοῦτο καὶ διὰ τῶν πραγμάτων δεικνύ-*
*μενον καὶ διὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐκείνων δειλίας ἀθυμίας πολὺ κουφό-*
*τερον. Ταύτης γὰρ ἕνεκεν τοὺς μακροὺς τούτους τῶν λόγων διαύ-*
*λους ἀνήλωσα, ἵνα σε διδάξω οἵαν τίνεις δίκην καὶ ἀντίρροπον αὐ-*
5 *τῆς, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ μείζονα τῶν ἀγαθῶν ἀναμένεις τὴν ἀμοι-*
*βήν. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἐπὶ τοὺς ἁλόν-*
*τας λοιπὸν καταφεύξομαι εἰς ὃ ἔμπροσθεν ἠπειγόμην ἐλθεῖν.*

*β. Ὁ γὰρ τῶν Ἑβραίων δῆμος, Μωϋσέως ἐλθόντος καὶ ἐλευθε-*
*ρίαν εὐαγγελιζομένου καὶ τῶν αἰγυπτιακῶν κακῶν ἀπαλλαγήν,*
10 *οὐδὲ ἀκοῦσαι ἠνέσχετο καὶ τὴν αἰτίαν τιθεὶς ὁ νομοθέτης ἔλεγεν·*
*«ἐλάλησε δὲ Μωϋσῆς τῷ λαῷ καὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ λαὸς Μωϋσέως*
*ἀπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας». Καὶ ὅταν μεγάλας ἀπειλῇ τοῖς Ἰουδαίοις ὁ*
*Θεὸς ἀπειλὰς ὑπὲρ παρανομίας πολλῆς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ*
*τὴν ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβὴν καὶ τοὺς λιμοὺς καὶ τοὺς λοιμοὺς καὶ τὴν*
15 *ἀνθρωποφαγίαν καὶ ταύτην ἐπάγει τὴν δίκην λέγων· «δώσω αὐτοῖς*
*καρδίαν ἀθυμοῦσαν καὶ ἐκλείποντας ὀφθαλμοὺς καὶ τηκομένην ψυ-*
*χήν». Ἀλλὰ τί χρὴ λέγειν Ἰουδαίους, δῆμον ἄτακτον, ἀγνώμονα καὶ*
*τῇ σαρκὶ δεδουλωμένον καὶ φιλοσοφεῖν οὐκ εἰδότα, παρὸν ἀπὸ τῶν*
*μεγάλων ἐκείνων καὶ ὑψηλῶν ἀνδρῶν λαβεῖν τὴν ἀπόδειξιν; Ὁ γὰρ*
20 *τῶν ἀποστόλων χορὸς τρίτον ἔτος συγγενόμενος τῷ Χριστῷ καὶ*
*πολλὰ περὶ ἀθανασίας παιδευθεὶς καὶ τῶν ἄλλων ἀπορρήτων,*
*σημεῖα τε ἐργασάμενοι θαυμαστὰ καὶ παράδοξα καὶ αὐτὸν ἐπὶ το-*
*σοῦτον χρόνον θαυματουργοῦντα θεασάμενοι καὶ τραπέζης αὐτῷ*
*καὶ ὁμιλίας καὶ λόγων τοιούτων κοινωνήσαντες καὶ πάντα παιδευ-*

---

10. Ἀπὸ τὴν ἔρημο ὁ Μωυσῆς ἐπανῆλθε στὴν Αἴγυπτο μετὰ τὴ θεοφάνια τοῦ Σινᾶ.

γοῦσε σὲ πόλεις καὶ χῶρες μύριες ὑποθέσεις, νὰ κατάκειται ξαφνικὰ ἀφωνότερος ἀπὸ λίθους; Ὅταν βλέπει ὅτι, ἐνῶ πολλοὶ θρηνοῦν, οἱ φίλτατοί του κατακόπτονται καὶ ἡ γυναίκα του συντρίβεται, ξεσχίζει τὰ μάγουλά της, λύνει τὶς πλεξίδες της, στήνει γύρω της χοροὺς ὑπηρετριῶν μὲ δυνατὲς κραυγές, αὐτὸς δὲν αἰσθάνεται τίποτε καί, ἀφοῦ ξαφνικὰ ἀπέβαλε τὰ πάντα, λογισμό, διάνοια, ψυχή, λάμψη τοῦ προσώπου, κίνηση μελῶν, καὶ ἀπέκτησε τὰ δυσάρεστα, ἀφωνία, ἀναισθησία, φθορά, πῦο, σκουλήκια, τέφρα, σκόνη, δυσωδία, πλήρη ἀφανισμό, ἐπείγεται νὰ διαλύσει τὸ σῶμα του σὲ κόκκαλα ἄσχημα καὶ ἄσημα;

4 α. Ἀλλ' ὅμως αὐτὸ τὸ φοβερό, ποὺ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ τὴ δειλία τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀνδρῶν, εἶναι πολὺ ἐλαφρότερο τῆς δειλίας. Γι' αὐτὴν ἀκριβῶς, τὴν ἀθυμία, ἔτρεξα τοὺς μακροὺς αὐτοὺς διαύλους τῶν λόγων, γιὰ νὰ σὲ διδάξω ὅτι, ὅποια τιμωρία ὑφίστασαι, ἀντίστοιχή της, ἢ καλύτερα πολὺ μεγαλύτερη ἀμοιβὴ ἀγαθῶν περιμένεις. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἔτσι εἶναι αὐτὰ τὰ πράγματα, θὰ καταφύγω τώρα σ' ἐκείνους ποὺ κυριεύθηκαν ἀπὸ δειλία, στοὺς ὁποίους ἐπειγόμουν πρωτύτερα νὰ ἔλθω.

β. Πράγματι ὁ λαὸς τῶν Ἑβραίων, ὅταν ἦλθε ὁ Μωυσῆς[10] καὶ εὐαγγελίσθηκε ἐλευθερία καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ αἰγυπτιακὰ κακά, δὲν ἤθελε οὔτε ν' ἀκούσει καὶ προβάλλοντας τὴν αἰτία ὁ νομοθέτης ἔλεγε· «λάλησε ὁ Μωυσῆς στὸ λαὸ καὶ ἀπὸ ὀλιγοψυχία ὁ λαὸς δὲν ἄκουσε τὸν Μωυσῆ»[11]. Καὶ ὅταν ὁ Θεὸς ἀπείλησε τοὺς Ἰουδαίους μὲ μεγάλες ἀπειλὲς γιὰ τὴν πολλὴ παρανομία τους μετὰ τὴν αἰχμαλωσία τους καὶ τὴ διαβίωση στὴν ξενιτιά, τὶς πεῖνες καὶ τοὺς λοιμοὺς κι' ἐκείνη τὴν ἀνθρωποφαγία, προσθέτει κι' αὐτὴν τὴν τιμωρία· «θὰ τοὺς δώσω καρδιὰ ἄθυμη, ὀφθαλμοὺς σβησμένους καὶ ψυχὴ ποὺ νὰ λειώνει»[12]. Ἀλλὰ τί χρειάζεται ν' ἀναφέρω τοὺς Ἰουδαίους, λαὸ ἄτακτο, ἀγνώμονα, δουλωμένον στὴ σάρκα, ποὺ δὲν γνώριζε νὰ φιλοσοφεῖ, ἂν καὶ μποροῦσε νὰ λάβει πρότυπα ἀπὸ ἐκείνους τοὺς μεγάλους καὶ ὑψηλοὺς ἄνδρες; Πράγματι ὁ χορὸς τῶν Ἀποστόλων, ποὺ ἔζησε τρία χρόνια μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ διδάχθηκε πολλὰ γιὰ τὴν ἀθανασία καὶ τὰ ἄλλα ἀπόρρητα, ποὺ ἐνήργησαν θαυμαστὰ καὶ παράδοξα σημεῖα, ποὺ εἶδαν αὐτὸν τὸν ἴδιο νὰ θαυματουργεῖ τόσον καιρό, ποὺ κοινώνησαν μαζί του τῆς τράπεζας

11. Ἐξ. 6,9. 12. Δευτ. 28,65.

25 θέντες τρόπον, ἐπειδὴ ρημάτων ἤκουσαν ἀθυμίαν αὐτοῖς ἐμποιούντων, συνεχῶς αὐτὸν κατέχοντες καὶ ἐκκρεμάμενοι καθάπερ ὑπομάζια παιδία καὶ διηνεκῶς αὐτὸν ἐρωτῶντες, «ποῦ ὑπάγεις;», οὕτω τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας ἐσβέσθησαν ταύτης καὶ ὅλοι τῆς λύπης ἐγένοντο ὡς μηκέτι αὐτοῦ ταῦτα πυνθάνεσθαι. Καὶ τοῦτο ὀνειδίζων 30 αὐτοῖς ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «ἠκούσατε ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· Ποῦ ὑπάγεις; Ἀλλὰ ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν». Εἶδες ἔρωτα πῶς ἐπεσκότησεν ἀθυμίας τυραννὶς καὶ πῶς αἰχμαλώτους εἰργάσατο καὶ αὐτῆς εἶναι πεποίηκεν;

35 γ. Ὁ δὲ Ἠλίας πάλιν ἐκεῖνος (οὐ γὰρ ἀποστήσομαι αὐτοῦ οὐδὲ νῦν) μετὰ τὴν φυγὴν καὶ τὴν ἀναχώρησιν τὴν ἀπὸ Παλαιστίνης, οὐ φέρων τῆς ἀθυμίας τὴν τυραννίδα (καὶ γὰρ σφόδρα ἠθύμει· τοῦτο γοῦν ὁ τὴν ἱστορίαν γράψας ἐδήλου λέγων ὅτι «ἀπῆλθε κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ»), ἄκουσον τί φησιν εὐχόμενος· «ἱκανούσθω τὰ νῦν, 40 Κύριε. Λάβε τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐ κρείττων ἐγώ εἰμι ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου». Καὶ τὸ φοβερώτατον ἐκεῖνο, τὸν κολοφῶνα τῆς τιμωρίας, τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν, τὸ πάσης ἁμαρτίας ἐπιτίμιον, τοῦτο ἐν εὐχῆς αἰτεῖ τάξει καὶ ἐν χάριτος μέρει βούλεται λαβεῖν. Οὕτω πολὺ θανάτου βαρύτερον ἀθυμία. Ἵνα γὰρ ἐκείνην διαφύγῃ, 45 καταφεύγει ἐπὶ τοῦτον.

5 α. Ἐνταῦθα δέ σοι καὶ ζήτημά τι διαλῦσαι βούλομαι. Οἶδα γάρ σου τὴν περὶ τὰς λύσεις τῶν τοιούτων ἐπιθυμίαν καὶ σφόδρα ἐπίσταμαι ὅσον σοι χαριοῦμαι. Τί ποτ' οὖν ἐστι τὸ ζήτημα; Εἰ θάνατον κουφότερον ἀθυμίας εἶναι ἐνόμιζε, διὰ τί καὶ πατρίδα καὶ δῆμον, ἵνα 5 μὴ θανάτῳ περιπέσῃ, καταλιπὼν ἀπέδρα; πῶς δὲ τότε αὐτὸν φεύγων νῦν αὐτὸν ἐπιζητεῖ; Ἵνα εἰδῇς καὶ ἐντεῦθεν μάλιστα πῶς χαλεπώτερον ἀθυμία θανάτου. Ὅτε μὲν γὰρ αὐτὸν ἐκεῖνος ὁ φόβος κατέσεισε μόνος, εἰκότως ἅπαντα ἔπραττεν ὥστε αὐτὸν ἐκφυγεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ἐγκαθημένη αὕτη τὴν οἰκείαν ἐπεδείξατο φύσιν, κατε- 10 σθίουσα, δαπανῶσα, τοῖς ὀδοῦσιν αὐτὸν καταναλίσκουσα, ἀφόρητος αὐτῷ γενομένη, τότε δὴ λοιπὸν τὸ πάντων βαρύτερον κουφότερον αὐτῆς εἶναι ἐνόμισεν. Οὕτω καὶ Ἰωνᾶς ἐκείνην φεύγων ἐπὶ τοῦ-

καὶ τῆς ὁμιλίας καὶ τέτοιων λόγων καὶ ἐκπαιδεύθηκαν μὲ κάθε τρόπο, ἐνῶ τὸν κρατοῦσαν συνεχῶς καὶ κρεμῶνταν ἀπ' αὐτὸν σὰν παιδιὰ ποὺ θηλάζουν ἀκόμη καὶ συνεχῶς τὸν ἐρωτοῦσαν, «ποῦ πηγαίνεις;», ὅταν ἄκουσαν λόγια ποὺ τοὺς προκάλεσαν ἀθυμία, τόσο πολὺ ἔσβησαν ἀπὸ τὴν τυραννία τῆς ἀθυμίας αὐτῆς καὶ κυριεύθηκαν ἀπὸ τὴ λύπη, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἐρωτοῦν πλέον κάτι τέτοιο. Καὶ κατηγορώντας τους γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «ἀκούσατε ὅτι πηγαίνω πρὸς αὐτὸν ποὺ μ' ἔστειλε, καὶ ὅτι θὰ ἔλθω πρὸς ἐσᾶς, καὶ κανένας δὲν μ' ἐρωτᾶ, ποῦ πηγαίνεις; Ἀλλὰ μόλις σᾶς εἶπα αὐτὰ τὰ λόγια, ἡ λύπη πλημμύρισε τὴν καρδιά σας»[13]. Εἶδες πῶς ἡ τυραννίδα τῆς ἀθυμίας ἐπισκίασε τὸν ἔρωτα καὶ πῶς τοὺς αἰχμαλώτισε καὶ τοὺς ἔκαμε δικούς της;

γ. Ὁ Ἠλίας πάλι ἐκεῖνος (δὲν θὰ τὸν ἀφήσω κατὰ μέρος οὔτε τώρα) μετὰ τὴν φυγὴ καὶ ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴν Παλαιστίνη, μὴ ὑπομένοντας τὴν τυραννίδα τῆς ἀθυμίας (διότι ἀθυμοῦσε πολύ· αὐτὸ ἀκριβῶς δήλωνε ὁ συγγραφέας τῆς διηγήσεως μὲ τὰ λόγια, «ἀναχώρησε γιὰ τὴν ἀνακούφισή του»), ἄκουσε τί λέγει στὴν προσευχή του· «ἀρκετὰ εἶναι τὰ τωρινά, Κύριε. Πάρε μου τὴ ζωή, διότι ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς πατέρες μου»[14]. Κι' ἐκεῖνο τὸ φοβερώτατο, τὸ κορύφωμα τῆς τιμωρίας, τὸ κεφάλαιο τῶν κακῶν, τὴν τιμωρία κάθε ἁμαρτίας, αὐτὸ τὸ ζητεῖ μὲ τὴν προσευχή του καὶ θέλει νὰ τὸ λάβει σὰν χάρι. Τόσο πολὺ βαρύτερο τοῦ θανάτου πράγμα εἶναι ἡ ἀθυμία· γιὰ νὰ διαφύγει δηλαδὴ αὐτήν, καταφεύγει σ' ἐκεῖνον.

5 α. Ἐδῶ ἀκριβῶς θέλω νὰ σοῦ λύσω ἕνα ζήτημα. Πράγματι γνωρίζω πόσο ἐπιθυμεῖς τὴ λύση τέτοιων προβλημάτων καὶ ἀναγνωρίζω καλὰ πόσο θὰ σὲ χαροποιήσω. Ποιό λοιπὸν εἶναι τὸ ζήτημα; Ἂν νόμιζε ὅτι ὁ θάνατος εἶναι κάτι ἐλαφρότερο ἀπὸ τὴν ἀθυμία, γιατί ἐγκατέλειψε καὶ πατρίδα καὶ ἔθνος καὶ ἔφυγε, ὥστε νὰ μὴ περιπέσει σὲ θάνατο; Γιὰ νὰ γνωρίσεις κι' ἀπὸ ἐδῶ καλῶς πῶς ἡ ἀθυμία εἶναι ὀδυνηρότερη ἀπὸ τὸν θάνατο. Ὅταν δηλαδὴ τὸν τάρασσε μόνος του ἐκεῖνος ὁ φόβος, εὔλογα ἔκαμε τὰ πάντα, ὥστε νὰ ξεφύγει ἀπ' αὐτόν. Μόλις ὅμως ἡ ἀθυμία ἐγκαταστάθηκε κι' ἐπέδειξε τὴ φύση της, κατατρώγοντας, λειώνοντας, λιανίζοντάς τον μὲ τὰ δόντια της, ἔγινε ἀνυπόφορη· τότε λοιπὸν νόμισε ὅτι τὸ βαρύτερο ἀπὸ ὅλα εἶναι ἐλαφρότερο ἀπὸ αὐτήν. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰωνᾶς,

13. Ἰω. 14,28. 16,5 ἑ. 14. Α΄ Βασ. 19,3–4.

*τον κατέφυγε καὶ αὐτὸς θάνατον αἰτεῖ λέγων· «λάβε τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ ὅτι καλόν μοι τὸ ἀποθανεῖν ἢ ζῆν με».*

15 *β. Καὶ ὁ Δαυΐδ δέ, εἴτε ἐξ οἰκείου προσώπου εἴτε ἑτέρων τινῶν ὀδυρομένων ψαλμὸν γράφων, τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐνδείκνυται· «ἐν γὰρ τῷ συστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου», φησίν, «ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν καὶ τὸ ἄλγημά μου ἀνεκαινίσθη. Ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντός μου καὶ ἐν τῇ μελέτῃ* 20 *μου ἐκκαυθήσεται πῦρ», ἐκεῖνο τὸ πῦρ καὶ πυρὸς σφοδρότερον τὸ τῆς ἀθυμίας πάθος δηλῶν. Διὸ μηκέτι φέρων τὰς πληγὰς αὐτῆς καὶ τὰς ὀδύνας φησίν· «ἐλάλησα ἐν γλώσσῃ μου...». Καὶ τί λαλεῖς; εἰπέ μοι. Θάνατον καὶ οὗτος αἰτεῖ λέγων· «γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρας μου καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν μου τίς ἐστιν, ἵνα γνῶ τί ὑστε-* 25 *ρῶ ἐγώ», ἑτέροις μὲν ῥήμασι, τοῖς δὲ αὐτοῖς νοήμασι τὰ τοῦ Ἠλίου φθεγγόμενος.*

*γ. Ὅπερ γὰρ ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι «οὐ κρείττων ἐγώ εἰμι ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου», τοῦτο καὶ οὗτος ᾐνίξατο λέγων· «γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρας μου, ἵνα γνῶ τί ὑστερῶ ἐγώ». Τίνος ἕνεκεν ἀπελεί-* 30 *φθην, φησίν, ἐγὼ καὶ ὑστερῶ καὶ ἐν τῷ παρόντι διατρίβω βίῳ, τῶν ἄλλων ἀπελθόντων; Καὶ οὕτως αὐτὸν ἐπιζητεῖ, εἴτε αὐτός, εἴτε ἐκεῖνοι ὧν τῷ προσώπῳ κεχρημένος φθέγγεται ὅτι, καὶ μὴ παρόντος, τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας ἐπιθυμεῖ μαθεῖν· «γνώρισόν μοι», φησί, «τὸ πέρας μου», ἵνα καὶ ἐντεῦθεν μεγίστην καρπώσηται τὴν* 35 *ἡδονήν. Οὕτω τὸ φοβερὸν ποθεινὸν γίνεται διὰ τὴν ἀφόρητον τῆς ἀθυμίας ὀδύνην καὶ τὸ πῦρ τὸ ἐκκαιόμενον ἐν τῇ διανοίᾳ. «Ἐν γὰρ τῇ μελέτῃ μου», φησίν, «ἐκκαυθήσεται πῦρ».*

*δ. Τοσαύτην τοίνυν τίνουσα τιμωρίαν μεγάλας προσδόκα τὰς ἀμοιβάς, πολλὰ τὰ βραβεῖα, ἀφάτους τὰς ἀντιδόσεις, φαιδροὺς καὶ* 40 *σφόδρα ἀνθοῦντας τῶν τοσούτων ἀγώνων τοὺς στεφάνους. Οὐ γὰρ τὸ ποιῆσαί τι χρηστὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ παθεῖν τι κακὸν πολλὰς ἔχει τὰς ἀμοιβὰς καὶ μεγάλα τὰ ἔπαθλα. Καὶ πρὸς τοῦτον ἤδη βαδιοῦμαι τὸν λόγον σφόδρα καὶ σοὶ καὶ πᾶσι χρηστὸν ὄντα καὶ ἱκανὸν εἰς ὑπομονὴν ἀλεῖψαι καὶ πρὸς καρτερίαν διεγεῖραι καὶ μὴ ἀφιέναι* 45 *πρὸς τοὺς τῶν παθημάτων καταμαλακίζεσθαι ἱδρῶτας.*

---

15. Γιὰ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἀθυμία κατέφυγε πρὸς τὸ θάνατο.
16. Ἰωνᾶς 4,3.
17. Ψαλμ. 38,2–4.

ξεφεύγοντας ἀπὸ ἐκείνην, κατέφυγε πρὸς αὐτόν[15], ζητεῖ κι' αὐτὸς θάνατο, λέγοντας· «πάρε τὴν ψυχή μου ἀπὸ μένα, διότι προτιμότερο εἶναι γιὰ μένα νὰ πεθάνω, παρὰ νὰ ζῶ»[16].

β. Καὶ ὁ Δαβὶδ πάλι, γράφοντας ἕνα ψαλμό, εἴτε γιὰ τὸν ἑαυτό του εἴτε γιὰ κάποιους ἄλλους ποὺ ὀδύρονται, ἐπισημαίνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο. «Ὅταν παρατάχθηκε ὁ ἁμαρτωλὸς ἐναντίον μου», λέγει, «κουφάθηκα καὶ ταπεινώθηκα καὶ σιώπησα ἀπὸ ἀγαθὰ λόγια, καὶ ὁ πόνος μου αὐξήθηκε»[17], δηλώνοντας ὅτι τὸ πῦρ ἐκεῖνο, τὸ πάθος τῆς ἀθυμίας, εἶναι δυνατώτερο ἀπὸ τὸ πῦρ. Γι' αὐτό, μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρει τὶς πληγὲς καὶ τὶς ὀδύνες της, λέγει· «λάλησα μὲ τὴ γλώσσα μου...». Καὶ τί λαλεῖς; πές μου. Θάνατο ζητεῖ καὶ αὐτὸς λέγοντας· «γνώρισέ μου, Κύριε, τὸ τέλος μου καὶ ποιός εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν μου, γιὰ νὰ μάθω, πόσο θὰ καθυστερήσω»[18]· ἐκφέρονται δηλαδὴ μὲ ἄλλα λόγια τὰ ἴδια νοήματα τοῦ Ἠλία.

γ. Πράγματι, αὐτὸ ποὺ εἶπε ἐκεῖνος, ὅτι «δὲν εἶμαι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς πατέρες μου ἐγώ», αὐτὸ ὑπαινίχθηκε κι' αὐτὸς λέγοντας· «γνώρισέ μου, Κύριε, τὸ τέλος μου, γιὰ νὰ μάθω πόσο θὰ καθυστερήσω». Γιὰ ποιό λόγο ἀπέμεινα, λέγει, ἐγὼ καὶ καθυστερῶ καὶ διαμένω στὸν παρόντα βίο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀπῆλθαν; Καὶ τόσο τὸν ἐπιθυμεῖ τὸν θάνατο, εἴτε αὐτὸς εἴτε ἐκεῖνοι στὸ πρόσωπο τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ, ὥστε, ἂν καὶ δὲν εἶναι παρών, ἐπιθυμεῖ νὰ μάθει τὴν ὥρα τῆς παρουσίας του· «γνώρισέ μου», λέγει, «τὸ τέλος μου», γιὰ νὰ κερδίσει καὶ ἀπὸ αὐτὸ μεγάλη ἡδονή. Ἔτσι τὸ φοβερὸ γίνεται ποθητὸ ἐξ αἰτίας τῆς ἀφόρητης ὀδύνης τῆς ἀθυμίας καὶ ἐξ αἰτίας τῆς φωτιᾶς ποὺ καίει στὴ διάνοια. Διότι, λέγει, «στὴν ἐμμελέτη μου θὰ καίει φωτιά» .

δ. Ὑπομένοντας τέτοια τιμωρία λοιπόν, νὰ προσδοκᾶς μεγάλες ἀμοιβές, πολλὰ βραβεῖα, ἄφατα ἀντίδωρα, λαμπρὰ καὶ ἀνθισμένα στεφάνια γιὰ τοὺς τόσους ἀγῶνες. Διότι ὄχι μόνο τὸ νὰ κάνει κανεὶς κάτι καλό, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάθει κάτι κακὸ φέρει μεγάλες ἀμοιβὲς καὶ μεγάλα ἔπαθλα. Καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν λόγο θὰ βαδίσω τώρα, ποὺ εἶναι καλὸ καὶ σὲ σένα καὶ σὲ ὅλους καὶ ἱκανὸς νὰ προγυμνάσει σὲ ὑπομονὴ καὶ νὰ διεγείρει πρὸς καρτερία καὶ δὲν ἀφήνει νὰ παραλύει κανεὶς πρὸς τοὺς ἱδρῶτες τῶν παθημάτων.

---

18. Ψαλμ. 38,5.

*6 α. Ὅτι μὲν οὖν ἁπάντων τῶν παθημάτων χαλεπώτερον ἀθυμία καὶ ὁ κολοφὼν καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν δεινῶν, τοῦτο ἱκανῶς ἡμῖν ὁ λόγος ἀπέδειξε· λείπεται τοίνυν κατορθωμάτων καὶ παθημάτων ποιήσασθαι σύγκρισιν, ἵνα μάθῃς σαφῶς ὅτι οὐ κατορθώμασι μό-* 5 *νον ἀλλὰ καὶ παθήμασιν ἀμοιβαὶ κεῖνται, καὶ ἀμοιβαὶ σφόδρα μεγάλαι, καὶ παθήμασιν οὐκ ἔλαττον ἢ κατορθώμασιν, μᾶλλον δὲ ἔστιν ὅπου καὶ πλείονα παθήμασιν.*

*β. Καὶ εἰσαγάγωμεν, εἰ δοκεῖ, τὸν μέγαν τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴν τὸν ἐν ἑκατέροις διαλάμψαντα τούτοις, τὸν ἀδάμαντα, τὴν πέτραν,* 10 *τὸν ἐν τῇ Αὐσίτιδι μὲν γενόμενον χώρᾳ, πᾶσαν δὲ τὴν οἰκουμένην καταλάμψαντα τῇ τῆς οἰκείας ἀρετῆς ὑπερβολῇ, καὶ εἴπωμεν αὐτοῦ τά τε κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα, ἵνα εἰδῇς πόθεν μειζόνως διέλαμψε.*

*γ. Τίνα οὖν αὐτοῦ τὰ κατορθώματα; «Ἡ οἰκία μου», φησί, «παντὶ* 15 *ἐλθόντι ἠνέῳκτο καὶ κοινὸς ἦν τοῖς ὁδοιπόροις λιμήν». Καὶ τοῖς δεομένοις τὰ αὐτοῦ πάντα σχεδὸν ἐκέκτητο. «Ἐγὼ γὰρ ἤμην», φησίν, «ὀφθαλμὸς τυφλῶν, ποῦς δὲ χωλῶν. Ἐγὼ ἤμην πατὴρ ἀδυνάτων, δίκην δὲ ἣν οὐκ ᾔδειν ἐξιχνίασα καὶ συνέτριψα μύλας ἀδίκων καὶ ἐκ μέσου ὀδόντων αὐτῶν ἐξήρπασα ἅρπαγμα. Ἀδύνατοι δὲ ἥν ποτε εἶ-* 20 *χον χρείαν οὐκ ἀπέτυχον, οὐδὲ ἐξῆλθέ τις τὴν θύραν μου κόλπῳ κενῷ».*

*δ. Εἶδες διάφορα φιλανθρωπίας εἴδη καὶ ποικίλους ἐλεημοσύνης λιμένας καὶ διὰ πάντων αὐτὸν βοηθοῦντα τοῖς ἀδικουμένοις; Εἶδες πενίαν ἀνέχοντα, χήραν διορθοῦντα, τοῖς ἀδικοῦσι παριστάμενον,* 25 *φοβερὸν τοῖς ἐπηρεάσουσιν ὄντα; Οὐ γὰρ δὴ μέχρι τοῦ παραστῆναι καὶ συμμαχῆσαι μόνον τὴν σπουδὴν ἐπεδείκνυτο (τοῦτο δὴ τὸ τῶν πολλῶν), ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ πρὸς τέλος τὸ πρᾶγμα ἀγαγεῖν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος· «συνέτριψα γὰρ μύλας τῶν ἀδίκων», φησί, τῇ φιλονεικίᾳ τῇ ἐκείνων τὴν ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἐπιτει-* 30 *χίζων. Οὐκ ἀνθρώπων δὲ μόνον ἐπηρείαις ἀλλὰ καὶ φύσεως ἐπιβουλαῖς ἀντέστησεν αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν, τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς τῇ*

---

19. Θέμα τῆς ἐπιστολῆς ὡς τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι τὸ πάθος τῆς ἀθυμίας. Τώρα ἀρχίζει τὸ δεύτερο μέρος ποὺ ἔχει ὡς θέμα τὴν ὑπομονὴ στὰ παθήματα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μεγάλου ἀθλητῆ Ἰώβ.

6 α. Ὅτι λοιπὸν ἡ ἀθυμία εἶναι τὸ χειρότερο ἀπὸ ὅλα τὰ παθήματα καὶ ὁ κολοφώνας καὶ τὸ κορύφωμα τῶν δεινῶν, αὐτὸ ἱκανοποιητικὰ τὸ ἀπέδειξε ὁ λόγος μας. Ὑπολείπεται τώρα νὰ κάμωμε σύγκρισι κατορθωμάτων καὶ παθημάτων, γιὰ νὰ μάθεις σαφῶς ὅτι ἐπιφυλάσσονται ἀμοιβὲς ὄχι μόνο γιὰ τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ παθήματα, καὶ μάλιστα ἀμοιβὲς πολὺ μεγάλες, καὶ ὄχι μικρότερες γιὰ τὰ παθήματα ἀπὸ ὅσο γιὰ τὰ κατορθώματα, ἢ καλύτερα μερικὲς φορὲς καὶ μεγαλύτερες γιὰ τὰ παθήματα[19].

β. Καὶ ἂν θέλεις, ἂς εἰσαγάγομε τὸν μεγάλο τῆς ὑπομονῆς ἀθλητή, ποὺ ἔλαμψε καὶ μὲ τὰ δύο αὐτά, τὸ διαμάντι, τὴν πολύτιμη πέτρα, ποὺ ἔζησε βέβαια στὴν Αὐσίτιδα χώρα, ἀλλὰ φώτισε ὅλη τὴν οἰκουμένη μὲ τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἀρετῆς του· καὶ ἂς ποῦμε τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματά του, γιὰ νὰ μάθεις μὲ τί ἔλαμψε περισσότερο.

γ. Ποιά λοιπὸν εἶναι τὰ κατορθώματά του; «Ἡ οἰκία μου», λέγει, «ἦταν ἀνοικτὴ σὲ κάθε ἐπισκέπτη κι' ἦταν κοινὸ λιμάνι στοὺς ὁδοιπόρους»[20]. Καὶ εἶχε ὅλα σχεδὸν τὰ ἀγαθά του γιὰ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀνάγκη. «Διότι ἐγὼ ἤμουν», λέγει, «ὁ ὀφθαλμὸς τῶν τυφλῶν, τὸ πόδι τῶν χωλῶν. Ἐγὼ ἤμουν ὁ πατέρας τῶν ἀδυνάτων, ἐξιχνίασα ὑπόθεση ποὺ δὲν γνώριζα, συνέτριψα τὰ σιαγόνια τῶν ἀδίκων καὶ ἅρπαξα τὴν λεία μέσα ἀπὸ τὰ δόντια τους. Οἱ ἀδύνατοι ὅμως, ὅποια ἀνάγκη κι' ἂν εἶχαν, δὲν ἀπέτυχαν, οὔτε βγῆκε κανεὶς ἀπὸ τὴ θύρα μου μὲ ἀδειανὰ τὰ χέρια του»[21].

δ. Εἶδες τὰ διαφορετικὰ εἴδη φιλανθρωπίας καὶ τὰ ποικίλα λιμάνια τῆς ἐλεημοσύνης καὶ μὲ ὅλα αὐτὸς νὰ βοηθεῖ τοὺς ἀδικούμενους; Εἶδες νὰ βοηθεῖ τὴ φτώχεια, νὰ ὑποστηρίζει τὴ χήρα, ν' ἀντιστέκεται σ' ἐκείνους ποὺ ἀδικοῦσαν, νὰ εἶναι φοβερὸς στοὺς ὑβριστές; Πράγματι δὲν ἔδειχνε φροντίδα μόνο γιὰ τὴ συμπαράσταση καὶ τὴ συμμαχία (αὐτὸ εἶναι ἔργο τῶν πολλῶν), ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ φέρει τὸ πράγμα ὣς τὸ τέλος του καὶ μάλιστα μὲ πολλὴ σφοδρότητα· διότι, λέγει, «συνέτριψα τὰ σιαγόνια τῶν ἀδίκων», παρατάσσοντας τὴν πρόνοιά του πρὸς τὴν ἐριστικότητα ἐκείνων. Καὶ ἀντέστησε τὴν ὑποστήριξή του ὄχι μόνο σὲ προσβολὲς ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ σὲ ἐπιβουλὲς τῆς φύσεως, διορθώνοντας τὰ ἁμαρτήματά της μὲ τὴν ἀ-

---

20. Ἰὼβ 31,32.
21. Ἰὼβ 29,15–17. 31,16.

*τῆς οἰκείας συμμαχίας ὑπερβολῇ διορθούμενος. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ μέλη αὐτοῖς ἀποδοῦναι οὐκ εἶχε, τοῖς πηροῖς τὰ ὄμματα, τοῖς χωλοῖς τοὺς πόδας, ἀντὶ τῶν μελῶν αὐτοῖς ἐγίνετο καὶ δι' αὐτοῦ καὶ οἱ τοὺς 35 ὀφθαλμοὺς πεπηρωμένοι καὶ οἱ τὰ σκέλη ἐκκεκομένοι, οἱ μὲν ἔβλεπον, οἱ δὲ ἐβάδιζον. Τί ταύτης ἴσον γένοιτ' ἂν αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας;*

*ε. Οἶσθα αὐτοῦ καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς, ἵνα μὴ πάντα καταλέγων μικρὸν ποιήσω τὸν λόγον, τὴν ἐπιείκειαν, τὴν πρᾳότητα, τὴν 40 σωφροσύνην, τὴν ἀκρίβειαν, πῶς σφοδρὸς ὢν τοῖς ἀδικοῦσι (τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστι) προσηνὴς καὶ ἥμερος ἦν καὶ αὐτοῦ τοῦ μέλιτος ἡδίων τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι καὶ τοῖς οἰκέταις τοῖς αὐτοῦ, οἳ τοῦ ἔρωτος ὃν ἤρων ἐκείνου μέγα ἐκφέροντες δεῖγμα ἔλεγον· «τίς ἂν δώῃ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι;». Εἰ δὲ οἰκέταις 45 οὕτω ποθεινὸς ἦν, οὕτως ἐπέραστος, οἷς ἀνάγκη πολλάκις καὶ φοβερὸν εἶναι, πολλῷ μᾶλλον τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις.*

*7 α. Ταῦτα δὴ οὖν καὶ τὰ τούτων πλείονα παρ' ἑαυτῇ συλλέξασα, δεῦρο βάδιζε μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τὸν τῶν παθημάτων αὐτοῦ κατάλογον καὶ ἴδωμεν συγκρίναντες πότε λαμπρότερος ἦν ὅτε ἐκεῖνα κατώρθου ἢ ὅτε ἔπασχε τὰ ὀδυνηρὰ καὶ πολλὴν ἐντιθέντα αὐτῷ τὴν ἀθυ- 5 μίαν; Πότε οὖν λαμπρότερος ἦν ὁ Ἰώβ; ὅτε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ πᾶσι τοῖς παριοῦσιν ἀνέῳγεν ἢ ὅτε κατενεχθείσης αὐτῆς οὐδὲν ἐφθέγξατο ῥῆμα πικρόν, ἀλλ' εὐφήμησε τὸν Θεόν; Καίτοι τὸ μὲν κατόρθωμα ἦν, τὸ δὲ πάθημα.*

*β. Πότε φαιδρότερος ἦν, εἰπέ μοι, ὅτε ἔθυεν ὑπὲρ τῶν παίδων καὶ 10 πρὸς ὁμόνοιαν αὐτοὺς συνῆγεν ἢ ὅτε καταχωσθέντων καὶ τῷ πικροτάτῳ τρόπῳ τῆς τελευτῆς καταλυσάντων τὸν βίον, μετὰ πολλῆς τῆς φιλοσοφίας ἤνεγκε τὸ συμβάν; Πότε μᾶλλον ἐξέλαμψεν, ὅτε ἀπὸ τῆς κουρᾶς τῶν ἀρνῶν αὐτοῦ ἐθερμάνθησαν τῶν γυμνῶν οἱ ὦμοι ἢ ὅτε ἀκούσας ὅτι πῦρ ἐξ οὐρανοῦ ἔπεσε καὶ κατέφαγε τὴν 15 ἀγέλην μετὰ τῶν ποιμένων, οὐ διεταράχθη, οὐδὲ ἐθορυβήθη, ἀλλὰ πρᾴως ἤνεγκε τὴν συμφοράν;*

*γ. Πότε μείζων ἦν, ὅτε τῇ ὑγιείᾳ τοῦ σώματος εἰς τὴν τῶν ἀδικουμένων προστασίαν ἐκέχρητο συντρίβων μύλας ἀδίκων καὶ ἐκ μέ-*

ποτελεσματική του βοήθεια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς ἀποδώσει τὰ μέλη τους, στοὺς τυφλοὺς τὰ μάτια, στοὺς χωλοὺς τὰ πόδια, γινόταν ὁ ἴδιος ἀντικαταστάτης τῶν μελῶν καὶ δι' αὐτοῦ ἔβλεπαν οἱ τυφλωμένοι στὰ μάτια καὶ βάδιζαν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν κομμένα τὰ σκέλη. Τί θὰ μποροῦσε νὰ ἐξισωθεῖ μ' αὐτή του τὴ φιλανθρωπία;

ε. Γνωρίζεις καὶ τὶς ἄλλες ἀρετές του, γιὰ νὰ μὴ μακρηγορῶ ἀναφέροντας τὰ πάντα, τὴν ἐπιείκεια, τὴν πραότητα, τὴ σωφροσύνη, τὴν ἀκρίβεια, πῶς, ἐνῶ στοὺς ἄδικους ἦταν σφοδρὸς (αὐτὸ πράγματι εἶναι τὸ θαυμαστό), ἦταν προσηνὴς καὶ ἥμερος καὶ γλυκύτερος ἀπὸ τὸ μέλι καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ πρὸς τοὺς ὑπηρέτες του, οἱ ὁποῖοι, παρουσιάζοντας δεῖγμα τοῦ ἔρωτά τους ποὺ ἔτρεφαν γιὰ ἐκεῖνον, ἔλεγαν· «ποιός θὰ μᾶς δώση νὰ χορτάσομε ἀπὸ τὶς σάρκες του»[22]; Ἂν στοὺς ὑπηρέτες ἦταν τόσο ποθητός, τόσο ἀγαπητὸς σ' ἐκείνους ποὺ πολλὲς φορὲς ἦταν ἀνάγκη νὰ εἶναι φοβερός, πολὺ περισσότερο ἦταν σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

7 α. Ἔχοντας λοιπὸν συλλέξει μέσα σου αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλά, ἐμπρὸς βάδιζε μαζί μου στὸν κατάλογο τῶν παθημάτων του καὶ ἂς δοῦμε πότε συγκριτικὰ ἦταν λαμπρότερος ὁ Ἰώβ. Ὅταν κατόρθωνε ἐκεῖνα τὰ ἔργα ἀρετῆς ἢ ὅταν ἔπασχε τὰ ὀδυνηρὰ ποὺ τοῦ προξένησαν πολλὴ ἀθυμία; Πότε λοιπὸν ἦταν λαμπρότερος ὁ Ἰώβ; Ὅταν ἄνοιγε τὴν οἰκία του σὲ ὅλους τοὺς ἐπισκέπτες ἢ ὅταν, ἐνῶ αὐτὴ γκρεμίσθηκε, δὲν πρόφερε κανένα πικρὸ λόγο, ἀλλὰ δόξασε τὸν Θεό; Ἂν καὶ βέβαια ἐκεῖνο ἦταν κατόρθωμα, ἐνῶ αὐτὸ πάθημα.

β. Πές μου, πότε ἦταν φαιδρότερος; Ὅταν θυσίαζε γιὰ τὰ παιδιά του καὶ τὰ συγκέντρωνε σὲ ὁμόνοια, ἢ ὅταν, ἀφοῦ καταχώσθηκαν καὶ τελείωσαν τὸν βίο τους μὲ τὸν πικρότατο τρόπο θανάτου, ὑπέμεινε τὸ συμβὰν μὲ πολλὴ φιλοσοφία; Πότε ἔλαμψε περισσότερο; Ὅταν ἀπὸ τὴν κούρεμα τῶν προβάτων του θερμάθηκαν οἱ ὦμοι τῶν γυμνῶν ἢ ὅταν, ἀκούοντας ὅτι ἔπεσε φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ και κατέφαγε τὸ ποίμνιο μαζὶ μὲ τὸν ποιμένα, δὲν ταράχθηκε οὔτε θορυβήθηκε, ἀλλ' ὑπέμεινε τὴ συμφορὰ μὲ πραότητα[23];

γ. Πότε ἦταν μεγαλύτερος; Ὅταν χρησιμοποιοῦσε τὴ ρώμη τοῦ σώματος γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀδικουμένων, συντρίβοντας τὰ

---

22. Ἰὼβ 31,31.
23. Ἰὼβ 29,15–17. 31,16. Βλ. καὶ ἀνωτέρω 6,γ.

*σου ὀδόντων αὐτῶν ἐξαρπάζων ἁρπάγματα καὶ λιμὴν αὐτοῖς γινό-*
20 *μενος ἢ ὅτε τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ τῶν ἀδικουμένων ὅπλον, ἑώρα κατεσθιόμενον ὑπὸ σκωλήκων καὶ καθήμενος ἐπὶ τῆς κοπρίας καὶ αὐτὸς αὐτὸ κατέξαινε λαβὼν ὄστρακον; «Τήκω γὰρ βώλακας γῆς ἀπὸ ἰχῶρος ξέων», φησί. Καίτοι ἐκεῖνοι μὲν πάντα κατορθώματα, ταῦτα δὲ πάντα παθήματα ἦν· ἀλλ' ὅμως ταῦτα αὐτὸν ἐκείνων λαμ-*
25 *πρότερον ἀπέφηνε. Τοῦτο γὰρ μάλιστα τὸ πικρότατον τῆς παρατάξεως μέρος ἦν καὶ μείζονος δεόμενον τῆς ἀνδρείας καὶ εὐτονωτέρας ψυχῆς καὶ φιλοσοφωτέρας διανοίας καὶ πλείονα περὶ τὸν Θεὸν ἐχούσης ἀγάπην.*

*δ. Διά τοι τοῦτο, ἐκείνων μὲν γινομένων, εἰ καὶ ἀναισχύντως καὶ*
30 *σφόδρα ἰταμῶς, ἀλλ' ὅμως ἀντεῖπεν ὁ διάβολος· «μὴ δωρεὰν σέβεται Ἰὼβ τὸν Θεόν;». Τούτων δὲ συμβάντων, ἐγκαλυψάμενος ἀνεχώρησε νῶτα δοὺς καὶ οὐδὲ ἀναισχύντου τινὸς ἀντιλογίας σκιὰν γοῦν ἔχων προβαλέσθαι. Τοῦτο γὰρ ὁ κολοφὼν τοῦ στεφάνου, τοῦτο ἡ κορωνὶς τῆς ἀρετῆς, τοῦτο ἡ σαφὴς τῆς ἀνδρείας ἀπόδειξις,*
35 *τοῦτο ἡ ἀκριβεστάτη τῆς φιλοσοφίας ἐπίτασις.*

*ε. Δηλῶν δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μακάριος Ἰὼβ ὅσον χελεπώτερον τυραννὶς ἀθυμίας, θανάτου ἀνάπαυσιν αὐτὸν ἐκάλει· «θάνατος γάρ», φησίν, «ἀνδρὶ ἀνάπαυσις», καὶ ἐν χάριτος αὐτὸν αἰτεῖται μέρει, ὥστε ἐκείνης ἀπαλλαγῆναι λέγων· «εἰ δῴη καὶ ἔλθῃ μου ἡ αἴ-*
40 *τησις καὶ τὴν ἐλπίδα μου δῴη ὁ Θεός. Ἀρξάμενος ὁ Κύριος τρωσάτω με καὶ εἰς τέλος με ἀνελέτω. Εἴη δὲ ἡ πόλις μου τάφος ἐφ' ἧς ἐπὶ τειχῶν ἡλλόμην ἐπ' αὐτῆς». Οὕτω πάντων βαρύτερον ἀθυμία· ὅσῳ δὲ βαρύτερον, τοσούτῳ καὶ μείζους ἔχει τὰς ἀντιδόσεις.*

*8 α. Ἵνα δὲ καὶ ἑτέρωθεν μάθῃς, ὅσον τῶν παθημάτων τὸ κέρδος, κἂν μὴ διὰ Θεόν τις πάθῃ (καὶ μηδεὶς ὑπερβολὴν τοῦτο νομιζέτω), πάθῃ δὲ ὅμως καὶ γενναίως ἐνέγκῃ καὶ πράως τὸν Θεὸν ἐπὶ πᾶσι δοξάζων, αὐτὸς οὗτος οὐκ ᾔδει ὅτι διὰ τὸν Θεὸν ταῦτα ἔπα-*
5 *σχεν· καὶ ὅμως διὰ τοῦτο ἐστεφανοῦτο, ὅτι, οὐδὲ τὴν αἰτίαν ἐπιστάμενος, ἐκαρτέρει γενναίως.*

---

24. Ἰὼβ 7,5.
25. Ἰὼβ 1,9.

σιαγόνια τῶν ἀδίκων καὶ ἁρπάζοντας τὴ λεία μέσα ἀπὸ τὰ δόντια τους καὶ γινόμενος λιμάνι, ἢ ὅταν ἔβλεπε τὸ σῶμα του, τὸ ὅπλο τῶν ἀδικουμένων, νὰ κατατρώγεται ἀπὸ σκουλήκια καὶ καθισμένος πάνω στὴν κοπριὰ τὸ ἔξινε μὲ ἕνα ὄστρακο; Διότι λέγει, «λιπαίνω τοὺς βόλους τῆς γῆς μὲ τὸ πῦο ποὺ τρέχει ἀπὸ τὸ ξύσιμο»[24]. Ἂν καὶ βέβαια ἐκεῖνα ἦταν ὅλα κατορθώματα, ἐνῶ αὐτὰ ἦταν ὅλα παθήματα· ὅμως αὐτὰ τὰ τελευταῖα τὸν κατέστησαν λαμπρότερο ἀπὸ ὅσο ἐκεῖνα. Πράγματι αὐτὸ ἦταν τὸ πικρότατο μέρος τοῦ ἀγώνα, ποὺ χρειαζόταν μεγαλύτερη ἀνδρεία, ἐνεργητικώτερη ψυχὴ καὶ φιλοσοφικώτερη διάνοια μὲ μεγαλύτερη ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό.

δ. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ὅταν γίνονταν ἐκεῖνα, ὁ διάβολος ἀντεῖπε, μὲ ἀδιαντροπιὰ βέβαια καὶ ἀπανθρωπιά· «μήπως ὁ Ἰὼβ σέβεται τὸν Θεὸ μάταια;»[25]. Ὅταν ὅμως ὁλοκληρώθηκαν αὐτὰ τὰ συμβάντα, ἔστρεψε τὰ νῶτα του γεμάτος ντροπὴ καὶ ἀναχώρησε, μὴ ἔχοντας νὰ προβάλει οὔτε ἴχνος κάποιας ἀδιάντροπης ἀντιλογίας. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς ἦταν ὁ κολοφώνας τοῦ στεφάνου, ἡ κορωνίδα τῆς ἀρετῆς, αὐτὸ ἦταν ἡ σαφὴς ἀπόδειξη τῆς ἀνδρείας, αὐτὸ ἦταν ἡ ἀκριβέστατη ἐφαρμογὴ τῆς φιλοσοφίας.

ε. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ μακάριος Ἰώβ, θέλοντας νὰ δηλώσει πόσο ὀδυνηρότερο πρᾶγμα εἶναι ἡ τυραννίδα τῆς ἀθυμίας ἀπὸ τὸν θάνατο, ὀνόμαζε αὐτὸν ἀνάπαυση· διότι λέγει, «ὁ θάνατος εἶναι ἡ ἀνάπαυση τοῦ ἀνθρώπου»[26], καὶ τὸν ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ σὰν χάρη, γιὰ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἀθυμία, λέγοντας· «εἴθε νὰ δώσει, ὥστε νὰ γίνει δεκτὴ ἡ αἴτησή μου καὶ νὰ μοῦ ἐκπληρώσει ὁ Θεὸς τὴν ἐλπίδα μου. Ἂς ἀρχίσει ὁ Κύριος νὰ μὲ χτυπᾶ καὶ ἂς μὲ ἀφανίσει τελείως. Εἴθε ἡ πόλη, ἐπάνω στῆς ὁποίας τὰ τείχη ἔτρεχα, νὰ γίνει τάφος μου»[27]. Τόσο βαρύτερο πρᾶγμα εἶναι ἀπὸ ὅλα ἡ ἀθυμία· ὅσο βαρύτερο ὅμως εἶναι, τόσο μεγαλύτερες ἀνταμοιβὲς ἔχει.

8 α. Γιὰ νὰ μάθεις ὅμως καὶ ἀπὸ ἄλλη ἄποψη, πόσο μεγάλο εἶναι τὸ κέρδος τῶν παθημάτων, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν παθαίνει κανεὶς γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ (καὶ κανεὶς νὰ μὴ τὸ θεωρήσει ὑπερβολὴ αὐτό), ἀλλὰ πάθει καὶ ὑπομείνει γενναῖα καὶ μὲ πραότητα, δοξάζοντας τὸν Θεὸ σὲ ὅλα, αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν γνώριζε ὅτι αὐτὰ τὰ πάθαινε γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅμως γι' αὐτὸ στεφανώθηκε, γιὰ τὸ ὅτι, ἂν καὶ δὲν γνώριζε τὴν αἰτία, ὑπέμεινε μὲ γενναιότητα.

---

26. Ἰὼβ 3,23. 27. Ἰὼβ 6,8–10.

*β. Καὶ ὁ Λάζαρος ἐκεῖνος ἀσθενείᾳ φύσεως περιπεσὼν (τοῦτο δὲ οὐκ ἦν δήπου διὰ τὸν Θεὸν παθεῖν), ἐπειδὴ ὅλως ἔπαθε καὶ ἐκαρτέρησε καὶ γενναίως ἤνεγκε τὴν ἐρημίαν τῶν θεραπευόντων, τὴν ἀπὸ*
10 *τῶν ἑλκῶν ἀθυμίαν, τὴν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ, τὴν ἀπὸ τῆς ὑπεροψίας τοῦ πλουσίου καὶ τῆς ὠμότητος; οἶσθα ἡλίκων ἀπέλαυσε στεφάνων. Καίτοι γε αὐτοῦ κατόρθωμα οὐδὲν εὕρομεν εἰπεῖν· οὐχ ὅτι πένητας ἐλέησεν, οὐχ ὅτι ἀδικουμένοις παρέστη, οὐχ ὅτι ἀγαθόν τι τοιοῦτον εἰργάσατο, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ πυλῶνι τοῦ πλουσίου κατάκλισιν καὶ τὴν*
15 *ἀρρωστίαν καὶ τῶν κυνῶν τὰς γλώσσας καὶ τὴν τοῦ πλουσίου κατ' αὐτοῦ γενομένην ὑπεροψίαν ἅπερ τοῦ πάσχειν κακῶς ἅπαντα ἦν. Ἀλλ' ὅμως καίτοι μηδὲν γενναῖον ποιήσας, ἐπειδὴ μόνον τὴν ἐκ τούτου ἀθυμίαν ἤνεγκε γενναίως, τῷ τοσαῦτα κατωρθωκότι πατριάρχῃ τῆς αὐτῆς ἔτυχε λήξεως.*

20 *γ. Εἴπω τι μετὰ τοῦτο καὶ ἕτερον παράδοξον μὲν εἶναι δοκοῦν, ἀληθὲς δέ· κἂν ἀγαθόν τις ἐργάσηται μέγα καὶ γενναῖον, μὴ μετὰ πόνου δὲ καὶ κινδύνου καὶ παθημάτων, οὐ πολύν τινα λήψεται μισθόν· «ἕκαστος γὰρ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον», οὐ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, ἀλλὰ κατὰ τὸν ὄγκον τοῦ πα-*
25 *θήματος. Διά τοι τοῦτο καὶ Παῦλος καυχώμενος οὐκ ἐπὶ τῷ κατορθῶσαι μόνον καὶ γενναῖόν τι ποιῆσαι καυχᾶται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ παθεῖν κακῶς. Εἰπὼν γάρ, «διάκονοι Χριστοῦ εἰσι; παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ», καὶ τὴν κατὰ σύγκρισιν ὑπεροχὴν ὑφαίνων, οὐκ εἶπε, 'τόσοις καὶ τόσοις ἐκήρυξα', ἀλλ' ἀφεὶς ἅπερ κατώρθωσεν,*
30 *ἅπερ ἔπαθε κακῶς, ταῦτα ἐξαριθμεῖται οὕτω λέγων· «ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις. Πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ὑπὸ Ἰουδαίων ἔλαβον, τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα· ὁδοιπορίαις πολλάκις, κιν-*
35 *δύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θα-*

---

29. Β' Κορ. 11,23.

β. Καὶ ὁ Λάζαρος ἐκεῖνος, πέφτοντας σὲ φυσικὴ ἀσθένεια (κι' αὐτὸ δὲν ἦταν βέβαια πάθημα γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ), ἐπειδὴ γενικῶς ἔπαθε καὶ ἐκαρτέρησε καὶ ὑπέμεινε γενναῖα τὴν ἀπουσία τῶν θεραπευτῶν, τὴν ἀθυμία ἀπὸ τὰ ἕλκη, ἀπὸ τὴν πείνα, ἀπὸ τὴν ὑπεροψία καὶ τὴν ἀπανθρωπιὰ τοῦ πλουσίου, γνωρίζεις πόσα μεγάλα στεφάνια ἀπόλαυσε. Καὶ ὅμως δὲν βρήκαμε νὰ ἀποδώσομε στὸ Λάζαρο κανένα κατόρθωμα· οὔτε ὅτι ἐλέησε φτωχούς, οὔτε ὅτι παραστάθηκε σὲ ἀδικούμενους, οὔτε ὅτι ἐπιτέλεσε κάποιο τέτοιο καλό. Βρήκαμε μόνο τὴν κατάκλιση στὴ πύλη τοῦ πλουσίου καὶ τὴν ἀρρώστια καὶ τὶς γλῶσσες τῶν σκύλων καὶ τὴν σὲ βάρος του ὑπεροψία τοῦ πλουσίου, πράγματα ποὺ ἀνῆκαν ὅλα στὴν κατηγορία τῶν παθημάτων. Ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ δὲν ἔπραξε τίποτε σπουδαῖο, ἐπειδὴ ἁπλῶς ὑπέμεινε γενναῖα τὴν ἀπὸ αὐτὰ ἀθυμία, ἐπέτυχε τὸ ἴδιο μερίδιο μὲ τὸν πατριάρχη ποὺ τόσα πολλὰ κατόρθωσε.

γ. Ἔπειτα ἀπ' αὐτὸ θὰ πῶ καὶ κάτι ἄλλο, ποὺ φαίνεται βέβαια ὅτι εἶναι παράδοξο, ἀλλ' εἶναι ἀληθινό. Κι' ἂν ἀκόμη δηλαδὴ ἐπιτελέσει κανεὶς ἕνα μεγάλο καὶ γενναῖο ἀγαθό, ἀλλ' ὄχι μὲ κόπο καὶ κίνδυνο καὶ πάθος, δὲν θὰ λάβει πολὺν μισθό· «πράγματι ὁ καθένας θὰ λάβει τὸν μισθό του σύμφωνα μὲ τὸν κόπο του»[28], ὄχι σύμφωνα μὲ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν ὄγκο τοῦ παθήματος. Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος καυχώμενος, δὲν καυχᾶται μόνο ποὺ κατόρθωσε καὶ ποὺ ἔπραξε κάτι γενναῖο, ἀλλὰ καὶ ποὺ κακοπάθησε. Ἀφοῦ εἶπε, «εἶναι αὐτοὶ διάκονοι τοῦ Χριστοῦ; Ἐγὼ εἶμαι παραπάνω, γιὰ νὰ μιλήσω παράφορα»[29]. Καὶ γιὰ νὰ κατοχυρώσει τὴν ὑπεροχὴ μὲ σύγκριση, δὲν εἶπε, 'σὲ τόσους καὶ τόσους κήρυξα', ἀλλά, παραμερίζοντας ὅσα κατόρθωσε, ἀπαρίθμησε τὰ κακὰ ποὺ ἔπαθε, λέγοντας αὐτά· «μὲ κόπους περισσότερους, μὲ φυλακίσεις περισσότερες, μὲ ὑπερβολικὰ χτυπήματα, μὲ κίνδυνο θανάτου πολλὲς φορές. Πέντε φορὲς δέχθηκα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους σαράντα παρὰ μία χτυπήματα, τρὶς φορὲς ἔλαβα ραβδισμούς, μιὰ φορὰ λιθοβολήθηκα, τρεῖς φορὲς ναυάγησα, ἕνα ἡμερονύκτιο ἔμεινα στὸ πέλαγος. Ἔκαμα πολυάριθμες ὁδοιπορίες, καὶ κινδύνευσα σὲ ποτάμια, κινδύνευσα ἀπὸ ληστές, κινδύνευσα ἀπὸ ὁμογενεῖς μου, κινδύνευσα ἀπὸ ἐθνικούς, κινδύνευσα μέσα σὲ πόλη, κινδύνευσα σ' ἐρημιά, κινδύνευσα σὲ θάλασσα, κινδύνευσα ἀπὸ ψευδαδέλφους· ὑποβλήθηκα

28. Α΄ Κορ. 3,8.

*λάσσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν κόπῳ, ἐν μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει καὶ γυμνότητι· χωρὶς τῶν παρεκτός, ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθ' ἡμέραν».*

*9 α. Εἶδες παθημάτων ὁρμαθὸν καὶ καυχήσεως ἀφορμάς; Εἶτα ἐπάγει τούτοις καὶ τὰ κατορθώματα. Καὶ ἐν τούτοις πάλιν τὸ πλέον τοῦ παθήματος ἔστιν ἰδεῖν, οὐχὶ τοῦ κατορθώματος· εἰπὼν γάρ, «ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθ' ἡμέραν», τὰς ἀπαγωγὰς λέγων τὰς συνε-*
*5 χεῖς, τοὺς θορύβους, τὰς περιστάσεις (τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ ἐπισύστασίς μου), ἐπήγαγεν, «ἡ μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν». Οὐκ εἶπεν, ἡ διόρθωσις, ἀλλ' «ἡ μέριμνα», ὅπερ παθήματος πλέον ἦν ἢ κατορθώματος. Καὶ τὰ ἑξῆς ὁμοίως· «τίς ἀσθενεῖ», φησί, «καὶ οὐκ ἀσθενῶ;». Οὐκ εἶπε, 'διορθοῦμαι', ἀλλ' «ἀσθενῶ». Καὶ πάλιν· «τίς*
*10 σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Οὐκ εἶπεν, 'ἀπήλλαξα τοῦ σκανδάλου', ἀλλ' 'ἐκοινώνησα τῆς ἀθυμίας'. Εἶτα, δεικνὺς ὅτι ταῦτα μάλιστα τὰς ἀμοιβὰς ἔχει, ἐπήγαγεν· «εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχήσομαι». Καὶ ἕτερον πάλιν τοιοῦτον ἐπάγει, τὴν φυγὴν καὶ τὴν διὰ τῆς θυρίδος, τὴν διὰ τῆς σαργάνης, τὴν διὰ τοῦ*
*15 τείχους· τοῦτο δὲ τοῦ παθεῖν κακῶς ἦν.*

*β. Εἰ τοίνυν τὰ παθήματα μεγάλας ἔχει τὰς ἀμοιβάς, τῶν δὲ παθημάτων πάντων χαλεπώτερον καὶ ὀδυνηρότερον ἡ ἀθυμία, ἐννόησον ὅσαι κείσονται αἱ ἀντιδόσεις. Οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς ταύτην σοι ἐπᾴδων τὴν ᾠδήν, ἵνα, ὅπερ ὑπεσχόμην ἐν προοιμίοις, τοῦτο*
*20 πληρώσω νῦν, ἀπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς ὑφαίνων τοὺς λογισμοὺς τοὺς τὴν παραμυθίαν τῆς ἀθυμίας σοι τίκτοντας.*

*γ. Ἵνα δὲ καὶ ἑτέρωθεν μάθῃς ὅσον ἐστὶ τὸ μετὰ παθημάτων τι ποιεῖν γενναῖον καὶ ὅσον ἀποδεῖ τούτου τὸ ἀπονητὶ τὸ αὐτὸ ποιεῖν, ὁ Ναβουχοδονόσορ, ἐκεῖνος ὁ Βαβυλώνιος, ἐν σκήπτροις καὶ διαδή-*
*25 μασι ζῶν εὐαγγελικόν ποτε κατώρθωσεν ἔργον. Μετὰ γὰρ τὴν κάμινον καὶ παραδοξοποιΐαν ἐκείνην τὸ κήρυγμα ἀνεδέξατο τῆς οἰκουμένης, οὐ διὰ γλώσσης μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν γραμμάτων καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς ἔγραψεν οὕτως· «Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς πᾶσι τοῖς λαοῖς, φυλαῖς, καὶ γλώσσαις, τοῖς οἰκοῦσιν ἐν πάσῃ τῇ γῇ,*
*30 εἰρήνη ὑμῖν πληθυνθείη. Τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα ἃ ἐποίησε μετ' ἐμοῦ ὁ Θεὸς ὁ ὕψιστος ἤρεσεν ἐναντίον ἐμοῦ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν ὡς με-*

---

30. Β' Κορ. 11,23–28.
31. Β' Κορ. 11,28.

σὲ κόπους, σὲ μόχθους, πολλὲς φορὲς σὲ ἀγρυπνίες, σὲ πείνα καὶ δείψα καὶ γύμνια· καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, οἱ καθημερινές μου ταλαιπωρίες»[30].

9 α. Εἶδες ὁρμαθὸ παθημάτων καὶ ἀφορμὲς καυχήσεως; Ἔπειτα προσθέτει σ' αὐτὰ καὶ τὰ κατορθώματα. Καὶ σ' αὐτὰ πάλι εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς τὴν περίσσεια τοῦ παθήματος, ὄχι τοῦ κατορθώματος· διότι, ἀφοῦ εἶπε, «οἱ καθημερινές μου ταλαιπωρίες, ἐννοώντας τὶς συνεχεῖς διώξεις, τοὺς θορύβους, τὶς δυσχέρειες (διότι αὐτὸ σημαίνει «ἡ ἐπισύστασίς μου»), πρόσθεσε, «ἡ μέριμνα ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν»[31]. Δὲν εἶπε, 'ἡ διόρθωση', ἀλλὰ ἡ «μέριμνα», ποὺ ἦταν περισσότερο πάθημα παρὰ κατόρθωμα. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ ἑπόμενα· «ποιός ἀσθενεῖ», λέγει, «καὶ δὲν ἀσθενῶ κι' ἐγώ;». Δὲν εἶπε 'τὸν διορθώνω', ἀλλὰ «ἀσθενῶ». Καὶ πάλι, «ποιός σκανδαλίζεται καὶ δὲν πυρώνομαι κι' ἐγώ;»[32]. Δὲν εἶπε, 'τὸν ἀπήλλαξα ἀπὸ τὸ σκάνδαλο', ἀλλὰ 'ἔγινα κοινωνὸς τῆς ἀθυμίας'. Ἔπειτα, γιὰ νὰ δείξει ὅτι αὐτὰ ἔχουν μεγάλες ἀμοιβές, πρόσθεσε· «ἐὰν πρέπει νὰ καυχιέμαι, θὰ καυχηθῶ γιὰ τὶς ἀδυναμίες μου». Καὶ προσθέτει κάτι ἄλλο παρόμοιο, τὴ φυγὴ ἀπὸ τὸ παράθυρο μέσα σὲ καλάθι ἀπὸ τὸ τεῖχος· κι' αὐτὸ ἀνῆκε στὸ χῶρο τῆς κακοπάθειας.

β. Ἂν λοιπὸν τὰ παθήματα ἔχουν μεγάλες ἀμοιβές, σκέψου πόσες ἀνταμοιβὲς ἐπιφυλάσσονται. Διότι δὲν θὰ παύσω νὰ σοῦ ἐπαναλαμβάνω αὐτὴν τὴν ᾠδὴ συνεχῶς, ὥστε, ὅ,τι ὑποσχέθηκα στὴν ἀρχή, αὐτὸ νὰ τὸ ἐκπληρώσω τώρα, ὑφαίνοντας ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀθυμία τοὺς λογισμοὺς ποὺ σοῦ γεννοῦν τὴν παρηγοριὰ γιὰ τὴν ἀθυμία.

γ. Γιὰ νὰ μάθεις ὅμως καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ πόσο μεγάλο πράγμα εἶναι νὰ κάμνει κανεὶς κάτι γενναῖο μέσα στὰ παθήματα καὶ πόσο ὑπολείπεται αὐτοῦ τὸ νὰ κάμνει τὸ ἴδιο ἄκοπα, σοῦ λέγω. Ὁ Ναβουχοδονόσορ ὁ Βαβυλώνιος ἐκεῖνος, ποὺ ζοῦσε σὲ σκῆπτρα καὶ διαδήματα, κατόρθωσε κάποτε ἕνα εὐαγγελικὸ ἔργο. Μετὰ ἀπὸ τὸ καμίνι κι' ἐκείνη τὴν παραδοξοποιία, ἀνέλαβε νὰ κηρύξει στὴν οἰκουμένη, ὄχι μόνο μὲ τὴ γλώσσα ἀλλὰ καὶ μὲ γράμματα, κι' ἔγραψε παντοῦ τὰ ἑξῆς. «Ὁ βασιλιὰς Ναβουχοδονόσορ πρὸς ὅλους τοὺς λαούς, τὶς φυλὲς καὶ γλῶσσες, ποὺ κατοικοῦν σ' ὅλη τὴ γῆ, ἂς εἶναι πλούσια ἡ εἰρήνη σὲ σᾶς. Θεώρησα ἀναγκαῖο νὰ σᾶς ἀναγγείλω ὅτι τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα ποὺ ἐπιτέλεσε ὁ Θεὸς ὁ Ὕψιστος γιὰ χάρη μου

32. Β' Κορ. 11,29.

*γάλα καὶ ἰσχυρά· ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ εἰς γενεὰς καὶ γενεάς». Καὶ δόγμα ἔθηκεν ὅπως πᾶς λαός, φυλή, γλῶσσα, ἣ ἐὰν εἴπῃ ῥῆμα κατὰ τοῦ Θεοῦ Σεδράχ, Μισὰχ καὶ*
35 *Ἀβδεναγώ, εἰς ἀπώλειαν ἔσονται καὶ οἱ οἶκοι αὐτῶν εἰς διαρπαγήν. Καὶ προστίθησι· «καθότι οὐκ ἔστι θεὸς ἕτερος, ὃς δυνήσεται ῥύσασθαι οὕτως». Εἶδες ἀπειλὴν ἐν τοῖς γράμμασιν; εἶδες φόβον; εἶδες διδασκαλιάν; εἶδες κήρυγμα ὑψηλὸν καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκτεταμένα γράμματα;*

40 δ. *Τί οὖν, εἰπέ μοι, τὸν αὐτὸν τοῖς ἀποστόλοις μισθὸν λήψεται, ἐπειδὴ οὕτως ἀνεκήρυξε τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, ἐπειδὴ τοσαύτην σπουδὴν ἐποιήσατο πανταχοῦ καταγγεῖλαι τὸν λόγον; Οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μὲν οὖν μέρος, ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης καταδεέστερον. Καίτοι γε τὸ αὐτὸ ἔργον ἐκείνοις ἐποίησεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ πόνος*
45 *οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα συνεζευγμένος οὐδὲ παθήματα, διὰ τοῦτο ὑποτέμνεται τὰ τῆς ἀντιδόσεως. Οὗτος μὲν γὰρ μετ' ἐξουσίας καὶ ἀδείας τοῦτο ἔπραττεν· ἐκεῖνοι δὲ κωλυόμενοι, ἐλαυνόμενοι, κοπτόμενοι, μαστιζόμενοι, ταλαιπωρούμενοι, κατακρημνιζόμενοι, καταποντιζόμενοι, λιμῷ τηκόμενοι, καθ' ἑκάστην ἀποθνήσκοντες τὴν ἡμέραν,*
50 *τὴν ψυχὴν αὐτῶν βασανιζόμενοι, καθ' ἕκαστον τῶν ἀσθενούντων ἀσθενοῦντες, καθ' ἕκαστον τῶν σκανδαλιζομένων πυρούμενοι· καὶ τῶν πόνων τούτων καὶ τῆς ἀθυμίας μάλιστα ἦσαν πλείους αἱ ἀμοιβαί. «Ἕκαστος γὰρ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται», φησί, «κατὰ τὸν ἴδιον κόπον». Οὐ γὰρ παύσομαι αὐτὸ συνεχῶς ἐπιλέγων.*

55 ε. *Διὰ δὴ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Θεός, τοῦ Παύλου πολλάκις παρακαλέσαντος τῶν παθημάτων αὐτὸν καὶ τῆς ἀθυμίας καὶ τῆς ὀδύνης καὶ τῶν κινδύνων ἀπαλλάξαι, οὐκ ἐπένευσεν. «Ὑπὲρ γὰρ τούτου τρὶς τὸν Κύριον παρεκάλεσα», φησί, καὶ οὐκ ἐπέτυχον τῆς αἰτήσεως. Τίνος γὰρ ἔμελλε, εἰπέ μοι, λήψεσθαι τὰς μεγίστας ἀμοιβάς,*
60 *εἴ γε ἀπραγμόνως ἐκήρυξε τρυφῶν καὶ ἐν εὐθυμίᾳ διάγων; Ὅτι στόμα διῇρε καὶ γλῶσσαν ἐκίνησεν οἴκοι καθήμενος; Ἀλλὰ τοῦτο καὶ τῷ τυχόντι ῥᾴδιον καὶ τῷ σφόδρα ἀναπεπτωκότι καὶ τὸν ὑγρὸν*

---

33. Δαν. 4,1–4.
34. Εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν παίδων.
35. Δαν. 3,96.

εἶναι πολὺ μεγάλα καὶ ἰσχυρά· ἡ βασιλεία του εἶναι βασιλεία αἰώνια καὶ ἡ ἐξουσία του ἐκτείνεται ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεά»[33]. Καὶ ἐξέδωκε διάταγμα, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο κάθε λαός, φυλή, γλώσσα, ποὺ θὰ ποῦν λόγο ἐναντίον τοῦ Θεοῦ τοῦ Σεδράχ, Μισὰχ καὶ Ἀβδεναγώ[34], θὰ καταδικασθοῦν σὲ θάνατο καὶ οἱ οἰκίες τους θὰ διαρπαγοῦν. Καὶ προσθέτει· «διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς ποὺ θὰ μπορέσει νὰ τοὺς σώσει»[35]. Εἶδες ἀπειλὴ στὰ γράμματα; εἶδες φόβο; εἶδες διδασκαλία; εἶδες κήρυγμα ὑψηλὸ καὶ γράμμα ἀποστελλόμενο στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης;

δ. Τί λοιπόν; Πές μου, θὰ λάβει τὸν ἴδιο μισθὸ μὲ τοὺς ἀποστόλους, ἐπειδὴ διακήρυξε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τὴ δύναμι τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔδειξε τόση σπουδὴ γιὰ νὰ διακηρύξει παντοῦ τὸν λόγο; Ἀσφαλῶς οὔτε τὸ πολλοστὸ μέρος τοῦ μισθοῦ θὰ λάβει, ἀλλὰ πάρα πολὺ κατώτερον. Ἂν καὶ βέβαια ἐπιτέλεσε τὸ ἴδιο ἔργο μ' ἐκείνους. Ἀλλ' ἐπειδὴ σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση δὲν ὑπάρχει συνδεδεμένος κόπος οὔτε παθήματα, γι' αὐτὸ ἡ ἀντίδοση μειώνεται. Διότι αὐτὸς τὸ ἔκαμνε αὐτὸ μὲ κάθε ἐξουσία καὶ ἐλευθερία, ἐνῶ ἐκεῖνοι τὸ ἔκαμναν ἐμποδιζόμενοι, διωκόμενοι, κοπτόμενοι, μαστιγούμενοι, ταλαιπωρούμενοι, κατακρημνιζόμενοι, καταποντιζόμενοι, λειώνοντας ἀπὸ πείνα, πεθαίνοντας καθημερινά, βασανιζόμενοι ψυχικά, ἀσθενώντας μαζὶ μὲ κάθε ἀσθενή, φλογιζόμενοι μαζὶ μὲ κάθε σκανδαλιζόμενο· καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς κόπους καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἀθυμία οἱ ἀμοιβὲς ἦταν περισσότερες. Διότι λέγει, «ὁ καθένας θὰ λάβει τὸν ἴδιο μισθό, σύμφωνα μὲ τὸν κόπο του»[36]. Δὲν θὰ παύσω ποτὲ νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνω αὐτό.

ε. Γι' αὐτὸ ὁ φιλάνθρωπος Θεός, ἐνῶ ὁ Παῦλος τὸν παρακάλεσε πολλὲς φορὲς νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὰ παθήματα καὶ τὴν ἀθυμία καὶ τὴν ὀδύνη καὶ τοὺς κινδύνους, δὲν συμφώνησε. Διότι λέγει, «γι' αὐτὸ τὸ πράγμα τρεῖς φορὲς παρακάλεσα τὸν Κύριο»[37], καὶ δὲν ἔγινε δεκτὴ ἡ αἴτησή μου. Πές μου, γιὰ ποιό λόγο ἐπρόκειτο νὰ λάβει τὶς μεγάλες ἀμοιβές, ἂν κήρυττε ἄκοπα, ζώντας σὲ τρυφὴ καὶ εὐθυμία; Γιὰ τὸ ὅτι ἄνοιξε τὸ στόμα του καὶ κίνησε τὴ γλώσσα, καθισμένος στὸ σπίτι του; Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι καὶ στὸν τυχόντα εὔκολο καὶ στὸν ἐντελῶς ἀδρανή, ποὺ ζεῖ βίο μαλθακὸ καὶ διαλυμένο. Τώρα

36. Α' Κορ. 3,8.
37. Β' Κορ. 12,8.

*καὶ διαλελυμένον ζῶντι βίον. Νῦν μέντοι τῶν τραυμάτων, τῶν θανάτων, τῶν δρόμων τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν, τῆς ἀθυμίας αὐ-*
65 *τῆς, τῶν δακρύων, τῶν ὀδυνῶν («τριετίαν γάρ», φησίν, «οὐκ ἐπαυσάμην νύκτα καὶ ἡμέραν μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν»), μετὰ πολλῆς παρρησίας λήψεται τὰς ἀντιδόσεις καὶ τοὺς στεφάνους.*

*10 α. Ταῦτα οὖν ἐννοοῦσα καὶ λογιζομένη ὅσον ὀδυνηροῦ καὶ ἐπιμόχθου βίου τὸ κέρδος, χαῖρε καὶ εὐφραίνου τὴν ἐπικερδῆ καὶ μυρίων γέμουσαν στεφάνων ἐκ πρώτης ἡλικίας ὁδεύσασα ὁδὸν καὶ διὰ συνεχῶν καὶ πυκνῶν παθημάτων. Καὶ γὰρ ἡ τοῦ σώματος ἀρ-*
5 *ρωστία, καὶ ποικίλη καὶ παντοδαπὴ καὶ μυρίων θανάτων χαλεπωτέρα, οὐκ ἐπαύσατό σε συνεχῶς πολιορκοῦσα· καὶ λοιδοριῶν δὲ καὶ ὕβρεων νιφάδες καὶ συκοφαντίαι οὐδέποτε διέλιπον κατὰ σοῦ φερόμεναι· ἀθυμίαι δέ σοι πυκναὶ καὶ συνεχεῖς καὶ πηγαὶ δακρύων διὰ παντὸς ἠνώχλησαν τοῦ χρόνου. Τούτων δὲ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ*
10 *ἤρκεσε τοῖς ὑπομεμενηκόσιν εἰς ὠφέλειαν πολλήν.*

*β. Ὅ τε γὰρ Λάζαρος ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας μόνης καὶ τῆς αὐτῆς ἐκοινώνησε τῷ πατριάρχῃ λήξεως, καὶ τῷ τελώνῃ δὲ ἡ λοιδορία τοῦ φαρισαίου δικαιοσύνην ὑπερβαίνουσαν τὸν φαρισαῖον ἐκόμισεν· ὅ τε κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων ἀπὸ δακρύων τὸ ἕλκος τῆς χαλε-*
15 *πῆς ἐκείνης ἁμαρτίας διώρθωσεν. Ὅταν οὖν τῶν προειρημένων ἕκαστον φαίνηται καὶ μόνον ἓν τῶν παθημάτων τούτων ἀρκέσαν, ἐννόησον πόσας αὐτὴ λήψῃ τὰς ἀμοιβάς, πάντα ὁμοῦ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ὑπομείνασα καὶ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτω λαμπροὺς ποιεῖ καὶ ζηλωτοὺς καὶ μυρίων ἐμπίμπλησιν*
20 *ἀγαθῶν, ὡς τὸ πειρασμῶν πλῆθος καὶ κίνδυνοι καὶ πόνοι καὶ ἀθυμίαι καὶ τὸ διηνεκῶς ἐπιβουλεύεσθαι καὶ παρ' ὧν οὐδαμῶς ἐχρῆν καὶ πρᾴως ἅπαντα φέρειν.*

*γ. Ἐπεὶ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰακὼβ οὐδὲν οὕτως ἐποίησε μακάριον καὶ εὐδόκιμον, ὡς ἡ συκοφαντία τότε ἐκείνη καὶ τὸ δεσμωτήριον*
25 *καὶ ἡ ἅλυσις καὶ ἡ ἐντεῦθεν ταλαιπωρία. Μέγα μὲν γὰρ αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς σωφροσύνης κατόρθωμα, ὅτε τῆς αἰγυπτιακῆς ἀκολασίας περιεγένετο καὶ τὴν ἀθλίαν ἐκείνην ἐπὶ τὴν ἄδικον αὐτὸν καλοῦσαν*

---

38. Πράξ. 20,31.
39. Λουκᾶ 16,19–31.
40. Λουκᾶ 18,9–14.
41. Μάρκ. 14,72. Ὁ Πέτρος.

ὅμως θὰ λάβει μὲ πολλὴ παρρησία τὶς ἀνταμοιβὲς καὶ τὰ στεφάνια τῶν τραυμάτων, τῶν θανάτων, τῶν δρόμων σὲ γῆ καὶ σὲ θάλασσα, τῆς ἀθυμίας αὐτῆς, τῶν δακρύων, τῶν ὀδυνῶν (διότι, λέγει, «ἐπὶ τριετία δὲν ἔπαυσα νύχτα καὶ ἡμέρα νὰ νουθετῶ μὲ δάκρυα τὸν καθένα σας»[38]), θὰ λάβει μὲ πολλὴ παρρησία τὶς ἀνταμοιβὲς καὶ τὰ στεφάνια.

10 α. Σκεπτόμενη λοιπὸν αὐτὰ καὶ συλλογιζόμενη πόσο εἶναι τὸ κέρδος τοῦ ὀδυνηροῦ καὶ ἐπίμοχθου βίου, νὰ χαίρεσαι καὶ νὰ εὐφραίνεσαι, ποὺ ἀπὸ τὴ νεότητά σου βάδισες τὴν κερδοφόρα καὶ γεμάτη μύρια στεφάνια ὁδό, ἀνάμεσα ἀπὸ συνεχῆ καὶ πυκνὰ παθήματα. Διότι ἡ ἀρρώστια τοῦ σώματος, ποικίλη καὶ παντοειδὴς καὶ ὀδυνηρότερη ἀπὸ μύριους θανάτους, δὲν ἔπαυσε νὰ σὲ πολιορκεῖ συνεχῶς. Ποτὲ δὲν ἔπαυσαν νὰ ἀπευθύνονται σὲ βάρος σου νιφάδες λοιδοριῶν καὶ ὕβρεων καὶ συκοφαντίες, ἐνῶ ὅλον τὸν καιρὸ σ' ἐνοχλοῦσαν διαπαντὸς πυκνὲς καὶ συνεχεῖς ἀθυμίες καὶ πηγὲς δακρύων. Τὸ καθ' ἕνα ἀπὸ αὐτὰ καὶ μόνο του θ' ἀρκοῦσε γιὰ πολλὴ ὠφέλεια σ' αὐτοὺς ποὺ τὸ ὑπέμειναν.

β. Πράγματι ὁ Λάζαρος καὶ μόνο γιὰ τὴν ἀρρώστια κατέστη μέτοχος τῆς ἴδιας κληρονομίας μὲ τὸν πατριάρχη Ἀβραάμ[39], ἐνῶ ἡ κατηγορία τοῦ Φαρισαίου χάρισε στὸν τελώνη δικαίωση ποὺ ξεπερνᾶ τὸν Φαρισαῖο[40]. Ἐξ ἄλλου ὁ κορυφαῖος Ἀπόστολος μὲ τὰ δάκρυα θεράπευσε τὸ ἕλκος τῆς φοβερῆς ἐκείνης ἁμαρτίας[41]. Ὅταν λοιπὸν τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα παθήματα φαίνεται καὶ μόνο του νὰ ἦταν ἀρκετό, σκέψου πόσες ἀμοιβὲς θὰ πάρεις ἐσύ, ποὺ ὑπέμεινες ὅλα μαζὶ μὲ πολλὴ ὑπερβολὴ καὶ ὅλον τὸν χρόνο. Διότι τίποτε δὲν καθιστᾶ τόσο λαμπροὺς καὶ ζηλευτοὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν τοὺς γεμίζει μύρια ἀγαθά, ὅσο τὸ πλῆθος τῶν πειρασμῶν καὶ οἱ κίνδυνοι καὶ οἱ κόποι καὶ οἱ ἀθυμίες καὶ τὸ νὰ ὑφίστανται ἐπιβουλὲς συνεχῶς, καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν ἔπρεπε καθόλου, καὶ νὰ τὰ ὑποφέρουν ὅλα μὲ πραότητα.

γ. Πράγματι καὶ τὸν υἱὸ τοῦ Ἰακὼβ τίποτε δὲν τὸν ἔκαμε τόσο μακάριο καὶ διάσημο, ὅσο ἐκείνη ἡ συκοφαντία καὶ τὸ δεσμωτήριο καὶ οἱ ἁλυσίδες καὶ ἡ ἀπὸ αὐτὰ ταλαιπωρία[42]. Βέβαια ἦταν μεγάλο τὸ κατόρθωμα τῆς σωφροσύνης του, ὅταν κατανίκησε καὶ ἀπέκρουσε ἐκείνην τὴν ἄθλια γυναίκα[43] ποὺ τὸν καλοῦσε σὲ ἐρωτικὴ ἐπαφή,

---

42. Τὸν Ἰωσήφ, Γεν. 39,7–20. 43. Γυναίκα τοῦ Πετεφρῆ.

*ὁμιλίαν διεκρούσατο, ἀλλ' οὐχ οὕτω μέγα τοῦτο ὡς τὰ παθήματα. Ποῖον γὰρ ἐγκώμιον, εἰπέ μοι, τὸ μὴ μοιχεῦσαι, μηδὲ ἀλλότριον διο-*
30 *ρῦξαι γάμον, μηδὲ μιᾶναι εὐνὴν οὐδαμόθεν αὐτῷ προσήκουσαν, μηδὲ ἀδικῆσαι τὸν εὐεργετήσαντα, μηδὲ αἰσχύνῃ περιβαλεῖν τοῦ προστάτου τὴν οἰκίαν; Ἀλλὰ τὸ ποιῆσαν αὐτὸν μέγαν ἐκεῖνο μάλιστά ἐστιν, ὁ κίνδυνος, ἡ ἐπιβουλή, ἡ μανία τῆς αἰχμαλώτου, ἡ ἐπενεχθεῖσα βία, τὸ ἄφυκτον δεσμωτήριον τοῦ θαλάμου, ὅπερ αὐτῷ*
35 *κατεσκεύασεν ἡ μοιχαλίς, τὰ δίκτυα ἃ πανταχόθεν ἀνεπέτασεν, ἡ κατηγορία, ἡ συκοφαντία, τὸ δεσμωτήριον, ἡ ἅλυσις, τὸ μηδενὸς τυχόντα τῶν δικαίων μετὰ τὸν τοσοῦτον ἆθλον ὑπὲρ οὗ στεφανοῦσθαι ἐχρῆν, ὡς κατάδικον καὶ ὑπεύθυνον ἐπὶ τὸ ὀχύρωμα ἄγεσθαι, καὶ μετὰ τῶν τὰ ἔσχατα ἡμαρτηκότων κατακλείεσθαι, ὁ αὐχμός, τὸ*
40 *σιδήριον, ἡ τοῦ δεσμωτηρίου ταλαιπωρία.*

*δ. Τότε αὐτὸν ὁρῶ λάμποντα μειζόνως ἢ ὅτε ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Αἰγύπτου καθήμενος τὸν σῖτον διένεμε τοῖς δεομένοις καὶ τὸν λιμὸν ἔλυε καὶ κοινὸς λιμὴν ἅπασιν ἐγίνετο. Τότε ὁρῶ αὐτὸν φαιδρόν, ὅτε αὐτῷ αἱ πέδαι καὶ χειροπέδαι περιέκειντο ἢ ὅτε ἐν ἱματίοις λαμ-*
45 *προῖς τὴν τοσαύτην δυναστείαν περιεβέβλητο. Ὁ μὲν γὰρ πραγματείας ἦν καιρὸς καὶ ἐμπορίας πολλῆς (ὁ τοῦ δεσμωτηρίου λέγω), ὁ δὲ τρυφῆς καὶ ἀνέσεως καὶ τιμῆς πολλὴν μὲν ἔχων τὴν ἡδονήν, οὐ πολὺ δὲ τὸ κέρδος. Διὰ τοῦτο οὐδὲ οὕτως αὐτὸν μακαρίζω τιμώμενον ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὡς φθονούμενον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν καὶ συνοί-*
50 *κους ἔχοντας τοὺς πολεμίους. Καὶ γὰρ ἐκ πρώτης ἡλικίας οἴκοθεν χαλεπὸς αὐτῷ ἀνερριπίζετο πόλεμος, τῶν πολεμούντων ἐγκαλεῖν μὲν ἐχόντων οὐδέν, τηκομένων δὲ καὶ διαρρηγνυμένων διὰ τὸ πλείονος ἀπολαύειν αὐτὸν παρὰ τοῦ πατρὸς διαθέσεως. Καίτοι γε τὸ φίλτρον ὁ νομοθέτης Μωϋσῆς οὐκ ἔφησεν ἐξ ἀρετῆς τοῦ παιδὸς*
55 *ἔχειν τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν ὠδίνων. Ἐπειδὴ γὰρ ὕστερος τῶν ἄλλων ἐτέχθη καὶ ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ (ποθεινὰ δὲ τὰ τοιαῦτα παιδία ἅτε παρ' ἐλπίδας γεννώμενα), διὰ τοῦτο ἐφιλεῖτο. «Ἠγάπα γὰρ αὐτὸν ὁ πατήρ», φησίν, «ὅτι υἱὸς γήρως ἦν αὐτῷ».*

*11 α. Ταῦτα δὲ ὁ νομοθέτης ἔγραψεν, ὡς ἔγωγε οἶμαι, οὐ τὸ ὂν δι-*

---

44. Γεν. 37,3.

ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι τόσο μεγάλο ὅσο τὰ παθήματα. Διότι, πές μου, ποιό ἐγκώμιο δικαιοῦται τὸ νὰ μὴ μοιχεύσει κανεὶς οὔτε νὰ διασπάσει ξένον γάμο οὔτε νὰ μιάνει κραββάτι ποὺ δὲν τοῦ ἀνήκει οὔτε ν' ἀδικήσει τὸν εὐεργέτη του οὔτε νὰ ντροπιάσει τὴν οἰκία τοῦ προστάτη του; Ἀλλ' αὐτὸ ποὺ τὸν ἔκαμε μεγάλον εἶναι κυρίως ἐκεῖνο, ὁ κίνδυνος, ἡ ἐπιβουλή, ἡ μανία τῆς αἰχμάλωτης στὰ πάθη, ἡ βία ποὺ ἄσκησε, τὸ ἄφευκτο δεσμωτήριο τοῦ θαλάμου ποὺ τοῦ κατασκεύασε ἡ μοιχαλίδα, τὰ δίκτυα ποὺ τοῦ τοποθέτησε ὁλόγυρα ἡ κατηγορία, ἡ συκοφαντία, τὸ δεσμωτήριο, οἱ ἁλυσίδες, τὸ ὅτι, ἐνῶ δὲν ἐπέτυχε κανένα δίκαιο μετὰ τὸν τόσο μεγάλο ἆθλο γιὰ τὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ στεφανωθεῖ, ὁδηγεῖται ὡς κατάδικος καὶ ἔνοχος στὴ φυλακὴ καὶ κλείνεται μαζὶ μ' ἐκείνους ποὺ ἔκαναν τὰ χειρότερα ἐγκλήματα, ἡ ἀκαθαρσία, τὰ σίδερα, ἡ ταλαιπωρία τοῦ δεσμωτηρίου.

δ. Τότε τὸν βλέπω νὰ λάμπει περισσότερο παρὰ ὅταν καθισμένος στὸ θρόνο τῆς Αἰγύπτου μοίραζε τὸ σιτάρι σ' ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀνάγκη κι' ἔλυνε τὴν πείνα καὶ γινόταν λιμάνι κοινὸ γιὰ ὅλους. Τότε τὸν βλέπω φαιδρόν, ὅταν ἔφερε τὶς πέδες καὶ τὶς χειροπέδες, παρὰ ὅταν εἶχε τὴν τόσο μεγάλη ἐξουσία μὲ τὰ λαμπρὰ ἐνδύματα. Ὁ πρῶτος καιρός, ἐννοῶ τοῦ δεσμωτηρίου, ἦταν καιρὸς διαπραγματεύσεων καὶ ἐμπορίας πολλῆς, ὁ ἄλλος ἦταν καιρὸς τρυφῆς καὶ ἀνέσεως καὶ τιμῆς, ποὺ εἶχε πολλὴ ἡδονή, ἀλλ' ὄχι πολὺ κέρδος. Γι' αὐτὸ οὔτε ὅταν τιμᾶται ἀπὸ τὸν πατέρα του τὸν μακαρίζω τόσο, ὅσο ὅταν φθονεῖται ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του καὶ ἔχει τοὺς συνοίκους του ἐχθρούς. Διότι ἀπὸ τὴ νεότητά του μέσα στὸ σπίτι του ἀνακινοῦνταν ἕνας σκληρὸς πόλεμος ἐναντίον του, ἂν καὶ οἱ ἀντίπαλοί του δὲν εἶχαν τίποτε νὰ τὸν κατηγορήσουν, ἀλλ' ἔλειωναν καὶ ἔσκαζαν ποὺ αὐτὸς ἀπολάμβανε περισσότερη ἀγάπη ἀπὸ τὸν πατέρα του. Ἂν καὶ βέβαια ὁ νομοθέτης Μωυσῆς δὲν εἶπε ὅτι τὸ φίλτρο εἶχε τὴν ἀρχή του ἀπὸ τὴν ἀρετή τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς γεννήσεώς του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ γεννήθηκε ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα σὲ προχωρημένα γεράματα τοῦ Ἰακὼβ (καὶ αὐτὰ τὰ παιδιὰ εἶναι ἀγαπητά, διότι γεννῶνται ἀνέλπιστα), γι' αὐτὸ ἀγαπῶνταν περισσότερο. Διότι λέγει, «τὸν ἀγαποῦσε ὁ πατέρας, διότι ἦταν υἱὸς τῶν γηρατειῶν του»[44].

11 α. Αὐτὰ τὰ ἔγραψε ὁ νομοθέτης, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ὄχι γιὰ νὰ

*ηγούμενος, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς τὴν σκῆψιν καὶ τὴν πρόφασιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα φθονούμενον τὸ μειράκιον, παραμυθήσασθαι τὸ πάθος τῶν ἀδελφῶν βουλόμενος, ἔπλασεν ἀγάπης αἰτίαν οὐ πολὺν τίκτου-*
5 *σαν αὐτῷ τὸν φθόνον. Ὅτι γὰρ οὐ τοῦτο αἴτιον ἦν τοῦ φίλτρου, ἀλλὰ ἡ ἀκμάζουσα τῆς ψυχῆς ἀρετὴ καὶ τῆς ἡλικίας ἀκμαιοτέρα οὖσα, δῆλον ἐκ τοῦ Βενιαμίν. Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ἐφιλεῖτο, πολλῷ μᾶλλον τὸν νεώτερον αὐτοῦ φιλεῖσθαι ἐχρῆν. Μετὰ γὰρ τὸν Ἰωσὴφ ἐκεῖνος ἐτέχθη καὶ οὗτος μᾶλλον υἱὸς γήρως ἦν αὐτοῦ. Ἀλλ'*
10 *ὅπερ ἔφην, τοῦ πατρὸς ἦν τὸ πλάσμα βουλομένου καταλῦσαι τὸν ἀδελφικὸν πόλεμον· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἴσχυσεν, ἀλλ' ἐξακαίετο σφοδροτέρα ἡ φλόξ. Καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν ἴσχυον ποιῆσαι τέως, κατήνεγκεν αὐτῷ ψόγον πονηρόν, αἰσχρᾷ περιέβαλον αἰτίᾳ, τὴν βάρβαρον γυναῖκα προφθάσαντες οἱ ἀδελφοὶ καὶ πολλῷ χείρους φανέντες αὐτῆς.*
15 *Ἡ μὲν γὰρ εἰς ἀλλότριον, οἱ δὲ εἰς ἀδελφὸν ἐγίνοντο πονηροί.*

*β. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστησαν τῆς κακίας, ἀλλ' ἐπηγωνίζοντο τοῖς προτέροις ἀεί, καὶ λαβόντες μόνον ἐν ἐρημίᾳ καὶ ἔσφαξαν καὶ ἀπέδοντο καὶ δοῦλον ἀντ' ἐλευθέρου ἐποίησαν καὶ δουλείαν τὴν ἐσχάτην· οὐδὲ γὰρ ὁμοφύλοις τισίν, ἀλλὰ βαρβάροις ἑτερογλώσσοις καὶ*
20 *αὐτοῖς εἰς βάρβαρον ἀπιοῦσι χώραν ἐξέδωκαν τὸν ἀδελφόν. Ὁ δὲ Θεὸς λαμπρότερον αὐτὸν ποιῶν ἠνείχετο τῶν γινομένων καὶ ἐμακροθύμει, κινδύνων κινδύνους διαδεχομένων. Μετὰ γὰρ τὸν φθόνον καὶ τὴν αἰσχρὰν διαβολὴν σφαγῇ παρέδωκαν καὶ δουλείᾳ σφαγῆς χαλεπωτέρᾳ.*

25 *γ. Μὴ γάρ μοι παραδράμῃς ἁπλῶς τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἐννόησον ἡλίκον ἦν μειράκιον εὐγενὲς ἐν οἰκίᾳ πατρικῇ τραφὲν μετὰ ἐλευθερίας ἁπάσης, μετὰ ἀγάπης πατρὸς τοσαύτης, ἀθρόον ὑπὸ ἀδελφῶν ἀπεμποληθῆναι οὐδὲν ἐχόντων ἐγκαλεῖν καὶ βαρβάροις ἐκδοθῆναι ἑτερογλώσσοις καὶ ἤθεσιν ἀλλοκότοις καὶ αὐτοθηρίοις μᾶλλον ἢ*
30 *ἀνθρώποις καὶ ἄπολιν καὶ μετανάστην καὶ ἱκέτην καὶ ξένον ἀντ' ἐλευθέρου καὶ πολίτου γενέσθαι, καὶ τοσαύτης ἀπολαύσαντα τῆς εὐημερίας, πρὸς τὴν ἐσχάτην κατενεχθῆναι ταλαιπωρίαν δουλείας*

45. Γιὰ τὸν λόγο ὅτι γεννήθηκε ἀργά, μετὰ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς του δηλαδή.

46. Γεν. 37,21–30.

διηγηθεῖ μιὰ πραγματικότητα, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐκθέσει τὴ σκέψη καὶ τὴν πρόφαση τοῦ πατέρα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ πατέρας ἔβλεπε τὸ παιδὶ νὰ τὸ φθονοῦν, θέλοντας νὰ παρηγορήσει τὸ πάθος τῶν ἀδελφῶν, ἔπλασε μιὰ αἰτία ἀγάπης, ποὺ δὲν προκαλεῖ πολὺν φθόνο. Ὅτι ὅμως δὲν ἦταν αὐτὸ αἴτιο τοῦ πατρικοῦ φίλτρου, ἀλλὰ ἡ ἀνθισμένη ἀρετὴ τῆς ψυχῆς ποὺ ἦταν ἀκμαιότερη τῆς ἡλικίας του, εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὸν Βενιαμίν. Πράγματι, ἂν ὁ Ἰωσὴφ ἀγαπῶνταν γι' αὐτὸ[45] ἀπὸ τὸν πατέρα του, πολὺ περισσότερο ἔπρεπε ν' ἀγαπᾶται ὁ νεώτερός του Βενιαμίν. Διότι αὐτὸς γεννήθηκε μετὰ τὸν Ἰωσὴφ κι' ἦταν περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον υἱὸς τῶν γηρατειῶν του. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ προσποίηση τοῦ πατέρα, ποὺ ἤθελε νὰ καταργήσει τὸν ἀδελφικὸ πόλεμο. Ἀλλ' οὔτε κι' ἔτσι δὲν τὸ κατόρθωσε· ἡ φλόγα ἔκαιε δυνατώτερη. Κι' ἐπειδὴ τότε δὲν μποροῦσαν νὰ κάμουν τίποτε, κατάφεραν ἐναντίον του μιὰ πονηρὴ μομφή, τοῦ ἀπέδωσαν μιὰ φοβερὴ κατηγορία, προλαβαίνοντας οἱ ἀδελφοὶ τὴ βάρβαρη γυναίκα καὶ παρουσιαζόμενοι πολὺ χειρότεροί της. Διότι ἐκείνη ἐνέργησε πονηρὰ σὲ ξένον, ἐνῶ αὐτοὶ ἐνέργησαν ἔτσι σὲ ἀδελφό.

β. Καὶ δὲν σταμάτησαν τὴν κακία τους οὔτε ἐδῶ, ἀλλὰ πάντοτε ἐπαύξαναν τὶς προηγούμενες ἐπιθέσεις τους, καὶ ἀφοῦ τὸν ἔπιασαν μόνον του στὴν ἐρημιά, τὸν ἔδεσαν σὰν σφάγιο, τὸν παρέδωσαν, καὶ ἀντὶ γιὰ ἐλεύθερον τὸν ἔκαμαν δοῦλο, στὴ χειρότερη δουλεία· διότι πούλησαν τὸν ἀδελφό τους ὄχι σὲ κάποιους ὁμογενεῖς, ἀλλὰ σὲ βαρβάρους ξενόγλωσσους ποὺ πήγαιναν σὲ βάρβαρη χώρα[46]. Ὁ Θεὸς ὅμως, καθιστώντας τον λαμπρότερον, ἀνεχόταν τὰ γινόμενα καὶ μακροθυμοῦσε, καθὼς οἱ κίνδυνοι διαδέχονταν τοὺς κινδύνους. Διότι μετὰ τὸν φόνο καὶ τὴν αἰσχρὴ διαβολὴ τὸν παρέδωσαν σὲ σφαγὴ καὶ σὲ δουλεία χειρότερη ἀπὸ σφαγή.

γ. Παρακαλῶ νὰ μὴ παρατρέξεις ἐπιπόλαια τὸ λεγόμενο, ἀλλὰ σκέψου πόσο φοβερὸ πράγμα εἶναι ἕνα μειράκιο εὐγενές, ποὺ ἀνατράφηκε στὴν πατρικὴ οἰκία μὲ κάθε ἐλευθερία, μὲ τόση ἀγάπη τοῦ πατέρα του, νὰ πωληθεῖ μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ σὲ ξενόγλωσσους βαρβάρους μὲ ἀλλόκοτα ἤθη καὶ μᾶλλον θηρία παρὰ ἄνθρωποι, καὶ ἀντὶ γιὰ ἐλεύθερος καὶ πολίτης νὰ γίνει ἄπατρις καὶ μετανάστης, πρόσφυγας καὶ ξένος, καὶ ἐνῶ ἀπόλαυσε τόση εὐημερία, νὰ καταπέσει στὴ χειρότερη ταλαιπωρία τῆς δουλείας, ἐνῶ ἦταν ἀσυνήθιστος τε-

*ἀήθη ὄντα μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης καὶ πικροτάτους λαβεῖν δεσπότας καὶ πρὸς ἀλλοτρίαν καὶ βάρβαρον ἀπενεχθῆναι γῆν. Ἀλλ' οὐδὲ*
35 *ἐνταῦθα ἵστατο τὰ δεινά, ἀλλ' ἐπιβουλαὶ πάλιν ἐπιβουλὰς διεδέχοντο μετὰ τὰ ὀνείρατα ἐκεῖνα τὰ θαυμαστὰ καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ προσκύνησιν προαναφωνοῦντα. Λαβόντες γὰρ αὐτὸν οὗτοι οἱ ἔμποροι οὐ κατέσχον, ἀλλ' ἑτέροις αὐτὸν πάλιν χείροσιν ἀπέδοντο βαρβάροις.*

40 *δ. Οἶσθα δὲ ἡλίκον τοῦτο εἰς συμφορᾶς λόγον, τὸ δεσπότας τοιούτους ἐκ τοιούτων ἀμείβειν. Τοῦτο γὰρ δυσκολωτέραν ποιεῖ τὴν δουλείαν, ὅταν καὶ ξένοι πάλιν οἱ κτώμενοι καὶ τῶν πρότερον ὦσι χαλεπώτεροι. Καὶ γίνεται ἐν Αἰγύπτῳ τῇ θεομάχῳ τότε καὶ μαινομένῃ, ὅθεν τὰ ἀναίσχυντα στόματα, ὅθεν αἱ βλάσφημοι γλῶσσαι.*
45 *Καὶ γίνεται παρ' Αἰγυπτίοις ὧν καὶ εἷς ἤρκεσε μόνος τὸν μέγαν Μωϋσέα δραπέτην καὶ φυγάδα ποιῆσαι. Καὶ ἐπειδὴ μικρὸν ἀνέπνευσεν ἐκεῖ, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ τὰ παράδοξα οἰκονομοῦντος, τὸν ἄγριον θῆρα τὸν ὠνησάμενον αὐτὸν ποιήσαντος πρόβατον, εὐθέως αὐτῷ σκάμματα παρεσκευάζετο πάλιν καὶ στάδιον καὶ πα-*
50 *λαίσματα καὶ ἀγῶνες καὶ ἱδρῶτες σφοδρότεροι τῶν προτέρων.*

*ε. Ἰδοῦσα γὰρ αὐτὸν ἀδίκοις ὀφθαλμοῖς ἡ κεκτημένη καὶ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως αὐτοῦ χειρωθεῖσα καὶ κατὰ κράτος ἁλοῦσα τῷ πάθει, λέαινα ἀντὶ γυναικὸς ὑπὸ τῆς ἀκολάστου ταύτης ἐπιθυμίας ἐγένετο. Καὶ πάλιν σύνοικος ὁ πολέμιος ἦν ἐναντίαν τοῖς προτέροις τὴν*
55 *ὑπόθεσιν ἔχων· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ μισοῦντες αὐτὸν τῆς οἰκίας ἐξέβαλον, αὕτη δὲ ἐρῶσα καὶ περικαιομένη τοῦ νεανίσκου. Καὶ ἦν διπλοῦς, μᾶλλον δὲ τριπλοῦς καὶ πολλαπλοῦς ὁ πόλεμος. Μὴ γάρ, ἐπειδὴ τὰ δίκτυα ὑπερήλατο καὶ τὸν βρόχον διέτεμεν ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ, νομίσῃς ἀπραγμόνως αὐτὸν ἠνυκέναι τὸν ἆθλον τοῦ-*
60 *τον· καὶ γὰρ πολὺν τὸν ἱδρῶτα ὑπέμεινε.*

*12 α. Καὶ εἰ βούλει τοῦτο σαφῶς μαθεῖν, ἐννόησον οἷόν ἐστι νεότης καὶ νεότητος ἀκμή. Ἐν γὰρ αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας τότε ἐτύγχανεν ὤν, ὅτε σφοδροτέρα τῆς φύσεως ἡ φλὸξ ἐγείρεται, ὅτε πολλὴ τῆς ἐπιθυμίας ἡ ζάλη, ὅτε ἀσθενέστερος ὁ λογισμός. Τῶν*

---

47. Οἱ Ἰσμαηλίτες ἐπρόκειτο νὰ πωλήσουν τὸν Ἰωσὴφ στὴν Αἴγυπτο, τὴν ὁποία ὁ Χρυσόστομος σὰν ξένη χαρακτηρίζει βάρβαρη. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ Αἴγυπτος τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν περισσότερο καλλιεργημένη ἀπὸ τὸ χῶρο τῶν νομάδων, ὅπου ζοῦσε ὁ Ἰακώβ.

λείως σ' αὐτήν, νὰ λάβει σκληρότατους κυρίους καὶ νὰ ὁδηγηθεῖ σὲ ξένη καὶ βάρβαρη γῆ[47]. Ὅμως τὰ δεινὰ δὲν σταμάτησαν οὔτε ἐδῶ, ἀλλὰ οἱ ἐπιβουλὲς διαδέχθηκαν πάλι τὶς ἐπιβουλὲς ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ θαυμαστὰ ὄνειρα, ποὺ προανήγγελλαν τὴν προσκύνηση τῶν ἀδελφῶν του. Πράγματι οἱ ἔμποροι αὐτοί, ποὺ τὸν πῆραν, δὲν τὸν κράτησαν, ἀλλὰ τὸν παρέδωσαν σὲ ἄλλους χειρότερους ἀπὸ αὐτοὺς βαρβάρους[48].

δ. Καὶ γνωρίζεις πόσο μεγάλη συμφορὰ εἶναι αὐτό, τὸ ν' ἀλλάσσει κανεὶς τέτοιους κυρίους ἀπὸ ξένους. Διότι αὐτὸ καθιστᾶ δυσκολώτερη τὴ δουλεία, ὅταν οἱ νέοι κάτοχοι εἶναι πάλι ξένοι καὶ χειρότεροι ἀπὸ τοὺς προηγούμενους. Καὶ φθάνει στὴν Αἴγυπτο, τὴν θεομάχο τότε καὶ μανιακὴ χώρα, ἀπὸ ὅπου προέρχονταν τὰ ἀδιάντροπα στόματα καὶ οἱ βλάσφημες γλῶσσες. Καὶ φθάνει στοὺς Αἰγυπτίους, τῶν ὁποίων κι' ἕνας μόνο ἤρκεσε νὰ καταστήσει τὸν Μωυσῆ δραπέτη καὶ φυγάδα. Κι' ἀφοῦ ἀνέπνευσε ἐκεῖ γιὰ λίγο, καθὼς ὁ φιλάνθρωπος Θεός, ποὺ οἰκονομεῖ καὶ τὰ παράδοξα, ἔκαμε πρόβατο τὸ ἄγριο θηρίο ποὺ τὸν ἀγόρασε, ἀμέσως τοῦ ἑτοιμάσθηκαν πάλι σκάμματα καὶ στάδιο καὶ παλαίσματα καὶ ἀγῶνες καὶ ἱδρῶτες χειρότεροι ἀπὸ τοὺς προηγούμενους.

ε. Βλέποντάς τον δηλαδὴ μὲ ἄδικους ὀφθαλμοὺς ἡ κυρία του, αἰχμαλωτισμένη ἀπὸ τὴν ὡραιότητα τοῦ προσώπου του καὶ κυριευμένη ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὸ ἐρωτικὸ πάθος, ἔγινε λέαινα ἀντὶ γιὰ γυναίκα ἀπὸ τὴν ἀκόλαστη αὐτὴ ἐπιθυμία. Καὶ πάλι ὁ ἐχθρὸς ἦταν συγκάτοικός του, ἔχοτας ἀντίθετη ἀπὸ τοὺς προηγούμενους ἀφορμή· διότι ἐκεῖνοι τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν οἰκία λόγω μίσους, ἐνῶ αὐτὴ ἦταν ἐρωτευμένη καὶ φλογισμένη γιὰ τὸν νεαρό[49]. Καὶ ὁ πόλεμος ἦταν διπλὸς ἢ καλύτερα τριπλὸς καὶ πολλαπλός. Ἐπειδὴ ξέφυγε τὰ δίκτυα κι' ἔσπασε τὸν βρόχο σὲ μιὰ στιγμή, μὴ νομίσεις ὅτι πραγματοποίησε αὐτὸν τὸν ἆθλο χωρὶς κόπο· διότι πράγματι ἔχυσε πολὺν ἱδρώτα.

12 α. Κι' ἂν θέλεις νὰ μάθεις σαφῶς αὐτὸ τὸ πράγμα, σκέψου τί εἶναι ἡ νεότητα καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς νεότητας. Πράγματι ὁ Ἰωσὴφ ἦταν τότε στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, ὅταν ἡ φλόγα τῆς φύσεως σηκώνεται σφοδρότερα, ὅταν ἡ ζάλη τῆς ἐπιθυμίας εἶναι μεγάλη, ὅταν ὁ

---

48. Γεν. 37,25. 39,1.
49. Γεν. 39,6 ἑἑ.

5 γὰρ νεωτέρων αἱ ψυχαὶ οὐ σφόδρα πολλῇ φράττονται τῇ συνέσει, οὐδὲ πολλὴν τῆς ἀρετῆς ποιοῦνται σπουδήν· ἀλλ' ὁ μὲν χειμὼν τῶν παθῶν χαλεπώτερος, ὁ δὲ τὰ πάθη κυβερνῶν λογισμὸς ἀσθενέστερος. Μετὰ δὲ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας, πολλὴ καὶ τῆς γυναικὸς ἦν ἡ ἀκολασία. Καὶ καθάπερ τὴν βαβυλωνίαν κάμινον αἱ περσικαὶ
10 χεῖρες ἐκεῖναι μετὰ πολλῆς ἀνῆπτον τῆς σπουδῆς, δαψιλῆ τῷ πυρὶ παρέχουσαι τὴν τροφὴν καὶ ποικίλα ὑπεκκαύματα ἐμβάλλουσαι τῇ φλογί, οὕτω δὴ καὶ τότε ἡ ἀθλία καὶ ταλαίπωρος ἐκείνη γυνὴ τῆς καμίνου ταύτης χαλεπωτέραν ἀνῆψε φλόγα, μύρων ὄζουσα, ἐπιτρίμμασι παρειῶν, ὑπογραφαῖς ὀφθαλμῶν, κατακεκλασμένῃ φωνῇ,
15 κινήμασι, βαδίσμασι διαθρυπτομένοις, ἱματίοις μαλακοῖς, περιβολῇ χρυσίων, ἑτέραις τοιαύταις μυρίαις μαγγανείαις καταγοητεύουσα τὸ μειράκιον. Καὶ καθάπερ τις θηρευτὴς δεινὸς δυσάλωτον μέλλων χειροῦσθαι ζῷον ἅπαντα κινεῖ τῆς τέχνης τὰ ὄργανα, οὕτω δὴ καὶ αὕτη τὴν σωφροσύνην εἰδυῖα τοῦ νέου (οὐδὲ γὰρ ἔμελλεν ἐν το-
20 σούτῳ χρόνῳ λανθάνειν) πολλῆς ἐνόμισεν αὐτῇ δεῖν παρασκευῆς ἐπὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ νεανίσκου καὶ διὰ τοῦτο πάντα ἐκίνει τῆς ἀκολασίας τὰ μηχανήματα. Καὶ οὐδὲ τούτοις ἠρκεῖτο μόνοις, ἀλλὰ καὶ καιρὸν καὶ τόπον ἐπετήρει πρὸς τὴν θήραν ἐπιτήδειον.

β. Διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως ἁλοῦσα προσέβαλεν, ἀλλὰ πολὺν ἀνέ-
25 μεινε χρόνον τὴν πονηρὰν ταύτην ἐπιθυμίαν ὠδίνουσα καὶ παρασκευαζομένη, δεδοικυῖα μὴ τῷ τάχει καὶ ταῖς ἐσχεδιασμέναις αὐτῆς ἐπιβουλαῖς διαφύγῃ τὸ θήραμα. Καί ποτε εὑροῦσα μόνον ἔνδον ἐν τῷ οἴκῳ τὰ συνήθη ποιοῦντα ἀνασκάπτει βαθύτερον λοιπὸν τὸ βάραθρον καὶ τὰ πτερὰ τῆς ἡδονῆς πάντοθεν ἀναπετάσασα, ὥσπερ ἐν
30 μέσοις δικτύοις λοιπὸν ἔχουσα τὸν ἀετόν, ἐπεισέρχεται καὶ μόνη μόνον ἀπολαβοῦσα (μᾶλλον δὲ οὐ μόνη· καὶ γὰρ καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν φύσιν καὶ τὰ αὐτῆς μηχανήματα συμπαρόντα εἶχεν αὐτῇ)· ἕλκει λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἄδικον πρᾶξιν πρὸς βίαν τὸν γενναῖον ἐκεῖνον. Τί τοῦ πειρασμοῦ τούτου χαλεπώτερον; Ποίας τοῦτο καμίνου καὶ φλογὸς
35 οὐ σφοδρότερον, νέον σφριγῶντα, δοῦλον, ἔρημον, ἄπολιν, ξένον, μετανάστην, ὑπὸ δεσποίνης οὕτως ἀκολάστου καὶ μαινομένης,

λογισμὸς εἶναι ἀσθενέστερος. Οἱ ψυχὲς τῶν νεωτέρων δὲν τειχίζονται ἀπὸ τὴν πολλὴ σύνεση οὔτε δείχνουν πολὺν ζῆλο γιὰ τὴν ἀρετή· ἀλλὰ ἡ τρικυμία τῶν παθῶν εἶναι φοβερώτερη, ἐνῶ ὁ λογισμὸς ποὺ κυβερνᾶ τὰ πάθη εἶναι ἀσθενέστερος. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὴν ἡλικία του ἦταν μεγάλη καὶ ἡ ἀκόλαστη τόλμη τῆς γυναίκας. Καὶ ὅπως τὸ βαβυλωνιακὸ καμίνι τὸ ἄναβαν ἐκεῖνα τὰ περσικὰ χέρια μὲ πολὺν ζῆλο, παρέχοντας στὴ φωτιὰ πλούσια τροφὴ καὶ ρίχνοντας στὴ φλόγα διάφορα προσανάμματα[50], ἔτσι λοιπὸν καὶ τότε ἐκείνη ἡ ἄθλια καὶ ταλαίπωρη γυναίκα· ἄναψε φλόγα χειρότερη ἀπὸ αὐτὸ τὸ καμίνι, καταγοητεύοντας τὸν νεαρὸ μὲ τὶς μυρωδιὲς ποὺ ἀνέδιδε, τὰ κοκκινάδια στὰ μάγουλα, τὶς ζωγραφιὲς τῶν ὀφθαλμῶν, τὴ γοητευτικὴ φωνή, τὰ κινήματα, τὸ προκλητικὸ βάδισμα, τὰ μαλακὰ ἐνδύματα, τὰ χρυσαφικά της καὶ μὲ τὶς μύριες ἄλλες παρόμοιες γοητεῖες. Καὶ ὅπως κάποιος δεινὸς κυνηγός, ποὺ ἐπιδιώκει νὰ συλλάβει ἕνα ζῶο ποὺ δύσκολα συλλαμβάνεται, κινεῖ ὅλα τὰ ὄργανα τῆς τέχνης, ἔτσι λοιπὸν κι' αὐτή, γνωρίζοντας τὴ σωφροσύνη τοῦ νέου (διότι αὐτὴ δὲν μποροῦσε νὰ μείνει κρυφὴ τόσον πολὺ χρόνο), νόμισε ὅτι τῆς χρειάζεται πολλὴ προπαρασκευὴ γιὰ τὴν αἰχμαλώτισι τοῦ νεαροῦ, καὶ γι' αὐτὸ κινοῦσε ὅλα τὰ μηχανήματα τῆς ἀκολασίας. Καὶ δὲν ἀρκέσθηκε οὔτε σ' αὐτὰ μόνο, ἀλλὰ παραμόνευε, ὥστε νὰ βρεῖ τὸν κατάλληλο γιὰ τὸ κυνήγι καιρὸ καὶ τόπο.

β. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐπιτέθηκε ἀμέσως μόλις κυριεύθηκε ἀπὸ τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ περίμενε πολὺν χρόνο, ἐγκυμονώντας αὐτὴν τὴν πονηρὴ ἐπιθυμία καὶ προετοιμαζόμενη, ἐπειδὴ φοβόταν μὴ τυχὸν ἀπὸ τὴν ταχύτητα καὶ τὶς προσχεδιασμένες ἐπιβουλές της διαφύγει τὸ θήραμα. Καὶ κάποτε, ποὺ τὸν βρῆκε μόνον του μέσα στὸ σπίτι νὰ ἐκτελεῖ τὰ συνηθισμένα καθήκοντα του, σκάβει βαθύτερα τὸ βάραθρο καὶ ἀνοίγοντας ἀπὸ παντοῦ τὰ φτερὰ τῆς ἡδονῆς, μὲ τὴν ἰδέα ὅτι ἔχει πλέον μέσα στὰ δίκτυα τὸν ἀετό, εἰσέρχεται στὸ δωμάτιό του καὶ ἔχοντας τον μόνη καὶ μόνον αὐτὸν (μᾶλλον ὅμως ὄχι μόνη, διότι εἶχε παρόντα μαζί της καὶ τὴν ἡλικία καὶ τὴ φύση τοῦ νέου καὶ τὰ μηχανήματά της), σύρει ἔτσι πρὸς τὴν ἄδικη πράξη βίαια τὸν γενναῖο ἐκεῖνον. Τί ὑπάρχει χειρότερο ἀπ' αὐτὸν τὸν πειρασμό; Ποιᾶς καμίνου καὶ ποιᾶς φλόγας δὲν εἶναι αὐτὸ σφοδρότερο, τὸ νὰ συλλαμβάνεται ἕνας νέος σφριγηλός, δοῦλος, ἔρημος, ἄπατρις, ξέ-

50. Τὸ καμίνι, ὅπου ρίφθηκαν οἱ τρεῖς παῖδες, Δανιὴλ 3,19 ἑ.ἑ.

*οὕτω πλουτούσης, καὶ τοσαύτην δυναστείαν περιβεβλημένης, ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ (συντελεῖ γὰρ καὶ τοῦτο πρὸς τὴν τοιαύτην ἅλωσιν), συνειλημμένον κατέχεσθαί τε καὶ κολακεύεσθαι καὶ πρὸς εὐνὴν*
40 *ἄγεσθαι δεσποτικήν, καὶ ταῦτα μετὰ τοσούτους κινδύνους καὶ ἐπιβουλάς;*

*γ. Οἶσθα γὰρ ὡς οἱ πολλοί, ὅταν τεταριχευμένοι τύχωσι τοῖς δεινοῖς, εἰς τρυφὴν καλούμενοι καὶ ἄνεσιν καὶ τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον βίον, προθυμότερον ἐπιτρέχουσιν. Ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος, ἀλλ'*
45 *ἔμενε διὰ πάντων τὴν οἰκείαν καρτερίαν ἐπιδεικνύμενος. Ἐγὼ τὸν θάλαμον ἐκεῖνον καὶ τὴν βαβυλωνίαν κάμινον καὶ τὸν τοῦ Δανιὴλ λάκκον καὶ τὴν γαστέρα τοῦ θαλασσίου θηρίου εἰς ἣν ὁ προφήτης ἐνέπεσε, θαρρῶν ἴσην ἂν προσείποιμι, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ τούτων χαλεπώτερον. Ἐκεῖ μὲν γὰρ τῆς ἐπιβουλῆς ἡ νίκη σώματος ἦν*
50 *ἀπώλεια, ἐνταῦθα δὲ ψυχῆς πανωλεθρία καὶ θάνατος ἀθάνατος καὶ συμφορὰ παραμυθίαν οὐκ ἔχουσα. Οὐ ταύτῃ δὲ μόνον χαλεπὸς ὁ λάκκος οὗτος ἦν, ἀλλ' ὅτι μετὰ τῆς βίας καὶ τοῦ δόλου καὶ πολλῆς ἔγεμε τῆς κολακείας, πολλοῦ τοῦ ποικίλου καὶ παντοδαποῦ πυρός, οὐ σῶμα καίοντος, ἀλλὰ αὐτὴν φλέγοντος τὴν ψυχήν.*

55 *δ. Καὶ τοῦτο αὐτὸ δηλῶν ὁ Σολομὼν ὁ μάλιστα ταῦτα μετὰ ἀκριβείας εἰδὼς ἡλίκον ἐστὶ τὸ γυναικὶ συμβάλλειν ἄνδρα ἐχούσῃ· «ἀποδήσει τις», φησί, «πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια οὐ κατακαύσει; Ἢ περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθράκων πυρός, τοὺς δὲ πόδας οὐ καταφλέξει; Οὕτως ὁ πορευόμενος πρὸς γυναῖκα ὕπανδρον καὶ πᾶς ὁ*
60 *ἁπτόμενος αὐτῆς οὐκ ἀθῳωθήσεται». Ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὥσπερ, φησίν, οὐκ ἔνι ὁμιλοῦντα πυρὶ μὴ κατακαίεσθαι, οὕτως οὐδὲ γυναιξὶ συνόντα διαφεύγειν τὸν ἐντεῦθεν ἐμπρησμόν. Οὗτος δὲ ὃ πολλῷ χαλεπώτερον ἦν ὑπέμεινεν. Οὐ γὰρ αὐτὸς αὐτῆς ἥψατο, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνης κατείχετο μόνος ὑπὸ μόνης ἀπειλημμένος. Καίτοι*
65 *τοσούτοις ἤδη κακοῖς κατειργασμένος καὶ τοσαύταις τεταριχευμένος ἐπιβουλαῖς καὶ ἀνέσεως ἐπιθυμῶν καὶ ἀδείας, ἀλλ' ὅμως ἐν τοσούτοις δικτύοις ὢν καὶ ποικίλον θηρίον ὁρῶν αὐτῷ προσβάλλον καὶ διὰ πάντων αὐτὸν κατατοξεῦον, διὰ τῆς ἁφῆς, διὰ τῆς φωνῆς,*

51. Ὁ Χρυσόστομος στὴ ρητορική του περιγραφὴ ἐπιλέγει τρία παραδείγματα ἐγκλεισμοῦ ἱερῶν προσώπων σὲ κλειστοὺς καὶ ἡμίκλειστους χώρους, γιὰ νὰ δείξει ὅτι κάτι τέτοιο ἦταν καὶ ὁ ἐγκλωβισμὸς τοῦ Ἰωσὴφ στὸ θάλαμο τῆς Αἰγύπτιας.

νος, μετανάστης ἀπὸ μιὰ τόσο ἀκόλαστη καὶ μανιακή, τόσο πλούσια καὶ μὲ τόση ἐξουσία, σὲ μιὰ τέτοια ἀπομόνωση (διότι κι' αὐτὸ συντελεῖ στὴν παρόμοια ἅλωση), νὰ κρατεῖται ἀπὸ αὐτήν, νὰ κολακεύεται καὶ νὰ ὁδηγεῖται πρὸς τὸ κρεββάτι τοῦ κυρίου του, καὶ ὅλα αὐτὰ μετὰ ἀπὸ τοὺς τόσους κινδύνους καὶ τὶς ἐπιβουλές;

γ. Γνωρίζεις βέβαια ὅτι οἱ πολλοί, ὅταν τύχει νὰ εἶναι ταριχευμένοι μέσα στὰ δεινά, καλούμενοι σὲ τρυφή, ἄνεση καὶ βίο μαλθακὸ καὶ παραλυμένο, προστρέχουν προθυμότερα. Δὲν συνέβηκε ὅμως τὸ ἴδιο μ' ἐκεῖνον· ἀλλὰ ἐπέμενε νὰ δείχνει τὴν καρτερία του σὲ ὅλα. Ἐγὼ ἐκείνη τὴν κρεββατοκάμαρα θὰ τολμοῦσα νὰ τὴν χαρακτηρίσω ἴση μὲ τὴ βαβυλωνιακὴ κάμινο, τὸ λάκκο τοῦ Δανιὴλ καὶ τὴν κοιλιὰ τοῦ θαλάσσιου θηρίου στὴν ὁποία ἔπεσε ὁ προφήτης[51], ἢ καλύτερα καὶ πολὺ χειρότερη ἀπὸ αὐτά. Διότι ἐκεῖ ἡ νίκη τῆς ἐπιβουλῆς ἦταν ἀπώλεια σώματος, ἐδῶ ὅμως ἦταν πανωλεθρία ψυχῆς καὶ αἰώνιος θάνατος καὶ συμφορὰ ποὺ δὲν εἶχε παρηγοριά. Καὶ δὲν ἦταν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ φοβερὸς αὐτὸς ὁ λάκκος, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ μαζὶ μὲ τὴ βία καὶ τὸν δόλο ἦταν γεμάτος καὶ μὲ πολλὴ κολακεία, πολλὴ καὶ παντοειδὴ φωτιά, ποὺ δὲν καίει σῶμα μόνο, ἀλλὰ φλέγει καὶ τὴν ἴδια τὴν ψυχή.

δ. Καὶ αὐτὸ θέλοντας νὰ δηλώσει ὁ Σολομών, αὐτὸς ποὺ κατ' ἐξοχὴν γνώριζε αὐτὰ τὰ πράγματα μὲ ἀκρίβεια, πόσο βαρὺ εἶναι τὸ νὰ ἔχει κανεὶς ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ ἔγγαμη γυναίκα, λέγει· «θὰ βάλει κανεὶς φωτιὰ στὸν κόλπο του, καὶ δὲν θὰ κάψει τὰ ἐνδύματά του; Ἢ θὰ περπατήσει κανεὶς σὲ ἄνθρακες φωτιᾶς καὶ δὲν θὰ κατακάψει τὰ πόδια του; Ἔτσι καὶ ὅποιος πηγαίνει σὲ ἔγγαμη γυναίκα καὶ τὴν ἐγγίζει δὲν θὰ παραμείνει ἀθῶος»[52]. Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἑξῆς· ὅπως δηλαδὴ ὅποιος ἐγγίζει τὴ φωτιὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ καεῖ, ἔτσι καὶ ὅποιος ἐγγίζει γυναίκα δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγει τὸν ἀπ' αὐτὴν ἐμπρησμό. Ὁ Ἰωσὴφ ὅμως ὑπέμεινε κάτι ποὺ ἦταν πολὺ ὀδυνηρότερο. Διότι δὲν ἔγγισε ὁ ἴδιος αὐτήν, ἀλλὰ κρατοῦνταν ἀπὸ ἐκείνην δυνατά, μόνος ἀπὸ μόνην. Μολονότι ὅμως ἦταν ἤδη ταλαιπωρημένος ἀπὸ τόσα κακὰ κι' ἀπὸ τόσες ἐπιβουλὲς περιστοιχισμένος, κι' ἐπιθυμοῦσε ἄνεση καὶ ἀσφάλεια, παρὰ ταῦτα, βρισκόμενος σὲ τόσα δίκτυα καὶ βλέποντας ἕνα ποικιλόμορφο θηρίο νὰ τὸν ἐπιτίθεται καὶ νὰ τὸν τοξεύει μὲ ὅλα τὰ μέσα, μὲ τὴ ἀφή, μὲ τὴ φωνή,

52. Παροιμ. 6,27–29

*διὰ τῶν ὀμμάτων, διὰ τῶν ἐπιτριμμάτων, διὰ τῆς ὑπογραφῆς, διὰ*
*70 τῶν χρυσίων, διὰ τῶν μύρων, διὰ τῶν ἱματίων, διὰ τοῦ ἤθους, διὰ*
*τῶν ρημάτων, διὰ τοῦ κόσμου τοῦ περικειμένου, διὰ τῆς ἐρημίας,*
*διὰ τῆς μονώσεως, διὰ τοῦ λανθάνειν, διὰ τοῦ πλούτου, διὰ τῆς δυ-*
*ναστείας, ἔχουσαν μετὰ τούτων συνεργόν, ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπον,*
*τὴν ἡλικίαν, τὴν φύσιν, τὴν δουλείαν, τὸ ἐν ἀλλοτρίᾳ εἶναι, πᾶσαν*
*75 ἐνίκησε τὴν φλόγα ἐκείνην.*

*13 α. Ἐγὼ τοῦτον τὸν πειρασμὸν καὶ τοῦ φθόνου τῶν ἀδελφῶν*
*καὶ τοῦ μίσους τοῦ συγγενικοῦ καὶ τῆς πράσεως καὶ τῆς τῶν βαρβά-*
*ρων δεσποτείας καὶ τῆς μακρᾶς ἀποδημίας καὶ τῆς ἐν ἀλλοτρίᾳ δια-*
*τριβῆς καὶ τοῦ δεσμωτηρίου καὶ τῆς ἀλύσεως καὶ τοῦ μακροῦ χρό-*
*5 νου καὶ τῆς αὐτόθι ταλαιπωρίας πολὺ χαλεπώτερον εἶναί φημι· καὶ*
*γὰρ περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος ἦν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτον διέφυγε*
*τὸν πόλεμον, καὶ ἐγένετο ἐνταῦθα πνεῦμα δρόσου διασυρίζον, ἀπό*
*τε τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ νέου· τοσοῦτο γὰρ αὐτῷ*
*περιῆν ἀταραξίας καὶ σωφροσύνης, ὅτι καὶ τὴν τῆς ἐκείνης μανίαν*
*10 καταλῦσαι ἐσπούδασε· πλὴν ἐπειδὴ αὐτὸς ἐξῆλθεν ἀνέπαφος,*
*ὥσπερ οἱ νεανίσκοι τὴν περσικὴν διαφυγόντες φλόγα («οὐδὲ γὰρ*
*ὀσμὴ πυρὸς ἦν ἐν αὐτοῖς» φησί), καὶ σωφροσύνης μέγας ἀθλητὴς*
*ἀνεδείχθη καὶ ἀδάμαντα ἐμιμήσατο.*

*β. Ἴδωμεν οἵων εὐθέως ἀπήλαυσε καὶ τί μετὰ τὸν ἆθλον τοῦτον*
*15 διαδέχεται τὸν στεφανίτην. Ἐπιβουλαὶ πάλιν καὶ βάραθρα καὶ θά-*
*νατος καὶ κίνδυνοι καὶ συκοφαντίαι καὶ μῖσος ἄλογον. Ἡ γὰρ ἀθλία*
*τότε ἐκείνη ὑπὸ τῆς χαλεπῆς μανίας ἐμβακχευομένη θυμῷ παραμυ-*
*θεῖται τὸν ἔρωτα καὶ πάθος συνάπτει πάθει καὶ ἐπιθυμίᾳ ἀκολάστῳ*
*προστίθησιν ὀργὴν ἄδικον, καὶ μετὰ τὴν μοιχείαν γίνεται καὶ ἀνδρο-*
*20 φόνος. Καὶ πνέουσα θηριωδίας πολλῆς καὶ φόνιον βλέπουσα καθί-*
*ζει δικαστήριον διεφθαρμένον, τὸν ἐκείνου δεσπότην, τὸν ἄνδρα τὸν*
*ἑαυτῆς, τὸν βάρβαρον, τὸν Αἰγύπτιον, καὶ εἰσάγει κατηγορίαν ἀμάρ-*
*τυρον. Καὶ οὐδὲ ἀφίησιν εἰσελθεῖν εἰς δικαστήριον τὸν ἐγκαλούμε-*
*νον, ἀλλ' ἐρήμην κατηγορεῖ τῇ τε ἀνοίᾳ καὶ τῇ εὐνοίᾳ τοῦ δικάζον-*
*'5 τος, τῇ τε ἀξιοπιστίᾳ τοῦ οἰκείου προσώπου καὶ τῷ δοῦλον εἶναι*
*τὸν ἐγκαλούμενον, θαρροῦσα καὶ τὰ ἐναντία εἰποῦσα τῶν γενομέ-*
*νων ἐκράτησε τοῦ δικαστοῦ καὶ τὴν νικῶσαν ἔπεισε ψῆφον ἐξενεγ-*
*κεῖν καὶ καταδικάσαι τὸν ἀνεύθυνον καὶ τιμωρίαν ἐπιθεῖναι χαλε-*

53. Δαν. 3,27.

με τὰ μάτια, μὲ τὰ φκιασίδια, μὲ τὰ ψιμύθια, μὲ τὰ χρυσαφικά, μὲ τὰ μύρα, μὲ τὰ φορέματα, μὲ τὰ φερσίματα, μὲ τὰ λόγια, μὲ τὰ στολίδια, μὲ τὴν ἐρημία, μὲ τὴν ἀπομόνωση, μὲ τὴν ἀπόκρυψη, μὲ τὸν πλοῦτο, μὲ τὴν ἐξουσία, ἔχοντας μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ συνεργό, ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὴν ἡλικία, τὴ φύση, τὴν δουλεία, τὴ διαμονὴ σὲ ξένη χώρα, νίκησε ὅλη ἐκείνη τὴ φλόγα.

13 α. Ἐγὼ φρονῶ ὅτι αὐτὸς ὁ πειρασμὸς εἶναι πολὺ πιὸ ὀδυνηρὸς καὶ ἀπὸ τὸν φθόνο τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀπὸ τὸ συγγενικὸ μίσος καὶ ἀπὸ τὴν πώληση καὶ ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν βαρβάρων καὶ ἀπὸ τὴ μακροχρόνια ξενιτιὰ καὶ ἀπὸ τὴν παραμονὴ σὲ ξένη γῆ, καὶ ἀπὸ τὴ φυλάκιση καὶ ἀπὸ τὶς ἁλυσίδες καὶ ἀπὸ τὴ μακρόχρονη ἐκεῖ ταλαιπωρία· διότι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ἐσχάτου κινδύνου. Ἀφοῦ ὅμως διέφυγε καὶ αὐτὸν τὸν πόλεμο καὶ ἐπικράτησε ἐδῶ δροσιστικὸς ἄνεμος, ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀρετὴ τοῦ νεαροῦ, τόση ἀταραξία καὶ σωφροσύνη ἐπέδειξε, ὥστε φρόντισε νὰ καταλύσει καὶ τὴν μανία ἐκείνης. Πλὴν ὅμως, ἐπειδὴ ἐξῆλθε ἀνέπαφος, ὅπως οἱ νεαροὶ διέφυγαν τὴν περσικὴ φλόγα (διότι, λέγει, «δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτοὺς οὔτε ὀσμὴ φωτιᾶς»[53]), ἀναδείχθηκε σὲ μεγάλο ἀθλητὴ σωφροσύνης καὶ μιμήθηκε τὸ διαμάντι.

β. Ἂς δοῦμε λοιπὸν τί ἀπόλαυσε ἀμέσως καὶ τί ἀνέμεινε τὸν νικητὴ μετὰ τὸν ἆθλο αὐτόν. Πάλι τὸν ἀνέμεναν βάραθρα καὶ θάνατος, κίνδυνοι καὶ συκοφαντίες, καὶ μίσος παράλογο. Διότι ἡ ἄθλια ἐκείνη γυναίκα, γενομένη ἐκτὸς ἑαυτῆς ἀπὸ τὴ φοβερὴ βακχικὴ μανία, παρηγορεῖ τὸν ἔρωτα μὲ τὴ μανία, συνάπτει πάθος στὸ πάθος, προσθέτει ἄδικη ὀργὴ στὴν ἀκόλαστη ἐπιθυμία, καὶ μετὰ τὴ μοιχεία γίνεται καὶ ἀνδροφόνος. Γεμάτη ἀπὸ πολλὴ θηριωδία καὶ φονικὰ αἰσθήματα, ἐγκαθιστᾶ διεφθαρμένο δικαστήριο, τὸν κύριο τοῦ Ἰωσήφ, τὸν σύζυγό της, τὸν βάρβαρο, τὸν Αἰγύπτιο, καὶ εἰσάγει μιὰ ἀμάρτυρη κατηγορία. Κι' οὔτε κἂν ἀφήνει τὸν κατηγορούμενο νὰ εἰσέλθει στὸ δικαστήριο, ἀλλὰ τὸν κατηγορεῖ ἐρήμην, στηριζομένη στὴν ἀνοησία καὶ τὴν εὔνοια τοῦ δικαστοῦ[54], στὴν ἀξιοπιστία τῆς προσωπικότητάς της καὶ στὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κατηγορούμενος ἦταν δοῦλος· καί, ἀφοῦ εἶπε τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ πραγματικὰ συνέβηκαν, ἐπιβλήθηκε στὸ δικαστὴ καὶ τὸν ἔπεισε νὰ ἐκφέρει τὴ νικηφόρα ψῆφο, νὰ καταδικάσει τὸν ἀθῶο καὶ νὰ τοῦ ἐπιβάλει φοβε-

---

54. Τοῦ συζύγου της δηλαδη Πετεφρῆ.

*πωτάτην, καὶ δεσμωτήριον εὐθέως καὶ ἀπαγωγὴ καὶ ἅλυσις. Καὶ*
30 *μηδὲ ἰδὼν δικαστὴν κατεκρίνετο ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, κατεκρίνετο ὡς μοιχός, ὡς δεσποτικῆς ἐπιθυμήσας εὐνῆς, ὡς ἀλλότριον διορύξας γάμον, ὡς ἁλούς, ὡς ἐληλεγμένος.*

*γ. Ὅ τε γὰρ δικαστής, ἥ τε κατήγορος παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ τὴν*
35 *ἀλήθειαν οὐκ εἰδόσιν, ἥ τε τιμωρία ἀξιόπιστον ἐποίει τὸ δρᾶμα φαίνεσθαι. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐθορύβησεν ἐκεῖνον, οὔτε εἶπεν· 'αὗται τῶν ὀνείρων αἱ ἀμοιβαί; τοῦτο τῶν ὄψεων ἐκείνων τὸ τέλος; ταῦτα τῆς σωφροσύνης τὰ ἔπαθλα; κρίσις ἄλογος καὶ ψῆφος ἄδικος καὶ πονηρὰ πάλιν ὑπόληψις; Ὡς ἠταιρηκὼς ἐξεβλήθην ἔναγχος τῆς πα-*
40 *τρῴας οἰκίας, ὡς μοιχὸς καὶ σωφροσύνην διορύξας γυναικὸς εἰς δεσμωτήριον εἰσάγομαι νῦν καὶ ταῦτα περὶ ἐμοῦ πάντες ψηφίζονται. Καὶ οἱ μὲν ἀδελφοί, οἱ μέλλοντές με προσκυνεῖν (τοῦτο γὰρ τὰ ὀνείρατα ἐδήλου), ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἀδείᾳ καὶ τρυφῇ καὶ πατρίδι καὶ οἰκίᾳ πατρῴᾳ· ἐγὼ δὲ ὁ μέλλων αὐτῶν κρατεῖν, μετὰ τυμβωρύχων,*
45 *μετὰ λῃστῶν, μετὰ βαλαντιοτόμων ἐνταῦθα δέδεμαι· οὔτε μετὰ τὸ τῆς πατρίδος ἐκπεσεῖν θορύβων ἀπαλλαττόμενος καὶ πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ πάλιν βάραθρα ἡμᾶς καὶ ξίφη ἠκονημένα διαδέχεται. Καὶ ἡ μὲν τοιαῦτα δράσασα καὶ συκοφαντήσασα, δι' ἑκατέρων τῶν τολμημάτων ἀποτμηθῆναι δικαία, χορεύει καὶ σκιρτᾷ νῦν*
50 *ὥσπερ ἐπὶ τροπαίοις καὶ λαμπροῖς ἐπινικίοις ἐστεφανωμένη· ἐγὼ δὲ ὁ μηδὲν ἠδικηκὼς τὴν ἐσχάτην τίνω δίκην'.*

*δ. Οὐδὲν τούτων ἐκεῖνος εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν· ἀλλ', ὥσπερ ἀθλητὴς διὰ στεφάνων ὁδεύων, οὕτως ἔχαιρε καὶ ηὐφραίνετο, οὔτε τοῖς ἀδελφοῖς, οὔτε τῇ μοιχαλίδι μνησικακῶν. Πόθεν τοῦτο δῆλον;*
55 *Ἐξ ὧν αὐτὸς πρός τινα τῶν αὐτόθεν δεδεμένων διελέχθη τότε. Τοσοῦτον γὰρ ἀπεῖχεν ὑπὸ ἀθυμίας ἁλῶναι ὅτι καὶ ἑτέροις ἔλυσε λύπας. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδέ τινας αὐτόθι τεταραγμένους καὶ συγκεχυμένους καὶ ἀθυμοῦντας, προσῆλθεν εὐθέως τὴν αἰτίαν εἰσόμενος. Καὶ μαθὼν ὅτι ἐξ ὄψεως ὀνειράτων ὁ θόρυβος ἦν, διέλυσε τὰ ὀνείρατα.*

ρώτατη τιμωρία, δηλαδὴ ἄμεση ἔγκλειση στὸ δεσμωτήριο καὶ τὶς ἁλυσίδες. Ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἄνδρας, χωρὶς νὰ δεῖ κἂν δικαστή, καταδικάσθηκε καί, τὸ χειρότερο, καταδικάσθηκε ὡς μοιχός, σὰν νὰ ἐπιθύμησε τάχα τὸ κρεββάτι τοῦ κυρίου του, σὰν νὰ διέσπασε ξένο γάμο, σὰν νὰ συνελήφθηκε σὲ ἔνοχη ἐγκληματικὴ πράξη.

γ. Καὶ ὁ δικαστὴς καὶ ἡ κατήγορος καθὼς καὶ ἡ τιμωρία ποὺ ἐπιβλήθηκε ἔκαμναν νὰ φαίνεται τὸ πράγμα ἀξιόπιστο στοὺς πολλοὺς ποὺ δὲν γνώριζαν τὴν ἀλήθεια. Ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θορύβησε ἐκεῖνον, οὔτε εἶπε· 'αὐτὲς εἶναι οἱ ἀμοιβὲς τῶν ὀνείρων; αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος ἐκείνων τῶν ὁράσεων; αὐτὰ εἶναι τὰ ἔπαθλα τῆς σωφροσύνης; ἄδικη κρίση καὶ ἄδικη ἀπόφαση καὶ πάλι πονηρὴ ὑπόληψη; Πρόσφατα διώχθηκα ἀπὸ τὴν πατρικὴ οἰκία ὡς πόρνος, τώρα εἰσάγομαι στὸ δεσμωτήριο ὡς μοιχὸς καὶ ὡς φθορέας τῆς σωφροσύνης μιᾶς γυναίκας, καὶ ὅλοι μὲ καταδικάζουν γι' αὐτά. Οἱ ἀδελφοί μου, ποὺ ἔπρεπε νὰ μὲ προσκυνοῦν (ὅπως δήλωναν τὰ ὄνειρα) ζοῦν σ' ἐλευθερία καὶ ἄνεση καὶ τρυφὴ στὴν πατρίδα καὶ στὸ πατρικὸ σπίτι, ἐνῶ ἐγώ, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνω κύριός τους, εἶμαι ἐδῶ δεμένος μαζὶ μὲ τοὺς τυμβωρύχους καὶ τοὺς ληστὲς καὶ τους πορτοφολάδες· ἀφοῦ ἔχασα τὴν πατρίδα μου καὶ χωρὶς ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ θορύβους καὶ ταραχές, καὶ στὴν ξενιτιὰ πάλι μὲ περίμεναν βάραθρα καὶ ξίφη. Κι' ἐκείνη βέβαια, ποὺ διέπραξε τέτοια καὶ συκοφάντησε καὶ ἦταν σωστὸ ν' ἀποκεφαλισθεῖ καὶ γιὰ τὶς δύο πράξεις της, τώρα χορεύει καὶ πηδᾶ, σὰν νὰ ἔχει στεφανωθεῖ γιὰ τρόπαια καὶ λαμπρὰ ἐπινίκια, ἐνῶ ἐγώ, ποὺ δὲν διέπραξα κανένα ἀδίκημα, ὑφίσταμαι τὴν ἐσχάτη τιμωρία'.

δ. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπε οὔτε σκέφθηκε ἐκεῖνος· ἀλλά, σὰν ἀθλητὴς ποὺ βαδίζει στεφανωμένος, τόσο πολὺ χαιρόταν καὶ εὐφραινόταν, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται μνησικακία οὔτε γιὰ τοὺς ἀδελφοὺς οὔτε γιὰ τὴ μοιχαλίδα. Ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερὸ αὐτό; Ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συζήτησε τότε αὐτὸς μὲ κάποιον ποὺ ἦταν ἐκεῖ φυλακισμένος. Τόσο πολὺ δηλαδὴ ἀπεῖχε ἀπὸ νὰ κυριευθεῖ ἀπὸ τὴν ἀθυμία, ὥστε διέλυε τὶς λύπες καὶ τῶν ἄλλων. Πράγματι, [illegible] εἶδε κάποιους φυλακισμένους νὰ εἶναι ταραγμένοι, συγχυσμένοι καὶ ἄθυμοι, τοὺς πλησίασε ἀμέσως γιὰ νὰ μάθει τὴν αἰτία. Κι' ἀφοῦ πληροφορήθηκε ὅτι ἡ ταραχή τους προερχόταν ἀπὸ τὰ ὄνειρα ποὺ εἶδαν, τοὺς ἐξήγησε τὰ ὄνειρα.

60 ε. *Εἶτα παρακαλῶν ἀναμνῆσαι τὸν βασιλέα, τῆς ἀπαλλαγῆς ἕνεκεν τῆς αὐτοῦ, εἰ γὰρ καὶ γενναῖος καὶ θαυμαστὸς ἦν, ἀλλ' ἄνθρωπος ἦν καὶ οὐκ ἐβούλετο ταῖς ἀλύσεσιν ἐνταλαιπωρεῖσθαι ἐκείναις, παρακαλῶν τοίνυν μνησθῆναι αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πεῖσαι ἀφεῖναι αὐτὸν τῶν δεσμῶν, καὶ ἀναγκαζόμενος καὶ τὴν αἰτίαν εἰ-*
65 *πεῖν, δι' ἣν ἐνεβέβλητο, ὥστε κἀκεῖνον τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ δεόμενον εὐπρόσωπον ἔχειν πρόφασιν τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορίας, οὐδενὸς ἐμνημόνευσε τῶν ἠδικηκότων, ἀλλ' ἀπαλλάξας ἑαυτὸν τῶν ἐγκλημάτων, ἔστη μέχρι τούτου μόνον καὶ οὐ προσέθηκε τοὺς εἰς αὐτὸν πεπλημμεληκότας. Καὶ γάρ· «ἐγώ», φησί, «κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς*
70 *Ἑβραίων καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδὲν καὶ ἐνέβαλόν με εἰς τὸν λάκκον τοῦτον». Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐ λέγεις τὴν πόρνην, τὴν μοιχαλίδα, τοὺς ἀδελφοκτόνους, τὸν φθόνον, τὸν φόνον, τὴν πρᾶσιν, τὴν μανίαν τῆς δεσποίνης, τὴν ἔφοδον, τὴν ἀκολασίαν, τὰ δίκτυα, τὰ μηχανήματα, τὴν συκοφαντίαν, τὴν ἄδικον κρίσιν, τὸν διεφθαρμένον δικα-*
75 *στήν, τὴν παράνομον ἀπόφασιν, τὴν καταδίκην τὴν οὐκ ἔχουσαν λόγον; Διὰ τί ταῦτα σιγᾷς καὶ ἀποκρύπτεις; Ὅτι μνησικακεῖν οὐκ οἶδα, φησίν, ὅτι ἐμοὶ ταῦτα στέφανοι καὶ βραβεῖα καὶ μείζονος ἐμπορίας ὑπόθεσις.*

*14 α. Εἶδες ψυχὴν φιλόσοφον; εἶδες τῆς ὀργῆς καθαρὰν καὶ τῶν δεινῶν ὑψηλοτέραν; εἶδες συναλγοῦντα τοῖς ἠδικηκόσι μᾶλλον ἢ μνησικακοῦντα; Ὥστε γὰρ μήτε τοὺς ἀδελφοὺς εἰς μέσον ἐνεγκεῖν, μήτε τὴν αἱμοβόρον ἐκείνην· «κλοπῇ», φησίν, «ἐκλάπην ἐκ γῆς*
5 *Ἑβραίων καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν». Καὶ οὐδαμοῦ προσώπου μέμνηται, οὐδὲ τοῦ λάκκου, οὐδὲ τῶν Ἰσμαηλιτῶν, οὐδὲ ἄλλου οὐδενός. Ἀλλ' ὅμως καὶ κατὰ ταῦτα αὐτὸν οὐχ ὁ τυχὼν διεδέξατο πειρασμός. Ὁ γὰρ τοσαύτης παρ' αὐτοῦ παρακλήσεως τυχὼν καὶ τῶν δεσμῶν κατὰ τὴν τούτου πρόρρησιν ἐλευθερωθεὶς καὶ ἐπὶ τὴν προ-*
10 *τέραν ἐπαναχθεὶς τιμήν, τῆς εὐεργεσίας ἐπελάθετο καὶ τῆς τοῦ δικαίου ἱκετηρίας. Καὶ ὁ μὲν οἰκέτης ἐν βασιλικαῖς ἦν αὐλαῖς πολλῆς ἀπολαύων εὐημερίας, ὁ δὲ ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπων καὶ οὕτω φαι-*

---

55. Γεν. 40,15.
56. Ὁ ἀρχιοινοχόος τοῦ Φαραώ, ποὺ κατὰ τὴν πρόρρηση τοῦ Ἰωσὴφ ἐλευ-

ε. Ἔπειτα, παρακαλώντας τους νὰ ὑπενθυμίσουν τὸν βασιλιὰ γιὰ τὴν περίπτωσή του, ὥστε ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὰ δεσμά, διότι, ἂν καὶ ἦταν γενναῖος καὶ θαυμαστός, ἀλλ' ἦταν ἄνθρωπος καὶ δὲν ἤθελε νὰ ταλαιπωρεῖται μέσα σ' ἐκεῖνες τὶς ἁλυσίδες· παρακαλώντας λοιπὸν νὰ τὸν θυμηθοῦν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως καὶ νὰ τὸν πείσουν νὰ τὸν ἐλευθερώσει ἀπὸ τὰ δεσμά, καὶ ἀναγκαζόμενος νὰ πεῖ καὶ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία φυλακίσθηκε, ὥστε κι' ἐκεῖνος, ὁ μεσολαβητής, νὰ ἔχει εὔλογη πρόφαση γιὰ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορία, δὲν ἀνέφερε κανένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀδίκησαν, ἀλλά, ἀφοῦ ἀπάλλαξε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὶς κατηγορίες, στάθηκε μόνο ὡς αὐτὸ καὶ δὲν πρόσθεσε τίποτε γιὰ ἐκείνους ποὺ διέπραξαν ἀδικίες σὲ βάρος του. Διότι λέγει, «ἐγὼ ἁρπάχθηκα μὲ ἀπάτη ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Ἑβραίων καί, ἐνῶ δὲν ἔκαμα τίποτε ἐδῶ, μ' ἔβαλαν σ' αὐτὸν τὸν λάκκο»[55]. Γιὰ ποιό λόγο δὲν ἀναφέρεις τὴν πόρνη, τὴν μοιχαλίδα, τοὺς ἀδελφοκτόνους, τὸν φθόνο, τὸν φόνο, τὴν πώληση, τὴ μανία τῆς κυρίας, τὴν ἐπίθεση, τὴν ἀκολασία, τὰ δίκτυα, τὰ μηχανήματα, τὴ συκοφαντία, τὴν ἄδικη κρίση, τὸν διεφθαρμένο δικαστή, τὴν παράνομη ἀπόφαση, τὴν καταδίκη τὴν παράλογη; Γιατί αὐτὰ τὰ ἀποσιωπᾶς καὶ τὰ ἀποκρύπτεις; Τὸ κάμνω αὐτό, λέγει, διότι δὲν γνωρίζω νὰ μνησικακῶ, διότι αὐτὰ εἶναι γιὰ μένα στεφάνια καὶ βραβεῖα καὶ εὐκαιρία μεγαλύτερης ὠφέλειας.

14 α. Εἶδες φιλοσοφημένη ψυχή; εἶδες ψυχὴ καθαρὴ ἀπὸ τὴν ὀργὴ καὶ ὑψηλότερη ἀπὸ τὰ δεινά; εἶδες ποὺ μᾶλλον συμπονεῖ παρὰ μνησικακεῖ πρὸς ἐκείνους ποὺ τὸν ἀδίκησαν, ὥστε νὰ μὴ φανερώσει οὔτε τοὺς ἀδελφοὺς οὔτε ἐκείνη τὴν αἱμοβόρα γυναίκα; διότι λέγει, «ἐγὼ ἁρπάχθηκα μὲ ἀπάτη ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Ἑβραίων καὶ τίποτε δὲν ἔκαμα ἐδῶ». Καὶ πουθενὰ δὲν μνημονεύει πρόσωπο, οὔτε τὸν λάκκο οὔτε τοὺς Ἰσραηλίτες οὔτε κανένα ἄλλον. Ἀλλ' ὅμως παρ' ὅλα αὐτὰ τοῦ συνέβηκε κάποιος ὄχι τυχαῖος πειρασμός. Πράγματι ἐκεῖνος ποὺ τέτοια παρηγοριὰ ἔλαβε ἐκ μέρους του καὶ ποὺ σύμφωνα μὲ τὴν πρόρρησή του ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ ἀνυψώθηκε πάλι στὸ προηγούμενο ἀξίωμα, λησμόνησε τὴν εὐεργεσία καὶ τὴν παράκληση τοῦ δικαίου. Καὶ ὁ ὑπάλληλος βέβαια ζοῦσε στὴ βασιλικὴ αὐλή[56], ἀπολαμβάνοντας πολλὴ εὐημερία, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἔλαμπε περισσότερο ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ἄφηνε τόσο λαμπρὲς τὶς

---

θερώθηκε καὶ ἀνέλαβε πάλι τὴν προηγούμενη θέση του.

*δρὰς ἀφιεὶς τῆς ἀρετῆς τὰς ἀκτῖνας, ἔτι δεσμωτήριον ᾤκει, καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ ἀναμνήσων τὸν βασιλέα.*

15 *β. Ἐχρῆν γὰρ αὐτῷ ἔτι πλείους πλακῆναι τοὺς στεφάνους καὶ μείζονα παρασκευασθῆναι τὰ βραβεῖα· διὸ καὶ μακρότεροι τῶν δρόμων οἱ δίαυλοι τότε ἐπήγνυντο, ἐῶντος μὲν τοῦ Θεοῦ μένειν τὰ σκάμματα, οὐ μὴν τέλειον ἐγκαταλιμπάνοντος, ἀλλὰ τοσοῦτον συγχωροῦντος τοῖς ἐπιβουλεύουσιν τὰ αὐτῶν ἐπιδείκνυσθαι, ὅσον μηδὲ* 20 *ἀφανίσαι τὸν ἀθλητήν, μηδὲ ἐκποδὼν ποιῆσαι τῆς ἀρετῆς τὸν ἀνταγωνιστήν. Εἰς λάκκον μὲν γὰρ αὐτὸν ἐμβληθῆναι συνεχώρησε καὶ τὸ ἱμάτιον αἱμαχθῆναι, εἰς δὲ σφαγὴν αὐτοὺς ἐλθεῖν οὐκ ἀφῆκεν· ἀλλὰ συνεβούλευσε μὲν τοῦτο ὁ ἀδελφός, τὸ δὲ πᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἐγένετο.*

25 *γ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς αἰγυπτιακῆς συνέβη γυναικός. Τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, ὁ θερμὸς οὕτω καὶ ἀκόλαστος (ἴστε γὰρ τῶν Αἰγυπτίων τὸ γένος ὡς θυμῶδες καὶ ὀργίλον· καὶ γὰρ τοῦτο μεθ' ὑπερβολῆς αὐτοῖς πρόσεστι τὸ πάθος) ὃν ἐπίστευσεν εἶναι μοιχὸν καὶ τὴν γυναῖκα ἠδικηκέναι τὴν αὐτοῦ, οὐκ ἀπέτεμεν εὐθέως, οὐδὲ πυρὶ πα-* 30 *ρέδωκεν, ἀλλ' οὕτως ἀλόγιστος ὢν ὡς ἐκ μιᾶς μοίρας ἀποφήνασθαι, καὶ μηδὲ λόγου μεταδοῦναι τῷ ἐγκαλουμένῳ, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τιμωρίας πολλὴν ἐπιείκειαν ἐπεδείξατο, καίτοι γε ὁρῶν τὴν γυναῖκα μαινομένην, λυττῶσαν, βίαν ἀποδυρομένην, τὰ ἱμάτια διερρωγότα περιφέρουσαν καὶ μειζόνως καὶ ἐντεῦθεν ἐκκαιομένην καὶ* 35 *θρηνοῦσαν καὶ ὀλοφυρομένην; Ἀλλ' ὅμως τούτων οὐδὲν αὐτὸν εἰς σφαγὴν ἐξῆψε.*

*δ. Πόθεν, εἰπέ μοι; Οὐκ εὔδηλον ὅτι ὁ τοὺς λέοντας χαλινώσας καὶ τὴν κάμινον καταψύξας, οὗτος καὶ θηρίου τούτου τὸν ἄμετρον ἐπέσχε θυμὸν καὶ τὴν ἄφατον ὀργὴν ἔσβεσεν, ὡς κερασθῆναι συμ-* 40 *μέτρως τὴν τιμωρίαν; Τοῦτο καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ συμβὰν ἴδοι τις ἄν. Δεθῆναι μὲν γὰρ αὐτὸν συνεχώρησε καὶ μετὰ τῶν καταδίκων εἶναι, τῆς δὲ τοῦ δεσμοφύλακος ἀπηνείας ἐξήρπασεν.*

*ε. Οἶσθα γὰρ οἷόν ἐστι δεσμοφύλαξ· ἀλλ' ἐκείνῳ τότε πρᾶος ἥμερος ἦν καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπέτεινεν αὐτὸν πόνοις τισίν, ἀλλὰ καὶ ἄρ-* 45 *χοντα πάντων ἐποίησε τῶν αὐτόθι καὶ ταῦτα ὡς μοιχὸν δεξάμενος, κατάδικον καὶ μοιχὸν ἐπίσημον· οὐ γὰρ εἰς οἰκίαν εὐτελῆ, ἀλλ' εἰς*

---

57. Γεν. 39,21–33.

ἀκτίνες τῆς ἀρετῆς του, κατοικοῦσε ἀκόμη στὸ δεσμωτήριο καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ ὑπενθυμίσει τὸν βασιλιά.

β. Ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ πλεχθοῦν περισσότερα στεφάνια καὶ νὰ ἑτοιμασθοῦν μεγαλύτερα βραβεῖα· γι' αὐτὸ καὶ ἔγιναν τότε οἱ δίαυλοι γι' αὐτὸν μακρότεροι· ἄφηνε βέβαια ὁ Θεὸς τὰ σκάμματα νὰ μένουν, χωρὶς ὅμως νὰ τὸν ἐγκαταλείπει τελείως, ἀλλ' ἐπέτρεψε ἐκείνους ποὺ τὸν ἐπιβουλεύονταν νὰ ἐπιδεικνύουν τὴ δράση τους τόσο, ὥστε νὰ μὴ ἀφανίσουν τὸν ἀθλητή, οὔτε ν' ἀπομακρύνουν τὸν ἀγωνιστὴ ἀπὸ τὴν ἀρετή. Ἐπέτρεψε δηλαδὴ νὰ ριφθεῖ σὲ λάκκο καὶ νὰ αἱματωθεῖ τὸ ἔνδυμά του, δὲν τοὺς ἄφησε ὅμως νὰ φθάσουν στὴ σφαγή· ἀλλά, ἐνῶ ὁ ἕνας ἀδελφὸς συμβούλευσε αὐτό, ἔγινε ὅ,τι ἤθελε ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

γ. Αὐτὸ συνέβηκε καὶ στὴν περίπτωση τῆς Αἰγύπτιας γυναίκας. Πές μου, γιὰ ποιό λόγο ὁ τόσο θερμὸς καὶ ἀκόλαστος (διότι γνωρίζετε πόσο θυμῶδες καὶ ὀργίλο εἶναι τὸ γένος τῶν Αἰγυπτίων· καθ' ὅσον αὐτὸ τὸ πάθος τοὺς χαρακτηρίζει ὑπερβολικὰ) αὐτὸν ποὺ πίστευσε ὅτι εἶναι μοιχὸς καὶ πρόσβαλε τὴ γυναίκα του, δὲν τὸν ἀποκεφάλισε ἀμέσως οὔτε τὸν παρέδωσε στὸ πῦρ, ἀλλά, ἐνῶ ἦταν τόσο ἀσυλλόγιστος, ὥστε ν' ἀποφασίσει μόνο ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ καὶ νὰ μὴ δώσει κἂν τὸν λόγο στὸν κατηγορούμενο, τὴν ὥρα τῆς τιμωρίας ἔδειξε πολλὴ ἐπιείκεια, ἂν καὶ ἔβλεπε τὴ γυναίκα του μανιασμένη, λυσσασμένη, νὰ ὀδύρεται βίαια, νὰ περιφέρει ξεσχισμένα τὰ ἱμάτια, καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ φλογίζεται περισσότερο καὶ νὰ θρηνεῖ καὶ νὰ στενάζει; Ἀλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἄναψε τὸν θυμό του, ὥστε νὰ φθάσει στὴ σφαγή.

δ. Πές μου, γιατί; Δὲν εἶναι φανερὸ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἔβαλε χαλινὸ στὰ λεοντάρια καὶ δρόσισε τὸ καμίνι, αὐτὸς συγκράτησε καὶ τὸν ἄμετρο θυμὸ τοῦ θηρίου αὐτοῦ κι' ἔσβησε τὴν ἀπερίγραπτη ὀργή, ὥστε νὰ ἀναμιχθεῖ σύμμετρα μὲ τὴν τιμωρία; Αὐτὸ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ δεῖ νὰ συμβαίνει καὶ στὸ δεσμωτήριο. Ἐπέτρεψε δηλαδὴ νὰ δεθεῖ καὶ νὰ τοποθετεῖ ἀνάμεσα στοὺς καταδίκους, ἀλλὰ τὸν προφύλαξε ἀπὸ τὴν ἀγριότητα τοῦ δεσμοφύλακα.

ε. Γνωρίζεις φυσικὰ τί σημαίνει δεσμοφύλακας. Ἀλλ' ἐκεῖνος τότε φάνηκε στὸν Ἰωσὴφ πρᾶος καὶ ἥμερος[57] καὶ ὄχι μόνο δὲν τὸν παρέδωσε σὲ βασανιστήρια, ἀλλὰ τὸν ἔκαμε προϊστάμενο ὅλων τῶν ἐκεῖ φυλακισμένων, καὶ αὐτό, μολονότι τὸν δέχθηκε ὡς μοιχὸν

*μεγάλην καὶ λαμπρὰν τὸ δρᾶμα τοῦτο τετολμῆσθαι ἐνομίζετο. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἐκεῖνον ἐφόβησεν, οὐδὲ ἔπεισεν ἐκείνῳ γενέσθαι χαλεπόν. Ἀλλὰ καὶ οἱ στέφανοι ἀπὸ τῶν παθημάτων ἐπλέκον-*
50 *το τῷ δικαίῳ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ συμμαχία μετὰ πολλῆς ἐπέρρει τῆς δαψιλείας.*

*5. Ἐβουλόμην καὶ ἕτερον προσθεῖναι τῇ ἐπιστολῇ μῆκος· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας οἶμαι τὸ μέτρον αὐτῆς ὑπερβεβηκέναι, ἐνταῦθα καταλύσας τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλῶ*
55 *σου τὴν εὐλάβειαν, ὅπερ ἀεὶ διετέλεσα παρακαλῶν, ἀθυμίας μὲν ἀπαλλάττεσθαι, δοξάζουσαν δὲ τὸν Θεὸν (ὅπερ ἀεὶ πεποίηκάς τε καὶ ποιεῖς διατελεῖν) χάριτας ὁμολογοῦσαν ὑπὲρ πάντων αὐτῷ τῶν χαλεπῶν τούτων καὶ ὀδυνηρῶν. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὴ τὰ μέγιστα ἀγαθὰ καρπώσῃ καὶ τῷ διαβόλῳ καιρίαν δώσεις πληγὴν καὶ πολ-*
60 *λὴν ἡμῖν παρέξεις παράκλησιν καὶ τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος μετὰ πολλῆς ἀφανίσαι δυνήσῃ τῆς εὐκολίας καὶ καθαρᾶς ἀπολαῦσαι γαλήνης. Μὴ δὴ καταμαλακίζου, ἀλλ' ἀνενεγκοῦσα ἀπὸ τοῦ καπνοῦ τούτου (καπνοῦ γάρ, ἐὰν θέλῃς, ῥᾷον διασκεδάσεις πᾶσαν τὴν ἀθυμίαν ταύτην), δῆλον τοῦτο πάλιν ποίησον ἡμῖν, ἵνα καὶ πόρρωθεν ὄντες,*
65 *πολλὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην.*

κατάδικο, καὶ μαλιστα μοιχὸ διακεκριμένο· διότι δὲν νόμιζαν ὅτι τὸ δράμα αὐτὸ διεξήχθηκε σὲ οἰκία πτωχική, ἀλλὰ σὲ μεγάλη καὶ λαμπρή. Ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν φόβησε ἐκεῖνον οὔτε τὸν ἔπεισε νὰ γίνει σκληρὸς πρὸς αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ στεφάνια πλέκονταν γιὰ τὸν δίκαιο ἀπὸ τὰ παθήματα καὶ ἡ συμμαχία τοῦ Θεοῦ ἔφθανε μὲ πολλὴ ἀφθονία.

στ. Ἤθελα νὰ προσθέσω καὶ ἄλλο μῆκος στὴν ἐπιστολή· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τώρα νομίζω ὅτι ἔχει κατὰ πολὺ ὑπερβεῖ τὸ μέτρο τῆς ἐπιστολῆς[58], ἀφοῦ σταματήσω ἐδῶ τὸ λόγο, θὰ παρακαλέσω τὴν εὐλάβειά σου ἐκεῖνο ποὺ πάντοτε σὲ παρακαλοῦσα, δηλαδὴ καὶ ν' ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὴν ἀθυμία, καὶ νὰ δοξάζεις τὸν Θεὸ (κάτι ποὺ πάντοτε ἔκαμνες καὶ ἐξακολουθεῖς νὰ κάμνεις), ἀποδίδοντας εὐγνωμοσύνη σ' αὐτὸν γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ φοβερὰ καὶ ὀδυνηρὰ πράγματα. Διότι ἔτσι καὶ σὺ ἡ ἴδια θὰ κερδίσεις τὰ μέγιστα ἀγαθά, καὶ θὰ δώσεις θανάσιμο πλῆγμα στὸν διάβολο, καὶ θὰ προσφέρεις σὲ μένα πολλὴ παρηγοριά, καὶ θὰ μπορέσεις μὲ πολλὴ εὐκολία νὰ ἐξαφανίσεις τὸ νέφος τῆς ἀθυμίας, καὶ θ' ἀπολαύσεις καθαρὴ γαλήνη. Μὴ παραδίνεσαι λοιπὸν στὴν ἀποχαύνωση, ἀλλά, βγαίνοντας μέσα ἀπὸ τὸν καπνὸ αὐτὸν (διότι, ἂν θέλεις, θὰ διασκορπίσεις εὐκολώτερα ἀπὸ καπνὸ ὅλη αὐτὴ τὴν ἀθυμία), δήλωσε μου πάλι αὐτό, ὥστε καὶ ἀπὸ μακριὰ νὰ ἀποκτῶ πολλὴ εὐφροσύνη ἀπὸ τὰ γράμματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

---

58. Πραγματικὰ ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 10 ἐπιστολὴ εἶναι ἡ μακρότερη ἀπὸ ὅλες.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑ'

1 α. Ἐπετάθη τὰ τῆς θλίψεως ὑμῖν καὶ πλατύτερα πάλιν ἐτέθη τὰ σκάμματα καὶ μακρότεροι τῶν δρόμων οἱ δίαυλοι καὶ πρὸς μείζονα φλόγα τῶν ἐπιβουλευόντων ὑμῖν αἴρεται ὁ θυμός. Ἀλλ' οὐ θορυβεῖσθαι οὐδὲ ταράττεσθαι, ἀλλὰ διὰ ταῦτα μὲν οὖν μάλιστα χαίρειν δεῖ
5 καὶ σκιρτᾶν καὶ στεφανοῦσθαι καὶ χορεύειν. Εἰ γὰρ μὴ καιρίας ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδώκατε τῷ διαβόλῳ τὰς πληγάς, οὐκ ἂν οὕτως ἠγριώθη τὸ θηρίον ὡς καὶ περαιτέρω προελθεῖν. Δεῖγμα τοίνυν καὶ τῆς ὑμετέρας ἀνδρείας καὶ νίκης καὶ τῆς ἥττης ἐκείνου τῆς πολλῆς, τὸ μειζόνως ἐφάλλεσθαι καὶ ἐπιπηδᾶν καὶ πλείονα ἐπιδείκνυσθαι
10 τὴν ἀναισχυντίαν καὶ δαψιλέστερον ἐκχεῖν τὸν ἰόν. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Ἰώβ, ἐπειδὴ ἐν τῇ τῶν χρημάτων ἀποβολῇ ἡττήθη καὶ τῇ τῶν παίδων ἀφαιρέσει, δεῖγμα καὶ τότε ἐκφέρων τοῦ χαλεπὰ τραύματα δέξασθαι, ἐπὶ τὸ κεφάλαιον ὥρμησε τῶν κακῶν, τὴν τῆς σαρκὸς πολιορκίαν, τὴν τῶν σκωλήκων πηγήν, τὸν τῶν τραυμάτων
15 χορόν· χορὸν γὰρ αὐτὸν ἐγὼ καὶ στέφανον καλῶ καὶ μυρίων βραβείων ἐσμόν. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν ὑπελείπετο ἕτερον αὐτῷ μηχάνημα τοιοῦτον (ὡς γὰρ ἔσχατον ὅρον συμφορῶν, οὕτω τὴν νόσον ἐπήγαγεν ἐκείνην), καὶ ἕτερα πάλιν ἐκίνει μηχανήματα, γυναῖκα ὁπλίζων, τοὺς φίλους παροξύνων, τοὺς οἰκέτας διε-
20 γείρων καὶ θηριώδεις ποιῶν καὶ διὰ πάντων τὰ τραύματα ἀναξαίνων.

β. Ὃ δὴ καὶ νῦν ἐπιχειρῶν οὐ παύεται, ἀλλὰ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς· ὡς τά γε ὑμέτερα ἐντεῦθεν λαμπρότερα καὶ μείζονα καὶ φαιδρότερα καθ' ἑκάστην γίνεται τὴν ἡμέραν, πλείων ὑμῖν ὁ πλοῦτος,
25 δαψιλεστέρα ἡ ἐμπορία, ἐπάλληλοι καὶ συνεχεῖς οἱ στέφανοι, πολλὴ δι' αὐτῶν τῶν δεινῶν τῆς ἀνδρείας ὑμῖν ἡ προσθήκη, καὶ αἱ ἐπιβου-

---

• Παλαιὸς ἀριθμὸς ἐπιστολῆς 5. Γράφηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 405.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 11 *

1 α. Αὐξήθηκε γιὰ σᾶς ἡ θλίψη, τὰ σκάμματα ἑτοιμάσθηκαν πάλι πλατύτερα, οἱ δίαυλοι ἔγιναν μακρότεροι καὶ ὁ θυμὸς τῶν ἐπιβουλευτῶν ἐναντίον σας ἀνυψώνεται σὲ μεγαλύτερη φλόγα. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ θορυβεῖσθε οὔτε νὰ ταράσσεσθε, ἀλλ' ἀκριβῶς γι' αὐτὰ πρὸ πάντων νὰ χαίρεσθε περισσότερο καὶ νὰ πηδᾶτε, νὰ στεφανώνεσθε καὶ νὰ χορεύετε. Διότι, ἂν δὲν εἴχατε δώσει προηγουμένως θανάσιμα πλήγματα στὸν διάβολο, δὲν θὰ ἐξαγριωνόταν τόσο πολὺ τὸ θηρίο, ὥστε νὰ προχωρήσει καὶ παραπέρα[1]. Δεῖγμα λοιπὸν καὶ τῆς δικῆς σας ἀνδρείας καὶ νίκης, καὶ τῆς μεγάλης ἥττας ἐκείνου εἶναι τὸ ὅτι κάμνει μεγαλύτερα ἅλματα, πηδᾶ καὶ δείχνει περισσότερη ἀδιαντροπιὰ καὶ χύνει ἀφθονώτερο δηλητήριο. Ἄλλωστε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ μακαρίου Ἰώβ, ὅταν ἡττήθηκε μὲ τὴν ἀπώλεια τῶν χρημάτων καὶ τὴν ἁρπαγὴ τῶν τέκνων του, ὁ διάβολος μαρτυρώντας ὅτι καὶ τότε δέχθηκε δυνατὰ πλήγματα, ὅρμησε στὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, στὴν πολιορκία τοῦ σώματος, στὴν παραγωγὴ τῶν σκωλήκων, στὸν χορὸ τῶν τραυμάτων· διότι ἐγὼ τὸν ὀνομάζω αὐτὸν χορὸ καὶ στεφάνι καὶ δέσμη μυρίων βραβείων. Καὶ δὲν σταμάτησε οὔτε ἐδῶ· ἀλλά, ἐπειδὴ δὲν τοῦ ἀπέμενε κανένα τέτοιο μηχάνημα (διότι ἐκείνην τὴν νόσο τὴν ἐπέφερε σὰν ἔσχατο ὅριο συμφορῶν), κινοῦσε καὶ πάλι ἄλλα μηχανήματα, ὁπλίζοντας τὴν γυναίκα, ἐρεθίζοντας τοὺς φίλους, διεγείροντας καὶ καθιστώντας θηριώδεις τοὺς ὑπηρέτες, ξύνοντας μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ τραύματα.

β. Τὸ ἴδιο βέβαια δὲν παύει καὶ τώρα νὰ κάμνει, ἀλλ' ἐναντίον τῆς κεφαλῆς του· διότι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τὰ κατορθώματά σας γίνονται καθημερινὰ λαμπρότερα καὶ μεγαλύτερα καὶ φαιδρότερα, ὁ πλοῦτος σας γίνεται περισσότερος, τὸ κέρδος ἀφθονώτερο, ἀλλεπάλληλα καὶ συνεχῆ τὰ στεφάνια, αὐξάνεται πολὺ μὲ τὰ δεινὰ αὐτὰ ἡ ἀν-

---

1. Ὁ Χρυσόστομος στὶς πρῶτες παραγράφους τῆς Ἐπιστολῆς χρησιμοποιεῖ δεύτερο πληθυντικὸ πρόσωπο, διότι ἀπευθύνεται σὲ ὅλη τὴ συνοδεία τῆς Ὀλυμπιάδος.

*λαὶ τῶν ἐχθρῶν ἄλειμμα γίνονται τῆς καρτερίας τῆς ὑμετέρας. Τοιαύτη γὰρ τῆς θλίψεως ἡ φύσις· τοὺς πράως αὐτὴν καὶ γενναίως φέροντας ἀνωτέρους ποιεῖ τῶν δεινῶν, ὑψηλοτέρους τῶν τοῦ δια-*
30 *βόλου βελῶν, παιδεύει καταφρονεῖν τῶν ἐπιβουλῶν. Ἐπεὶ καὶ τὰ δένδρα τὰ μὲν σκιατροφούμενα μαλακώτερα γίνεται καὶ πρὸς καρπῶν γένεσιν ἀχρηστότερα, τὰ δὲ ἀέρων ἀνωμαλίᾳ ὁμιλοῦντα καὶ πνευμάτων δεχόμενα ἐμβολὰς καὶ θέρμην ἀκτῖνος, αὐτά τε ἰσχυρότερα καθίσταται καὶ τοῖς φύλλοις κομᾷ καὶ τῷ κάρπῳ βρίθεται·*
35 *οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης συμβαίνειν εἴωθεν· οἱ μὲν γὰρ πρῶτον ἐπιβάντες νηός, κἂν σφόδρα γενναῖοί τινες τυγχάνωσιν ὄντες, ὑπὸ τῆς ἀπειρίας ταράττονται, θορυβοῦνται, σκοτοδίνης ἰλίγγοις κατέχονται· οἱ δὲ πολλὰ διαβάντες πελάγη καὶ πολλοὺς ὑπομείναντες χειμῶνας καὶ ὑφάλους καὶ σκοπέλους καὶ σπιλάδας καὶ θηρίων*
40 *ἐφόδους καὶ πειρατῶν ἐπιβουλὰς καὶ καταποντιστῶν καὶ συνεχῶν ἀνασχόμενοι χειμώνων, τῶν ἐπὶ γῆς λοιπὸν βαδιζόντων θαρραλεώτεροι ἐπὶ τῆς νηὸς κάθηνται, οὐκ ἔνδον παρὰ τὴν τρόπιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς ἐνιζάνοντες τοῖς τοίχοις τῆς νηὸς καὶ ἐπὶ πρώρας καὶ ἐπὶ πρύμνης ἀδεῶς ἱστάμενοι· καὶ οἱ πρὸ τούτου ἐπ' ὄψιν μετὰ τρόμου*
45 *καὶ φόβου κείμενοι, μετὰ τὴν πολλὴν τοῦ χειμῶνος πεῖραν καὶ σχοῖνον ἕλκουσι καὶ ἱστία ἀνάγουσι καὶ κωπῶν ἅπτονται καὶ πανταχοῦ τῆς νηὸς μετὰ εὐκολίας περιτρέχουσι.*

*γ. Μηδὲν τοίνυν ὑμᾶς θορυβείτω τῶν συμπιπτόντων. Εἰς τοῦτο γὰρ ἡμᾶς κατέστησαν οἱ ἐχθροὶ ἄκοντες, εἰς τὸ μὴ δύνασθαι κακῶς*
50 *παθεῖν πάντα μὲν αὐτῶν κενώσαντες τὰ βέλη, οὐδὲν δὲ πλέον ἐντεῦθεν ἀνύσαντες ἢ τὸ καταισχύνεσθαι καὶ γελᾶσθαι καὶ ὥσπερ κοινοὺς τῆς οἰκουμένης ἐχθρούς, οὕτω πανταχοῦ φαίνεσθαι. Ταῦτα τῶν ἐπιβούλων τὰ ἐπίχειρα, τοῦτο τῶν πολεμίων τὸ τέλος. Βαβαί, πηλίκον ἐστὶν ἡ ἀρετὴ καὶ τῶν παρόντων ὑπεροψία πραγμάτων. Δι'*
55 *ἐπιβουλῶν κερδαίνει, διὰ τῶν ἐπιβουλευόντων στεφανοῦται, διὰ τῶν κακῶς ποιούντων διαλάμπει μειζόνως, διὰ τῶν ἐπισύρειν ἐπι-*

---

2. Ἡ θλίψη εἶναι μέσο ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως, ποὺ φέρει καλὸ ἀποτέλεσμα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος τὴν ὑπομένει μὲ πραότητα καὶ γενναιότητα.

δρεία σας, καὶ οἱ ἐπιβουλὲς τῶν ἐχθρῶν γίνονται προπόνηση γιὰ τὴν καρτερία σας. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύση τῆς θλίψεως· ἐκείνους ποὺ τὴν ὑποφέρουν μὲ πραότητα καὶ γενναιότητα τοὺς καθιστᾶ ἀνώτερους τῶν δεινῶν, ὑψηλότερους τῶν βελῶν τοῦ διαβόλου, καὶ τοὺς παιδεύει νὰ καταφρονοῦν τὶς ἐπιβουλές[2]. Ἄλλωστε καὶ τὰ δένδρα, ὅσα εἶναι σὲ σκιερὰ μέρη γίνονται μαλακώτερα καὶ ἀχρηστότερα γιὰ καρποφορία, ἐνῶ ὅσα ἐπικοινωνοῦν μὲ τὴν ἀνωμαλία τῶν ἀέρων καὶ δέχονται τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἀνέμων καὶ τὴ θέρμη τῶν ἀκτίνων, γίνονται ἰσχυρότερα τὰ ἴδια, ἀποκτοῦν πλούσιο φύλλωμα καὶ γεμίζουν καρπούς. Τὸ ἴδιο συνήθως συμβαίνει καὶ μὲ τὴ θάλασσα· ὅσοι ἀνεβαίνουν γιὰ πρώτη φορὰ στὸ πλοῖο, ἀκόμη κι' ἂν τύχει νὰ εἶναι πολὺ γενναῖοι, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπειρίας τους ταράσσονται, θορυβοῦνται, καὶ καταλαμβάνονται ἀπὸ ἰλίγγους σκοτοδίνης· ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ πέρασαν πολλὰ πελάγη καὶ ὑπέμειναν πολλὲς τρικυμίες, ὑφάλους καὶ σκοπέλους καὶ βράχους, ἐφόδους θηρίων καὶ ἐπιβουλὲς πειρατῶν καὶ καταποντιστῶν, καὶ ἀντιμετώπισαν συνεχεῖς τρικυμίες, κάθονται ἐπάνω στὸ πλοῖο πιὸ θαρραλέα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ βαδίζουν ἐπάνω στὴ γῆ, καὶ στέκονται ἄφοβα ὄχι μόνο ὅταν εἶναι μέσα κοντὰ στὴν τρόπιδα, ἀλλὰ καὶ ὅταν εἶναι σκαρφαλωμένοι στοὺς τοίχους τοῦ πλοίου καὶ βρίσκονται ἐπάνω στὴν πρώρα καὶ τὴν πρύμνη. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ μὲ μόνη τὴ θέα καταλαμβάνονταν ἀπὸ τρόμο καὶ φόβο, μετὰ τὴν πολλὴ ἐμπειρία τῆς τρικυμίας καὶ σχοινιὰ τραβοῦν καὶ πανιὰ ἀνεβάζουν καὶ κουπιὰ σύρουν καὶ περιτρέχουν σὲ ὅλο τὸ πλοῖο μὲ εὐκολία.

γ. Ἂς μὴ σᾶς θορυβεῖ λοιπὸν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ σᾶς συμβαίνουν. Διότι οἱ ἐχθροί μας[3] χωρὶς νὰ τὸ θέλουν μᾶς ἔφεραν σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν νὰ μᾶς προξενήσουν κακά, ἀφοῦ ἄδειασαν ὅλα τὰ βέλη τους καὶ τίποτε περισσότερο δὲν κέρδισαν ἀπ' αὐτό, παρὰ τὸ νὰ καταντροπιάζονται καὶ νὰ περιγελοῦνται καὶ νὰ φαίνονται παντοῦ σὰν κοινοὶ ἐχθροὶ τῆς οἰκουμένης. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐπίχειρα ἐκείνων ποὺ ἐπιβουλεύονται, αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος τῶν ἐχθρῶν. Πὼ πὼ πόσο σπουδαῖο πράγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ καταφρόνηση τῶν κοσμικῶν πραγμάτων! Μὲ τὶς ἐπιβουλὲς ὁ ἐνάρετος κερδίζει, μὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐπιβουλεύονται στεφανώνεται, μὲ

3. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χρυσοστόμου πράγματι, ἂν καὶ πρόσκαιρα ἐπικράτησαν, ἔγιναν καταγέλαστοι ἀπὸ τὴν ἱστορία.

*χειρούντων ἰσχυροτέρους ποιεῖ τοὺς μετιόντας αὐτήν, ὑψηλοτέρους, ἀχειροτέρους, ἀναλώτους, οὐχ ὅπλων, οὐ δοράτων δεομένους, οὐ τειχῶν, οὐ τάφρων, οὐ πύργων, οὐ χρημάτων, οὐ στρατοπέδων,*
*60 ἀλλὰ γνώμης στερρᾶς μόνον καὶ ἀπεριτρέπτου ψυχῆς, καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐπιβουλὴν ἐλέγχει.*

*2 α. Ταῦτα οὖν, δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, καὶ σαυτῇ καὶ ταῖς μετὰ σοῦ τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα ἀγωνιζομέναις ἐπᾴδουσα ἀνίστη τὰ φρονήματα πάντων συγκροτοῦσά σου τὴν παράταξιν, ὥστε διπλοῦν καὶ τριπλοῦν καὶ πολλαπλασίονα γενέσθαι σοι τὸν στέφανον*
*5 τῆς ἀρετῆς, δι' ὧν τε αὐτὴ πάσχεις, δι' ὧν τε ἑτέρους εἰς ταῦτα ἐνάγεις, καὶ πείθουσα πάντα πρᾴως φέρειν καὶ ὑπερορᾶν τῶν σκιῶν καὶ καταφρονεῖν τῆς τῶν ὀνειράτων ἀπάτης καὶ καταπατεῖν τὸν πηλὸν καὶ τοῦ καπνοῦ μηδένα ποιεῖσθαι λόγον καὶ τὰς ἀράχνας μὴ νομίζειν ὑμῖν διενοχλεῖν, καὶ παρατρέχειν τὸν σηπόμενον χόρτον.*
*10 Ταῦτα γὰρ ἅπαντα τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας ἡ ματαιότης καὶ τούτων δὲ εὐτελέστερα. Καὶ οὐκ ἂν τις ῥᾳδίως εἰκόνα εὕροι ἀκριβῶς αὐτῆς τὴν ματαιότητα παριστῶσαν. Μετὰ γὰρ τῆς οὐδενείας ταύτης οὐ μικρὰν φέρει καὶ βλάβην τοῖς πρὸς αὐτὴν κεχηνόσιν, οὐκ ἐν τῷ μέλλοντι μόνον αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ κατὰ ταύτας*
*15 τὰς ἡμέρας ἐν αἷς δοκοῦσιν αὐτῇ ἐντρυφᾶν. Καθάπερ γὰρ ἡ ἀρετή, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν καθ' ὃν πολεμεῖται, σκιρτᾷ καὶ θάλλει καὶ φαιδροτέρα δείκνυται, οὕτω καὶ ἡ κακία, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν καθ' ὃν θεραπεύεται καὶ κολακεύεται, δείκνυσιν αὐτῆς τὴν ἀσθένειαν καὶ τὸν πολὺν γέλωτα καὶ τὴν ἄφατον κωμῳδίαν.*

*20 β. Τί γάρ, εἰπέ μοι, τοῦ Κάϊν ἐλεεινότερον γέγονε, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἐδόκει κρατεῖν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ περιγεγενῆσθαι καὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς ἐμπεφορῆσθαι ἐκείνης τῆς ἀδίκου καὶ μυσαρᾶς; Τί δὲ τῆς δεξιᾶς ἐκείνης ἀκαθαρτότερον τῆς δοκούσης νενικηκέναι, τῆς δεξιᾶς, ἣ τὴν πληγὴν ἐπήγαγεν καὶ τὸν φόνον εἰργά-*
*25 σατο, καὶ τῆς αἰσχίστης γλώσσης, ἣ τὸν δόλον ἔρραψε καὶ τὰ δίκτυα ἥπλωσεν; Καὶ τί λέγω τὰ μέλη τὰ τὸν φόνον ἐργασάμενα; Καὶ γὰρ ὅλον τὸ σῶμα ἐκολάζετο, τῷ στεναγμῷ, τῷ τρόμῳ διηνεκῶς*

---

4. Μερικὰ χειρόγραφα ἔχουν «ἑτέρας», ἄλλες γυναῖκες. Τὸ ἴδιο καὶ παραπάνω μερικὰ ἔχουν «πασῶν». Ὁ Χρυσόστομος ἐδῶ ὁμιλεῖ γενικὰ περὶ παρατάξεως τῆς Ὀλυμπιάδος, ἡ ὁποία περιελάμβανε καὶ μερικοὺς ἄνδρες.

5. Γεν. 4,3–16.

ἐκείνους πού τόν κακοποιοῦν λάμπει περισσότερο, μέ ἐκεῖνα πού ἐπιχειροῦν νά τούς διασύρουν, μέ αὐτά καθιστοῦν ἰσχυροτέρους αὐτούς πού ἀσκοῦν τήν ἀρετή, ὑψηλότερους, ἀκατανίκητους, ἀσύλληπτους, χωρίς νά χρειάζονται ὅπλα καί δόρατα, οὔτε τείχη καί τάφρους καί πύργους καί χρήματα καί στρατόπεδα, ἀλλά μόνο σταθερή γνώμη καί ἀλύγιστη ψυχή, πράγμα πού ἐλέγχει κάθε ἀνθρώπινη ἐπιβουλή.

2 α. Αὐτά λοιπόν, δέσποινά μου θεοφιλέστατη, νά ψάλλεις συνεχῶς καί στόν ἑαυτό σου καί στίς συναγωνίστριές σου σ' αὐτόν τόν καλό ἀγώνα, γιά ν' ἀνυψώνεις τά φρονήματα ὅλων καί νά συγκροτεῖς τήν παράταξή σου, ὥστε τό στεφάνι τῆς ἀρετῆς νά σοῦ γίνει διπλό καί τριπλό καί πολλαπλάσιο, τόσο ἀπό τά δικά σου παθήματα, ὅσο καί ἀπό ἐκεῖνα στά ὁποῖα ὁδηγεῖς ἄλλους[4]· καί νά τούς πείθεις νά ὑπομένουν ὅλα μέ πραότητα, νά παραβλέπουν τίς σκιές, νά περιφρονοῦν τά ὄνειρα τῆς ἀπάτης, νά καταπατοῦν τόν πηλό, νά μή ὑπολογίζουν τόν καπνό, νά μή νομίζουν ὅτι οἱ ἀράχνες σᾶς ἐνοχλοῦν, καί νά παρατρέχουν τό χόρτο πού σήπεται. Ὅλα αὐτά πράγματι εἶναι ἡ ματαιότητα τῆς ἀνθρώπινης εὐημερίας, ἀλλά καί ἀκόμη πιό εὐτελή ἀπό αὐτά. Καί κανείς δέν θά μποροῦσε εὔκολα νά βρει εἰκόνα πού νά παριστάνει ἀκριβῶς τή ματαιότητά της. Διότι μαζί μέ τή μηδαμινότητά της προξενεῖ καί βλάβη ὄχι μικρή σ' ἐκείνους πού χάσκουν μπροστά σ' αὐτήν, ὄχι μόνο στόν μέλλοντα αἰώνα, ἀλλά καί στόν παρόντα βίο, ἀκόμη κι' ἐκεῖνες τίς ἡμέρες πού νομίζουν ὅτι ἐντρυφοῦν στήν εὐημερία. Ὅπως δηλαδή ἡ ἀρετή ἀκόμη καί τόν καιρό πού πολεμεῖται σκιρτᾶ καί ἀκμάζει καί γίνεται λαμπρότερη, ἔτσι καί ἡ κακία, ἀκόμη καί τόν καιρό πού ὑπηρετεῖται καί κολακεύεται, δείχνει τήν ἀσθένειά της καί τόν πολύ γέλωτα καί τήν ἀπερίγραπτη κωμωδία.

β. Τί ὑπῆρξε, πές μου, ἐλεεινότερο ἀπό τόν Κάϊν[5], ἀκόμη καί τόν καιρό πού φαινόταν ὅτι ἐπικρατοῦσε καί νικοῦσε τόν ἀδελφό του κι' ἦταν γεμάτος ἀπό τόν θυμό καί ἀπό ἐκείνη τήν ἄδικη καί μυσαρή ὀργή; Τί ὑπῆρξε πιό ἀκάθαρτο ἀπό ἐκεῖνο τό δεξιό χέρι πού φαινόταν ὅτι νίκησε, τό χέρι πού ἐπέφερε τό πλῆγμα καί προκάλεσε τόν φόνο, καί ἀπό ἐκείνη τήν αἰσχρή γλώσσα πού ἔρραψε τό δόλωμα καί ἅπλωσε τά δίχτυα; Καί γιατί λέγω τά μέλη πού πραγματοποίησαν τό φόνο; Διότι ὅλο τό σῶμα τιμωρήθηκε, ἀφοῦ παραδόθηκε

*παραδοθέν. Ὦ καινῶν πραγμάτων· ὢ παραδόξου νίκης· ὢ ξένου τροπαίου! Ὁ μὲν σφαγεὶς καὶ νεκρὸς κείμενος ἐστεφανοῦτο καὶ ἀνε-*
30 *κηρύττετο, ὁ δὲ νικήσας καὶ περιγεγονὼς οὐ μόνον ἀστεφάνωτος ἀπῄει, ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἐκολάζετο, καὶ ἀφορήτοις παρεδίδοτο τιμωρίαις καὶ διηνεκεῖ βασάνῳ· καὶ τοῦ κινουμένου καὶ ζῶντος καὶ φθεγγομένου ὁ πεπληγὼς καὶ τεθνεὼς καὶ ἄφωνος κατηγόρει· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὁ τεθνεώς, ἀλλὰ τὸ αἷμα ψιλὸν καὶ τοῦ*
35 *σώματος χωρισθὲν ἤρκεσεν εἰς τοῦτο μόνον. Τοσαύτη τῶν ἐναρέτων ἡ περιουσία καὶ τελευτησάντων· τοσαύτη τῶν πονηρῶν ἡ ἀθλιότης καὶ ζώντων. Εἰ δὲ ἐν τοῖς σκάμμασι τοιαῦτα τὰ βραβεῖα, ἐννόησον μετὰ τοὺς ἀγῶνας ἡλίκαι αἱ ἀμοιβαί, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀντιδόσεως, ἐν τῇ χορηγίᾳ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων τῶν πάντα ὑπερβαι-*
40 *νόντων λόγον. Τὰ μὲν γὰρ λυπηρά, οἷα ἂν ᾖ, παρὰ ἀνθρώπων ἐπάγεται καὶ μιμεῖται τῶν ἐπιφερόντων τὴν εὐτέλειαν, τὰ δὲ δῶρα καὶ αἱ ἀμοιβαὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ δίδονται· διὸ καὶ τοιαῦτά ἐστιν, οἷα εἰκὸς παρὰ τῆς ἀφάτου δωρεᾶς ἐκείνης διδόμενα.*

*γ. Χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου, στεφανηφοροῦσα, πομπεύουσα, τὰ*
45 *κέντρα τῶν ἐχθρῶν καταπατοῦσα μᾶλλον ἢ πηλὸν ἕτεροι. Καὶ δήλου συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας σου, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην. Οἶσθα γὰρ ὡς οὐ μικρὰ ἡμῖν ἔσται παραμυθία καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθημένοις, ὅταν συνεχῶς μανθάνωμεν περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς.*

## *ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΒ'*

*1 α. Ἀπ' αὐτῶν ἀναβὰς τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν ταῦτα ἐπιστέλλω πρὸς τὴν σὴν κοσμιότητα· διὸ καὶ σφόδρα ἥσθην, ὅτι νῦν ἀπηντήκασιν οἱ παῖδες εἰς λιμένα λοιπὸν ὁρμίζουσιν ἡμῖν. Εἰ γὰρ πελαγίῳ μοι σαλεύοντι ἔτι καὶ τὰ χαλεπὰ τῆς ἀρρωστίας ἐκδεχομένῳ κύμα-*

---

6. Βλ. παρακάτω Ἐπιστολὴ 14.1β.

* Παλαιὸς ἀριθμὸς Ἐπιστολῆς 6. Γράφηκε τὴν ἄνοιξη τοῦ 405.

σὲ συνεχῆ στεναγμὸ καὶ τρόμο. Πὼ πὼ πρωτάκουστα πράγματα, πὼ πὼ παράδοξη νίκη, πὼ πὼ παράξενο τρόπαιο! Ὁ σφαγμένος ποὺ βρισκόταν κάτω νεκρὸς στεφανωνόταν καὶ ἀνακηρυσσόταν δημόσια, ἐνῶ ὁ νικητὴς καὶ κερδισμένος ὄχι μόνο ἔφευγε ἀστεφάνωτος, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τιμωροῦνταν καὶ παραδιδόταν σὲ ἀφόρητες τιμωρίες καὶ συνεχῆ βασανιστήρια· καὶ ὁ κτυπημένος καὶ νεκρὸς καὶ ἄφωνος κατηγοροῦσε ἐκεῖνον ποὺ κινοῦνταν καὶ ἦταν ζωντανὸς καὶ μιλοῦσε, ἢ καλύτερα οὔτε κἂν ὁ νεκρός, ἀλλ' ἤρκεσε γι' αὐτὸ μόνο τὸ αἷμα χωρισμένο ἀπὸ τὸ σῶμα. Τόση εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἐναρέτων, καὶ ὅταν ἔχουν πεθάνει ἀκόμη· τόση εἶναι ἡ ἀθλιότητα τῶν πονηρῶν, ἀκόμη καὶ ὅταν ζοῦν. Καὶ ἂν τέτοια εἶναι τὰ βραβεῖα κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἀγώνων, σκέψου πόσο μεγάλες εἶναι οἱ ἀμοιβὲς μετὰ τοὺς ἀγῶνες, τὴν ὥρα τῆς ἀνταμοιβῆς, τὴν ὥρα τῆς χορηγίας τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ποὺ ξεπερνοῦν κάθε λόγο[6]. Διότι οἱ θλίψεις, ὅποιες κι' ἂν εἶναι, προξενοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ μιμοῦνται τὴν εὐτέλεια ἐκείνων ποὺ τὶς προξενοῦν, ἐνῶ τὰ δῶρα καὶ οἱ ἀμοιβὲς δίδνται ἀπὸ τὸν Θεό. Γι' αὐτὸ εἶναι τέτοια ὅπως εἶναι εὔλογο, ἀφοῦ δίνονται ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἀπερίγραπτη δωρεά.

γ. Νὰ χαίρεσαι λοιπὸν καὶ νὰ εὐφραίνεσαι, στεφανωμένη, θριαμβεύτρια, ἀφοῦ καταπατεῖς τὰ κεντριὰ τῶν ἐχθρῶν εὐκολώτερα, ἀπὸ ὅσο καταπατοῦν ἄλλοι τὸν πηλό. Καὶ δήλωνέ μου συνεχῶς τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὑγεία σου, γιὰ νὰ κερδίσω καὶ ἀπὸ αὐτὸ πολλὴ εὐφροσύνη. Διότι γνωρίζεις, ὅτι δὲν θὰ εἶναι μικρὴ παρηγοριὰ γιὰ μένα, εὑρισκόμενος στὴν ἐρημιά, ὅταν μαθαίνω συνεχῶς γιὰ τὴν καλυτέρευση τῆς ὑγείας σου.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 12 *

1 α. Στέλνω αὐτὸ τὸ γράμμα πρὸς τὴν κοσμιότητά σου, μόλις ἀνέβηκα ἀπὸ τὶς πύλες τοῦ θανάτου· γι' αὐτὸ καὶ πολὺ εὐχαριστήθηκα ποὺ τὰ παιδιὰ[1] ἔφθασαν ἐδῶ τώρα ποὺ προσορμίσθηκα στὸ λιμάνι. Πράγματι, ἂν μὲ συναντοῦσαν νὰ σαλεύομαι ἀκόμη στὸ πέλαγος

1. Εἶναι δύσκολο νὰ κρίνομε ἂν «παῖδες» ἐδῶ σημαίνει ὑπηρέτες τῆς Ὀλυμπιάδος ἢ νεαρὰ μέλη τοῦ κύκλου τῆς Ὀλυμπιάδος. Τὸ δεύτερο πρέπει νὰ εἶναι τὸ σωστό, διότι δὲν λέγεται ὅτι οἱ «παῖδες» εἶναι τῆς Ὀλυμπιάδος.

5 *τα συνήντησαν, οὐδὲ ἀπατῆσαί μοι ῥᾴδιον ἦν τὴν σὴν εὐλάβειαν χρηστὰ ἀντὶ δυσχερῶν ἀπαγγέλλοντι. Καὶ γὰρ ὁ χειμὼν τοῦ συνήθους γενόμενος σφοδρότερος χαλεπώτερον ἡμῖν καὶ τοῦ στομάχου τὸν χειμῶνα ἐπήγαγε καὶ νεκρῶν οὐδὲν ἄμεινον καὶ τοὺς δύο διετέλεσα μῆνας τούτους, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερον. Τοσοῦτον γὰρ ἔζων,*
10 *ὅσον ἐπαισθάνεσθαι τῶν πάντοθεν κυκλούντων με δεινῶν, καὶ πάντα μοι νὺξ ἦν, καὶ ἡμέρα καὶ ὄρθρος καὶ μεσημβρία μέση, καὶ διημέρευον τῇ κλίνῃ προσηλωμένος· καὶ μυρία μηχανώμενος οὐκ ἴσχυον τὴν ἐκ τοῦ κρυμοῦ βλάβην ἀποτινάξασθαι, ἀλλὰ καὶ πῦρ ἀνακαίων καὶ καπνοῦ χαλεπωτάτου ἀνεχόμενος καὶ ἐν ἑνὶ δωμα-*
15 *τίῳ καθειργμένος καὶ μυρία ἐπιβλήματα ἔχων καὶ μηδὲ τὸν οὐδὸν ὑπερβῆναι τολμῶν τὰ ἔσχατα ἔπασχον, ἐμέτων τε συνεχῶς ἐπιγινομένων, κεφαλαλγίας, ἀνορεξίας, ἀγρυπνίας διηνεκοῦς. Τὰ γοῦν πελάγη τῆς νυκτὸς τὰ οὕτω μακρὰ ἀγρυπνῶν διετέλουν. Ἀλλ', ἵνα μὴ πλέον τοῖς δυσχερέσιν ἐνδιατρίβων κατατείνων σου τὴν διάνοιαν,*
20 *πάντων ἀπηλλάγμεθα τούτων νῦν. Ὁμοῦ τε γὰρ ἐπέστη τὸ ἔαρ καὶ μικρά τις τοῦ ἀέρος γέγονε μεταβολή, αὐτόματα πάντα ἐλύθη. Ἀλλ' ὅμως καὶ νῦν πολλῆς δέομαι τῆς ἀκριβείας κατὰ τὴν δίαιταν· διὰ δὴ τοῦτο κοῦφον ποιῶ τῷ στομάχῳ τὸ φορτίον, ὥστε αὐτὸ δύνασθαι καὶ ῥᾳδίως διατιθέναι.*

25 *β. Οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ ἡμᾶς κατέστησεν ἐν φροντίδι καὶ τὸ μαθεῖν πρὸς ἐσχάτας ἀναπνοὰς εἶναί σου τὴν κοσμιότητα. Ἀλλ' ὅμως διὰ τὸ στέργειν σφόδρα καὶ μεριμνᾶν καὶ φροντίζειν τὰ σά, καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων τῆς τιμιότητός σου ταύτης ἀπαγγειλάντων τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. Καὶ νῦν χαίρω σφόδρα καὶ εὐφραίνομαι, οὐχ ὅτι τῆς*
30 *ἀρρωστίας ἀπηλλάγης μόνον, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὅτι οὕτω γενναίως φέρεις τὰ συμπίπτοντα, μῦθον ἅπαντα ταῦτα καλοῦσα· καὶ τὸ δὴ μεῖζον ὅτι καὶ τῇ τοῦ σώματος ἀρρωστίᾳ ταύτην περιέθηκας τὴν προσηγορίαν, ὃ ψυχῆς ἐστι νεανικῆς καὶ πολλῷ τῷ τῆς ἀνδρείας βρυούσης καρπῷ. Τὸ γὰρ μὴ μόνον φέρειν γενναίως τὰ δυσχερῆ,*
35 *ἀλλὰ μηδὲ παρόντων αὐτῶν αἰσθάνεσθαι, ἀλλ' ὑπερορᾶν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀπραγμοσύνης τὸν τῆς ὑπομονῆς ἀναδήσασθαι στέφανον, οὐ κάμνουσαν, οὐδὲ ἱδροῦσαν, οὐδὲ πράγματα ἔχουσαν, οὐδὲ*

---

2. Ὁ Ἰωάννης δὲν εἶχε ποτὲ ἄριστη ὑγεία. Ἕνα ἀπὸ τὰ εὐαίσθητα σημεῖα τῆς ὑγείας του ἦταν τὸ στομάχι, ποὺ προφανῶς ἔπασχε ἀπὸ ἕλκος.

καὶ νὰ περιμένω τὰ τρομερὰ κύματα τῆς ἀρρώστιας, δὲν θὰ μοῦ ἦταν εὔκολο νὰ ἀπατήσω τὴν εὐλάβειά σου, ἀναγγέλλοντάς σου ἀντὶ δυσχερῶν περιπετειῶν εὐχάριστα. Διότι ὁ χειμώνας, ποὺ ἐπῆλθε σφοδρότερος ἀπὸ τὸν συνηθισμένο, ἔκαμε σ' ἐμένα ὀδυνηρότερη καὶ τὴν τρικυμία τοῦ στομάχου, καὶ πέρασα αὐτοὺς τοὺς δύο μῆνες ὄχι καλύτερα ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἀλλὰ καὶ χειρότερα. Ζοῦσα τόσο λίγο, ὥστε ἁπλῶς νὰ ἀντιλαμβάνομαι τὰ δεινὰ ποὺ μὲ κύκλωναν ἀπὸ παντοῦ, καὶ ὅλα ἦταν γιὰ μιὰ νύχτα, ἡ ἡμέρα καὶ ὁ ὄρθρος καὶ ἡ μεσημβρία, καὶ περνοῦσα συνεχῶς προσηλωμένος στὴν κλίνη. Ἂν καὶ μηχανεύθηκα ἀναρίθμητους τρόπους, δὲν κατόρθωνα ν' ἀποτινάξω τὴ βλάβη ἀπὸ τὸ κρύο· καί, ἂν καὶ ἔκαια φωτιὰ καὶ ἀνεχόμουν τρομερὸ καπνὸ καὶ ἤμουν κλεισμένος σ' ἕνα δωμάτιο κι' εἶχα ἄφθονα παπλώματα καὶ δὲν τολμοῦσα οὔτε τὸ κατώφλι νὰ περάσω, ἔπασχα τὰ ἔσχατα, εἶχα συνεχεῖς ἐμετούς, κεφαλαλγία, ἀνορεξία, συνεχὴ ἀγρυπνία. Περνοῦσα ἄγρυπνος τὰ τόσο μακρὰ πελάγη τῆς νύχτας. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ ταλαιπωρῶ τὴ διάνοιά σου, ἐπιμένοντας περισσότερο στὶς θλιβερὲς καταστάσεις, σοῦ βεβαιώνω ὅτι τώρα ἀπαλλάχθηκα ἀπὸ ὅλα αὐτά. Μόλις ἔφθασε ἡ ἄνοιξη καὶ συνέβηκε κάποια μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας, τότε ὅλα λύθηκαν αὐτομάτως. Ἀλλ' ὅμως καὶ τώρα χρειάζεται ν' ἀκολουθῶ προσεκτικὴ δίαιτα· γι' αὐτὸ κρατῶ τὸ στομάχι μου μὲ ἐλαφρὸ φορτίο, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ χωνεύει εὔκολα[2].

β. Δὲν μοῦ ἔδωσε λίγη ἔγνοια καὶ τὸ ὅτι ἔμαθα ὅτι ἡ κοσμιότητά σου ἦταν στὶς τελευταῖες της πνοές. Ἀλλ' ὅμως, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης μας στοργῆς καὶ μέριμνας καὶ φροντίδας γιὰ σένα, ἀπαλλάχθηκα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἔγνοια καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ γράμματα τῆς τιμιότητάς σου, καθὼς ἦλθαν πολλοὶ ἀπ' αὐτοῦ καὶ μοῦ ἀνήγγειλαν γιὰ τὴν καλή σου ὑγεία. Καὶ τώρα χαίρομαι καὶ εὐφραίνομαι πολύ, ὄχι μόνο διότι ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι ὑπομένεις τόσο γενναῖα τὰ ἐπερχόμενα κακά, ἀποκαλώντας μῦθο ὅλα αὐτά· καὶ τὸ σπουδαιότερο εἶναι ὅτι ἔδωσες αὐτὴ τὴν ὀνομασία καὶ στὴν ἀρρώστια τοῦ σώματος, πράγμα ποὺ ταιριάζει σὲ νεανικὴ ψυχὴ γεμάτη ἀπὸ τὸν καρπὸ τῆς ἀνδρείας. Διότι τὸ νὰ ὑποφέρεις ὄχι μόνο γενναῖα τὶς δυσκολίες, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ αἰσθάνεσαι ὅτι εἶναι παροῦσες καὶ νὰ τὶς περιφρονεῖς καὶ νὰ ἔχεις φορέσει τὸ στεφάνι τῆς ὑπομονῆς μὲ πολλὴ ἀπραγμοσύνη, χωρὶς νὰ κοπιάζεις οὔτε

*ἑτέροις παρέχουσαν, ἀλλ' ὥσπερ σκιρτῶσαν καὶ χορεύουσαν, τοῦτο τῆς ἀκριβεστάτης φιλοσοφίας ἐστὶν ἀπόδειξις. Διὰ ταῦτα χαίρω καὶ*
*40 σκιρτῶ, πέτομαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, οὐκ αἰσθάνομαι τῆς παρούσης ἐρημίας οὐδὲ τῶν λοιπῶν περιστάσεων, εὐφραινόμενος καὶ γαννύμενος καὶ σφόδρα καλλωπιζόμενος ἐπὶ τῇ σῇ μεγαλοφροσύνῃ καὶ ταῖς ἐπαλλήλοις νίκαις, οὐ διὰ σὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον πόλιν ἐκείνην, ἣ καὶ ἀντὶ πύργου καὶ λιμένος γέ-*
*45 γονας καὶ τείχους, λαμπρὰν τὴν διὰ τῶν πραγμάτων ἀφιεῖσα φωνὴν καὶ ἑκάτερον τὸ γένος ἐν τοῖς παθήμασί σου παιδεύουσα καὶ ἀποδύεσθαι ῥᾳδίως πρὸς τοὺς τοιούτους ἀγῶνας καὶ καταβαίνειν εἰς τὰ σκάμματα μετὰ ἀνδρείας ἁπάσης καὶ φέρειν εὐκόλως τοὺς ἐκ τῶν τοιούτων ἀγώνων ἱδρῶτας.*

*50 γ. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν ὅτι οὐκ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλουσα, οὐδὲ τὰ μέσα τῆς πόλεως καταλαμβάνουσα, ἀλλ' ἐν οἰκίσκῳ βραχεῖ καὶ θαλάμῳ καθημένη, νευροῖς, ἀλείφεις τοὺς ἑστῶτας, καὶ τῆς θαλάσσης οὕτω μαινομένης καὶ τῶν κυμάτων οὕτω κορυφουμένων, σκοπέλων τε καὶ ὑφάλων καὶ σπιλάδων καὶ θηρίων πάντοθεν ἀγρίων*
*55 ἀναφαινομένων καὶ νυκτὸς βαθυτάτης πάντα κατεχούσης, ὡς ἐν μεσημβρίᾳ καὶ γαλήνῃ καὶ κατὰ πρύμναν τοῦ πνεύματος ἱσταμένου, οὕτως ἀναπετάσασα τῆς ὑπομονῆς τὰ ἱστία, μετὰ πολλῆς πλέεις τῆς εὐκολίας οὐ μόνον οὐ κλυδωνιζομένη ὑπὸ τοῦ χαλεποῦ τούτου χειμῶνος, ἀλλ' οὐδὲ περιρραντιζομένη· καὶ μάλα εἰκότως· τοιαῦτα γὰρ*
*60 τῆς ἀρετῆς τὰ πηδάλια. Καὶ ἔμποροι μὲν καὶ κυβερνῆται καὶ ναῦται καὶ πλωτῆρες, ἐπειδὰν ἴδωσι νεφῶν συνδρομὴν ἢ ἀγρίων ἀνέμων ἐμβολὴν ἢ τὸ ῥόθιον τοῦ κύματος σφοδροτάτῳ ζέον ἀφρῷ, εἴσω λιμένος τὰ πλοῖα κατέχουσιν· εἰ δέ που καὶ τύχοιεν ἐν πελάγει σαλεύοντες, πάντα ποιοῦσι καὶ μηχανῶνται, ὥστε πρὸς ὅρμον ἢ νῆσον ἢ*
*65 ἀκτὴν ὁρμίσαι τὸ σκάφος. Σὺ δὲ μυρίων πνευμάτων, τοσούτων ἀγρίων κυμάτων πάντοθεν συρρηγνυμένων, τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ἀναστραφέντος διὰ τὴν χαλεπότητα τοῦ χειμῶνος, καὶ τῶν μὲν ὑποβρυχίων γενομένων, τῶν δὲ ἐπιπλεόντων νεκρῶν τοῖς ὕδασιν, ἑτέρων γυμνῶν ἐπὶ σανίδος φερομένων, εἰς μέσον ἁλλομένη τὸ πέ-*
*70 λαγος τῶν κακῶν, μῦθον ἅπαντα ταῦτα καλεῖς ἐξ οὐρίας ἐν χειμῶνι*

---

3. Φυσικὰ ἐννοεῖ τὴν Κωνσταντινούπολη.

νὰ ἱδρώνεις, χωρὶς νὰ ἐνοχλεῖσαι οὔτε νὰ ἐνοχλεῖς, ἀλλὰ σὰν νὰ σκιρτᾶς καὶ νὰ χορεύεις, αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη τῆς ἀκριβέστατης φιλοσοφίας. Γι' αὐτὸ χαίρομαι καὶ σκιρτῶ, πετῶ ἀπὸ τὴν ἡδονή, δὲν αἰσθάνομαι τὴν παρούσα ἐρημιὰ οὔτε τὶς ἄλλες ταλαιπωρίες. Εὐφραίνομαι καὶ λάμπω καὶ νοιώθω ὑπερβολικὴ χαρὰ γιὰ τὴ μεγαλοφροσύνη σου καὶ τὶς ἀλλεπάλληλες νίκες, ὄχι μόνο γιὰ σένα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ μεγάλη καὶ πολυάνθρωπη ἐκείνη πόλη[3], στὴν ὁποία ἔγινες σὰν πύργος καὶ λιμάνι καὶ τεῖχος, ἀφήνοντας δυνατὴ φωνὴ μὲ τὶς πράξεις σου καὶ διδάσκοντας ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ τὰ παθήματά σου ν' ἀναλαμβάνουν εὔκολα τέτοιους ἀγῶνες, νὰ κατεβαίνουν στὰ σκάμματα μὲ κάθε ἀνδρεία καὶ νὰ ὑπομένουν εὔκολα τοὺς ἱδρῶτες ἀπὸ τοὺς τέτοιου εἴδους ἀγῶνες.

γ. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστο εἶναι ὅτι ἐσὺ δυναμώνεις καὶ προπονεῖς τοὺς βρισκόμενους γύρω σου, χωρὶς νὰ πηγαίνεις στὴν ἀγορὰ οὔτε νὰ κατεβαίνεις στὸ μέσο τῆς πόλεως, ἀλλὰ καθισμένη σὲ μικρὸ οἰκίσκο καὶ θάλαμο. Καὶ ἐνῶ ἡ θάλασσα μαίνεται τόσο πολύ, τὰ κύματα ἀνυψώνονται τόσο πολύ, ἀπὸ παντοῦ ἐμφανίζονται σκόπελοι καὶ ὕφαλοι καὶ βράχια καὶ θηρία, κι' ἐπικρατεῖ σ' ὅλα βαθειὰ νύχτα, ἐσύ, σὰν νὰ εἶναι μεσημβρία καὶ γαλήνη καὶ ὁ ἄνεμος νὰ εἶναι οὔριος, ἔχοντας ἁπλώσει τὰ πανιὰ τῆς ὑπομονῆς, πλέεις μὲ πολλὴν εὐκολία, ὄχι μόνο χωρὶς νὰ κλυδωνίζεσαι ἀπὸ τὴν τρομερὴ αὐτὴ τρικυμία, ἀλλ' οὔτε νὰ περιβρέχεσαι· καὶ πολὺ εὔλογα, διότι τέτοια εἶναι τὰ πηδάλια τῆς ἀρετῆς[4]. Οἱ ἔμποροι βέβαια καὶ οἱ κυβερνῆτες, οἱ ναῦτες καὶ οἱ θαλασσινοί, ὅταν δοῦν τὴ συμπύκνωση νεφῶν ἢ τὴν εἰσβολὴ ἀγρίων ἀνέμων ἢ τὸ ρεῦμα τοῦ κύματος νὰ κοχλάζει μὲ σφοδρότατο ἀφρό, κρατοῦν τὰ πλοῖα μέσα· ἂν ὅμως τύχει νὰ κινοῦνται κάπου στὸ πέλαγος, χρησιμοποιοῦν κάθε μέσο, ὥστε νὰ προσορμίσουν τὸ σκάφος σὲ ὅρμο ἢ νησὶ ἢ ἀκτή. Ἐσὺ ὅμως, ἐνῶ συγκρούονται μεταξύ τους ἀπὸ παντοῦ μύριοι ἄνεμοι καὶ τόσα ἄγρια κύματα, ἐνῶ ὁ βυθὸς τῆς θάλασσας ἀναστράφηκε ἀπὸ τὴ βιαιότητα τῆς τρικυμίας καὶ ἄλλοι ἔχουν καταβυθισθεῖ, ἄλλοι ἐπιπλέουν στὰ ὕδατα νεκροί, ἄλλοι φέρονται ἐπάνω σὲ σανίδια γυμνοί, τρέχοντας στὴ μέση τοῦ πελάγους τῶν κακῶν, καὶ πλέοντας μέσα στὴν τρικυ-

4. Ὁ Ἰωάννης τώρα μεταφέρει τὸ τονωτικό του παράδειγμα ἀπὸ τὸ στάδιο στὴ θάλασσα. Ἡ Ὀλυμπιὰς ἀπέδειξε ὅτι δὲν εἶναι μόνο καλὴ ἀθλήτρια, ἀλλὰ καὶ ἱκανὸς καπετάνιος.

*πλέουσα· καὶ μάλα εἰκότως. Οἱ μὲν γὰρ κυβερνῆται, κἂν μυριάκις ὦσι σοφοὶ τὴν ἐπιστήμην ἐκείνην, ἀλλ' οὐκ ἔχουσι τέχνην ἀρκοῦσαν ἀντιστῆναι παντὶ χειμῶνι· διὸ καὶ φεύγουσι πολλάκις τὴν πρὸς τὰ κύματα μάχην.*

75 *δ. Σοὶ δέ ἐστιν ἐπιστήμη παντὸς ἀνωτέρα χειμῶνος, τῆς φιλοσόφου ψυχῆς ἡ δύναμις, ἣ καὶ στρατοπέδων μυρίων ἐστὶν ἰσχυροτέρα καὶ ὅπλων δυνατωτέρα καὶ πύργων καὶ τειχῶν ἀσφαλεστέρα. Στρατιώταις μὲν γὰρ καὶ ὅπλα καὶ τείχη καὶ πύργοι, πρὸς σώματος ἀσφάλειαν χρήσιμα μόνον, καὶ τοῦτο οὐκ ἀεὶ οὐδὲ διὰ παντός, ἀλλ'*
80 *ἔστιν ὅτε καὶ ἡττᾶται ἅπαντα ταῦτα καὶ ἐρήμους τῆς αὐτῶν προστασίας τοὺς καταφεύγοντας ἀφίησιν. Τὰ δὲ ὅπλα τὰ σὰ οὐ βέλη βαρβαρικά, οὐδὲ μηχανήματα πολεμίων ἀνθρώπων, οὐδὲ ἐφόδους καὶ κλοπὰς τοιαύτας διελέγχει, ἀλλὰ τὰς τῆς φύσεως κατεπάτησεν ἀνάγκας καὶ τὴν τυραννίδα κατέλυσε καὶ τὴν ἀκρόπολιν αὐτῶν κα-*
85 *θεῖλε. Καὶ δαίμοσι πυκτεύουσα διηνεκῶς μυρίας μὲν ἦρω νίκας, οὐδεμίαν δὲ ἐδέξω πληγήν, ἀλλ' ἕστηκας ἄτρωτος ἐν τοσαύτῃ βελῶν νιφάδι καὶ τὰ ἀκόντια τὰ κατὰ σοῦ ῥιπτόμενα πρὸς τοὺς ἀφιέντας ὑποστρέφει πάλιν. Τοιαύτη σου τῆς τέχνης ἡ σοφία· δι' ὧν πάσχεις κακῶς, τοὺς ποιοῦντας ἀμύνῃ, δι' ὧν ἐπιβουλεύῃ, τοὺς πολε-*
90 *μοῦντας λυπεῖς, ὑπόθεσιν μεγίστην ἔχουσα πρὸς εὐδοκιμήσεως ἀφορμὴν μείζονος τὴν ἐκείνων κακίαν. Ταῦτα καὶ αὐτὴ εἰδυῖα καλῶς καὶ τῇ πείρᾳ τὴν αἴσθησιν ἔχουσα, εἰκότως μῦθον ἅπαντα ταῦτα καλεῖς. Πῶς γὰρ οὐκ ἂν καλέσῃς μῦθον, εἰπέ μοι, θνητὸν σῶμα λαχοῦσα καὶ θανάτου οὕτω καταφρονοῦσα, ὡς οἱ τὴν ἀλλοτρίαν*
95 *ἐπειγόμενοι καταλιπεῖν καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανελθεῖν πατρίδα, ἀρρωστίᾳ συζῶσα χαλεπωτάτῃ καὶ τῶν εὐσαρκούντων καὶ σφριγώντων ἥδιον διακειμένη, οὐχ ὕβρεσι ταπεινουμένη, οὐ τιμαῖς καὶ δόξαις ἐπαιρομένη; Τοῦτο δὴ τὸ μυρίων πολλοῖς αἴτιον γενόμενον κακῶν, οἳ καὶ ἐν ἱερωσύνῃ διαλάμψαντες καὶ πρὸς ἔσχατον γῆρας*
100 *ἐλάσαντες καὶ βαθυτάτην πολιὰν ἐντεῦθεν ὤλισθον καὶ κοινὸν πρόκεινται τοῖς βουλομένοις κωμῳδεῖν θέατρον. Ἀλλ' ἡ γυνὴ καὶ ἀρα-*

---

5. Τώρα εἰσέρχεται στὸ χῶρο τῶν πολεμικῶν ἀγώνων.

6. Βέβαια ὁ Ἰωάννης εἶχε τέτοια παραδείγματα ἀπὸ τὴν προσωπική του περιπέτεια. Γιὰ παράδειγμα ὁ Ἐπιφάνιος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου ἦταν περίπου

μία γαλήνια, ὀνομάζεις μῦθο ὅλα αὐτά. Καὶ πολὺ σωστά. Διότι οἱ κυβερνῆτες, κι' ἂν ἀκόμη εἶναι μύριες φορὲς ἔμπειροι στὴν ἐπιστήμη τους, ὅμως δὲν ἔχουν τέχνη ποὺ ν' ἀρκεῖ ν' ἀντισταθεῖ σὲ κάθε τρικυμία· γι' αὐτὸ πολλὲς φορὲς ἀποφεύγουν τὴν πρὸς τὰ κύματα μάχη.

δ. Ἐσὺ ὅμως ἔχεις ἐπιστήμη ἀνώτερη ἀπὸ κάθε τρικυμία, τὴ δύναμη τῆς φιλόσοφης ψυχῆς ποὺ εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ μύρια στρατόπεδα, δυνατώτερη ἀπὸ ὅπλα καὶ ἀσφαλέστερη ἀπὸ πύργους καὶ τείχη[5]. Στοὺς στρατιῶτες τὰ ὅπλα καὶ τὰ τείχη καὶ οἱ πύργοι εἶναι χρήσιμα μόνο γιὰ τὴν ἀσφάλεια τοῦ σώματος, κι' αὐτὸ ὄχι πάντοτε καὶ ὄχι ἐξ ὁλοκλήρου, ἀλλὰ μερικὲς φορὲς ὅλα αὐτὰ νικῶνται καὶ ἀφήνουν ἀκάλυπτους ἀπὸ τὴν προστασία ἐκείνους ποὺ καταφεύγουν σ' αὐτά. Τὰ δικά σου ὅπλα ὅμως δὲν ἀντικρούουν βαρβαρικὰ βέλη οὔτε μηχανήματα ἀντιπάλων οὔτε ἐφόδους καὶ παρόμοια τεχνάσματα, ἀλλὰ καταπάτησαν τὶς ἀνάγκες τῆς φύσεως, κατέλυσαν τὴν τυραννία καὶ κατεδάφισαν τὴν ἀκρόπολή τους. Πυγμαχώντας συνέχεια μὲ τοὺς δαίμονες κέρδισες μύριες νίκες, χωρὶς νὰ δεχθεῖς καμμιὰ πληγή, ἀλλὰ στάθηκες ἄτρωτη σὲ τόσο πυκνὸ σύννεφο βελῶν καὶ τὰ ἀκόντια ποὺ ρίχνονται ἐναντίον σου ἐπιστρέφουν πάλι σ' αὐτοὺς ποὺ τὰ πέταξαν. Τέτοια εἶναι ἡ ἱκανότητα τῆς τέχνης σου· μὲ τὰ παθήματά σου ἀποκρούεις ἐκείνους ποὺ προξενοῦν τὰ κακὰ αὐτά, μὲ τὶς σὲ βάρος σου ἐπιβουλὲς λυπεῖς αὐτοὺς ποὺ σὲ πολεμοῦν, ἔχοντας τὴν κακία ἐκείνων ὡς μέσο γιὰ μεγαλύτερη ἀφορμή. Αὐτὰ γνωρίζοντας καλὰ καὶ ἐσὺ κι' ἔχοντας τὴν αἴσθηση μὲ τὴ πείρα, εὔλογα ἀποκαλεῖς μῦθο ὅλα αὐτά. Πῶς νὰ μὴ τὰ καλοῦσες μῦθο, πές μου, ἀφοῦ, ἐνῶ ἔχεις θνητὸ σῶμα, τόσο πολὺ καταφρονεῖς τὸ θάνατο, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἐπείγονται νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ξένη χώρα καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στὴν πατρίδα τους, καί, ἐνῶ συζεῖς μὲ τρομερώτατη ἀρρώστια, ἔχεις εὐτυχέστερη διάθεση καὶ ἀπὸ τοὺς εὔρωστους καὶ σφριγηλούς, δὲν ταπεινώνεσαι ἀπὸ ὕβρεις, καὶ δὲν ἀλαζονεύεσαι ἀπὸ τιμὲς καὶ δόξες; Διότι αὐτὸ κυρίως εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε αἴτιο μυρίων κακῶν σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ἔλαμψαν στὴν ἱερωσύνη κι' ἔφθασαν σὲ ἔσχατα γεράματα μὲ ἄσπρα μαλλιά, γλύστρισαν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ βρίσκονται κοινὸ θέαμα σ' ὅσους ἀρέσκονται νὰ διακωμωδοῦν[6]. Ἀλλ' ἐσὺ ἡ γυναίκα, ποὺ ἔ-

**ἑκατονταετής, ὅταν ἦλθε στὴν Κωνσταντινούπολη, τὸ 403, γιὰ νὰ συμβάλει στὴν ἐναντίον τοῦ Χρυσοστόμου πολεμική.**

*χνῶδες περικειμένη σῶμα καὶ τοσαύτας ἐνεγκοῦσα προσβολάς, οὐ μόνον οὐδὲν ἔπαθες τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους πολλοὺς παθεῖν ἐκώλυσας. Κἀκεῖνοι μὲν οὐδὲ μέχρι πολλοῦ τῶν ἀγώνων προελ-*
105 *θόντες, ἀλλὰ ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων, καὶ βαλβῖδος αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, ἀλλόμενοι κατηνέχθησαν· σὺ δὲ μυριάκις τὴν ἐσχάτην νύσσαν περιελθοῦσα καθ' ἕκαστον δρόμον τὸ βραβεῖον ἥρπασας, ποικίλα παλαισμάτων ἐπιδειξαμένη καὶ ἀγώνων εἴδη· καὶ μάλα εἰκότως. Οὐδὲ γὰρ ἐν ἡλικίᾳ, οὔτε ἐν σώματι τὰ παλαίσματα τῆς ἀρετῆς, ἀλλ'*
110 *ἐν ψυχῇ μόνῃ καὶ γνώμῃ. Οὕτω καὶ γυναῖκες ἐστεφανώθησαν καὶ ἄνδρες ὑπεσκελίσθησαν· οὕτω καὶ παῖδες ἀνεκηρύχθησαν καὶ γεγηρακότες κατῃσχύνθησαν.*

ε. *Ἀεὶ μὲν οὖν χρὴ θαυμάζειν τοὺς μετιόντας ἀρετήν, μάλιστα δὲ ὅταν πολλῶν αὐτὴν ἀπολειπόντων, εὑρεθῶσί τινες αὐτῆς ἀντεχό-*
115 *μενοι. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν θαυμάζειν ἄξιον ὑπερβολῆς, ὅτι τοσούτων τραπέντων ἀνδρῶν, γυναικῶν, γεγηρακότων, τῶν δοκούντων μεγίστην ὑπόληψιν ἔχειν, πάντων ἐπ' ὄψιν κειμένων, οὐδὲ ἐκ πολλῆς πολέμου ῥύμης, οὐδὲ ἀπὸ σφοδρᾶς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως, ἀλλὰ πρὸ συμβολῆς πεσόντων, πρὸ συμπλο-*
120 *κῆς ἡττηθέντων, αὐτὴ μετὰ τοσαύτας μάχας καὶ παρατάξεις οὐ μόνον οὐ κατεμαλακίσθης, οὐδὲ ἐταριχεύθης τῷ πλήθει τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ νεανιεύῃ μειζόνως καὶ τῶν ἀγώνων ἡ προσθήκη προσθήκην σοι δίδωσιν ἰσχύος. Ἡ γὰρ τῶν ἤδη κατορθωθέντων μνήμη καὶ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς καὶ μείζονός σοι γίνεται προθυμίας ὑπόθε-*
125 *σις. Διὰ ταῦτα χαίρομεν, σκιρτῶμεν, εὐφραινόμεθα· οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς τοῦτο λέγων καὶ περιφέρων μου πανταχοῦ τῆς χαρᾶς τὴν ὑπόθεσιν. Ὥστε εἰ καὶ ὁ ἡμέτερός σε λυπεῖ χωρισμός, ἀλλὰ μεγίστη σοι αὕτη τῶν κατορθωμάτων ἡ παράκλησις· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἀπῳκισμένοι μῆκος ὁδοῦ, οὐ μικρὰν ἐντεῦθεν, ἀπὸ τῆς*
130 *σῆς ἀνδρείας λέγω, καρπούμεθα εὐφροσύνην.*

χεις ἀραχνοειδὲς σῶμα καὶ ὑπέστης τόσες προσβολές, ὄχι μόνο δὲν ἔπαθες τίποτε τέτοιο, ἀλλ' ἐμπόδισες κι' ἄλλους νὰ τὸ πάθουν. Κι' ἐκεῖνοι βέβαια κατέπεσαν προτοῦ προχωρήσουν πολὺ στοὺς ἀγῶνες, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ προοίμια ἤδη κι' ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ βαλβίδα, ὅπως θὰ λέγαμε, καθὼς πηδοῦσαν. Ἐσὺ ὅμως, περνώντας μύριες φορὲς τὴν τελευταία νύσσα[7], μὲ κάθε διαδρομὴ ἅρπαζες τὸ βραβεῖο, ἀφοῦ ἐπέδειξες ποικίλα εἴδη παλαισμάτων καὶ ἀγώνων· καὶ πολὺ εὔλογα. Διότι τὰ παλαίσματα τῆς ἀρετῆς δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἡλικία καὶ τὴ σωματικὴ κατάσταση, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν γνώμη μόνο. Ἔτσι καὶ γυναῖκες στεφανώθηκαν καὶ ἄνδρες ὑποσκελίσθηκαν· ἔτσι καὶ παιδιὰ ἀνακηρύχθηκαν καὶ γέροντες ντροπιάσθηκαν.

ε. Πρέπει βέβαια πάντοτε νὰ θαυμάζομε ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀρετή, κυρίως ὅμως, ὅταν, ἐνῶ πολλοὶ τὴν ἐγκαταλείπουν, βρεθοῦν κάποιοι ποὺ τὴν ἀσκοῦν. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο λοιπὸν εἶναι ἄξια ὑπερβολικοῦ θαυμασμοῦ ἡ ἐμμέλειά σου· διότι, ἐνῶ τόσοι πολλοὶ τράπηκαν σὲ φυγή, ἄνδρες, γυναῖκες, γέροντες, ἄνθρωποι ποὺ φαίνονταν πολὺ εὐυπόληπτοι, καὶ βρίσκονταν πεσμένοι μπροστὰ στὰ μάτια ὅλων, ὄχι ἀπὸ πολλὴ ὁρμὴ τοῦ πολέμου οὔτε ἀπὸ σφοδρὴ ἐπίθεση τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἔπεσαν πρὶν ἀπὸ τὴ σύγκρουση, καὶ νικήθηκαν πρὶν ἀπὸ τὴ συμπλοκή, ἐσὺ μετὰ τόσες μάχες καὶ παρατάξεις ὄχι μόνο δὲν ἐξασθένησες, ὄχι μόνο δὲν μαράθηκες ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ νεάζεις περισσότερο καὶ ἡ αὔξηση τῶν ἀγώνων σοῦ αὐξάνει τὴ δύναμη. Πράγματι ἡ μνήμη τῶν ἕως τώρα κατορθωμάτων σοῦ γίνεται ἀφορμὴ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς καὶ μεγαλύτερης προθυμίας. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ χαίρομαι, χοροπηδῶ, εὐφραίνομαι· ποτὲ δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ λέγω αὐτὸ τὸ πράγμα καὶ νὰ περιφέρω παντοῦ τὴν ἀφρομὴ τῆς χαρᾶς μου. Ὥστε, ἂν ὁ χωρισμός σου ἀπὸ μένα σὲ λυπεῖ, εἶναι γιὰ σένα μέγιστη αὐτὴ ἡ παρηγοριὰ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ κατορθώματά σου. Καὶ ἐγὼ ἄλλωστε, ποὺ εἶμαι ἐγκαταστημένος σὲ τόση μεγάλη ἀπόσταση, δὲν ἀποκτῶ μικρὴ εὐφροσύνη ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ τὴν ἀνδρεία σου δηλαδή.

---

7. Νύσσα ἦταν μία ὀξεία στήλη στὸ ἄκρο τοῦ σταδίου ποὺ γινόταν ἡ στροφὴ τῶν ἵππων ἢ τῶν δρομέων. Μιὰ ἄλλη στήλη ἦταν στὸ σημεῖο τῆς ἐξορμήσεως.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓʹ

*1 α. Τί φῄς; Οὐκ ἔστησας τρόπαιον, οὐδὲ ἤρω νίκην λαμπράν, οὐδὲ ἀνεδήσω στέφανον ἀνθοῦντα διηνεκῶς; Ἀλλ᾽ οὐ ταῦτά φησιν ἡ οἰκουμένη πᾶσα ἡ πανταχοῦ τῆς γῆς ᾄδουσά σου τὰ κατορθώματα; Εἰ γὰρ καὶ τὰ σκάμματα καὶ οἱ ἀγῶνες ἐν ἑνὶ ἵδρυνται χωρίῳ 5 καὶ οἱ δίαυλοί σου τῶν δρόμων καὶ τὰ ἀντὶ ἱδρῶτος αἵματος ἐμπεπλησμένα σου παλαίσματα αὐτόθι γέγονεν, ἀλλ᾽ ἡ δόξα τούτων καὶ ἡ εὐφημία τὰ τέρματα κατείληφε τῆς οἰκουμένης. Σὺ δὲ αὐτὰ μείζω βουλομένη ποιῆσαι καὶ πλείονα τὰ βραβεῖα ἐργάσασθαι, καὶ τοὺς ἀπὸ ταπεινοφροσύνης αὐτοῖς προσέθηκας στεφάνους λέγουσα, το-10 σοῦτον ἀπέχειν τῶν τροπαίων τούτων, ὅσον οἱ νεκροὶ τῶν ζώντων. Ὅτι γὰρ ταπεινοφροσύνης τὰ ῥήματα, μᾶλλον ἐξ αὐτῶν σε ἐλέγξαι πειράσομαι τῶν γεγενημένων. Ἐξέπεσες πατρίδος, οἰκίας, φίλων, συγγενῶν· πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετέστης· οὐ διέλιπες καθ᾽ ἑκάστην ἀποθνήσκουσα τὴν ἡμέραν καὶ τὸ τῇ φύσει λεῖπον τῇ περιουσίᾳ τῆς 15 προαιρέσεως ἀναπληροῦσα. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔνι ἄνθρωπον ὄντα τῇ πείρᾳ πολλοὺς θανάτους ἀποθανεῖν, τῇ γνώμῃ τοῦτο πεποίηκας. Καὶ τὸ δὴ μέγιστον, τὰ μὲν πάσχουσα, τὰ δὲ πείσεσθαι προσδοκῶσα, οὐκ ἐπαύσω τῷ συγχωροῦντι Θεῷ ταῦτα γίνεσθαι τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἀναφέρουσα δοξολογίαν καὶ καιρίαν τῷ διαβόλῳ διδοῦσα 20 πληγήν. Ὅτι γὰρ καὶ καιρίαν ἐδέξατο ἔδειξε δι᾽ ὧν μειζόνως προσιὼν ὡπλίζετο· διὸ καὶ χαλεπώτερα τὰ ὕστερα τῶν πρώτων γέγονε.*

*β. Καθάπερ γὰρ σκορπίος ἢ ὄφις, ὅταν βαθυτέραν λάβῃ πληγήν, μειζόνως τὸ κέντρον ἄρας κατὰ τοῦ πλήξαντος ἐξανίσταται, τῆς 25 πολλῆς ἀλγηδόνος ἀπόδειξιν παρέχων τὴν ῥαγδαίαν κατὰ τοῦ παίοντος ῥύμην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἀναίσχυντον θηρίον ἐκεῖνο, ἐπειδὴ*

---

* Παλαιὸς ἀριθμὸς Ἐπιστολῆς 7. Γράφηκε μετὰ τὴν προηγουμένη, τὸ καλοκαίρι τοῦ 405. Ἡ Ὀλυμπιὰς στὴν ἀπάντησή της ἀπορρίπτει τὰ ὑπερβολικὰ

1 α. Τί λές; Δὲν ἔστησες τρόπαιο οὔτε κέρδισες λαμπρὴ νίκη οὔτε φόρεσες στεφάνι ἀμάραντο; Ἀλλὰ αὐτὰ δὲν λέγει ὅλη ἡ οἰκουμένη ποὺ ψάλλει σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς τὰ κατορθώματά σου; Ἂν καὶ τὰ στάδια καὶ οἱ ἀγῶνες περιορίζονται σ' ἕνα τόπο καὶ οἱ δίαυλοί σου καὶ τὰ παλαίσματά σου τὰ γεμάτα αἷμα ἀντὶ ἱδρώτα ἔγιναν αὐτοῦ, ὅμως ἡ δόξα τους καὶ ὁ ἔπαινος γι' αὐτὰ ἔφθασε στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἐσὺ ὅμως, θέλοντας νὰ καταστήσεις μεγαλύτερα καὶ περισσότερα τὰ βραβεῖα, πρόσθεσες καὶ τὰ στεφάνια ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη, μὲ τὸ νὰ ἰσχυρίζεσαι ὅτι ἀπέχεις τόσο πολὺ ἀπὸ τὰ τρόπαια αὐτά, ὅσο οἱ νεκροὶ ἀπὸ τοὺς ζωντανούς. Ὅτι πράγματι αὐτὰ τὰ λόγια προέρχονται ἀπὸ ταπεινοφροσύνη, θὰ προσπαθήσω νὰ σοῦ τὸ φανερώσω ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Ἀπομακρύνθηκες ἀπὸ τὴν πατρίδα σου, ἀπὸ τὸ σπίτι, τοὺς φίλους, τοὺς συγγενεῖς σου· ὁδηγήθηκες στὴν ἐξορία· δὲν ἔπαυσες νὰ πεθαίνεις κάθε ἡμέρα καὶ ν' ἀναπληρώνεις μὲ τὸν πλοῦτο τῆς προαιρέσεως τὴ φυσικὴ ἔλλειψη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν εἶναι δυνατὸ ὁ ἄνθρωπος νὰ δοκιμάσει πολλοὺς θανάτους, ἐσὺ τὸ ἔκαμες αὐτὸ μὲ τὴ γνώμη. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, ἐνῶ ἄλλα τὰ ὑφίστασαι καὶ ἄλλα ἀναμένεις νὰ τὰ ὑποστεῖς, δὲν ἔπαυσες ν' ἀπευθύνεις γι' αὐτὰ δοξολογία στὸν Θεὸ ποὺ ἐπιτρέπει νὰ γίνονται καὶ νὰ καταφέρεις θανατηφόρο πλῆγμα στὸν Διάβολο. Τὸ ὅτι δέχθηκε θανατηφόρο πλῆγμα τὸ ἔδειξε μὲ τὸ ὅτι, ὅταν ἐπέστρεψε, ἦταν ὁπλισμένος μὲ μεγαλύτερα ὅπλα· καὶ γι' αὐτὸ καὶ τὰ ὅσα συνέβηκαν ὕστερα ἦταν πιὸ ὀδυνηρὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα.

β. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὁ σκορπιὸς ἢ τὸ φίδι, ὅταν δεχθεῖ μεγαλύτερο πλῆγμα, ὁρμᾷ ἐναντίον ἐκείνου ποὺ δέχθηκε τὸ πλῆγμα μὲ τὸ κεντρί του σηκωμένο ψηλότερα, περέχοντας ὡς ἀπόδειξη τοῦ μεγάλου πόνου τὴν βίαια ἐξόρμηση ἐναντίον ἐκείνου ποὺ τὸ χτύπη-

ἐγκώμια τοῦ Χρυσοστόμου γι' αὐτήν.

*τὰ τραύματα εἰς βάθος ἐδέξατο παρὰ τῆς θαυμασίας σου καὶ ὑψηλῆς ψυχῆς, μειζόνως ἐπεπήδησε καὶ πλείους ἐπήγαγε πειρασμούς. Ἐπήγαγε μὲν γὰρ ἐκεῖνος, οὐχ ὁ Θεός· συνεχώρησε δὲ ὁ Θεὸς αὔ-*
30 *ξων σου τὸν πλοῦτον, μείζονα ποιῶν τὴν ἐμπορίαν, πλείονα προξενῶν τὸν μισθόν, δαψιλεστέραν τὴν ἀντίδοσιν. Μὴ τοίνυν ταράττου μηδὲ θορυβοῦ. Τίς γάρ ποτε ἔκαμε πλουτῶν; τίς συνεχύθη ἐπὶ τὰς ὑψηλοτέρας ἐρχόμενος ἀρχάς; Εἰ δὲ οἱ τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα συνάγοντες, τὰ ἐπίκηρα καὶ σκιᾶς ἀδρανέστερα καὶ ἀνθῶν σηπομένων*
35 *μᾶλλον μαραινόμενα, σκιρτῶσι, χορεύουσι, πέτονται ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, τῆς ὁμοῦ τε φαινομένης καὶ ἀφιπταμένης καὶ ποταμίων ρευμάτων μιμουμένης δρόμον, πολλῷ μᾶλλον σὲ δίκαιον, καὶ εἰ πρότερον ἦς ἐν ἀθυμίᾳ, τὸν παρόντα καιρὸν εὐθυμίας μεγίστης ποιήσασθαι πρόφασιν. Καὶ γὰρ ὁ θησαυρός σου ὃν συνήγαγες ἄσυλος· καὶ τὸ*
40 *ἀξίωμα τὸ διὰ τῶν παθημάτων τούτων συγκροτηθὲν διαδοχὴν οὐκ οἶδεν οὐδὲ ἀναμένει τέλος, ἀλλ' ἔστιν ἀπέραντον, οὐ δυσκολίᾳ καιρῶν, οὐκ ἀνθρώπων ἐπιβουλαῖς, οὐ δαιμόνων ἐφόδοις, οὐκ αὐτῇ διακοπτόμενον τῇ τελευτῇ.*

*γ. Εἰ δὲ βούλει καὶ θρηνεῖν, τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένους θρήνει,*
45 *τοὺς τῶν κακῶν τούτων αὐθέντας, τοὺς ὑπηρέτας οἳ καὶ εἰς τὸ μέλλον μεγίστην ἐθησαύρισαν ἑαυτοῖς τιμωρίαν καὶ ἐνταῦθα δίκην ἔδοσαν ἤδη τὴν ἐσχάτην, τοσούτων ἀποστρεφομένων αὐτοὺς καὶ πολεμίους ἡγουμένων, ἐπαρωμένων, καταδικαζόντων. Εἰ δὲ οὐκ αἰσθάνονται τούτων, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστά εἰσιν ἐλεεινοὶ καὶ δακρύων*
50 *ἄξιοι, καθάπερ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι νόσῳ, λακτίζοντες μὲν καὶ παίοντες τοὺς ἀπαντῶντας εἰκῇ καὶ μάτην, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς εὐηργετηκότας καὶ φίλους, οὐκ αἰσθανόμενοι δὲ τῆς μανίας ἣν μαίνονται. Διὸ καὶ ἀνίατα νοσοῦσιν, οὔτε ἰατροὺς προσιέμενοι, οὔτε φαρμάκων ἀνεχόμενοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς θεραπεύειν καὶ εὐεργετεῖν*
55 *βουλομένους τοῖς ἐναντίοις ἀμειβόμενοι. Ὥστε καὶ διὰ τοῦτο ἐλεεινοί, εἴ γε μὴ αἰσθάνονται τῆς τοσαύτης πονηρίας. Εἰ δὲ καὶ πρὸς τὴν*

---

1. Αὐτὴ ἡ λέξη χρησιμοποιεῖται ἐδῶ μὲ μιὰ ἔννοια ποὺ περικλείει πολλὲς ἄλλες: ἀξίωμα, ὑπόληψη, θέση, ἀξιωσύνη, τιμή.

2. Ὁμιλεῖ ἐδῶ γιὰ τοὺς ὑποκινητὲς τῶν σὲ βάρος αὐτοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν του στὴν Κωνσταντινούπολη διώξεων. Τοὺς παρουσιάζει ἐδῶ ὡς ἀνυπόληπτους

σε, ἔτσι λοιπὸν κι' ἐκεῖνο τὸ ἀδιάντροπο θηρίο, ὅταν δέχθηκε βαθειὰ τὰ τραύματα ἀπὸ τὴ θαυμάσια καὶ ὑψηλὴ ψυχή σου, ξαναεπιτέθηκε δυνατώτερα καὶ ἐπέφερε περισσότερους πειρασμούς. Τοὺς ἐπέφερε ἐκεῖνος καὶ ὄχι ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ὅμως δὲν τὸ ἐπέτρεψε, γιὰ νὰ σοῦ αὐξήσει τὸν πλοῦτο, νὰ σοῦ μεγαλώσει τὸ κέρδος, νὰ σοῦ φέρει ἀνώτερο μισθὸ καὶ ἀφθονώτερη ἀνταμοιβή. Νὰ μὴ ταράσσεσαι λοιπὸν καὶ νὰ μὴ θορυβεῖσαι. Διότι ποιός ποτὲ ἀπέκαμε πλουτώντας; ποιός συγχύσθηκε ἀνεβαίνοντας στὶς ὑψηλότατες ἐξουσίες; Ἂν ἐκεῖνοι ποὺ μαζεύουν αὐτὰ τὰ ἀνθρώπινα, τὰ πρόσκαιρα καὶ πιὸ ἀδρανὴ καὶ ἀπὸ τὴ σκιά, ποὺ μαραίνονται εὐκολώτερα ἀπὸ τὰ σηπόμενα ἄνθη, σκιρτοῦν, χορεύουν, πετοῦν ἀπὸ τὴν ἡδονή, ἡ ὁποία, μόλις φανεῖ, ἐξαφανίζεται, μιμούμενη τὸν δρόμο τῶν ποταμίων ρευμάτων, πολὺ περισσότερο πρέπει ἐσὺ νὰ κάμεις τὸν παρόντα καιρὸ ἀφορμὴ μεγάλης εὐθυμίας, ἔστω κι' ἂν πρωτύτερα ἤσουν σὲ ἀθυμία. Διότι ὁ θησαυρός, τὸν ὁποῖο συνέλεξες ἐσύ, εἶναι ἀσύλητος· καὶ τὸ ἀξίωμά[1] σου ποὺ ἔχει καταρτισθεῖ μὲ τὰ παθήματα αὐτὰ δὲν γνωρίζει διαδοχὴ οὔτε περιμένει τέλος, ἀλλ' εἶναι ἀπέραντο καὶ δὲν διακόπτεται ἀπὸ τὴ δυσκολία τῶν καιρῶν, τὶς ἐπιβουλὲς τῶν ἀνθρώπων, τὶς ἐπιθέσεις τῶν δαιμόνων, τὸν ἴδιο τὸ θάνατο.

γ. Ἂν πάλι θέλεις καὶ νὰ θρηνεῖς, νὰ θρηνεῖς ἐκείνους ποὺ διαπράττουν αὐτὰ τὰ πράγματα, τοὺς αὐθέντες αὐτῶν τῶν κακῶν, τοὺς ὑπηρέτες ποὺ καὶ γιὰ τὸ μέλλον ἔχουν συσσωρεύσει μεγάλη γιὰ τοὺς ἑαυτούς τους τιμωρία, καὶ ἐδῶ ἔλαβαν τὴ μεγαλύτερη ποινή, ἀφοῦ τόσοι ἄνθρωποι τοὺς ἀποστρέφονται καὶ τους θεωροῦν ἐχθρούς, τοὺς καταρῶνται, τοὺς καταδικάζουν[2]. Ἂν ὅμως δὲν τὰ αἰσθάνονται αὐτά, εἶναι καὶ γι' αὐτὸ πολὺ ἐλεεινοὶ καὶ ἀξιοδάκρυτοι, ὅπως οἱ φρενοβλαβεῖς, ποὺ χωρὶς λόγο λακτίζουν καὶ κτυποῦν ὅσους συναντοῦν, πολλὲς φορὲς μάλιστα καὶ τοὺς εὐεργέτες καὶ φίλους τους, ἀλλὰ δὲν αἰσθάνονται τὴ μανία ἀπὸ τὴν ὁποία κατέχονται. Γι' αὐτὸ καὶ ἀσθενοῦν ἀθεράπευτα, μὴ δεχόμενοι ἰατροὺς καὶ μὴ ἀνεχόμενοι φάρμακα, ἀλλὰ καὶ ἀνταμείβοντας μὲ τὰ ἀντίθετα ὅσους θέλουν νὰ τοὺς θεραπεύσουν καὶ νὰ τοὺς εὐεργετήσουν. Ὥστε καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἐλεεινοί, ἂν δὲν αἰσθάνονται τὴν τόση πονηριά τους οἱ ἐχθροί μας. Ἀλλὰ κι' ἂν ἀκόμη δὲν προσέχουν τὴν ἐκ μέρους τῶν ἄλλων κατάκριση, εἶναι ἀδύνατο νὰ διαφύγουν τὸν ἔ-

ὁ Χρυσόστομος, ἀλλ' εἶχαν ἀρκετὴ δύναμη, γιὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψουν σ' αὐτὸν νὰ ἐπανέλθει στὴν πρωτεύουσα καὶ ἀντίθετα ν' ἀπομακρυνθεῖ περισσότερο.

*ἑτέρων κατάγνωσιν οὐκ ἐπιστρέφονται, τοῦ οἰκείου συνειδότος τὸν ἔλεγχον ἀμήχανον αὐτοὺς διαφυγεῖν, τὸν ἄφυκτον, τὸν ἀδέκαστον, τὸν οὐδενὶ εἴκοντα φόβῳ, τὸν οὐ κολακείᾳ, οὐ χρημάτων δόσει δια-*
60 *φθειρόμενον, οὐ χρόνῳ μακρῷ μαραινόμενον.*

*2 α. Ὁ γὰρ τοῦ Ἰακὼβ υἱὸς ὁ πρὸς τὸν πατέρα εἰπών, ὅτι θηρίον πονηρὸν κατέφαγε τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο ὑποκρινάμενος δρᾶμα, καὶ τῷ προσωπείῳ τούτῳ τὴν ἀδελφοκτονίαν συσκιάσαι ἐπιχειρήσας, τὸν μὲν πατέρα ἠπάτησε τότε, τὸ δὲ συνειδὸς οὐκ*
5 *ἠπάτησεν οὐδὲ ἔπεισεν ἡσυχάζειν· ἀλλ' ἔμενεν αὐτοῦ κατεξανιστάμενον, καταβοῶν διηνεκῶς καὶ οὐδέποτε ἐπιστομιζόμενον. Χρόνου γὰρ παρελθόντος μακροῦ, ὁ τὸν γεγεννηκότα ἀρνησάμενος τὸ τόλμημα ὅπερ ἐτόλμησεν, ὁ μηδενὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐξειπών, οὐδενὸς κατηγοροῦντος, οὐδενὸς ἐλέγχοντος, οὐδενὸς ἐφεστῶτος,*
10 *οὐδενὸς ἀναμιμνήσκοντος τῆς δραματουργίας ἐκείνης, κινδυνεύων περὶ ἐλευθερίας καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐπεστομίσθη τοῦ συνειδότος ὁ κατήγορος ἐν οὕτω μακρῷ χρόνῳ οὐδὲ κατεχώσθη, ταῦτά φησι τὰ ῥήματα· «ναί· ἐν ἁμαρτίαις γάρ ἐσμεν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν· ὅτε κατεδέετο ἡμῶν, καὶ ὑπερείδομεν τὴν θλῖψιν αὐτοῦ*
15 *καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· καὶ νῦν ἐκζητεῖται τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐξ ἡμῶν».*

*β. Καίτοι ἕτερον ἦν ὅπερ ἐπήγετο αὐτῷ ἔγκλημα καὶ διὰ κλοπὴν ἐκρίνετο καὶ ὡς ὑφελόμενος κύλικα χρυσῆν οὕτως εἰς δικαστήριον ἤγετο· ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων ἑαυτῷ οὐδὲν συνῄδει, ὑπὲρ μὲν τούτων*
20 *οὐκ ἤλγει, οὐδὲ ἔφη ταῦτα πάσχειν ὑπὲρ ὧν ἐκρίνετο καὶ δέσμιος ἤγετο, ὑπὲρ δὲ ὧν οὐδεὶς ἐνεκάλει, οὐδὲ εὐθύνας ἀπῄτει, οὐδὲ εἰς δικαστήριον εἷλκε, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ᾔδει τετολμημένων αὐτῷ, ὑπὲρ δὴ τούτων αὐτὸς ἑαυτοῦ καὶ ἔλεγχος καὶ κατήγορος γίνεται. Ἐπελαμβάνετο γὰρ αὐτοῦ τὸ συνειδὸς καὶ ὁ μετὰ ἀδείας τοσαύτης τὸ*
25 *αἷμα ἐκχέας τοῦ ἀδελφοῦ καὶ μηδὲν παθών, νῦν καὶ συμπαθητικὸς ἐγίνετο, καὶ τοῦ χοροῦ τῶν κοινωνησάντων αὐτῷ τῆς μιαιφονίας κατηγόρει καὶ τὴν ὠμότητα πᾶσαν ἐτραγῴδει λέγων· «ὅτε κατεδέε-*

---

3. Γεν. 37,32–36.
4. Γεν. 42,21–22. Ὁ Ρουβήν, ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ.
5. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Ρουβὴν τήρησε στάση συμπάθειας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀπέναντι στὸν Ἰωσήφ, ἂν καὶ δὲν φάνηκε πολὺ σθεναρὸς πρὸς τοὺς ἀδελφούς του

λεγχο τῆς δικῆς τους συνειδήσεως, τὸν ἀναπόφευκτο, τὸν ἀδέκαστο, ποὺ δὲν ὑποχωρεῖ σὲ κανένα φόβο, ποὺ δὲν διαφθείρεται οὔτε μὲ τὴν κολακεία οὔτε μὲ τὴ δωροδοκία, ποὺ δὲν μαραίνεται ἀπὸ τὸν μακρὸ χρόνο.

2 α. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακὼβ[3], ποὺ εἶπε πρὸς τὸν πατέρα του ὅτι ἕνα ἄγριο θηρίο κατέφαγε τὸν Ἰωσήφ, ποὺ ἔπαιξε ἐκεῖνο τὸ φοβερὸ δράμα καὶ ἐπεχείρησε μὲ αὐτὸ τὸ προσωπεῖο ν' ἀποκρύψει τὴν ἀδελφοκτονία, τὸν πατέρα του βέβαια τὸν ἀπάτησε τότε, τὴ συνείδησή του ὅμως δὲν τὴν ἀπάτησε οὔτε τὴν ἔπεισε νὰ ἡσυχάσει, ἀλλ' ἐπέμεινε νὰ ξεσηκώνεται ἐναντίον του, νὰ φωνάζει συνεχῶς, χωρὶς ποτὲ νὰ κλείνει τὸ στόμα της. Ἀφοῦ πέρασε πολὺς χρόνος, αὐτὸς ποὺ ἀρνήθηκε στὸν πατέρα τὴν τολμηρή τους πράξη, ποὺ δὲν τὴν εἶχε ἀναφέρει σὲ κανένα ἄλλον ἄνθρωπο, χωρὶς νὰ τὸν κατηγορεῖ κανείς, χωρὶς νὰ τὸν ἐλέγχει, χωρὶς νὰ τοῦ ἐπιτίθεται κανείς, χωρὶς νὰ τοῦ ὑπενθυμίζει κανεὶς ἐκείνη τὴν ὑποκρισία, κινδυνεύοντας γιὰ τὴν ἐλευθερία του καὶ γιὰ τὴ ζωή του ἀκόμη, δείχνοντας ὅτι δὲν ἀποστομώθηκε ὁ κατήγορος τῆς συνειδήσεώς του μετὰ τόσον χρόνο οὔτε καταχώσθηκε, λέγει αὐτὰ τὰ λόγια· «ναί, ἔχομε πράγματι ἁμαρτήσει ἀπέναντι στὸν ἀδελφό μας· ὅταν μᾶς παρακαλοῦσε, ἀλλὰ παραβλέψαμε τὴ θλίψη του καὶ τὴν ὀδύνη τῆς ψυχῆς του· καὶ τώρα μᾶς ζητεῖται ὁ λόγος γιὰ τὸ αἷμα του»[4].

β. Ἂν καὶ βέβαια ἄλλη ἦταν ἡ κατηγορία ποὺ τοῦ ἀποδιδόταν τώρα· διωκόταν γιὰ κλοπὴ καὶ δικαζόταν, διότι εἶχε ὑπεξαιρέσει ἕνα χρυσὸ κύπελλο. Ἀλλά, ἐπειδὴ δὲν αἰσθανόταν καμμιὰ ἐνοχὴ γι' αὐτά, δὲν πονοῦσε γι' αὐτὰ οὔτε εἶπε ὅτι τὰ πάσχει αὐτὰ γιὰ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα κρινόταν καὶ ὁδηγοῦνταν δέσμιος, γίνεται ὅμως ὁ ἴδιος ἔλεγχος καὶ κατήγορος τοῦ ἑαυτοῦ του γιὰ ἐκεῖνες τὶς πράξεις, ποὺ κανεὶς δὲν τὸν κατηγοροῦσε οὔτε τοῦ ζητοῦσε λόγο οὔτε τὸν ἔσυρε στὸ δικαστήριο, ἢ καλύτερα οὔτε γνώριζε ὅτι τὶς εἶχε διαπράξει. Τὸ ἔκαμε αὐτό, διότι τὸν πίεζε ἡ συνείδηση, κι' ἐκεῖνος ποὺ μὲ τόση εὐκολία[5] ἔχυνε τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ του[6] καὶ δὲν ἔπαθε τίποτε, τώρα γινόταν συμπαθητικὸς ἀπέναντί του καὶ κατηγοροῦσε τὸν ὅμιλο τῶν συντρόφων του γιὰ τὴ δολοφονία καὶ διεκτραγωδοῦσε ὅλη τὴν ἀπανθρωπιά, λέγοντας· «ὅταν μᾶς παρακαλοῦσε καὶ πα-

ποὺ τὸν ἐπιβουλεύονταν.

6. Ἐννοεῖται ἁπλῶς ὅτι «θὰ ἀνεχόταν νὰ δεῖ χυνόμενο τὸ αἷμα τοῦ Ἰωσήφ», διότι ὁ Ἰωσὴφ ἔζησε.

*το ἡμῶν, καὶ ὑπερείδομεν τὴν θλῖψιν αὐτοῦ καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Ἤρκει μὲν γὰρ ἡ φύσις, φησί, μαλάξαι καὶ ἐπικάμψαι*
30 *πρὸς ἔλεον, ὁ δὲ καὶ δάκρυα προσετίθει καὶ ἱκετηρίαν ἐτίθει, καὶ οὐδὲ οὕτως ἡμᾶς ἐπέκαμψεν· ἀλλ' «ὑπερείδομεν τὴν θλῖψιν αὐτοῦ καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Διὰ τοῦτο ἡμῖν τὸ δικαστήριον τοῦτο συγκεκρότηται, φησί, διὰ τοῦτο περὶ αἵματος κινδυνεύομεν, ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς εἰς αἷμα ἡμαρτήκαμεν.*

35 *γ. Οὕτω καὶ ὁ Ἰούδας οὐκ ἐνεγκὼν τοῦ συνειδότος τὸν ἔλεγχον, ἐπὶ βρόχον ὥρμησε καὶ δι' ἀγχόνης τὸν βίον κατέλυσεν. Καὶ ὅτε μὲν τὸ ἀναίσχυντον ἐκεῖνο συμβόλαιον ἐτόλμα, λέγων, «τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν αὐτὸν παραδόσω», οὐ τοὺς ἀκούοντας ᾐσχύνετο ὅτι μαθητὴς ὢν τοιαῦτα περὶ διδασκάλου ἐτύρευεν, οὐκ ἐν ταῖς ἡμέ-*
40 *ραις ταῖς μεταξὺ κατενύγη, ἀλλὰ μεθύων ἔτι τῇ ἡδονῇ τῆς φιλαργυρίας, οὐ σφόδρα ᾐσθάνετο τῆς κατηγορίας τοῦ συνειδότος. Ἐπειδὴ δὲ ἔπραξε τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸ ἀργύριον ἔλαβε καὶ ἡ ἡδονὴ μὲν ἐπαύσατο τοῦ λήμματος, ἡ δὲ κατηγορία τοῦ πλημμελήματος ἤνθει λοιπόν, τότε μηδενὸς ἀναγκάζοντος, μηδενὸς βιαζομένου, μηδενὸς*
45 *παραινοῦντος, αὐτόματος ἀπελθών, τό τε ἀργύριον προσέρριψε τοῖς δεδωκόσι καὶ τὴν παρανομίαν ὡμολόγησεν αὐτοῦ, ἀκουόντων ἐκείνων λέγων· «ἥμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῷον». Οὐ γὰρ ἤνεγκε τοῦ συνειδότος τὸν ἔλεγχον. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἁμαρτία· πρὶν ἢ μὲν ἀπαρτισθῆναι, μεθύειν ποιεῖ τὸν ἁλόντα· ἐπειδὰν δὲ πληρωθῇ καὶ*
50 *ἀπαρτισθῇ, τότε τὰ μὲν τῆς ἡδονῆς ταύτης ὑπεξίσταται καὶ σβέννυται, γυμνὸς δὲ ἕστηκε λοιπὸν ὁ κατήγορος, τοῦ συνειδότος δημίου τάξιν ἐπέχων, καὶ καταξαίων τὸν πεπλημμεληκότα, καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπαιτῶν δίκην, καὶ μολίβδου παντὸς βαρύτερον ἐπικείμενος.*

*3 α. Καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα τοιαῦτα· τὰ δὲ ἐκεῖ, οἶσθα ἡλίκα τοῖς τοσαῦτα ἐργασαμένοις κακά. Τούτους οὖν χρὴ δακρύειν, τούτους θρηνεῖν, ἐπεὶ καὶ Παῦλος οὕτως ἐποίει, τοῖς μὲν ἀθλοῦσι καὶ ἀγωνιζομένοις καὶ κακῶς πάσχουσι συνηδόμενος, τοὺς δὲ ἁμαρτάνοντας*
5 *πενθῶν. Διὸ καὶ ἔλεγε, «μήπως ἐλθόντα μὲ ταπεινώσῃ ὁ Θεός μου*

---

7. Τὸ γεγονὸς δηλαδὴ ὅτι ὁ Ἰωσὴφ ἦταν ἀδελφός τους.
8. Ματθ. 27,3–10.

ραβλέψαμε τὴ θλίψη του καὶ τὴν ὀδύνη τῆς ψυχῆς του». Θὰ ἀρκοῦσε δηλαδὴ ἡ φύση[7], λέγει, γιὰ νὰ μᾶς μαλάξει καὶ νὰ μᾶς κάμψει σὲ συμπάθεια, ἐκεῖνος ὅμως πρόσθεσε καὶ δάκρυα καὶ ἀπηύθυνε παράκληση, κι' οὔτε ἔτσι δὲν μᾶς ἔκαμψε· ἀλλὰ «παραβλέψαμε τὴν θλίψη του καὶ τὴν ὀδύνη τῆς ψυχῆς του». Γι' αὐτό, λέγει, ἔχει συγκροτηθεῖ ἐναντίον μας αὐτὸ τὸ δικαστήριο, γι' αὐτὸ κινδυνεύομε νὰ δώσομε τὸ αἷμα μας, ἐπειδὴ κι' ἐμεῖς σὲ αἷμα ἐγκληματήσαμε. •

γ. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰούδας[8], μὴ ὑποφέροντας τὸν ἔλεγχο τῆς συνειδήσεως, ὅρμησε σὲ βρόχο καὶ τερμάτισε τὴ ζωή του μὲ ἀγχόνη. Κι' ὅταν βέβαια τολμοῦσε νὰ κάνει ἐκείνη τὴν ἀδιάντροπη συμφωνία, λέγοντας, «τί θέλετε νὰ μοῦ δώσετε, κι' ἐγὼ θὰ σᾶς τὸν παραδώσω»[9], δὲν ντρεπόταν τοὺς ἀκροατές του πού, ἐνῶ ἦταν μαθητής, τέτοιες σκευωρίες ἔκαμνε ἐναντίον τοῦ διδασκάλου, δὲν ἔνοιωσε τύψεις τὶς ἡμέρες ποὺ μεσολάβησαν, ἀλλὰ μεθυσμένος ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῆς φιλαργυρίας, δὲν αἰσθανόταν τὴν κατηγορία τῆς συνειδήσεως. Ὅταν ὅμως διέπραξε τὴν ἁμαρτία κι' ἔλαβε τὰ ἀργύρια, σταμάτησε ἡ ἡδονὴ τῆς λήψεως καὶ ἄκμαζε πλέον ἡ κατηγορία τοῦ πλημμελήματος, τότε χωρὶς κανεὶς νὰ τὸν ὑποχρεώνει οὔτε νὰ τὸν βιάζει οὔτε νὰ τὸν προτρέπει, πῆγε μόνος του, ἔρριξε τὰ ἀργύρια μπροστὰ σ' ἐκείνους ποὺ τὸν δωροδόκησαν καὶ ὁμολόγησε τὴν παρανομία του, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἄκουαν, καὶ εἶπε· «ἡμάρτησα, διότι παρέδωσα αἷμα ἀθῶο»[10]. Δὲν ὑπέφερε δηλαδὴ τὸν ἔλεγχο τῆς συνειδήσεως. Διότι τέτοιο πράγμα εἶναι ἡ ἁμαρτία· πρὶν πραγματοποιηθεῖ, κάμνει τὸν αἰχμάλωτό της νὰ μεθᾶ, ὅταν ὅμως πραγμαροποιηθεῖ καὶ ὁλοκληρωθεῖ, τότε τὰ ἀποτελέσματα βέβαια τῆς ἡδονῆς αὐτῆς ἀπομακρύνονται καὶ σβήνουν, ὁ κατήγορος ὅμως στέκεται στὸ ἑξῆς γυμνός, κατέχοντας ἡ συνείδηση θέση δημίου, ξεσχίζοντας τὸν ἔνοχο, ἀπαιτώντας τὴν ἐσχάτη τιμωρία καὶ πέφτοντας ἐπάνω του βαρύτερα ἀπὸ κάθε μόλιβδο.

3 α. Καὶ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν ἐδῶ στὸν κόσμο εἶναι τέτοια, τὰ ὅσα ὅμως θὰ συμβοῦν ἐκεῖ γνωρίζεις πόσο μεγάλα εἶναι γιὰ ὅσους ἔχουν διαπράξει τόσα κακά. Αὐτοὺς λοιπὸν πρέπει νὰ διακρύζομε, αὐτοὺς νὰ θρηνοῦμε, ἐπειδὴ ἔτσι ἔκαμε κι' ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος εὐφραινόταν μαζὶ μὲ ἐκείνους ποὺ ἀθλοῦσαν καὶ ἀγωνίζονταν καὶ κακοπαθοῦσαν, πενθοῦσε ὅμως μὲ ἐκείνους ποὺ ἁμάρτανα. Γι' αὐτὸ

---

9. Ματθ. 26,15. 10. Ματθ. 27,4.

*πρὸς ὑμᾶς καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀσελγείᾳ καὶ ἀκαθαρσίᾳ ᾗ ἔπραξαν»*, τοῖς δὲ ἀγωνιζομένοις· «χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν». Μηδὲν τοίνυν σε θορυβείτω μήτε τῶν γενομένων, μήτε τῶν ἀπειλουμένων. Οὐδὲ
10 γὰρ τὴν πέτραν διασαλεύει τὰ κύματα, ἀλλ' ὅσῳ μετὰ πλείονος προσρήγνυνται τῆς ῥύμης, τοσούτῳ μειζόνως ἑαυτὰ ἀφανίζει· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τούτων καὶ γέγονε καὶ ἔσται, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον. Τὴν μὲν γὰρ πέτραν οὐ διασαλεύει τὰ κύματα, σὲ δὲ οὐ μόνον οὐ διεσάλευσεν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροτέραν πεποίηκεν. Τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία,
15 τοιοῦτον ἡ ἀρετή. Ἡ μὲν πολεμοῦσα, καταλύεται, ἡ δὲ πολεμουμένη, διαλάμπει μειζόνως. Καὶ ἡ μὲν οὐ μετὰ τοὺς ἀγῶνας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσιν ἔχει τὰ βραβεῖα καὶ ὁ ἆθλος ἔπαθλον αὐτῇ γίνεται, ἡ δὲ ὅταν νικήσῃ, τότε μάλιστα καταισχύνεται, τότε κολάζεται, τότε πολλῆς πληροῦται τῆς ἀτιμίας καὶ πρὸ τῆς
20 ἀποκειμένης αὐτῇ κολάσεως, ἐν αὐτῷ τῷ πράττειν τιμωρουμένη, οὐχὶ μετὰ τὸ πρᾶξαι μόνον.

β. Εἰ δὲ ἀσαφέστερος ὁ λόγος, ἄκουσον τοῦ μακαρίου Παύλου ταῦτα ἀμφότερα διακρίνοντος. Γράφων γάρ ποτε Ῥωμαίοις καὶ τὸν ἀκάθαρτόν τινων ἐκπομπεύων βίον καὶ δεικνὺς ὅτι καὶ πρὸ τῆς τι-
25 μωρίας ἐν αὐτῇ τῇ πράξει τὴν τιμωρίαν ἡ ἁμαρτία συγκεκληρωμένην ἔχει, μίξεων παρανόμων μνησθεὶς γυναικῶν τε καὶ ἀνδρῶν τῶν τοὺς ὅρους τῆς φύσεως ὑπερβαινόντων καὶ ἐπιθυμίαν τινὰ ἀλλόκοτον ἐπινοησάντων, οὕτω πώς φησιν· «αἵ γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρ-
30 ρενες, ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες». Τί λέγεις, ὦ Παῦλε; Καὶ μὴν ἥδονται οἱ ταῦτα τολμῶντες καὶ μετ' ἐπιθυμίας τὴν παράνομον ταύτην ἐργά-
35 ζονται μίξιν. Πῶς οὖν αὐτοὺς ἔφης κολάζεσθαι ἐν αὐτῷ δὴ τούτῳ; Ὅτι τὴν ψῆφον, φησίν, οὐκ ἀπὸ τῆς ἡδονῆς τῶν νοσούντων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκφέρω φύσεως. Ἐπεὶ καὶ ὁ μοιχὸς καὶ

---

11. Β' Κορ. 12,21.
12. Φιλ. 2,17.
13. Ρωμ. 1,26–27.

καὶ ἔλεγε, «φοβᾶμαι μήπως, ὅταν ἔλθω, μὲ ταπεινώσει ὁ Θεὸς ἐξ αἰτίας σας καὶ πενθήσω πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ προαμάρτησαν καὶ δὲν μετανόησαν γιὰ τὴν ἀσέλγεια καὶ ἀκαθαρσία ποὺ διέπραξαν»[11], ἐνῶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονταν ἔλεγε· «χαίρομαι καὶ συγχαίρομαι μὲ ὅλους σας»[12]. Νὰ μὴ σὲ θορυβεῖ λοιπὸν τίποτε, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔγιναν οὔτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀπειλοῦνται. Διότι οὔτε τὸν βράχο τὸν διασαλεύουν τὰ κύματα, ἀλλὰ ὅσο προσκρούουν μὲ μεγαλύτερη ὁρμή, τόσο περισσότερο ἀφανίζονται, πράγμα βέβαια ποὺ ἔγινε καὶ θὰ γίνεται καὶ μ' αὐτούς, ἢ καλύτερα καὶ πολὺ περισσότερο. Τὸ βράχο δηλαδὴ δὲν τὸν διασαλεύουν τὰ κύματα, ἐσένα ὅμως ὄχι μόνο δὲν σὲ διασάλευσαν, ἀλλὰ καὶ σὲ ἔκαμαν ἰσχυρότερη. Διότι τέτοια εἶναι ἡ κακία, τέτοια εἶναι ἡ ἀρετή. Ἐκείνη πολεμώντας καταλύεται, ἐνῶ αὐτὴ πολεμούμενη διαλάμπει περισσότερο. Καὶ αὐτὴ ἔχει τὰ βραβεῖα ὄχι μόνο μετὰ τοὺς ἀγῶνες, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἀγώνων, καὶ ὁ ἆθλος της γίνεται ἔπαθλο, ἐνῶ ἐκείνη ὅταν νικήσει, τότε πρὸ πάντων καταντροπιάζεται, τότε τιμωρεῖται, τότε γεμίζει μὲ πολλὴ ἀτιμία καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ μελλοντικὴ κόλασι, τιμωρούμένη καὶ κατὰ τὴ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὄχι μόνο μετὰ τὴν πράξη.

β. Ἂν ὁ λόγος δὲν εἶναι τόσο σαφής, ἄκουσε τὸν μακάριο Παῦλο ποὺ διακρίνει αὐτὰ τὰ δυό. Γράφοντας κάποτε πρὸς τοὺς Ρωμαίους καὶ διαπομπεύοντας τὸν ἀκάθαρτο βίο κάποιων προσώπων, γιὰ νὰ δείξει ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τιμωρία ἡ ἁμαρτία ἔχει συσσωματωμένη τὴν ἁμαρτία στὴν ἴδια τὴν πράξη, ἀφοῦ μνημόνευσε παράνομες μίξεις γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, ποὺ ὑπερέβαιναν τὰ ὅρια τῆς φύσεως καὶ ἐπινόησαν κάποια ἀλλόκοτη ἐπιθυμία, λέγει τὰ ἑξῆς· «οἱ γυναῖκες τους ἄλλαξαν τὴ φυσικὴ σχέση σὲ παρὰ φύση. Ὅμοια καὶ οἱ ἄνδρες, ἐγκαταλείποντας τὴ φυσικὴ χρήση τῆς γυναίκας, ἔχουν ἀνάψει ἀπὸ τὴν ἀναμεταξύ τους ὄρεξη, ἐνεργώντας τὴν αἰσχρὴ πράξη ἄνδρες μὲ ἄνδρες καὶ ἀπολαμβάνοντας τὴν ἀναγκαία τιμωρία γιὰ τὴν πλάνη τους στὸ ἴδιο τὸ σῶμα τους»[13]. Τί λέγεις, Παῦλε; Καὶ ὅμως ὅσοι ἀποτολμοῦν αὐτὲς τὶς πράξεις ἱκανοποιοῦνται καὶ ἐνεργοῦν μὲ πόθο αὐτὴ τὴν παράνομη μίξη. Πῶς λοιπὸν ἰσχυρίζεσαι ὅτι τιμωροῦνται μὲ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν πράξη; Διότι, λέγει, ἐκφέρω τὴν κρίση μου ὄχι ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῶν ἀσθενῶν, ἀλλ' ἀπὸ τὴ φύση τῶν πραγμάτων. Πράγματι καὶ ὁ μοιχὸς καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τιμωρία κολά-

*πρὸ τῆς τιμωρίας, ἐν αὐτῷ τῷ μοιχεύειν κολάζεται, κἂν ἥδεσθαι δοκῇ, τὴν ψυχὴν χείρονα ποιῶν καὶ φαυλοτέραν. Καὶ ὁ ἀνδροφόνος,*
40 *πρὶν ἢ δικαστήριον ἰδεῖν καὶ ξίφη ἠκονημένα καὶ δοῦναι εὐθύνας τῶν τετολμημένων, ἐν αὐτῷ τῷ φονεύειν ἀπόλωλεν, πάλιν καὶ αὐτὸς φαυλοτέραν ἑαυτῷ κατασκευάζων τὴν ψυχήν. Καὶ ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ σώματος ἀρρωστία, πυρετὸς ἢ ὕδερος ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, καὶ ἐπὶ σιδήρου ἰός, καὶ ἐπὶ ἐρίου σής, καὶ ἐπὶ ξύλου σκώληξ, τοῦτο*
45 *ἐπὶ ψυχῆς κακία. Καὶ γὰρ ἀνδραπώδη αὐτὴν ποιεῖ καὶ ἀνελευθέραν. Τί λέγω ἀνδραπώδη καὶ ἀνελευθέραν; Ἀλόγων αὐτὴν ἐργάζεται ψυχήν, τὴν μὲν λύκου, τὴν δὲ κυνός, τὴν δὲ ὄφεως, τὴν δὲ ἐχίδνης, τὴν δὲ ἑτέρου θηρίου ποιοῦσα.*

*γ. Καὶ τοῦτο δηλοῦντες οἱ προφῆται καὶ τὴν ἐκ τῆς κακίας μετα-*
50 *βολὴν πᾶσι γνώριμον ποιοῦντες, ὁ μὲν ἔλεγε, «κύνες ἐνεοὶ οὐ δυνάμενοι ὑλακτεῖν», τοὺς ὑπούλους τῶν ἀνθρώπων καὶ λαθραίως ἐπιβουλεύοντας τοῖς λυττῶσι τῶν κυνῶν παραβάλλων· οὐδὲ γὰρ μετὰ ὑλακῆς, ὅταν λυττῶσιν, ἐπέρχονται ἐκεῖνοι, ἀλλὰ σιγῇ προσιόντες χείρονα τῶν ὑλακτούντων ἐργάζονται τοὺς ἁλόντας. Ὁ δὲ «κορώ-*
55 *νην» ἐκάλει πάλιν τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ δὲ ἔλεγεν· «ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὤν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς». Ὁ δὲ περισσότερος προφητῶν, ὁ τῆς στείρας υἱός, καὶ «ὄφεις καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν» παρὰ τὸν Ἰορδάνην ἑστὼς τινὰς ὠνόμασε. Τί ταύτης τοίνυν ἴσον γένοιτ' ἂν τῆς τιμωρίας, ὅταν*
60 *ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γενόμενος καὶ τοσαύτης ἀπολαύσας τιμῆς, τὸ λογικὸν καὶ ἡμερώτατον ζῶον, εἰς τοσαύτην καταπίπτει θηριωδίαν;*

*4 α. Εἶδες πῶς καὶ πρὸ τῆς κολάσεως ἐν ἑαυτῇ τὴν τιμωρίαν ἡ κακία ἔχει; Μάθε πῶς καὶ ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ πρὸ τῶν ἐπάθλων αὐτὴ ἑαυτῆς ἔπαθλον ἡ ἀρετὴ γίνεται. Ὥσπερ οὖν ἐν τῷ σώματι (οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν τῷ αὐτῷ χρήσασθαι παραδείγματι πολλὴν ἐργα-*
5 *ζομένῳ τὴν σαφήνειαν), ὥσπερ οὖν ἐν τῷ σώματι, ὁ ὑγιαίνων καὶ εὐσωματῶν καὶ πάσης ἀπηλλαγμένος ἀρρωστίας καὶ πρὸ τῆς τρυ-*

---

14. Ἡσ. 56,10.
15. Ἐπιστολὴ Ἱερ. 53.
16. Ψαλμ. 48,13.

ζεται μὲ τὴν ἴδια τὴ μοιχεία, ἀκόμη κι' ἂν νομίζει ὅτι εὐχαριστεῖται, διότι καθιστᾶ τὴν ψυχή του χειρότερη καὶ φαυλότερη. Καὶ ὁ ἀνθρωποκτόνος, πρὶν δεῖ δικαστήριο καὶ ἀκονισμένα ξίφη καὶ δώσει λόγο γιὰ τὰ τολμήματά του, ἔχει χαθεῖ μὲ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ὅτι φονεύει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πάλι καθιστᾶ τὴν ψυχή του φαυλότερη. Ὅ,τι στὴν περίπτωση τοῦ σώματος εἶναι ἀρρώστια, πυρετός, ὑδρωπικία ἢ κάτι ἄλλο τέτοιο, καὶ ὅ,τι εἶναι γιὰ τὸ σίδερο ἡ σκουριὰ καὶ γιὰ τὸ μαλλὶ ὁ σκῶρος καὶ γιὰ τὸ ξύλο τὸ σκουλήκι, αὐτὸ εἶναι γιὰ τὴν ψυχὴ ἡ κακία. Διότι τὴν καθιστᾶ δουλικὴ καὶ ἀνελεύθερη. Τί λέγω ἁπλῶς δουλικὴ καὶ ἀνελεύθερη; Τὴν καθιστᾶ ψυχὴ ἀλόγων, κάμνοντάς την τὴ μιὰ ψυχὴ λύκου, τὴν ἄλλη σκύλου, τὴν ἄλλη φιδιοῦ, τὴν ἄλλη ἔχιδνας, τὴν ἄλλη ἄλλου θηρίου.

γ. Καὶ τοῦτο θέλοντας νὰ δηλώσουν οἱ προφῆτες καὶ νὰ καταστήσουν σὲ ὅλους γνωστὴ τὴν ἀπὸ τὴν κακία μεταβολή, ἔλεγαν· ὁ ἕνας, «σκύλοι ἄφωνοι ποὺ δὲν μποροῦν νὰ γαυγίσουν»[14], παραβάλλοντας τοὺς ὕπουλους καὶ ἐκείνους ποὺ ἐπιβουλεύονται κρυφὰ ἀνθρώπους μὲ τοὺς λυσσασμένους σκύλους, διότι οἱ σκύλοι, ὅταν εἶναι λυσσασμένοι, δὲν ἐπιτίθενται μὲ γαύγισμα, ἀλλὰ πλησιάζοντας σιωπηλὰ προξενοῦν χειρότερη ζημιὰ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ γαυγίζουν σὲ ὅσους δαγκώσουν· ὁ ἄλλος ἀποκαλοῦσε κάποιους ἀνθρώπους «κουρούνα»[15]· ὁ ἄλλος ἔλεγε, «ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντιλήφθηκε ὅτι ἦταν σὲ μεγάλη τιμή, ἀναμίχθηκε μὲ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ ὁμοιώθηκε μὲ αὐτά»[16]. Ὁ μεγαλύτερος πάλι ἀπὸ τοὺς προφῆτες[17], ὁ υἱὸς τῆς στείρας γυναίκας, ζώντας δίπλα στὸν Ἰορδάνη ὀνόμασε μερικοὺς ἀνθρώπους «φίδια καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν»[18]. Τί θὰ μποροῦσε νὰ ἐξισωθεῖ μ' αὐτὴν τὴν τιμωρία, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔγινε κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ἀπήλαυσε τόση τιμή, τὸ λογικὸ καὶ ἡμερώτατο ζῶο, ξεπέφτει σὲ τόση θηριωδία;

4 α. Εἶδες, πῶς ἡ κακία ἔχει τὴν τιμωρία μέσα της καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κόλαση; Μάθε τώρα, πῶς καὶ στὴν περίπτωση τῆς ἀρετῆς, ἡ ἀρετὴ γίνεται ἡ ἴδια ἔπαθλο τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἔπαθλα. Ὅπως λοιπὸν στὸ σῶμα (διότι τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ χρησιμοποιήσομε πάλι τὸ ἴδιο παράδειγμα ποὺ παρέχει πολλὴ σαφήνεια)· ὅπως λοιπὸν στὸ σῶμα, ὁ ὑγιὴς καὶ εὔρωστος καὶ ἀπαλλαγμένος

---

17. Ὁ μεγαλύτερος ὅλων τῶν προφητῶν εἶναι ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης, ὁ Πρόδρομος. Ἡ μητέρα του Ἐλισσάβετ ἦταν στείρα καὶ γέννησε κατὰ θεία παραχώρηση. 18. Ματθ. 3,7 καὶ 24,3.

*φῆς αὐτὸ τοῦτο τρυφᾷ συγκεκληρωμένην ἔχων τῇ ὑγείᾳ τὴν ἡδονήν, καὶ οὔτε ἀέρων αὐτὸν ἀνωμαλίαι, οὔτε αὐχμός, οὔτε κρυμός, οὐδὲ εὐτέλεια τραπέζης, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων λυπῆσαι δύναιτ'*
10 *ἄν, ἀρκούσης τῆς ὑγιείας τὴν ἐκ τούτων διακρούσασθαι βλάβην, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμβαίνειν εἴωθε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος μαστιγούμενος, ἐλαυνόμενος, τὰ μυρία πάσχων δεινά, ἔχαιρεν οὕτω λέγων· «χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν». Οὐ μόνον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν τὸ ἔπαθλον κεῖται τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ*
15 *καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχειν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο μέγιστον ἔπαθλον τὸ ὑπὲρ ἀληθείας τι παθεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ἐπανήεσαν ἐκ τοῦ συνεδρίου τῶν Ἰουδαίων χαίροντες, οὐ διὰ τὴν βασιλείαν μόνον τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ ἀτιμασθῆναι. Καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ καθ' ἑαυτὸ μεγίστη*
20 *τιμὴ καὶ στέφανος, καὶ βραβεῖα, καὶ ἡδονῆς ὑπόθεσις ἀμαράντου.*

*δ. Χαῖρε τοίνυν καὶ σκίρτησον. Οὐ γὰρ μικρὸς ἆθλος, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγας οὗτος ὁ τῆς συκοφαντίας ἐστί, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπὶ τοιούτῳ μεγάλῳ ἐγκλήματι γίνηται ἐφ' ᾧ νῦν ὑμᾶς ἐσυκοφάντησαν ἐν δημοσίῳ δικαστηρίῳ τὸν ἐμπρησμὸν ἐγκαλοῦντες. Διὸ καὶ Σο-*
25 *λομὼν τὸ τραχὺ τοῦ ἀγῶνος παραστῆσαι βουλόμενος· «εἶδον,», φησί, «τὰς συκοφαντίας τὰς γινομένας ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ἰδοὺ δάκρυον τῶν συκοφαντουμένων, καὶ οὐκ ἦν αὐτοὺς ὁ παρακαλῶν». Εἰ δὲ μέγας ὁ ἀγών, ὥσπερ οὖν μέγας, εὔδηλον ὅτι καὶ ὁ κείμενος ἐπὶ τούτῳ στέφανος μείζων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς κελεύει χαί-*
30 *ρειν καὶ σκιρτᾶν τοὺς τοῦτον ἀγωνιζομένους τὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς προσηκούσης ὑπομονῆς. «Χαίρετε» γάρ, φησί, «καὶ σκιρτήσατε, ὅταν εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ,.ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ὁρᾷς πόσης ἡδονῆς, πόσου μισθοῦ, πόσης εὐφροσύνης ἡμῖν αἴτιοι οἱ πολέμιοι γεγό-*
35 *νασι; Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, ἃ μὴ ἠδυνήθησάν σε ἐργάσασθαι ἐκεῖνοι κακά, ἀλλ' ὧν τὰ ἐναντία πεποιήκασι, ταῦτα σαυτῇ διατιθέναι;*

---

19. Κολ. 1,24.

20. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χρυσοστόμου ἀπέδωσαν στοὺς ὀπαδούς του, καὶ πρώτη τὴν Ὀλυμπιάδα, συμβάντα ἐμπρησμὸ στὴν Κωνσταντινούπολη μερικοὺς μῆνες μετὰ τὴν ἐξορία τοῦ Χρυσοστόμου.

ἀπὸ κάθε ἀρρώστια τρυφᾶ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τρυφή, ἔχοντας συνενωμένη τὴν ἡδονὴ μὲ τὴν ὑγεία, καὶ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ τὸν λυπήσουν οὔτε ἀνωμαλίες ἀέρων οὔτε ξηρασία οὔτε παγωνιὰ οὔτε λιτότητα τράπεζας οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο, διότι ἀρκεῖ ἡ ὑγεία ν' ἀποκρούσει τὴν ἀπ' αὐτὰ βλάβη, ἔτσι λοιπὸν συνήθως συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ψυχή. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, μαστιγούμενος, διωκόμενος, πάσχοντας μύρια δεινά, χαιρόταν λέγοντας· «χαίρομαι μέσα στὰ παθήματά μου γιὰ σᾶς»[19]. Δὲν βρίσκεται μόνο στὴ βασιλέα τῶν οὐρανῶν τὸ ἔπαθλο τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ μέσα στὸ ἴδιο τὸ πάθημα, διότι μέγιστο ἔπαθλο εἶναι καὶ αὐτό, τὸ νὰ πάσχει κανεὶς κάτι ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ χορὸς τῶν Ἀποστόλων ἐπέστρεψαν χαρούμενοι ἀπὸ τὸ συνέδριο τῶν Ἰουδαίων, ὄχι μόνο γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ καὶ διότι καταξιώθηκαν ν' ἀτιμασθοῦν γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Διότι αὐτὸ καὶ μόνο του καθ' ἑαυτὸ εἶναι μέγιστη τιμὴ καὶ στεφάνι καὶ βραβεῖα καὶ ἀφορμὴ ἡδονῆς.

β. Νὰ χαίρεσαι λοιπὸν καὶ σκίρτησε ἀπὸ χαρά. Διότι δὲν εἶναι μικρὸς ἆθλος, ἀλλὰ πολὺ μεγάλος, αὐτὸς ὁ τῆς συκοφαντίας, καὶ μάλιστα ὅταν γίνεται γιὰ ἕνα τόσο μεγάλο ἔγκλημα, γιὰ τὸ ὁποῖο σᾶς συκοφάντησαν τώρα σὲ δημόσιο δικαστήριο, προσάπτοντάς σας τὸν ἐμπρησμό[20]. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σολομών, θέλοντας νὰ παραστήσει τὴν τραχύτητα τοῦ ἀγώνα, «εἶδα», λέγει, «τὶς συκοφαντίες ποὺ γίνονται κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο, καὶ νά, οἱ συκοφαντούμενοι χύνουν δάκρυα, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ τοὺς παρηγορήσει»[21]. Καὶ ἂν ὁ ἀγώνας εἶναι μεγάλος, ὅπως πράγματι εἶναι μεγάλος, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ τὸ ὁρισμένο γι' αὐτὸν στεφάνι εἶναι μεγαλύτερο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς παραγγέλλει νὰ χαίρονται καὶ νὰ σκιρτοῦν ὅσοι ἐπιτελοῦν αὐτὸν τὸν ἀγώνα μὲ τὴν πρέπουσα ὑπομονή. Διότι, λέγει, «νὰ χαίρεσθε καὶ σκιρτήσατε ἀπὸ χαρά, ὅταν ποῦν ἐναντίον σας ψευδόμενοι κάθε πονηρὸ λόγο γιὰ χάρι μου, διότι ὁ μισθός σας στοὺς οὐρανοὺς εἶναι πολύς»[22]. Βλέπεις πόση ἡδονή, πόσο μισθό, πόση εὐφροσύνη μᾶς προκάλεσαν οἱ ἐχθροί μας; Πῶς λοιπὸν δὲν θὰ ἦταν ἄτοπο τὰ κακὰ ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ σοῦ προκαλέσουν ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων μάλιστα σοῦ ἔκαμαν τὰ ἀντίθετα, αὐτὰ νὰ τὰ

---

21. Ἐκκλ. 4,1.
22. Ματθ. 5,11–12.

*Τί δέ ἐστιν ὅ φημι; Ἐκεῖνοι μὲν οὐ μόνον σε δίκην ἀπαιτῆσαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλὰ καὶ ἀφορμήν σοι παρέσχον εὐφροσύνης καὶ ἡδονῆς ὑπόθεσιν ἀμαράντου.*

40 *γ. Σὺ δὲ οὕτω σαυτὴν κατατείνουσα ὑπὸ τῆς ἀθυμίας δίκην σαυτὴν ἀπαιτεῖς, συγχεομένη, ταραττομένη, πολλῆς πληρουμένη λύπης. Ταῦτα γὰρ ἐκείνους ἔδει ποιεῖν, εἴ γε ὀψὲ γοῦν ποτε τὰ οἰκεῖα ἠβουλήθησαν ἐπιγνῶναι κακά. Ἐκεῖνοι πενθεῖν δίκαιοι ἂν εἶεν νῦν, θρηνεῖν, καταδύεσθαι, ἐγκαλύπτεσθαι, κατορωρῦχθαι, μηδὲ τὸν ἥλιον* 45 *τοῦτον ὁρᾶν, ἀλλ' ἐν σκότῳ που κατακλείσαντες ἑαυτοὺς τά τε οἰκεῖα θρηνεῖν κακὰ καὶ οἷς τοσαύτας Ἐκκλησίας περιέβαλον· σὲ δὲ ἀγάλλεσθαι καὶ χαίρειν χρὴ ὅτι τὸ κεφάλαιόν σοι τῶν ἀρετῶν κατώρθωται.*

*δ. Οἶσθα γάρ, οἶσθα σαφῶς, ὅτι ὑπομονῆς ἴσον οὐδέν, ἀλλ' αὕτη* 50 *μάλιστά ἐστιν ἡ βασιλὶς τῶν ἀρετῶν, ὁ θεμέλιος τῶν κατορθωμάτων, λιμὴν ὁ ἀκύμαντος, ἡ ἐν πολέμοις εἰρήνη, ἡ ἐν κλύδωνι γαλήνη, ἡ ἐν ἐπιβουλαῖς ἀσφάλεια, ἡ τὸν κατωρθωκότα αὐτὴν ἀδάμαντος στερρότερον ποιοῦσα, ἣν οὐχ ὅπλα κινούμενα, οὐ στρατόπεδα παρατταττόμενα, οὐ μηχανήματα προσαγόμενα, οὐ τόξα, οὐ δόρατα* 55 *ἀφιέμενα, οὐκ αὐτὸ τῶν δαιμόνων τὸ στρατόπεδον, οὐχ αἱ ζοφεραὶ φάλαγγες τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, οὐκ αὐτὸς ὁ διάβολος μετὰ πάσης αὐτοῦ παραταττόμενος τῆς στρατιᾶς καὶ τῆς μηχανῆς παραβλάψαι δυνήσεται. Τί τοίνυν δέδοικας; Τίνος ἕνεκεν ἀλγεῖς καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν μελετήσασα καταφρονεῖν, ἣν καιρὸς καλῇ; Ἀλλὰ λύσιν* 60 *ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν τῶν κατεχόντων κακῶν; Ἔσται καὶ τοῦτο καὶ ταχέως ἔσται τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέποντος. Χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου, καὶ ἐντρύφα σου τοῖς κατορθώμασι, καὶ μηδέποτε ἀπογνῷς, ὅτι σε ὀψόμεθα πάλιν καὶ τῶν ρημάτων σε ἀναμνήσομεν τούτων.*

προξενεῖς στὸν ἑαυτό σου ἡ ἴδια; Τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγω; Ἐκεῖνοι ὄχι μόνο δὲν κατόρθωσαν νὰ σοῦ ἐπιβάλουν τιμωρία, ἀλλὰ σοῦ ἔδωσαν καὶ ἀφορμὴ ἀμάραντης εὐφροσύνης καὶ ἡδονῆς.

γ. Ἐσὺ ὅμως, ταλαιπωρώντας τόσο πολὺ τὸν ἑαυτό σου μὲ τὴν ἀθυμία, ἐπιβάλλεις τιμωρία στὸν ἑαυτό σου, ἀφοῦ συγχύζεσαι, ταράσσεσαι καὶ καταλαμβάνεσαι ἀπὸ ὑπερβολικὴ λύπη. Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ κάμουν ἐκεῖνοι, ἂν κάποτε στὸ μέλλον ἤθελαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὰ κακά τους. Ἐκεῖνοι θὰ ἦταν τώρα δίκαιο νὰ πενθοῦν, νὰ θρηνοῦν, νὰ κρύβονται, νὰ σκεπάζουν τὰ πρόσωπά τους, νὰ καταχώνονται, νὰ μὴ βλέπουν οὔτε τὸν ἥλιο αὐτόν, ἀλλὰ κλεισμένοι κάπου στὸ σκοτάδι νὰ θρηνοῦν τὰ δεινά τους καὶ τὰ δεινὰ ποὺ προκάλεσαν σὲ τόσες Ἐκκλησίες· ἐσὺ ὅμως πρέπει νὰ ἀγάλλεσαι καὶ νὰ χαίρεσαι, διότι ἐπέτυχες τὴν κορυφὴ τῶν ἀρετῶν.

δ. Διότι γνωρίζεις, γνωρίζεις μὲ σαφήνεια, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἴσο μὲ τὴν ὑπομονή, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ πρὸ πάντων εἶναι ἡ βασιλίδα τῶν ἀρετῶν, τὸ θεμέλιο τῶν κατορθωμάτων, τὸ ἀκύμαντο λιμάνι, ἡ εἰρήνη ἀνάμεσα στοὺς πολέμους, ἡ γαλήνη στὴν τρικυμία, ἡ ἀσφάλεια στὶς ἐπιβουλές, ἡ δύναμη ποὺ καθιστᾶ ὅποιον τὴν ἐπιτύχη πιὸ στερεὸ καὶ ἀπὸ τὸ διαμάντι· αὐτὴν τὴν ἀρετὴ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ τὴν παραβλάψουν οὔτε ὅπλα κινούμενα, οὔτε στρατόπεδα παρατεταγμένα, οὔτε μηχανήματα πολιορκητικά, οὔτε τόξα, οὔτε δόρατα ριπτόμενα, οὔτε τὸ ἴδιο τὸ στρατόπεδο τῶν δαιμόνων, οὔτε ὁ ζοφερὲς φάλαγγες τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ διάβολος παρατασσόμενος μὲ ὅλη τὴ στρατιὰ καὶ τὴ μηχανή του. Τί φοβᾶσαι λοιπόν; Γιὰ ποιό λόγο πονᾶς, ἀφοῦ μελέτησες νὰ καταφρονήσεις καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωή, ἂν ὁ καιρὸς τὸ ἐπιβάλει; Ἀλλ' ἐπιθυμεῖς νὰ δεῖς ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ κακὰ ποὺ σὲ κατέχουν; Θὰ συμβεῖ κι' αὐτὸ καὶ θὰ συμβεῖ γρήγορα, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Νὰ χαίρεσαι λοιπὸν καὶ νὰ εὐφραίνεσαι, νὰ ἐντρυφᾶς στὰ ἠθικὰ κατορθώματά σου καὶ ποτὲ νὰ μὴ ἀπελπισθεῖς ὅτι θὰ σὲ δῶ πάλι καὶ ὅτι θὰ σοῦ ὑπενθυμίσω αὐτὰ τὰ λόγια[23].

---

23. Καὶ ὅμως ἡ ἐλπίδα τοῦ Χρυσοστόμου δὲν ἐπαλήθευσε. Δὲν ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν ἐξορία καὶ δὲν συναντήθηκε ποτὲ μὲ τὴν εὐγενικὴ καὶ ἀγαπητή του μαθήτρια καὶ συνεργάτιδα.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΔ'

1 α. Ἀμφότερα τῆς ἀφάτου τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τὸ συγχωρεῖν τοσούτους ἐπάγεσθαί σοι πειρασμοὺς καὶ ἐπαλλήλους οὕτως, ὥστε λαμπροτέρους σοι γίνεσθαι τοὺς στεφάνους, καὶ τὸ ταχίστην αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν ἀπαλλαγήν, ὥστε σε μὴ κατατείνεσθαι
5 πάλιν τῇ παραμονῇ τῶν ἐπαγομένων κακῶν. Οὕτω καὶ τῶν γενναίων ἀνδρῶν ἐκείνων, τῶν ἀποστόλων λέγω καὶ τῶν προφητῶν, τὸν βίον ἐκυβέρνησεν ὁ Θεός, νῦν μὲν ἀφιεὶς τὰ κύματα διεγείρεσθαι, νῦν δὲ ἐπιτιμῶν τῷ τῶν κακῶν πελάγει καὶ ἀπὸ χαλεποῦ τοῦ χειμῶνος λευκὴν ἐργαζόμενος τὴν γαλήνην. Παῦσαι τοίνυν δακρύ-
10 ουσα καὶ κατατεινομένη τῇ λύπῃ, μηδὲ τὰ ἐπαγόμενά σοι δεινὰ σκόπει μόνον τὰ ἐπάλληλα καὶ συνεχῆ, ἀλλὰ καὶ τὴν ταχίστην αὐτῶν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἄφατον ἐντεῦθεν τικτομένην σοι ἀμοιβὴν καὶ ἀντίδοσιν.

β. Ὅπερ γάρ ἐστιν ἀράχνη καὶ σκιὰ καὶ καπνὸς καὶ εἴ τι τούτων
15 εὐτελέστερον, τοῦτό ἐστι τὰ ἐπενεχθέντα σοι πάντα δεινὰ πρὸς τὰ μέλλοντα δίδοσθαί σοι ἐντεῦθεν βραβεῖα. Τί γάρ ἐστι πόλεως ἐκπεσεῖν καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν καὶ πάντοθεν ἐλαύνεσθαι καὶ δημεύεσθαι καὶ εἰς δικαστήρια περιέλκεσθαι καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν σπαράττεσθαι καὶ ὑπὸ τῶν μυρία εὐεργετηθέντων τὰ ἐναντία νῦν
20 ὑπομένειν καὶ παρ' οἰκετῶν καὶ παρ' ἐλευθέρων ἐπηρεάζεσθαι, ὅταν τὸ τούτων ἔπαθλον ὁ οὐρανὸς ᾖ καὶ τὰ ἀκήρατα ἀγαθὰ ἐκεῖνα τὰ μηδὲ λόγῳ ἑρμηνευθῆναι δυνάμενα καὶ πέρας οὐκ ἔχοντα, ἀλλ' ἀθάνατον παρέχοντα τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπόλαυσιν; Ἀφεῖσα τοίνυν τὰς ἐπιβουλάς, τὰς ἐπηρείας, τὰς τῶν χρημάτων ζημίας, τὰς μετανα-
25 στάσεις τὰς συνεχεῖς, τὴν ἐν ἀλλοτρίᾳ διαγωγὴν λογίζεσθαι καὶ πηλοῦ παντὸς εὐτελέστερον ταῦτα καταπατοῦσα, ἐννόει τοὺς ἐκ τούτων σοι τεχθέντες ἐν τοῖς οὐρανοῖς θησαυροὺς καὶ τὴν ἀνάλωτον πραγματείαν καὶ τὸν ἄσυλον πλοῦτον.

---

* Παλαιὸς ἀριθμὸς τῆς ἐπιστολῆς 16. Γράφηκε τὸ 405.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 14*

1 α. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶναι δείγματα τῆς ἀπερίγραπτης φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ· καὶ τὸ ὅτι ἐπιτρέπει νὰ σοῦ συμβαίνουν τόσοι ἀλλεπάλληλοι πειρασμοί, ὥστέ νὰ σοῦ γίνονται λαμπρότερα τὰ στεφάνια, καὶ τὸ ὅτι ἐνεργεῖ γρήγορη ἀπαλλαγή, ὥστε νὰ μὴ βασανίζεσαι πάλι ἀπὸ τὴν παραμονὴ τῶν κακῶν ποὺ σοῦ προξενοῦνται. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ρύθμισε ὁ Θεὸς τὸν βίο κι' ἐκείνων τῶν γενναίων ἀνδρῶν, δηλαδὴ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν, ἄλλοτε ἀφήνοντας τὰ κύματα νὰ διεγείρονται, ἄλλοτε ἐπιτιμώντας τὸ πέλαγος τῶν κακῶν καὶ ἀπὸ φοβερὴ τρικυμία παρέχοντας λευκὴ γαλήνη. Παῦσε λοιπὸν νὰ δακρύζεις καὶ νὰ βασανίζεσαι ἀπὸ τὴ λύπη, καὶ νὰ μὴ σκέπτεσαι μόνο τὰ ἀλλεπάλληλα καὶ συνεχὴ δεινὰ ποὺ σοῦ συμβαίνουν, ἀλλὰ καὶ τὴν γρήγορη ἀπ' αὐτὰ ἐλευθερία καὶ τὴν ἀπερίγραπτη ἀμοιβὴ καὶ ἀνταπόδοση ποὺ σοῦ παρέχεται ἀπὸ αὐτά.

β. Πράγματι ὅ,τι εἶναι ἡ ἀράχνη, ἡ σκιά, ὁ καπνὸς καὶ ὅτι εὐτελέστερο ὑπάρχει ἀπὸ αὐτά, αὐτὸ εἶναι ὅλα τὰ δεινὰ ποὺ σὲ ἔχουν χυπήσει σὲ σύγκριση μὲ τὰ μελλοντικὰ βραβεῖα ποὺ θὰ σοῦ δοθοῦν γι' αὐτά. Τί εἶναι δηλαδὴ τὸ νὰ ἐξορισθεῖς ἀπὸ τὴν πόλη, νὰ πηγαίνεις ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, νὰ διώχνεσαι ἀπὸ παντοῦ, νὰ σοῦ δημεύουν τὴν περιουσία, νὰ σὲ σύρουν στὰ δικαστήρια, νὰ σὲ σπαράττουν οἱ στρατιῶτες, νὰ ὑπομένεις τώρα τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εὐεργετήθηκαν πλούσια ἀπὸ σένα, καὶ νὰ ἐνοχλεῖσαι ἀπὸ δούλους καὶ ἐλεύθερους, τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ ἔπαθλο γι' αὐτὰ εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἑρμηνευθοῦν μὲ τὸν λόγο καὶ εἶναι ἀτελείωτα, ἀλλὰ προσφέρουν ἀθάνατη ἀπόλαυση; Ἀφήνοντας λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι τὶς ἐπιβουλές, τὶς ἐπήρειες, τὶς ζημίες τῶν χρημάτων, τὶς συνεχεῖς μεταβολές, τὴν παραμονὴ σὲ ξένη χώρα, καὶ καταπατώντας αὐτὰ τὰ πράγματα εὐτελέστερα ἀπὸ κάθε πηλό, νὰ συλλογίζεσαι τοὺς θησαυροὺς ποὺ σοῦ γεννήθηκαν ἀπ' αὐτὰ στοὺς οὐρανούς, τὸ ἀδαπάνητο κέρδος καὶ τὸν ἀσύλητο πλοῦτο.

γ. *Ἀλλὰ τὸ σῶμά σοι κακῶς ἐκ τῶν πόνων τούτων καὶ ταλαιπω-*
30 *ριῶν διετέθη καὶ τὰ τῆς ἀρρωστίας ἐπέτριψαν αἱ τῶν ἐχθρῶν ἐπι-βουλαί; Πάλιν ἑτέρας μοι λέγεις ἐμπορίας ὑπόθεσιν μεγάλης καὶ ἀφάτου. Οἶσθα γάρ, οἶσθα σαφῶς ἡλίκον ἐστὶ σώματος ἀρρωστίαν γενναίως καὶ μετὰ εὐχαριστίας ἐνεγκεῖν. Τοῦτο, ὃ πολλάκις εἶπον, τὸν Λάζαρον ἐστεφάνωσε, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀγώνων τῶν τοῦ Ἰὼβ τὸν*
35 *διάβολον κατήσχυνε καὶ τὸν ἀθλητὴν τῆς καρτερίας ἐκείνης λαμ-πρότερον ἀπέφηνε. Τοῦτο καὶ φιλοπτωχίας καὶ τῆς τῶν χρημάτων ὑπεροψίας καὶ τῆς ἀθρόας ἐκείνης τῶν παίδων ἀποβολῆς καὶ τῶν μυρίων ἐπιβουλῶν μᾶλλον αὐτὸν ἀνεκήρυξε καὶ τὸ ἀναίσχυντον τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου στόμα ἔφραξε μετὰ πολλῆς τῆς περιου-*
40 *σίας.*

δ. *Ταῦτ' οὖν ἀναλογιζομένη συνεχῶς καὶ αὐτή, χαῖρε καὶ εὐφραί-νου τὸν μέγιστον ἆθλον διανύσασα καὶ κεφάλαιον τῶν πειρασμῶν πρᾴως φέρουσα καὶ ὑπὲρ τούτων δοξάζουσα τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν τὸν δυνάμενον μὲν ἀθρόον ἀφανίσαι πάντα, ἀφιέντα δὲ γίνε-*
45 *σθαι, ὥστε σοι λαμπροτέραν τὴν καλὴν ταύτην γενέσθαι πραγμα-τείαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς σε μακαρίζοντες οὐ παυόμεθα.*

ε. *Ἤσθημεν δὲ ὅτι καὶ δικῶν ἀπαλλαγεῖσα καὶ πραγμάτων, ὡς σοι πρέπον ἦν, οὕτω τῷ πράγματι τέλος ἐπέθηκας τὸ κατὰ τὴν διά-λυσιν, οὔτε ἀνάνδρως αὐτὰ προϊεμένη, οὐδ' αὖ κατασχοῦσα πάλιν*
50 *καὶ ἐμπείρασα σαυτὴν δικαστηρίοις καὶ τοῖς ἐκ τούτων κακοῖς, ἀλλὰ μέσην ὁδεύσασα ὁδὸν καὶ τὴν σοὶ πρέπουσαν ἐλευθερίαν καρ-πωσαμένη καὶ πολλὴν τὴν σύνεσιν ἐπιδειξαμένη καὶ τὴν μακροθυ-μίαν καὶ τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὸ ἀνεξαπάτητον δεί-ξασα τῆς σῆς συνέσεως.*

γ. Ἀλλὰ μήπως τὸ σῶμα σου ἔχει κακοποιηθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πόνους καὶ τὶς ταλαιπωρίες καὶ οἱ ἐπιβουλὲς τῶν ἐχθρῶν ἐπιδείνωσαν τὴν ἀρρώστια σου; Μοῦ θέτεις πάλι θέμα μιᾶς ἄλλης ἐμπορίας μεγάλης καὶ ἀπερίγραπτης. Διότι γνωρίζεις, γνωρίζεις σαφῶς, πόσο σπουδαῖο εἶναι νὰ ὑπομείνεις γενναῖα καὶ μ' εὐχαριστίες τὴν ἀρρώστια τοῦ σώματος. Αὐτό, ὅπως σοῦ εἶπα πολλὲς φορές, στεφάνωσε τὸν Λάζαρο, αὐτὸ καταντρόπιασε τὸν διάβολο κατὰ τοὺς ἀγῶνες τοῦ Ἰὼβ καὶ κατέστησε λαμπρότερο τὸν ἀθλητὴ ἐκείνης τῆς καρτερίας. Αὐτὸ εἶναι ποὺ περισσότερο ἀπὸ τὴ φιλοπτωχία καὶ τὴν περιφρόνηση τῶν χρημάτων καὶ τὴν ξαφνικὴ ἐκείνη ἀπώλεια τῶν παιδιῶν καὶ τὶς μύριες ἐπιβουλὲς τὸν ἀνακήρυξε καὶ ἔφραξε μὲ πολλὴ ἐπιτυχία τὸ ἀδιάντροπο στόμα τοῦ πονηροῦ ἐκείνου δαίμονα.

δ. Ἀναλογιζόμενη λοιπὸν καὶ σὺ αὐτὰ συνεχῶς, νὰ χαίρεσαι καὶ νὰ εὐφαίνεσαι, ποὺ διεξήγαγες τὸν μεγαλύτερο ἆθλο καὶ ὑπέφερες μὲ πραότητα τοὺς μεγαλύτερους πειρασμοὺς καὶ ποὺ γι' αὐτοὺς δοξάζεις τὸν φιλάνθρωπο Θεό, ὁ ὁποῖος μπορεῖ ἀμέσως νὰ ἀφανίσει τὰ πάντα, ἀλλὰ τὰ ἀφήνει νὰ γίνονται, ὥστε νὰ σοῦ πραγματοποιηθεῖ αὐτὴ ἡ καλὴ πραγμάτεια. Γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ δὲν θὰ παύσω νὰ σὲ μακαρίζω.

ε. Εἶμαι πάντως εὐχαριστημένος πού, ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ δίκες καὶ ὑποθέσεις, ὅπως ἦταν σωστό, ἔδωσες κατάλληλη λύση στὸ θέμα τῆς ἐλευθερίας σου· δὲν ἄφησες τὰ πράγματα νὰ προχωρήσουν ἀνάξια γιὰ ἄνθρωπο, οὔτε πάλι ἐπέμεινες νὰ ἐκτεθεῖς στὰ δικαστήρια καὶ στὰ κακὰ ποὺ συνδέονται μὲ αὐτά, ἀλλὰ βάδισες τὴ μέση ὁδὸ καὶ κέρδισες τὴν πρέπουσα ἐλευθερία, καὶ ἀφοῦ ἐπέδειξες πολλὴ σύνεση καὶ μακροθυμία, καρτερία καὶ ὑπομονή, ἔδειξες τὴν ἀπαραπλάνητη σύνεσή σου [1].

---

1. Ἡ Ὀλυμπιὰς εἶχε καταγγελθεῖ ἐνώπιον τοῦ ἐπάρχου Ὀπτάτου γιὰ τὴν πυρκαϊὰ ποὺ εἶχε ἐκραγεῖ στὴν Ἁγία Σοφία λίγο μετὰ τὴν ἐξορία τοῦ Ἰωάννη, ἀλλ' ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν κατηγορία.

## *ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ'*

*1 α. Σὺ δέ μοι προσεδόκησας, τοσαύτην ἐκ νεότητός σου ἐπιδειξαμένη φιλοσοφίαν καὶ τὸν ἀνθρώπινον καταπατήσασα τῦφον, ἀτάραχόν τινα καὶ ἀπόλεμον ζήσεσθαι βίον; Καὶ πῶς ἔνι τοῦτο; Εἰ γὰρ ἀνθρώποις ἄνθρωποι πυκτεύοντες μυρία καὶ ἐν ἀγῶσι καὶ ἐν πολέ-5 μοις δέχονται τραύματα, ἡ πρὸς αὐτὰς ἀποδυσαμένη τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, καὶ ἀποδυσαμένη γενναίως οὕτω καὶ τοσαῦτα στήσασα τρόπαια καὶ διὰ τοσούτων λυπήσασα τὸν ἄγριον ἐκεῖνον καὶ ἀλάστορα δαίμονα, πόθεν ἤλπισας 10 ἡσύχιόν τινα καὶ ἀπράγμονα βιώσεσθαι βίον;*

*β. Οὐ τοίνυν διὰ τοῦτο θορυβεῖσθαι χρή, ὅτι πολλοὶ πανταχόθεν οἱ θόρυβοι καὶ πολλαὶ αἱ ταραχαί· ἀλλὰ τοὐναντίον, εἰ μηδὲν τούτων συμβεβήκει, τότε θαυμάσαι ἐχρῆν. Τῇ γὰρ ἀρετῇ συγκεκλήρωται πόνος καὶ κίνδυνος. Καὶ ταῦτα οἶσθα καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων γραμ-15 μάτων αὐτὴ καὶ οὐδὲν δεήσῃ παρ' ἑτέρων μανθάνειν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς οὐκ ἀγνοοῦσαν διδάσκοντες ταῦτα ἐπιστέλλομεν. Ἴσμεν γὰρ ὅτι οὔτε τὸ πατρίδος ἐκπεσεῖν, οὔτε τὸ χρημάτων ὑπομεῖναι ζημίαν (τοῦτο δὴ τὸ πολλοῖς ἀφόρητον), οὐχ ὕβρις, οὐκ ἄλλη τις τοιαύτη θλῖψις διαταράξαι σε δυνήσεται. Εἰ γὰρ οἱ κοινωνοὶ τῶν ταῦτα πα-20 σχόντων γινόμενοι ζηλωτοί, πολλῷ μᾶλλον οἱ ἐν αὐτοῖς ὄντες.*

*γ. Διὰ τοῦτο Παῦλος ἐφ' ἑκατέρῳ τοὺς ἐξ Ἑβραίων πιστεύσαντας ἀνακηρύττει λέγων· «ἀναμιμνήσκεσθε τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων, τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν 25 οὕτω πασχόντων γενηθέντες». Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἡμεῖς μακρὰν ποιοῦμεν τὴν ἐπιστολήν. Οὐδεὶς γὰρ τῷ νικήσαντι καὶ τρόπαιον στήσαντι*

---

* Ὁ παλαιὸς ἀριθμὸς τῆς ἐπιστολῆς εἶναι ὁ ἴδιος, 15. Γράφηκε τὸν χειμῶνα 405–406.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 15 *

1 α. Περίμενες δηλαδὴ ἐσύ, ἐπειδὴ ἐπέδειξες τόση ἐνάρετη ζωὴ καὶ καταπάτησες τὸν ἀνθρώπινο ἐγωϊσμό, ὅτι θὰ ζήσεις ἀτάραχο καὶ ἀπόλεμο βίο; Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸ αὐτό; Ἂν ἄνθρωποι ποὺ παλεύουν μὲ ἀνθρώπους δέχονται μύρια τραύματα καὶ σὲ ἀθλητικοὺς ἀγῶνες καὶ σὲ πολέμους, ἐσὺ ποὺ κατέβηκες σὲ ἀγώνα πρὸς τὶς ἀρχὲς καὶ τὶς ἐξουσίες, πρὸς τοὺς σκοτεινοὺς κοσμοκράτορες τοῦ αἰώνα αὐτοῦ, πρὸς τὰ πνεύματα τοῦ κακοῦ[1], ποὺ ἀγωνίσθηκες τόσο γενναῖα κι' ἔστησες τόσα τρόπαια, ποὺ μὲ τόσους τρόπους λύπησες ἐκεῖνον τὸν ἄγριο καὶ φθοροποιὸ δαίμονα, ἀπὸ ποῦ ἔλπισες ὅτι θὰ ζήσεις ἥσυχο καὶ ἀμέριμνο βίο;

β. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θορυβεῖσαι γι' αὐτό, γιὰ τὸ ὅτι οἱ θόρυβοι εἶναι πολλοὶ ἀπὸ παντοῦ καὶ πολλὲς οἱ ταραχές· ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, πρέπει ν' ἀπορεῖς ὅτι δὲν ἔχει συμβεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτά. Διότι μὲ τὴν ἀρετὴ ἔχει συνδεθεῖ πόνος καὶ κίνδυνος. Κι' αὐτὰ τὰ γνωρίζεις ἐσὺ καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ γράμματά μου καὶ δὲν θὰ χρειασθεῖς νὰ τὰ μάθεις ἀπὸ ἄλλους· κι' ἐγὼ ἄλλωστε σοῦ στέλνω αὐτὸ τὸ γράμμα ὄχι γιὰ νὰ σὲ διδάξω, σὰν νὰ μὴ τὰ ξέρεις. Διότι γνωρίζω ὅτι δὲν θὰ μπορέσει νὰ σὲ διαταράξει τίποτε, οὔτε ἡ ἔκπτωση ἀπὸ τὴν πατρίδα οὔτε ἡ δήμευση τῶν χρημάτων (κάτι ποὺ εἶναι στοὺς πολλοὺς ἀφόρητο) οὔτε ἡ ὕβρις οὔτε καμμιὰ ἄλλη τέτοια θλίψη. Διότι, ἂν εἶναι ζηλευτοὶ οἱ κοινωνοὶ ἐκείνων ποὺ ὑποφέρουν αὐτά, πολὺ περισσότερο εἶναι ζηλευτοὶ ὅσοι ζοῦν σ' αὐτά.

γ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἐπαινεῖ καὶ γιὰ τὸ ἕνα καὶ γιὰ τὸ ἄλλο ἐκείνους ποὺ πίστεψαν ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, λέγοντας «ἐνθυμηθεῖτε τὶς προηγούμενες ἡμέρες κατὰ τὶς ὁποῖες, ἀφοῦ φωτισθήκατε, ὑπομείνατε ἀγώνα ποὺ προξένησε πολλὰ παθήματα, ἄλλοτε ἐκτιθέμενοι ὡς θέατρο σὲ ὀνειδισμοὺς καὶ θλίψεις, καὶ ἄλλοτε γινόμενοι κοινωνοὶ αὐτῶν ποὺ πάσχουν αὐτά»[2]. Γι' αὐτὸ ἐγὼ δὲν ἐπιμηκύνω τὴν ἐπιστολή μου. Διότι κανεὶς δὲν προσέρχεται νὰ δώσει βοήθεια

---

1. Βλ. Ἐφ. 6,12.
2. Ἑβρ. 10,32–33.

*λαμπρὸν παραγίνεται συμμαχίαν κομίζων, ἀλλ' εὐφημίας μόνον. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἔγνωμεν ὅσην περὶ τὰ σύμβάντα τὴν φιλοσοφίαν ἐπεδείξω, μακαρίζομέν σε, θαυμάζομεν τῆς τε εἰς τὸ παρὸν ὑπομο-*
30 *νῆς καὶ τῶν ἀντιδόσεων τῶν ἐντεῦθέν σοι ταμιευομένων.*

*δ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα εὖ οἶδ' ὅτι βούλει μανθάνειν (καὶ γὰρ μακρὰν ἐσίγησα σιγήν), τῆς μὲν χαλεπωτάτης ἀρρωστίας ἀπηλλάγημεν, λείψανα δὲ ἔτι τῆς νόσου περιφέρομεν. Καὶ ἰατρῶν δὲ ἀπολαύομεν ἀρίστων, ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω λυμαίνεται τὴν ἀπὸ τῆς θε-*
35 *ραπείας ὠφέλειαν ἡ τῶν ἐπιτηδείων ἀπορία. Οὐ γὰρ δὴ μόνον φαρμάκων ἐνταῦθα σπάνις καὶ τῶν ἄλλων τῶν δυναμένων διορθῶσαι σῶμα πεπονηκός, ἀλλ' ἤδη καὶ λιμὸς μελετᾶται καὶ λοιμός. Καὶ ταῦτα λοιπὸν ὠδίνει τὰ κακὰ ἡ συνέχεια τῶν ληστρικῶν ἐφόδων, αἳ μέχρι πορρωτάτω τῶν ὁδῶν ἐκχεόμεναι καὶ τὰς ὁδοὺς ἀποτειχί-*
40 *ζουσαι τὰς πανταχοῦ τετμημένας, ἐντεῦθεν πολὺν καὶ ὁδοιπόροις ἐπάγουσι κίνδυνον. Ἀνδρόνικος γοῦν, καθώς φησι, καὶ ταῖς ἐκείνων περιέπεσε χερσὶ καὶ ἀποδυθείς, οὕτω διεσώθη. Διὸ παρακαλῶ σου τὴν ἐμμέλειαν μηδένα λοιπὸν ἀποστέλλειν ἐνταῦθα. Δέος γὰρ μὴ τῆς πρὸ ἡμᾶς ἀποδημίας ἡ ὑπόθεσις ἀφορμὴ τῷ παραγινομένῳ*
45 *σφαγῆς γένηται· καὶ οἶσθα ὅσην ἡμῖν οἴσει τὴν ὀδύνην. Ἀλλ' εἴ τινος ἐπιλάβοιο γνησίου κατὰ χρείαν ἑτέραν ἐνταῦθα ἀφικνουμένου, δι' αὐτοῦ δήλου τὰ περὶ τῆς ὑγιείας ἡμῖν τῆς σῆς. Ἰδικῶς μέντοι εἰς τοῦτο μηδεὶς ἐνταῦθα παραγινέσθω, μηδὲ δι' ἡμετέραν χρείαν, διὰ τὸ δέος ὃ προειρήκαμεν.*

## *ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΣ'*

*1 α. Οὐδὲν ξένον οὐδὲ ἀπεικὸς γέγονεν ἐπὶ τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εἰκὸς καὶ ἀκόλουθον, τὸ τῇ συνεχείᾳ τῶν ἐπαλλήλ-*

---

3. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι στὴν ὕπαιθρο χώρα τοῦ Βυζαντίου βρίσκονταν ἄριστοι ἰατροὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.
4. Πείνα καὶ ἐπιδημία,
5. Ἕνας ἀπὸ τοὺς ταχυδρόμους τῆς Ὀλυμπιάδος.
6. Ὁ Χρυσόστομος φαίνεται τώρα κουρασμένος κι' αὐτὸς καὶ δὲν θέλει

σ' ἐκεῖνον ποὺ νίκησε καὶ ἔστησε λαμπρὸ τρόπαιο, ἀλλὰ τοῦ παρέχει μόνο ἐπευφημίες. Ἐπειδὴ λοιπὸν κι' ἐγὼ ἔμαθα πόση φιλοσοφία ἐπέδειξες ἀπέναντι στὰ συμβάντα, σὲ μακαρίζω, σὲ θαυμάζω τόσο γιὰ τὴν ὑπομονή σου στὰ παρόντα, ὅσο καὶ γιὰ τὶς ἀνταμοιβὲς ποὺ σοῦ ἐπιφυλάσσονται γι' αὐτήν.

δ. Ἐπειδὴ ὅμως γνωρίζω καλὰ ὅτι θέλεις νὰ μάθεις καὶ τὰ δικά μου (διότι πολὺν καιρὸ σιώπησα), ἀπαλλάχθηκα ἀπὸ τὴ φοβερὴ ἀρρώστια, ἀλλ' ἔχω ἀκόμη μερικὰ λείψανα τῆς ἀσθένειας. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἔχω ἄριστους ἰατρούς[3], ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων ἐξαφανίζει τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τὴ θεραπεία. Διότι ἐδῶ δὲν εἶναι μόνο σπάνια τὰ φάρμακα καὶ τὰ ἄλλα μέσα γιὰ τὴν ἐπανόρθωση ἐξαντλημένου σώματος, ἀλλὰ τώρα πλέον ἀντιμετωπίζεται καὶ πείνα καὶ λοιμός[4]. Κι' αὐτὰ τὰ κακὰ βέβαια τὰ προκαλεῖ ἡ συνέχεια τῶν ληστρικῶν ἐφόδων, οἱ ὁποῖες ἐκτείνονται μέχρι κοντὰ στοὺς δρόμους καὶ ἀποτειχίζοντας τοὺς ἀπὸ παντοῦ κομμένους δρόμους, προξενοῦν ἔτσι πολὺν κίνδυνο καὶ στοὺς ὁδοιπόρους. Ὁ Ἀνδρόνικος[5] λοιπόν, ὅπως λέγει, περιέπεσε στὰ χέρια τέτοιων ληστῶν καὶ διασώθηκε, ἀφοῦ τοῦ ἀφήρεσαν τὰ ἐνδύματα. Γι' αὐτὸ παρακαλῶ τὴν ἐμμέλειά σου νὰ μὴ ἀποστέλλεις ἐδῶ κανένα. Διότι ὑπάρχει φόβος μήπως ἡ αἰτία τοὺ ἐρχομοῦ πρὸς ἐμένα γίνει ἀφορμὴ σφαγῆς τοῦ ἐρχομένου· καὶ γνωρίζεις πόση ὀδύνη θὰ μοῦ προξενήσει αὐτό[6]. Ἀλλά, ἂν βρεῖς κάποιον ἔμπιστο ποὺ ἔρχεται ἐδῶ, νὰ μοῦ ἀνακοινώνεις δι' αὐτοῦ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὑγεία σου. Εἰδικὰ ὅμως γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ νὰ μὴ ἔρχεται ἐδῶ κανείς, οὔτε γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησή μου, γιὰ τὸν φόβο ποὺ προανέφερα.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 16 *

1 α. Δὲν συνέβηκε τίποτε παράξενο καὶ ἀφύσικο στὴν εὐλάβειά σου, ἀλλὰ κάτι πολὺ εὔλογο καὶ συνεπές, τὸ ὅτι, ἐξ αἰτίας τοῦ ἀδιά-

---

νὰ τοῦ ἔρχονται εἰδικοὶ ταχυδρόμοι ἀπὸ τὴν Ὀλυμπιάδα. Ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους γι' αὐτό, ἴσως ὁ κύριος ποὺ δὲν τὸν μνημονεύει, εἶναι ὅτι ἔπαυσε ὁ ἴδιος νὰ πιστεύει ὅτι θὰ ἐπέστρεφε στὴν πρωτεύουσα, καὶ δὲν ἤθελε νὰ ὑποκρίνεται τὸ ἀντίθετο πρὸς τὴ μαθήτριά του.

* Παλαιὸς ἀριθμὸς ἐπιστολῆς 17. Γράφηκε κατὰ τὸ τέλος τοῦ 406.

*λων πειρασμῶν, εὐτονώτερά σοι γενέσθαι τῆς ψυχῆς τὰ νεῦρα καὶ μείζονα πρὸς τὰ παλαίσματα τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ πολ-*
5 *λὴν ἐντεῦθεν καρπώσασθαί σε τὴν ἡδονήν. Τοιαύτη γὰρ τῆς θλίψεως ἡ φύσις· ὅταν γενναίας καὶ νεανικῆς ἐπιλάβηται ψυχῆς, ταῦτα ἐργάζεσθαι πέφυκεν. Καὶ καθάπερ τὸ πῦρ δοκιμώτερον ποιεῖ τὸ χρυσίον, ὅταν αὐτῷ συγγένηται, οὕτω καὶ ταῖς χρυσαῖς ψυχαῖς ἐπιοῦσα θλῖψις καθαρωτέρας αὐτὰς ἐργάζεται καὶ δοκιμωτέρας.*
10 *Διότι καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν».* [1] *Διὰ ταῦτα καὶ ἡμεῖς σκιρτῶμεν καὶ χαίρομεν καὶ τῆς ἐρημίας ταύτης μεγίστην καρπούμεθα παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ σου ταύτῃ. Διὰ ταῦτα, κἂν μυρίοι σε κυκλώσωσι λύκοι καὶ πολλαὶ συναγωγαὶ πονηρευομένων, οὐδὲν δεδοίκαμεν· ἀλλ' εὐχόμε-*
15 *θα μὲν καὶ τοὺς ὄντας σβεσθῆναι πειρασμοὺς καὶ ἑτέρους δὲ μὴ προσγενέσθαι, δεσποτικὸν πληροῦντες νόμον τὸν κελεύοντα εὔχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν.* [2]

*β. Εἰ δ' ἄρα συγχωρηθείη γενέσθαι πάλιν, θαρροῦμεν ὑπὲρ τῆς χρυσῆς σου ψυχῆς τῆς καὶ ἐντεῦθεν μέγιστον ἑαυτῇ συναγούσης*
20 *πλοῦτον. Τίνι γάρ σε δεδίξεσθαι δυνήσονται οἱ κατὰ τῆς ἑαυτῶν πάντα τολμῶντες κεφαλῆς; Ζημίᾳ χρημάτων; Ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι κόνις σοι ταῦτα καὶ πηλοῦ παντὸς εὐτελέστερα εἶναι νομίζεται. Ἀλλὰ πατρίδος ἐκβολῇ καὶ οἰκίας; Ἀλλ' οἶσθα σὺ καὶ τὰς μεγάλας καὶ πολυανθρώπους πόλεις καθάπερ τὰς ἐρήμους οὕτως οἰκεῖν, ἡσυχίᾳ*
25 *καὶ ἀπραγμοσύνῃ τὸν πάντα συζήσασα χρόνον καὶ τὰς βιωτικὰς καταπατήσασα φαντασίας. Ἀλλὰ θάνατον ἀπειλοῦσιν; Ἀλλὰ σὺ καὶ τοῦτο προλαβοῦσα διὰ παντὸς ἐμελέτησας τοῦ χρόνου, κἂν ἑλκύσωσιν ἐπὶ σφαγήν, νεκρὸν ἐπὶ ταύτην ἕλξουσι σῶμα.*

*γ. Τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; Οὐδείς σε οὐδὲν ἐργάσασθαι δυνήσεται*
30 *τοιοῦτον, οὗ τὴν ὑπομονὴν μετὰ πολλῆς οὐχ εὑρήσει τῆς περιουσίας ἐν σοὶ πάλαι κατορθωθεῖσαν. Τὴν γὰρ στενὴν ἀεὶ καὶ τεθλιμμένην ὁδεύσασα ὁδὸν ἐν ἅπασιν ἐγυμνάσω τούτοις. Διόπερ τὴν καλλίστην ταύτην ἐπιστήμην ἐν τοῖς γυμνασίοις ἀσκήσασα, νῦν ἐν τοῖς ἀγῶσι λαμπροτέρα ἀνεφάνης, οὐ μόνον οὐδὲν ὑπὸ τῶν γινομένων θορυ-*

---

1. Ρωμ. 5,34.
2. Εἶναι ἀπήχηση ἀπὸ τὴν Κυριακὴ προσευχή, «καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν».

κοπου τῶν ἀλλεπάλληλων πειρασμῶν, ἔγιναν ἰσχυρώτερα τὰ νεῦρα τῆς ψυχῆς καὶ ἡ προθυμία καὶ ἡ ἰσχὺς φάνηκαν ἀνώτερα πρὸς τὰ παλαίσματα, κι' ἔτσι ἀπ' αὐτὸ ἀπέκτησες πολλὴ ἡδονή. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύση τῆς θλίψεως· ὅταν ἐγγίσει μιὰ γενναία καὶ ἀκμαία ψυχή, αὐτὰ ἐνεργεῖ ἀπὸ τὴ φύση της. Καὶ ὅπως ἡ φωτιὰ καθιστᾶ τὸ χρυσὸ καθαρώτερο, ὅταν ἑνωθεῖ μὲ αὐτήν, ἔτσι καὶ ἡ θλίψη, ἂν συμβεῖ σὲ χρυσὲς ψυχές, τίς καθιστᾶ καθαρώτερες καὶ δοκιμώτερες. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «ἡ θλίψη προκαλεῖ ὑπομονή, καὶ ἡ ὑπομονὴ σταθερότητα»[1]. Γι' αὐτὸ κι' ἐγὼ σκιρτῶ καὶ χαίρομαι καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐρημιὰ ἀποκτῶ παρηγοριὰ γι' αὐτήν σου τὴν ἀνδρεία. Γι' αὐτό, κι' ἂν μύριοι λύκοι σὲ κυκλώσουν καὶ πολλὲς ὁμάδες πονηρῶν ἀνθρώπων, δὲν φοβᾶμαι τίποτε· ἀλλὰ εὔχομαι νὰ σβησθοῦν καὶ οἱ πειρασμοὶ ποὺ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι νὰ μὴ ἔλθουν, ἐκπληρώνοντας τὴ δεσποτικὴ ἐντολὴ ποὺ παραγγέλλει νὰ εὐχόμαστε νὰ μὴ εἰσέλθομε σὲ πειρασμό[2].

β. Ἂν ὅμως ἐπιτραπεῖ νὰ ἐπέλθει πάλι ὁ πειρασμός, ἔχω ἐμπιστοσύνη στὴ χρυσή σου ψυχή, ἡ ὁποία συγκεντρώνει κι' ἀπὸ αὐτὸν μεγάλο πλοῦτο. Μὲ τί θὰ μπορέσουν πράγματι νὰ σὲ ἐκφοβίσουν ἐκεῖνοι ποὺ τολμοῦν τὰ πάντα ἐναντίον τῆς δικῆς τους κεφαλῆς; Μὲ δήμευση χρημάτων; Ἀλλὰ γνωρίζω καλὰ ὅτι ὅλα αὐτὰ ἐσὺ τὰ θεωρεῖς ὅτι εἶναι σκόνη καὶ εὐτελέστερα ἀπὸ κάθε πηλό. Μὲ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκία; Ἀλλ' ἐσὺ γνωρίζεις νὰ κατοικεῖς καὶ τὶς μεγάλες καὶ πολυάνθρωπες πόλεις σὰν τὶς ἐρημιὲς ἀκριβῶς, ἀφοῦ ἔζησες σὲ ἡσυχία καὶ ἀπραγμοσύνη ὅλον τὸν καιρὸ καὶ καταπάτησες τὶς βιωτικὲς φαντασίες. Ἀλλὰ σὲ ἀπειλοῦν μὲ θάνατο; Μὰ ἐσὺ τοὺς πρόλαβες καὶ μελέτησες καὶ αὐτὸ ὅλον τὸ χρόνο, καὶ ἂν σὲ ὁδηγήσουν σὲ σφαγή, θὰ σύρουν σ' αὐτὴν νεκρὸ σῶμα.

γ. Τί χρειάζονται νὰ λεχθοῦν πολλά; Κανένας δὲν θὰ μπορέσει νὰ κάμη κάτι, ποὺ νὰ μὴ βρεῖ νὰ ἐπιτεύχθηκε ἡ ὑπομονὴ σὲ σένα μὲ πολλὴ ὑπερβολὴ μάλιστα. Διότι βαδίζοντας πάντοτε τὴ στενὴ καὶ στενόχωρη ὁδὸ[3] γυμνάσθηκες σὲ ὅλα αὐτά. Γι' αὐτό, ἀφοῦ ἄσκησες στὰ γυμνάσια αὐτὴν τὴν ἄριστη ἐπιστήμη, τώρα ἀναφάνηκες λαμπρότερη στοὺς ἀγῶνες· ὄχι μόνο δὲν θορυβεῖσαι καθόλου ἀπὸ τὰ γενόμενα, ἀλλὰ καὶ φτερουγίζεις καὶ σκιρτᾶς καὶ χορεύεις. Τοὺς ἀ-

3. Ματθ. 7,14.

35 βουμένη, ἀλλὰ καὶ πτερουμένη καὶ σκιρτῶσα καὶ χορεύουσα. Ὧν γὰρ προέλαβες τὰ γυμνάσια, τούτων τοὺς ἀγῶνας μετὰ πολλῆς νῦν μεταχειρίζεις τῆς εὐκολίας, ἐν γυναικείῳ σώματι καὶ ἀραχνίων ἀσθενεστέρῳ ἀνδρῶν σφριγώντων καὶ τοὺς ὀδόντας βρυχόντων μετὰ πολλοῦ τοῦ γέλωτος τὴν μανίαν καταπατοῦσα καὶ πλείονα 40 ἑτοίμη οὖσα παθεῖν ἢ ἐκεῖνοι παρασκευάζονται.

δ. Μακαρία σὺ καὶ τρισμακαρία τῶν ἐντεῦθεν στεφάνων, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ἀγώνων. Τοιαύτη γὰρ τῶν παλαισμάτων ἡ φύσις τούτων, καὶ πρὸ τῶν βραβείων, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς σκάμμασιν ἔχει καὶ τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰς ἀντιδόσεις, τὴν ἡδονὴν ἣν καρποῦσαι νῦν, 45 τὴν εὐφροσύνην, τὴν ἀνδρείαν, τὴν καρτερίαν, τὴν ὑπομονήν, τὸ ἀνάλωτον, τὸ ἀχείρωτον, τὸ πάντων ὑψηλοτέραν εἶναι, τὸ οὕτως ἑαυτὴν ἀσκῆσαι, ὡς μηδὲν δύνασθαι παρὰ μηδενὸς παθεῖν δεινόν, τὸ τοσούτων κλυδωνίων γενομένων ἐπὶ τῆς πέτρας ἑστάναι, τὸ τῆς θαλάσσης μαινομένης ἐξ οὐρίας φέρεσθαι μετὰ πολλῆς τῆς γαλή- 50 νης. Ταῦτα τῆς θλίψεως καὶ πρὸ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐνταῦθα τὰ ἔπαθλα.

ε. Οἶδα γάρ, οἶδα ὅτι νῦν οὐδὲ περικεῖσθαι τὸ σῶμα ἡγῇ ὑπὸ τῆς ἡδονῆς πτερουμένη, ἀλλ' ἣν καιρὸς καλῇ, εὐκολώτερον αὐτὸ ἀποδύσῃ ἢ ἕτεροι τὰ ἱμάτια ἃ περίκεινται. Χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου 55 καὶ ὑπὲρ σαυτῆς καὶ ὑπὲρ τῶν τὴν μακαρίαν τελευτησάντων τελευτὴν οὐκ ἐν κλίνῃ οὐδὲ ἐν οἰκίᾳ, ἀλλ' ἐν δεσμωτηρίοις καὶ ἀλύσεσι καὶ βασάνοις. Θρήνει δὲ μόνους τοὺς ταῦτα ποιοῦντας καὶ δάκρυε. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἄξιον τῆς σῆς φιλοσοφίας.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν ὑγιείας βούλει 60 μανθάνειν, ἀπηλλάγημεν τέως τῆς πρώην ἐνοχλούσης ἡμῖν ἀρρωστίας καὶ ῥᾷον διακείμεθα νῦν· πλὴν εἰ μὴ πάλιν ἐπελθὼν ὁ χειμὼν λυμήνηται ἡμῖν τοῦ στομάχου τὴν ἀσθένειαν· καὶ τῶν Ἰσαύρων ἕνεκεν, ἐν πολλῇ καθεστήκαμεν ἀσφαλείᾳ.

θλους ποὺ πῆρες στὴν προγύμναση ἐκτελεῖς τώρα στοὺς ἀγῶνες μὲ πολλὴ εὐκολία· σὲ γυναικεῖο καὶ ἀσθενέστερο ἀπὸ τοὺς ἱστοὺς τῆς ἀράχνης σῶμα καταπατᾶς μὲ πολλὴ γέλωτα τὴ μανία ἀνδρῶν σφριγηλῶν ποὺ τρίζουν τὰ δόντια, κι' εἶσαι ἕτοιμη νὰ πάθεις περισσότερα ἀπὸ ὅσα σοῦ κατασκευάζουν ἐκεῖνοι.

δ. Μακάρια καὶ τρισμακάρια εἶσαι ἐσὺ γιὰ τὰ στεφάνια ποὺ προέρχονται ἀπ' αὐτοὺς ἢ καλύτερα καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀγῶνες. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύση τῶν παλαισμάτων αὐτῶν· ἔχουν τὶς ἀμοιβὲς καὶ τὶς ἀνταποδόσεις καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ βραβεῖα καὶ μέσα στὰ σκάμματα ἀκόμη, τὴν ἡδονὴ ποὺ δοκιμάζεις τώρα, τὴν εὐφροσύνη, τὴν ἀνδρεία, τὴν καρτερία, τὴν ὑπομονή, τὸ ἀπόρθητο, τὸ ἀκατάβλητο, τὸ ὅτι εἶσαι ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλους, τὸ ὅτι ἔχεις ἀσκήσει τὸν ἑαυτό σου ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸ νὰ πάθεις ἀπὸ κανένα τίποτε δεινό, τὸ ὅτι στέκεσαι ἐπάνω στὴν πέτρα ἂν καὶ ἔγιναν τόσες τρικυμίες, τὸ ὅτι μέσα σὲ μαινόμενη θάλασσα πλέεις μὲ οὔριο ἄνεμο σὲ πλήρη γαλήνη. Αὐτὰ εἶναι ἐδῶ τὰ ἔπαθλα τῆς θλίψεως καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

ε. Διότι γνωρίζω, γνωρίζω πολὺ καλὰ ὅτι τώρα δὲν αἰσθάνεσαι ὅτι περιβάλλεσαι ἀπὸ σῶμα, καθὼς πτερώνεσαι ἀπὸ τὴν ἡδονή, ἀλλά, ἂν οἱ περιστάσεις τὸ ἀπαιτήσουν, θὰ τὸ ἀποβάλεις εὐκολώτερα ἀπὸ ὅσο ἄλλοι ἀποβάλλουν τὰ ἐνδύματα ποὺ φοροῦν. Νὰ χαίρεσαι λοιπὸν καὶ νὰ εὐφραίνεσαι καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό σου καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ βρῆκαν μακάριο θάνατο ὄχι στὴν κλίνη οὔτε στὴν οἰκία τους, ἀλλὰ στὰ δεσμωτήρια καὶ τὶς ἁλυσίδες καὶ τὰ βάσανα. Καὶ νὰ θρηνεῖς μόνο αὐτοὺς ποὺ προκαλοῦν αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ νὰ δακρύζεις· διότι κι' αὐτὸ εἶναι ἄξιο τῆς ὅλης ἀρετῆς σου.

Ἐπειδὴ ὅμως θέλεις νὰ μαθαίνεις καὶ γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ σώματός μου, ἀπαλλάχθηκα πλέον ἀπὸ τὴν ἀρρώστια ποὺ μὲ ἐνοχλοῦσε πρωτύτερα καὶ τώρα εἶμαι καλύτερα· ἐκτὸς ἐὰν ἔλθει πάλι ὁ χειμώνας καὶ ὑποκινήσει τὴν ἀσθένεια τοῦ στομαχιοῦ μου. Ὡς πρὸς τοὺς Ἰσαύρους, βρισκόμαστε σὲ πολλὴ ἀσφάλεια.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΖ΄

*1 α. Τῆς σφοδρότητος ἕνεκεν τοῦ χειμῶνος καὶ τῆς τοῦ στομάχου ἡμῶν ἀσθενείας καὶ τῶν Ἰσαυρικῶν καταδρομῶν, μηδὲν ἕνεκεν μερίμνα μηδὲ κατάτεινε σαυτὴν φροντίσιν. Ὁ μὲν γὰρ χειμὼν γέγονεν οἷον εἰκὸς ἐν Ἀρμενίᾳ εἶναι (οὐδὲν γὰρ δεῖ πλέον εἰπεῖν), ἡμᾶς 5 δὲ οὐ μέγα τι παραβλάπτει. Ταῦτα γὰρ προορῶντες πολλὰ μηχανώμεθα πρὸς τὸ τὴν ἐντεῦθεν διακρούσασθαι βλάβην καὶ πῦρ ἀνακαίοντες συνεχῶς καὶ τὸ δωμάτιον ἔνθα καταμένομεν πανταχόθεν περιφράττοντες καὶ ἐπιβλήμασι κεχρημένοι πλείοσι καὶ διὰ παντὸς ἔνδον μένοντες. Ὅπερ ἐστὶ μὲν ἡμῖν ἐπαχθές, πλὴν διὰ τὸ ἐντεῦθεν 10 κέρδος φορητόν. Ἕως γὰρ ἔνδον μένωμεν, οὐ σφόδρα κατατεινόμεθα τῷ κρυμῷ· ἐὰν δὲ ἀναγκασθῶμεν μικρὸν προελθεῖν καὶ τῷ ἔξω ὁμιλῆσαι ἀέρι, οὐ μικρὰν προστριβόμεθα βλάβην. Διὸ καὶ τὴν τιμιότητά σου παρακαλῶ καὶ ἐν μεγίστης αἰτῶ χάριτος μέρει πολλὴν ποιεῖσθαι ἐπιμέλειαν, ὥστε τὴν τοῦ σώματός σου διορθοῦν 15 ἀσθένειαν.*

*β. Ποιεῖ μὲν γὰρ νόσον καὶ ἀθυμία· ὅταν δὲ καὶ σῶμα πεπονηκὸς ᾖ καὶ ἐξησθενημένον, καὶ ἐν ἀμελείᾳ κέηται πολλῇ, καὶ μήτε ἰατρῶν ἀπολαύῃ μήτε ἀέρων εὐκρασίας μήτε τῆς τῶν ἐπιτηδείων ἀφθονίας, ἐννόησον ὅτι οὐ μικρὰ ἐντεῦθεν προσθήκη γίνεται τοῦ 20 δεινοῦ. Διὸ παρακαλῶ σου τὴν τιμιότητα καὶ ἰατροῖς διαφόροις καὶ ἐμπείροις καὶ φαρμάκοις χρῆσθαι τοῖς τὰ τοιαῦτα διορθοῦν δυναμένοις. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς πρὸ τούτων τῶν ὀλίγων ἡμερῶν, εὐεμπτώτως ἡμῖν ἔχοντος τοῦ στομάχου πρὸς τοὺς ἐμέτους ἐκ τῆς τοῦ ἀέρος καταστάσεως τῇ τε ἄλλῃ ἐπιμελείᾳ χρησάμενοι καὶ τῷ φαρμάκῳ τῷ 25 ἀπεσταλμένῳ παρὰ τῆς κυρίας μου τῆς κοσμιωτάτης Συγκλητίου, καὶ οὐ δεηθέντες πλέον ἢ τριῶν ἡμερῶν αὐτὸ ἐπιθεῖναι διωρθώσαμεν αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν. Παρακαλῶ τοίνυν καὶ αὐτήν σε χρήσασθαι τούτῳ καὶ παρασκευάσαι πάλιν ἡμῖν ἐξ αὐτοῦ πεμφθῆναι.*

---

* Παλαιὸς ἀριθμὸς ἐπιστολῆς 4. Γράφηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 407.

## ΕΠΙΣΤΟΛΗ 17 *

1 α. Νὰ μὴ νοιάζεσαι καθόλου γιὰ τὸν ἄγριο χειμώνα καὶ τὴν ἀσθένεια τοῦ στομαχιοῦ μου καὶ τὶς Ἰσαυρικὲς ἐπιδρομές, οὔτε νὰ βασανίζεσαι μὲ ἀνησυχίες. Διότι ὁ χειμώνας ἔγινε ὅσος γίνεται κανονικὰ στὴν Ἀρμενία (δὲν χρειάζεται νὰ πῶ τίποτε παραπάνω), καὶ ἐμένα δὲν μὲ βλάπτει καὶ πολύ. Διότι προβλέποντας αὐτὴν τὴν κατάσταση ἐπινοοῦμε πολλὰ γιὰ νὰ ἐξουδετερώσομε τὴν ἀπὸ αὐτὴν βλάβη· ἔχομε συνέχεια ἀναμμένη φωτιὰ καθὼς καὶ περιφραγμένο ἀπὸ παντοῦ τὸ δωμάτιο ὅπου μένομε, χρησιμοποιοῦμε περισσότερα ἐπανωφόρια καὶ μένομε παντοτινὰ μέσα. Καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι ἀνιαρὸ γιὰ μένα, ἀλλὰ ὑποφερτὸ ἐξ αἰτίας τοῦ κέρδους ποὺ προκαλεῖ. Διότι ὅσο μένω μέσα δὲν ταλαιπωροῦμαι πολὺ ἀπὸ τὴν παγωνιά· ἂν ὅμως ἀναγκασθῶ νὰ βγῶ λίγο ἔξω καὶ νὰ ἔλθω σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν ἐξωτερικὸ ἀέρα, ὑφίσταμαι μεγάλη βλάβη. Γι' αὐτὸ παρακαλῶ τὴν τιμιότητά σου καὶ σοῦ τὸ ζητῶ σὰν μεγάλη χάρη νὰ φροντίζεις ἰδιαιτέρως, ὥστε νὰ ἐπανορθώσεις τὴν ἀσθένεια τοῦ σώματός σου.

β. Βέβαια προκαλεῖ καὶ ἡ ἀθυμία νόσο· ὅταν ὅμως ὑπάρχει καὶ σῶμα καταπονημένο καὶ ἐξασθενημένο καὶ πολὺ παραμελημένο, ποὺ δὲν ἀπολαύει οὔτε ἰατροὺς οὔτε εὐκρασία ἀέρων οὔτε ἀφθονία τῶν ἀναγκαίων ἐφοδίων, σκέψου ὅτι ἀπὸ αὐτὸ δὲν προκαλεῖται μικρὴ αὔξηση τοῦ κακοῦ. Γι' αὐτὸ παρακαλῶ τὴν τιμιότητά σου νὰ συμβουλεύεσαι διαφόρους καὶ ἔμπειρους ἰατροὺς καὶ νὰ χρησιμοποεῖς φάρμακα ποὺ μποροῦν νὰ διορθώσουν τέτοια κακά. Ἔτσι κι' ἐγώ, πρὶν ἀπὸ λίγες ἡμέρες, ποὺ τὸ στομάχι μου ἀπὸ τὴν κατάσταση τοῦ ἀέρα εἶχε κυριευθεῖ ἀπὸ τάσι γιὰ ἐμετούς, χρησιμοποίησα καὶ τὴν ἄλλη φροντίδα, ἀλλὰ καὶ τὸ φάρμακο ποὺ μοῦ στάλθηκε ἀπὸ τὴν κοσμιωτάτη κυρία μου Συγκλητία· δὲν χρειάσθηκε νὰ τὸ ἐπιθέσω περισσότερο ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες καὶ διόρθωσα τὴν ἀσθένειά του. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ τὸ χρησιμοποιήσεις κι' ἐσὺ καὶ νὰ φροντίσεις νὰ σταλεῖ καὶ σὲ μένα πάλι ἀπ' αὐτό.

*γ. Καὶ γὰρ πάλιν αἰσθανόμενοί τινος ἀνατροπῆς, πάλιν αὐτῷ*
30 *ἐχρησάμεθα καὶ τὸ πᾶν διωρθώσαμεν. Καὶ γὰρ φλεγμονὰς καταστέλλει τὰς ἐν τῷ βάθει, νοτίδα ἀνιμᾶται καὶ συμμέτρως ἐστὶ θερμὸν καὶ τόνον ἐντίθησιν οὐ τὸν τυχόντα καὶ ὄρεξιν διεγείρει τὴν πρὸς τὰ σιτία καὶ τούτων ἁπάντων ἡμῖν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πεῖραν παρέσχεν. Ποίησον τοίνυν παρακληθῆναι τὸν δεσπότην μου τὸν αἰ-*
35 *δεσιμώτατον Θεόφιλον τὸν κόμητα, ὥστε πάλιν ἐξ αὐτοῦ κατασκευάσαι ἡμῖν καὶ ἀποστεῖλαι.*

*δ. Καὶ μή σε λυπείτω τὸ ἐνταῦθα ἡμᾶς χειμάζειν· καὶ γὰρ πολλῷ ρᾷον καὶ ὑγιεινότερον νῦν ἢ πέρυσι διακείμεθα, ὥστε, εἰ καὶ αὐτὴ τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ἐποιοῦ, πολλῷ ἂν ἄμεινον διετέθης.*
40 *Εἰ δὲ ἐξ ἀθυμίας φῂς τετέχθαι σοι τὰ νοσήματα, πῶς πάλιν ἐπιστολὰς ζητεῖς παρ' ἡμῶν μηδὲν ἐντεῦθεν εἰς εὐθυμίαν καρπωσαμένη, ἀλλ' οὕτω τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας βαπτισθῆναι ὡς καὶ ἐπιθυμεῖν νῦν τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας;*

*ε. Οὐκ οἶσθα ὅσος καὶ ἀρρωστίας κεῖται μισθός; Οὐ πολλάκις σοι*
45 *καὶ παρὼν καὶ δι' ἐπιστολῶν ταύτης ἕνεκα διείλεγμαι τῆς ὑποθέσεως; Ἀλλ' ἐπειδὴ ἴσως ἢ ὁ τῶν πραγμάτων ὄχλος ἢ αὐτὴ τῆς ἀρρωστίας ἡ φύσις καὶ αἱ ἐπάλληλοι περιστάσεις οὐκ ἐῶσί σε διηνεκῶς ἔναυλον ἔχειν τῶν εἰρημένων τὴν μνήμην, ἄκουε πάλιν τὰ αὐτὰ ἐπᾳδόντων ἡμῶν τοῖς ἕλκουσί σου τῆς ἀθυμίας· «τὰ γὰρ αὐτὰ γρά-*
50 *φειν», φησίν, «ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές».*

*2 α. Τί οὖν καὶ λέγω καὶ γράφω; Οὐδέν, Ὀλυμπιάς, τῆς ἐν ἀλγηδόσιν ὑπομονῆς εἰς εὐδοκιμήσεως λόγον ἴσον. Ἡ γὰρ βασιλὶς τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν στεφάνων ἡ κορωνὶς αὕτη μάλιστά ἐστι· καὶ καθάπερ αὕτη τῶν ἄλλων κρατεῖ κατορθωμάτων, οὕτως ἐν αὐτῇ τοῦτο*
5 *μάλιστα τὸ εἶδος τῶν ἄλλων ἐστὶ λαμπρότερον. Τάχα ἀσαφὲς τὸ εἰρημένον· οὐκοῦν αὐτὸ ποιήσω σαφέστερον. Τί οὖν ἐστιν ὅ φημι; Οὐ τὸ χρήματα ἀφαιρεθῆναι, κἂν πάντων τις γυμνωθῇ τῶν ὄντων, οὐ τὸ τιμῆς ἐκπεσεῖν, οὐ τὸ πατρίδος ἐκβληθῆναι καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν ἀπενεχθῆναι, οὐ τὸ πόνῳ καὶ ἱδρῶτι κατατείνεσθαι, οὐ τὸ δε-*
10 *σμωτήριον οἰκεῖν καὶ ἅλυσιν περικεῖσθαι, οὐκ ὀνειδισμοὶ καὶ λοι-*

---

1. Τὸ φάρμακο πρέπει νὰ ἦταν ἐξωτερικό, ἀφοῦ ὁ Χρυσόστομος λέγει «ἐπιθεῖναι». Ὁ κόμης (στρατηγός) Θεόφιλος πρέπει νὰ ἦταν ὁ παρασκευαστής. Ἡ Συγκλητία (τὸ Συγκλήτιον) ἦταν προφανῶς φίλη τῆς Ὀλυμπιάδος ποὺ τὴν ἀκολούθησε στὴν ἐξορία της.

γ. Διότι, αἰσθανόμενος πάλι κάποια διαταραχή, τὸ χρησιμοποίησα πάλι καὶ τὸ διόρθωσα τελείως. Καθ' ὅσον καταστέλλει τὶς φλεγμονὲς στὸ βάθος, ἀφαιρεῖ τὰ ὑγρά, εἶναι συμμετρικὰ θερμό, παρέχει σημαντικὸ τόνωμα, διεγείρει τὴν ὄρεξη πρὸς τὰ φαγητά· ὅλων αὐτῶν μοῦ ἔδωσε τὴν πεῖρα σὲ λίγες ἡμέρες. Φρόντισε λοιπόν, ὥστε ὁ δεσπότης μου, ὁ αἰδεσιμώτατος Θεόφιλος ὁ κόμης, νὰ κατασκευάσει πάλι ἀπ' αὐτὸ καὶ νὰ μοῦ ἀποστείλει[1].

δ. Καὶ νὰ μὴ σὲ λυπεῖ ποὺ περνῶ ἐδῶ τὸν χειμώνα. Εἶμαι πολὺ καλύτερα καὶ ὑγιέστερος τώρα ἀπὸ πέρυσι· ἔτσι, ἂν φρόντιζες κι' ἐσὺ τὸν ἑαυτό σου ὅπως πρέπει, θὰ ἦσουν σὲ καλύτερη κατάσταση. Ἂν ὅμως ἰσχυρίζεσαι ὅτι τὰ νοσήματα σοῦ προκλήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀθυμία, τότε πῶς ζητᾶς πάλι ἐπιστολὲς ἀπὸ μένα, ἀφοῦ δὲν κέρδισες καμμιὰ εὐθυμία ἀπ' αὐτές, ἀλλ' ἔχεις βυθισθεῖ τόσο πολὺ στὴν κυριαρχία τῆς ἀθυμίας, ὥστε νὰ ἐπιθυμεῖς τώρα νὰ φύγεις ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωή;

ε. Δὲν γνωρίζεις πόσος μισθὸς ἐπιφυλάσσεται καὶ γιὰ τὴν ἀρρώστια; Δὲν σοῦ μίλησα πολλὲς φορὲς καὶ προφορικὰ καὶ μὲ ἐπιστολὲς γι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεση; Ἀλλ' ἐπειδὴ ἴσως ἡ ἐνόχληση τῶν πραγμάτων ἢ ἡ ἴδια ἡ φύση τῆς ἀρρώστιας καὶ οἱ ἀλλεπάλληλες ταλαιπωρίες δὲν σοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ἔχεις πρόχειρη τὴ μνήμη τῶν λόγων μου, ἄκουε πάλι νὰ τραγουδήσω μὲ τὶς ἴδιες ἐπωδοὺς τὰ ἕλκη τῆς ἀθυμίας σου· διότι, λέγει, «τὸ νὰ γράφω τὰ ἴδια σ' ἐμένα δὲν προκαλεῖ βάρος, σὲ σᾶς ὅμως παρέχει ἀσφάλεια»[2].

2 α. Ποιό εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγω καὶ γράφω; Ὀλυμπιάς, τίποτε δὲν συντελεῖ στὴν εὐδοκίμηση τόσο, ὅσο ἡ ὑπομονὴ στοὺς πόνους. Αὐτὴ προπάντων εἶναι ἡ βασιλίδα τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ κορωνίδα τῶν στεφάνων. Καὶ ὅπως η ὑπομονὴ ὑπερνικᾶ τὶς ἄλλες ἀρετές, ἔτσι καὶ σ' αὐτὴ εἶναι λαμπρότερο κυρίως αὐτὸ τὸ εἶδος, ἡ ὑπομονὴ στοὺς πόνους τῆς ἀρρώστιας. Εἶναι ἴσως ἀσαφὲς τὸ λεγόμενο· θὰ τὸ κάμω λοιπὸν σαφέστερο. Ποιό εἶναι δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ λέγω; Τίποτε δὲν εἶναι τόσο βαρύ, ὅσο ἡ ἀρρώστια τοῦ σώματος· οὔτε τὸ νὰ στερηθεῖ κανεὶς χρήματα, ἀκόμη καὶ ἂν γυμνωθεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα, οὔτε τὸ νὰ ξεπέσει ἀπὸ ἀξίωμα, οὔτε τὸ νὰ διωχθεῖ ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ νὰ σταλεῖ σὲ ἐξορία, οὔτε ἡ ταλαιπωρία σὲ κόπο καὶ ἱδρώτα, οὔτε τὸ νὰ κατοικεῖ στὸ δεσμωτήριο καὶ νὰ φέρει ἁλυσίδα,

2. Φιλ. 3,1.

*δορίαι καὶ σκώμματα (μὴ γὰρ μηδὲ τοῦτο μικρὸν νομίσῃς εἶναι καρτερίας εἶδος τὸ γενναίως τὰ τοιαῦτα ἐνεγκεῖν. Καὶ δείκνυσιν ὁ Ἰὼβ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνὴρ οὐχ ὡς ἔτυχεν ὑπὸ τούτου θορυβηθεὶς τοῦ πειρασμοῦ), ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο, οὐ παίδων ἀποβολή, κἂν*
15 *ἀθρόον πάντες ἀναρπασθῶσιν, οὐκ ἐχθροὶ συνεχῶς ἐπεμβαίνοντες, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν, οὐκ αὐτὸς ὁ κολοφὼν τῶν δοκούντων εἶναι λυπηρῶν, ὁ θάνατος, ὁ φοβερὸς οὕτω καὶ φρικώδης, οὕτως ἐστὶ βαρὺς ὡς σώματος ἀρρωστία.*

*β. Καὶ ταῦτα δείκνυσιν ὁ μέγιστος τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴς ὅς, ἐπει-*
20 *δὴ σωματικῇ περιέπεσε νόσῳ, ἀπαλλαγὴν τῶν κατεχόντων δεινῶν τὴν τελευτὴν εἶναι ἐνόμισε. Καὶ ὅτε μὲν τὰ ἄλλα ἔπασχεν ἅπαντα, οὐδὲ ᾐσθάνετο, καίτοι ἐπαλλήλους δεχόμενος τὰς πληγὰς καὶ τελευταίαν τὴν καιρίαν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρόν, ἀλλὰ καὶ τῆς χαλεπωτάτης τοῦ πολεμοῦντος αὐτῷ κακουργίας, τῷ μὴ νεάζοντι μηδὲ*
25 *νῦν εἰς τοὺς ἀγῶνας καθιέντι πρῶτον, ἀλλ' ἤδη τῇ πυκνότητι τῶν ἐπαλλήλων βελῶν κατειργασμένῳ, τότε τὴν καιρίαν δοῦναι τὴν ἐπὶ τοῖς παισὶ πληγήν, καὶ ταύτην οὕτω χαλεπῶς ὡς καὶ ἐξ ἑκατέρας τῆς φύσεως καὶ πάντας ἀθρόον, καὶ ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ καὶ βιαίᾳ τελευτῇ διαφθεῖραι καὶ τοῦ θανάτου τὸν τρόπον ἐσχεδιασμένον αὐτοῖς*
30 *ἐργάσασθαι τάφον. Οὐδὲ γὰρ εἶδεν ἐν κλίνῃ κειμένους, οὐδὲ ἐφίλησε χεῖρας, οὐδὲ ἐσχάτων ἤκουσε ῥημάτων, οὐδὲ ποδῶν ἥψατο καὶ γονάτων, οὐ στόμα συνεῖλεν, οὐ καθεῖλεν ὀφθαλμοὺς μελλόντων αὐτῶν τελευτᾶν, ἅπερ οὐ μικρὰ εἰς παραμυθίαν τοῖς παίδων χωριζομένοις πατράσιν· οὐδὲ τοὺς μὲν προέπεμψεν ἐπὶ τὸν τάφον, τοὺς*
35 *δὲ ἐπανελθὼν εὗρε παραμυθίαν τῶν ἀπελθόντων· ἀλλ' ἐν καιρῷ συμποσίου, συμποσίου οὐ μέθην, ἀλλ' ἀγάπην βρύοντος, ἐν τραπέζῃ φιλαδελφίας, ἐπὶ στιβάδος κειμένους ἤκουσε πάντας κατακεχῶσθαι καὶ πάντα ὁμοῦ μιγῆναι, τὸ αἷμα, τὸν οἶνον, τὰς κύλικας, τὸν ὄροφον, τὴν τράπεζαν, τὴν κόνιν, τὰ μέλη τῶν παίδων.*

40 *γ. Ἀλλ' ὅμως ἡνίκα μὲν ταῦτα ἤκουσε, καὶ πρὸ τούτων τὰ ἄλλα καὶ αὐτὰ χαλεπὰ (καὶ γὰρ κἀκεῖνα χαλεπῶς ἀπολώλει, τά τε ποίμνια καὶ ὁλοκλήρους ἀγέλας, τὰς μὲν ὑπὸ πυρὸς ἄνωθεν κατενε-*

---

3. Εἶναι κλασικὸ παράδειγμα ὑπομονῆς ὁ Ἰώβ, ποὺ συχνὰ χρησιμοποιεῖται σ' αὐτὲς τὶς ἐπιστολὲς τοῦ Χρυσοστόμου.

οὔτε οἱ ὀνειδισμοί, οἱ λοιδορίες καὶ οἱ ἐμπαιγμοὶ (βέβαια νὰ μὴ νομίσεις ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι μικρὸ εἶδος καρτερίας, τὸ νὰ ὑποφέρει κανεὶς κι' αὐτὰ τὰ πράγματα· κι' αὐτὸ τὸ δείχνει ὁ Ἰώβ, ὁ τόσο μεγάλος καὶ δυνατὸς ἄνδρας, ποὺ δὲν θορυβήθηκε καὶ λίγο ἀπὸ αὐτὸν τὸν πειρασμό)· ἀλλ' οὔτε αὐτὸ οὔτε ἡ ἀπώλεια παιδιῶν, ἀκόμη κι' ἂν ἁρπαγοῦν ὅλα ξαφνικά, οὔτε ἐχθροὶ ποὺ συνεχῶς ἐπεμβαίνουν, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο, οὔτε αὐτὸ τὸ κορύφωμα τῶν θεωρουμένων λυπηρῶν, ὁ θάνατος, ὁ τόσο φοβερὸς καὶ φρικώδης.

β. Κι' αὐτὰ τὰ δείχνει ὁ μέγας ἀθλητὴς τῆς ὑπομονῆς[3], ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ περιέπεσε σὲ σωματικὴ νόσο, νόμισε ὅτι ὁ θάνατος ἀποτελεῖ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ δεινὰ ποὺ τὸν κατεῖχαν. Καὶ ὅταν βέβαια ἔπασχε ὅλα τὰ ἄλλα, οὔτε κἂν αἰσθανόταν, μ' ὅλο ποὺ δεχόταν ἀλλεπάλληλα κτυπήματα, καὶ τὸ τελευταῖο καίριο μάλιστα. Διότι κι' αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὴ δοκιμασία, ἀλλ' εἶναι ἐκδήλωση τῆς χειρότερης κακουργίας τοῦ ἐχθροῦ του, τοῦ δαίμονα, πρὸς αὐτόν, ποὺ δὲν ἦταν ἀκμαῖος καὶ δὲν κατέβαινε στὰ ἀγωνίσματα γιὰ πρώτη φορά, ἀλλ' ἦταν ἤδη ἐξαντλημένος ἀπὸ τὰ πυκνὰ καὶ ἀλλεπάλληλα βέλη, τὸ νὰ δώσει τότε τὸ καίριο πλῆγμα σὲ συνδυασμὸ μὲ τὰ παιδιά, καὶ μάλιστα τόσο φοβερὸ πλῆγμα, ἀφοῦ χάθηκαν καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ φῦλα ὅλα ξαφνικὰ καὶ σὲ ἄωρη ἡλικία καὶ μὲ βίαιο θάνατο, καὶ ἀφοῦ ὡς τρόπο τοῦ θανάτου χρησιμοποίησε γι' αὐτὰ τάφο σχεδιασμένο. Δὲν τὰ εἶδε ἐξαπλωμένα στὴν κλίνη οὔτε φίλησε τὰ χέρια τους, οὔτε ἄκουσε τὰ τελευταῖα λόγια τους, οὔτε ἔγγισε τὰ πόδια καὶ τὰ γόνατα, δὲν συνέστειλε τὸ στόμα, δὲν τοὺς ἔκλεισε τὰ μάτια ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πεθάνουν, πράγματα ποὺ δὲν εἶναι μικρὰ γιὰ τὴν παρηγοριὰ τῶν πατέρων ποὺ χωρίζονται ἀπὸ τὰ παιδιά· δὲν προέπεμψε μερικὰ στὸν τάφο, καὶ ὅταν ἐπέστρεψε βρῆκε τὰ ἄλλα ὡς παρηγοριὰ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ πέθαναν· ἀλλὰ σὲ καιρὸ συμποσίου, συμποσίου ποὺ δὲν ἦταν γεμάτο ἀπὸ μέθη, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπη, σὲ τράπεζα φιλαδελφίας, ἄκουσε ὅτι, ἐνῷ ἦταν ξαπλωμένα σὲ ἀνάκλιντρο, κατασκεπάσθηκαν ὅλα καὶ ὅτι ἀναμίχθηκαν ὅλα μαζί, τὸ αἷμα, ὁ οἶνος, τὰ ποτήρια, ὁ ὄροφος, ἡ τράπεζα, ἡ σκόνη, τὰ μέλη τῶν παιδιῶν.

γ. Ἀλλ' ὅμως ὅταν ἄκουσε αὐτὰ ὁ Ἰώβ, καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτά, τὰ ἄλλα ποὺ ἦταν ἐπίσης φοβερὰ (διότι καὶ ἐκεῖνα τὰ ἔχασε μὲ ὀδύνη, τὰ ποίμνια καὶ τὶς ἀγέλες, πού, ὅπως ἔλεγε ὁ πονηρὸς ἄγγελος τῆς τρα-

*χθέντος ἀνηλῶσθαι ἔλεγεν ὁ πονηρὸς τῆς τραγῳδίας ταύτης ἄγγελος, τὰς δὲ ὑπὸ πολεμίων διαφόρων ἀθρόον πάσας ἀναρπαγῆναι*
45 *καὶ κατακοπῆναι σὺν αὐτοῖς τοῖς ποιμέσιν)· ἀλλ' ὅμως τοσαύτην ζάλην ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ διεγερθεῖσαν ὁρῶν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, ἐπὶ τῆς οἰκίας, ἐπὶ τῶν θρεμμάτων, ἐπὶ τῶν παίδων, ἐπάλληλα τὰ κύματα καὶ τὰς σπιλάδας συνεχεῖς καὶ τὸν ζόφον βαθὺν καὶ τὸ κλυδώνιον ἀφόρητον, οὔτε ἀθυμίᾳ κατετείνετο, οὔτε ᾐσθάνετο σχεδὸν*
50 *τῶν γεγενημένων, πλὴν τοσοῦτον, ὅσον ἄνθρωπος ἦν καὶ πατήρ. Ἐπειδὴ δὲ νόσῳ παρεδόθη καὶ ἕλκεσι, τότε καὶ θάνατον ἐπεζήτει, τότε καὶ ἀποδύρεται καὶ θρηνεῖ, ἵνα μάθῃς πῶς τοῦτο πάντων ἐστὶ χαλεπώτερον καὶ τῆς ὑπομονῆς τὸ ἄκρον εἶδος. Καὶ τοῦτο οὐδὲ αὐτὸς ὁ πονηρὸς ἀγνοεῖ δαίμων, ἀλλ' ἐπειδὴ πάντα ἐκεῖνα κινήσας,*
55 *ἑώρα τὸν ἀθλητὴν ἀτάραχον μένοντα καὶ ἀθόρυβον, ὡς ἐπὶ μέγιστον ἆθλον τοῦτον ὥρμησε λέγων ὅτι 'τὰ μὲν ἄλλα πάντα φορητά, κἂν παῖδά τις ἀποβάλῃ κἂν κτήματα κἂν ἀλλοτιοῦν (τοῦτο γάρ ἐστι, «δέρμα ὑπὲρ δέρματος»), ἡ δὲ καιρία πληγή, ὅταν ἐν σώματί τις δέξηται τὰς ὀδύνας'. Διά τοι τοῦτο μετὰ τὸν ἆθλον τοῦτον ἡττηθείς,*
60 *οὐδὲ γρῦξαι ἔσχεν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ τὰ πρότερα ἀναισχύντως ἀντέλεγεν. Ἐνταῦθα μέντοι οὐδὲ ἀναίσχυντον πλάσαι τι λοιπὸν εὗρεν, ἀλλ' ἐγκαλυψάμενος ἀνεχώρησεν.*

*3 α. Ἀλλὰ μὴ νόμιζέ σοι τοῦτο ἀπολογίαν εἶναι εἰς τὸ καὶ αὐτῆς ἐπιθυμεῖν τελευτῆς, εἰ ἐκεῖνος ἐπεθύμει θανάτου τὰς ὀδύνας οὐ φέρων. Ἐννόησον γὰρ πότε ἐκεῖνος ἐπεθύμει καὶ πῶς τῶν πραγμάτων διακειμένων, οὐ νόμου δοθέντος, οὐ προφητῶν φανέντων, οὐ*
5 *τῆς χάριτος οὕτως ἐκχυθείσης οὐδὲ ἄλλης φιλοσοφίας μετασχών. Ὅτι γὰρ ἡμεῖς τῶν τότε πολιτευομένων πλείονα ἀπαιτούμεθα καὶ μείζονα ἡμῖν κεῖται τὰ σκάμματα, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».*
10 *Μὴ τοίνυν τὸ εὔχεσθαι νῦν τελευτὴν ἀπηλλάχθαι ἐγκλήματος νόμιζε, ἀλλ' ἄκουε τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς τῆς λεγούσης· «τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον, τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς». Ὅσῳ γὰρ ἂν ἐπιτείνηται τὰ τῆς θλίψεως, τοσούτῳ πλεονάζει καὶ τὰ τῶν στεφάνων· ὅσῳ ἂν πυ-*

---

4. Ἰὼβ 2,4. 5. Ματθ. 5,20. 6. Φιλ. 1,23–24.

γωδίας, ἄλλες καταστράφηκαν ἀπὸ φωτιὰ ποὺ ἔπεσε ἀπὸ ἐπάνω, καὶ ἄλλες ἀναρπάγηκαν ξαφνικὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ κατασφάχθηκαν μαζὶ μὲ τοὺς ποιμένες)· ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἔβλεπε τέτοια τρικυμία σὲ μιὰ σύντομη στιγμή, στοὺς ἀγρούς, στὴν οἰκία, στὰ ζῶα, στὰ παιδιά, ἀλλεπάλληλα τὰ κύματα καὶ τὰ βράχια συνεχῆ, τὸ σκότος βαθὺ καὶ τὸν κλυδωνισμὸ ἀφόρητο, οὔτε ἀπὸ τὴν τρικυμία ταλαιπωρήθηκε οὔτε αἰσθανόταν σχεδὸν τὰ ὅσα ἔγιναν, παρὰ μόνο κατὰ τὸ μέτρο ποὺ ἦταν ἄνθρωπος καὶ πατέρας. Ὅταν ὅμως παραδόθηκε στὴ νόσο καὶ τὰ ἕλκη, τότε ἐπιζητοῦσε θάνατο, τότε ὀδύρεται καὶ θρηνεῖ, γιὰ νὰ μάθεις, πῶς αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ ὀδυνηρὸ καὶ τὸ ἀκραῖο εἶδος τῆς ὑπομονῆς. Αὐτὸ δὲν τὸ ἀγνοεῖ οὔτε ὁ πονηρὸς δαίμονας, ἀλλά, ἀφοῦ κίνησε ὅλα ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ἔβλεπε τὸν ἀθλητὴ νὰ μένει ἀτάραχος καὶ ἀθόρυβος, γι' αὐτὸ ὅρμησε σ' αὐτὸν σὰν τὸν μεγαλύτερο ἆθλο, λέγοντας ὅτι, τὰ ἄλλα εἶναι ὑποφερτά, εἴτε παιδὶ χάσει κανεὶς εἴτε κτήματα εἴτε ὁτιδήποτε ἄλλο (διότι αὐτὸ σημαίνει «δέρμα γιὰ δέρμα»[4]), ἡ κυρία πληγὴ ὅμως εἶναι, ὅταν δεχθεῖ τὶς ὀδύνες στὸ σῶμα του. Γι' αὐτό, ἀφοῦ ἡττήθηκε σ' αὐτὸν τὸν ἆθλο, οὔτε νὰ γρύξει δὲν μπόρεσε, ἂν καὶ στὰ προηγούμενα ἔφερε πολλὲς ἀδιάντροπες ἀντιρρήσεις. Ἐδῶ ὅμως δὲν βρῆκε πλέον κάτι ἀδιάντροπο νὰ πλάσει, ἀλλ' ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ στάδιο ντροπιασμένος.

3 α. Ἀλλὰ νὰ μὴ νομίζεις, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀπολογία γιὰ σένα, ὥστε νὰ ἐπιθυμεῖς καὶ τὸν θάνατο ἀκόμη, τὸ ὅτι ἐκεῖνος ἐπιθυμοῦσε θάνατο, μὴ ὑποφέροντας τοὺς πόνους. Διότι πρέπει νὰ σκεφθεῖς, πότε ἐπιθυμοῦσε ἐκεῖνος καὶ πῶς ἦταν τὰ πράγματα τότε, τότε ποὺ οὔτε νόμος εἶχε δοθεῖ οὔτε προφῆτες εἶχαν φανεῖ οὔτε ἡ χάρη εἶχε ἐκχυθεῖ, οὔτε αὐτὸς εἶχε μετάσχει ἄλλης φιλοσοφίας. Ὅτι βέβαια ἐμεῖς ἔχομε περισσότερες ὑποχρεώσεις ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν τότε καὶ βαρύτερους ἀγῶνες, ἄκουσε τὸν Χριστὸ ποὺ λέγει· «ἂν ἡ δικαιοσύνη σας δὲν ξεπεράσει τὴν τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθετε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»[5]. Νὰ μὴ νομίζεις λοιπὸν ὅτι, τὸ νὰ εὔχεσαι τώρα θάνατο, ἀπαλλάσει ἀπὸ κάθε κατηγορία, ἀλλ' ἄκουε τὴ φωνὴ τοῦ Παύλου ποὺ λέγει, «τὸ νὰ ἐκδημήσω καὶ νὰ βρεθῶ μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ εἶναι πολὺ καλύτερο, ἀλλὰ γιὰ σᾶς εἶναι ἀναγκαιότερο τὸ νὰ παραμείνω στὴ σάρκα»[6]. Διότι, ὅσο αὐξάνεται ἡ θλίψη, τόσο ἀφθονοῦν τὰ στεφάνια· ὅσο πιὸ πολὺ πυρωθεῖ

15 *ρωθῇ τὸ χρυσίον, τοσούτῳ καθαρώτερον γίνεται· ὅσῳ μακρότερον ἂν πλεύσῃ πέλαγος ἔμπορος, τοσούτῳ πλείονα συνάγει τὰ φορτία.*

*β. Μὴ τοίνυν νομίσῃς μικρόν σοι προκεῖσθαι νῦν ἆθλον, ἀλλὰ πάντων ὧν ὑπομεμένηκας τὸν ὑψηλότερον, τὸν ἐπὶ τῇ τοῦ σώματος ἀρρωστίᾳ λέγω. Καὶ γὰρ καὶ τῷ Λαζάρῳ (εἰ γὰρ καὶ πολλάκις τοῦ-*
20 *το εἴρηκα πρὸς σέ, οὐδὲν κωλύει καὶ νῦν εἰπεῖν), ἤρκεσε τοῦτο εἰς σωτηρίαν· καὶ τοῦ κοινὴν τὴν οἰκίαν τοῖς παριοῦσι κεκτημένου καὶ μετανάστου συνεχῶς γινομένου διὰ τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα καὶ τὸν υἱὸν κατασφάξαντος τὸν γνήσιον, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ δοθέντα, ὁ μηδὲν τούτων πεποιηκώς, εἰς τοὺς κόλπους ἀπῄει, ἐπει-*
25 *δὴ ἤνεγκεν εὐκόλως πενίαν καὶ ἀρρωστίαν καὶ τὴν τῶν προστησομένων ἐρημίαν. Τοσοῦτον γάρ ἐστιν ἀγαθὸν τοῦτο τοῖς γενναίως φέρουσι, ὅτι κἂν τὰ μέγιστα ἡμαρτηκότα τινὰ εὕρῃ, ἀπαλλάττει τοῦ βαρυτάτου τῶν ἁμαρτημάτων φορτίου· κἂν κατωρθωκότα καὶ δίκαιον ὄντα, οὐ μικρᾶς ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγίστης παρρησίας γίνεται*
30 *προσθήκη.*

*γ. Καὶ γὰρ καὶ στέφανός ἐστι λαμπρὸς ἐπὶ τῶν δικαίων, καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον μεθ' ὑπερβολῆς λάμπων, καὶ καθάρσιον μέγιστον ἐπὶ τῶν ἡμαρτηκότων. Διά τοι τοῦτο τὸν διορύξαντα γάμον πατρῷον καὶ τὴν εὐνὴν διαφθείραντα τὴν ἐκείνου εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς παρα-*
35 *δίδωσιν ὁ Παῦλος, τούτῳ καθαίρων αὐτὸν τῷ τρόπῳ. Ὅτι γὰρ καθάρσιον τὸ γινόμενον ἦν τῆς τοσαύτης κηλῖδος, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ ἑτέροις δὲ ἐγκαλῶν φρικωδεστάτην ἑτέραν ἁμαρτίαν τοῖς τῆς ἱερᾶς τραπέζης ἀναξίως ἀπολαύουσι καὶ τῶν ἀπορρή-*
40 *των μυστηρίων ἐκείνων καὶ εἰπὼν ὅτι ὁ τοιοῦτος «ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου», ὅρα πῶς φησι καὶ αὐτοὺς καθαίρεσθαι τῆς χαλεπῆς ταύτης κηλῖδος οὕτω λέγων· «διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι». Εἶτα, δεικνὺς ὅτι οὐ μέχρι τῆς τιμωρίας ταύτης στήσεται τὰ ἐκείνων, ἀλλ' ἔσται τι κέρδος ἀπὸ*
45 *τοῦ πράγματος τὸ τῶν εὐθυνῶν τῶν ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ταύτῃ ἀπαλλαγῆναι, ἐπήγαγεν· «εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. Νῦν δὲ κρινόμενοι, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ*

---

7. Στοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, Λουκᾶ 16,19–31. 8. Α' Κορ. 55,5.
9. Α' Κορ. 11,7. 10. Α' Κορ. 11,30.

ὁ χρυσός, τόσο καθαρώτερος γίνεται· ὅσο μακρότερο πέλαγος πλεύσει ὁ ἔμπορος, τόσο περισσότερα φορτία μαζεύει.

β. Μὴ νομίσεις λοιπον ὅτι τώρα βρίσκεται μπροστά σου μικρὸ βραβεῖο, ἀλλὰ τὸ ὑψηλότερο ἀπὸ ὅλα ὅσα ὑπέμεινες, δηλαδὴ τὸ βραβεῖο γιὰ τὴ σωματικὴ ἀρρώστια. Αὐτὸ πράγματι ἤρκεσε καὶ στὸ Λάζαρο γιὰ νὰ σωθεῖ (ἂν καὶ αὐτὸ τὸ εἶπα πολλὲς φορές, δὲν μ' ἐμποδίζει τίποτε νὰ τὸ εἰπῶ καὶ τώρα), καὶ νὰ μεταβεῖ στοὺς κόλπους ἐκείνου[7], ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν οἰκία του κοινὴ μὲ τοὺς περαστικοὺς καὶ γινόταν συνεχῶς μετανάστης λόγω τοῦ προστάγματος τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἦταν ἕτοιμος νὰ κατασφάξει τὸν υἱό του τὸν γνήσιο, τὸν μονογενή, ποὺ τοῦ δόθηκε στὰ ἔσχατα γεράματα· σ' ἐκείνου τοὺς κόλπους μετέβηκε αὐτὸς ποὺ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔκαμε, ἐπειδὴ ὑπέμεινε εὔκολα τὴ φτώχεια καὶ τὴν ἀρρώστια καὶ τὴν ἔλλειψη προστατῶν. Διότι τόσο μεγάλο ἀγαθὸ εἶναι αὐτὸ σ' ἐκείνους ποὺ τὸ ὑποφέρουν γενναῖα, ὥστε, καὶ ἂν βρεῖ κάποιον ποὺ ἔκαμε τὶς μεγαλύτερςε ἁμαρτίες, τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ βαρύτατο φορτίο τῶν ἁμαρτημάτων· ἂν αὐτὸς εἶναι ἐνάρετος καὶ δίκαιος, τοῦ προσθέτει παρρησία ὄχι μικρὴ ἀλλὰ πολὺ μεγάλη.

γ. Εἶναι πράγματι λαμπρὸ στεφάνι γιὰ τοὺς δικαίους, ποὺ λάμπει ὑπερβολικὰ περισσότερο ἀπὸ ἥλιο, καὶ μεγάλο καθάρσιο γιὰ τὰ ἁμαρτήματα. Γι' αὐτὸ μάλιστα ὁ Παῦλος ἐκεῖνον, ποὺ κατέσκαψε πατρικὸ γάμο καὶ διέφθειρε τὴν πατρικὴ κλίνη, τὸν παραδίδει στὸν ὄλεθρο τῆς σάρκας, καθαρίζοντάς τον μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Διότι, τὸ ὅτι τὸ γινόμενο ἦταν καθάρσιο τῆς τόσο μεγάλης κηλίδας, ἄκουσέ τον ποὺ λέγει· «γιὰ νὰ σωθεῖ τὸ πνεῦμα κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»[8]. Καὶ ὅταν κατηγορεῖ ἄλλους γιὰ ἄλλη φρικώδη ἁμαρτία, ποὺ ἀπολαμβάνουν ἀνάξια τὴν ἱερὴ τράπεζα καὶ ἐκεῖνα τὰ ἀπόρρητα μυστήρια, καὶ λέγει, ὅτι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος «εἶναι ἔνοχος ἀπέναντι στὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου»[9], πρόσεχε πῶς τονίζει ὅτι καὶ αὐτοὶ καθαρίζονται ἀπὸ τὴ φοβερὴ αὐτὴ κηλίδα, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «γι' αὐτὸ ἀνάμεσά σας εἶναι πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι»[10]. Ἔπειτα, γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἡ τύχη τους δὲν θὰ σταματήσει ὡς τὴν τιμωρία αὐτή, ἀλλὰ θὰ ὑπάρχει γι' αὐτοὺς κάποιο κέρδος, τὸ ὅτι θ' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας αὐτῆς, πρόσθεσε· «ἂν κρίναμε τοὺς ἑαυτούς μας, δὲν θὰ κρινόμασταν· τώρα ὅμως κρινόμενοι, παιδευόμαστε, γιὰ νὰ μὴ κατακριθοῦμε μαζὶ

*κατακριθῶμεν».* Ὅτι δὲ καὶ οἱ τὰ μεγάλα κατωρθωκότες ἐντεῦθεν πολλὰ κερδαίνουσιν, ἀπό τε τοῦ Ἰὼβ δῆλον μειζόνως ἐντεῦθεν λάμ-
50 ψαντος, ἀπό τε τοῦ Τιμοθέου, ὃς οὕτω καλὸς ὢν καὶ τοιαύτην διακονίαν ἐγκεχειρισμένος καὶ συμπεριιπτάμενος Παύλῳ τὴν οἰκουμένην, οὐ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας, οὐδὲ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατόν, ἀλλὰ πολλὰς καὶ συνεχεῖς ἐν ἀρρωστίᾳ ἔζη, τοῦ σώματος αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἐξησθενημένου. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦ-
55 λος ἔλεγεν· «οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας». Καὶ οὐ διώρθωσεν αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν ὁ νεκροὺς ἐγείρων, ἀλλ' ἀφῆκεν εἶναι ἐν τῇ καμίνῳ τῆς νόσου, ὥστε μέγιστον αὐτῷ καὶ ἐντεῦθεν συναχθῆναι παρρησίας πλοῦτον.

δ. Ὧν γὰρ αὐτὸς ἀπολέλαυκε παρὰ τοῦ Δεσπότου, καὶ ἅπερ ἐπαι-
60 δεύθη παρ' ἐκείνου, ταῦτα καὶ τὸν μαθητὴν ἐδίδασκεν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἀρρωστίᾳ περιέπιπτεν, ἀλλ' ἀρρωστίας οὐκ ἔλαττον πειρασμοὶ αὐτὸν κολαφίζουσι καὶ πολλὴν ὀδύνην ἐπιφέρουσι τῇ σαρκί. «Ἐδόθη γάρ μοι», φησί, «σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ», τὰς πληγὰς λέγων, τὰ δεσμά, τὰς ἁλύσεις, τὰ δεσμωτήρια, τὸ
65 ἄγεσθαι, σπαράττεσθαι, κατατείνεσθαι, προτείνεσθαι μάστιξιν ὑπὸ δημίων πολλάκις. Διὸ καὶ μὴ φέρων τὰς ὀδύνας τὰς ἐντεῦθεν τῇ σαρκὶ προσγινομένας ἔλεγεν· «ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν Κύριον παρεκάλεσα (τρὶς ἐνταῦθα τὸ πολλάκις λέγων), ὥστε ἐλευθερωθῆναι τοῦ σκόλοπος τούτου». Εἶτα ἐπειδὴ οὐκ ἐπέτυχε, μαθὼν τοῦ πρά-
70 γματος τὸ κέρδος καὶ ἡσύχασε καὶ ἥσθη τοῖς γινομένοις.

ε. Καὶ σὺ τοίνυν κἂν οἴκοι μένῃς καὶ τῇ κλίνῃ προσηλωμένη ᾖς, μὴ νόμιζε ἀργὸν βίον ζῆν· τῶν γὰρ ὑπὸ δημίων ἑλκομένων, σπαραττομένων, τεινομένων, τῶν τὰ ἔσχατα πασχόντων χαλεπώτερα ὑπομένεις δήμιον διηνεκῆ καὶ σύνοικον ἔχουσα, τῆς ἀρρωστίας
75 ταύτης τὴν ὑπερβολήν. Μὴ τοίνυν μήτε τελευτῆς ἐπιθύμει νῦν, μήτε ἀμέλει θεραπείας· οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἀσφαλές. Διὰ τοῦτο καὶ Τιμοθέῳ παραινεῖ σφόδρα ἐπιμελεῖσθαι ἑαυτοῦ ὁ Παῦλος. Τῆς μὲν οὖν ἀρρωστίας ἕνεκεν ἀρκεῖ ταῦτα εἰπεῖν.

4 α. Εἰ δὲ τὸ κεχωρίσθαι ἡμῶν ποιεῖ σοι τὴν ἀθυμίαν, προσδόκα

11. Α' Κορ. 11,31 ἑ.
12. Α' Τιμ. 5,23.
13. Β' Κορ. 12,7.
14. Β' Κορ. 12,8.

μὲ τὸν κόσμο»[11]. Ὅτι ὅμως καὶ ὅσοι κατόρθωσαν τὰ μεγάλα πολλὰ κερδίζουν ἀπὸ ἐδῶ, γίνεται φανερὸ τόσο ἀπὸ τὸν Ἰώβ, ποὺ ἀπ' αὐτὰ ἔλαμψε περισσότερο, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν Τιμόθεο, ὁ ὁποῖος, ὄντας τόσο καλὸς καὶ ἔχοντας ἀναλάβει τέτοια διακονία, ὥστε νὰ τριγυρίζει τὴν οἰκουμένη μαζὶ μὲ τὸν Παῦλο, ζοῦσε στὴν ἀρρώστια ὄχι δύο καὶ τρεῖς ἡμέρες, οὔτε δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατό, ἀλλὰ πολλὲς καὶ συνεχεῖς, ἐνῶ τὸ σῶμα του ἦταν ὑπερβολικὰ ἐξασθενημένο. Καὶ γιὰ νὰ δηλώσει αὐτό, ἔλεγε ὁ Παῦλος· «νὰ χρησιμοποιεῖς λίγο οἶνο γιὰ τὸ στομάχι σου καὶ τὶς πυκνὲς ἀσθένειές σου»[12]. Κι' αὐτὸς ποὺ ἀνέστησε νεκρούς, δὲν θεράπευσε τὴν ἀσθένειά του, ἀλλὰ τὸν ἄφησε νὰ βρίσκεται μέσα στὸ καμίνι τῆς νόσου, ὥστε νὰ συναχθεῖ γι' αὐτὸν μεγάλος πλοῦτος παρρησίας κι' ἀπὸ ἐδῶ.

δ. Ἐκεῖνα δηλαδὴ ποὺ εἶχε ἀπολαύσει αὐτὸς ἀπὸ τὸν Δεσπότη καὶ διδάχθηκε ἀπὸ ἐκεῖνον, αὐτὰ δίδασκε καὶ στὸν μαθητή. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν περιέπιπτε σὲ ἀρρώστια, ἀλλὰ τὸν ταλαιπωροῦν καὶ αὐτὸν πειρασμοὶ ὄχι λιγώτερο ἀπὸ ἀρρώστια καὶ τοῦ προξενοῦν πολλὴ ὀδύνη στὸ σῶμα. «Μοῦ δόθηκε, λέγει, ἕνα ἀγκάθι στὴ σάρκα, ἕνας ἄγγελος τοῦ Σατᾶν, γιὰ νὰ μὲ ταλαιπωρεῖ»[13], ἐννοώντας τὶς πληγές, τὰ δεσμά, τὶς ἁλυσίδες, τὰ δεσμωτήρια, τὴν ἀπαγωγή, τὸν σπαραγμό, τὴν καταταλαιπώρηση, τὰ ἐπανειλημμένα μαστιγώματα ἀπὸ τοὺς δημίους. Γι' αὐτό, μὴ ὑποφέροντας τὶς ὀδύνες ποὺ προκαλοῦνταν ἀπ' αὐτὰ στὴ σάρκα, ἔλεγε· «γι' αὐτὸ τὸ πράγμα τρεῖς φορὲς παρεκάλεσα τὸν Κύριο (μὲ τὸ τρεῖς φορὲς ἐννοεῖ πολλὲς φορὲς) γιὰ νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὸ ἀγκάθι αὐτό»[14]. Ἔπειτα, ἀφοῦ δὲν τὸ ἐπέτυχε, μαθαίνοντας τὸ κέρδος τοῦ πράγματος, ἡσύχασε εὐχαριστημένος γιὰ τὰ γινόμενα.

ε. Κι' ἐσὺ λοιπόν, κι' ἂν ἀκόμη μένεις στὸ σπίτι σου καὶ εἶσαι προσηλωμένη στὴν κλίνη, νὰ μὴ νομίζεις ὅτι ζεῖς βίο ἄσκοπο· διότι ὑποφέρεις χειρότερα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σύρονται καὶ σπαράσσονται καὶ βασανίζονται ἀπὸ τοὺς δημίους, ποὺ πάσχουν τὰ ἔσχατα, ἀφοῦ ἔχεις ἕνα συνεχὴ σύνοικο, τὴν βασανιστικὴ αὐτὴ ἀρρώστια. Νὰ μὴ ἐπιθυμεῖς λοιπὸν τώρα θάνατο οὔτε ν' ἀδιαφορεῖς γιὰ τὴ θεραπεία· διότι κι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀσφαλές. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος προτρέπει τὸν Τιμόθεο νὰ φροντίζει πολὺ τὸν ἑαυτό του. Ἀρκετὰ λοιπὸν εἶναι αὐτὰ ποὺ εἶπα γιὰ τὴν ἀρρώστια.

**4 α.** Ἂν ὅμως τὴν ἀθυμία σου τὴν προξενεῖ ὁ χωρισμός σου ἀπὸ

*καὶ τούτου λύσιν. Καὶ τοῦτο οὐκ ἵνα παρακαλέσω σε, εἶπον νῦν, ἀλλ' οἶδα ὅτι πάντως ἔσται. Εἰ γὰρ μὴ ἔμελλεν ἔσεσθαι, πάλαι ἄν, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ἀπεληλύθειν ἐντεῦθεν τό γε ἧκον εἰς τοὺς ἐπενε-*
5 *χθέντας μοι πειρασμούς. Ἵνα γὰρ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρῶ πάντα, μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἔξοδον ἔξεστι μαθεῖν, ὅσα κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν μακρὰν ταύτην καὶ χαλεπήν, ὧν τὰ πλείω ἱκανὰ ἦν θάνατον τεκεῖν ὑπομεμένηκα, ὅσα μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἄφιξιν, ὅσα μετὰ τὴν μετανάστασιν τὴν ἀπὸ Κουκουσοῦ, ὅσα μετὰ τὴν ἐν Ἀραβισσῷ δια-*
10 *τριβήν.*

*β. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα διεφύγομεν καὶ νῦν ἐσμεν ἐν ὑγιείᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ πολλῇ, ὡς καὶ Ἀρμενίους πάντας ἐκπλήττεσθαι, ὅτι ἐν οὕτως ἀσθενεῖ σώματι καὶ ἀραχνώδει οὕτως ἀφόρητον φέρω κρυμόν, ὅτι ἀναπνεῖν δύναμαι, τῶν ἐθάδων τοῦ χειμῶνος οὐ τὰ τυχόντα*
15 *ἐντεῦθεν πασχόντων. Ἀλλ' ἡμεῖς ἐμείναμεν ἀβλαβεῖς μέχρι τῆς σήμερον, καὶ ληστῶν χεῖρας διαφυγόντες πολλάκις ἐπελθόντων καὶ ἀπορίᾳ ἀναγκαίων συζῶντες καὶ μηδὲ βαλανείῳ χρῆσθαι δυνάμενοι· καίτοι, ἡνίκα αὐτόθι διετρίβομεν, συνεχῶς τούτου δεόμενοι, νῦν δὲ ἐν τοσαύτῃ ἕξει κατέστημεν, ὡς μηδὲ ἐπιθυμεῖν τῆς ἐντεῦθεν πα-*
20 *ραμυθίας, ἀλλὰ καὶ ὑγιεινότεροι ταύτῃ γενέσθαι. Καὶ οὔτε ἀέρων δυσκολία, οὐ τόπων ἐρημία, οὐκ ὠνίων στενοχωρία, οὐ τῶν θεραπευσόντων ἐρημία, οὐκ ἰατρῶν ἀμαθία, οὐ βαλανείων ἀπορία, οὐ τὸ διόλου, καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ, ἐν ἑνὶ οἰκήματι καθεῖρχθαι, οὐ τὸ μὴ κινεῖσθαι οὗπερ ἀεὶ συνεχῶς ἐδεόμην, οὐ τὸ καπνῷ καὶ πυρὶ*
25 *διηνεκῶς ὁμιλεῖν, οὐ ληστῶν φόβος, οὐ πολιορκία διηνεκής, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ἡμῶν περιγέγονεν· ἀλλ' ὑγιεινότερον διακείμεθα ἢ αὐτόθι ἦμεν πολλῇ μέντοι κεχρημένοι τῇ ἐπιμελείᾳ. Ταῦτα οὖν ἅπαντα λογιζομένη διακρούου τὴν κατέχουσάν σε νῦν ὑπὲρ τούτων ἀθυμίαν καὶ μὴ σαυτὴν ἀπαίτει δίκας περιττὰς καὶ χαλεπάς.*
30 *γ. Ἔπεμψά σοι ἅπερ ἔγραψα πρώην ὅτι «τὸν ἑαυτὸν οὐκ ἀδικοῦντα οὐδεὶς ἕτερος παραβλάψαι δυνήσεται», καὶ τοῦτον ἠγωνίσατο τὸν ἀγῶνα ὁ λόγος ὃν ἀπέσταλκά σου τῇ τιμιότητι νῦν. Συνεχῶς δὴ οὖν αὐτὸν ἐπέρχου· εἰ δὲ ὑγιαίνοις, καὶ ἐπὶ γλώσσης φέρε.*

---

15. Τὸν χειμώνα τοῦ 406–407 ὁ Χρυσόστομος μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴν Κουκουσὸ στὸ πλησιόχωρο ὀχυρὸ Ἀραβισσός, λόγω τοῦ κακοῦ κλίματος καὶ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ληστῶν.

16. Αὐτὸ τὸ δοκίμιο εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα κείμενα τοῦ Ἰ. Χρυσοστόμου.

μένα, περίμενε καὶ αὐτοῦ τοῦ θέματος τὴ λύση. Κι' αὐτὸ σοῦ τὸ εἶπα ὄχι γιὰ νὰ σὲ παρηγορήσω, ἀλλὰ διότι γνωρίζω ὅτι ὁπωσδήποτε θὰ συμβεῖ. Ἂν αὐτὸ δὲν ἐπρόκειτο νὰ συμβεῖ, νομίζω ὅτι ἀπὸ καιρὸ θὰ εἶχα φύγει ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωή, τουλάχιστον ἐξ αἰτίας τῶν πειρασμῶν ποὺ μοῦ ἔχουν προκληθεῖ. Διότι, γιὰ νὰ ἀφήσω ὅλα ὅσα συνέβηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη, μπορεῖς νὰ μάθεις τὰ μετὰ τὴν ἔξοδό μου ἀπὸ ἐκεῖ, ὅσα ὑπέφερα κατὰ τὴ μακρινὴ αὐτὴ καὶ φοβερὴ ὁδό, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἦταν ἱκανὰ νὰ προξενήσουν θάνατο, ὅσα μετὰ τὴν ἐδῶ ἄφιξη, ὅσα μετὰ τὴν ἀπὸ τὴν Κουκουσὸ μετακίνηση, ὅσα μετὰ τὴν ἐγκατάσταση στὴν Ἀραβισσό[15].

β. Ἀλλ' ὅλα αὐτὰ τὰ διεφύγαμε καὶ τώρα εἴμαστε σὲ καλὴ ὑγεία καὶ πολλὴ ἀσφάλεια, ὥστε καὶ ὅλοι οἱ Ἀρμένιοι νὰ ἐκπλήσσονται ποὺ σὲ τόσο ἀσθενὲς καὶ ἀραχνῶδες σῶμα ὑποφέρω τόσο ἀφόρητο ψῦχος, ποὺ μπορῶ ν' ἀναπνέω ἐγώ, ἐνῶ οἱ συνηθισμένοι μὲ τὸν χειμώνα πάσχουν ἀπ' αὐτὸν φοβερὰ πράγματα. Ἀλλ' ἐγὼ ἔμεινα ἀβλαβὴς ὡς σήμερα, διαφεύγοντας ἀπὸ τὰ χέρια ληστῶν ποὺ πολλὲς φορὲς ἐπιτέθηκαν, καὶ συζώντας μὲ στέρηση ἀναγκαίων καὶ μὴ μπορώντας οὔτε λουτρὸ νὰ χρησιμοποιήσω· ἂν καὶ ὅταν ἔμενα αὐτοῦ τὸ χρειαζόμουν συνεχῶς, τώρα ἔφθασα σὲ τέτοια διάθεση, ὥστε οὔτε νὰ ἐπιθυμῶ τὴν ἀπ' αὐτὸ παρηγοριά, ἀλλὰ καὶ γίνομαι ἔτσι πιὸ ὑγιής. Καὶ δὲν μὲ ἔχει καταβάλει τίποτε, οὔτε ἀέρων δυσκολία οὔτε τόπων ἐρημία οὔτε στενοχωρία τροφίμων οὔτε ἔλλειψη θεραπευτῶν οὔτε ἰατρῶν ἀμάθεια οὔτε λουτρῶν ἔλλειψη οὔτε ἡ διαρκὴς κάθειρξη σ' ἕνα οἴκημα σὰν σὲ δεσμωτήριο, οὔτε ἡ στέρηση κινήσεως ποὺ συνεχῶς χρειαζόμουν οὔτε ἡ συνεχὴς ἐπαφὴ μὲ τὸν καπνὸ καὶ τὴ φωτιὰ οὔτε ληστῶν φόβος οὔτε διαρκὴς πολιορκία οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο· ἀλλ' εἶμαι σὲ ὑγιεινότερη κατάσταση ἀπὸ ὅτι ἤμουν αὐτοῦ μὲ τὴν τόσο μεγάλη φροντίδα. Συλλογιζόμενη λοιπὸν ὅλα αὐτά, ν' ἀντικρούεις τὴν ἀθυμία ποὺ σὲ κατέχει τώρα γι' αὐτὰ καὶ νὰ μὴ ἐπιβάλλεις στὸν ἑαυτό σου τιμωρίες περιττὲς καὶ φοβερές.

γ. Σοῦ ἔστειλα τὴν πραγματεία ποὺ ἔγραψα πρωτύτερα μὲ τίτλο, «Ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἀδικεῖ τὸν ἑαυτό του, κανένας ἄλλος δὲν μπορεῖ νὰ τὸν παραβλάψει»[16], καὶ αὐτὸν τὸν ἀγώνα διεξήγαγε ὁ λόγος ποὺ ἔστειλα τώρα στὴν τιμιότητά σου. Νὰ τὸν μελετᾶς λοιπὸν καὶ ἂν εἶσαι καλὰ στὴν ὑγεία σου διάβαζέ τον φωνακτά. Θὰ σοῦ εἶναι πράγ-

*Ἱκανὸν γὰρ ἔσται σοι φάρμακον, ἐὰν θέλῃς. Εἰ δὲ φιλονεικοίης ἡμῖν*
35 *καὶ μήτε θεραπεύοις σαυτήν, μήτε μυρίας ἀπολαύουσα παραινέσεώς τε καὶ παρακλήσεως βουληθείης ἀνενεγκεῖν ἐκ τῶν τελμάτων τῆς ἀθυμίας, οὐ ῥᾳδίως οὐδὲ ἡμεῖς ὑπακουσόμεθα πρὸς τὸ πυκνάς σοι καὶ μακρὰς πέμπειν ἐπιστολάς, εἰ μηδὲν μέλλοις ἐντεῦθεν κερδαίνειν εἰς εὐθυμίαν.*

40 δ. *Πῶς οὖν τοῦτο εἰσόμεθα; Οὐκ ἐὰν λέγῃς, ἀλλ' ἐὰν διὰ τῶν πραγμάτων δεικνύῃς, ἐπεὶ καὶ νῦν ἔφης μηδὲν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τὴν ἀθυμίαν σοι τὴν νόσον εἰργάσθαι ταύτην. Ἐπεὶ οὖν αὐτὴ τοῦτο ὡμολόγησας, ἂν μὴ τῆς ἀρρωστίας ἀπαλλαγῇς, οὐ πεισόμεθα ὅτι καὶ τῆς ἀθυμίας ἀπήλλαξαι. Εἰ γὰρ αὕτη ἐστὶν ἡ τὴν νόσον ποιοῦσα,*
45 *καθὼς καὶ αὐτὴ ἐπέσταλκας, εὔδηλον ὅτι λυθείσης αὐτῆς κἀκείνη συναναιρεθήσεται, καὶ τῆς ῥίζης ἀνασπασθείσης καὶ οἱ ταύτης συναπόλλυνται κλάδοι. Ὡς ἐὰν μένωσιν ἀνθοῦντες καὶ ἀκμάζοντες καὶ καρπὸν φέροντες τὸν οὐ πρέποντα, οὐ δυνάμεθα πεισθῆναι ὅτι τῆς ῥίζης ἠλευθέρωσαι. Μὴ τοίνυν μοι ῥήματα, ἀλλὰ πράγματα δεῖ-*
50 *ξον, κἂν ὑγιαίνῃς, ὄψει πάλιν ἐπιστολὰς πεμπομένας σοι λόγων ὑπερβαινούσας μέτρον.*

ε. *Μὴ δὲ μικρὰν νόμιζέ σοι παράκλησιν εἶναι ὅτι ζῶμεν, ὅτι ὑγιαίνομεν, ὅτι ἐν τοσαύταις πραγμάτων ὄντες περιστάσεσιν νόσου καὶ ἀρρωστίας ἀπηλλάγμεθα, ὃ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, ὡς ἔγνων, σφόδρα*
55 *λυπεῖ καὶ ὀδυνᾷ. Ἀκόλουθον οὖν καὶ ὑμᾶς μεγίστην ταύτην ἡγεῖσθαι παράκλησιν καὶ κεφάλαιον παραμυθίας. Μὴ κάλει τὴν συνοδίαν σου ἔρημον τὴν νῦν μειζόνως ἐν οὐρανοῖς ἐγγεγραμμένην διὰ τῶν παθημάτων ὧν ὑπομένει.*

s. *Σφόδρα ἤλγησα ὑπὲρ Πελαγίου τοῦ μονάζοντος. Ἐννόησον τοί-*
60 *νυν ὅσων ἄξιοι στεφάνων εἰσὶν οἱ γενναίως στάντες, ὅταν ἄνδρες ἐν τοσαύτῃ ἀσκήσει διαγαγόντες καὶ καρτερίᾳ, οὕτω φανῶσιν ὑποσυρόμενοι.*

17. Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία ἐπιστολὴ τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα ποὺ σώζεται. Ὅ,τι ἔγραψε ἀργότερα δὲν σώθηκε.

18. Συνήθως ὁ Χρυσόστομος χρησιμοποιεῖ ἑνικὸ ἀριθμὸ γιὰ τὴν Ὀλυμπιάδα, ὅταν ἀπευθύνεται σ' αὐτὴ σὲ δεύτερο πρόσωπο. Ὅποτε χρησιμοποιεῖ πληθυντικό, «ὑμεῖς», πρέπει νὰ ὑποθέσομε ὅτι ὑπονοεῖ καὶ ὅλον τὸν κύκλο τῆς διακόνισσας, ποὺ θὰ ἐλάμβανε γνώση τῆς ἐπιστολῆς.

ματι ἱκανὸ φάρμακο, ἂν θέλεις. Ἂν ὅμως φέρεις ἀντιρρήσεις σ' ἐμένα καὶ οὔτε θεραπεύεις τὸν ἑαυτό σου οὔτε θέλεις ν' ἀνασηκωθεῖς ἀπὸ τὰ τέλματα τῆς ἀθυμίας, παρ' ὅλο ποὺ ἀπόλαυσες πλούσια παραίνεση καὶ παρηγοριά, τότε κι' ἐγὼ δὲν θὰ ἀκούσω εὔκολα τὴν παράκλησή σου νὰ σοῦ στέλνω ἐκτενεῖς ἐπιστολές, ἀφοῦ δὲν πρόκειται νὰ κερδίζεις τίποτε ἀπὸ τὴν εὐθυμία.

δ. Πῶς λοιπὸν θὰ τὸ μάθωμε αὐτό; Ὄχι ἂν λές, ἀλλὰ ἂν μὲ τὶς πράξεις τὸ δείχνεις, ἀφοῦ καὶ τώρα λές, ὅτι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἀθυμία σοῦ προκάλεσε αὐτὴ τὴ νόσο. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐσὺ ἡ ἴδια τὸ ὁμολόγησες, ἂν δὲν ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, δὲν θὰ πεισθῶ ὅτι ἀπαλλάχθηκες κι' ἀπὸ τὴν ἀθυμία. Διότι, ἂν αὐτὴ εἶναι ποὺ γεννᾶ καὶ τὴ νόσο, ὅπως καὶ σὺ ἔγραψες, εἶναι φανερὸ ὅτι, ὅταν αὐτὴ λυθεῖ, κι' ἐκείνη θὰ ἐξαφανισθεῖ μαζί της, καὶ ὅταν ἀποσπασθεῖ ἡ ρίζα, θὰ συγκαταστραφοῦν καὶ τὰ κλαδιά. Ὅσο αὐτὰ μένουν ἀνθισμένα καὶ ἀκμαῖα καὶ παράγουν καρπὸ ἀκατάλληλο, δὲν μπορῶ νὰ πεισθῶ ὅτι ἔχεις ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴ ρίζα. Μὴ μοῦ δείχνεις λοιπὸν λόγια, ἀλλὰ ἔργα, κι' ἂν γίνεις καλά, θὰ δεῖς πάλι νὰ σοῦ στέλνονται ἐπιστολές μου ποὺ ξεπερνοῦν κέθε μέτρο λόγου[17].

ε. Νὰ μὴ νομίζεις ὅτι εἶναι μικρὴ παρηγοριὰ γιὰ σένα τὸ ὅτι ζῶ, τὸ ὅτι εἶμαι ὑγιής, τὸ ὅτι, ἂν καὶ βρίσκομαι σὲ τέτοιες δύσκολες περιστάσεις, ἔχω ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ νόσο καὶ ἀρρώστια, πράγμα ποὺ ὅπως ἔμαθα πολὺ λυπεῖ καὶ στενοχωρεῖ τοὺς ἐχθρούς μου. Εἶναι λοιπὸν εὔλογο καὶ σεῖς[18] νὰ θεωρῆτε αὐτὸ τὸ γεγονὸς μέγιστη παρηγοριὰ καὶ ὡς τὸ ἀποκορύφωμα τῆς παραμυθίας. Νὰ μὴ ἀποκαλεῖς τὴν συνοδία σου ἔρημο, ἀφοῦ τώρα εἶναι ἐγγεγραμμένη στοὺς οὐρανοὺς μὲ τὰ παθήματα ποὺ ὑπομένει[19].

στ. Πολὺ πόνεσα γιὰ τὸ θέμα τοῦ μοναχοῦ Πελαγίου[20]. Σκέψου λοιπὸν πόσων στεφάνων ἄξιοι εἶναι ὅσοι στέκονται γενναῖα, ὅταν ἄνδρες, ποὺ ἔζησαν μὲ τόση ἄσκηση καὶ καρτερία, φαίνονται τόσο εὔκολα νὰ σύρονται στὴν καταστροφή.

---

19. Ἐννοεῖται ὁ κύκλος τῶν φίλων ποὺ ἀκολούθησε τὴν Ὀλυμπιάδα στὴ δική της ἐξορία, στὴ Νικομήδεια.

20. Πολλοὶ ὑποθέτουν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Πελαγίου, ποὺ ἀργότερα ἀναδείχθηκε σὲ αἱρεσιάρχη, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι βέβαιο, ἀφοῦ ὁ Ἰωάννης εἶναι δύσκολο νὰ εἶχε σχέσεις μ' ἕνα θεολόγο ποὺ ζοῦσε στὴ Δύση καὶ δὲν εἶχε ἀκόμη γίνει γνωστός.

## *ΒΙΟΣ*

## *ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΟΣ ΔΙΑΚΟΝΟΥ*

*1. Ἡ μὲν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βασιλεία, πρὸ τῶν*
*αἰώνων ὑπάρχουσα καὶ εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας διαλάμπουσα,*
*ἀθανάτους τοὺς ἑαυτῆς ὑπασπιστὰς καθίστησι, τοὺς τὸν δρόμον τε-*
*λέσαντας καὶ τοὺς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἄσπιλον καὶ ἀκλινῆ διατηρή-*
5 *σαντας πίστιν. Οἱ μὲν γὰρ εἰργάσαντο φιλοξενίαν, τὴν κορωνίδα*
*τῶν κατορθωμάτων, ὡς ὁ ἅγιος προπάτωρ Ἀβραὰμ καὶ ὁ τούτου*
*ἀδελφότεκνος Λώτ· οἱ δὲ ὑπὲρ σωφροσύνης ἠγωνίσαντο, ὡς ὁ*
*ἅγιος Ἰωσήφ· οἱ δὲ ἤθλησαν ἐν πόνοις καθ' ὑπομονήν, ὡς ὁ μακά-*
*ριος Ἰώβ· οἱ δὲ τὰ σώματα αὐτῶν πυρὶ καὶ βασάνοις παρέδωκαν,*
10 *ἵνα ἀπολάβωσι τὸν τῆς ἀφθαρσίας στέφανον, μὴ φοβηθέντες τοὺς*
*τῶν τυράννων αἰκισμούς, ἀλλὰ ἀγωνισάμενοι γενναίως κατεπάτη-*
*σαν τὸν διάβολον καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν κληρονόμοι ἀνε-*
*δείχθησαν. Ἐν οἷς καὶ Θέκλα ἡ οὐρανοπολῖτις, ἡ πολύαθλος μάρ-*
*τυς, ἡ ἐν γυναιξὶν ἁγία, ἡ χρημάτων καταφρονήσασα, ἡ μισήσασα*
15 *τὰς προσκαίρους καὶ πικρὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου τούτου, ἀρνησαμέ-*
*νη γάμον πολυτελῆ καὶ ὁμολογήσασα παρθένος ἁγνὴ τῷ ἀληθινῷ*
*νυμφίῳ παραστῆναι, τοῖς διδάγμασι Παύλου τοῦ εὐλογημένου ἀπο-*
*στόλου κατακολουθήσασα καὶ τὰς θεοπνεύστους Γραφὰς ἐνστερνι-*
*σαμένη ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, ἀπέλαβε τὸν τῆς ἀφθαρσίας στέφανον*
20 *παρὰ τοῦ Δεσπότου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς ἀτε-*
*λευτήτους αἰῶνας ἀναπαύεται μετὰ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ'*
*αἰῶνος εὐαρεστησάντων τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ. Ταύτης κατ'*
*ἴχνος βαίνουσα καὶ κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν τῆς ἐνθέου πολιτείας, ἡ σε-*
*μνοτάτη καὶ ζηλωτικωτάτη Ὀλυμπιὰς τῆς εἰς οὐρανὸν φερούσης*
25 *ὁδοῦ, ἐν πᾶσιν ἀκολουθήσασα τῇ γνώμῃ τῶν θείων Γραφῶν, ἐν αὐ-*
*τοῖς ἐτελειώθη.*

---

* Πλήρης τίτλος: Βίος καὶ Πολιτεία καὶ πρᾶξις τῆς ὁσίας μακαρίας καὶ δικαίας Ὀλυμπιάδος, διακόνου γεναμένης τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

1. Ὅπως οἱ τρεῖς παῖδες γιὰ παράδειγμα.

## ΒΙΟΣ

## ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΟΣ ΔΙΑΚΟΝΟΥ

1. Ἡ βασιλεία τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ ὑπάρχει προαιώνια καὶ διαλάμπει στοὺς ἀτελείωτους αἰῶνες, καθιστᾶ ἀθάνατους τοὺς ὑπασπιστές της, ποὺ ἐτέλεσαν τὸν δρόμο καὶ διατήρησαν ἄσπιλη καὶ ἀταλάντευτη τὴν πίστη πρὸς τὸν Θεό. Ἄλλοι πρόσφεραν φιλοξενία, τὴν κορωνίδα τῶν ἀρετῶν, ὅπως ὁ ἅγιος προπάτωρας Ἀβραὰμ καὶ ὁ ἀνεψιός του Λώτ, ἄλλοι ἀγωνίσθηκαν γιὰ τὴ σωφροσύνη, ὅπως ὁ ἅγιος Ἰωσήφ, ἄλλοι ἄθλησαν σὲ κόπους μὲ ὑπομονή, ἄλλοι παρέδωσαν τὰ σώματά τους στὴ φωτιὰ[1] καὶ τὰ βάσανα γιὰ ν' ἀπολαύσουν τὸ στεφάνι τῆς ἀφθαρσίας, χωρὶς νὰ φοβηθοῦν τὶς κακοποιήσεις ἀπὸ τοὺς τυράννους· ἀφοῦ ἀγωνίσθηκαν γενναῖα καταπάτησαν τὸν διάβολο καὶ ἀναδείχθηκαν κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς εἶναι ἡ Θέκλα ἡ οὐρανοπολίτις, ἡ πολύαθλη μάρτυς[2], ἡ ἅγια γυναίκα, ποὺ καταφρόνησε χρήματα, ποὺ μίσησε τὶς πρόσκαιρες καὶ πικρὲς ἡδονὲς τοῦ κόσμου αὐτοῦ· ἀφοῦ ἀρνήθηκε πλούσιο γάμο καὶ ὁμολόγησε νὰ παραμείνει ἁγνὴ παρθένος γιὰ τὸν ἀληθινὸ νυμφίο, παρακολούθησε τὰ διδάγματα τοῦ εὐλογημένου ἀποστόλου Παύλου[3], ἀποδέχθηκε στὴν καρδιά της τὶς θεόπνευστες Γραφές, παρέλαβε τὸ στεφάνι τῆς ἀφθαρσίας ἀπὸ τὸν Δεσπότη καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ ἀναπαύεται στοὺς ἀτελείωτους αἰῶνες μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους ποὺ εὐαρέστησαν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό. Σ' αὐτῆς τὰ ἴχνη καὶ τὶς ἀρετὲς τῆς ἔνθεης διαγωγῆς βαδίζοντας ἡ σεμνότατη καὶ ζηλωτικώτατη Ὀλυμπιάς, τῆς ὁδοῦ ποὺ ὁδηγεῖ στὸν οὐρανό, ἀκολουθώντας καθ' ὅλα μὲ τὴ γνώμη τὶς θεῖες Γραφές, βρῆκε σ' αὐτὲς τὴν τελείωση.

---

2. Ἡ παράδοση τῆς Θέκλας εἶχε καταγραφεῖ στὸ κείμενο *Πράξεις Παύλου καὶ Θέκλας*.

3. Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος εἶχε ὡς πρότυπό του τὸν ἀπόστολο Παῦλο, στὸν ὁποῖο ἀφιέρωσε λαμπρὰ ἐγκώμια. Ὁ βιογράφος τῆς Ὀλυμπιάδος φέρει ὡς ὑπόδειγμα αὐτῆς τὴν ἁγία Θέκλα.

*2. Γέγονε δὲ αὕτη κατὰ σάρκα μὲν θυγάτηρ Σελεύκου, τοῦ ἀπὸ κομήτων, ἀληθινὸν δὲ τέκνον Θεοῦ κατὰ πνεῦμα. Λέγεται δὲ ἐκγόνη γεγονέναι Ἀβλαβίου ἀπὸ ἐπάρχων, νύμφη δὲ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας Νεβριδίου τοῦ ἐπάρχου πόλεως Κωνσταντίνου, αὐτῇ δὲ τῇ ἀληθείᾳ 5 χάριν κοίτης γυνὴ οὐδενός· λέγεται γὰρ ἀμίαντος κεκοιμῆσθαι παρθένος, σύμβιος γεγονυῖα τοῦ θείου λόγου, σύνευνος δὲ πάσης ἀληθοῦς ταπεινοφροσύνης, κοινωνὸς δὲ καὶ διάκονος τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη γὰρ ὀρφανὴ καταλειφθεῖσα συνεζεύχθη μὲν ἀνδρί, τῇ τοῦ Θεοῦ δὲ φιλανθρωπίᾳ 10 ἄφθορος τὸ κατὰ σάρκα καὶ πνεῦμα διεφυλάχθη· παρὰ γὰρ τοῦ παντεπόπτου Θεοῦ, τοῦ προορῶντος τὰς τῶν ἀνθρώπων ἐκβάσεις, οὐδὲ ἐνιαυτὸν συνεῖναι αὐτῇ κατηξιώθη ὁ πρόσκαιρος αὐτῆς ἀνήρ, συντόμως αὐτοῦ τὸ τῆς φύσεως χρέος ἀπαιτηθέντος, καὶ παρθένος ἄμωμος ἄχρι τέλους διεφυλάχθη.*

*3. Αὕτη δὲ πάλιν δυναμένη τῷ ἀποστολικῷ νόμῳ χρήσασθαι τῷ λέγοντι, «βούλομαι νεωτέρας χήρας γαμεῖν, οἰκοδεσποτεῖν», οὐκ ἠνέσχετο, καίπερ καὶ γένει καὶ πλούτῳ καὶ παιδείᾳ μαθημάτων πολυτελῶν καὶ εὐφυΐᾳ φύσεως καὶ ἄνθους ὥρᾳ κεκοσμημένη, δορκά-5 δος δίκην τοῦ δευτέρου γάμου τὴν παγίδα ἀνέκτως ὑπερπηδήσασα, «δικαίῳ γὰρ νόμος οὐ κεῖται, ἀλλ' ἀνυποτάκτοις, βεβήλοις» καὶ ἀκορέστοις. Ἔτυχε δὲ κατά τινα φθόνον σατανικὸν δηλατορευθῆναι ταύτης τὴν ἄωρον χηρείαν· καὶ συκοφαντηθείσης αὐτῆς παρὰ τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ, ὡς ἀτάκτως σκορπιζούσης τὴν οὐσίαν αὐ-10 τῆς, ἐπειδὴ συγγενὶς αὐτοῦ ὑπῆρχεν, σπουδὴ γέγονε παρ' αὐτοῦ ἐφ' ᾧ συνάψαι αὐτὴν χάριν γάμου Ἐλπιδίῳ τινὶ Σπάνῳ, συγγενεῖ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, καὶ πολλὰ λιπαρήσας τὴν ἄνθρωπον, ἀποτυχὼν ἐλυπήθη. Ἐδήλωσε δὲ ἡ ὁσία Ὀλυμπιὰς τῷ Θεοδοσίῳ βασιλεῖ ταῦτα· 'εἰ ἐβούλετό με ὁ ἐμὸς βασιλεὺς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἄρρενι συ-15 ζῆν, οὐκ ἂν μου τὸν πρῶτον ἀφείλετο αὐθωρόν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνεπιτήδειόν με τῷ πεφυρμένῳ βίῳ ἔγνω, μὴ δυναμένην ἀνδρὶ ἀρέσει, κἀκεῖνον τοῦ δεσμοῦ ἠλευθέρωσε κἀμὲ τοῦ βαρυτάτου ζυγοῦ καὶ*

---

4. Ὁ Νεβρίδιος μετὰ τὸ γάμο του δὲν ἔζησε παρὰ μόνο λίγον καιρό. Ὁ Σέλευκος, στὸν ὁποῖο ἀπευθύνει ποίημά του ὁ Ἀμφιλόχιος, σύμφωνα μὲ μία ἄποψη ἦταν υἱός τοῦ Νεβριδίου καὶ τῆς Ὀλυμπιάδος, ἀλλὰ ἱστορικὲς γι' αὐτὸν μαρτυρίες δὲν ὑπάρχουν.

5. Α' Τιμ. 5,14. 6. Α' Τιμ. 1,9.

2. Ἡ Ὀλυμπιὰς κατὰ σάρκα ἦταν κόρη τοῦ Σελεύκου, ποὺ ἀνῆκε στὴν τάξη τῶν κομήτων, ἐνῶ κατὰ πνεῦμα ἦταν τέκνο τοῦ Θεοῦ. Λέγεται ὅτι ἦταν ἐγγονὴ τοῦ ἐπάρχου Ἀβλαβίου καὶ γιὰ λίγες ἡμέρες νύμφη τοῦ Νεβριδίου, ἐπάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως· διότι λένε ὅτι πέθανε ὡς ἀμίαντη παρθένος, ὡς συμβία τοῦ Θείου Λόγου, σύζυγος κάθε ἀληθινῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ κοινωνὸς καὶ διάκονος τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὴ πράγματι, ἀφοῦ ἔμεινε ὀρφανή, συζεύχθηκε βέβαια μὲ ἄνδρα, ἀλλὰ μὲ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ διαφυλάχθηκε ἄφθορη στὴ σάρκα καὶ τὸ πνεῦμα[4]. Διότι ἀπὸ τὸν παντεπτότη Θεό, ποὺ προβλέπει τὴν πορεία τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων, δὲν ἀξιώθηκε νὰ ζήσει μαζί της οὔτε ἕνα ἔτος ὁ πρόσκαιρος ἄνδρας της, καθὼς τοῦ ἐζητήθηκε σύντομα τὸ χρέος τῆς φύσεως, κι' ἔτσι διαφυλάχθηκε ἕως τὸ τέλος ἄμωμη παρθένος.

3. Αὐτὴ τότε, ἂν καὶ μποροῦσε νὰ χρησιμοποιήσει τὸν ἀποστολικὸ κανόνα, ποὺ λέγει, «θέλω νὰ ὑπανδρεύονται οἱ νεαρὲς χῆρες, νὰ γίνονται οἰκοδέσποινες»[5], δὲν τὸ ἐδέχθηκε, μολονότι ἦταν κοσμημένη καὶ μὲ γένος καὶ μὲ πλοῦτο καὶ μὲ ἐκλεκτὴ παιδεία καὶ μὲ φυσικὴ εὐφυΐα καὶ ὡραιότητα, ἀλλ' ὑπερπήδησε εὔκολα τὴν παγίδα τοῦ δευτέρου γάμου σὰν δορκάδα· διότι ὁ νόμος δὲν εἶναι γιὰ τὸν δίκαιο, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἀνυπότακτους καὶ βέβηλους» καὶ ἀκόρεστους[6]. Ἔτυχε μάλιστα ἀπὸ σατανικὸ φθόνο νὰ καταγγελθεῖ ἡ πρόωρη χηρεία της· ἀφοῦ συκοφαντήθηκε πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιο, ὅτι σκορπίζει ἄτακτα τὴν περιουσία της, ἐπειδὴ ἦταν συγγενής του[7], προσπάθησε νὰ τὴ συνάψει σὲ γάμο μὲ κάποιον Ἐλπίδιο Ἱσπανό, συγγενὴ τοῦ βασιλιᾶ αὐτοῦ· ἀλλά, ἐνῶ ἐκλιπάρησε πολὺ τὴ γυναίκα, ἀπέτυχε, κι' αὐτὸ τοῦ προκάλεσε πολλὴ λύπη. Ἡ ὁσία Ὀλυμπιὰς δήλωσε στὸν βασιλιὰ Θεοδόσιο τὰ ἑξῆς. "Ἂν ἤθελε ὁ βασιλεύς μου Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ ζῶ μὲ ἄνδρα, δὲ θὰ μοῦ ἀφαιροῦσε ἀμέσως τὸν πρῶτο μου ἄνδρα· ἀλλ' ἐπειδὴ γνώριζε ὅτι εἶμαι ἀκατάλληλη γιὰ τὴν ἔγγαμη ζωή, ἀφοῦ δὲν μπορῶ ν' ἀρέσω σὲ ἄνδρα, κι' ἐκεῖνον τὸν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸ δεσμὸ κι' ἐμένα μὲ

---

7. Δὲν ὑπάρχει καμμία μαρτυρία γιὰ μιὰ συγγένεια ἐξ αἵματος μὲ τὴ δυναστεία τοῦ Θεοδοσίου· ἀλλ' ἴσως ἐννοεῖται ἐδῶ κάποια ἀμάρτυρη μακρινὴ ἐξ ἀγχιστείας συγγένεια.

*τῆς ἀνδρικῆς δουλείας ἀπήλλαξε, τὸν χρηστὸν αὐτοῦ ζυγὸν τῆς ἐγκρατείας ἐπιθείς μοι τῇ διανοίᾳ'.*

*4. Ταῦτα δηλωσάσης αὐτῆς οὕτω τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ πρὸ τῆς συσκευῆς τῆς κατὰ τοῦ ἁγιωτάτου Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἀκούσας ὁ βασιλεὺς τὰ δηλωθέντα αὐτῷ παρὰ τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος κελεύει τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως Κλημεντίνῳ τῷ κατὰ καιρὸν φρουρεῖσθαι ταύτης τὰ πράγματα, μέχρις οὗ πληρώσῃ τὸν τριακονταετῆ χρόνον, τοῦτ' ἔστι τὴν τοῦ σώματος ἡλικίαν. Καὶ λαβὼν ὁ ἔπαρχος τὴν τοῦ βασιλέως ἐπιτροπήν, εἰς τοσοῦτον αὐτὴν ἔθλιβεν ὑποβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐλπιδίου, ὥστε μὴ ἔχειν ἐξουσίαν μηδὲ τοῖς ἐπισήμοις τῶν ἐπισκόπων συντυγχάνειν μηδὲ ἐν ἐκκλησίᾳ παραβάλλειν, ἵνα, στενωθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀκηδίας, καταπέσῃ εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ γάμου. Ἡ δὲ πλέον τῷ Θεῷ εὐχαριστήσασα, ἀντεδήλωσε ταῦτα· 'Πρέπουσαν βασιλεῖ καὶ ἁρμόττουσαν ἀρετὴν ἐπισκόπῳ εἰς ἐμὲ τὴν ταπεινὴν ἐπεδείξω, δέσποτα αὐτοκράτορ, κελεύσας παραφυλαχθῆναί μου τὸ βαρύτατον φορτίον, περὶ οὗ ἐφρόντιζον, ὅπως διοικηθῇ· μεῖζον δὲ ποιήσεις, προστάττων αὐτὸ τοῖς πενομένοις καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις διασκορπισθῆναι, ἐγὼ γὰρ ἀπηυξάμην πολλὰ τὴν ἐκ τῆς διανομῆς κενοδοξίαν, ὅπως μὴ ἀμελήσω τοῦ τῆς φύσεως πλούτου ἐλιττομένη περὶ τὴν ὕλην'.*

*5. Ἐπανελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ πρὸς Μάξιμον πολέμου, προσέταξεν ἐξουσιάσαι τῶν πραγμάτων, ἀκούσας αὐτῆς τὸν τῆς ἀσκήσεως τόνον. Αὐτὴ δὲ πάντα τὸν ἄπειρον ἐκεῖνον καὶ ἀμέτρητον πλοῦτον διασκορπίσασα πᾶσιν ἁπλῶς καὶ ἀδιακρίτως ἐπήρκεσε, πολλῶν ἕνεκα τὸν Σαμαρείτην ἐκεῖνον ὑπερβαλοῦσα, τὸν ἐν τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις ἐμφερόμενον· ὅστις ποτὲ τὸν ὑπὸ λῃστῶν συντριβέντα ἡμιθανῆ ἐν τῇ καταβάσει Ἱεριχὼ εὑρὼν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος ἐπεβίβασε μέχρι τοῦ πανδοχείου ἐννοχώς, κεράσας τὸ τῆς φιλανθρωπίας ἔλαιον σὺν τῷ στύφοντι οἴνῳ ἰάσατο τὰ οἰδήματα.*

10 *Εὐθέως οὖν μετὰ τὸ ἀπολυθῆναι καὶ ἀποσφραγισθῆναι τὴν*

---

8. Συνέβηκε πολὺ παλαιότερα μάλιστα, τὴν ἴδια ἐποχὴ μὲ τὴ χήρευση τῆς Ὀλυμπιάδος, τὸ 386, ὅταν πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἦταν ὁ Νεκτάριος καὶ ὁ Ἰωάννης μόλις εἶχε χειροτονηθεῖ πρεσβύτερος στὴν Ἀντιόχεια.

9. Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸν διετὴ πόλεμο κατὰ τοῦ στασιαστοῦ Μαξίμου, στὴ Δύση, τὸ 388.

10. Ἐννοεῖται σὲ ὅλους ὅσοι εἶχαν ἀνάγκη, εἴτε Χριστιανοὶ εἴτε μή.

11. Στὸν Λουκᾶ 10,30–35.

ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸν βαρύτατο ζυγὸ καὶ τὴν ἀνδρικὴ δουλεία, ἐπιβάλλοντας στὴ διάνοιά μου τὸν χρηστὸν αὐτὸ ζυγὸ τῆς ἐγκράτειας'.

4. Αὐτὲς τὶς δηλώσεις ἔκαμε αὐτὴ στὸ βασιλιὰ Θεοδόσιο πρὶν ἀπὸ τὴ σκευωρία κατὰ τοῦ ἁγιωτάτου Ἰωάννου τοῦ πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως[8]. Ὅταν ἄκουσε ὁ βασιλιὰς τὶς δηλώσεις τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος, παραγγέλλει στὸν τότε ἔπαρχο τῆς πόλεως Κλημεντῖνο νὰ φρουρεῖται ἡ περιουσία της, ὥς ποὺ νὰ συμπληρώσει τὸν τριακονταετὴ χρόνο, δηλαδὴ τὴν ἡλικία τῆς σωματικῆς ὡριμότητας. Ὁ ἔπαρχος, παίρνοντας τὴν ἐντολὴ τοῦ βασιλιᾶ, τόσο πολὺ τὴν καταπίεζε, ὑποκινούμενος ἀπὸ τὸν Ἐλπίδιο, ὥστε νὰ μὴ ἔχει τὴν ἄδεια οὔτε τοὺς ἐπίσημους ἐπισκόπους νὰ συναντᾶ οὔτε τὴν ἐκκλησία νὰ ἐπισκέπτεται, μὲ τὴν ἐπιδίωξη νὰ προτιμήσει ἡ γυναίκα τὸ γάμο, πιεζόμενη ἀπὸ τὴν ἀθυμία. Αὐτὴ ὅμως, ἀφοῦ εὐχαρίστησε περισσότερο τὸν Θεό, ἐδήλωσε αὐτά· 'Κύριε αὐτοκράτορ, ἐπέδειξες σ' ἐμένα τὴν ταπεινὴ καλωσύνη ποὺ πρέπει σὲ βασιλιὰ καὶ ταιριάζει σὲ ἐπίσκοπο μὲ τὸ νὰ παραγγείλεις νὰ διαφυλαχθεῖ τὸ βαρύτατο φορτίο μου, τοῦ ὁποίου ἡ διαχείριση μοῦ δημιουργοῦσε πολλὲς φροντίδες· καλύτερο ἔργο θὰ κάμεις, ἂν διατάξεις νὰ διανεμηθεῖ στοὺς φτωχοὺς καὶ στὶς Ἐκκλησίες, διότι ἐγὼ ἀπαρνήθηκα τελείως τὴν κενοδοξία ποὺ μποροῦσε νὰ προέλθει ἀπὸ τὴν κληρονομία, γιὰ νὰ μὴ παραμελήσω τὸν πλοῦτο τῶν φυσικῶν ἀρετῶν, στρεφόμενη γύρω ἀπὸ τὴν ὕλη'.

5. Ὅταν ὁ βασιλιὰς ἐπανῆλθε ἀπὸ τὸν πόλεμο πρὸς τὸν Μάξιμο[9], παράγγειλε ν' ἀναλάβει τὴ διαχείριση τῆς περιουσίας της, ἀφοῦ ἄκουσε μὲ πόσο ζῆλο ἐπιδιδόταν στὴν ἄσκηση. Ἡ Ὀλυμπιὰς τότε, ἀφοῦ διασκόρπισε ἐκεῖνον τὸν ἄπειρο καὶ ἀμέτρητο πλοῦτο, ἄρκεσε σὲ ὅλους γενικῶς καὶ ἀδιακρίτως[10], ξεπερνώντας μὲ πολλοὺς τρόπους τὸν Σαμαρείτη ἐκεῖνον ποὺ ἀναφέρεται στὰ ἅγια εὐαγγέλια[11]. Ὁ Σαμαρείτης, ὅταν βρῆκε κάποτε τὸν ὁδοιπόρο ποὺ χτυπήθηκε ἀπὸ ληστές, ὥστε νὰ μείνει ἡμιθανὴς κατεβαίνοντας πρὸς τὴν Ἰεριχώ, τὸν ἀνέβασε στὸ ζῶο του καί, ἀφοῦ τὸν ὁδήγησε ὡς τὸ πανδοχεῖο, ἀνέμιξε τὸ ἔλαιο τῆς φιλανθρωπίας μὲ τὸν στυφὸ οἶνο καὶ θεράπευσε τὶς πληγές.

Ἀμέσως λοιπὸν μετὰ τὴν ἀπόλυση[12] καὶ τὴν ἀποσφράγιση

---

12. Ἀπὸ τὴν ἔκφραση αὐτὴ καὶ τὰ λεγόμενα παραπάνω συνάγεται ὅτι ἡ Ὀλυμπιὰς εἶχε καὶ προσωπικὰ τεθεῖ ὑπὸ ἐπιτροπεία καὶ ζοῦσε ὑπὸ περιορισμόν.

*οὐσίαν αὐτῆς πᾶσαν ἀναζωπυρήσασα ἐν ἑαυτῇ τὸν θεῖον ἔρωτα καταφεύγει εἰς τὸν τῆς σωτηρίας λιμένα, εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ μεγάλην καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως, πάνυ συνετῶς καὶ εἰλικρινῶς ἑπομένη τοῖς θεοπνεύστοις*
15 *διδάγμασι τοῦ ἁγιωτάτου τῆς αὐτῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου, καὶ δίδωσιν αὐτῷ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ἁγίας ἐκκλησίας (μιμουμένη καὶ ἐν τούτῳ ἐκείνους τοὺς διαπύρους τοῦ Χριστοῦ ἐραστὰς καὶ μαθητὰς τοὺς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος φέροντες παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων τὰς ὑπάρξεις αὐτῶν) χρυσίου*
20 *λίτρας μυρίας, ἀργυρίου λίτρας δισμυρίας καὶ πάσας τὰς προσηκούσας αὐτῇ ἀκινήτους κτήσεις, τάς τε κατὰ τὴν Θρᾴκην καὶ Γαλατίαν καὶ τὴν πρώτην Καππαδοκίαν καὶ Βιθυνίαν τὰς ἐπαρχίας διακειμένας, ἔτι γε μὴν καὶ τὰς διαφερούσας αὐτῇ οἰκίας τὰς ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει, τήν τε πλησιάζουσαν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ*
25 *τὴν ἐπιλεγομένην 'τῶν Ὀλυμπιάδος' σὺν τοῦ τριβουναρίου καὶ τοῦ τελείου λοετροῦ καὶ πάντων τῶν παρακειμένων αὐτῷ οἰκημάτων καὶ τοῦ σιλιγναρίου τήν τε πλησίον τοῦ δημοσίου λοετροῦ Κωνσταντιανῶν ὑπάρχουσαν αὐτῇ οἰκίαν, ἐν ᾗ κατέμενε, καὶ τὴν ἑτέραν δὲ αὐτῆς οἰκίαν τὴν ἐπονομαζομένην 'τῶν Εὐάνδρου' καὶ τὰ προ-*
30 *άστεια αὐτῆς πάντα.*

*6. Τῇ οὖν θείᾳ βουλήσει χειροτονεῖται διάκονος τῆς αὐτῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ κτίζει μοναστήριον εἰς τὸν μεσημβρινὸν αὐτῆς ἔμβολον· πάντα γὰρ τὰ οἰκήματα τὰ παρακείμενα τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ πάντα τὰ ἐργαστήρια τὰ εἰς τὸν λεγόμενον*
5 *μεσημβρινὸν ἔμβολον ὄντα αὐτῇ διέφερον· καὶ ποιεῖ τὴν ἄνοδον τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας. Καὶ*

---

13. Στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας (στὴν ἀρχική της μορφή), ποὺ ἦταν ὁ καθεδρικὸς ναός.

14. Ἂν ἡ προσφορὰ τῶν χρημάτων ἔγινε «εὐθέως» μετὰ τὴν ἀπόλυσή της, τὸ 388, ἀρχιεπίσκοπος στὴν Κωνσταντινούπολη ἦταν ὁ Νεκτάριος (381–387) καὶ ὄχι ὁ Χρυσόστομος (398–407). Ἀλλὰ πιθανῶς ἡ Ὀλυμπιὰς πρόσφερε μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ καὶ στὸν πρῶτο καὶ στὸν δεύτερο, πολὺ περισσότερα ἴσως στὸν δεύτερο, κοντὰ στὸν ὁποῖο ἀνέλαβε μεγάλη φιλανθρωπικὴ πρωτοβουλία. Ὅταν ἀνέλαβε ὁ Χρυσόστομος τὴν ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως ἡ Ὀλυμπιὰς ἦταν περίπου 30 ἐτῶν, ὥριμη, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ κινεῖται μὲ εὐχέρεια, ἀλλὰ καὶ χειροτονημένη σὲ διακόνισσα.

15. Ἐννοεῖται ἡ μικρασιατικὴ Γαλατία, ποὺ εἶχε πρωτεύουσα τὴν Ἄγκυρα.

ὅλης τῆς περιουσίας της ἀναζωογόνησε τὸν μέσα της θεῖο ἔρωτα καὶ καταφεύγει στὸ λιμάνι τῆς σωτηρίας, στὴν ἁγία τοῦ Θεοῦ μεγάλη καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς βασιλίδας αὐτῆς πόλεως[13]. Ἀκολουθώντας μὲ πολλὴ σύνεση καὶ εἰλικρίνεια τὰ θεόπνευστα διδάγματα τοῦ ἁγιωτάτου τῆς ἰδίας ἁγίας Ἐκκλησίας ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου καὶ (μιμούμενη καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τοὺς θερμοὺς ἐραστὲς καὶ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ, ποὺ στὴν ἀρχὴ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος ἔφερναν στὰ πόδια τῶν ἀποστόλων τὰ ὑπάρχοντά τους) τοῦ παρέδωσε ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἁγίας Ἐκκλησίας δέκα χιλιάδες χρυσὲς λίτρες, εἴκοσι χιλιάδες ἀργυρὲς λίτρες καὶ ὅλα τὰ ἀκίνητα κτήματα[14] ποὺ κατεῖχε στὶς ἐπαρχίες τῆς Θράκης, τῆς Γαλατίας[15], τῆς Πρώτης Καππαδοκίας καὶ τῆς Βιθυνίας, καὶ ἐπὶ πλέον τὶς οἰκίες ποὺ κατεῖχε στὴν πρωτεύουσα, δηλαδὴ ἐκείνη ποὺ εἶναι κοντὰ στὴν ἁγιωτάτη μεγάλη Ἐκκλησία, τὴν ἐπονομαζόμενη τῆς Ὀλυμπιάδος, μαζὶ μὲ τὸ τριβουνάριο[16], τὸ τέλειο λουτρὸ καὶ ὅλα τὰ οἰκήματα ποὺ εἶναι δίπλα του καὶ τὸ ἀρτοποιεῖο, καθὼς καὶ τὴν οἰκία ποὺ κατεῖχε πλησίον τῶν δημοσίων λουτρῶν, τῶν Κωνσταντιανῶν[17], ὅπου διέμεινε, καὶ τὴν ἄλλη ἐπίσης οἰκία της τὴν ὀνομαζόμενη τοῦ Εὐάνδρου[18], καὶ ὅλα τὰ προαστειακὰ κτήματά της.

6. Μὲ τὴ θεία θέληση ἡ Ὀλυμπιὰς χειροτονεῖται διακόνισσα[19] αὐτῆς τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καὶ κτίζει μοναστήρι στὴ νότια γωνία της. Πράγματι ὅλα τὰ οἰκήματα ποὺ ἦσαν παράπλευρα στὴν ἁγία Ἐκκλησία καὶ ὅλα τὰ ἐργαστήρια στὴ λεγόμενη νότια γωνία της ἀνῆκαν στὴν ἰδιοκτησία της[20]. Κατασκεύασε καὶ ἕνα πέρασμα ἀπὸ τὸ μοναστήρι στὸ νάρθηκα τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας. Πρώτη ἐνέργειά της ἦταν νὰ εἰσαγάγει σ' αὐτὸ τὶς συμμονάστριές

---

16. Ἀπὸ τὴ λατινικὴ λέξι tribunalium ποὺ σημαίνει δημαρχεῖο, δικαστήριο.

17. Τὰ Κωνσταντιανὰ ἦσαν λουτρὰ στὴ γειτονιὰ τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

18. Ἴσως εἶναι αὐτὴ ποὺ χρησίμευσε ἀργότερα ὡς μονή, ὀνομαζόμενη Τὰ Εὐάνδρου.

19. Διακόνισσα χειροτονήθηκε ἡ Ὀλυμπιὰς ἀπὸ τὸν Νεκτάριο, προφανῶς ὅταν εἶχε εἰσέλθει στὸ τριακοστὸ ἔτος τῆς ἡλικίας της, ποὺ ἦταν καὶ τὸ τελευταῖο ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νεκταρίου. Κανονικὰ οἱ διακόνισσες χειροτονοῦνταν σὲ πολὺ μεγαλύτερη ἡλικία.

20. Προφανῶς ἡ Ὀλυμπιὰς μέρος τῶν χρημάτων της χρησιμοποίησε γιὰ τὴν ἵδρυση καὶ συντήρηση αὐτοῦ τοῦ μοναστηριοῦ.

*κατὰ πρώτην μὲν τάξιν ἀποκλείει ἐν αὐτῷ τὰς ἑαυτῆς κουβικουλαρίας, τὸν ἀριθμὸν πεντήκοντα, τὰς πάσας ἐν ἁγνείᾳ καὶ παρθενίᾳ βιωσάσας. Εἶτα θεωρήσασα Ἐλισανθία ἡ συγγενὶς αὐτῆς τὸ ἀγαθὸν*
10 *καὶ θεάρεστον ἔργον ὃ κατευώδωσεν αὐτῇ ὁ Θεὸς διαπράξασθαι, καὶ αὐτὴ παρθένος ὑπάρχουσα, ζηλώσασα τὸν θεϊκὸν ζῆλον ἀπετάξατο τῶν προσκαίρων καὶ ματαίων τοῦ βίου πραγμάτων μετὰ Μαρτυρίας καὶ Παλλαδίας, τῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ αὐτῶν παρθένων· καὶ εἰσέρχονται αἱ τρεῖς σὺν ταῖς λοιπαῖς πάσαις προσκυρώ-*
15 *σασαι τῷ αὐτῷ εὐαγεῖ μοναστηρίῳ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐταῖς. Ὁμοίως δὲ καὶ Ὀλυμπία, ἀδελφόπαις τῆς εἰρημένης ἐν ἁγίοις Ὀλυμπιάδος, σὺν ἑτέραις πολλαῖς ἐκ συγκλητικοῦ γένους γυναιξὶ κατὰ χάριν καὶ εὐδοκίαν τοῦ πάντας θέλοντος σωθῆναι Θεοῦ τὸν θεῖον ἔρωτα ἐν ἑαυτοῖς ἐκθρέψασαι τὴν ἐπουράνιον ἐπελέξαντο βα-*
20 *σιλείαν, καταφρονήσασαι τῶν χαμαιζήλων τούτων καὶ κάτω συρομένων πραγμάτων· καὶ εἰσέρχονται καὶ αὗται σὺν ταῖς λοιπαῖς, ὡς εἶναι πάσας τὰς συναχθείσας κατὰ χάριν Θεοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ μάνδρᾳ τὸν ἀριθμὸν διακοσίας πεντήκοντα, τὰς πάσας τῷ τῆς παρθενίας στεφάνῳ κεκοσμημένας καὶ τὸν ἄκρον καὶ τοῖς*
25 *ἁγίοις πρέποντα βίον πολιτευομένας.*

*7. Τούτων οὖν οὕτω τῇ θείᾳ συνεργίᾳ προελθόντων, πάλιν προσάγει ἡ τοῦ Θεοῦ γνησία δούλη Ὀλυμπιὰς τῇ εἰρημένῃ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἰωάννου καὶ τὰς λοιπὰς πάσας ἀκινήτους αὐτῆς κτήσεις, τὰς κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν διακειμένας,*
5 *καὶ τοὺς διαφέροντας αὐτῇ πολιτικοὺς ἄρτους· καὶ χειροτονεῖ διακόνους τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς συγγενίδας, Ἐλισανθίαν, Μαρτυρίαν καὶ Παλλαδίαν, ἐπὶ τὸ τὰς τέσσαρας διακονίας εἰς τὸ διηνεκὲς ἔχειν τὸ συστὰν ὑπ' αὐτῆς εὐαγὲς μοναστήριον.*

*8. Ἦν δὲ ἰδεῖν τινα καὶ καταπλαγῆναι ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ χορείᾳ καὶ ἀγγελικῇ καταστάσει τῶν ἁγίων γυναικῶν ἐκείνων, τήν τε ἀδιάλειπτον αὐτῶν ἐγκράτειαν καὶ ἀγρυπνίαν, τὴν ἄπαυστον πρὸς τὸν Θεὸν δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν, «τὴν ἀγάπην ἥτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τε-*
5 *λειώσεως», τὴν ἡσυχίαν· οὐδὲ γὰρ ἦν τινα ἐκ τῶν ἔξωθεν ἢ ἄνδρα ἢ γυναῖκα εἰσελθεῖν πρὸς αὐτάς, εἰ μὴ μόνον τὸ ἁγιώτατον πατριάρ-*

---

21. Αὐτὸ ἀποσαφηνίζει τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ὀλυμπιὰς δώρισε τμηματικὰ τὴν περιουσία της στὴν Ἐκκλησία.

της, ἀνερχόμενες σὲ πενήντα, ποὺ ὅλες ζοῦσαν σὲ ἁγνεία καὶ παρθενία. Ἔπειτα ἡ συγγενής της Ἐλισανθία, ποὺ ἦταν καὶ αὐτὴ παρθένος, ὅταν εἶδε τὸ ἀγαθὸ καὶ θεάρεστο ἔργο της, ποὺ κατευώδωσε ὁ Θεὸς νὰ ἐπιτελεσθεῖ ἀπὸ αὐτήν, ζηλεύοντας τὸν θεϊκὸ ζῆλο ἀπαρνήθηκε τὰ πρόσκαιρα καὶ μάταια πράγματα τοῦ βίου μαζὶ μὲ τὴν Μαρτυρία καὶ τὴν Παλλαδία, ποὺ ἦσαν ἀδελφές της, παρθένες κι' αὐτές. Εἰσέρχονται λοιπὸν καὶ οἱ τρεῖς τους μαζὶ μὲ ὅλες τὶς ἄλλες, ἀφοῦ δώρισαν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους στὸ ἴδιο ἱερὸ μοναστήρι. Ἐπίσης καὶ ἡ Ὀλυμπία, ἀνεψιὰ τῆς ἀναφερθείσης ἁγίας Ὀλυμπιάδος, μαζὶ μὲ πολλὲς γυναῖκες ἀπὸ τὸ γένος τῶν συγκλητικῶν, ἀφοῦ ἐξέθρεψαν μέσα τους τὸν θεῖο ἔρωτα κατὰ τὴ χάρη καὶ τὴν εὐδοκία τοῦ Θεοῦ ποὺ θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἐπέλεξαν τὴν ἐπουράνια βασιλεία, καταφρονώντας αὐτὰ τὰ χαμαίζηλα καὶ μηδαμινὰ πράγματα· εἰσέρχονται λοιπὸν κι' αὐτές, μαζὶ μὲ τὶς ὑπόλοιπες, ὥστε ὅλες ἐκεῖνες ποὺ συγκεντρώθηκαν μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ σ' ἐκείνη τὴν ἁγία μάνδρα τοῦ Χριστοῦ νὰ εἶναι διακόσιες πενήντα, ὅλες στολισμένες μὲ τὸ στεφάνι τῆς παρθενίας καὶ πολιτευόμενες σύμφωνα μὲ τὸν ἀκριβὴ βίο ποὺ ἁρμόζει στοὺς ἁγίους.

7. Ἀφοῦ λοιπὸν μὲ τὴ θεία συνεργία τὰ πράγματα ἔφθασαν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, πάλι ἡ γνήσια δούλη τοῦ Θεοῦ Ὀλυμπιὰς προσφέρει στὴν ἁγία Ἐκκλησία ποὺ ἀναφέρθηκε, διὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχη Ἰωάννη, καὶ ὅλες τὶς ἄλλες ἀκίνητες κτήσεις της[21], ποὺ βρίσκονταν σὲ κάθε ἐπαρχία, καὶ τὰ δικαιώματά της ἀπὸ τὶς δημόσιες προμήθειες. Καὶ χειροτονεῖ διακόνισσες τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τὶς τρεῖς συγγενεῖς της Ἐλισανθία, Μαρτυρία καὶ Παλλαδία, ὥστε τὸ ἱερὸ μοναστήρι ποὺ συστήθηκε ἀπὸ αὐτὲς νὰ ἔχει διαρκῶς τέσσερις διακονίες[22].

8. Ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς καὶ νὰ καταπλαγεῖ γιὰ τὸν ἅγιο χορὸ καὶ τὴν ἀγγελικὴ κατάσταση τῶν ἁγίων ἐκείνων γυναικῶν, τὴν ἀδιάλειπτη ἐγκράτεια καὶ ἀγρυπνία, τὴν ἀκατάπαυστη πρὸς τὸν Θεὸ δοξολογία καὶ εὐχαριστία, «τὴν ἀγάπη ποὺ εἶναι σύνδεσμος τῆς τελειώσεως»[23], τὴν ἡσυχία. Δὲν μποροῦσε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἔξω, ἄνδρας ἢ γυναίκα, νὰ εἰσέλθει σ' αὐτές, παρὰ μόνο ὁ ἁγιώτατος πα-

---

22. Διαδέχονταν στὴν διακονία τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ὑπηρεσίας ἡ μία τὴν ἄλλη σὲ τακτὰ διαστήματα.

23. Κολ. 3,14.

*χην Ἰωάννην, συνεχῶς εἰσερχόμενον καὶ ὑποστηρίζοντα αὐτὰς διὰ τῆς πανσόφου αὐτοῦ διδασκαλίας. Ὅθεν καθ' ἑκάστην στηριζόμεναι ἐκ τῶν θεοπνεύστων αὐτοῦ διδαγμάτων καὶ τὸν θεῖον ἔρωτα ἐν*
10 *αὐταῖς ἀνάπτουσαι τῇ πολλῇ καὶ ἐκκεχυμένῃ πρὸς αὐτὸν θεϊκῇ ἀγάπῃ, ἡ ὁσία καὶ μακαρία Ὀλυμπιὰς (μιμουμένη καὶ ἐν τούτῳ τὰς τοῦ Κυρίου μαθητρίας τὰς διακονούσας αὐτῷ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς) τὴν καθημερινὴν δαπάνην αὐτοῦ τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου ἑτοιμάζουσα ἔπεμπεν ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ· οὐδὲ γὰρ πολὺ ἦν τὸ διεῖρ-*
15 *γον μεταξὺ τοῦ τε ἐπισκοπείου καὶ τοῦ μοναστηρίου, εἰ μὴ εἷς τεῖχος. Τοῦτο δὲ ἐποίει οὐ μόνον πρὸ τοῦ συσκευασθῆναι αὐτόν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἐξορισθῆναι αὐτὸν καὶ μέχρι τῆς αὐτοῦ ἀποβιώσεως, παρέχουσα πᾶσαν τὴν δαπάνην αὐτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, ἐν τῇ ἐξορίᾳ ὄντων.*

*9. Μὴ φέρων οὖν ὁ διάβολος τὴν μεγάλην καὶ θαυμαστὴν πολιτείαν τῶν ὁσίων γυναικῶν ἐκείνων, τὴν κατὰ πρῶτον μὲν λόγον τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, δεύτερον δὲ καὶ τῇ ἀδιαλείπτῳ διδασκαλίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κατορθωθεῖσαν, ὑποβάλλει κακούργους ἀν-*
5 *θρώπους, μῖσος καὶ ἀπέχθειαν ἔχοντας πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Ἰωάννην διὰ τὸν ἀπροσωπόληπτον αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀδικούντων ἔλεγχον, καὶ ἀνάπτει ἐν αὐτοῖς ὁ μισόκαλος δαίμων τὸ τῆς συκοφαντίας βέλος καὶ σκευάζουσι τὴν διαβολικὴν συσκευὴν κατά τε αὐτοῦ καὶ τῆς ὁσίας ἐκείνης. Καὶ αὐτὸν μὲν συκοφαντηθέντα παρ' αὐτῶν οὐ μόνον*
10 *περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων κατὰ τὸ δόξαν αὐτοῖς καθεῖλον καὶ ἐξώρισαν· ἀλλ' ὁ τῆς ἀληθείας κῆρυξ καὶ διδάσκαλος ὥσπερ γενναῖος ἀθλητὴς τῶν ἀντιπάλων τὰς προσβολὰς δεξάμενος, τὸ τῆς νίκης ἐκομίσατο βραβεῖον, τὴν ζάλην τοῦ παρόντος βίου ὑπεξελθὼν καὶ πρὸς τὴν ἄνω γαλήνην μετατεθείς. Αὐ-*
15 *τὴν δὲ τὴν ὁσίαν, μετὰ τὸ ἐξορισθῆναι αὐτὸν ἀνένδοτον κίνησιν ποιουμένην διὰ παντὸς βασιλικοῦ καὶ ἱερατικοῦ προσώπου περὶ τῆς ἀνακλήσεως, πλείστοις κακοῖς περιβάλλουσιν οἱ ἐξ ἐναντίας, κακηγορίας τε καὶ λοιδορίας ἀκαίρους κατ' αὐτῆς συρράψαντες, ἕως οὗ καὶ παραστάσιμον αὐτὴν τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως ἐποίησαν γενέ-*
20 *σθαι, ἀνακρινομένην παρ' αὐτοῦ.*

*10. Θεωροῦντες οὖν τὴν παρρησίαν αὐτῆς τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας*

---

24. Λουκᾶ 8,2ἑ.

25. Στὴν ἀπόφαση τῆς Συνόδου Ἐπὶ Δρῦν δὲν ὑπῆρχε συγκεκριμένη κατη-

τριάρχης Ἰωάννης, ποὺ συνεχῶς εἰσερχόταν καὶ τὶς στήριζε μὲ τὴν πάνσοφη διδασκαλία του. Ἔτσι στηρίζονταν καθημερινὰ μὲ τὰ θεόπνευστα διδάγματά του καὶ ἄναβαν μέσα τους τὸν θεῖο ἔρωτα μὲ τὴν πολλὴ θεϊκὴ ἀγάπη ποὺ ἦταν διάχυτη σ' αὐτόν. Ἡ ὁσία καὶ μακαρία Ὀλυμπιάς, μιμούμενη καὶ σ' αὐτὸ τὶς μαθήτριες τοῦ Κυρίου ποὺ τὸν ὑπηρετοῦσαν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά τους[24], ἑτοίμαζε τὰ καθημερινῶς ἀπαιτούμενα γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ Ἰωάννη ἐφόδια καὶ τὰ ἔστελνε στὸ ἐπισκοπεῖο· δὲν ἦταν ἄλλωστε πολλὴ ἡ ἀπόσταση μεταξὺ τοῦ ἐπισκοπείου καὶ τοῦ μοναστηριοῦ, παρὰ ἕνας τοῖχος. Καὶ τὸ ἔκαμνε αὐτὸ ὄχι μόνο πρὶν ἀρχίσουν οἱ σκευωρίες ἐναντίον του, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐξορία του καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του, προσφέροντας ὅλη τὴ δαπάνη γι' αὐτὸν καὶ τοὺς συνοδούς του στὴν ἐξορία.

9. Ὁ διάβολος ὅμως, μὴ ὑπομένοντας τὴ μεγάλη καὶ θαυμαστὴ διαγωγὴ τῶν ὁσίων ἐκείνων γυναικῶν, ποὺ ἐπιτεύχθηκε πρῶτα βέβαια μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔπειτα μὲ τὴν ἀδιάλειπτη διδασκαλία τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχη, ὑποκινεῖ κακούργους ἀνθρώπους ποὺ ἔτρεφαν μῖσος καὶ ἀπέχθεια πρὸς τὸν ἅγιο Ἰωάννη ἐξ αἰτίας τοῦ ἀμερόληπτου κατὰ τῶν ἀδίκων ἐλέγχου, ἀνάπτει μέσα τους ὁ μισόκαλος δαίμονας τὸ βέλος τῆς συκοφαντίας, καὶ παρασκευάζει ἐναντίον αὐτοῦ καὶ ἐκείνης τῆς ὁσίας γυναίκας τὴν διαβολικὴ σκευωρία. Καὶ αὐτὸν βέβαια μετὰ τὴ συκοφάντησή του ἀπὸ αὐτοὺς ὄχι μόνο γι' αὐτήν[25], ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, μὲ ἀπόφασή τους τὸν καθαίρεσαν καὶ τὸν ἐξόρισαν. Ἀλλ' ὁ γενναῖος αὐτὸς κήρυκας καὶ διδάσκαλος τῆς ἀλήθειας σὰν γενναῖος ἀθλητής, ἀφοῦ δέχθηκε τὶς προσβολὲς τῶν ἀντιπάλων, κέρδισε τὸ βραβεῖο τῆς νίκης, ἀποφεύγοντας τὴν τρικυμία τοῦ παρόντος βίου καὶ μετατιθέμενος πρὸς τὴν οὐράνια γαλήνη. Αὐτὴν τὴν ὁσία γυναίκα ὅμως, ποὺ μετὰ τὴν ἐξορία του ἐπιδόθηκε σὲ μιὰ διαρκὴ κίνηση μέσω κάθε βασιλικοῦ καὶ ἱερατικοῦ προσώπου γιὰ τὴν ἀνάκλησή του, τὴν περιβάλλουν μὲ πολλὰ κακὰ οἱ ἀντίπαλοι, ἐκτοξεύοντας ἀβάσιμες κατηγορίες καὶ λοιδορίες ἐναντίον της, ὣς ποὺ τὴν ὑποχρέωσαν νὰ παρουσιασθεῖ ἐνώπιον τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως γιὰ νὰ ἀνακριθεῖ ἀπ' αὐτόν.

10. Βλέποντας λοιπὸν τὴν παρρησία της ὑπὲρ τῆς ἀλήθειας καὶ μὴ

---

γορία περὶ σχέσεως τοῦ Ἰωάννου μὲ τὴν Ὀλυμπιάδα, ἀλλὰ μόνο μιὰ ἀόριστη κατηγορία, ὅτι δεχόταν ἐπίσκεψη γυναικῶν πρόσωπο μὲ πρόσωπο.

*καὶ τὸ γενναῖον καὶ ἀμετάθετον αὐτῆς τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης μὴ φέροντες, παῦσαι βουλόμενοι τὴν ἀδιάλειπτον αὐτῆς κίνησιν ἣν ὑπὲρ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου ἐποιεῖτο, πέμπουσι καὶ αὐ-*
*5 τὴν ἐν ἐξορίᾳ ἐν τῇ Νικομηδέων μητροπόλει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας. Ἡ δὲ νευρωθεῖσα τῇ θείᾳ χάριτι καὶ γενναίως καὶ ἀνδρείως τὰς νιφάδας τῶν ἐπελθόντων αὐτῇ πειρασμῶν καὶ ποικίλων θλίψεων διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐνέγκασα ἀγάπην, πάντα τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῆς ἐν τῇ Νικομηδέων μητροπόλει διετέλεσεν,*
*10 πᾶσαν τὴν ἄσκησιν καὶ τὸν κανόνα αὐτῆς ἀπαράλλακτον κἀκεῖσε ἐκπληροῦσα· καὶ τὸν καλὸν ἀγῶνα νικήσασα ἀνεδήσατο τὸν τῆς ὑπομονῆς στέφανον, παραθεμένη τὴν ποίμνην αὐτῆς τῇ ἐν ἁγίοις ἐν θείᾳ τῇ λήξει Μαρίνῃ, τῇ αὐτῆς συγγενεῖ καὶ πνευματικῇ θυγατρί, ἣν ἐκ τοῦ ἀχράντου καὶ σωτηριώδους βαπτίσματος ἀνεδέξατο, πα-*
*15 ρακαλέσασα αὐτὴν ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἐν αὐτῇ ψυχῶν καὶ κατὰ πάντα ἀσάλευτον διαφυλαχθῆναι αὐτήν. Ὅπερ καὶ γέγονε παρ' αὐτῆς, οὐ μόνον τὸν ὑπόλοιπον χρόνον ὃν διετέλεσεν ἡ ἐν ἁγίοις Ὀλυμπιὰς ἐν τῇ Νικομηδέων μητροπόλει, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον αὐτῆς. Μέλλουσα γὰρ προστίθεσθαι τοῖς ἁγίοις πατράσιν ἡ ὁσία καὶ*
*20 ἀναλύειν ἐκ τοῦ παρόντος βίου καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πάλιν κατέκρινεν ἐγγράφως τὴν εἰρημένην ἐν θείᾳ τῇ λήξει Μαρῖναν τῆς αὐτῆς καὶ ἐπὶ πλεῖον ἔχεσθαι φροντίδος καὶ ἀντιλήψεως, παραθεμένη αὐτῇ μετὰ Θεὸν πάσας τὰς ἀδελφὰς καὶ τὴν φροντίδα αὐτῶν. Καὶ τοῦτο ποιήσασα ὑπεξέρχεται τοῦ χειμῶνος τῶν ἀνθρωπίνων πρα-*
*25 γμάτων, παραβαλοῦσα εἰς τὸν εὔδιον τῶν ψυχῶν ἡμῶν λιμένα, Χριστὸν τὸν Θεόν.*

*11. Πρὶν δὲ κηδευθῆναι τὸ ἅγιον αὐτῆς σῶμα, φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ μητροπολίτῃ τῆς αὐτῆς Νικομηδέων πόλεως λέγουσα· "Ἀπόθου τὸ ἐμὸν λείψανον ἐν γλωσσοκόμῳ καὶ βάλε αὐτὸ εἰς πλοῖον καὶ ἀπόλυσον εἰς τὸν πλοῦν, καὶ ἐν ᾧ δ' ἂν τόπῳ στῇ τὸ πλοῖον, ἐξελ-*
*5 θόντες εἰς τὴν γῆν ἐκεῖ με κατάθεσθε". Ποιήσαντος δὲ τοῦ μητροπολίτου τὸ παρ' αὐτῆς ἐν τῇ ὀπτασίᾳ αὐτῷ λεχθὲν καὶ βαλόντος τὸ σῶμα σὺν τῷ γλωσσοκόμῳ ἐν τῷ πλοίῳ καὶ ἀπολύσαντος εἰς τὸν*

---

26. Κατὰ τὸν *Βίο* αὐτὸν ἡ Ὀλυμπιὰς ἐξορίσθηκε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη στὴ Νικομήδεια. Ὁ Σωζομενὸς (*Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 8,24) μαρτυρεῖ ὅτι αὐτὴ ἀποσύρθηκε μόνη της στὴν Κύζικο. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ Ὀλυμπιὰς κατέφυγε στὴν Κύζικο κι' ἐκεῖ συνελήφθηκε καὶ ὁδηγήθηκε στὴ Νικομήδεια.

ὑποφέροντας τὴ γενναιότητα καὶ τὴ σταθερότητα τῆς πρὸς τὸν Θεὸ ἀγάπης, θέλοντας νὰ σταματήσουν τὴν ἀδιάλειπτη κίνησή της ποὺ ἀπέβλεπε στὴν ἀνάκληση τοῦ ἁγίου Ἰωάννη, τὴν στέλνουν κι' αὐτὴν ἐξορία στὴ μητρόπολη τῶν Νικομηδέων τῆς ἐπαρχίας τῆς Βιθυνίας[26]. Αὐτὴ τότε, δυναμωμένη ἀπὸ τὴ θεία χάρη, ὑπέμεινε ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ γενναῖα καὶ ἀνδρεῖα τὴ θύελλα τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν ποικίλων θλίψεων ποὺ ἔπεσαν σ' αὐτήν· ἔζησε ὅλον τὸν ὑπόλοιπο χρόνο τῆς ζωῆς της στὴ μεγαλόπολη τῶν Νικομηδέων, ἐκπληρώνοντας κι' ἐκεῖ ἀπαράλλακτη ὅλη τὴν ἄσκηση καὶ τὸν κανόνα της. Καί, ἀφοῦ νίκησε στὸν καλὸ ἀγώνα, κέρδισε τὸ στεφάνι τῆς ὑπομονῆς, ἐνῶ ἄφησε τὴν ποίμνη της στὴ Μαρίνα, ποὺ βρίσκεται στὴ θεία κληρονομία μεταξὺ τῶν ἁγίων, τὴν συγγενὴ καὶ πνευματικὴ θυγατέρα, τὴν ὁποία ἀναδέχθηκε ἀπὸ τὸ ἄχραντο καὶ σωτηριῶδες βάπτισμα, καὶ τὴν παρακάλεσε νὰ φροντίζει τὶς βρισκόμενες σ' αὐτὴν ψυχὲς καὶ νὰ διαφυλαχθεῖ αὐτὴ σὲ ὅλα ἀσάλευτη. Αὐτὸ καὶ πραγματοποιήθηκε ἀπ' αὐτήν, ὄχι μόνο τὸν ὑπόλοιπο χρόνο τῆς παραμονῆς τῆς ἁγίας Ὀλυμπιάδος στὴ μητρόπολη τῶν Νικομηδέων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ θάνατό της. Πράγματι, ὅταν ἐπρόκειτο ἡ ὁσία Ὀλυμπιὰς νὰ προστεθεῖ στοὺς ἁγίους πατέρες καὶ ν' ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸν παρόντα βίο γιὰ νὰ βρεθεῖ κοντὰ στὸ Χριστό, πάλι παράγγειλε ἐγγράφως στὴν ἀναφερθεῖσα μακαρίτισσα Μαρίνα, νὰ δείχνει τὴν ἴδια καὶ περισσότερη φροντίδα καὶ μέριμνα, ἀναθέτοντας σ' αὐτὴν μετὰ τὸ Θεὸ ὅλες τὶς ἀδελφὲς καὶ τὴ φροντίδα γι' αὐτές[27]. Καί, ἀφοῦ ἔπραξε αὐτό, ξεγλιστρᾶ ἀπὸ τὴν τρικυμία τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων καὶ εἰσέρχεται στὸ γαλήνιο λιμάνι τῶν ψυχῶν μας, τὸν Χριστὸ τὸν Θεό.

11. Πρὶν κηδευθεῖ τὸ ἅγιο σῶμα της ἐμφανίζεται ἡ Ὀλυμπιὰς στὸν μητροπολίτη τῆς Νικομήδειας, στὸν ὁποῖο εἶπε· 'ἀπόθεσε τὸ λείψανό μου σ' ἕνα φέρετρο, βάλε το σ' ἕνα πλοῖο καὶ ἀπόλυσέ το νὰ πλεύσει· σὲ ὅποιον τόπο σταματήσει τὸ πλοῖο, νὰ βγεῖτε στὴ γῆ κι' ἐκεῖ νὰ μὲ ἐνταφιάσετε'. Ἀφοῦ ὁ μητροπολίτης ἔκαμε ὅ,τι τοῦ εἶπε στὴν ὀπτασία κι' ἔβαλε τὸ σῶμα μαζὶ μὲ τὸ φέρετρο στὸ πλοῖο καὶ ἄφησε τὸ πλοῖο νὰ πλέει, φθάνει τὸ πλοῖο κατὰ τὴν ὥρα τοῦ με-

---

27. Ἡ ἀδελφότης τῶν ἀσκητριῶν βέβαια παρέμενε στὴν Κωνσταντινούπολι.

*πλοῦν, φθάνει κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μεσονυκτίου τὸ πλοῖον εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἔμπροσθεν τῆς τροπικῆς τοῦ εὐαγοῦς οἴκου τοῦ ἁγίου ἀπο-*
10 *στόλου Θωμᾶ τοῦ ὄντος ἐν Βρόχθοις καὶ ἵσταται ἐκεῖ, περαιτέρω μὴ προβαῖνον. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ὥραν φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ τε ἡγουμένῳ καὶ τῷ προσμοναρίῳ τοῦ αὐτοῦ σεπτοῦ οἴκου ἄγγελος Κυρίου λέγων· 'Ἐγέρθητε καὶ τὸ γλωσσόκομον ὃ εὕρετε ἐν τῷ πλοίῳ τῷ προσορμοῦντι εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἔμπροσθεν τῆς τροπικῆς,*
15 *κατάθεσθε ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ'. Καὶ τούτου λεχθέντος αὐτοῖς, θεωροῦσι πάντας τοὺς πυλεῶνας τῆς ἐκκλησίας αὐτομάτως ἀνεῳχθέντας· τῶν δὲ ἔτι ἐνύπνων ὄντων καὶ δοξάντων φαντασίαν εἶναι τὸ γενόμενον καὶ ἀσφαλισαμένων πάλιν τοὺς πυλεῶνας, φαίνεται αὐτοῖς πάλιν ὁ τὸ πρότερον ὀφθείς, ἕως τρίτου ἐπικείμενος αὐτοῖς μετὰ*
20 *πολλῆς σφοδρότητος καὶ λέγων· 'Ἐξέλθετε καὶ ἄρατε τὸ γλωσσόκομον τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος, πολλὰ γὰρ ὑπέμεινε διὰ τὸν Θεόν, καὶ κατάθεσθε αὐτὸν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ'.*

*Τότε ἀναστάντες καὶ πάλιν θεωρήσαντες τοὺς πυλεῶνας τῆς ἐκκλησίας ἠνεῳγμένους καὶ ἐν μηδενὶ λοιπὸν ἀπιστήσαντες, λαβόν-*
25 *τες τὰ ἅγια εὐαγγέλια καὶ σταυρὸν καὶ μανουάλια μετὰ κηρῶν καὶ θυμιάματος λιτανεύοντες ἐξῆλθον εἰς τὴν τροπικὴν καὶ εὑρόντες τὸ ἅγιον αὐτῆς λείψανον ἐν τῷ πλοίῳ, συναχθέντων τε πάντων τῶν μοναστηρίων γυναικείων τε καὶ ἀνδρείων, μετὰ κηρῶν καὶ δοξολογίας μεγάλης καὶ εὐχαριστίας τῆς πρὸς τὸν Θεὸν κατέθεντο τὸ ἅγιον*
30 *αὐτῆς λείψανον ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ εἰρημένου σεβασμίου οἴκου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ τοῦ ὄντος ἐν Βρόχθοις· ἰάσεις τε πολλὰς ἦν ἰδεῖν γινομένας εἰς τὸ ἅγιον αὐτῆς μνῆμα τῶν τε ἀκαθάρτων πνευμάτων ἀπελαυνομένων καὶ πολλῶν ποικίλων νόσων δραπετευουσῶν ἐκ τῶν ὑπὸ τούτων συνεχομένων.*

35 *Τελευτᾷ δὲ ἡ ἁγία καὶ ὁσία καὶ μακαρία τοῦ Θεοῦ δούλη Ὀλυμπιὰς μηνὶ Ἰουλίῳ εἰκάδι πέμπτῃ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀρκαδίου τοῦ θειοτάτου καὶ εὐσεβεστάτου βασιλέως, συναριθμηθεῖσα τῷ*

---

28. «Τροπικὴ» εἶναι λέξη τῆς ὁποίας ἡ ἔννοια δὲν ἔχει διευκρινισθεῖ τελείως. Νομίζομε ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ λιμανάκι τοῦ μοναστηριοῦ, μαζὶ μὲ τὸ νεώριο, καὶ κυρίως γιὰ τὸ τελευταῖο.

29. Αὐτὴ ἡ τοποθεσία πρέπει νὰ εἶναι πρὸς τὸν Βόσπορο, κοντὰ στὴ Χαλκηδόνα, στὴ μητρόπολη τῆς ὁποίας ὑπαγόταν τὸ μοναστήρι. Δὲν σώζεται φυσικὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὸ σήμερα.

30. Ἡ Ὀλυμπιάς, ὅπως συνάγεται ἀπὸ αὐτὸν τὸν *Βίο*, ἐπέζησε τοῦ ἱεροῦ

σονυκτίου στὸν αἰγιαλὸ μπροστὰ στὴν τροπική[28] τοῦ ἱεροῦ οἴκου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ στοὺς Βρόχθους[29] καὶ στέκεται ἐκεῖ, χωρὶς νὰ προχωρεῖ παραπέρα. Τὴν ἴδια ὥρα ἐμφανίζεται σὲ ὄνειρο στὸν ἡγούμενο καὶ τὸν προσμονάριο τοῦ ἰδίου σεπτοῦ οἴκου ἄγγελος Κυρίου καὶ λέγει· 'Σηκωθεῖτε, καὶ τὸ φέρετρο ποὺ θὰ βρεῖτε στὸ πλοῖο ποὺ εἶναι προσωρμισμένο στὸν αἰγιαλὸ μπροστὰ ἀπὸ τὴν τροπική, νὰ τὸ ἐνταφιάσετε στὸ θυσιαστήριο'. Μόλις τοὺς λέχθηκε αὐτὸ παρατηροῦν ὅλες τὶς πύλες τῆς ἐκκλησίας ν' ἀνοίγουν αὐτομάτως. Ἐπειδὴ ὅμως ἦσαν ἀκόμη ὑπνωτισμένοι καὶ νόμισαν ὅτι τὸ γεγονὸς ἦταν φαντασία, ἀσφάλισαν πάλι τὶς πύλες· ἐμφανίζεται τότε σ' αὐτοὺς πάλι ὁ ἄγγελος ποὺ θεάθηκε προηγουμένως, ἐπιμένοντας σ' αὐτοὺς μὲ πολλὴ πίεση καὶ λέγοντας· ''Ἐξέλθετε καὶ παραλάβετε τὸ φέρετρο τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος, διότι πολλὰ ὑπέμεινε γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνταφιάστε το στὸ θυσιαστήριο.

Σηκώθηκαν λοιπὸν τότε καί, βλέποντας τὶς πύλες τῆς ἐκκλησίας πάλι ἀνοιγμένες, δὲν συνέχισαν πλέον ν' ἀπιστοῦν· πῆραν τὰ ἅγια εὐαγγέλια καὶ τὸν σταυρὸ καὶ τὰ μανουάλια μὲ κεριὰ καὶ θυμίαμα, ἐξῆλθαν σὲ λιτανεία πρὸς τὴν τροπικὴ καὶ βρῆκαν τὸ ἅγιο λείψανό της στὸ πλοῖο. Ἀφοῦ συνάχθηκαν ὅλα τὰ μοναστήρια, γυναικεῖα καὶ ἀνδρικά, μὲ κεριὰ καὶ μεγάλη δοξολογία καὶ εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸ κατέθεσαν τὸ ἅγιο λείψανό της στὸ θυσιαστήριο τοῦ ἀναφερθέντος σεβασμίου οἴκου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ ποὺ ἦταν στοὺς Βρόχθους. Καὶ μποροῦσε κανεὶς νὰ δεῖ νὰ γίνονται στὸ ἅγιο μνῆμα της πολλὲς θεραπεῖες, νὰ ἀπομακρύνονται τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ νὰ διώχνονται πολλὲς καὶ διάφορες ἀσθένειες ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους.

Πέθανε ἡ ἁγία καὶ ὁσία καὶ μακαρία δούλη τοῦ Θεοῦ Ὀλυμπιὰς τὴν εἰκοστὴ πέμπτη τοῦ μηνὸς Ἰουλίου ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ θειοτάτου καὶ εὐσεβεστάτου βασιλέως Ἀρκαδίου[30], συγκαταλέχθη-

---

Χρυσοστόμου, ἀφοῦ τοῦ ἑτοίμαζε καὶ τοῦ ἀπέστελνε τὰ ἐφόδια μέχρι τοῦ θανάτου του («μέχρι τῆς αὐτοῦ ἀποβιώσεως», κεφ. 8), ποὺ συνέβηκε τὴν 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 407. Ὁ Ἀρκάδιος ὅμως κατὰ τὸν Σωκράτη (*Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 6,23 καὶ 7,1) πέθανε τὴν 1 Μαΐου τοῦ 708. Ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 407 ἕως τὸν Μάϊο τοῦ 408 δὲν μεσολαβεῖ κανένας Ἰούνιος. Ἑπομένως, ἂν ἡ χρονολογία τοῦ Σωκράτους γίνει δεκτή, σ' αὐτὸν τὸ *Βίο* ἢ ὁ μήνας εἶναι λαθεμένος, ὁπότε ἡ Ὀλυμπιὰς θὰ πέθανε κάποιον μῆνα μεταξὺ Σεπτεμβρίου τοῦ 407 καὶ Ἀπριλίου τοῦ 408, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορα εἶναι ἐσφαλμένο, ὁπότε θὰ πέθανε ἐπὶ Θεοδοσίου Β'.

*χορῷ τῶν ὁσίων ὁμολογητῶν καὶ συμβασιλεύουσα εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν.*

*12. Μετὰ δὲ τὴν αὐτῆς τελευτὴν ἡ ἀληθῶς γνησία δούλη τοῦ Θεοῦ Μαρῖνα, ἡ φιλόχριστος αὐτῆς συγγενὶς καὶ πνευματικὴ θυγάτηρ, ἥν, ὡς εἴρηται, ἐκ τοῦ ἁγίου καὶ ἀχράντου καὶ σωτηριώδους βαπτίσματος ἀνεδέξατο, τὴν ἀγάπην ἣν εἶχεν πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ψυ-5χὴν πᾶσι κατάδηλον ποιησαμένη καὶ ἐκπληρώσασα τὴν παρακαταθήκην αὐτῆς καὶ πάντα τὰ παρ' αὐτῆς αὐτῇ ἐνταλθέντα, πᾶσαν τὴν συνοδίαν τῆς ποίμνης αὐτῆς, ἣν μετὰ Θεὸν καὶ τὴν δέσποιναν ἡμῶν τὴν παναγίαν Θεοτόκον εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς παρέθετο, προσηγκαλίσατο καὶ περιεποιήσατο καὶ ἐκυβέρνησεν, ὡς μὴ αἰσθέσθαι τινὰ 10τῶν ἀδελφῶν ὑστερήσεώς τινος ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἐν ἁγίοις ἐκείνης. Καὶ προχειρίζεται μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς ὁσίας ἡγουμένη τῆς ἁγίας ἐκείνης τοῦ Χριστοῦ ποίμνης ἡ ἀνωτέρω εἰρημένη θεοφιλεστάτη Ἐλισανθία ἡ διάκονος, ἡ αὐτῆς συγγενίς, ἀπαράλλακτον πάντα τὸν κανόνα ὃν παρέλαβεν ὑπὸ τῆς ὁσίας καὶ μακαρίας ἐκεί-15νης ψυχῆς καὶ πάσας τὰς ἀρετὰς αὐτῆς βαδίσασα. Καὶ ταῦτα μὲν εἰρήσθω.*

*13. Ἀναγκαῖον δὲ καὶ πάνυ χρήσιμον θεῖναι ἡγησάμην ἐν διηγήσει τὸ κατὰ μέρος τῶν ἁγίων ἀρετῶν τῆς ἐν ἁγίοις γνησίας τοῦ Θεοῦ δούλης Ὀλυμπιάδος πρὸς ὠφέλειαν πολλῶν· οὔτε γὰρ τόπος, οὐ χώρα, οὐκ ἔρημος, οὐ νῆσος, οὐκ ἐσχατιὰ ἄμοιρος ἔμεινε τῶν ταύ-5της τῆς ἀοιδίμου ἐπιδόσεων, ἀλλὰ ἐπήρκεσε καὶ ἐκκλησίαις εἰς ἀναθήματα ἱερουργικὰ καὶ μοναστηρίοις καὶ κοινοβίοις καὶ πτωχοῖς καὶ φυλακαῖς καὶ τοῖς ἐν ἐξορίαις καὶ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν οἰκουμένην κατασπείρασα ταῖς ἐλεημοσύναις· αὕτη δὲ ἡ μακαρία Ὀλυμπιὰς εἰς τὸν ἀκρότατον ὅρον ἀνεπήδησε τῆς ἐλεημοσύνης καὶ 10ταπεινοφροσύνης εἰς ὃν οὐκ ἦν ἐφευρεθῆναί τι πλέον· ἀκενόδοξος βίος, ἀσχημάτιστον εἶδος, ἄπλαστον ἦθος, ἀκαλλώπιστος ὄψις, ἄϋπνος ἀγρυπνία, ἄϋλον σῶμα, ἀπέρπερος νοῦς, ἄτυφος γνώμη, ἀτάραχος καρδία, ἀπερίεργον πνεῦμα, ἀγάπη ἀμέτρητος, ἀκατάληπτος κοινωνία, εὐκαταφρόνητος ἐσθής, ἐγκράτεια ἄμετρος, εὐθύτης δια-*

---

31. Κατὰ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα ἡ Ὀλυμπιὰς θὰ πέθανε σὲ ἡλικία περίπου 40 ἐτῶν. Ὅταν ἀνεχώρησε στὴν ἐξορία ἀνέθεσε τὴ φροντίδα γιὰ τὴν ποίμνη στὴν ἀναδεκτή της Μαρίνα, ποὺ παρέμεινε στὴν θέση καὶ μετὰ τὸ θάνατο τῆς Ὀλυμπιάδος. Ὅταν ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη ἡ Μαρίνα, θὰ ἦταν νεαρή, γύρω στὰ 25

κε στὸ χορὸ τῶν ὁσίων ὁμολογητῶν καὶ συμβασιλεύει στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες μὲ τὸν ἀθάνατο βασιλέα Χριστὸ τὸν Θεό μας.

12. Μετὰ τὸ θάνατό της ἡ ἀληθινὰ γνήσια δούλη τοῦ Θεοῦ Μαρίνα, ἡ φιλόχρηστη συγγενὴς καὶ πνευματικὴ θυγατέρα της, τὴν ὁποία, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, ἀναδέχθηκε ἀπὸ τὸ ἅγιο καὶ ἄχραντο καὶ σωτηριῶδες βάπτισμα, κατέστησε σὲ ὅλους ὁλοφάνερη τὴν ἀγάπη ποὺ ἔτρεφε πρὸς τὴ μακαρία ἐκείνη ψυχή· ἐκπλήρωσε τὸ χρέος ποὺ τῆς εἶχε ἀνατεθεῖ ἀπ' αὐτὴν καὶ ὅλες τὶς ἐντολές της, ἀγκάλιασε καὶ περιποιήθηκε καὶ κυβέρνησε ὅλη τὴν κοινότητά της ποὺ αὐτή, ἡ Ὀλυμπιάς, μετὰ τὸν Θεὸ καὶ τὴν δέσποινά μας Παναγία Θεοτόκο παρέδωσε στὰ χέρια της, ὥστε καμμιὰ ἀπὸ τὶς ἀδελφὲς νὰ μὴ αἰσθανθεῖ κάποια ὑστέρηση ἀπὸ τὸν χωρισμὸ ἐκείνης τῆς ἁγίας. Μετὰ τὸ θάνατο τῆς ὁσίας Μαρίνας[31] ἐκλέγεται ἡγουμένη τῆς ἁγίας ἐκείνης ποίμνης τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσα θεοφιλέστατη Ἐλισανθία, διακόνισσα, ἡ συγγενής της, ποὺ βάδισε τηρώντας ἀπαράλλακτον ὅλον τὸν κανόνα τὸν ποὺ παρέλαβε ἀπὸ ἐκείνη τὴν ὁσία καὶ μακαρία ψυχὴ καὶ ὅλες τὶς ἀρετές της. Ἀρκετὰ ὅμως εἶναι αὐτά.

13. Θεώρησα ἀναγκαῖο καὶ πολὺ χρήσιμο νὰ διηγηθῶ λεπτομερῶς μερικὰ πράγματα γιὰ τὶς ἅγιες ἀρετὲς τῆς μεταξὺ τῶν ἁγίων γνησίας δούλης τοῦ Θεοῦ Ὀλυμπιάδος γιὰ τὴν ὠφέλεια πολλῶν. Δὲν ἔμεινε ἄμοιρη τῶν εὐεργεσιῶν αὐτῆς τῆς ἀοίδιμης γυναίκας οὔτε τόπος οὔτε χώρα οὔτε ἔρημος οὔτε νῆσος οὔτε ἀπόμερη γωνιά, ἀλλὰ χορήγησε μὲ ἀφθονία σ' ἐκκλησίες γιὰ ἱερουργικὰ ἀφιερώματα, σὲ μοναστήρια καὶ κοινόβια, σὲ φτωχούς, φυλακισμένους καὶ ἐξορίστους, καὶ ἔσπειρε μ' ἐλεημοσύνες ὅλη γενικὰ τὴν οἰκουμένη. Πράγματι ἡ μακαρία αὐτὴ Ὀλυμπιὰς ἀνέβηκε στὸ ἀκρότατο ὅριο τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης, πέρα ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βρεθεῖ τίποτε περισσότερο· ἀκενόδοξος βίος, ἀπερίτεχνη ἐμφάνιση, ἄπλαστος χαρακτήρας, ἀκαλλώπιστη ὄψη, ἄυπνη ἀγρυπνία, ἄυλο σῶμα, μετριόφρων νοῦς, γνώμη χωρὶς ἀλαζονεία, ἀτάραχη καρδιά, ἀπερίεργο πνεῦμα, ἀμέτρητη ἀγάπη, ἀπεριόριστη φιλανθρωπία, εὐκαταφρόνητη φορεσιά, ἄμετρη ἐγκράτεια, εὐθύτητα διάνοιας, συνεχεῖς ἐλπίδες στὸ Θεό, ἀπερίγραπτες ἐλεημοσύνες, ἐγκαλλώπισμα ὅλων τῶν ταπεινῶν. Ἐπάξια τιμήθηκε ἀπὸ

---

ἔτη. Ἡ Ἐλισανθία ἐξελέγη μετὰ τὸ θάνατο τῆς Μαρίνας.

15 νοίας, εἰς Θεὸν ἐλπίδες ἀένναοι, ἐλεημοσύναι ἀνεκδιήγητοι, πάντων ταπεινῶν ἐγκαλλώπισμα· αὐτὴ δὲ καὶ ἀξίως ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἰωάννου· ἀπείχετο μὲν γὰρ ἐμψύχων, ἀλουτὶ δὲ τὸ πλέον διετέλει. Ἐὰν δὲ χρεία ἐγίνετο δι' ἀρρωστίαν (ἔπασχε γὰρ συνεχῶς τὸν στόμαχον αὐτῆς), σὺν τῷ χιτωνίσκῳ τοῖς ὕδασι συγ-
20 κατέβαινεν, αἰδουμένη, ὥς φασι, καὶ ἑαυτήν.

14. Σὺν πολλοῖς δὲ πατράσι τεθεράπευκεν, ὡς εἶπον, τὸν μακαριώτατον Ἰωάννην τὸν ἀρχιεπίσκοπον καί τι ἄξιον τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς ἐνεδείξατο· συσκευασθέντος γὰρ αὐτοῦ καὶ ἐξορισθέντος, καθὼς προείρηται, ἀπερισπάστως τὴν χρείαν αὐτοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
5 παρεῖχεν ἡ ὁσία· ὅπερ ἐστιν οὐ μικρὸν τοῖς τοῦ Χριστοῦ ἐργάταις νύκτωρ τε καὶ μαθ' ἡμέραν τὰ Χριστοῦ μεριμνῶσιν. Ὡς ἀεὶ ὁ Παῦλος ἀσπαζόμενος Περσίδα, Τρύφαιναν καὶ Τρυφῶσαν, τὸν αὐτὸν ἀσπασμὸν τάχα καὶ ἡ ὁσία καὶ θεομίμητος Ὀλυμπιὰς ἐκομίσατο. Οἶδα δὲ ταύτην τὴν πανάρετον καὶ θεόπνευστον Ὀλυμπιάδα τεθε-
10 ραπευκέναι καὶ τὸν μακάριον Νεκτάριον τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πάνυ ἐπείθετο αὐτῇ, καὶ Ἀμφιλόχιον δὲ τὸν Ἰκονίου ἐπίσκοπον, καὶ Ὄπτιμον, καὶ Πέτρον, καὶ Γρηγόριον δὲ τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ Ἐπιφάνιον δὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντίας τῆς
15 Κύπρου, καὶ ἑτέρους πολλοὺς τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἐνδημήσαντας κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν. Καὶ τί δεῖ λέγειν οἷς καὶ κτήματα ἀγρῶν καὶ χρήματα ἐδωρήσατο; Ὀπτίμου δὲ τοῦ προλεχθέντος τηνικαῦτα τελευτῶντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ταῖς ἰδίαις αὐτῆς χερσὶν ὡς μεγάλου ἀνδρὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάμμυσε. Πρὸς
20 τούτοις καὶ τοὺς ἐλεεινοὺς οὐ μετρίως ἀνέψυχεν ἐν πᾶσιν, Ἀντίοχον τὸν Πτολεμαΐδος καὶ Ἀκάκιον τὸν ἐπίσκοπον Βερροίας καὶ τὸν εὐαγῆ Σευηριανὸν τὸν ἐπίσκοπον Γαβάλων καὶ ἁπλῶς ἐκ μέρους

---

32. Ρωμ. 16,12.

τὸν ἁγιώτατο πατριάρχη Ἰωάννη. Ἀπεῖχε ἀπὸ κάθε ἔμψυχη τροφή, καὶ παρέμενε κατὰ τὸ πλεῖστο ἄλουστη· ἐὰν ὑπῆρχε ἀνάγκη λόγω ἀσθένειας (ἐπειδὴ ἔπασχε συνεχῶς ἀπὸ τὸ στομάχι της) κατέβαινε στὰ νερὰ μὲ τὸ φόρεμά της, διότι, ὅπως λένε, ντρεπόταν καὶ τὸν ἑαυτό της.

14. Ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς πατέρες ὑπηρέτησε, ὅπως εἶπα, τὸν μακαριώτατο Ἰωάννη, τὸν ἀρχιεπίσκοπο, καὶ ἀναδείχθηκε ἄξια τῆς ἀρετῆς του. Πράγματι, ὅταν αὐτὸς διαβλήθηκε καὶ ἐξορίσθηκε, ὅπως ἔχει προλεχθεῖ, ἡ ὁσία γυναίκα παρεῖχε χωρὶς παράλειψη τὰ χρειαζούμενα σ' αὐτὸν καὶ τοὺς συνοδούς του· κι' αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸ πράγμα γιὰ τοὺς ἐργάτες τοῦ Χριστοῦ ποὺ φροντίζουν νύχτα καὶ ἡμέρα τὶς ὑποθέσεις τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως πάντοτε ὁ Παῦλος ἀσπαζόταν τὴν Περσίδα καὶ τὴν Τρύφαινα καὶ τὴν Τρυφώσα[32], τὸν ἴδιο ἀσπασμὸ δέχθηκε καὶ ἡ ὁσία καὶ θεομίμητη Ὀλυμπιάς. Καὶ γνωρίζω ὅτι αὐτὴ ἡ πανάρετη καὶ θεόπνευστη Ὀλυμπιὰς εἶχε ὑπηρετήσει καὶ τὸν μακάριο Νεκτάριο[33], τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος καὶ στὰ ἐκκλησιαστικὰ θέματα ἀκολουθοῦσε τὶς συμβουλές της· καθὼς ἐπίσης καὶ τὸν Ἀμφιλόχιο, ἐπίσκοπον Ἰκονίου[34], τὸν Ὄπτιμο[35], τὸν Πέτρο[36], τὸν Γρηγόριο ἀδελφὸ τοῦ ἁγίου Βασιλείου[37], τὸν Ἐπιφάνιο ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντίας τῆς Κύπρου[38], καὶ ἄλλους πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἁγίους καὶ θεοφόρους πατέρες ποὺ διέμειναν στὴν πρωτεύουσα. Τί χρειάζεται νὰ πῶ ὅτι σὲ μερικοὺς ἔδωσε καὶ ἀγροτικὰ κτήματα καὶ χρήματα; Ὅταν ὁ Ὄπτιμος, ποὺ ἀναφέρθηκε παραπάνω, πέθανε, τότε στὴν Κωνσταντινούπολη ἔκλεισε τὰ μάτια τοῦ μεγάλου ἄνδρα μὲ τὰ χέρια της. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς πρόσφερε καὶ στοὺς ἐλεεινοὺς σημαντικὴ ἀναψυχὴ ἀπὸ κάθε πλευρά, στὸν Ἀντίοχο Πτολεμαΐδος, στὴν Ἀκάκιο, ἐπίσκοπο Βερροίας, καὶ στὸν ἱερὸ ἐπίσκοπο Γαβάλων Σεβειρια-

---

33. Ὁ Νεκτάριος φαίνεται ὅτι ἦταν συγγενὴς τῆς Ὀλυμπιάδος, ἀλλὰ μακρινός.

34. Ὁ Ἀμφιλόχιος ἦταν στενὸς συγγενὴς τῆς Ὀλυμπιάδος.

35. Ὁ Ὄπτιμος ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Πισιδικῆς Ἀντιόχειας, μέλος ἐπίλεκτο τῆς συνόδου τοῦ 381.

36. Νεώτερο ἀδελφὸ τοῦ Βασιλείου καὶ ἐπίσκοπο Σεβαστείας.

37. Γρηγόριο Νύσσης.

38. Ὁ Ἐπιφάνιος μάλιστα εἶχε παρασυρθεῖ στὴν ἀντίδραση κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου.

*πάντας τοὺς ἐπιδημοῦντας ἱερατικούς, ἀσκητῶν τε καὶ παρθένων ἀναριθμήτους θεραπεύσασα.*

*15. Χάριν δὲ τῆς αὐτῶν συμπαθείας, πολλοὺς πειρασμοὺς ἐξαντλήσασα ἐξ ἐνεργείας τοῦ ἐθελοκάκου καὶ ἀπειροκάλου ἐχθροῦ, οὐ μικροὺς ἀγῶνας ἀγωνισαμένη ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, ἀμέτροις δάκρυσι νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀνενδεῶς συμβιώσασα, «ὑποταττο-*
5 *μένη πάσῃ φύσει ἀνθρωπίνῃ διὰ τὸν Κύριον», μεστὴ πάσης εὐλαβείας ὑποκλινομένη τοῖς ἁγίοις, ἐπισκόπους σέβουσα, τὸ πρεσβυτέριον τιμῶσα, τὸν κλῆρον αἰδουμένη, τὴν ἄσκησιν ὑποδεχομένη, παρθενίαν ποθοῦσα, χηρείαν ἐπαρκοῦσα, ὀρφανίαν ἀνατρεφομένη, γήρους ὑπερασπίζουσα, ἀσθενοῦντας ἐπισκεπτομένη, ἁμαρτωλοὺς*
10 *συμπενθοῦσα, πεπλανημένους ὁδηγοῦσα, πάντας ἐλεοῦσα, τοὺς πενομένους ἀφειδῶς οἰκτείρουσα, πολλάς τε τῶν ἀπίστων κατηχήσασα γυναῖκας καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπικουρήσασα, ἀείμνηστον χρηστότητος ὄνομα διὰ παντὸς τοῦ βίου κατέλιπεν· ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν τὸν τῶν οἰκετῶν μυριόδεσμον ἀνακαλεσαμένη ἰσότιμον τῆς*
15 *ἰδίας εὐγενείας ἀνέφηνε· μᾶλλον δέ, εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, καὶ εὐγενέστεροι τῷ σχήματι τῆς ἁγίας ταύτης ἐδείκνυντο· οὔτε γὰρ εὐτελέστερόν τι τῶν ἐνδυμάτων ταύτης εὑρεθῆναι ἠδύνατο· τῶν γὰρ πάνυ ρακοδυτούντων ἀνάξια ἦν τὰ τῆς ἀνδρείας ταύτης σκεπάσματα. Ἡ δὲ παρ' αὐτῆς ἠπιότης ἐτρέφετο ὡς καὶ αὐτῶν τῶν παιδίων ὑπερα-*
20 *κοντίσαι τὸ ἀφελές· ψόγος οὐδεὶς οὐδέποτε οὐδὲ τῶν πέλας παρὰ τῇ χριστοφόρῳ ταύτῃ εὑρίσκετο, ἀλλὰ πᾶς ὁ ταύτης ἀβίωτος βίος ἐν κατανύξει καὶ συχνῇ δακρύων ὑπῆρχε ροῇ, καὶ ἦν ἰδεῖν μᾶλλον πηγὴν τὰς ἑαυτῆς νάματα ἐπιλιποῦσαν ἐν τοῖς σκάμμασιν ἢ τοὺς ἀμετεωρίστους ταύτης ἀεὶ τὸν Χριστὸν ὁρῶντας ὀφθαλμοὺς διαλιμ-*
25 *πάνειν δακρύων ποτέ. Καὶ τί μελλήσω; Ὅσον γὰρ ἂν παρέξω τῇ ἐμῇ διανοίᾳ σχολὴν τοὺς ταύτης ἄθλους τῆς πεπυρωμένης ψυχῆς καὶ ἀρετὰς διηγούμενος, πολλοὶ καὶ ταπεινοὶ λόγοι τῶν ἔργων εὑρεθήσονται. Καὶ μή τοι νομίσῃ μέ τις κεκομψευμένως λέγειν τὰ περὶ*

---

39. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς μαζὶ μὲ τὸν Θεόφιλο Ἀντιοχείας ἦταν οἱ κύριοι κατήγοροι τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος θεωροῦσε ἀπαράδεκτη τὴ συμμετοχή τους στὴ σύνοδο Ἐπὶ Δρῦν, διότι ἦταν μεροληπτικοὶ ἐναντίον του.

40. Ἐννοεῖ βέβαια τὴ συμπάθεια κυρίως πρὸς τὸν Χρυσόστομο καὶ τοὺς φίλους του.

41. Ὁ Διάβολος χαρακτηρίζεται ἔτσι, διότι θέλει τὸ κακὸ καὶ ἀγνοεῖ τὸ καλό.

νό[39], καὶ γενικὰ σ' ὅλους τοὺς ἱερατικοὺς ποὺ ἐπισκέπτονταν τὴν Πόλη, ἐνῶ ἐξυπηρέτησε ἀναρίθμητους ἀσκητὲς καὶ παρθένους.

15. Ἐξ αἰτίας τῆς συμπάθειάς της πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἱεράρχες[40], ὑπέστη πολλοὺς πειρασμοὺς ἀπὸ ἐνέργεια τοῦ Διαβόλου, τοῦ ἐθελόκακου καὶ ἀπειρόκαλου ἐχθροῦ[41], ἀγωνίσθηκε σὲ μεγάλους ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ, ἔζησε ἀκατάπαυστα μὲ ἄφθονα δάκρυα ἡμέρα καὶ νύχτα, «ὑποτασσόμενη σὲ κάθε ἀνθρώπινο ὂν ἐξ αἰτίας τοῦ Κυρίου»[42]· ἦταν γεμάτη μὲ ὅλη τὴν εὐλάβεια, ὑποκλινόμενη στοὺς ἁγίους, σεβόμενη ἐπισκόπους, τιμώντας τὸ πρεσβυτέριο, ὑποληπτόμενη τὸν κλῆρο· ὑποδεχόταν τοὺς ἀσκητές, εὐχαριστιόταν μὲ τὶς παρθένους, φρόντιζε τὶς χῆρες, ἀνέτρεφε τὰ ὀρφανά, ὑπεράσπιζε τοὺς γέροντες, ἐπισκεπτόταν τοὺς ἀσθενεῖς, συμπενθοῦσε μὲ τοὺς ἁμαρτωλούς, ὁδηγοῦσε τοὺς πλανημένους, ἐλεοῦσε τοὺς πάντες, σπλαγχνιζόταν ἀπεριόριστα τοὺς φτωχούς, κατήχησε πολλὲς γυναῖκες τῶν ἀπίστων καὶ τὶς ἐξασφάλισε τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωή· ἔτσι ἄφησε ἀείμνηστο ὄνομα χρηστότητας μὲ ὅλον τὸν βίο της. Ἀφοῦ ἀνακάλεσε ἀπὸ τὴ δουλεία στὴν ἐλευθερία τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρετῶν της[43], τὶς κατέστησε ἰσότιμες μὲ τὴν εὐγένειά της· ἢ καλύτερα, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, δείχθηκαν οἱ δοῦλοι καὶ εὐγενέστεροι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἁγία στὴν ἐμφάνισή τους, διότι δὲν μποροῦσε νὰ βρεθεῖ τίποτε εὐτελέστερο ἀπὸ τὰ ἐνδύματά της, ἀφοῦ τὰ φορέματα τῆς ἀνδρείας αὐτῆς γυναίκας ἦταν ἀνάξια καὶ τῶν κουρελήδων ἀκόμη. Ἔδειχνε τέτοια ἠπιότητα, ὥστε νὰ ξεπερνᾶ καὶ τῶν παιδιῶν ἀκόμη τὴν ἀφέλεια. Δὲν βρισκόταν ποτὲ κανένας ψόγος σ' αὐτὴν τὴν χριστοφόρο οὔτε ἐναντίον τῶν πλησιεστέρων της, ἀλλ' ὅλη ἡ ἀβίωτη ζωή της κυλοῦσε μὲ κατάνυξη κι' ἄφθονη ροὴ δακρύων· κι' ἦταν εὐκολώτερο νὰ δεῖς μία πηγὴ ποὺ νὰ στερεύουν τὰ ὕδατά της στὶς ἀποθῆκες της, παρὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, ποὺ ἔβλεπαν πάντοτε τὸν Χριστὸ ἀμετεώριστοι, νὰ διακόπτουν τὰ δάκρυά της. Καὶ τί ἀνάγκη ὑπάρει νὰ συνεχίσω; Πράγματι, ὅσον καιρὸ καὶ ἂν δώσω στὴ διάνοιά μου, διηγούμενος τοὺς ἄθλους καὶ τὶς ἀρετὲς τῆς πυρωμένης αὐτῆς ψυχῆς, οἱ λόγοι θὰ φανοῦν φλύαροι καὶ ταπει-

---

42. Α΄ Πέτρ. 2,13 «πάσῃ κτίσει ἀνθρωπίνῃ».

43. Ὀνομάζει τὸ πλῆθος τῶν δούλων της «μυριόδεσμον τῶν οἰκετῶν», πλῆθος χιλιάδων δούλων, σ' ὅλα τὰ κτήματά της.

*τῆς ἀπαθεστάτης καὶ λοιπὸν ὅλης τοῦ ἁγίου Πνεύματος τιμίου*
30 *σκεύους Ὀλυμπιάδος, ἀλλ' αὐτόπτην γεγενημένον καὶ θεωροῦντα τὸν τῆς μακαρίας ταύτης βίον καὶ ἀγγελικὴν πολιτείαν, ὡς ἅτε πνευματικὸν γνήσιον φίλον καὶ συγγενῶν οἰκειότατον καὶ πολλὰ κατὰ γνώμην ταύτῃ διανεμηθῆναι.*

*16. Αὕτη τοίνυν ἡ θεία καὶ θεόπνευστος Ὀλυμπιὰς μηκέτι λοιπὸν τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσα, ὑποταττομένη ἀρχαῖς, ὑπείκουσα ἐξουσίαις, Ἐκκλησίαις ὑποκατακλινομένη, ἐπισκόπους καὶ τὸ πρεσβυτέριον σεμνολογοῦσα, τὸν κλῆρον ἅπαντα τιμῶσα καὶ ὁμολογίας*
5 *κατηξιώθη τῆς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, πολλὰς δεξαμένη νιφάδας ἀκαίρων κακηγοριῶν· ἧς τὸν βίον ἐν ὁμολογητρίαις κρίνουσιν ὅσοι τῶν εὐσεβῶν Κωνσταντινούπολιν οἰκοῦσιν· ἔγγιστα γὰρ θανάτου ἐκινδύνευσεν ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν ἀγῶσι. Καὶ ἐν τούτοις τελευτήσασα τὸ μακάριον ἤρατο κλέος, ἐν τῷ ἀπεράντῳ αἰῶνι στεφανηφοροῦσα,*
10 *καὶ χορεύει ἐν ταῖς ἀκηράτοις μοναῖς μετὰ ὁσίων ψυχῶν καὶ ὁμοίων ἑαυτῆς εἰς ἀεὶ κατοικοῦσα καὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων παρὰ τοῦ δεσπότου Θεοῦ μετὰ παρρησίας τὰς ἀμοιβὰς ἀπαιτοῦσα.*

*17. Ἧς τὰς εὐχὰς αἰτήσωμεν δυσωπῆσαι τὸν πανελεήμονα καὶ φιλάνθρωπον Θεόν, τοὺς τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν μεταβαλεῖν αἰκισμοὺς καὶ τὴν γέενναν κατασβεσθῆναι τὴν ἐκ τῶν ἡμετέρων πταισμάτων ἀναπτομένην, μετανοίᾳ δὲ προσελθεῖν τῷ εὐσπλάγχνῳ*
5 *Θεῷ καὶ κομίσασθαι παρ' αὐτοῦ τὸ μέγα ἔλεος.*

*Παραγγέλλει δὲ ἡμῖν ἡ ὁσία καὶ μακαρία τοῖς ἀναγινώσκουσι καὶ τοῖς ἀκροωμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐκ τῆς φωνῆς τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ κορυφαίου τῶν ἁγίων ἀποστόλων διδάσκουσα· «κατέχετε τὰς παραδόσεις ἃς προεδιδάχθητε καὶ βλέπετε, πῶς περιπα-*
10 *τεῖτε, μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοί, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσιν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις», τοῦτ' ἔστιν, οὐ πρὸς ἀνθρώπους μό-*
15 *νον λέγει, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα τὰ ὑποβάλλοντα τοὺς*

---

44. Ἀπ' αὐτὴ τὴ δήλωση μαρτυρεῖται ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ Βίου τῆς Ὀλυμπιάδος ἦταν ὄχι ἁπλῶς πνευματικὸς φίλος, ἀλλὰ καὶ συγγενής.

45. Β' Θεσσ. 2,15.

νοὶ μπροστὰ στὰ ἔργα. Καὶ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι εἶναι πλαστὰ αὐτὰ ποὺ λέγω σχετικὰ μὲ τὴν ἀπαθή, τελείως τίμιο σκεῦος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ὀλυμπιάδα· ἀλλὰ ὑπῆρξα αὐτόπτης καὶ παρακολούθησα τὸν βίο καὶ τὴν ἀγγελικὴ πολιτεία αὐτῆς τῆς μακάριας γυναίκας, ὥστε, σὰν γνήσιος πνευματικὸς φίλος καὶ οἰκειότατος τῶν συγγενῶν της[44], νὰ συμμερισθῶ πολλὰ μὲ αὐτὴν κατὰ τὴ γνώμη.

16. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ θεία καὶ θεόπνευστη Ὀλυμπιάς, ποὺ δὲν τὴν ἀπασχολοῦσε πλέον τὸ φρόνημα τῶν σαρκικῶν πραγμάτων, ὑποτασσόμενη στὶς ἀρχές, πειθαρχώντας στὶς ἐξουσίες, ὑποκλινόμενη στὶς ἐκκλησίες, σεβόμενη τοὺς ἐπισκόπους καὶ τὸ πρεσβυτέριο, τιμώντας ὅλον τὸν κλῆρο, καταξιώθηκε τῆς ὁμολογίας ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ἀφοῦ δέχθηκε πολλὲς ἀσύστατες κατηγορίες. Ὅσοι εὐσεβεῖς κατοικοῦν στὴν Κωνσταντινούπολη τοποθετοῦν τὸν βίο της ἀνάμεσα στὶς ὁμολογήτριες· διότι κινδύνευσε ὡς τὸν θάνατο περίπου στοὺς ἀγῶνες κατὰ Θεό. Κι' ἀφοῦ πέθανε ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες, κέρδισε τὴ μακάρια δόξα, φορώντας τὸ στεφάνι στὸν ἀπέραντο αἰώνα, καὶ χορεύει κατοικώντας πάντοτε στὶς ἄφθαρτες μονὲς τῶν ὁσίων καὶ ὁμοίων μὲ αὐτῆς ψυχῶν, ἀξιώνοντας μὲ παρρησία τὶς ἀμοιβὲς τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀπὸ τὸν δεσπότη Θεό.

17. Ἂς ζητήσομε τὶς εὐχὲς αὐτῆς τῆς ὁσίας, γιὰ νὰ δυσωπήσομε τὸν πανελεήμονα καὶ φιλάνθρωπο Θεό, νὰ μεταστρέψει τὴν τιμωρία γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας καὶ νὰ κατασβησθεῖ ἡ γέεννα ποὺ ἀνάβεται ἀπὸ τὰ πταίσματά μας, νὰ πλησιάσομε τὸν εὔσπλαγχνο Θεὸ καὶ νὰ δεχθοῦμε ἀπ' αὐτὸν τὸ μέγα ἔλεος.

Ἡ ὁσία καὶ μακαρία παραγγέλλει σ' ἐμᾶς ποὺ διαβάζομε καὶ ἀκούομε στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ ἁγίου Παύλου, τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων αὐτὴ τὴ διδαχή· «νὰ διατηρεῖτε τὶς παραδόσεις, ποὺ ἔχετε διδαχθεῖ[45], καὶ νὰ προσέχετε, πῶς περπατᾶτε, ὄχι σὰν ἄσοφοι, ἀλλὰ σὰν σοφοί, ἐξαγοράζοντας τὸν καιρό, διότι οἱ ἡμέρες εἶναι πονηρές[46], ἀφοῦ ἡ πάλη μας δὲν εἶναι πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀρχές, πρὸς τὶς ἐξουσίες, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ αἰώνα αὐτοῦ, πρὸς τὰ πονηρὰ πνεύματα στὰ ἐπουράνια»[47]· δηλαδή, λέγει, ὄχι μόνο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα ποὺ ὑποβάλλουν

46. Ἐφεσ. 5,15 ἑ.
47. Ἐφεσ. 6,12.

*πλάνους ἐνδελεχεῖν ἑκάστῳ καὶ ὑποφθείρειν τοὺς μετεώρους· «διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ», τοῦτ' ἔστιν ἁγνείαν σώματι καὶ πνεύματι, ταπεινοφροσύνην, πρᾳότητα, ἐγκράτειαν· «μηδεὶς κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινι ἀποδῷ», ἀλλ' ἐὰν ἴδῃς τὸν ἀδελφόν*
20 *σου ἢ πταίοντα ἔν τινι ἢ μέλλοντα ὑπωπιάζεσθαι ἐκ τοῦ διαβόλου, μὴ παρασιωπήσῃς, ἵνα ἐκπέσῃ, ἀλλά, καθὼς διδάσκει ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή, «ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον, σκοπῶν σευατὸν μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς». Μηδεὶς οὖν ὑμᾶς πιθανότητι ἐξαπατήσῃ καὶ κολακείᾳ κενῶν καὶ ματαίων λόγων, ἀλλ' εὐσχημόνως διάγοντες*
25 *«πρὸς πάντας, μάλιστα πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως». Σκοπήσατε δὲ καὶ τοῦτο· ἐὰν γάρ τις προσκαίρῳ καὶ φθαρτῷ ἀνδρὶ συναφθεῖσα εὑρεθείη παρ' ἑτέρου φθειρομένη, τιμωρίαις καὶ ποιναῖς καὶ ἐξορίαις ὑποβλίσκεται· πόσῳ μᾶλλον ὁ μνηστευσάμενος τὸν Δεσπότην ἡμῶν καὶ Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἐάσας αὐτόν, κολλη-*
30 *θείη τῷ βίῳ τούτῳ τῷ προσκαίρῳ καὶ ματαίῳ «χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίαις». Ἀλλὰ ποιῆσαι ἡμᾶς ὁ Κύριος «ἀκεραίους καὶ ἀμώμους κατ' ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ», ταῖς πρεσβείαις τῆς ἁγίας ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος, τούς τε ἀναγινώσκοντας καὶ τοὺς ἀκροωμέ-*
35 *νους ὁλοψύχως· δῴη ὁ Κύριος χάριν καὶ ἔλεος ἐν ἡμέρᾳ ἀπολογίας καὶ ῥύσεται πάντας τε καὶ πάσας ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου ἐνεργείας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.*

*18. Αἰτῶ δὲ ὑμᾶς κἀγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς ὁ καὶ γράψας, καὶ ἐνορκῶ κατὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑμᾶς τε τοὺς ἀναγινώσκοντας ἐν εἰρήνῃ καὶ τοὺς ἀκροωμένους ἐν ἐλπίδι ἀγαθῇ, εὔξα-*
5 *σθε ὑπὲρ τῆς πενῆς μου ψυχῆς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ καλὴν ἀπολογίαν παρασχεθῆναι ἐμοί τε καὶ πᾶσι τοῖς ἀναγινώσκουσι παρὰ τοῦ φιλανθρώπου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας*
10 *τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

---

48. Ἐφεσ. 6,13. 49. Α' Θεσσ. 5,15.
50. Β' Τιμ. 4,2. 51. Γαλ. 6,1.

στοὺς πλάνους νὰ ἐπιμένουν στὸν καθένα καὶ νὰ ὑπονομεύουν τοὺς μετέωρους· «γι' αὐτὸ ἀναλάβετε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ»[48], δηλαδὴ ἁγνεία γιὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα, ταπεινοφροσύνη, πραότητα ἐγκράτεια· «κανεὶς νὰ μὴ ἀποδώσει σὲ κάποιον κακὸ ἀντὶ κακοῦ»[49] ἀλλά, ἂν δεῖς τὸν ἀδελφό σου νὰ κάμνει κάποιο πταῖσμα ἢ νὰ ἐπηρεασθεῖ ἀπὸ τὸν διάβολο, νὰ μὴ τὸ ἀποσιωπήσεις, γιὰ νὰ ξεπέσει, ἀλλά, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ θεία Γραφή[50], «ἔλεγξε, ἐπιτίμησε, παρακάλεσε, προσέχοντας νὰ μὴ πειρασθεῖς κι' ἐσύ»[51]. Κανένας λοιπὸν νὰ μὴ σᾶς ἐξαπατήσει μὲ πιθανολογικοὺς συλλογισμοὺς καὶ μὲ κενοὺς καὶ μάταιους λόγους κολακείας[52], ἀλλὰ νὰ ζεῖτε μὲ εὐπρέπεια «ἀπέναντι σὲ ὅλους, καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τοὺς ὁμοδόξους»[53]. Σκεφθεῖτε ἐπίσης καὶ αὐτό· ἂν κάποια, ποὺ ἔχει συναφθεῖ μ' ἕνα πρόσκαιρο καὶ φθαρτὸ ἄνδρα, βρεθεῖ νὰ φθείρεται ἀπὸ ἄλλον, ὑποβάλλεται σὲ τιμωρίες καὶ ποινὲς καὶ ἐξορίες, πόσο μᾶλλον αὐτὸς ποὺ μνηστεύθηκε τὸν δεσπότη καὶ Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, ἐὰν τὸν ἀφήσει καὶ προσκολληθεῖ σ' αὐτὸν τὸ πρόσκαιρο καὶ μάταιο βίο, «θὰ ἀξιωθεῖ μεγαλύτερη τιμωρία»[54]; Ἀλλ' εἴθε ὁ Κύριος νὰ μᾶς καταστήσει «ἀκέραιους καὶ ἄμωμους ἐνώπιον του μὲ ἀγάπη»[55], μὲ τὶς πρεσβεῖες τὶς ἁγίας ἐνδοξης δέσποινάς μας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος, ὅλους ἐμᾶς ποὺ ἀναγινώσκομε καὶ ἀκοῦμε ὁλόψυχα αὐτὸ τὸ κείμενο. Εἴθε ὁ Κύριος νὰ μᾶς δώσει χάρη καὶ ἔλεος κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἀπολογίας καὶ εἴθε νὰ μᾶς ἀπαλλάξει ὅλους καὶ ὅλες ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ διαβόλου, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας.

18. Κι' ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλός, ποὺ ἔγραψα αὐτά, ζητῶ καὶ ἐξορκίζω ἐνώπιον τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τοῦ παντοκράτορα καὶ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐσᾶς, ποὺ τὰ διαβάζετε μὲ εἰρήνη καὶ τὰ ἀκοῦτε μὲ ἀγαθὴ ἐλπίδα, νὰ εὐχηθεῖτε ὑπὲρ τῆς πτωχικῆς μου ψυχῆς ἄφεση ἁμαρτιῶν, γιὰ νὰ παρασχεθεῖ καλὴ ἀπολογία σ' ἐμένα καὶ σὲ ὅλους ὅσοι τὰ ἀναγινώσκουν ἀπὸ τὸν φιλάνθρωπο καὶ Σωτῆρα μας Ἰησοῦ Χριστό, τὸν ἀληθινὸ καὶ ζῶντα Θεό, διότι σ' αὐτὸν πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

52. Κολ. 2,4. Ἐφεσ. 5,6. 53. Γαλ. 6,10.
54. Ἑβρ. 10,29. 55. Ἐφεσ. 1.4.

# ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρὰ γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴ σελίδα ποὺ βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἁπλῶς στὴ σελίδα ποὺ βρίσκονται.

## 1. Εὑρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς τῶν Λόγων.

## 2. Εὑρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων τῶν Λόγων

## 3. Εὑρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς τῶν Ἐπιστολῶν καὶ τοῦ Βίου

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν τῆς πρώτης στήλης στὸ κεφάλαιο, τῆς δευτέρας τὸν στίχο, καὶ τῆς τρίτης στὴν Ἐπιστολή, τὴν παράγραφο καὶ τὴν ὑποπαράγραφο.

## 4. Εὑρετήριο ὀνομάτων τῶν Ἐπιστολῶν καὶ Βίου Ὀλυμπιάδος

Ἡ παραπομπὴ γίνεται στὶς Ἐπιστολὲς μετὰ τὸν ἀριθμὸ τῆς Ἐπιστολῆς ποὺ σημειώνεται μὲ κεφαλαῖο γράμμα ἀκολουθεῖ ἡ παράγραφος μὲ μαῦρο ἀριθμὸ καὶ ὁ στίχος ἢ οἱ στίχοι, ἐνῶ στὸν Βίο μετὰ τὴ λέξη Βίος ἀκολουθοῦν ἡ παράγραφος μὲ μαῦρο ἀριθμὸ καὶ ὁ στίχος ἢ οἱ στίχοι.

## 5. Εὑρετήριο πραγμάτων τῶν Ἐπιστολῶν

Ἡ παραπομπὴ γίνεται κατὰ σειρὰ στὴ ἐπιστολὴ ποὺ σημειώνεται μὲ κεφαλαῖο γράμμα, στὴν παράγραφο καὶ στὸν στίχο ἢ τοὺς στίχους.

## 6. Εὑρετήριο πραγμάτων τοῦ Βίου Ὀλυμπιάδος

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν ὁ πρῶτος στὴν παράγραφο τοῦ Βίου καὶ οἱ ὑπόλοιποι στοὺς στίχους.

# ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

*Φωτοστοιχειοθεσία:* «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
*Άρμενοπούλου 30 – Τηλ. 200 621 – Θεσσαλονίκη*

*Έκτύπωση Όφσετ:* «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΦΩΤΗ ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΝΟΥ
*Κατσιμίδου 30 – Τηλ. 928 592 – Θεσσαλονίκη*

*Βιβλιοδεσία:* Άφοὶ ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ
*Λαχανᾶ 17 – Τηλ. 839 414 – Θεσσαλονίκη*